
ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG SIGILLVM
VE RI TAS

SVRIVS

—

HISTORIAE SEU VITAE SANCTORUM

SVRIVS

HISTORIAE SEU VITAE SANCTORUM

JUXTA OPTIMAM COLONIENSEM EDITIONEM

NUNC VERO EX RECENTIORIBUS ET PROBATISSIMIS MONUMENTIS

NUMERO AUCTAE MENDIS EXPURGATAE ET NOTIS EXORNATAE

QUIBUS ACCEDIT

ROMANUM MARTYROLOGIUM BREVITER ILLUSTRATUM

TAURINENSI PRESBYTERO E CONGREG. CLERR. REGG. S. PAULLI CURANTE

OPUS

ILLUSTR.MO AC REV.MO

D. D. LAURENTIO GASTALDI

ARCHIEPISCOPO TAURIN.

DICATUM

VOL. VIII.

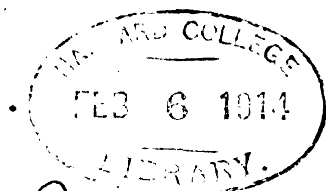
AUGUSTUS

AUGUSTAE TAURINORUM

EX TYPOGRAPHIA PONTIFICIA ET ARCHIEPISCOPALI

EQ. PETRI MARIETTI

MDCCCLXXVII

HARVARD COLLEGE
FEB 6 1914
LIBRARY.

AUGUSTUS

IN HONOREM

VENERABILIUM CATENARUM ET GLADII
S. PETRI APOSTOLORUM PRINCIPIS

AUCTORE S. JOANNE CHRYSOSTOMO *

HABETUR IN SIM. METAPHR.

§ 1. Quicumque divino Apostolorum summi Petri amore allecti, ad ejus panegyrim ac diem festum celebrandum parati, et ejus divinis retibus capti, incolumesque servati, illius Theologiae lumine illustrati sumus, ad ejusdem laudum praeconia linguam nostram dirigamus. Multis quidem de causis beati Apostoli Petri memoriam die festo et laudatione dignam esse censemus, non minime autem propter Apostolicae dignitatis gradum, et Evangelicae praedicationis cursum ac doctrinam, admonitionesque, quibus in dispersione gentium versantes Judaeos instruebat: illos enim eo majore curâ et solicitudine prosequebatur, quod ex illis originem duxerat. Quae omnia cum ad laudum materiam suppeditandam idonea esse judicentur atque assumantur, omnino valent ad Apostolum ipsum summo laudationis praeconio extollendum. Sanctum enim ac justum est, eo quod ex his, quae in lege divina scripta sunt, eum, qui ad salutem nobis conferendam in mundum venit, tamquam in speculo quodam perspexerit, summis et meritis honoribus Apostolum ipsum praedicari: omnium vero maxime, quod in extremis temporibus Deum ipsum viderit, Unigenitum, inquam, Dei Filium secum una versantem ac loquentem, et humanae carnis, qua se induit, spectandae, mysteriique cognoscendi facultatem praebentem: in quo et suam Ecclesiam pro divinae illius vocis praemio, qua ipsum Dei filium esse praedicavit, aedificaturum se praedixit, et coelorum claves ejus in se fidei arrhabònem se illi daturum, et eorum quae ab

*) S. Proclo Patriarchae potius tribuenda videtur haec de sacris Petri vinculis Oratio; illo enim sedente (annis saltem 30 praecesserat Chrysostomus) Constantinopolim ab Eudoxia Theodosii II uxore allata est Jerosolymis una ex duabus Catenis S. Petri, circa annum CCCXXXIX. Praeter sanctum Proclum, non absurde Baronius hujus Sermonis auctorem proponit S. Germanum (vide MARTYROL. XII Maji) et stylus quidem, praesertim sub finem, hunc praesefert Ecclesiae Patrem.

ipso in terris ligata aut soluta fuissent, in coelis sententiam confirmaturum promisit. Adde quod vocanti fratri, et ad Messiam sequendum invitanti libenter obediverit, et vocationem illam sequens, ad Christum venerit, et Cephae appellationem, velut quoddam suae in ipsum fidei signum atque imaginem acceperit: quodque ex eo tempore totus a Magistro suo pendère, et ejus amore inflammatus esse coeperit: ob idque benevolentiae ardorem multis in rebus ac saepe talem ostenderit, qualem nullus alius ex discipulis ostenderat.

§ 2. Haec etsi tam magna sunt, ut humanas cogitationes exsuperent, et orationis facultate majora videantur, non tamen talia omnino sunt, ut aditum nobis et viam obstruant. Ad nostram enim usque imbecillitatem et humilem captum se demittit omnium Apostolorum summus, non solum propter commiserationem, qua prae caeteris nos homines prosequitur: sed etiam quod Magistrum suum imitatur, qui cum usque ad servi formam se demiserit, eo ipso discipulos suos edocuit, non elatos, sed modestos esse, et cum humilibus submisse atque humiliter se gerere. Hilaris quidem dies ille festus est, et multo Sancti Spiritus lumine illustris, qui ejus martyrium nobis repraesentat, hoc est, crucem fixam, et Apostolum prompto animo ad eam ascendentem, manus ad extensionem ultro expansas, et Dominicae passionis imaginem prae se ferentes, figuram crucifixionis non rectam, sed capite in terram devoluto: quae res ejus in Magistrum reverentiam significavit, cum semper summus ille Apostolus Magistro suo reverentiam et primas, ut par erat, concesserit. suamque humilitatem illius celsitati subjecerit, atque eo modo humilia magis et infima, quam summa et sublimia optaverit. Nihilo autem hac ipsa hilaritate inferior est hodierna celebritas: quippe quae eorum causas praemonstrat, quae postremo Apostolus passus est, et non minus, quam crucis elevatio, ea, quae antea passus fuerat, haec indicat; quare et crux ipsa jucundior illi fuit, atque caeteris omnibus rebus optabilior. Hic enim dies venerandas ejus catenas manifestas ostendit, et earum adorationem proponit, quibus Apostolus ipse devinctus, multiplices ejus, qui est malorum omnium origo, nodos ac machinas dissolvit, et quos diabolus adstrictos tenebat, eos ereptos a morte sempiterna liberavit.

§ 3. Haec pro diei festi argumento habentes, cum crucifixionis causam his rebus conciliatam fuisse cognoscamus, et in uno eodemque Apostolo tam haec, quam illa facta et conjuncta contemplemur, ob id praesentem celebritatem a sacro martyrii die alienam non existimabimus. Itaque ex utraque re unam componentes, orationis laudibus et fidei ardore, quam maxime possumus, hodierno die celebritatem ipsam illustremus, eamque ut omni ex parte insignem et sacram, atque universo mundo lumen conciliantem, et Dei voluntatem in Apostolo suo decorando prae

se ferentem, sacris cantibus exornemus: hanc denique ut Sancti Spiritus gratiam et lumen in animas illas, quae sunt idoneae, conferentem pro viribus nostris laudemus. Ita enim fieri poterit, ut si Apostolicarum laudum sumus amatores, illum ipsum, quem honore prosequimur, ad misericordiam attrahamus, et nostrae laudationis, quam de illo instituimus, adjutorem habeamus. Ejus enim linguae gratiam mihi dari exopto, quam Spiritus Sancti virtus lumen afferens concinnavit, et coelesti atque arcanarum rerum doctrinâ ita replevit, ut Gentium nationes multis in locis dispersas, in propriam sagènam magnificentissime concluserit.

§ 4. Hoc autem loco, in Apostolicarum rerum pelago mentis aciem infigens, totus vertigine ac tenebris repletus, et in meipsum conversus, clarissimi Isaiae verba illa pronuncio: Miser ego, qui impurus sum, et labia impura habens, purissimas materias tractem, nulla ope mihi ad haec ipsa recte aggredienda spem afferente. Quamobrem ad Apostolicae misericordiae perfugium recurrens, tenui hac linguâ de ejus laudibus dicere conabor. Omitto nunc de ejus ortu, de patria et parentibus aliquid dicere. Honesta quidem illa sunt, et auditu digna: sed mentem tamen obruerent, neque sinerent orationem longiorem de his rebus habere, quae praestantissimae sunt, et quarum memoria utilis est ac salutaris. Divinorum profecto signorum Apostoli hujus, et miraculorum multitudo magna extitit: aliaque omnia, quae Spiritus Sancti gratia in illo habitans effecit, tot tantaque sunt, ut si velim singula scribere (decet enim de ipso dicere, quod Theologus quidam scripsit), nostrarum orationum vis satis esse non possit, quamvis ad eam rem tractandam audacter se ingerat.

§ 5. Hic Apostolus, postquam Unigenitus Dei filius supra humanam conditionem in paterno solio, arcano quodam modo, consedit, una cum reliquo Apostolorum coetu erat ac vivebat, et communem cum illis Evangelii praedicationem exercebat, ac modo tribunali judiciisque una praesto erat, modo ignominias et verbera unâ cum aliis Apostolis a Judaeis ipsis patiebatur: neque unquam ab Apostolorum societate aberat, sed cum illis in aerumnis perferendis communicabat. Liber ille, qui Apostolorum scripta continet, multa ejus pericula percurrit, in quae Apostolus ipse incidit, et quibus detentus fuit, multorumque miraculorum mentionem facit, quemadmodum admirabili quodam modo claudum illum sanaverit, et Ananiae ac Saphirae mortem inevitabilem severissime intulerit, Tabithamque puellam a mortis ipsius laqueo ereptam vitae restituerit, atque Cornelium Centurionem Angeli praesentiâ edoctum instruxerit, et ad Christi fidem traduxerit: quemadmodum per umbram corporis infirmos homines firmos reddiderit: quot denique aerumnas sustinuerit, quam saepe comprehensus, et ante tribunalia constitutus, et pro Christo ipso flagellis verberatus gavisus fuerit, quod dignus habitus sit,

qui pro nomine Jesu multas ignominias pateretur. Licet ex eodem libro discere, quam libera oratione apud Judaeos saepe usus fuerit: et quemadmodum ipse idiota ex illiterato ore sermones divina sapientiâ refertos protulerit: ut precibus suis terram commoverit, ac turbam, quae illuc convenerat, ad Christi fidem attraxerit. Haec, inquam, et quaecumque alia deinceps passus est et effecit, cum tam multa sint, ut facile narrari non possint, oratio nostra summatim perstringens, ad unum illud periculum enarrandum se conferet omnium gravissimum, et vitatu difficillimum, nam in eo effugiendo, divino quodam miraculo opus fuit. Quae res et multam Judaeorum adversus Apostolum immanitatem, et divini auxilii celeritatem declaravit.

§ 6. Herodes ille ejus viri progenies, qui primus Jerosolymorum Rex fuit, cum e Judaico semine ortum duceret, et Judaicum cultum teneret, zelo quodam excitabatur ad patrias institutiones ac leges defendendas, easque dissolvi non patiebatur, quae Apostolorum doctrinâ tolli ac funditus everti videbantur. Ille igitur Judaeorum iracundis vocibus inflammatus, ut illis gratum faceret, furorem ac rabiem in Apostolos ipsos magis effundens, primum Jacobum fratrem Joannis gladio interfecit. Quo loco divinae literae ejus ferociam atque inhumanitatem eo ipso significarunt, quod gladio Apostolum Jacobum ab eo interfectum dicunt. Poterat enim alio mortis genere Apostolum interimere, vel cruciatibus morti similibus subjicere. Sed ut Herodis mens, feris etiam ipsis immanior, Apostoli vero Jacobi animus ad caedem illam subeundam aequissimus cognosceretur, instar ovis quae ad caedem trahitur, gladio interfectus, martyrium perfecte obiit. Ita igitur sacer Jacobus consummatus fuit, et martyrii morte Apostolicum cursum consignavit, calicem bibens, quem olim Dei sapientia illi bibendum praedixerat, et proprio sanguine baptizandum antea significaverat.

§ 7. Cum autem videret gratum esse Judaeis quod faceret, praeterea et Petrum ipsum capere aggressus est. Quem cum cepisset, in carcerem conjecit, et tradidit quatuor quaternionibus militum, qui eum servarent, eo quod essent dies Azymorum, volens post Pascha producere eum populo. Omnibus his historiae scriptor verbis usus est, ut Herodis in effundendo sanguine studium, ejusque in patranda caede voluptatem innueret. Nihil enim, quod justum esset, ante oculos propositum habebat, nihil honestum aut laudabile, sed quae nationi suae grata esse intelligebat, quaeque ad profanam Judaeorum voluntatem alliciendam spectabant, ea tantum ab illo dicebantur et fiebant. Quod enim Apostolum ipsum tenuerit, et in carcere custodiendum tradiderit, mortemque ipsam praesentem constituerit, totum hoc eo spectabat, ut Judaicis votis satis omnino faceret. Namque putabant illud futurum, ut si Petrum Apostolum de medio sustulissent, facile

reliquos Apostolos superarent. Ille enim erat, qui contrarias voces emittebat, quique in conciliis, in judiciis et in synagogis cum adversariis certabat, et Jesu nomen palam praedicans, invocato ejus nomine, praecipua quaedam miracula perficiebat. Licet autem illud considerare, quemadmodum et Herodes ipse studuerit similis esse scribis et Pontificibus, qui adversus Christum insaniam et rabiem effuderunt. Nam sicut illi dicebant, ne in die festo Jesus comprehenderetur, ne tumultus fieret in populo, ut post diem festum omnino in crucem acturi: ita et hoc loco post Pascha mortem Petro Herodes inferre constituebat. Cum igitur hi, ad quorum gratiam haec faciebat Herodes, eadem senserint, quae et illi, quos supra diximus, iisdem et verbis et operibus adversus Apostolum usi sunt, quibus et adversus illius Magistrum superiores usi fuerant.

§ 8. In quatuor autem quaterniones militum custodiam distribuit, non uno in loco, sed pluribus, et paulum a se distantibus, ut custodia ipsa tutior ac munitior foret: ut si forte Apostolus ipse a vinculis effugisset, et custodes, qui propius manerent, latuisset, ab aliis deprehendi et capi posset. Sed Petrus, inquit, erat in carcere, dormiens inter duos milites, et ligatus catenis duabus: oratio autem fiebat assidue pro ipso ab Ecclesia. Quaenam fuit causa, ut tot diebus custodiretur, et non statim, adhuc furore Judaeorum effervescente, et Petri Apostoli mortem sitiente, caedes ipsa Principi Apostolorum allata fuerit? Scriptoris quidem sententia haec est, mortem propter dies Azymorum prorogatam fuisse, quibus Judaei seipsos purgantes, et ab omni turpi atque inhonesto facinore abducentes, diem festum Paschae celebrabant, puris manibus sacrificium, quod in lege scriptum erat, contrectantes.

§ 9. Sed erat et alia ejus rei causa. Cum enim Herodes ipse infinita rabie contra Petrum Apostolum redundaret, pluribus diebus eum detineri voluit, ut diuturniore cruciatu, moeroribus, inquam, aerumnis, catenarum pondere, ac morte, quam a fame ipsa inferendam sperabat, eorum denique militum, qui una dormiebant, inhumanitate gravius affligeretur. Quot enim per illos dies verba temeritatis et minarum plena, quam multa convicia et contumelias credimus a militibus illis in Apostolum injectas fuisse, partim ut cognatorum Judaeorum dogmata pervertentem, partim ut praeceptis regalibus adversantem? Modo autem, ut seditiosum, et causam tumultus: modo ut Mosaicis legibus contrarium conviciabantur: nonnunquam pugnis et àlapis eum percutiebant: neque quisquam illud dubitare potest, quin catenis illis vehementius ac laboriosius Apostolum constringentes, ita coarctaverint, ut ex omnibus his majorem doloris sensum percipiens, celeriter ab hac vita migraret. Sed omnia illorum studia et facta, inania extiterunt, perinde ac si quis in aqua ipsa literas

imprimat, vel aërem verberet. Quo enim diutius in carcere Apostolus detentus est, eo firmior atquè constantior effectus fuit, et acerbis illis aerumnis, quibus undique affligebatur, ut quibusdam stimulis, excitatus et erectus: tantum aberat, ut rebus his infirmior fieret ac deficeret, ut custodes illi, Apostoli Petri jucunda et secura hilaritate confusi, in ruborem converterentur.

§ **10**. Haec cum ita se haberent, preces ab Ecclesia missae, in coelos penetrarunt. Itaque statim Angelus illinc missus est, et in carcerem veniens, illum complevit lumine, ut Apostolorum summus miracula, quae fierent, aperte intueretur. Percusso autem ejus latere: Surge, inquit, velociter. Ac ne quid absurdi in Apostoli mentem veniret (quippe quod satanas etiam ipse interdum in Angelum lucis se transformare, et figurae ipsius specie sensum subripere soleat), cum primum verba illa prolata sunt, *Surge velociter*, catenae e manibus ipsius deciderunt, ut verba ipsa factis confirmarentur, neque potentiam aliquam ex earum numero, quae Deo ipsi rebelles extiterunt, neque quod visum fuerat, inane aliquod spectrum esse crederet: sed verum et coelestem Angelum, visionem, inquam, veram esse sciret, ac certa fide comprobatam. Haec cum ita processissent Apostolo, quoniam adhuc metu et tremore detinebatur, non solum re visa dubius atque anceps, verum etiam qua ratione dispositas militum custodias pertransiret: quippe qui multa diligentiâ et cautione, multisque vigiliis in eo custodiendo utebantur: propterea Angelus: Indue te, inquit, sandalia tua, et praecingere vestimento tuo, et sequere me. Quoniam, inquit, Regis et Judaeorum timore adhuc detentus es, ac eorum militum vigiliae, qui circumstantes te custodiunt, horrorem ac stuporem tibi attulerunt, ob idque non his, quae a me dicuntur, fidem habes: tanto te auxilio ac praesidio munitum esse facio, sicque omnem metum a mente tua excutio, ut et pallio ipso sine timore aliquo, et sandaliis indui possis. O celerrimum Dei auxilium! O Apostoli in Deum fiduciam atque gratiam! O maximas et ex corde ipso prolatas preces, quae tamquam a funda quadam, ab ipsius Ecclesiae ore prolatae, atque in coelos emissae, Herodis animum lethaliter vulnerarunt, et Apostolorum principem ab ejus manibus incolumem eripuerunt! Proh quanta est Apostolica gratia, et spes firma et vera, quibus divinum Numen propitium, et ad audiendum promptum habens, a mortis laqueo Petrus ipse ereptus est!

§ **11**. At si quis dubitaret, et a nobis illud quaereret, curnam Apostolum ipsum ejus Magister Jesus a Judaicis manibus non eripuit, quo tempore ab illis comprehendebatur: sed et vinculis, et custodiâ, diebus aliquot eum vexari, atque affligi permiserit: qui hoc objicit, is consideret, non ita inimicos ipsos fuisse miraculum illud cognituros, si Apostolum statim, cum comprehenderetur, Dei auxilium eripuisset: quemadmodum cum eorum

manibus detentum, catenis vinctum, et a custodibus caute servatum, e mediis atque inevitabilibus illis retibus liberavit. Tunc enim his, a quibus comprehendebatur,. fortasse id veneficio et magicis artibus factum videri potuisset, quo minus ab eis comprehensus esset: itaque Apostoli miraculum irrideri ab illis potuisset. Nunc vero cum et catenis vinctus, et quatuor quaternionibus militum custoditus, et inter duos milites cubans, omnibusque his rebus paratis, quae mortem condemnatis hominibus afferre solent, ita superno auxilio dignus habitus sit, et contra omnium opinionem admirabilem liberationem assecutus fuerit; tanto hoc admirabilius, et contra opinionem omnium fuit, quanto e mediis malis servari majus est, quam illa non attigisse.

§ 12. At Apostolus ipse vel post tanti miraculi potentiam, et Angeli adhortationem nesciebat verum esse, quod fiebat per Angelum: sed videbatur sibi visum videre. Adhuc enim arguebatur humanae naturae infirmitas, quodque supra naturam eo modo, qui explicari non potest, efficiebatur, cum naturali ordine ac viribus comparatum, tale perinde, ac si inane aliquod visum esset, aestimabatur. Sed quidnam Angelus ipse? Quoniam illum vidit adhuc animo fluctuantem, visioni fidem non habere, neque quicquam ex iis quae fiebant, re vera factum admirabiliter existimare, primam et secundam militum custodiam ita sine strepitu cum Apostolo pertransiit, ut custodes ipsi eorum transitionem ne senserint quidem, divino nutu somno ipso illorum palpebras detinente, quo minus factum illud sentire possent. Cum vero ad portam ferream venissent, quae ad civitatem ducebat, illa ultro aperta est, Deo ipso et hoc loco miraculum faciente, et Apostoli formidinem paulatim subtrahente, ut ad ea, quae deinceps futura erant, promptior fieret.

§ 13. Postea vero, quam exeuntes processerunt vicum unum, Angelus quidem ipse avolavit, neque amplius apparuit. Ille vero cum miraculi sensum cepisset, atque considerasset tam ea quae prius in carcere mirabiliter effecta fuerant, quam quae nunc supra naturam prodigiose facta viderat, atque haec cum illis conferens, et ùtraque vicissim comparans, de visione ipsa certior factus fuisset, quod videlicet non inane aliquod spectrum, sed verum illud fuerat, quippe quod manifesto rerum eventu confirmatum videbat: gratias Deo agens, talem emisit vocem: Nunc scio vere, quod misit Dominus Angelum suum, et eripuit me de manu Herodis, et de omni expectatione plebis Judaeorum. Quidnam est, quod dicis, Apostolorum princeps? Nunc te scivisse ais? Nunc credidisti? Nunc gaudes miraculo? Quonam abiit fervor ille tuus? Quonam avolavit certa illa spes? Quonam effluxit illa tua vèhemens confessio? Ubinam sunt claves regni coelorum? Ubinam appellatio, qua Ecclesiae firmamentum nominaris? Ubi ardens illud desiderium, et conjunctio ad mortem usque inseparabilis?

Numquid tantae fidei argumenta, inania extiterunt? An talis et tam multa spes in ventos dissoluta est? An non sensisti, quae a Magistro tuo prodigia sunt effecta? Oblitus ne es maritimae illius fluctuationis, quemadmodum dexterâ sua te, qui submergebaris, incolumem servavit? An non aures tuas vocibus illis adhuc habes personantes: *Qui credit in me, opera, quae ego facio, et ille faciet. et majora his faciet?*

§ **14**. Nonne scis, quemadmodum e monumento exurgens, custodes ipsos velut mortuos prostravit, et ea, quibus monumentum signatum fuerat, intacta servavit? Nonne praesens fuisti, cum mortuos homines suo jussu exilire fecit? cum caecis hominibus videndi facultatem praebuit? cum tibi per Sancti Spiritus adventum miraculorum potentiam impartivit? cum in porta Speciosa claudum hominem, cum Aeneam, cum Thabitam (*Act.* III *et* IX), alterum integrum pedibus, et ad currendum velocem, alterum diuturno morbo liberum reddidisti, hujus animam, quae avolaverat, in corpus reduxisti? Cum tantorum et talium miraculorum particeps effectus fueris, quorum alia videris, alia ipse feceris, cum denique multam ipsius Dei potentiam expertus fueris, nunc te scire dicis, quod ais: Misit Dominus Angelum suum, et eripuit me de manu Herodis? Si tot praeteritis miraculis adductus non fuisti ut crederes, quomodo uni huic credes? Si tantorum miraculorum multitudo veritatis confirmationem non attulit, qui poterit unum hoc fluctuantes cogitationes tuas sedare? Maxime, inquit ille: non enim talia sunt divinae potentiae opera, ut facile comprehendantur, et fidem afferant: facilis enim comprehensio non solum non auget miracula, sed etiam illa imminuit atque extenuat, et eorum, quae facile comprehenduntur, formas ex animo delet. Quod vero examinatione et variis cogitationibus saepe probatum fuerit, plus veritatis, quam opinionis, ingignit, eo quod animae ipsius dubitatio atque infirmitas, ad ea, quae sensum superant et ardua sunt, comprehendenda minime idonea, post fluctuationem multam et cogitationum varietatem, demum certam fidem ac veritatem in animos ipsos immittere, atque altius infigere solita est.

§ **15**. Cum deinde Apostolus ad eam domum accessisset, in qua fideles homines congregati erant, et januam pulsasset, ab ancilla quidem ipsa, cum agnosceretur, nunciatus iis est qui intus erant. Sed quod ancilla nunciabat, tam incredibile videbatur, ut insana esse crederetur, et non Apostolum, sed ejus Angelum praesentem vidisse putaretur. Cum vero patefacta januâ Apostolus ipse ad eos ingressus esset, omnes stupuerunt, insperatam ejus liberationem videntes. Tum ille statim narravit, quemadmodum ab Herode comprehensus, et in carcere detentus, et ferreis catenis vinctus fuerit, quodque per Angeli visionem catenae ipsae e manibus cecidissent, ipse vero Angelum sequens,

eorum, a quibus servabatur, custodias praeterisset, et portam sponte patefactam transisset. Quibus rebus perterrefacti, et admirabili narratione illa perculsi, apud seipsos non amplius esse videbantur, gaudio cum admiratione conjuncto, et duobus his affectibus illos obsidentibus. Tales enim sunt res, quae a Deo proficiscuntur: quippe qui neque laetitiâ nimia homines ipsos dissolutiores fieri, neque propter miraculum ad nimium stuporem labi permittit: sed gaudio animum erigit, et ad jucundiorem statum traducit: admiratione autem ac stupore cohibet, ne ulterius progrediatur: denique utraque re hominem ipsum in composito statu conservat.

§ **16**. Hoc loco velim consideres Apostoli mentem ab omni superbia et ambitione alienam, ejusque modestiam animadvertas: quippe qui miraculo illo non ita elatus est, ut ipsum tubâ cecinerit, quod fortasse alius fecisset: non praeclara illa facta ostentans, supra tecta praedicavit, non prae laetitia rem ipsam omnibus velut triumphans propalavit, aut cum peregrinis et notis hominibus ea communicavit: sed manu silentium indicens, his solis, qui in Ecclesia erant, summissa voce factum significavit, per quos Jacobo, et iis qui cum eo erant, rem nunciandam curavit: ut cum audivissent, qualibus vinculis praeter spem ereptus fuerat, magis magisque ad fidei praedicationem incumberent, miraculorum spe corroborati: quique a Judaica infidelitate ad Christi fidem nuper conversi, et divinae cognitionis lumine illuminati fuerant, illi eadem opera confirmari, et si quam de Dei fide in animo latentem dubitationem haberent, ab illa revocari possent, et in bonarum rerum perseverantia firmiores essent. Sed o animi excaecationem, quae Herodis mentem corripiens, totum illum ita oppressit, ut obstinato animo, miraculorum, quae per Apostolum effecta fuerant, potentiam non consideraverit. Decebat enim admirabilem Apostoli Petri liberationem ex custodibus, ex catenis, denique ex foribus sigillo impresso clausis certa fide prosequi, neque negligentiâ aliqua factum credere, ut id accideret: sed animo commoveri, atque erubescere, et resipiscere: et si non aperte propter Judaeorum in Apostolum ipsum furorem atque insaniam, saltem animo miraculum illud prodigiosum secum admirari atque obstupescere, et a caedendis custodibus desistere. Verum ille, ut ejus ferocitas atque inhumanitas magis cognosceretur, innocentes homines mortis sententiae subjecit, idque cum illi in Apostolo cautius custodiendo nihil aberrassent. Cum enim Herodes ipse furorem suum in Apostolum effundere, et ferocem animum Apostolica caede satiare non potuisset, quod proximum fuit, in custodes illos, ita ut erat insanus, mortem intulit.

§ **17**. Quod si Apostolus illos ipsos, qui ejus causâ condemnati fuerant, miraculo aliquo facto a morte non liberavit, quaestio

haec duobus modis solvi potest: Primum, quod inhumane acërociter custodes illi adversus Apostolum se gesserant: quippe qui una cubantes, verborum plagas vinculis acerbiores infligebant, ac nihilo minus, quam Herodes, rabiem suam et pravos affectus in beatum Petrum effundebant: deinde vero quod non solum adversus Apostolorum Principem tanta ferocitate abusi fuerant (benignitatem enim impetrare potuissent, si in eum solum peccassent), sed etiam contra reliquos Apostolos eamdem rabiem exercuerant, et multos alios fideles homines persecutionum poenis et omnigenis cruciatibus subjecerant, ac mortis retia undique eis paraverant. Hac de causa morti addicti sunt, ut veteris et insanabilis malitiae, in qua educati fuerant, poenas exolverent. Hoc fuit Petri Apostolorum summi contra diabolum illustre trophaeum, hoc miraculorum omnium, quae in eundem Apostolum a Deo collata sunt, maxime admirabile. Quid enim primum in hoc Apostolo admirabimur? Ejus ne in Christum ardentem benevolentiam? An revelationem e coelo a Patre ipso concessam? An quod cum Magistro suo mori paratus erat, neque a mortuo avelli poterat? Quid, quod post Christi resurrectionem tertio interrogatus fuit? Qua re non solum Jesus Christus singularem et summum in se Petri amorem declaravit, sed mortis etiam genus juventutis senectutisque nomine praemonstravit, et eoipso, quod ab alio cingendus esset, illum capite ad terram verso, in crucem tollendum esse indicavit.

§ 18. Hic propter fidei abundantiam cum revelationem a Deo et Patre accepisset, Filium Dei vivi Christum aperte praedicavit, et duarum naturarum veritatem certa fide testatus est. Hic Magistri desiderio ac benevolentiâ inflammatus, cum Jesus ipse longe antea se cruciatus passurum indicasset: Propitius, inquit, tibi sis, Domine: non erit hoc tibi. Quod cum diceret, quasi humanum quippiam, non divinum, sentiens, reprehensus, silere docebatur. Hic e navigio Magistrum aliquando repellebat, cum miraculi magnitudinem obstupesceret: quodque illum a se repelleret, ejus rei causam esse dixit, quod se peccatorem agnosceret. Hic praesens fuit, cum Christus alia formâ in monte apparuit, et tria tabernacula construere se paratum esse ajebat, ut Judaeorum ad inferendam caedem paratos ac scelestos animos vitaret. An non hic cum Christo se moriturum promisit, et homicidae illius auriculam gladio amputavit, in omni re fidei suae zelum atque ardorem ostendens? An non hic est, qui ne valde immisericors et durus esset, in Magistri sui negationem incidere permissus fuit, et fletu multo peccatum purgare? Quid dicam alia? Missam facio timiditatem, fugam, duritiem, et ejus in sepulcrum ingressionem, mulierum unguenta ferentium laeta nuncia: quemadmodum etiam Christus ipse illi seorsim apparuit, et in mare Tyberiadis miraculum effecit: item alia quaecumque

antequam passus est, et post resurrectionem, tam non credente, quam credente discipulo illo, Jesus perfecit. Quae omnia non frustra ita dispensabantur: sed (quantum hominis mente comprehendi potest) modo Apostoli remissum et infirmum animum Christo ipso recreante: modo austeram et duram ejus mentem leniente, et utraque re illum docente, neque aliquid sibi, quod humana infirmitate majus sit, polliceri: neque animo decidere et obstupescentem horrere, quo tempore oportebat in cruciatibus perferendis cum Magistro communicare, et servitutem discipulo convenientem ostendere: sed intra mediocritatis fines consistere, ut et ab inconsiderato fervore, et ab humili atque abjecta timiditate pariter distaret.

§ **19**. Ego vero non verebor hoc de illo dicere, quod testis, ut ipse ait, Christi passionum agnoscitur, et ejus gloriae, quae revelanda est, communicator: quoniam ad eos Judaeos qui dispersi erant, congruentes et divinas admonitiones per epistolas scripsit, quibus charitatem et Christianae fidei confirmationem suggessit, Christique adventum omnino futurum sperari docuit, ac in illis ipsis et ex hoc tabernaculo nos migraturos esse praedixit: eaque ratione ad zelum, et divinorum praeceptorum observationem nosipsos magis excitat, facitque ut majore metu ac terrore afficiamur, diluvii, et eorum angelorum, qui peccaverunt, condemnationis exemplum afferens, quos et in tartarea loca detrusos fuisse affirmat. Ad haec et alterum Christi adventum significat, quo tempore coelos transituros dicit, et elementa ipsa comburenda dissolutum iri. Hunc Unigenitus Dei Filius beatum praedicavit. Hunc Deus ipse ac Pater coronâ donavit. Hunc Paracletus Spiritus sanctum reddidit, et instrumentum quoddam divinas res spirans effecit. Hunc coelestes Angelorum ordines collaudarunt, et Apostolorum chorus valde admiratus, tamquam os suum, amplexatus est ac celebravit. Hunc, qui Christo crediderunt, ducem et magistrum sequentes, ad infidelitatis scopulos non offendunt. Hunc ad coelum usque pervenientem, et valde illustrem spiritualis Israëlis columnam, et animarum in perfidiae pelago fluctuantium gubernatorem appellamus. Hunc ut umbrae legis expulsorem valde honoramus. Quique nos ad veritatis lumen traduxit, eum laudibus atque hymnis prosequimur.

§ **20**. Vere hic est Apostolorum firmamentum, et sacratus coelorum magister, arcanorum interpres, nutantium confirmator, lapsos èrigens, firmos conservans, poenitentiae dux ardentissimus: Petrus denique magnum illud orbis terrarum miraculum, Ecclesiae jactatio, discipulorum decus, et eorum qui recte sentiunt, ornamentum, Theologorum pulchritudo, Christi os, mens coelestis, Trinitatis purissimum tabernaculum, lapsorum reconciliator, honeste viventium ductor, recte currentium propugnator, omni coelesti et humana laude, omni praeconio dignissimus. Cujus si

umbra et lintei morbos profugabant, certe, catenae quae venerandum Apostoli corpus attigerunt, quanto propiorem tactum habuerunt, tanto abundantiorem miraculorum vim participarunt: catenae, inquam, illae omnino venerandae ac pretiosae, quae Apostolicum illud ac beatum corpus colligarunt, quae manus illas miraculorum effectrices adstrinxerunt, quae divina gratiâ ab ipsis repletae sunt, ex quibus miracula abunde scaturiunt, quae aegrotos homines a morbis liberant, quae homines illos sanctos efficiunt qui cum fide ad eas accedunt: a quibus animarum maculae mystico quodam modo expurgantur, et morbidae influentiae reprimuntur: quae denique in aëream celsitatem extensae, et usque ad coelos ipsos pervenientes, a Dominico illo et divino solio, tamquam ab àncora quadam, extenduntur. Has catenas potentiarum, quae a Deo ipso defecerunt, princeps exhorruit, et nunc etiam exhorret, ac multo cum timore illas subterfugiens comprimitur. Has aërea spirituum multitudo metuens ac tremens, jaculisque inde immissis percussa, longius profugatur. Non enim ferre potest Spiritus Sancti gratiam, has ipsas catenas obumbrantem, neque scintillas ex divino illarum igne exilientes sustinet: sed ab ipsis inceditur atque comburitur. Has composuit Dei Patris Verbum, ejusdem aeternitatis et principii particeps, ut ejus de Deo confessionis praemium essent. Illas ignitas reddidit carbo ille, ab Isaia antea visus, et ad Deum intuendum efficacissimus. Spiritus Sanctus Paracletus suo afflatu ignem, e carbone illo exilientem, ad opus perficiendum maxime idoneum reddidit.

§ **21**. Quamobrem licet ferreae sint naturae, divina tamen gratiâ et potentiâ plenae sunt. Ab his daemonum pravi spiritus illigati enecantur. Ab his princeps mundi hujus pertractus, captivus ducitur, a fidelibus hominibus illuditur, hoc est, ab iis qui antea peccatorum laqueis constricti, soluti et liberati sunt, et mortis retibus antea circumdati, ad vitam transierunt. Hae divinae haereditatis terminos cingentes, et undique munientes, faciunt ne ab hostibus expugnari possint. Eaedem Christianorum vertices coronantes, ab illorum hostium insidiis, qui corporeis oculis non cernuntur, intactos servant. Nam etsi a malignis hominibus pro tormenti genere adversus Apostolum sunt adhibitae, tamen ad eos propellendos, qui malum aliquod inferre volunt, idoneae sunt effectae, non magis cruciantes, quam venerandum illud Apostoli corpus undique servantes ac munientes. His catenis Apostolus ornabatur, his exultans ac gestiens se oblectabat, et tamquam regalem aliquem ornatum circùmferens, animo exultabat. Has et poenae instrumentum cognoscebat, et coronae multae conciliatrices existimabat. His et nunc sanctissima, omnique ex parte incorrupta ac pura Christi sponsa Ecclesia, tamquam splendido monili, et aureo quodam ornatu induta, velut coronâ quadam ex

intactis floribus contexta, decorata est, et ad dexteram sui Sponsi partem assistit. Has, inquam, catenas et nos copiosissimus Christi populus hodierno die amplexamur. Has reverentes veneramur et colimus, et pro animarum emendatione habemus. His omnem sensum et membrum admoventes, illarum sanctitate implemur, et per mentis intelligentiam Sancti Spiritus gratiam in animos ipsos admittimus. Deceret certe, deceret non solum catenas, quae manus illas adstrinxerunt, magnopere venerari: sed etiam indicia omnia, ad quae Apostoli membra accesserunt, singulatim amplecti ac revereri, et in illis singulis diem festum ac panegyrim celebrare.

§ **22**. Consentaneum autem et illud fuit ejus providentiae, et in nos benignitati, pro quibus laboravit, et quotidie certamina et pugnas subiit, propter quos catenarum pondere adstrictus fuit, et crucis mortem libenter suscepit: consentaneum, inquam, fuit seipsum his, qui per eum Christo crediderunt, distribuere atque impartiri: et veteri quidem Romae venerandi sui corporis depositionem ac sepulturam largiri: huic autem regali et novae urbi* eorum, quae passus est, symbola atque insignia relinquere, et sacratissimi corporis loco, suavissimarum catenarum munere urbem hanc afficere. Quas catenas qui in eamdem praeclaram urbem venisse crediderit, non aberrabit, neque aliquid Deo et veritati contrarium crediderit. Verus quidem sermo, et in libris ipsis conscriptus ad nos usque pervenit, non longe ab Herodis Tetrarchae regia Petrum Apostolum in carcere, sed in propinquo quodam loco militaribus cohortibus observatum. Nam illi metuebant, ne Apostolus ipse ab aliquibus solveretur e vinculis, et miraculum fuisse videretur. Illic igitur servabatur, ut tum propter regalis palatii vicinitatem, tum ob militum custodias et catenas, quibus ipse erat constrictus, nullam effugiendi facultatem haberet. Quoniam vero multi, ex iis qui Petri Apostoli operâ Christo crediderant, in regia illa erant, atque illic vivebant, et Regis ipsius ministeria obeuntes, suam in Christum et ejus Apostolum benevolentiam in animis occultam servabant, cum admirabili illo modo Apostoli Petri liberatio per Angeli praesentiam allata est, et Apostolus ipse per portam exiit, quae ad urbem ducebat, catenas illas in carcere derelictas, ipsi Herodis ministri, quibus divinae cognitionis lumen effulserat, clam sustulerunt, et apud seipsos velut thesaurum quemdam eas conservarunt. Quod vero a patre suo, ut dicitur, traditum, et de catenis illis narratum sibi quisque acceperat, posteris suis deinceps tradebat, et tuto in loco catenas illas occultas servabat, quoad et Judaica natio bello devicta, captisque Jerosolymis, ad nihilum redacta est, et superstitiosae idololatriae caecitate et errore sublato, Romanorum sceptra ad Imperatores, qui Christi fidem

* Constantinopoli.

sequebatur, translata sunt. Quibus Christi et Apostolorum facta omni honore prosequi studentibus, haec etiam Apostoli Petri catena manifesta facta est, et ab illis ad urbem hanc regiam translata, in Apostoli Petri sacro templo jure optimo reposita est: quam, ut ejus ipsius miraculorum effectricem, et veneramur, et amplectimur: hanc enim videntes, illum ipsum mente inspicimus: hanc tangentes, illum a nobis tangi existimamus.

§ 23. Sed quidnam gladius? Neque enim hic despiciendus est, quoniam et ipse Apostolica manu eductus, totam Sancti Spiritus gratiam ac divitias illinc attraxit. Hoc gladio Petrus, cum Jesus ipse a Judaeis caperetur, Pontificis servum percussit, et ejus aurem amputavit: qua re suae in Magistrum fidei ardorem ostendit, suamque in eum, quam in animo accensam habebat, affectionem et benevolentiam patefaciens, magnum quiddam effecit, non suis viribus fretus, sed Magistri potentiam spectans: per quam auris illa, quae abscissa fuerat, homini percusso restituta est, ut ex hoc ipso furens illa Judaeorum multitudo, sectae auris curationem repente factam videns, resipisceret, et a sua in Christum rabie desistens, ab eo prodendo abstineret, ac re ipsa ejus ipsius, qui prodebatur, vim illam omnipotentem et divinitatis magnitudinem cognosceret: denique ut Pontifex ipse a servo illo miraculum factum edisceret, atque cognosceret eum, qui percussus fuerat, ita celerem curationem minime asseculurum fuisse, nisi verus Deus esset ille qui ab eo quaesitus judicabatur. Aderat autem Apostolo gladius ille, non, ut aliquis diceret, ad proprios usus, et manuum opera explenda sumptus (quomodo enim hoc fecisset is qui Magistri sui praeceptis obtemperans, non peram, non zonam, non gladium ferebat, sed expeditus, et omni vitae apparatu liber ab his cognoscebatur, qui ejus praedicationem accipiebant?) sed quoniam tempus illud expectabatur, quo Christus passurus erat, et discipulorum de Magistro cogitationes adhuc fluctuantes vacillabant. Partim enim credebant, partim non credebant: quapropter neque sublimius aliquid cogitare poterant, neque ad humiliorem omnino et abjectum sensum deveniebant. Illis autem adhuc imperfectioribus tutum non erat Christum aperte significare, et praedicere quae passurus esset. Cum igitur eorum timiditatem Dominus Jesus perspiceret, manifeste, quod futurum erat, non explicavit: sed eorum, quae passurus erat, mentionem obscure fecit, dicens: *Et qui non habet gladium, emat* (*Lucae* XXII).

§ 24. Verba haec non sunt illis consentanea, quae antea dixerat, cum non peram, non gladium possidendum praeceperat. Quid est igitur, quod gladios nunc emendos esse jubet? Maxime, inquam, ob eam causam, quod tunc quidem, cum illis inopiae semina insereret, ut ad Evangelii cursum conficiendum leviores et agiles atque expeditos redderet, gladiorum et aliarum rerum

possessionem interdixit: hoc autem loco, tempore illo imminente, quo salutaris ejus passio futura erat, tacito et mystico quodam modo indicare volebat, non dormiendum, neque animo decidendum: sed quasi contra Judaeos armari oporteret, et adversus caesores, tamquam in acie aliqua contraria standum esse, et iis resistendum, qui Deum interficere parati erant, ejusque sanguinem ac mortem sitiebant. Nunc non est, inquit, doctrinae tempus, non curandorum aegrotantium locus, neque miraculorum opportunitas. Armis opus est, gladiis et hujusmodi propugnaculis ad arma illa repellenda, quibus homicidae scelestissimi ad meam caedem utentur. Hac igitur ratione Petrus gladium attulit, cujus licet ferventem benevolentiam, et ardens studium Jesus ipse cognosceret, quodque eo gladio aurem illam abscissurus erat, non tamen prohibuit ne fieret, ut et ejus in Magistrum suum ardor aperiretur, et curationis opus ad ingratos illos, qui Deum interficere aggrediebantur, redarguendos patefieret. Quod autem non ad oppugnandum, aut ulciscendum Dominus Jesus discipulis suis gladiorum possessionem praeceperit, sed ad eorum, quae passurus erat, significationem, licet hoc aperte cognoscere ex Evangelii verbis, cum ipse dicit: *Mitte gladium tuum in vaginam:* quasi diceret: Non enim propterea jussi vos gladios possidere, ut illis ipsis invasores ulcisceremini. Non est mihi hoc optabile. Nam si decèret, et mihi opem ferri vellem, possem rogare Patrem meum, et daret mihi plusquam duodecim legiones Angelorum. Sed quoniam voluntarie meipsum iis tradidi, propterea et gladiorum possessionem ad ea significanda, quae passurus sum, vobis indicavi. Si enim permisi paululum te, Petre, gladio uti, ob eas causas feci, quas praedixi, et ut discipulos ad pericula subeunda promptos efficerem. Sed converte gladium in vaginam, quod mihi fas non est gladiis uti ad imminentes cruciatus avertendos. Nam licet antea gladios emendos Dominus praecepisset, et disciipuli se duos habere dixissent, satisque illos esse Magister ipse respondisset, ea re significavit passionis suae tempus prope esse, quasi gladiis utendum esset ad invasores repellendos.

§ 25. Ita igitur gladium Petrus possidens, secum et in praedicatione afferebat, tum ut sicubi opus esset, illo uteretur, tum vel maxime, ut ipsum videns, ad Magistri admonitionem memoriâ tenendam revocaretur, et eo modo tempus illud, quo Jesus Crucem passus est, et ea, quae postea secuta sunt, secum cogitaret, invidiam scilicet, odium, insidias, proditionem, injustum judicium, injustiorem mortis sententiam, Crucem, sepulturam, et reliqua omnia quae homicidae Judaei facere ausi sunt. Haec, cum gladium illum Apostolus videret, contemplabatur: haec assidue animo revolvebat: haec secum repetens, meditabatur, gladio ipso memoriam suggerente, et ad praedicationem exequendam illum alacriorem efficiente. Hoc gladio et ad omne periculum pro

Christo subeundum armabatur Apostolus, et ad pericula omnia suscipienda, tum vel maxime ad sacras illas catenas induendas, et iniquorum hominum carcerem habitandum: denique ad crucis martyrium subeundum firmior ac promptior effectus est.

§ **26**. Quamobrem hic gladius, ut res quaedam pretiosa, et omnino veneranda, Apostolicisque manibus deserviens, ac eas tangens, eodem honore et veneratione, qua et catenae ipsae in regali palatio, ubi Apostolo Petro sacrum templum erectum est, velut sacratus quidam et coelestis thesaurus, in intimo loco repositus servatur, ut scimus: qui fidelibus Imperatoribus et fidelium virorum multitudini ad sanctitatem proponi solet. Coelestem enim gratiam confert, variarum curationum copiam suppeditat, sui cultores salutariter custodit, seque amplectentes èrigit, animas ipsorum èlevans. Quod si brevis et informis videtur gladius ille, non est propterea despiciendus. Apostolicam enim miraculorum vim et potentiam secum continet. Nam hunc Apostolus, ut potentis Dei frameam possedit, et ut ancipitem gladium cognovit. Sic et aliae Apostolicae vestes atque indumenta, multum illa quidem vilia sunt atque abjecta: sed si quis eorum decorem et magnificentiam, quae mente comprehenditur, inspexerit, divina et coelesti gratiâ repleta esse, et Apostolicis miraculis nihilo inferiora inveniet. Sed perinde valet, cum quis haec ipsa recordatur, ac si Apostolum invocet. Ego et carcerem ipsum, in quo Apostolus custoditus est, omni praeconio dignum censeo, quippe qui omni veneratione plenus est: dignus enim habitus fuit, qui tantum sanctitatis domicilium intra se acciperet. Ego et solum illud, in quo decubuit, et vinctus dormivit, sanctitate decorum existimo, et Apostolica gratiâ refertum.

§ **27**. Sed dubitat aliquis, num haeć ita se habeant: neque haec tanti esse credit, ut gratiam illam, quae in Apostolo fuit, participarint. Persuadeat huic umbra ipsa, et semicinctia: quorum illa quidem ex corporis oppositione ad Solis lucem composita, et ab Apostolorum Principis tactu longe distans: haec autem a Pauli corpore delata, et divinam ex illo gratiam participantia, pari et miraculorum effectrici potentiâ repleta sunt (*a*): quodque admirabilius est, per secundam participationis consecutionem, et gratiarum translationem, sibi adhaerentibus impartita, eamdem miraculorum potentiam, et nihilo minorem abunde suppeditant. Considerandum igitur est: Si quibus gratia impertita est, ea talia sunt: qualisnam is est, qui vim illam impertivit? Ac si participantes res, talium miraculorum gratiam praebent: quantum existimare oportet eum esse, a quo haec impertita sunt? Majus enim

(*a*) Sane quidem non videtur hoc vacare mysterio, quod de Petri tantum catenis, tam in Oriente quam in Occidente agatur solemnitas, non autem de vinculis alicujus alterius Apostolorum: ut cujus est in ligandis atque solvendis alienis vinculis potestas praecipua in Ecclesia, ejus etiam vincula a cunctis Fidelibus in honore haberentur. (*Baronius in Notis*). Vinculorum S. Petri Festum celebrare consueverunt Graeci die XVI Jan.

est id, per quod aliquid fit, quam in quo efficitur: ut causa major est eo, cujus est causa, cum superiorem et digniorem gradum contineant.

§ 28. Si quis autem mihi daret, ut et sandalia et vestes, quibus ab Angelo se induere jussus est, ipse videre possem, illa certe apertis ulnis exciperem atque amplecterer, et ut coeleste donum in cordis mei penetralibus conderem. Hunc igitur sacratum gladium cum sacris et Apostolicis catenis connectentes, Petrum ipsum mente inspicere nobis videmur: et ùtraque tangentes, Apostolum a nobis tangi existimamus, neque ullo modo ambigimus, eo quod haec loco ab Apostolo ipso disjuncta sint: sed et haec, et illum mente formantes, et per fidem ipsam in unum copulantes, ad eum ipsum, qui per haec passus est, totum referimus. Haec amplectentes, illum videre nos credimus: atque illum cogitantes, haec, quae illius fuerunt, videre nos arbitramur. Itaque non omnino ipsius gratiarum expertes constituti sumus. Nam etsi in vetere urbe Roma diversatur per corporis sepulturam, quam urbs illa sortita est: non tamen a nobisipsis abesse vult, quod pertinet ad illius gladium et catenas. Adest enim et apud nos, qui partem hanc ut totum corpus continentes, ab ejus conjunctione non separamur: sed cum una eademque sit gratia, quae per ejus corpus, catenas, vestes et gladium miracula operatur: nemo dubitaverit, quin praesens sit in singulis, perfectus atque integer, et iis qui cum fide accedunt, et haec amplectuntur, pro divino eorum desiderio atque ardore mercedem remetiatur. Hic et unus est, et multis impertitus, non imminuitur: quinetiam totus in se manens, omnem et eamdem vim ostendit: et quamvis eorum, quae passus est, symbolis, non in uno, sed in multis locis divisus sit: idem tamen est, qui in Apostolica Ecclesia prodigia et miracula ingentia perficit. Ita nihil, ex iis quae in summo illo Apostolo insunt, inane est et actionis expers, nihil gloriâ et divinis miraculis vacuum.

§ 29. Tu vero o Petre, Christi Ecclesiae petra et firmamentum, summe Apostolorum vertex, qui verus et ardens fuisti Christi discipulus: qui praeter caeteros orationis libertate apud eum usus es, vivi Dei Filium illum praedicando, cujus manibus regni coelorum claves tibi traditae sunt, ut quae a te in terra ligata aut soluta essent, èadem ligarentur et solverentur in coelis: qui Christum, Deum et hominem fuisse, clarissima voce praedicasti: qui ex circumcisione quae in lege praecipitur, ad praeputium divinae fidei cognitionem transtulisti: qui propter Christum omnia dereliquisti, unum illum pro omnibus divitiis possidere cupiens, a quo et mortis et vitae afferendae potestatem accepisti: cui Deus coeleste mysterium revelavit: qui columna quaedam es e terra usque ad coelos extensa, eos ducens, qui ad mansiones illas festinant: qui rudis et inscius artificiosam Graecorum orationem

expugnasti: qui divino Spiritu loquens, et verbo tantum gentes ipsas in ea convertens quae voluisti, acerbam illam crucifixionem sustinuisti, ut nulla in re a Magistri cruciatibus distares: qui catenas has instar scelerati alicujus hominis pertulisti, et curationum fontem illas reddidisti: tu, quaeso, adesto hodie misertus nostri, et hoc in loco spiritu versare. Adsis huic templo miraculorum promptuario, quod sancta nominis tui appellatione praecipue honoratur: in quo venerandas catenas tuas, ut thesaurum quemdam, reponi voluisti: in quo hasipsas, ut pretiosissimas res, servandas esse judicasti: ubi catenae ipsae propositae, et ab omnibus Christi fidem colentibus inspectae, miraculorum derivationes non corporeis oculis, sed mente ipsa perceptas, abunde a teipso quaerentibus suppeditant. His catenis nostrarum animarum vulnera, quaeso, liges. His tumores et inflationes, a delictis illatas, rèseces, et divinis medicamentis eas cures. His, ut scuto bonae voluntatis, Christi gregem corones. His barbaros ipsos devincias, captivos ducas, et civitati te veneranti hostiles illorum exuvias conferas. Omnium maxime pium et fidelissimum Imperatorem nostrum, pro telis militaribus, his catenis armes, munias, custodias, victoriis et trophaeis corones, hostibus terribilem, et subjectis benignum atque optabilem facias: ut pace fruentes sub ejus regno simus, et ab eo gubernati, tranquillam et quietam vitam ducamus, veri Dei nostri gloriam celebrantes, quem tu in omni re gloriose et magnifice celebrasti (*a*): quandoquidem convenit omnis honor et adoratio aeterno Patri, aequali Filio, et ejusdem substantiae participi Spiritui Sancto, nunc et semper, et in secula seculorum, Amen.

(*a*) Habitus praedictus Sermo est occasione solemnitatis unius ex Catenis Jerosolymitanis, quae maxima religione in Basilica sua Constantinopoli custodiebatur. Altera catena qua vinctus Herodis jussu fuerat Apostolorum Princeps, ea est quae tam mire, juxta sinceram ex gravissimis scriptoribus historiam in Brev. Rom. hac die, in manibus S. Xysti Pp. III adhaesit catenae carceris Mamertini, cujus inventionis memoriam recole ex Actis S. Alexandri I Pp. M., in Surii Vol. v, p. 78, § 8. Constat sacra Vinculorum Reliquia annulis ferreis trigintaquatuor, extrema catenae oblongis semicirculis clauduntur. Sed multo prolixior olim extitit. Septem annuli feruntur desecti ab Hadriano Pp. I et ad Desiderium Longobardorum Regem dono missi; Card. Sfrondrati, permittente Clemente Pp. VIII ex ecclesia S. Petri apud Comum Romam detulit et in S. Caeciliae collocavit. Unum praeterea Joannes Pp. XIII Theoderico Metensi Episc, anno DCCCCLXIX concesserat. Quinque olim Avenionensi Ecclesiae fuisse scribit Papebrochius. De limaturis sacrarum Catenarum in pretiosum pignus expetitis, et de Crucibus aureis quibus hujusmodi limaturae insererentur, merentissimis viris et Principibus impartiri solitis, ac de prodigiis quibus haec sunt illustrata, vide apud Baronium in hodiernis *Notis*, et S. Gregorii Pp. Epist. XXVI, Libri 7 (Edit. Maur.) ad Theoctistam Patriciam. Deletus jampridem prudenter, ne depereant, mos arrosionis sacrorum Vinculorum; ejusmodi pulveris loco, linteolis devotioni satisfit Catenae circumvolutis, quae diutino ferri contactu venerabilem rubiginem retulerunt.

—

HOMILIA

SANCTI JOANNIS CHRYSOSTOMI

IN SS. PETRUM APOSTOLUM ET ELIAM PROPH.

HABETUR IN SIMEONE METAPHRASTE, IN QUO CUM NULLUS CERTUS EI ASSIGNATUS SIT DIES, NOS HOC LOCO REPOSUIMUS.

§ 1. Pauci hodierno die nostrae concioni praesentes sunt. Quaenam causa est, quamobrem id facere debeatis ?* Martyrum diem festum et memoriam celebramus, et nemo nobis occurrit? Sed omnino viae spatium segnes illos reddidit: immo vero non intervallum viae, sed segnities ipsa eos impedivit. Sicut enim solertem virum, animo et proposito àlacrem, nulla res detinere potest, ita segnem et remissum hominem omnia possunt impedire. Martyres pro veritate ipsa sanguinem suum effuderunt: et tu ne brevem quidem viam subire potes? Illi pro Christo capita sua exposuerunt: tu vero ejusdem Christi causâ neque extra urbem vis egredi? Dominus ipse propter te mortuus est: et tu segnem te ostendis? Martyrum celebratur memoria: tu vero piger es, et jacentem animum habes, quem oporteret hic praesentem esse, et diabolum superatum, martyres vero ipsos superantes videre, nec non Dei gloriam celebratam, Ecclesiamque martyrii coronâ insignitam? Sed istorum excusatio talis est: Peccator, inquit, sum, idcirco festo diei occurrere non possum. Maxime, inquam, ob hanc causam, quoniam peccator es, occurrere debes diei festo, ut justus efficiaris. At si justus es, occurre, ne a justitia excidas. Ecquisnam ex hominibus sine peccato est? Propterea sacrificium et ecclesia, propterea preces ac jejunia: et quoniam multa sunt animae vulnera, propterea medicamenta ipsa inventa sunt, quae singulis animae vulneribus congruentem medicinam afferunt. Habes ecclesiam, et sacrificium quod perficitur: habes patrum orationes, habes Spiritus Sancti donum, et sanctorum congregationem, multaque alia, quae sunt ejusmodi, quaeque possunt te a peccatis ad justitiam revocare. Cum res ita se habeat, tu tamen ad Martyrum preces occurrere noluisti. Dic age, quam peccati veniam habere poteris? Nihil mali in via positum fuerat, et tamen detentus es, quo minus ad Martyrum concordiam celebrandam convenires.

§ 2. Sed dices, unam aliquam, ex iis quae hujus vitae sunt, curam te detinuisse. Majus certe hoc crimen est, cum ne brevem

* Excitantur Fideles ut in templum Dei ad sacra conveniant.

quidem horam Deo ipsi conferre volueris, ut integram totius diei mercedem reciperes. Peccator, inquis, sum, et non possum facere, quod dicis. Quia peccator es, propterea magis hoc debes. An ignoras eos etiam, qui altari assident, peccatis esse affixos? Carne enim sunt induti, et sanguine atque ossibus compositi. Nos etiam ipsi, in cathedra sedentes, et alios docentes, peccatis quidem complicati sumus. Non propterea tamen de benignitate divina desperamus, neque duritiem aut inclementiam aliquam Deo ipsi affigimus. Omnes, inquam, homines sumus, iisdem elementis compositi, neque correptionem recusamus, immensum divinae in humanum genus benignitatis pelagus considerantes. Et vobis quidem, si post peccata commissa in ecclesiam ingressi fueritis, non tantum crimen est: sub magistro enim vivitis. Nos vero quanto dignitate praestamus, eo majori culpae sumus obnoxii. Aliud enim est, eum peccare qui docetur: aliud, doctorem ipsum delinquere. Non ob id tamen docendi locum recusamus, neque submissionis praetextu ad segnitiem decidimus. Nam et hoc divina quadam dispensatione factum est, ut sacerdotes etiam ipsi peccatis subjecti sint *. Audi, quaeso, quomodo res se habeat. Si doctores et sacerdotes ipsi non peccarent, neque vitae hujus affectibus subjecti essent, certe inhumani, et a veniâ aliis danda essent abhorrentes. Sed propterea ipsos etiam sacerdotes affectibus subjectos esse Deus voluit, ut eorum, quae ipsi patiuntur, sensum habentes, aliis etiam veniam darent. Ita Deus mundum optime gubernat, quippe qui et illosipsos, quorum fidei Ecclesiam et populum commissurus erat, permisit peccato subjici, ut a suorum erratorum conscientia admonerentur in alios esse benigniores. Nam si ipsi non peccassent, nullam peccantibus veniam daturi essent: sed inhumanitate ducti, omnes ab Ecclesiae corpore abscidissent.

§ 3. Quod autem res ita se habeat, neque temere aut conjecturâ ductum me hoc dicere existimetis, age rebus ipsis consideratis, probemus quod dicimus. Petro apostolo orbis terrarum Ecclesiae, et populorum multitudines ejus fidei committendae erant, vel potius creditae sunt illi claves regni coelorum. Quid enim ait illi Dominus? *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelo.* Erat autem Petrus non mitis, sed admodum severus, et aliquanto durior. Quod si ad ejus naturam illud etiam accessisset, ut nullis peccatis subjiceretur, quaeso, quam veniam habituri fuissent, qui ab illo docendi erant? Propterea hoc egit Dei gratia, ut paululum ab ipso descisceret Petrus, et peccato alicui subjiceretur, quo, ex his quae ipse passus fuerat, disceret humanior esse in alios. Sed vide, cujusmodi peccato permisit subjici Petrum illum, talem ac tantum virum, Apostolorum verticem, fundamentum immobile, petram stabilem, et quae frangi

* Cur peccato obnoxios Deus Ecclesiae Ministros esse permittat.

non posset, Ecclesiae principem, portum inexpugnabilem, turrim firmam, et quae non posset concuti. Hic, inquam, fuit Petrus ille, qui dixit Christo: Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Petrus ille fuit, qui divina revelatione doctus, veritatem confessus, ait: *Tu es Christus filius Dei vivi.* Hic cum nocte illa, qua seipsum tradidit Christus, staret ad prunas et calefieret, ait illi puella quaedam: Et tu cum Jesu Nazareno eras. Tum ipse: *Neque scio, neque novi quid dicas.* Hem Petre, modo dicebas: *Si oportuerit me mori tecum, non te negabo:* et nunc eum negas, et ais: Non novi hominem istum? Nondum tormenta, nondum flagella proposita tibi sunt, sed simplex vilis cujusdam puellae verbum audisti, et ad negationem prolapsus es? Negasne Petre? Nulla tibi tormenta, nulla flagella, nullae plagae, nullus furor, nulli principes, nulli gladii acuti, nulla jussa, nulla edicta, nulli reges minantes, nullae denique instantis aut mox futurae mortis minae tibi objectae sunt: nondum carceres, et praecipitiâ, et mare, nondum aliquid tale terrorem tibi attulit, et Dominum negans, ais: Non novi hominem istum?

§ 4. Rursus puella coepit dicere circumstantibus, quia hic ex illis esset. At Petrus: Non novi, inquit, hominem istum. Quisnam est, Petre, qui te negare facit? Non unus, inquam, aliquis ex gravioribus, sed foemina, eaque ostiaria, abjecta et nullius pretii mulier. Talis, inquam, est, quae te interrogat, et tu confestim negas? O rem novam et admirabilem. Puella momento temporis illius Petri fidem conturbavit. Petrus illa Ecclesiae columna ac propugnaculum, puellae unius non minas, sed unicum verbum non sustinuit. Locuta est illa, et ipse statim quassatus est. Verbum puellae processit, et columna illa concutiebatur. Illa locuta est, et propugnaculum fluctuavit. Quemnam vidisti, Petre, ut Christum negares? Puellam vilem, et januae custodem contemnendam. Hanc vidisti, et Christum negas? Verum quamvis Petrus negaverit, humani tamen generis amator Deus peccatum illi condonavit. Novit enim illum, ut hominem, humanum quiddam passum fuisse: cum ob eam maxime causam, ut dixi, ipsum peccare permisisset, quod populorum multitudo illi credenda erat, ne severus et innocens, a venia propriis fratribus impartienda esset alienus. Succubuit igitur peccato, ut delictum suum et Domini veniam considerans, condonaret et aliis benignitatis causâ, juxta dispositionem Deo congruentem. Permissus enim est peccare is cui Ecclesia credenda erat, illa videlicet Ecclesiarum columna, et portus fidei. Petrus orbis terrarum magister, peccare permissus fuit, ut ejus indulgentia, humanitatis argumentum aliis proponeretur.

§ 5. Sed quamobrem haec a nobis dicta sunt? Quoniam et nos sacerdotes in cathedris sedentes, peccatis colligati sumus. Propterea enim non Angelo, neque Archangelo sacerdotium

commissum est (liberi enim illi sunt a peccandi libidine), ne videlicet eos, qui ex populo peccarent, fulguribus transfigerent: sed homini a Deo cathedra haec commissa est, qui et ipse libidine et peccatis colligatus est, ut si quem peccantem invenerit, suorum peccatorum conscius, in eum qui peccat benignus efficiatur. Nam si Angelus sacerdos fuisset, et aliquem adulterium committentem invenisset, statim eum de medio sustulisset, cum ipse huic libidini subjectus non sit. Si Angelus potestatem accepisset, peccantes homines non doceret: sed in iram mortiferam concitatus, repente illos perderet. Itaque ob id homini commissa est Ecclesia, quod sciat se delinquere, et peccata expertus, iis qui peccant, veniam dare possit: ne irascente illo, Ecclesia inanis fiat.

§ 6. Sed curnam tam minutis orationibus de Petro loquens, ad aliam personam sermonem non transfero? Age, in medium proferamus prophetam illum Eliam, terrestrem Angelum, et coelestem hominem, qui humi quidem ambulabat, et ea quae in coelis sunt, mente animoque versabat. * Erat trium cubitorum staturae homo, et per sublimem aëris regionem perambulabat, et usque ad ipsa coeli fastigia protendebatur: ille, inquam, aquarum custos, cujus lingua aquarum fuit thesaurus, et clavis coelorum: ille idiota, et philosophus: pauper, et dives: pauper, quod propter Dei charitatem ac studium, relictis terrenis rebus, majora sibi comparare studuerit: dives, quod coelestes nubes linguâ sua detinuerit, quippe qui durior erat ad condonandum peccatoribus, ita ut Deum orarit, ne daret pluviam. Vivit (inquit) Dominus, si erit pluvia, nisi per os meum. Quid agis, Elia? Cur sic pronuncias: *Vivit Dominus, si erit pluvia, nisi per os meum?* Ubinam sunt haeretici, qui dicunt, filium Dei orare? Miser homo et impudens, quid ais? Elias pronunciat, et Dei filius orat? Servus jubet, et Dominus obsecrat? Neque eum honorem Dei filio tribuis, quem et Eliae? An non vis parem saltem dignitatem Domino concedere et servo? Non orat, neque precatur Elias: sed veritatis sermonem proponit, et coelum ipsum claudit. Non orat: sed quidnam facit Elias? Scio, inquit, quod me audiat Dominus meus: zelo enim impulsus hoc facio.

§ 7. O rem novam et admirabilem. Vidisti Dominum servi benevolentiâ superatum? Etenim Elias ipse multo zelo impulsus hoc fecit. Videbat enim absurda multa fieri. Videbat vitia ipsa multa cum libertate propagari. Atra siquidem nox orbem terrarum oppresserat: itaque omnes in tenebris illis offendebant. Erat orbis terrarum naufragium, non aquarum, sed intemperantiae. Propulsata enim temperantiâ, incontinentia ipsa dominabatur. Virtus expellebatur, et vitia, tamquam res aliqua legitima, colebantur. Colles, montes, saltus et viae, atque aër tenebris contegebatur.

* De Elia Proph. (vide et ad xx Jul. p. 389) sermonem instituit S. Doctor ut innuat zelum pro Dei causa esse mansuetudine temperandum.

Itaque obfuscato sole, coelum erat caliginosum. Omnis natura propter idolorum culturam coinquinabatur. Ergo tamquam in nocte aliqua omnes ambulabant, rebus creatis, non tamquam creatis, animum adhibentes. Videbant lapidem, et tamquam Deum adorabant. Videbant ligna, et illa similiter colebant. Altissima igitur nox illos oppressos tenebat, cum Creatorem despicerent, et res creatas venerarentur. In tam multis tenebris solus Elias virtutis lucernam tenens, et tamquam in quodam montis vertice, in sapientiae fastigio sedens, virtutis quidem facem praeferebat, sed splendorem praeferens, nihil tamen eos juvabat, eo quod illorum mens tenebris oppressa erat, et idololatriae sceleribus detinebatur. Excandescebat igitur Elias, animo dissecabatur, lamentabatur, et multis verbis illos ab erroribus revocabat: sed nemo tamen eum loquentem audiebat. Precabatur, sed nemo illi obtemperabat. Zelo igitur commotus, illos erudire voluit, ut fame ipsa tabefacti, preces suas tandem ad Creatorem transferrent, ac fames pietatis materies illis fieret. Nihil, inquit, aliud homines istos erudire poterit, nisi fames: ut vel sic angustiis undique coarctati, ad omnium Creatorem Deum revertantur.

§ 8. Quid igitur Elias? Vivit Dominus, si erit pluvia, nisi per os meum. Prolata fuit vox haec, et statim aër mutatus est. Coelum aëreum factum fuit, non naturam mutans, sed facultatem suam refrènans. Statim elementa, tamquam in aliam quamdam figuram conversa sunt. Prophetae oratio, tamquam flamma quaedam, ad terrae viscera demissa est, et omnia statim exarescebant, omnia vastabantur, omnia destruebantur: statimque videre licebat herbas ipsas arefactas, item arbores ac plantas, tam fructum ferentes, quam quae fructum non ferunt: tam quae in campis, quam quae apud mare consitae erant, omnia simul arefacta, omnemque aetatem jamjam destruendam, puerorum lamentationem, matrum ejulatum, et desperationem multam. Una fuit Prophetae oratio: sed vide quam multa effecerit. Omnes igitur ferae moriebantur, jumenta, pueri, viri, animalia, volucres omnes, denique orbis terrarum erat naufragium, et calamitas ipsa totam terram occuparat. Nemo servabatur, sed universi propter aquarum penuriam moriebantur: arescebant plantae, arbores, fontes, fluvii, stagna et paludes, omnia denique perire videbantur, et universale quoddam naufragium universam terram detinebat: coelumque ipsum siccitate claudebatur. Sed nihil tamen Elias haec ipsa curabat, nam prae zelo, tamquam ebrius, effervescebat contra eos, qui Deum non quaerebant. Ergo et immatura aetas extinguebatur. Quid agis, Elia? Esto, juvenes peccarunt: cur infantes castigantur? Esto, homines deliquerunt: cur jumenta ipsa una cum illis moriuntur? Tantane immanitate indutus es, ut homines nihil cures? Non habes uxorem, non infantes: ob id pereuntes homines tibi

curae non sunt? Quid igitur Deus ad Eliam? Vade, inquit, ad fluvium Carith, et praecipiam corvo, ut te nutriat illic.

§ 9. Libenter hoc loco quaesiverim ab homine Judaeo, ut ostenderem ipsi, quemadmodum lex, ea quae legis sunt, evertat, et ipsa secum pugnet, firmitatem non habens: quippe quae non erat veritas, sed umbra: nam in lege ipsa continebatur umbra. Haec autem nostra lex sine dubio continet veritatem: res illae figuram, nostrae facta exprimunt. Elias iste, quem veneraris, quem venturum expectas, quem multa oratione celebras, quem Prophetam appellas: ille, inquam, Elias quomodo a corvo nutriebatur? Corvus in lege impurum animal habetur, corvum, inquam, lex ipsa praecepit impurum esse animal: quomodo igitur ab impura volucre nutriebatur? Nam si lex ipsa corvum impurum esse dicit, omnino qui a corvo nutriebatur, eum quoque impurum fuisse oportet. Sed cave hoc dicas: cave, inquam, hoc sentias, cum divinus Elias a corvo nutritus fuerit, nihil enim ex iis quae a Deo creata sunt, impurum esse existimo. Intervallo autem temporis factum est, ut fluvius ille exaresceret. Eliam igitur Deus illinc excitans: Surge, inquit, vade in Sareptha Sidoniorum, et praecipiam mulieri viduae, ut te nutriat illic. Hoc autem qua dispensatione Deus effecerit, velim audias: quoniam videlicet nesciebat Elias, quomodo apud alias nationes res se haberet. Cum enim in uno certo loco sederet, neque orbis terrarum calamitatem videre posset, quomodo omnia arefacta essent, paludes, fontes, fluvii, plantae, arbores, fructus, tam maturi, quam immaturi: tam quae ferunt, quam quae nullos ferunt fructus: tam quae apud fontes, quam quae apud paludes aquarum: cum, inquam, haec ignoraret, et volucrum aliarumque rerum omnium interitum, puerorum mortem, et matrum ululatus, tantam denique orbis terrarum calamitatem nesciret, excitans illum Deus, fecit, ut multam terram peragraret, illinc ad Sidonem usque proficiscens, ut cum vidisset Elias, quo pacto res se haberent, rogaret deinceps Dominum suum, ut pluviam dare vellet.

§ 10. Excitavit igitur illum ob hanc rationem ad iter tam longum aggrediendum: non quod non posset eum illic nutrire, sed ut Eliae oculis calamitatem illam subjiceret, qua ad pluviam ab ipso rogandam alliceretur. Poterat quidem Deus sine Elia hoc facere: sed nolebat tamen proprium famulum contemnere, ne malorum conciliatorem Eliam, bonorum autem Deum fuisse diceres. Itaque servi sui obsecrationem expectabat. Sed neque sic ille ad misericordiam flectebatur: quinimmo duritiâ quadam usus, neque cujusquam rationem habens, viam illam ingressus est. Zelo enim (ut praedixi) ebrius erat. Cur, Elia, tanta inhumanitate indutus es? Expecta paulisper, et redarguèris etiam ipse peccato esse obnoxius. Propter eorum peccata qui terram habitant, squalorem a Deo ipso impetrasti, coelum clausisti, terrae

frenum imposuisti, et naturae cursum retinuisti: neque pro his quae fiunt, Deum orare vis? Non multo postea et ipse peccato subjectus esse redargueris, benignitatemque ac veniam a Domino impetrabis: ut tu quoque in conservos tuos mitem atque humanum te ostendas.

§ 11. Sed quamobrem hodierno die harum rerum narrationem exponendam suscepi? Ut scilicet vobis ostenderem, propterea non unum aliquem ex Angelorum numero in terris sacerdotem praefectum fuisse, sed hominem ex homine genitum: ne, si peccatorum omnino esset expers, peccantes homines sine misericordia puniret *. Sed propterea homo creatus est sacerdos, ut ex propriis affectibus disceret humanae naturae consortibus veniam largiri. Itaque in medium protuli magnos illos viros, quibus cum populos multos crediturus esset Deus, eos peccato subjici permisit: sed postea peccatum illis condonavit, ut, ex iis quibus ipsi eruditi essent, benigni fierent. Primo Petrum tantum illum Apostolum adduxi, qui cum peccare permissus fuisset, divina benignitate adjutus, poenitentiâ peccatum delevit. Deinde venimus ad Eliam, cujus erratum jamjam exponemus, ut et impetratam veniam ostendamus: quoniam volebat quidem Deus Eliam benignitate uti, sed ille nolebat. Volebat Deus pluviam dare, sed petitionem a servo requirebat.

§ 12. Cum igitur totum iter perfecisset Elias, venit in Sareptha Sidoniorum, et vidit mulierem viduam ligna colligentem. Quid expectas amplius, Elia? Cur accurris ad viduam? Vidisti paupertatis exordia. Ne interroges quanta sit ejus tenuitas, nihil quaeras de his quae intra domum sunt, cum paupertatis ingressum jam videris. Quid est, quod in ejus domum introire velis? Vidisti ligna colligentem, et ab ea nutriri postulas? Sed habebat ille, tamquam pignus quoddam, Domini sermonem. Abiit igitur illuc, ut cum vidua loqueretur. Sed quidnam ait? Da mihi, inquit, paululum aquae, ut bibam. Animadverte sapientiam Eliae, quemadmodum non statim ad majus aliquid petendum venit, sed ad id quod erat vilius. Non dixit, Da mihi panem: sed, Da mihi aquam. Prius aquam petiit, conjecturâ colligens, quod si aquae facultatem habuerit, possit et panis facultatem habere. Da mihi, inquit, paululum aquae. Abiit vidua, aquam tulit; quam cum ille bibisset, animum auxit, et ait: Sume mihi et bucellam panis, ut còmedam. Cui respondit vidua: Vivit Dominus, si est mihi panis cineritius, nisi pugillus farinae in hydria, et paululum olei in lècytho: quae cum confecero, còmedam ego et filii mei, et moriemur. Quid ad haec Elias? Vade, inquit, et fac mihi subcinericium panem seorsum, et còmedam: et postea facies liberis tuis, et còmedent.

§ 13. Quid ais, Elia? Esto, panem petis: cur seorsum et primum

* Magna benignitate Dominus non Angelos sed homines Ecclesiae praefecit.

tibi dari vis? An non gratias acturus esses, si una cum filiis viduae comederes? Tu vis panem comedere, et ejus filios fame necari? Scio, inquit Elias, quam copiosa sit Domini mei liberalitas. Haec ille. Vidua vero, non ejus sermone obstupuit, neque tale quippiam absurdum cogitavit, aut dixit: Tu es, qui famem hanc intulisti, et ex reliquiis hujus famis a me nutriri postulas? Non dixit: Tam magnam orbis terrarum partem praetergressus, ad me venisti, ut liberos meos fame corrumperes, ipse auctor famis existens? Nihil tale dixit, sed Abraham illum imitata, ingressa est domum, et fecit sicut a Propheta dictum fuerat. Quinimmo licebat videre viduam illam magis quam Abraham, hospitalitatis amantem. Ille enim cum esset lòcuples, Angelos hospitio accepit: at haec post famem mortem expectans, Prophetam accepit. Itaque videre licuit naturam contemptam, et hospitalitatem honoratam. Licebat videre ejus viscera projecta, et Prophetam susceptum, cum integram filiorum multitudinem sepulcro mandavit. Quantum enim fuit in viduae proposito, omnes ejus filii mortui sunt. Sed Dei benignitate factum est, ut viverent et incolumes essent.

§ 14. Nescio certe, quibus verbis hujus viduae laudes comprehendam, quemadmodum seipsam et filios contempserit, et hospitalitatis studium secuta fuerit: quemadmodum ejus natura non tabuerit, et viscera non dissoluta sint, cum videret integram filiorum multitudinem jamjam fame perituram. Sed illa animum gerens omnibus his rebus superiorem, accepit Prophetam hospitio. Cum vero Propheta ipse panem accepisset et comedisset, deinceps mercedem retribuit. Hospitalitatis sementem vidua sparsit, et statim florentem atque copiosam hospitalitatis messem collegit. Quid enim Elias ait viduae? Vivit Dominus: hydria farinae non deficiet, et lècythus olei non imminuetur. Facta est viduae dextera torcular, et sinistra facta est area, et manipuli fructum in ipsa necessitate reddentes, ac propter Prophetae dicta viduam illam nutrientes. Torcular et area effecta est domus viduae. Non imber, non pluvia, non ver, non autumnus, non aestas, non aestus, non ventorum vis, non temporum mutationes, sed verbum unum ex illius Prophetae sententia prolatum, abundantem rerum copiam viduae suppeditavit *.

§ 15. Post haec (ut orationem concldam) abiit illinc ad Regem Achab. Dicam jam nunc ejus recte facta, ut cum peccantem videris, discas ex Dei gratia bona omnia proficisci. Sed quidnam Eliae dixit Achab? Tu, inquit, es, qui pervertis Israëlem: Cui Elias respondit: *Non ego id facio, sed tu, et domus patris tui*. Vidisti liberam Prophetae orationem, quemadmodum Regem ipsum redarguit? Post haec cum sederet in monte, venit ad ipsum Quinquagenarius, et ait: Homo Dei, descende, quia Rex te vocat. Cui

* Hucusque a § 6, ex 3a Reg. Cap. XVII. Hinc pro seqq. consule Capita XVIII et XIX.

Elias: *Si homo Dei,* inquit, *sum ego, descendat ignis de coelo, et dèvoret te, et quinquaginta tuos.* Deinde venit alius Quinquagenarius, et ait: Homo Dei, descende, quia Rex te opus habet: *Si homo Dei sum ego,* inquit Elias, *descendat ignis de coelo et dèvoret te, et quinquaginta tuos.* Ad haec venit ad orationis conventionem: cumque sacerdotes illos infames Baal provocasset: Oremus, inquit: et addidit: Facite vos seorsum altare, et eligite duos boves, et imponite ligna super unum bovem, et ignem non imponite: et ego idem faciam. Postea invocate nomen deorum vestrorum, et ego nomen Dei mei: et qui Deus exaudierit ignem mittendo, hic erit verus Deus. Fecerunt sacerdotes infames altare, et coeperunt invocare Baal, dicentes: Exaudi nos, Baal, exaudi nos. Cum vero, multo clamore edito, nemo esset qui exaudiret (non enim erat vox, neque auditio), expectabat Elias, patientiam retinens, donec illi orarent. Cum autem vidisset multam esse illorum moram, et intentos clamores, neque quemquam exaudire, irridens illos: Clamate, inquit, quam maxime potestis: nam forte dormit deus vester. Post haec cum jam meridies esset, et tempus processisset: Concedite, inquit Elias, ut faciam holocaustum meum: cumque fecisset altare, et imposuisset ligna, dixit: Afferte aquam circa altare: Afferte, inquit, bis tantum, et ter tantum. Fecerunt hoc ministri.

§ **16**. Velim consideres, quare ab Elia hoc factum sit. Quoniam erroris mos est, veritati propria vitia objicere. Id quod faciunt meretrices: anticipant enim ipsae, et ingenuas foeminas meretrices vocant, ut non habeant illae, quid convicii objiciant. Propterea etiam in hac re sapienter se gessit Elias. Attende, quaeso, quod dicturus sum: vidi enim ipse, quod dicam. In idolorum altaribus foramina quaedam sunt ex inferiore altaris parte, et fovea quaedam obscura: descendunt autem erroris artifices in foveam illam, et ex foraminibus, quae diximus, ignem sufflant ad sacrificium conficiendum, ita ut multi decepti, coelestem esse ignem illum existiment. Ne igitur et Elias in suspicionem veniret, quod et ipse tale aliquid machinatus esset, aquam effudit, ut aqua illa nulla esse infra altare foramina ostenderet. Ubi enim foràmen aqua invenerit, illic aqua non consistit, sed per foramina ipsa defluat necesse est. Implevit igitur altare, et his verbis Deum oravit: *Exaudi me, Domine, hodie in igne.* Exaudisti me in aqua, exaudi me et in igne. Vidisti elementorum aurigam, et gubernatorem Eliam? Et ecce, inquit, cum ipse invocasset, celeriter ignis descendit de coelo, et consumpsit sacrificium, et lapides, et aquam delevit ignis. Tunc ille: Comprehendite, inquit, sacerdotes istos infames, et nemo servetur ex ipsis. Comprehenderunt, et interfecerunt ipsos, quadringentos scilicet et quinquaginta sacerdotes Baal, et quadringentos sacerdotes sublimium montium.

§ **17**. Audivit Jezabel uxor regis Achab, quae facta fuerant, et

misit ad Eliam, dicens: Haec faciant mihi dii, et haec addant, nisi cras ponam animam tuam, ut animam unius ipsorum. Cum haec audivisset Elias aufugit. Ubinam, quaeso, est Elias ille talis tantusque vir? Propositum enim mihi est ostendere, quod peccato succubuerit. Hoc autem dico, non accusans virum illum justum, sed salutis materiam tibi procurans: ut cum sanctos quoque peccantes videris, et de sua salute non desperantes, sed divinae benignitatis compotes factos, tu etiam si peccaveris, salutem valde speres. Cum igitur dixisset Jezabel: Haec faciant mihi dii, et haec addant, nisi cras ponam animam tuam, ut animam unius ex ipsis: audivit Elias et fugit itinere dierum quadraginta. Proh facinus! Quanta fuit haec timiditas! Mulieris unius audivit verbum, et aufùgit quadraginta dierum itinere: idque fecit non post unum, aut alterum, aut tertium diem: sed cum primum mulieris sermo ad se perlatus est: ac prae metu nesciens quid ageret, tantam fugam arripuit. Quid hoc est, Elia? Tune ille es, qui coelum clausisti, pluviam refrenasti, aëri jussisti, et ignem ex alto evocasti, sacerdotes interfecisti, et Regi Achab dixisti: Tu es, qui pervertis Israëlem, et domus patris tui: item illud: Vivit Dominus, si erit pluvia, nisi per os meum: qui denique domum viduae copiosam quamdam aream et manipulos effecisti, et ejus filium mortuum suscitasti? Talis, inquam, tantusque vir mulieris verbo audito, aufugisti, et mulier una captivum te ducit?

§ **18**. Duo illa propugnacula et arces, a duabus mulieribus sunt redargutae. Petrus puellam extimuit, et Elias Jezabel formidans, in simile incidit peccatum, et fugit itinere dierum quadraginta. Ubinam est ille servus tuus, Elia, cum dicebas: Vivit Dominus, si erit pluvia, nisi per os meum: cum Achab regem redarguebas, et ignem e coelo èvocans, tot et tanta fecisti? En ut mulieris unius sermonem non sustinuisti. Ubinam est illa tua constantia, cum Dominum rogare noluisti, ut pluviam daret terrae? Manifestis enim quibusdam demonstrationibus te provocabat, quasi illud diceret: Pete a me, Elia, ut terrae dem aquas. Poterat ille quidem id facere sine te: sed nolebat tamen, ut quemadmodum mala per te injecta fuerant, ita et bona per te conciliarentur. Tu quidem facinus commisisti crudelitatis plenum: at Deus calamitatem tantam misertus est, quoniam ipse omnium rerum creator et opifex est. Cumque omnium esset curator, volebat ille quidem inhumanitatem tuam lenire, tu vero in illa permanebas. Dicebat ille: Novi ego praesentem calamitatem, novi matrum ejulatus, et puerorum ululatus: video terrae illius, quam ipse feci, speciem immutatam, itaque volo benigne cum illa agere: sed nolo tamen te contemnere, et sine tuo consensu pluviam emittere, ne malorum causa tu sis, et bonorum expers existas. Honoris igitur tui gratiâ id facio. O summam Domini nostri benignitatem. Haec quidem Deus faciebat: sed Elias tamen multum

arrogantiae habebat, quasi ipse peccare non posset. Nunc autem et illum peccato succubuisse ostendimus, cum hoc Deus permiserit, ac providerit: ut quarum rerum indulgentiam ipse impetravit, eam et in alios exerceret. Fugit, inquit, Elias itinere dierum quadraginta. Cum vellet Deus declarare, miracula illa quae ostensa fuerant, non ab Elia, sed a sua ipsius potentia facta esse, vide quid faciat. Quo tempore Deus ipse operabatur, reges, principes et populi Eliae succumbebant. Cum vero Deus abscessisset, etiam mulier una Prophetae illi terribilis visa est. Abscessit Deus, et natura humana redarguta fuit.

§ **19**. Sed nihilominus tamen cum fugisset Elias diebus quadraginta, et dormiret in loco quodam, venit ad eum Deus, Dominus ad servum, suam in humanum genus charitatem, uti creator, exercens. Sed quidnam ait? Sciebat ille quidem, quamobrem Elias illuc venerat: interrogavit tamen illum his verbis: Quid tu hic Elia, quid, inquam, hic agis? Haec dicens, fugam illius innuebat, quasi diceret: Cur aufugisti? Ubinam est illa tua in loquendo libertas? ut discas viribus tuis non confidere. Respondet Elias, alia in mente habens, et alia dicens: Domine, Prophetas tuos interfecerunt, altaria tua suffoderunt, et ego relictus sum solus, et quaerunt animam meam, ut auferant eam. Quid ad haec Deus? Statim illum redarguens: Non propterea, inquit, fugisti Elia: non enim tu solus es Baal non adorans. Subjungit autem eum redarguens: reliqui mihiipsi septem millia virorum, qui non curvaverunt genu ante Baal. Redarguit igitur illum, quod non ob eam causam fugisset, sed propter mulieris timorem.

§ **20**. Sic mulier una talem tantumque Prophetam Eliam fugitivum effecit, ut discas, cum aliquid admirabile feceris, illud non tibi, sed Dei potentiae tribuendum esse. Vidisti quemadmodum, discedente gratiâ divina, redarguta est natura humana? Fugit enim Elias itinere dierum quadraginta. O timorem nimium, o formidinis vehementiam! Non uno, aut altero, aut tertio, sed quadraginta diebus aufugit, et ad regionem omnino desertam se contulit, non nutrimentum, non cibum aliquem secum ferens, nam tamquam ebrius prae metu, caetera nihil curabat: sed desertas tantum regiones sequebatur. Quemadmodum enim ventus zephyrus, cum vehementer flat in velum aliquod, navigium ipsum cum impetu transmittit: ita mulieris oratio in Prophetam irruens, multo cum impetu ad solitudinem desertam eum compulit.

§ **21**. Ubi nunc est, Elia, tua illa in loquendo libertas? Ubinam os illud terribile? Ubi lingua imbrium atque ignis gubernatrix, et quae elementis imperabat, modo coelum claudens, ne pluviam demitteret: modo ignem ad sacrificium advocans? Sed, ut supra dixi, haec faciebat Elias, Dei gratiâ operante: quocirca et a Deo postmodum redarguitur. Vides quemadmodum in peccatum, exiguum illud quidem, permissus est incidere Elias, ut

integram bonitatis formam se indueret? Deinceps enim eruditus est ut benignus esset, quemadmodum et ejus Dominus: et quam indulgentiam in se fuerat expertus, eamdem et in alios ostenderet. Vidistis quemadmodum Deus permiserit in peccatum, quamvis exiguum, incidere columnas illas, propugnacula et turres, ne, si omnino fuissent isti a peccatis liberi, omnes ab Ecclesia exciderent: neque cum viderent aliquem peccantem, immites et inhumani essent; sed suorum etiam peccatorum memores, quam illi a Domino benignitatem impetrarunt, eam et ipsi libenter aliis impartirent.

§ **22**. Haec diximus, non ut justos illos viros reprehendamus, sed ut salutis viam vobis praeparemus, utque cum peccaveritis, de vestra salute non desperetis, viros ipsos memoriâ repetentes: qui cum deliquissent, per poenitentiam honorem non aliqua ex parte imminutum, sed integrum, qualem antea possidebant, recuperarunt. Diximus primum, quantae fuerint illorum virtutes, et deinde protulimus peccata illa tenuia, in quae lapsi sunt. Ergo et tu, quamvis peccator sis, ab Ecclesia abesse noli. Quamvis etiam justus sis, noli abesse: ut Scripturarum cognitione aures tuae personent, et justus permaneas, memoriâ repetens quae pertinent ad regnum coelorum, et bona illa quae praeparavit Deus diligentibus se.

S. ELEAZARI SACERDOTIS

AC SS. VII FRATRUM MACHABAEORUM*

MARTYRIUM

ET FORTISSIMAE EORUM MATRIS ELOGIUM

PER SANCTUM AMBROSIUM IN LIBRO II DE JACOB ET VITA BEATA

Anno ante Chr. 164.

§ **1**. Nec te Eleazare praetermittam, utpote sacerdotum sacerdos, sed tuis juvandus oratis, qui genere sacerdos, peritus in lege, maturus aevi, cum oblatus esses Antiocho persecutori, nec tentamentis potuisti capi, nec praemiis inflecti, nec suppliciorum acerbitatibus frangi. Denique |a blandimentis coepit, quia judicabat tormenta sua posse superari. Erubesco, inquit, canitiem

* MACHABAEI dicuntur denominati, quod strenuus Judas Mathathiae filius et stirpis veluti princeps, divinae legis propugnator, idemque libertatis vindex acerrimus, in vexillis et scutis bellicis scriptum gessit, ut est in Exodi XV, 12: *Quis similis tui in fortibus Domine?* Cujus sententiae hebraica linguâ expressae initialibus vocabulorum literis collectis, ut apud Hebraeos usitatum, *Machabaeus* conficitur, Judae illius cognomentum. (Ita Du-Hamel.) Calmetus *Machabaeum* interpretatur: *Percutientem, Vincentem.*

tuam, revereor senectutem, miror prudentiam: Cur abstinendum bonis epulis putes, quas natura largitur? Relaxa istiusmodi pervicaciam, expergiscere aliquando, dum adhuc malo tibi persuadere quam extorquere, ne victus suppliciis, facias quod refùtas ratione invitatus. Ad haec respondit senex: « Nos, Antioche, non intentione ducimur, sed reverentiâ legis tenemur, quae a suilla carne abstinendum praecipit. Pulcherrimam creaturam judicans, negare tamen non potes quod potior sit temperantia, quam voluptas: potior legis obedientia, quam praevaricatio. Quod si hoc leve putas, ut carne vescamur suilla: qui in minimis legem contempserit, quomodo in magnis tenebit? Aut si pretiosa est creatura hujusmodi, vindicaris: cum eo quod sit pulcherrimum; defraudamur. Abstinentia autem nostra, disciplina est castimoniae. Discimus enim resecare luxuriam, cupiditates vincere, excludere concupiscentias, delectationibus corporis obviare. Fortitudinis quoque exercitium est poenis pro lege non cedere. Justitiae quoque insigne atque prudentiae, ut quod sequendum elegimus timore Dei, morte proposita reservemus. Quis escam imperet liberis? Quis autem se ridendum praebeat? Quis autem in hoc serviat, et non ridebitur? Non sum ita senex, ut mihi non juvenescat animi fortitudo. »

§ 2. Suspensus itaque cum hinc atque inde graviter verberaretur, nec jam ferrent senilia membra verberum poenas, lassatis carnificibus atque extensoribus, in terram deflexus, inflexibilem mentem gerebat. Et quidam seu longaevam miseratus aetatem, seu tentamentis circumvenire desiderans, Responde, inquit, tantummodo te manducaturum, nos te escae ejus immunem praestabimus. At ille clamans, « Nequaquam, inquit, contingat mihi ut fiam senex incentivum juvenilis erroris, qui hucusque eram forma salutaris instituti. His ergo ludibriis ut paululum vivam lucrabor, et totius vitae labores addicam, brevis viatico senectutis? Senectus portus debet esse, non naufragium vitae superioris. Non te negabo lex patria, non abjurabo vos sancta instituta majorum, non decolorabo vos infulae sacerdotales, non te perfidiae pulvere turbabo canities. » Quid multa? Immoriendo tormentis factus est caeteris magisterium perseverantiae, qui electus erat ad infirmitatis exemplum. Beatus igitur, in quo non potuerunt tormenta rationem vincere. An non beatus, qui potuit virtute animi victor esse poenarum, pietatisque remigio, servare integram in tantis fluctibus passionem?

§ 3. Post ipsum statuti sunt pueri septem cum matre. Insultare licet tyranno, qui dum callide a sene incipiendum putat, magistrum eligit quo discipulos faceret fortiores, quorum velut puerilem aetatem praemiis provocabat ad culpam, arguebat terroribus ad formidinem. At illi non degeneres tanto duci, respondent: « Quid nos contemnis vel circumscribis ut pueros? Sed

fides cana est, sed valida disciplina. Experire certe, subjice quibus placet poenis puerilia viscera, non invenies corda puerilia, nec potentiores erunt tormentorum machinae, quam legitimae observationis excubiae. Quem vicit senectus, superabit aemula senectutis pueritia. Sequimur patrem filii, discipuli doctorem. Collige suppliciorum instrumenta proposita: meditationem patientiae, non terrorem inscitiae afferunt, dum videntur. »

§ 4. Jussit maximum natu eligi. At ille ridens: «Recte, inquit, naturae ordinem servas. Sed cur Dei legem temerandam putas? Et pro pietate quidem omnes maximi sumus, sed tamen a me inchoatum gaudeo. Quod quaeris tyranne, confiteor nos summo Deo servire, et doces quid agere debeamus? Si tu tanta pertinaciâ vis extorquere veritatem, cur non omni virtute nos eam tenendam putemus?» Quid plura? Adhibentur variarum genera poenarum. Sed vicit pietas immanitatis furorem, exclusa est anima, non religio.

§ 5. Secundus accessit, nec dègener fratris munia piae confessionis implevit. Et cum detraheretur membrana capitis, respondit: « Aufertis quidem membranam, sed habeo gàleam spiritalem, quam non potestis auferre. Et vere hanc gàleam nemo auferre potest, sicut postea Apostolus docuit in Ecclesia Domini, quia caput viri Christus est, et ejus sumus membra. » Recte puer istam divino spiritu doctrinam Apostolicam praevidebat. Exuebant immanes bestiae corium capitis, pardalicis feritatibus saeviebant. At ille deficiens: « Quam dulce est, inquit, mori pro religione, quam suavis omnis acerbitas mortis pro pietate: quia manet horum remuneratio laborum. Tua sunt, rex, graviora tormenta, tu tuis vehementius torqueris suppliciis, quia vides vinci in potestate. »

§ 6. Et hoc defuncto, tertium statui sibi jussit. Et cum eum partim tentaret insidiis, partim cuperet terrore percellere, respondit ad eum: « Non faciam voluntatem tuam, non succumbam imperio tuo. Per beatam illam fratrum meorum passionem et nobilem vitam, non negabo piam germanitatem. Quae vis adhibeto supplicia, quibus magis urgeas, hoc proficies asperitate poenarum, ut majora testimonia nostrae germanitatis accipias. » Jussit itaque ei linguam amputari. At ille exclamans: « Victus es, inquit, Antioche, qui organum vocis abscindi jubes. Confessus es te respondere non posse rationi, majoraque probas linguae nostrae flagella, quam tua verbera. Nos enim tua verbera non timemus, tu nostrae vocis flagella non potes sustinere. Sed haec pietatis flagella sunt, tua, flagella perfidiae. Sed etiam lingua sublata, gravius te suo cadens murmure flagellabit. Evadere te putas Antioche, si vocem eripias? Et tacentes Deus audit, et magis audit. Ecce aperui os meum, laxavi linguam meam, abscinde linguam: sed non abscindes constantiam, non virtutem auferes,

non rationem obliterabis, non eripies testimonium veritatis, non eripies cordis clamorem, Si lingua amputatur, sanguis clamabit, et dicetur tibi: *Vox sanguis fratris tui clamat ad me.* Audit enim sanguinis vocem, qui audit internas cogitationes. Tenebrae licet operiant, et parietum septa circumdent, non dicat impius, quia nullus sibi testis assistat, explorat universa, videt omnia Deus: nec est aliquod facinus, quod possit latère omnium judicem Deum, qui cognoscit universa antequam fiant. Quid verba damus? Loquaciora sunt vulnera: et si vulnera tegantur, et si abscondatur cicatrix, non absconditur fides: nec tamen plaudas, quod auferendo linguam, confessionem laudis eripias. Satis jam Deum sermone laudavi, nunc passione laudemus.»

§ 7. Et hoc perempto, jussit quartum vincìri ad rotam, ut ejus vertigine membris omnibus solveretur. At ille cum torqueretur immaniter: « Dissolvis, inquit, corporis membra, sed adjungis gratiam passioni, nec eripis solatium morti. Est enim vox tonitrui in rota, quia in bono et inoffenso vitae istius cursu, coeleste resultat oraculum, sicut in Joanne et in Jacob filiis tonitrui resultabat. Itaque illud quod legi, nunc manifestius recognosco, quia rota intra rotam currit, nec impeditur. Teres enim vita sine ulla offensione in quavis passione versatur, et intra hanc quoque rota currit. Currit lex intra gratiam, et observantia legis intra divinae curriculum misericordiae est. Nam quo magis volvitur, plus probatur. Potius est hic ab impiis adversa tolerare, ut ibi a Domino consolationem invenire possimus.» Et iste pari fortitudine consummans cursum suum, abrupit spiritum, animamque victor effudit.

§ 8. Quintus cum sisteretur, caeso prius, eidem jussit ignes admoveri, subjici incendia. Manabat e vulneribus cruor, et effossis ulceribus sanguis effusus, ipsos flammarum extinguebat globos. At ille inter ignium crepitus audiebatur, dicens: « Gratias tibi Domine, quod dedisti nobis dicere: Transibimus per ignem. Et sicut alibi idem tuus dicit Propheta: *Igne nos examinasti, sicut igne examinatur argentum.* Adstabo tibi sicut aurum purgatus incendio: et si quid fuit culpae, ignis exussit. » Itaque et iste translatus a corruptela ad incorruptionem, vitam exhalavit.

§ 9. Sexto quoque admota tormenta sunt. At ille: « Noli, inquit, frustra errare, et tuae hoc adscribere potestati, quod ista adversum nos exerceas. Nostrorum hoc delictorum est pretium, ut peccantes puniamur. Et gratias Domino, quod hic a nobis duplicia peccata exiguntur, ut ibi nobis consolatio deferatur. Gratias autem et tibi, quod tam durus et immitis es, ut talibus nostris suppliciis Dominus, in quem peccavimus, genti nostrae propitius fiat. Nos quoque ablevamus aerumnam, dum fidei passionibus delectamur.» Et iste duris et asperis dilaceratus suppliciis, appositus est ad fratres suos.

§ **10.** Supererat junior ex fratribus, et jam pudebat Antiochum immaturae aetati se ita fuisse ludibrio. Itaque dolis eum desiderans circumscribere, pollicebatur honores, divitias, amicitiam suam, consortium secretorum. At vero pia mater monebat filium suum, dicens et huic sicut caeteris: « Nescio quemadmodum in uterum meum introistis, neque ego spiritum donavi vobis, neque membra formavi, sed haec omnipotentis Dei munera sunt. » Putavit Antiochus videns matrem solicitam, quod saluti ejus timeret, ipsi quoque suadere coepit, ut filium ab intentione sua revocaret. At illa voce patria dicebat filio: « Tu solus superes fili, summa votorum meorum, tu postremus clausisti partus meos, tu postrémus conclude gaudia mea. Miserere mei, quae te in utero tot mensium curriculo portavi, ne uno momento confundas senectutem meam, ne decolòres tot fratrum tuorum trophaea, nec sacrum eorum comitatum relinquas, nec consortium deseras. Te adhuc isti expectant triumphi. Adspice in coelum, unde hausisti spiritum, ad Patrem omnium: adspice in terram, quae tibi ante alimoniam ministravit: adspice ad fratres, qui collegam requirunt: adspice ad matrem, quae tibi lac dedit: redde mercedem pii sanguinis, noli a fratribus, noli a matre divelli. Temporales opes sunt, quas promittit Antiochus: temporales honores, perpetua corona quae a Deo omnipotente defertur. Vos mihi septem dierum lumina dedit Dominus, sextum jam diem clausi, et omnium opera bona valde. Debes mihi fili, ut quae in illis sex laboravi, in te requiescam septimo, tamquam a seculi operibus jam feriata.» Itaque proripiens se juvenis, ait. Quid sustinetis? Et multa vociferans, quod nequaquam divelli posset a fratrum consortiis, quorum multo beatiora essent funera quam regis imperia, cum urgeret conviciis regem, et ipse acerbis excruciatus tormentorum generibus, vitae hujus munus absolvit.

§ **11.** Novissima mater oblata est neci. Quis hanc beatam neget, quae quasi septem vallata muneribus, inter corpora filiorum nullum sensit mortis incursum? Quis, inquam, dubitet de ejus beatitudine, quae septem turribus circumdata, in paradisi sedem caput extulit: quae septem filiis cincta, sacratissimum Deo chorum, non solum canorum vocibus, sed etiam passionibus, ad concinendas Domini laudes coelestibus invexit altaribus? Quam bonus fidei partus, quam tutus portus iste pietatis, quam splendida lucerna Ecclesiae, septeno fulgens lumine, et octavo utero cunctis luminibus oleum subministrans. De quibus pulchre dicitur in Ecclesiastico: Date partem illis septem, et illis quidem octo, eo quod in utroque numero consortium gratiae consequantur, in lege nutriti, per gratiam coronati, septem tamquam in sabbato, octo tamquam in Evangelio. Pia mater supplemento passionis adjuncta quae in talibus filiis integram pietatis formam et concepit et peperit.

§ 12. Recurrunt in memoriam sermones sanctae foeminae, dicentis ad filios: «Ego vos genui, ego vobis succum lactis infudi: nolite nobilitatem vestram perdere.» Sic aliae matres revocare a martyrio solent filios, non vocare. At ista maternum in hoc ponebat affectum, si filiis vitam magis perpetuam quam temporalem suaderet. Spectabat itaque pia mater filiorum certamina, et quamvis maternorum viscerum compassione quateretur, tamen pietatis studio premebat dolorem. Et offerente Antiocho, cum posset salutem eligere filiorum, malebat periculum: compressisque naturae gemitibus, poenas filiis optabat augeri, ut mors citius appropinquaret. Videmus conversa vota matris in filios, ne quem superstitem derelinqueret, sed omnes piae cohaeredes mortis acquireret. Sed nec filii minores tali parente, qui se invicem cohortabantur, qui dicebant uno studio, et quadam animorum acie: Mortis adversae impetum petamus. Tunc enim vivemus, cum fuerimus mortui. Nemo pietatis ordinem derelinquat, nemo se subtrahat praelio triumphali. Non homini, sed Deo nostras animas devovimus: non homini, sed auctori omnium militamus. Talis haec pugna est, ut ille gloriosius vicerit, qui crudelius occisus fuerit. Itaque nemo timuit, nemo trepidavit, nullus ad mortem ex tot fratribus pigrior fuit: sed omnes, tamquam ad immortalitatis viam, ita ad mortem per acerba supplicia cucurrerunt, et mater consona cernens filiorum agmina, tamquam pia anima sui membra corporis in filiis offerebat, et per artus proprios videbatur sibi subire tormenta. Cadebant filii tormentis exulcerati, mortui super mortuos advolvebantur, corpora super corpora volutabantur, capita super capita exsecabantur.

§ 13. Refertus erat locus cadaveribus filiorum, non flevit mater, non lamentata est, non oculos cujusquam pressit, aut ora morientis clausit, non lavit vulnera, sciens gloriosiores esse, si eviscerati et concreti pariter pulvere et sanguine viderentur, quales solent de bello redire victores, qualia solent trophaea ex hostibus reportare. Non superjacienda velamina, non prosequendas exequias, nisi suae comitatu mortis arbitrata est. Quae cithara dulciores ederet cantus, quam morientes filii in tam gravibus suppliciis ediderunt? Erumpebat enim naturae gemitus, et invitus. Spectares peremptorum cadavera, sicut fila chordarum audires heptachordum * psalterium triumphalibus gemitibus resultare. Non sic illecebrosi cantus sirenum attraherent audientem. Illi enim ad naufragium trahunt, isti ad sacrificii victoriam. Non sic rauca resonant secreto in nèmore columbarum murmura, ut ultima verba morientium cum summa suavitate resonabant. Nec sic luna inter stellas refulget, ut inter filios mater: et cum eos ad martyrium illuminatura deduceret, et cum amplexata victores in medio filiorum jacèret.

* Hoc est *Septem chordarum*.

§ **14**. O vera mater adamante fortior, melle dulcior, flore fragrantior: o indissolubile pietatis vinculum, o vere valida charitas sicut mors dura, sicut inferi zelus devotionis ac fidei! Nulla tantarum diluvia passionum tuam potuerunt charitatem excludere, nulla inundare eam flumina tantarum acerbitatum. Sicut arca in illo mundi diluvio totius orbis spatiis innocua ferebatur, ita et tu adversus fluctus tam gravium passionum pietate immobilis restitisti: et cum posses salutem filiorum eligere, noluisti.

§ **15**. Quo affectu vos prosequar sanctae matris pia pignora? Quo penicillo sermonis mei describam formae vestrae et animarum similitudinem? Stetistis inter exercitus regios, quibus totus fuit orbis terrarum subactus, quos India quoque in extremi maris secreta refugiens declinavit, et soli de rege superbo sine bellico conflictu victoriam reportastis. Vicerunt in vobis sola arma pietatis, dedit poenas tyrannus, et quia vos non potuit vincere, et quia atroci peremptus est morte (*a*).

ITEM DE SS. MACHABAEIS

SED PRAECIPUE IN LAUDEM FORTITUDINIS

QUA MATER EORUM EXCELLUIT

AUCTORE S. JO. CHRYSOSTOMO

Habetur in T. 1 Operum ejus.

§ **1**. Quam speciosa et grata civitas nobis enituit, et totius anni diebus splendidior hodierna praefulget, non de usitatis solis radiis illuminata praeclarius, sed de lumine martyrum supra coruscum fulgoris micantem illustrata sublimius. Multis etenim solibus illustriores sunt martyres, et magnis luminaribus clariores. Propterea hodie si dici potest, coelo ipso ornatior terra laetatur. Sed in hac comparatione non attendas cinerem sanctorum corporum, nec favillam reliquiarum carnis, omniaque ossa consumpta temporibus: sed aperi oculos fidei, et vide eos divina virtute et gratiâ Spiritus Sancti amictos, et divini luminis claritate

(*a*) Celeberrimus omnimodis monumentis in Ecclesia et Graeca et Latina SS. Machabaeorum cultus. Templum Antiochiae Syriae ubi passi sunt, ineunte saltem Constantini aetate, eorum nomine excitatum est, in quo S. Joannes Chrysost. orationes de iisdem MM. tres habuit; extitit sacra eorum aedes saec. v Lugduni in Gallia; Viennae Allòbrogum Metropolitana S. Mauritii, Machabaeis MM. fuit antiquitus sacra. Romae autem in Esquiliis ecclesia probabiliter erat, unde in Basilicam S. Petri ad vincula translatae eorum Reliquiae sunt, huc, ab immemorabili, Antiochiâ advectae. Ibi eorum gloriam facundiae suae magnificentiâ S. Leo Magnus Pp. celebravit. Marmoreus sarcophagus anno MDCCCLXXVI in illa Eudociana Basilica, effossa humo in lucem prodiit, in septem cellulas distinctus; quem sacrae Archeologiae periti accuratius indagantes sepulcrum esse credunt, in quo, novam celebrans Basilicae Dedicationem, saeculo v Pelagius Pp. ossa condidit VII Machab. Martyrum.

radiantes. Hi ergo ipsi de superno solis circulo in terram radii Christo emittente jaciuntur, et a corporibus eorum prosilientes corusca luce fulgoris, sicut speciem Ecclesiae gaudentis illustrant, ita faciem diaboli invidentis obcaecant. Nam ut audaces latronum duces, sive impii sepulcrorum effossores, si forte dum praedas agunt, aut spolia capienda conquirunt, in arma vel ornamenta Imperatoris incurrerint, quamlibet cupidi praedarum: tamen ita agnitis Regis insignibus deterrentur, ut fugiant, neque cominus accedere vel attingere audeant. Unde sibi non compendium procedere, sed periculum provident imminere, si quid inde audeant usurpare: Ita profecto et daemones, qui vere latronum et principes et magistri sunt, ubi coronatorum martyrum corpora viderint posita, longe ilico a conspectu eorum pavidi fugiunt et absiliunt.

§ 2. Non enim ad naturam eorum intendunt, sed in arcanam dignitatem, et gloriam Christi, qui in agone certantium induta corpora martyrum suorum, sicut arma portavit. Hujusmodi enim armis non angelus, non archangelus, non ulla alia creaturae virtus induta est, sed ipse Dominus virtutum, et Angelorum, sicut Paulus clamat, dicens: *Si experimentum quaeritis, praeliantis in me Christi* *. Pretiosa enim sunt corpora martyrum, quoniam plagas pro Domino susceperunt. Et quia stigmata propter Christum membris suis impressa ferunt, et sicut corona regalis undique decorata fulgores varios emittit: ita et sanctorum martyrum corpora, sicut pretiosis lapidibus acceptis pro Christo vulneribus distincta, omni regum diademate pretiosiora, et spectabilia redduntur. Et illi quidem secularium spectaculorum praesides, sive arbitri, quos Graeci agonothetas vocant, proponentes certamina, magnum muneris ambitum esse existimant, quando juvenes et robustos luctatores in stadium introduxerint, unde prima ostentatione miraculum spectatoribus praebeant studio. Hoc vero spiritali in agone non ita est, sed omnia e contrario. Agonem enim proponens Christus, non talem, qualem illi terreni agonothetae, sed horribilem et plenum timoris. Non enim hominum contra homines luctàmen, sed hominum adversus daemones pugna est.

§ 3. Tale ergo certamen nobis proponens Christus, non juvenes exercitatos ad luctamina athletas, sed primaevos adolescentulos, et cum ipsis senem Eleazarum, simulque mulierem anum matrem septem adolescentium vult considerare Quid hoc novi est? quid paras? inutilem et adhuc teneram, in bellum, in arenam vel praelium ducis aetatem? quis enim ante hanc diem vidit, vel audivit mulierem in ultima senectute positam dimicasse, et terribilem mortis adiisse conflictum? Nemo hujusmodi factum audivit unquam. Sed ego, inquit, admirabile hoc, et novum, quod neque auditu aliquando perceptum est, ipsis

* Juxta Vulgat. n.: *An experimentum quaeritis ejus qui in me loquitur Christus...* 2. Cor. XIII, 3.

operibus demonstrabo. Non enim talis agonotheta ego sum, ut certaminis exitum in aliqua certantium virtute constituam, sed ipse assisto luctantibus, et auxilium praebeo, et manum praebeo athletis meis. Et quod ex proprii arbitrii libertate suscipiunt, de bonae voluntatis affectu, ut pro legibus meis et nomine meo dimicent, id in victoriam ipsis procedere, mei est auxilii.

§ 4. Ergo cum videris mulierem annis confectam, senio tremulam, baculo indigentem induci, et congressam praelio passionis dissolvere crudelem tyranni furentis insaniam, et de incorporeis virtutibus triumphantem, et diabolo praevalentem, et facile vires illius concidentem cum potestate majore: admirare divini agonothetae gratiam, obstupesce ad intuendam Christi virtutem, cujus athletae non corporis ròbore, sed fidei virtute luctantur *. Infirma eorum natura, vel vetus est, sed quae eos unxit gratia, potens est. Resoluta sunt corpora senectute, sed solidatae sunt mentes desiderio pietatis. Non est sensibilis haec pugna, neque insensibile certamen. Noli ergo istos athletas extrinsecus considerare, sed ingredere sensu rationabili ad interiorem eorum habitudinem: conspice fidei eorum fortitudinem, ut intelligas, quoniam qui contra daemones pugnat, non ròbore corporali, neque valida compàge membrorum indiget, nec de aetate juvenili fiduciam sumit: sed et si tener adhuc adolescentulus in flore primaevo agit, et si senex ad extremas aetatis suae metas pervenerit, animam vero fortem habeat et corroboratam fidem, nihil de aetate, vel modica, vel extrema ab effectu certaminis impeditur. Et quid dico senem et juvenem, quando etiam mulieres expeditae ad haec praelia cucurrerunt, et illustres coronas adeptae sunt? Nam illi extranei nobis, id est, mundani agones, et aetatis, et formae, et generis dignitatem requirunt. Unde et servis, et mulieribus, et senibus, et pueris ad eos aditus denegatur: isthic vero apud nos omni personae, omnique aetati, et utrique sexui indiscreta facultate stadium patet, et agonis, adeundi commune jus, et una libertas est, ut prompta omnibus sine invidia bonitate, ineffabilem Salvatoris nostri virtutem cognoscas, et Apostolicum sermonem opere confirmari videas: *Quia virtus in infirmitate perficitur*. Quando enim pueri, et senes supra naturam valent, et internis viribus modos aetatis extendunt, evidenter operantis in ipsis gratia manifestatur.

§ 5. Et ut plenius appareat, quia infirmitas athletarum nostrorum, quae in exteriori est, clariores faciat esse victores, et senem et pueros relinquentes, infirmiorem ipsis producamus in medium mulierem, illam anum, et septem puerorum matrem. Nam labores partuum non vel modice huic certamini impedimento sunt. Quid ergo ejus prius aut potius mirabimur? Quod ex

* Spirituale certamen non corporis ròbore indiget, sed fidei, per Christi virtutem. Exemplo in Ecclesiae Fastis sunt utriusque sexus et senes et pueri.

natura infirmum, aut quod de aetate habuit praeliis inutile et immaturum, aut necessariae compassionis affectum? Mater enim erat, unde facile eam potuisset in tormentis viscerum suorum vincere materna pietas, nisi divina pietatis altior virtus virili fide anile pectus armaret. Magna etenim haec impedimenta sunt ad eum cursum, cujus intentio summa indiget patientiâ. Ego vero, et aliud his majus habeo dicere, quo et virilem mulieris fortitudinem, et callidam diaboli versutiam consideretis. Quid autem hoc est, diligenter inspicere debetis.

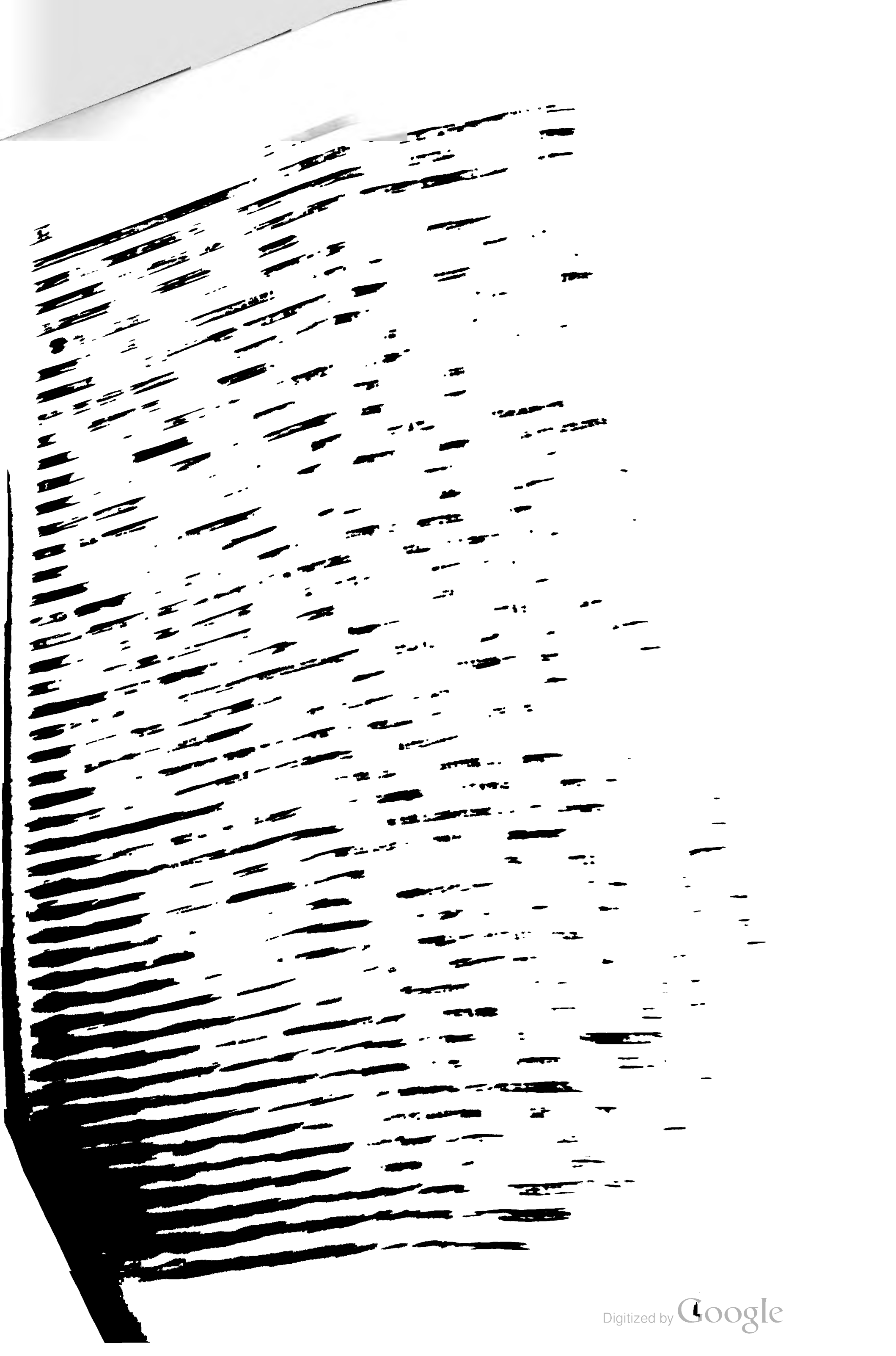
§ 6. Immundi daemonis maligna calliditas, non primam eam traxit in agonem, sed post filios eam duxit in praelium. Qua causâ hoc? Ob hoc utique, ut praevenientibus in conspectu ejus septem filiorum suppliciis, dejiceret sensum ejus, cum virtutem mentis in matre fregisset, varia crudelitate propositis ei spectaculis orbitatis suae, cum jam enervatam et consumptam maternis doloribus facile vinceret, et in ruinam mentis impelleret. Ne ergo hoc consideres, quod illata sibi tormenta tolerabant: sed illud magis contemplare, quod mater per singulos eorum duriores sustinebat dolores. Et hoc quod dicitur, bene norunt quaecumque pariendi dolores expertae sunt mulieres, et matres factae sunt. Nam saepe et mater, si videat filium suum febribus aestuare, ita perturbatur *, ut ardores illius in sua cupiat membra transferri, et mutata in se si possit aegritudinis vice, transfundere in filium sanitatem suam. Ita omnibus domesticis malis, eas, quae de filiis malis acciderint, aerumnas graviores existimant, et intolerabiles fiunt, quae matris sunt. Sicut ergo vera in cunctis matribus talis affectio, ita profecto manifestum est, quia mater illa gravius in suppliciis filiorum puniebatur, quam si ipsa pateretur: et major erat passio in visceribus matris, quam in corporibus filiorum. Si ergo unius filii nunciata est aegritudo, auditu solo viscera materna turbantur.

§ 7. Hic autem non unum tantum filiorum chorum uno tempore pariter interfici videns mater, nec absens per auditum suscipiens passiones eorum: sed praesens oculis hauriens vulnera omnium, quos pepèrerat, quid non patiebatur? Quomodo non excidit mente, unumquemque horum spectans, horribilius, et diversis poenarum ingeniis cruciari, et per incisiones membrorum tam crudeli, quam lenta morte consumi? Quomodo tam ferali spectaculo non dissilierunt viscera ejus, et desumpto corpore anima excussa est? Quomodo non et prima filii passione in ipsos ignes, quibus filius cremabatur, insiluit, ut simile vel deterius filiorum spectaculum compendio mortis evaderet? Nam etsi sapiens esset, sed mater erat: etsi amans Deum, sed carnem portabat: etsi prompta esset fide, attamen foemineum sexum gerebat: etsi zelo divinae pietatis prompta ferveret, sed et maternae

* Infirmo filii corpore, quanto infirmetur matris animus.

affectionis vinculo memor partuum tenebatur. Si enim nos, qui viri sumus, frequenter cum videmus reum per forum duci refrenato ore in mortis damnationem, et eum trahente carnifice, de solo ejus aspectu frangimur, cum tamen sufficientem habemus consolationem ex ipsa conscientiae securitate, qua ab illius poenâ mortis discernimur: facile metiri possumus quid illa pertulerit, quae non reum aliquem et extraneum, et damnatione commerita duci videbat, sed septem filios simul in una die non ista morte consumi, sed variis laniatos poenis videbat interfici. Si enim lapidea quidem fuisset, et si viscera adamante compacta gessisset: ita forte potuisset inconcussa durare, et nihil eorum sentire, quae et mulierem et matrem perpeti, vis ipsa naturae pietatisque cogebat. Denique cogita, quomodo admiremur Patriarcham Abraham, quod filium suum offerens Deo, ipse vinxit in apparatu hostiae manus ejus, pedesque constringens, et eum paterna manu immolandum altari imposuit, et sapienter conferens: tunc videbis quanta mulieris hujus virtus extiterit.

§ 8. O amarissimum illud, simul et dulcissimum matris spectaculum: o amarissimum quidem propter naturam affectionis humanae, et propter ipsorum faciem tormentorum: dulcissimum vero propter virtutem fidei, qua delectabatur domesticarum spectaculo passionum: quo impiam sacrilegi regis crudelitatem confessio gloriosa vincebat. Unde fortissima illa mater non frangebatur spectaculo orbitatum suarum, sed confortabatur: quia non pro fluentem eorum sanguinem adspiciebat, sed magis ad corona eorum, quae texebantur in coelis intenta gaudebat. Non videbat ad receptaculum temporale cavari petram sepeliendis, quia pro videbat aeterna aedificari tabernacula coronandis. Non considerabat circumstantes populos, quia videbat adstantes angelos. Oblita est dolores partuum suorum, contempsit naturam sexus sui, nec memor etiam senectutis, ipsam quoque naturae tyrannidem animo superante calcavit: naturae (inquam) tyrannidem, quae et bestiarum feritatem subigere consuevit. Saepe enim difficiles capi belluae, per amorem tamen suae sòbolis capiuntur. Dum enim natorum suorum dilectionem vitae suae praeferunt, in affectu pietatis incautae in manus incidunt venatorum: qui prius catulos eorum venantur, ut per affectionis captivitatem perveniant ad capturam parentum. Nullum est animal, nec ita infirmum quod non pro filiis suis defensandis robur assumat: neque ita mansuetum, quod abreptis catulis non irritetur, et adversus rapientem quanta potest virtute desaeviat. Sed istam totam ipsam et per homines rationabiles, et per animalia irrationabilia pa jure porrectam, atque diffusam naturae tyrannidem fidei virtu dissolvit: et non solum non insiluit capiti saevientis tyranni, n que laceravit faciem ejus, ut bestia videns catulos suos dirip sed tantam magnanimitatem fidelis animi omnem Philosophia

§ **10**. Quam bene igitur ad eam matrem congruit sermo ille propheticus, ut post septem filiorum coronas dicamus: *Tu autem sicut oliva fructifera in domo Dei* (*Psalm.* 51). Nam Olympiacis spectaculis, cum innumerabiles saepe conveniant luctatores, unum tantummodo manet corona victorem: isti vero de septem fratribus septem emicuerunt coronae. Et quam mihi ostendis regionem ita fertilem, quem nidum tam numerosa prole foetosum? Numquid similes habuit parturitiones mater filiorum Zebedaei? Gloriosa quidem et ipsa Apostolorum mater, esse duorum tantum. Septem vero martyres nescio unquam unum protulisse uterum, et ipsam eis matrem gloriae sociam in consortio passionis appositam: et quidem non una neque simplici adjectione meritorum atque virtutum. Nam filii ejus septem martyres erant, tantum autem corpus matris appositum est. Corpus quidem erat unum, septem vero martyrum legio implebatur in matre. In qua dilata est gloria passionis, et corona martyrii, in ea omnium virtus et gloria confluebat: quia per unumquemque filiorum suorum passa est, et quoniam illos ipsos tales ipsa perfecit: haec ecclesiam nobis integram martyrum peperit, septem filios enixa sublimiter, quorum neminem peperit terrae, sed omnes coelo, magis autem Regi coelorum, cui omnes eos in vitam peperit aeternam.

§ **11**. Ergo callidus omnis malitiae machinator diabolus ultimam eam duxit ad certamen, ea causâ, quam supra exposui, ut virtute ejus fracta, et in spectaculo filiorum per tormenta morientium debilitata, facile postea debellaret afflictam. Si enim saepe sanguinis humani fusionem videntes homines, consueverunt pavore percelli, et non modicae curationis eguerunt, ut et deficientem vitam resumerent, et labantem animam revocarent: tantos illa videns sanguinis rivos, non ex aliena, sed de filiorum suorum carne manantes, quod non sustinuit, aut quam perturbationem mente suscepit? Itaque diabolus, ut supra dixi, propter quod eam post filios suos, quasi perfractam orbitatibus, et facile vincendam in ultimum certamen induxerat, id totum in contrarium sibi cecidisse persensit, et muliere per haec ipsa, quibus vincendam putaverat, vincente confusus est. Majus enim confirmata mater exemplis filiorum, aggressa est certamen. Quamobrem per orbitates suas non fracta est, sed fortior facta est. Non enim jam reliquerat sibi pro quibus angeretur, vel quibus timeret, ne forte infirmitate fraudarentur coronis, sed omnes, sicuti unum reponens promptuarium, ad supernos praemittens triumphos, et ad inconcussa perennis gloriae regna, gaudebat, confidens decaetero, et secura cum magnanimi voluntate. Et sicut coronae quaedam pretiosissimis lapidibus compositae eminentem gemmam: ita carnem suam choro filiorum coaptans, ad desiderabilem Jesum pullos suos, ut aquila subsequens evolavit,

magnum nobis relinquens solatium atque consilium, per id, quod in semetipsa opere passionis probavit. Quod filiis valido sermone persuaserat, ut corroborata anima, et sublimi sensu instructa, audeat omnes ingredi passiones, et omnia sive tormentorum, sive discriminum visibilium dura contemnere. Quis enim vir, quae mulier, quis senior, aut quis juvenis, decaetero veniam possit accipere, aut excusationem habere fragilitatis carnis, et timiditatis humanae, si propter Christum sibi pericula videat inferri: quando mulier senectute confecta, et tantorum filiorum mater, et ante tempus gratiae congressa, sustinuit multis virorum per idem tempus metu mortis inclinatis in sacrilegia perfidiae, necdum in Domini Salvatoris adventu extincto peccato, neque morte devicta, tantis animis et tanta virtute, tantas propter Deum poenas sustinuisse cernitur, et vicisse cognoscitur, ut evangelicam perfectionem in temporibus legis impleverit?

§ **12**. Unde haec ergo omnia cogitantes, et mulieres, et viri, et juvenes, et senes, exemplum agonis hujus, tantorumque in filiis, in matre luctaminum, sicut in tabula, ita in corde vestro describite, assidua vobiscum exercitatione meditamini. Contra omnem spiritualium inimicorum armaturam illius patientiam proponamus ad invictae virtutis exemplum, ut isthic aemulantes fortitudinem sanctorum illorum, similiter illic eorum coronam possimus adipisci. Quantam illi patientiam in periculis corporalibus ostenderunt, tantam nos in passionibus irrationalibus continentiam demonstremus: id est contra iram et avaritiam, vel inanis gloriae concupiscentiam divino timore muniti, sensibus repugnantes, et consilia diaboli destruentes in nobis. Si enim cupiditatum ignes vicerimus: sicut illi tyrannidis ignem vicerunt, poterimus juxta ipsos et matrem eorum, pari gloriâ constituti similes haberi. Potens autem est Deus ut praestet nos omnes per eamdem fidem ad parem gloriam pervenire: per charitatem et gratiam Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo est Deo Patri regnum, gloria, cum Spiritu Sancto, et nunc et semper, et in secula seculorum, Amen.

VITA B. FRIARDI RECLUSI

AUCTORE S. GREGORIO TURONENSI, *lib. de Vita Patrum, cap.* 10.

Migravit anno 577 — E Britanniâ Minori.

§ **1**. Multi variique sunt gradus, per quos ad coelorum regna conscenditur, de quibus, ut opinor, et David dicit, quia ascensus in corde posuit. Accipiuntur ergo hi gradus, diversorum operum ad cultum divinum profectus: et nullus in his gressum figere

potest, nisi fuerit, sicut saepe testati sumus, Dei adjutorio provocatus. Sic enim Psalmographus in illo mediae perfectionis gradu loquitur, dicens: Nisi Dominus aedificaverit domum, invanum laborant, qui aedificant eam. Quod adjutorium non modo martyres, verum etiam et illi, quos sacrae vitae celebravit auctoritas, jugiter inquirentes, ad hoc, quod sitis desiderii spiritalis promebat, alacres pervenerunt. Nam si ad martyrium mens accensa est, hujus adjutorii opem poposcit martyr, ut vinceret. Si jejunii observantiam adhibere studuit, ut ab eo confortaretur, afflictus est. Si castitati artus reservare voluit impollutos, ut ab illo muniretur, oravit. Si post ignorantiam poenitendo converti desideravit, ut ab eo nihilominus sublevaretur, cum lacrymis flagitavit. Et si quid operis boni exercere eorum quispiam est meditatus, ut ab hoc adjutorio juvaretur, expetiit.

§ 2. Per hos ergo scalae hujus ascensus tam difficiles, tam excelsos, tam arduos, cum sint diversi, ad unum tantum Dominum, per ipsius adjutorii opem conscenditur. Idcirco semper ille poscendus, ille quaerendus, ille invocandus erit, ut quod de bono mens concipit, adjutorio suo ipse perficiat.

§ 3. Fuit igitur apud insulam * Vindunitam urbis Nanneticae** vir egregiae sanctitatis, Friardus nomine, reclusus: de cujus vita parumper ad aedificationem Ecclesiae dicere delectat animum, quia ignoro, an ab aliquo sit scripta. Hic ab infantia sua semper Deo devotus fuit atque pudicus: factus autem vir, semper in Dei laudibus, semper in oratione, semper in vigiliis degebat, victus necessaria propriis manibus exigens a terra: et si in opera inter reliquos properaret, numquam ab oratione cessabat: quod vicinis, aut extraneis, ut mos rusticorum habet, ridiculum erat. Quodam vero die cum, reliquis in segete culmos incidentibus, manipulos colligaret, examen mirabilium atque saevarum muscarum, quas vulgo vespas vocant, reperiunt. Cumque acerrime emissis aculeis messores lacerarent, undique circumeuntes messem, locum illum, in quo hae adunatae erant, transiliunt, atque irridendo beatum Friardum alloquuntur dolose, dicentes: Veniat benedictus, veniat religiosus, qui orare non desinit, qui Crucem auribus et oculis semper imponit, qui viis itineris sui salutaria vexilla praemittit: ipse metat super examen, ipse illum sua oratione mitescere faciat. Tunc quasi ad confusionem Dominicae virtutis haec verba suscipiens, provolutus terrae, orationem fudit ad Dominum: et accedens, facto desuper signo Crucis, ait: *Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit coelum et terram.* Ad hanc ejus orationem confestim omnes vespae se intra antrum, unde egressae fuerant, abdiderunt. Ille vero spectaculum omnium factus, messem statim illaesus collegit. Quod non sine miraculo irridentibus fuit.

* *Vindunet* insula est Ligeris (*Loire*). ** *Nantes.*

§ 4. Denique post haec cum in arborem pro quadam necessitate ascendisset, subito, colliso sub pedibus ramo, ruere coepit, cadensque deorsum per singulos, quos percutiebat, ramos, Christi beatissimum nomen invocabat dicens: Christe omnipotens, salva me. Cumque pervenisset ad terram, nihil est laesus, sed ajebat semper: Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit coelum et terram. His et aliis virtutibus animatus coepit intra secreta cordis tacitus cogitare, dicens: « Si Crux Christi, et invocatio nominis ejus, atque adjutorium postulatum ab eo, tantam potentiam habet, ut aspera quaeque mundi devincat, periculosa obruat, tentationum atra depellat, et omnia, quae sunt seculi hujus, oblectamenta pro nihilo reputet ac fastidiat: quid mihi et mundo, nisi ut relictis omnibus quae ejus sunt, in illius vacare solius debeam obsequiis, cujus nominis invocatione a periculis sum salvatus iniquis?» Et egressus ab hospitiolo suo, oblitus parentes et patriam, erèmum petiit, ne in seculo habitanti impedimentum aliquod in oratione mundi solicitudo conferret. Ipse igitur, simul et Abbas Sabaudus, qui quondam Regis Clotarii minister fuerat, poenitentiam accipientes, Windunitensem Nannetici territorii insulam sunt aggressi. Habebant autem secum et Secundellum Diaconum.

§ 5. Abbas vero, ablata de aratro Domini manu, ab insula discedens, ad monasterium rediit, nec multo post, occultis causis, gladio est peremptus. Sanctus vero Friardus cum Secundello Diacono in supradicta insula stetit immobilis: habebat tamen uterque eorum propriam cellulam, sed procul inter se positam. Cumque strenue in oratione persisterent, nocte Secundello Diacono apparuit tentator in specie Domini, dicens: Ego sum Christus, quem quotidie deprecaris: jam enim sanctus es, et nomen tuum libro vitae cum reliquis sanctis meis ascripsi: Egredere nunc ab hac insula, et vadens fac sanitates in populis. His et ille illectus deceptionibus, discessit ab insula, nec socio nunciavit: tamen cum infirmis in nomine Christi manus imponeret, sanabantur. Regressus autem post multum tempus ad insulam, venit ad socium cum vana gloria, dicens: Abii extra insulam, et virtutes multas in populis feci. Cumque conterritus ille interrogaret, quid hoc sibi vellet, cuncta, quae gesserat, simpliciter pandit. At senior obstupescens, suspiransque ac lacrymans, ait: « Vae nobis, inquantum audio, a tentatore delusus es: vade, age poenitentiam, ne ultra tibi praevaleant ejus doli.» Quod ille intelligens, et perisse se timens, cum fletu ad pedes ejus prosternitur, rogans ut pro se Dominum deprecaretur. Cui, « Veni, inquit, et pariter ejus omnipotentiam pro salute animae tuae poscamus: non est enim difficilis Dominus se confitentibus misereri, cum ipse per Prophetam dicat: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat.*» Orantibus autem illis advenit iterum

tentator in simili specie ad Secundellum diaconum, dicens: Nonne praeceperam tibi, eo quod oves meae morbidae essent, et pastore indigerent, ut egredereris et visitares, atque opem sanitatis eis tribueres? Et ille: In veritate comperi, quod seductor sis, neque te Deum credo, cujus te speciem mentiris habere. Tamen si Christus es, crucem tuam, quam reliquisti, ipsam ostende, et credam tibi. Cumque non ostenderet, Diacono Crucem Domini in os ejus faciente, confusus evanuit. Rursum vero ad eum veniens cum multitudine daemonum, tanta illum caede afflixit, ut vix putaretur evadere posse: et discedens, nusquam comparuit. Idem postea Diaconus in summa sanctitate perdùrans, die debito defunctus est.

§ 6. Beatus vero Friardus cum magnis virtutibus effulgèret, quadam vice effractum e vento ab arbore ramum, quem, ut ferunt, ipse inseverat, collegit, compositumque baculum sibi exinde, quem manu gereret, fecit. Post multum vero tempus, jam arefactam virgam in terra plantavit, infusaque aquâ saepius, baculus ille frondes emisit et poma, atque intra duos aut tres annos in magnam arboris proceritatem distentus excrevit. Quod cum grande miraculum populis cernentibus haberetur, et quotidie ad hanc visendam magna turba conflueret, ita ut etiam ipsam remotionem insulae virtus prodita publicaret: sanctus Dei, ne vanae gloriae labe subrueret, arborem arrepta secure succìdit. Rursusque sanctus alterius arboris ruinam cernens, quae acta venti violentiâ, floribus plena corruerat, misericordiâ motus, oravit, dicens: « Ne pereat, quaeso, Domine, hujus arbusculae fructus, quae te jubente florum ornamenta produxit: sed potius a te incrementum reparationis indultum, fructuum mereatur adipisci effectum. » Et haec dicens, accepta secure, amputavit arboris columnam super radices, quae adhuc haerebant, columnamque ipsam in modum sudis fecit acutam, ac eam terrae defixit. Mox ligatis sine radice ramis, et ad pristinum restitutis statum, flores, qui aruerant, viruerunt. Ipso quoque anno haec arbor fructus cultori suo restituit. Credo ego de misericordia Dei, quod miraculum praesens exigit loqui, quia obtinere potuit hic oratione sua vitam mortuis a Domino impertiri, qui obtinuit arbores aridas in rediviva viriditate frondescere.

§ 7. Idem cum plerumque transitum suum fratribus praediceret, quadam die tractus a febre, dicit suis: « Ite ad Felicem Episcopum, et nunciate ei discessum meum, dicentes: Frater tuus Friardus dixit: Ecce consummato cursu vitae hujus, de hoc mundo absolvor: et ut certior sis de hoc verbo, die Dominica transitum accipio, et vado ad requiem, quam mihi promisit Rex aeternus Deus. Veni, obsecro, ut videam te, priusquam obeam.» Cumque ille occasione nescio qua detineretur, mandatum misit, dicens: Rogo, si fieri potest, ut me modicum expectes, donec

moris actionum dissolutis, ad te usque perveniam. Revertentibus vero nunciis, et ista dicentibus, cum jam lectulo decubaret, ait: Surgamus ergo, et sustineamus fratrem nostrum. O virum sanctitate ineffabilem, qui quamquam festinaret dissolvi et cum Christo esse, non tamen oblitus charitatem, obtinuit apud Dominum adhuc esse in mundo, ut fratrem cerneret corporali intuitu! Sed nec illum infimi reor fuisse meriti, pro cujus adventu Dominus hujus sancti dilatare dignatus est diem: nam de illius tarditate accepto nuncio, protinus quiescente febre, sanus surrexit a lectulo. Post multum vero tempus adveniente Episcopo, a febre corripitur, ingressumque ad se salutat, et osculatur, dicens: Grandes mihi moras de itinere debito facis, o sancte sacerdos. Quibus vigilantibus nocte, quae erat Dominica, mane facto, tradidit spiritum. Eo autem emisso, mox omnis cellula ab odore suavitatis repleta, tota contremuit. Unde indubitatum est, Angelicam ibi affuisse virtutem, quae sancti meritum signans, cellulam divinis faceret aromatibus effragrare. Cujus gloriosum corpus sacerdos ablutum recondidit in tumulo, et Christus animam suscepit in coelo, relinquentem terrigenis exempla virtutum.

MARTYRIUM S. FELICIS

APUD GERUNDAM

AUCTORE ADONE TREVIREN.

Anno 304 — Hisp.

§ 1. De Scillitana civitate oriundus, cum persecutiones in Hispaniis adversus Christianos agi comperisset, ascensa mercatorum navi, amore martyrii ocyus accurrit: et cum aliquandiu apud Barcinònam, Empurias, et Gerundam verbum Dei praedicans plurimos in fide confortasset, et fama ejus longe lateque crebresceret, jubente Daciano, repente a Ruffino officiali tentus est. Cumque nomen Christi confidentissime fateretur, primo fustibus caesus, et in ima carceris trusus: deinde manibus pedibusque ligatis, negato cibo et potu, in loco squallido projectus, post haec etiam catenis gravioribus vinctus, per totas plateas ab indomitis mulis tractus, et pene in frusta discerptus est.

§ 2. Deinde missus in carcerem, nocte ab Angelo visitatus atque sanatus, facto die, ad certamina revocatur. Tunc ungulis excoriatus, capite inverso, ab hora tertia usque ad vesperam suspensus, nullum penitus sensit dolorem. Deinde in carcerem Ruffinus eum trudi praecepit, ubi per totam noctem splendor copiosus effulsit. Sed et voces Angelorum psallentium auditae sunt in coelo. Quod cum nunciatum fuisset Ruffino a custodibus, jussit

operibus demonstrabo. Non enim talis agonotheta ego sum, ut certaminis exitum in aliqua certantium virtute constituam, sed ipse assisto luctantibus, et auxilium praebeo, et manum praebeo athletis meis. Et quod ex proprii arbitrii libertate suscipiunt, de bonae voluntatis affectu, ut pro legibus meis et nomine meo dimicent, id in victoriam ipsis procedere, mei est auxilii.

§ 4. Ergo cum videris mulierem annis confectam, senio tremulam, baculo indigentem induci, et congressam praelio passionis dissolvere crudelem tyranni furentis insaniam, et de incorporeis virtutibus triumphantem, et diabolo praevalentem, et facile vires illius concidentem cum potestate majore: admirare divini agonothetae gratiam, obstupesce ad intuendam Christi virtutem, cujus athletae non corporis ròbore, sed fidei virtute luctantur *. Infirma eorum natura, vel vetus est, sed quae eos unxit gratia, potens est. Resoluta sunt corpora senectute, sed solidatae sunt mentes desiderio pietatis. Non est sensibilis haec pugna, neque insensibile certamen. Noli ergo istos athletas extrinsecus considerare, sed ingredere sensu rationabili ad interiorem eorum habitudinem: conspice fidei eorum fortitudinem, ut intelligas, quoniam qui contra daemones pugnat, non ròbore corporali, neque valida compàge membrorum indiget, nec de aetate juvenili fiduciam sumit: sed et si tener adhuc adolescentulus in flore primaevo agit, et si senex ad extremas aetatis suae metas pervenerit, animam vero fortem habeat et corroboratam fidem, nihil de aetate, vel modica, vel extrema ab effectu certaminis impeditur. Et quid dico senem et juvenem, quando etiam mulieres expeditae ad haec praelia cucurrerunt, et illustres coronas adeptae sunt? Nam illi extranei nobis, id est, mundani agones, et aetatis, et formae, et generis dignitatem requirunt. Unde et servis, et mulieribus, et senibus, et pueris ad eos aditus denegatur: isthic vero apud nos omni personae, omnique aetati, et utrique sexui indiscreta facultate stadium patet, et agonis, adeundi commune jus, et una libertas est, ut prompta omnibus sine invidia bonitate, ineffabilem Salvatoris nostri virtutem cognoscas, et Apostolicum sermonem opere confirmari videas: *Quia virtus in infirmitate perficitur*. Quando enim pueri, et senes supra naturam valent, et internis viribus modos aetatis extendunt, evidenter operantis in ipsis gratia manifestatur.

§ 5. Et ut plenius appareat, quia infirmitas athletarum nostrorum, quae in exteriori est, clariores faciat esse victores, et senem et pueros relinquentes, infirmiorem ipsis producamus in medium mulierem, illam anum, et septem puerorum matrem. Nam labores partuum non vel modice huic certamini impedimento sunt. Quid ergo ejus prius aut potius mirabimur? Quod ex

* Spiritnale certamen non corporis ròbore indiget, sed fidei, per Christi virtutem. Exemplo in Ecclesiae Fastis sunt utriusque sexus et senes et pueri.

natura infirmum, aut quod de aetate habuit praeliis inutile et immaturum, aut necessariae compassionis affectum? Mater enim erat, unde facile eam potuisset in tormentis viscerum suorum vincere materna pietas, nisi divina pietatis altior virtus virili fide anile pectus armaret. Magna etenim haec impedimenta sunt ad eum cursum, cujus intentio summa indiget patientiâ. Ego vero, et aliud his majus habeo dicere, quo et virilem mulieris fortitudinem, et callidam diaboli versutiam consideretis. Quid autem hoc est, diligenter inspicere debetis.

§ 6. Immundi daemonis maligna calliditas, non primam eam traxit in agonem, sed post filios eam duxit in praelium. Qua causâ hoc? Ob hoc utique, ut praevenientibus in conspectu ejus septem filiorum suppliciis, dejiceret sensum ejus, cum virtutem mentis in matre fregisset, varia crudelitate propositis ei spectaculis orbitatis suae, cum jam enervatam et consumptam maternis doloribus facile vinceret, et in ruinam mentis impelleret. Ne ergo hoc consideres, quod illata sibi tormenta tolerabant: sed illud magis contemplare, quod mater per singulos eorum duriores sustinebat dolores. Et hoc quod dicitur, bene norunt quaecumque pariendi dolores expertae sunt mulieres, et matres factae sunt. Nam saepe et mater, si videat filium suum febribus aestuare, ita perturbatur *, ut ardores illius in sua cupiat membra transferri, et mutata in se si possit aegritudinis vice, transfundere in filium sanitatem suam. Ita omnibus domesticis malis, eas, quae de filiis malis acciderint, aerumnas graviores existimant, et intolerabiles fiunt, quae matris sunt. Sicut ergo vera in cunctis matribus talis affectio, ita profecto manifestum est, quia mater illa gravius in suppliciis filiorum puniebatur, quam si ipsa pateretur: et major erat passio in visceribus matris, quam in corporibus filiorum. Si ergo unius filii nunciata est aegritudo, auditu solo viscera materna turbantur.

§ 7. Hic autem non unum tantum filiorum chorum uno tempore pariter interfici videns mater, nec absens per auditum suscipiens passiones eorum: sed praesens oculis hauriens vulnera omnium, quos pepèrerat, quid non patiebatur? Quomodo non excidit mente, unumquemque horum spectans, horribilius, et diversis poenarum ingeniis cruciari, et per incisiones membrorum tam crudeli, quam lenta morte consumi? Quomodo tam ferali spectaculo non dissilierunt viscera ejus, et desumpto corpore anima excussa est? Quomodo non et prima filii passione in ipsos ignes, quibus filius cremabatur, insiluit, ut simile vel deterius filiorum spectaculum compendio mortis evaderet? Nam etsi sapiens esset, sed mater erat: etsi amans Deum, sed carnem portabat: etsi prompta esset fide, attamen foemineum sexum gerebat: etsi zelo divinae pietatis prompta ferveret, sed et maternae

* Infirmo filii corpore, quanto infirmetur matris animus.

affectionis vinculo memor partuum tenebatur. Si enim nos, qui viri sumus, frequenter cum videmus reum per forum duci refrenato ore in mortis damnationem, et eum trahente carnifice, de solo ejus aspectu frangimur, cum tamen sufficientem habemus consolationem ex ipsa conscientiae securitate, qua ab illius poenâ mortis discernimur: facile metiri possumus quid illa pertulerit, quae non reum aliquem et extraneum, et damnatione commerita duci videbat, sed septem filios simul in una die non ista morte consumi, sed variis laniatos poenis videbat interfici. Si enim lapidea quidem fuisset, et si viscera adamante compacta gessisset: ita forte potuisset inconcussa durare, et nihil eorum sentire, quae et mulierem et matrem perpeti, vis ipsa naturae pietatisque cogebat. Denique cogita, quomodo admiremur Patriarcham Abraham, quod filium suum offerens Deo, ipse vinxit in apparatu hostiae manus ejus, pedesque constringens, et eum paterna manu immolandum altari imposuit, et sapienter conferens: tunc videbis quanta mulieris hujus virtus extiterit.

§ 8. O amarissimum illud, simul et dulcissimum matris spectaculum: o amarissimum quidem propter naturam affectionis humanae, et propter ipsorum faciem tormentorum: dulcissimum vero propter virtutem fidei, qua delectabatur domesticarum spectaculo passionum: quo impiam sacrilegi regis crudelitatem confessio gloriosa vincebat. Unde fortissima illa mater non frangebatur spectaculo orbitatum suarum, sed confortabatur: quia non profluentem eorum sanguinem adspiciebat, sed magis ad coronas eorum, quae texebantur in coelis intenta gaudebat. Non videbat ad receptaculum temporale cavari petram sepeliendis, quia providebat aeterna aedificari tabernacula coronandis. Non considerabat circumstantes populos, quia videbat adstantes angelos. Oblita est dolores partuum suorum, contempsit naturam sexus sui, nec memor etiam senectutis, ipsam quoque naturae tyrannidem animo superante calcavit: naturae (inquam) tyrannidem, quae et bestiarum feritatem subigere consuevit. Saepe enim difficiles capi belluae, per amorem tamen suae sòbolis capiuntur. Dum enim natorum suorum dilectionem vitae suae praeferunt, ita affectu pietatis incautae in manus incidunt venatorum: qui prius catulos eorum venantur, ut per affectionis captivitatem perveniant ad capturam parentum. Nullum est animal, nec ita infirmum, quod non pro filiis suis defensandis robur assumat: neque ita mansuetum, quod abreptis catulis non irritetur, et adversus rapientem quanta potest virtute desaeviat. Sed istam totam ipsam, et per homines rationabiles, et per animalia irrationabilia pari jure porrectam, atque diffusam naturae tyrannidem fidei virtute dissolvit: et non solum non insiluit capiti saevientis tyranni, neque laceravit faciem ejus, ut bestia videns catulos suos diripi; sed tantam magnanimitatem fidelis animi omnem Philosophiam

supergressam monstravit, ut immolationem filiorum suorum praepararet hortatu suo, et ingereret persecutori. Et cum adhuc priores punirentur, residuos ad aemulationem eorum exhortantibus verbis in palaestra passionis jungebat.

§ 9. Audiant haec universae matres, et aemulentur virilem mulieris hujus fortitudinem, et veram circa filios dilectionem, et secundum illam septem martyrum matrem nutriant filios suos. Non enim educatio filiorum haec naturae est, sed educatio matres facit: haec enim voluntatis est. Et ut discas, quia non pariendo tantum, sed magis bene nutriendo fit mater *, audi beatissimum Paulum, quomodo honorificet et coronet viduam: non propter partum, sed propter educationem bonam filiorum, dicens enim: Vidua eligatur non minus annorum sexaginta, *testimonium habens in operibus bonis;* ut horum bonorum laudem consummaret, adjecit: *Si filios enutrivit :* non dixit, si peperit. Quid ergo aestimabimus illam mulierem pertulisse, si tamen mulierem istam dici oporteat, cum videret in filiorum membris viscera sua cruciari, alterius avulsos a suis manibus digitos super prunas ignium spargi, et unius caput clavis configi, alterius capiti cutem detrahi, et totum corpus extracta pelle nudari, et eum qui talia patiebatur stantem fortiter, insuper et ipsi tyranno poenas aeternas voce libera comminantem? Quomodo mater haec expectans elevavit vultum suum, et os aperuit, et linguam movit in verba, non in verba materni doloris affectu mollia, sed verba virtutis? Quomodo non recessit a carne anima ejus? Quo modo? ego dicam. Non enim in terrena praesentia intendebat, sed in futura coelestia praeparabatur, in his omnibus filiorum suorum praeliis et tormentis unum timebat, ne cuiquam tyrannus parceret, et invidiâ diaboli soluto certamine, triumphantium scinderetur chorus filiorum ejus, ne quis eorum sine corona maneret. Et quoniam hoc timebat, minimum eorum, qui jam solus agoni supererat, tantum quod non manibus apprehendens in ignem ipsa incensum impulit: verumtamen pro manibus eum verbis exhortationis impulit, et armavit cum magna trepidatione pietatis, voce patria obsecrans eum, ne callidi persecutoris saevioribus crudelitate blanditiis emollitus, evelleretur a fratribus gloriosis, et concertantium immarcescibilem coronam victus amitteret. Nos citra dolorem alienas aerumnas audire non possumus, sed illa proprias et domesticas passiones citra dolorem intuebatur. Haec non negligenter, neque in ambustione audiamus, sed unusquisque eorum qui audiunt, in filiis suis totam hanc rem sibi depingat, in corde suo proponens virtutem eorum quae dicimus, de suis affectionibus metiatur: quamvis nec ita possit, quia naturales passiones sermo non potest explicare, experimentis autem tantum percipi potest humanae affectionis expressio.

* Non partus sed educatio filiorum veram efficit matrem.

§ **10**. Quam bene igitur ad eam matrem congruit sermo ille propheticus, ut post septem filiorum coronas dicamus: *Tu autem sicut oliva fructifera in domo Dei* (*Psalm.* 51). Nam Olympiacis spectaculis, cum innumerabiles saepe conveniant luctatores, unum tantummodo manet corona victorem: isti vero de septem fratribus septem emicuerunt coronae. Et quam mihi ostendis regionem ita fertilem, quem nidum tam numerosa prole foetosum? Numquid similes habuit parturitiones mater filiorum Zebedaei? Gloriosa quidem et ipsa Apostolorum mater, esse duorum tantum. Septem vero martyres nescio unquam unum protulisse uterum, et ipsam eis matrem gloriae sociam in consortio passionis appositam: et quidem non una neque simplici adjectione meritorum atque virtutum. Nam filii ejus septem martyres erant, tantum autem corpus matris appositum est. Corpus quidem erat unum, septem vero martyrum legio implebatur in matre. In qua dilata est gloria passionis, et corona martyrii, in ea omnium virtus et gloria confluebat: quia per unumquemque filiorum suorum passa est, et quòniam illos ipsos tales ipsa perfecit: haec ecclesiam nobis integram martyrum peperit, septem filios enixa sublimiter, quorum neminem peperit terrae, sed omnes coelo, magis autem Regi coelorum, cui omnes eos in vitam peperit aeternam.

§ **11**. Ergo callidus omnis malitiae machinator diabolus ultimam eam duxit ad certamen, ea causâ, quam supra exposui, ut virtute ejus fracta, et in spectaculo filiorum per tormenta morientium debilitata, facile postea debellaret afflictam. Si enim saepe sanguinis humani fusionem videntes homines, consueverunt pavore percelli, et non modicae curationis eguerunt, ut et deficientem vitam resumerent, et labantem animam revocarent: tantos illa videns sanguinis rivos, non ex aliena, sed de filiorum suorum carne manantes, quod non sustinuit, aut quam perturbationem mente suscepit? Itaque diabolus, ut supra dixi, propter quod eam post filios suos, quasi perfractam orbitatibus, et facile vincendam in ultimum certamen induxerat, id totum in contrarium sibi cecidisse persensit, et muliere per haec ipsa, quibus vincendam putaverat, vincente confusus est. Majus enim confirmata mater exemplis filiorum, aggressa est certamen. Quamobrem per orbitates suas non fracta est, sed fortior facta est. Non enim jam reliquerat sibi pro quibus angeretur, vel quibus timeret, ne forte infirmitate fraudarentur coronis, sed omnes, sicuti unum reponens promptuarium, ad supernos praemittens triumphos, et ad inconcussa perennis gloriae regna, gaudebat, confidens decaetero, et secura cum magnanimi voluntate. Et sicut coronae quaedam pretiosissimis lapidibus compositae eminentem gemmam: ita carnem suam choro filiorum coaptans, ad desiderabilem Jesum pullos suos, ut aquila subsequens evolavit,

magnum nobis relinquens solatium atque consilium, per id, quod in semetipsa opere passionis probavit. Quod filiis valido sermone persuaserat, ut corroborata anima, et sublimi sensu instructa, audeat omnes ingredi passiones, et omnia sive tormentorum, sive discriminum visibilium dura contemnere. Quis enim vir, quae mulier, quis senior, aut quis juvenis, decaetero veniam possit accipere, aut excusationem habere fragilitatis carnis, et timiditatis humanae, si propter Christum sibi pericula videat inferri: quando mulier senectute confecta, et tantorum filiorum mater, et ante tempus gratiae congressa, sustinuit multis virorum per idem tempus metu mortis inclinatis in sacrilegia perfidiae, necdum in Domini Salvatoris adventu extincto peccato, neque morte devicta, tantis animis et tanta virtute, tantas propter Deum poenas sustinuisse cernitur, et vicisse cognoscitur, ut evangelicam perfectionem in temporibus legis impleverit?

§ 12. Unde haec ergo omnia cogitantes, et mulieres, et viri, et juvenes, et senes, exemplum agonis hujus, tantorumque in filiis, in matre luctaminum, sicut in tabula, ita in corde vestro describite, assidua vobiscum exercitatione meditamini. Contra omnem spiritualium inimicorum armaturam illius patientiam proponamus ad invictae virtutis exemplum, ut isthic aemulantes fortitudinem sanctorum illorum, similiter illic eorum coronam possimus adipisci. Quantam illi patientiam in periculis corporalibus ostenderunt, tantam nos in passionibus irrationalibus continentiam demonstremus: id est contra iram et avaritiam, vel inanis gloriae concupiscentiam divino timore muniti, sensibus repugnantes, et consilia diaboli destruentes in nobis. Si enim cupiditatum ignes vicerimus: sicut illi tyrannidis ignem vicerunt, poterimus juxta ipsos et matrem eorum, pari gloriâ constituti similes haberi. Potens autem est Deus ut praestet nos omnes per eamdem fidem ad parem gloriam pervenire: per charitatem et gratiam Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo est Deo Patri regnum, gloria, cum Spiritu Sancto, et nunc et semper, et in secula seculorum, Amen.

VITA B. FRIARDI RECLUSI

AUCTORE S. GREGORIO TURONENSI, *lib. de Vita Patrum, cap.* 10.

Migravit anno 577 — E Britanniâ Minori.

§ 1. Multi variique sunt gradus, per quos ad coelorum regna conscenditur, de quibus, ut opinor, et David dicit, quia ascensus in corde posuit. Accipiuntur ergo hi gradus, diversorum operum ad cultum divinum profectus: et nullus in his gressum figere

potest, nisi fuerit, sicut saepe testati sumus, Dei adjutorio provocatus. Sic enim Psalmographus in illo mediae perfectionis gradu loquitur, dicens: Nisi Dominus aedificaverit domum, invanum laborant, qui aedificant eam. Quod adjutorium non modo martyres, verum etiam et illi, quos sacrae vitae celebravit auctoritas, jugiter inquirentes, ad hoc, quod sitis desiderii spiritalis promebat, alacres pervenerunt. Nam si ad martyrium mens accensa est, hujus adjutorii opem poposcit martyr, ut vinceret. Si jejunii observantiam adhibere studuit, ut ab eo confortaretur, afflictus est. Si castitati artus reservare voluit impollutos, ut ab illo muniretur, oravit. Si post ignorantiam poenitendo converti desideravit, ut ab eo nihilominus sublevaretur, cum lacrymis flagitavit. Et si quid operis boni exercere eorum quispiam est meditatus, ut ab hoc adjutorio juvaretur, expetiit.

§ 2. Per hos ergo scalae hujus ascensus tam difficiles, tam excelsos, tam arduos, cum sint diversi, ad unum tantum Dominum, per ipsius adjutorii opem conscenditur. Idcirco semper ille poscendus, ille quaerendus, ille invocandus erit, ut quod de bono mens concipit, adjutorio suo ipse perficiat.

§ 3. Fuit igitur apud insulam * Vindunitam urbis Nanneticae** vir egregiae sanctitatis, Friardus nomine, reclusus: de cujus vita parumper ad aedificationem Ecclesiae dicere delectat animum, quia ignoro, an ab aliquo sit scripta. Hic ab infantia sua semper Deo devotus fuit atque pudicus: factus autem vir, semper in Dei laudibus, semper in oratione, semper in vigiliis degebat, victus necessaria propriis manibus exigens a terra: et si in opera inter reliquos properaret, numquam ab oratione cessabat: quod vicinis, aut extraneis, ut mos rusticorum habet, ridiculum erat. Quodam vero die cum, reliquis in segete culmos incidentibus, manipulos colligaret, examen mirabilium atque saevarum muscarum, quas vulgo vespas vocant, reperiunt. Cumque acerrime emissis aculeis messores lacerarent, undique circumeuntes messem, locum illum, in quo hae adunatae erant, transiliunt, atque irridendo beatum Friardum alloquuntur dolose, dicentes: Veniat benedictus, veniat religiosus, qui orare non desinit, qui Crucem auribus et oculis semper imponit, qui viis itineris sui salutaria vexilla praemittit: ipse metat super examen, ipse illum sua oratione mitescere faciat. Tunc quasi ad confusionem Dominicae virtutis haec verba suscipiens, provolutus terrae, orationem fudit ad Dominum: et accedens, facto desuper signo Crucis, ait: *Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit coelum et terram.* Ad hanc ejus orationem confestim omnes vespae se intra antrum, unde egressae fuerant, abdiderunt. Ille vero spectaculum omnium factus, messem statim illaesus collegit. Quod non sine miraculo irridentibus fuit.

* *Vindunet* insula est Ligeris (*Loire*). ** *Nantes.*

§ 4. Denique post haec cum in arborem pro quadam necessitate ascendisset, subito, colliso sub pedibus ramo, ruere coepit, cadensque deorsum per singulos, quos percutiebat, ramos, Christi beatissimum nomen invocabat dicens: Christe omnipotens, salva me. Cumque pervenisset ad terram, nihil est laesus, sed ajebat semper: Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit coelum et terram. His et aliis virtutibus animatus coepit intra secreta cordis tacitus cogitare, dicens: « Si Crux Christi, et invocatio nominis ejus, atque adjutorium postulatum ab eo, tantam potentiam habet, ut aspera quaeque mundi devincat, periculosa obruat, tentationum atra depellat, et omnia, quae sunt seculi hujus, oblectamenta pro nihilo reputet ac fastidiat: quid mihi et mundo, nisi ut relictis omnibus quae ejus sunt, in illius vacare solius debeam obsequiis, cujus nominis invocatione a periculis sum salvatus iniquis?» Et egressus ab hospitiolo suo, oblitus parentes et patriam, erèmum petiit, ne in seculo habitanti impedimentum aliquod in oratione mundi solicitudo conferret. Ipse igitur, simul et Abbas Sabaudus, qui quondam Regis Clotarii minister fuerat, poenitentiam accipientes, Windunitensem Nannetici territorii insulam sunt aggressi. Habebant autem secum et Secundellum Diaconum.

§ 5. Abbas vero, ablata de aratro Domini manu, ab insula discedens, ad monasterium rediit, nec multo post, occultis causis, gladio est peremptus. Sanctus vero Friardus cum Secundello Diacono in supradicta insula stetit immobilis: habebat tamen uterque eorum propriam cellulam, sed procul inter se positam. Cumque strenue in oratione persisterent, nocte Secundello Diacono apparuit tentator in specie Domini, dicens: Ego sum Christus, quem quotidie deprecaris: jam enim sanctus es, et nomen tuum libro vitae cum reliquis sanctis meis ascripsi: Egredere nunc ab hac insula, et vadens fac sanitates in populis. His et ille illectus deceptionibus, discessit ab insula, nec socio nunciavit: tamen cum infirmis in nomine Christi manus imponeret, sanabantur. Regressus autem post multum tempus ad insulam, venit ad socium cum vana gloria, dicens: Abii extra insulam, et virtutes multas in populis feci. Cumque conterritus ille interrogaret, quid hoc sibi vellet, cuncta, quae gesserat, simpliciter pandit. At senior obstupescens, suspiransque ac lacrymans, ait: « Vae nobis, inquantum audio, a tentatore delusus es: vade, age poenitentiam, ne ultra tibi praevaleant ejus doli.» Quod ille intelligens, et perisse se timens, cum fletu ad pedes ejus prosternitur, rogans ut pro se Dominum deprecaretur. Cui, « Veni, inquit, et pariter ejus omnipotentiam pro salute animae tuae poscamus: non est enim difficilis Dominus se confitentibus misereri, cum ipse per Prophetam dicat: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat.*» Orantibus autem illis advenit iterum

tentator in simili specie ad Secundellum diaconum, dicens: Nonne praeceperam tibi, eo quod oves meae morbidae essent, et pastore indigerent, ut egredereris et visitares, atque opem sanitatis eis tribueres? Et ille: In veritate comperi, quod seductor sis, neque te Deum credo, cujus te speciem mentiris habere. Tamen si Christus es, crucem tuam, quam reliquisti, ipsam ostende, et credam tibi. Cumque non ostenderet, Diacono Crucem Domini in os ejus faciente, confusus evanuit. Rursum vero ad eum veniens cum multitudine daemonum, tanta illum caede afflixit, ut vix putaretur evadere posse: et discedens, nusquam comparuit. Idem postea Diaconus in summa sanctitate perdùrans, die debito defunctus est.

§ 6. Beatus vero Friardus cum magnis virtutibus effulgèret, quadam vice effractum e vento ab arbore ramum, quem, ut ferunt, ipse inseverat, collegit, compositumque baculum sibi exinde, quem manu gereret, fecit. Post multum vero tempus, jam arefactam virgam in terra plantavit, infusaque aquâ saepius, baculus ille frondes emisit et poma, atque intra duos aut tres annos in magnam arboris proceritatem distentus excrevit. Quod cum grande miraculum populis cernentibus haberetur, et quotidie ad hanc visendam magna turba conflueret, ita ut etiam ipsam remotionem insulae virtus prodita publicaret: sanctus Dei, ne vanae gloriae labe subrueret, arborem arrepta secure succidit. Rursusque sanctus alterius arboris ruinam cernens, quae acta venti violentiâ, floribus plena corruerat, misericordiâ motus, oravit, dicens: « Ne pereat, quaeso, Domine, hujus arbusculae fructus, quae te jubente florum ornamenta produxit: sed potius a te incrementum reparationis indultum, fructuum mereatur adipisci effectum. » Et haec dicens, accepta secure, amputavit arboris columnam super radices, quae adhuc haerebant, columnamque ipsam in modum sudis fecit acutam, ac eam terrae defixit. Mox ligatis sine radice ramis, et ad pristinum restitutis statum, flores, qui aruerant, viruerunt. Ipso quoque anno haec arbor fructus cultori suo restituit. Credo ego de misericordia Dei, quod miraculum praesens exigit loqui, quia obtinere potuit hic oratione sua vitam mortuis a Domino impertiri, qui obtinuit arbores aridas in rediviva viriditate frondescere.

§ 7. Idem cum plerumque transitum suum fratribus praediceret, quadam die tractus a febre, dicit suis: « Ite ad Felicem Episcopum, et nunciate ei discessum meum, dicentes: Frater tuus Friardus dixit: Ecce consummato cursu vitae hujus, de hoc mundo absolvor: et ut certior sis de hoc verbo, die Dominica transitum accipio, et vado ad requiem, quam mihi promisit Rex aeternus Deus. Veni, obsecro, ut videam te, priusquam obeam.» Cumque ille occasione nescio qua detineretur, mandatum misit, dicens: Rogo, si fieri potest, ut me modicum expectes, donec

moris actionum dissolutis, ad te usque perveniam. Revertentibus vero nunciis, et ista dicentibus, cum jam lectulo decubaret, ait: Surgamus ergo, et sustineamus fratrem nostrum. O virum sanctitate ineffabilem, qui quamquam festinaret dissolvi et cum Christo esse, non tamen oblitus charitatem, obtinuit apud Dominum adhuc esse in mundo, ut fratrem cerneret corporali intuitu! Sed nec illum infimi reor fuisse meriti, pro cujus adventu Dominus hujus sancti dilatare dignatus est diem: nam de illius tarditate accepto nuncio, protinus quiescente febre, sanus surrexit a lectulo. Post multum vero tempus adveniente Episcopo, a febre corripitur, ingressumque ad se salutat, et osculatur, dicens: Grandes mihi moras de itinere debito facis, o sancte sacerdos. Quibus vigilantibus nocte, quae erat Dominica, mane facto, tradidit spiritum. Eo autem emisso, mox omnis cellula ab odore suavitatis repleta, tota contremuit. Unde indubitatum est, Angelicam ibi affuisse virtutem, quae sancti meritum signans, cellulam divinis faceret aromatibus effragrare. Cujus gloriosum corpus sacerdos ablutum recondidit in tumulo, et Christus animam suscepit in coelo, relinquentem terrigenis exempla virtutum.

MARTYRIUM S. FELICIS

APUD GERUNDAM

AUCTORE ADONE TREVIREN.

Anno 304 — Hisp.

§ 1. De Scillitana civitate oriundus, cum persecutiones in Hispaniis adversus Christianos agi comperisset, ascensa mercatorum navi, amore martyrii ocyus accurrit: et cum aliquandiu apud Barcinònam, Empurias, et Gerundam verbum Dei praedicans plurimos in fide confortasset, et fama ejus longe lateque crebresceret, jubente Daciano, repente a Ruffino officiali tentus est. Cumque nomen Christi confidentissime fateretur, primo fustibus caesus, et in ima carceris trusus: deinde manibus pedibusque ligatis, negato cibo et potu, in loco squallido projectus, post haec etiam catenis gravioribus vinctus, per totas plateas ab indomitis mulis tractus, et pene in frusta discerptus est.

§ 2. Deinde missus in carcerem, nocte ab Angelo visitatus atque sanatus, facto die, ad certamina revocatur. Tunc ungulis excoriatus, capite inverso, ab hora tertia usque ad vesperam suspensus, nullum penitus sensit dolorem. Deinde in carcerem Ruffinus eum trudi praecepit, ubi per totam noctem splendor copiosus effulsit. Sed et voces Angelorum psallentium auditae sunt in coelo. Quod cum nunciatum fuisset Ruffino a custodibus, jussit

eum, manibus post tergum ligatis, in maris profundo mergi. Ibi continuo vincula ejus dirupta sunt, et angelis ipsius manus tenentibus, super undas deambulans, ad litus venit. Tunc Ruffinus jussit, iterum cutem ejus ungulis dètrahi, ac deinde usque ad ossa laniari, et tandiu vulnera vulneribus instaurari, usquedum invictum Christo spiritum reddidit. Corpus ejus Gerundae in monumento, quod ipse sibi praeparaverat, conditum est Nonis Augusti.

VITA S. ETHELWOLDI

WINTONIENSIS EPISCOPI

HANC SCRIPSIT QUIDEM WOLSTANUS WINTONIENSIS MONACHUS, EJUS ALUMNUS: SED CODEX MS QUO USUS SUM, TESTABATUR ESSE CONTRACTAM. QUAM IGITUR NOS EDIMUS, EAM NON NISI EPITOMEN ILLIUS ESSE SUSPICOR. STYLUM PLERUMQUE MUTAVIMUS.

Ob. anno 984 — Anglus.

§ 1. Parentes S. Ethelwoldus * ingenuos et Christianos habuit, Wentanae urbis ** cives. Floruerunt autem sub Edwardo seniore Anglorum Rege, mandatorum Dei seduli cultores. Felix ejus genitrix, cum eum in utero ferret, intempesta nocte somnium vidit ejuscemodi. Videbatur sibi sedere prae foribus domus suae, et quoddam sublime vexillum ipsius obtutibus offerri, cujus suprema pars coelum contingeret: idemque modeste se submittendo ad terram, suis fimbriis circumplecti ipsam gravidam: rursusque valde sublimiter sese erigere, et inflexibili firmitate consistens, coelum, a quo se deposuerat, repetere. Expergefacta mulier, iterum sopore deprimitur, et ecce repente videt ex ore suo exilire et avolare quasi auream quamdam mirae magnitudinis aquilam, quae volitando cuncta Wentanae civitatis aedificia auratis alis obtegeret, et in alta coelorum se subrigens, ab ejus se adspectu subduceret.

§ 2. Solemni quodam die, cum ex more nutrix illius ad ecclesiam se conferre, precibus illic incubitura, decrevisset, tanta vis imbrium e coelo proruit, ut extra ejus loci limen, ubi puer asservabatur, pedem afferre non posset. Cumque eo nomine acerbissime fleret, omnipotentem Dominum deprecatura, caput humiliter deposuit. Et ecce nullam tempestatis molestiam sentiens, subito inventa est cum infantulo residere in templo, quo ire constituerat: et quod nulla ratione credere potuisset ut fieret, factum vehementer expavit.

* Scribitur etiam Edelwoldus, Adelwoldus, Ethelwaldus, et modica aliter àpicum diversitate.
** *Winchester*, quae et Wincestria latine est.

§ 3. Cum autem crevisset puer, traditus est sacris literis imbuendus. Erat enim naturâ agili, et acri ingenio, adeoque tenaci memoriâ, ut quicquid didicisset, retineret. Ubi vero adolevit, et famam ejus Rex Ethelstanus percepit, celeriter eum ad se accitum, apud se manere voluit, curavitque eum sacerdotio initiari. Per id tempus Elphegus Episcopus simul ordinavit Dunstanum, Ethelwoldum et Ethelstanum, peractaque Missarum solemnitate, dixit: Hodie coram Deo tribus viris manus imposui, quorum duo ad pontificiam evehentur dignitatem, tertius per lubrica voluptatum blandimenta ad miserabilem devolvetur vitae finem. Tum vero Ethelstanus sciscitabatur ex sancto antistite, ipsius cognato, num ipse is futurus esset. Cui sic ille respondit: Non erit tibi pars in ordine isto, nec in hac veste diu permansurus es; idque ita evenit. Nam paulo post ad lubrica seculi prolapsus est. Ethelwoldus porro Glasconiam petiit, et sub Abbate Dunstano habitum monasticum induit, vigiliisque et precibus incumbens, et abstinentiâ corpus suum èdomans, semper ad ardua virtutum culmina adspiravit. Cumque ab omnibus amaretur, et Abbas eum monasterii Decanum constituisset, nulla animi superbiâ intumuit: sed tantae humilitatis et subjectionis de se praebuit subditis exempla, ut quotidiano manuum opere hortum coleret, et fratribus ad prandium poma ac diversi generis legumina praepararet.

§ 4. Postquam autem Rex Edredus ejus sanctitatem cognovit, hortante eum matre sua Edgina, locum quemdam, quem Abendoniam vocant, ei tradidit, in quo antiquitus exiguum fuerat monasterium, sed tum neglectum ac desolatum cernebatur. Ad instaurandas ejus domos praebuit ei Rex de thesauris suis, et mater ejus etiam largius munera ei donavit. Itaque loci ejus Abbas effectus, monachos congregavit, eosque in multa vitae sanctitate gubernavit. Venit autem Rex quodam die ad monasterium, et mensus est omnia fundamenta monasterii propria manu. Rogante autem eum Abbate, ut cum suis apud ipsos prandium sumeret, Rex annuit, et jussit Abbas omnibus hydròmeli * (vulgo medònem vocant) abunde bibendum inferri. Hauserunt igitur tota die ministri, et omnibus largiter bibentibus, liquor ille vix ad palmae mensuram imminutus fuit.

§ 5. In eo monasterio erat frater quidam Elstanus nomine, vir simplex et magnae obedientiae, cui Abbas dederat negotium cibos procurandi monasterii artificibus. Coquebat ille quotidie carnes, et operariis sedulo ministrabat, focum accendens et aquam apportans. Accidit autem, ut quodam die Abbas illum cerneret stantem juxta càcabum ferventem, simulque adspiceret omnia vasa munda et pavimentum scopis repurgatum. Itaque hilari vultu ait ad eum: O frater mi Elstane, hanc obedientiam tu mihi suffuratus es. Sed si ejusmodi miles es Christi, immitte manum

* Cervisiam mellitam.

tuam in bullientem aquam, et partem unam ex imo cacabo mihi impiger extrahe. Ille incunctanter mittens manum, ab imo lebète bullientem partem excepit, aquae fervorem minime sentiens. Is postmodum Abbas creatus, etiam Wiltoniae Episcopus fieri meruit.

§ **6**. Fuit Ethelwoldus templorum diversarumque structurarum fabricator egregius. Sed communis hostis solitas suae malignitatis ei tetendit insidias, ut si qua posset ratione, eum extingueret. Cum enim quandoque vir Dei in aedificio quodam laboraret, ingens postis super eum cecidit, et in foveam quamdam eum detrusit, omnibus fere costis unius lateris confractis. Quod si fovea illum non suscepisset, membris omnibus contritus fuisset. Sed virtute omnipotentis Dei vir sanctus brevi restitutus est. Tandem jubente Edgaro Rege, vir Dei a beato Dunstano Wintoniensis Episcopus consecratur. Erant tunc in veteri monasterio Canonici moribus valde depravatis, elatione, insolentiâ, luxuriâ foedi, ita ut quidam ex iis nollent suo ordine Missas celebrare: repudiatisque uxoribus, quas praeter jus fasque sibi copulaverant, alias ducebant, crapulae et ebrietati perpetuo vacabant. Id minime ferens Episcopus, annuente Rege Edgaro, expulit eos, et in illorum locum introduxit Abendonienses monachos, iisque ipse se et Abbatem et Episcopum exhibuit. Misit autem Rex quosdam e suis, qui Clericis praeciperent, ut aut quamprimum loco renunciarent, aut monasticum habitum susciperent. Illi nimio pavore conterriti, cum vitam monasticam execrarentur, monachis ingredientibus, statim loco cessere. Postea autem tres ex illis, monachorum habitum complexi sunt. Ad id enim temporis in gente Anglorum non erant monachi, nisi in Glasconia et Abendonia. Porro Clerici illi, stimulante invidiâ et livore, venenum praesentissimum Episcopo obtulerunt. Quo hausto, statim facie in pallorem mutata, viscera illius cruciabantur. Surrexit ergo a mensa, et in lecto se reponens, dixit tacitus apud se: Ubi nunc est fides tua? ubi sunt cogitationes mentis tuae? An non vera sunt verba Christi, quibus in Evangelio pollicetur, si mortiferum quid biberint credentes, non eis id nociturum? An non praesens est divinitate, qui haec loquitur, etsi corpore absens est? Ille proculdubio virus hoc in te enervare potest. His dictis, totam illam lethiferam potionem, quam hauserat, fide sua mox inefficacem reddidit, pulsoque dolore, hilari vultu surrexit. Annuente autem Rege Edgaro, de novo monasterio, quod nunc Hidam vocant, Canonicos expulit, et Abbatem cum monachis in illud introduxit. Is Abbas ab eo constitutus, fuit Ethelgarus, qui postea Australium Sàxonum Episcopus factus, sancto Dunstano in Archiepiscopatu successit.

§ **7**. Apud Wintoniam quoque monasterium virginum construxit in honorem beatissimae Matris Dei. Locum etiam quemdam, quem modo Heli vocant, in fiscum regium redactum, non modico pretio emit: monachos illic collocavit: Britnotum praepositum suum,

Abbatem eis praefecit, aedificiaque instauravit. Emit quoque a Rege locum Modeshanstede, qui nunc Burg dicitur, basilicamque congruis structuris ornatam, in honorem beati Petri consecravit: monachos congregavit, Eadulphum eis Abbatem constituit, qui post sanctum Oswaldum, Eboracensis ecclesiae cathedram adeptus est. Tertium quoque locum pretio comparavit, qui propter spineta circumquaque increscentia, Torneja dicebatur: monachosque illic colligens, Godmannum Abbatem eis dedit. Sicque factum est, consentiente Rege, ut partim Dunstani consilio et actione, partim Ethelwoldi sedula cooperatione, monasteria virorum et foeminarum ubique apud Anglos construerentur.

§ 8. Circuivit autem vir Dei singula monasteria, mores conformans et instituens, obedientes hortans, ut in bono magis magisque proficerent: stultos et obstinatos, ut a malo recederent, etiam verberibus àdigens. Erat sane improbis et perversis terribilis instar leonis, humilibus et morigeris ceu agnum mansuetissimum se exhibebat: ita serpentinae prudentiae temperans severitatem, ut columbinae simplicitatis non amitteret lenitatem. Quod si nonnumquam zelus rectitudinis eum compelleret disciplinae jura subditis adhibere, furor ipse non de crudelitate, sed de amore proficiscebatur: atque intus paterna benevolentia complectebatur, quos foris tamquam persequens castigabat. Pater erat et pastor monachorum, sanctimonialium et virginum protector pervigil, viduarum consolator, peregrinorum susceptor, ecclesiarum patronus, corrector errantium, recreator pauperum, pupillorum et orphanorum adjutor.

§ 9. Accidit quandoque, ut acerba fames universam Britanniam vehementer oppprimeret, et multi, prae nimia inopia, dira clade extinguerentur. Tum ille pecuniam suam omnem in pauperes elargitus est. Deficiente pecuniâ, tolli jussit ornamenta quaeque, et permulta vasa argentea ex ecclesiae thesauris confringi. Iis in pecunias redactis, cum multo cordis gemitu testabatur, se aequo animo ferre non posse, muta metalla durare integra, hominem vero ad imaginem Dei factum, pretioso Christi sanguine redemptum, mendicitate et inediâ confici. Sustentavit itaque innumeram pauperum multitudinem: qui periculum famis evadere cupientes, ad eum undique confugiebant. Illos ipse in plateis, omni solatio destitutos, refocillabat, singulis necessaria praebens: donec misericordia Dei de coelo in terram prospiciens, et humano generi solita benignitate subveniens, malum inopiae temperaret.

§ 10. Verum quando Scripturâ teste, Dominus, quem diligit, corripit, et flagellat omnem filium quem recipit *: vir Dei crebro laborabat viscerum doloribus, crurium tumores patiebatur, noctes plerumque insomnes ducens prae doloribus, at nihilo minus

* Vide *Prov.* III, 12.

interdiu, tamquam nihil molestiae sentiret, ambulans, non tamen sine vultus pallore, memor illius Apostolicae consolationis, virtutem in infirmitate perfici: et quod idem dicit: *Quando infirmor, tunc potens sum* *. *Libenter itaque gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.* Etsi autem permolestis afficeretur doloribus, numquam tamen carnibus vesci voluit, nisi semel gravissimo compulsus morbo, idque jubente beato Dunstano Archiepiscopo, et rursus in ea infirmitate, qua decessit.

§ **11**. Clericus quidam sancti Episcopi, cui erat sacri chrismatis cura demandata, minus acceperat olei, quam res poscere videbatur, atque illud ipsum in itinere amiserat. Episcopo vero pueros confirmare volente, nec habente Clerico ampullam sacri olei, turbatus et anxius repetit iter quo venerat: et huc illucque accurate oculos advertens, reperit ampullam in via jacentem, oleo plenam, cum paulo ante nec media sui parte plena fuisset. Ea igitur accepta, cum timore et gaudio reversus est.

§ **12**. Monachus quidam furti se crimine obstrinxerat. Mandavit Ethelwoldus, ut qui rem abstulisset, quamprimum eam redderet cum ipsius benedictione: aut in tali eam loco projiceret, ubi posset inveniri. At induratus ille facere hoc neglexit. Venit ergo Episcopus in domum Capitularem, et ait: « Noluit sacrilegus pecuniam, quam furatus est, reddere cum benedictione: reddat ergo eam nunc cum omnipotentis Dei maledictione, et sit ligatus non in anima dumtaxat, sed etiam in corpore, nostra auctoritate.» Et ecce monachus ille sedens, invisibiliter ligabatur, brachiis inter se sub cucullo cohaerentibus, cum interim reliqua membra suo possent officio fungi. Tandem exiens ille post Episcopum, confessus est facinus suum: sed quod ita esset colligatus, id subticuit. Episcopus blandis verbis ei respondit: « Vel nunc saltem bene fecisti, licet sero, confitendo peccatum tuum. Frùere ergo benedictione nostra.» Mox illius soluta sunt brachia, Episcopo nesciente.

§ **13**. Cum S. Dunstanus esset Abbas Glasconiae, vidit in somnis quamdam mirae proceritatis arborem, quae ramos suos extenderet in Orientem et Occidentem, Septentrionem et Meridiem totius Britanniae. Ejus autem arboris rami innumeris erant onusti cucullis magnis et parvis. In ipso autem arboris summo cacumine unus erat praegrandis cucullus, qui amplitudine manicarum suarum caeteros protegebat, et ingenti sublimitate alios excedens, ipsum contingebat coelum. Vir autem Domini Dunstanus attonitus, interrogabat eum qui haec illi ostendebat, qui erat angelico capillo, sed canus: Quaeso, inquiens, venerande senior, quaenam est haec robusta et praecelsa arbor, cujus rami longe lateque diffusi, tam innumeros cucullos sustinent? Respondit ille: Arbor, quam vides Abba Dunstane, hujus insulae situm designat.

* 2.a *Cor.* XII, 9, 10.

Magnus cucullus, qui est in hujus arboris vertice, monachi tui Ethelwoldi est, qui in hoc monasterio Christo religiose famulatur. Reliqui cuculli, qui ramis inhaerent multitudinem significant monachorum, qui ejus eruditione instruentur, et undique in hac regione ad Dei servitium congregabuntur, ejusque ductu venturi sunt ad gloriam regni coelorum, et ad societatem beatorum spirituum cum Christo regnantium.

§ 14. Vidit etiam ipse Ethelwoldus somnium, idque quibusdam monachis suis ita enarravit: « Videbar mihi stare ad litus maris, ubi praegrandis quaedam navis visebatur, copiosam piscium multitudinem, praecipue anguillarum, ab imo usque ad summum intra se retinens. Cumque mecum tacitus cogitarem, quid sibi vellet haec visio, repente audivi vocem dicentem mihi: Ethelwolde, Ethelwolde, hoc tibi mandatum a Deo coelitus missum est, ut excites hos pisces, quibus haec navis plena est, et orationibus tuis efficias, ut sint homines, sicut antea fuerunt. Cujus jussioni mox ego obtemperans, preces pro illis fudi, et lacrymarum perfusus imbre, dixi cum gemitu: Domine Jesu Christe, cui nihil est impossibile, respice propitius ad animas diabolica fraude deceptas, quae humanae rationis sensu destitutae, instar pècudum in lubrico mundi hujus coeno miserabiliter volutantur. Ne, quaeso, permittas bone Jesu, ut de eis triumphans glorietur humani generis inimicus: sed sancti nominis tui virtute redeant ad vitam, ut a somno mortis ereptae, te verum et unicum mundi Salvatorem agnoscant: et deinceps semper ad tranquillum salutis portum confugientes, ab omnibus mundi perturbationibus sint immunes, et sub tua gubernatione permaneant. Tuum est enim, Christe, mortuos revocare ad vitam, et imaginem tuam, quam creasti, ad pristinum decorem reformare, qui venisti in hunc mundum peccatores salvos facere, et dira mortis supplicia passus in Cruce, fundere dignatus es sanguinem tuum pretiosum pro salute omnium nostrum. Cum haec et his similia compuncto corde et spiritu humilitatis effunderem, ecce quos antea pisces videram, subito homines effectos, et a morte excitatos vidi, qui celeriter ad terram properabant, multi sane numero, quorum non paucos agnovi. Unus autem ex iis in terram retrorsum cadens, rursus in anguillam versus est: ille videlicet Ethelstanus, qui mecum quondam presbyter fuerat ordinatus, quem deinceps nemo excitare, nec ad humanam formam revocare potuit. Caeteri omnes, sublatis in coelum vocibus, plaudebant manibus, et gratias agebant Deo, quod ineffabili ejus clementiâ, et meae exiguitatis intercessione, meruissent a morte ad vitam reduci, et humanae rationi, quam amiserant, restitui. Ego vero gaudens in Domino, et congratulans illis, evigilavi: et hanc visionem vobis filioli idcirco refero, ut et vos cum bonorum operum fructu in sancto

proposito perseveretis: quo per gratiam Dei possitis in eorum numero computari, qui mihi, licet indigno, commissi sunt.»

§ **15**. Obiit sanctus Episcopus Calendis Augusti, anno salutis nongentesimo octogesimoquarto, Episcopatus sui vicesimoquarto, regnante Ethelredo Rege. Corpus ejus subita immutatione fuit renovatum, lacteo candore perfusum, roseoque rubòre venustatum, ita ut quodammodo septennis pueri vultum prae se ferre videretur. Est autem Wintoniae in veteris monasterii crypta ad Australem sancti altaris plagam, sicut olim caelitus ei monstratum fuerat, perquam honorifice tumulatum.

§ **16**. Anno ab obitu suo duodecimo cuidam caeco apparuit, praecipiens, ut iret Wintoniam, ad ipsius tumbam visum recuperaturus: addiditque: Ea causâ te nunc inviso, et quae tibi eventura sunt, praedico, ut tuae salutis signum, id omnibus testatum efficiat, quod oporteat me elevari ab eo tumulo in quo nunc conditus sum. Dicente caeco, se locum tumbae ejus nescire, Sanctus respondit: Cum eo vèneris, monachum Wulstanum ad te acciri cures: qui ubi verba tua audierit, mox ad meum te adducet sepulcrum, et ibi recuperabis amissum lumen. Fecit ille, ut erat jussus, et integra recuperata sanitate, ad sua reversus est. Translatum autem est corpus beati viri 4 Idus Decembris, et in choro ecclesiae repositum, ubi ejus meritis usque in hodiernum diem multa Deus miracula effecit. Puer quidam parvulus in infantia oculorum lumine orbatus, cum ad sancti sepulcrum esset adductus, mox depulsa est caligo omnis, et oculos ejus splendor lucis aperuit.

§ **17**. Furem quemdam ob multiplices culpas S. Elphegus Episcopus flagellis caesum, cippo constringi jussit, acrioribus suppliciis cruciandum. Cum sic ergo diu ille jacuisset in poenis, quadam nocte apparuit ei S. Ethelwoldus, dicens: Miser, cur tanto tempore in hoc ligno distineris? Respondit ille: Dignas domine poenas luo, quia non raro in furto deprehensus, nolui resipiscere, sed scelus illud iterum atque iterum repetivi. Dixit ei sanctus: At vel nunc cessa a furtis, abeasque, ab his compedibus absolutus. Confestim ille surgens et exiens, procidit ad pedes S. Elphegi Episcopi, narravitque ei ordine rem gestam. Ille vero pro tanti patris honore permisit eum illaesum abire.

VITA *

S. ALPHONSI MARIAE DE LIGORIO

CONGREGATIONIS SS. REDEMPTORIS FUNDATORIS
EPISCOPI S. AGATHAE GOTHORUM ET ECCLESIAE DOCTORIS

Natus anno 1696 — Mortuus anno 1787 — Patria Neapolitanus.

Prologus. — Inter eos qui in Dei Ecclesia fuerunt magni et magna fecerunt, splendidum profecto locum tenet S. Alphonsus Maria de Ligorio. Vir iste, vere apostolicus, ultra nonaginta annos in hac vita peregrinatus est, amantissime semper Domino serviens, atque indefesse in agro Domini insùdans: ex quo facile colligi potest, quot et quantos ediderit fructus sanctitatis. Quamvis vero sancti Viri longissima vita virtutum tum copiâ tum varietate fulgeat; una tamen in eo eminet virtus, quo tota ejus vivendi ratio definiri ac contineri dicenda est: insatiabilis videlicet amor Jesu Christi. Quippe Alphonso, haud secus ac Paulo Apostolo, vivere Christus fuit. Ex hoc amore, velut ex perenni fonte, scaturierunt omnes, quas heroicum in modum exercuit, virtutes. Inde profectus est flagrantissimus, quo semper succensus vixit, zelus animarum. Inde emanarunt innumeri, quibus assidue incubuit, apostolici labores. Inde nati sunt, quos permultos conscripsit, libri eruditione pietateque plenissimi, quibus gloriosum sibi Doctoris Ecclesiae titulum promeruit. In hac igitur Alphonsi vita deprehendet attentus lector, nihil aliud, tum ad suî tum ad proximorum sanctificationem, requiri, quam verum ac magnum in Christum Jesum amorem; praesertim si huic amori se comitem adjungat, sicut in corde Alphonsi, insignis in Deiparam Virginem fiducia ac filialis pietas.

Caput I. *Alphonsus, transacta innocentissime pueritiâ atque adolescentiâ, Sacerdotio initiatur.*

§ 1. Sanctus Alphonsus Maria de Ligorio natus est anno MDCXCVI, die vero 26 Septembris, in pago cui nomen Marianella, prope Neapolim sito, ubi pater villam possidebat. Quae sanctitatis praesagia Beatorum illustrare solent incunabula et pueritiam, haec eadem ejus infantiam exornarunt. Eum adhuc puerulum (ut in Breviario Romano legitur) cum mater obtulisset P. Francisco de Hieronymo e Societate Jesu (qui postea eadem die ac Alphonsus

* A pio et erudito ejusd. Congregat. Viro, qui nomen voluit suum occulere, locupletando Sur'o nostro conscripta et perhumaniter transmissa.

inter Sanctos relatus est), « is bene precatus edixit, eumdem ad nonagesimum usque annum perventurum, ad Episcopalem dignitatem evectum iri, maximoque Ecclesiae bono futurum. » Quae vaticinatio, quam felici sit eventu completa, ex narrandis patebit.

§ 2. Praestabant Alphonsi parentes clara et perantiqua nobilitate, nec communis eos commendabat pietas. Pater, Josephus nomine, qui rei maritimae erat praefectus, nullum boni christiani officium praetermittebat. Dominicae Passioni erat devotissimus; ad Eucharisticam mensam frequenter accedebat; ac tanta eminebat honestate, ut nemo, eo praesente, verbum minus pudicum proferre auderet. Mundi tamen honores pluris aliquanto, quam par est, faciebat: quod postea in causa fuit, cur filio, divinitus ad altiora vocato, diutius obsistere non vereretur. Matri (quae Anna Catharina Cavalieri nominabatur) excellentior inerat virtus et sanctitas. Nihil ipsa habuit antiquius, quam ut septem liberos, quibus suum conjugium Deus locupletârat, christianissimum in modum educaret. Quem finem ut consequeretur, eo praeprimis suas curas convertit, ut verum eis atque ardentem instillaret Jesu Christi amorem, eorumque corda tenerrima ac prorsus filiali in Deiparam Virginem pietate impleret. Maternam vero sollicitudinem felicissimus coronavit exitus. Siquidem, ex tribus Alphonsi fratribus, unus Ordini S. Benedicti nomen dedit; alter, sacerdotio auctus, in paterna domo sanctissime vixit; tertius in statu conjugali vitam duxit christiano homine dignissimam. Ex sororibus autem Alphonsi, duae, religiosam disciplinam amplexae, suam Christo devoverunt virginitatem; tertia, in matrimonium collocata, omnibus christianae matris virtutibus excelluit. Ad Alphonsum quod attinet, ipse non solum suae familiae, sed et totius Ecclesiae decus evasit atque ornamentum. Quare, vel in ipsa senectute, Deo gratias agebat, quod tam sanctam parentem sibi dedisset: « Haec demum (inquiebat) inter maximas Dei gratias mihi recensenda est: nam, si puer malum devitavi, hoc ex matris beneficio mihi contigit. »

§ 3. In ejusmodi parentum sinu educatus, Alphonsus, vel a prima aetatula, stabilia et nunquam immutanda suae sanctitatis jecit fundamenta. Jesum in sacro Tabernaculo latitantem invisere et frequenter ac devote suscipere, opem B. Virginis assidue implorare, recitato praesertim Rosario, ita solemne habebat, ut eam consuetudinem ad mortem usque retinuerit. Peccatum vero, mundi oblectamenta, et pravorum contubernium serpente pejus fugitabat. Et quo magis sua in virtutis tràmite vestigia firmaret, matris suasu, Congregationi juniorum Nobilium adscriptus est: cujus Sodalitatis regulas ita perfecte observavit, ut omnes ephèbos, teste Breviario Romano, « ad christianam modestiam verbo et exemplo componeret. » Ex qua piissima vivendi ratione id assecutus est, ut vix duodennis altae jam contemplationis munere subinde frueretur: quod illustri facto comprobatur. Cum enim forte una cum aliis

sodalibus, animi relaxandi gratiâ, in villam aliquam deductus fuisset, ludere caeteri statuerunt: quod etsi facere nolebat Alphonsus, importunitate tamen rogantium victus, ad ludentes accessit. Favente illi fortunâ, unus ex sociis, irâ atque invidiâ accensus, blasphemam in Deum vocem protulit. Hanc ut religiosus puer audivit, tanto correptus est dolore, ut statim in proximam silvulam oraturus se reciperet; ubi vespere tandem inventus est, genibus provolutus, atque in extasim coram B. Virginis Imagine suavissime raptus.

§ 4. Nec vero interea studium litterarum ab eo neglectum est. Cum miram mentis alacritatem nactus esset Alphonsus, pater, statim ac per aetatem licuit, magistros ei praefecit doctrinâ praestantes. Horum ductu, puer primum ad humanitatis studia appulit animum, multam operam eo conferens, ut linguam italam, latinam, graecam et gallicam rite edisceret; cultor praeterea poëtices: qua in arte quantum profecerit, testes sunt, ea quae in honorem praesertim Jesu ac Mariae composuit, carmina. Musicae etiam ac picturae, necnon et architecturae multo cum successu vacavit. Posthaec, severiores disciplinas aggressus, ad studium philosophiae et mathematicae, et postremo ad studium juris se totum convertit. « Tanta porro (sic legitur in Bulla ejus Canonizationis) in discendo felicitate ingenii usus est, ut decimum sextum aetatis annum vix ingressus, periclitatâ doctrinâ, Juris utriusque lauream egregia cum laude sit adeptus. » Quam quidem scientiae copiam, tam mature acquisitam, nemo fui Neapoli qui non adstupesceret. Ex illo tempore, patris voluntati obsecutus, ad causas in foro dicendas animum suum convertit. Quo in munere per decem annos gloriosissime versatus est; et omni quidem tempore tam feliciter, ut nullam unquam litem perdiderit, si ultimam exceperis de qua mox loquemur, et quae ipsi exitum habuit fortunatissimum. Neque interea tamen commisit praestantissimus adolescens, arduis licet foris curis negotiisque distentus, ut a fervoris semita vel latum unguem recederet. Nullus eo, in evitandis peccati occasionibus, vigilantior; si vero quid culpae ei excidisset, vix dici potest quam amare suam, licet levissimam noxam, defleret. Piae juniorum Doctorum Congregationi adlectus, omnium erat sodalium exemplar. Quotidie sacrificio Missae interesse, Sacramenta Poenitentiae et Eucharistiae frequenter suscipere, multum orationi vacare, praesertim ubi Quadraginta Horarum solemnitas agebatur, in publicis nosocomiis aegrotis inservire: haec omnia noster Advocatus in deliciis habebat. Et quo magis suum pietatis fervorem excitaret, nullum annum transegit, quin spiritualia exercitia cum patre, in aliqua religiosa domo, rite obiret.

§ 5. Sub id tamen tempus accidit, ut defervesceret aliquantisper in Alphonso tantum sanctitatis studium. Ludi, tametsi

honesti, quibus sensim indulgere coepit; theatra quae subinde, jussu patris, frequentabat; praeclara conjugia, quae ipsi proponebantur (a quibus tamen occultiore Spiritus Sancti instinctu erat alienissimus); blanda ac laudis plenissima verba, quibus ipsi undique admurmurabatur, non potuerunt ejus mentem non afficere; atque eo paulatim res adductae sunt, ut ipse, vel ob leviores causas, consueta pietatis exercitia praetermitteret, « Quod si diutius in illo tepiditatis statu mansissem (ita postea fatebatur) futurum utique fuisset ut in perniciem corruerem maximam.» Sed ejus vitae innocentia, quam, teste Breviario Romano, nunquam lethalis labes foedavit, tanto periculo mox erepta est. Celebratis de more spiritualibus exercitiis, ita spiritu mentis suae renovatus est Alphonsus, ut non solum in fervoris callem regrederetur, sed et priori suae pietati admirabilia adderet incrementa.

§ 6. Haud multo post, divinae Providentiae consilio, quidam casus evenit, quo ad omnimodum cum mundo faciendum divortium Alphonsus inductus fuit. Causam extraordinarii momenti susceperat defendendam, cui excutiendae integrum mensem impenderat. Cum igitur dies tantae liti destinata advenisset, fiduciae plenus in forum se transfert, causam pro more eloquentissime peròrat, verba legis adducens, remque totam validissimis, ut videbatur, confirmans argumentis. Atque ubi jam in eo se esse credebat, ut, cum totius consessus applausu, causa sibi adjudicaretur: adversae partis advocatus, uno verbo, omnem ejus disceptationem funditus evertit. Attonitus haeret Alphonsus; et suum statim errorem agnoscens, animo consternari coepit, existimans fraudis se ac doli esse suspectum. Quare, pudore suffusus, a foro confestim discedit, in hanc vocem graviter erumpens: « O munde, nunc te cognosco! Jam non amplius futurum est, ut me videas. » Domum redux, in suum se conclave recepit, ubi, sicut quondam divus Paulus, tres dies ac tres noctes commoratus est, quin manducaret et biberet. Et cum ex illa tandem solitudine egrederetur, fixum ipsi erat ac ratum, penitus valedicere foro, cujus pericula tam dura experientiâ didicisset.

§ 7. Primam hanc Dei gratiam nova ac magis extraordinaria mox subsecuta est. Dum quadam die, in hospitio Incurabilium, Alphonsus more solito aegrotis inserviret, repente magno splendore se circumfundi conspicit. Fit quasi terrae motus, ac tota domus intremiscere videtur. Et ecce, in intimo corde, haec ei vox personat: « Dèsere mundum, ut te mihi integrum tradas. » Rei novitate licet perculsus, operam tamen non intermittit. Sed, peracto labore, cum ex hospitio tandem egrederetur, eadem illa vox, hac tamen vice ipsis auribus, clare intonat: « Dèsere mundum, ut te mihi integrum tradas. » Tum vero consistens Alphonsus, illacrymantibus oculis: « O Deus (exclamat) ecce me! Fac de me quidquid tibi placuerit. » Quibus dictis superno actus

impulsu, in Deiparae Virginis templum se confert; ibique coelesti semper claritate circumdatus, Deo totum se mancipat, promittens mundo se renuntiaturum; et in promissionis pignus ensem, quod erat nobilitatis insigne, ad Virginis aram suspendit. Haec facta sunt in ecclesia B. Mariae de Mercede, Redemptionis Captivorum; quasi divina Providentia significare voluisset, Alphonsum exhinc operi Redemptionis, per instituendam Congregationem Ss. Redemptoris, totum consecratum iri. Illa vero dies Dei famulo, quamdiu vixit, semper fuit maxime memorabilis; eam humiliter suae conversionis diem appellare solebat: nec immerito, tunc enim omnimode se Deo devoverat. Cognita viâ qua sibi esset ambulandum Alphonsus in eam alacriter est ingressus. Quippe constitutum habebat sacerdotium inire, et Christi Redemptoris vestigia sectari, redemptor ipse animarum futurus. Sed difficile dictu est, in quot et quantas ejus propositum incurrerit difficultates. Pater, qui saeculi honores filio appetebat, nihil non tentavit, nunc blanditiis, nunc minis, quo ejus consilium labefactaret. Omnia tamen heroico animo superans Alphonsus, die 23 Octobris anni MDCCXXIII, clericalem vestem induit, atque in sortem Domini cooptatus est. Cumque optime nosset, a labiis sacerdotum requiri scientiam, ad sacrae theologiae studium se potissimum applicuit. Qua in disciplina tam feliciter versatus est, ut, elapso vix triennio, ad omnia apostolica ministeria aptissimus judicaretur. Quare, nulla interposita morâ, sacerdos consecratus est; primumque S. Missae sacrificium celebravit Neapoli, seraphicis liquescens ardoribus, annum agens aetatis suae trigesimum.

§ **3**. Quis exinde Alphonso vivendi modus fuerit, per duos scilicet annos, quos presbyter saecularis ac Sodalis Congregationis a Propaganda Fide Neapoli transegit, solemni sermone in Bulla ejus Canonizationis declaratur. Sic enim loquitur Gregorius XVI Summus Pontifex: « Sacris Ordinibus initiatus ac sacerdotii honore insignitus, ad Dei gloriam quaquaversus amplificandam, ad inserenda animis hominum virtutum semina, stirpesque vitiorum evellendas totus incubuit. Persuasum cum haberet, neminem plane ex apostolicis laboribus uberem fructum esse percepturum, nisi et doceat et faciat: illud inprimis urgendum sibi proposuit, ut omnigenae virtutis exercitio seipsum exhiberet tanquam ministrum Dei et dispensatorem mysteriorum ejus. Castitatis nimirum, quam dudum voverat Deo, custos semper fuit retinentissimus, id assidue mente actuque corporis contendens unice, ut eam ab omni plane labe integram servaret: quod ut certo assequeretur, Genitricis Dei praesidio illam fidenter commisit. Tam vehementi amoris impetu in Deum ferebatur, mentis ut aciem in eum perpetuo intenderit, ac nihil aliud habere in deliciis visus fuerit, quam de illo cogitare ac loqui. Cum tanto divini amoris aestu incenderetur, facile quisque intelligit, quam

ardenti in proximum charitate flagraverit. Quamobrem nihil laboris, nihil molestiarum recusavit unquam, ut vitiis ac sceleribus implicitos homines in Dei sinum complexumque reduceret. Hinc valetudinaria adibat saepissime, aegris ut assideret, eisque in extremo praesertim vitae periculo laborantibus praesto esset; hinc admissa scelera confitentes patientissime audiebat, eoque in munere integros ferme dies atque etiam ad multam noctem vigilabat, hinc ad confertam populi multitudinem verba plerumque faciebat e suggestu, tanto dicendi ardore, ut perditorum pervicaciam expugnaret ac frangeret; scelerumque, quibus obcalluerant, turpitudinem patefaciens, tanto doloris sensu animos auditorum commovebat, ut eos ad lacrymas concitaret, fletuque atque ejulatibus sacrae identidem aedes obstreperent. » Haec Gregorius XVI in Bulla Canonizationis.

§ 9. Porro admirabilis iste animarum zelus, qui cum amore Jesu peculiaris Alphonsi virtus dicenda est, jam inde ab ejus sacerdotalis vitae exordio tali se modo prodebat, ut praenuntiaret, qualis ac quantus Apostolus ipse pauperum ac ruricolarum postea esset futurus. Quamvis enim cujusvis ordinis hominibus operam suam strenue impenderet, libentius tamen suas curas ad pauperculos extendebat atque ignobiles. Quod vel ex illo opere conjici potest, quod opificum causâ instituit ac bajulorum. Hos enim, vix diaconus factus, statutis diebus et horis in unum locum congregabat, ubi eos ad poenitentiam atque ad Jesu Christi amorem adhortabatur. Et cum paulatim auditorum numerus accresceret, eos in varios, per civitatem, caetus distribuit; omnia ita disponens, ut sodales ad omnium virtutum exercitationem mutuis se cohortationibus stimularent. Inde nata est percelebris illa ac grandis Institutio, *a Sacellis* nuncupata, quae usque ad hodiernum diem Neapoli perdùrat, atque innumeris opificibus fuit causa salutis aeternae. Nec tamen solis pauperibus, qui Neapoli degebant, subsidio veniebat Alphonsus; sed flagrantissimus ejus zelus et ultra civitatem sese expandit. Enimvero, ruricolarum miseratus, saepe Dei famulus per agros, pagos et castella pauperibus evangelizabat; ita ut, jam illo tempore, in eum apprime quadrarent haec Scripturae verba: *Spiritus Domini super me: propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde* (*Lucae* IV, 18).

CAPUT II. *Instituit Alphonsus Congregationem Ss. Redemptoris, eamque triginta circiter annis sancte gubernat.*

§ 1. Interea assidua laborum contentione fractus, ac diutina vitae austeritate, qua vel ipsum Petrum ab Alcantara superare dicebatur, extenuatus Alphonsus; cum pluribus sui apostolatus sociis, in quamdam solitudinem ad S. Mariam Montium, prope Scalam, interquiescendi causâ, se recepit. Hoc factum est anno

MDCCXXXI mense Majo. Regionem incolebant homines rusticani et pecorum custodes, quibus tenuis admodum erat religionis notitia, et spiritualis miseria magna nimis. Horum sortem ut cognovit Alphonsus, misericordiâ statim commotus est. Quare, cum eos in solitarium sacellum, ubi magnam ipse sui temporis partem coram SS. Sacramento orando transigebat, catervatim videret confluere, atque avide spiritualem eleemosynam efflagitare; huic confestim alacriter incubuit, ut christianis eos praeceptis imbueret, atque ad dignam praepararet Sacramentorum susceptionem. Ita quidem evenit, ut illud quieti destinatum tempus fructuosissime animarum saluti impenderetur; ardensque simul Alphonso injiceretur desiderium, ejusmodi pauperibus, specialem in modum, suum deinceps devovendi ministerium. Desiderium a Deo veniebat; ex eoque, brevi post, CONGREGATIO Ss. REDEMPTORIS feliciter egerminavit. Sed paucis narrandum est, quo modo res tanti momenti et incaeperit, et opere sit completa.

§ 2. In civitatem Scalam non multo post reversus est Alphonsus, sacrum novendiale cum populo in ecclesia cathedrali celebraturus. Hic suum famulum praestolabatur Deus, ut scilicet suam ipsi manifestaret voluntatem. Erat in monasterio civitatis virgo sanctimonialis, nomine Crostarosa, quae saepe extraordinariis Dei favoribus cumulabatur. Haec, quadam die inter orandum in extasim rapta, novum conspexit, Deo monstrante, Coetum presbyterorum, qui juvandis innumeris hominibus, per pagos vicosque dispersis ac spirituali ope destitutis, strenue insudabant. Presbyteris vero Dux praeerat Alphonsus. Quibus sic visis, ista virgini vox intonuit: « Ille est vir quem elegi praesidem hujus operis, quod meam amplificare debet gloriam. » Non commisit sanctimonialis ut rem tanti momenti silentio tegeret. Alphonsus vero, audita ejusmodi revelatione quae suis tantopere desideriis assonabat, in maximam projectus est mentis perturbationem. Quare, anceps quid ageret, orationi statim impensissime instare, ac multis se corporis austeritatibus affictare coepit, ut ita divinam voluntatem certo exploraret. Nec sua eum fefellit expectatio. Brevi, ad tam grande opus se divinitus vocari clare inspexit, tum supernis, quibus abunde perfundebatur, illustrationibus; tum plurimorum doctrina sanctitateque praestantium virorum consilio; tum praesertim suasu atque affirmatione sanctissimi episcopi Falcojae, quo conscientiae moderatore utebatur, et a cujus nutu, voti lege exhinc obstrictus, totus pendebat. Quin etiam divina voluntas manifesto, hac super re, se patefecit miraculo. Cum enim sanctimonialis illa, de qua locuti sumus, quadam die audientibus aliis sororibus, divinitus sibi factae revelationis veritatem strenue assereret; una ex audientibus in hanc vocem erùpit: Equidem rem credam, quando soror nostra Maria Magdalena (quae mente

capta erat) sanata fuerit. Et ecce prodigium! Eodem illo temporis puncto, monacha sua dementiâ perfecte liberata est.

§ 3. Explorata Dei voluntate, Alphonsus, consiliis praesertim Antistitis Falcojae innixus, opus suum aggredi firmiter decrevit. Quod consilium, ubi pervulgari coepit, non paucis statim viris, hisque praestantissimis, divinitus injecta est cogitatio in ejus congrediendi societatem. Inter hos commemorare hic juvat nobilem quemdam adolescentem, qui, post minime piam transactam juventutem, prorsus admirabili modo in nascentis familiae gremium adductus est. Rem ipse Vitus Curzio (hoc ipsi erat nomen) sic postea enarravit: Dormienti mihi, inquit, visum hujusmodi objectum est. Ad radices alti adituque difficillimi montis mihi videbar consistere; quem cum plurimi sacerdotes conarentur ascendere, subiit et mihi cogitatio ascendentes insequendi. Sed quoties procedere tentabam, toties, fallente vestigio, corruebam; et tantum aberat ut progrederer, ut contra pedem semper referrem: qua ex re multum tristitiae concepi. Tum vero, unus ex illis sacerdotibus, mei misertus, suam mihi porrexit manum, cujus adminiculo fretus, cum aliis montis ascensum perfeci. Atque hoc quidem fuit adolescentis somnium. Jam vero cum, paucis post diebus, Alphonsum Neapolim offenderet; atque in eo ostensum sibi, sibique auxiliantem, presbyterum agnovisset, admiratione obstupefactus est. Illico, superno afflatu commotus, Deo tam admirabiliter vocanti obtemperavit, ac primus novi Instituti factus est frater laicus.

§ 4. Hic vere longum foret omnes enumerare molestias, quibus sanctus Institutor, spatio totius fere anni, conflictatus est. Cognito ejus consilio, tota in eum Neapolis bacchari coepit; et cum antea admirationi esset omnibus, nunc omnibus factus est ludibrio ac contemptui. Amici omnes ab eo resilierunt, item prisci magistri, et Congregationis a Propaganda Fide sodales, qui, verbis mordacissimis, ejus, ut dicebant, obstinationem atque ineptum insulsumque propositum certatim insectabantur. Sed nemo Alphonso acrius, quam pater, obstitit. Is nullum non movit lapidem, quo filium a proposito averteret; et cum minis eum nullàtenus moveri videret, lacrymis tandem ac precibus ejus coepit adoriri constantiam. Quadam die, filii cubiculum ingressus, in ejus collum cecidit, et arctissimo eum tenens complexu, vimque lacrymarum profundens, per tres continenter horas precari perseveravit, ne a se, miserrimo patre, discederet. Nihil vero preces ac lacrymae valuere; nec acquievit Alphonsus carni et sanguini. Postquam igitur longum certamen sustinuisset, victor tandem Neapoli profectus est, Congregationis Ss. Redemptoris, cum aliquot Sodalibus qui eodem tempore Scalam convenerunt, fundamenta jacturus. Hanc civitatem intravit die octava Novembris, anno MDCCXXXII.

§ 5. At nova aerumnarum tempestas manebat Alphonsum. Nata vix Congregatione, funesta inter Congregatos exorta est dissensio, quod alii aliis modis Ecclesiae bono inserviendum esse censerent. Illud plerisque erat in votis, ut, eum sacrarum Missionum opere, opus instituendae Juventutis conjungeretur; Alphonsus vero suum Institutum evangelizandis pauperibus ac spirituali ope maxime destitutis unice mancipatum volebat. Habitis igitur multis ultro citroque controversiis, cum nec de Instituti scopo, nec de condendis Regulis consensio fieret; pusillus tandem grex dispersus est, et sancto Fundatori duo solum Socii, P. Caesar Sportelli et F. Vitus Curzio, adhaerere perseverarunt. Quasi gladio, hac derelictione Alphonsi pectus transfossum est. Ubi vero res in vulgus emanavit, gaudio triumpharunt quotquot huic Instituto adversabantur, nec erat eis vituperandi atque irridendi finis aut modus. Ad haec, Satanas animo Fundatoris spissas offundebat tenebras, ingentemque afflabat tristitiam; et ne quid doloris abesset, ipse Falcoja, conscientiae Servi Dei moderator, eum dure habebat ac deserere videbatur. Ad tantas angustias redactus, cum alius quisque animum despondisset, magnanimum hoc concepit Alphonsus propositum, addita etiam voti religione, se nimirum per totam vitam pauperibus evangelizandis unice allaboraturum, etiamsi nullum unquam operis socium nancisci posset. Heroica promissio suum statim accepit praemium. Nam et reddita est Dei famulo mentis tranquillitas; et Dominus, qui sperantibus in se opportune auxiliatur, novos ei socios misit ac commilitones, quorum perseverantia dolorem sancti viri, ex priorum desertione conceptum, omnino abstersit. Ex illo igitur tempore, fundata remansit et constituta Congregatio Ss. Redemptoris, suos paulatim ramos ad extremas usque terrae partes extensura.

§ 6. Instituti incunabulis nihil cogitari potest humilius. Omnimoda in Scalensi domo erat paupertas. Deficiente tabernaculo, Alphonsus SS. Sacramentum in arculam panno bombycino vittisque decoratam incluserat; neque in altari aliud ornamenti genus conspiciebatur quam rosarum artificialiumque ocellorum fasciculi. Verumtamen coelestis quaedam amoenitas exiguum sanctuarium totum perfundebat. Ibi Alphonsus, in amore Jesu plane defixus, noctes pene integras coram SS. Sacramento transigere solebat. Adjacebat domui semiruta spelunca, quo se vir sanctus frequenter recipiebat, oraturus ac diris suum corpus vexaturus suppliciis. In illo loco, ut fama est, multis visionibus Deipara Virgo suum famulum auxit, splendidisque maternae benevolentiae favoribus cumulavit. Ipse Alphonsus fassus est, ibi se cum dilecta sua Matre consultasse de iis quae ad Congregationum spectarent. Quare jucundissima ipsi semper fuit illius speluncae recordatio; et quoties Scalam regrediebatur, toties eam invisebat,

ita tunc exclamare solitus: « O dilecta, o mihi chara spelunca! Utinam te perfrui mihi etiamnum liceret! » Stabilita jam Congregatione, nihil jam remanebat Alphonso, nisi ut ei propagandae solerter advigilaret. In ejus exhinc gremio felicissime vixit per triginta annos, ad MDCCLXII, omni eam virtutum splendore illustrans, atque operi Redemptionis, ex amore Jesu, se plene dèvovens. — Porro, tria sunt quibus S. Fundator istam vitae suae partem penitus addixit, nimirum sacrae Missiones, regimen Congregationis ac scriptio librorum.

§ 7. Ut vero a sacrarum Missionum celebratione exordiamur, non facile dici potest, quam alacri studio iis tradendis incubuerit. Charitas Christi virum hunc vere apostolicum urgebat, ita ut in toto regno Neapolitano paucae profecto inveniendae sint provinciae, ad quas ipse flagrantissimi sui zeli effectus non extenderit. Plurima nobis implenda essent volumina, si omnes enumerare vellemus, quas ubique locorum peregit, animarum conversiones. Nequit missionarius excogitari Alphonso perfectior. Movebat ipse populorum admirationem tum stupenda eloquentiae auctoritate, tum praesertim splendore apostolicarum virtutum, quae omnes in eo, tanquam in sanctitatis speculo, fulgebant. Humillimus ut erat, eo plerumque incedebat corporis habitu, ut homo nihili, ac pannosus mendicus esse videretur. Hinc factum est, ut cum aliquando, pauperrima veste talari indutus aselloque insidens, quemdam pagum ingressus esset; ab illius loci incolis, qui alios missionarios rhedâ advehi viderant, ut eorum coquus habitus fuerit. Quare, postquam eum, illo ipso die, concionantem audiissent, stupentes in hanc vocem eruperunt: Nae, si ipse coquus tam admirabiliter loquitur, quid tunc erit de caeteris? Mortificatione vir Dei non minus praestabat quam humilitate. Cibus ipsi vilis, isque parcissimus, plerumque solo constans pulmento, quod amaris herbis condiebat. Tempore missionum aeque frequens illi, ac domi, usus flagelli, quo saevum in modum se cruentare solebat. Et ne ullo temporis momento doloribus vacaret, flagellationibus frequentissimum adjiciebat usum ciliciorum; quae quam arcte stringeret, vel ex hoc conjici potest, quod non semel hac de causa semimortuus ac quasi suffocatus in terram corruerit.

§ 8. Qui vero ex tanta vitae austeritate ac sanctimonia fructus salutis germinarent, vix verbis exprimi potest. Tantam gratiarum copiam Christus Dominus verbis sui Servi adnectebat, ut per eum innumerae ac prorsus stupendae conversiones perficerentur, non singulorum dumtaxat hominum, sed et integrarum civitatum: quae, cum antea Babylonis fuissent simillimae, quasi in sanctuaria Paradisi immutabantur. Nemo, qui illum e sacro suggestu dicentem audiebat, resistere poterat ejus eloquentiae, et sapientiae, ac spiritui qui in eo loquebatur. Quotquot autem

peccatores ad eum, peccata confitendi gratiâ, accedebant, ad meliorem se frugem converterunt. Quocirca ipse Alphonsus confessus est, nunquam accidisse, ut quisquam ad se in sacro Tribunali sedentem accesserit, quin per sinceram conversionem cum Deo fuisset reconciliatus.

§ **9**. De caetero, quo potentior in sermone atque opere esset vir sanctus, voluit Deus ejus ministerium maximis commendatum prodigiis. Memoratu dignissima sunt praecipui favoris signa, quibus non semel suum famulum Beatissima Virgo augere dignata est. Foggiae in Apulia, dum sanctus concionator novendialem devotionem cum populo celebraret, spatio unius fere horae coram tabula, quae Deiparam repraesentabat, in extasim raptus, consistere visus est. « Erat Virginis aspectus (sic rem ipse postea declaravit) quasi puéllae tredecim aut quatuordecim annorum, ac dextrorsum sinistrorsum, albo lino operta movebatur. Insuper asserimus (inquit), nos magna devotione ac spiritus nostri voluptate, nec sine lacrymis, inspexisse eamdem faciem, non quasi depictam, sed integram, quasi sculptam ac carneam, velut scilicet adolescentulae, quae pariter huc illuc se volvebat. » Idem prodigium Foggiae postea renovatum est; atque ita describitur in officio proprio, quod Auctoritate apostolica in ejus memoriam concessum fuit! » Dum enim Dei Genitricis hic cultor eximius ante altare B. Mariae Virginis, vulgo *Iconis veteris* nuncupatae, ferventius concionando de ejus laudibus dissereret, e Virginis Imagine in eum immisso miro splendore, totus facie coruscare et in extasim rapi coram universo populo.... visus est.» Simul vero tres palmos a suggestu attollitur, gaudio ac consolatione exultante frequentissima, quae aderat, concione. Simili vero apparitione recreatus est Alphonsus in civitate Amalphi et in pago dicto a S. Georgio. Claruit praeterea donis tum prophetiae, qua futura aut longe remota praedicebat; tum scrutationis cordium, qua peccatoribus arcanas culpas revelabat; gratiâ quoque sanitatum, ac demum bilocationis munere, quo non semel duobus simul in locis adesse visus est.

§ **10**. Dum vero apostolicis laboribus sic indefesse se traderet, innumerasque tum verbo, tum exemplo, tum miraculorum gloriâ animas Christo lucrifaceret; minime commisit sanctus Fundator ut graves curas, quas junior ejus familia jugiter sibi poscebat, neglectui haberet. Congregatorum numerus sensim accreverat; et anno MDCCXLVI, Institutum jam quatuor domus possidebat, unam Nuceriae Paganorum, caeteras in locis quibus nomen *Ciorani*, *Iliceto* et *Caposele* (Scalense enim Collegium ob multas divexationes eo tempore jam erat desertum). Quare tempus adesse ratus, ubi suo operi ultima adjiceretur stabilitas, Alphonsus omnibus viribus eniti coepit, ut tum Summi Pontificis, tum regis Neapolitani adprobationem consequeretur. A potestate quidem civili nihil praeter

promissiones, tum impetratum est; sed Romae res melius verterunt. Sancti Petri tunc cathedram obtinebat Benedictus XIV. Ad hunc Alphonsus, anno MDCCXLVIII supplices litteras misit, rogans ut Pontifex novum Institutum sua auctoritate confirmare dignaretur. Et quo felicius res procederet, eodem tempore unum e Congregatis Romam legavit, qui coram tanti momenti negotium curaret, ejusque maturaret successum. Postulatio benigne excepta est; et quamvis ejusmodi res in magnas plerumque difficultates incurrere soleant, continuis tamen Alphonsi ad Deum precibus, ac maximis ejus mortificationibus, praeter omnium expectationem evenit, ut jam die vigesima quinta Februarii, anni sequentis, pontificium Decretum promulgaretur, quod non solum Instituti regulas, sed et ipsum Institutum solemni adprobatione confirmabat. — Optatissimum nuntium ut accepit Alphonsus, in genua procubuit, et illacrymantibus prae nimio gaudio oculis, Deo pro tanto beneficio maximas persolvit gratias. Tum accersita in ecclesiam tota communitate, hymnum intonuit *Te Deum laudamus;* quo decantato, Deum hisce Davidis verbis allocutus est: *Visita, Domine, vineam istam et perfice eam, quam plantavit dextera tua.* Quibus verbis cum commentarium adjecisset, omnes alumnos cohortatus est; ut tanto, quo divinitus cumulati fuissent, beneficio se dignos exhiberent, exactissime omnes approbati Instituti Regulas observando, ac gratum semper erga Jesum ac Mariam gerendo animum (*a*).

§ **11**. Approbata igitur Congregatione, Alphonsus alacrius, quam quum maxime, flagrantis sui zeli habenas effudit. Et re quidem vera, ex illo tempore eam agendi vim atque operositatem

(*a*) Hic abs re non esse arbitramur, si nonnulla, quae fundatum ab Alphonso et a S. Sede approbatum Institutum peculiariter respiciunt, summatim indicaverimus. Quoniam Congregatio Ss. Redemptoris orta est, ex commiseratione, quam Alphonsus inde concepit, quod tot videret ruricolas ope spirituali orbatos, quasi oves non habentes pastorem: ejus ideo praecipuus finis eo collineat, ut praedicatione Verbi Dei populum, praesertim eum qui per pagos vicosque maxima penuriâ laboret spiritualis auxilii, christianis veritatibus et moribus studeat informare. Qui finis, quo certius attingi posset, constituit S. Fundator ut suis alumnis unius solum generis essent occupationes, scilicet munera stricte apostolica; atque ideo ab Instituto tanquam aliena excluderentur omnia quae spectarent sive ad studiosae juventutis institutionem, sive ad directionem Seminariorum, sive ad parochiarum administrationem; suis item alumnis interdixit conciones quadragesimales omnesque alios generis istius labores.

Fine sic praefinito, sacrosancta ac sub nullo unquam praetextu violanda lege Congregatio praescripsit, ut semper et ubique locorum illam concionandi rationem sectarentur, qua Jesus Christus ejusque Apostoli usi sunt, simplicem nimirum ac popularem. Hanc orationis simplicitatem, quamdiu vixit, strenue defendit, praedicans opportune, importune, tum suis tum omnibus sacerdotibus, ut, omni specioso ac declamatorio concionandi genere penitus abjecto, ita loquerentur, ut divini verbi pabulo omnes, sive litterati sive rudes, nutrirentur et saturarentur. Atque haec duo sunt, quae Congregationi Ss. Redemptoris solide subjacent, fundamenta: ministerium scilicet stricte apostolicum, in pauperes praesertim et magis derelictos exercitandum, et humilis simplicitas.

Ad ipsam religiosam vitam quod attinet, Alphonsi familia more omnium religiosorum Ordinum tria religionis vota emittit; ipsisque votum addit ac juramentum perseverantiae, vi cujus quilibet Congregatus ad mortem usque in Congregationis gremio vivere tenetur. Congregatorum vita nec prorsus contemplativa est, neque etiam pure activa, sed utroque genere permixta; ita ut neque sibi dumtaxat vivant, nec populo; sed primum, orationis omniumque virtutum exercitatione sibi ipsis, ac deinde aliis sanctificandis operam tribuant. Quod Beatus Fundator paucis sic graviter effatus est: " Congregationis alumni debent Carthusiani simul esse atque apostoli: Carthusiani quidem, dum domi sint; apostoli vero, cum foris versentur. " — Et haec quidem praecipua sunt lineamenta, quae Alphonsinae familiae quasi faciem efformant.

exerere coepit, quam omnium saeculorum posteritas stupens demirabitur. Praeter gravissimas curas, quas suo latius propagando ac gubernando Instituto indefesse impendebat; praeter innumera missionum exercitia, quae assidue celebrare perseveravit: tunc temporis Alphonsus perlongam illam Operum tum theologicorum, tum asceticorum seriem vulgare inchoavit, quibus sibi Doctoris Ecclesiae honorem adeptus est; clarus praesertim sua *Theologia morali*, qua titulum sibi vindicavit summi ac primarii in doctrina morum Magistri. Scilicet charitas Christi zelusque animarum sanctum virum urgebant. Quapropter nec aliorum laborum affluentiâ, nec assiduis morborum cruciatibus, nec postea, dioecesis gubernandae sollicitudine praepediri potuit, quo minus singulis fere annis unum alterumve librum, quin etiam subinde plures in lucem ederet.

§ **12**. Est autem stupendae hujus fecunditatis ratio quaerenda in heroico quodam voto, quo vir plane admirabilis ex amore Jesu se adstringere voluit. Quod votum in Bulla Canonizationis his verbis declaratur: « Ut se (Alphonsus) suasque vitae rationes omnes divino cultui devovèret, maxime arduum ac novi pene generis votum emisit, ut ne tantillum quidem temporis otiose, verum perpetua in actione traduceret. » Profecto stuporem movet tantae amplitudinis promissio. Unde et prae admiratione exclamavit qui Causam ejus Beatificationis defendit: « O praeclarissimum votum, ac, utpote novum et Alphonsi characteristicum, aeternis laudibus celebrandum! » Est communis opinio, jam ab ortu Congregationis Alphonsum isto se obligasse voto. Cum vero, ex illo tempore, ipsi amplius quinquaginta annis in terra vivendum esset, vix dici potest quanta assidue vigilantiâ usus sit, ut nunquam, tam diuturno temporis spatio, ab heroica promissione declinaret.

§ **13**. Hic, antequam in sancti viri narranda vita ulterius progrediamur, paulisper immorari juverit triplici commemorandae virtuti, cujus ipse specialem in modum studiosus semper extitit. Est autem, ut alibi jam diximus, praecipua Alphonsi virtus flagrantissimus Jesu Christi amor. Haec virtus, caeterarum omnium quibus inclaruit, et operum omnium quae perfecit, radix et promotrix dicenda est. Charitate Christi cum urgeretur, vel ab umbra peccati, quasi a facie còlubri fugiebat. Frequens Alphonso haec vox fuit: « Mallem vivus in ferventi concremari caldario, quam vel unum lethale peccatum admittere; et potius capitis amputationi, quam voluntarii mendacii prolationi consentire. » Cum totius vitae Jesu Christi contemplator esset assiduus, tria tamen ejusdem sacrosanctae vitae mysteria dulciori animi sensu recogitare solebat: Incarnationem divini Verbi, passionem ejus atque mortem, et immensam ejus charitatem, qua permotus, in nostris altaribus commorari dignatur usque ad consummationem saeculi.

In hisce meditandis mysteriis, pabulum sibi inveniebat omne suavitate plenissimum; de eisdem assidue concionabatur, ac tanto quidem dicendi ardore, ut jam non homo mortalis, sed unus ex Angelis censeretur. Hos pietatis sensus ut aliis quoque instillaret, plures edidit libros, quos seraphica diceres manu exaratos : inter quos notissimus est apud omnes gentes aureus Libellus inscriptus: *Visitationes Ss. Sacramenti*. Cum vero de tot animis cogitaret, quibus aut parvus aut nullus inest Christi Domini amor, quique peccando eum offendunt, dolenter exclamare solebat : « Infortunate Jesu Christe ! Infortunate Jesu Christe ! » Atque haec intima compassio in causa fuit, cur tot ac tantis, ad animarum salutem, se tradiderit laboribus.

§ **14**. Illud quod Christus Jesus tam instanter hominibus commendavit : « Oportet semper orare et non deficere : » hoc nullus fortasse Sanctorum penitius Alphonso intellexit et constantius inculcavit. Preces ipse Deo admovebat sine intermissione, nec ulla res ad quam Christi fidelibus impensius hortaretur, quam ut semper, in omnibus scilicet corporis animaeque periculis, ad precationis praesidium confugerent. De hoc etiam argumento celeberrimum Librum vulgavit, cui titulus : *De magno medio sive adjumento precationis*, praeco idcirco orationis communiter appellatus. Ex quo insatiabili spiritu precum, et ex singulari ejus in Jesum amore enata est immensa ejus ac vere extraordinaria in Deiparam Virginem pietas. Quanto amore optimam istam Matrem prosequeretur, haud facile est explicatu. Quamdiu vixit, nihil habuit antiquius, quam ut ad ejus Festa, duplicatis orationibus atque omnigenis poenitentiis se praepararet sanctissime. Singulis sabbatis in dilectissimae Matris honorem jejunium celebrabat, solo tunc pane et aquâ contentus. Nullam inchoare solebat actionem quin prius Mariae se commendaret, eamque dicto *Ave Maria* pie salutaret. Nulla unquam ei transacta est dies, quin tertiam Rosarii partem recitaret ; atque ad hanc recitationem voto se adstrinxerat. Similiter, vi voti, omnibus sabbatis sacram de B. Virgine concionem ad populum habebat. Cum autem de charissima Matre loqueretur, id tanto fervore faciebat, ut cor ipsi e pectore exsilire videretur. Neque his contentus, eximium conscripsit atque in lucem edidit Librum de *Gloriis Marianis*, ex cujus singulis paginis, ne dicamus verbis, admirabilis quo in Mariam exaestuabat, amor pietasque exhalantur. Quid jam plura? Teste Bulla Canonizationis, Deiparam Virginem, ut filius matrem, singulari prorsus pietate semper prosecutus est. » Atque is quidem fuit Alphonsus, quem Christus suae dedit Ecclesiae tamquam Institutorem Congregationis Ss. Redemptoris. Sexagesimum sextum suae aetatis annum jam attigerat sanctus Fundator, cum ad novum vitae genus divinitus vocatus est, nempe ad Episcopatum, de quo nobis nunc sermo venit instituendus.

Caput III. *Alphonsus, ad Episcopatum evectus, omnibus boni Pastoris virtutibus refulget.*

§ 1. Quadam die, dum Alphonsus, cum amicissimo sibi Praesule, de misericordiis, quibus in se Deus usus esset, colloqueretur: « Est (inquit) et illud mihi inter maxima Jesu Christi beneficia habendum, quod episcopatus periculo me eripere dignatus sit. Quod utique periculum non facili negotio declinaturus fuissem, si in mea mansissem familia. » Et haec quidem sancti Viri laeta fuit declaratio. Sed eheu! eodem fere illo tempore, tum Neapoli, tum Romae de Episcopatu ipsi imponendo consilium capiebatur. Nec multo post, Neapoli Nuceriam Paganorum a Nuncio Apostolico missus est qui Alphonso litteras redderet, in quibus significabatur, ipsum Ecclesiae S. Agathae Gothorum, quae nuper suo viduata fuerat Pastore, a Summo Pontifice Clemente XIII esse praefectum. Has litteras cum legisset Alphonsus, haud aliter stupuit, ac si fulminis ictu fuisset perculsus. Re extemplo per domum evulgata, in sancti Patris cubile undique accurritur. Eum omnes offendunt curis agitatum, elinguem atque effusum in lacrymas. Postquam se paulisper recepisset, ac secum reputare coepisset, ejusmodi nominationem fortasse nihil aliud esse, quam honoris atque existimationis significationem, animi tranquillitatem quadantenus recuperavit; et in spem venit fore ut, per simplicem renuntiationem, tantum a se onus declinare posset. Fuerunt et alii in eadem sententia: Tranquillo esto animo, inquiebat P. Ferrara, talibus renuntiationibus facile annuitur. Nec, quid tibi olim evenerit, oblitus es; nam postquam Panormitanae Sedi renuntiâras, omnis statim ulterior oblatio conquievit.

§ 2. Pacatiore igitur animo, confestim Romam rescripsit Alphonsus, se magnas quidem Summo Pontifici, pro Ipsius in se benevolentia, habere ac persolvere gratias; se tamen episcopali dignitati ac muneri renuntiare, tum quia ad tale officium esset ineptus, tum quia senio et multis infirmitatibus laboraret, tum quia voto se obstrinxisset, ne unquam episcopatum acceptaret, tum postremo quia talis promotio pessimo suis sodalibus futura esset exemplo. Quo transmisso responso, ad Congregatum qui forte aderat se convertens: « En igitur (inquit) tempus quod revera laevum ac praeposterum dicendum est. Scilicet ad hoc coactus sum, ut non solum integrae horae, sed et quatuor ducatorum jacturam facerem, et hoc quidem pro re omnium injucundissima. Equidem non permutarem Congregationem cum universis terrae imperiis. » — Interea, quo certius Alphonsus tam tremendum onus a se averteret, consuetas suas precationes multiplicavit et corporis mortificationes, affligendo se flagellis, jejuniis vigiliisque. Deprecatoribus etiam sibi ad Christum ac Deiparam Virginem usus est, tum Congregationis alumnis, tum plurimis aliis animabus,

quarum apud Deum multum valere sciebat orationem. Nec omisit nonnullos auctoritate praestantes viros enixe rogare, ut eorum interventu sibi suffragarentur. Uno verbo, nihil non tentavit, quo horrendam illam, uti dictitabat, tempestatem sedaret. Sed non est sedata tempestas, et, non longo interjecto intervallo, Româ allatae sunt litterae, quibus Alphonsi electio plenissime confirmaretur.

§ **3**. Quantam vero animi consternationem acerbus nuntius venerando seni esset illaturus, nemo non videbat. Quare duo e Congregatis tristissimum munus Pontificias illi litteras exhibendi in se susceperunt. Alphonsi igitur cubiculum ingressi, rogare coeperunt ut secum flexis genibus *Ave Maria* recitaret. Recitavit ille, et statim valde anxius: « Numquid (exclamat) forte advenit tabellarius? » — Cui Sodales: Advenit, inquiunt; et Summus Pontifex conceptis verbis jubet, ut tu episcopale munus suscipias. Ad hanc vocem obstupuit; et statim elevans oculos in coelum, ac dein caput inclinans: « Nihil est (respondit) quod obloquar, quando quidem tu, Domine, hoc fecisti. Ita, Domine, *obmutui, quoniam tu fecisti*» (*Ps*. 38). Tum vero, postquam se paulisper collegerat, singultim haec subdidit: « Sic est Dei voluntas. Ipse e Congregatione me expellit, et hoc quidem propter peccata quae commisi. Nolite, quaeso Fratres, nolite mei oblivisci. Necesse est ut, post triginta annos, quos in arctissimo amicitiae vinculo transegimus, alii ab aliis divellamur. » Quibus dictis, sine voce constitit, et largus coepit ex ejus oculis manare lacrymarum imber. Et cum quidam, consolandi causâ, affirmarent, futurum esse ut ejus amici Summum Pontificem, ad ejus renuntiationi annuendum, inclinarent: « Nullam (respondit) interpretationem admittunt Pontificis verba; Quippe ejusmodi verbis usus est, quae obedientiam expostulent. Ipsi obediendum est. »

§ **4**. Et revera obedivit Alphonsus; sed tantam sibi debuit vim inferre, ut inde pene moreretur. Ardens eum invasit febris, et morbus eo usque increvit ut, tum Neapoli, tum Romae, eum obiisse rumor spargeretur. Divino tamen beneficio sanitati restitutus, nihil prius habuit quam ut Romam contenderet. Eo cum advenisset, et Pontificem, qui ex Urbe aberat, convenire statim non posset, ad Lauretanam interim Domum se contulit, ubi admirabilibus suis in Verbum Incarnatum et Deiparam Virginem pietatis sensibus satisfecit plenissime. Postea Romam reversus, Episcopus consecratus est in Ecclesia S. Mariae ad Minervam. Tum, accepta a Summo Pontifice apostolica benedictione, pròpere ad suos Dioecesanos profectus est, qui gaudio triumphantes eum tanquam pastorem et patrem atque hominem plane divinum exceperunt. Haec omnia facta sunt anno MDCCLXII.

§ **5**. Sumpto episcopali munere, in hoc statim totus incubuit, ut omnia, quae ad pastoralis sui officii partes sancte implendas

pertinerent, ordinaret perfecte. Talem igitur vivendi atque agendi rationem inivit, ut ex ea quilibet facile praesagire posset, futurum ut ipse, totius sui gregis forma factus, omnium Pastorum fieret splendidissimum exemplar. Porro tria sunt ad quae zelosissimus Antistes, spatio tredecim annorum quibus Ecclesiae S. Agathae Gothorum praefuit, suas potissimum curas extendit. Scilicet eas extendit ad suam dioecesim, cui sanctificandae indefesse insudavit; dein ad suam Congregationem, cujus supremum règimen, adjuncto sibi Vicario generali, semper retinuit; et demum ad universam Ecclesiam, cujus bono quibusvis in adjunctis inservire conatus est. De quibus quaedam hic breviter dicenda sunt.

§ 6. Ut igitur ab ejus pastorali officio exordiamur, haec prima sanctissimi Praesulis cogitatio fuit, ut suam domum bene regeret, suumque tempus rite ordinaret. En vero quamnam sibi praefinierit vitae normam. Mane, e lectulo egressus, disciplinâ seu flagello statim in se animadvertebat, quod poenitentiae exercitium sequebatur oratio mentalis, quam cum omnibus domesticis in communi solebat instituere. Dein parvas Horas recitabat, et, praevia longiori praeparatione, divinum celebrabat Sacrificium. Hoc absoluto, alteri Missae intererat, gratiarum interea actioni vacans. Posthaec omnibus ad se accedentibus aures praebebat, sollicite tamen id curans ut omnia inutilia colloquia excluderentur. Si quid dein vacui temporis superesset, illud aut studiis aut sacrae orationi solerter impendebat. Post prandium, pro more Italorum, brevissimam sibi quietem concedebat. Qua capta, intermissa repetebat studia, rerum gestiones atque orationem, eaque saepissime in multam noctem protrahebat. Nihil in ejus aedibus, nihil in domestica supellectili superfluum ac splendidum. In ejus victu omnis lautitia ita erat exclusa, ut non facile quis posset austeriorem amplecti vivendi rationem. Famulis, quos habebat perpaucos, advigilabat oculatissimus; neque aditum eis ad caupònas, neque lusiones quae lucri gratiâ fiunt, permittebat. Omnes jubebat quotidie sacris interesse, et bis per mensem ad S. Eucharistiam accedere; volebatque ut aliis probatissima vitae ratione exemplo essent.

§ 7. Dum vero suam domum sic sapienter ordinaret ac regeret, pastorali officio minime sibi indormiendum esse existimavit. Ad opus se statim alacris accinxit; et celebratis in Ecclesia cathedrali cum ingenti successu sacris Missionis exercitiis, totam dioecesim perlustrare coepit; ea omnia, quae ad commissi gregis sanctificationem pertinerent, ubique locorum constituturus. Prima haec Alphonsi pastoralis visitatio, sicut et aliae quas postea perfecit, similes dici possunt sanctissimis illis ac saluberrimis peregrinationibus, quas olim Christus Dominus in Judaeae pagos et castella instituere visus est. Octo plerumque dies cum suis ovibus, in qualibet paroecia transigere solebat optimus Pastor,

id accùrans, ut eodem tempore sacra Missionis exercitia ibidem traderentur. Ipse tum e sacro suggestu dicebat frequentissime. Eo autem omnes ejus orationes collineabant, ut summum suo gregi peccati, peccatique occasionum horrorem injiceret, ut eum ad frequentem sacramentorum susceptionem et ad continuum precationis usum incitaret, utque filialem ei erga B. Virginem pietatem, ac magnum Jesu Christi amorem inspiraret. Sancti Pastoris sollicitudo ad omnes se extendebat: tum ad pueros, quos frequenter in ecclesiam convocabat, religiosam eorum scientiam experturus, eosque illa edocturus, quae sunt ad salutem scitu necessaria; tum ad juvenes, quos praecipue ad pias sodalitates frequentandas adhortabatur; tum ad adolescentulas, quibus virginitatis amorem admirabiliter instillabat; tum ad parentes, quibus, verbis ardore plenissimis, munera ab ipsis implenda in memoriam revocabat; tum ad aegrotos, quos mera charitate ductus adibat ac paterne solabatur; tum ad publicos peccatores, quos omnibus viis, nec severissimis subinde castigandi modis praetermissis, ad meliorem frugem reducere conabatur. Quid multa? Nullo labore, aut fatigari posse ejus corpus, aut vinci ejus animum diceres. Sacerdotes saeculares, tum publicis, tum privatis cohortationibus ad comparandam sibi sanctitatem exstimulabat. Qui vero fidelibus scandalum praeberent, in hos corrigendos maxima utebatur severitate. Et quoniam pigritia omnium malorum fons est atque origo, ab omni clero hujusmodi pestem extirpare satagebat: theologicas fere ubique locorum instituendo academias, ad quas omnes parati convenire tenebantur. Nec minor zelosissimi Pastoris fuit sollicitudo erga Regulares. De horum quoque vivendi ratione diligentissime inquirebat; nec quidpiam omittebat, quo minus omnes ejusmodi vitam sectarentur, quae optimo omnibus esset exemplo. Uno verbo, in sua lustranda Dioecesi, omnes pastoralis officii partes ita explebat Alphonsus, ut nihil ejus vigilantiae zeloque addi posse videretur.

§ 8. Nihil tamen interea a severissima, quam domi sectabatur, vivendi ratione remittebat sanctus Visitator. Foris ipsi eadem ac domi frugalitas, idem orationis studium, eaedem corporis afflictationes. Ne unquam in molli lectulo cubare cogeretur, magnum secum asportare solebat saccum, in quo, paleâ referto, brevissimum nocte capiebat somnum. Quem usum tamdiu retinuit, donec, gravissimis tandem infirmitatibus fractus, jubente conscientiae moderatore, aliter agere coactus est. Nec ipsam paleam satis asperam rèputans, calculos lectulo inserebat, ne vel dormiens dolore vacaret. — Humilitas vero Alphonsi ejus poenitentiam adaequabat. Quod propheta de Christo Domino sic praenuntiabat: *Dicite filiae Sion: Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus sedens super asinum*, hoc in perfecto isto Christi imitatore populum suum visitante renovatum videbatur. Nulla ipsi splendida rheda; nulla

famulorum, quibus stiparetur, caterva. Plerumque conducto advehebatur asello, quem puer fraeno ducebat, dum interea insidentem senem vir a latere procedens sustineret. Mirum est, quantum Alphonso humillimus iste apparatus admirationis atque auctoritatis apud populos conciliaret; quippe quem viderent (ut ipse Sanctus festive dicebat) non in curribus et equis, sed in nomine Domini ad se venientem.

§ **9**. Quae vero sanctus Episcopus, dum sacram Visitationem perageret, ad gregis sanctificationem necessaria utiliave comperisset, ea domum redux indefesso studio prosequebatur. Et quoniam optime noverat, plebis sanctitatem potissimum ex cleri pendère sanctitate, huic in primis illaboravit ut plebem bonis ac doctis provideret sacerdotibus. Quamobrem primas suas curas ad Seminarii alumnos convertere festinavit. « Quidquid boni meae Dioecesi obventurum est (inquiebat) hoc unice a Seminario spero. Omnis enim alia sollicitudo inutilis est, nisi tale sit Seminarium, quale illud esse cupio. » Quos igitur, inter alumnos, sacerdotio aut indignos, aut, propter ingenii facultates inhabiles offenderat, hos protinus dimisit. Quibus dimissis, novas sapientiâ ac discretione vere mirabiles regulas condidit, in quibus omnia exposita inveniuntur, quae tum ad praepositorum, tum ad alumnorum officia spectant, et quae ad promovendam pietatem ac scientiam sunt aptissima. Abusus etiam, qui in ejusmodi domos irrepere solent, indigitat, et quibus modis excludi possint, ostendit. Conditis regulis, Alphonsus in studiorum ratione plurima sapienter emendavit; et postquam pietate scientiaque praestantissimos magistros praefecisset, huic oculatissimus advigilabat, ut tum philosophiae, tum theologiae dogmaticae, tum praesertim theologiae morali diligentissime studeretur. « Sane theologiâ dogmaticâ opus est (inquiebat) sed magis opus est theologiâ morali. Etenim, si haec scientia negligatur, nec boni mihi erunt confessarii, nec habiles parochi.» Seminaristis autem cum omnibus invigilabat, tum praecipue illis, qui proxime in eo erant, ut sacris Ordinibus initiarentur. Ordinandorum examinibus ipse semper praesens fuit; nec ullum unquam sacrum Ordinem impertivit, quin sibi antea de Initiandi tum scientia tum vitae integritate perfecte constaret.

§ **10**. Nec minor fuit, ut jam supra innuimus, ejus in sacerdotes vigilantia. Apostolicae praedicationis retinentissimus, aequa severitate et styli fucum declamationisque affectationem, et negligentiorem concionandi modum reprehendebat. Nulli excipiendi confessiones copiam faciebat, nisi ejus attentissime explorata doctrinâ et probitate. In ecclesiasticis conferendis beneficiis, nullus unquam Praelatus eo religiosior. Ipsa, quamvis annexa non haberent curam animarum, solum dignioribus, post maturam omnium considerationem, conferre solebat. Id etiam rigide exigebat,

ut legis residentiae omnes essent observantissimi. Pastoralem suam sollicitudinem miris item modis zelantissimus Antistes ad omnes Dioecesis religiosas familias extendebat. Episcopali munere suscepto, id statim curavit, ut in cunctis monialium monasteriis sacri Secessus exercitia celebrarentur. Et exhinc eadem exercitia, ipso jubente, quotannis celebrata sunt; quippe nihil iis aptius ad sanctificandas animas esse censebat. «Non datur ferrum (ajebat) quod, quantacumque rubigine obductum, in tanto incendio non emolliatur ac penitus expurgetur.» Sed nullis sacris virginibus majorem curam impendit quam sanctimonialibus a Ss. Redemptore nuncupatas, quas Scalâ ex earum primo monasterio, in suam episcopalem urbem arcessivit. Eis quasi pupillae oculi semper advigilare visus est; eas omnimoda semper ope juvit; eis insuper saluberrima tradidit monita, ad status religiosi perfectionem spectantia: quare jure meritoque praecipuus earum promotor ac parens existimandus est. Sensim religiosa haec familia numero increvit, et hodie suos ramos in complures jam Europae regiones extendit. Etsi vero, inter has moniales ac Congregationem Ss. Redemptoris, vinculum existat communis originis, et communis in eumdem Patrem amoris; illae tamen jurisdictioni non subsunt Superioris generalis praefatae Congregationis, sed Episcopis subjiciuntur, quorum in dioecesibus monasteria erexerint.

§ 11. Et haec quidem in religiosis perficiendis familiis constantissima Alphonsi fuit sollicitudo. Nec vero minus ei sollicitudinis in reliquum suum ovile, id est in laicos erat. Hisce item omnibus omnia se faciebat, ut omnes Christo lucrifaceret; et, teste Bulla Canonizationis, omnem adhibebat operam, ut ne una quidem ex concreditis sibi ovibus perditum iret. Quamvis vero omnibus se impendere ac superimpendere soleret, curas tamen specialiores ac prorsus singulares in pauperes aegrotosque juvandos convertit. De qua re sic in eadem Bulla: «Pauperes mira charitate complexus est, quibus alimenta, vestes stipemque prolixe erogabat.... Puellis, ut nuptui darentur, dotem de suo praebere, adolescentes clericos, qui, humili genere nati, rerum inopiâ affligerentur, in bonarum artium disciplina suis alere impensis, consuevit.» Sed heroicam suam charitatem sanctus Episcopus tum praecipue exercuit, cum summa annonae difficultas totam S. Agathae dioecesim premeret. Quod factum est exeunte anno MDCCLXIII, et ineunte anno sequenti. Miseria tunc adeo increverat, ut non parvus timor esset, ne multi inediâ perirent. Quo calamitoso tempore, Alphonsus non solum omnem domesticam supellectilem, sed et ipsam auream suam crucem atque annulum episcopalem vendere non dubitavit, ad famelicorum egestatem sublevandam. Et cum miseria in dies ingravescere pergeret, ad Summum tandem Pontificem se convertit, rogans ut ipsos Ecclesiae reditus in alendis pauperibus sibi erogare liceret. Interea vero, ut grandem Dei

iram placaret, populum jugiter ad agendam poenitentiam adhortabatur; et ipse consuetas sibi corporis austeritates duplicabat, funibus se ac ferreis catenulis frequentissime cruentans, donec tandem, sex prope elapsis mensibus divinae justitiae satis factum fuisset. — Plura profecto impleri possent volumina, si omnia commemorare vellemus, quae Alphonsus, spatio tredecim annorum, quibus Ecclesiae suae praefuit, perfecit ad sublevandam ovium suarum miseriam corporalem, ac praesertim miseriam spiritualem, quam paulatim, ope praecipue Missionum modo vere apostolico celebratarum, ita expulit, ut tota dioecesis in aliam omnino immutata appareret.

§ **12**. Jam vero tot tamque assidui suo gregi devoti labores non potuerunt actuosissimam sancti Viri exantlare naturam. Alphonso, ut jam supra diximus, multum adhuc supererat temporis, quod in bonum suae Congregationis atque in universae Ecclesiae ùtilitatem impenderet. Ejus Institutum, lente quidem, sed feliciter processerat, et numero et fructu et novis Collegiis sensim fuerat auctum. Praeter quatuor domos, quas supra memoravimus, duo nova Collegia, Alphonso nondum episcopo, fundata fuerant; unum, anno MDCCLV, ad S. Angeli a Cupolo prope Beneventum; alterum Agrigenti in Sicilia. Posthaec, gubernante S. Antistite Ecclesiam Sanctae Agathae, constitutae sunt in Statibus Pontificiis domus Scifellensis anno MDCCLXXIII, et tribus annis post domus Frusinonensis. Multum sane sollicitudinis sancto Superiori ex regendis illis collegiis, in quibus omnibus numerosa erat familia, quotidie obvenire debuit.

§ **13**. Sed ad ordinarias illas curas, extraordinariae quaedam accesserunt molestiae. Scilicet magna ac diutina, illo tempore, tempestas in plures Instituti domos coorta est. Homines non minus impietate quam auctoritate insignes, odio in Congregationem incensi, ejus exitio, collatis inter se viribus, adlaborare coeperunt. Et cum civilis potestas religiosis familiis tunc temporis minime faveret, multum timendum erat, ne junior Congregatio in regno Utriusque Siciliae omnino extingueretur. Anxiis igitur oculis, quae suo Instituto callide struebantur, insidias ac stratagemata observabat Alphonsus; nihilque eorum negligebat, queis imminentia pericula averti posse existimabat. Quamobrem assiduis suam suorumque causam Deo ac Deiparae Virgini commendabat; ad multos etiam, qui auctoritate pollerent, alias super alias litteras mittebat, rogans ut sui Instituti, in quod tot falsae criminationes intendebantur, patrocinium susciperent. Neque his contentus, eo tandem devenire visus est, ut ipse, quamvis senio atque omnigenis infirmitatibus attritus, iter Neapolim susciperet; ubi, per duos menses commoratus, suae familiae et simul Jesu Christi animarumque causam validissime defendit. Nec improspere tot conatus ceciderunt. Quamvis enim id assequi non potuit

Alphonsus, ut civilis potestatis benevolentiam suae Congregationi conciliaret, id certe consecutus est, ut illum exitialemictum, quo paulo post Societas Jesu perculsa occubuit, a suis averteret. Porro, quo certius ab interitu suum Institutum vindicaret, exactissimam in primis omnium Regularum custodiam urgebat; dicere solitus, minus sibi timoris esse ex omnibus hominum daemonumque persecutionibus, quam ex unius vel minimae regulae neglectu. Quare, omni nata occasione, circulares litteras ad Congregatos scribebat, vehementer eos cohortans, ut regularis observantiae semper essent retinentissimi, utque orationi, humilitati et zelo animarum summe studerent, caeterisque virtutibus universis, quae divinam nobis conciliant benedictionem.

§ **14**. Dum vero tot angustiis premeretur, Deus qui suos amicos duriter tentare solet, ejusmodi in eum immisit aegrotationem, quae omnes ejus praeteritos morbos et diuturnitate et acerbitate multum superaret. Hoc factum est anno MDCCLXVIII. Alphonsus, qui tunc septuagesimum secundum suae aetatis annum agebat, ischiadicos subito dolores sentire coepit; ac brevi morbus adeo increvit, ut horrenda sancto seni inferrentur supplicia. Arthritidis doloribus mox se adjunxit ardor febrium. Malum quod primum solam ischiam et crura affecerat, ad omnes dein corporis juncturas proserpsit, maximos secum ubique importans cruciatus. Brevi post, rheumatismus pervasit vertebras, et ipsum aegrotantis caput adeo inflexit, ut pectori mentum admoveretur: qua admotione pectori altum atque acerbissimum vulnus a barbae pilis illatum est, ac toti corpori tanta contorsio, ut exhinc, si a tergo miserandus senex conspiciebatur, homo jam sine capite esse appareret. Verumtamen non cessit Alphonsus dolorum ponderi; quin potius, quo magis ejus cruciatus increscerent eo magis increscebant ejus in Christum crucifixum et perdolentem Virginem amor ac pietas. Cum Jesu cruci confixus, felicem se ipse existimabat, quod tam perfectam cum eo dolorum similitudinem haberet; quippe, sicut Dominus in cruce, ita et ipse cujuslibet motus erat impotens. Diu noctuque in eodem làtere jacebat, et mane in eodem prorsus situ, quo vespere fuerat, offendebatur. Quadraginta dies morbus atque sancti Viri martyrium perdurarunt: quo longo temporis spatio, ita se gessit patientissimus senex, ut omnium oculis luce clarius innotesceret illud Apostoli effatum: *Charitas patiens est, Charitas omnia suffert, omnia sustinet* (1. *Cor.* XIII, 4, 7). Ex morbo tandem convaluit; ita tamen, ut reliquam suae vitae peregrinationem, quae adhuc longa futura erat, absoluturus esset in multis doloribus, continuis infirmitatibus ac peracerbis animi angustiis.

§ **15**. Jam vero, in admirabili Alphonsi vita, hoc fortasse maxime admirandum est, quod, licet innumeris illis, quas hactenus diximus, curis distineretur, et fere continuis infirmitatibus

laboraret, atque insuper omni cruciatuum asperitate sua membra debilitaret, multum nihilominus temporis ejusmodi laboribus impendere posset, quibus totam rem christianam mirifice juvaret. Invicto ardore, heroicus senex rerum sacrarum studio ac librorum scriptioni incumbere perstabat. Enim vero, et tredecim, quos in episcopatu transegit, annis, vix unus effluxit, qui non unum alterumve ab eo opus evulgari videret. Inter quae opera, maximi momenti plura invenire est, ut illud cui titulus: *Vindiciae pro suprema Pontificis potestate, adversus Justinum Febronium;* et illud quod inscribitur: *Opus dogmaticum contra Haereticos falso reformatos*, in quo vir doctissimus omnes fidei articulos a Tridentina Synodo definitos dilucide exponit, atque haereticorum objectiones illis oppositas invicte confutat. Hoc eodem tempore, et inter illius, de quo modo locuti sumus, morbi dolores acerbissimos, conscripsit et quasi seraphica manu exaravit aureum illum libellum: *De praxi amandi Jesum Christum.* Perpauca sane sunt opera, quae aeque ac divinum istud opusculum, ad amantem Christum adamandum inflamment. Et ferreus foret, qui in illo perlegendo nullum in pectore pietatis affectum excitari atque accendi persentiret.

§ **16**. Praeter hos labores, quibus sanctus Scriptor totius Ecclesiae utilitati mirifice inservivit, suam quoque sollicitudinem ad universam christianam rempublicam ita expandit, ut in omnibus fere majoris momenti eventis, quibus tunc religiosa societas agitabatur, maximam quin et subinde prodigiosam partem haberet. Neminem latet, quot et quantae insidiae, illo tempore, inclytae S. Ignatii familiae, ab Ecclesiae hostibus, ubique locorum structae fuerint. Alphonsus, qui illam familiam tanquam firmissimum Ecclesiae propugnaculum habebat, assiduis ad Deum precibus, exitium quod ipsi impendebat avertere conatus est. « Quidquid in Societatem Jesu struitur (inquiebat) emànat a Jansenistis: qui non in solam Societatem, sed in ipsam Ecclesiam, et in civilem quoque societatem machinantur. » Atque has quidem cogitationes secum anxius volvebat Alphonsus. Jam vero, Deo ita disponente, Clemens XIV anno MDCCLXXIII, die vigesima prima Julii illustris Societatis extinctionem decrevit. Quod decretum, ut primum ad aures sancti Viri pervenit, haud aliter obstupuit ac si fulmine fuisset ictus. Ubi vero se paulisper receperat, altissimum Dei decretum adorans, « Summi Pontificis voluntas (inquit) Dei est voluntas. » Quo dicto, quamvis dolore plenissimus, obmutuit. Nec postea ullum amplius verbulum protulit, quo amarissimam sui cordis amaritudinem exhalaret.

§ **17**. Interea, cum rescivisset Alphonsus, Pontificem in maxima animi moestitia versari, quod, suppressa Societate, nihil conspiceretur illius, quae sperabatur, pacis ac tranquillitatis, vehementer illum commiseratus, permultas pro eo preces et ipse fudit, et ab aliis expostulavit. Placuit autem Deo, tantam ac tam filialem

Alphonsi in Christi Vicarium pietatem admirabili illustrare miraculo. Die vigesima prima Septembris (anno MDCCLXXIV) postquam Sacrum confecisset, sanctus senex, praeter suam consuetudinem, considere visus est. Vultus ei erat dejectus, nullus in eo motus observabatur, neque ulla ipsi vocula excidebat. Et in hoc quidem situ, tota illa die atque insequenti nocte immobilis permansit, quin cibi quidpiam sumeret. Domestici omnes, propter rei novitatem, attonitis animis haerebant; nullus tamen propius ad eum accedere audebat. Cum vero, transacta jam nocte, idem silentii plenissimus status perdurare pergeret, ad summum omnium devenit admiratio. Prodigii suspicio quidem habebatur; sed ipsum, quod peragebatur, mysterium clam erat omnibus. Enimvero Alphonsus interea a sensibus penitus abalienatus atque in extasim raptus, Romae, quo suam reduplicatam praesentiam extenderat, Summo Pontifici animam agenti opem ferebat. Mortuo tandem Pontifice, sanctus vir, multo jam mane, ad se redire et quasi somno excitari visus est. Tintinnabulum confestim concussit, Missam se celebrare velle significans. Ad tinnitum omnes statim accurrunt; et cum senis aspectu obstupescerent: « Quid est (inquit) quid est vestrae tantae trepidationis causa? » Cui illi: Heu! tu causam quaeris! En jam biduum est, ex quo non amplius lòqueris, nec mandùcas, neque ullum vitae signum edis. Tum Alphonsus: « Vos quidem recte loquimini; sed quid evenerit, ignoratis. Ivi ego opem latum Summo Pontifici, qui modo animam efflavit. » Et re quidem vera, haud multo post renuntiatum fuit, eo ipso die atque ipsa illa horâ, Clementem XIV e vita migrasse. Ex quo admirabili bilocationis prodigio, videre est, et quanto sanctitatis splendore Christus Dominus suum famulum ornare, et quanta consolatione moribundum suum Vicarium lenire voluerit.

§ **18**. Defuncto Pontifice, noster Sanctus in ejus etiam successoris electionem operam suam contulit, non solum multis suis ad Deum precibus, sed etiam sapientissimis consiliis, quae in epistola ad Cardinalem Castelli, ad ipsius rogatum, apostolica libertate impertivit. Dotes et virtutes, in his litteris, enumerat, queis novum Pontificem ornatum esse oportebat, praesertim in difficillimis illis temporibus, quae tum Ecclesia Dei percurrebat. Nec frustrata Alphonsi expectatio est; siquidem Pius VI, qui in sedem Petri successit, pro religione ac justitia tuenda, nec vincula, nec diuturnam atque aerumnosam captivitatem subire detrectavit. Ad hunc vero Pontificem, vix electum, supplex se convertit Alphonsus, et, quod antea jam fecerat, ab Episcopatu demissionem sibi poposcit. Ejus postulationi annuit Christi Vicarius, quamvis aegre et reluctanti animo. Quare gravissimum munus, quod tredecim annorum spatio explerat, sine mora sanctus senex dimisit; et Nuceriam, ubi praecipua sui Instituti domus erat, ad suos alumnos, a quibus pauper discesserat, pauper reversus est.

Ibi, brevi suae peregrinationis finem venturum esse sperabat. Verumtamen incolatus ejus multum adhuc prolongari debuit; et duodecim praeterea anni in duro exilio ei erant trahendi. Quippe in Dei erat decretis, ut Alphonsus, ad exemplum dilectissimi sui Magistri, vir dolorum efficeretur, atque omnium acerbitatum calicem usque ad faecem exhauriret.

CAPUT IV. *Alphonsus, dimisso Episcopatu, ad suos alumnos revertitur, et sancte in Domino obdormit.*

§ 1. Ubi Alphonsus Nuceriam Paganorum ad suos fuit reversus, novo exstimulante pietatis ardore, nihil magis cordi habere visus est, quam ut ad ea omnia, quae ad religiosam vitam pertinent, se rursus totum transferret. Quae praecipuum ejus episcopalis palatii ornamentum fuerat, haec eadem ipsi amabilissima paupertas ultimam ejus habitationem, quae duobus solum cubiculis constabat, unice adornavit. Quippe Dei amore saucius, nihil extra eum appetebat; ipsique terrena omnia sordebant. Episcopatus igitur negotiis expeditus, multam ex hinc temporis partem in sacrorum librorum lectione, in rerum divinarum contemplatione traducebat; et praesertim in fundendis precibus coram Ss. Altaris Sacramento, ad quod omni suavitate plenissimis illecebris attrahebatur. Reliquum vero tempus, tum suae regendae Congregationi, tum novis conscribendis libris impendebat. Enim vero, perinde ac si flagrantissimus, quo aestuabat, animarum zelus mentis ejus alacritatem quotidie augeret, scriptoris munere ita fungi perseveravit, ut, vel in summa senectute, plura opera in lucem ederet.

§ 2. Sed et tempus zelosissimo viro superfuit, quod conversioni sanctificationique animarum et praedicationi Verbi Dei consecraret. Voti, quod in honorem Deiparae Virginis emiserat, nunquam immemor, singulis sabbatis e suggestu ad populum de laudibus Marianis dicebat; nihilque eorum omittebat, inquit primus ejus biographus Pater Tannoja, quibus erga divinam Matrem pietatem, et amorem erga Jesum Sacramentum factum in cordibus fidelium excitaret. Hoc etiam tempore, ex ingenti, quam Voltarii scripta animabus inferebant, ruina acerbissime afflictatus, sacerdotem Nonnotte per epistolam adiit, vehementer adhortans ut in illam humani generis perniciem ac certissimam pestem confutationibus suis strenue pugnare pergeret. Quin et ad ipsum Voltarium, quem in melius conversum audierat, litteras scripsit; quas tamen, illum conversionis rumorem falsum esse comperiens, non mittendas putavit. Quid plura? Senio licet ac gravissimis morbis confractus, ex suo divinam gloriam amplificandi studio quasi juvenescere videbatur Alphonsus, iis omnibus incumbens assidue, quibus animarum salutem Ecclesiaeque bonum promoveri posse credebat.

§ 3. Dum vero sanctissimus senex ultimis sui zeli ardoribus sic satisfaceret, ingens ac prorsus nova in eum irruit aerumnarum ac tribulationum procella. Quod procellosum tempus ideo sane evenire permisit Deus, ut posteris Alphonsus daretur exemplum patientiae, sicut Sanctus Job. Sed tristissimam historiam, qualiter evènit, paucis hic commemorare juvat. Congregatio Ss. Redemptoris, vel ab incunabulis, multas semper ac duras sustinendas habuit oppugnationes. Non pauci erant hostes; et horum tanta astutia atque auctoritas, ut, nisi divina Providentia intercessisset, totius pusilli gregis ruina certissima esse videretur. Interea contigit ut marchio Tannucci, qui multo tempore Regni Neapolitani administrator fuerat, quique infensissimum in Congregationem et in ipsam Ecclesiam animum gerebat, munus suum deponeret, et successorem haberet marchionem Della Sambuca. Hac fortunata rerum vicissitudine (multum enim favebat Alphonso novus administrator) admirabiliter erecta est spes Congregatorum, quibus laetiores aliquando dies oriri videbantur.

§ 4. Potentissimo igitur Instituti hoste e medio sublato, tempus tandem advenisse ratus est Alphonsus, quo suppressionis periculum, quod tamdiu dilectae familiae imminere viderat, penitus avertere, atque operi suo firmam posset comparare stabilitatem. Quare novi ministri benevolentiâ fretus, magnam diligentiam adhibere coepit, ut optatissimum finem consequeretur. Collatis igitur consiliis cum praecipuis Instituti alumnis, Patrem Majone Neapolim misit, qui de Congregationis approbatione cum civili potestate ageret. Quis vero crederet? Perfidiose tanti negotii procurator praevaricatus est, ac sacrosanctum suum munus prodidit. Enimvero, quo facilius tantopere optatam regis approbationem obtineret, eo temeritatis devenit, ut, propria auctoritate, in Regulas a Summo Pontifice solemniter confirmatas, maximi momenti immutationes induceret, illasque sic adulteratas Regulas regi exhiberet sanciendas. Quamvis vero in hac adulteratione callidissime processisset, res tamen non adeo occultari potuit, ut non aliquid suspicionis pluribus Congregatis injiceretur. Hi igitur anxii ad Alphonsum se converterunt, rogantes ut procuratoris machinationibus oculatissimus advigilaret. Sed non potuit sanctus senex tantam perfidiam suspicari: eo magis, quod ab ipso P. Villani, qui ei erat a confessionibus et munus gerebat Vicarii generalis, deceptus fuisset. Miserat enim P. Majone ad S. Fundatorem exemplar novae Regulae, quam ipse cum Capellano regio factitaverat; sed hoc tam minutissimis apicibus exaratum, ut a sancto sene legi non posset. Illud vero perlegit P. Villani, qui licet fraudis non esset ignarus, ne tamen Alphonsum contristaret, rem ei improvide celavit, contentus dicere, omnia recte se habere. Itaque adscribens Alphonsus diabolo illam animorum commotionem, non parvo studio contendit, ut ab

omnibus pessimam (uti opinabatur) suspicionem excluderet, donec tandem fraus patefacta est.

§ 5. Interea vero laetissima a P. Majone nuntiabantur; et jam in eo se esse credebat Alphonsus, ut omnium, quae in votis habebat, fieret particeps. Quare ipso die, quo adulteratae regulae missae sunt Nuceriam (quod factum est die 27 Februarii MDCCLXXX), cum nonnullis Patribus, qui vespertinam recreationem cum eo agebant, colloquens: « Die Parasceves (inquiebat) nostram Regulam accipiemus. Et quoniam illo die Christus Jesus vitam suam pro nobis profudit, nos etiam tunc nosmetipsos ipsi iterum sacrificabimus. » Cui illi: « Hoc faciemus, sed perlecta antea atque examinata Regulâ. » Quam cum perlegissent, stupentes, quantum sacrum volumen violatum fuisset, agnoverunt. Fit igitur maxima mentium perturbatio, et vix mane facto, omnes ad sanctum Fundatorem accurrunt, universas, quae factae essent, recensentes immutationes; atque in reum tanto facinore dignas poenas expostulantes. Tum vero obstupuit infelix senex; et postquam ipsemet adulteratas regulas perlegisset, flere coepit largiter, et mente consternatus, « Neutiquam (exclamat) neutiquam id esse potest. » Hinc ad Patrem Villani sese convertens: « Equidem (dixit) non futurum cogitabam, Pater Andrea, ut hoc modo a te deciperer. » Quibus dictis, flebili voce Patres omnes alloquens: « Dignus forem (inquit) qui equi caudâ raptarer. Superior, debuissem ego ipse illas perlegere regulas. » Tandem, profusis lacrymis, oculos ad Christi in cruce pendentis imaginem attollens: « Mi Jesu (exclamat) illi fisus sum qui mihi est a confessionibus. Quid ergo? Numquid in aliquo alio magis confidere debuissem? » Postremo Patres rursus alloquens: « Vos non latet (inquit) mihi quam difficile sit, vel unam legere phrasim. » Et voce doloris acerbitate lacrymisque omnino interclusa, in lamenta prorupit, istud subinde proferens verbum: « Deceptus sum! Deceptus sum! » Post haec obmutuit, homini quolibet sensu carenti simillimus. Exhinc omne matutinum tempus in altissimo silentio transigere perseveravit, ejus vultu prae moeroris magnitudine adeo immutato, ut jam non hominem, sed spectrum esse diceres. Nec facile adduci potuit, ut cibi quid sumeret. Inter manducandum vero in nova suspiria erumpebat, quibus singultus ita increscebant, ut mox a cibo abstineret. Atque hoc modo, plures dies ac plures noctes omnino insomnes traduxit, et omnem consolationem ita exclusit, ut non parum de ejus vita timeretur.

§ 6. Ubi vero primum de adulteratis regulis fama percrebuit, ingens in omnia Instituti collegia injecta est perturbatio. Huic malo ut remedium afferretur, in diem 12 Maji MDCCLXXX, indictus est conventus, qui tamen ad sedandos animos nihil omnino valuit. Erat, inter Patres qui convenerant, homo quidam turbulentus et omnis doli plenissimus, cui nomen Leggio. Is horrendam

perfidiam zeli simulatione tegens, rebellionis vexillum erexit, et Regularum adulterationem praetexens, Romam contendit. Multis ibi in Alphonsum congestis calumniis, fidem sibi conciliavit, et illud tandem assecutus est, ut Congregatio Ss. Redemptoris in duas partes scinderetur. Scilicet, quo uberior infortunato seni luctus ac tribulationum materia obveniret, Pius VI, permittente Deo, deceptus est; et decretum promulgari jussit, quo, disjunctis domibus quae erant in Statu Pontificio a ceteris collegiis, Alphonsus et Neapolitani Patres a Congregatione Ss. Redemptoris et a Congregationis privilegiis exclusi declarabantur. Quare, ex Neapolitanis Patribus, multi in Pontificii Status domos commigrarunt. Ex quibus omnibus rebus, quam acerbo doloris gladio S. Fundatoris pectus transfossum fuerit, cogitatione vix attingi potest. Alphonsus, qui tot scriptis Apostolicae Sedis jura asseruerat, Pontificis se videt favoribus dejectum, et ab ipso Instituto, quod tam operose fundârat, exclusum! Divinitus haec omnia evenerunt, ut majorem cum Christo, qui despectus ac virorum novissimus in terra visus est, similitudinem consequeretur. Tum vero eventu completum est quod ipse Alphonsus antea praedixerat. Cum enim quadam die graviter aegrotaret, ac sodales timerent ne morte praeriperetur, « Nolite (inquit) timere; nondum moriturus sum. Enimvero Deus vult me mori subditum obedientiae, et nequaquam Congregationis Rectorem supremum. »

§ 7. Interea Pius VI novum Instituto praepositum praefecit, Patrem Franciscum de Paola. Huic humillimus se Alphonsus submisit; et quoniam spes nondum evanuerat scissam Congregationem ad unitatem revocandi, in eum finem omnibus viribus intendere perseveravit, patefacta sua suorumque innocentiâ. Sed omnes ejus conatus irriti fuerunt; et eo tandem a perfidioso Leggio (qui, in domibus Pontificiae ditionis, munere Procuratoris fungebatur) res adductae sunt, ut hoc S. Sedis prodierit responsum, standum esse in decisis, neque amplius admitti preces. Omni igitur pacificationis spe sublata, Alphonsus opus suum, cui extruendo pene quinquaginta annos insudaverat, in holocaustum Deo obtulit, divinae voluntati heroica cum patientia plenissime acquiescens. In tantae autem virtutis praemium, divinitus ei concessum est, ut quam exoptatam unitatem vivus videre non posset, spiritu certe prophetico a longe potuerit salutare; nam, quadam die, conceptis verbis vaticinatus est fore ut, ipso mortuo, disjuncta familia iterum sub uno capite conjungeretur; quod felicissime evenit anno MDCCXCI. Ipse vero Pontifex, certior tandem factus de innocentia Alphonsi jam demortui, moerens exclamavit, se Sanctum esse persecutum.

§ 8. Sed divexatum Senem novum ac priori crudelius manebat martyrium. Profecto crederes omnes tunc divinae Providentiae curas eo solum collineasse, ut Alphonsus semper magis magisque

crucifigeretur, atque ita in perfectam Christi imaginem exsculperetur. Instituto sic agitato, ipse innumeris animi angustiis atque horrendis tentationibus premi coepit. Tetra et diuturna ejus mentem pervasit desperationis cogitatio; quae cogitatio tam acriter subinde venerabilem Virum oppugnabat, ut omnes, qui ipsum adibant, ad commiserationem inflecterentur. Verumtamen precationis praesidio tectus, victoriam semper retinuit Christi fortis athleta. Desperationis tentationem alia non minus immanis procella insecuta est. Coepit Alphonsus miris modis scrupulorum torqueri supplicio. In ejus intellectum, permittente Deo, densissimae inductae sunt tenebrae; omnia, quae agere aggrediebatur, ipsi videbantur illicita; peccata peccatique occasiones ubique videre se credebat, et dubitatione semper angebatur, ne forte, per ea quae egisset, Dei gratiâ excidisset. Qui quidem scrupuli ita animum ejus cruciabant, ut quasi in agonia positus videretur. Moerentes tunc in Christi crucifixi imaginem oculos injiciebat, ita flebili voce precari solitus: « Mi Jesu, ne permittas me fieri reprobum.» Inter haec, multae aliae periculi plenissimae tentationes sanctum senem adoriebantur, scilicet cogitationes vanae gloriae, praesumptionis, incredulitatis; quin etiam (quis crederet)? datus est ei stimulus carnis suae. Quam tentationem cum quadam die experiretur: « Eheu ! (gemens exclamavit) octoginta et octo annos natus sum, et nondum deferbuit ignis adolescentiae meae. Quod nisi tu, o Maria, mihi adjutrix veneris, equidem ipso Juda pejor evadere possum.» Quid jam plura? Ne omnimodis ejus angustiis quidpiam deesset, multis ac variis a diabolo divexatus est phantasmatibus. Atque hic quidem probationis status, omni morte amarior, per integrum annum et eo amplius, perduravit. Quo elapso tempore, misertus tandem sui famuli Deus, anxias ex ejus mente tenebras disjecit, eumque in serenitatis ac pacis pulchritudine collocavit. Exhinc Alphonsus in extases rapitur, praedictiones edit, ac miracula operatur.

§ **9**. At fructus coelo erat maturus; et tempus advenerat, quo longissimae ejus peregrinationi finis imponeretur. « Tandem, cum nonagesimum primum aetatis annum attigisset, Alphonsus (ceu loquitur Bulla ejus Canonizationis) properantis jam ad metam aetatis pondere pressus, et gravi correptus morbo, decubuit. Incredibili patientiâ toleratis, queis acerrime discruciaretur, morbi doloribus, et religiosae societatis, cujus auctor fuerat, sodales ad omnem virtutis laudem vehementissime cohortatus, Ss. Eucharistiae Viatico refectus est, ac sancta Olei Unctione munitus. » Quae sanus facere consueverat, haec eadem aegrotans facere pergebat: preces fundebat jugiter, et cum Christo ac Deipara Virgine caeterisque suis Patronis, quasi adessent, indesinenter colloquebatur.

§ **10**. Suprema vero eum manebat consolatio. Vivens saepissime,

a dilectissima sua Matre Maria, illum sibi favorem efflagitârat, ut moriens ab ipsa viseretur: « O afflictorum consolatrix (sic eam in quadam precatione affatur), noli me in extremo vitae meae articulo deserere. Istam tu mihi gratiam impetra, nempe ut frequentius tunc te invocem, atque, suavissimum tuum ac tui Filii nomen proferens, spiritum reddam. Sed adhuc majorem a te, Domina, peto favorem. Da, quaeso, veniam audaciae meae. Tu ipsa in illa hora ad me veni, ut tua me praesentiâ soleris. Multis tui cultoribus istam gratiam concessisti; ideoque et ego eam a te expecto. Equidem indignus sum, qui eam consequar; sed tibi sum devotus, te amo, in teque multum confido. O Maria, te expecto: noli me ista consolatione excludere! » Annuit istis dilecti filii precibus clementissima Mater. Enim vero, pridie quam Alphonsus moreretur, dum Virginis effigiem manu teneret, subito ejus facies quasi accendi et coruscare visa est. Atque eodem tempore sanctus senex, effigiei dulciter arridens, ita se gerere coepit, perinde ac si cum dilectissima Matre praesente colloqueretur. Exhinc, quo magis mortis momentum appropinquabat, eo magis increscebat ejus pietatis fervor. Jesu ac Mariae imagines tam frequenter tamque suaviter ori admovebat, ut illis deosculandis vix satiari posse videretur. Nec dura fuit sancto viro cum morte colluctatio; minus enim cum morte colluctari videbatur, quam suavissima abripi extasi, in qua paradisi gaudiis perfundi coepit. Placidissime eum dormire diceres, donec tandem, ad signum salutationis angelicae, inter suorum alumnorum, qui multi undique advolârant, lacrymas, sanctam suam animam efflavit; et ad Jesum ac Mariam, quos semper in corde atque in ore habuerat, migravit in coelum, die prima Augusti, anno MDCCLXXXVII, horâ meridiana, annos natus nonaginta, menses decem et dies quinque.

§ 11. Vix e mortali hac vita excesserat Alphonsus, cum increscente admirabilis ejus sanctitatis opinione, permulti dignitate conspicui viri enixis precibus apud Pium VI rogare coeperunt, ut de sanctissima Dei famuli vita juridica acta conficerentur. Annuit postulationibus Summus Pontifex; atque is fuit rei successus, ut Alphonsus jam ab anno post ejus obitum nono, declararetur Venerabilis. Anno dein MDCCCIII prodiit solemne S. Sedis decretum, cui diligentissimum examen praeiverat, nihil in omnibus S. Antistitis Operibus censurâ dignum reperiri. Praeterlapsis exhinc tredecim annis, venerabilis Dei Servus a Pio VII inter Beatos relatus est; ac demum 18 kalendas Junii trigesimo hujus saeculi anno declaratum est a Pio VIII ad Beati viri canonizationem tuto procedi posse. Canonizatio tamen, propter difficilium rerum ac temporum adjuncta, dilata fuit usque ad Pontificatum Gregorii XVI, qui tandem, in festo Ss. Trinitatis anno MDCCCXXXIX Alphonsum Sanctorum catalogo accensuit, ejusque

memoriam secunda die Augusti ab Ecclesia universa colendam statuit. Effluxerant ab obitu sancti viri minus quinquaginta duobus annis.

§ 12. Ex illo tempore, nihil jam Alphonsi honoribus hac in terra addi posse videbatur. Sed Christus Dominus, qui humiles ponit in sublime, postquam Alphonsi sanctissimam vitam glorificaverat, voluit et ejus scripta, quae unice in Dei gloriam animarumque salutem evulgaverat, maxima laude atque auctoritate condecorare. Scripserat autem S. Auctor Opera permulta de omnibus fere argumentis, quae ad Theologiam sive dogmaticam, sive polemicam, sive moralem pertinent. Addidit Commentaria in S. Scripturam, et tractationes in universam doctrinam asceticam, in quibus omnibus, suavi quadam dicendi simplicitate et coelesti unctione, difficillimas materias dilucide exponit, valideque demonstrat. Hinc factum est, ut ejus Opera, in plurimas linguas translata, et innumeris editionibus multiplicata, incredibili velocitate in totum christianum orbem se diffuderint. Haec apud se considerantes, septingenti et plures omnium nationum Antistites a S. Sede petierunt, ut S. Alphonsus inter eos ecclesiasticos Scriptores referretur, qui ECCLESIAE DOCTORES nuncupantur. Quod et, plaudente Orbe, factum est a Summo Pontifice Pio IX anno MDCCCLXXI, postquam *zelantissimi Doctoris* (quippe hoc nomen Alphonso apprime convenire videtur) Opera novo atque accuratissimo examini subjecta fuerant. In Litteris vero Apostolicis, quae in forma Brevis hac de re editae fuerunt, haec inter alia declarantur, quibus finem huic Vitae ponere placet: « Qui Ecclesiae suae nunquam se defuturum spopondit Christus Dominus, quum maxime in rem suae immaculatae Sponsae esse perspexerit, insignes excitat pietate et doctrinâ Viros, qui *repleti spiritu intelligentiae, tamquam imbres mittant eloquia sapientiae suae.* Neque enim sine providentissimo omnipotentis Dei consilio factum est, ut, quum Jansenistarum doctrina Novatorum oculos in se converteret, errorisque specie multos alliceret...., tunc potissimum extaret Alphonsus Maria de Ligorio,... qui, *bonum certans certamen, os aperiret suum in medio Ecclesiae;* scriptisque doctis et laboriosis, istam ab inferis excitatam pestem radicitus evellendam, et ab agro Dominico exterminandam curaret. Neque vero has solum sibi partes depoposcit Alphonsus; sed in Dei gloriam spiritualemque hominum salutem unice intendens animum, plurimos Libros conscripsit, sacra eruditione et pietate refertos; sive, inter implexas theologorum tum laxiores tum rigidiores sententias, ad tutam muniendam viam, per quam Christifidelium animarum Moderatores inoffenso pede incedere possent; sive ad Klerum informandum, instituendum; sive ad Catholicae Fidei veritatem confirmandam, et contra cujuscumque generis aut nominis haereticos defendendam; sive ad asserenda hujus Apostolicae

Sedis jura; sive ad Fidelium animos ad pietatem excitandos. Hoc porro praedicari verissime potest, nullum esse vel nostrorum temporum errorem, qui, maxima saltem ex parte, non sit ab Alphonso refutatus. Quid quod ea, quae tum de Immaculata Sanctae Dei Genitricis Conceptione, tum de Romani Pontificis ex Cathedra docentis Infallibilitate, plaudente christiano populo et frequentissimo universi catholici Orbis Antistitum Consessu approbante, a Nobis sancita sunt, in Alphonsi Operibus reperiuntur et nitidissime exposita, et validissimis argumentis demonstrata? Quamobrem in Hunc perbelle cadit nobilissimum illud divinae Sapientiae praeconium: *Non recedet memoria Ejus. et nomen Ejus requiretur a generatione in generationem. Sapientiam Ejus enarrabunt gentes, et laudem Ejus enuntiabit Ecclesia.*»

MARTYRIUM PAPAE STEPHANI

ET EORUM QUI UNA CUM ILLO ROMAE PASSI SUNT

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE, QUI EA VIDETUR EX LATINIS CODICIBUS GRAECO STYLO PROPE AD VERBUM DESCRIPSISSE. *

Anno 257 — Patriâ Romanus.

§ 1. Quo tempore Valerianus et Gallienus impietatis sectatores imperabant, Christianorum quamplurimi, acerbissimos Tyrannos declinantes, latitabant. Non deerant tamen, qui fidei certamen subeuntes, martyrii palmam assequerentur. Erat enim lex proposita, ut quicumque Christianum hominem latitantem detulisset, omnes ejus facultates ipse haberet, et quoscumque honores in exercitu petiisset, obtinere posset. Illo igitur tempore beatus Romanae urbis Episcopus Stephanus, cum totum clerum congregasset, sic eum affatus est: « Audistis fratres et commilitones mei, crudelissimum edictum diaboli, ut si quis Christianum deprehenderit, omnes ejus facultates ipse possideat. Moneo igitur vos, fratres, ut terrenas divitias contemnatis, quo coelestis regni haereditatem percipere possitis. Nolite hujus mundi principes extimescere: sed Deum, coeli et terrae Dominum, ejusque unigenitum filium Jesum Christum adorate, illum colite, ad illum confugite, qui potest nos omnes eripere de manibus inimicorum nostrorum, et de diaboli malitia liberatos, sua gratiâ corroborare. »

* Acta haec etsi non primigenia, appellare non dubitavit Baronius *legitima*, *germana*, *fidelissima*.

§ 2. Tunc presbyter quidam, nomine Bonus: « Nos, inquit, terrenas nostras facultates relinquere in animo habemus: quinimmo sanguinem ipsum propter Dominum nostrum Jesum Christum, et ejus nominis confessionem effundere parati sumus, ut illum assequi digni efficiamur. His dictis, omnes clerici ad beatissimi Pontificis pedes prostrati, significarunt, quot quisque gentiles domi suae haberet, qui baptizari optarent. Itaque a Pontifice quaerebant, num alio, an ad eum illos ducturi essent, quo baptizari possent. Jussit igitur beatissimus Episcopus, ut postero die ad cryptam, quae appellatur Nepotiana, omnes convenirent. Cum igitur ad eam cryptam convenissent, inventi sunt illic tam mares, quam foeminae, centum et octo: quos illo ipso die Pontifex in nomine Domini nostri Jesu Christi, sanctissimo baptismate et aliis divinis mysteriis consecravit, et ut illis placatum ac propitium Deum redderet, sacrificium obtulit, sicque omnes Sacramentorum participes facti sunt.

§ 3. Eo autem die, qui deinceps secutus est, beatus Stephanus ordinavit tres Presbyteros, et septem Diaconos, ac sexdecim Clericos: et sedens, omnes illos docebat de Regno Dei, ac de sempiterna illa vita, quae futura est. Mox coeperunt populi ex Graecis et reliquis gentibus ad eum venire: qui divinos sermones audientes, a Stephano pontifice baptizabantur. Interea venit quidam Tribunus militum, Nemesius nomine, cui erat filia unica, quae ad incunabulis apertos quidem oculos habuerat, sed nihil omnino adspiciebat. Ille se ad beati Pontificis pedes prostravit, ac dixit: Oro te, Pontifex, ut me et filiam meam baptizes, quo et ipsa illuminetur, et animas nostras ab aeternis tenebris eripias, quoniam ad hanc usque diem semper in aerumnis et doloribus propter hujus filiae meae caecitatem versatus fui. Tunc beatus Episcopus: « Si credis, inquit, ex toto corde, omnia tibi credenti concessa fuerint. » Ad haec Nemesius Tribunus: « Ego ad hanc usque diem toto animo credidi, et nunc credo Dominum Jesum Christum Deum esse, qui aperuit oculos caeci nati: neque enim humanis consiliis impulsus, sed ejus ipsius vocatione, ad sanctitatem tuam veni. »

§ 4. His auditis, statim beatus Pontifex hominem illum adduxit ad locum quemdam, qui vocatur Titulus Pastoris: cumque et ipsum, et ejus filiam catechismo instruxisset, quemadmodum Christianae fidei Canones et ordo postulat, jussit eos jejunare usque ad vesperam. Cum autem venisset hora vespertina, benedixit aquae in eo loco, quem Pastoris titulum vocatum fuisse diximus: itaque Nemesium in aquam demisit, et baptizavit in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Cum vero ex piscina exiisset, coepit ipsius filia clamare: En hominem video, qui tetigit oculos meos, in cujus circuitu magnae lucis splendor apparet. Tunc Stephanus et ipsam Nemesii filiam baptizavit, quae Lucilla vocata

est *. Ex hoc tempore multi coeperunt ad pedes beati Pontificis Stephani se prosternere, et cum lacrymis baptismum ab eo petere. Illo itaque die, quo Lucilla baptizata est, mares et foeminae sexagintaduo baptizati sunt. Sic igitur, divina gratiâ et ope adjuvante, multi viri Deum metuentes ex gentibus, beatum Pontificem Stephanum adierunt, ut ab illo Christi baptismum acciperent. Mox ille sanctissimus Pontifex, Spiritus Sancti gratiâ refertus, coepit Christianorum multitudinem in unum locum convocare, divinaque officia celebrabat in martyrum latibulis, quae criptae appellantur: quo tempore Nemesium patrem Lucillae ordinavit Diaconum.

§ 5. Impietatis vero sectatores quidam cum haec audivissent, insuper et Nemesium Tribunum cum tota familia Christi fidem sectari, baptismoque et fidei lumine adjutum, caecitatem pristinam abjecisse, rem detulerunt ad Glabrionem et Maximum Consules, homines scilicet impietatis valde studiosos. Tunc illi de ea re consultantes, praeceperunt, ut quocumque in loco Nemesius Diaconus inveniri posset, omnino gravissimis suppliciis affligeretur. Cum autem Nemesius ipse quodam die per viam Appiam iter faceret, et esset prope Martis templum, et Valerianum ac Maximum impios homines videret, qui ut antea consueverant, foedissima daemonibus sacrificia offerebant, ita Deum ipsum flexis genibus oravit: Domine Deus creator coeli et terrae, dissipa consilia et machinas, quibus diabolus humanas mentes pervertit: dissipa eas, quaeso, per nomen Domini nostri Jesu Christi filii tui, quem misisti in hunc mundum. Contere satanam, ut miseri et infelices isti ab ejus laqueis, quibus irretiti sunt, eripiantur, ac humanis manibus fabricata simulacra derelinquentes, agnoscant te omnium rerum creatorem, Deum et Patrem omnipotentem, et unicum Filium tuum Dominum Jesum Christum. Illa ipsa horâ impius Maximus a daemone correptus, voce magna coepit clamare: Nemesius nunc factus Christianus, me incendit. Ecce illius oratio me cruciat. Ex illa igitur hora egressi e templo, jusserunt Nemesium detineri. Cum vero qui eum tenuerant, verberibus pulsarent, repente Maximus Consul efflavit animam.

§ 6. Itaque Nemesius statim ductus est ad Valerianum in palatium, quod Claudii nomine appellatur. Quem sic affatus est Valerianus: Et ubinam est, o Nemesi, prudentia illa tua, quam semper in te cognovimus, tum in consiliis ineundis, tum in rebus gerendis firmissimam? An ignoramus nos, quid optimum, quidve pessimum sit, quippe qui non aliud te adhortamur ut facias, nisi quod utilitatem tibi afferre possit, ut scilicet quae vera sunt amplectens, deos ipsos non deseras, quos omni tempore a pueritia coluisti et veneratus es? Ad haec Nemesius Diaconus: «Ego, inquit, scelestissimus veritatem ipsam dereliqueram, et sanguinem innocentem effuderam, et ad hoc usque tempus

* Nemesius et Lucilla memorantur in Martyrol. xxxi Oct.

peccatis oneratus fueram : sed Christi Domini et Dei misericordiâ modo adjutus, tandem Creatorem meum cognovi, cujus baptismo illuminatus sum, qui et cordis mei oculos aperuit, et corporeis filiae meae pupillis lumen restituit. Hunc adoro, hunc timeo, huic cultum et preces supplex offero, cujus auxilium semper implorabo, et simulacra omnia quae daemones esse cognovi, et ipsa, et eorum cultores aversor et execror. » Tunc ait Valerianus: Nota mihi sunt veneficia tua, quibus humanas caedes patrare ausus es, quippe qui et Maximum Consulem tuis praestigiis de medio sustulisti : quin etiam adhuc contra nostram et Reipublicae salutem, temere Christianorum causâ talia veneficia exercere non desistis.

§ 7. His dictis, Valerianus irâ percitus, jussit illum in privato carcere detineri, quem, cum opus fuisset, sistendum praecepit. Jussit etiam Sempronium * Nemesii famulum, domino suo fidelissimum, illic praesto esse, a quo ejusdem Nemesii tum facta, tum bona omnia inquirerentur : cujus etiam filiam Lucillam custodiri praecepit apud sceleratam quamdam mulierem, nomine Maximam. Postero autem die jussit iniquissimus Valerianus Sempronium tradi cuidam Tribuno, qui vocabatur Olympius, ut torqueretur, et de domino ipsius per eum inquireretur. Illum igitur Olympius his verbis aggressus est: Novisti ne, qua de causa hic ante nos constitutus es? Haec ille ait. Ad quae Sempronius nihil respondit. Sed nihilominus Olympius: Ausculta, inquit, Semproni, et fac quod jubent Imperatores nostri: sin minus, multis et variis tormentis cruciaberis. Ostendas igitur nobis Nemesii domini tui facultates: deinde vero propitiis deorum nostrorum numinibus sacrifices. Ad haec Sempronius: « Si facultates domini mei Nemesii requiris, scito illas a me Christo fuisse oblatas: non enim nostra, sed illius erant bona. Quod vero dicis et me hortaris, ut diis tuis sacrificem, nullo modo faciam: Christo enim sacrifico Dei viventis Filio sacrificium laudis et confessionis, cui et dominus meus Nemesius seipsum obtulit. » Cum haec dixisset Sempronius, furore accensus est Olimpius, et satellitibus dixit: Prosternite hominem istum, et virgis percutite. Afferte ante illum deum Martem ac tripodem, ut vel diis ipsis thura offerat, vel sine intermissione aliqua virgis percutiatur. Allatum igitur aureum Martis idolum una cum tripode in conspectu Sempronii locatum fuit. Quod cum Sempronius vidisset: Conterat, inquit, te Dominus Jesus Christus Flius Dei vivi. Hoc dixit Sempronius, ac repente idolum illud sic liquefactum est, quasi cera igne admoto. Quod cum vidisset Olympius, stupore perculsus obmutuit: mox vero domi suae illum custodiri jussit, dicens: Hac nocte omnia tormenta tibi afferam, et miseris modis te consumam. Haec dixit, et Sempronium custodiendum tradidit

* Sempronius apud Baronium Symphronius eodem quo praedicti die colitur.

Tertullo cuidam, domus suae gubernatori. Exuperiae autem conjugi Olympius ipse narravit, quemadmodum Sempronius Jesu Christi Dei sui nomine invocato, Martis idolum comminuerat.

§ 8. Tunc Exuperia uxor: Si tanta, inquit, est Christi potentia, quantam dicis, satius nobis est dehinc illos ipsos deos relinquere, qui neque sibi, neque nobis opem ferre possunt. Quaeremus igitur virum illum, qui Nemesiae tribuni filiae lumen restituit. Tunc Olympius Tertullo praecepit, ut mitius se gereret cum Sempronio, siquidem Nemesii pecuniis inquirendis ipse operam dare vellet. Hoc mandatum executus est Tertullus. Olympius vero cum conjuge Exuperia, et unico filio Theodùlo, illaipsa nocte venerunt, et ad pedes Sempronii prostrati, dixerunt: Nos paulo ante Christi potentiam cognovimus, verum scilicet Deum illum esse, qui Nemesiae tribuni filiae oculorum lumen dedit. Quamobrem te precamur, ut cures nobis dari salutare baptisma in nomine Jesu Christi, quem tu praedicas. Respondit Sempronius: « Si poenitentiam agitis ex toto corde vestro, benignus est Deus meus, et accipiet vos poenitentiam agentes. » Tunc Olympius: « Jamjam, inquit, faciam, ut credas me toto corde Christi Dei fidem sequi. » Haec dixit, et statim cubiculum patefecit, in quo habebat multa et varia idola. Quibus ostensis: « En, inquit, Semproni, haec omnia simulacra in potestate tua sunt: fac illis quicquid lubet. » Cui Sempronius: « Age, simulacra ista omnia manibus propriis contere, auroque et argento, ex quibus confecta sunt, igne conflatis, pauperes congrega, et illis haec distribue. » Fecit omnia, quae Sempronius dixerat, Olympius, nihil prorsus dubitans. Repente vero audita est vox e coelo, dicens: In te, Semproni, requievit spiritus meus. Audierunt vocem illam Olympius et ejus uxor, et in fide ipsa facti sunt firmiores, ob idque ad salutare baptisma promptiores. Itaque Sempronium precabantur, petentes ut sigillum Christi acciperent, et per aquam ac Spiritum denuo nascerentur.

§ 9. Omnia haec Sempronius Nemesio domino suo retulit. Quae cum Nemesius accepisset, celeriter adiit ad beatissimum Pontificem Stephanum, eique rem omnem exposuit. Ille vero Christo Deo nostro gloriam dedit, et proxima nocte Olympii domum adiit. Quo viso, statim Olympius prostravit se ad Pontificis pedes una cum uxore Exuperiâ, et filio Theodùlo *. Erexit autem illos sanctissimus Pontifex, atque interrogavit, an crederent in Dominum nostrum Jesum Christum. Cui omnes concordi animo responderunt: Credimus, pater sanctissime, in Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum. Tunc Pontifex eos baptizavit in nomine sanctae, consubstantialis et individuae atque vivificantis Trinitatis. Ostenderunt autem illi et idòla quae propriis manibus comminuerant. Qua de re sanctissimus Pontifex gratias egit Deo, et pro

* Olympius, Exuperia et eorum filius Theodùlus recensentur item XXXI Oct.

illis sacrificium obtulit benigno et salutis nostrae auctori Domino Jesu Christo, eosque sanctae oblationis participes fecit. Itaque tota illa domus gaudio magno et hilaritate repleta est.

§ **10**. Tertius dies praeterierat, cum Valerianus et Gallienus Imperatores valde impii haec audierunt, qui furore accensi, jusserunt Nemesium et ejus filiam Lucillam, indicta causâ, torqueri. Sed cum nullis tormentis de sententia moveri possent, illos obtruncari jusserunt. Et quia cupiebant Lucillae patri persuadere, ut sententiam mutaret, praeceperunt Lucillam prius obtruncari. Cum vero et Nemesii propositum stabile atque immobile cognovissent, illum etiam securi percuti jusserunt in loco illo, qui est inter duas vias, Appiam et Latinam, non longe ab Urbe Roma. Postera die nefarius Valerianus jussit Sempronium, publice audiendum sisti. Cui dixit: Quare non consulis tibiipsi, et diis te subjicis, per quos universa natura regitur et gubernatur? Christus me regit et gubernat, inquit Sempronius, qui et hanc sententiam mihi confirmavit. Tunc jussit Valerianus Sempronium in ignem conjici. Milites igitur cum ignem multum accendissent, sanctum illum virum Sempronium, vinctis post terga manibus, in mediam flammam conjecerunt. Itaque beatissimus martyr Sempronius in media flamma positus, spiritum Jesu Christo Domino commendavit. Pretiosae autem ipsius reliquiae intactae permanserunt. Venit autem beatus Pontifex Stephanus cum clericis et viris religiosis, sanctique Sempronii reliquias collegit, et illas cum Olympii et sociorum, qui prius propter Christum interfecti fuerant, sanctissimis reliquiis collocavit.

§ **11**. Post multos dies Valerianus et Gallienus coeperunt beatum Episcopum Stephanum et ejus clerum inquirere: quin etiam edicto proposito jusserunt, ut ubicumque inventi fuissent, post multa et varia tormenta, morte acerbissima necarentur. Itaque detenti sunt clerici duodecim, quorum nomina haec sunt: Faustus, Maurus, Primitivus, Columnius, Joannes, Exuperantius, Cyrillus, Honoratus, Theodosius, Basilius, Castulus, Donatus *: qui cum multis cruciatibus torquerentur, neque adduci possent, ut facerent quod jusserant, postremo Imperatores jusserunt illos obtruncari in via quae appellatur Aquaeductus. Quorum veneranda corpora curavit Tertullinus, qui fuerat Olympii servus, quamvis adhuc esset gentilis, et eorum reliquias reposuit prope corpora sanctorum Juvini et Basilei, in via Latina Calendis Augusti.

§ **12**. Haec cum audivisset beatus Stephanus Pontifex, jussit ad se accersiri Tertullinum, quem multis hortationibus ad Christianam fidem conversum, docuit de Regno Dei, et sempiternae vitae mysteriis initiavit, sanctissimoque baptismate purgavit, atque illum adhuc alba veste indutum, ordinavit presbyterum. Quem

* De his omnibus heri in Martyrologio.

cum docuisset de salute ac coelesti Regno sanctus Pontifex: « Esto, inquit, tibi frater, hoc onus impositum, ut multorum martyrum reliquias diligenter inquiras. » Cum hoc mandatum accepisset Tertullinus, post duos dies quam presbyter ordinatus est, a Marco Tribuno comprehensus, ad Valerianum ducitur. Cui Valerianus: Age, inquit, domini tui pecunias huc affer: secus, interficieris. Ad haec Tertullinus respondit: « Si pecunias domini mei et tu habere cupis, aeternam vitam assequi poteris: nam ille pro Christo moriens, Deo ipsi facultates suas obtulit, in futuro illo aevo eas recepturus. Si ergo et tu vere in Deum credideris, mutaque ac sensus expertia idola execratus fueris, misericors et clemens Deus te poenitentiam agentem amplectetur.» Tunc dixit Valerianus: Ergo domini tui pecuniae aeternam vitam illi afferunt? « Maxime, inquit Tertullinus, et non solum aeternam vitam, sed perpetuum etiam Regnum conciliant. »

§ **13**. His auditis, Valerianus ad eos sermonem dirigens qui aderant: Delirat, inquit, Tertullinus iste. Prosternatur igitur in terram, et multis virgis percutiatur. Itaque cum beatus Tertullinus sine misericordia verberaretur, voce magna dicebat: « Gratias ago tibi, Domine Jesu Chiste, quod non disjunxisti me a domino meo, et servo tuo Olympio, qui et me antecessit martyrio functus. » Cum itaque inter verbera et plagas hoc diceret, jussit Imperator ejus lateribus ignem subjici. Cui nefarii atque impii homines hoc saepe inculcabant: Tertulline sacrilege, redde pecunias domini tui. Beatus vero Tertullinus constanti animo atque hilari vultu dicebat Valeriano: « Age, miser, fac celerrime quicquid vis, ut per incendium et flammas istas me sacrificium Deo gratum offerre possim. » Tunc jussit Valerianus Tertullinum non amplius verberari, sed tradi Sapritio Urbis praesidi, cui dixit: Age, require ab isto pecunias Olympii domini sui: deinde coge illum diis libare: quod nisi fecerit, variis tormentis crucietur.

§ **14**. Cum hoc mandatum accepisset Sapritius, statim tribunal sibi parari jussit in eo loco, qui Mamertini domus appellatur: praecepitque adduci ad se martyrem, praecone sic indicente: Adducatur huc sacrilegus Tertullinus. Adductus itaque fuit Tertullinus, quem Praeses interrogavit, quo nomine vocaretur. Cui Tertullinus: « Peccator, inquit, sum ego, servus servorum Jesu Christi. » Tunc Sapritius Praeses sic eum affatus est: Considera quae nunc tibi praecipiuntur, et sine mora facias quod dico, ut vivas. Eja igitur diis sacrifica, et redde, quae jubemus, bona Olympii domini tui: sin minus, tormentorum suppliciis consumptus fueris. Ad haec respondit Tertullinus: « Si nosses aeternae vitae felicitatem, non esses de praesenti seculo anxius ac solicitus, ea curans quae a daemonibus, quos vos colitis, suggeruntur, et tibi et tui similibus aeternos cruciatus afferent. » His auditis, Sapritius Praeses jussit Tertullini faciem lapidibus collidi. Sanctus

vero Tertullinus Deo gratias agens, dixit Praesidi: « Tu meum os confringi jussisti, et Dominus meus Jesus Christus, quem ego colo, te ac diabolum idololatriae auctorem conteret. » Tunc Praeses dixit his qui praesentes erant: Curnam iste moratur Olympii pecunias reddere? Et ad eum conversus: Age, inquit, affer pecunias, quas debes, et diis sacrifica, ne capite obtruncatus, vitam amittas. Respondit Tertullinus: « Ego in Domino meo Jesu Christo, cui credidi, confirmatus ita sum, et ita illum habere cupio, ut praesentem hanc vitam pro nihilo ducam, cujus nullos certos fines constitutos video. »

§ **15**. Haec audiens Sapritius, furore accensus, jussit Tertullinum in ligno extendi, et nervis diu verberari. Cum igitur nervis caederetur Tertullinus, clamabat: « Domine Jesu Christe, ne deseras servum tuum, qui fidem et spem suam in te collocavit: sed da vires, ut in sancta et recta confessione tua persevèrem, quoniam tu es spes mea, Fili Dei vivi. » Mox jussit Sapritius Tertullinum in rota suspendi. Dum igitur in rota pendèret beatus ille, Spiritus Sancti auxilium invocabat. Cum autem ipsius animum ac propositum ita firmum et stabile vidisset Sapritius, ut moveri non posset, retulit Valeriano Tyranno, Tertullinum nullis minis, nullis adhortationibus, nullis denique cruciatibus aut machinis adduci posse, ut vel diis immolet, vel domini sui facultates ac pecunias in medium afferat. Tunc Valerianus sententiam ferens, jussit Tertullinum obtruncari. E rota igitur depositus, ductus est per viam Latinam ad secundum Urbis lapidem, quo in loco fuit capite obtruncatus. Ejus autem reliquias beatus Stephanus collegit, et sepelivit in crypta, quae arenosa dicitur, pridie Calendas Augusti.

§ **16**. Postero autem die Valerianus misit cohortem, quae beatum Pontificem Stephanum cum multis clericis, presbyteris ac diaconis comprehenderet. Cum igitur Pontifex et ejus clerici cum eo comprehensi essent, plurimi Christiani lugentes alonge illos sequebantur Postea vero quam beatus Stephanus jussu Valeriani ante ipsius tribunal stetit: Tu ne, inquit scelestissimus Imperator, es ille Stephanus, qui Rempublicam nostram perturbare ac dissolvere aggressus es, quique consiliis et praestigiis tuis suades populo, ut a deorum cultu desciscat? Ad haec sanctus Episcopus Stephanus respondit: « Ego Rempublicam non perturbo, sed admoneo et hortor omnes homines, ut derelictis daemonibus, qui adorantur in istis vestris idolis, ad verum Deum se convertant. » Ergo, inquit Valerianus, tu statim interficiendus es, ut alii exemplo tuo perterrefacti, resipiscant et vivant. His dictis, jussit in templum Martis Stephanum Pontificem duci atque illic sententiam de illo pronunciari. Ductus est igitur beatissimus Pontifex a satellitibus extra moenia et portam Appiam ad templum Martis. Quo in loco Episcopus ipse, omnibus

spectantibus, oculos in coelum erexit, ac dixit: « Domine Deus pater Domini nostri Jesu Christi, qui evertisti turrim confusionis apud Babylonem, destrue, quaeso, nunc et locum hunc, in quo diaboli superstitio per idolorum cultum exercetur. » Cum haec dixisset Pontifex, repente facto tonitru et fulgure maximo, templum Martis magna ex parte corruit. Quod videntes milites, perterrefacti aufugerunt, ac reliquerunt beatissimum Stephanum cum omnibus Christianis, qui eum secuti fuerant. Itaque illa ipsa horâ beatus Stephanus abiit cum omnibus Christianis, quos secum habebat, ad coemeterium beatae Lucillae, ubi multis adhortationibus Christianos consolabatur, ipsos hortans et corroborans, ne Tyrannorum minas et tormenta formidarent, cum Dominus ipse dicat: *Nolite timere eos qui possunt occidere corpus, animam vero non possunt occidere: timete illum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam* (*Ex Matth.* x). His adhortationibus bonus ille pastor proprias oves confirmans, obtulit Christo Deo omnipotenti oblationem.

§ **17**. At impius Valerianus, cum et Martis templum eversum fuisse, et Christianorum multitudinem cum Pontifice Stephano esse audivisset, misit milites longe plures his quos antea miserat. Qui cum venissent, invenerunt beatum Pontificem Stephanum Deo sacrificium offerentem. Illorum autem adventu sanctus Episcopus nihil perturbatus est: sed tranquillo et quieto animo Christo Deo sacrificium obtulit, atque ibidem capite obtruncatus est, quarto Nonas Augusti. Christiani vero, qui erant illic, cum se tali pastore orbatos vidissent, multas lacrymas effuderunt. Ejus autem venerandum corpus in illa eadem crypta deposuerunt, ubi et ejus sanguis effusus fuerat, in via Appia, in qua martyr ille multa cum pace requievit.

§ **18**. Eodem die milites idolorum cultores Diaconum quemdam invenerunt, Tharsitium nomine*, qui purissimum Christi corpus ferebat. Comprehenderunt igitur illum milites: cumque curiosius ab eo inquirerent, quidnam secum ferret, et ipse indignum judicaret, ante porcos margaritas projicere, nulla ratione adduci potuit, ut sanctissimum ac purissimum sacramentum impuris hominibus revelaret. Virgis igitur et lapidibus eousque Tharsitium contuderunt, quoad spiritum efflavit. Cum vero ejus corpus exanime per terram volutaretur, curiosi et sacrilegi milites neque sub ulnis intra manicas, neque sub vestibus aliquid invenire potuerunt. Relicto igitur sic, ut erat, venerando illo Tharsitii corpore, multo cum stupore aufugerunt, et ad Appiae viae portam venientes, Christianos multos invenerunt. Mox Valeriano rem omnem exposuere. Illo autem ipso die Christiani venerandum gloriosi martyris Tharsitii corpus in coemeterio Calisti in via Appia deposuerunt.

* Eum recolit Martyrol. xv Aug. sed Acolytum dicit ut alia communiter Acta.

§ 19. Post haec Christianorum Ecclesia in unum collecta, in sanctissimi Stephani Pontificis et martyris locum, Xystum Romanae urbis Episcopum constituerunt nono Calendas Septembris, tertio anno Valeriani, et Gallieni secundo: in nobis autem regnante Domino nostro Jesu Christo: Cui sit gloria et imperium nunc et semper, et in secula seculorum, Amen (*a*).

DE INVENTIONE

RELIQUIAR. S. STEPHANI PROTOMART.

EPISTOLA

VEN. AVITI PRESBYT. HISPANI

Anno 415.

§ 1. Beatissimo dilectissimoque semper in Domino Papae (*Episc.*) Balchonio, atque universo Clero et plebi Ecclesiae Uracarensis, Avitus presbyter salutem in Domino aeternam. Memores mei esse vos cupio et deprecor, sicut et ego, inquantum valeo, memoriam vestri habere non cesso, tribulationibus vestris meo dolore compatiens, et pro dissidio patriae nostrae in locis sanctis incessabiles lacrymas fundens: ut aut vobis Dominus restituat libertatem, quos admonere voluit: aut illis tribuat mansuetudinem, quos praevalere permisit. Et ego quidem, beatissimi fratres (teste Domino nostro Jesu Christo loquor), frequenter volui venire ad vos, ut vobiscum vel mala tolerarem, vel bonis fruerer: sed impeditum est desiderium meum, per totas jam Hispanias hoste diffuso. Veritus enim sum, ne et Sancta Loca relinquens, et ad vos forte non perveniens, ubicumque interceptus, irrationabilis audaciae poenas luerem. Sed quoniam misericors Deus meo voto vestroque merito procurare dignatus est indulgentiae suae gratiam, primum ut dilectissimus filius et compresbyter meus Orosius usque ad has partes ab Africanis Episcopis mitteretur, cujus mihi charitas et consolatio vestram omnium praesentiam reddidit. Deinde, ut in diebus ipsis, quibus jam ipse reditum incredibili

(a) S. Papae Mart. corpus e Coemeterio Callisti quod vastaverat ac foedaverat Longobardica irruptio, transtulit S. Paulus I Summ. Pont. circa ann. DCCLXI in ecclesiam Coenobii quod ipse in suis paternis aedibus excitarat, dedicavitque S. Silvestro et S. eidem Stephano, cuique nomen est S. Silvestri *in Capite* vel *in Campo Martio*. Reliquiarum potior pars inde furtim sublata, prope Tranum in Apulia, anno MCLX transvecta est. Sacrum pignus diligenter, excepto brachio seorsim posito, absconsum ob praedonum incursiones, saeculo XVII inventum fuit; tandem Pisas ex concessione Cosmo I Etruriae Duci facta cum ipse Equestrem Ordinem instituisset S. Stephani (hujus quidem, non Protomartyris, ut falso nonnulli) translatum anno MDCLXXXII.

desiderio parabat, beatus et vere sanctus, *corona* gloriae nostrae in Christo Jesu primus martyr Stephanus, se revelare et manifestare signis et virtutibus evidentissime sequentibus dignaretur: quem ego tantarum rerum ordinatoris Dei occasione perceptum, dignius duxi charitati vestrae praemittere, ut ipse praesens advocatus et patronus obsequentium sibi petitionibus dignetur assistere, qui cum pateretur, etiam pro inimicis orare dignatus est.

§ 2. Itaque beatissimi dilectissimique fratres, memoriam vestri incessabiliter agens, et tam congruentem ordinantis Dei dispositionem videns, promptus fui de presbytero, cui revelatum fuerat, partem aliquam inventi corporis promereri, quam festinato expetitam, secretoque perceptam, ad vos dirigere non distuli. Quamobrem misi vobis per sanctum filium et compresbyterum meum Orosium, reliquias de corpore beati Stephani primi martyris, hoc est, pulverem carnis atque nervorum, et quod fidelius certiusque credendum est, ossa solida, atque manifesta sui sanctitate novis pigmentis vel odoribus pinguiora. Ut autem nulla possit esse dubitatio, ipsam ad vos subditam scriptis meis, sancti presbyteri, cui haec revelata sunt, epistolam conscriptionemque transmisi, quam me pro fide veritatis plenius cognoscendae rogante et expetente, dictavit Graeco primum ipse sermone, sed per me postea in Latinum versa est. Quae et vos sancti et beati fratres, quam veraciter gesta sunt, tam fideliter suscepta habeatis, imploro: Certus sum enim, quia sicut ipse beatus martyr dignatus est nunciare, et pro salute mundi periclitantis se manifestare, auxilio et praesentiâ tanti patroni, si vos tale pignus digno studio diligatis, tuti ex hoc quietique vivatis Gratia Domini nostri Jesu Christi et Sancti Spiritus vobiscum dilectissimi in Domino. Amen.

EPISTOLA LUCIANI PRESBYTERI

DE REVELATIONE B. STEPHANI PROTOMART.

ET ALIORUM SANCTORUM

§ 1. Lucianus misericordiâ Dei indigens, et omnium hominum minimus, presbyter Ecclesiae Dei, quae est in villa Caphargamala, in territorio Jerosolymorum, sanctae Ecclesiae et omnibus sanctis, qui sunt in Christo Jesu in universo mundo, in Domino salutem. Visio, quae apparuit meae pusillitati a Deo ter, de revelatione reliquiarum beati et gloriosi protomartyris Stephani et primi Diaconi Christi, et Nicodemi, qui in Evangelio scriptus est(*Joan.* v), et Gamalielis, qui in Actibus Apostolorum (*C.* v *et* xxii)

nominatur, necessarium duxi pandere vestrae in Christo dilectioni, imploratus ac magis jussus a sancto Dei cultore Avito presbytero, ut secundum fidem consummatam interroganti quasi filius obaudiens, sicut cognovi, cum omni simplicitate impiger, integre indicarem omnem veritatem.

§ 2. Die igitur Parasceve, hoc est, sexta feriâ, tertio Nonas Decembres, consulatu Honorii decies, et Theodosii sexies Augustorum, adveniente nocte, dormiente me in cubili meo, in loco sancto baptisterii, in quo consuetudo mihi erat dormire, et custodire ecclesiastica, quae erant in ministerio, horâ tertia noctis, quae est prima custodia vigiliarum, quasi in ecstasi effectus semivigilans, vidi virum senem, longum, canum, barbam prolixam habentem, palliatum alba stolâ, cui inerant gemmulae aureae, habentes intrinsecus sanctae Crucis signum. Et virgam auream in manu tenens, venit et stetit ad dexteram meam, et aurea virgâ pulsavit me, ter vocans me nomine meo, dicens: Luciane, Luciane, Luciane: et dixit mihi Graeco sermone: Vade in civitatem quae dicitur Aelia, quae est Jerusalem, et dic sancto Joanni, qui est in ea Episcopus: Quamdiu clausi sumus, et non aperis nobis? et maxime, quia temporibus tui sacerdotii oportet nos revelari? Aperi nobis festinanter monumentum, ubi in negligentia positae sunt reliquiae nostrae, ut per nos aperiat Deus et Christus ejus et Spiritus Sanctus ostium clementiae suae in hoc mundo. Periclitatur enim seculum ex multis casibus, qui fiunt in eo quotidie. Et non tantum solicitus sum pro me, quantum pro his, qui sunt mecum positi, sancti et multi honoris digni.

§ 3. Et respondi ei, dicens: Quis enim es tu domine, et hi qui tecum sunt? Respondit mihi: Ego sum Gamaliel, qui Paulum Apostolum Christi nutrivi, et legem docui in Jerusalem. Et qui mecum in Orientali parte monumenti jacet, ipse est dominus Stephanus, qui lapidatus est a Judaeis et principibus sacerdotum in Jerusalem pro Christi fide foris portam, quae est ad Aquilonem, quae ducit ad Cedar. Ibi die ac nocte jacuit projectus, ut sepulturae non daretur secundum mandatum impiorum principum, ut a feris consumeretur corpus ejus. Ex Domini autem voluntate non tetigit eum unum ex his, non fera, non avis, non canis. Ego Gamaliel compatiens Christi ministro, et festinans habere mercedem a Domino, et partem cum sancto viro fidei, misi per noctem quantos poteram religiosos Christianos, et in Christo Jesu fideliter credentes, habitantes Jerusalem in medio Judaeorum: et hortatus sum eos, et necessarias substantias ministravi, ac persuasi illis ire occulte, ut portarent corpus ejus meo vehiculo in villam meam, hoc est, in Caphargamalam, quod interpretatur, villa Gamalielis, viginti millia habens a civitate. Et ibi feci illi planctum fieri diebus septuaginta, et poni eum in

meo monumento novo in Orientali theca, et praecepi meis, ut quaecumque necessaria erant pro ejus planctu, de meo darent.

§ 4. Ipse etiam dominus Nicodemus in alia theca positus est, qui venit ad Salvatorem Jesum nocte, et catechizatus est ab eo, audiens: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest intrare in regnum coelorum*. Et iens, baptizatus est a Christi discipulis. Et cognoscentes Judaei, amoverunt eum a principatu suo, et anathematizaverunt eum, et de civitate exiliaverunt. Tunc ego Gamaliel, quasi persecutionem pro Christo passum, sustuli eum in meum agrum, et alui et vestivi usque ad finem vitae ejus, et defunctum honorifice sepelivi juxta dominum Stephanum. Similiter et Abibas filius meus dilectissimus, qui mecum baptismum Christi accepit ab ejus discipulis, viginti annorum existens, ante me mortuus est, in tertia theca excelsiori jacet, in qua et ego ipse postea defunctus, sum applicitus. Mea vero uxor, Ethna habens nomen, et Sedemias primogenitus meus, quia noluerunt esse Christi fidei cultores, in alia villa matris suae sepulti sunt, hoc est, in Capharsemelia.

§ 5. Interrogavi autem ego humilis Lucianus presbyter, dicens: Ubi vos quaeremus? Qui dixit: In medio proastio, quod potest intelligi, suburbano, proximus de villa ager, qui dicitur Delagabri, id est, virorum Dei. Et evigilavi, et deprecatus sum Dominum, dicens: « Domine Jesu Christe, si est haec visio ex te, et non est illusio, fac ut iterum et tertio appareat mihi, quando vis et quomodo vis.» Coepi ergo jejunare, et siccas escas sumere usque ad aliam Parasceven. Et iterum dominus Gamaliel eadem similitudine eodemque schemate apparuit mihi, sicut in prima visione, dicens: Quare neglexisti ire, et dicere sancto Episcopo Joanni? Et ego respondi: « Timui domine mox ire a prima visione, et haec nunciare, ne viderer seductor esse. Deprecatus sum autem, ut si a Domino missus fuisses ad me, denuo ac tertio apparères mihi.» Dixit autem ad me: Acquiesce, acquiesce, acquiesce mihi, et iterum ait mihi: Quoniam requisisti de reliquiis singulorum, quomodo et ubi positae sint: appone sensum, et vide diligenter, quae ostenduntur tibi. Et dixi: Etiam domine. Et statim attulit quatuor càlathos, tres aureos, et unum argenteum. Tres eorum pleni erant rosis: duo albas rosas, tertius rubicundas habebat, coloris sanguinei. Quartus vero calathus, qui erat argenteus, plenus erat croco bene olente, et posuit eos ante me. Et ego dixi ei: Quid sunt isti, domine? et dixit mihi: Lipsana nostra sunt. Qui rubeas habet rosas, ipse est dominus Stephanus, qui a dextris positus est ad Orientem ab introitu monumenti. Secundus calathus, dominus Nicodemus est, positus contra ostium. Tertius calathus ille argenteus, est Abibas filius meus de utero testimonii, id est, iteratus in lege, et immaculatus ex utero matris suae, excessit e mundo: propterea in similitudinem argenti mundissimi

apparuit. Numquid non vides crocum, qui in ipso est, suavissimi esse odoris? Et ipse conjunctus est meo calatho in excelso loco, ubi ambo positi sumus quasi gemini. Et cum haec dixisset, denuo ex oculis meis evanuit.

§ 6. Cumque expergefactus fuissem, gratias egi Deo omnipotenti, et consuetis jejuniis operam dedi usque ad tertiam revelationem. In tertia igitur septimana, eadem die et horâ venit supradictus vir comminans et fremebundus, et dixit mihi: Quare usque nunc dissimulasti, et noluisti pergere et dicere Episcopo Joanni, quae tibi dicta sunt et ostensa? Quam excusationem habebis apud Deum, aut quam veniam pro hoc contemptu sperabis in die judicii? Numquid non vides, quanta siccitas est et tribulatio in toto mundo, et tu negligenter agis? Numquid non consideras, quia multi meliores te sint per eremum sancti viri, quos praetereuntes, per te voluimus innotesci? Ideo namque te ex alia in hac villa voluimus esse sacerdotem, ut per te manifestaremur. Exurge igitur et vade, et dic illi, ut aperiat nobis et faciat locum orationis, ut intercessione nostra misereatur Dominus populo suo. Et cum ad verba ejus intremuissem, dixit: « Non negligens fui, domine mi, sed praestolabar tertium adventum tuum. Nunc vero sine crastina die pergam, omnia, quae mandasti mihi, dicturus.» Et cum indignans adversum me staret, videbar mihi quasi in altero mentis excessu devenisse Jerosolymis, et quasi in conspectu adstarem Episcopo Joanni, narrans ei omnem visionem: a quo videbar audire: Si haec sic se habent, ut dicis, charissime, et Dominus tibi revelavit haec temporibus nostris, oportet me colligere de possessione illa bovem illum maximum aratorem, qui et carro et aratro aptus est, et dimittere tibi possessionem cum omnibus caeteris. Ad quem ajo: Ut quid mihi possessio domine mi, si non habeo bovem, per quem regatur et aretur possessio? Et dixit mihi Episcopus: Ita placuit, charissime, quoniam civitas nostra vehiculis ministratur, et unum bovem illum maximum ad carrum minus habemus, quem tu diceris in possessione tua celare. Oportet namque, ut in civitate celeberrima sit magis, quam in parvula possessione. Numquid non tibi sufficiunt duo residui boves minores ad excolendam terram vehiculi tui? Cumque hoc in ecstasi, hoc est, in excessu mentis audissem, statim expergefactus, benedixi Dominum, et perrexi ad civitatem ad sanctum Joannem Episcopum. Et cum illi omnia, quae videram, nunciassem, reticui de visione bovis, expectans quid audirem ab eo. Intellexeram enim, quia S. Stephanus ipse esset bos maximus: quia carri illi, de quibus dicebat, sanctae essent ecclesiae: et Sion prima ecclesia, ipse esset carrus major. Et quia habebat sanctus Episcopus a me petere benedicti Stephani reliquias, ideo de visione bovis Episcopo dicere nolui.

§ 7. Cumque haec audisset Joannes Episcopus, lacrymatus est

prae gaudio, et dixit: Benedictus Dominus Deus, filius Dei vivi. Si haec, ut dicis, charissime, et audisti, et Deus tibi revelavit, oportet me inde transferre beatum Stephanum, primum martyrem et Archidiaconum Christi, qui primum adversum Judaeos Dominica bella bellavit, et Deum in sua majestate, in terris positus, in coelo vidit stantem, et tamquam angelus in concione hominum apparuit. Haec autem omnia ut vidi, ita evenerunt, et consona sibi apparuerunt universa. Dixit autem mihi sanctus Episcopus: Vade, fode in acervo, qui est in ipso agro: et si inveneris, nuncia mihi. Et ego dixi ei: « Perambulavi agrum, et vidi acervum minutorum lapidum in medio, ubi arbitratus sum eos esse.» Et dixit mihi Episcopus: Jam dixi tibi: Vade, fode, et si inveneris, sedens, custodi locum; et manda mihi per diaconum, ut veniam ad locum, et ita me dimisit. Et cum venissem in villam, misi praecones, ut omnes habitatores villae diluculo consurgerent, et foderent in acervo. Eadem vero nocte apparuit ipse dominus Gamaliel cuidam monaco, nomine Nugetio, innocenti et simplici viro, eadem similitudine, qua mihi apparuit, et dixit ad eum: Vade, dic Luciano presbytero: Vane laboras in acervo illo: modo ibi non sumus: sed tunc ibi positi fuimus, cum lamentarentur nos secundum consuetudinem antiquorum. Propter quod ibi acervus, in testimonium planctus, factus est. Sed quaere nos in alia parte, quae est Boran, et loco, qui dicitur Syra linguâ *Dabatalia*, quod interpretatur ex Graeco, *Virorum fortium*. Diluculo vero consurgens ad hymnos, inveni monachum praedicantem omnibus fratribus. Hymnis deinde dictis, coepi dicere: Eamus ad acervum illum, et fodiamus in illo. Tunc quidam dixerunt mihi: Audi primum, quid dicat monachus Nugetius. Et advocato monacho Nugetio, exquisivi ab eo, quid esset, quod vidisset. Ille autem universa signa, quae videram, domini Gamalielis dixit mihi, et quemadmodum vidisset contra Austrum agrum situm, et monumentum in eo quasi neglectum et ruinosum, ubi vidisset tres lectos aureos stratos, et unum ex eis altiorem caeteris, in quo erant duo jacentes, unus senex, et unus juvenis: et in aliis duobus lectis erant singuli. Et respondit, qui erat in excelsiori lecto, et dixit mihi: Vade, dic presbytero Luciano, quoniam nos domini loci istius fuimus. Si vis magnum et justum invenire, ipse ab Orientali plaga positus est.

§ 8. Et haec audiens a monacho, glorificavi Dominum, quoniam inventus est alius testis in revelatione. Nos igitur ivimus ad acervum, et fodientes, nihil invenimus. Convertimus autem nos ad monumentum illud, ubi monacho ipsa nocte apparuerat: et fodientes, invenimus tres thecas, secundum quod apparuerat mihi in typo calathorum. Invenimus igitur altissimis literis scriptum lapidem obrutum, habentem ita: *Celiel*, quod interpretatur, *servus Dei:* et *Apaan, Dardan*, quod interpretatur *Nicodemus*, et

Gamaliel. Hoc interpretatus est papa (*Episc.*) Joannes, sicut audivi ab ipso sancto Episcopo. Statim ergo renunciavi Episcopo, cum esset in Lidda, quae est, Diospolis, synodum agens. Qui assumpsit secum duos alios Episcopos, Eleutherium de Sebaste, et Eleutherium de Jericho, et venerunt ad locum. Qui cum aperuissent domini Stephani thecam, statim terraemotus factus est, et tanta suavitas et fragrantia odoris inde egressa est, quantam nullus hominum se meminit vel audisse, vel sensisse: ita ut putaremus nos in amoenitate paradisi esse positos. Multitudo namque populi aderat nobiscum, inter quos erant plurimi infirmi variis languoribus. Et ipsa horâ mox de odore suavitatis ejus, septuagintatres animae curatae sunt, ab aliis fugati daemones, aliarum fons restrictus est sanguinis: alii a strumis et furunculis liberati: alii a tertianis et quartanis sanati: alios febris reliquit, alios morbus regius: alii a cephalea curati, et hemicrania: nonnulli a viscerum occulto dolore liberati. Et multas alias curationes senserunt homines, quas enumerare longum est. Et osculantes sanctas reliquias, iterum clauserunt. Et tunc cum psalmis et hymnis portaverunt reliquias beati Stephani in sanctam ecclesiam Sion, ubi et Archidiaconus fuerat ordinatus: derelinquentes nobis de membris ejus parvos articulos: immo maximas reliquias, terram cum pulvere, ubi omnis ejus caro absumpta est: caetera absportaverunt.

§ 9. Ex his ergo reliquiis transmisi beatitudini vestrae: quas cum susceperitis, orate pro exiguitate mea, ut dignus inveniar in conspectu Domini, fultus beatissimi martyris Stephani meritis, et vestris orationibus. Translatae sunt autem reliquiae ipsius martyris 7 Calend. Januarii, et tunc in tempore jugis et infinita siccitas erat: sed eàdem horâ pluvia magna descendit, et abundanter inebriata est terra, et omnes glorificabant ibi Dominum propter sanctum ejus Stephanum, et propter coelestem ejus thesaurum misericordiae et pietatis, quem periclitanti seculo aperire dignatus est Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat in secula seculorum, Amen.

VITA

BEATISSIMI PATRIS DOMINICI

ORDINIS PRAEDICATORUM

INSTITUTORIS

AUCTORE FR. EJUSD. ORD. THEODORICO DE APPOLDIA
SED STYLUM PASSIM CORREXIT SURIUS

Migr. anno 1221 — Nat. Hisp.

Prologus. Multifarie multisque modis olim Deus electos suos ad aeternum invitans convivium, novissime diebus istis, id est, ad horam undecimam, misit servum suum dicere invitatis ut venirent, quia parata jam sunt omnia. Servum hunc, Praedicatores sanctus Pontifex Gregorius interpretatur, novissimis mittendos temporibus, ut hominum animos de propinquo Judicis adventu admoneant. Novum enim quandoque Praedicatorum Ordinem quodammodo futurum Scriptura innuit, quando sub finem mundi eum mittendum ita luculenter exprimit: Misit, inquiens, servum suum horâ coenae. Hora coenae, finis est mundi. Nos autem sumus, in quos fines seculorum devenerunt. Missus est igitur horâ coenae, id est, diebus extremis Ordo novus: novus, inquam, pariter et antiquus. Novus institutione, antiquus auctoritate. Novus, immo novissimus spatio, officio primus. Cum enim primo mane, tum etiam horâ tertia, sexta et nona, ex denarii conventione conducti fuerint vineae cultores, hora restat, immo jam adest undecima, qua postremi cultores multiplicentur. Hi sunt Praedicatores, quorum Ordinem horum novissimorum temporum periculis divina dispensatio providit: ut appropinquante judicio illius, cujus in humilitate judicium sublatum est, testium numerus augeretur. Itaque multiplicantur nunc in senecta uberi, ut benepatientes annuncient, quoniam rectus Dominus Deus noster. Haec sunt tintinnabula, quibus pontificalis podèris extremitas ornatur. Hi sunt equi fortes et varii in quadriga novissima, e medio duorum montium aereorum egressi, ut perambulent omnem terram. Hujus Ordinis primus institutor et Pater inclytus fuit beatus Dominicus, cujus vitam virtutibus plenam, Deoque gratissimam, obitum quoque et nonnulla miracula, atque ipsius Ordinis in occiduis mundi partibus et occasu temporis orientis exordium, rudi quidem, sed veraci stylo perstringemus, opitulante nobis gratiâ Jesu Christi.

LIBER I. § 1. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Dominicus humilis servus Jesu Christi, segregatus in Evangelium Dei, sobrie et juste et pie conversatus, dignus factus in partem sortis sanctorum in lumine, vere est lux mundi. Qui velut stella matutina in medio nebulae coruscus apparens, innocentiae, pudicitiae, verecundiae, simplicitatisque radiis omnes a se puerilis stultitiae, lascivientis adolescentiae, petulantis concupiscentiae tenebras depulit: studiisque sapientiae, operibus misericordiae, et canonicae religionis perfectione, ut lux splendens procedens, instar lunae plenae in diebus suis et se et proximos suos illustravit: et tamquam Sol oriens, atque ad perfectum excrescens diem, ad celsissima Dei dona Praedicatorum Ordinem provexit. Qui rutilans in virtute sua, per omnia prospexit, opaca illuminans, sterilia foecundans, frigida calefaciens, et tepida accendens, nunc a claritate in claritatem transfiguratus a spiritu Dei, gloriosus splendet in patria, qui in hac peregrinatione admirabiliter refulsit in gratia, cum prius humiliter ipso suae nativitatis ortu fulsisset in Hispania. Tempus, quo voluit Dominus hujus clarissimi sideris radios in homines diffundi, sequentia declarabunt. Praesidente Romae in cathedra sancti Petri Alexandro III, et Friderico Imperatore, hujus nominis primo, Imperii habènas moderante, in Hispaniae oppido Callaròga Oconiensis dioecesis, anno Dominicae incarnationis millesimo centesimo septuagesimo, fuit vir quidam, Felix nomine *, qui sibi matrimonio junxit uxorem Joannam. Erant ii tum secundum seculi conditionem satis honesti, tum erga Deum Christiana pietate devoti. Antevertente autem illos divinae dispensationis benignitate, benedictionem coelestem in prolis sanctissimae foecunditate adepti sunt. Peperit enim Joanna marito suo duos filios, qui literis imbuti, et vitae integritate conspicui, sacerdotio initiati sunt. Alter ex iis in domo quadam hospitali ministerio pauperum se mancipans, gratiâ humilitatis, operibus misericordiae, aliisque virtutibus in vita sua clarus fuit, et ut fertur, post obitum miraculis coruscavit. Alter vero mundo valefaciens, vitam monasticam complexus est, et in ea multo tempore Domino laudabiliter serviens, vir sanctus et contemplationibus divinis deditus, beato fine quievit. Nimirum tales fructus progignit terra bona: quorum alter, dum est in misericordiae studia intentus, gratiâ rèdolet: alter, dum veritatis speculationi addictus est, aeternam beatitudinem praegustat.

§ 2. Adjecit autem adhuc Dominus benedictionis suae cumulos. Namque sublimioris gratiae filium paritura mater, antequam conciperet, coelesti visione docta est de partu futuro. Vidit namque se utero gestare catulum, ardentem ore faculam ferentem; egressumque totum mundum flammis ab ejus ore prorumpentibus illuminantem. Tandem filium peperit, fratrum decus et matri

* Stirpe *Guzmanorum* illustri.

gaudium, exultantis in Domino, quod in visione ostensum, suo gremio contineret. Baptizatus infantulus Dominicus appellatur. Matri quoque ejus spirituali, cuidam nobili foeminae sacer infans Dominicus in visu apparet, stellam luculentam in fronte ferens, cujus immodico splendore totus orbis irradiabatur. Videamus nunc praeclarum infantulum. Necdum natus, non dubio signo ostenditur: renatus, nomine insigni cohonestatur: sacro splendore micantis stellae declaratur, ardentem praesefert faculam, cujus multo igni totus inflammetur orbis: fit nomine tam celebris, ut adversariis sit terrori: lumine tam illustris, ut peccatorum tenebras illuminet, et inter coeli astra eximie refulgeat, fervore charitatis igneus, famosa auctoritate gravis, luce scientiae inclytus. In ipso quoque ortu suo infans beatissimus, praeclari Ordinis, cujus erat ipse futurus parens et princeps, forma, signifer et vates fuit. Fervens enim praedicatio, cor peccatoris ad agendam poenitentiam inflammans, ardens catuli facula est: auctoritas gratiam concilians, potentiae nomen est: doctrinae claritas, alios ad sapientiam perducens, fulgor stellae est. Nimium sane errat, quisquis haec ab omni aeternitate non credit praeordinata, sicut caelitus hic praesignata referuntur *.

§ 3. Porro mater accurate enutrit filium, et laetabunda sensim ad incrementa perducit. Cumque jacèret aliquando in cunis, examen apum circa os ejus volitans, linguam ejus divinae sapientiae melle affluituram indicabat. Itaque quamprimum potuit, infantiae annos necdum egressus, exemplo piorum parentum, templa crebro adire, Deumque colere studuit, lectulum quoque in ea aetatis teneritudine saepius reliquit, et ejus mollitiem declinans, in nuda humo infantilia membra reposuit, quod postea in diebus suis infatigabiliter observavit. Crevit igitur religiosorum parentum curâ religiose educatus, quem etiam specialiter in pueritiae annis quidam venerabilis Archipresbyter, ejus avunculus, in primis diligenter instituens, enutrivit. Atque horum prudenti et religioso consilio traditus est sanctus puer Ecclesiastico praecipue officio imbuendus: adfuitque piis votis divina benedictio et promotio, coepitque esse puer ingeniosus et docilis, utpote sortitus animam bonam, vasculum gratiae, scientiae receptaculum. Proficiens autem in divini cultus institutis venerabilis puer, morabatur in ecclesiis, cum Clericis psalmos promebat, hymnos concinebat, altaria circumibat, sacris mysteriis devotus assistebat, Christi ministris et sacerdotibus serviebat, et velut testa recens, animus puerilis per haec exercitia odore est sanctitatis imbuta, quem ille postea perpetuo tenore servavit. Coepit jam tum manus summi opificis formare sibi ex illo vas electionis, in quod suae benedictionis chrismata effunderet. Custodivit electus puer innocentiam,

* Identidem styli immodice redundantia, quaeque minus ad laudem vitae et historiam inclyti Patriarchae pertinerent, brevitatis ergo vel contraximus vel omnino delevimus.

dilexit munditiam, conservavit disciplinam: pudicus sensibus, verecundus actione fuit. Haec et alia in altero aetatis septenario, quemadmodum unctio spiritus illi suggerebat, adhuc puerulus observabat, nil puerile prae se ferens in homine exteriori. Jam enim senile cor ei inerat, et sub tenello vultu canities animi veneranda latebat. Ab ipsis namque incunabulis tam erat excellenti indole, ut eximium quiddam in eo futurum tam insignis infantia, tamque sancta pueritia testaretur.

§ 4. Cum viderent autem pii parentes ejus continuam et aetatis et gratiae in sancto puero accessionem, illum studiorum causâ Valentiam miserunt. Ibi enim tunc florebat studium generale, ut vocant, abundans tam discipulorum frequentiâ, quam praestanti doctrinâ magistrorum. Itaque prudens adolescens non segnitiem sectatus est, sed in discendas literas, propter quas illuc missus erat, accurate incubuit, adeo ut gratiâ divina illi opitulante, brevi spatio multos coaetaneos superarit. Contemptis namque rebus ineptis et frivolis, quibus ea aetas diffluit, necessariis dabat operam, noxiae sodalitatis, inprimisque foeminarum viscosa et lubrica contubernia declinans. Cum ludentibus non se miscuit, neque cum iis qui in levitate cordis pro carnis desideriis ad res curiosas, insanias falsas et inanissima spectacula se conferebant, participem se praebuit. Respuebat mundi blandientis et fallentis gaudia, carnisque spurcitias immaculati affectus pede calcans, virginitatis decus et florem illibatum Domino conservavit. Itaque copiose in ejus purum intellectum, animumque sordidum liberum, liberales disciplinae, quae puris intellectibus capiuntur, influebant.

§ 5. At vero angelicus adolescens his humanae sapientiae disciplinis non nimium capiebatur, quippe quod in eis Christum Dei sapientiam, cui inhiabat, non cerneret. Non enim ullus philosophorum eam sapientiam tradidit, nec aliquis principum hujus mundi cognovit. Ne ergo vires florentis juventutis vane consumeret, sed sitim eam qua ardebat, posset extinguere, ad fontem Theologicae sapientiae se contulit, hausturus inde, quod avide appetebat. Invocans ergo per preces Christum, Patris sapientiam, inclinavit cor suum disciplinae, et sacrae paginae magistris aurem suam: erantque eloquia illa super mel et favum dulcia pectori ejus. Iis sane addiscendis pius juvenis quadriennio tanta animi contentione et studio incubuit, ut pene noctes insomnes duceret, quietisque tempora vigiliis largiretur. Porro auditam veritatem pio affectu humiliter complectens, et suaviter animo affigens, etiam opere efficaciter exequi nitebatur. Atque ut e fonte sapientiae salutaris haustum percipere mereretur, decem annis vino, in quo est luxuria, castitatis amator sibi penitus voluit interdictum. Mirum profecto id fuit, nec minus gratiosum, videre hominem annorum paucitate juvenem, conversationis maturitate et morum constantiâ

senem. Juvenilia fugiebat desideria: sectabatur vero justitiam: vagosque cavens discursus, domum matris ecclesiae et sanctae quietis tabernacula non reliquit. In templo aut orans, aut studiis intentus, assidue morabatur. Cum igitur praecepta Dei tam eximio complecteretur amore, implevit eum Dominus spiritu sapientiae et intellectus, ut etiam difficiles quaestiones facile penetraret.

§ 6. Et quia toto corde diligebat Deum, qui fecit illum, non potuit non amare et proximum, quem vult Deus diligi in se. Videre erat in illum erga proximorum calamitates et miserias piissimam commiserationem, et affectum benevolentiae et misericordiae transferri in operis evidentes effectus. Nam cum Valentiae daret operam literis, omnem fere Hispaniam immanis oppresserat fames. Deficiebant prae fame et siti pauperes, nec erat qui reficeret: moriebantur miseri et inopes, nec erat qui curaret: clamabant pupilli et viduae, parvuli et debiles, nec quisquam attendebat. Inter haec affligebatur spiritus juvenis Dominici, et compatiebatur misericors anima ejus pauperum multitudini. Itaque Evangelici consilii non surdus auditor, immo perfectionis sectator egregius, distraxit libros et omnes res suas, pretiumque in pauperes expendit. Ita gratissimus Christi juvenis, obediens verbo Salvatoris, proximorum periculis medebatur, intuentesque praeclaro provocavit exemplo.

§ 7. Per id tempus erat vir vitae venerabilis, Didacus nomine (*Osma*) *, Ecclesiae Oxoniensis Episcopus, quem et sacrarum peritia literarum, et generis nobilitas, et inprimis morum insignis honestas ornarent. Is adeo totus amore inhaerebat Deo, ut seipsum contemnens, et sola, quae sunt Jesu Christi, quaerens, in id summopere curâ et cogitatione esset intentus, quemadmodum multas Domino animas lucrifaciens, talentum sibi creditum cum usura multiplici ad illum reportaret. Quamobrem ubicumque reperire potuit viros vitae et morum integritate conspicuos, eos quibus poterat modis ad se adjungebat, et in Ecclesia, cui praeerat, ecclesiasticis beneficiis donabat. Porro subditos illos suos, quorum esset propensa in virtutem et sanctitatem voluntas, animus a mundo abhorrens, ut religiosorum hominum istitutum complecterentur, et verbis hortabatur, et exemplis invitabat. Inde adeo accidit, ut canonicis suis crebris id adhortationibus persuadere niteretur, ut ad praescriptum regulae beati Augustini, in canonicae religionis observantiam consentirent. Tanta vero curâ et diligentiâ id egit, ut eorum animos, tametsi non deessent qui obluctarentur, ad suam voluntatem inclinarit. Ad ejus autem notitiam pervenit celebris et odorifera beati Dominici fama, et cum accurate de illo esset percontatus, remque certam compepisset, accersitum eum fecit in sua Ecclesia Canonicum regularem,

* *Diego de Azevèda.*

ex hocipso beatum se putans, quod et sibi de tali filio, et Ecclesiae suae de ministro tam idoneo providisset.

§ 8. Habitum igitur Canonicae religionis indutus extrinsecus servus Christi Dominicus, per Dei gratiam novum hominem intrinsecus induit, moxque in Dei timore ad totius sanctitatis studium conversus, in seipso prius exprimere curavit, quod erat alios postea docturus. Sàtagens igitur perfectorum imitari vestigia, et ad virtutum fastigia contendere, novitius Canonicus solicite de antiquis semitis inquirebat, ut sciret quae esset via bona, ut ambularet in ea. Unde librum illum, qui *Collationes Patrum* inscribitur, studiose legendum suscepit, deditque operam, ut lecta, intelligentiâ comprehenderet, affectu sentiret, effectu et re ipsa fortiter exequeretur. Didicit enim ex eo puritatem cordis, contemplationis viam, omniumque virtutum perfectionem, idque unctione magistra. De hujusmodi enim liber ille agit. Itaque abjiciens et despiciens seipsum in cordis humilitate, reverentiam Canonicis et honorem exhibebat. Invitatus ad aeterni sponsi nuptias, novissimum tenuit locum, se infimum, caetoros sanctiores existimans. In oratorio versabatur noctu diuque, orationi sine intermissione, lectionique et meditationi assidue vacans. Externa solatia parvipendit, evagationes vanas prorsus vitavit, contemplationique tempus concilians, extra septa monasterii vix unquam visus est. Ita sanctus Dei inter canonicos illos ceu jubar eximium emicuit, miraque celeritate de virtute in virtutem progrediens, omnium in se amorem et affectus provocavit. Mirantur omnes tam subitam religionis perfectionem, et licet invitum, suum eum volunt esse Suppriorem. Tum vero quasi lucerna super candelabrum posita, et civitas super montem, factus est omnibus vitae speculum, sanctitatis exemplar.

§ 9. Et ecce grana seminis Deus multiplicans, auxit frugum justitiae incrementa. Plenum erat sanctissimis affectionibus pectus ejus, atque erga omnia tum prospera, tum adversa proximorum, mira pietate movebatur, afflictorum rebus duris cruciabatur, pauperum penuriâ et miserorum calamitatibus torquebatur, atque inprimis pereuntium animarum zelo mire angebatur et mente sauciabatur. Ita nimirum instar Prophetae, Dominicus peccata hominum et afflictorum miserias contemplans, aestuabat animo intrinsecus, et flens largissime, latentem commiserationis affectum per lacrymas prodebat foris. Hanc enim excellentissimam charitatis gratiam specialiter habebat a Deo donatam, flendi scilicet pro peccatoribus, et miseris atque afflictis omnibus condolendi. Sed quantum illi angoris et moeroris afferebat erga calamitosos condolentia, tantum profectus piorum hominum, quibus mire gratulabatur, ceu quaedam pigmenta odorifera eum consolabantur. Inter haec quae sursum sunt, quaerens, agebatur in Deum homo divinus, gloriam sanctorum contemplans, et ad illam veram

patriam anhelans, lugebat profuse diuturnum sui exilii incolatum.

§ 10. Cum vero tot tantisque virtutum floreret ornamentis angelicus Dominicus, a venerabili Didaco episcopo suo, miro diligebatur affectu. Erat enim in animis eorum quaedam spiritus similitudo, et charismatum consonantia: siquidem pari zelo domus Dei ad procurandam animarum salutem, sancto eos spiritu impellente, ferebantur. Postquam ergo visum est Deo in eis revelare gratiam suam, ut utriusque virtus prodiret in publicum: ita eos in ministerium illud, quod voluit, assumpsit, ut ipsi etiam, licet sancti, divinae erga se providentiae consilium ignorarent. Ecce enim Alphonsus Rex Castellae rogavit Didacum Episcopum, ut vellet ipsius esse legatus apud * Marchiam. Profecturus ergo ob Regis negotia conficienda prudens antistes, ecclesiae suae Supriorem, dilectum Dominicum sibi comitem adjunxit, ut et ex societate ejus ornamentum, et ex sanctis colloquiis solatium haberet. Ubi autem ventum est Tolosam, et S. Dominicus cognovit haereticorum fraudibus cives depravatos, ingemiscens spiritu turbatur. Ut vero etiam hospitem suum haereticum sensit, multa tum affabilitate, tum ratione hominem convicit erroris, et ad catholicae fidei veritatem reduxit. Erat hic primus manipulus, quem diabolo ereptum, ad aream Domini reportavit.

§ 11. Expeditis tandem apud Marchiam regiis negotiis et per nuncium ad Regem responso remisso, Episcopus cum suis ad Romani Pontificis curiam profectus est, expositoque Pontifici suo desiderio, petiit ab Episcopi functione absolvi, ut animabus convertendis se posset impendere, sed non impetravit. O vere felicem praesulem, qui tanta esset humilitate praeditus, ut cuperet dignitate exui: tamque fervebat sublimi charitate, ut pro salute proximorum et periculis et morti se objicere optaret. At vero divina providentia pro suo beneplacito pium Episcopi desiderium aliter implere constituerat. Est ergo redire compulsus, suis quidem frustratus precibus, sed obedientiae et charitatis gratiâ plenus, nec quicquam de salutari proposito remittens. Revertens autem, Cisterciense coenobium invisit, ubi multorum servorum Dei sancta conversatione et religionis sublimitate illectus, habitum monasticum accepit, atque inde monachos aliquot secum abduxit, e quibus disceret mores illius instituti, et ordinis disciplinam. Equidem felicem dixerim electum Dei Dominicum, qui tanti pontificis et viri Apostolici meruerit societate et amicitiâ decorari, a quo dubium non sit, illum sanctitatis exempla et religionis institutiones hausisse.

§ 12. Cum Montem Pessulanum ** essent praetergressi, offenderunt duodecim Abbates Cistertiensis Ordinis, contra Albigenses

* *Marchiam* intellige Comitem in Gallia *de la Marche* in territorio Limosino.
** *Montpellier*.

haereticos ab eodem Pontifice Innocentio missos, ibidem cum Episcopis et aliis Praelatis concilium celebrantes. Ii comperto Didaci Episcopi adventu, cum multo gaudio ipsum accersiunt, honorifice accipiunt, consilium ab eo petunt, et libenter parent illi. Erat enim vir justus et sanctus atque maturus, et zelator fidei Christianae: cumque animadvertisset eos non recte ambulantes ad veritatem Evangelii, ut erat mirae circumspectionis et gnarus viarum Dei, dixit ad eos: « Non sic, fratres, non sic arbitror procedendum. Mihi enim impossibilem rem moliri videtur, qui solis verbis putat homines istos reduci posse in viam: operibus et exemplis potius revincendi sunt, qui vitae suae merita jactant impudenter.» Dicunt illi: Quid igitur nobis das consilii, pater? Quibus ille: Quod me, inquit, videritis facere, facite. Moxque familiam et equitatum atque apparatum omnem, quem copiosum habebat, a se remisit, statuens in illa regione aliquandiu haerere. Ejus vero exemplo caeteri permoti, itidem fecerunt. Et ecce divinum miraculum, et jucundum spectaculum. Duodecim illos patres conjunxit sibi verbo et exemplo, ipse tertius decimus factus pater patrum et patriarcha, quem tamquam dominum et magistrum unanimiter sequebantur. Assumpsit autem et alios virtute et gratiâ instructos viros, comites laboris et fideliter ipsi adhaerentes. In quibus praecipuus, omnique sanctitate conspicuus, vir angelicus Dominicus, illi prae caeteris charus, dictis et factis ceu sidus splendidissimum rutilabat. Hi omnes sine expensis pedites discurrebant, in paupertate voluntaria Christum pauperem praedicantes. Ecce formam Christi, instaurantis Ecclesiam initio: figuramque Ordinis Praedicatorum, mox secuturi hoc extremo tempore. Tum vero haeretici invidiâ correpti, ediverso coeperunt importunius concionari: sed tam insigne fulgebat in Episcopo Didâco morum decus, ut et incredulorum illorum, et omnium, cum quibus versabatur, sibi vendicaret affectus.

§ 12. Fiebant tunc crebrae conciones ad populum, et disputationes cum haereticis sub judicibus deputatis. Nec destitit Deus miraculorum signis Ecclesiam illustrare suam. Permulti quoque catholici libellos conscribebant in fidei defensionem. Scripsit quoque beatus Dominicus librum fidei suae, sacris auctoritatibus et divinis rationibus munitum: qui etiam prae caeteris approbatus, ab omnibus receptus est. Idemque ad confutandam haereticam falsitatem, et Catholicae fidei confirmandam veritatem, post longam disputationem apud Fanum Jovis * habitam, cum libello cujusdam haeretici in ignem injectus est. Verum haeretici libellus, a flammis correptus, mox in cineres redactus est: libellus confessoris Christi Dominici ex igne prosiliit procul, isque etiam secundo et tertio in ignem rejectus, scriptoris sui sanctitati et

* Gall. *Fanjaux* Tholosam inter et Carcassonam.

Christianae fidei veritati praeclarum reddebat testimonium. Stupebant omnes: laetabantur pii, impii corde compungebantur.

§ **14**. Erant illis in locis nobiles aliquot, qui inopiâ adacti, filias suas tradebant haereticis nutriendas et erudiendas, immo vero erroribus pestiferis corrumpendas. Earum exitiale opprobrium miseratus Dei servus beatus Dominicus, monasterium quoddam, in quod reciperentur, instituit in loco quem Prulianum * vocant: ubi ancillae Christi perpetuo inclusae, admirandas constitutiones et observantias, arctumque silentium sectarentur, et laborantes manibus suis, in conscientiae puritate Creatori suo jucundum exhiberent famulatum. Exacto inde in praedicationis labore biennio, memorabilis praesul Didacus, suam volens revisere ecclesiam, sociis ad praedicandum remanentibus piissimum Dei sacerdotem Dominicum praefecit, ut ad illum omnia referrentur. Magnum enim aliquid in eo cernebat, quae illi causa erat illum eximie diligendi. Valedicens deinde omnibus, multo labore pedibus suis iter agens, tandem Oxoniam pervènit, ubi correptus morbo, jacturâ vitae temporariae, aditum invenit in vitam sempiternam, fruiturus deinceps gloriâ coelesti: claruitque post obitum miraculis, qui in vita sua insignis fuerat operibus sanctis et virtutibus multis.

§ **15**. Constituerat dilectus Deo et hominibus Didacus Episcopus, ad susceptum redire praedicationis ministerium, institueReque de summi Pontificis assensu viros, qui verbis et exemplis haereticae pravitati resisterent: tum etiam monasterio illi, quod sanctus Dominicus in Pruliano construxerat, absolvendo, quaedam subsidia adferre. Sed his aliisque piis ardens desideriis, migravit a corpore, victurus semper in Christo. Ejus autem morte comperta, omnes qui in illa regione praedicationis causâ remanserant, tamquam non habentes ducem aut principem, ad propria sunt reversi. Tum vero confessor Christi verus, beatus Dominicus, ejus in Domino filius, in ejus successit locum, adjuvabantque eum meritis et precibus fratres ejus, et praeliabantur praelium fidei cum laetitia. Similis factus est leoni in operibus suis, erantque arma militiae ejus non carnalia, sed spiritualia. Congregatus est ad eum coetus fortis viribus Cruce signatorum, et eorum, qui fugiebant a malis: additique sunt illis Catholici omnes, voluntarii in fide Christiana, et facti sunt illis in firmamentum. Ex mandato enim summi Pontificis Innocentii III contra illos Albigenses haereticos Crux praedicabatur, eàque consignabantur fideles.

§ **16**. Accessit ad haec Christianissimus et fortissimus princeps, dominus Simon, Comes Montis-fortis, pater orphanorum, defensor viduarum, pupillorum tutor, pauperum sustentator, protector ecclesiarum, et adversus haereticos catholicae fidei constantissimus

* *Prouille* apud praedictum Fanum Jovis.

propugnator. Is princeps clarissimus cernens Christi athletam Dominicum coram Deo et hominibus innocenter et laudabiliter versari, sanctitatem ejus multo et amore complectebatur, et honore ac veneratione prosequebatur. Circumibat enim vir Dei Dominicus vicos et castella et urbes, praedicans verbum Dei: eratque vitiorum acerrimus castigator, haeresum oppugnator egregius, fidei zelator strenuus, Catholicorum diligentissimus exhortator. Verba ejus instar facularum ardebant. Itaque invidiâ tabescebant haeretici, et fremebant adversus justum, irridebantque simplicem veritatis doctorem, phlegmata, lutum, aliaque vilia jactantes in eum, et ad dorsum ejus paleas alligantes. At ille ibat gaudens et exultans spiritu, quod dignus habitus esset pro nomine Jesu contumelias pati.

§ **17**. Accidit eo tempore, ut celebris disputatio cum haereticis institueretur: ad quam cum Episcopus loci cum multa pompa esset iturus, dixit ad eum humilis praeco Christi Dominicus: « Non sic, mi domine pater, non sic adversus filios superbiae est progrediendum: sed humilitatis, patientiae, religionis, aliarumque virtutum exemplis revincendi sunt hostes veritatis, non fastu elationis et ostentatione gloriae secularis. Armemur ergo devotis precibus, et humilitatis insignia prae nobis ferentes, detractis calceis, contra illos procedamus. » Assensit Episcopus consilio pietatis, et omnes a se calceos amoverunt. Cumque de itinere essent incerti, obvium quemdam haereticum habuere, quem catholicum putabant. Is promisit quidem se illos recta perducturum ad locum, sed perfidus in sylvam quamdam malitiose eos abduxit, ubi inter vepres et spinas pedes eorum sauciabantur, et tibiae sanguine conspergebantur.

§ **18**. Tum vero beatus Dominicus cum omni patientia id ferens, et in jucundas Dei laudes erumpens, ad collaudandum Deum et comiter ferendas molestias, illos omnes adhortabatur, ita dicens: « Confidite in Domino, charissimi, quia de coelo manet nos triumphus et victoria. Jam enim peccata nostra sanguine expiantur. » Cernens autem veterator ille miram illorum et jucundam patientiam, optimis beati viri sermonibus compunctus, malignitatem suam confitens, haeresin abjuravit. Venientibus inde illis ad locum, rectis corde orta est laetitia, perversis vero moeror et ignominia. Quamobrem dissecabantur impii cordibus suis, et stridebant dentibus in servum Dei, necemque ei molientes, ejus occidendi consilia agitabant, ut condemnarent sanguinem innocentem. Dominus autem irridebat eos, nec tradidit eum in manus eorum: immo vero etiam admirandis operibus illustravit servum suum.

§ **19**. Cum sic autem praedicando discurreret, crebro fluviolum Aregiam pedibus transibat. Accidit autem, ut libri, quos in sinu ferebat, dum se succingeret, in medias aquas laberentur. Tum

ille benedicens Deum, cuidam religiosae matronae id indicavit. Tertio die piscator capiendis illic piscibus intentus, cum se speraret grandem piscem hamo extracturum, libros illos extraxit usqueadeo inviolatos, acsi in bibliotheca asservati fuissent. Quod miraculum ea res mirifice amplificat, quod nec pannum, nec quicquam munimenti habebant codices, praeter beati viri merita. Eos matrona cum ingenti gaudio Tolosam misit servo Dei. Trajecit quandoque in iisdem partibus aquam quamdam cum multis aliis evangelizandi causâ. Is autem, qui eos transvexerat, importune denarium ab illo pro naulo exigebat. Respondit ei vir Dei: « Servus Dei sum, et discipulus Jesu Christi. Argentum et aurum non est mihi: mercedem regni coelorum tibi promitto.» Quod miser ille vilipendens, institit acrius, et sanctum vi per cucullum trahens, Aut cucullum, inquit, hic relinques, aut denarium persolves. Tum ille sublatis ad coelum oculis, parumper intra se oravit: moxque in terram adspiciens, denarium divino nutu illic jacentem vidit, aitque homini: « Ecce frater, tolle quod petis, et me liberum in pace dimitte.»

§ 20. Aliquando iter facienti servo Dei adjunctus est socius, conversationis quidem sanctitate domesticus, sed alterius prorsus linguae et idiomatis. Dolens itaque non posse se mutuam ex piis et divinis colloquiis captare consolationem, a Domino precum suarum instantiâ, ut alius alium intelligeret, impetravit. Atque ita per triduum, quo simul iter capessebant, alternis sermonibus invicem se recreabant, Domino gratias agentes. Revera convenienter omnino dono Sancti Spiritus, variis loquitur linguis lingua placabilis, et doctrina salutaris mundi, clavis fit coeli, et reseratio portae sempiternae. Benigneque coelitus misso nautae pretio honoratur, qui cogitatum suum omnem in Dominum jactarat. Et qui corpus et animam illius immaculata servavit a carnali concupiscentia, illeipse libros ejus illaesos custodivit in undis. Donum ergo linguae, illustrat fidei praedicatorem: solutio pretii, cohonestat Christi pauperem: integritas codicum, pudicitiae venustat florem.

§ 21. Mansit apud Tolosanos multo tempore Dei sacerdos Dominicus, vir per omnia Apostolicus, propugnans veram fidem, et expugnans haeresim tum verbis, tum exemplis, et Ecclesiam confirmans. Insurgebant vero in eum testes iniqui, synagoga satanae, et fortes quaerebant animam ejus. Sed cum ad id usque amentiae proruerent, ut etiam caedem ei minarentur, cum multa fiducia ait ad illos: « Non sum ego dignus martyrio: nondum mortem merui istam. » Et tamen sitiebat ardore inaestimabili calicem passionis, haud secus, atque cervus desiderat ad fontes aquarum. Itaque transiens per loca, ubi illi structae ferebantur insidiae, cantans et alacer ingrediebatur. Ea re in admirationem adducti satellites Antichristi, dicebant ei: An non mortis horrore

tu afficeris? Quid acturus eras, si nos te comprehendissemus? Tum ille martyrii amore flagrans, « Rogassem, inquit, vos, ne brevi compendio mortem mihi celerem adferretis, aut repentinis me conficeretis vulneribus: sed paulatim singula praecisa membra corporis mei oculis meis contemplanda objiceretis: atque ad extremum evulsis luminibus, sineretis ita mutilatum corpus in suo sanguine volutari, vel prorsus pro vestro arbitratu vitâ omni privaretis. » Vere beatissimam animam, cujus non solum perfecta charitas foras misit timorem mortis, verumetiam in cruciatibus durandi cunctis inauditum suppeditavit desiderium.

§ 27. Nec minus paratus erat pro salute proximorum ponere animam, Christum in hoc imitari gestiens. Cum enim quemdam haeretica pravitate eversum conaretur ad fidem reducere, dixit ille: Res vitae degendae necessarias, quas aliunde non habeo, ab istis accipio: ita fit, ut eis adhaerere compellar. Quibus auditis, vir sanctus toto pectore hominem miseratus, seipsum vendere proposuit, ut ejus in tanto periculo constituti inopiam sublevaret, et redimeret venumdatum sub peccato. Quis dubitet illum revera tulisse crucem Christi, qui pro ejus amore tam cupido animo morti se exposuit: et pro salute proximi, perpetuae servituti incunctanter addici peroptavit? Flagrabat in ejus pectore charitas, qua nemo habet majorem, cupiens ad Dei accedere similitudinem quamdam, et conformis effici imagini Filii Dei. Satagebat igitur totis utriusque hominis viribus, votis, gemitibus, vigiliis, jejuniis, orationibus, concionibus, laboribus diu noctuque, opportune, importune insistendo, ut ex Dei benignitate dignus fieret, qui se penitus impenderet, et superimpendi pro animarum salute, et quandoque martyrio consummari mereretur. Qua etiam causâ ultra mare proficisci decreverat, si fortassis posset illi tandem obtingere, ut in Dei voluntate moreretur, quod tantopere desiderabat. At vero omnipotens Deus, qui pia adspirat vota, sic timentium se deprecationem exaudit, et voluntatem clementer facit, ut tamen a sua inscrutabili dispositione non recedat. Occultus itaque omnium moderator, et maxime fidelium custos, et amator electorum suorum, ita sanctum vas electionis suae in domo sua in honorem et utilitatem constituit, ut multorum saluti sic ille prospiceret, ut tamen coronâ martyrii non frustraretur.

§ 28. Inerat enim pectori ejus mira quaedam et pene incredibilis salutis omnium aemulatio. Ea de causa apud nobiles quasdam foeminas haeretica simulatione deceptas, ut eas ad Ecclesiam reduceret, hospitio usus est: atque imminente Quadragesimâ clam ab illis cilicia accepit, quibus ipse et socius ejus induebantur. Et cum lectus eis appararetur: Non sic, inquit, sed super asseres cubabimus. Somno vero brevi contenti, pro more noctem vigiliis occupabant. Atque hunc in modum totum illud sacrae Quadragesimae tempus, rigida pro aliorum peccatis agenda

poenitentiâ, homo innocens transmisit, soloque pane et aquâ frigida contentus, usque ad Pascha quotidiano se jejunio maceravit. Inde vero id consecutum est, ut, Christi gratia suffragante, foeminae illae sancti viri meritis adjutae, erroribus propudiatis, ad catholicae Ecclesiae fidem reverterentur.

§ 24. Cum in Tolosae partibus apud castrum, quod Fanum Jovis vocant, praedicaret vir Dei, et aliquando fidem catholicam egregie adstruens, haereticorum perfidiam multis modis confutasset, absoluta concione, more solito in ecclesia precandi causâ remansit. Et ecce novem matronae nobiles ex illo castro veniunt, intrant in templum, cadunt ad pedes ejus, et dicunt: Serve Dei, adjuva nos. Si vera sunt, quae hodie pro concione dixisti, jampridem mentes nostras necesse est spiritus erroris ut excaecarit. Nam istis, quos tu haereticos vocas, nos homines bonos appellamus, usque in praesens credidimus et adhaesimus toto corde: nunc vero prorsus animis fluctuamus. Serve Dei, adjuva nos, et ora Deum tuum, ut notam nobis faciat fidem suam, in qua vivamus, moriamur, et salvae fiamus. Tum vir Dei stans, et aliquamdiu intra se orans, paulo post dixit ad eas: « Constantes estote, et expectate intrepidae. Confido enim in Domino Deo meo, quod ille, qui neminem vult perire, jam declarabit vobis, cujusmodi domino hactenus adhaeseritis. » Moxque viderunt e medio sui felem teterrimum prosilire, canis magnitudine, crassis oculis et igneis, linguâ oblonga, lata, sanguinolenta, et usque ad umbilicum producta, caudâ brevi et in sublime erecta, ita ut loci ejus turpitudinem, quocumque se verteret, hominum oculis ostenderet, foetore intolerabili inde exhalante. Cumque apud matronas illas sese horâ una huc illucque agitasset, ad restim, quae a campana pendebat, insiliens, et per eam sursum scandens, tandem disparuit, foeda post se vestigia derelinquens. Conversus autem ad matronas sanctus Dominicus, nimium territas consolabatur, ita dicens: « En ex eo, quod coram oculis vestris, Deo volente, apparuit, potestis animadvertere, qualis sit ille, cui hucusque serviistis. » At illae gratias Deo agentes, ad fidem catholicam integerrime sese receperunt: et quaedam ex eis apud sorores de Pruliano, religionis habitum induerunt.

§ 25. Decem annis beatus Dominicus in diversis Narbonensis provinciae locis moratus, inprimis vero apud Sonam et Fanum Jovis, haereticos oppugnando, catholicam fidem promovit: animarumque saluti parandae addictus, totus concionandi officio vacabat, multas interim contumelias, multum sui contemptum et abjectionem, multas angustias hilariter perferens propter amorem Domini nostri Jesu Christi. Per id vero tempus dominus Simon, Montis-fortis illustris princeps, ferro persequebatur haereticos, quos Christi confessor Dominicus gladio verbi Dei. Itaque multa inter eos amicitia et familiaritas contracta fuit. Ut enim

in ejus principis gestis legitur, cum catholici die quodam cum haereticis disputassent, sanctus Dominicus quaedam fidei documenta scripsit in chartula, tradiditque eam haeretico, ut de objectis deliberaret. Ea nocte haeretici consederunt ad ignem: prolata est chartula viri Dei, dictum est ab haereticis: Mittatur in ignem schedula, ut veritas comprobetur. Mox projecta in ignem, post aliquantam moram inde nihil laesa prosiliit. Tum unus obstinatior, Mittatur, inquit, secundo, et patebit veritas. Obtemperatum est illi, sed iterum charta resiliit. Stupentibus illis, obduratus haereticus etiam tertio idem vult fieri: sed nihil chartulae officit. Tanto autem viso miraculo, non sunt compuncti miseri illi, sed inter se gravissime prohibuere, ne quisquam id catholicis indicaret. At tamen miles quidam, qui rei coram interfuit, fidei ex parte consentiens, insigne miraculum ad catholicorum notitiam perduxit *.

§ 26. Venit aliquando servus omnipotentis Dei, cum Converso quodam Cisterciensis Ordinis valde religioso, ab haereticorum conflictu ad ecclesiam quamdam vespertino tempore, eamque clausam invenit. Orant igitur ad ostium, et mox clausis januis miro modo se intra templum conspiciunt introductos. Gratias igitur agentes Deo, totam illam noctem in ejus laudibus exegerunt. Concionanti quandoque beato viro in quadam paroecia oblatus est daemoniacus jampridem a nequam spiritu vexatus. Oravit pro illo vir sanctus, et curatus est. Alios quoque diversis pressos morbis, fusis ad Deum precibus, sanavit. Adductus ad eum fuit quidam multis obsessus daemonibus. Accepto ergo orario, quod stolam vocant, prius suum, inde daemoniaci collum illo cinxit, praecipiens daemonibus, ut ab hominis infestatione deinceps cessarent.

§ 27. Viro Christianissimo Comite Montis-fortis cum Crucesignatis obsidente Tolosam, venerunt peregrini ex Anglia, S. Jacobi limina visitaturi. Ii propter excommunicationem vitantes Tolosam, in naviculam se contulerunt, ut fluvium transirent. Prae multitudine vero hominum, qui erant fere quadraginta, depressa est navis, et omnes submersi sunt, ita ut nec capita ab aquis extarent. Orabat tum in vicina ecclesia S. Dominicus, clamoreque pereuntium et circumstantis exercitus permotus, festinus eo accurrit: cernensque praesentissimum periculum, commiseratione affectus, toto corpore prosternitur, expansis in Crucis formam manibus, flens acerbissime clamat ad Dominum, ut suos peregrinos servet a morte. Paulo post surgens ab oratione, conversus ad fluvium, cum multa in Deum fiducia ita ait: Praecipio vobis, ut omnes ad litus evadatis. Mira res, sed ab illo facta, qui facit

* Hinc legenti incipiunt occurrere frequenter miracula; quorum nonnulla quidem leviter potuit auctor Theodericus ex modicae auctoritatis relatione proferre; sed pleraque ea sunt queis nefas sit detrectare fidem, utpote gravioribus fulta testimoniis cum quibus Bollandiani hanc magni Thaumaturgi historiam accuratissime contulerunt.

mirabilia magna solus. Confestim ad eam vocem omnes, qui tamdiu sub aquis pressi latuerant, cunctis cernentibus, qui ad illud triste spectaculum confluxerant, super undas emerserunt. Mox undique accurrentes, porrigentesque eis lanceas et hastas, universos e fluctibus incolumes eduxerunt, clementiam Salvatoris, et almi ejus confessoris Dominici merita, laude et praedicatione efferentes.

§ 28. Vir Dei inclytus, praedicator eximius, gratiâ Dei plenus, omni virtute conspicuus et perfectus Dominicus, apud homines famâ et existimatione sanctissimus habebatur. Invidebant autem ei haeretici, et illum irridebant, atque contumeliâ afficiebant. Porro fidelium omnium erga illum devotio crescebat, et apud Archiepiscopos, Episcopos aliosque ecclesiarum praelatos sive praefectos, qui in illis locis erant, pro suae excellentia sanctitatis omni dignus honore ducebatur: Fuit sane a tribus cathedralibus Ecclesiis Episcopi ei oblata dignitas. At ille malens humiliari cum mitibus, Christi paupertatem regnis et sedibus anteposuit, nec illas cathedras voluit conscendere. Optabat enim liber esse ab omnibus, ut posset omnium servus esse. Divitibus et pauperibus, Judaeis et gentilibus, quorum est non parva copia in Hispaniis, amabilem se exhibuit, atque ab omnibus amabatur, praeterquam ab haereticis et Ecclesiae hostibus, quos disputationibus convincebat, et concionibus oppugnabat: nec minus tamen eos ut resipiscerent, humaniter et benigne adhortabatur.

§ 29. Cum apud Carcasonam demoraretur in aedibus Episcopi, per Quadragesimam in conciones ardentius incubuit, et demandatas sibi Episcopi vices accuratius executus est. Itaque egressus ex Episcopi palatio, ad quoddam venit monasterium, quod Castris vocabatur: ubi ab Abbate invitatus ad sumendum cibum, intravit. Sed cum hora edendi protraheretur, pro sua consuetudine vir sanctus in ecclesiam se, oraturus, contulit. Cumque attentius Deo preces funderet, spiritu in Deum sublato, corpus pariter a terra elevatum est. Ubi cibi capiendi advenit hora, perquirebatur ubinam esset, qui fuerat invitatus: et cum diversis in locis quaesitus non inveniretur, unus ex Clericis, qui Abbati adstabant, illum quaesiturus exiit, et casu in ecclesiam veniens, vidit sanctum virum inter coelum et terram mirabiliter elevatum. Valde igitur stupefactus, stabat admirans et expectans, quem exitum esset res tam insolita habitura. Tandem coepit paulatim corpus se demittere et ad sensus externos spiritus, a supernis ad se rediens, sese accommodare. Tum accedens ad virum Dei Clericus ille, Domine, inquit, hora reficiendi corporis jam praeteriit, et dominus meus Abbas vestrum adventum sustinet. At vir sanctus, tamquam e suavi somno expergefactus: Ecce, inquit, praesto sum ego. Postea Clericus ille, relictis omnibus, eum secutus est. Vere colendam Dei providentiam, quae virum hunc admirabili consilio

ad illa loca transmisit, in quibus tamquam lucerna ardens et lucens in caliginoso loco, frigescentem charitatem in multorum cordibus inflammaret, et tenebrosam haereticorum vanitatem fidei veritate et doctrinae Evangelicae luce perlustraret. Egregium tum fidei catholicae propugnatorem se praestabat illustris Montis-fortis Comes Simon: sed Comes Tolosanus, Regis Aragonum fretus auxiliis, homini acriter resistebat, ita ut non parum haeretici praevalere viderentur.

§ 20. Porro Conversus quidam Cisterciensis illic praesens, ad sanctum Dominicum ait: Magister Dominice, nunquamne finem habitura sunt haec mala? Vir autem Dei reticens, illo importunius instante, tandem praesente fratre Stephano, ita respondit: « Finem certe habebit isthaec Tolosanorum malitia: sed procul adhuc abest ille finis. Multus interim fundetur sanguis, et Rex quidam in hoc bello occidetur. » Illis formidantibus, ne Rex Franciae is esset, qui recens Albigense negotium susceperat, beatus vir ait: « Alius plane, quam Franciae, Rex erit, ejusque vitam varii belli hujus casus extinguent. » Proximo anno caesus est Rex Aragonum, atque utinam, arma ferens adversus Ecclesiam, non aeternam oppetierit mortem. Non dubium, qui haec ita eventura prophetici spiritus illustratione sanctus vir et praeviderit, et praedixerit, nec immerito quidem. Tota enim illa Quadragesimâ jejunans, pane solo et aquâ vixit, neque cubavit in lecto suo. Adveniente autem Paschate sancto, et viribus erat robustior, et facie elegantior. Invisibili enim intus pastus erat alimento, et sicut adipe et pinguedine divina suavitas eum repleverat: e cujus redundantia corpus infirmum confirmabatur, et animi acies purgabatur, ut posset cernere mysteria futurorum,

§ 21. Haeretici quidam apud Tolosam capti et convicti, cum redire nollent ad sanitatem, judici civili traditi sunt. Sed in iis unum conspiciens secretorum Dei conscius Dominicus: Hunc, inquit ad aulae officiales, reservate, nec cum caeteris comburatur. Deinde illum comiter et blande compellans: Scio, inquit, fili, scio, tarde quidem, sed tamen quandoque, fore te virum bonum et sanctum. Res stupenda plane: Dimissus ille, viginti fere annis in haeretica caecitate permansit: sed tandem ad Ecclesiam rediens, institutum sive ordinem Praedicatorum complexus est: in quo sane et vixit religiose, et cursum suum fideliter absolvit.

§ 22. Diximus jam crebro de Comite Montis-fortis. Is tanta animi benevolentiâ, tanto honore et reverentiâ sanctum Dei virum prosequebatur, ut ab illo voluerit baptizari filiam suam, et nuptias filii sui benedici. Annuentibus etiam haeredibus suis, principe digna munificentiâ, dedit ei, et qui eum essent secuturi, castrum insigne, quod Cassawel sive Fanum Jovis appellatur: itemque alia, unde se suosque sustentare potuisset. Porro Episcopus

Tolosanus, vir bonus et sanctus, zelator fidei, sanctum Dominicum impense amans, laetus novam oriri salutem consentiente collegio suo ad libros aliaque necessaria comparanda, sextam decimarum omnium partem ei donavit. Obtulerunt se etiam illi duo Tolosani boni viri, frater Thomas homo facundus et gratiosus, et frater Petrus de Salare, qui insignes aedes, quas Tolosae habebat, ei largitus est. Tum vero, qui cum beato Dominico erant, coeperunt se ad religiosorum sive monachorum mores accommodare. Necdum enim Praedicatorius Ordo institutus erat, sed quaedam jam concepta erant, et de illo instituendo deliberabatur.

§ **23**. Multa certe multi de hoc sacro Ordine futuro, Domino eis revelante, praeviderunt, et congratulantes Ecclesiae, praesago spiritu praedixerunt. Teste enim Scripturâ, cum insigne quippiam facturus est Dominus, solet electis servis et prophetis suis multifarie multisque modis per spiritum suum id manifestare. Ita de hoc quoque electorum lectissimo instituto quaedam dignatus est mirabiliter praemonstrare.

§ **24**. Anno Christi millesimo ducentesimo decimoquinto, cum ex omnibus Orbis partibus ad Concilium generale Romam proficiscerentur Episcopi et praelati, venerabili et sancto viro Fulconi Tolosano Episcopo eo contendenti, piissimus Christi minister Dominicus adjunctus est: quos ita charitas inter se colligarat, et spiritus Jesu moderabatur, ut salutem animarum ardentissimo zelo sitirent. Tempus igitur opportunum rati se adeptos, quod jampridem conceptum et deliberatum erat de instituendo Ordine Praedicatorum, summo Pontifici *(Innoc. III)* explicare statuerunt. Cumque ea, qua par erat, humilitate et reverentiâ Pontifici sua vota exposuissent, visus est ille initio nonnihil se opponere. Proxima nocte videt idem Christi Vicarius in somnis, Ecclesiam Lateranensem gravem minitari ruinam. Tremefactus igitur et moerens, videt ediverso virum Dei Dominicum accurrentem, et suis humeris totam illam ruinosam fabricam sustentantem. Ejus visionis novitatem admirans sapiens Pontifex, et quid ea sibi vellet, sagaciter animadvertens, oblatas ipsi preces hilariter admisit, et pium propositum commendavit. Hortabatur vero beatum Dominicum, ut ad suos rediret fratres: communicatoque cum eis consilio, Regulam quamdam approbatam deligeret, quam Ordo inchoandus sectaretur: atque ita ad ipsum rediens, confirmationem Ordinis pro voto reportaret. Absoluto generali Concilio, reversus ad suos vir Dei, Pontificis verba eis enarravit. Illi invocato Spiritu Sancto, Regulam beati Augustini, concionatoris egregii, ipsi quoque concionatores sive praedicatores futuri, unanimiter elegerunt, adjunctis quibusdam arctioris vitae constitutionibus. Et ne praedicationis officium impediretur, decreverunt tum terrenas possessiones abjicere, et temporariis redditibus carere. Mox Tolosae in ecclesia S. Romani, quam felix ille Fulco,

ejus civitatis Episcopus, illis attribuerat, extructum est monasterium, et in eo Cellae studiis accommodae, satisque aptum dormitorium. Erant tunc fratres numero plus minus sedecim.

§ 25. Apud Tolosam in Theologia praeerat magister quidam, genere, scientiâ et famâ praeclarus. Is quodam mane, cum ante lucem ad praelegendum se pararet, levi oppressus somno, caput ad cathedram paulisper reclinavit, et dormire coepit. Videbatur autem illi, quod septem stellae coram ipso exhiberentur. Admirante illo eam rem, subito visae sunt stellae in eam molem et splendorem excrescere, ut totam regionem, immo et orbem universum illuminarent. Confestim excitatus a somno, vidit solem ortum, accitisque famulis, qui libros ejus ferrent, in scholam ingressus est. Et ecce beatus Dominicus et sex socii ejusdem habitus, ad eum humiliter accedunt, indicant se fratres esse, qui in territorio Tolosano fidelibus Evangelium praedicent adversus haereticos: simul etiam exponunt ei, quod velint ejus adire scholam, et praelectiones cupidissime auscultare. Inde multo tempore Magister ille eos septem fratres familiares sibique addictos habuit, et ut discipulos instituit. Rediensque in memoriam supradictae visionis, beatum Dominicum et socios ejus lucidas illas stellas interpretatus est: cumque eos immenso famae et scientiae lumine subito videret augeri, summa veneratione eos prosecutus est, et multo amore perpetuo complexus.

Liber II. § 1. Postquam vir Dei Dominicus ex mandato Pontificis ad fratres suos de deligenda Regula retulit, iterum Romam profectus est, Domino illum comitante, et in omnibus dirigente. Interim vero Innocentius III Pontifex desiit esse in humanis, et ei succedens Honorius, Apostolicae sedis dignitatem obtinuit. Egit itaque apud illum servus Dei, ut contra hostes Ecclesiae Praedicatorium Ordinem confirmaret. More autem suo nocte in ecclesia orans vir Dei, sedentem ad Patris dexteram Filium surgere vidit iratum, ut interficeret omnes peccatores terrae, et disperderet omnes operantes iniquitatem. Stabat vero in aethere, adspectu terribilis, et contra mundum in maligno positum, tres lanceas vibrabat: unam, qua superborum erectas cervices trajiceret: alteram, qua cupidorum viscera configeret: tertiam, qua carnis voluptatibus deditos confoderet. Cumque ejus irae nemo posset resistere, occurrit clementissima Mater ejus, et pedes illius complectens, rogabat, ut parceret eis, quos suo sanguine redemisset, et justitiam misericordiâ temperaret. Cui Filius: An non vides, inquit, quantae mihi irrogentur injuriae? Justitia mea tot mala amplius non patitur impunita. Contra Mater: Tu qui omnia, inquit, nosti, bene perspectam habes viam, per quam illos ad te reducturus es: Habeo servum fidelem, quem mittes in mundum, ut verba tua annunciet eis: sicque convertentur ad te omnium Salvatorem. Habeo etiam alium servum, quem ei adhibebo adjutorem, ut

similiter operetur. Filius dixit: Ecce placatus suscepi faciem tuam: at tamen velim videre eos, quos tanto muneri designasti. Obtulit ergo mater filio beatum Dominicum, et ait Dominus: Bene et accurate is faciet, quae dixisti: Porro beatus Dominicus socium suum in hac visione diligenter contemplans, ad id usque tempus ignotum sibi, postera die in ecclesia inventum agnovit, ruensque in sancta oscula et sinceros amplexus, ait: « Tu es socius meus: tu mecum pariter curres. Stemus simul, et nullus adversarius vincet nos. » Visionem quoque, quam jam diximus, enarravit ei. Atque ab eo die fuit illis cor unum et anima una in Domino, quod etiam a successoribus suis jusserunt perpetuo observari. Hujus visionis seriem et notitiam per S. Franciscum accepimus, cui beatus Dominicus ante Ordinis confirmationem, eam patefecit.

§ 2. Ea vero visione animatus certiorque effectus beatus Dominicus, ad Pontificem accedens, quemadmodum ab ipso et fratribus erat conceptus, Ordinis Praedicatorii, et omnium, quae obtinere voluit, confirmationem impetravit anno salutis MCCXVI. Sane si quis magnae hujus rei successum accurate expenderit, multa admiratione afficietur, quod vir tam humilis atque extreme inops, nullo humano fretus auxilio, apud Apostolicam sublimitatem et illustrissimum Cardinalium collegium, tam arduum negotium tam efficaciter solus expedire, tamque faciliter ad effectum perducere potuerit. Sed revera non humana industria, sed potens Dei sapientia per humilem servum suum perfecit haec omnia, impetrante id Matre Dei sanctissimis precibus suis. Cumque in basilica S. Petri beatus Dominicus coram Deo preces funderet pro conservatione et propagatione Ordinis, quem per ipsum dextra ejus plantarat, confestim facta super ipsum manu Domini, vidit beatissimos Apostolos Petrum et Paulum ad se venientes. E quibus Petrus scipionem, Paulus librum ei tradere videbatur, simulque dicere ad eum: Vade, concionare, divinitus ad id ministerium electus. Mox temporis momento vidit filios suos toto orbe dispersos, binosque et binos verbum Dei populis annunciantes.

§ 3. Itaque Tolosam reversus, ubi fratres reliquerat, cum illis pariter invocavit Spiritum Sanctum: aitque hoc sibi animo esse constitutum, ut eos omnes, licet paucos etiamnum, per mundum dispergat, tamquam grana multam segetem allatura. Didicerat enim ex Apostolica revelatione Deum id velle, ut ita dispergerentur. Illi vero omnes mirabantur tam repentinum ejus ipsos ita in diversa loca dimittendi consilium. Porro illustris Comes Montis-fortis dominus Simon, et venerabilis Archiepiscopus Narbonensis, et Episcopus Tolosanus, aliique Ecclesiarum praefecti et praelati, pro humana industria et prudentia viro Dei sese opponentes, tam paucos fratres ne ita subito a se ablegaret, eum

hortati sunt. Quibus ille Dei spiritu plenus, fidenter respondit: «Nolite patres et domini mihi obluctari. Ego enim probe novi, quid faciam.» Fratribus autem dixit, ut studiis et praedicationi vacarent, monasteria conderent, nec quicquam formidarent, omnia prospera habituri. Tum illi, quod eum haud vulgariter amarent, perspicuae sanctitatis ejus auctoritati promptius obtemperarunt, tamquam Deo per hominem ipsis imperanti. Cogitabant per id tempus Tolosani Comiti Montis-fortis arma inferre, idque per revelationem beatus Dominicus cognovit. Monstrata ei in visione est arbor proceritate sublimis, venustate grata admodum, in cujus ramis permultae aves commorabantur. Eversa autem est arbor, et degentes in ea volucres avolarunt. Intellexit vir sanctus, amico suo, magno et sublimi principi, e propinquo mortem impendere: uti etiam rei probavit eventus.

§ 4. Anno a Christo nato MCCXVII assentiente beato Dominico, electus est in Abbatem F. Matthaeus, qui caeteros gubernaret. Sed ejus nominis praelatus nemo alius in Praedicatorio Ordine extitit. Qui enim toti Ordini praeest, Magister Ordinis: caeteri inferiores praelati, Priores et Suppriores vocantur. Voluit autem beatus Dominicus hanc Abbatis institutionem fieri, quod decrevisset proficisci ad Saracenos, ut eis verbum Dei praedicaret: perurgente eum charitate Christi, salute proximorum, et desiderio martyrii obeundi. Ea causâ aliquandiu barbam nutrivit. Coepit tum in agro Ecclesiae electa seminare grana, quae fructum plurimum, unde coelestis Pater glorificatur, adferrent: misitque in Hispaniam quatuor fratres, Gnomenicium, Petrum, Michaëlem, et Dominicum: in quibus Dominicus hic, quem postremum nominavimus, corpore quidem fuit exiguus, sed sanctitate, scientiâ et virtute magnificus. Sunt etiam Parisios missi F. Matthaeus electus Abbas, cum F. Bernardo, qui in seipsum fuit homo rigidissimus, et carnis suae castigator severissimus, sanctique Dominici in multis imitator eximius, cujus etiam aliquando itineris comes fuerat. Ii cum literis summi Pontificis Lutetiam sunt missi, ut Praedicatorum Institutum confirmatum palam annunciarent. Adjuncti sunt eis alii duo studii causâ, F. Joannes et F. Laurentius, cui multa de coenobiorum habitatione et situ, de multorum Fratrum receptione divinitus revelata fuerunt: quae sicut futura praedixit, ita res ipsa confirmavit. Seorsum autem missi sunt et alii tres, puta F. Manes, germanus S. Dominici frater, vir contemplator et sanctus: itemque F. Michaël Hispanus, et F. Otherius conversus. Hi omnes Parisiis congregati, conduxerunt domum contra fores Episcopi, in qua primum habitarunt. Anno sequenti, rogante id Pontifice Maximo Honorio, data est eis domus S. Jacobi a magistro Joanne Decano S. Quintini, et ab Universitate Parisiensi: quam illi ingressi sunt octavo Idus Augusti. Eodem vero anno, quo vir sanctus ita emisit filios suos,

ipse Romam profectus est, ubi per eum Deus ad honorem nominis sui, et corroborationem nuper inchoati Ordinis, mira sane operatus est, sicut sequentia declarabunt.

§ 5. Ubi Romam venit vir sanctus, concionandi munus, ad quod divinitus accitus, et ab Apostolica Sede institutus fuerat, in praecipuo Apostolicae auctoritatis loco coepit frequenter, humiliter et pie exercere. Diffundebatur gratia in labiis ejus, eratque Deus in ore illius, et audiebantur verba ejus cupidissime. Sermo enim ejus et praedicatio non in persuasibilibus humanae sapientiae, vel inanis Philosophiae verbis erat, sed in animi pietate, et ostensione spiritus et virtutis: cooperabaturque ei Dominus, et sermonem ejus sequentibus signis confirmabat. Erat Romae matrona quaedam, civis Romana et vidua, Gutado ea dicebatur, miraque erga beatum Dominicum devotione ferebatur. Habebat autem filium unum parvulum, mala affectum valetudine. Cumque vir Dei in Ecclesia S. Marci concionem habiturus esset, matrona haec desiderio audiendi verbum Dei ex ore ejus, relicto filio, venit ad concionem. Ea finita, domum revertens, filium exanimem invenit: sed immodicum dolorem ex ejus morte conceptum silentio premens, et tum de Dei virtute, tum de beati Dominici meritis fiduciam concipiens, assumptis ancillis suis, tulit filium suum ad ecclesiam S. Sixti, ubi tum vir sanctus cum fratribus morabatur. Et quia domus illa tunc recipiendis sororibus apparabatur, alii artificum occasione intrabant cum illa. Invenit autem virum Dei stantem ad fores domus, quam Capitularem vocant, tamquam ibi aliquem expectaret. Ut vero illum vidit, misit filium defunctum ad pedes ejus, et prostrata coram illo, cum lacrymis orabat, ut ipsi filium restitueret. Dolens ergo ex animo vicem ejus vir misericors, secessit paululum ab ea, humique se abjiciens, breves Deo preces obtulit. Mox surgens, accessit ad mortuum. Crucis in eum signum expressit, manuque ejus apprehensa, sanum et incolumen erexit, reddiditque matri ejus, praecipiens ne hoc ad ullius notitiam perferret. Illa vero cum ingenti gaudio discedens, beneficium Dei, quod in suscitato filio acceperat, jucunda et glorians in Domino, aliis indicavit, sic ut etiam ad Pontificis aures perveniret. Qui sane exultans, et donis Dei gratulans, quae ipsius tempore extitissent, decrevit ut omni populo id pro concione exponeretur. Sed verus humilitatis cultor Dominicus obstitit, protestans, si id fieret, se mare transmissurum, nec unquam deinceps in hisce regionibus moraturum. Remisit igitur summus Pontifex decretum suum.

§ 6. At quanto vir Dei profundius sese abjicere nitebatur, tanto praepotens Deus eum sublimius erigere pergebat. Atque ab eo tempore, quod suam gloriam non venaretur, Pontificis et Cardinalium, qui eum etiam antea charum habuerant, affectum et benevolentiam erga illum longe propensiorem excitavit, ut et

impensius eum amarent, et ampliori honore prosequerentur. Omnium etiam aliorum tanta erga illum extitit reverentia, ut tum magnates et proceres, tum plebeji homines mira illum charitate colerent, atque ceu Angelum Dei sequerentur, beatosque se existimarent, qui vel contingere eum possent, vel quippiam ex rebus ejus adipisci. Itaque cucullus et capitium ejus adeo ab illis conscindebantur, ut vix sufficerent genibus obtegendis. Cumque fratres eos arcere vellent, ne sic vestes ejus secarent, vir Dei ait: Sinite illos suae devotioni satisfacere. Adeo enim illorum fidei congratulabatur, ut truncato habitu contemptibilis videri, pro nihilo putaret. Adfuerunt in his sancto Patri nostro viri probati, Tancredus, Ottho, Gregorius, Henricus et Albertus: quorum idcirco hic nomina expressimus, quod tanti Patris contubernio ornati, Praedicatorii Ordinis sacra quaedam fundamenta, et vivi pretiosique lapides fuere. Ita et in scriptis divinis Majorum nomina memoriae causâ exprimuntur.

§ 7. In eodem autem loco fratribus in structura laborantibus, architectum quemdam conductitium in crypta moles superne dissoluta contrivit, et sub tanto pondere diu jacentem penitus extinxit. Concurrunt Fratres ad miserabile spectaculum, summo dolore affecti. At pius pater Dominicus et inopinatae mortis casum vehementer miserans, et filiorum moerentium afflictionem non ferens, extinctum cadaver e caverna ad se jussit deportari, fusisque precibus, mox illum et vivum et incolumem restituit, et tristes filios gaudio et consolatione affecit.

§ 8. Per id tempus, consentientibus Cardinalibus, constituerat Honorius Pontifex, omnes sanctimoniales, per diversa Urbis loca dispersas, modo id fieri posset, in unum redigere, ut et facilius possent regi, et cautius custodiri. Sint enim in unum collectae, hauddubio minus difficilis est earum custodia. Porro illas ita adunatas decreverat apud sanctum Sixtum, propter antiqui loci reverentiam et opportunitatem, collocare. Cernens vero beatum Dominicum per omnia virum religiosum et ad omnes gratiosum, illi pium hoc opus committendum censuit. At ille nihil Pontificis voluntati resistens, id unum a Pontifice modestissime petiit, quandoquidem tam grande opus ipsius unius vires sustinere non possent, adjutores idoneos ut ipsi largiretur. Adjuncti sunt igitur ei a Pontifice tres Cardinales, Hugolinus Ostiensis, qui postea fuit Pontifex maximus, Stephanus de Fossa nova, Nicolaus Cardinalis, Tusculanus Episcopus: quorum hac in re exequenda fideli et operâ et consilio usus est. Tentabant ergo summa cum modestia et moderatione, quod Pontifex mandarat: sed inveteratae libertatis mala consuetudine transversim actae, Pontificis voluntati et nunciorum ejus persuasionibus sive adhortationibus parère, stulta quadam audaciâ et muliebri pertinaciâ, omnes pariter detrectarunt.

§ 9. Erat tum in Urbe insigne quoddam monasterium sanctimonialium, quod sanctae Mariae trans Tiberim, dicebatur, in quo venerabilis et omni honore dignissima ejusdem Virginis matris servabatur imago, quam beatissimus Lucas Evangelista ad vultus ejus et habitus similitudinem ad vivum plane creditur depinxisse. Quae quidem piissima imago nescio quo casu illi ecclesiae sublata fuerat, sed illi coelesti miraculo fuit restituta. Eam vero, ut par est, illius monasterii sorores, et Romani omnes ineffabili studio venerabantur. Ad hunc ergo locum ut beatus Dominicus accessit, Abbatissam et sorores omnes, unâ tamen dempta, ad Pontificis voluntatem inflexit: cunctaeque in manus ei obedientiam promiserunt, se inde migraturas, si illa dulcissima imago cum ipsis vellet transferri. Eam conditionem libenter accepit S. Dominicus, illud adjiciens, si illa desiderabilis imago, uti olim, ad suam rediret ecclesiam, et ipsae pariter essent ab hac obedientia absolutae. His ita gestis, prohibuit eis, ne posthac e monasterio exirent visitatum parentes vel alios quoscumque.

§ 10. Ubi resciverunt earum cognati et amici, quidnam fecissent, et quibus assensissent, multo furore perciti, ad eas venere, dureque objurgarunt, quod ad persuasionem hominis ignoti tam celebri loco derelicto, alio se transferre vellent: nec a contumeliis sancti viri abstinebant, eum sacrilegis linguis hominem nequam et scurram appellantes. Itaque perturbatis illis et foemineo timore perterritis, non paucae ex eis rei bene gestae quadam irrationabili ductae sunt poenitentiâ. Haec autem omnia vir Dei, licet absens, eo spiritu, quo regebatur, revelante cognovit. Sustinens autem ad breve tempus, quodam die mane venit ad locum, et post oblatum Missae sacrificium, concione peracta, dixit ad illas blande et leniter: « Filiae meae, jam quidem de sanctitatis proposito, perinde atque de maleficio, multum doletis, et vultis a bona via pedem retrahere, et a tergo Domini recedere. Sed cum apud Deum grati illi sint et accepti, qui voluntarie ei sacrificant, et ultro se ei offerunt: si qua in vobis est timens Deum, et audiens vocem servi ejus, sponte, uti conventum est, huc ad me accedat, Domino obedientiam oblatura. » Tunc Abbatissa cum omnibus aliis, sicut jam ante fecerant, denuo in ejus manus voluntariam obedientiam promiserunt. Quae enim abierant retro post satanam, sancti patris meritis sunt reversae. Deinde vir prudens quosdam conversos, viros religiosos et solertes adhibuit, qui monasterium perpetuo custodirent, et sororibus necessaria ministrarent: abstulitque claves omnes, et totius monasterii administrationem in se recipiens, non permisit, ut deinceps vel propinquis, vel aliis sine arbitris loquerentur.

§ 11. Postea fidelis Domini servus et prudens ex consensu trium Cardinalium, quorum regebatur et muniebatur auxiliis, id constituit, ut apud S. Sixtum quarta feriâ, ipsi quatuor convenirent,

et ibidem Abbatissa, quam diximus, cum monialibus omnibus praesens, administrationem et jura omnia monasterii Cardinalibus et ipsi resignaret, uti etiam factum est. Ecce autem sedente viro sanctissimo cum illis Cardinalibus in media Capitulari domo, Abbatissa vero cum monialibus adstante, ut ea res divinitus gesta evidenti miraculo declararetur: vir quidam ėjulans et comam vellens, voce horribili exclamat: Eheu, eheu. Cunctis exterritis et sciscitantibus quid haberet, respondit: Nepos Stephani Cardinalis ab equo cadens, mortuus est. Dicebatur is Napuleon. Ea re prorsus inopinata et miserabili Stephanus Cardinalis patruus ejus attonitus et angustatus, in beatum Dominicum caput reclinavit: alii vero excipientes, sustulerunt eum. At sanctus pater surgens, aquam benedictam in Christi nomine ei adspersit.

§ **12**. Porro frater Tancredus dixit ad virum Dei: Ubi est pietas tua, pater, ubi nunc fides in Dominum? Cur pro salute adolescentis non oras Deum? Tum vir Dei egressus, ibat ad cadaver, miseranda concussione et immodica dissipatione horribiliter deturpatum. Jussit autem illud in quasdam aedes inferri: porro F. Tancredo et aliis, qui cum ipso erant, dixit, ut pro sacrificio offerendo altare ipsi praepararent. Ibant ergo Cardinales cum suis, et Abbatissa cum sanctimonialibus, ad locum ubi vir beatus erat hostiam salutarem immolaturus. Cum autem jam adstaret ad aram cum summa, ut solebat, reverentiâ, immenso perfusus est lacrymarum imbre, Spiritu Sancto flante: cumque corpus Christi purissimis manibus in altum elevaret, cunctis qui aderant spectantibus et stupentibus, ipse pariter cubiti unius altitudine a terra elevatus est, corpus terrenum et grave animi devotione et spiritu gratiae sursum attollente. Oblationis inde ministerio piissime peracto, vir beatissimus ad corpus defuncti, Domini misericordiam imploraturus, accessit. Sequebantur eum Cardinales cum famulis suis, itemque Abbatissa cum sororibus suis, cum moerore et fiducia, quid in sui nominis gloriam Dominus facturus esset, penitus ignorantes. Stans autem vir piissimus ad corpus extinctum, caput et caetera membra conquassata, ipsosque pedes manu sua contrectavit, suis locis accurate et commiter omnia componendo. Deinde ad preces juxta feretrum se contulit. Cumque hunc in modum secundo et tertio fecisset, surgens ab oratione, signo Crucis eum consignavit: stansque ad caput defuncti, sublatis in coelum manibus, divina virtute ipse quoque plus quam cubito uno suspensus in aëre, magna voce clamavit: Adolescens Napuleon, in nomine Domini nostri Jesu Christi tibi dico, surge. Confestim videntibus cunctis, qui ad tam grande spectaculum confluxerant, sanus et incolumis surrexit, dixitque ad virum Dei: Pater, da mihi quod edam. Moxque vir pius dedit ei cibum et potum, sanumque et hilarem, nec ullum contriti corporis vestigium habentem reddidit venerabili viro

Stephano Cardinali. Jacuerat exanimis a mane usque ad horam nonam.

§ 13. Ad hoc usque tempus in Urbe Fratres Praedicatores apud S. Sixtum manserant, ubi haec et plura alia admiranda omnipotens Salvator per S. Dominicum operatus est. At Pontifex Honorius, qui virum Dei haud vulgariter amabat, ecclesiam S. Sabinae eis tradidit incolendam, ubi hodieque Pontificum benevolentiâ persevèrant. Eo libros et omnia, quae hactenus apud sanctum Sixtum habuerant, transtulere. In ea ecclesia S. Sabinae beatorum martyrum Alexandri Papae, Eventii et Theodùli corpora quiescunt. Is Alexander, a beato Petro Apostolo septimus, et hujus nominis primus Romanae sedis Pontifex, sub Trajano principe post vincula, carceres, eculeum, ignes et ungulas, punctis creberrimis per tota membra peremptus est: Eventius et Theodulus presbyteri, post longam carceris tolerantiam ignibus examinati, ad extremum capite caesi sunt: eorumque illustribus titulis hic Fratrum Praedicatorum locus ornatur. Extat vero ibidem titulus insignis S. Sabinae, cujus Cardinalis fuit Hugo Ordinis Praedicatorii, vir doctissimus et cumprimis religiosus: cujus doctrinâ scriptisque praeclaris hodieque Ecclesia eruditur.

§ 14. Ad quem sane cum se contulissent, ut diximus, Fratres cum omnibus rebus suis, agente beato patre Dominico, tempus ab illo praestitutum est, quo deberent sorores in ecclesiam sancti Sixti, ubi Fratres hactenus habitaverant, succedere. Anno igitur a nato Salvatore MCCXIX 12 Calendas Martii, Abbatissa cum sororibus S. Mariae Transtiberinae possidendam accepere ecclesiam sancti Sixti, ibique habitare coeperunt, Domino perpetuo serviturae. Erat inter illas puella quaedam Caecilia, annos nata decem et septem. Ea in ipso portae ingressu prima ante omnes habitum Ordinis induit ministerio beati viri, in cujus manus tertio obedientiam promisit. Post eam Abbatissa caeteraeque sorores et multae aliae eum habitum simpliciter suscepere et professionem fecere: quae omnes erant numero quatuor et quadraginta. Porro Romani illam insignem beatissimae Matris Dei imaginem, quae apud Moniales trans Tiberim fuerat, inde tolli nolebant, quod facilior illic eis ad illam contemplandam aditus pateret. Itaque vir sanctus nocte sequenti, duobus Cardinalibus, Nicolao Tusculano Episcopo, et Stephano, cujus nepotem ad vitam revocarat, comitantibus, et cum permultis aliis, simul etiam magna luminum copiâ tum praecedente, tum subsequente, nudis pedibus incedentibus, illam cunctis optatissimam et dulcissimam virgineae Matris imaginem propriis humeris reverentissime deportavit: quam sane sorores nudis pedibus, orantes expectabant, et cum lacrymis, multaque animi exultatione exceperunt: permanetque ea apud illas usque in hodiernum diem.

§ 15. Primum hoc sororum monasterium auctor et architectus

Praedicatorii Ordinis Dominicus instituit, ejusque Sanctimoniales summo studio in disciplina monastica conservans, erudivit, saepe pro illarum consolatione conciones et collationes fratribus audientibus habuit, de Ordinis disciplina paterne docuit, quippe cui singularis gratiae virtus affatim multa suppeteret. Coram illis et in illis per eum virtus Altissimi miracula multa evidenter declaravit. Concionabatur quandoque vir beatus apud S. Sixtum Dominicâ secunda Quadragesimae, aderat etiam populi frequens auditorium : et ecce daemoniaca quaedam, ejus concionem interturbans, crebro dictitabat : Sceleste, sceleste, tuis imposturis quatuor, quae meae erant, mihi abstulisti. Meae, inquam, erant, et tu eas mihi eripuisti. Populo vero indigne ferente eam concionis interpellationem, saepe ei beatus vir dixit : Obmutesce, obmutesce. Respondit daemon per os foeminae obsessae : Non nos hinc ejicies : nostra est haec, nec inde emigrabimus : septem sumus, et hoc pacto in eam ingressi sumus : coeperuntque singuli, quomodo in eam intrassent, diversis vocibus enunciare. Crescente autem populi commotione et tumultu, vir Dei sublata manu edidit Crucis signum, et ait : In nomine Jesu Christi praecipio vobis, ut exeatis, et eam deinceps minime vexetis. Continuo mulier horribili corporis distensione compacta, magnam carbonum molem evomuit, tanta sanguinis copiâ sequente, ut quasi mortua videretur. Jussit autem vir sanctus eam ex ecclesia educi, et curam ejus haberi donec plenius sanaretur. Reddita sanitati, Christo se dicavit, eamque beatus Dominicus dici voluit sororem Amatam. Vixit ea diu postea sana et incolumis in operibus bonis. Factum est hoc insigne miraculum die octava ab ingressu sororum in ecclesiam S. Sixti : quae sane ut viderunt eum in publica concione tanta auctoritate daemonibus imperantem, stupentes timebant valde.

§ **16**. Alio tempore piissimus vir de filiarum salute solicitus, accessit ad locum, et e sorore Constantia Rotularia (sic enim vocant eam, quae reddit responsa adventantibus) sciscitatus est, num recte valerent sorores Theodora et Thedramia. Respondente Constantiâ febribus illas vexari, et Theodoram jam ex paroxysmo decumbere, vir misericors ait ad eam : Abi, et dic eis me jussisse, ne deinceps febricitent. Fecit illa, ut jussa erat, et mox omni morbo expeditae sorores, incolumes extitere, aliis sororibus videntibus, et ad tantum miraculum stupentibus. Reversa ad virum Dei Constantia (expectabat enim eam), indicavit rem totam. Ille, gratias agens Deo, abscessit.

§ **17**. Cum sic Romae concionaretur vir sanctus, tamquam palmes in vite manens, uberes animarum fructus attulit, ita ut duo praeclara, alterum Fratrum Praedicatorum, alterum Sororum, monasteria, plena religiosissimis et Deo devotissimis hominibus, instituta sint. Sanctus enim erat, et qui cum eo conversabantur,

sancti fiebant. Sic ergo, ut semper optarat, fructificans profecit, nec tamen animo ejus charitate dilatato suffecit. Diffusa enim erat in corde ejus charitas per Spiritum Sanctum, qui habitabat in eo, et cupiebat omnes esse in visceribus Jesu Christi. Haec namque piissima affectio, et Deo gratissimum desiderium, sanctissimum pectus ejus sibi vendicarat, ut animas proximorum lucraretur, et suo conjungeret Creatori. Hoc lacrymis et precibus a Domino contendit: hoc ferventibus concionibus, et perfectissimis studiis egit: et praeclaris per eum Dominus miraculis complevit. Optabat impendi et superimpendi pro animarum salute, idque exemplo Salvatoris, qui seipsum tradidit pro animabus nostris. Nihil vel tam laboriosum, vel terribile potuit accidere, quod pro salute proximi refugeret: nihil tam carum aut adeo pretiosum offerri, quod non charitati posthaberet, et ejus causâ exponeret. Ea igitur curâ et solicitudine eum stimulante, ut et animas Domino adduceret, et Ordinem suum propagaret, ab Urbe misit Bononiam fratres Joannem et Bertrandum, anno Christi MCCXVIII. Deinde illis adjunxit fratrem Christianum et Conversum quemdam. Ii Bononiae degentes, magnas paupertatis angustias perpessi sunt...

§ **18**. Cum beatus vir Romae apud sanctam Sabinam in Ecclesia Fratrum pro consuetudine sua pernoctaret, et jam media nocte oraret, cunctis fratribus quiescentibus, in dormitorium ingressus, in quadam ejus parte constitit, Domino preces offerens. Elevatis autem oculis, vidit ab alia parte tres admiranda pulchritudine virgines, in iisque mediam formâ incomparabili: cujus aliae latus claudebant utrinque: et una quidem ferebat situlam splendidam et elegantem: altera vero aspergillum porrigebat in medio gradienti Reginae. Transiens ergo Regina cum virginibus per dormitorium, singulos fratres suis in lectis quiescentes conspergebat, eosque Crucis signo consignabat. Unum solum praeteriit, nihil ei hujus gratiae impertiens: ut discant posteri, quam religionis disciplinam, quod pudicitiae studium velit in nobis extare etiam dormientibus, visitans nos omni tempore misericordiae Mater. Advertit hoc beatus Dominicus, quid fratri accidisset: surgensque a prece, Reginae processit obviam, ubi lampas dormitorii pendebat, ad ejusque prostratus pedes: Obsecro, inquit, Domina mea, indica servo tuo, quaenam sis. Dicebat hoc, licet eam spiritu cognosceret. Per id tempus antiphona, *Salve regina*, in coenobio fratrum et sororum Romae flexis genibus sine cantu dicebatur. Respondit ei Domina: Ego sum illa misericordiae Regina, quam quotidie ad vesperam piis mentibus invocatis: cumque dicitis, *Eja ergo advocata nostra:* prosterno me coram Filio, orans illum pro Ordinis hujus conservatione. Tum ille concepta fiduciâ: Quae sunt, inquit, o Domina, virgines speciosissimae, quae te comitantur? Respondit illa: Caecilia et Catharina. Rursus ille:

Cur mea Domina, ait, fratrem illum aversata praeteriisti? Respondit Domina: Quod non ita, ut decebat, se gereret. Deinde ad reliquos fratres pergens, cum eos quoque conspersisset, et consignasset, disparuit.

§ **19**. Vir Dei autem ad locum rediit, ubi prius constiterat: et ecce repente extra se rapitur ante Deum, videtque sedentem Dominum, et a dexteris ei assidentem Matrem ejus, indutam pallio coloris sapphirini. Circumspiciens vero, vidit ex omni natione spiritualium Patrum, qui sacris instituendis religionibus sive monasticis institutis, Christo filios et filias spiritales genuerant, magnam copiam, in conspectu Domini gloriantem. Sed nullum ibi suorum filiorum videns, pudore suffusus et intimo dolore compunctus, acerbissime flevit: atque a majestatis divinae gloria exterritus, èminus stetit, non ausus vultui Dei et Virginis excellentiae appropinquare. Innuit autem ei Mater Domini, ut ad ipsam veniret: at ille tremens et pavens, non audebat accedere, donec etiam a Domino esset accersitus. Tum vero accessit corde compunctus, humilis spiritu, totus infusus acerbissimis lacrymis, et ad Filii atque Matris ejus pedes cum summa humilitate se projecit. Dixitque Dominus Jesus ad eum: Surge; cumque staret coram Domino, ait ad illum: Quid ita misere luges? Ille respondit: Quod coram te omnium monasticorum Ordinum homines adesse conspicio: de meis vero ne unum quidem. Ait Christus ad eum: Vis videre filios tuos? Respondit ille: Id vel maxime velim. Tunc Christus manum suam ponens super humerum Matris, dixit ad eum: Institutum sive Ordinem tuum ego commisi Matri meae. Sed illo instante et cupiente videre filios Instituti sui, rursus ait Dominus: Ita plane eos videre vis? Respondente eo, se id modis omnibus cupere, Mater Domini pallium, quo induta erat, expandit coram lacrymabundo Dominico, quod tantae erat amplitudinis, ut totam coelestem Jerusalem suaviter circumplecti videretur. Atque sub hoc securitatis tegumento et pietatis sinu vidit ille coelestium arcanorum contemplator, fratrum Ordinis sui innumeram multitudinem, singularis cujusdam protectionis curâ et peculiaris amoris brachiis circumplexam. Itaque luctus mutatur in gaudium, lamenta abeunt in jubilum: et ille spiritu exultans, prostratus agit gratias Dei Filio et ejus Matri singulari. Mox ad se redit, et signo ad nocturnas preces fratres excitante, omnes surgunt. Illis precibus absolutis, ad domum Capitularem vir Dei fratres, convocat, prolixe ad eos concionatur, admonet ut ament Matrem Dei, cujus erat mirificis consolationibus egregie recreatus.

§ **20**. Solebat beatus Dominicus visitare afflictos, inopes consolari. Erat autem Romae in turri juxta portam Lateranensem quaedam solitaria foemina, Bona nomine, magna religione et sanctitate. Eam morbus gravissimus infestabat, ita ut ex pectore et uberibus ejus scaterent vermes innumeri. Sed illa tam

horrendam vexationem adeo sedate et patienter, tantaque animi magnitudine tulit, ut interdum vermes excidentes colligeret, et in pectus suum reponeret. Visitabat eam sanctus Dominicus, ejus confessionem recipiebat, et crebro illi Eucharistiam porrigebat. Cumque die quodam tanti sacramenti eam fecisset participem, et consolationis atque aedificationis verba ei loqueretur, sedens ad fenestellam ejus, inter alia rogavit eam, ut locum tam immaniter corrosum ipsi ostenderet. Fecit hoc illa, viditque vir sanctus pectus ejus vermibus plenum : multaque erga illam commiseratione affectus, Oro te, inquit, ut pro magno munere largiaris mihi unum ex his vermibus. Noluit illa, nisi fidem daret vir sanctus, se vermem redditurum. Illo hoc promittente, tulit vermem a pectore, et per fenestellam ei tradidit. Is sane magnus erat, atro capite. Ut vero illum beatus Dominicus accepit, et digitos suos vertit, eumque inspexit, subito versus est in gemmam elegantissimam. Ea re perspecta, non mediocriter admirabantur fratres, qui cum illo erant, dicebantque viro Dei, ne ei gemmam restitueret. Illa vero lacrymante et orante, ut sua gemma ipsi redderetur, vir Dei stans promissis suis, eam fenestellae imposuit: eamque acceptam illa, cernente beato viro et sociis ejus, ad suum pectus apposuit, repente mutatam in vermem. Tum vero sanctus vir, cum ei bene precatus esset, eamque consignasset, ab ea discessit. Illo autem a turri descendente, ubera ab ejus pectore deciderunt una cum vermibus, qui extincti sunt, pectusque consolidatum, paulatim integre restitutum est, omnisque illius horrendae putredinis dolor sopitus est. Post aliquot dies invisit eam vir Dei, planeque incolumem et gaudentem reperit. Illa autem narrabat fratribus, quemadmodum Dei gratiâ et sancti viri meritis eo morbo liberata esset.

§ **21**. Fuit itidem Romae inclusa quaedam apud aedem S. Anastasiae, Lucia nomine : quam, cum ad S. Sixtum iret, subinde invisere solebat vir Dei. Ejus brachium adeo saevissimus morbus corroserat, ut carne et cute exèsis, totum os usque ad cubitum nudum apparèret. Jubente autem viro beato, ut brachium ipsi ostenderet, illa paruit. At viso tanto dolore, vir piissimus, ejus misertus, Cruce eam consignavit, eique bene precatus, abiit. Confestim illa meritis ejus plenissime sanata est. Huic rei interfuit F. Bertrandus, et complures alii.

Liber III. § **1**. Venerabilis magister Reginaldus, licet jam professione esset obligatus Ordini, at tamen cum bona venia beati Dominici, ut suum expleret desiderium, cum Episcopo Aurelianensi mare transiit. Indeque reversus, Bononiam venit anno partae salutis MCCXVIII 12 Calend. Januarii : coepitque mox totus in conciones incumbere. Erat vero vehementer ignitum eloquium ejus, sermoque ejus ceu facula ardens auditorum corda inflammabat, ut vix quisquam tam saxeo esset pectore, qui se

absconderet a calore ejus. Fervebat tum tota Bononia, quod novus videretur apparuisse Elias. Per id tempus multos recepit ad Ordinem, sive in sui instituti sodalitatem, auctusque est Praedicatorum numerus: multique ad eos adjuncti sunt, quorum praedicationis luce, permulti in Orbe instar stellarum radiant. Eam lucem futuram Deus ante praemonstravit. Priusquam enim venissent Dominicani fratres Bononiam, mulier quaedam Deo devota et chara, contra locum, in quo illi habitaturi erant, et nunc habitant, non raro flexis genibus adorabat. Cumque eam perinde ut fatuam homines reprehenderent, illa dicebat: Vos potius miseri et fatui estis: qui si sciretis, quinam et qualia hic futura sint, mecum pariter adoraretis. Per eos enim, qui hunc locum occupaturi sunt, totus illustrabitur orbis. Habitaverunt antea fratres apud ecclesiam de Vascarella: sed paulo post adventum magistri Reginaldi, rogante Hugolino Ostiensi Episcopo, qui postea factus est Pontifex maximus, Bononiensis antistes, Ecclesiam sancti Nicolai illis assignavit. Cujus sacellanus et presbyter Rudolphus, vir bonus et pius, Dominicanorum habitum suscepit...

§ 2. Interim dum ea quae retulimus, per venerabilem Reginaldum agerentur Bononiae, omnipotens Deus per merita beati Dominici diversis locis multa admiranda operatus est. Cum enim Romae apud sanctum Sixtum centum fratres cum illo sub Evangelica degerent paupertate, die quodam missi sunt ab eo duo fratres, Joannes Càlaber et Albertus Romanus, ut eleemosynam peterent. Illis a mane usque ad tertiam frustra laborantibus, et jam revertentibus occurrit quaedam mulier, bene erga fratres affecta, deditque eis panem unum, dicens: Nolim vos prorsus vacuos redire. Eo accepto pane, quidam vir candidus et pulcher rogavit obnixe, ut darent ipsi eleemosynam. Illi excusant se, quod non possint dare, cum ipsi egeant. Urgente illo, dederunt ei panem illum pro Dei amore: isque mox ab eis disparuit.

§ 3. Redeuntibus domum venit obviam pius pater Dominicus, qui per revelationem jam didicerat omnia quae illis acciderant: dixitque illis jucundo vultu: Jam nihil habetis filii? Illi narraverunt ei omnia, et quod panem dedissent pauperi. Ait vir sanctus ad eos: Angelus Domini is fuit, et Dominus pascet servos suos. Eamus oratum. Egressus inde ab ecclesia, jussit fratres ad prandium adesse. Quibusdam dicentibus frustra illos conventuros, cum nihil esset, quod posset apponi: ille sciens quid facturus esset Deus: Dominus, inquit, pascet servos suos. Illis prae pusilla fide adhuc haesitantibus et cunctantibus, vocavit fratrem Rogerum Cellarium, mandans ei, ut fratres ad mensam acciret, a Domino alimoniam habituros. Tandem instructis mensis et scyphis appositis, dato signo ingressi sunt fratres in refectorium, et sanctus vir mensis benedixit. Cunctis sedentibus, legit ad mensas F. Henricus Romanus. Porro vir Dei Dominicus, junctis

manibus, coepit orare ad mensam. Et ecce, ut promisit, aderat providentia divina, pastura servos suos. Duo enim formosissimi adolescentes in medio refectorio apparuere, panes candidissimos ferentes, et ab infimis incipientes fratribus, singulis singulos apposuere panes, unus a dexteris, alter a sinistris. Ubi ad beatum Dominicum ventum fuit, illi quoque panem praebuere, et submissis capitibus, ab eorum oculis ablati sunt. Dixit autem vir Dei: Comedite nunc fratres, comedite panem, vobis missum a Domino. Deinde ait ad illos qui mensis ministrabant, ut vinum adferrent. Illis dicentibus se nihil vini habere, vir Dei plenus Spiritu Sancto: Ite, inquit, ad dolium, et de vino in illud a Domino infuso, nobis haurite. Eunt illi, inveniunt dolium optimo vino redundans, quod haustum fratribus apportant, dixitque beatus Dominicus: Bibite fratres vinum vobis a Domino donatum. Comederunt itaque et biberunt inde die illo et sequenti. Tertio die post sumptum cibum, quidquid fragmentorum superfuit, jussit beatus Dominicus dari pauperibus, nec quicquam inde voluit reservari. Postea vir sanctus hortabatur fratres spem suam in Domino collocare, nec in ulla necessitate de illius benignitate diffidere, usus apud eos concione egregia.

§ 4. Alio quoque tempore Procurator fratrum ejusdem domus, indicavit sancto viro deesse panes. Ille jucundo spiritu benedixit Deum, et exiguum illud, quod supererat, jussit particulatim in mensis apponi. Erant tum in monasterio fratres plus minus quadraginta. Fratres ad signum datum ingressi refectorium, post benedictionem singuli buccellas sibi appositas cum gaudio frangunt, moxque duo juvenes ejusdem et formae et habitus, in refectorium multos panes important, iisque beato viro tacite oblatis, subito recedunt, nec sciri potuit, quinam fuerint. Tum vir sanctus ad omnes manus extendens, « Jamnunc, inquit, fratres comedite. O miram Dei benignitatem, talem se timentibus escam praeparantem.»

§ 5. In eadem domo vel monasterio vir Dei fratribus palam praedixit, duos ex ipsis corpore, duos animo morituros. Nec mora, ut praedixerat, ita rei declaravit eventus. Frater Gregorius vir pulcherrimus et admodum gratiosus, primo, et F. Albertus, qui pro eleemosynis missus, panem angelo dedit, tertio die perceptis admodum religiose Sacramentis in Domino obdormierunt. Alii duo ab Ordine pròfugi, perierunt.

§ 6. Frater Jacobus Procurator quandoque gravi correptus morbo, illo magis magisque invalescente, et naturâ succumbente, ad extrema deductus fuit. Aderant fratres, ut Sacra Unctione et precibus animam emigrantem communirent. Dolebant non mediocriter, quod frater tam necessarius ipsis tolleretur, quo neminem haberent notiorem in Urbe. Permotus autem vir Dei filiorum desolatione, exclusis omnibus et ostio clauso, fusis super

eum precibus, jam egredientem spiritum potenter retinuit: accitisque fratribus eum incolumem reddidit, suo officio functurum. Dixit hoc palam ipse frater Jacobus, tanto verius, quanto id in seipso certius expertus erat. Eo procurationis munus exequente, multiplicatorum panum miraculum supra memoratum contigit.

§ 7. Admisit in sodalitatem suam beatus Dominicus juvenem pulcherrimum, Henricum nomine, genere quidem nobilem, sed moribus nobiliorem, civem Romanum. Id indigne ferentes propinqui ejus, eum e coenobio extrahere nitebantur. Ea re animadversa, vir prudens Dominicus, adjunctis ejus itineris sociis, ad aliud coenobium eum misit. Jam flumen juxta viam Numentanam transmiserant, et ecce cognati ejus ut eum rapiant, ad alteram fluminis ripam adsunt. Novitius Deo et beati Dominici meritis se commendat, ut ex illorum manibus eripiatur. Mox, jubente Deo, intantum excrescit aqua, ut eam illi persecutores equis transire non possent. Id ubi viderunt, admiratione perculsi abierunt, nihil molestiae deinceps juveni inferentes. Fratres id animadvertentes, redeunt ad fluvium, qui jam ita detumuerat, et liberum illis transeuntibus iter praeberet.

§ 8. Die quodam vir sanctus tardius venit ad sorores, et omnibus ad fenestram convocari jussis, coram fratribus ita ait: Filiae meae, ego ex piscatione redeo, in qua Domino largiente magnum piscem coepi. Dicebat hoc de fratre Gandeone, unico filio Alexandri magnifici viri Romani, quem in suam sodalitatem receperat. Inde cum eis conferens, multam eis consolationem attulit. Postea dicit ad eas: Expedit sane, ut parum aliquid sumamus potus: jussitque F. Rogerum Cellarium scyphum vino plenum adferre. Eum allatum benedixit vir Dei, primusque ipse bibit, inde ceteri fratres, qui erant triginta: nec quicquam de vino imminutum est. Tum vir Dei sororem Nubiam vocans, Abi, inquit, ad Rotulam, praebe scyphum hunc sororibus, ut omnes inde bibant. Tollit illa scyphum omnino plenum, ut erat, et ne guttula quidem inde fusa est, licet per multorum manus et diversa loca transferretur scyphus. Bibit primo Priorissa, bibunt sorores omnes post eam, hortante crebro beatissimo viro, ut bene bibant. Erant sorores quatuor supra centum. Postquam ergo fratres et sorores omnes ex illo charitatis poculo biberunt, omnino plenum mansit vino. His ita gestis, vir sanctus ait: Dominus vult, ut eam ad S. Sabinam, et consoler filios meos. Priorissa autem et sorores nitebantur eum retinere, quod jam fere media nox esset, nec consultum videretur, ut inde abiret. Sed ille non acquievit eis, dicens, Dominum plane velle, ut eat ad fratres, eumque missurum cum ipsis Angelum suum. Itaque assumpto F. Tancredo, qui erat Prior sive praefectus Fratrum, abscessit. Et ecce ad portam juvenis elegantissimus adest, manu virgam tenens, tamquam ad iter accinctus, illosque antecedit. Tum vir sanctus,

socios fratres inter se, et illum voluit ingredi: ipse tertio loco sequebatur. Ubi ad fratrum portam ventum est, eam diligenter seris obfirmatam cernunt. Mox juvenis, viae dux, ad quamdam portae ejus partem se applicans, eam aperit: primusque ipse ingreditur, sequuntur fratres, demum post illos intrat vir sanctus. Sed juvene rursus egresso, porta clausa inventa est. Sciscitante autem ex beato viro F. Tancredo, quis ille juvenis fuisset, S. Dominicus respondit: Angelus Dei fuit, ab illo nobis custodiendis delegatus. Inde cum in ecclesiam, nocturnas preces cum fratribus persoluturi, intrarent, fratres mirabantur, quinam januis clausis eis aditus patuisset.

§ 9. Per id tempus quidam novitius juvenis, civis Romanus, Jacobus nomine, in eo coenobio erat. Is importuna diaboli tentatione fractus, plane deliberaverat, simulatque fores templi patefactae essent, ab Ordine discedere. Fuit hoc divinitus revelatum beato Dominico. Itaque humanissime admonet adolescentem, ne a tam sancto contubernio se reddat alienum. At ille nihil flexus ejus verbis et precibus, habitum sibi detraxit, dicens se prorsus decrevisse inde abire. Dolens vir mitissimus adolescentem ea tentationis vi pulsari, Expecta, inquit, parumper fili mi: postea facturus, quod tibi visum erit. Confestim ad preces prosternitur vir sanctus, orat Dominum pro filio in suam perniciem ruente. Ibi tum repente licuit cernere, quid justi valeat deprecatio, et quam facile possit, quod velit, obtinere. Necdum preces finierat vir beatus, et adolescens totus infusus lacrymis, ad pedes ejus se advolvit, habitum quem rejecisset, sibi reddi petit, pollicetur se perpetuo in eo instituto Domino serviturum. Eum vir pius blande compellat, habitum ei restituit, hortatur ut perseveret. Vixit ille postmodum sui intercessoris meritis adjutus, multo tempore religiose et pie. Mane reversi ad sorores fratres, narrant rem gestam: ipse quoque vir sanctus fatetur ita se habere, ait diabolum voluisse rapere ovem Christi, sed eum liberasse illam de manibus ejus.

§ 10. Ingressus quandoque beatus Dominicus cum multis fratribus in monasterium sororum, de fraudibus et imposturis daemonum ad eas concionabatur. Et ecce adest satan in specie lacerti mire deformis et abominabilis, duo grandia ostentans capita: discurrit juxta ripam, ad quam sedebant, caudam et alterum caput celerrime attollit et deponit, facit impetum in sorores, tamquam in illas invasurus. At vir Dei agnoscens quis esset, in eum zelo Dei inflammatus, terribili vultu caput agitans, dicit: Inimice, inimice. Porro ad sorores se vertens: Ne timueritis, inquit: nihil vobis officere potest. Sed quibusdam jam prae nimio terrore fugere volentibus, dixit vir Dei: praecipio tibi humani generis inimice, ut quamprimum te demergas in hanc aquam. Fecit ille, ut erat jussus, nec usquam apparuit.

§ 11. Quodam tempore ab Hispaniis revertens beatus Dominicus, singulis sororibus singula cochlearia, e cupresso confecta, attulit. Cumque ad fenestram sedens cum multis fratribus, sermonem haberet ad illas, malus daemon in passeris forma prope terram, ita ut manu capi posset, supra sorores in aëre vòlitans, concionem interturbabat. Id vir Dei videns, dixit ad sororem Maximillam: Surge, et apprehensum illum adduc ad me. Illa sine difficultate comprehensum, per fenestram tradidit viro Dei. Is vero quamprimum evulsit ei pennas, dicens: Inimice, inimice. Cumque lamentabiliter garrientem plumis omnibus, cunctis subridentibus, nudasset, projecit eum: « Vade, inquiens, hostis humani generis: vola nunc, si potes. Strepitum quidem magnum concitabis, sed damnum irrogare non poteris.»

§ 12. Cum vir Dei ibidem in oratione usque ad noctis medium vigilasset, et de ecclesia egressus ad lumen candelae in capite Dormitorii sedens scriberet, daemon simiam se simulans, ridiculos gestus prae se ferebat, contorto vultu coram ipso inambulans. Tum vir sanctus manu ei innuit, ut fixo gradu consisteret, et candelam accensam coram ipso teneret. Fecit ille sic quidem, at nihilo minus pergebat ludicros exhibere gestus, cum quadam irrisione conjunctos. Interea venitur ad candelae extrema, simiae digitus aduritur, eaque ceu prae dolore se torquendo lamentatur, cum tamen gehennae ignibus ardens, flammam non timeat corpoream. Nutibus vero sanctus coëgit eum sic persistere: mansitque donec index totus combustus est, magis magisque interea se contorquens et lugens. Fecit hoc beatus Dominicus, vir fortis in fide, ut illudere sibi volenti illuderet: tandemque ferulâ, quam semper apud se gerebat, eum fortiter percussit, dicens: Recede nequam. Is ictus talem reddebat sonum, qualem solet siccus uter plenus vento. Recedens autem nequissimus spiritus, foetore post se relicto, declaravit quis esset. Merito sane inter Angelicas potestates coronandus est, qui tanta vi compressit et pudefecit diabolicas perversitates. Haec et permulta alia tum virtutum exempla, tum miraculorum signa per beatum Patrem Dominicum virtus Altissimi Romae edidit, Honorio Pontifice, qui Ordinem Praedicatorum confirmavit, et sanctum virum benigno favore prosecutus est, omnique honore dignum existimavit.

§ 13. In Hispania beatus Dominicus duo instauraral coenobia. Itaque non quae sua sunt quaerens, sed quae Jesu Christi, eo properavit proficisci. Cum autem in Tolosae regione cum multis fratribus iter ageret, et die quodam ceu veri Christi pauperes, ad prandium non nisi unum vini scyphum haberent, atque essent inter eos qui in seculo delicati admodum fuissent: eorum penuriae pius vir condolens, jussit parum illud vini, quod habebant, in magnum vas fundi, et aquam abunde multam illi superfusam, fratribus apponi, qui erant simul octo. Biberunt ergo

aquam, in vinum valde bonum mutatam, ad satietatem, Domino gratias agentes. Superfuitque de vino, quod erat eis Christi beneficio ministratum.

§ 14. A Tolosa proficiscens Lutetiam vir sanctus, cum ad Rupem Amatoriam venisset, ibidem in ecclesia beatissimae Matris Dei vigilans pernoctavit, et itineris, et pietatis comitem habens F. Bertrandum, virum sanctum, qui fuit Provinciae primus Prior Provincialis. Altera luce iter agens, obvios habuit quosdam peregrinos Tèutones: qui audientes eum cum socio psalmos et lectiones crebro recitare, pie admodum se illis adjunxere: et cum ad pagum quemdam venissent, invitarunt sanctos, et more suo laute eos acceperunt, eodem modo diebus quatuor eos tractantes. Quarto autem die ingemiscens beatus vir, dixit ad socium: «Revera, frater, sentio me laesum in conscientia, quod horum peregrinorum carnalia metimus, cum eis spiritalia non seminemus. Si placet ergo, flexis genibus rogemus Dominum, ut det nobis cognitionem sermonis eorum, et ut possimus Germanice loqui, et Dominum Jesum eis annunciare.» Orant igitur, et stupentibus peregrinis, loquuntur Teutonice: idque aliis diebus quatuor, quibus cum eis gradiebantur, et de Domino Salvatore sermones miscebant. Tandem ubi Aureliam ventum est, Teutones ab eis recesserunt, illorum precibus se humiliter commendantes. Altero die beatus Dominicus dixit fratri: « Jam frater ingredimur Lutetiam, et si cognoverint fratres, divinitus nos accepisse peritiam alieni sermonis, nos sanctos putabunt, cum simus peccatores: ad seculares vero si divulgatum erit, multae patebimus vanitati. Quamobrem praecipio tibi, ne cuiquam mortalium ante meum obitum id revèles.» Ita latuit res, donec sancto viro defuncto, per F. Bertrandum ad aliorum notitiam perlata est.

§ 15. Iste F. Bertrandus vir sanctus fuit, et primus, ut diximus, Provinciae Provincialis Prior, solebatque fere quotidie Missam pro peccatis celebrare. Sciscitante autem ex eo F. Benedicto, viro prudente, cur raro pro defunctis, saepissime pro peccatis sacrificaret, ille respondit: Vitâ defuncti, de sua salute certi sunt: nos in periculis fluctuamus. Ait illi F. Benedictus: Si sint duo mendici, alter sanis membris, alter iis carens: utri potissimum opitulaberis? Respondit: illi sane, qui se minus juvare potest. Tum Benedictus: Nimirum, inquit, ii sunt defuncti, quibus nec os est ad confitendum, nec manus ad operandum: sed nostram opem postulant. Vivi autem peccatores et os et manus habent, et possunt iis sibi consulere. Sed cum a sententia sua non deduceretur Bertrandus, sequenti nocte quidam terribilis defunctus apparuit ei, et fasce lignorum mire eum compressit, atque decies et eo amplius illa nocte eum excitans perterruit et vexavit. Igitur prodeunte aurorâ F. Benedictum ad se vocat, narrat totius noctis historiam: inde religiose et lacrymabundus ad aram accedens,

pro defunctis sacrificium obtulit, idemque deinceps saepius fecit. Hic est, inquam, pater Bertrandus, vir sanctus et reverendus, cui beatus Dominicus praecepit, ut non sua, sed aliorum peccata ploraret. Noverat enim illum, ob sua peccata, nimias a se poenas repetere. Tantae autem efficaciae illa beati Dominici jussio apud animum F. Bertrandi fuit, quod ab eo tempore, etiamsi vellet, pro suis culpis flere non potuit: ad aliorum lugenda errata, magna ei lacrymarum copia praesto fuit.

§ **16**. Alio quodam tempore B. Dominicus iter agens, obvium habuit quemdam sanctum Dei hominem, sed alterius linguae. Dolens ergo non posse se eum alloqui, coelestisque consolationis et fraternae aedificationis flagrans desiderio, Dominum orat, ut praestet facultatem cum illo viro Dei colloquendi. Praestatur utrique copia variis loquendi linguis: et sic triduo spiritalibus colloquiis et divinis sermonibus vicissim recreati, tandem a se separantur.

§ **17**. Alias proficiscente eo cum F. Bertrando, ingens tempestas eis incubuit, quam multa pluvia secuta est. Ruente e coelo imbre et terram inundante, vir beatus illi signum Crucis opposuit. Itaque in tanta aëris intemperie, virtute Crucis protecti, adeo nihil ex pluvia molestiae tulere, ut nec vestimentorum fimbria madefacta sit. Diversum vero alias accidit, cum cadente pluviâ, et viri beati et sociorum ejus vestes madèrent. Aliis ergo ob siccandas eas ad ignem remanentibus, beatus Dominicus Sancti Spiritus igne fervens, more suo in ecclesiam, illic in precibus pernox futurus, se ita madidus recepit. Mane cum aliorum, qui apud focum haeserant, vestimenta etiamnum humecta essent, ejus adeo sicca reperta sunt, ac si tota nocte ad ignem jacuissent.

§ **18**. Anno reparatae salutis MCCXIX Beatus Dominicus Lutetiam veniens, in coenobio S. Jacobi triginta fratres invenit. Apud quos ad breve tempus haerens, eis valedixit: et gratiae Dei eos commendans, profectus est. Inde ad Castellionis castrum ubi accessit, capellanus eum hospitio accepit, cujus nepos e solario cadens, a matre et aliis pro mortuo plangebatur. Eorum vicem dolens vir beatus, cum lacrymis ad preces se prosternit. Exaudit eum Dominus, puer incolumis redditur afflictae matri, dolor omnis in gaudium mutatur. Tum sacerdos pueri avunculus, magno apparato convivio, multos pios homines invitat. At pueri mater, quartana laborans febre, caeteris anguillas edentibus, eas vitabat. Videns id vir Dei, particulam exiguam anguillae Cruce consignatam, illi offert cum his verbis: Còmede in nomine Salvatoris. Comèdit illa, et febris omnis abscessit.

§ **19**. Tandem aestate beatus Dominicus Bononiam ingressus est, ubi jam tum apud S. Nicolaum magnus cum F. Reginaldo erat fratrum numerus: qui de adventu beati viri gavisi, cum ingenti devotione et reverentia eum ceu patrem charissimum

exceperunt: mansitque vir Dei in ea urbe usque ad supremum vitae diem, dempto quod Romam profectus fuit, et quaedam Galliae Togatae, quam vulgo Lombardiam vocant, loca visitavit, itemque Venetias. Diligebat autem verus Jesu Christi imitator Evangelicam paupertatem prae cunctis mundi opibus. Offerebat ei et fratribus, cum Bononiam venisset, Odericus quidam possessiones suas, quae aestimabantur libris Bononiensibus amplius quingentis: sed ille divitiarum contemptor, prorsus eas recusavit, conscriptamque inde coram Bononiensi Episcopo chartam, jussit rescindi. Non enim voluit, ut fratres haberent possessiones, sed eleemosynis frugaliter victitarent, contenti vilibus indumentis, et parvis atque humilibus aedibus. Absente eo, F. Rudolphus, procurator Bononiensis coenobii, parvas et vilissimas fratrum cellas nonnihil in sublime evehere coepit. Reversus autem vir Dei, ubi id conspexit, Procuratorem et alios dolens et gemens reprehendit, erumpensque in lacrymas: Itane, inquit, tam cito vultis paupertatem abjicere, et magna palatia struere? Ipsoque jubente opus illud, quoad vixit, mansit imperfectum.

§ **20**. In afflictionibus vir Dei non solum patiens erat, sed laetabatur etiam: tametsi multa tum cum fratribus victus et vestitus inopiâ premeretur, qua ille non mediocriter delectatus fuit. Ordinis canonem et ipse severiter et integre servavit, et a fratribus inviolate voluit observari: et si qui id non fecissent, multa quidem mansuetudine et blandis verbis eos puniebat, ita ut nemo turbaretur, etiamsi esset gravis ei mulcta irrogata. Occurrit ei quandoque frater a concione revertenti. Advertit autem vir sanctus, spiritu edoctus, illum secus, quam Canon praescriberet, vivere. Salutat ergo eum, rogat quo eat, num quid apud se habeat, quod nefas sit habere. Ille se cernens deprehensum, erubescit, ferre se pecuniam humiliter fatetur. Eam vir religiosissimus mox jubet projici, et fratrem indicta satisfactione emendat. Silentium statis horis semper tenuit: a verbis otiosis penitus abstinens, semper de Deo loquebatur...

§ **21**. Illis diebus beatissimus pater Dominicus, exemplar religionis, et virtutum speculum, Bononiae degens, sicut oliva fructifera in domo Dei, virtutum et famae floribus rèdolens, verbis et exemplis radians, gratiâ devotionis pinguescens, incomparabiles fructus attulit: et tamquam lignum vitae in medio paradisi, inter fratres constitutus, Deo gratissimam, angelicae similem, hominibus admirandam, solis perfectis vix imitabilem duxit vitam. Regularis observantiae prudens et discretus institutor, cultor praecipuus, executor strenuus, integre et perfectissime prae omnibus suum institutum observans, in nullo sibi parcens, severitatem communis vitae consectans. In templo, refectorio, in cibo, potu et vestitu, in jejuniis, vigiliis et aliis Praedicatorum regulam et institutum exactissime custodivit, et a fratribus quoque

accurate voluit custodiri. Interdum quidem aliis nonnihil rationabiliter indulsit, et Canonis gratiam fecit: sibiipsi vero supra humanum modum asper et rigidus, nullum penitus voluit dare laxamentum. Aliis duo pulmenta edentibus, ipse uno contentus fuit, rara enim et excellens erat in eo virtus abstinentiae. F. Rudolphus procurator quandoque etiam aliud ferculum, quod pitantiam vulgo appellant, fratribus apparabat. Id sentiens vir beatus, clam ad se accito dixit: Cur vis enecare fratres, altero hoc edulio apponendo? Dicebat hoc, quod ipse exigua alimoniâ contentus esset. Cum idem Rudolphus ei annonae inopiam indicaret, ad ecclesiam eum jussit abire, et deprecari Deum. Illo eunte, non raro sequebatur vir Dei, obtinuitque precibus suis, ut semper fratribus suppeteret, unde commode sustentarentur. Apponente Rudolpho fratribus exiguum panis quod supererat (sic enim jusserat vir Dei): ejus meritis ita augebatur, ut omnibus abunde sufficeret. Quodam jejunii die cum in refectorio fratres panem non haberent, vir sanctus signo dato innuit Procuratori, ut panem eis apponeret. Illo dicente, panem non adesse, vir Dei àlacri vultu erexit manus suas, et laudavit Dominum. Confestim in refectorium ingrediebantur duo, totidem canistra ferentes, alterum panibus, alterum siccis ficis plenum, quibus fratres abunde sunt refecti.

§ **22**. Ejusdem coenobii Procurator dolens quandoque, retulit ad virum Dei, non nisi duos panes haberi in monasterio, cum magna esset fratrum multitudo. Ille panes jubet in minutas particulas scindi, easque benedicit: et de Dei benignitate confidens, dicit ministro, ut singulis fratribus duas vel tres particulas apponat. Facit hoc ille etiam secundo et tertio, et panes augescunt: atque abundat plus, fratribus jam saturatis, quam fuerat ad mensas illatum. Solebant fratres ejus coenobii propter paupertatem initio aquam plerumque bibere: sed infirmis undecumque vinum, quoad fieri potuit, conquirebatur. Eo quandoque exhausto, frater, qui aegrorum gerebat curam, cum multa commiseratione id B. Dominico nunciavit. Is suo more ilico ad precandum Dominum se contulit, hortans caeteros, ut et ipsi sic faciant. Porro coenobii Prior dixit aegrotorum curatori, ut sublevaret vas, et quantum liceret, e vino infirmis ministraret. Eo jussa capessente, vas reperit vino plenum, haud dubio divinitus illi infuso.

§ **23**. Nulla beato viro solicitudo vel cura fuit vestitus sui. Indumenta ejus erant sane vilia, atque inde in Domino gloriabatur, nec erubuit etiam apud magnos viros vili habitu apparere. Nam brevi quodam et abjecto aliquando scapulari, ut vocant, indutus, noluit cucullo se tegere apud viros quosdam primarios. A superfluis omnino abstinens, hyeme et aestate solam tunicam sibi sufficere voluit. Nunquam neque domi, neque foris lecto usus est, sive sanus, sive aegrotus esset. Humi cubabat, vel in scamno,

storea aut crate straminea, aut paleis, vel sacco: atque ita nocte dormiebat vestitus, ut interdiu ingrediebatur, nisi quod soccos detrahebat pedibus. Semper ad lumbos catenam habebat ferream: quam eo vitâ functo in ejus corpore invenit F. Rolandus, ablatamque sibi retinuit, sed postea dono dedit patri Jordano Magistro Ordinis, beati Dominici sanctissimo successori. Post Completorium, ut vocant, et preces a fratribus communiter Domino oblatas, illos voluit se ad dormiendum conferre: ipse in ecclesia, precaturus clam, permansit. Orabat autem cum ingenti clamore et gemitu, in eumque planctum et motum erumpebat, ut in propinquis locis dormientes excitarentur, et plerumque ad lacrymas permoverentur. Ita orans, usque ad nocturnas preces pernoctavit, ac nihilo minus cum fratribus eas preces persolvens, cantabat alacriter, et alta voce. Solebat etiam per utramque transire chori partem, voce jubilante monens et invitans fratres, ut psalmòdiam alte et distincte depromerent. Post absolutas noctis preces tradens cor suum ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum, ita in oratione perstitit, ut numquam visus sit in lecto dormire. At tamen inventus est nonnumquam prae lassitudine sedens, vel in assere aut terra jacens, obdormivisse.

§ 24. Tam autem erat orationi intentus, ut propter tumultum et strepitum qualemcumque nihil ab attentione revocaretur. Nocte quadam ante aram ad preces prostratum malus daemon interturbare volens, grandem lapidem e tecto ecclesiae dejecit, idque eo impetu, ut tota ecclesia ejus casu circumsonaret, usqueadeo autem capiti ejus propinquus fuit lapis, ut ruens capitium ejus contingeret. Sed viro Dei nihil se movente, hostis terribili voce èjulans, cum multa ignominia abscessit. Cernens autem terroribus se illum frangere non posse, illudere ei voluit. Oranti enim post Completorium in specie fratris Deum obsecrantis ante quoddam altare apparuit. Eum fratrem esse existimans vir Dei, signo quodam jussit ire cubitum. Ille caput inclinans, abiit. Postea vir sanctus monuit fratres, ne quis post ultimum signum in templo permaneret. At ille fictus et commentitius frater, semel atque iterum orare se simulavit. Accessit ergo ad eum vir Dei, et ait: quae est ista inobedientia, quod jam tertio id facis, quod ego vetui ne quisquam faceret? Tum ille nequissimus cachinnum sustollens, Effeci certe, inquit, ut silentium frangeres. Cui vir sanctus: « Noli miser, ait, laetitiâ efferri, ex re nihil tibi profutura. Ego possum silentium relaxare et loqui, ubi mihi expedire visum est. »

§ 25. Occulto sane et jucundo quodam judicio suo nequissimi hostis insidias et fraudes electis suis Deus facit ad meritum et salutem proficere. Vidit nocte quadam beatus Dominicus fratrum illum accusatorem ceu ferreis manibus tenentem chartam, et ad lumen lampadis eam legentem. Interrogante autem viro beato, quid legeret, respondit, se peccata fratrum ejus legere. Magna

ergo auctoritate praecepit ei vir sanctus, ut chartulam illic relinqueret. Fecit id ille virtute Christi compulsus. Invenit autem quaedam in ea S. Dominicus, quae filios suos admonuit ut emendarent. En ut capitur iniquus in insidiis suis, et pii ab angustiis extrahuntur.

§ 26. Quodam tempore B. Dominicus nocte vigilans, et muros Jerusalem custodiens, vidit eum qui circumit, tamquam leo rugiens, quaerens quem dèvoret, per omnia monasterii loca pervagantem, dixitque ad eum: Quid ita hic circumis cruenta bestia? Ille respondit: Propter lucrum, quod hic facio. Ait ei vir sanctus: Ecquid lucraris in dormitorio? Respondit Daemon: Somnum necessarium eis aufero, quietem interpellando: efficioque ut cunctabundi surgant, pigritiâ eos retinente: hortorque ut a divinis officiis se subducant. Praeterea vero si mihi id permittatur, nocturnas corporis inquinationes et libidinosos motus in dormientibus excito. Inde vir Dei de templo interrogavit, quid in tam sancto lucraretur loco. Respondit ille, Id ago, ut tarde huc veniant, cito hinc recedant, suique immemores sint. De refectorio sciscitanti viro B. ait: Ecquis non plus, quis non minus? De colloquii loco interrogatus, cachinnatus dixit: Hic locus totus est meus. Hic existit risus, hic vani referuntur rumores, et verba inania proferuntur. Postremo ad locum Capitularem a beato patre ductus, cum horrore quodam refugit: Iste, inquiens, locus mihi tartarus est. Si quid enim alibi lucrifeci, ejus hic facio jacturam. Hic namque admonentur fratres, hic confitentur, hic accusantur, hic verberantur, hic absolvuntur. Qua causâ locum hunc prae caeteris abominor, planeque detestor. Ita miser ille, cogente illum sancto viro, Altissimi virtute, malitiae suae detexit fraudes, ut videant justi, et illum irrideant, sibique a laqueis ejus caveant, ne irretiti capiantur.

§ 27. Summus fuit beatus Dominicus paupertatis amator, in cunctis actionibus et moribus suis illam prae se ferens, filios et fratres suos ad eam consectandam accurate invitans admonitionibus et exemplis. Hujus divinae et singularis discipulorum Christi virtutis studio, possessiones, quas habebat, abjecit, oblatas recipere noluit, statutoque perpetuo severiter cavit, ne in ipsius Ordine haberentur. In structuris voluit magnos vitari sumptus. In templis quoque curiositatem fugit, studuit paupertati. In cultu et ornatu vestium Ecclesiasticarum, sanctitatis et paupertatis voluit signa extare potius, quam opes ostentari. Eam ob rem, dum viveret multum in id incubuit, ne fratres in altaribus sericis uterentur vestibus, aut argenteis vel aureis vasis, demptis calicibus: sed sacra indumenta maluit e panno simplici haberi.

§ 28. Injunxit quoque fratribus, et ipse quoque observavit, ut vilibus induti vestibus, nunquam in itinere apud se pecuniam ferrent, sed ubique victitarent eleemosynis. Possessionibus suum

institutum obscurari omnino noluit, idque in sua Regula scribi mandavit, Scribit vir prudens, spinas semen in ipsas conjectum suffocare. Itaque ne pungens divitiarum solicitudo, et anxius rerum labentium amor, sanctitatis fructum aut praedicationis semen opprimeret, paupertatem Evangelicam, quae, rejecta solicitudine, de crastino non cogitat, amplexus est, mandavitque filiis amplectendam. Dum enim temporalibus curandis plus aequo incumbitur, minor habetur cura spiritalium, et plerumque praedicandi ministerium omittitur. Longe hoc abfuit a beatissimo patre nostro Dominico, qui nunquam sibi curae esse voluit res temporarias; sed propter Christum et Evangelium, omnia detrimentum fecit, et ut stercora reputavit, Christi inopiâ dives effectus. Gaudebat ille inopiâ et penuriâ fratrum haud secus, atque laetari solent homines mundani rerum affluentiâ. Exultabat, quando nunciabatur ei annonae defectus, nuditate delectabatur. Inde proculdubio existebat in animo ejus abundans gratia, et charitas non ficta. Plerumque tunc fratres inopiâ pressi, cum sancto patre bibebant aquam, modicoque cibo contenti, laeti Domino gratias agebant. Animae enim illorum sicut adipe et pinguedine caelitus replebantur. Haec profecto patrum nostrorum vita, perfectio Evangelica fuit: nos autem vitâ vivimus tantum, et non erit tale nomen nostrum. Beatissimus Pater Dominicus non semel ostiatim petivit eleemosynam, nec recusabat vir humilis porrectum sibi pro Christi nomine panem instar mendici accipere. Impellebat vero eum ad hoc non cupiditas aut egestas, sed humilitas et charitas. Quandoque sic mendicanti quidam integrum panem dedit, quem ille, flexis genibus, cum multa devotione et humilitate, ceu munus a Deo oblatum, recepit.

Liber IV. § 1. Anno Dominicae incarnationis MCCXX a confirmatione instituti Dominicani quarto, servus Christi Dominicus pro ejusdem instituti sive Ordinis conservatione decrevit, ut Capitula generalia (sic enim Conventus patrum celebres vocant) haberentur. Acceperat enim a Sede Apostolica plenam potestatem de toto Ordine disponendi, constituendi, et corrigendi. Mandavit ergo ipse primus Ordinis generalis Magister, inclytus pater Dominicus per literas, ut Lutetiâ quatuor fratres mitterentur Bononiam ob celebrandum Capitulum generale. Missus est ergo venerabilis frater Jordanus Teuto cum aliis tribus. Eo tempore Jordanus necdum tres menses fecerat in illo instituto: sed erat gratiâ plenus, et ad omne opus bonum paratus et idoneus. In hoc Capitulo sive Conventu, cui beatus Dominicus praesedit, consilio Sancti Spiritus et illustrium virorum, quos acciverat, hujus Ordinis vel instituti locata sunt fundamenta. Ibi paupertas Evangelica primarius lapis fuit. Abjecerunt enim statuto perpetuo possessiones et reditus temporarios, etiam illis renuntiantes, quae apud Tolosam habuerant, paupertatem Christi Aegyptiorum divitiis praeferentes.

Dixitque ad fratres beatus Dominicus : « Ego dignus sum, cui haec defunctio abrogetur. Inutilis enim sum et remissus. » Et qui omnes sanctitate anteibat, multum se in omnibus coram illis abjecit. Sed cum cessionem ejus fratres non sustinerent, ex eorum consensu constituit, ut deinceps crearentur diffinitores, qui haberent potestatem de ipso et toto Capitulo statuendi et ordinandi, durante ejusmodi Conventu seu Capitulo, salva postea manente Magistro Generali ipsius reverentiâ. Ita tum ob extirpandos vitiorum frutices et virtutes plantandas, sancitum est ab illis egregiis patribus, ut quotannis generale Capitulum celebretur. Cum is autem Conventus solutus esset, sive peractum Capitulum : F. Jordanus percepta beati Dominici benedictione, ei valedicens, rediit Parisios: ubi Evangelium secundum Lucam tanta dexteritate et gratiâ fratribus praelegit, ut ejus doctrinâ multum proficerent in scientia et notitia veritatis, et pietatis affectu. Erat enim conversatio ejus sancta, et vita perfecta : unde fiebat, ut doctrina et grata et fructuosa esset...

§ 2. Quotidie fere Dominicus, nisi multum fuisset impeditus, ad fratres concionem habuit vel collationem. Loquebatur autem cum tanta animi devotione et lacrymarum copia, ut fratres quoque compuncti corde, in lacrymas erumperent. Atque hic sane parem non habuit, qui sermone suo perinde fratres ad lacrymas et compunctionis gratiam emolliret. Si vidisset fratres aliqua oblata occasione moestos et afflictos, totis visceribus condolebat eis, et orationum suarum praesidiis eos tuebatur. Multos sane pro suorum consolatione a morte ad vitam revocavit, et a variis liberavit morbis. Frater quidam Bononiae infirmis custodiendis deputatus, reliquias carnium non raro absque superioris bona venia comedebat. Fecit hoc idem ad vesperam diei cujusdam, et arreptus a daemone, horrendos edidit clamores. Fratribus accurrentibus non defuit pius pater, dolensque obsessi vicem, objurgavit nequam spiritum, quod corpus fratris sui invasisset. Dixit autem satan : Ingressus sum in eum, quod ita commeruisset, vescens carnibus aegrotorum contra tua decreta. Respondit B. vir : « Ego vero absolvo eum auctoritate Dei a peccato quod fecit : tibique praecipio in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut exeas ab eo, nec porro molestus ei sis. » His dictis, evestigio frater curatus est.

§ 3. Si qua occasione exeundum esset viro sanctissimo, tum per se, tum per socios fratres proponebat verbum Dei, et aut disputans, aut conferens, sive docens, vel orans, a divinis eloquiis proferendis non cessabat. Quando autem loquendum vel orandum, vel aliis vacandum erat, dicebat sociis : Praecedite me : interim cogitemus de Salvatore nostro. Tunc vero audiebant eum ingemiscentem ad Dominum, medullitusque suspiria trahentem. Nunquam visus est iratus, aut commotus vel turbatus labore itineris, aut quacumque occasione ; sed semper in rebus adversis et duris

patiens erat, et nudis pedibus iter agebat. Si per pagos aut urbes eundum esset, induebat calceos: inde egressus, exuebat. Calceos ferebat in humeris, cucullumque et alias vestes, nec volebat in his ferendis alium sibi vicarium substituere. Si ad lapidem aut res alias pedem offenderet, nihil motus, dicebat: Haec est poenitentia, sicque alacri vultu ire pergebat. Ita nudis pedibus Româ proficiscens, ubi venit ad locum quemdam acutis lapidibus asperum et scrupulosum, dixit socio: En ego miser quandoque coactus sum hic calceos induere. Illo causam inquirente, beatus vir respondit: Multa pluvia tum extiterat, unde rivi et flumina magna acceperant incrementa. His dictis, jam laetabatur itineris incommoditate, laudansque et benedicens Deum, alta voce cantabat hymnos, *Ave maris stella*, et, *Veni creator Spiritus*. Cumque venisset ad inundantes aquas, Crucis signum contra illas edidit, aitque socio multum formidanti, ut transiret. Ille de obedientia patris bene sperans, itemque de signo Crucis ab illo expresso, cum eo per pericula tumescentis aquae secure et feliciter penetravit.

§ 4. Quando cum sociis erat in itinere vir Dei, et ad hospitium divertere oportebat, non pro suo, sed illorum arbitratu hospitium inquirere consuevit. Per urbes et pagos ambulans, vix unquam a terra oculos attollebat. In itinere constitutus, si posset haberi copia templi, quotidie fere sacrificium offerebat. Inter sacrificandum autem multae ab oculis manabant lacrymae. Veniens ad hospitium, si esset illic ecclesia, semper eo se oratum conferebat. Quando extra monasterium erat, audito primo signo nocturnarum precum, surgebat, et fratres excitans, cum multa devotione totum divinum officium absolvebat horis et temporibus suis, tum nocturnis, tum diurnis, nihil penitus omittens. Persoluto Completorio, etiam in itinere positus cum sociis, silentium non minus servabat, quam si esset in monasterio. Mane proficiscens, et ipse intra silentium se tenebat, et fratres idem facere volebat, usque ad horam tertiam. In paleis dormiebat vestitus et calceatus, perinde ut incedebat, nisi forte soccos detraheret. Iter faciens, nihil de continuo jejunio remittebat a feriis exaltatae S. Crucis usque ad Pascha. Aestate quoque omnia ab Ecclesia indicta jejunia servavit, semperque sextis feriis jejunare voluit. Quicquid esset appositum, patienter edebat, nisi quod carnes noluit edere, nec cibos ullos carnibus admixtos vel sanguini, ubi id scire potuit. Si parum et tenuiter esset appositum, gratulabatur in Domino.

§ 5. Ad fratrum monasteria veniens, illis accitis concionabatur, proponens verbum Dei cum multa consolatione. Si illic mora esset facienda, in cibo et mensa fratribus se conformabat, servabatque Canonem monasticum integre et perfectissime, idem a fratribus ut fieret, accurate insistens. Aliquando Romam proficiscens, in itinere in gravem incidit morbum, nec tamen ea causâ voluit jejunium

solvere, aut carnes edere, aut ferculum lautius admittere, praeterquam ex pomis aut rapis confectum, quo interdum est usus, omnia Canonis monastici jejunia haud secus afflicta, quam integra valetudine observans. Idem fecit Viterbii et Mediolani morbo vexatus. Remittente se morbi dolore, cum fratribus de Deo miscebat colloquia, aut legebat ex libro, aut ipse sibi legi curabat, laudabatque Dominum. Aegrotans laetabatur: quemadmodum semper gaudere potius solebat in adversis, quam secundis et jucundis rebus.

§ 6. Magna in id curâ incubuit primus hic Praedicatorum dux et parens, ut seipsum exhiberet operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis: ne quod lingua extrinsecus sonaret, vita reprehensioni obnoxia deturparet. Curavit igitur prius opere exercere, quod postea alios docturus esset. Conciones crebro habuit, non tacebat veritatem, et salutare Dei, ut posset cum Propheta dicere: *Justitiam tuam non abscondi in corde meo* (*Psalm*. 39). Sermo ejus erat ignitus valde, et qui auditores mire permoveret. Sub concionibus multae ex ejus oculis distillabant lacrymae ita, ut complures corde compuncti flerent. Concionabatur generatim ad omnes, ad populum, ad studiosos, ad sapientes et insipientes. Omnibus se debitorem existimans, non abscondebat a concilio multo veritatem et misericordiam Dei. Monasteria sua invisens, ad fratres sermones habuit: hortabatur eos, ut summopere curarent salutem animarum, et ad praedicandum aliis promptos paratosque se exhiberent. Atque ut in eo divino ministerio liberius et expeditius versari possent, noluit ut apti et idonei ad conciones faciendas, ad easque deputati, rerum temporalium curâ ad alia distraherentur. Et initio quidem decreverat vir S. ut laici illiterati fratres temporalia administrarent: caeteri fratres orationi, meditationi, praedicationi vacarent. Sed ad ejusmodi administrationem non assensere illi prudentiores aliquot fratres, veriti ne quas ea pàreret absurditates.

§ 7. Et quia sine sanctarum notitia scripturarum perfectus praedicator nemo esse potest, hortabatur fratres fideliter vir sanctus, ut semper in novi et veteris Testamenti lectione essent: atque ipse quoque Evangelium secundum Matthaeum et Pauli Epistolas apud se ferens, multum in eis lectitabat, ut propemodum memoriâ retineret. Evangelicam enim et Apostolicam doctrinam et vitam amans et amplectens, philosophica figmenta non magnipendebat. Ad recipiendas peccatorum confessiones paratus et benignus fuit, ad consolandos afflictos omnes humanus et candidus. Optime noverat mederi tentatis et perturbatis omnibus, maxime fratribus suis, misericordiae visceribus affluens, efficacibusque et gratis verbis semper abundans.

§ 8. Sacerdos quidam videns B. Dominicum et fratres ejus in conciones ferventer incumbere, nulla terrenorum premi aut angi

curâ, caeteris posthabitis, non nisi studiis spiritualibus operam dare, eorum vitam pia quadam aemulatione appetiit, beatum se fore existimans, si aliquando posset ad eorum imitationem se componere. Plane igitur apud se statuit, spretis omnibus, ad illos se adjungere, modo novi Testamenti codicem haberet, quem ad concionandum necessarium putabat. Haec illo cogitante, ecce juvenis quidam adest, sub veste habens codicem venalem. Interrogatus a presbytero, cujusmodi sit liber, indicat esse novum Testamentum. Laetatur presbyter, eumque mox sibi comparat. Sed accepto libro, statim adfuit tentatio: haesitare coepit, num id propositum suum esset gratum Deo. Variis iterim cogitationibus exagitato visum est, ex illo codice divinum petere oraculum: fusisque Domino precibus, et forinsecus ad librum expresso Crucis signo, et Dei nomine invocato, codicem aperit, oculos ad locum primo se ipsi offerentem conjicit, occurrit ille in actibus Apostolicis, ubi B. Petro de Cornelii legatis dicitur: *Surge, descende, et vade cum eis, nihil dubitans: quia ego misi illos.* Mox igitur tamquam divino confirmatus oraculo, mundo nuncium remittens, illos secutus est.

§ **9**. Non ignorabat sanctus pater noster, piissimum Deum humanas animas aeterno amore prosequi. Itaque totus in eo erat, ut animas omnes illi adjungeret. Inerat ei mira quaedam et pene incredibilis salutis omnium aemulatio, zeloque ferventissimo nitebatur molas iniqui daemonis conterere, et de illius dentibus eruere praedam. Nec modo Christianorum, sed etiam gentilium appetebat salutem, quos etiam per seipsum adire constituerat, ut eis verbum fidei praedicaret. Tantus certe ille animarum zelator fuit, ut vix ea in re parem habere videretur. Nam cum etiam adhuc juvenis esset aetate, ea charitate plenus fuit, qua majorem nemo habet. Quaedam enim mulier in patria adhuc manenti conquesta fuit, fratrem suum a Saracenis teneri captivum. Ille mox vendendum se obtulit pro captivi redemptione: ut, sicut Christus pro nobis animam suam posuit, ille pro fratre animam suam offerret. Cupiens etiam pèregre proficisci, et pro salute proximorum exul degere, fratribus suum exposuit desiderium, ad exteras nationes abeundi, ita dicens eis: « Cum nostrum constituerimus institutum sive Ordinem, ad gentiles migrabimus, ut eos praedicando adducamus ad Dominum Jesum Christum. »

§ **10**. Interim exemplo Christi et Apostolorum ejus, filios, quos dederat ei Deus, misit in diversas regiones praedicare poenitentiam in remissionem peccatorum. Instruxit vero illos, ut spem suam in domino reponerent, contenti piorum hominum eleemosynis. Egressi itaque fratres, multam experti sunt penuriam, vias difficiles ambulantes. Contigit, duos ex illis iter agentes, cum jam hora nona abiisset, inter se conferre, ubinam necessarium possent adipisci alimentum. Jejuni enim erant, et labore

defessi: regioque illa inops et ignota eis erat. De repente autem ita solicitis adstitit vir quidam magnus in habitu peregrino, aitque ad illos: Quid inter vos agitatis homines modicae fidei? *Primum quaerite regnum Dei et justitiam ejus, et omnia adjicientur vobis*. Potuistis credere Deo, ut ejus causâ omnia relinqueretis: et nunc metuitis ne vos fame confici patiatur? Qui dat jumentis escas ipsorum, non sinet inediâ perire filios suos. Et hoc vobis erit signum: Transibitis hunc agrum, et in proxima valle pagum non magnum reperietis: in cujus ecclesiam ubi ingressi eritis, sacerdos vos invitabit. Sed quidem superveniens miles, vi ab illo tollet vos. Illis autem ita pie concertantibus, patronus ecclesiae et vos, et sacerdotem, et militem lauto convivio excipiet. His dictis disparuit: fratribus autem omnia ita ut dixerat, evenerunt. Reversi inde Parisios, fratribus qui tum pauci et pauperrimi illic erant, rem gestam indicarunt, bonus paterfamilias Dominus Jesus propheticum beati Dominici sermonem complens, hodieque servis suis largiter eleemosynas subministrat.

§ 11. Paucos quidem a principio B. Dominicus fratres habuit, et nihilo minus ablegavit eos, ut ubique concionarentur. Misit vero eos cum multa fiducia, nihil haesitans, tametsi erant in iis simplices quidam et parum literati. Noverat placuisse Deo, per stultitiam praedicationis salvos facere credentes. Illis autem propter rei novitatem et imperitiam sese excusantibus, ita dicebat: « Ite, et fructum facite: ad hoc enim vocati estis: hortamini eos, ut agant poenitentiam, propter ea, quae et vos aliquando, cum adhuc mundi amor vos teneret, perpetrastis. *Qui enim converterit peccatorem ab errore viae suae, liberabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum suorum* (*ex Jac.* 1), addebatque vir S.: Confidite in Domino, et nihil vobis deerit. » Dicebat id securus de protectione Dei coeli, cui eos precibus commendabat. Ibant igitur illi, et spiritu humilitatis, zeloque Dei ducti, non mediocrem adferebant fructum. Turbabantur omnes iniqui, quia virtus divina multiplicabat eos. Sed quos B. Dominicus periculis objiciebat, dum sic eos mitteret, eos precum suarum clypeo protegebat...

§ 12. Decanus quidam Galliae, Romam iter habens, B. Dominicum Mutinae concionantem vidit. A concione eum adit, de salute animae suae cum illo confert, inter alia dolenter commemorat ceu quoddam inevitabile naufragium, quod non possit carnis libidinem frenare: quae res cogat eum ceu desperatum, ab aliis bonis operibus abstinere. Misertus ejus vir Dei, fide qua plenus erat, eum confirmat, dicens: « Abi, deinceps age viriliter, nihil de Dei immensa misericordia despèrans. Ego tibi carnis continentiam impetrabo. » Dixit ille, et ita factum est. Qui enim antea immundus et lubricus fuerat, castus et pudicus effectus est. En quantum potest deprecatio justi.

§ 13. Eo tempore, quo B. Dominicus Bononiae morabatur, erat ibi Magister Conradus Teuto, quem suae sodalitati adjungi summopere optabant fratres. Interea venerabilis quidam Cisterciensis instituti Prior illac proficiscens, pro singulari amicitia, quam cum beato viro Romae contraxerat, eum Bononiae invisit: cumque pridie Assumptionis beatissimae Mariae de coelestibus dulcia inter se colloquia haberent, fiduciâ familiaritatis ait B. Dominicus ad amicum Priorem: « Confiteor hoc tibi, Prior, me nunquam quicquam in hac vita postulavisse a Domino, quod non pro voto impetrarim. Nec tamen id ullus unquam ex me rescivit, et tu quoque illud tacitum habebis, quoad superstes ero. » Ille admirans tam raram in sancto viro gratiam, simul etiam non immemor, quam ardenter cuperent fratres Praedicatores in suum contubernium perduci magistrum Conradum, ait ad eum: Roga ergo Deum, pater, ut tibi largiatur magistrum Conradum, quem intantum expetunt fratres habere socium. Respondit illi vir beatus: « Rem, frater, difficilem petis: at tamen si velim hac nocte Dominum deprecari, de solita ejus benignitate nihil ambigo, quin sit nostras admissurus preces. » Absolutis Completorii precibus, vir Dei praesente Priore illo et vidente, in oratione more suo mansit in ecclesia pervigil. Illucescente die, fratribus primae preces persolventibus, et Cantore hymnum, *Jam lucis orto sidere*, inchoante, ecce novum revera sidus futurum magister Conradus ad pedes B. Dominici advolvitur, admitti se in fratrem instanter et humiliter orat et impetrat.

§ 14. Is F. Conradus vitâ religiosus, in praelectionibus dexter et gratiosus, et obitum suum, et locum, in quo esset decessurus, praedixit. Jamque morte adventante, Parthenopoli sive Magdeburgi degens, Priore et fratribus praesentibus, suaviter cecinit, *Cantate Domino canticum novum, alleluja*. Et cum aliud non proferret, fratres dicebant septem Psalmos. Tum ille apertis oculis circumspiciens omnes, dixit: *Dominus vobiscum*. Illis respondentibus, *Et cum spiritu tuo*, subjunxit: *Fidelium animae per misericordiam Dei requiescant in pace*. Fratres responderunt, *Amen*, et coeperunt legere Psalmos quindecim graduum. Ubi ventum est ad ea verba Psalmi centesimi tricesimi primi, *Haec requies mea in seculum seculi:* sublato brachio, et in coelum intento digito, ore jucundo et luculenta facie spiritum reddidit. Tum vero omnes pro reverentia Salvatoris prostrati sunt, et quidam ex eis tantam sensere dulcedinem, quantam nec credere, nec exprimere potuerunt. Illi etiam qui defuncti corpus induerunt, miram odoris fragrantiam percepere, quae etiam in illorum manibus diu inhaesit. Vere beatas et efficaces patris nostri preces, quae talem gratiae filium, et gloriae cohaeredem impetrare meruerunt.

§ 15. Recepit autem B. Dominicus Bononiae in suum institutum etiam Thomam Apulum, quem propter simplicitatem et

innocentiam usqueadeo charum habuit, ut ejus specialis filius diceretur. Hunc seculares socii ejus per insidias e monasterio extractum, detracto religionis habitu, mundanis vestibus induerunt. Sed fratribus ad B. Dominicum concurrentibus, et dicentibus filium ejus ad seculum pertrahi violenter: ille mox ad ecclesiam properat, postulaturus opem a Deo. Et ecce simulatque lupi illi rapaces fratri interulam vi induerunt, ille exclamavit: Ah totus exuror: nec potuit quiete frui, donec redditis illi sanctae religionis indumentis, ad coenobium reduceretur. Is postea diu supervixit, et multum utilis atque gratiosus fuit. Jurisperitum quemdam Bononiensem amici ejus per vim e monasterio extrahere volebant. Fratres metu affecti, cogitabant nobiles quosdam, ipsorum patronos, in sui defensionem accire: sed B. Dominicus ait ad eos: « Non opus est brachio seculari vel humano praesidio. Video enim Angelos amplius ducentos circa ecclesiam, quos Dominus fratribus custodiendis deputavit.» Ita illi hostes, coelesti terrore perculsi, recesserunt.

§ **16**. Anno post natum Salvatorem MCCXXI duo fratres ibant Bononiam ad Conventum, quem generale Capitulum vocant. Illis vero junxit se quidam ad iter accinctus, cursoris speciem prae se ferens, dixitque ad eos: Quo vos iter intenditis? Illis Bononiam dicentibus, ut interessent generali Capitulo, ait: Ecquid ibi tractabitur? Responderunt fratres: Constituetur illic, ut fratres euntes in mundum universum, praedicent Evangelium omni creaturae, et annuncient regnum Dei. Tum ille: Mittenturne, inquit, nonnulli in Pannoniam? Fratres dixerunt: Volente Domino, multi mittentur. Tum commentitius ille cursor in aëra exiliens, terribili voce clamavit: Institutum vestrum, nostra ignominia est, et repente ab eorum oculis subtractus est instar fumi. Fratres autem illi postquam Bononiam venere, narraverunt omnia patri Dominico, et aliis illic in nomine Domini congregatis. Eodem tempore magister Paulus Hungarus, Juris Canonici publicus professor, ad Praedicatorum sodalitatem se contulit. Peracto autem hoc secundo Conventu generali missi sunt fratres, qui pro monasterio sufficerent, in Angliam, quibus praefectus est F. Gisilbertus. Misit etiam B. Dominicus Paulum, quem diximus, in Pannoniam secundam, quam Hungariam vocant, cum sociis, e quibus unus fuit frater Sadoch, vir magnae perfectionis. In hoc ipso Conventu vel Capitulo generali, venerabili viro Jordano absenti demandatum fuit ministerium Prioratus Provinciae Galliae Cisalpinae. Per id tempus S. Dominici institutum Parisiis complexus est dominus Eberhardus Archidiaconus Lingonensis, vir multa virtute, opere strenuus, consilio circumspectus, auctoritate magnus.

§ **17**. Interea B. Dominicus in fratrum monasterio Bononiae degebat, propèdiem de hoc seculo migraturus. In ejus sane utroque homine, id est, corpore et animo, tantus inerat decor

et puritas, ut omnium in se et adspectum et affectum provocaret. Erat staturâ mediocri, corpore gracili, pulchra facie et subrubicunda: barbae et capillorum subrufus aliquantum erat color. A fronte ejus et superciliis quidam lucis radii micantes vibrabantur, cunctos ad ejus amorem et venerationem permoventes. Vultu erat semper hilari et jucundo, nisi ad commiserationem proximi afflictio eum inflexisset. Manus habebat longas et elegantes, vocem egregiam, suavem, canoram, et tubae instar. Calvus non fuit, sed coronam rasam prorsus integram habebat, paucis capillis respersam. Ita corporis hujus membra finxerat Omnipotens Conditor, ut essent donorum ejus receptacula, et organa spiritus ejus. Fuit revera corpusculum beati viri templum Spiritus Sancti, quod numquam foedavit mortiferi peccati labes ulla, nec inquinavit insanae libidinis turpitudo.

§ **18**. Vere beata corporis hujus membra, in quibus tanta fuit cordis et carnis, in Deum vivum exultantis, consonantia. Ad omnem enim sanctitatis perfectionem contendenti, magnus aderat carnis cum spiritu consensus. Agebatur enim spiritu Dei, et carni liberrime imperabat. In perpetrandis miraculis, in gratia sanitatum et morbis curandis, quibus donis Christus illustres et gloriosos reddit sanctos suos, nulli secundus invenitur.

§ **19**. Porro, quod est miraculis excellentius, tanta morum pollebat honestate, tanto divini fervoris impetu ferebatur, ut eum vas honoris et gratiae, vas omni ornatum lapide pretioso, merito praedicemus. Inerat ei animi mira quaedam et constans aequabilitas, nisi eam erga aliquem afflictum misericordia et condolentia nonnihil interpellaret. Et quia cor gaudens exhilarat faciem, tranquillam ejus interioris hominis constitutionem externa vultus jucunditas et serenitas perspicue indicabat. Si quid secundum Deum ad rectae rationis praescriptum facere constituisset, id tanta animi constantiâ prosequebatur, ut ne sermonem quidem ullum, semel ab ore matura deliberatione prolatum, irritum fieri pateretur. Etsi autem, ut diximus, ex bono conscientiae testimonio, multa semper ejus vultum perfunderet hilaritas, at tamen illa vultus ejus lux non cadebat in terram. Jucundus enim erat secundum faciem sanctorum, qua jucunditate fiebat, ut facile omnium, qui eum adspicerent, sibi conciliaret amorem. Ubicumque versaretur, sive in itinere cum sociis, sive in domo cum hospite et ejus familia, vel apud magnates, principes et praelatos, semper sermonibus utebatur ad pietatem facientibus et aliorum aedificationem: aderatque ei in promptu copia sacrorum exemplorum, quibus ad Christi amorem et mundi contemptum, auditores invitarentur. Ubique virum Evangelicum dictis et factis se declarabat, omnes largo charitatis sinu excipiens: et cum omnes diligeret, ipse quoque ab omnibus diligebatur.

§ 20. In corpore degens vir sanctissimus, et inter peccatores versans, cum Deo et Angelis animo degebat: Deique praecepta servans, et consilia consectans, totisque viribus illi serviens, mirifice lucebat in hujus mundi horrida caligine, et innoxiam vitam, sanctissimaeque conversationis exempla in seipso exprimens, dies impertiebatur proximis, noctibus vacabat Deo. *In die enim mandavit Dominus misericordiam suam, et nocte canticum ejus* (*Ps.* 41). Interdiu conciones habebat ad Clerum et populum, nec revertebatur verbum ejus vacuum, sed multos ab iniquitate avertit. Mirabantur ejus doctrinam permulti. Quidam e Clero eum optime concionantem audiens, et de Scripturis luculenter et efficaciter disserentem, quaesivit ex eo, quorum librorum lectione tantam eruditionem sibi conflasset. Respondit ei comiter vir sanctus: «Ego, fili, majorem dedi operam charitatis lectitando codici, quam caeteris. Is enim liber docet de omnibus.» Erat nimirum eruditus paterfamilias, de thesauro charitatis proferens nova et vetera. Circumibat per vicos, castella et urbes, praedicans verbum Dei, visitans aegrotos, consolationem adferens desolatis, morbos sanans.

§ 21. Post itineris laborem hospitium petens, ad fontem aliquem prius sedare solebat sitim, ne, ejus, ex labore itineris accensae, occasione, largius bibendo notam incurreret: quod in omnibus summopere evitabat. Per diem nemo apud socios aut proximos aut fratres humanior et communior, nemo jucundior vel utilior. Noctibus vero in vigiliis et precibus nemo modis omnibus instantior. Ita *ad vesperam demorabatur ei fletus, et ad matutinum laetitia* (*Ex Ps.* 29). In ecclesiis pernoctans in oratione, modo in genua procumbebat, modo toto corpore prosternebatur, quantum a corporis fragilitate extorquere potuit. Cumque tandem lassitudine victus, a somno interpellaretur, vel ante altare, vel alio quovis loco, aut certe ad lapidem cum Jacob patriarcha caput inclinans, paululum quiescebat: rursusque evigilans, orationi et spiritus fervori studebat. Circumibat tum altaria visitans, et Sanctorum implorans patrocinia: atque ita se gerebat usque ad noctis medium. Inde fratres dormientes cum summa modestia invisens, si quos vidisset non opertos, operuit, et Cruce consignavit: mox ad orationem redibat. Atque iis horis excubias agens in precibus, multas daemonum infestationes tulit, multos quoque ex eis virtute nominis Christi triumphos reportavit. Non paucae animi illustrationes, supernae visitationes, divinaeque revelationes, de quibus supra dictum est, ei tum obtigere. Deum enim desideravit anima ejus in nocte, et ad eum totis visceribus suspirans, vigilavit. Atque haec illi erat vigilandi et orandi creberrima consuetudo. Et quamvis fratres ad quietem capiendam accuratius hortaretur, ipse tamen vix unquam in lectulo se reponere voluit. Oratio ejus munda et accepta fuit in conspectu Dei, quam cum

sine intermissione Domino offerret, nihil non ab illo impetravit. Sicut enim ipse fassus est, nunquam quicquam a Domino petiit, quod non pro voto sit adeptus. Credidit veritati promittenti, quod quicquid peteret, acciperet: sicque Dei benignitate largiente, quaecumque petiit, obtinuit.

§ 22. Non autem sat habuit vir Dei, perpetuis vigiliis carnem macerasse suam, sed etiam quamvis innocentem et virgineam, multis verberibus et castigationibus attrivit. Singulis enim noctibus ter catenâ ferrea se flagellavit: primo pro seipso, tum propter peccatores in mundo degentes: tertio pro animabus, poenas in Purgatorio luentibus. Oculi ejus quasi fontes quidam erant lacrymarum, flebatque uberrime et saepissime: ita ut lacrymae ejus essent ei panes die ac nocte. Die quidem tum praecipue, cum Missae quotidianum offerret sacrificium: nocte vero, cum prae omnibus indefessus vigilaret. Erga Dominici corporis venerabile sacramentum eximia devotione fervebat, et crucifixi Salvatoris excellentissimam in nos commemorans charitatem et immensam dulcedinem, quasi totus in ejus amorem prae nimia devotione absorptus videbatur. Nec raro, dum in Missa Christi corpus elevabatur, mentis est passus excessum, majestatis divinae praesentiâ delectatus.

§ 23. Dives fide, mundi hujus opes respuit, seculi pompas fastidivit, humilitatem Christi et Evangelicam paupertatem illis longe anteponens. Electus enim in Cozeranensem Episcopum, prorsus recusavit, dicens se malle e terra exire, quam ulli ejusmodi electioni consentire. Mundus illi crucifixus erat, et ille mundo: quando et ipse mundi contemnebat gloriam, et contemnendam docebat, et mundo huic dediti, illum spernebant, et contemptibilem existimabant. Interrogatus cur in Carcassona dioecesi libentius moraretur, quam in Tolosana, respondit: In Tolosana dioecesi multos invenio, qui me honore afficiunt: in Carcassona omnes me oppugnant. En verum mundi contemptorem, Christique germanum discipulum, qui *proposito sibi gaudio sustinuit Crucem, confusione contempta* (*Hebr.* XII). Magnus illi quoque paupertatis amor inerat, et libenter vilibus utebatur indumentis. Adeo omnem amorem suum in Deum transtulerat, ut non solum a magnis, sed etiam minimis rebus affectus suos cohiberet. Itaque vestes, calceos, libros, cultellos, zonas, aliaque pro corporis usu necessaria, noluit habere pretiosa et curiosa, sed humilia, monasticaeque professioni et paupertati consentanea. Monebat etiam fratres, ne ejusmodi res appeterent, vel apud se haberent, quae religioni et modestiae non congruerent....*

§ 24. Cum in omni sanctitate perfectus beatissimus pater Dominicus, cunctis fulgeret virtutibus, etiam prophetiae gratiam

* Caput sequens inscripsit auctor: *De quibusdam in superioribus praetermissis*; verum, eadem continet quae supra non semel sunt memorata.

a Domino accepit. Multa enim futura praevidit divinorum conscius arcanorum: eique Dominus ceu specialiter dilecto diem obitus sui indicavit. Qua enim ratione celaret eum mortem propriam, qui multorum aliorum a corpore migrationem ei revelaverat? Erant ei lacrymae die ac nocte prae desiderio videndi faciem Dei: et audivit desiderium pauperis Dominus. Oranti enim, et coelestium appetitione vehementer aestuanti juvenis formosissimus adstitit, aitque ad eum: Veni dilecte mi: veni, ingredere in vera gaudia. O suavem et omni charitatis dulcedine plenam beati viri vocationem: qua non ad caduca et vana, sed ad solida semperque duratura gaudia vocatur. Vere felicem hominem, qui accitus, non petiit inducias, tamquam judicem reformidans: nec venire jussus ad coenam magnam Agni, moras nexuit, temere excusando: sed praecinctos habens lumbos, et lucernas ardentes in manibus suis, pulsanti incunctanter aperuit, venientique Domino multa alacritate obviam properavit. Gratulans itaque et gratias agens vir Dei de certa expectatione futurae gloriae, invisit quosdam e Clero Bononiae, admodum ipsi charos et familiares: cumque de contemptu mundi, et vitae hujus praeterlabentis vanitate cum eis contulisset, tandem eis valefaciens, dixit: « Vos quidem charissimi nunc me sanum videtis: sed ego ante illam celeberrimam beatissimae Matris Dei assumptionem, ad Dominum proficiscar. »

Liber V. § 1. Postquam absolutus fuit secundus generalis Conventus sive Capitulum, beatus Dominicus Hugolinum Ostiensem Episcopum, qui tum apud Insubres legatus erat Pontificis Maximi, pro ejus amore, et promotione Ordinis sui invisit. Revertens autem ab illo sub finem mensis Julii, Bononiam valde fessus venit. Erat enim ferventissimus aestus, et laborem itineris permolestum susceperat. Interim non habita ejus lassitudinis ratione, cum Priore domus, qui Ventura dicebatur, et cum F. Rudolpho usque in noctem de statu et rebus Ordinis loquebatur. Illi cubitum ituri, instanter orabant, ut daret membra fessa quieti, et matutinis precibus non interesset. Sed ille precibus eorum non acquiescens, in ecclesiam se contulit, et more suo illic pernoctavit, atque etiam ad matutinas preces venit. Iis absolutis, dixit Priori, se dolere caput. Inde tum coepit perspicue laborare morbis, quibus ex hac vita subtractus est. Sed licet illi sua caperent incrementa, mente confirmatus, spiritu Deo indefessus adhaerebat, tanta animi tolerantiâ eas corporis molestias perferens, ut semper jucundus et hilaris appareret, tametsi eum et exhauriret dysenteria, et febris exureret. Sciens autem e propinquo mortis sibi imminere diem, jussit novitios ad se adduci. Eos praesentes sereno vultu intuens, ad amorem Dei et Ordinis, ad devotionem et instituti monastici observantiam verbis gratissimis invitabat: moreque suo contentus sacco, etiam tam afflicta valetudine noluit in

lectulo jacere. Inde accitis duodecim magis expertis fratribus, Priori domus F. Venturae, multis sacerdotibus audientibus, omnia peccata sua generaliter est confessus, dixitque eis: « En usque in hanc horam carne incorruptum me Dei misericordia servavit, illibatamque mihi virginitatis munditiam custodivit. Quae ut etiam in vobis inviolata permaneat, foeminarum omnium suspecta vitate consortia. Eâ retenta, servus Christi vitae paupertate gratus Christo, et bonae famae odore fructuosus erit proximis. Spiritus fervor semper maneat in vobis, et ferventi spiritu Deo perpetim servite. Promovendo et propagando huic Ordini sitis intenti: stabiles in sanctitate, perseverate in monastico instituto et virtutum omnium incremento.»

§ 2. Et quia ex divina revelatione didicerat se e corpore abiturum, fratribus coram se congregatis, testamentum fecit, quod nulli mutare fas est, testatoris enim morte confirmatum est. « Haec sunt, *inquit*, fratres et filii charissimi, quae vobis haereditario jure possidenda relinquo: Charitas sit in vobis: humilitatem sectamini, paupertati voluntariae studete. » Non erat illic argentum et aurum, aut quaevis terrenae facultates, unde testamentum conderet. Quod autem habuit fide lòcuples, hoc illis legavit: nempe divitias salutis, thesauros coelestes, et opes nunquam perituras, quibus illum abundasse vita sanctissima testatur, docent exempla, miracula confirmant. Ne autem paupertatem Evangelicam, firmissimum hujus instituti fundamentum, inimica Deo carnis sapientia evertat, quanta potuit severitate prohibuit, ne quis possessiones temporales Ordini invehat, omnipotentis Dei et suam maledictionem ei terribiliter intentans, qui Ordinem Praedicatorum, quem vel maxime ornat paupertatis professio, terrenae substantiae pulvere ausus fuerit obscurare.

§ 3. In dies ingravescente adversa valetudine, filii de patris salute soliciti, illum ad sanctam Mariam in montem deportarunt, ea spe, quod propter loci salubritatem posset revalescere. Sed ille magis etiam viribus destitutus, cum sentiret corporis dissolutionem imminere, Priorem ad se vocari jussit. Venit ille, et cum eo viginti fratres, patrem aegrum invisere cupientes. Quibus ille decumbens concionabatur egregie. Cumque rescivisset, ejus loci praefectum velle ipsum in sua ecclesia humare, cum multa humilitate et mansuetudine dixit: Absit, ut ego alibi sepeliar, quam ad pedes fratrum meorum; moxque charitatis et pacis studiosissimus, cavere volens, ne vel optato fraudaretur sepulcro, vel fortassis contentio ea causâ oriretur: Foras me, inquit, efferte, ut in vinea illa sub dio moriens, possim in vestra ecclesia sepeliri. O vere beatum et fidelem patrem, qui incommodam potius et contemptam voluit mortem oppetere, quam a filiis post mortem corpore separari. Itaque fratres eum reportarunt ad monasterium Praedicatorum, sed interim valde metuebant, ne in via animam

ageret. Repositus est autem in quodam cubiculo, et administratum ei est extremae Unctionis sacramentum. Cumque aliquandiu illic fuisset, F. Adolphus caput ejus sustentans, sudorem panno lineo a facie detergebat. Flebant vero fratres, qui aderant, videntes jam in agone versari charissimum patrem, cujus se dolebant consolatione destitui, numquam in ea consolandi gratiâ parem habituri.

§ 4. Eos ut vidit vir beatus lacrymis infusos : « Nolite, inquit, flere charissimi, nec vos perturbet corporalis hic a vobis discessus, in eo loco, ad quem nunc proficiscor, utilior vobis ero, quam hic fuerim : vitàque functus, plus aliquid vobis conferam, quam hic a me expectare possetis.» Ingens haec erat morientis fiducia, quando nec mori timuit, nec de vitae aeternae aditu dubitavit, fidenter pollicens se in illa constitutum, filiis patrocinaturum. Quodam autem fratre ex illo percontante, ubi vellet sepeliri corpus suum, respondit se velle illud condi sub pedibus fratrum suorum. Ita invitatus ad nuptias, elegit novissimum locum, cum jam summus paterfamilias ad superiorem, utpote amicum honoratum, eum transferet, coram simul discumbentibus in gloria sublimiter evehendum.

§ 5. Convocans autem ad se Priorem et fratres, dixit eis : Praeparate vos. Illis ad commendationem solemniter praeparatis, ait: Sustinete adhuc parumper; deinde ait Prior ad eum: Tu nosti, pater, quam nos deseras desolatos et moerentes. Memento nostri, ut ores Dominum pro nobis. Tum ille vir sanctissimus, totus in Deum absorptus, sublatis sursum manibus, dixit: « Pater sancte, tu scis, quia libenter perstiti in voluntate tua, et illos, quos dedisti mihi custodivi. At nunc commendo eos tibi : tu illos serva et custodi. Ego ad te venio Pater coelestis.» Deinde post paululum ait ad fratres: Incipite jam. Qua vero devotione, quibus lacrymis et singultibus peractum fuerit commendationis officium, non nescit ille, qui non spernit preces pauperum, et gemitus moerentium non despicit.

§ 6. Ille interea migrans, labia movebat ad preces, licet vox minime sentiretur. In extrema commendatione fratribus pro more dicentibus : Subvenite sancti Dei, occurrite Angeli Domini etc. elevatas tenens in coelum manus, spiritum exhalavit: nec dubium quin Angelicis manibus exceptus, Domino sit praesentatus. Mansit autem corpus exanime in cinere jacens, moerentium luctu miserabile, fidei pietate amabile, et pro ejus sanctitate cunctis venerabile.

§ 7. Adfuit e corpore abeunti viro sanctissimo beatissima Dei Mater cum Filio suo, et Angelorum suaviter modulantium frequenti exercitu, spiritum ejus in coelos secum abducens, quemadmodum fideles quidam per revelationem didicerunt. Qua enim horâ decessit, Ven. F. Guala, Prior Dominicanorum Brixiensium,

postea ejus urbis Episcopus, leni oppressus somno, vidit oculis interioribus coelum aperiri, et ab illo submitti duas scalas candidissimas. Unius cacùmen tenebat Christus, alterius sanctissima Mater ejus. Angeli per utramque sursum deorsum cursitabant. In earum medio posita erat sedes humi: in qua sedebat quidam similis fratri Praedicatori, ad coelestem Jerusalem proficisci volenti. Scalas sensim attrahebant Christus et Mater ejus: et sedes una attollebatur cum sedente, donec psallentibus Angelis, in coelum illata est. Receptis in coelum scalis cum sede et sessore, coelum clausum est, et visio finem habuit. Veniens postea frater ille Bononiam, rem certam cogniturus, comperit, in eamdem horam et sanctissimi viri obitum, et suam visionem incidisse: nec dubitavit, in Dei gloriam et sancti Dominici honorem, visionem illam palam in concione populo indicare.

§ 8. Cum autem sacrum beati viri corpus Fratres ad sepeliendum involverent, invenerunt ad lumbos ejus catenam ferream. Eam F. Rudolphus reverenter asservans, postea Magistro Ordinis pro magno munere dedit. Deportatum inde est corpus, reverenter et honorifice obvolutum, in ecclesiam non sine lacrymis multis: ubi illud fratres cum multa veneratione ambientes, psalmos et congrua cantica depromebant. Adfuit tum inter eos Albertus Prior monasterii sanctae Catharinae, quod est Bononiae, vir religiosus et beato Dominico cumprimis familiaris et addictus. Is ut vidit fratres carmen lugubre in jubilum mutasse, coepit et ipse gaudere cum gaudentibus. Enimvero concepta de sanctissimi Patris beatitudine non inani fiduciâ, jubilarunt filii Dei, et Dominum laudaverunt pro cunctis, quas viderant, virtutibus, quibus mirificaverat Dominus sanctum suum. At Prior ille compunctus corde, ruit cum moerore in pia oscula et amplexus sacri corporis, nec inde recessit, donec mortis suae indubitatum meruit habere responsum. Quo accepto, surrexit, aitque Priori fratrum jucundo et hilari vultu: Fidelis sermo et omni acceptione dignus: Magister Dominicus me complexans, dixit mihi: Hoc anno sequèris me ad Christum; quod et factum est. Eodem enim anno obiit vir ille justus, sicut prophetaverat mortuum corpus sanctum.

§ 9. Per id tempus Hugolinus Ostiensis Episcopus, cujus crebro supra meminimus, Bononiam venit. Venere cum illo, ceu Apostolicae Sedis legato, etiam multi magni viri et ecclesiarum Praelati. Ubi cognovit autem de obitu S. Dominici, suis manibus corpus ejus sanctissimum sepulturae mandavit. Noverat enim sanctam ejus in Domino conversationem, et haud vulgariter dilexerat viventem. Interfuerat etiam, quando vir Dei, Stephani Cardinalis nepotem suis precibus ad vitam revocavit. Aderat autem huic sepulturae etiam Patriarcha Aquilejensis, nec pauci Episcopi et Abbates, cum aliis praelatis et multa populi turba. Obiit vir sanctissimus octavo Idus Augusti, humatus Bononiae juxta filios

suos Fratres Praedicatores, quorum primus generalis Magister fuit et institutor. Annus autem erat Christi millesimus ducentesimus vicesimusprimus. Sarcophagus ejus non quidem ex materia pretiosa, sed tamen pia devotione et solerti studio confectus est F. Rudolphi, qui tum Procurator erat, cujus nutu omnia gerebantur, fabricata est enim arca lignea, et sacro corpore in ea condito, clavis obfirmata est. Ipse quoque sepulcri locus magnis saxis, tenaci calce inter se conjunctis, undique cinctus et communitus est. Verebantur enim Fratres, ne quid homines impii malo dolo molirentur. Ipsi quoque tumulo impositum est ingens saxum, calce bene munitum et compactum.

§ **10**. Dormit itaque vir beatus in sinu matris suae, requiescens in pace: suavisque est somnus ejus, nec evigilabit, donec tubâ novissima excitatus, resurgat, cum electis Dei in parte dextera collocandus. Porro anima ejus vigilat, discussa tenebrarum caligine, apertis oculis optatissimam aeternae lucis contemplans claritatem. Vigilat, miserorum precibus et aegrorum clamoribus pàtulas aures exhibens, eorumque calamitatibus numquam non remedium adferens. Omnipotens enim Dei virtus, et in obitu et post obitum ejus, multa effecit miracula, hodieque in tota Ecclesia sua efficere non cessat.

§ **11**. Nimirum jacet pater sanctissimus, ut optarat, inter filios loco humili et depresso conditus, nullisque aromatibus conditus. At Deus bonus, qui facit de tenebris lumen splendescere, ex hoc obscuro tumulo jussit miraculorum fulgura coruscare. Clericus quidam honestus Bononiae de morte quidem sancti viri audierat, sed nescio quibus rebus impeditus, solemni sepulturae ejus non potuit interesse. Nocte inde sequenti vidit in somnis B. Dominicum in aede sancti Nicolai, residentem in cathedra, gloriâ et honore mirifice coronatum. Ait ergo ad illum. Tune es magister Dominicus, jam vitâ functus? Respondit ille: Non sum mortuus, fili: quia bonum Dominum habeo, apud quem vivo. Mane abiit Clericus ad ecclesiam Fratrum, et beatum virum eo loco humatum reperit, quo viderat eum in throno sedentem.

§ **12**. Eodem die ad sancti patris monumentum quidam daemoniacus adductus est, qui ut in templum ingressus, clamavit daemon: Quid mihi vis, Dominice? Cumque id crebro repeteret, obsessus ad sepulcrum pertractus, curatus est. Eodem anno hyberno tempore odor suavissimus, idemque copiosissimus apud sepulcrum sancti viri extitit, et per omnem aedem se diffudit. Duravit vero dies non paucos, senseruntque eum F. Ventura Prior, et Fratres alii. Ut coeperunt autem innovari signa et mirabilia multiplicari, Christiani fideles videntes vere in loco illo operari Dei virtutem, statuerunt pro reverentia claudere sepulcrum, et operire pannis sericis. Sed id Fratres non permiserunt, veriti ne

cupiditatis vel jactantiae notam incurrerent, si aut facerent sic, aut fieri permitterent.

§ **13**. Cum beatus Pater Jordanus aliique religiosi Fratres, tamquam stellae radiantes, ut dictum est, luce concionum suarum et sanctae conversationis exemplis peregrinantem in hujus mundi tenebris Ecclesiam illustrarent, beatissimus Dominicus jam in regno claritatis aeternae fulgens instar Solis, charitatis igneos de se radios vibrans, beneficiorum spargebat fulgores, et miraculorum fulgura divina virtute continenter diffundebat, ita ut cordibus fidelium et admirationem et amorem adveheret. Sicut enim in hac mortali vita positus, nulli unquam charitatis et benevolentiae praeclusit sinum: ita nunc de fonte pietatis ebrius, omnibus ipsum invocantibus praestat quod cupiunt, summae majestatis potentia fretus. Cujus virtute et beati viri meritis salus aegris, lumen caecis, surdis auditus, sermonis facultas mutis, gressus claudis restituitur. Item corpora paralysi dissoluta, ariditate tabescentia, contractis membris monstrosa, putredine diffluente sordida, febribus languida, variis afflicta morbis sanantur. E quibus pleraque accurata inquisitione discussa, coram Pontifice Gregorio IX recitata et ab illo approbata sunt.

§ **14**. Cumque tota Italiâ per beati viri merita increbrescerent tam illustria miracula, aequum plane visum est fidelibus, ut corpus ejus, hactenus humili loco conditum, ad altiorem honorifice ac reverenter transferretur. Indignum enim erat, ut ejus ossa humus tegeret, mortalium pedibus substrata, cujus sanctissima anima in coelis sublimiter coronata regnabat. Postquam igitur et dies et hora et modus praestituta fuere, qui huic rei sanctissimae exequendae et inspiciendae sunt idonei judicati, convenerunt: nempe Archiepiscopus Ravennas, et alii complures Episcopi, itemque Ordinis Magister humanissimus Pater Jordanus cum Capituli diffinitoribus. Adfuit etiam Magistratus Bononiensis, cum multis ejus urbis aliarumque civitatum honoratis viris, cum Fratribus denique tum clericis, tum laicis. Qui omnes sepulcrum beati veri ambientes, pariter constitere: atque coram illis sublatum est saxum monumento impositum, simulque prodiit e monumento odor suavis et delectabilis, ut non tam sepulcrum, quam cella aromatica patere videretur. Erat autem is odor ingens, omnium nares totamque ecclesiam complens, plane incognitus et aromata omnia superans, diversus ab omni odore naturali.

§ **15**. Tum vero magister Ordinis aliique Fratres cum multa devotione et reverentiâ e veteri capsa tollentes sacras reliquias, in nova reposuerunt, eamque clausam et obfirmatam, illius clavim Magistratu Bononiensi retinente, idem Magister et Provincialis Stephanus coram omnibus in sepulcrum marmoreum transtulerunt. Remansit autem odor ille gratissimus multo deinceps tempore in priori monumento, et in rebus, quae in illo positae erant.

itemque in vestibus et manibus eorum, qui sacras reliquias contigerant: et in praesens quoque in sacris ossibus mirabiliter sentitur. Facta est haec translatio anno Christi millesimo ducentesimo tricesimo tertio, Indictione sexta, Pontificatus Gregorii IX anno sexto: ab obitu beati Dominici tertio decimo. Sit per omnia benedictus Deus, Amen. Collocatis vero sacris reliquiis honesto loco et venerabili, singuli ad sua sunt reversi, Christum Dominum in ejus fideli servo Dominico collaudantes.

§ **16**. Tanta autem per id tempus, tum gratia praedicationis, tum operum mirabilium efficacia et per Italiam, et in aliis provinciis meritis beati viri in ejus Fratribus extitit, ut totus Orbis stuperet, et in Salvatoris amorem et laudem exardesceret. Nam F. Joannes Vincii, vir utique Deo devotus, et verbi Dei praeco eximius, professione Dominicanus, coepit tum Bononiae praeclaris fulgere miraculis: idque adeo, ut virtute fidei, divina gratiâ efficiente, decem vitâ functos ad vitam revocarit, aliaque permulta stupenda miracula per eum Dominus potenter et benigne effecerit. Porro eodem anno, quo beatissimi Patris Dominici corpus translatum est, Gregorius IX Pontifex Maximus spectabiles viros, itemque inquisitores auctoritate Apostolica misit, qui de vita, conversatione, decessu et miraculis sancti viri accurate perquirerent. Illi testes plena fide testimonium dicentes audierunt, et dicta eorum sedes Apostolica rata habuit et approbavit. Quibus quod longe praestantius est, etiam ipsius Dei testimonium accessit. Pater enim, et Verbum, et Spiritus Sanctus, unus Deus qui facit mirabilia magna solus testificatur in Ecclesia signis et prodigiis, vere sanctum fuisse Dominicum fidelem servum suum. Itaque Pontifex, qui jam ante non nesciebat sanctam ejus in Domino conversationem, eumque dum viveret, haud vulgariter charum habuerat, una cum Cardinalibus eum censuit in Sanctorum album referendum in hac Ecclesia militante, quem non dubitaret cum illis felicissime regnare in Ecclesia triumphante. Itaque anno a partu Virginis millesimo ducentesimo tricesimotertio Romanus Pontifex, fidelem Christi servum Dominicum Perusii in sanctis numerandum pronunciavit, et ejus diem festum ab omnibus celebrari voluit. Misit etiam literas per omnem Ecclesiam, quibus ejus in Sanctos relationem, vitaeque integritatem bona fide declaravit.

HISTORIA S. AFRAE

ANTEA QUID. MERETR. POSTEA INVICTISS. MARTYRIS

ET EJUS MATRIS HILARIAE
AC PUELL. DIGNAE, EUNOMIAE, EUTROPIAE

CONVERSIO ET PASSIO

E FIDE DIGNIS VETUSTIS MSS.
STYLUM IN GRAT. LECTORIS MUTAVIT LAUR. SURIUS

Ineunte IV saec. — Cypro oriundae.

§ 1. Saeviente persecutione in Christianos, Narcissus * Episcopus Augustam Vindelicorum venit pròfugus, et cum nesciret, quo diverteret, ad meretricem Afram ingressus est cum Felice Diacono suo. Illa videns honestos viros, sibique persuadens, non nisi turpitudinis studio ad se divertisse, parat coenam et omnia quae pro more cum tribus impudicis puellis suis apparare consueverat. Porro Episcopus veniens ad sumendum cibum, primum orare coepit et psallere. Tum Afra, quae nunquam ejusmodi vel vidisset, vel audiisset, stupefacta, inquisivit quis esset : didicitque Episcopum Christianorum eum esse. Mox ad ejus pedes advoluta, dixit : « Domine, mulier indigna sum, nec in hac urbe me potest ulla alia turpior inveniri. » Narcissus Episcopus ait : Salvator noster ab impurissima tactus, inquinari non potuit. Illius enim sanctitas sordes omnes diluit et expiavit, nec potuere sordes, Domini claritatem inquinare. Nec hoc mirum, quando splendor solis, in cloacas et lutulenta loca se diffundens: ipse in se incontaminatus permanet. Et tu ergo filia suscipe lumen vitae, lumen fidei, ut ab omni sorde peccati repurgata, possis ad meum introitum perpetua claritate gaudere. Dicit ei Afra : « Quae plura admisi flagitia, quam sint capilli capitis mei, qua ratione a tot possim sordibus expiari ? » Episcopus Narcissus respondit : Tantummodo crede et baptizare, et salva eris.

§ 2. Tum Afra advocat puellas suas, dicitque eis : « Hic homo, qui ad nos venit, Christianorum Episcopus est, et dixit mihi : Si credideris, et baptizata fueris, ab omni potes emundari peccato. Ecquid vobis videtur ? » Responderunt Digna, Eunomia et Eutropia : « Tu domina nostra es, et sicut te sectatae sumus ad

* Videre non negligas quae de eo diximus in MARTYROL. ILLUSTR. ad mensis Martii diem XVIII, p. 240*.

expetenda inquinamenta facinorum, ita etiam sequemur ad impetrandam peccatorum veniam. Tu caput nostrum es: quocumque se transfert caput, eo necesse est membra sequi.» Dum haec inter se conferunt, nox adventat, et Episcopus cum Diacono suo totam noctem orando et psallendo transegit: fecit idem Afra cum puellis et sodalibus suis. Mane, sole orto, Afra satellitibus Judicis, his verbis compellatur: Ubi sunt viri, qui nocte ad te venerunt? Illa respondit: Amatores mei fuere, abieruntque sacrificatum. Id illi audientes, putarunt eos ad templum se contulisse, sicque discesserunt. Mansit tamen unus ex illis, isque dixit Afrae: Ego novi Christianos eos esse, semper enim frontes suas consignabant Cruce, in qua Christus eorum passus est. Dicit ei Afra: «Itane ad scortum illi ingressuri erant, si Christiani fuissent? Ad me non veniunt, nisi similes mei.» Abiit ille, et renuntiavit Judici omnia quae dixerat Afra.

§ 3. Porro Afra cum abscondisset Sanctos Dei in domo sua, abiit ad matrem suam Hilariam, dixitque ei: «Episcopus Christianorum venit ad me, nesciens quo se conferret. Tota nocte expandens manus suas ad Deum suum, et psallens ei, nos unâ secum voluit orare. Sub pullorum cantum autem extincta est candela, et ego properabam ut eam accenderem, sed non potui. Dixit vero ad me Diaconus ejus: Noli expetere lumen, quod extingui potest: videbis modo lucem, quae extingui non possit. Et dixit Episcopus: Veni lux mea coelitus: ostende faciem tuam, et salvi erimus. Mox apparuit fulgur e coelo, ut solet ad tonitrua, permansitque lux illa, donec aurora prodiret. Cumque ille suas absolvisset preces, jussit nos dicere, Amen: sicque sensim se subduxit splendor ille ab oculis nostris: dixique ego ad eum: Magna te injuriâ affecisti domine, quod ad me divertisti, sum enim peccatrix, et impura nimis. Ille respondit: Quo me misit Dominus meus, illuc ingressus sum.

§ 4. «Deinde mane circa tertiam horam prodiderunt se mihi quidam, qui ante lucem insidias tetenderant, ut exeuntes e domo mea comprehenderent et necarent. Sed cum non prodirent, dixerunt mihi, ut eos producerem Judici sistendos. Ego vero sub lino abscondi eos, sed timeo, mater, ne impii carnifices scrutentur locum illum, et comprehensos trahant ad supplicia. Si jubes domina mater, eos huc ad te adducam. Promisit enim mihi Episcopus, quod me velit efficere Christianam, et ita omnia peccata mea in baptismo expiatum iri.» His auditis, exilarata est Hilaria, aitque: «Praestet mihi Christianorum Deus, ut haec mihi salus obtingat, ut per Episcopum illum anima mea a peccatorum sordibus repurgetur, baptismi sacramentum adepta.» Afra dixit: «Ego nocte eum mittam huc ad te.» Respondit Hilaria: «Fac quod tu dicis filia: quod si ille nolit, roga eum.»

§ 5. Vesperi oravit Narcissum Afra ut ad matris suae domum

se transferret. Fecit ille libentissime: cumque eo venisset, ingens illic gaudium extitit et compunctio cordium, Hilaria diu admodum sancti Episcopi pedes tenente atque dicente: « Obsecro te domine, ut cures me mundari a peccatis meis. » Cui sic respondit S. Narcissus: Beata est fides tua, quae ante etiam, quam audires verbum Dei, credidisti, ipsamque veritatem Dei, quam per verba praedicationis vix cognoscunt homines, in tua mente fundasti. Atque idcirco, quia video vos esse capaces verbi Dèi, hodierna die simul jejunare incipite, ut septimanâ una jejuniis et precibus vacantes, puro corde audire possitis verba vitae aeternae, quae vestris animabus salutem afferant sempiternam. Eo jejunio exacto, die octavo expiabimini a cunctis peccatis et sceleribus vestris: et tunc eritis instar infantium, omnis peccati prorsus expertes. Dicit ei Hilaria: « Si jubes, dicimus quid coluerimus: tu vero profligato errore nostro, doce quid porro colere debeamus. » Sanctus Narcissus Episcopus ait: Ita nimirum constabit posse te suscipere, quod colere debeas, si prius exponas, quid hactenus colueris. Dic igitur cultum tuum, et confitere Domino iniquitatem tuam.

§ 6. Hilaria dixit: « Parentes mei Cyprii fuere, atque inde huc venerunt cum sacris Veneris. Venus autem coli non potest, nisi ab illis foeminis, quae se scortationi dent. Ea causâ ego filiam meam sacris Veneris dicavi, et tamquam deae Veneri servituram, et de opere meretricio gratam ei futuram, in lupanàri eam volui manere, ita mihi persuadens, propitiam mihi fore Venerem, si filiam meam sacris ejus operibus occupassem. Nam quo plures sibi amatores conciliare potest mulier Veneri serviens, eo gratiorem eam esse Veneri sacerdotes ejus affirmant. » Audiens haec vir Dei Narcissus, ingemuit, et fundens lacrymas, dixit ad Diaconum suum: Surge frater, ploremus talem cultum: rogemus Dominum, ut ubi abundavit iniquitas, superabundet et gratia. Cumque pariter orassent Episcopus et Diaconus, et lacrymas ad Dominum fudissent, apparuit Aethiops quidam, corvo nigror, nudus et horridus, leprae sanie toto corpore scatens. Is cum magno quodam mugitu ait: O sancte Narcisse Episcope, quid tibi rei apud mihi addictas, apud ancillas meas, quae in meo semper servitio fuere? Deus tuus mundas animas et pura corpora amat, et sacrificia impolluta diligit. Hae vero meae sunt, nec alterius esse possunt. Ubi castitas regnat, illuc ego non intro. Ubi munditiae et castitatis spiritus adest, illic locum ego non invenio. Tu vero quid hic aucuparis, ubi nullus castitati et munditiae locus est? Cur huc ingredi voluisti, ubi inquinata sunt corpora, et animi polluti? Sanctus Narcissus, edito signo Crucis, dixit ad daemonem: Praecipio tibi, immunde spiritus, per nomen Domini mei Jesu Christi, ut hinc protinus abeas et animabus jam Deo per Redemptoris gratiam lucrifactis molestiam ullam amplius

ferre non audeas. Tunc daemon ululatum teterrimum emittens nusquam comparuit *.

§ 7. Post ejus recessum sanctus Episcopus jussit jejunantes foeminas reficere corpora sua, Afram et Hilariam matrem, cum puellis suis. Illae vero trementes propter ea quae viderant et audierant, cum profusis lacrymis humi prostratae, a Domino auxilium postulabant. Eas vero sanctus Episcopus precibus et admonitionibus suis egregie confortavit, cum Felice Diacono nihil alimoniae sumens, sed tota nocte in jejunio, psalmodia et oratione persevèrans. Permultos autem dies beatus Narcissus verbum Dei docuit Augustae, et complures ethnicos in domo Hilariae convertit ad Dominum, qui clam ad eum veniebant prae timore persecutorum. Baptizata autem est Hilaria cum Afra filia sua et puellis ejus Digna, Eunomia, et Eutropia, et cum omni cognatione sua, cunctisque amicis suis: et sanctus Narcissus domum Hilariae mutavit in ecclesiam, dedicans eam in honorem sancti Salvatoris, et sanctae Mariae matris ejus. Collectaque illic ecclesiâ fidelium, ordinavit eis Episcopum Dionysium, avunculum Afrae, qui postea multas animas lucratus est Christo, et ibidem martyrio coronatus est. Sanctus vero Narcissus Episcopus, primus gentis illius Apostolus, rebus omnibus perfectis et bene constitutis, quae Dei erant, post novem menses in Hispaniam rediit ad civitatem Gerundam: in qua multum populum trium mensium spatio Domino acquisivit, et ita demum ad martyrii palmam, cum sancto Diacono suo Felice, feliciter pervenit. Cujus passionis et agonis seriem proprio libello describendam, hic praetermittimus: porro fructum doctrinae ejus in Afra et consodalibus ejus, Deo annuente, prout possumus, explicandam suscipimus.

§ 8. Saeviebat Augustae atrocissima Christianorum persecutio, et omnes unius Dei cultores pro Christi nomine variis suppliciis afflicti, ad sacrificia trahebantur. Tum vero etiam Afra, quae jam publice propter meretricias actiones nota erat, a persecutoribus comprehensa est: cumque esset oblata judici, ab illo agnita, sic compellata est: Dic mihi Afra, quidnam rei accidit tibi, ut posthabitis sacris Veneris, in novam superstitionem te sinas abduci? Cur non potius sacrificas, quam me jubente in tormentis deficias? Consultius sane tibi fuerit cum honore vivere, quam cum magna ignominia interfici. Afra respondit: « Sufficiunt mihi peccata mea, quae perpetravi, ignorans Deum. Itaque quod tu me jubes facere, id ego nunquam factura sum. » Gajus judex dixit: Accede ad Capitolium, et sacrifica. Afra respondit: « Capitolium meum Christus est, qui mihi ob oculos versatur, cui quotidie peccata et crimina mea confiteor. Et quia indigna sum, ut ei sacrificium immaculatum offeram, meipsam, licet peccatricem, pro ejus nomine cupio sacrificare, ut corpus per quod peccavi,

* Prolixam ineptamque interpolationem abrasimus.

dum poenas luit, abluatur. » Judex dixit: Scio meretricem te esse, et idcirco longe alienam a sacrificio Christianorum. Afra respondit: « Dominus meus Jesus Christus dixit se propter peccatores descendisse e coelis: et cum peccatoribus et publicanis ea causâ comedit et bibit, ut ejus misericordiam nemo desperaret. Evangelia quoque ejus testantur peccatricem mulierem lacrymis rigasse pedes ejus, et impetrasse veniam: mulierem in adulterio deprehensam, dimissam ab eo esse, ita tamen, ut deinceps non peccaret. Quidni igitur et ego peccatrix sperem per ejus misericordiam posse me salutem adipisci? » Judex dixit: Sacrifica, ut te ament amatores tui, uti hactenus semper, et multae tibi ab illis pecuniae adferantur. Afra respondit: « Pecunias execrabiles posthac nunquam accipiam. Nam et quas habui, jam expendi, et Deo votum nuncupavi, numquam me tales habere velle, non enim possunt salva haberi conscientiâ. Ego, inquam, pro amore Domini mei Jesu Christi omnia, quae habui et male acquisieram, in pauperes distribui: et aliquot etiam fratres meos Christianos nolentes accipere, rogavi ut dignarentur accipere, et pro peccatis meis Deo preces offerre. Si ergo ea, quae habui, abjeci: qua potest ratione fieri, ut iterum cupiam ea consequi, quae nemo sine peccato potest habere? » Judex dixit: Christus te se indignam censet, frustra ergo colis eum, qui te non agnoscit suam. Meretrix enim dici Christiana nequaquam potest. Afra respondit: « Christiana quidem ego dici non mereor: sed misericordia Dei, quae non pro merito meo, sed pro pietate sua judicat de me; ad hoc nomen me admisit. » Gajus judex dixit: Unde nosti, nomen isthuc coelitus tibi obtigisse? Afra respondit: « Ex hoc ego intelligo me non esse projectam a facie Dei, cujus nomen accepi, quod ad gloriosam sancti nominis ejus confessionem permittor accedere, per quam me credo omnium scelerum meorum veniam consecuturam. » Judex Gajus dixit: Hae nugae sunt: potius sacrifica diis, per quos salutem consequaris. Afra respondit: « Salus mea Christus est, qui in Cruce pendens, latroni confitenti paradisum promisit. »

§ 9. Judex Gajus dixit: Posthabitis sermocinationibus istis, sacrificia diis. Quod si non feceris, in conspectu amatorum tuorum, qui tecum turpiter vixerunt, catomis caedi te jubebo. Afra respondit: «Me pudore nihil afficit, nisi peccata mea.» Judex dixit: Meipsum injuriâ afficio, quod tot horis tecum certo. Itaque si non sacrificaveris, occideris. Afra respondit: « Hoc est, quod cupide peropto, si tamen merear, per hanc confessionem ad requiem pertingere sempiternam.» Judex ait: Sacrifica, ut dixi: alioquin te jubebo torqueri, et sic vivam concremari. Afra respondit: «Corpus meum, per quod peccavi, multis subdatur poenis, prout impie gessi. Animam autem meam nunquam patiar daemonum sacrificiis inquinari. » Tunc judex impiissimus dictavit sententiam

hanc: Afram publicam meretricem, quae se Christianam profitetur, nec vult cum sacrificiis deorum quicquam habere commercii, vivam incendi mandamus. Mox rapta est a ministris, et ducta in insulam fluvii, quem Licum vocant, ibique expoliata, ad palum religata est. Illa vero sursum erectis luminibus, cum lacrymis sic precabatur: « Domine Jesu Christe, vere omnipotens Deus, qui non venisti vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam: cujus promissio verax est et manifesta, qua tu dignatus es dicere: Quacumque horâ conversus fuerit peccator ab iniquitatibus suis, non te memorem fore peccatorum ejus: accipe nunc passionis meae poenitentiam, et per hunc ignem temporalem, qui corpori meo paratus est, ab illo me libera igne aeterno, qui animas et corpora exùret.»

§ **10**. His dictis, undique circa illam sarmenta congesta sunt et supposito igni, vox ejusmodi ab ejus ore audita est: « Gratias ago tibi Domine Jesu Christe, qui me dignatus es pro tuo nomine hostiam habere. Tibi Domine, qui pro toto mundo solus oblatus es in Cruce, justus pro injustis, bonus pro malis, benedictus pro maledictis, mundus a peccato pro peccatoribus universis: offero meipsam in sacrificium, qui cum Patre tuo et Sancto Spiritu regnas in secula seculorum.»

§ **11**. Haec dicens, reddidit spiritum. Stabant autem juxta ripam fluminis Digna, Eunomia et Eutropia, ancillae beatae Afrae, quae simul cum illa impure vixerant, et una cum illa baptizatae erant a sancto Narcisso Episcopo. Hae rogabant milites e navicula, qua transvecti erant in insulam, descendentes, ut ipsas eo traducerent, ubi dominam earum ex judicis decreto morte mulctarant. Quod cum esset factum, invenerunt corpus sanctae martyris integrum. Puer ergo, qui cum eis erat, transnatavit, et indicavit Hilariae matri ejus, corpus illius ab igne mansisse illaesum. Illa vero nocte venit cum sacerdotibus Dei, et tulit corpus ejus, et posuit secundo milliario ab Augusta, in memoria quam sibi suisque construxerat.

§ **12**. His ita gestis, nunciatum est judici Gajo, Christianas foeminas cum sacerdotibus rapuisse corpus beatae Afrae, et apud ipsas humatum, vigiliarum excubiis prosequi, et solemniter excolere. Confestim ille mittit milites ad locum illum, jubens ut meretrices illas comprehendant: et si obtemperent, cum honore eas ad se perducant, accepturas ab ipso amplissima munera. Sin vero in sententia sint pertinaces, nec ulla ratione velint in sacrificia consentire, locum illum cremiis impleant, et eas illic includant, sicque admoto igne simul omnes concrement, ne qua possit effugere. Abeunt ad illas milites, agunt primum blanditiis, mox terroribus pulsant. Sed ubi conspiciunt ab omnibus Judicis praecepta contemni, complent locum sarmentis, foeno, aridis spinis, clausoque extrinsecus ostio, et igne subjecto, recedunt.

Ita factum est, ut simul beatae mulieres Hilaria, Digna, Eunomia et Eutropia, martyrii coronam sexto a passione beatae Afrae die, perciperent, et quae pariter in Christum crediderant, simul ad illum cum palma martyrii pervenirent: Ipso praestante, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat Deus in secula seculorum, Amen.

GESTA QUAEDAM S. OSWALDI

REGIS ANGLORUM

AUCTORE VEN. BEDA PRESBYTERO

Lib. 3 Hist. Ecclesiast. gentis Angl.

Interfectus anno 642.

§ 1. Cunctis placuit Regum tempora computantibus, ut ablata de medio Regum perfidorum memoriâ, idem annus, sequentis Regis, id est, Oswaldi viri Deo dilecti, regno assignaretur. Quo post occisionem fratris Eanfridi superveniente cum parvo exercitu, sed fide Christi munito, infandus Britonum dux cum immensis illis copiis, quibus nihil resistere posse jactabat, interemptus est in loco, qui linguâ Anglorum *Denises burna,* id est, rivus Denisi vocatur *. Ostenditur autem usque hodie, et in magna veneratione habetur locus ille, ubi venturus ad hanc pugnam Oswaldus, signum sanctae Crucis erexit, ac flexis genibus Deum deprecatus est, ut in tanta rerum necessitate suis cultoribus coelesti succurreret auxilio. Denique fertur, quia facta citato opere Cruce, ac foveâ praeparata, in qua statui deberet, ipse fide fervens hanc arripuerit, ac foveae imposuerit, atque utraque manu erectam tenuerit, donec aggesto a militibus pulvere, terrae figeretur: et hoc facto, elata in altum voce, cuncto exercitui proclamaverit: « Flectamus omnes genua, et Deum omnipotentem ac verum in communi deprecemur, uti nos ab hoste, superbo et feroce, sua miseratione defendat, scit enim ipse, quia justa pro salute gentis nostrae bella suscepimus.» Fecerunt omnes, ut jusserat. Et sic, incipiente diluculo, in hostem progressi, juxta meritum suae fidei victoriâ potiti sunt. In cujus loco orationis, innumerae virtutes sanitatum noscuntur esse patratae, ad indicium videlicet ac memoriam fidei Regis. Nam et usque hodie multi de ipso ligno sacrosanctae Crucis assulas excidere solent: quas cum

* Sive ut Butler interpretatur, *rivus Dionysii,* nunc vulgari Anglico *Erringburn.*

in aquas miserint, eisque languentes homines ac pècudes potaverint, sive asperserint, mox sanitati restituuntur. Vocatur locus *ille* linguâ Anglorum Heofonfeld *, quod dici potest Latine, coelestis campus: quod certo utique praesagio futurorum antiquitus nomen accepit: significans nimirum, quod coeleste ibidem erigendum trophaeum, coelestis inchoanda victoria, coelestia usque hodie forent miracula celebranda.

§ 2. Est autem locus ille juxta murum illum ad Aquilonem, quo Romani quondam ob arcendos Barbarorum impetus, totam a mari usque ad mare praecinxere Britanniam. In quo videlicet loco consuetudinem multo jam tempore fecerunt fratres Hagustaldensis ecclesiae, quae non longe abest, advenientes omni anno pridie, quam postea idem Rex Oswaldus occisus est, vigilias pro salute animae ejus facere, plurimaque psalmorum laude celebrata, victimam pro eo mane sacrae oblationis offerre. Qui etiam crescente bona consuetudine, nuper ibidem ecclesiâ constructa atque dedicata, sacratiorem et cunctis honorabiliorem locum omnibus fecere. Nec immerito: quia nullum, ut comperimus, fidei Christianae signum, nulla ecclesia, nullum altare in tota Berniciorum gente erectum est, priusquam hoc sacrae Crucis vexillum novus militiae eductor, dictante fidei devotione, contra hostem immanissimum pugnaturus, statueret.

§ 3. Nec ab re est unum e pluribus, quae ad hanc Crucem patrata sunt, virtutis miraculum narrare. Quidam e fratribus ejusdem Hagustaldensis ecclesiae, nomine Bothelmus, qui nunc superest, ante paucos annos, dum incautus forte noctu in glacie incederet, repente corruens, brachium contrivit, ac gravissima fracturae ipsius coepit molestiâ fatigari, ita ut nec ad os quidem adducere ipsum brachium ullatenus, dolore arcente, valeret. Qui cum die quadam mane audiret, unum de fratribus ad locum sanctae Crucis ascendere disposuisse, rogavit ut aliquam sibi partem de illo ligno venerabili rediens afferret: credere se dicens, quia per hoc, donante Domino, salutem posset consequi. Fecit ille ut rogatus est, et reversus ad vesperam. sedentibus jam ad mensam fratribus, obtulit ei aliquid de veteri musco, quo superficies ligni erat obsita. Qui cum sedens ad mensam non haberet ad manum, ubi oblatum sibi munus reponeret, misit hoc in sinum suum. Et dum iret cubitum, oblitus hoc alicubi deponere, permisit suo in sinu permanere. At medio noctis tempore cum evigilaret, sensit nescio quid frigidi suo lateri adjacère. Admotaque manu requirendo quid esset, ita sanum brachium manumque reperit, ac si nil unquam tanti languoris habuisset.

§ 4. Idem ergo Oswaldus mox ubi regnum suscepit, desiderans totam, cui praeesse coepit, gentem fidei Christianae gratiâ imbui, cujus experimenta permaxima in expugnandis barbaris jam

* Hodierno, ni fallimur, idiomate, *Hevenfelth.*

ceperat, misit ad majores natu Scotorum, inter quos exulans ipse baptismatis sacramenta cum his, qui secum erant militibus, consequutus erat, petens ut sibi mitteretur Antistes, cujus doctrinâ ac ministerio gens, quam regebat, Anglorum Dominicae fidei et dona disceret, et susciperet sacramenta. Neque aliquanto tardius, quod petebat, impetravit. Accepit namque pontificem Aidanum, summae mansuetudinis et pietatis ac moderaminis virum, habentemque zelum Dei, quamvis non plene secundum scientiam. Namque diem Paschae Dominicum, more suae gentis, cujus saepius mentionem fecimus, a quartadecima Luna usque ad vigesimam observare solebat. Hoc etenim ordine septentrionalis Scotorum provincia, et omnis natio Pictorum * illo adhuc tempore Paschae Dominicam celebrabat, aestimans se in hac observantia sancti ac laude digni patris Anatolii scripta sequutum. Quod quidem an verum sit, peritus quisque facilime cognoscit. Porro gentes Scotorum, quae in australibus Hyberniae insulae partibus morabantur, jamdudum ad admonitionem Apostolicae sedis Antistitis, Pascha Canonico ritu observare didicerunt. Venienti igitur ad se Episcopo, Rex locum sedis Episcopalis in insula Lindisfarnensi, ubi ipse degebat, tribuit. Qui videlicet locus accedente ac recedente reumate, bis quotidie instar insulae maris circumluitur undis: bis, renudato litore, contiguus terrae redditur. Atque ejus admonitionibus humiliter ac libenter in omnibus auscultans, Ecclesiam Christi in regno suo multum diligenter aedificare ac dilatare curavit. Ubi pulcherrimo saepe spectaculo contigit, ut evangelizante antistite, qui Anglorum linguam perfecte non noverat, ipse Rex suis ducibus ac ministris interpres verbi existeret coelestis: quia nimirum tam longo exilii sui tempore linguam Scotorum jam plene didicerat. Exinde coepere plures per dies illos de Scotorum regione venire in Britanniam, atque illis Anglorum provinciis, in quibus regnavit Oswaldus, magna devotione verbum fidei praedicare, et credentibus gratiam Baptismi, quicumque sacerdotali erant gradu praediti, ministrare. Construebantur ergo ecclesiae per loca: confluebant ad audiendum verbum Dei populi gaudentes: donabantur munere regio possessiones et territoria, ad instruenda monasteria: imbuebantur praeceptoribus Scotis parvuli Anglorum una cum majoribus, studiis et observatione disciplinae regularis. Nam monachi erant maxime, qui ad praedicandum venerant: monachus et ipse Episcopus Aidanus, utpote de insula, quae vocatur Hy, destinatus, cujus monasterium in cunctis pene Septentrionalium Scotorum et omnium Pictorum monasteriis non parvo tempore arcem tenebat, regendisque eorum populis praeerat: quae videlicet insula ad jus quidem Britanniae pertinet, non magno ab ea freto discreta, sed donatione Pictorum, qui illas Britanniae plagas incolunt,

* V. Sur., Vol. III, p. 19.

jamdudum monachis Scotorum tradita, eo quod illis praedicantibus fidem Christi perceperunt.

§ 5. Siquidem anno incarnationis Dominicae quingentesimo sexagesimoquinto, quo tempore gubernaculum Romani Imperii post Justinianum Justinus minor accepit, venit de Hybernia presbyter et Abbas, habitu et vitâ monachi insignis, nomine Columba*, Britanniam, praedicaturus verbum Dei provinciis septentrionalium Pictorum, hoc est, eis, qui arduis atque horrentibus montium jugis, ab Australibus eorum sunt regionibus sequestrati. Namque ipsi Australes Picti, qui intra eosdem montes habent sedes, multo ante tempore, ut perhibent, relicto errore idololatriae, fidem veritatis acceperunt, praedicante eis verbum Nyma Episcopo reverendissimo, et sanctissimo viro de natione Britonum, qui erat Romae regulariter fidem et mysteria veritatis edoctus: cujus sedem Episcopatus, sancti Martini Episcopi nomine et ecclesiâ insignem, ubi ipse etiam corpore una cum pluribus sanctis requiescit, jam nunc Anglorum gens obtinet: qui locus ad provinciam Berniciorum pertinens, vulgo vocatur *Ad candidam casam*, eo quod ibi ecclesiam de lapide, insolito Britonibus more, fecerit. Venit autem Britanniam Columba, regnante Pictis Bridio filio Meilochon, Rege potentissimo, nono anno regni ejus, gentemque illam verbo et exemplo ad fidem Christi convertit. Unde et praefatam insulam ab eis in possessionem monasterii faciendi accepit. Neque enim magna est, sed quasi milliarium quinque juxta aestimationem Anglorum: quam successores ejus usque hodie tenent: ubi et ipse sepultus est, cum esset annorum septuagintasex. post annos circiter triginta et duos, ex quo ipse Britanniam, praedicaturus, adiit. Fecerat autem priusquam in Britanniam veniret, monasterium nobile in Hybernia, quod a copia ròborum de Armach linguâ Scotorum, hoc est, campus roborum cognominatur. Ex quo utroque monasterio plurima exinde monasteria per discipulos ejus, et in Britannia, et in Hybernia propagata sunt. In quibus omnibus idem monasterium Insulanum, in quo ipse requiescit corpore, principatum tenet.

§ 6. Ab hac ergo insula, ab horum collegio monachorum, ad provinciam Anglorum instituendam in Christo, missus est Aidanus**, accepto gradu Episcopatus: quo tempore eidem monasterio Segenius Abbas et presbyter praefuit. Unde inter alia vivendi documenta, saluberrimum abstinentiae vel continentiae clericis reliquit exemplum. Cujus doctrinam id maxime commendabat omnibus, quod non aliter, quam vivebat cum suis, ipse docebat. Nihil enim hujus mundi quaerere, nil amare curabat. Cuncta quae sibi a Regibus vel divitibus seculi donabantur, mox pauperibus qui occurrerent, erogare gaudebat. Discurrere per cuncta

* V. Martyrol. n. mense Apr. p. 352*, de S. Egberto.
** Memoratur in Rom. Martyrol. xxxi huj.

et urbana et rustica loca, non equorum dorso, sed pedum incessu vectus, nisi si major forte necessitas compulisset, solebat: quatenus ubicumque aliquos vel divites vel pauperes incedens adspexisset, confestim ad hos divertens, vel ad fidei suscipiendae sacramentum, si infideles essent, invitaret: vel si fideles, in ipsa eos fide confortaret, atque ad eleemosynas bonorumque operum executionem et verbis excitaret et factis. Intantum autem vita illius a nostri temporis segnitia distabat, ut omnes, qui cum eo incedebant, sive attonsi, sive laici, meditari deberent, id est, aut legendis Scripturis, aut psalmis discendis operam dare. Hoc erat quotidianum opus illius, et omnium qui cum eo erant fratrum, ubicumque locorum devenissent. Et si forte evenisset (quod tamen raro evenit) ut ad Regis convivium vocaretur, intrabat cum uno clerico aut duobus, et ubi paululum reficiebatur, accelerabat ocyus ad legendum cum suis, sive ad orandum, egredi. Cujus exemplis informati tempore illo religiosi quique viri ac foeminae, consuetudinem fecerunt per totum annum, excepta remissione quinquagesimae Paschalis, quarta et sexta sabbati jejunium ad nonam usque horam protelare. Nunquam divitibus honoris sive timoris gratiâ, si quae deliquissent, reticebat, sed aspera illos invectione corrigebat. Nullam potentibus seculi pecuniam, excepta solummodo escâ, si quos hospitio suscepisset, unquam dare solebat. Sed ea potius, quae sibi a divitibus donaria pecuniarum largiebantur, vel in usus pauperum, ut diximus dispergebat, vel ad redemptionem eorum, qui injuste fuerant venditi, dispensabat. Denique multos, quos pretio dato redemerat, redemptos, postmodum suos discipulos fecit, atque ad sacerdotalem usque gradum erudiendo atque instituendo provexit.

§ 7. Fertur autem, quia cum de provincia Scotorum rex Oswaldus postulasset Antistitem, qui sibi suaeque genti verbum fidei ministraret, missus fuerit primo alius austerioris animi vir. Qui cum aliquandiu genti Anglorum praedicans, nil proficeret, nec libenter audiretur a populo, redierit in patriam, atque in conventu seniorum retulerit, quia nihil prodesse docendo genti, ad quam missus erat, potuisset, eo quod essent homines indomabiles, et durae ac barbarae mentis. At illi, ut perhibent, tractatum magnum in concilio, quid esset agendum, habere coeperunt, desiderantes quidem genti, quam petebant, salutem esse, sed non recepto, quem miserant, praedicatore dolentes. Tunc ait Aidanus (nam et ipse concilio intererat) ad eum, de quo agebatur, sacerdotem: « Videtur mihi, frater, quod durior justo indoctis auditoribus fuisti, et non eis, juxta Apostolicam disciplinam, primo lac doctrinae mollioris porrexisti, donec paulatim enutriti verbo Dei, ad capienda perfectiora, et ad facienda Dei sublimiora praecepta sufficerent. » Quo audito, omnium qui consedebant, ad ipsum ora et oculi conversi, diligenter quid diceret, discutiebant,

et ipsum esse dignum episcopatu, ipsum ad erudiendos incredulos et indoctos mitti debere decernunt, qui gratiâ discretionis, quae virtutum mater est, ante omnia probatur imbutus. Sicque illum ordinantes, ad praedicandum miserunt. Qui ubi tempus accepit, sicut prius moderamine discretionis, ita postmodum et caeteris virtutibus ornatus apparuit.

§ 8. Hujus igitur reverendissimi Antistitis doctrinâ Rex Oswaldus cum ea, cui praeerat, gente Anglorum institutus, non solum incognita progenitoribus suis regna coelorum sperare didicit, sed et regna terrarum, plusquam ulli majorum suorum, ab eodem uno omnipotenti Deo, consecutus est. Denique omnes nationes et provincias Britanniae, quae in quatuor linguas, id est, Britonum, Pictorum, Scotorum et Anglorum divisae sunt, in ditione accepit. Quo regni culmine sublimatus, nihilominus, quod mirum dictu est, pauperibus et peregrinis semper humilis, benignus et largus fuit. Denique fertur, quod tempore quodam, cum die sancto Paschae cum praefato Episcopo consedisset ad prandium, positusque esset in mensa coram eo discus argenteus, regalibus epulis refertus, jamque essent manus ad panem benedicendum missuri, intravit subito minister ipsius, cui suscipiendorum inopum erat cura delegata, ed indicavit Regi, quia multitudo pauperum undecumque adveniens maxima, per plateas sederet, postulans aliquid eleemosynae a Rege. Qui mox dapes sibimet appositas, deferri pauperibus jussit : sed et discum confringi, atque eisdem minutatim dividi praecepit. Quo viso, pontifex qui assidebat, delectatus tali facto pietatis, apprehendit dexteram ejus, et ait : Numquam inveterascat haec manus. Quod et ita juxta votum benedictionis ejus provenit. Nam cum interfecto illo in pugna, manus cum brachio a caetero esset corpore resecta, contigit ut hactenus incorrupta perdùret. Denique in urbe regia, quae a Regina quondam vocabulo Bebba cognominatur, loculo inclusa argenteo, in ecclesia sancti Petri servatur, ac digno a cunctis honore veneratur. Hujus industriâ Regis, Deirorum et Berniciorum provinciae, quae eàtenus ab invicem discordabant, in unam sunt pacem et velut unum compaginatae in populum. Erat autem nepos Edvini Regis ex sorore Acha : dignumque fuit, ut tantus praecessor talem haberet de sua consanguinitate et religionis haeredem, et regni.

§ 9. Eo tempore gens Occidentalium Saxonum, qui antiquitus Gevissae vocabantur, regnante Cynigilso, fidem Christi suscepit, praedicante illis verbum Birino Episcopo, qui cum consilio Papae Honorii venerat in Britanniam, promittens quidem se illo praesente in intimis ultra Anglorum partibus, quo nullus doctor praecessisset, sanctae fidei semina esse sparsurum. Unde et jussu ejusdem Pontificis per Asterium Genuensem Episcopum in episcopatus consecratus est gradum. Sed in Britanniam perveniens,

ac primum Gevissorum gentem ingrediens, cum omnes ibidem paganissimos inveniret, utilius esse ratus est ibi potius verbum Dei praedicare, quam ultra progrediendo, eos quibus praedicare deberet, inquirere. Itaque evangelizante illo in praefata provincia, cum Rex ipse catechizatus, fonte Baptismi cum sua gente ablueretur, contigit tunc temporis sanctissimum ac victoriosissimum Regem Nord Humbrorum Oswaldum affuisse, eumque de Lavacro exeuntem suscepisse. Sicque pulcherrimo prorsus et Deo digno consortio, cujus erat filiam accepturus in conjugem, ipsum prius secunda generatione Deo dedicatum, sibi accepit in filium. Donaverunt ergo Reges ambo eidem Episcopo civitatem, quae vocatur Dorcinca, ad faciendam inibi sedem episcopalem: ubi factis dedicatisque ecclesiis, multisque ad Dominum pro ejus labore populis advocatis, migravit ad Dominum. Sepultus est in eadem civitate, et post annos multos Hedde episcopatum agente, translatus inde in Ventam civitatem, atque in ecclesia beatorum apostolorum Petri et Pauli positus est.

§ **10**. Defuncto autem et Rege, successit in regnum filius ejus Cenwalch, qui et fidem et sacramenta regni coelestis suscipere renuit, et non multo post etiam regni terrestris potentiam perdidit. Repudiata enim sorore Pendae Regis Merciorum, quam duxerat, aliam accepit uxorem: ideoque bello petitus, ac regno privatus ab illo, secessit ad Regem Orientalium Anglorum, cui nomen erat Anna: apud quem triennio exulans, fidem cognovit ac suscepit veritatis. Nam et ipse, apud quem exulabat, Rex erat vir bonus, et bona ac sancta sobole felix, ut in sequentibus docebimus.

§ **11**. Cum vero restitutus esset in regnum Cenwalch, venit in provinciam de Hybernia pontifex quidam, nomine Agilbertus, natione quidem Gallus, sed tamen legendarum gratiâ Scripturarum in Hybernia non parvo tempore demoratus: conjunxitque se Regi, sponte ministerium praedicandi assumens. Cujus eruditionem atque industriam videns Rex, rogavit eum, accepta ibi sede Episcopali, suae gentis manere pontificem. Qui precibus ejus annuens, multis annis eidem genti sacerdotali jure praefuit. Tandem Rex, qui Saxonum linguam tantum noverat, pertaesus barbarae loquelae, subintroduxit in provinciam alium suae linguae Episcopum, vocabulo Uvini, et ipsum in Gallia ordinatum: dividensque in duas parochias provincias, huic in civitate Venta, quae a gente Saxona Vintancestir appellatur, sedem episcopalem tribuit. Unde offensus graviter Agilbertus, quod hoc, ipso inconsulto, ageret Rex, rediit in Galliam: et accepto episcopatu Parisiacae civitatis, ibidem senex et plenus dierum obiit.

§ **12**. Non multis autem annis, post abscessum ejus a Britannia, transactis, pulsus est Uvini ab eodem Rege ab Episcopatu, qui sedens ad Regem Merciorum, vocabulo Vulferi, emit

pretio ab eo sedem Londoniae civitatis, ejusque Episcopus usque ad vitae suae terminum mansit. Sicque provincia Occidentalium Saxonum tempore non pauco absque Praesule fuit. Quo etiam tempore Rex praefatus ipsius gentis gravissimis regni sui damnis saepissime ab hostibus afflictus, tandem ad memoriam reduxit, quod eum, quem pridie perfidia regno depulerit, fides agnita Christi in regnum revocaverit. Intellexitque quod etiam tunc destituta pontifice provincia, recte pariter divino fuerit destituta praesidio.

§ **13**. Misit ergo legatarios in Galliam ad Agilbertum, submissa illum satisfactione deprecans, ad episcopatum suae gentis redire. At ille se excusans, et venire non posse contestans, quia episcopatu propriae civitatis ac parochiae teneretur adstrictus: ne tamen obnixe petenti nil ferret auxilii, misit pro se illo presbyterum Eleutherium nepotem suum, qui ei, si vellet, ordinaretur Episcopus, dicens, quod ipse eum dignum esse episcopatu judicaret. Quo honorifice a populo et a Rege suscepto, rogaverunt Theodorum, tunc Archiepiscopum Dorovernensis Ecclesiae, ipsum sibi Antistitem consecrari. Qui consecratus, in ipsa civitate multis annis episcopatum Gevissorum ex synodica sanctione solus sedulo moderamine gessit.

§ **14**. Regnavit autem Oswaldus Rex Christianissimus Nord Humbrorum novem annis, annumerato illo anno, quem et feralis impietas Regis Britonum, et apostasia demens Regum Anglorum, detestabilem fecerat. Siquidem, ut supra docuimus, uno animo, omniumque consensu firmatum est, ut nomen et memoria apostatarum de catalogo Regum Christianorum prorsus aboleri deberet, neque aliquis regno eorum annus adnotari. Quo completo annorum curriculo, occisus est, commisso gravi praelio, ab eadem gente pagana, paganoque Rege Merciorum, a quo et praedecessor ejus Edwinus peremptus fuerat, in loco, qui linguâ Anglorum nuncupatur Maserfelth, anno aetatis suae trigesimo-octavo, die quinto mensis Augusti. Cujus quanta fides in Deum, quae devotio mentis fuerit, etiam post mortem virtutum miraculis claruit. Namque in loco, ubi pro patria dìmicans, a paganis interfectus est, usque hodie sanitates infirmorum et hominum, et pecorum celebrari non desinunt. Unde contigit, ut pulverem ipsum, ubi corpus ejus in terram corruit, multi auferentes, et in aquam mittentes, suis per hoc infirmis multum commodi afferrent. Qui videlicet mos adeo increbuit, ut paulatim ablata exinde terra, fossam ad mensuram staturae virilis altam reddiderit. Nec mirandum, in loco mortis illius infirmos sanari, qui semper, dum viveret, infirmis et pauperibus consulere, et eleemosynas dare, opemque ferre non cessabat. Et multa quidem in loco illo, vel de pulvere loci illius facta virtutum miracula narrant: sed nos duo tantum, quae a majoribus audivimus, referre satis duximus.

§ 15. Non multo post interfectionem ejus exacto tempore, contigit ut quidam equo sedens, iter juxta locum ageret illum. Cujus equus subito lassescere, consistere, caput in terram declinare, spumas ex ore dimittere, et augescente dolore nimio, in terram coepit ruere. Desilivit eques, et stramine substrato, coepit expectare horam, qua aut melioratum reciperet jumentum, aut relinqueret mortuum. At ipsum diu gravi dolore vexatum, cum diversas in partes se torqueret, repente volutando devenit in illud loci, ubi Rex memorabilis occubuit. Nec mora, quiescente dolore, cessabat ab insanis membrorum motibus, et consueto equorum more, quasi post lassitudinem in diversum latus vicissim sese volvebat: statimque exurgens quasi sanus per omnia vireta, herbas avidius carpere coepit. Quo ille viso, ut vir sagacis ingenii, intellexit aliquid mirae sanctitatis huic loco, quo equus est curatus, inesse. Et posito ibi signo, non multo post ascendit equum, atque hospitium, quo proposuerat, accessit. Quo dum adveniret, invenit puellam ibi neptem patrisfamilias longo paralysis morbo gravatam. Et cum familiares domus illius de acerba puellae infirmitate ipso praesente quaererentur, coepit dicere ille de loco, ubi caballus suus esset curatus. Quid multa? Imponentes carro, duxerunt ad locum illum, idemque deposuerunt. At illa posita in loco, obdormivit parumper, et ubi evigilavit, sanatam se ab illa corporis dissolutione sentiens, postulata aquâ, ipsâ lavit faciem, crines composuit, caput linteo cooperuit, et cum his qui se adduxerant, sana pedibus incedendo reversa est.

§ 16. Eo tempore venit alius quidam de natione Britonum (ut fertur), iter faciens juxta ipsum locum, in quo praefata erat pugna completa. Et vidit unius loci spatium caetero campo viridius ac venustius: coepitque sagaci animo conjicere, quod nulla esset alia causa insolitae illo in loco viriditatis, nisi quod ibidem sanctior caetero exercitu vir aliquis fuisset interfectus. Tulit itaque de pulvere terrae illius secum, illigans in linteo, et cogitans quod futurum erat, quia ad medelam infirmantium idem pulvis proficeret: et pergens itinere suo, pervenit ad vicum quemdam vespere, intravitque in domum, in qua vicini coenantes epulabantur: et susceptus a dominis domus, resedit et ipse cum eis ad convivium, appendens linteolum cum pulvere, quem attulit, in uno poste parietis. Cumque diutius epulis atque ebrietati vacarent, accenso grandi igne in medio, contigit, volantibus in altum scintillis, culmen domus, quod erat virgis contextum atque foeno tectum, subitaneis flammis impleri. Quod cum repente convivae terrore confusi conspicerent, fugerunt foras, nil ardenti domui, et jamjamque periturae prodesse valentes. Consumpta ergo domo flammis, postis solummodo, in quo pulvis ille inclusus pendebat, tutus ab ignibus et intactus remansit. Qua visa virtute, mirati sunt valde: et perquirentes subtilius, invenerunt quod de

illo loco assumptus erat pulvis, ubi Regis Oswaldi sanguis erat effusus. Quibus patefactis ac diffamatis longe lateque miraculis, multi locum frequentare illum, et sanitatum ibi gratiam capere sibi suisque coeperunt.

§ **17**. Inter quae nequaquam silentio praetereundum reor, quid virtutis ac miraculi coelestis fuerit ostensum, cum ossa ejus inventa, atque ad ecclesiam, in qua nunc servantur, translata sunt. Factum est autem hoc per industriam Reginae Merciorum Offridae, quae erat filia fratris ejus Oswini, qui post illum regni apicem tenebat, ut in sequentibus dicemus. Est monasterium nobile in provincia Lindissi, nomine Beardana *, quod eadem Regina cum viro suo Adilredo multum diligebat, venerabatur, excolebat: in quo desiderabat honoranda patrui sui ossa recondere. Cumque venisset carrum, in quo eadem ossa ducebantur, incumbente vesperâ, in monasterium praefatum noluerunt ea, qui erant in monasterio, libenter excipere: quia etsi sanctum eum noverant, tamen quia de alia provincia ortus fuerat, et super eos regnum acceperat, veteranis eum odiis etiam mortuum insequebantur. Unde factum est, ut ipsa nocte reliquiae allatae, foris permanerent, tentorio tamen majore supra carrum, quo inerant, extenso. Sed miraculi coelestis ostensio, quam reverenter ea suscipienda a cunctis fidelibus essent, patefecit. Nam tota nocte columna lucis, a carro illo ad coelum usque porrecta, omnibus pene ejusdem Lindissae provinciae locis conspicua stabat. Unde mane facto fratres monasterii illius, qui pridie abnuerant, diligenter ipsi petere coeperunt, ut apud se eaedem sanctae ac Deo dilectae reliquiae conderentur. Tota igitur ossa intulerunt in thecam, quam in hoc praeparaverant, atque in ecclesia juxta honorem congruum posuerunt. Et ut regia viri sancti persona memoriam haberet aeternam, vexillum ejus super tumbam ex auro et purpura compositum apposuerunt, ipsamque aquam, in qua laverunt ossa, in angulum sacrarii fuderunt. Ex quo tempore factum est, ut ipsa terra, quae lavacrum venerabile suscepit, ad abigendos ex obsessis corporibus daemones, gratiae salutaris haberet effectum.

§ **18**. Denique tempore sequente, cum praefata Regina in eodem monasterio moraretur, venit ad salutandam eam Abbatissa quaedam venerabilis, quae usque hodie superest, vocabulo Edilhilt, soror virorum sanctorum Edelvini et Aldewini: quorum prior Episcopus in Lindissi provincia, secundus erat Abbas in monasterio, quod vocatur Peartaneu ** a quo non longe et illa monasterium habebat. Cum ergo veniens illuc, loqueretur cum Regina, atque inter alia, sermone de Oswaldo exorto, diceret, quod et ipsa lucem nocte illa supra reliquias ejus ad coelum usque altam vidisset: adjecit Regina, quod de pulvere pavimenti,

* *Beardanige* sive *Bardeneye*.
** Alii *Peartaniga*.

in quo aqua lavacri illius effusa est, multi jam sanati essent infirmi. At illa petiit sibi portionem pulveris salutiferi dari, et accipiens illigatum panno, condidit in capsella, et rediit.

§ **19**. Transacto autem tempore aliquanto, cum esset in suo monasterio, venit illuc quidam hospes, qui solebat nocturnis saepius horis repente ab immundo spiritu gravissime vexari. Qui cum benigne susceptus, post coenam in lecto membra posuisset, subito a diabolo arreptus, inclamare, dentibus frendere, spumare, et diversis motibus coepit membra torquere. Cumque a nullo vel teneri vel ligari potuisset, cucurrit minister, et pulsans ad ostium, nunciavit Abbatissae. At illa aperiens januam monasterii, exivit ipsa cum una sanctimonialium foeminarum ad locum virorum: et èvocans presbyterum, rogavit secum venire ad patientem. Quo venientes, viderunt multos adesse: qui vexatum tenere, et motus ejus insanos comprimere conati, nequaquam valebant. Dicebat presbyter exorcismum, et quaecumque poterat pro sedando miseri furore agebat: sed nec ipse, quamvis multum laborans, proficere aliquid valebat. Cumque nil salutis furenti superesse videretur, repente venit in mentem Abbatissae pulvis ille praefatus: statimque jussit ire ministram, et capsellam, in qua erat, adducere, et secum afferre. Quae cum intraret atrium domus, in cujus interioribus daemoniosus torquebatur, conticuit ille subito, et quasi in somnum laxatus, deposuit caput, membra in quietem omnia composuit. Conticuere omnes, intentique ora tenebant, quem res exitum haberet, soliciti expectantes. Et post aliquantum horae spatium, resedit qui vexabatur, et graviter suspirans: Modo, inquit, sanum sapio, recepi enim sensum animi mei. At illi sedulo sciscitabantur, quomodo hoc contigisset. Qui ait: Mox ut virgo haec cum capsella, quam portabat, appropinquavit atrio domus hujus, discessere omnes qui me premebant spiritus maligni, et me relicto, nusquam comparuerunt. Tunc dedit ei Abbatissa portiunculam de pulvere illo: et sic data oratione a presbytero, noctem illam quietissimam duxit, neque aliquid ex toto nocturni timoris aut vexationis ab antiquo hoste pertulit.

§ **20**. Sequente dehinc tempore fuit in eodem monasterio puerulus quidam, longo febrium incommodo graviter vexatus. Qui cum die quadam solicitus horam accessionis febrium expectaret, ingressus ad eum quidam de fratribus, Vis, inquit, mi nate, doceam te, quomodo curèris ab hujus molestia languoris? Surge, ingredere ecclesiam, et accedens ad sepulcrum Oswaldi, ibi reside, et quietus manens, adhaere tumbae: vide ne exeas inde, nec de loco movearis, donec hora recessionis febrium transierit. Tunc ipse intrabo, et educam te inde. Fecit ut ille suaserat: sedentemque eum ad tumbam sancti, infirmitas tangere nequaquam praesumpsit: quia intantum timens aufugit, ut nec secunda die,

nec tertia, nec unquam exinde eum auderet contingere. Quod ita esse gestum qui referebat mihi frater inde adveniens, adjecit quod eo adhuc tempore, quo mecum loquebatur, superesset in eodem monasterio jam juvenis ille, in quo tunc puero factum erat hoc miraculum sanitatis. Nec mirandum, preces Regis illius, jam cum Domino regnantis, multum valere apud eum, qui temporalis regni quondam gubernacula tenens, magis pro aeterno regno semper laborare ac deprecari solebat. Denique ferunt, quia a tempore matutinae laudis saepius ad diem usque in orationibus perstiterit, atque ob crebrum morem orandi, sive gratias agendi Domino, semper ubicumque sederet, supinas super genua sua manus habere solitus sit. Vulgatum est hoc, et in consuetudinem proverbii versum, quod etiam inter verba orationis vitam finierit. Namque cum armis et hostibus circumseptus, jamjamque videret se esse perimendum, oravit ad Dominum pro animabus exercitus sui. Unde dicunt in proverbio: Deus miserere animabus, dixit Oswaldus cadens in terram. Ossa illius translata et condita sunt in monasterio quod diximus. Porro caput, et manus cum brachiis a corpore praecisas, jussit rex, qui occiderat, in stipitibus suspendi. Quo post annum deveniens cum exercitu successor regni ejus Oswinus, abstulit ea: et caput quidem in coemeterio Lindisfarnensis ecclesiae, in regia vero civitate manus cum brachiis condidit.

§ **21**. Nec solum inclyti fama viri Britanniae fines lustravit universos, sed etiam trans Oceanum longe radium salutiferae lucis spargens, Germaniae simul et Hyberniae partes attigit. Denique reverendissimus Antistes Acca solet referre, quod cum Romam vadens, apud sanctissimum Frisonum gentis Episcopum Willibrordum cum suo Antistite Wilfrido moraretur, crebro eum audivit de mirandis reliquiis ejusdem reverendissimi Regis, quae in illa provincia gesta fuerint, narrare. Sed et in Hybernia cum presbyter adhuc peregrinam pro aeterna patria duceret vitam, rumorem sanctitatis ejus in ea quoque insula longe lateque jam percrebuisse ferebat. E quibus unum, quod inter alia retulit, miraculum praesenti nostrae historiae inserendum credidimus.

§ **22**. Tempore, inquit, mortalitatis, quae Britanniam Hyberniamque lata strage vastavit, percussus est ejusdem clade pestis inter alios scholasticus quidam de genere Scotorum, doctus quidem vir studio literarum, sed erga curam perpetuae suae salvationis nil omnino studii et industriae gerens. Qui cum se morti proximum videret, timere coepit et pavere, ne mox mortuus ob merita scelerum ad inferni claustra raperetur. Clamavitque me cum essem in vicino positus, et inter aegra tremens suspiria, flebili voce talia mecum querebatur: Vides, inquit, quia jam crescente corporis molestiâ, ad articulum subeundae mortis compellor. Nec dubito me post mortem corporis statim ad perpetuam

animae mortem rapiendum, ac infernalibus subdendum esse tormentis: qui tempore non pauco inter studia divinae lectionis vitiorum potius implicamentis, quam divinis solebam servire mandatis. Inest autem animo (si mihi pietas superna aliqua vivendi spatia donaverit) vitiosos mores corrigere, atque ad imperium divinae voluntatis totam ex integro mentem vitamque transferre. Verum novi, non hoc esse meriti mei, ut inducias vivendi vel accipiam, vel me accepturum esse confidam, nisi forte misero mihi et indigno, veniam, per auxilium eorum qui illi fideliter servierunt, propitiari dignatus fuerit. Audivimus autem, et fama est celeberrima, quia fuerit in gente vestra Rex mirandae sanctitatis, vocabulo Oswaldus: cujus excellentia fidei et virtutis, etiam post mortem virtutum frequentium operatione claruerit. Precor igitur, si aliquid reliquiarum illius penes te depositum habeas, afferas mihi, si forte mihi Dominus per ejus merita misereri voluerit. At ego respondi: Habeo quidem de ligno, in quo caput ejus occisi a paganis infixum est: et si firmo corde credideris, potest divina pietas per tanti meritum viri et hujus vitae spatia longiora concedere, et ingressu te vitae perennis dignum reddere. Nec moratus ille, integram se in hoc habere fidem respondebat. Tunc benedixi aquam, et assulam ròboris praefati immittens, obtuli aegro potandam. Nec mora, melius habere coepit et convalescens ab infirmitate, multo deinceps tempore vixit: totoque ad Deum corde et opere conversus, omnibus, ubicumque perveniebat, clementiam pii conditoris, et fidelis ejus famuli gloriam praedicabat.

DE TRANSFIGURATIONE

DOMINI ET SALVATORIS N. J. C.

ORATIO

BASILII SELEUCIAE ISAUR. EPISC.

HABETUR IN SIM. METAPHR.

§ 1. Sol in terram modo emittens radios, stellarum quidem choros contegit, Lunae autem lumen obscurat, insigni splendore impediens, ne cernantur luminaria: noctis autem cursum reprimit, luce tenebras sèparans: omnia autem veluti nigra veste exuens, ea lucis gratiâ induit, et ostendit terga continentis coronata floribus, et mare purpurae speciem prae se ferens: et cum sit unus, creatae, quae cernitur, naturae illustrat faciem. Verum enimvero etsi sit tantus, ad summam usque lucem nondum pervenisse arguitur. Nam et mortales oculi eum audent intuèri et

saepe subtercurrens nubes splendorem discutit, et umbrosa arbor fulgorem prohibet, et nox freta lege ejus, qui eam creavit, in aequilibrio tempus cum Sole partitur. Quoniam enim vita hominum est et laboriosa, et constringitur laboribus: propterea diem quidem extendit Creator ad operandum: nox autem adventans et defessos inveniens, eos tradit lecto relaxationis, membra quidem somno solvens, dans autem naturae praefinitum tempus virium paulatim colligendarum.

§ **2**. Magna est igitur, ut dixi, et splendida lux Solis, sed quae usibus solum hominum aequali respondet proportione. Non est autem hujusmodi lux Domini. Non est enim fas, creatam naturam conferre cum Creatore. Neque enim ex collatione radiorum solis honoratur, neque noctis successione occultatur: sed ea est hominibus admirabilis, et Angelis ad eam non patet aditus. Hac luce indutus Christus Dominus, tamquam trophaeum gestans, venit e coelo in secundo suo adventu ad homines. Tunc enim mutata belli figurâ, veste victoris induitur. Sic enim dicit Propheta, describens belli figuram: Quare sunt rubra vestimenta tua? Jus enim belli ejus, qui bellum gerit, vestem cruentavit. Quoniam enim Deo totius sui consilii et oeconomiae is est scopus, qui ejus in homines declaret benignitatem, varie perficit voluntatem, et ad usum hominum humiles figuras induit. Sic in paradiso ambulans, eum, qui primus formatus erat, se abscondentem hominem vocat ad colloquium. Sic inter eum ad homines loquentem nubes intercessit: et cum in novissimis diebus apprehendisset humanitatem, semper apparet convenienter legibus naturae ex iis, quae patiebatur, naturae assumptae fidem fecisse. Hujusmodi sunt, praesepe, partus, fascia, circumcisio, purificatio, et lege constituti pretii solutio: crux post haec, passio et mors. Sed sic quidem fuit prima carnis susceptae oeconomia, humili figurâ se ad usum hominum accommodantis. In tempore autem secundi adventus mutat figuram, non amplius humilem, ut prius, sed terribilem faciens et praeclaram.

§ **3**. Illius ergo adventus gloriam volens aperire discipulis, dicebat: Sunt quidam ex vobis, qui mortem non gustabunt, donec viderint Filium Hominis venientem in gloria Patris sui. Atque vos quidem intuentes ad eam, quae nunc est, figurae humilitatem, propter ignorationem rationis, ejus, quae celatur, sapientiae non pervidetis profunditatem, et mensura cognitionis a vobis sumitur ex mensura adspectus. *Tanto enim tempore, vobiscum sum, et non cognovistis me*. Aperiam ergo vobis aliquam partem ejus, quod spectari non potest, spectaculi, et spem futuram deducam sub adspectum. Locutus sum vobis de passione, et obtorpuit animus. Dixi oportere me crucifigi, et illius consideratione metu fractus est animus. Dixi, *Si quis vult post me venire, abneget seipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me*. Afflictionem enim probat

Crucis societas: sed memoriâ passionis robur quoque solvebatur. Dixi, *Quid enim prodest homini, si totum mundum lucretur?* et eo sermone vestrum timorem non amovi, sed ita mansit animi perturbatio, quasi amoveri non possit. Rursus introduxi Judicem, qui non corrumpitur muneribus, qui donis non condonat delicta, dicens: Quod enim pretium dabit homo pro anima sua? et apud vos fuit dubia oratio. Dixi, Veniet Filius Hominis in gloria Patris sui: et existimastis me narrare fabulas. Quoniam ergo fuit inefficax oratio, res docebunt. Sunt aliqui ex iis qui hic stant, qui mortem non gustabunt, donec viderint Filium Hominis venientem in gloria Patris sui. Futuri mei adventus nondum est tempus. Oportet enim fixam esse Crucem, vinci inferos, mortuis proponi decreta libertatis, cum ex mortuis resurrexero, in coelos ascendere, omnibus proponi certamen praedicationis, per praedicationem dominatum obtinere Evangelium, et tunc apparere eum qui in Evangelio annunciatur. Sed vobis meis discipulis studeo prius donare imaginem mei adventus, ut cum ante tempus spectaculum oculis hauseritis, ea quae praecesserint, vobis fidem faciant futurorum.

§ 4. Sunt aliqui ex his, qui hic stant. Quinam? Non enim omnes. Non enim nunc publico spectaculum: maneat id quod visum fuerit mysterium, etiam postquam visum fuerit. Haec cum dixisset, inquit, assumit tres discipulos suos, Petrum, et Jacobum, et Joannem. Hos adhibens spectatores, alios reliquit auditores. Et cum duxisset in montem excelsum: Recte excelsum: ut etiam mons haberet descensus ex coelo imitationem. In montibus coelo vicinis (ut Paulus praedicabat) rapiemur in nubibus in occursum Domini in aërem. Nunc quoque quaerit locum, qui una cum nubibus extollitur. Atque spectatores quidem erant parati: oculi autem erant propter spem aperti, et anima cum timore parturiebat spectaculi desiderium. Cum sic autem futurum expectarent, repente transfiguratur Christus coram discipulis, et mutatur ejus forma: et cum lucis induisset tunicam, fulguris prae se ferentem speciem ostendit adspectum.

§ 5. O miraculum! Ex humana forma ferebantur radii, qui emittebantur divinis operationibus. Vidit Sol, quae non prius didicit, ut qui doctus sit abscondi alterius luminis illustratione. Constitisti Sol aliquando, victoriam expectans Hebraicam. Reveritus es Jesum ducem, qui imperaverat, in conservo honorans Domini appellationem. Nunc vidisti lucem, quam non prius videras. Hoc spectaculum narrantes scriptores Evangeliorum, alius alio trahit dictionem, ut qui verbis non possit exprimere spectaculum. Alius enim dicit utique, *Resplenduit facies ejus, sicut Sol.* Alius vero, *Resplenduerunt ejus vestimenta, sicut lux.* Iis enim, inquit, quae videmus, assimilamus. Unâ autem vincatur creata quoque natura, non inveniens similitudinem ejus quod

cernebatur. Testantur oculi: lingua enim dicere non didicit. Spectaculum autem splendore eorum quae videbantur, fulguris instar praestringens oculos, significavit Orbis terrae futurum Judicem. Visae sunt autem vobiscum praesentes eae quae sunt vivorum et mortuorum ad virtutem primitiae, ut vivorum simul et mortuorum Judicem Dominum praedicent praesentibus. Moyses enim virtutis dux et legislator, morte excedit e vita: Elias autem divino zelo accensus, ignis auriga efficitur: et cum cursu vectus esset per aërem, leges naturae transiliit, viam inveniens morte superiorem.

§ 6. Cum in hunc locum perveneris, fac ut in memoriam rèvoces Domini rogata, et responsa discipulorum: cum alii quidem Eliam, alii vero unum ex Prophetis, alii vero Prophetam nominarent: viderent autem eum adorari a Prophetis. Moyses supplicat, Elias se inclinat: et Dominum esse, non servum, testantur eum qui aderant. Sed Petrus etiamsi haec videret, nondum docetur, ut cujus esset obstupefacta ratio magnitudine miraculorum. Nam propter spectaculi desiderium, omnium obliviscitur, et loco alligatur superatus a nimio gaudio. Faciamus, inquit, tria tabernacula: tibi unum, Moysi unum, et Eliae unum. Arguit suam ignorationem, Dominum una cum servis enumerans. Existimavit subjectos, esse Domino aequales honore. Sed non mansit Petrus in hoc vitio ignorantiae. Nam cum tònitru dèsuper erupisset, cum timore curat ignorationem, propèmodum cum strepitu hoc exclàmans: Cur servos cum Domino comparatis? Vultis scire differentiam? *Hic est filius meus dilectus:* Illos creavi servos, hunc filium ex mea genui essentia. Meus est filius, etiamsi servi formâ propter vos est indutus. Habet lucem, ad quam accedi non potest, etiamsi propter vos habet moderatos radios. O beatos oculos, qui Christum contemplantur indutum instar sponsi. O beata lumina, quae terribilem diem judicii in miti cernunt specie. Quae enim cernent trementes Angeli, ea laeti viderunt homines. Quaenam enim vis oculorum potest diem terribilem subire judicii, quando terra quidem movebitur, et mare, quod hominum ex Adam orta ebulliet corpora: quatientur vero coeli cum Angelis, timorem non ferentes? Complicabitur enim coelum, tamquam Rege transeunte: repente vero contrahent satellites vestibuli peripetasmata. Ablato autem coelo, Angelicarum quidem potestatum cum splendore se offerent ordines, mille millia Angelorum, et decies mille millia praecurrentia. Videbitur autem descendens Dominus, insigni luce, fulguris instar, illustrans omnia.

§ 7. Quis ergo eorum, quae videbuntur, sufficiet spectaculo? Quis metum poterit dimetiri? Si enim repentinam non ferimus fulguris coruscationem, sed ea eum qui cernit, in humum saepe dejicit: quid dixerit quispiam, exorientem eum videns, qui fulgurat? quando sonitus tubarum vocabunt mortuos e sepulcris:

quando rumpentur capsae monumentorum, vinctos emittentes: quando judicabuntur proposita, facta et cogitata: quando vinctus adducetur diabolus, de quo tyrannicarum sumentur poenae cogitationum: quando separabuntur greges hominum, ut sciatur quis cuinam sit parti attribuendus, quisnam sit futurus Christi judicis, aut condemnati latronis: quando simul viventes et mortui confluent. Erit enim una omnium adoratio, quandoquidem celeritas resurrectionis faciet eorum, qui immutabuntur, corpora in cursu aequalia, convenienter voci beati Pauli: *Nos qui vivimus, qui relicti sumus, non praeveniemus eos qui dormierunt:* Nec erit mortuus iis, qui vivunt, propter sepulcrum tardior. Et omnes ejus sententiam expectabunt cum timore, nescientes, an sint audituri, *Venite benedicti Patris mei:* an, *Abìte in tenebras exteriores, quae sunt paratae diabolo et angelis ejus:* quando trutinâ appendens opera, res circumscribet fine convenienti.

§ 8. Hujus ergo spectaculi imaginem dedit Dominus Apostolis. Cujus nos terrorem reputantes, mores mutemus ante id tempus, bonis actionibus fiduciam comparemus, et ante tempus Judicii meditemur defensionem, ne unâ condemnemur cum inimico qui judicatur: sed cum diligente Christo in coelum ascendamus, haeredes Dei, cohaeredes autem Christi: Quoniam ei gloria in secula seculorum, Amen.

ITEM DE TRANSFIGURATIONE DOMINI

ORATIO S. EPHREM SYRI

EST IN SIM. METAPHR.

§ 1. Ex agro messes et laetitiae, et ex vinea fructus esculenti, et ex Scripturis doctrina vivifica. Ager habet uno tempore vindemiam: ex Scriptura autem semper scaturit doctrina vivifica. Ager, quando est messis, minuitur: et vitis, quando fuerit vindemiata, efficitur abjecta et humilis. Scriptura autem quotidie mètitur, et spicae interpretum in ea non deficiunt. Quotidie vindemiatur, et botri ejus, vineae numquam consumuntur. Accedamus ergo ad hunc agrum, et vivificis ejus sulcis fruamur, et ex eo metamus spicas vitae, nempe verba Domini nostri Jesu Christi, qui dixit: *Sunt hic viri, qui non gustabunt mortem, donec viderint Filium Hominis venientem in gloria sua. Et post sex dies assùmit Jesus Simonem Petrum, et Jacobum, et Joannem fratrem ejus, et duxit eos in montem excelsum valde, et transfiguratus est coram ipsis. Et resplenduit facies ejus sicut Sol, et vestes ejus fuerunt albae sicut nix* (*Ex Matth.* XVI, XVII).

§ 2. Viri enim, quos dixit non esse gustaturos mortem, donec vidissent locum ejus perfectionis, sunt hi tres Apostoli. Et cum assumpsisset, duxit eos in montem, et ostendit eis quomodo sit venturus in die novissimo in gloria sua. Duxit autem rursus eos in montem, ut ostenderet eis, qualis sit filius iste, et cujus *. Quando enim interrogavit, *Quemnam me dicunt homines esse filium hominis* (*Matth.* XVI)? dicunt ei : Alii quidem Eliam, alii vero Mosem, aut unum ex Prophetis. Propterea eos sursum ducit in montem, et ostendit eis se non esse Eliam, nec Mosem, sed Deum Eliae, et qui sanctificavit Mosem in utero matris: neque unum ex Prophetis, sed Dominum Prophetarum, et qui eos miserat. Et rursus ostendit eis se esse effectorem coeli et terrae, et se esse Dominum vivorum et mortuorum. Et rursus eos duxit in montem, ut eis ostenderet se esse filium Dei. Si enim dixisset eis, Ego sum filius Dei, non eis persuasisset propter carnem quam gestabat, et quod cum eis conversabatur. Videbant enim Mariam, quae eum pepererat, et quod Joseph, qui aluerat, nomine vocabatur pater ejus, et quod quidam vocabantur fratres ejus. Et rursus similiter esuriit et comedit, sitiit et bibit, laboravit et requievit, et dormitavit, et dormiit, et timuit et sudavit. Haec autem divinae naturae minime conveniebant. Propterea eos ducit in montem, ut Pater loquatur, et ostendat eis eum esse suum filium in veritate : et ut ostendat eis regnum suum ante mortem suam, et gloriam suam ante ignominiam: ut quando captus fuerit et crucifixus a Judaeis, sciant eum non fuisse ab eis crucifixum propter ejus impotentiam : sed quod ei ita placuisset propter suam gratiam, ad mundi salutem. Et rursus suam eis ostendit gloriam ante suam resurrectionem, ut quando resurrexerit a mortuis in gloria naturae suae divinae, sciant eum non accepisse tamquam mercedem sui laboris gloriam, ut qui ea indigeret : sed eum illam jam olim habuisse ab aeterno cum Patre, et cum Spiritu ejus: sicut dixit : Pater, glorifica me gloriâ, quam habui, antequam mundus esset, apud te.

§ 3. Hanc gloriam suae divinitatis, quae erat obscura et ignota sub humanitate, ostendit Apostolis suis in ascensu montis. Facta est enim facies ejus, sicut Sol, et vestimenta ejus alba, sicut nix. Duos Soles in monte videbant oculi discipulorum, unum ex consuetudine, et alterum praeter consuetudinem. Unum, qui eis lucebat, et mundum totum illuminabat in firmamento : et unum qui eis illuminabat faciem, Jesum, inquam. Hoc autem dixit, Facta sunt vestimenta ejus alba. Etenim ostendit, quod ex toto ejus corpore ejus gloria scaturiit, et ex tota ejus carne resplenduit ejus facies, et ex totis ejus membris resplenduerunt radii. Non enim sicut Mosi, ejus facies resplenduit extrinsecus : sed ex

* Praeclare ostenditur Transfiguratum esse Jesum coram discipulis, ut ejus patesceret Deitas quibus manifesta erat ipsius humanitas.

ipso scaturiebat ejus gloria, et in eo manebat. Ex ipso oriebatur lux ejus, et in eo cogebatur. Neque enim abiit in alienam partem, et ipsum dimisit: quoniam non venit ex alio obliquo, et eum exornavit. Neque eam utendam pro tempore accepit. Totam tamen abyssum divinitatis suae eis minime ostendit, sed quantum poterant contemplari pupillae suorum oculorum.

§ 4. Et apparuerunt eis Moses et Elias simul cum eo loquentes, et sermones eorum quos cum eo loquebantur, ii erant: Agebant ei gratias, quod vera fuissent verba Prophetarum in ejus praesentia, et offerebant ei adorationem pro salute quam fecerat in mundo propter genus humanum, et quod mysterium quod ipsi prius descripserant, ipse re ipsa implesset. Fuit ergo laetitia Prophetis, et Apostolis in ipso ascensu montis. Laetati sunt Prophetae, cum vidissent humanitatem ejus, quam non noverant. Laetati sunt autem Apostoli quoque, cum vidissent gloriam divinitatis ejus, quam non cognoverant. Et cum audiissent vocem Patris ferentis Filio testimonium, per ipsam cognoverunt fuisse ab eo susceptam humanitatem: quae quidem erat apud eos obscura: eisque fidem fecit cum voce Patris, gloria corporis ejus, quae apparuit, ex ea quae in eo fuit unita divinitate immutabiliter et inconfuse. Et signatum fuit trium testimonium, in voce paterna, Moseque et Elia, qui quidem illi adstiterunt tamquam servi: et adspiciebant alter alterum: Prophetae Apostolos, et Apostoli Prophetas. Viderunt illic alter alterum principes veteris, principes novi. Vidit Moses sanctus Simonem sanctificatum. Vidit oeconomus Patris procuratorem filii. Ille quidem scidit mare, ut populus ambularet in mediis fluctibus: hic autem excitavit tabernaculum, ut aedificaret Ecclesiam. Vidit virgo veteris, virginem novi, Elias Joannem. Qui ascendit currum ignis, eum qui recubuit super pectus flammae. Et factus est mons in figura Ecclesiae. Et uniit in eo Jesus duo testamenta, quae suscepit Ecclesia. Et nobis significavit ipsum esse datorem duorum. Unum accepit ejus mysteria: alterum manifestam reddidit gloriam suorum factorum.

§ 5. Dixit itaque Simon: *Bonum est nos hic esse, Domine.* O Simon, quid dicis? Si hic manserimus, quis implebit verba Prophetarum? Quis obsignabit verba praecònum? Quis pèraget mysteria justorum? Si hic manserimus, illud, *Foderunt manus meas et pedes meos*, in quo implebitur? *Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem*, cui adaptabitur? *Dederunt in cibum meum fel, et in siti mea potaverunt me aceto* (*Psal.* 21, 68, 87), cui accidet? In mortuis liber, quis confirmabit? Si hic manserimus, Adae chirographum quis scindet? et ejus debitum quis exolvet? et indumentum gloriae ejus quis restituet? Si hic manserimus, quae dixi tibi, quomodo fient? Ecclesia quomodo aedificabitur? Claves regni coelorum quomodo a me accipies?

Quem ligabis? Quem solves? Si hic manserimus, cessabunt omnia quae dicta sunt per Prophetas.

§ 6. Dixit rursus: *Faciamus hic tria tabernacula: tibi unum, et Mosi unum, et Eliae unum.* Simon missus est ad aedificandam in mundo Ecclesiam, et faciet in monte tabernacula? Modo enim Jesum humane attendebat. Et nunc seipsum collocat cum Mose et Elia. Ilico autem ei ostendit, se non opus habere ejus tabernaculo. Ipse enim erat, qui patribus ejus fecerat tabernaculum nubis in solitudine. Eis enim adhuc loquentibus, ecce lucida nubes eos adumbravit. Vides, Simon, tabernaculum sine labore? tabernaculum, quod arcet aestum, et non habet tenebras? tabernaculum, quod fulgurat et resplendet?

§ 7. Admirantibus autem discipulis, ecce vox, quae a Patre extitit, e nube est audita, dicens: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite.* Cum voce Patris reversus est Moses in locum suum, et Elias reversus est in regionem suam, et Apostoli proni ceciderunt in terram, et Jesus stetit solus, quoniam vox illa in illo solo implebatur. Fugiebant Prophetae, et Apostoli in terram ceciderunt: quoniam vox Patris non implebatur in eis, quae ferebat testimonium, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite.

§ 8. Docuit eos Pater fuisse impletam Mosis dispensationem, et ab eis esse audiendum filium. Ille enim tamquam servus locutus fuit, quae jussus fuerat: et ea praedicavit, quae ei dicta fuerant: et omnes itidem Prophetae, donec venisset, is, cui repositum es', nempe Jesus, qui est Dominus, non servus: Dominans, et non parens imperio: legislator, et non is, cui lex datur: filius, non verna: naturâ, et non adoptione. Apostolis itaque id quod erat obscurum, effecit Pater in monte manifestum. Qui est, eum qui est, significat. Pater aperit, et declarat filium.

§ 9. Ad hanc vocem, Apostoli proni ceciderunt in terram. Erat enim tònitru terribile. Quamobrem voce ejus terra tremuit, et ii ceciderunt in terram. Ostendit eis Patrem appropinquasse, et eum vocasse filium. Voce sua eos etiam excitavit. Quomodo enim vox Patris eos dejecit, sic etiam vox filii in virtute suae divinitatis eos fecit surgere: quae quidem cum in ejus carne habitet, et in ea sit unita immutabiliter, ambo in una hypostasi et una persona inconfuse manent citra divisionem. Non enim, sicut Moses, decorus fuit extrinsecus: sed tamquam Deus, fulgebat in gloria. Moses enim faciei ejus apparitione unctus fuit decore: Jesus autem toto suo corpore, tamquam Sol suis radiis, resplenduit gloriâ suae divinitatis.

§ 10. Clamavit autem Pater: Hic est filius meus dilectus, eum audite: non separatus a gloria filii divinitatis. Una est enim naturâ Pater et Filius cum Sancto Spiritu, una est Personarum potentia, et una essentia, et unum regnum, et in unam clamavit

vocem in vili corpore, et in gloria terribili. Et Maria ipsum vocabat filium, non separatum corpore humano a gloria ejus divinitatis. Unus est enim Deus, qui in corpore apparuit in mundo. Gloria ejus significavit divinam gloriam, quae est ex Patre: Et gloria ejus significavit humanam naturam, quae est ex Maria: ambas naturas, quae convenerunt, et unitae sunt in una hypostasi. Unigenitus ex Patre, et ex Maria unigenitus. Et qui dividit, dividetur a regno ejus. Et qui confundit ejus naturas, peribit a vita ejus. Qui negat Mariam Deum peperisse, non videbit gloriam ejus divinitatis: et qui negat eum gestasse carnem peccato non obnoxiam, ejicietur a salute, et a vita quae data est per ejus corpus. Ipsae res testantur, et divinae ejus virtutes docent eos qui possunt discernere, eum esse verum Deum: et ejus perpessiones significant, eum esse verum hominem. Et si hoc non persuasum habent, qui sunt mente imbecilla, luent poenas in terribili ejus die.

§ **11**. Si non erat caro, cur Maria in medium est producta? Si non erat Deus, Gabriel Dominum quemnam vocabat? * Si non erat caro, quisnam recumbebat in praesepi? Si non erat Deus, Angeli descendentes quemnam glorificabant? Si non erat caro, quis involvebatur fasciis? Si non erat Deus, pastores quem adorabant? Si non erat caro, Joseph quem circumcidit? Si non erat Deus, stella in coelo in cujus honorem cucurrit? Si non erat caro, Maria quemnam lactavit? Si non erat Deus, Magi cui munera offerebant? Si non erat caro, Simeon in ulnis quemnam gestavit? Si non erat Deus, cui dixit, *Dimitte servum tuum in pace?* Si non erat caro, Joseph quemnam accepit, et fugit in Aegyptum? Si non erat Deus, illud, *Ex Aegypto vocavi filium meum* (*Osee* II), in quo est adimpletum? Si non erat caro, Joannes quem baptizavit? Si non erat Deus, Pater e coelo cui dixit: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui* (*Matth.* IV)? Si non erat caro, quis jejunavit et esuriit in deserto? Si non erat Deus, descendentes Angeli cui ministrabant? Si non erat caro, quis fuit invitatus ad nuptias in Cana Galilaeae? Si non erat Deus, quis mutavit aquam in vinum? Si non erat caro, panes in cujusnam manibus erant? Si non erat Deus, quinque millium hominum turbam, praeter mulieres et pueros, in solitudine quis pavit quinque panibus et duobus piscibus? Si non erat caro, quis dormiit in nave? Si non erat Deus, quis ventos et mare increpavit? Si non erat caro, Simon Pharisaeus cum quo comèdit? Si non erat Deus, peccatrici delicta quis condonavit? Si non erat caro, supra puteum ex itinere defessus quis sedebat? Si non erat Deus, aquam vivam quis dedit Samaritanae, et eam arguit, quod habuisset quinque maritos? Si non erat caro, in Lazari monumento quis

* Facundo ex Evangelica historia asseritur in Christo *Deus* et *Homo*; sed taedio monòtonae interrogationis supra modum frequentis Lectorem aliquanto levavimus.

flebat? Si non erat Deus, mortuum jam quatriduanum quis jubendo ejecit? Si non erat caro, Judaei quem apprehenderunt? Si non erat Deus, quis terrae imperavit, et eos pronos humi jecit? et abscissam auriculam a Petro quis medicatus est. et restituit in locum suum? Si non erat caro, cujusnam pedes et manus fuere clavis confixi? Si non erat Deus, templi velum quomodo scissum est, et petrae ruptae sunt, et sepulcra sunt aperta? Si non erat caro, quis clamavit, *Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti?* Si non erat Deus, quis dixit, *Pater, ignosce illis?* Si non erat caro, quis in cruce pependit cum latronibus? Si non erat Deus, quomodo dixit latroni: *Hodie mecum eris in paradiso?* Si non erat caro, cujusnam latus pupùgit lancea, et exiit sanguis et aqua? Si non erat Deus, cujusnam jussu mortui e sepulcro egressi sunt? Si non erat caro, Apostoli quemnam viderunt in coenaculo? Si non erat Deus, quomodo clausis foribus est ingressus? Si non erat caro, cujusnam clavorum et lanceae plagas Thomas contrectavit manibus? et in mari Tyberiadis quis comèdit? et quemnam viderunt Apostoli assumi in coelum? Si non erat Deus in cujusnam jussu impletum est rete? et coelum cuinam fuit apertum? Si non erat Deus et homo, falsa est decaetero nostra salus: falsae sunt etiam voces Prophetarum. Sed veri fuerunt Prophetae, et a mendacio aliena eorum testimonia. Dixerunt enim ea quae jussi fuerant: Spiritus Sanctus per eos est locutus.

§ **12**. Quocirca castus quoque Joannes, qui super pectus flammae recubuit, confirmans voces Prophetarum, de divinitate disserens, in Evangeliis docuit, dicens: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est. Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* Qui est ex Deo Deus Verbum, et ex Patre Filius unigenitus: Qui est ejusdem cum Patre essentiae: Qui est ex eo, qui est, Verbum ante secula, ex patre genitus sine matre ante omnia secula ineffabiliter, idem in novissimis diebus nascitur ex filia hominis, ex Maria virgine sine patre carne indutus, ex ipsa carnem gestans, et homo effectus, quod quidem non erat, manens Deus, id quod erat: ut mundum salvum faceret. Et ipse est Christus Dei filius, unigenitus ex Patre, et ex matre unigenitus.

§ **13**. Confiteor eumdem esse perfectum Deum, et perfectum hominem, qui in duabus naturis, in hypostasi seu persona unitis, cognoscitur, et citra divisionem, confusionemque et mutationem, carnem induit animatam, et animam ratione praeditam et intelligentem, factus est omnino iisdem, quibus nos, obnoxius affectionibus, praeter solum peccatum. Idem terrenus et coelestis, temporalis et aeternus: qui coepit, et qui est sine principio, expers temporis, et subjectus tempori: creatus et increatus: patibilis, et impatibilis: Deus et homo: in utrisque perfectus, unus

duo, et in duobus unus. Una persona Patris, et una persona Filii, et una persona Spiritus Sancti, una divinitas, una potentia, unum regnum in tribus Personis seu hypostasibus.

§ 14. Sic glorificamus sanctam unitatem in Trinitate, et sanctam Trinitatem in unitate. In quo Pater clamavit de coelo : Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Haec suscepit sancta Dei Ecclesia catholica. In ipsa sancta Trinitate baptizat in vitam aeternam. Eam sanctificat honoris aequalitate. Eam confitetur citra divisionem et separationem : et eam adorat non errans, et glorificat. Ipsam in tribus personis unitatem decet gloria, gratiarum actio, honor, potentia, majestas, Patrem, et Filium, et Sanctum Spiritum, nunc et semper, et in secula seculorum, Amen.

ITEM DE MIRA TRANSFIGURAT. DOM.

SERMO S. CYRILLI EPISC. ALEXANDR.

EXTAT APUD SIM. METAPHRASTEM.

§ 1. Qui bene quidem sciunt decertare, spectatorum delectantur plausibus, et spe praemiorum excitantur ad eam, quae illos decet, victoriam. Qui autem divina dona assequi desiderant, et spei sanctis paratae sitiunt participationem, quae pro pietate in Christum suscipiuntur certamina, lubenter quidem admittunt : in vita autem se recte gerunt, non praeferentes ocium, quod nullam consequitur mercedem, neque ignavam amantes timiditatem : sed se strenue et fortiter gerentes adversus omnem tentationem, et persecutionum insultus plurimi facientes, et pro ipso Domino pati, magnas reputantes divitias. Meminerunt enim beati Pauli, qui scribit non esse condignas passiones hujus temporis ad futuram gloriam , quae est revelanda in nobis. Vide ergo pulcherrima dispensatione nunc usum Dominum nostrum Jesum Christum, ad utilitatem et aedificationem sanctorum Apostolorum. Nam eis quidem dixit : « Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. Qui enim vult animam suam salvam facere, perdet illam. Qui autem perdiderit animam suam propter me , inveniet eam. » Et salutare quidem est praeceptum , et decens sanctos, et quod supernam gloriam conciliat, et alacritatis animi et gaudii sortem comparat. Eligere enim pati propter Christum, minime caret mercede : immo vero efficit aeternae vitae et gloriae participes.

§ 2. Sed Discipulos, qui virtutem ex alto nondum acceperant, consentaneum erat utique in humanas incidere imbecillitates, et

tale quid apud se cogitantes, dicere : Quomodo negabit quis seipsum, aut quomodo qui suam perdidit animam, eam rursus inveniet? Quod autem iis, qui hoc passi fuerint, erit praemium, quod ei respondeat? aut etiam quorumnam erit donorum particeps? Ut tales ergo cogitationes et verba eis adimat, et eos veluti transfundat et transmutet ad animi magnitudinem, ejus, quae ipsis danda est, gloriae ingenerans desiderium : « Dico vobis, inquit, sunt quidam ex iis qui hic stant, qui non gustabunt mortem, donec viderint regnum Dei. » Num eis eousque vitae extendetur mensura, ut ad illa perveniat tempora, post quae in consummatione seculorum descendens de coelis, restituet sanctis paratum eis regnum? Sed ipse quidem hoc praestare poterat. Omnia enim potest: nec est aliquid, quod non possint efficere ejus potentissimi nutus.

§ 3. Regnum autem dicit ipsum gloriae spectaculum : in qua ipse quoque videbitur illo tempore, in quo resplendebit in terra. Veniet enim in gloria Dei Patris, et non in ea quae est in nobis humilitate et abjectione. Quomodo ergo fecit miraculi spectatores eos qui promissum acceperant? Ascendit in montem, habens ex eis tres electos. Deinde transmutatur in quemdam excellentem et divinum splendorem, adeo ut ejus vestis videretur resplendere instar luminis. Deinde Moses et Elias Jesum circumsistentes, de ejus decessu inter se loquebantur, quem erat adimpleturus in Jerusalem, hoc est, ejus quae est cum carne oeconomiae mysterium, et salutarem passionem, quae, inquam, futura erat in Cruce.

§ 4. Verum enim est, quod lex Mosis, et sermo sanctorum Prophetarum, Christi prius ostenderunt mysterium : illa quidem in figuris et umbris ipsum propemodum describens in tabula : hi autem multifariam multisque modis praedicentes, quod suó tempore videbitur in nostra forma, et quod pro salute et vita omnium non recusabit pati mortem in ligno. Quod autem Moses et Elias aderant, et simul loquebantur, id fiebat hoc consilio, ut ostenderetur, legem et Prophetas esse veluti satellites Domini nostri Jesu Christi, ut qui ab ipsis fuerit ostensus Dominus per ea quae significarunt, quae erant inter se convenientia. Non enim dissident a lege, ea quae dicuntur per Prophetas. Et hoc est, ut arbitror, quod inter se colloquebantur Moses sanctissimus, et Prophetarum optimus, is autem erat Elias. Potest autem aliud quoque considerari: Quoniam ex turbis alii quidem dicebant eum esse Eliam, alii Jeremiam, alii vero unum ex Prophetis: adducit eorum principes, ut vel ex hoc videant, quid intersit inter Dominum et servum.

§ 5. Post hanc autem alia quoque potest dici consideratio : Quoniam enim eum assidue accusabant quod legem transgrederetur, et existimabant eum esse blasphemum, ut qui sibi vendicaret

eam, quae ei non conveniebat, gloriam Patris: et dicebant: *Hic homo non est ex Deo, quoniam sabbatum non servat*. Et rursus: *De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia*. Et, *quod homo cum sis, facis teipsum Deum* * ut ostenderentur utraque crimina profecta esse ex invidentia, et eum neutri eorum esse affinem: et neque id, quod a se fit, esse legis transgressionem neque vendicationem gloriae non sibi convenientis, quod dicat se esse aequalem Patri, eos, qui in utroque eorum clari fuerunt, producit in medium.

§ 6. Etenim Moses dedit legem, et poterant considerare Judaei, quod legem non neglexisset conculcatam, ut ipsi existimabant: neque eum, qui ipsam transgrediebatur, et erat inimicus ei, qui ipsam tulerat, honorasset. Porro autem Elias Dei gloriae zelo erat incitatus. Qui, si Christus fuisset Dei hostis, et seipsum quidem dixisset aequalem Patri, non fuisset autem quod dicebat, si denique non faceret ut oportebat, non ei affuisset ipse, et obediisset. Potest vero, cum iis quae dictae sunt, alia quoque causa dici. Quaenam autem ea est? Ut sciant eum vitae et mortis habere potestatem, et superis et inferis dominari. Propterea in medium adducit eum qui vivebat, et eum qui erat mortuus. Apparentes enim non tacebant: sed loquebantur de gloria quam erat impleturus in Jerusalem, nempe passionem et Crucem: in his autem etiam resurrectionem.

§ 7. Sed beati quidem Discipuli parum dormitant, utpote quod Christus vacaret orationi. Certo enim consilio et certa dispensatione humanis necessitatibus serviebant. Deinde cum essent experrecti, fiunt spectatores tam venerandae et tam admirabilis mutationis. Arbitratus autem fortasse beatus Petrus advenisse tempus regni Dei, in monte quidem versari deligit: dicit autem tria esse facienda tabernacula, nesciens quid diceret. Non erat enim tempus consummationis seculi, neque in praesenti tempore sunt sancti futuri participes spei eis promissae. Dicit enim Paulus: Qui transformabit corpus humilitatis nostrae, ut sit ipsum conforme corpori gloriae ejus (*ex Philipp*. III), Christi scilicet.

§ 8. Cum ergo dispensatio adhuc esset in principio, et nondum esset finita, quomodo erat consentaneum, Christum, qui venerat propter charitatem in mundum, desinere pro eo velle pati? Servavit enim eam naturam quae est sub coelo, cum subiisset mortem secundum carnem, et eam delevisset per suam a mortuis resurrectionem. Nesciebat ergo Petrus quid diceret.

§ 9. Caeterum praeter admirabile et arcanum Christi gloriae spectaculum, aliquid quoque aliud factum est utile et necessarium ad confirmandam in se fidem, non solis discipulis, sed etiam nobisipsis. Desuper enim ex alto extitit vox Dei et Patris, dicentis: *Hic est filius meus dilectus, in quo bene mihi complacui: ipsum*

* Ex Joan. IX et X.

audite. Et dum facta est, inquit, vox, inventus est solus Jesus. Quid ad haec dicit durae cervicis Judaeus, qui est contumax et repugnans, et cor habet, quod nullam suscipit admonitionem? Ecce praesente Mose Pater jubet sanctis Apostolis, ut eum audiant. Quod si eos voluisset sequi praecepta Mosis, dixisset: Servate legem. Nunc autem ne hoc quidem dicit Deus et Pater. Sed cum adesset Moses et ejus Propheta Elias, jubet eos ipsum audire potius.

§ **10**. Ne autem calumniarentur aliqui veritatem, dicentes quod Pater eos jusserit audire Mosem, et non omnium nostrum Salvatorem Christum, necessario Evangelista annotavit, dicens, quod cum vox illa extitit, inventus est Jesus solus. Quando ergo sanctis Apostolis Deus Pater, tamquam ex nubibus desuper praecepit, dicens: Ipsum audite: aberat quidem Moses, Elias autem non aderat: solus vero erat Christus.

§ **11**. Jussit ergo ipsum audire. Ipse est enim finis legis et Prophetarum. Propterea Judaeorum populum allocutus est, dicens: *Si crederetis Mosi, crederetis utique mihi* (*Joan*. v). Ille enim de me scripsit. Quoniam autem et per sapientissimum Mosem datum praeceptum contemnere, et quae per sanctos Prophetas dicta sunt, nihil ducere perpetuo perseverarunt, jure sunt abalienati et exturbati a bonis quae promissa sunt ipsis patribus. Obedientia enim melior est, quam sacrificium: et auscultatio, quam adeps agnorum: sicut scriptum est. Et ita quidem se habent res Judaeorum. Nobis autem, qui ejus adventum agnovimus, omnia omnino bona aderunt per ipsum et in ipso Christo. Per quem, et cum quo, Deo et Patri gloria et potentia, cum Sancto Spiritu in secula. Amen.

MARTYRIUM

SS. PUER. ET FRATRUM JUSTI ET PASTORIS

QUOD MUTATO PASSIM STYLO, EX ANTIQUISSIMIS CODICIBUS, QUIBUS SUFFRAGANTUR MARTYROLOGIA, EXCERPSIT LAUR. SURIUS

Passi circa 304 — Hispani.

§ **1**. Eo tempore, quo crudelissimus Datianus instinctu infernalis serpentis, et consilio provocatus diaboli, universum rabidus perlustraret orbem, ut quoscumque invenisset Christianos, per diversas regiones dispersos, variis tormentorum generibus cruciaret, et ad suae sacrilegae religionis cultum revocaret: contigit eum ad Complutensem civitatem (*a*) transeundi gratiâ devenire.

(*a*) COMPLUTUM (hispan. *Alcalà*) nobilis est urbs et illustre Athenaeum Castellae Novae ad *Henares* fluvium, sex fere leucis Matrito ad Orientem distans.

Cujus incolae cum tremendam ejus opinionem intellexissent: duo infantes Justus et Pastor, relictis scholae tabulis, in quibus eorum tenerae aetates literis imbuebantur, jam non ad studium magistri vel doctoris istius seculi ire coeperunt, sed quasi probati Christi discipuli, ad spectaculum proprii martyrii alacres cucurrerunt. Cumque solicite cernerent et intento perciperent corde, quid dementis Datiani inquireret furor: nunciatum est ei quod hi duo infantuli essent Christiani, et a parentibus Christianis progeniti, ac propterea eos ad id spectaculi devenisse, ut si Christianorum facta fuerit inquisitio, ipsi sponte sese offerant puniendos. Cumque hoc crudelissimus Datianus intellexisset, statim indignationis irâ commotus, inaudita eorum parte, comprehendi, et eos cruciatu magno caedi praecepit: timens ne si ad interrogandum in ejus praesentiam adducerentur, aliorum circumadstantium ad confessionem nominis Christi, animos praepararent: et dum eis non praevaleret, ipse suam publice adspiceret malitiam ab infantibus superari.

§ 2. Comprehensi igitur sancti martyres, priusquam ad supplicium traherentur, sese mutuo, caelitus edocti, laeti confortabant. Dixit ergo Justus: « Noli, frater Pastor, hanc temporalem pertimescere passionem, noli propter caedentium flagella, quibus tenerrimum corpus tuum atteratur, a fide te subtrahere, noli incumbentem gladium formidare: quia si annuente Domino Jesu Christo, extinctis contigerit nobis ad ipsius gloriam properare, digniorem in futuro seculo percipiemus fortitudinem, quae nostram non minuat parvitatem, sed ad perfectionem martyrum, et Angelorum coronam perducat aeternam. Hic tempore exiguo constituti, parvam inter homines habuimus vitam, sed illic in longitudinem dierum, si quae Deo placita sunt fecerimus, aeternae vitae percipiemus abundantiam. » Cui sanctissimus Pastor respondit: «Digne quidem frater Juste sic te decet hortari, ut justitiam quam nomini tuo inscriptam portas, simul cum tuo fratre Pastore suscipias. Leve etenim sit nobis, pro confessione Domini nostri Jesu Christi, corpus nostrum jugulari et sanguinem fundi, ut in sacrario coelesti, divinum corpus Christi et pretiosum sanguinem ejus, nobis liceat adorare. Non nos parentum aut proximorum rèvocet pietas, nec nostrae condoleamus aetati: sed celeriter ad coelorum culmina properemus, ubi nostrae infantiae, et parentum nostrorum peccatis obtinere veniam mereamur. »

§ 3. Ast ubi illos, qui acciti fuerant, violenti carnifices vidissent unanimiter talia sibi colloquentes, nunciant Datiano: sciscitantes, quid de eis praeciperet quos audierant sic sese mutuo pro nomine Domini consolantes. Quibus auditis, stupefactus Datianus ait: Non sunt isti digni nostris conspectibus sisti, qui nec infantiae suae, tenerum robur lucrari voluerunt, nec deorum nostrorum compulsi venerabilem adorare culturam. Statim igitur

jubet eos procul a civitate gladio trucidari. Cumque producti fuissent in campum laudabilem, nulla obstante macerie, ibi ultionem dignam pro Christi nomine susceperunt. Quorum confestim animas Salvator, apertis coelis, triumphantibus Angelis, et martyrum exultante choro, in coelestes sedes suscepit aeterna requie fruituras. Post celerem vero profectionem immundissimi Datiani, exeuntes Christiani, corpora eorum eodem loco quo passi sunt, honorifice sepelierunt: et per singulorum corpora, una protegente basilicâ, in eorum titulis altaria veneranda sacrarunt. Quem locum sanctum tanta Dominus noster Jesus Christus potentiae suae majestate replevit, ut quicumque pura fide et integra devotione eorum expetierit veneranda suffragia, quacumque fuerit infirmitate detentus, vel inimicorum infestatione depressus, statim ipsorum invicto liberetur auxilio. Unde oportet nos unita laudis voce in eorum festivitate psalmorum cantica resonare, dicentes: *Gaudete justi in Domino, rectos decet collaudatio* (*Ps.* 32), ut qui pro coelorum regno et nobis omnibus conservandis, pretiosum sanguinem effuderunt, dignas et nos in hac die pro eorum martyrio laudes Altissimo cum muneribus offeramus, cui est honor et gloria in secula seculorum, Amen.

S. ALBERTI CARMELITAE VITA

AUCTORE JO. M. DE-POLUCIIS

STYLUM PERPOLIVIT LAUR. SURIUS

Obiit circa 1306 — Siculus.

§ 1. Ea tempestate, qua serenissimus Rex Petrus regnum Cataloniae et Siciliae obtinuit, fuit Benedictus quidam, nobili stirpe progenitus, dictus De-Abbatibus, quae est praeclara apud Siculos familia. Duxit vero uxorem Joannam, generis nobilitate ipsi non imparem, in Castro montis Drèpani ortam: apud quem montem est monasterium fratrum Ordinis beatissimae Matris Dei, qui Carmelitae vocantur. Dicitur autem Drepanense monasterium. Porro istorum conjugum erat coram Deo vita integra et mores inculpati. Cumque in matrimonio pariter annos ferme sex et viginti exegissent, nec prolem ullam procreassent, tandem communicato inter se consilio, beatissimae Mariae virgini votum mente sincera nuncuparunt, si ipsa pro solita humanitate et benignitate sua eis prolem impetraret masculinam, eam se ipsius Ordini perpetuo consecraturos. Eo voto facto, in jejunia, preces, eleemosynas incumbunt, ut dicta factis confirment. Nec vero multi

praeteriere dies, et omnipotens Deus annuens votis illorum, Joannae praestitit, ut e suo marito se sentiret gravidam. Porro Benedictus vir ejus, vidit in somnis cereum mirifice radiantem, e suae conjugis utero prodeuntem: nec dissimilis visio ejus conjugi oblata fuit: mutuoque, quid vidissent, sibi indicarunt, flexis genibus gratias agentes Deo et sanctissimae Virgini, dixitque postea Joanna: Si ea, quae videre nobis licuit, suum habitura sunt effectum, magnus erit profecto hic puer coram Domino. Ubi deinde partus advenit tempus, filium peperit, cui sacri baptismatis fonte abluto, Alberti nomen imposuit, non sine instinctu divino, cum apud Siculos hactenus vix quisquam ita esset appellatus.

§ 2. Postquam autem nonnihil crevit puer, liberalium artium studiis est admotus. Ille vero Sancti Spiritus gratiâ ornatus, literis bene eruditus, et optimis moribus instructus, parentibus charus, civibus acceptus et amabilis fuit. Jam annum octavum attigerat, et quidam praecipuae nobilitatis viri, eum poscebant sponsum addici puellae cuidam, quae regio stemmate nata videretur. Pater ejus, illorum tandem flexus precibus, rem ad uxorem refert, putans eam non alienam fore ab ejus rei consensu. At illa posteaquam audivit maritum talia dicentem, valde obstupescens, ait ad eum: Miror prudentiam tuam vel in animum inducere potuisse, ut ea proponeres, quae fieri nefas sit. An vero jam prorsus immemor es benignissimi Creatoris tui, qui nos tanto voluit afficere beneficio, intercedente pro nobis sacrosancta Virgine Maria? An non danda nobis opera est, ut Deo et sanctissimae Matri ejus persolvamus quod polliciti sumus? Albertus filius noster non foeminae, sed Deo conjungendus est, et sacrae religioni copulandus. His auditis, pater Benedictus, divino permotus timore, obticuit, nec ullam voluit ejus rei deinceps facere mentionem. Non debet autem mirum videri Lectori, quod diximus, Albertum puerum tenellum, sponsum a quibusdam expetitum. Ejusmodi enim matrimonium, per verba de futuro contractum esset, quod apud ejus regionis nobiles frequens est.

§ 3. Porro mater Joanna beatum Albertum * in cubiculum accivit, et omnia ei exposuit, tum de conceptione ejus, tum de visionibus parentum: simul etiam indicans, quid Domino promisissent. Ille vero cum verba matris probe cepisset, humiliter ei respondit: « Ego, mater, non sum mei juris, sed parentum meorum jugo salutari me sentio contineri. Quid igitur, mea mater, me vis facere? mundo ne servire, et temporariis perfungi honoribus, vel potius amare Christum, et illi in sacra religione perpetuum exhibere famulatum, ut possim aeterna apud illum vitâ frui? quod quidem vos illi promisistis. » Respondit Joanna mater: Equidem, mi fili, votum, quod nuncupavimus, nolim esse irritum: immo vero toto pectore oratum te velim, ut quod

* Decem saltem post annis, cum plenam ipse adolescentiam esset ingressus.

polliciti sumus, exequamur, et dicta factis compensemus. Ait illi Albertus: « Faciam, mea mater, quod hortaris. » Cumque pater venisset domum, et cum uxore ad mensam accumberet, coram illis dixit adolescens: «Non còmedam, nisi mihi bene precemini.» Tum illi pio animi affectu dixerunt: Benedicat tibi Deus, et dirigat gressus tuos. Ea percepta benedictione parentum suorum, abiit ad monasterium Drepanense fratrum Carmelitici instituti, a Castro montis Drèpani ad duo distans milliaria. Quo cum pervenisset, petiit sibi donari habitum ejus Instituti, optans illic apud Fratres commorari. At Prior sive praefectus coenobii, iis Alberti sermonibus acceptis, non sine multa admiratione, quod non nesciret generis ejus nobilitatem, noluit eum in fratrum sodalitatem admittere. Itaque ad parentum aedes moestus se recepit. Nocte proxima, cum parentes ejus sopori se dedissent, beatissima Virgo eis apparuit, severeque eos objurgans, minitabunda dixit: Vos id quod mihi polliciti estis, non redditis, et rem alienam apud vos detinetis. Filius vester e vestra quidem carne genitus est, sed mihi voto perpetuo obligatus. Quod si vos illum famulum meum mihi non reddideritis, brevi morte foedissima vos extinctos sentietis. Ex his nimio illi terrore consternati, expergiscuntur: confestim ad monasterium illud properant, Priori et fratribus, quid viderint et audierint, exponunt: filium votivum ultro illis exhibent, orant ut intra paucos dies habitu monastico induatur.

§ 4. Is dies postquam advenit, puta quo vestes erat monasticas accepturus Albertus, nobiles omnes ad tam pium spectaculum confluunt, ipse ex more sanctum habitum induit: vestes suas, quibus hactenus usus erat, propriis manibus pauperibus elargitur, vitam mox vivere incipit sanctissimam. Id vero cernens antiquus hostis, arte veteratoria eum a salubri proposito nititur revocare, in ipsis primis conversionis initiis, poenitentiae studiis incumbentem et precibus inhaerentem, sub elegantissimae mulieris forma aggreditur, et quamdam vultu mentiens pietatem, non sine gemitu ita compellat: — Me miseram, quidnam factura sum tui amore usqueadeo occupata, sed tuo consortio destituta, cum ego nihil optarem magis, quam te habere maritum? Sed quaeso te, ne me tam illustrem et speciosam puellam deseras: nec tibi fas est tam vili et abjecto uti habitu, cum sis nobilis: plane redeundum est ad seculum. Ego tam decora et amabilis, praecipuae nobilitatis stirpe progenita, opibus et copiis hujus mundi, in quibus est multa vitae securitas et felicitas, egregie abundo et affluo. Quid igitur in his sordibus perpetuo decrevisti permanere, cum certum sit, non posse te hoc asperum et acerbum vitae genus, tantumque pondus perferre? Oro et obsecro, juvenis formosissime, quem ego prae omnibus unice diligo, redi ad paternos lares, jungere mihi legibus matrimonii, et omnibus bonis mecum perfruere.— Sentiens Christi servus a satana eas proficisci

suggestiones et persuasiones, signo sanctae Crucis se communiens, ita ait: « Abi serpens tortuose in flammas tuas, meque missum facito. Non enim vera haec est, quam prae te fers, hominis effigies, sed maledicta est commentitia species tua.» Ad has servi Dei voces ille satan evanuit, nec quicquam mali ex ea visione Albertus perpessus est.

§ 5. Inde anno absoluto, palam se monastica professione obligavit, quam animo jamtum fecerat, quando habitum religiosum suscepit. Fuit porro vita ejus valde severa et aspera, insignis patientia, multaque de se virtutis exempla praebebat. Feriis secundis, quartis et sextis, cilicio carnem domabat suam, eam assiduis jejuniis macerabat, in palmitibus, nudo corpori admotis, cubabat, rudi panno tegebat corpus, vestes viles ferre non erubescebat. A vino abstinens, aquae potum illi praeferebat, ne vinum blande ingrediens, luxuriae fomenta suppeditaret. Sextis feriis pani suo absynthium immiscuit, et vestibus asperis vexabat carnem, ne quas illi adversus spiritum delectationes parturiret. Otium semper fugit, in bona opera perpetuo intentus, ut eum malignus hostis semper bonis rebus occupatum inveniret. Castitatis fuit perquam studiosus, obedientiae sanctae constanter et integre addictus. Paupertate et humilitate facile omnes superabat, doctrinam ecclesiasticam moribus ornatissimis illustrabat. Omne patrimonium suum in pauperes fratres distribuit. Divina quoque perfusus sapientiâ, intrinsecus semper coelestibus fruebatur delectationibus. Infideles Judaeos concionum suarum radiis mirifice illustrabat, nec raro ex illis ad Christi religionem quosdam traduxit.

§ 6. Ut vero perfectius opera divina exequeretur, diem naturalem, hunc in modum distribuebat: A prima noctis hora usque ad tertiam, vacabat precibus. Inde corpori nonnihil somni indulgens, post somnum revertebatur ad exercitia, quibus caro castigaretur. Postea ad matutinas preces persolvendas se conferebat, Deumque cum lacrymis orans, ad ortum aurorae, ibat ad offerendum sacrificium. His absolutis, ut esset ad ejusmodi pietatis officia et exercitia aptior atque paratior, a Tertiis usque ad Vespertinas preces, quippiam suis manibus operabatur. Porro Horariis sive Canonicis precibus studiosissime expletis, ad consueta poenitentiae studia se conferebat: quae quidem tam praeclara in eo extitere, ut etiam miraculorum gloriâ a patre luminum meruerit cohonestari. Porro ad sacerdotium promovendus cum esset, testabatur se invitum illo initiari. Non enim fas est, inquit, ut indignus tantum mysterium administret populo, nec ego me talem reperio, qui possim pro dignitate isthuc exequi ministerium. Verum enimvero nihil moti Patres id genus sermonibus ejus, compulerunt eum proficisci Messanam, ubi sacerdotii munus cum multa humilitate et devotione suscepit: moxque in eadem urbe

haud vulgari admiratione digna miracula per eum Dominus perpetravit.

§ 7. Ejus tempore * Robertus Rex Neapolitanus Messanam Siciliae urbem fortissima pressit obsidione, eo consilio, ut et eam civitatem et totum Siciliae regnum sibi subjugaret. Interim dira fames vexabat urbem, nec videbatur ullo humano consilio quemquam illi posse mederi. Tum Rex Siciliae Fridericus eam jussit flammis exuri, ne in hostis potestatem veniret. Ipse vero fugam meditabatur in castra Cataloniae et Castiliae. Itaque convenere cives frequentes, multique nobiles et satrapae, homines doctissimi, nec pauci comites et barones, bellicae rei peritissimi. Ii omnes gemebant, et dicebant, melius esse sperare in Domino, quam sperare in principibus, quando quidem non solet Deus in se sperantes relinquere: visumque est eis, ut ad virum Dei Albertum accedentes, rogarent eum, ut omnipotenti Deo et sanctissimae Matri ejus preces adhiberet pro populo et civitate Messana. Itum est ergo ad eum, et cum esset occupatus offerendo sacrificio, obnixe eum deprecabantur, ut eis apud Dominum ferret opem, sicque dicebant: Jam fame intolerabili perimus, serve Dei, itaque ne desis nobis praesidiis tuis, ad quae confugimus. Ora pro nobis clementissimum Deum et ejus virgineam Matrem, ut in tantis periculis nos ab hostibus tueantur, et fame pressos rèlevent, nec ulciscantur nos propter peccata nostra. Has illorum voces et gemitus ut audivit vir Dei, inter sacrificandum lacrymatus est, et flexis humiliter genibus, sic oravit: « Domine Deus universorum, qui non avertis faciem tuam ab illis, qui toto animo et pectore tibi confidunt: respice de excelso coelorum habitaculo super populum hunc tuum ad te clamantem, et effunde in illum misericordiam tuam. Pasce fame laborantes, qui olim in eremo mannâ pavisti esurientes. Extende tuam dexteram, et pròtege hanc civitatem, ut non modo non diffidat de te, sed certo confidat, sine tuo consilio non posse ipsam salvam consistere: sciatque non in multa exercitus copia spem collocandam, sed in tuo nomine. Succurre Domine miseris, juva eos, qui pusillo sunt animo, ne laetetur satan perditione tot animarum.» Hac oratione completa, mox ingens extitit tonitruum, unde vox instar tubae audita est, ita dicens: Exaudivit Deus preces tuas. Hanc vocem non sine multa admiratione omnes audierunt, mirificeque exhilarati, dixere: Tibi Domine gratias agimus, qui meritis hujus sanctissimi patris nostri Alberti admisisti clamores populi tui.

§ 8. Simul autem in urbis portu visae sunt tres triremes onustae, licet hostes undique et portum et urbem obsiderent. Eae triremes virtute et beneficio divino in civitatem penetrarunt, atque ex iis annona et commeatus in oppidum nocte, cunctis laetantibus, importatus est, et pro cujusque necessitate distributus. Deinde

* Circa MCCLXXX.

vero nusquam conspectae sunt ille triremes : neque earum patroni cuiquam noti erant. Creditum est a multis, earum gubernatores fuisse Angelos Dei. His vero animadversis, Rex Siciliae tanto miraculo non immerito obstupefactus, cum satellitibus suis et populo ad sanctum virum accessit, eique ait : Tibi sancte Pater gratias agimus, quod tam humaniter pro nobis peccatoribus intercedere voluisti : planeque nobis persuademus, tuis sanctis meritis nos hodie liberatos esse. Gratiis actis, cum ejus manum essent exosculati, laeti abierunt. Crevit inde apud populum opinio sanctitatis ejus, sentiebantque non posse deinceps ab hostibus urbem propter ejus merita expugnari.

§ **9**. Per id tempus quidam monachus e coenobio sancti Salvatoris apud Messanam, apostemate in gutture adeo premebatur, ut medici omnes spem salutis omnem, haud secus atque extincto, praeciderent et auferrent. Ut audivit autem, Messanae esse virum Dei Albertum, misit quosdam e Fratribus, qui rogarent, ut ad ipsum in tam praesenti periculo constitutum venire non gravaretur. Abierunt illi, et cum ad eum pervenissent, magna reverentiâ illi praestita, dixerunt : Frater noster apostematis molestiâ misere afflictus, orat ut ipsum velis invisere, et tuis precibus malum, medicorum omnium artem et operam elùdens, profligare. Misericordiâ permotus vir Dei, ivit cum illis, et intrans in cubiculum aegroti, ait : « Non debuisti ad me mittere, frater charissime, qui infirmus sum et peccatis obnoxius. Sed quando tamen et salus et morbus divino parent imperio, bono animo esto, et spem tuam in Deo repone. » Deinde cum illum Crucis signo consignasset, ejus apprehensa dexterâ, ait : Confidis, frater, in Domino Jesu et piissima Matre ejus? Plane, inquit ille, confido, et tuae sanctitati me commendo incurabili morbo oppressum. Quae cum ab illo dicta essent, mox apostematis rupti per os saniem teterrimam rejecit, et pristinae saluti restitutus est. Ea res sanctitatem beati viri ubique divulgavit.

§ **10**. Perlatum quandoque est ad virum Dei, quamdam nobilem matronam habere filiam, a daemone vexatam. Tum ille ingemiscens, Et quanam, inquit, auctoritate hoc facere ausus es impure satan? Statim e fratribus quidem indicavit matronae illi, virum Dei Albertum adesse. Illa cum ingenti charitatis fervore dixit ad hominem Dei : Spero tuis sanctis meritis divinitus mihi consolationem adfuturam. Unica filia mea, diabolica infestatione misere fatigatur. Quaeso ut eam invisere digneris. Tum vir pius commiseratione affectus, ingreditur ad puellam, eamque salutans, dicit : Pax tecum : impressoque fronti ejus Crucis signo, ab illa in dextera maxilla percutitur. Ille nihil motus, dixit: Praebe mihi alteram, pater omnium superborum. At malus daemon sancti viri humilitate pudefactus, atque ejus meritis enervatus, ait : Hei mihi, quantum crucior sanctis meritis tuis, praesentiam tuam

ferre non sustinens. Respondit vir Dei: « Ille, qui te creavit, et propter scelus tuum e coelis te exturbavit, ex hac nobili puella te compellat exire. » Iis autem auditis, puella contremuit, dixitque vir Dei: Egredere e corpore puellae, Christi nomine consecrato. Et cum rursus eam Cruce signasset, et aquâ benedicta aspersisset, diabolus magno quodam instar tonitrui excitato sono, cum ignominia recessit: sensitque se puella recte habere, et tum Deo, tum sancto viro cum gaudio et lacrymis gratias egit. Ejus miraculi rumor, ad proceres et praelatos regni allatus est.

11. Juvencula quaedam Drèpani in partu laborabat diebus sex, idque tanto cum periculo, ut jam ceu morti propinqua, a medicis relinqueretur. Aderat illic vir Dei, quem foeminae illius mater, licet immodico consternata animi dolore, tamen in Domino confidens, adjunctis sibi cognatis et propinquis, lacrymabunda rogavit, ut filiae tam desperate laboranti praesentiam suam, priusquam e corpore abiret, non negaret, addens eam diu illum videre peroptasse. Ait ad eam vir beatus: Ubinam habitas? Illa respondit: Quorsum attinet sciscitari, ubi sint aedes meae? Veni, quaeso, et vide. Abiit igitur cum illa, adjuncto sibi puero suo: veniensque ad aedes, ubi illa decumbebat, dixit: Pax tecum. Illa vero, quod jam sensuum usu destituta esset, nihil respondit. Tum vir sanctus digitum suum ejus oculo apponens, appellavit eam nomine suo, ita dicens: « Margareta, cur adeo doloribus occuparis, ut mihi non respondeas? Profer sermonem, ut matri consolationem adferas. » His dictis, ventrem ejus oleo unxit, dicens: « Sanet te, Dominus noster Jesus Christus ob merita sanctissimae Matris suae: et sicut illa absque damno virginitatis concepit, et sine dolore peperit: sic tu absque ullo mortis periculo edas hanc prolem Domino consecrandam. » Dixit, et foemina ad se rediens, exclamavit: Adjuva me amice Dei: simulque puellam enixa est in primis speciosam, quam postea Domino dedicavit.

§ **12**. Anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimoquinto, vir Dei erat in terra sancta, ubi Judaeus quidam crebro vexabatur morbo comitiali. Adductus vero est a parentibus ad servum Christi Albertum: qui ait ad eos: Ecquid vultis? Responderunt illi: Ut filius noster nobis incolumis restituatur. Ait vir Dei: Si vultis credere in Dominum nostrum Jesum Christum, et Matrem ejus virginem fuisse et in partu et post partum, et caetera quae ad fidei symbolum pertinent, fiet quod petitis. Ille responderunt: Si in nomine Jesu Christi filio nostro reddideris sanitatem, credemus, et eum quem praedicas, verum Deum confitebimur. Tum vir Dei, edito sanctae Crucis signo, in hominem comitialem haec verba pronunciavit: « Expellat a te Christus morbos omnes, si vera sunt quae ego de illo praedico. » Vix ea dixerat, et evestigio homo coram omnibus curatus est integerrime, nec unquam

deinceps illo se sensit morbo infestari. Id ubi videre parentes ejus, sacrum baptisma cum illo a viro Dei perceperunt, et admodum religiose vixerunt. Filius vero secutus est virum beatum, et cum vitam vixisset cumprimis piam, in Domino tandem feliciter obdormivit.

§ 13. Eodem anno cum vir sanctus ab oppido Sacca proficisceretur Agrigentum, flumen quoddam transmisit, quod vulgo Platanum * vocant. Vidit autem juxta fluvium quosdam Judaeos transeuntes. Erat autem iter angustum, quippe inter montes excelsos. Judaeis ergo iter agentibus, et viro Dei ab altera fluminis parte ambulante, subito aqua excrescit ultra modum, arreptosque Judaeos cogit natare. Illi cernentes in tam praesens se conjectos discrimen, ad virum beatum, de quo jam auditione acceperant, magnis vocibus clamant: Adjuva nos domine virtute Christi tui. Respondit ille: « Si in ejus nomine baptizari vultis, et toto pectore cupitis effici Christiani, salus vobis praesto erit. » Tum illi: Nos, inquiunt, credimus illis quae tu praedicas de Christo Nazareno, cupimusque baptizari. Id illis dicentibus, vir Dei super aquas ambulat, ad eosque perveniens, in ipso flumine baptizat eos. Interim cedebant aquae, et illis divisis, vir sanctus Judaeos baptismo jam expiatos, absque ullo detrimento ex illo periculo in terram eduxit. Qui cum ad suos revertissent, omnia, quae in via ipsis accidissent narraverunt Episcopo cum multa exultatione, virum Dei tum apud illum, tum apud alios laude et praedicatione efferentes.

§ 14. Eo tempore, quo vir beatus egit Provincialem Siciliae, quandoque voluit visitare provinciam suam. Solebat autem cum scipione ingredi, et socium habebat, qui ferret vas fictile, in quo erat panis et aqua, unde in itinere sustentabantur. Accidit autem quodam tempore illis iter facientibus, et jam ad monasterium quoddam appropinquantibus, ut socii ejus negligentiâ vas illud in terram caderet, et in multas particulas frangeretur. Ea re valde consternatus frater ille, non audebat ad virum Dei propius accedere. Id spiritu cognoscens vir sanctus, vocat illum ad se, rogat cur solito tardius et remotius sequatur, et quid habeat, unde tam moestus sit. Ille rem omnem tremebundus exponit: jubetque vir beatus, ut particulas omnes contriti vasis ad se apportet. Abit ille, ut vas adferat: et ecce cernit illud suae integritati restitutum et aquâ plenum. Itaque incredibili affectus gaudio, fert illud ad virum Dei, et porro cum illo coeptum iter conficit.

§ 15. Alio tempore cum vir sanctus quoddam sui Instituti et provinciae monasterium visitaret, et quandoque precandi causâ cum fratribus esset in Choro, spiritu didicit, quemdam fratrem multa erga sacratissimam Christi matrem Mariam animi pietate et devotione fervere. Sed ei invidens tortuosus còluber diabolus,

* *Lycus* apud veteres, qui hyeme immaniter intumescit.

ab ea devotione eum retraxit, animumque ejus, cujusdam foeminae amore inflammavit. Ille vero se sentiens animo saucium, postposuit pristinam devotionem, et secum statuit cum ea foemina suam explere libidinem. Itaque quodam die loquitur cum ea, aperit illi voluntatem suam, illa se promptam et paratam offert. Haec vero non latebant virum Dei. Clam igitur ad locum secretum eum vocat, explicat ei omnia quae cum muliere perpetrare deliberasset. Tum ille a sancto viro veniam petit, et illo pro eo orante, priorem erga Christi Matrem virgineam sibi sensit restitutam devotionem.

§ **16**. Volebat vir Dei hominum fugere frequentiam, et alicubi delitescere. Itaque iter ingressus est Messanam versus, ubi est Episcopi sedes, atque apud illam in quoddam tugurium sese abdidit, orationis et devotionis causâ. Ubi cum dies aliquot mansisset, et mortis suae tempus adventare cognovisset, gravi correptus morbo, rogavit Dominum, ut ipsum ad se evocare dignaretur. Utebatur autem hac precandi formulâ : « Si proprio filio tuo non suam, sed tuam mandasti facere voluntatem, non mea, Domine, sed tua voluntas fiat. » Ita ergo ille in orandi fervore positus, et quasi mentis ecstasim patiens, audivit vocem ejuscemodi : Anima tua in sanctorum Confessorum consortium admittetur, gaudiis perpetuo duraturis fruitura. Quamvis ergo magna esset antea usus precandi assiduitate, at nunc porro diutius in ea perseveravit. Legebat prophetarum oracula, divina in eis mysteria contemplans, dulceque illi erat cum sanctissima Dei Matre miscere colloquia. Cernens autem prope adesse extremum vitae suae diem, accivit ad se Fratres, et exemplo sanctorum Patrum, mitissima voce eos compellans, *Cupio*, inquit, *dissolvi, et esse cum Christo :* addiditque tamquam vaticinans: « Hocipso die spiritus meus e carnis ergastulo liberabitur, et ad Dominum, qui creavit eum, dirigetur. Eodem autem temporis puncto mecum pariter emigrabit soror mea. » Quae quidam aberat a loco, in quo tum erat vir sanctus, ad ducenta et sexaginta milliaria. Compertumque est postea, de ejus obitu vera Albertum praedixisse.

§ **17**. Deinde orante illo et graviter laborante, Fratres apud illum vigilabant, et precibus suis animam ejus Deo commendabant. Sub horam autem vespertinam sentiens imminere corporis dissolutionem, vir sanctus in genua se submittit, et coram Fratribus sic orat: « Domine Jesu Christe, qui cuncta creasti, et omnia pro tua voluntate disposuisti, conservasque ea sapientiâ et providentiâ tua, conserva animam meam ineffabili misericordiâ tua : tuère illam ab hoste maligno, et perduc eam in consortium electorum tuorum. » Deinde legit Psalmum : *Deus, in nomine tuo salvum me fac :* cui adjunxit Psalmum, *In te Domine speravi*. Illo absoluto, cum dixisset semel orationem Dominicam, et bis Angelicam salutationem, iterum repetiit Psalmum, In te Domine

speravi. Inde ad extrema tendens, sublatis in coelum oculis, animam suam Deo et beatissimae Matri ejus commendavit, eorum implorans opem: et paulo post alta voce dixit: *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum*. Quibus dictis, a Fratribus orantibus anima ejus instar nebulae candidissimae visa est uno volatu ex ore illius rectâ in coelos contendere. Corpus ejus praeclaro cilicio indutum, in terra relictum est. Ad ejus obitum campana, quam ille fieri curarat, per seipsam nullo movente, insonuit, et odor suavissimus, omnia vincens aromata, ab ejus corpore manavit, adstantes omnes mirifice afficiens. Quamobrem etiam omne mortalium genus, non modo Christiani, sed etiam Judaei, tantae rei admiratione permoti, ad illud confluebant.

§ **18**. Postquam autem Fridericus Dux illustrissimus, frater Jacobi Regis Cataloniae, de ejus decessu certior factus est, cum nobilibus suis venit ad funus, tantique patroni et advocati orbitate omnes moerebant et flebant. Quotquot vero illic aderant, sacrum corpus contingere nitebantur; exibat enim de illo virtus, et sanabat multos. Vestes ejus, causâ devotionis ab omnibus lacerabantur et diripiebantur, singulis particulam aliquam inde sibi vendicare cupientibus, quod multa admiranda per eas Deus efficiat ob merita sancti viri. Cumque exequiae celebrarentur, nobilis matrona Renetia de Pallatiis, prae multa devotione orans ad corpus ejus, a capite abstulit eam partem, quam almutium vocant, accurateque custodivit. Quidam enim imponentes illud capitibus suis, omni oculorum morbo liberantur. Jussit vero Dux Fridericus, ut literati omnes ad ipsum venirent, in quibus fuit etiam Episcopus Messanensis Vindericus, et alius quidam Episcopus, compluresque diversorum ordinum. Venit autem Rex Siciliae ad Episcopos et alios: simulque omnes adunati, cum communem suum pro tanti viri amissione dolorem testati essent, inter se consultabant, quid faciendum esset. Tum vero Archiepiscopus, sano usus consilio, triduanum indixit jejunium omnibus, et ut interim precibus et eleemosynis darent operam, et Missarum offerrentur sacrificia in omnibus ecclesiis, ut Deus in servo suo dignaretur sua declarare miracula id quod re ipsa ita factum est. Nam cum corpus beati viri summa populi devotione in mediam majorem aedem deportaretur, et exequiarum Missae celebrandae essent, odor longe suavissimus e corpore diffundebatur, cunctis non mediocriter id admirantibus. Multi enim morbidi eo odore sanabantur, ita ut corpus illud, quoddam sanctitatis receptaculum a turbis omnibus pro certo haberetur.

§ **19**. Interim lis orta est Cleri et populi de Missa celebranda, Clero dicente, defunctorum Missam dicendam esse: Populo contra affirmante, de Sancto celebrandum esse sacrificium. Consulebant autem, qui de Clero erant, Jus Pontificium: populus vero ad preces se conferebat. Tandem Archiepiscopus mandavit, ut

divinum expectaretur consilium, omnesque Deum obsecrarent, ut indicaret ipsis, quomodo vellet honorari et ornari sanctum suum. Cunctis igitur in preces incumbentibus, subito apparuere in aëre duo pueri, albis amicti stolis, iisque auro intextis, dicebantque excelsa voce cantandum esse, *Os justi meditabitur sapientiam*. Et his dictis, mox ab omnium oculis ablati sunt. Tum vero tam insigni conspecto miraculo, Archiepiscopus et Rex caeterique omnes statuere, Officium Confessoris anteponendum esse officio defunctorum. Celebrata est igitur solemniter Missa Confessoris a Clero universo. Eâ finita, sub horam nonam corpus, ea qua par erat devotione, sepulturae mandarunt. Deinde Rex et alii omnes id plane decrevere, beatum virum catalogo Sanctorum ab Apostolica Sede inserendum, idque operâ et impensis regni. Ad ejus enim sepulcrum properant etiam ex longinquis partibus aegri, claudi, caeci, leprosi, paralytici, et intra paucos dies curantur. Modus autem curationis, ejusmodi est: Postquam ad viri Dei tumulum tribus aut quatuor diebus jejuniis et precibus vacarunt, et beati viri patrocinia implorarunt, media nocte lux splendidissima illos ambivit, in cujus medio cernebatur vir Dei Albertus candida veste indutus, isque eis vigilantibus ad sepulcrum ipsius integram reformabat sanitatem. Tum illi voce magna laudabant omnipotentem Deum, qui talem potestatem et gratiam tribuit fideli servo suo. Idque ubi rescivit Dux, itemque Praelati et populus omnis, majori erga eum devotione affecti sunt, usque in hodiernum diem coruscantibus miraculis in laudem et gloriam Dei, qui est mirabilis in sanctis suis. Obdormivit autem in Domino vir Dei Albertus anno a partu Virginis circiter MCCCVI, 7 Idus Augusti.

§ **20**. Eodem anno innumera hominum turba in regno Siciliae ad arma cucurrit propter bellum illic enatum. Cumque ubique alii adversum alios confluerent, multi et nobiles et ignobiles eam castri partem, quam Rex beato Alberto et fratribus dederat, vi occuparunt, et equos suos in templo, ubi humatum erat beati viri corpus, collocarunt. Id cum illi ad dies aliquot facerent, et cum equis suis et exirent et redirent, equi subito extincti sunt, et milites variis correpti morbis, ita ut pauci evaderent. Quidam vero ex iis qui fugerant, irâ incensi, cum suis equis per ecclesiae habitacula discurrebant, et beati viri arca, in qua corpus ejus conditum erat, cecidit in imum sepulcri. Inde vero extractis arcae illius partibus, et sancti viri corpore detecto, visum est illud in genua procumbere, tamquam a Domino vindictam petens. Eadem autem horâ omnes illi horrenda peste extincti sunt. Id alii, qui foris erant, conspicati, nunquam deinceps illic habitare ausi sunt. Fratres vero ex eo loco recedentes, corpus absportarunt in eum locum, ubi nunc manet. Prior enim locus parum opportunus erat. Tandem tamen communicato inter

se consilio, partem inferiorem sacri corporis Messanae reliquerunt, reliqua ad coenobium Drepanense translata.

§ **21**. Puer quidam, orto incendio, in medias flammas cadens, Sancte Alberte, inquit, adjuva me, simul etiam beatissimam Dei Matrem invocans. Exivit ergo ab igne expers ignis, aitque se beatissimae Virginis et sancti Alberti meritis flammas non sensisse. Porro largas eleemosynas pro facultate sua Ordini praestitit.

§ **22**. Sacerdos quidam audiens Priorem quemdam pro concione dicentem, Albertum sanctum esse, stimulante invidia, coram populo exclamavit: Tu vero turpiter mentiris, et falsa atque commentitia sunt quae lòqueris. Non est enim sanctus ille Albertus, quem tu dicis. Eodem momento viscera et intestina omnia maligni hominis, cunctis adspectantibus in ejus genua prolapsa sunt. Accitus autem Chirurgus, ait ad eum: Non mea operâ, sed sancti Alberti ope, si credere voles, liberaberis. Iis auditis, sacerdos coram multis lacrymabundus dixit summo animi cum dolore: O beate Alberte, falsum ego locutus sum, tuaeque sanctitati per mendacium obtrectavi. Itaque propter blasphemiam meam merito haec patior. Sed si me sanaveris, jejunabo illo die, qui praecedit diem obitus tui: ipsumque diem, quo e vita abiisti, pro festo habebo. Proximo die Sole illucescente, sentit sacerdos adesse sibi beatum Albertum, et corpus suum oleo perungere. Mox surgit sanus, pròperat ad monasterium, ostendit omnibus quid esset consecutus beneficii, et deinceps quod promiserat, praestare non omisit.

§ **23**. Fratribus monasterii, ob populi devotionem, beati Alberti commemorationem facientibus, quidam Clerici, malo daemone instigante, voluere nocte sequenti imaginem ejus abolere et perdere. Jam illis euntibus, paralyticus quidam, quem morbus annis duodecim lecto affixerat, media nocte, quod esset ecclesiae vicinus, audit tumultum, dicit uxori ut surgat et investìget, quid rei sit: audiens ex ea collectos malos homines, qui velint sancti Alberti imaginem abolere, ait: Utinam sanus essem, ut possem isthuc impedire, additque: Alberte beate, libera me, staboque promissis meis, omnesque facultates meas cultus tui augmentandi causâ expendam. His dictis, obdormit, videtque sanctum Albertum tamquam effigiem parieti affixam, manuque tenentem virgam inprimis luculentam, eàque ipsum tangentem, et dicentem: Sanet te omnipotens Deus. Mox evigilat aeger, sentit se incolumem, magno animo progreditur hominibus malignis obviam, aitque illis: Opera Dei vos convenit facere, non satanae. Illi sciscitantur quis sit, et qua ratione morbo omnem medicinam respuente liberatus sit. Refert ordine omnia, magno illi timore correpti, resipiscunt, laudantque Deum in sancto suo. Primum tum in S. Alberti honorem sacellum conditum est.

§ **24**. In castro Drepanensi quidam taxillarum lusu omnem

rem suam perdidit tanto animi dolore, ut pariter a fide deficeret ad desperationem. Et ecce venit ad locum, ubi erant imagines beatissimae Virginis et S. Alberti. Eas intuens, dicit ad imaginem S. Alberti: Toties invocavi te, et non me audisti in necessitatibus meis. Quid igitur causae est, ut te sanctum praedicem, cum nulla ratione me potueris juvare? Absit, ut posthac pro sancto te habeam. Tu quoque Maria, quae Mater gratiae diceris, pias aures tuas occlusisti ad preces meas. Inde arrepto gladio, utramque imaginem secat, et confestim ex ambabus distillat sanguis bene multus in terram. Vidit id quidam puer, sublataque voce clamat in sacrilegum. Ille audito clamore exit e templo, sed repente horrendo existente tonitru, fulminis ictu totus in pulveres ad fores ecclesiae redigitur. Reliqua miracula brevitatis studio omisimus.

VITA ET MARTYRIUM

S. DONATI EPISC. ET HILARINI MONACHI

PER ADONEM TREVIR.

Coronati circa 361 — Itali.

§ 1. Apud Tusciam civitate Aretio, natale sancti Donati Episcopi et martyris. Qui nutritus a S. Pigmenio * presbytero, in titulo beati Pastoris eruditus est non solum in divinis, verumetiam in humanis literis sufficientissime. Donatus vero Lector ** fugâ petiit civitatem Aretium et habitavit cum Hilarino gloriosissimo monacho, serviens Deo continuis orationibus et jejuniis***.

§ 2. Factumque est ut mulier nomine Syranna gentilis, capta oculis, corde vero caeca, cum unico filio suo Herculiano nomine, cellam beati Hilarini, cum quo beatus vir habitabat, requireret. Quam in fide Christi instructam, ad beatum Satyrum Episcopum Hilarinus et Donatus perduxerunt. Qui ut fidem ipsius accepit, gratias Deo agens, indixit ei jejunium, et ut humiliaretur in cilicio et cinere, et sic deinde cathechizavit eam, et baptizavit, tam ipsam quam filium ejus. Et mox aperti sunt oculi Syrannae, coepitque clamare: Vere Deus Christus est, qui illuminavit oculos meos. Quod factum audiens Apronianus, non multo post attulit filium suum daemoniacum ad beatum Donatum. Quo orante simul

* In MARTYROL. ILLUSTR. Martii, p. 259*.
** Postremis probabiliter Diocletiani temporibus cum ipsius Donati parentes martyrio fuissent sublati.
*** Mendosissima hujus primi § amputavimus; lege Baronium in hodiernis Notis primo loco. De confusis hujus S. Donati Actis cum historia alterius S. Donati Evoreensis Episc., vide in MARTYROL. ILLUSTR. XXX Apr., p. 368*. Quoad S. Hilarinum vel Hilarianum Monachum, alium Bollandiani contendunt esse ab Hilarino Ostiensi Martyre, XVI Jul.

cum Satyro Episcopo et Hilarino, expulsus daemon puerum sanum reliquit.

§ 3. Sed et non longo tempore post, vir quidam Eustasius rector Tusciae et exactor fisci, dum occupatus alibi teneretur, supervenientibus hostibus, uxor ipsius Euphrosyna pecuniam fisci abscondit, et paucis diebus succedentibus, absente adhuc viro, defuncta est. Rediens autem postmodum vir ejus, invenit uxorem suam mortuam, et pecuniam fisci sibi celari. Qua de re non parum tristis, simul pro requisita pecunia, cum etiam principes curiae supplicia ipsi meditarentur, fugiens idem Eustasius, venit ad beatum Satyrum et Donatum, et indicavit eis anxietatem animi sui. Stans itaque Donatus super sepulcrum uxoris ipsius, magna voce clamavit: Euphrosyna per Christum crucifixum te conjuro, ut dicas nobis, quid factum sit de pecunia fisci, quia vir tuus pro ea ab exactoribus valde affligitur. Quae mox de sepulcro respondit: In ingressu domus suffossa latet pecunia quam quaeritis. Recepta est igitur pecunia, liberato Eustasio ab impositione calumniae.

§ 4. Verum recepto beato Satyro cum patribus suis, ejus loco sacerdotium beatus Donatus suscepit. Cumque die quadam Missam celebrasset populo, et de corpore Christi ac sanguine ipsius populus venerabiliter recrearetur, diaconus quidam nomine Antimus, tradebat sacrum sanguinem Christi, qui subito paganorum impulsu cecidit, et sacrum calicem comminuit (*a*). Unde valde tristis tam ipse, quam populus Christi efficitur. Cujus tristitiam Dominus per beatum Donatum ilico relevavit. Nam collecta sunt fragmenta Dominici calicis, et beato viro allata. Quae flens ille suscipiens, oratione facta, vas in pristinam formam restauravit. Quo signo perculsi pagani, simul cum Christianis Deitatem Christi confessi sunt, ac circiter septuagintanovem animae in Christum credentes per baptismum salvatae sunt. Multis ergo signis Dominus glorificans sanctum suum, ad coronam martyrii provexit.

§ 5. Denique tentus tempore Juliani Imperatoris a Quadratiano Augustali, simul et cum eo Hilarinus vir Dei, jubetur idolis sacrificare. Cui fideliter reluctanti, jussit Quadratianus os lapidibus contundi: Hilarinum vero monachum in conspectu ejus tam diu fustibus caedi, donec spiritum emitteret. Deinde beatum Donatum in custodia recludi. Ubi cum innumera miracula Dominus per servum suum operaretur, misit Quadratianus qui gladio eum percuteret 7 Idus Augusti. Cujus corpus Christiani juxta civitatem cum veneratione sepelierunt. Martyris vero Hilarini ossa in Ostia civitate tumulata servantur.

(*a*) Vitreus erat Calix, ut olim usui erat in sacrificio Altaris, et fere ad VIII usque saeculum apud Ecclesias et Monachos pauperiores. Lignei quoque ab Apostolorum temporibus Calices adhibebantur. Sacra autem vasa aurea et argentea confici alicubi coeperunt saec. III. De vitreo calice S. Hieronymus Epist. 4.a ad Rusticum: “Nihil illo ditius qui Corpus Domini canistro vimineo, Sanguinem portat in vitro.” In Concilio Rhemensi, ait Baronius, sub Carolo Magno, calix vitreus, ob fragilitatem, vètitus est; tum etiam ob vilitatem ligneus.

DE S. VICTRICIO EPISC. ROTHOMAG.

EX EPISTOLA S. PAULINI NOL.
AD ILLUM SECUNDA

Flor. saec. IV — Nat. Gallus.

§ 1. Notum nobis fecit Titius, tuus charissimus frater et fidelis minister in Domino, non quidem te magis, quam in te Deum praedicans, quanta Dominus per te lumina in obscuris ante regionibus accendisset: qui educens nubes ab extremo terrae, te quoque in lucem populi sui de extimo orbis eduxit, et clarum fulgur in pluviam uberem fecit. Sicut terra Zabulon quondam et Nephthalim, via maris trans Jordanem Galilaeae, et qui sedebant in regione umbrae mortis, lucem viderunt magnam: ita et nunc in terra Morinorum, situ orbis extrema, quam barbaris fluctibus fremens tundit Oceanus, gentium populi remotarum, qui sedebant in latebris, viâ maris arenosa, extra Jordanem, antequam pinguescerent fines deserti, in ea orta sibi per tuam sanctitatem a Domino luce gaudentes, corda aspera Christo intrante posuerunt: ubi quondam deserta sylvarum ac litorum pariter in totum advenae barbari, aut latrones incolae frequentabant, nunc venerabile et Angelici sanctorum chori, urbes, oppida, insulas, sylvas, ecclesiis et monasteriis plebe numerosis pace consona celebrant. Quod quamquam totius Galliae populis et ubique gentium Christus operetur, qui totum orbem circumit, quaerens dignos se, et per nationes in animas sanctas se transfert, et in viis directionis ostendit se hilariter, et omni providentia occurrit amatoribus suis: tamen in remotissimo Nervici litoris tractu, quem tenui antehac spiritu fides veritatis afflaverat, te potissimum in vas electionis excerpsit, in te prima refulsit, clarius invaluit, ardentius et propius apparuit: te, in quo sanctificaret illic nomen suum, et per cujus nomen etiam Solis ab occasu in omnem terram sonus ejus exiret, assumpsit.

§ 2. Denique nunc Rothòmagum (*Rouen*), et vicinis ante regionibus tenui nomine pervulgatum, in longinquis etiam provinciis nominari venerabiliter audimus, et inter urbes sacratis locis nobiles cum divina laude numerari haud immerito, cum totam illic, qualis in Oriente memoratur Jerusalem, faciem, Apostolorum quoque praesentia, meritum tuae sanctitatis adduxerit: qui peregrinam memoriis suis urbem, affectu sanctorum spirituum, et effectu operum divinorum, sedibus suis comparant, qui in teipsum aptissimum sibi diversorium repererunt. Juvat videlicet amicos Dei et principes populi veri Israël, id est, populi appropinquantis sibi in ea urbe remorari et cooperari tibi, in qua cum Angelis

sanctis continua diebus ac noctibus Christi Domini praedicatione mulcentur: in qua illis per devotissima fidelium corda famulorum plurimae virtutes amicae, gratam requiem et familiare metantur hospitium: ubi quotidiano sapienter psallentium per frequentes ecclesias et monasteria secreta concentu, castissimis ovium tuarum et cordibus delectantur et vocibus: et nunc illos intemerata virginitas in sacri corporis templo tenet, ut in visceribus pudicis, requiescente Christo, hospites faciat. Nec minore eosdem voluntate sanctis operibus et pio ministratu inexpugnata noctu diuque famulantium viduarum pascit integritas, vel subjugatorum Deo conjugum arcana germanitas, quae orationibus sedulis laetum in operibus suis Christum ad visitationem, non jam maritalis tori, sed fraterni cubilis invitat, cum ipso sanctisque ejus vicissim mixta, concubitu castitatis, spiritibus visitantum immaculato amore confunditur: nunc vero per misericordiae viscera reficiuntur, et in filiis pietatis atque justitiae conquiescunt, te in omnibus eruditionis tuae filiis diligentes, et in te Christum amantes, ac per hoc virtutes Dei, id est, potentiam in Christo suam in tua potissimum civitate, ut consortem te suum testentur, operantes.

§ 3. Gratia illi et gloria, qui opera manuum suarum non omittens, omnem hominem vult salvum fieri, et in agnitionem veritatis venire: et pedibus Evangelii toto orbe discurrens, te quoque speciosum verbi sui pedem facere, in quo exultaret ut gigas ad currendam viam, et in praeparationem Evangelicam pacis suae vestigio calceare dignatus est: ut per te quoque super aspidem et basiliscum ambularet, et conculcaret leonem et draconem. Ac ne tam illustris lucerna sub modio taciturnitatis obscura latitaret, sic te Apostolicae sedis evectu quasi super candelabrum sublime constituit, ut tota domo multorum illuminatione lucères. Sed quibus te itineribus ad viam suae veritatis adduxit? Carnalibus muniis ad spiritalia suae virtutis instituens, creavit initio militem, quem postea elegit Antistitem: et passus est militare te Caesari, ut Deo disceres militare: ut dum labore castrensi corporis robur exerces, spiritalibus te praeliis roborares, confessioni spiritum firmans, et passioni corpus indurans *.

§ 4. Quod divinae providentiae circa te fuisse consilium, ingens postea exitus tuus a militia, et ingressus ad fidem, docuit. Cum primo Christi amore succensus, ordinante ipso Domino quamdam operis sui pompam, per insignem concilio militari diem progressus in campum es, toto illo, quem jam mente respueras, muniminum bellicorum praecinctus ornatu: cunctisque mirantibus accuratissimos in te habitus, ac terribiles apparatus, repente obstupefacto conversus exercitu, ante pedes sacrilegi Tribuni militiae sacramenta permutans, arma sanguinis abjecisti,

* Victricius sub Juliano Apostata militiam egit.

ut arma pacis indueres: contemnens armari ferro, quia armabaris Christo. Et ilico antiqui serpentis invidiâ concitato in furias Tribuno, districtus in verbera et vastis fustibus fractus, nec tamen victus es, quia Crucis ligno innitebaris: geminatàque mox corpori poenâ, acuto testarum fragmine substratus es, laniata immanibus plagis membra tunc mollius fulciente. Christo: cujus tibi gremium lectulus erat, et dextra pulvinar. Unde ad majorem hostem, necdum vulneribus obductis, incenso potius illorum dolore, quam fracta virtute reparatus, fortior prosiluisti: oblatusque Comiti, de potentiori inimico gloriosius triumphasti. Nec ausis ultra diaboli satellitibus superata ingerere tormenta, capitalemque sententiam meditantibus, ut vel fine carnalis tuae vitae vinci desinerent, Dominus noster fortis et potens et invictus in praelio, conspicuis mirabilibus pectora quamlibet obdurata confùdit. Nam carnifex, qui in itinere, quo percussorem tuum sacra victima sequebaris, cervìcem tuam insultans minaciter attingendi temeritate violaverat, quasi ictus sui locum praecurrente gladium manu palpans, excussis ilico oculis, caecitate percussus est.

§ 5. O Christi ineffabilis bonitas, quantum in suos ostendit affectum! Injuriam confessoris sui non tulit impunitam, qui suis crucifixoribus rogavit ignosci: contumeliam martyris statim ultus est, qui passionem suam noluit vindicari. Sed eaipsa ira, pietas est. Idcirco enim unus caecatus est, ut plures illuminarentur: et ipse forsitan, qui oculos carnis amiserat, lumina mentis acciperet. Statim deinceps majore documento, qui feralis custodiae ministerium triste curabant, quas ipsi arctius innodatas, et ad ossa depressas vel exiguo, rogantibus vobis, beneficio relaxare noluerant catenas, conversa in conspectu ipsorum prece vestra ad Deum Christum, sponte de manibus absolutis fluere viderunt: nec ausi renectere quod Deus solverat, ad Comitem pavidi cucurrerunt, veritatem Dei pro confessoribus confitentes. Quod auditum religiose et creditum, Comes principi suo cum testimonio militum retulit. Et ut ipsius quoque repentina ad clementiam de furore conversio inter mirabilia Dei numeraretur, factus est in te praedicator Christi, in quo esse devoverat persecutor. Puto et ipsum, tamquam Saulem aliquando, Spiritu Sancto Dominus impleverat: quia et te sicut David suum diligebat: ut sicut ille Rex quondam, dum ad prophetas persequendos proficiscitur, affectus est: ita et Comes ille respersus gratiâ Domini, quae de fidei tuae abundantia redundabat, qui ad puniendum confessorem venerat, et ipse confessor abscederet. Credidit enim, et quos saeviens praedamnarat ut reos, laudans emisit ut sanctos: et testimonium perhibuit veritati, qui testes fidei punire cupiebat.

§ 6. Quid ergo miremur tam potentem te esse meritorum, tam divitem gratiarum, cum hoc tibi fuerit virtutum in Christo rudimentum, quod longorum laborum paucis consummatio est?

Dubitemus etiam nunc, an perfectus sis, qui de perfectione coepisti? et si legitime coronandus sis agone decurso, cum currere coeperis a coronâ? Quis daret nobis pennas sicut columbae, et volaremus ad te, et requiesceremus in conspectu sanctitatis tuae? coram in ore tuo Christum admirantes atque venerantes, tergeremus capillis pedes illius tuis pedibus, et lacrymis rigaremus, et in illis cicatricibus tuis quasi Dominicae passionis impressa vestigia lamberemus. *Suaviora* enim *sunt vulnera amici, quam oscula inimici* (*Ex Prov.* XXVII). Vae mihi misero peccatori immunda labia habenti, cui fructus iste non contigit, cum in manu fuerit. Meminisse enim credo dignaris, quia sanctitatem tuam olim Viennae apud beatum patrem nostrum Martinum viderim, cui te Dominus in aetate impari parem fecit. Ex illo igitur licet brevi notitiâ te attigerim, tamen magna dilectione complexus sum, et quanta tunc licuit copia veneratus sum sanctitatem tuam, et me ac meos, qui te absentes, tamen quia jungente Christo unum sumus, per me videbant, commendavi in aeternum tibi: gaudeoque nunc, quod hoc saltem mihi gloriari licet, quia faciem tuam in carne viderim: sed lugeo negligentiam infelicitatis meae, quod occasionem tanti boni ignarus amiserim, et contenebrantibus me illo tempore, non solum peccatis, quibus etiam nunc premor, sed et curis hujus seculi, quibus nunc, propitio Deo, liber sum, sacerdotem te tantum, quod in medio erat, viderim, et quod inerat insignius, martyrem vivum videre nescierim.

§ 7. Memineris, quaeso te, nostri in illa die, qua te innumera meritorum tuorum cohorte comitatum, ornamentisque felicibus comptum, et infulis pariter atque adoreis coronatum, et niveas sacratorum antistitum vittas, et floridas confessorum purpuras, occurrentium manus afferent Angelorum: teque ipsum, ut argentum igne examinatum, et aurum in fornace seculi hujus probatum, ipse summus auri sui argentique purgator accipiet, et ut pretiosam diademati suo margaritam Rex aeternus aptabit: nec tuarum tibi tantum praemiâ se debere virtutum judex justus agnoscet, videns innumeros circa te sanctorum utriusque sexus greges, quos illi quotidie institutis tuis generas, formulam omnibus perfectae virtutis et fidei, sicut et Frater Paschasius, ostendens: In cujus gratia et humanitate quasi quasdam virtutum gratiarumque tuarum lineas, velut speculo reddente, collegimus. Vere tu beatus, tot beatorum parens, tantae messis sator, centesimum et sexagesimum ac tricesimum fructum Deo foecunditate tuae terrae afferens, et mensuram parem de variis partuum tuorum fructibus recepturus. Te Altissimus inter regni sui maximos nominavit, cui concessit facto aequare sermonem: quo fit ut nemo se audeat excusare discipulus, velut difficultatis imperio, cum prius magistri adstringatur exemplo *.

* Vide encomium Martyrologii Rom. paucis ejus Vitam complectens.

VITA

S. CAJETANI THIENAEI CONF.

PRIMAE CLERICORUM REGULAR. CONGREGATIONIS VULGO THEATINORUM

INSTITUTORIS

EX BULLA CANONIZAT. AB INNOCENTIO PP. XII PROMULG. ANNO MDCXI.

Obiit anno 1547 — Italus.

Innocentius Episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

§ 1. Rationi congruit et convenit aequitati, ut ea, quae Romani Pontificis providâ deliberatione ac venerabilium fratrum suorum S. R. E. Cardinalium, necnon Patriarcharum, et Episcoporum... unanimi consilio decreta, definita et statuta fuerunt, licet ipsius superveniente obitu Litterae apostolicae desuper confectae non fuerint, suum debitum consequantur effectum. Dudum siquidem felicis recordationis Clemens Papa X, praedecessor noster, pie secum animo revolvens, inter alia divinae largitatis beneficia illud esse perenne, quod ad eradicanda falsorum dogmatum zizania, quae in Ecclesiae florentis agro inimicus homo jugiter superseminare non cessat, coelestis paterfamilias statis temporibus dignos operarios miserit, qui imminenti malo occurrerent et succrescentem perniciosam sectam amovèrent, ac inter ceteros anteacto seculo, quo impius haeresiarcha et religiosae militiae desertor Lutherus aliive sacrilegi sectarii S. Sedis et Romani Pontificis dignitatem exauctorare, Ordines regulares eliminare, relaxatam cleri disciplinam criminari, usumque et venerationem sacramentorum obliterare temerario conatu satagebant, fuisse divinâ providentiâ excitatum spiritum fidelis servi sui Cajetani Thienaei, qui ad eorumdem novatorum confusionem aliud suave et tot tantisque asseclis receptum religionis usum apostolica auctoritate in ipso Vaticano templo confirmatum instituit, quo Clerici Regulares, sub ejusdem Romani Pontifices et praefatae Sedis S. immediatâ subjectione et speciali protectione suscepti, tribus substantialibus votis emissis, apostolicam vivendi formam, omni rerum temporalium et vel ipsâ emendicandi curâ posthabitâ, imitarentur, collapsam cleri et morum disciplinam instaurarent, ac venerationem et frequentiam sacramentorum insigni pietatis et

devotionis foenore unâ cum eleganti ecclesiarum nitore restituerent; ex processibus itidem jam absolutis idem Praedecessor plenariam certitudinem assequutus, beatum virum, hujus voti cum suis alumnis compotem effectum, illibatae vitae tenorem ad extremum usque spiritum perduxisse, atque ex heroicis virtutibus, quibus cumulatus, et insignibus miraculis, quibus in vitâ et post mortem clarificatus fuerat, gloriose cum eo in coelis regnare, cujus honorem in terris zelatus fuerat: solemni ritu eumdem inter Sanctos Confessores adscripsit *, illiusque vitam, virtutes et miracula, necnon actorum seriem ad majorem Dei gloriam et christifidelium aedificationem summatim recensere decreverat. Quod cum nec ipse, nec Innocentius Papa XI et Alexander Papa VIII ejus successores, morte praeventi, hactenus peregissent, ne tam pia et exemplaris memoria unquam oblitteretur, sed apostolico roborata testimonio sincere et veridice conservetur in aevum, sequentem narrationem praesentibus litteris duximus committendam.

§ 2. Natus est beatus Cajetanus Vicentiae, clara Venetae ditionis civitate, circa annum reparatae salutis MCCCCLXXX, parentibus comite Gaspare Thienaeo et Maria Porto ambobus genere praeclaris; quem mox ut enixa est mater, Deiparae Virgini obtulit commendavitque. Cujus vota benigne suscipere ipsa Deipara visa est, eum semper in posterum specialibus favoribus munerans, ipseque vicissim, ut matrem, illam tenerrimo quodam affectu saepe compellans, ad ejus patrocinium in arduis omnibus confugiebat. Pietati a primis annis addictus, orationi, eleemosynis, aliisque piis operibus animum instruebat, cunctorum oculos in se rapiens mirum in modum, adeo ut ex tunc sanctus ab omnibus nuncuparetur.

§ 3. Aliis studiis emensis, pontificii et caesarii juris prudentiae operam dedit, fuitque utriusque laureâ Patavii insignitus. Quique adhuc puer in extruendis aris sacrisque imaginibus exornandis totus fuerat, postmodum adolescens, ut oppidanorum commodo ac pietati serio prospiceret, beatae Mariae Magdalenae aedem unâ cum germano fratre in proprio Thienaeorum pago, quem Rampazum dicunt, a fundamentis extruxit, censuque ad sacra facienda dotavit. Adeo animarum sitiebat salutem, ut eam ob rem etiam corporum male habentium servitio se in nosocomiis manciparet, ac per istiusmodi charitatis officia aegros ad patientiam, Dei amorem, peccatorum suorum expiationem, ac supernae patriae desiderium excitabat, nihil intactum relinquens, quo Deo animas lucrifaceret, dictus propterea *Venator animarum.* Hinc novum Vicentiae nosocomium erexit; hinc Venetias, confessarii monitu, e cujus ore nutuque pendebat, ire contendit, ad magni, ut vocant, incurabilium valetudinarii curam suscipiendam.

* Beatum declaraverat Urbanus VIII anno MDCXXIX; sanctum vero Clemens X anno MDCLXXI.

Hinc Romae ac Neapoli, quo, successu temporis, contigit perrexisse, eodem animo ac eâ solicitudine tenebatur, ut nimirum corporum simul et animarum saluti consultum iret, infirmorum calamitatem utrinque leniens. Quo factum est, ut, grassante Venetiis pestilentiâ, ea contagione laborantibus propriis ipse manibus inservire, ac vilissima quaeque munia prompto animo aggredi non formidaret.

§ 4. Romam inde profectus, et recolendae memoriae Julio Papa II in primis carus, inter protonotarios, ut vocant, participantes adscitus est; verum postea, secularium rerum pertaesus, abdicatisque omnibus, ad sodalitium *Divini Amoris*, quod eo tempore solidae pietatis famâ celebre in Urbe erat, aufugiens, in eo adscribi suppliciter petiit. Voti compos factus, mirum est quantum in virtutum omnium aemulatione ceteros antecelleret. Inde sacris initiatus, et in patriam post aliquot dies reversus, conceptum caelitus ignem in eam visus est intulisse, nihil magis cupiens, quam ut eodem civium corda succenderet. Etenim, relicta paternâ domo, ad aegrotantium publicum hospitale divertit, atque inter infimae plebis homines in oratorio divi Hieronymi, quod postea a *Divino Amore* voluit dictum, mutuato nomine a Romano illo cui ipse primum nomen dederat, cuique hoc aggregandum curavit, alterius spiritum in alterum transfundere satagebat, id semper habens in votis ut lapsos fidelium mores, qua verbo, qua exemplo, corrigeret, atque animos ad Dei amorem inflammaret. Prae ceteris id assequutus est ut sacramentorum frequentem usum in sodales primum, dehinc in alios ferventiore spiritu induceret, magno cum eorum compendio *, qui, elùtis animae sordibus, ad coeleste èpulum accedebant, quod propriis ipse manibus saepe illis ministrans, identidem ad ejusdem amorem ac sitim ignìtis plane colloquiis lacrymarum vi ac suspiriis intendebat.

§ 5. Verum, Romam reversus, ìnito cum Paulo Pp. IV, tunc in minoribus constituto, Joanne Petro Caraffa nuncupato et episcopo Teatino **, consilio, de restituendo ad pristinam formam clero cogitare coepit. Quare, illo adjutore accitis duobus aliis eximiae pietatis viris ex praefatâ Divini Amoris de Urbe sodalitate, Bonifacio nempe a Colle nobili Alexandrino, et Paulo consiliario Romano, Clericorum Regularium Ordinem ad Ecclesiae primitivae normam instituit, seu potius instauravit, qui videlicet, ad eorum morem quibus cor unum et anima una fuisse legitur, abdicatâ rerum omnium temporalium curâ, ipsàque emendicandi sollicitudine, ex solis eleemosynis sponte oblatis viverent, Deique omnipotentis misericordiam expectarent; atque ita pristinam

* Lucro celeriter comparato.

** Ex hoc primo S. Cajetani socio novae Cler. Regg. Congregationi THEATINORUM nomen factum. *Theate* urbs (alias *Teate*, ital. *Chieti*), Martyrol. p. 5*.

illam apostolicam vivendi formam ex integro redditam, magno cum ecclesiastici nominis foenore, haereticorumque illud temere deprimentium rubòre, hic Dei servus in orbem postliminiò revocavit, armavitque apostolicâ auctoritate tribus substantialibus votis, legibus et institutis statuit decorique clericorum oppido consentaneis, Clemente Papa VII approbante, ipsoque Dei servo unâ cum sociis in Vaticano templo hanc regulam publice profitente. Quam quidem vivendi formam visa est non semel divina providentia, rebus in arcto positis, miraculis comprobasse, cavitque sedulo Cajetanus ne quid unquam ea detrimenti caperet, praesertim cum oblatos ultro Neapoli fundos ac census constantissime recusavit, objectans Domini verba: *Respice volatilia coeli; non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, et Pater vester coelestis pascit illa* (*Matth.* VI, 26).

§ 6. Ut autem praeclara servi Dei virtus non in prosperis solum exerceretur, sed in adversis etiam probaretur, tunc prae ceteris eximia ejus aequanimitas enituit, cum in immani illa Urbis direptione a militibus deprehensus, creditusque ut olim divitiis abundare, ut eas pròderet saevissime tortus, eam tormentorum vim mirâ animi tranquillitate ac mansuetudine perpessus est; eoque tandem in teterrimum carcerem cum sociis detruso, accidit, ut quadam die canentem cum ipsis laudes alternatim laetiori voce, ac si in odèo * essent, audiret Hispanorum quidam tribunus, qui profecto tantam demiratus alacritatem, tantamque in perferendis malis constantiam, illico, ut relaxarentur, atque in sui gratiam liberi dimitterentur, a commilitonibus suis enixe petiit, obtinuitque. Vinculis exsoluti, ad Tiberis ripam tendunt incerti animi quo potissimum transmitterent; cumque commeatum et pecuniam non haberent, adfuit divina providentia vel ipsos aggressores interne movens ad stipem ultro itinerisque viaticum erogandum. Inde venientes ad Ostia Tiberina, Venetum oratorem auspicato offenderunt in patriam solventem, a quo benigne excepti et liberaliter habiti, Venetias tandem obtinuerunt. Ibi per annos aliquot Dei famulus commoratus, admirandae paupertatis et coelestis plane vitae famam diffùdit; cumque interim exemplares hos Clericos habendi desiderio flagrans Neapolitana civitas, interpositâ ejusdem Clementis VII auctoritate, id egisset, ut illuc migrare ac domicilium figere per obedientiam arctarentur, profectioni et muneri Cajetanus eligitur, ac novae illius domus praepositus postea pronunciatur.

§ 7. Porro, ut tanti viri virtutes egregiae innotescant, praestat eas ultra superius delibatas summatim percurrere, quo per viam salutis incedentibus esse valeant exemplo. Ea in primis divinae charitatis flammâ, quam jamdùdum in praefato Divini Amoris sodalitio conceperat, aestuabat, ut intra pectoris sinum contineri

* *Odèum* Vitruvius dixit theatrum tectum, concentibus musicis destinatum.

cor ejus non sustineret; hinc juges lacrymae, suspiria, gemitus, exstases, tanti ardoris indicia. Hinc, ut omnes eadem flamma succenderet, discurrebat huc illuc in similitudinem fulguris coruscantis, atque ut amicum praesulem, ob negotiorum copiam quibus destinebatur sacrum quotidie facere omittentem, moneret, Romam advolat vel aestuante caniculâ, pioque officio functus, Neapolim illico rediit.

§ **8**. Catholicae fidei zelo, et ad haereticorum confusionem, Ordinem Clericorum Regularium instituit, ac plura haereseum monstra, earumque làtebras sedulâ inquisitione non semel detexit ac profligavit, ejusdemque fidei ardore absumptus creditur interiisse, cum Tridentinam Synodum a coeptis desistere et ulterius non progredi tunc videret.

§ **9**. Orationi ita addictus erat, ut, quidquid a domesticis negotiis atque salute animarum procurandâ temporis aut otii superesset, orationi aut meditationi daret, mane matutinas preces maturius antevertens, ac vespere ad multam noctem orans ante aram maximam elevatâ in Deum mente transigeret; divinam rem facturus, totus in lacrymas effundebatur, seque eo ministerio indignum reputans, magnae Matris, cujus erat obsequentissimus, opem implorabat, ut vivificum Agnum eâ qua decebat devotione susciperet, concipiens dulcissimo quodam mentis obtùtu adesse inibi Deiparam, quae lectissimum Filium prona ac munificâ manu porrigeret.

§ **10**. Inter sanctos, quos patronos ob specialem cujusque praerogativam atque ad imitandum sibi proposuerat, majori colebat affectu in primis Petrum apostolorum principem, suae Congregationis patrem et antesignanum, cui propterea ex sui praescripto nominatim vota solemnia a Clericis Regularibus nuncupantur, Andream item apostolum et Lucam evangelistam ob ardens in eisdem desiderium Crucis, cujus tesserâ voluit suum Ordinem insigniri, Franciscum etiam Assisinatem, ob idem Crucis consortium, atque ob paupertatis amorem, praecipuo quodam cultu venerabatur.

§ **11**. Spe in Deum erectâ, sollicitudinem omnem projiciebat in eum, ut propterea unicam hanc in Deo fiduciam Ordini suo pro latifundo dederit; totusque erat in regni coelestis inquisitione, animarum sollicitudine, verbi Dei praedicatione, sacramentorum sedulâ administratione, divini cultus nitore, exactâque sacrorum rituum observantiâ; quorum quidem peculiare studium suis demandavit, et ejusdem Clementis VII jussu, Breviarii Romani reformationem, unâ cum praefato, tunc in minoribus constituto, Joanne Petro Carafa sodali suo, aggressus est, quae postea novis curis absoluta et vulgata est.

§ **12**. Corpus afflictando integras quandoque noctes insumebat, ferreâ catenâ et flagris illud diverberando; cibus illi vulgaris et

parcus, ac saepissime solius panis et aquae; somnus brevis et in stramentitia culcitrâ, cujus decubitum etiam in ultimâ aegritudine ad extremum usque sustinuit, tametsi medicus, in illâ decumbentem nimium laborare advertens, adnisus fuisset ut aliam molliorem admitteret: cui Cajetanus: « Mene, inquit, tam molliter èmori? atque in cinere et cilicio mori debeo et volo.» Oculos et linguam ita compescuit, ut integros dies silentio praeteriret, et illos semper humi defixos teneret; nec ullis unquam illecebris potuit animus ejus vinci, aut curiositate molliri: quo factum est, ut, si quando praenobiles matronae eum alloqui vellent, prope accedere non auderent, ni omnino femineo cultu seposito, exteriorem corporis habitum ad christianae humilitatis ac modestiae leges componerent; quippe angelicam ejus puritatem, gravitatem ac modestiam oris reverebantur; itaque singulare in eo fuit ut adventantes mire raperet ad virginitatis amorem, ac coelibem in coenobiis vitam capessendam. Quique a diuturnis et inveteratis carnalium cogitationum stimulis vexabantur, ab illis se protinus liberari agnoscebant, ubi primum Dei servo se commendare ex corde aggressi sunt, aut ejus alloquio vel praesentiâ frui concessum erat. Quare tria mulierum monasteria Neapoli excitavit; alterum sacrarum virginum sub arctissima Capuccinorum regulâ, alterum feminarum, quae pudicitiae jacturam aliquando passae ad portum salutis per poenitentiam post naufragium confugiebant, et tertium monialium S. Mariae de Sapientiâ nuncupatum, institutrice Maria Carafa praefati Pauli praedecessoris nostri sorore, a quo illius règimen servo Dei ejusque Ordini, peculiari jure, commissum fuit.

§ **18**. Humilitate, dimissione animi ac vilissimâ sui aestimatione insignis, fratres et agnatos, qui magno cum comitatu et pompâ Neapolim ad ipsum invisendum perrexerant, ne alloqui aut de vultu quidem excipere voluit, quippe qui ob Christi amorem mundo et pompis jamdùdum valedixisset; non alio nomine aut titulo se epistolis obsignabat, quam *Cajetani presbyteri miseri peccatoris;* abjectissima quaeque ministeria vel saeculo degens capessivit, et quamvis primus Ordinis parens foret, ejus tamen règimen assumere non est passus, sed memorato tunc in minoribus constituto Joanni Petro Carafae cessit. Defectus corporis ad confusionem pandebat, animi vero dotes atque a Deo accepta dona pro viribus occultabat. Quod si quando charitate exstimulante quicquam rarum vel insolitum suis a Deo precibus impetraret, sanctorum potius intercessionibus vel lipsanis *, aut orationis virtuti tribuebat. Denique obedientiâ, paupertate, moderatione animi in adversis, providentiâ ceterisque virtutibus ita eluxit, ut constans fuerit multorum opinio illum sublimioris sanctitatis gradum attigisse et consuetas metas praetervolasse.

* Vide Ducange: *Lipsana* (λείψανα) numero plurali *Reliquiae Sanctorum.*

§ 14. Quibus virtutibus, cumulatus, ac laboribus, vigiliis, aerumnis, jugique sui corporis excruciatione fractus, multoque magis morbo et animi moerore correptus, quod, actâ per eos dies in seditionem plebe, graviter Deum offendi cerneret, quodque Tridentinum Concilium, in quo maxime fidebat, interruptum videret, spe suâ frustratus, et ad extremum usque, integris tamen sensibus et vigore animi, perductus, Ecclesiae sacramentis summâ pietate ac spirituali gaudio refectus, et veniam a confratribus suis, quos nunquam offenderat, deprecatus, in Crucifixi Redemptoris complexu piissime obiit Neapoli, die VII augusti MDXLVII. Qua die populares illi tumultus ipsius intercessione, ut creditur, sedati sunt.

§ 15. Ad corporis in ecclesiâ omnium votis et solatio expositi venerationem ingens populi multitudo confluxit, quae jamdiu conceptam sanctitatis opinionem multiplici testabatur veneratione, manuum pedumque deosculatione, ac lacrymis, quas optimi apud Deum intercessoris jactura ultra erumpentes trahebat. Fama itaque sanctitatis, quae in vitâ invaluerat, longe lateque post obitum diffusa, mirum in modum percrebuit, non traditione solum et memoriâ ejus singularium virtutum, sed excellentiâ miraculorum, signorum et gratiarum, quibus in vitâ et post mortem mirificavit Dominus Sanctum suum.

§ 16. Cujusdam enim ex religiosis Beati instituto addictis crus alterum ex gravi lapsu sic fuerat effractum, ut medicus, quia adhibita varia remediorum genera nihil proficere noverat, extremum illius secandi consilium iniisset; sed cum beatus vir, ut in posterum diem sectio differretur rogasset, noctu decumbentem adiit, ac fasciis detractis, in genua pròcidens, aegrum, ut unâ secum orationi operam daret, admonuit; eaque breviter absoluta, signo crucis vulnus signavit et osculatus est; et illo rursus obligato, discessit. Reversus mane medicus interrogatum aegrum doloris omnis expertem audivit, et luxatum crus, solutis fasciis, perinde integrum reperiit, solidumque, ac si nunquam afflictum fractumque fuisset: vix tanti vulneris remanente vestigio. Comes Georgius Trivulzius viginti dierum febri eo fuerat adductus, ut nec cibum, nec aliud quidpiam, quod reficiendae naturae ingereretur, retinere minusque deglutire valeret, pulsuque amisso, a medicis morti proximus fuerat proclamatus: sed ab uxore beato Cajetano commendatus parum jusculi suscepit retinuitque, et post brevissimam quietem a febre et morbo convaluit incolumis.

§ 17. Helena Gritta nobilis Veneta, per duos fere menses febre continua magnisque angoribus oppressa, jacebat immobilis, deficiente loquela, ac prorsus desperata a medicis salute; sed intimo cordis affectu ope Cajetani implorata, membrorum vigori et sanitati statim restituitur. Petrus Francus, qui articulari sinistri brachii dolore molestissimo decem annos laboraverat, quadam die, vehementius solito excruciatus, ad ecclesiam Clericorum

Regularium confùgit, ibique ante Beati imaginem enixas preces effùdit; nec mora: sedatur decumanus dolor, et brachium pristina sanitate donatur. Franciscus Virga Mediolanensis lethali febre decumbens, mortique proximus, admonitus fuit ut Cajetani opem imploraret; quod ubi peregit, propulsari propellique vi quadam a tergo sensit, ut e lecto exiliret; paruit impulsui surrexitque nulla mora incolumis ac si nunquam decubuisset.

§ **18.** Duodecim annos comitiali morbo laboraverat Vienna Musca Vicentina, ea quidem vi ut viginti quatuor horarum spatio vel ter miserabiliter caderet, et miserabilius binas ternasque horas, singulis vicibus, sensibus destituta jacèret. Vovit orationem dominicam et salutationem angelicam ante imaginem Beati se quotidie recitaturam; votum excepit illico salus; et die quadam post duos menses oblita votum persolvere, rediit illico morbus, sed iterum recessit, cum amplius e memoria non exciderit datam fidem liberare. Catharina Buranella Veneta tres annos excruciata fuerat pessimo quodam ulcere in superiori parte palati, carne ad nares usque perforata, adeo ut cum misera biberet vinum per nares excurreret; invocata ex corde ope Cajetani, ejusque imagine naribus et corrupto ori admota, somnum cepit, ac mane experrecta omni se morbo liberam invenit.

§ **19.** Dignamerita Catotia Veneta, quae tredecim annos aquâ intèrcute laboraverat, vehementi cruciatu correpta, et ceu sibi forent ossa comminuta, seu luxata, nullo modo meliori se valens, invocato quadam nocte beato Thienaeo, qui sibi radiis circumfusus apparuerat, repente surrexit, omni levata dolore, et integrae incolumitati restituta. Juliam Crottam puellulam Mediolanensem invaserat et miserandum in modum vexabat malignus spiritus, qui, exorcismis jussus abscedere, se in ecclesia S. Antonii ante imaginem beati Cajetani abiturum respondit; quo cum fuisset perducta puella, malignus spiritus edito a parentibus voto exire adactus, concussam illam, peneque exanimem, prout in sui discessu indicium futurum praenunciaverat, ter Beatum nominans reliquit.

§ **20.** Francisca de Core cancro exorto in vola manus sinistrae mox exulcerato, gangraenâ invaso et in sphacelum converso cum brachii et partium cordi adjacentium infestatione, nil prorsus juvantibus humanis remediis, frustulorumque putridae carnis inde facta erosione ponderis unciarum quinque absque ullo infirmae dolore, itaut chirurgus sequenti mane vellet ei manum abscindere et brachium ussione curare; praecedenti nocte, uncta manu oleo lampadis B. Cajetani, cui sese toto corde commendaverat, postmodum se sanam et incolumem, manumque, jam emortuam et foetentem, vivificatam absque ullo cicatricis signo comperiit, non absque omnium admiratione.

§ **21.** Josephus Ajellus, cum quatuordecim annorum spatio

laborasset cancro exulcerato, lupâ nuncupato, in sinistra coxendicis parte posteriori, qui tribus digitis distans a genu incipiebat et ad inguinem extendebatur, quatuor digitis in latitudinem progrediens et tribus in profunditatem, carnem ipsam erodens et depascens, putridus insuper ac foetens, invocata ope Beati, unctaque coxendice oleo lampadis ante ipsius aram ardentis, sanus et incolumis visus fuit absque ullo cicatricis vestigio, pelle siquidem extensa et aequata, naturali insuper colore praedita, ac si tali morbo nunquam invasus fuisset. Nicolaus filius ducis Gasparis Caffarelli, febri maligna correptus, convulsione cum intensione et extensione manuum, pedum et trunci totius corporis instar sirenis, thoracis musculis convulsis, absque loquela, aliisque infirmitatibus et symptomatibus lethalibus oppressus, viribus consumptis, et a medicis proclamatus veluti eademmet nocte vigesimanona suae infirmitatis moriturus, emisso tandem voto dicto Beato, qui illi radiis et splendoribus circumfusus apparuit, statim et incontinenti sanus, incolumis et robustus compertus est, cum omnimoda virium recuperatione, aeque ac si hujusmodi morbis nunquam laborasset, medicis exterisque illud admirantibus, et Deum mirabilem in servo suo collaudantibus.

MARTYRIUM

SS. SECUNDIANI, MARCELLIANI ET VERIANI

UT HABETUR IN MSS. CODICIBUS. SUFFRAGANTUR ANTIQUISS. MARTYROL. DICTIONEM PAULLO LATINIOREM REDDIDIT LAUR. SURIUS

Medio saec. III — Itali.

§ 1. Decio Caesare, et Valeriano praefecto, Christianorum fuit atrox persecutio. Erat tum togatus quidam Secundianus nomine, vir eloquentissimus, assessor Valeriani praefecti, omnium disciplinarum cognitione instructus, ita ut inprimis charus esset viris illustribus. Cum autem a consiliis esset Valeriano praefecto, et ei adversum sanctos martyres suasor adesset, ita secum cogitare coepit: Quid causae est, ut tantopere cupiant Christiani ob Christi nomen vitam potius perdere, quam eam tueri? Utque accuratius ea de re perquireret, et ad veri cognitionem perveniret, cum didicisset famam Marcelliani, viri sapientiâ praeclari, sed tamen hostis Christianorum, accivit eum ad aedes suas, summa

utriusque animi voluptate. Itaque inter se philosophice conferentes, ad illum Virgilii locum devolvuntur, ubi ille ait:

Magnus ab intègro seclorum nascitur ordo:
Jam redit et virgo, redeunt Saturnia regna:
Jam nova progenies coelo demittitur alto.
Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta fave Lucina etc. (*Egloga* IV).

§ 2. Cum ergo inter se disquirerent, de quo haec dixisset Poëta, Secundianus ait: « Redeamus ad simplicis doctrinae consultationem. » Sciscitante Marcelliano, quam ille diceret simplicis doctrinae consultationem, Secundianus respondit: « Videamus de Christianis, qui tanto ardore Christiani haberi volunt, et prae Christi amore, vitae mortem anteponunt. » Marcellianus ait: « Equidem ex eorum responsis non semel tu didicisti, qua spe et charitate inflammati, propter Christum mori cupiant potius, quam vitâ hac frui. » Secundianus dixit: « Dicunt illi resurrectionem futuram, et judicium post mortem, vitamque immortalem, omnis doloris expertem, omnibus rebus bonis affluentem. Christus vero, quem illi colunt, odit et execratur idòla et simùlacra quae nos adoramus. » Marcellianus ait: « Ecquid vero est Christus? » Secundianus dixit: « Unctum eum possumus dicere. » Marcellianus ait: « Qui tandem unctus? » Secundianus dixit: « A Deo unctus. » Marcellianus ait: « Si est ergo a Deo unctus, cur etiam Deum eum esse volunt? » Secundianus respondit: « Miror equidem prudentiam tuam. Non te meministi legisse libros Christianorum, cum ambo daremus literis operam? Ejus historiographi Matthaeus et Lucas scribunt eum caecos illuminasse, leprosos mundasse, mortuos excitasse, daemones quoque ipsos confessos eum filium Dei esse. Hoc igitur est, quod Christianos perurget, ut mortem vitâ habeant chariorem et antiquiorem. Et ego quoque in hanc plane sententiam concedo, aut Deum esse Christum, aut filium Dei, cui Deus e coelo loquitur, quem occisum, Pontii Pilati jussu crucifixum, lanceâ confossum, mortuum, sepultum, inde tertia die redivivum, immo et manducantem videre multi, atque post aliquot dies in coelos ascendentem. Quando vero de nostris diis auditum est, eos quippiam ejusmodi fecisse? quos nos colimus quidem, nec ignoramus tamen vixisse turpiter et flagitiose. » Marcellianus dixit: « Plane memini me isthaec omnia legisse. » Secundianus ait: « Vel nunc ergo agnoscamus, justum esse Christianorum amorem, pro Christi nomine mori cupientium. »

§ 3. Cum haec et his consimilia inter se conferrent, venit ad eos Verianus, amicus eorum, iisque salutatis, ex literis profanis quaestionem illis movit. Ait vero ad eum Secundianus: « Heu me miserum et infelicem, qui semper colui idola falsa et muta:

quid facturus sum: qui tam multos sanctos excruciavi, ut Valeriano gratificarer? » Verianus dixit: « Forsitan ego amens effectus sum, qui aliter, atque hactenus, docere videam magistrum et amicum principum. Sed ne, quaeso, isthuc prodere in publicum velitis, quandoquidem hujus doctrinae professores vos persecuti estis. » Secundianus ait: « Audite me, et credamus Christum Jesum esse Deum, idque vel eorum exemplis permoti, qui usque adeo cupiunt hujus vitae jacturam facere, ut aeternam lucrentur. » Verianus respondit: « Si est aliquid aeternum, par est illud nos inquirere. » Secundianus dixit: « Ego id, dum multorum fundo sanguinem, cognovi. »

§ 4. Eadem horâ miserunt ad Timotheum presbyterum de titulo Pastoris *. Eum ad ipsos intrantem salùtant: ille respondet, Pax vobis: sperans ad martyrii certamen ineundum accersitum se esse. At vero Secundianus quamprimum se abjecit ad pedes ejus, ita dicens: « Oro te per Christum quem praedicas, ne mihi moras nectas, sed baptizes me in ejus nomine. » Idem rogarunt Marcellianus et Verianus. Itaque beatus Timotheus cum catechèsi instruxisset, baptizavit eos: accitusque beatus Sixtus Episcopus (*a*), consignavit eos. Ab ea autem die coepere facultates suas erogare in pauperes. Porro post menses duos Valerianus praefectus de Secundiano inquisivit, quem didicerat Christiana religione initiatum, et cum illo simul Marcellianum et Verianum scholasticos. Ait autem Valerianus: « Equidem Secundianum putavi constantem fore: sed si vera sunt, quae audio, certe imbecillus est. » Scripsit vero ad eum tanquam amicitiae causâ, epistolam ejusmodi: « Fratri Secundiano togato Valerianus praefectus: De amicitia nostra solicitus, quod praeter morem non ades consiliis nostris, multum admiror. Sed quaeso, ut venias ad nos; sunt enim, quae tecum de republica tractare velimus. Mature fac ad nos accedas. » Hanc epistolam ubi legit Secundianus, dixit ad Marcellianum et Verianum: « Viri fratres, en tempus nostrum adest. Accingamus nos ad bellum: jam armis fidei communiti, ponamus metum omnem. Ego solus ibo ad Valerianum. » Responderunt illi: « Et nos tecum ibimus, quicquid tandem eventurum sit nobis. »

§ 5. Iverunt igitur diluculo omnes tres absque mora ad Salustii palatium, ubi tum Valerianus erat cum Decio. Sedente autem Valeriano in basilica Asclepii, cum ad eum intraret Secundianus, subito mutatus est vultus ejus, ut plane angelicus videretur. Ait vero ad eum Valerianus: « Vir eloquentissime, et artium omnium peritissime, Secundiane, quidnam est isthuc,

* Timotheus hic *de titulo Pastoris*, acceptus videtur ex Actis SS. Virg. Pudentianae et Praxedis per anachronismum integri saeculi, cum hic Presbyter sub S. Pio Pp. I floruerit. Vide MARTYROL. ILLUSTR. Jun., p. 557, de S. Novato.

(*a*) Si actam imperante Decio rem credimus, sub S. Fabiano vel S. Cornelio Pontificibus fuit. At Sixtum Pp. (II) si admittimus, sub Valeriano et Gallieno martyres nostri ponendi sunt. Probabilior prima sententia.

quod audio de te? » Secundianus respondit: « Equidem nihil tibi dixi: quid est autem, quod audisti? » Valerianus ait: « Didici ex aliis, te mentis inopem esse. » Secundianus respondit: « Ego vero sapiens effectus sum. » Valerianus dixit: « Audio te Christianum velle appellari. » Secundianus ait: « Et tu, si saperes, idem velles. An non memoriâ tenes, quales et quot domini mei, mundum et opes omnes contempsere, ut possent vitam adipisci sempiternam? quos ego miser, tuae obsecundans voluntati, cruciabam et affligebam in meum dèdecus et ignominiam aeternam: sed credo tamen et spero veniam me impetraturum a Domino meo Jesu Christo, quandoquidem ignorans feci. » Valerianus dixit: « Itane ergo Christianus effectus es? » Respondit Secundianus: « Et vero Christianus. » Subridens Valerianus praefectus, dixit: « Noli te vel a nostra, vel Caesaris amicitiâ alienum efficere. » Secundianus respondit: « Sit tibi tua amicitia, quam, certum est, inimicam esse Creatori nostro. » Valerianus praefectus ait: « Num qua tibi a me hactenus irrogata est injuria? Ego veterem amicitiam tuam non contemno, sed te curatum cupio. » Deinde jussit eum in custodia servari. Cum autem duceretur ad carcerem, Marcellianus et Verianus clamabant: « Cur includitis hominem innocentem? Quod si causâ nominis Christi id facitis, et nos Christiani sumus. » Mox relatum est ad Valerianum praefectum de his duobus. Ille vero jussit eos pariter custodiae mancipari.

§ 6. Inde ad Decium Caesarem ingressus, invenit eum laetissimum, dixitque ei: « Suggero pietati tuae, Secundianum togatum, virum sapientissimum, ad Christianorum consuetudinem accessisse. » Respondit Decius: « Id prorsus incredibile est, cum ille hactenus poenis affecerit omnes qui Christi nomen invocarent. » Valerianus ait: « Ego illum examinatum jussi in custodia haberi. » Decius Caesar dixit: « Maturius ad me adducatur. » Postera ergo luce coram Caesare exhibitus est, qui sic ait ad eum: « Quid ita mutatus est vultus tuus Secundiane? » Respondit ille: « Puto meliorem et luculentiorem eum esse. » Videns autem Caesar Decius vultum eum angelicum prae se ferre, subridens ait: « Adhibe in consilium priscam sapientiam tuam. » Secundianus dixit: « Immo stultitiam, Deo inimicam. » Decius ait: « Quem ergo te profiteris? » Secundianus respondit: « Christianus. » Decius Caesar dixit: « Facessat haec insania pectoris tui, et vivas. » Secundianus respondit: « Tu potius recede ab insania tua, et vivas, qui revera vivens mortuus es. » Iratus Decius jussit Secundianum, Marcellianum et Verianum in exilium deportari. Valeriano praefecto sciscitante, quem in locum relegari eos vellet, Decius respondit: « Ducantur Centumcellas ad Consularem Promotum, isque compellat eos diis sacrificare. »

§ 7. Ducti sunt ergo eodem die Centumcellas * a militibus, et traditi Quarto Promoto consulari. Eo jubente trusi sunt in custodiam, cum ei mandatum esset, ne eos vivere pateretur, si nollent diis offerre sacrificia. Deinde jussit sibi apparari tribunal in foro, atque illic coram se statui simulacrum Saturni in tripode, simulque Secundianum, Marcellianum et Verianum adduci, iisque ita ceu egregiis Christi athletis praeconis voce dici: « Introducantur huc in Caesares contumaces, et erga deos obstrèpeti et rebelles. » Illis introductis Promotus ait: « Cur non obtemperastis edictis principum, et diis cervices vestras atque animos submisistis? » Secundianus respondit: « Nos omnipotentis Dei jussa capessimus, non diaboli. » Promotus dixit: « Audi me vir sapientissime, et sacrificate diis. » Martyres responderunt: « Si digni simus, nosipsos cupimus Deo offerre sacrificium, non daemonibus sacrificare: cum quibus vos et principes vestri jam aeternum damnati, ad tempus facitis ea quae illorum sunt bene grata voluntati. » Tum Promotus jussit eos expoliatos fustibus caedi. Illi vero dum verberarentur, clamabant: « Gloria tibi Domine, quod meremur admitti in requiem tuam. » Inde praecepit eos Promotus erigi, dixitque eis: « Sacrificate diis: en hic praesto est simulacrum.» In quod cum illi expuissent, subito illud corruit, et comminutum est.

§ 8. Id cernens Promotus, irâ percitus, voluit ut in eculeis suspenderentur, et eorum latera ungulis raderentur. Interim dicebat eis, ut diis sacrificarent. At illi sursum erectis luminibus, ajebant: « Gratias tibi agimus Domine Jesu Christe. » Tum Promotus jussit ad eorum latera flammas admoveri: dumque illi sic torrentur, repente unus ex carnificibus extinguitur: alii a daemonibus arrepti, clamant: « Cur nos torquetis, sancti Dei? » Tulit vero in eos sententiam Promotus, ut capite punirentur, et corpora eorum in mare jactarentur. Ducti sunt igitur in locum quemdam sexagesimosecundo milliario ab urbe Roma, illicque decollati sunt, et corpora projecta in mare. Eadem nocte quidam Christi servus, Deòdatus nomine, a maris litore ea abstulit, et mandavit sepulturae apud eum locum, quo capite caesi sunt, quinto Idus Augusti, ubi illorum vigent orationes, praestante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in secula seculorum.

* Ital. *Civitavecchia*.

GESTA PRAECLARA ET MARTYRIUM

CELEBERRIMI ARCHIDIACONI S. LAURENTII

NEC NON EGREGIA CERTAMINA

SS. ABDON ET SENNEN, XYSTI PP. II, ET POLYCHRONII PRESB.

AC ALIORUM COMPLURIUM

EX HIS QUAEDAM PENE AD VERBUM DESCRIPSIT S. AMBROSIUS STYLUM, UBI EXPEDIRE VISUM EST, MODICE EXPOLIVIT LAUR. SURIUS (*a*)

Ab anno 249 ad 258.

§ 1. Orta tempestate sub Decio, multi Christianorum necati sunt. Praesidente in Urbe Galba (lege Gordiano), pergit Decius ad Persas, cum illorum bello urgeretur. Veniens autem ad civitatem Ponticam, sedit in ea, licet bello premeretur. Ascendit autem in montem Medorum: et cum conflixisset cum Persis, obtinuit victoriam, et e Persis multos interfecit, occupavitque Babyloniam, Bactrianam, Hircaniam et Assyriam. Ubi cum multos invenisset Christianos, eos suppliciis et afflictionibus vexatos necavit. Erat tum Babyloniae Episcopus Polychronius cum presbyteris Parmenio, Elima, Chrysotelo, et Diaconis Luca et Muco. Quos cum comprehendisset, protinus jussit duci ad sacrificandum idòlis. At Polychronius constanter dixit: « Nos Domino Jesu Christo nosipsos offerimus: daemonibus vero nunquam nos submittemus, nec vanis idòlis manufactis.» Tunc Decius jussit eum cum Clero suo in custodiam trudi, aedificavitque in civitate templum Saturno, ejusque simulacrum ex gypso fecit, et inauravit.

§ 2. Eodem tempore perfecit templum Babyloniae Saturno, jussitque praesentari sibi Polychronium Episcopum cum diaconis et presbyteris suis, eumque sic appellavit: Tune es Polychronius sacrilegus, qui neque deos, neque principum praecepta observas? Polychronius vero ne verbum quidem illi respondit. Dixit ergo Decius ad Clerum ejus: Princeps vester obmutuit. Respondit ei Parmenius presbyter: « Non obmutuit pater noster, sed praecepto Domini nostri Jesu Christi, aeterni creatoris, convenienter se gerit, ne polluat os sanctum, quod a Creatore nostro purificatum

(*a*) Plura hic simul, male cohaerentia, miscentur, multaque ut monet Baronius, apocrypha sunt, et veritati contraria. Historiâ autem SS. Abdon et Sennen stylo a rèliquis diversa, et decennio ferme antiquiori aetati assignanda, disjungendum erat SS. Xysti, Laurentii et aliorum Martyrium, quod non Decio, sed Valeriano et Gallieno imperantibus peractum est.

est; sic enim praecepit Dominus noster Apostolis suis: Ne miseritis margaritas vestras ante porcos, ne conculcent eas pedibus suis, et conversi elidant vos. Justumne tibi videtur, quod semel purificatum est, stercore inquinari? » Decius dixit: Itane ergo nos stercora sumus? iratusque jussit ejus praecidi linguam. Cumque ejus esset praecisa lingua, exclamavit, dicens: « Ora pro me beate pater Polychroni: video enim regnantem in te Spiritum Sanctum, et sacrum os tuum consignantem, et tibi favum mellis in os instillantem. » Decius dixit: Polychroni, sacrifica diis, et esto noster amicus, habeasque et nos et templum commendatum. Polychronius nihil ei respondit. Iratus Decius, jussit os ejus contundi. At ille in coelum sublatis oculis, emisit spiritum. Reliquit autem Decius corpus ejus ante templum, et profectus est Cordubam *. Eadem autem nocte venerunt duo subreguli, qui erant occulte Christiani, et rapuerunt corpus ejus, et sepelierunt juxta moenia portae urbis Babyloniae. Jussit autem Decius presbyteros et diaconos, vinctos catenis, secum duci. Cum autem ducerentur, cadebant vincula de collo et manibus eorum.

§ 2. Veniens vero Decius in civitatem Cordubam, cum furore jussit sibi praesentari presbyteros et diaconos, eosque praesentatos sic aggreditur: Et vos stulti optatis perire? Ecce admoneo vos, ut sacrificetis diis immortalibus. Respondit Parmenius presbyter clara voce: « O te miserum, qui nos manufactis idòlis compellis humiliare. At tu infelix humiliare te debebas Christo omnium creatori, non diis manufactis. Peribis enim tu pariter cum diis tuis, quos injuste colis. » Tum Decius praecepit ut omnes in eculeis suspenderentur: et cum nervis traherentur, gratias agebant Deo, dicebantque Parmenio presbytero: Bene precare nobis; dixitque Parmenius presbyter: « Det nobis Deus pater Domini nostri Jesu Christi consolationem Spiritus Sancti, qui regnat in secula seculorum. » Responderunt presbyteri et diaconi omnes clara voce, Amen. Iratus Decius, ait: Hominem sine lingua loqui, argumentum magicae artis est. Respondit Parmenius presbyter: « Dominus noster Jesus Christus, qui mutum loqui fecit, ipse mihi peccatori praestitit, ut possim excisa linguâ loqui. Tu vero dum lòqueris, obmutescis. » Tum Decius jussit eos ignibus exuri. Cum autem incenderentur, vox coelitus audita est: Venite ad me humiles corde. Decius ait: Nimirum isthuc artis magicae est: voluitque ut laminae ardentes ad latera eorum applicarentur, et ungulis lacerarentur. Deinde jussit eos de eculeo deponi, et capite truncari. Caesis autem eorum capitibus, corpora projecta sunt in publicam viam, adhibita custodiâ, ne quis ea sepeliret. Audientes autem subreguli, viri religiosi, Abdon et Sennes, venerunt noctu, et collegerunt corpora sanctorum presbyterorum

* Rectius lege *Cordulam, Corduam, Corduenam, Chorodonam* urbem Persicam a Ptolemaeo (*Geograph.*, L. VI, C. 4) memoratam, et diversimode scriptam.

Parmenii, Elimae et Chrysoteli, et diaconorum Lucae et Muci, condideruntque ea in praedio suo juxta Cordubam *.

§ 4. Eodem tempore Decius curiose inquisivit Christianos, misitque auctoritatem suam in universam Persidem. Et quia non potuerunt abscondi lucernae ardentes sub modio, positae tunc sunt super candelabrum, ut lucerent omnibus qui in domo Dei sunt. Venerunt enim quidam ad Decium, eique dixerunt: Ecce quibus victor vitam donasti, corpora caesa Christianorum colligunt, et in suo praedio recondunt: et neque diis fiunt supplices, neque tuis jussis parent, ut sacrificia offerant. Decius ait: Quinam sunt isti profani? Dictum est: Abdon et Sennes. Confestim edixit Decius, ut ipsi praesentarentur. Cumque in ejus conspectum venissent, dixit eis: Adeone vos stulti effecti estis, ut vobis in mentem non veniat, ea causâ vos traditos esse in manus Romanorum et nostras, quod deos non colitis? Respondit Abdon: « Immo vero hac causâ nos potius victores evasimus, favente Deo et Domino Jesu Christo, qui regnat in aeternum. » Decius iratus ait: Nescitis vitam vestram esse in manu mea? Abdon respondit: « Nos Deo Patri et Domino Jesu Christo submittimus nos et humiliamus, qui nostrae salutis causâ dignatus est ad terras venire, et humiliari. » Jussit inde Decius arctae eos custodiae includi, vinctos catenis. Dixit autem Abdon ad Sennen: Ecce gloria, quam semper speravimus a Domino **.

§ 5. Eodem die oblati sunt Decio Olympiades et Maximus, viri nobilissimi et Christiani: quos ille inauditos jussit fustibus caedi, ita dicens: Isti digni sunt morte affici, nec audiri debent, qui deos deserunt, et colunt hominem mortuum. Maximus dixit: Bene dixisti, mortuum: sed cur non etiam dicis eum resurrexisse? Decius ait: Prodite nobis facultates vestras. Olympiades dixit: « Nostrae opes, nostrae gemmae, nostrum aurum et argentum Christus est. Disce autem miser, quia corpora nostra tibi tradimus, contemptis facultatibus terrenis atque perituris. Quod si teipsum bene considerares, supplex fieres Deo creatori tuo, et filio ejus Domino Jesu Christo. Honores enim et divitiae ad tempus sunt, aliis quidem pro gloria, tibi vero ad poenas sempiternas. » Decius ait ad milites suos: Caedite eos fustibus, quia mentis inopes sunt. Cum autem deficerent qui eos caedebant, Maximus exclamabat: « Gloria tibi Domine Jesu Christe, qui nos dignatus es in servis tuis numerare. » Decius furore percitus, jussit eos plumbatis caedi, praecone dicente: Deos blasphemare nolite. Sed cum caederentur, magis confortabantur, et vultu alacri dicebant: Fac, quod facis: noli cessare: munda quod sordidum est. Decius dixit ad milites: Levate eos a terra, et proponite coram eis lectos

* Egit hucusque Auctor de SS. MM. cum Polychronio et Parmenio in Martyrol. Rom. memoratis xxii Apr., p. 347*.

** Celebrantur hinc praeter SS. Abdon et Sennen (xxx Jul.), SS. MM. Olympiades et Maximus, in Martyrol. xv Apr.

ferreos, et linteamina et aquam, ut sacrificent : curaque eis adhibeatur, ut extendantur in lectis ferreis super prunas, ut sic deficiant; tradiditque eos Vitellio Anisio vicario, qui dixit ad eos: Non estis nescii, quid jusserit excellentissimus Decius : ut qui sacrificant et servant praecepta principum, honorentur, sintque amici principum, et augeantur divitiis, honoribus et dignitatibus: qui vero nolunt assentiri, diversis affecti poenis, spiritum exhalent. Maximus respondit : « Quot vero horarum sunt tormenta vestra? brevi sane et vos spiritum exhalabitis. Nos quidem tormenta vestra non modo non formidamus, sed appetimus etiam. Aeterna autem supplicia metuimus, quae torquebunt vos et patrem vestrum diabolum. » Vitellius Anisius vicarius, furore plenus. jussit eorum capita securibus tundi. Quod cum diu fieret, reddiderunt spiritum . Praecepitque Vitellius, ut corpora eorum canibus relinquerentur. Itaque dies quinque ita jacuerunt, sed canes non solum non attigere corpora eorum, sed etiam quosdam juxta ea mugitus dederunt. Post diem quintum Christiani quidam nobiles, cognati Abdon et Sennes, collegerunt ea et sepelierunt in domo sua duodecimo Calendas Aprilis (*a*).

§ **6**. Eodem tempore nunciatum est Decio Galbam (*Gordianum*) mortuum, et Romam profectus est: quo post menses quatuor venit, secum adducens beatissimos subregulos Abdon et Sennen, catenis vinctos pro nomine Domini nostri Jesu Christi: quos servarat Decius in suam gloriam, quod nobiles essent, et Romani populi spectaculum. Jussit autem Valerianus publica auctoritate omnes Christianos comprehendi et includi. Jussit autem Decius omnem Senatum convocari, fecitque conventum in Tellùde cum Valeriano praefecto quinto Calendas Augusti. Ibi tum eo mandante, praesentati sunt ei Abdon et Sennes subreguli Christiani, quos de Perside adduxerat, diversis poenis maceratos: dixitque Decius ad Senatum : Audiat coetus vester, Patres conscripti : Dii deaeque tradiderunt nobis hostes ferocissimos, inimicos reipublicae et Imperii Romani. Erant tum Abdon et Sennes ornati auro et lapidibus pretiosis, vinctique catenis. Eos ut vidit omnis Senatus, admirati sunt in adspectu eorum. Tantam enim gratiam contulit Deus servis suis, ut dolor potius eorum obtineret animos, quam furor. Jussit vero Decius adduci Claudium pontificem Capitolii, isque tripodem secum attulit. Tum Decius ait ad Abdon et Sennen : Sacrificate diis, et estote subreguli Romanae libertatis, possideatisque omnia vestra, et fruamini pace Romani Imperii,

(*a*) Etsi Decii Imperatoris Persica expeditio jure inter fabulas rejiciatur, haud absurde tamen retinendum, cum Lectione Breviarii Rom. xxx Jul., Abdon et Sennen ab ipsomet Decio illic vexatos, Romam ductos, tandem eo imperante martyrium subiisse. Decius namque, exercitûs Rom. Dux ab Imp. Gordiano missus in Orientem, in Christianos saeviens, Polychronio et aliis multis occisis, re bellica feliciter gesta, Abdon et Sennen Romam pertraxit ad triumphum fortasse reservatos; sed interea, Gordiano extincto, sub Philippis qui Christianis favebant, in pace duo nobilissimi Persae in Urbe demorati sunt; tenti demum religionis causâ a Decio qui Philippis successerat (V. Sur. V. v, p. 401) pro Christo coronati sunt.

auctique divitiis et honoribus, consulatis vobisipsis. Abdon et Sennes responderunt coram omni Senatu: « Nos ex meritis peccatores, semel obtulimus Domino Jesu Christo nosipsos oblationem et sacrificium, porro diis tuis tu sacrifica. » Decius dixit: Istis acerrima tormenta parata sunt: jussitque ursos feroces et leones produci. Dixerunt autem Abdon et Sennes: « Quid moraris? Fac, quod facturum te putas. Nos securi sumus de Domino Jesu Christo, qui potest omnes cogitationes tuas, et teipsum quoque destruere. »

§ 7. Altera luce nunciatum est Decio, ursos et leones omnes in caveis mortuos esse. Iratus Decius, praecepit sibi in amphitheatro editionem munerum parari. Cum autem id factum esset, et ad amphitheatrum venissent, Decius noluit introire, sed Valeriano praefecto dixit: Si non adoraverint deum Solem, ferarum morsibus lacerentur. Valerianus dixit ad Abdon et Sennen: Consulite natalibus vestris, et thura ponite deo Soli. Quod si non feceritis, peribitis morsibus ferarum. Abdon et Sennes responderunt: « Jam diximus tibi, nos Dominum Jesum Christum adorare: nec unquam manufactum simulacrum colemus. » Mox ergo nudatos furibundus adduxit ad simulacrum Solis juxta amphitheatrum, praecepitque militibus, ut compellerent eos sacrificare. At illi contemnentes, expuerunt in simulacrum, dixeruntque Valeriano: Jam fac, quod facturus es. Tum Valerianus sub praeconis voce jussit, ut plumbatis caederentur, dicens: Deos blasphemare nolite. Inde praecepit, ut in amphitheatrum introducti, ferarum morsibus consumerentur. Ingressi autem Abdon et Sennes, dixerunt coram Valeriano: « Nomen Domini nostri Jesu Christi, ob quod accedimus ad coronam, interdicat tibi immunde spiritus. » Expressoque signo Crucis, introierunt in amphitheatrum in conspectu Valeriani, nudi quidem corpore, sed Christum induti. Dixit autem Valerianus: Dimittantur leones duo, et ursi quatuor. Ii dimissi, venerunt rugentes ad pedes sanctorum, nec inde recedebant: sed potius custodiebant eos. Dixit ergo Valerianus: Hic apparet illorum magica ars. Nemo vero ad illos accedere poterat propter impetum ferarum. Itaque Valerianus irâ inflammatus, praecepit ut gladiatores ad sanctos introirent, et eos interficerent. Cum ergo eos percussissent, ligatis pedibus, jussu Valeriani extraxerunt eos, et projecerunt ad Solis simulacrum prope amphitheatrum, ubi in Christianorum exemplum tribus diebus jacuerunt. Post triduum venit quidam Christianus Cyrinus subdiaconus, qui apud amphitheatrum morabatur: colligensque noctu corpora, condidit ea in arca plumbea in domo sua, tertio Calendas Augusti. Latuerunt autem corpora sanctorum Abdon et Sennes usque ad tempora Constantini: quo imperante, divinitus revelata sunt, et a Christianis elevata, atque in coemeterium Pontiani translata.

§ 8. Eodem tempore Decius Caesar * et Valerianus praefectus jusserunt sibi Sixtum Episcopum cum Clero suo praesentari noctu in Tellùde. Itaque Sixtus apud Athenas natus et doctus, prius quidem Philosophus, postea vero Christi discipulus, ita dixit ad Clerum suum: Fratres et commilitones mei, nolite pavescere. Scitis quae tormenta passi sint sancti omnes, ut securi vitae aeternae obtinerent palmam. Ipse Christus Deus et Dominus noster passus est pro salute nostra, ut nobis exemplum relinqueret, dixitque clara voce: Nemo terroribus frangatur. Dixerunt diaconi Felicissimus et Agapitus: Et nos sine patre nostro quo ibimus? Praesentatus est ergo noctu coram Decio et Valeriano cum duobus diaconis, dixitque ei Decius Caesar: Scis quamobrem comprehensus sis, nobisque praesentatus? Sixtus Episcopus respondit: Scio, et probe scio. Decius ait: Si ergo nosti, fac ut omnes norint, ut et tu vivas, et Clerus tuus augeatur. Sixtus Episcopus respondit: Revera ego id et studui, et studeo, ut Clerus meus augeatur. Decius dixit: Ergo sacrifica diis immortalibus, et esto princeps sacerdotum. Beatus Sixtus respondit: Ego semper sacrificavi, et sacrifico Deo Patri omnipotenti, et Domino nostro Jesu Christo filio ejus, et Spiritui Sancto, hostiam puram et immaculatam. Decius ait: Senectuti tuae nos consulimus, itaque consule et tu tibi et Clero tuo. Beatus Sixtus respondit: Usque adeo ego consului et mihi et Clero meo, ut de profundo mortis aeternae coner omnes mecum eripere et liberare. Decius ait ad milites suos: Ducite eum ad templum Martis, ut illi sacrificet. Quod si noluerit, includite eum in privata custodia Mamertini. Duxerunt ergo eum ad templum Martis, urgebantque ut sacrificiis se contaminaret. Dixit autem beatus Sixtus Episcopus: « O infelices, qui cum lugere deberetis, adoratis idola vana et manufacta, surda et muta, quae nec sibi, nec aliis prosunt. Sed audite me filii, et liberate animas vestras ab aeterno supplicio, neque reformidetis haec tormenta, sed illa aeterna: agatisque poenitèntiam, quod nescientes vanis idolis sacrificastis. » Illi vero jussu Decii duxerunt eum in privatam custodiam Mamertini cum Felicissimo et Agapito diaconis**.

§ 9. Cum autem audisset beatus Laurentius Archidiaconus beatum Sixtum Episcopum iterum in custodiam reduci, his verbis eum appellare coepit: « Quo progrèderis sine filio pater? quo sacerdos sancte sine diacono properas? Tu nunquam sacrificasti nec offerre consueveras sine ministro. Quid in me ergo displicuit paternitati tuae? Numquid degenerem probasti? Experire certe, utrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti Dominici sanguinis dispensationem, cui consummandorum consortium

* Hinc expungendus omnino Decius, et occurrens deinceps Valerianus, non ille Decianae tyrannidis minister est intelligendus, sed ejusd. nominis Caesar qui post quatuor ab Decio interfecto imperitantes brevi intervallo succedentes, cum filio Gallieno sceptrum tenuit a CCLIV ad CCLX.

** Agitur etiam de SS. FELICISSIMO et AGAPITO quorum memoria in Martyrol. recolitur VI Aug. et paullo inferius de S. CYRIACA XXI ejusd.

sacramentorum credidisti, huic sanguinis tui consortium negas? Vide, ne periclitetur judicium, dum fortitudo laudatur. Abjectio discipuli, detrimentum est magistri. Quot illustres praestantesque viri, discipulorum certaminibus magis, quam suis, vincunt? Denique Abraham filium obtulit, Petrus Stephanum praemisit: et tu pater ostende in filio virtutem tuam, et offer quem erudisti, ut securus judicii tui, comitatu nobili pervenias ad coronam.» Sixtus Episcopus respondit: « Non ego te fili desero, neque derelinquo: sed majora tibi debentur pro fide Christi certamina. Nos quasi senes, levioris pugnae cursum recipimus: te quasi juvenem manet gloriosior de tyranno triumphus. Post me venies: flere desiste: post triduum sequèris sacerdotem Levita. Hic medius numerus decet. Non erat tuum sub magistro vincere, quasi adjutorem quaereres. Quid consortium passionis quaeris? Totam haereditatem tibi dimitto. Quid praesentiam meam requiris? Elias Eliseum reliquit, sed virtutem non abstulit. Accipe facultates Ecclesiae vel thesauros, et divide quibus tibi videtur.» Atque ita beatissimus Sixtus Episcopus tradidit beato Laurentio Archidiacono omnes Ecclesiae facultates.

10. Ea vero accepta potestate, beatus Laurentius coepit per regiones curiose inquirere, ubinam sancti Clerici vel pauperes essent absconditi: afferensque thesauros, unicuique prout opus erat, subministrabat. Veniens autem in Coelium montem, invenit ibi quamdam viduam, quae fuerat cum viro suo annis undecim, in viduitate autem permanserat annis trigintaduobus. Ea in domo sua multos habebat Christianos, et presbyteros et Clericos absconsos. Id cum audisset beatus Laurentius, tulit vestes et thesauros, et noctu venit ad eam. Dicebatur autem Cyriaca: coepitque beatus Laurentius omnium Christianorum pedes lavare. Cyriaca autem mittens se ad pedes ejus, dixit: Per Christum te conjuro, ut manus tuas imponas capiti meo. Multas enim patior capitis infirmitates. Beatus Laurentius, cum dixisset, In nomine Domini Jesu Christi, filii Dei omnipotentis... edito signo Christi imposuit capiti ejus manum suam, et manibus ejus linteum, quo extergebat pedes sanctorum: et mox omnis dolor capitis discessit ab illa.

§ **11**. Eadem nocte abiit inde, et perquisivit ubi congregati essent Christiani, sive in domibus, sive in cryptis. Venit autem in vicum, qui dicitur Canarius, reperitque multos Christianos in aedibus cujusdam Narcissi Christiani collectos: ingressusque in eas, cum lacrymis, pedes eorum lavit, deditque eis de thesauris quos beatus Sixtus Episcopus ei tradiderat erogandos. Invenit autem illic etiam Crescentionem caecum, cum lacrymis ipsum rogantem, et dicentem: Pone manum tuam super oculos meos, ut videam faciem tuam. Beatus Laurentius lacrymans dixit: Dominus noster Jesus Christus qui aperuit oculos caeci nati, te

illuminet. Impressoque signo Christi in oculos ejus, vidit lumen et beatum Laurentium, sicut petiit *.

§ 12. Exiens autem inde beatus Laurentius, audivit in vico Patritii multos Christianos in crypta Nepotiana adunatos. Eo accèdens cum rebus quae essent sanctis necessariae, comperit ibi esse homines promiscui sexus ferme septuagintatres: intransque, pacem omnibus impertiit. Erat illic Justinus presbyter, a beato Sixto ordinatus, ad cujus pedes se misit beatus Laurentius, et ambo in pavimento volutabantur, atque invicem osculabantur pedes: dixitque beatus Laurentius ad beatissimum Justinum: Comple votum meum, et laventur pedes sanctorum et vestri per manus meas. Justinus presbyter dixit: Hoc Dominicum praeceptum est. Fiat voluntas Domini nostri Jesu Christi. Et accepta pelvi, misit aquam in eam, et lavit omnium virorum pedes: veniensque ad beatum Justinum, primo osculabatur pedes ejus, deinde lavit. Lotis omnium pedibus, commendavit se beato Justino.

§ 13. Eadem horâ illo inde exeunte, beatus Sixtus ducebatur in Tellùdem **, ut audiretur, et cum eo Felicissimus et Agapitus. Aderant illic Decius et Valerianus: dixitque Decius furore plenus ad S. Sixtum Episcopum: Nos quidem consulimus senectuti tuae: itaque audi praecepta nostra, et sacrifica. Respondit beatus Sixtus: « Tibiipsi consule miser, et noli blasphemare: sed age poenitentiam propter fusum sanguinem sanctorum. » Decius furibundus ait ad Valerianum: Hic si extinctus non fuerit, non erit ullus evidens timor. Valerianus respondit: Capite puniatur. Felicissimus et Agapitus dixerunt: « O si audiretis miseri monita patris nostri, tormenta aeterna evaderetis, quae vos cruciabunt. » Valerianus praefectus dixit: Quid ita diu vivunt isti, qui nobis tormenta minantur? Reducantur ad templum Martis, ut sacrificent. Quod si noluerint, eodem loco capite truncentur. Ducti ergo sunt extra muros portae Appiae, dixitque beatus Sixtus: « Ecce idola vana, surda, muta et lapidea, quibus miseri se inclinant, ut perdant vitam aeternam: » et ait ad templum Martis: « Destruat te Christus filius Dei vivi. » Christianis omnibus dicentibus, Amen, subito corruit et comminuta est pars quaedam templi.

§ 14. Porro beatus Laurentius exclamavit: « Noli me derelinquere pater sancte, jam enim expendi thesauros, quos tradidisti mihi. » Tunc milites audientes thesauros, tenuerunt beatum Laurentium Archidiaconum: sanctum vero Sixtum Episcopum, et Felicissimum atque Agapitum diaconos, duxerunt ad clivum Martis ante templum, ubi pariter decollati sunt octavo Idus Augusti, et corpora eorum relicta in platea. Noctu autem venerunt Clerici, presbyteri et diaconi, et plurimi e plebe Christiana, atque eorum

* NARCISSUS et CRESCENTIO coluntur Martyres XVII Septembris.
** Sive *Tellùrem*; vide Append. Vol. V, p. 436*.

corpora colligentes, beatum Sixtum Episcopum et martyrem sepelierunt in crypta in coemeterio Calixti eadem viâ: sanctos vero Felicissimum et Agapitum martyres in coemeterio Praetextati, octavo Idus Augusti.

§ 15. Porro milites Decii beatum Laurentium duxerunt ad Parthemium tribunum. Is vero mox indicavit Decio, Laurentium Sixti Archidiaconum, qui haberet thesauros reconditos, in custodia teneri. Gavisus est Decius *, et jussit sibi Laurentium praesentari, aitque illi: Ubi sunt thesauri Ecclesiae, quos apud te cognovimus reconditos? Beatus Laurentius ne verbum quidem illi respondit. Decius ergo tradidit eum Valeriano praefecto, dicens: Perquire diligenter de thesauris Ecclesiae, et fac, ut sacrificet. Quod si nolit, diversis poenis eum interfice. Valerianus itaque tradidit illum Hippolyto ** cuidam vicario in custodia asservandum: isque inclusit eum cum multis aliis.

§ 16. Erat autem quidam gentilis in custodia, qui, cum diu illic mansisset, plorando amisit oculorum lumen. Dixit vero illi beatus Laurentius: Crede in filium Dei, Dominum nostrum Jesum Christum, et baptizare, et ille te illuminabit. Respondit Lucillus, sic enim vocabatur: Ego semper desideravi baptizari in nomine Domini nostri Jesu Christi. Beatus Laurentius dixit: Credis toto corde? Respondit ille cum lacrymis: Ego credo in Dominum Jesum Christum, et idola vana respuo. Hippolytus interim patienter sustinebat sermones eorum. Tum beatus Laurentius catechizavit Lucillum, et accepta aquâ, dixit ad eum: Omnia in confessione lavantur. Tu autem me pronunciante, responde, Credo. Benedixitque aquam, et cum expoliasset eum, fudit super caput ejus, dicens: Credis in Deum Patrem omnipotentem, Lucille? Respondit ille, Credo. Et in Jesum Christum filium ejus? Respondit, Credo. In eum, qui mortuus et sepultus est, et tertia die resurrexit? Respondit, Credo. Et ascendit in coelum, unde venturus est judicare vivos et mortuos et seculum per ignem? Respondit, Credo. Sanctus Laurentius ait: Et is te in corpore et anima illuminet. Respondente illo statim, Credo. S. Laurentius eum induit linteamine, apertique sunt oculi ejus, et exclamavit: Benedictus Dominus Jesus Christus, Deus aeternus, qui me illuminavit per beatum Laurentium, qui semper caecus fui, et nunc video. Audientes id multi caeci, venerunt ad beatum Laurentium flentes, isque in Hippolyti custodia imponebat oculis eorum manum suam, et illuminabantur.

§ 17. Cernens id Hippolytus, dixit ad beatum Laurentium: Ostende mihi thesauros Ecclesiae. B. Laurentius respondit: «O Hippolyte, si credis in Deum Patrem omnipòtentem, et in filium

* Monitum denuo volumus Lectorem de expungendis per totam historiam Decio ac praefecto Valeriano, et subrogando Valeriano Imperatore.
** B. Hippolytus, cujus infra narratur praeclara confessio, colitur xiii huj.

ejus Dominum Jesum Christum, et thesauros tibi ostendo, et vitam aeternam promitto.» Dicit ei Hippolytus: Si dictis facta compensas, faciam quod hortaris. B. Laurentius ait: « Audi me, et fac citius, quae hortatus sum: idola enim muta, surda et vana sunt. Tu saltem baptizare.» Deinde more solito catechizavit eum, acceptamque aquam benedixit, et baptizavit eum. Et cum eum ex aqua elevaret, dixit Hippolytus: Vidi animas innocentium laetas gaudere: porro ad B. Laurentium lacrymabundus ait: Adjuro te per Dominum Jesum Christum, ut omnis domus mea baptizetur. Et praeclare baptizati sunt in domo ejus promiscui sexus decem et novem.

§ **18**. Ecce autem mandat Valerianus Hippolyto, ut Laurentium ad palatium adducat. Dixit ergo Hippolytus ad B. Laurentium: Valerianus jubente Decio praecipit, ut te ad illum perducam. Beatus Laurentius ait: Eamus: et mihi enim, et tibi gloria paratur. Cum venissent ergo ambo simul in conspectum Valeriani, Valerianus dixit ad B. Laurentium: Pone jam pertinaciam, et profer thesauros quos apud te didicimus repositos. B. Laurentius dixit: Da mihi bidui aut tridui inducias, et pròferam tibi thesauros. Dixit autem Valerianus Hippolyto: Tua fide habeat trium dierum inducias. Collegit ergo B. Laurentius caecos, claudos, debiles et pauperes, et abscondit eos in aedibus Hippolyti. Valerianus vero nunciavit Decio, B. Laurentium, triduanis acceptis induciis, promisisse se thesauros prolaturum. Post triduum praesentavit se B. Laurentius in palatio Salustiano, dixitque ei Decius coram Valeriano praefecto: Ubi sunt thesauri, quos te exhibiturum pollicitus es? B. Laurentius, collecta multitudine pauperum, introduxit eos in palatium, dicens clara voce: « Ecce isti sunt thesauri aeterni, qui nunquam minuuntur, sed crescunt: qui in singulos disperguntur, et in omnibus inveniuntur.» Valerianus praefectus dixit: Quid per multa vagaris? Sacrifica diis, et abjice artes magicas, quibus confidis. B. Laurentius dixit: « Quis ita premit vos diabolus, ut Christianos jubeatis sacrificare daemoniis? Vos ipsi judicate, justum ne sit nos cervices nostras inclinare daemonibus potius, quam Deo, visibilium et invisibilium omnium creatori, et utrum debeat adorari is qui fecit, an qui factus est.» Decius Caesar dixit: Quis vel factus est, vel fecit? B. Laurentius ait: « Deus et pater Domini nostri Jesu Christi conditor est universae creaturae, hominum, volucrum, bestiarum, jumentorum, piscium, coeli et terrae: et tu dicis, Sacrifica lapidibus, et adora rem surdam et mutam?»

§ **19**. Decius Caesar iratus, jussit eum in conspectu suo nudatum caedi scorpionibus, ipso Decio clamante: Deos blasphemare noli. B. Laurentius in ipsis tormentis dicebat: «Ego quidem gratias ago Deo meo, qui me dignatus est adjungere servis suis: tu autem miser torquèris insaniâ et furore tuo.» Decius Caesar

dixit: Elevate eum a terra, et subjicite oculis ejus omne genus tormentorum. Allatae igitur sunt laminae ferreae, et lecti, et plumbatae, et cardui, et dixit ei Decius Caesar: Sacrifica diis, alioqui omni hoc genere tormentorum corpus tuum vexabitur. Beatus Laurentius dixit: «Infelix, has ego epulas semper optavi. Haec enim tibi quidem tormenta sunt, nobis vero gloria.» Decius Caesar ait: Si ergo haec vobis gloria sunt, dic nobis, ubi delitescant similes tui profani, ut simul epulemini. B. Laurentius respondit: «Illi jam semel dedere nomina sua coelo, et eorum tu es indignus conspectu.» Tum Decius Caesar jussit beatum Laurentium vinctum catenis in palatium Tiberii duci, et illic ejus gesta audiri: sibi vero in basilica Jovis tribùnal parari, atque beatum Laurentium praesentari, cui et dixit: Indica nobis profanos omnes, ut civitas repurgetur: et tu sacrifica diis, nec velis confidere in thesauris quos habes absconditos. Beatus Laurentius ait: «Ego vero confido, et securus sum de thesauris.» Decius Caesar dixit: Putas ne thesauris et pecuniâ te a tormentis redemptum iri? B. Laurentius respondit: «Ego Christi famulus, securus sum de thesauris coelestibus.» Decius Caesar irâ inflammatus, jussit eum nudum fustibus caedi. B. Laurentius cum caederetur, exclamans ait ad Decium: «Ecce miser, vel modo cognosce, quia triumpho ex thesauris Christi, nec sentio tormenta tua.» Decius Caesar dixit: Augete fustes, et ad latera ejus applicate laminas ferreas candentes.

§ **20**. Tum vero ait beatus Laurentius: «Domine Jesu Christe, Deus de Deo, miserere mihi servo tuo: quia accusatus, non te negavi: interrogatus, te Dominum Jesum Christum confessus sum.» Decius Caesar praecepit, ut a terra levaretur, dixitque ei: Video in te artem magicam: sed tandem sacrifica. Scio illudere te tormenta arte magica, sed mihi non illudes. Testor deos deasque, aut sacrificabis, aut diversis poenis te interficiam. Beatus Laurentius ait: «Ego in nomine Domini nostri Jesu Christi non reformido tormenta tua, quae ad tempus sunt. Fac, quod facis: noli cessare.» Decius immani fervore percitus, jussit eum plumbatis diutissime caedi. B. Laurentius dixit: «Domine Jesu Christe, qui pro nostra salute dignatus es formam servi suscipere, ut nos a servitute daemonum liberares, accipe spiritum meum.» Et ecce audita est vox, ipso etiam Decio audiente: Adhuc multa certamina tibi debentur. Decius furore correptus, dixit clara voce: Viri Romani et coetus reipublicae, audistis ut daemones consolentur sacrilegum, qui nec deos nec principes vestros timet, nec exquisita tormenta formidat? Extendite eum, et scorpionibus flagellate. B. Laurentius in catasta prostratus, subridens, et gratias agens Deo, dixit: «Benedictus es Domine Deus, pater Domini nostri Jesu Christi, qui nobis immerentibus impendisti misericordiam tuam. Et tu Domine, propter pietatem tuam largire nobis

gratiam tuam, ut cognoscant circumstantes, quod tu consoleris servos tuos.»

§ 21. Eadem horâ unus ex militibus, Romanus nomine* credidit Domino Jesu Christo, verbis beati Laurentii permotus, dixitque ad illum: «Video ante te hominem pulcherrimum stantem cum linteo, et extergentem membra tua. Quamobrem adjuro te per Christum, qui tibi misit Angelum suum, ne me derelinquas.» Tum Decius furore et dolore percitus, ait ad Valerianum: Arte magica victi sumus, jussitque beatum Laurentium solvi a catasta, et elevari. Porro Romanus urceum afferens cum aqua, opportunitatem captabat, qua eum offerret beato Laurentio. Coepit autem animo aestuare Decius, et praecepit beatum Laurentium reddi Hippolyto tantum in palatio. Tum Romanus accessit, et aquam offerens, misit se ad pedes beati Laurentii, rogavitque cum lacrymis, ut baptizaretur. Et acceptam aquam benedixit, et baptizavit eum. Decius id audiens, voluit ut cum fustibus ipsi exhiberetur Romanus. Qui ubi, in Decii conspectum venit, etiam non interrogatus, clamavit magna voce: Christianus sum, et jubente Decio, eadem horâ capitalem excepit sententiam: ductusque extra portae Salariae muros, decollatus est quinto Idus Augusti. Venit autem Justinus presbyter noctu, collectumque corpus ejus sepelivit in crypta in agro Verano.

§ 22. Eadem nocte jussit Decius una cum Valeriano praefecto apparari sibi tribunal in thermis Olympiadis, juxta Salustii palatium: ad easque noctu veniens, mandavit beatum Laurentium sibi offerri. Hippolytus autem moerore affectus, flere coepit: cui B. Laurentius ita dixit: « Noli flere, sed laetare potius et tace, quandoquidem ego proficiscor ad gloriam.» Hippolytus ait: Quare ego non vociferor, Christianus sum, et tecum occumbo? B. Laurentius respondit: «Absconde potius Christum in interiori homine: et cum post paululum ego clamavero, audi et veni.» Interim jubet Decius omne genus tormentorum exhiberi ad tribunal suum, plumbatas, fustes, laminas, ungues, lectos, batilla, seditque in thermis pro tribunali.

§ 23. Adducitur autem nocte ad Decium et Valerianum beatus Laurentius, dicitque ei Decius Caesar: Jam facessat perfidia artis magicae, et edic nobis genus tuum. B. Laurentius respondit: « Quod ad genus attinet, Hispanus sum: Romae autem nutritus et eruditus, atque a cunabulis Christianus, doctus omnem legem sanctam et divinam.» Decius Caesar ait: Revera divinam, quia nec deos cogitas, nec tormenta formidas. B. Laurentius dixit: «In nomine Domini nostri Jesu Christi tormenta tua non timeo.» Decius Caesar dixit: Sacrifica diis: alioquin nox ista in te suppliciis expendetur. B. Laurentius respondit: «Nox mea obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt.» Tum jussit Decius os ejus lapidibus

* In Martyrol., heri, S. ROMANUS Martyr.

contundi. Ille vero magis confirmabatur, et ridens dicebat: « Gratias tibi ago Domine, quia tu es rerum omnium Deus. » Caesar Decius dixit: Afferte lectum ferreum, et in eo cubet Laurentius contumax. Allatus est lectus ferreus instar craticulae, et in eo nudus extensus B. Laurentius coram Decio et Valeriano, et prunae ei substratae, furcisque ferreis illum compresserunt, dixitque Decius Caesar ad eum: Sacrifica diis. B. Laurentius respondit: Ego me obtuli Deo sacrificium in odorem suavitatis, sacrificium enim Deo est spiritus contribulatus. Interea carnifices urgentes, jactabant carbones sub cratem, furcis ferreis eum comprimentes. Dixit autem B. Laurentius: « Disce miser, quod carbones tui mihi refrigerium praestant, tibi autem supplicium aeternum: quia ipse Dominus novit, quod accusatus non negavi: interrogatus, Christum confessus sum: assatus, gratias ago. » Valerianus dixit: Ubi sunt ignes, quos tu diis minabaris? Beatus Laurentius ait: « O vestram insaniam! Infelices, non cognoscitis vestros carbones mihi non ardorem adferre, sed refrigerium? » Omnes vero, qui illic aderant, mirabantur praecepisse Decium, ut vivus assaretur. At ille vultu elegantissimo dicebat: « Gratias ago tibi Domine Jesu Christe, quod me confortare dignatus es; » elevansque oculos suos in Decium: « Ecce miser, assasti unam partem: versa aliam, et manduca » gratiasque agens Deo, dixit: « Gratias ago tibi Domine Jesu Christe, quod merui januas tuas ingredi; » atque ita reddidit spiritum.

§ **24**. Eadem nocte Decius cum Valeriano inde abiit ad palatium Tiberianum, relicto corpore beati Laurentii in craticula. Porro summo mane rapuit illud Hippolytus, et e suis facultatibus condivit aromatibus et linteis, significavitque Justino presbytero, quemadmodum super prunas beatus Laurentius egisset animam, et Decius atque Valerianus pudefacti abiissent ad Tiberii palatium, et magna crudelitate sanctum corpus in craticula super carbones reliquissent. Itaque beatus Justinus presbyter et Hippolytus, plorantes et multum tristes, tulerunt corpus ejus, venientesque in praedium viduae Cyriacae viâ Tyburtina. ad quam beatus martyr nocte venerat, eique linteum dederat, quo pedes sanctorum exterserat, cum sacrum corpus abluissent, usque in vesperam illic deposuerunt. Horâ autem vespertina sepelierunt illud in crypta viâ Tyburtina in eodem Cyriacae viduae praedio, in agro Verano, quarto Idus Augusti, jejunantesque celebrarunt vigilias noctis triduo cum multa Christianorum frequentia, nec cessarunt a luctu et lacrymis. Beatus vero Justinus presbyter * obtulit sacrificium laudis, et participes ejus facti sunt omnes.

§ **25**. Revertens autem Hippolytus, post diem tertium venit in domum suam, impertiensque omnibus pacem, etiam servis et

* S. Justinus Presb. Mart., de quo inferius iterum, memoratur in Martyrol. XVII Sept. Passus est sub Claudio circa ann. CCLXIX.

ancillis suis communicavit de sacrificio altaris beati Laurentii martyris. Positaque mensâ, priusquam cibum sumeret, venerunt milites et tenuerunt eum, perduxeruntque ad Decium Caesarem. Eo viso, subridens Decius Caesar, ait: Numquid et tu magus effectus es, qui corpus Laurentii abstulisse diceris? Respondit Hippolytus: « Equidem id feci, non ut magus, sed ut Christianus.» Decius Caesar furore correptus, jussit os ejus lapidibus tundi: expoliataque veste, qua ceu Christianus utebatur, ait: Sacrifica diis, obsecundansque praeceptis nostris, vive et fruere militiae ornamentis. Hippolytus dixit: « Non me expoliasti, sed potius vestire coepisti. » Decius Caesar ait: An non es cultor deorum? Quid ita insipiens factus es, ut non erubescas nuditate tua? Hippolytus respondit: «Ego vero et sapiens, et Christianus effectus sum: nam ignorantiâ tum laborabam, quando feci quod tu credis.» Decius Caesar dixit: Sacrifica et vive, ne pereas per tormenta, sicut Laurentius. Hippolytus ait: « Utinam exemplum fieri merear beati Laurentii martyris, quem tu miser ausus es ore polluto nominare.» Decius Caesar dixit: Extendite eum, et fustibus caedite. Quod cum diu fieret, ait: Gratias ago Deo meo. Decius dixit: Deridet fustes Hippolytus: carduis caedite eum. Caedentes autem eum, deficiebant: porro Hippolytus magna voce clamabat, glorificans Deum, et dicens: Christianus sum. Decius Caesar ait: Levate eum a terra. Cumque esset levatus, jussit eum habitu militari indui, quo gentilis usus fuerat, dixitque ad illum: Memor esto militiae tuae, et sis amicus noster, atque in conspectu nostro fruere militiâ pristina, ut semper consuevisti.

§ 26. B. Hippolytus dixit clara voce: « Militia mea haec est, ut me constanter Christianum militem declarem. Itaque cupio celeriter ad palmam cum fructu pervenire.» Decius irâ fervens, dixit ad Valerianum praefectum: Accipe omnes facultates ejus, et eum crudeli examinatione interfice. Eodem die Valerianus in omnes ejus facultates inquirens, invenit in domo ejus omnem familiam Christianam, eosque in suum conspectum praecepit adduci. Erat in iis etiam nutrix beati Hippolyti Concordia * cum marito suo. Valerianus praefectus dixit ad eos, praesente Hippolyto: Attendite annos vestros, ne simul pereatis cum Hippolyto domino vestro. Respondit Concordia: «Nos cum domino nostro optamus potius pudice mori, quam impudice vivere.» Valerianus praefectus ait: Genus servorum non nisi verberibus emendatur: jussitque Concordiam plumbatis caedi. Ea dum caederetur, emisit spiritum, praesente Hippolyto, qui exultans, dixit: « Gratias tibi ago Domine, quod nutricem meam praemisisti ante conspectum sanctorum tuorum.» Valerianus praefectus ait ad eum: Adhuc tu confidis magicis artibus, et nec honoras deos, nec praeceptis principum obsecundas? Iratusque praecepit, ut educerent eum cum

* B. CONCORDIA in elogio S. Hippol. XIII huj.

familia extra muros portae Tyburtinae. Hippolytus vero omnes suos confirmabat, ita dicens: « Fratres, nolite metuere: ego et vos unum Dominum habemus.»

§ **27**. Jussit autem Valerianus, ut inspectante Hippolyto, omnes capite truncarentur, decollatique sunt promiscui sexus decem et novem. Porro beatum Hippolytum voluit pedibus ad colla indomitorum equorum ligatum, per carduos et tribulos raptari. Quod cum fieret, ille migravit ad Dominum: relictaque sunt corpora sanctorum in campo juxta Nympham, ad latus agri Verani, Idibus Augusti. Nocte eadem venit Justinus presbyter, collectaque eorum corpora eodem loco sepelivit. Coepit vero curiose inquirere diebus multis corpus beatae Concordiae martyris: et cum non inveniret, moerore affectus, non cessabat lacrymas fundere. Tertiodecimo autem die ab Hippolyti passione, Porphyrius miles venit ad cloacarium quemdam, sperans se in vestimentis beatae Concordiae aurum, argentum et gemmas reperturum, dixitque cloacario: Si possis tacitum apud te habere, indicarem tibi quiddam non parum tuae arti quaestuosum. Cloacarius respondit: Secretum apud me erit: tu modo dicas veritatem. Ait Porphyrius: Ante hos dies jussit Valerianus praefectus coram se Concordiam quamdam e familia Hippolyti Christiani plumbatis interfici, et ejus mortuae corpus projici in cloacam. Eam ego puto in vestibus suis habere margaritas et aurum. Cum esset autem cloacarius fidelis et occulte Christianus, dixit ad Porphyrium: Demonstra mihi locum, et ego nocte quaeram eam: atque ubi invenero, nunciabo tibi. Dicebatur vero cloacarius ille, Irenaeus: venitque ad Justinum presbyterum, et narravit ei omnia quae fecisset et indicasset Porphyrius. Beatus Justinus presbyter gratias agens Deo omnipotenti et Domino Jesu Christo, flexis genibus, cum lacrymis dixit: Eamus nocte, fili, ad cloacam. Respondit Irenaeus: Sine, ut prius accedam ad Porphyrium. B. Justinus presbyter dixit: Vide fili, ut sacramentum tibi creditum conserves. Abiit Irenaeus ad Porphyrium, isque indicavit ei locum, venitque cum illo nocte, et invenit sacrum corpus incontaminatum: quaerentes autem in vestibus ejus, nihil repererunt. Fugit ergo Porphyrius: Irenaeus vero vocavit ad se Abundium Christianum, et cum illo attulit corpus beatae Concordiae ad Justinum presbyterum: qui illud suscipiens, gratias egit Deo, et sepelivit apud corpora sanctorum Hippolyti et caeterorum.

§ **28**. Altera die Valerianus id audiens, Irenaeum et Abundium* comprehensos, jussit vivos in cloacam demergi: atque ita necati sunt septimo Calendas Septembris. Eorum corpora beatus Justinus presbyter inde extracta, sepulturae mandavit juxta corpus beati Laurentii in crypta in agro Verano, vicesimoseptimo die a passione sanctorum supradictorum. Jussit vero Valerianus in

* SS. MM. IRENAEUS et ABUNDIUS (vel *Abundantius*), XXVI huj.

amphitheatro editionem munerum * apparari: sedensque in carruca aurea descendit ut in amphitheatrum introiret, multorumque martyrum funestas caedes exhiberet.... Uxor autem Decii Tryphonia venit ad beatum Justinum presbyterum, et cum filia Cyrilla misit se cum lacrymis ad pedes ejus, orans ut baptizarentur. Eas cum gaudio excepit B. Justinus presbyter, indixitque illis jejunium ad septem dies. Die septimo expleto, baptizavit eas: quae res toto orbe divulgata est. Altera die Tryphonia orans, reddidit spiritum, et corpus ejus beatus Justinus presbyter in ea sepelivit crypta, in qua humatus est S. Hippolytus, quintodecimo Calend. Novembris.

§ 29. Ab illa die B. Justinus accurate pervestigavit, sicubi corpora sanctorum abscondita essent, promisitque praemium militibus. Audientes autem milites Tryphoniam Decii uxorem cum filia Cyrilla ** Christo nomen dedisse, ad sex et quadraginta venerunt ad beatum Justinum presbyterum cum uxoribus suis: prostratique ad pedes ejus, petierunt se baptizari. Deinde beatus Justinus, collecto omni Clero, perquisivit quis in locum beati Sixti substituendus et ordinandus esset. Et ordinaverunt venerabilem virum Dionysium, eumque consecravit Maximus Ostiensis Episcopus. Obtulit autem ei ad baptismum Justinus presbyter quadragintasex milites, et ab eo bapitzati sunt in nomine sanctae Trinitatis. His auditis, Claudius princeps jussit comprehendi Cyrillam filiam Decii Caesaris et milites, ducique eos ad sacrificandum daemonibus. Sed illi omnes, contempto ejus praecepto, ipsum pariter irriserunt. Jussit ergo eos in custodiam recipi, Cyrillam vero sibi praesentari, eique dixit: Sic tibi visum est, praecepta et morem clarissimorum parentum regiamque educationem negligere? Cyrilla respondit: « Ego Christiana sum, ancilla Christi, respuoque daemonia, quae vos perducent ad supplicia aeterna, cum illis perituros. » Claudius dixit: Assentire nobis, et sacrifica diis, nubasque viro qui respondeat natalibus tuis. Cyrilla respondit: « Ego jam nupsi viro, qui me veram docuit sapientiam, nempe Domino Jesu Christo, cui semel tradita sum. » Claudius irâ fervescens, praecepit ut jugularetur. Cumque necata esset gladio, voluit corpus ejus in platea canibus relinqui. Collegit autem corpus ejus beatus Justinus presbyter, et sepelivit cum matre ejus, ubi jam ante posuerat corpus beati Laurentii, quinto Calendas Novembris.

§ 30. Eodem tempore jussit Claudius exercitum armatum in palatio Salustii includi, militesque baptizatos sibi praesentari. Praecepitque exercitui, ut educerent eos extra muros portae Salariae in civitatem Fidenem, ut illic capite plecterentur. Ita

* Spectaculum gladiatorum in Circo.

** Tryphonia et Cyrilla MM. (dieb. XVIII et XXVIII Oct.) Decii uxor et filia, sub Claudio sunt passae circa CCLXIX.

decollati sunt omnes quadragintasex pro Christi nomine, cum uxoribus suis. Corpora illorum Justinus presbyter et Joannes nocte collegerunt, et sepelierunt in crypta, multis praesentibus Christianis, in via Salaria, in clivo cucumeris, octavo Calendas Novembris: ubi florent orationes eorum usque in hodiernum diem, cum aliis centum viginti martyribus: inter quos fuerunt quatuor milites Christi, Theodosius, Lucius, Marcus et Petrus (xxv Oct.); qui, ut viderunt armatos ad se venire milites, rogabant ut ipsi primi ante omnes decollarentur, ea ferventes intentione, ut mallent laeti mori pro Christo, quam male vivere. Atque ita profecti sunt ad Dominum, cui est honor et gloria in secula seculorum.

DE S. LAURENTIO LEVITA MARTYRE

PETRI CHRYSOLOGI SERMO

QUI EST IN OPERE EJUS, 135us

§ 1. Hodiernus dies beatissimi martyris Laurentii coronâ illustratur: cujus egregii martyris merita, nulla pars Romani orbis ignorat. Passus est in ipso capite gentium, id est, in ipsa urbe Romana. Ibi enim diaconus ministravit, et in ipso juventutis suae flore decorem juventutis suae sanguine purpuravit.

§ 2. Passio ejus insignis est, multumque mirabilis: hanc breviter, Domino adjuvante, narrabo. Illo tunc Archidiacono, beatus Sixtus erat Episcopus: cujus triumphus martyrii ante triduum fuit. Cum ergo sanctus Laurentius Episcopum suum Sixtum pergentem ad martyrium sequeretur, fide fultus, tristis affectu, non quia ille patiebatur, sed quia ab illo ipse deserebatur, respexit venerabilis senex venerabilem juvenem, et ait illi: Noli esse tristis fili: post triduum me sequeris. Tunc ille ebibita prophetià, jam corde paratissimus, et spiritu ebrius, certum speravit futurum, quod praedixerat ille qui noverat. Deinde apprehensus, est adductus: et quoniam erat Archidiaconus, apud illum esse utique credebantur opes Ecclesiae, quas desiderabat persequutor; non tam avarus, quam furiosus oderat quem occidebat: sed amabat apud eum, quod ille contemnebat.

§ 3. Erat autem sanctus Laurentius pauper opibus, dives moribus: non se negavit Ecclesiae habere divitias: sed ut eas ostenderet, tridui dilationem petiit: deinde mandavit congregari agmina pauperum. Tunc deinde ipso die coronae suae praesentatus examini, tamquam demonstraturus quod ille quaerebat, demonstravit quod habebat. Tunc ait persequutor: Ubi sunt

Ecclesiae facultates? At ille manum extendens in pauperes: Hae sunt, inquit, Ecclesiae facultates. Verum dixit, sed amarum. Quid autem mirum, si veritas auxit odium? Irrisum se dolens crudelis tyrannus, et avarus inimicus, qui forte mitiorem poenam cogitaverat, ferro interficere venerabilem juvenem, parari flammas praecepit. Plus ardebat, quam urebat: urebat in carne, ardebat in corde. Supplicium ejus tanto erat gravius, quanto interius. Tunc oblata est torrenda, et, ut verius dicam, assanda martyrio nobilis illa Laurentii craticula: adstrictus est ferro, sed ille craticulam supplicii, lectum quietis putabat: supplicium dixi, secundum animum punientis, non secundum conscientiam patientis. Nullum est enim supplicium damnati, ubi non est poena peccati.

§ 4. Itaque beatissimus martyr ostendens, quam quiete jaceret in illo ignito ferro, ait circumstantibus: « Jam me versate, et si una pars cocta est, vorate. » Miramur patientiam: donum Dei miremur. Ibi fides non solum non arsit, sed et consolabatur ardentem. Quare fides consolabatur ardentem? Quia fidelem tenebat promittentem. Ut fides non deficeret, ut spes non averteretur, ut charitas inter poenas igneas corporales plus accenderetur, Dei dona erant.

§ 5. Fratres mei, nemo arroget potentiae suae, quod non dat nisi Deus. Merito Apostolus alloquens martyres, ut in epistola ejus hodie, cum legeretur, audistis: Vobis, inquit, donatum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, sed etiam ut patiamini pro eo. Ergo martyrum merita velut Dei dona laudemus, amemus, subinferamus voluntatem nostram, voluntas enim sequitur, non praevenit. Sed tamen non deest charitas, si non deest voluntas: ipsa enim ardens voluntas vocatur charitas. Quis est, qui timeat volens? quis est, qui amet nolens? ferveat oratio, et festum martyris celebretur: sed ut non sit inanis qui celebrat, imitemur.

GESTA ILLUSTRIA S. SUSANNAE VIRG. M.

QUIBUS ETIAM

GABINII, CLAUDII, PRAEPEDIGNAE ET FILIORUM EJUS ET MAXIMI

MARTYRIA SUNT COMPREHENSA

PUTANTUR A NOTARIIS ROM. ECCLESIAE CONSCRIPTA. CONSENTIUNT VETUSTISSIMA MARTYROLOGIA. STYLUM NONNIHIL EXPOLIVIMUS, UBI VISUM EST OPPORTUNUM, MAXIME QUOD MULTIS LOCIS OBSCURUS EST HISTORIAE SERMO *

Sub fin. III saec. — Romana.

§ 1. Temporibus Diocletiani et Maximiani Augustorum fuit quidam presbyter, nomine Gabinius, de urbe Roma, frater uterinus Caji urbis Romae Episcopi, doctus in divinis literis, amator tam divinae sapientiae, quam mundanarum literarum. Is vero crebro conferebat cum Cajo germano suo, scribebatque libros contra paganos: quippe eruditus omnigenis artium mundanarum literis. Cumque nobili ortus esset progenie, famâ latissime cognoscebatur. Nam et Diocletianum Augustum sanguine attingebat. Cajus quoque similiter vulgabatur. Habebat autem idem Gabinius filiam unicam, eamque charissimam et pulcherrimam, quam ipse enutrierat in studiis profanae literaturae, sive mundanarum literarum: postea vero etiam divinis ab eo literis imbuta, boni ingenii ex illo particeps effecta est. Audiens autem Diocletianus puellam et pulchritudine et sapientiâ pollentem, misit ad Gabinium, et petiit eam Maximiano Maximino Augusto filio suo *(adoptivo)* conjugem. Misit autem Claudium consobrinum suum, virum nobilem, ut omnia pacifice a Gabinio presbytero obtineret.

§ 2. Veniens itaque Claudius ad Gabinium, sic eum appellat: « Etiamsi occurrente die festo me non compulisset praeceptum dominorum nostrorum Augustorum, qui me amanter ad vos dirigere voluerunt: tamen vos non debuistis longe recedere ab agnitione suavissimorum parentum vestrorum. Quid vero melius possis eligere aut optare, quam ut generis tui nobilitatem instaures ac rèpares conjunctione et claritate Augustorum? » Gabinius presbyter respondit: « Nos humiles undenam digni sumus cognati dici majorum? » Claudius dixit: « Sancte frater, numquid tu non es filius Maximini, cujus et Cajus Episcopus, vester frater, cognati

* Acta haec ab eruditis nonnullis impugnantur; Baronius ad ann. 294 tuetur et explicat.

famosissimi senatoris et consulis, patrui nostri et consobrini Augusti domini nostri? » Gabinius respondit: « Ita est: at tamen nos extremi his temporibus non sumus digni tales dici. » Claudius ait: « Fruere natione communi consilio sapientis. Hoc igitur praecepit dominus et princeps noster Diocletianus Augustus, ut filiam tuam, quam didicimus omni sapientiâ eruditam, filio suo Maximiano Augusto conjungas; justum est enim, ut a firma radice nata virgulta non separentur: quod quidem etiam in votis nobis esse hilariter speramus. » Gabinius presbyter respondit: « Inducias mihi date, ut animum puellae charitate obligem; » atque ita, cum se salutassent, discessum est.

§ 3. Gabinius autem presbyter veniens ad filiam Susannam, dicit ei: « Cupio te ad sanctum patrem et germanum nostrum, tuum patruum, Cajum Episcopum perduci, ut quod tibi contulit Spiritus Sanctus, non fiat irritum et inane. » Eodem tempore rogavit sanctum Cajum Episcopum, ut ad ipsum veniret, eique narravit quicquid gestum erat: simulque intrantes domum, dixerunt puellae cum lacrymis: « Diocletianus Augustus direxit ad nos Claudium consobrinum nostrum, qui nobis indicavit, ipsum Augustum petere te, nobis charissimam filiam, Maximiano filio suo uxorem. » Susanna patri et patruo respondit: « Ubi est nunc sapientia tua? Certe evanuit. Si non scires me Christianam esse, sicut et vos doctores estis, posses ita loqui. At nunc quare inquinasti os tuum et aures, pollutos audiendo sermones, ut ego conjungar crudeli pagano, quem vos propter fidem Domini non timuistis negare esse cognatum vestrum? Sed gloria omnipotenti Deo, qui me dignatus est jungere corporibus sanctorum; sic enim credo in Dominum Jesum Christum, me hujus contemptu ad martyrii palmam perventuram. » Respondit Gabinius presbyter: « Ergo filia, constans esto in fide quam tenes, ut et nos fructum oblationis mereamur offerre Domino Jesu Christo, ex constantia tua: scio enim pietate propendere in omnes homines, et misericordem esse Dominum Jesum Christum. » Susanna dixit et patri et patruo: « Domini mei, ego novi ab ore patris mei semper me ita esse institutam, ut servandae castitati studerem, et pudicitiam Domino Jesu Christo exhiberem. In ejus ergo timore jam constituta, nunquam amoris studio coinquinabor virili complexu: sed cui me tu pater semel tradidisti, illi servio, illi confido: novit enim ille conscientiam meam. » Cajus Episcopus dixit: « Si ergo jam semel oblata es Deo, custodi praecepta ejus. Ille enim nobis servis suis per doctrinam Evangelicam dignatus est declarare vias suas, ita dicens: Cum stabitis ante reges et praesides, nolite praemeditari, qualiter respondeatis; dabitur enim vobis in illa hora, quid dicatis: quia non vos loquimini, sed Spiritus Sanctus loquitur pro vobis » (*Ex Matth.* x).

§ 4. Susanna cum lacrymis respondit: « Equidem spero in

Domino Jesu Christo, quod orationibus vestris templum Dei efficiar, sicut beatus Paulus Apostolus ait: Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Nemo vos seducat. « Cum haec inter se tractarent, subito venit Claudius ad eos post dies tres, et cum gaudio introivit in domum Gabinii presbyteri, multis eum militibus pro officio comitantibus: e quibus tamen, neminem permisit secum ingredi, sed ipse solus intravit. Itaque gaudium illis attulit adventu suo, seque coram mutuo amplexi sunt, pacis oscula sibi invicem praebentes. Dixit vero clarissimus vir Claudius: « Non ignorat sanctitas vestra, quae me laetitia perduxerit ad vos. » Cajus Episcopus respondit: « Etiamsi nulla alia causa ad nos veniendi suppeteret, vel solius tamen generis et consanguinitatis ratio sufficeret, ut mutuo adspectu et cognitione fruamur. » Claudius ait: « Noverit ergo sanctitas vestra, dominum nostrum Diocletianum Augustum summopere desiderare, ut vobis possit amicitiâ et affinitate conjungi. Et ego moneo et rogo sanctitatem vestram, ut obsecundetis voluntati domini et principis totius mundi, ejusque animum gaudio compleatis. » Gabinius presbyter respondit: « Expone sancto Episcopo Augusti praeceptionem. » Claudius dixit: « Ego vero gaudens et gratulabundus id faciam: aitque: Dominus noster clementissimus Augustus filiam vestram, neptem meam, conjugem expetit Augusto et Caesari filio suo Maximiano, quod multa audierit de eruditione ejus. Nihil vero praestabilius nobis putamus, quam ut genus nostrum in imperii affinitatem se insinuet, et tanta sublimitate augeatur. » Gabinius presbyter respondit: « Nihil nos extraneum vel obscuret, vel impediat. At tamen exploremus simul animum puellae. »

§ 5. Accitam igitur coram illis Susannam, nullo alio praesente, Claudius lacrymans amplecti voluit, et amanter osculari: sed illa ait ad eum: « Noli contaminare os meum; novit enim Dominus meus Jesus Christus, os ancillae suae nunquam a viro contactum esse. » Claudius respondit: « Equidem charitatis affectu volui osculari te dominam neptem meam. » Susanna dixit: « Non ob aliud ego recuso osculum tuum, quam quod os tuum sacrificiis idolorum pollutum est. » Claudius ait: « Ecquid vero faciam, ut hac immunditiâ purgetur os meum? » Susanna respondit: « Poenitentiam agere debebis, et baptizari in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. » Claudius dixit Cajo Episcopo: « Vos igitur me purificate, si quidem melior est homo mundus, credens in Christum, quam deos colens. Ego diis sacrificia obtuli, quibus et principes nostri flectunt cervices. » Cajus Episcopus ait: « Frater Claudi, ausculta me: nam bonum est, cujus ego te admoneo. Tu quidem efficere rem istam apud nos cogitasti, sed Dominus te redimere vult per preces puellae, ut salvum sit genus nostrum. Ipse enim dignatus est dicere in Evangelio: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* (*Matth.* XI). Nullum sane

peccati onus gravius et pejus est, quam idolorum cultu pollui hominem, quem Dominus Deus creavit, cujus causâ dignatus est ad terras descendere, et nasci ex Virgine, et humiliari, et mori : quem, resurgendo ab inferis, relevavit, cum teneretur constrictus vinculis peccatorum, idòlis serviens : ut erectus, usque ad coeli terminos eveheretur. »

§ 6. Claudius haec omnia cum gaudio suscipiens, dixit Cajo Episcopo : « Omnia quae praedicas, faciam vir reverendissime, modo ne petitio Diocletiani Augusti retardetur. « Cajus Episcopus ait : « Tu frater prius fac quod nos petimus, et omnia fient tibi bona precanti. » Claudius respondit : « Explicari mihi omnia quae servare debeam, et faciam quod jubetis. Interim tamen, quid expectandum sit Diocletiano Augusto, quamprimum significate, ut sciam quae ad eum responsa referre oporteat. » Cajus Episcopus dixit : « Utere mi frater consilio meo, et esto fidelis Deo, et age poenitentiam propter fusum abs te sanguinem sanctorum, suscipiasque baptismum, et omnia praestabuntur tibi. Sic enim Dominus noster Jesus Christus nos dignatus est admonere : *Cum stabitis ante reges et praesides, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini* (*Matth.* x). *Ego enim dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri* » (*Lucae* xxi). Claudius respondit : « Cum ergo baptismum percepero, expiabuntur omnia scelera cordis mei? » Cajus Episcopus dixit : « Omnia diluentur facinora tua : tu tantum vide, ut fideliter credas. »

§ 7. Eadem horâ misit se Susanna ad pedes Caji Episcopi, dicens ei : « Domine, per Christum te conjuro, ne differas baptizare eum, sed redime eum. » Cajus Episcopus respondit: « Accurate inquiramus, num toto corde velit credere. » Claudius ait : « Ego ad vestram pollicitationem credo, si omnia mihi peccata donantur. » Cajus Episcopus dixit : « In nomine Domini Jesu Christi et Dei omnipotentis, omnia tibi peccata relaxantur. » Tum abjecit se ad pedes Caji Episcopi, et volutans sese, capitique pulverem aspergens, dixit : « Domine Deus, lumen aeternum, remitte mihi omnia, quae feci adversum sanctos tuos : quia nesciens feci : et idola, quibus sacrificia obtuli miser, inanis et vacuus, ignorans colui. Reple me gratiâ tua, ut sciant omnes filii mei et uxor, quod tu salvos facis omnes sperantes in te. » Fecit ergo eum Cajus catechumenum, et cum porrexisset ei medicinam, dimisit eum. Ille domum veniens, narravit omnia uxori suae, quemadmodum precibus puellae neptis suae ad gratiam Domini accessisset. Uxor vero ejus Praepedigna id audiens, obstupuit, aitque ad illum : « Quis te hortatus est, ut ita faceres? » Claudius respondit : « Cajus Episcopus frater meus, et Gabinius presbyter, et puella virgo, praecipua in omnibus » *.

* De *Gabinio* vel *Gabino* verba fecimus in MARTYROL. ILLUSTR. xix Febr., p. 155*. — *Claudius, Maximus, Praepedigna* cum filiis memorantur xviii ejusd.; vide p. 152*. De S. *Cajo* Pp. egimus xxii Apr., p. 346.

§ 8. Eadem horâ Praepedigna ascendit basternas, venitque ad aedes Gabinii presbyteri, et ad Cajum Episcopum sola intravit. Eam Cajus Episcopus videns, gratias egit Deo. Illa autem submisit se ad pedes ejus, eosque tenens et exosculans cum lacrymis, ait: Salva famulum et famulam tuam, et filios meos. Audiens hoc Susanna, exiit e cubiculo suo, et Praepedignam cum gaudio amplexata est. Nocte subsecutus Claudius cum duobus filiis, venit ad domum Gabinii presbyteri, jactansque se ad pedes ejus, dixit: « Per Dominum Jesum Christum te conjuro, ne me cuncteris cum uxore et liberis baptizare. » Fecit ergo Gabinius presbyter pro consuetudine uxorem et filios ejus Alexandrum et Cuthiam catechumenos, deditque eis sapientiae medicinam. Atque eadem horâ catechèsi eos instruxit, et cum aquam benedixisset pro Dei timore, baptizavit Claudium, ita ei dicens: Credis toto pectore in Deum Patrem omnipotentem? Claudius stans super ligneam pelvim, respondit, Credo. Rursus dixit ei: Et in Jesum Christum Dominum nostrum? Respondit, Credo. Iterum ait: Qui natus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine? Respondit, Credo. Gabinius ait: Et ego famulus Dei et sacerdos, baptismo te in aqua, in remissionem peccatorum et carnis resurrectionem. Sublatusque ex pelvi, dixit Claudius: Vidi lumen sole splendidius, illuminans me. Itaque integre credo Dominum Jesum Christum, Deum Dei filium. Eadem horâ beatus Cajus Episcopus linivit eum chrismate, baptizavitque ejus uxorem Praepedignam et filios Alexandrum et Cuthiam: quos Gabinius presbyter e baptismo suscepit. Obtulit vero pro illis sacrificium in eadem domo, et consecravit corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi, et lac, et mel, et fontem, participavitque cum omnibus mysterium Dei.

§ 9. Ab eadem die coepit Claudius distrahere omnes facultates suas, Christianisque pauperibus erogare: et inquirens loca abdita et secreta, in quibus Christiani morarentur, pecunias et tegumenta distribuebat. Veniens etiam in custodias, quoscumque ipse religari praecepisset, cum metu et vestimentis ad eos accedens, relaxabat, abjiciensque se ad pedes singulorum, poenitentiam agebat, et prout suppetebat, cum gaudio illis quotidie nocturnis horis omnia subministrabat. Post mensem autem et dies sedecim perquisivit de illo Diocletianus Augustus propter puellam Susannam. Renunciatumque est illi, Claudium morbo teneri. Misit ergo Diocletianus ad eum fratrem ejus Maximum, Comitem rei privatae, ut inviseret illum, et loqueretur cum eo de Susanna puella nepte sua. Is ubi venit ad Claudium, invenit eum in cilicio orantem: subitoque ingens eum tremor apprehendit, aitque ad Claudium: « Frater amantissime, qui me incredibili amore a cunabulis educasti, quid caussae est, quod tam tenuis effectus es? » Claudius respondit: « Si me vis audire, dicam tibi ejus rei causam. » Maximus eum complexus, ait: « Enarra mihi domine laborem corporis tui. »

Claudius dixit: « Equidem poenitentiam ago, quod praeceptis principis serviens, effudi sanguinem innocentium, et Christianos excruciavi, tametsi id ignorans feci. » Maximus dixit: « Dominus meus Diocletianus princeps eo te direxit, ut Caesari et Augusto Maximiano filiam Gabinii fratris nostri uxorem adcisceres. Hoc igitur ego cum gaudio inquirere coepi, quandoquidem tantum nobis beneficium offertur, ut genus nostrum possit augeri sublimitate, ne separetur a cognatione communi. Tu vero nunc talia mihi commemoras? » Claudius respondit: « Ego charissimam dominam et neptem meam, de qua mandata habui a Diocletiano Augusto, accessi et appellavi: sed inveni eam sanctam, praeclare sapientem, pulchritudine insignem et Deo aeterno dicatam: atque per eam redemptus sum a peccatis meis. Et ut scias Deum omnipotentem posse omnes homines salvare, eamus ad domum fratris nostri et patris Gabinii presbyteri una nocte, et videbis lumen aeternum. » Maximus ait: « Quicquid mihi dixeris, faciam. »

§ **10**. Eadem nocte venerunt ad arcus portae Salariae juxta palatium Salustii, ubi manebat Gabinius presbyter: cui etiam nunciatum est, Claudium et Maximum fratres ejus stare prae foribus, eum salutare cupientes. Gabinius presbyter illis mox occurrit, et introduxit in domum suam. Cumque ingressi essent, dixit: Oremus: illisque humi prostratis, ait: Domine Deus, qui dispersa congregas, et congregata respicis, respice in opera manuum tuarum, et illumina omnes in te credentes: quia tu es lumen verum in secula seculorum. Responderunt omnes, Amen; surgentesque a terra, mutuo se complectuntur et osculantur. Claudius autem cum gaudio osculabatur pedes Gabinii. Id cernens Maximus, admirabatur, orabatque ut Susanna in ipsius conspectum veniret. Ingressus igitur Gabinius in ejus cubiculum, vocavit eam. Illa egrediens et Dominum adorans, dixit patri suo: Impertire nobis benedictionem. Ad ejus ergo adventum rursus oravit Gabinius presbyter, ita dicens: Pax nobis donetur a Domino Jesu Christo, qui vivit et regnat cum Deo Patre omnipotente in secula seculorum. Omnes responderunt, Amen. Maximus autem cernens in Susanna constantiam humilitatis et verecundiae, ejus apprehensas manus osculabatur. Illa vero id respuebat. Cumque diu praegaudio flerent, nunciatum est S. Cajo Episcopo, qui juxta habitaculum ecclesiae, quam ipse condiderat prope Salustii palatium, morabatur.

§ **11**. Ille, quod sperare ad palmam martyrii se vocari, cito properavit ad Gabinii aedes, easque tanto cum desiderio ingressus est, ut ad ejus conspectum omnes caderent in pavimentum. Dixit autem ad illos: In nomine Domini animo constantes estote: et subjunxit: Oremus: Domine Deus Pater Domini nostri Jesu Christi, qui omnibus ad salutem et vitam aeternam misisti Dominum nostrum Jesum Christum, ut nos e mundi tenebris

erueres: da nobis servis tuis constantiam fidei, quia tu regnas in secula seculorum. Omnes uno animo dixerunt, Amen: et sedentes, audiebant verbum a beato Cajo Episcopo. Susanna vero nunquam cum eis sedere voluit, sed stans orabat. Cajus Episcopus dixit: Gratias ago Deo meo frater Maxime, quod dignatus es nos visitare. Maximus respondit: Ego quidem immeritus veni ad vos, at tamen osculabor pedes vestros. Qua enim causâ huc venerim, tu melius nosti. Cajus Episcopus dixit: Imo vero tu nobis id enarra. Maximus ait: Diocletianus Augustus parens vester, direxit me ad Claudium germanum meum, quod audivisset eum aegritudine teneri. Miserat enim eum ad petendam filiam sancti presbyteri Gabinii, uxorem filio suo adoptivo Maximiano Caesari. Ita ego ausus fui venire ad vos. Habes causam adventus mei. Cajus Episcopus dixit: Puella haec jam Christum habet conjugem a Deo Patre omnipotente: quod te scire volumus. Maximus respondit: Quicquid a Deo datur, sempiternum est. Cajus Episcopus dixit: Ergo accipe et tu sempiternam vitam. Maximus ait: Et quae est vita sempiterna? Claudius respondit: Ea, quam ego jam cognovi. Maximus dixit: Verum id quod tu cognovisti, et ego nosse desidero. Interim tamen non debet familia nostra se abalienare ab Augustorum sublimitate. Cajus Episcopus dixit: Nos vero te admonemus, ut credas Dominum Jesum Christum Dei filium sempiternum. Haec enim sublimitas, quam videmus, temporaria est: ea autem, quam nos praedicamus, aeterna est et innoxia et amabilis.

§ 12. Audiens haec Maximus, cum gaudio suscepit. Dixit autem ad eum Cajus Episcopus: Nosti frater, omnia quae dereliquimus, quae et quanta fuerint, et modo nihil aliud quaerimus, quam Dominum nostrum Jesum Christum, per quem vivimus et gloriamur? Maximus respondit: Ne tardetis nunc domini mei: sed quod nostis expedire mihi sicut vobis, celeriter faciatis. Indixit ergo illi Cajus Episcopus jejunium, jussitque eum domum redire. Veniens ille domum, nihil cuiquam aperuit, sed tantum magno tenebatur fratrum Caji Episcopi et Gabinii presbyteri amore, qui etiam intantum excrevit, ut morte contempta, Dominum confiteretur. Porro consultum est ei ab illis, ut intra quinque dies venùmdaret facultates suas, et distribueret pauperibus Christianis. Post quinque dies veniens, misit se ad pedes Caji Episcopi, et ait: Adjuro te domine meus per ipsum, per quem illuminasti fratrem meum Claudium, ne me differas illuminare. Sensi enim in corde meo compunctionem Domini nostri Jesu Christi, quem tu praedicas, idque ab illo die, quo mihi dignatus es sermonem aedificationis impertire. Dixit ei Cajus Episcopus: Ergo inclina cor tuum ad invocandum Dominum Jesum Christum. Maximus respondit: Ego miser et infelix oro sanctimoniam vestram, ut salvetis animam meam, et eruatis me de profundo idolorum* et tenebrarum,

atque ad veram lucem perducatis. Cajus Episcopus dixit: Audi me frater: Credis toto corde, et abrenuntias pompis et angelis satanae? Maximus respondit: Ego semel abrenuntiavi: quia vestro exemplo vivere volo. Tum Gabinius presbyter catechizavit eum, et omnia Christi sacramenta ei explicavit. Porro sanctus Cajus Episcopus, ut habet consuetudo, baptizavit eum, et e pelvi elevatum, chrismatis sacramento linivit, obtulitque pro eo sacrificium Domino, et ejus omnes sunt participes effecti.

§ **13**. Ab eo die coeperunt omnes simul habitare cum gaudio et hymnis. Maximus autem singulis noctibus vendebat facultates suas per quemdam amicum togatum, nomine Thrasonem *, virum Christianissimum, qui occulte assidebat in publico, asservans in corde suo cum reverentia Christianam religionem, quem ante multos annos Cajus Episcopus baptizaverat. Qui etiam gesta sanctorum martyrum colligens, ornabat ea, et omnia sua nocturnis temporibus in pauperes Christianos erogabat, circuiens per vicos et carceres et custodias.

§ **14**. Eodem tempore post dies quindecim divulgata est fama per Maximianum quemdam, hominem paganum, adjutorem Comitis rei privatae. nomine Arsitium, Diocletiano Augusto adulari volentem, eique dicentem: Sacratissime princeps et semper Auguste, magna existit fama de famulo vestro Comite rei privatae, quod multis egenis ministret alimoniam. Multi enim, ut habet fama, ejus humanitate foventur. Diocletianus Augustus dixit ad eum: Perquire mihi, unde has pecunias habeat. Arsitius respondit; Sacratissime semper Auguste victor, si licet loqui, suggero. Diocletianus dixit: Loquere fidenter. Arsitius ait: Facultates suas transigendo venundat: idque ea causâ facere videtur, quod Christianus est effectus a Cajo Episcopo et Gabinio presbytero. Audiens id Diocletianus Augustus, apud se secretum habuit: indicavit tamen Serenae ** uxori suae eo quod filiam Gabinii postulasset uxorem Maximiano. Serena ubi audivit, magis confirmata est, et dedit gloriam Deo, cum esset etiam ipsa occulte Christiana. Ait autem Diocletiano: Quod tibi imperatum fuerit a superna majestate, fac.

§ **15**. At vero Diocletianus Augustus contempta uxore sua, vocavit ad se Julium quemdam paganum crudelem, et communicato cum eo consilio, dixit ei: Misi charissimos meos ad quemdam, ut peterent filiam ejus uxorem filio meo. Illi autem contemnentes praecepta mea, cum essent mei, Christiani effecti sunt. Julius respondit: Omnes principum contemptores, etiamsi illi injusta praecepta proponant, puniuntur. Pietas autem vestra et prudentia, quod justum fuit, imperavit, et illud erat faciendum. Itaque sine retractatione puniantur contemptores. Jussit ergo Diocletianus, ut Julius mitteret milites, qui omnes comprehenderent,

* De eo Martyrol. xi Dec. ** Serena xvi Aug.

solo Cajo Episcopo excepto. Misit ille milites, et comprehenderunt Gabinium presbyterum et Susannam filiam ejus. Claudium autem cum uxore Praepedigna et filiis Alexandro et Cuthia, itemque Maximum, in exilium jussit deportari, et flammis concrematos, apud Ostiam in aquas jactari. Porro Gabinium presbyterum cum filia Susanna custodiae voluit mancipari.

§ **16**. Post dies autem quinque et quinquaginta jussit Diocletianus, ut Serena uxor ipsius ad se adduceret Susannam, et ejus propositum mutaret. Videns igitur Susanna milites ad se venientes, oravit Dominum, et ait: Domine, ne derelinquas ancillam tuam. Adductam inde ad Serenam Augustam, in ejus introitu ipsa Augusta adoravit: Susanna autem prostravit se in pavimentum, dixitque Serena ad eam: Gaudeat in te Christus Dominus noster. Audiens Susanna Augustam Christum invocantem, dixit: Gratias ago Deo meo, quia in omni loco ille dominatur. Fuit vero Serena Augusta cum Susanna multis diebus, quibus Susanna non cessabat jugiter, etiam noctibus, hymnis et orationibus vacare, et Deo gratias agere. Imperator autem Diocletianus semper sperans Susannae persuasuram Serenam, ut in filii Maximiani conjugium consentiret, misit quemdam familiarem suum Curtium ad Serenam, haec verba perferentem: Fiat tua industriâ, ut jungatur puella filio meo Maximiano. Serena Curtio dixit: Nisi voluntas adsit, non potest haec coronae fieri conjunctio. Ego sane non animadverto puellae animum in filii tui consortium propendere. Interim Susanna diu noctuque lacrymabiliter non desinebat psalmos canere in laudem Domini sui, uti consueverat etiam Gabinius presbyter, pater illius. Ubi id renunciatum est Diocletiano Augusto, ille multo furore incensus, praecepit Maximiano, ut reduceretur Susanna in domum patris sui Gabinii presbyteri, ita dicens: Non polluatur palatium nostrum: sed in paternis aedibus utere illâ pro voto, et sic relinque eam.

§ **17**. Demissa est igitur Susanna, et ait Serena Augusta ad eam: Qui quondam priorem illam Susannam famulam suam liberavit, is te quoque liberet, sitque tibi auxiliator, gloriosam pacem tibi tribuens. Deinde Susanna cum duabus foeminis ingressa in domum suam, jactavit se in pavimentum, oravitque Dominum Jesum. Eadem nocte venit Maximianus ad eam, et intrans in cubiculum, ubi Susanna orabat, vidit Angelum Domini supra illam cum multa claritate. Ea re perterritus cursim fugit ad palatium, nec attigit eam: narravitque omnia patri suo Diocletiano Augusto, qui ait: Non est hoc nisi magicae artis. Misit inde Curtium, qui in domo ejus audiret eam, et ut fierent gesta amplissima. Veniens eo Curtius, magis ac magis pavere coepit. Diocletianus vero cum uxore sua Serena contendebat de adventu Christi, et de cultura idolorum. Sed cum ab ea superatus esset, Susannae mentionem intulit, aitque ad Augustam: Quid ita egisti,

ut non consentiret sapiens et speciosa puella in conjugium filii mei? Serena respondit : « Illa elegit quod melius est: quod etiam novit filius tuus dicere, qui lumen aeternum apud illam se vidisse commemorat, nec te illud celavit.»

§ **18**. Diocletianus Augustus iratus, Macedonio homini sacrilego et pagano praecipiens dixit : Coarcta eam intra domum suam, ut sacrificia diis offerat: occulte tamen, ne mansuetudo nostra invidiâ laboret. Abiit Macedonius, veniensque in regionem Salustii, intravit in aedes ejus, coepitque urgere eam, ut sacrificaret. Habebat enim apud se statunculam auream Jovis, et mensam et tripodem. Quae ut vidit Susanna, insufflavit, flexisque genibus sic Dominum precata est: Domine, non videant oculi mei daemonum thecas, sed consolare ancillam tuam. Macedonius dixit ad eam: Erige te a terra, et adora deum Caesaris. Illâ caput suum erigente ad coelum, repente simulacrum nusquam comparuit, dixitque Macedonius: Auri cupido te seduxit, et impetu suo claram te reddidit. At tamen gratias ago tibi, non enim furata esses simulacrum, nisi deos amares. Susanna consignans pectus suum, Dominus, inquit, misit Angelum suum, qui abstulit Jovem a facie mea, ne polluerentur oculi mei. Eadem horâ unus ex servis Macedonii nunciavit ei, Jovem aureum in platea ante palatium Salustii jacère. Tum Macedonius irâ commotus, manibus suis eam expoliatam, fustibus cecidit. Susanna autem gaudens, dixit: Gloria tibi Domine. Macedonius ait: Consule tibi, et sacrifica. Illa consignans pectus suum, dixit: Ego Deo meo meipsam cupio sacrificium offerre.

§ **19**. Tum vero Macedonius rem gestam significavit Diocletiano Augusto, et ut Jovis simulacrum sublatum, et in platea confractum sit. Jussit ergo Diocletianus, ut intra domum suam gladio puniretur. Itaque percussa gladio, reddidit spiritum. Id ubi rescivit Serena Augusta, cum gaudio noctu veniens, collegit corpus sanctae martyris, et sanguinem ejus illic fusum, suo velamine extersit, posuitque in capsa argentea in palatio suo, ubi diu noctuque furtivis vicibus orare non cessabat. Corpus quoque S. Susannae ipsa manibus suis ornavit linteis et aromatibus, posuitque juxta corpora Sanctorum in coemeterio Alexandri in arenario in crypta justa S. Alexandrum, 3. Id. Aug. Ab eodem die B. Cajus Episc. (*Papa*) in eam domum ubi illa percussa est ingrediens, sacrificia Deo obtulit pro commemoratione beatae Susannae. Cumque Caji domus, beati Gabinii Presb. domui juncta esset, ex illo tempore Christianorum statio deputata est *Ad duas Domos* *. Factum est hoc Romae apud vicum Mamùri ** ante Salustii forum; regnante in universo mundo D. N. Jesu Christo, etc.

* Hoc deinde adjuncto *ad duas Domos* dictum est templum S. Susannae in colle Quirinali excitatum in loco aedium quae supra memorantur. Summor. Pont. Joan. VI et Hadriani I curâ ornatum et restauratum, a Leone Pp. III reaedificatum, sub Clemente VIII fere totum est renovatum.

** Nomen vicus accepit a statua *Mamùri* inclyti fabri qui floruit sub Numa Pompilio.

VITA S. EQUITII ABBATIS

PER D. GREGORIUM PAPAM SCRIPTA

LIB. I. DIALOG. CAP. IV.

Obiit circa med. VI saec. — Italus.

§ 1. Fortunati viri venerabilis, Abbatis monasterii, quod appellatur Balneum Ciceronis, aliorumque etiam virorum venerabilium didici relatione, quod narro. Vir sanctissimus, Equitius nomine, in Valeriae provinciae partibus, pro vitae suae merito apud omnes illic magnae admirationis habebatur: cui Fortunatus idem familiariter notus fuit. Qui nimirum Equitius, pro suae magnitudine sanctitatis, multorum in eadem provincia monasteriorum pater extitit. Hunc cum juventutis suae tempore acri certamine carnis incentiva fatigarent, ipsae suae tentationis angustiae eum ad orationis studium solertiorem fecerunt. Cumque hac in re ab omnipotenti Deo remedium continuis precibus quaereret, nocte quadam, assistente angelo, eunuchizari se vidit: ejusque visioni apparuit, quod omnem motum ex genitalibus ejus abscinderet: atque ex eo tempore ita alienus extitit a tentatione, ac si sexum non haberet in corpore. Qua virtute fretus, ex omnipotentis Dei auxilio, ut viris ante praeerat, ita coepit postmodum etiam foeminis praeesse: nec tamen discipulos suos admonere cessabat, ne se ejus exemplo in hac re facile crederent: et casuri non tentarent donum, quod non accepissent.

§ 2. Eo autem tempore, quo malefici in hac sunt Romana urbe deprehensi, Basilius, qui in magicis operibus primus fuit, in monachico habitu Valeriam fugiens petiit. Qui ad virum reverendissimum Castosium, Amiterninae civitatis episcopum, pergens, petiit ab eo, ut eum Equitio abbati committeret, ac sanandum monasterio illius commendaret. Tunc ad monasterium venit episcopus, secumque Basilium monachum deduxit, et Equitium Dei famulum rogavit, ut eumdem monachum in congregationem susciperet. Quem statim vir sanctus intuens, ait: « Hunc quem mihi commendas pater, ego non video monachum esse, sed diabolum.» Cui ille respondit: Occasionem quaeris, ne debeas praestare, quod peto. Ad quem mox Dei famulus dixit: « Ego quidem hoc eum esse denuncio, quod video: ne tamen nolle me obedire existimes, facio quod jubes,» susceptus itaque in monasterio est. Post non multos vero dies idem Dei famulus, pro exhortandis ad desideria superna fidelibus, paulo longius a cella digressus est. Quo discedente, contigit ut in monasterio virginum, in quo ejusdem

patris cura vigilabat, una earum, quae juxta carnis hujus putredinem speciosa videbatur, febricitare inciperet (*a*): et vehementer anxiari, magnisque vocibus cum stridore clamare: Modo moritura sum, nisi Basilius monachus veniat, et ipse mihi per suae curationis studium salutem reddat. Sed in tanti patris absentia accedere quispiam monachorum in congregationem virginum non audebat: quanto minus ille, qui novus advenerat, ejusque adhuc vitam congregatio fratrum nesciebat? Missum repente est, et Dei famulo Equitio nunciatum, quod sanctimonialis illa immensis febribus aestuaret, et Basilii monachi visitationem anxie quaereret. Quo audito, vir sanctus dedignando subrisit, atque ait: « Numquid non dixi, quod diabolus est iste, non monachus? Ite, et eum de cella expellite. De ancilla autem Dei, quae anxietate febrium urgetur, nolite esse soliciti: quia ex hac hora neque febribus laboratura est, neque Basilium quaesitura.» Regressus est monachus: et ea horâ saluti restitutam Dei virginem agnovit, qua eamdem salutem illius, Dei famulus Equitius longe positus nunciavit, in virtute scilicet miraculi, exemplum tenens magistri: qui invitatus ad filium Reguli, eum solo verbo restituit saluti, ut revertens pater ea horâ filium restitutum vitae cognosceret, qua vitam illius ex ore veritatis audisset. Omnes autem monachi, jussionem patris sui implentes, eumdem Basilium ex monasterii habitatione repulerunt. Qui repulsus, dixit frequenter se cellam Equitii magicis artibus in aëra suspendisse, nec tamen ejus quempiam laedere potuisse. Qui non post longum tempus in hac Romana urbe, exardescente zelo Christiani populi, igne crematus est.

§ 3. Quidam vero Felix nomine, Nursiae provinciae nobilis, pater hujus Castorii, qui nunc nobiscum in Romana urbe demoratur: cum eumdem venerabilem virum Equitium sacrum ordinem non habere conspiceret, et per singula discurrere, atque studiose praedicare: eum quadam die familiaritatis ausu adiit, dicens: Qui sacrum ordinem non habes, atque a Romano pontifice, sub quo degis, praedicationis licentiam non accepisti, praedicare quomodo praesumis? cui, ejus inquisitione compulsus, vir sanctus indicavit, praedicationis licentiam qualiter accepit, dicens: « Ea quae mihi lòqueris, ego quoque tecum ipse pertracto. Sed quadam nocte speciosus mihi per visionem juvenis adstitit, atque in lingua mea medicinale ferramentum, id est, phlebotomum posuit, dicens: Ecce posui verba mea in ore tuo: egredere ad praedicandum. Atque ex illo die, etiam cum voluero, de Deo tacere non possum....» Opus (*namque*), ex dono est, non donum ex opere: alioquin gratia jam non est gratia. Omne quippe

(*a*) Hujusmodi identidem rei exempla repetuntur, mulierculae scilicet morbum simulantis ut eroticae febri, sub religionis specie, ex accersito Dei Ministro quodam minus aetate et moribus gravi levamentum sibi comparet, incauto sacerdoti lapsûs occasionem praebendo.

opus dona praeveniunt, quamvis ex subsequenti opere ipsa etiam dona succrescunt.

§ 4. Ne tamen vitae ejus cognitione frauderis *, bene hanc reverendissimus vir Albinus, Reatinae antistes Ecclesiae, cognovit, et adhuc supersunt multi, qui scire potuerunt. Sed quid plus quaeris operis, quando concordabat vitae munditia cum studio praedicationis? Tantus quippe illum fervor ad colligendas Deo animas accenderat, ut sic monasteriis praeesset, quatenus per ecclesias, per castra, per vicos, per singulorum quoque fidelium domos circumquaque discurreret, et corda audientium ad amorem patriae coelestis excitaret. Erat vero valde vilis in vestibus, atque ita despectus, ut si quis illum fortasse nesciret, salutatus etiam resalutare despiceret: et quoties alia tendebat ad loca, jumento sedere consueverat, quod esse despicabilius omnibus jumentis in cella potuisset: in quo etiam capistro pro freno, et vervecum pellibus pro sella utebatur. Per semetipsum sacros codices, in pelliceis sacculis missos, dextro laevoque portabat latere: et quocumque pervenisset, scripturarum aperiebat fontem, et rigabat prata mentium.

§ 5. Hujus quoque opinio praedicationis ad Romanae urbis notitiam pervenit, atque, ut est lingua adulantium, auditoris sui animum amplectendo necans: eo tempore clerici hujus Apostolicae Sedis Antistiti adulando questi sunt, dicentes: Quis est iste vir rusticus, qui auctoritatem sibi praedicationis arripuit, et officium Apostolici nostri domini sibimet indoctus usurpare praesumit? Mittatur ergo, si placet, qui huc eum exhibeat, ut quid sit Ecclesiasticus rigor, agnoscat. Sicut autem moris est, ut occupato in multis animo, adulatio valde subrèpat, si ab ipso cordis ostio nequaquam fuerit citius repulsa, suadentibus clericis consensum Pontifex praebuit, ut ad Romanam urbem duci debuisset: et quaenam sua esset mensura, cognosceret. Julianum tamen tunc defensorem mittens, qui Sabinensi Ecclesiae postmodum in episcopatu praefuit, hoc praecepit, ut cum magno eum honore deduceret, ne quam Dei famulus ex conventione eadem injuriam sentiret. Qui parère de eo clericorum votis concitus volens, festine ad ejus monasterium cucurrit, ibique absente illo antiquarios scribentes reperit: ubi Abbas esset, requisivit. Qui dixerunt: In valle hac, quae monasterio subjacet, foenum secat. Idem vero Julianus superbum valde atque contumacem puerum habuit, cui vix poterat vel ipse dominari. Hunc ergo misit, ut ipsum ad se sub celeritate perduceret. Perrexit puer, et protervo spiritu pratum velociter ingressus, hominesque illic intuens foenum secantes, requisivit quisnam esset Equitius. Moxque ut audivit, quis esset, eum adhuc longe positus adspexit, et immenso timore correptus coepit timore lassescere, seque ipsum nutanti gressu vix

* Ait ad interloquentem Petrum Diaconum Gregorius.

portare posse. Qui tremens ad Dei hominem pervenit, atque ulnis humiliter submissis, ejus genua deosculans strinxit, suumque dominum ei occurrisse nunciavit. Cui resalutato Dei famulus praecepit, dicens: Leva foenum viride, porta pabulum jumentis, in quibus venistis: ecce ego (quia parum superest) opere expleto te subsequor.

§ 6. Is autem, qui missus fuerat, Julianus defensor mirabatur valde, quidnam esset, quod redire moraretur puer. Cumque revertentem puerum conspicit, atque in collo foenum ex prato deferentem, vehementer iratus, coepit clamare, dicens: Quid est hoc? Ego te misi hominem deducere, non foenum portare. Cui puer respondit: Quem quaeris, ecce subsequitur. Et ecce vir Dei clavatis calceatus càligis, falcem foenariam in collo deferens veniebat. Quem adhuc longe positum puer suo domino, quia ipse esset, quem quaereret, indicavit. Idem vero Julianus repente ut vidit Dei famulum, ex ipso habitu despexit, eumque qualiter deberet alloqui, proterva mente praeparabat. Mox vero ut servus Dei còminus affuit, ejusdem Juliani animum intolerabilis pavor invasit, ita ut tremeret, atque ad insinuandum hoc ipsum, pro quo venerat, vix sufficere lingua potuisset. Qui humiliato mox spiritu, ad ejus genua cucurrit, orationem pro se fieri petiit: et quia pater ejus, Apostolicus Pontifex, eum videre vellet, indicavit. Vir autem venerandus Equitius coepit immensas gratias omnipotenti Deo agere, asserens, quod se per summum pontificem gratia superna visitasset. Ilico vocavit fratres, praecepit horâ eadem jumenta praeparari, atque executorem suum coepit vehementer urgere, ut cito abire debuissent. Cui Julianus ait: Hoc fieri nullatenus potest, quia lassatus ex itinere, hodie non valeo abire. Tunc ille respondit: Contristas me fili: quia si hodierna die non egredimur, jam crastina non exiemus. Dei itaque famulus executoris sui lassitudine coactus, in monasterio suo eadem nocte demoratus est.

§ 7. Sequenti vero die sub ipso lucis crepusculo, vehementer equo in cursu fatigato, ad Julianum puer cum epistola pervenit: in qua praeceptum est ei, ne servum Dei contingere vel movere de monasterio auderet. Quem cum ille requireret, cur sententia esset mutata: cognovit, quia nocte eadem, in qua ipse executor illuc missus est, per visum Pontifex fuerat vehementer exterritus, cur ad exhibendum Dei hominem mittere praesumpsisset. Qui protinus surrexit, seque venerandi viri commendans orationibus, ait: Rogat pater noster, ne fatigari debeatis. Cumque hoc Dei famulus audiret, contristatus ait: Numquid non die hesterno dixi tibi, quia si statim non pergeremus, jam pergere minime liceret? Tunc pro charitatis exhibitione aliquantulum executorem suum in Cella detinuit, eique laboris sui commodum coacto renitentique dedit. Cognosce igitur, Petre (*Greg. inq.*), in quanta custodia sunt,

qui in hac vita seipsos despicere novèrunt: cum quibus intus civibus in honore numerantur, qui despecti foris hominibus esse non erubescunt: quia et contra in Dei oculis jacent, qui apud suos et proximorum oculos per inanis gloriae appetitum tument. Unde et quibusdam Veritas dicit: *Vos estis qui justificatis vos coram hominibus: Deus autem novit corda vestra: quia quod hominibus altum est, abominabile est ante Deum* (*Lucae* XVI). Petrus: Miror valde, quod de tali viro surripi pontifici tanto potuerit. — Gregorius: Quid miraris Petre, quia fallimur, qui homines sumus? An menti excidit, quod David, qui prophetiae spiritum habere consueverat, contra innocentem Jonathae filium sententiam dedit, cum verba pueri mentientis audivit? quod tamen quia per David factum est, et occulto Dei judicio justum credimus, et tamen humana ratione qualiter justum fuerit, non videmus*. Quid ergo mirum, si ore mentientium aliquando in aliud ducimur, qui prophetae non sumus? Multum vero est, quod uniuscujusque Praesulis mentem curarum densitas vastat. Cumque animus dividitur ad multa, fit minor ad singula: tantoque ei in unaqualibet re surripitur, quanto latius multis occupatur.

§ 8. Silere non debeo, quod de hoc viro, Abbate quondam meo reverendissimo Valentino, narrante, agnovi. Ajebat namque, quia corpus ejus dum in beati Laurentii martyris oratorio esset humatum, super sepulcrum illius rusticus quidam arcam cum frumento posuit, nec quantus qualisque vir illic jacèret, perpendere ac verèri curavit. Tunc repente turbo coelitus factus, rebus illic omnibus in sua stabilitate manentibus, arcam, quae superposita sepulcro ejus fuerat, extulit, longeque projecit, ita ut palam cuncti cognoscerent, quanti esset meriti is cujus illic corpus jacèret.

§ 9. Etiam ea quae subjungo, praedicti venerabilis viri Fortunati, qui valde mihi aetate, opere et simplicitate placet, relatione cognovi. Eamdem Valeriae provinciam Longobardis intrantibus, ex monasterio reverendissimi viri Equitii in praedicto oratorio ad sepulcrum ejus monachi fugerunt. Cumque Longobardi saevientes monasterium intrassent, coeperunt eosdem monachos foras trahere, ut eos aut per tormenta discuterent, aut gladiis necarent: quorum unus ingemuit, atque acri dolore commotus, clamavit: Heu heu sancte Equiti, placet tibi quod tràhimur, et non nos defendis? Ad cujus vocem protinus saevientes Longobardos immundus spiritus invasit: qui corruentes in terram, tam diu vexati sunt, quousque hoc cuncti, etiam qui foris erant, Longobardi cognoscerent, quatenus locum sacrum temerare ulterius non auderent. Sicque vir sanctus, dum discipulos defendit, etiam multis post remedium illuc fugientibus praestitit (*a*).

* Vide 2 Reg. XVI et XIX.

(*a*) Vitâ est functus S. Abbas Equitius anno DXL, die Martii VII juxta Bolland., hac XI Aug. juxta alios; hac quae probabilius Translationis est, inscribitur Romano Martyrologio. Quiescit honorifice corpus Aquilae in ecclesia S. Laurentii.

S. GAUGERICI CAMERAC. EPISC.

VITA

INCERTO QUIDEM AUCTORE, SED FIDELITER CONSCRIPTA
STYLUM NONNUNQUAM ELIMAVIT LAUR. SURIUS

Obiit 2° vel 3° decennio saec. VII. — Natione Francus.

§ 1. Beatus Gaugericus * Ivodio ** (Evosio habet codex manuscriptus) Galliarum oppido dioecesis Trevirensis, patre Gaudentio, matre Austridiola, etsi pro elati sanguinis fastu nec summis nec infimis, Christianis tamen et ingenuis atque orthodoxis parentibus editus est. Cumque procedente aetate in Dei rebus jam cresceret, puer traditus est sacrarum literarum studiis: ut futurus pontifex limina sapientium tereret, et cum Maria ad pedes Domini sedens, verba ex ore illius audiret. Contigit interea, Episcopum Trevirensem Magnericum ***, merito et nomine canonicis sanctionibus obtemperantem, paroeciam suam circumire, et ad ejus castri ecclesiam pro consuetudine pervenire. Cumque ex more sacrum perageret ministerium, ex loci illius sacerdote perquisivit, num rite illic se haberet ordo Ecclesiasticus, qui et quales ipsi essent in Dei servitio adjutores. Tum ille: Habemus, inquit, illos et illos in Christi famulatu ministros altaris: in quibus pollet Gaugericus quidam, aetate quidem adolescens, sed caeteros sacris studiis et sanctitate antecellens. Sacrarum ille literarum eruditioni adhibitus, primis adhuc literis imbuitur: verum tyrocinii sui tempus morum integritate jam in emeritam aetatem transtulisse videtur. Audito enim signo, quo ad laudes Dei horis canonicis invitamur, ille mente devotus, relicto domicilio, nec illis etiam, quae in manibus sunt, absolutis, ad ecclesiam pròperat, alios mature antevertens. Inter lascivos est continens, inter impudicos verecundiâ et pudore honestus, suavis eloquio, parcus in victu, vigiliis deditus, eleemosynis largus, in precibus persevèrans, animo virilis, operibus bonis aetatem suam vincere contendens. Caeteris ejus coaetaneis, ut ea poscit aetas, cibum capientibus, ille velut alter Daniel in aula babylonica abstinentiae studet, et prandium cum coena commùtat: quodque suo corpusculo subtrahit, pauperibus elargitur. Sub noctem, inediâ et maceratione

* Vul. Gall. *Géry*.
** Incolarum linguâ *Yvois*, hod. ni fallimur, *Carignan*, 12 leucis Luxemburgo distans ad Carum fluvium.
*** De S. *Magnerico* egimus cum Martyrol. xxv Jul.

attritus, modicum sumens cibum, substentato potius, quam nutrito corpusculo, ad similia se studia confert.

§ 2. His auditis, venerandus antistes, Nostris, inquit, actutum exhibeatur adspectibus adolescens. Adductus ille, blande ac leniter ab Episcopo compellatus, et praeclarae indolis animus suavi oratione confirmatus est. Deinde suis eum manibus, fusa super eum benedictione, idem Episcopus totondit, regiaque ac sacerdotali coronâ Domino perpetuo famulaturum insignivit. Interim vero interrogavit eum, quam nuper praelectionem a magistro illi reddendam accepisset. Respondit adolescens : Praelectionis ejus hoc est exordium (*Ps. 2*): *Postula a me, et dabo tibi.* Laetatus venerabilis Episcopus, ait : Ubi ad hunc locum, fili, rediero, vide ut totum mihi possis Psalterium reddere memoriter. Dixit hoc praesul, ut rei postea probavit eventus, ad sacros illum volens Ordines promovere. Ille igitur saluberrimo praecepto instructus, vigil et sobrius, studiis et spiritalibus exercitiis instanter operam dedit, et macerando ventre, sensum tenuem fovit, quodque alii subcrepantibus ferulis vix longo efficiunt tempore, ille una dumtaxat admonitiunculâ incitatus, brevi assecutus est, ita ut intra paucos dies totum Davidicum Psalterium sacrae memoriae commendaret. Nec enim multo post ad idem castrum beatus antistites reversus, memor praeceptionis suae, Gaugericum in suos voluit conspectus venire, praesentique mandavit, ut quod jussus erat, quamprimum expleret. Paret ille paternae voluntati, totumque, Episcopo audiente, psalterium de memoria depròmit.

§ 3. Tum vero Episcopus pio eum animo complectens, ne lucerna talis lateret sub modio, sed super candelabrum posita, omnibus in domo Dei agentibus luceret, diaconum illum ordinavit, gratias agens Deo. Ille levitico sublimatus ministerio, facile omnes, qui in Clero erant, virtute et gratiâ antecedebat. Cumque in dies semper bonis operibus augeri contenderet, et quodam tempore loca orationis more suo adiret, quemdam obvium habuit utriusque hominis leprâ laborantem, corporis externa superficie luridum et horridum, et gentilismi foedis erroribus animo corruptum ac squallidum. Cognoscens autem vir beatus corporis deformitatem a peccatorum putredine profectam, hominem aggreditur, et nihil jam mortale sonans, verbum Dei illi proponit, ut conversus ad Dominum, tum a peccatis absolvi, tum a leprae foeditate repurgari mereretur. Ille mox, visitante eum gratiâ Dei, ad viri Dei adhortationem credidit, et diabolo atque omni idolorum spurcitiei renuncians, Christianum se fore promisit. Itaque quamprimum eum ad sacerdotem, tanquam Naaman ad Jordanem, adduxit, undis salutaribus expiandum. Ubi simulatque baptizatus est, quod peccatis jam vacuus esset, ipsa externa corporis habitudo ostendit, tanta in illo munditiâ apparente, ut nunquam leprâ infectus fuisse videretur. Eum vero Christi servus Gaugericus e fonte suis

sacris manibus suscepit, et postea literis imbutum, coronae fratrum religiosorum sociavit. Deinde Episcopus factus, per singulos gradus usque ad sacerdotii culmen eum evexit.

§ 4. Increscente autem beati viri famâ, et odore sanctae existimationis ejus longe lateque sese diffundente, etiam procul degentibus nomen ejus cum multa laude innotuit, dicente Domino, civitatem super montem positam non posse abscondi. Interea diem suum obiit Vedulphus Cameracensis Episcopus, exemptusque rebus humanis, ad meliora commigravit. Igitur grex ejus pastore destitutus, spiritalis patris solatia et ecclesiae orbatae rectorem expetens, divino instinctu, comperta jam viri sancti famâ, uno animo et pari voluntate tum Clerus, tum populus a Childeberto (II) Austrasiorum rege, beatum Gaugerìcum sibi Episcopum ordinari postularunt. Rex confestim missis literis ad Aegidium Rhemensem Episcopum, voluit populi votis satisfieri, ut bonae existimationis levita Christi Gaugerìcus, Cameracensi *(Cambray)* Ecclesiae praesul ordinaretur. Id ubi cognovit antistes Aegidius, cunctis acclamantibus beatum Gaugerìcum Episcopi honore esse dignissimum, incunctanter illum in Cameracensis ecclesiae sede collocavit. Felicem sane populum, sanctumque Clerum, qui talem a Rege superno defensorem et patronum habere meruerunt.

§ 5. Ordinatus igitur Episcopus Gaugerìcus, cum invisere vellet oves ipsi a Domino commissas, atque a Clero et populo obviam festive procedente, officiosissime exciperetur, carceris cujusdam ostium praeteriit, ubi duodecim homines noxii ferreis vinculis constricti detinebantur. Id percipiens vir pius, more suo misericordiâ permotus, multis precibus egit apud Waldonem, ejus loci comitem, ut miseros illos ipsi donaret. At ille superbiâ tumidus, et mundanae potentiae fastu inflatus, beati viri preces contempsit. Sentiens vir Dei ab illo se repulsum; cum humanum auxilium non suppeteret, totum se ad deprecandum Dominum contulit, orans, ut e carceris squallore erepti illi, in ea ecclesia, quam ipse petebat, sub totius populi conspectu invenirentur. Mox divinitus manicae ferreae confringuntur, compedes dissolvuntur, et in ecclesiam, ad quam vir sanctus deducebatur, illi jam nexibus liberi, Angelo eos perducente, celeriter ingrediuntur, in quam intrante etiam beato Gaugerìco, Clero populoque spectante, qui paulo ante vincti fuerant, flexis poplitibus, dicunt ei: Nos illi sumus, pater sanctissime, qui ex interiori ergastulo tuis precibus sanctae matri Ecclesiae modo sumus restituti. Audiens hoc vir pius, gaudio repletur: et gratias agens Deo, dicit comiti, qui cum caeteris huic spectaculo admirabundus intererat: Jam vel expertus agnosce, vir generose, potentiorem esse Dei misericordiam, compedìtos solventem, quam tuam severitatem, hos in vinculo conjectos perdere volentem. Deinde salutaribus eos monitis instructos,

ut deinceps emendatius viverent, ad sua quemque liberos reverti permisit.

§ 6. Confirmatus porro in sede sua, sacris habendis concionibus dabat operam, nec modo pluebat verbis, sed etiam miraculis coruscabat. Cumque pro Galliarum consuetudine Litaniae, id est, supplicationes vel Rogationes triduano conventu fierent, atque vir sanctus veneratione plenissima jejuniis, eleemosynis et psalmodiis eas excoleret, atque basilicas cum suo Clero psallente et Cruces deferente, multo populo prosequente, visitaret ac circumiret, contigit eum transire obiter carcerem, in quo tres viri tenebantur, jussu Walacharii Tribuni, vinculis implicati. Solita igitur humanitate tribuno praesenti supplices obtulit preces ut miseros illos ipsi ad meliorem frugem revocandos largiretur. Negat ille. Gaugericus ante fores carceris prosternitur, orat aliquantisper, ut omnipotentis Dei clementia praestet, quod judex superbus et irâ ebrius recusat. Surgit inde ab oratione, et protinus vincti nutu praepotentis Dei nexibus suis expediuntur. Adhibet tum illis venerandus praesul animarum medicinam, et sic mente atque corpore absolutos, et ut posthac emendationi vitae studeant admonitos, ad propria remittit.

§ 7. Dum sic igitur crescit, et tum publice, tum privatim divulgatur beati antistitis fama celebris, ad Clotarii regis aures pertingit. Is comperta ejus sanctitate, de domo aeternitatis secum pertractans, in saluberrimam incidit cogitationem, ut per manus tanti viri eleemosynae pauperibus Christi distribuerentur. Mox igitur illum jubet ad se perduci. Audiens ille, quid rex mandaret, cum non esset nescius potestatibus sublimioribus parère nos oportere, sine mora profectus est ad eum, et quae ille in pauperum usus contulerat, liberali manu distribuenda suscepit. Interim apud se perquirebat, quomodo ea sic posset expendere, ut inde consolatio praecipua ad inopes rediret, convenienter illi sententiae: Desùdet eleemosyna in manu tua, donec invenias justum cui tradas eam. Venit autem illi in mentem, ut ad beatissimi Martini limina properaret, ibique pro suis et suorum erratis, tanti viri intervenientibus meritis, Dominum deprecans, prout dignum videretur, etiam in usus sanctorum pauperum daret. Cum ergo itineri se dedisset, prope Turones caecus quidam triginta annis lumine orbatus, ut audivit B. Gaugericum transire, clamavit obsecrans, ut per sanctitatis ejus preces, a sole justitiae Christo Domino illuminari mereretur. Itaque vir sanctus divinae misericordiae confidens, dexterâ sua oculis caeca caligine diu pressis, sanctae Crucis signum impressit, et caecitatem omnem sancta manu detersit. Tum caecus gratias agens Deo pro collato sibi tanto beneficio, domum se recepit, multisque postea et videns et incolumis supervixit annis.

§ 8. Porro beatus Episcopus coepto insistens itineri, ad sancti

Martini sepulcrum pervenit: ibique a fratribus magno gaudio acceptus, peracto opere, cujus causâ eo venerat, ad suam ecclesiam redire ocius voluit. At tamen visum est illi possessiones ecclesiae suae, quas ea in Petragoricensi * territorio habebat, invisere. In illo autem itinere ad monumentum beati Frontonis, deprecaturus Dominum, accessit. Interim scipionem, quo sustentabatur, retro porrexit ministris tenendum. Sed illis ad alia intentis, nemo fuit qui scipionem servandum susciperet. Nolens autem pius Dominus fidelis servi sui preces vel illorum incuriâ, vel scipionis cadentis strepitu, etiam ad breve temporis spatium impediri, immo vero, cujus ille esset meriti, hominibus indicare volens, angelicis, ut equidem sentio, manibus scipionem illum, perinde acsi radicitus terrae infixus esset, immotum jussit retineri. Absolutis precibus, vir S. exurgens, vidit scipionem stantem tanquam rem mentis compotem, et ad ei praestanda officia paratam. Gratias ergo agens Deo, qui semper et ubique adest ipsi famulantibus, ad patriam honorifice et prospere reversus est.

§ **9**. Morante viro Dei apud fanum Martis ** in dioecesis suae territorio, pro sanctionis Ecclesiasticae solicita executione, negotiator quidam pueros captivos, vinculis constrictos, per eum locum venumdandos duxit. Id ubi comperit sanctus Episcopus, valde eum rogavit, ut pro obtinenda peccatorum suorum remissione vinctos illos dimitteret, atque in supremo illo sane horrendo mundi die, ejus operis mercedem aeternam expectaret. At mercator ille, avaritiae mancipium, obstinato animo quibus potuit modis sese excusavit, nec sancto antistiti obsequi voluit. Orat ergo beatus praesul clementissimum Deum, ut ipse sua immensa virtute praestet, quod mercator ille lucris inhians negabat. Abit interea negotiator ad hospitium suum, et ecce nutu divino somno gravissimo opprimitur. Id vero cernentes captivi, nexibus dissolutis, ad Episcopum confugiunt. Inde expergefactus mercator, videt non adesse vinctos: suspicatur eos beati antistitis precibus sibi ereptos esse: pròpere accedit ecclesiam, in qua erat vir Dei: invenit, quos quaerebat, sui liberatione laetantes, et qui prius noluit sponte obtemperare Gaugerìci precibus, divinae potentiae vel invitus cessit.

§ **10**. Obtinuit cathedram suam beatus Episcopus ad annos plus minus trigintanovem, virtutibus insignis, miraculis celebris, fide integer, operibus bonis perpetuo intentus. Et licet animum instar arcus semper haberet intensum, at tamen corporis viribus deficientibus, jam aetate provectus, plenus dierum in senectute bona, in pace sanctae Ecclesiae Dei tertio Idus Augusti obdormivit in Domino. Sepultus est autem in basilica, quae est in montis vertice, ab ipso in honorem S. Medardi constructa: qui

* Seu Petrocorico, gall. *Perigord* in Aquitania. *S. Fronto* col. xxv Oct.
** Apud *Valencenas* in Hannonia.

locus haud procul abest Cameraco, olim daemonum cultui ab idololatris in animarum exitium dedicatus. Sed vir Dei Gaugericus idola exterminavit, lucum succidit, et locum spurcitiis addictum, in orationis et sacrificii aedem mutavit. Et jam locus ille et beati viri memoriâ est venerabilis, et nundinis celeberrimus: praestanturque illic usque ad praesens beneficia divina in laudem Domini nostri Jesu Christi: Cui est honor et gloria in secula seculorum, Amen.

MARTYRIUM S. EUPLII DIACONI

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE

IV saec. ineunte — Siculus.

§ 1. Diocletiano et Maximiano imperantibus, idolorum superstitio ita per omnes regiones et insulas celebrabatur, ut idola omnia erigerentur, et Christiani universi gladio interficerentur. Miserunt igitur imperatores ipsi hominem quemdam Pentagùrum nomine, in fines provinciae Siciliae, ut quemcumque invenisset qui Christum confiteretur, eum pessimis modis interficeret. Itaque venit Pentagùrus in urbem Càtanam. Calvisianus autem cum in ea praesidem ageret, jussit turbas ipsas, quae in urbe erant, obviam prodire, prout consueverant his qui ab imperatoribus mittebantur. Ingressus igitur Pentagùrus in eam urbem, jussit Calvisianum constituere tribùnal in loco illo qui dicitur Achillius, et praecones mittere per plateas et vicos urbis, qui juberent omnes ad ejus nefarium tribunal convenire.

§ 2. Itaque cum Pentagùrus in illa nefaria sede una cum Calvisiano praesideret, universus populus stetit ante tribunal. Tunc Pentagùrus dixit Calvisiano: Num omnes isti deorum nostrorum religionem observant? Maxime, inquit Calvisianus. His auditis, valde gavisus est, et jussit turbas dimitti. Tunc Pentagùrus imperatorum edicta Calvisiano illi ostendit, eumque urbis praesidem confirmavit, et edicta ipsa ei tradidit, ut Christianos homines inquireret. Tunc ipse in alias urbes iter suum dirigebat, studium omne adhibens ad Christianos inquirendos. Interea Calvisianus a patre suo diabolo elatus, et impiis edictis imperatorum confisus, magnopere intumescebat, ingentes spiritus et superbiam prae se ferens. Vocatis igitur ministris: Agite, inquit, vos exite ad urbis plateas et finitimas regiones, ac si quem inveneritis qui Christum confiteatur, vinctum ad me ducite. Si enim hoc feceritis, vobis annona et victus publice suppeditabitur. Ad haec honores multos a me percipietis.

§ 3. Cum haec ille diceret, unus ex eorum numero, qui illic stabant: Est, inquit, in hac urbe homo quidam, Euplius nomine,

librum secum habens, quo populos et multitudinem ipsam circumvenit, affirmans magnum esse Deum Christianorum. His auditis, valde perturbatus est Calvisianus, et ait: Adducite vinctum ad me hominem istum, adducite. Statim satellites per urbis plateas. Euplium perquirentes, invenerunt eum in cellula quadam morantem, et Dei Evangelium docentem. Quem subito comprehensum, manibus post terga colligatis, ad Calvisiani praesidis tribunal adduxerunt. Tunc impius et nefarius Calvisianus, cum ambas ejus manus et pedem alterum ad ipsius genu colligari fecisset: Tune, inquit, es deorum nostrorum desertor, et imperatorum contemptor, qui neque ipsorum edictis obtemperas, neque praepotentes deos adoras? Respondit Euplius: « Quinam sunt isti vestri dii, ut eos adorem? » Jupiter, inquit Calvisianus, Aesculapius et Diana. Ad haec Euplius ait: « Caecus es tu, Dominum Jesum Christum non cognoscens, qui coelum et terram effecit, et hominem e terra formavit, quique nos Christianos induit veste immortalitatis pretioso videlicet, insigni, sanctissimo, terribili et illustri suo baptismate. » Tunc ait Calvisianus: Propterea tam superbe loqueris, quod nondum tormenta expertus es. Ad haec sanctus Euplius respondit: « Tormenta ista tua mihi quidem coronae, tibi vero sunt tenebrae. »

§ 4. His verbis valde perturbatus Calvisianus, et a patre suo diabolo concitatus, jussit lignum in terra defigi, et in eo virum illum sanctum suspendi, ferreisque pectinibus dilaniari. Quo facto, ille erectis in coelum oculis, sic Deum oravit: « Domine Jesu Christe, indue me veste immortalitatis: fac, quaeso, ne istorum tormentis superari valeam. » Tunc vox audita est e coelo, quae dixit: Esto, Eupli, bono et forti animo: vera enim vestis tibi parata est. Haec ait vox illa. At impius Calvisianus: Etiamne, inquit, ab istis tuis nugis adhuc non destitisti? Quin potius in templa ingredere, et diis sacrifica, ut peccatorum veniam consequaris, et ab invictis Imperatoribus bona multa percipias. Insuper amicitiam nostram habebis, atque argenti et auri copiam multam. Ad haec Euplius respondit: « Ex hoc ipso, perditissime homo, minister diaboli et ejus consors, intelligere potes, omnes istos auro adduci, ut idola venerentur: cujus rei indicium ac ratio in illo terribili die a teipso exigetur. » Calvisianus his verbis accensus, jussit ferreis malleis ejus maxillas et crura verberari. At ille cum verberaretur: « Insane, inquit, insipiens et mentis lumine obcaecate, cur mihi tormenta ista tua inferri jubes, quae, Dei mei auxilio munitus, tamquam aranearum telas contemno? Si potes igitur, alia tormenta his graviora excogites: haec enim tamquam ludibria quaedam corpori meo sunt. »

§ 5. His auditis, impius Calvisianus jussit beatum Euplium devinciri, et sanctum Evangelium in ejus collo alligari, et tamquam in pompa aliqua sic duci, et in carcerem conjici. In quem

cum beatus Euplius ingressus fuisset, praecepit iniquus Calvisianus, carceris fores ejus annulo signari, et milites constitui, qui carcerem ipsum diligenter custodirent, ne quis ad eum introire permitteretur, neve panem aut aquam illi daret. At beatus Euplius cum in carcere dies septem et totidem noctes transegisset, ac siti laboraret, erectis in coelum manibus, Deum oravit. Completis precibus repente aquarum copia in carcere scaturivit. Itaque martyr ipse Deo gratias agens, bibit, et sanctam, ejusdem substantiae consortem, et vitae omnium effectricem Trinitatem collaudavit, immensam Dei charitatem psalmis et hymnis concelebrans.

§ 6. Cum vero dies septem praeteriissent, jussit Calvisianus duci beatum Euplium ad secretam ejus domum. Calvisiani autem satellites, cum patefacto carcere, illam aquarum copiam repente affluentem vidissent, perterrefacti sunt. Euplius vero, manu extensa, quasi aquam ipsam increpavit, et statim illa evanuit. Viderunt satellites, quod factum fuerat in carcere, et inter se dicebant : Certe magnus est Deus ille, quem colit homo iste. Beatum vero Euplium eductum e carcere, ad secretam Calvisiani Tyranni domum adduxerunt. Qui oculos in beatum Euplium convertens: Saltem nunc, inquit, diis sacrifica, priusquam gladio caput tuum abscindatur. Tunc illi Euplius, « Perverse et excaecate minister atque collega diaboli, quisnam est, qui velit lucem relinquere et in tenebris ambulare? » Turbatus est his verbis Calvisianus, et jussit Euplium ligari, ejusque aures ferreis uncis avelli, et ad tribunal duci. Cum igitur illuc ageretur, universus populus, tam eorum, qui Christi fidem sequebantur, quam qui erant infideles, ad ejus rei mirabile spectaculum convenit. Tunc nefarius ille Praeses Calvisianus jussit sedem suam locari prope carcerem ante lavacrum, quod erat vicinum carceri, ad meridiem vergens. Illic igitur sedens, jussit beatum Euplium gladio percuti. At ille rogabat Praesidem, ut tantum temporis sibi concederet, quoad Deum orare posset. Aperto igitur sancto illo Dei Evangelio, coepit Domini nostri Jesu Christi miracula recitare. Ex qua re factum est, ut multi ex ea turba, veritatis lumine sint illustrati. Cumque beatissimus martyr Deum precaretur, audivit vocem e coelo demissam, ac dicentem : Esto bono animo, Eupli : beatus es tu : age, veni, et cum iis requiesce, qui ex omnibus seculis mihi grati extiterunt. Deinceps ex Calvisiani sententia Euplius gladio percussus, martyrium complevit.

§ 7. Quidam vero homines religiosi, et Christi amatores, pretiosas illius reliquias collectas, in loco quodam insigni reposuerunt, ubi morborum curationes ad hodiernum usque diem efficiuntur. Ejus autem martyrium et sancta confessio completa est undecimo die mensis Augusti, Imperatoribus Diocletiano et Maximiano, impiis et nefariis hominibus : in nobis autem regnante Domino nostro Jesu Christo.

VITA S. CLARAE VIRGINIS

MIRACULIS CONSPICUAE

JUSSU ALEXANDRI IV PONTIFICIS MAXIMI CONSCRIPTA, CUM EAM IN SANCTAS RETULISSET, ANNO AB EJUS OBITU SECUNDO.

Obiit anno 1257 — Itala.

Prologus. Quasi veterata mundi senectâ urgente, fidei caligabat visus, morum nutabat gressus, marcescebat virilium operum fortitudo: quinimo faeces temporum, faece commutabantur etiam vitiorum; cum amator hominum Deus, ex suae pietatis arcano sacrorum Ordinum suscitans novitatem, providit per eos et fidei fulcimentum, et reformandis moribus disciplinam. Dixerim certe modernos patres cum viris sequentibus luminaria orbis, viae ductores, vitae magistros: in quibus meridianus fulgor mundo ad vesperam consurrexit, ut lumen viderent qui in tenebris ambulant. Nec decuit infirmioris sexus adjutorium sibi deesse: quem libidinis gurgite interceptum, non minus ad peccandum trahebat voluptas, et magis satis fragilitas impellebat. Suscitavit propterea pius Deus virginem venerabilem Claram, atque in ea clarissimam foeminis lucernam accendit: quam et tu Papa beatissime pater super candelabrum ponens, ut luceat omnibus qui in domo sunt, virtute percogente signorum, Sanctorum Catalogo adscripsisti... Sane placuit Dominationi vestrae, meae parvitati injungere, ut recensitis actibus S. Clarae, Legendam ejus formarem: opus certe, quod mea multum ruditas formidabat, nisi pontificalis auctoritas verbum coram posito iterum atque iterum repetisset. Igitur me colligens ad mandatum, nec tutus per ea procedere, quae defectiva legeram, ad socios beati Francisci, atque ad ipsum collegium virginum Christi perrexi, frequenter illud corde revolvens, non licuisse antiquitus historiam texere, nisi iis qui vidissent, aut a videntibus accepissent. Iis, inquam, veritate praevia cum timore Domini plenius instruentibus, aliqua colligens, et plura dimittens, plano stylo * transcurri: ut quia magnalia Virginis, virgines legere delectabit, rudis intelligentia non inveniat, ubi pro verborum ambitu tenebrescat. Sequantur ergo viri viros Verbi incarnati novos discipulos. Imitentur foeminae Claram, Dei matris vestigium, novam capitaneam mulierum... Valere vos faciat Dominus Jesus Christus nunc et in aevum, Amen.

* *Plano* sibi visus est auctor *stylo* uti; sed ineleganter tumidae et tricis refertae dictionis verbositatem, huc illuc resecando et contrahendo, nonnihil cohibere debuimus. Plura item ex meliori apud Bolland. Lectione castigavimus.

§ 1. Admirabilis foemina, Clara vocabulo et virtute, de civitate Assisii claro satis genere traxit originem. Beato namque Francisco primum fuit concivis in terris, conregnans postmodum in excelsis. Pater ejus miles, et tota utroque parente progenies militaris. Domus abundans, et copiosae juxta morem patriae facultates. Mater ejus nomine Hortulana, fructiferam in horto Ecclesiae plantulam paritura, fructibus bonis et ipsa non mediocriter abundabat. Nam quamvis maritali jugo subdita, quamvis curis familiaribus alligata, vacabat tamen pro posse divinis obsequiis, insistebat operibus pietatis. Ultra mare siquidem cum peregrinantibus devota transivit, et loca illa perlustrans, quae Deus homo sacris vestigiis consecraverat, tandem cum gaudio remeavit. Item ad S. Michaëlem Archangelum causâ orationis accessit, et Apostolorum limina devotius visitavit. Quid plura? Ex fructu arbor cognoscitur, et fructus ex arbore commendatur. Praecessit in radice divini copia muneris, ut in ramusculo sequeretur abundantia sanctitatis. Mulier denique partui jam vicina, cum ante crucem in Ecclesia Crucifixum attente oraret, ut eam de partus periculo salubriter expediret, vocem audivit dicentem sibi: Ne paveas mulier: quia quoddam lumen salva parturies, quod ipsum mundum clarius illustrabit. Quo edocta oraculo, natam infantulam sacro baptismate renascentem, Claram vocari jussit, sperans promissi luminis claritatem pro divinae beneplacito voluntatis aliqualiter fore complendam.

§ 2. Edita mox in lucem parvula Clara, tempestive satis in umbra seculi coepit clarere sancto lumine, atque intra teneros annos morum splendere sancta probitate. Docili corde primum ex matris ore fidei rudimenta suscepit, et spiritu interius conflante pariter et formante, vas revera purissimum, vas innotuit esse gratiarum. Extendebat sancta Clara libenter ad pauperes manum suam, et de abundantia domus suae supplebat inopias plurimorum. Et ut suum sacrificium gratius esset Deo, proprio corpusculo delicata subtrahebat cibaria, clamque per internuncios mittens, reficiebat viscera pupillorum. Sic ab infantia secum miseratione crescente, mentem compassivam gerebat miserorum. Sanctae orationis studium habebat amicum: et quia signacula non habebat, quorum evolutione diceret Orationes Dominicas, congerie lapillorum suas oratiunculas Domino annumerabat: ubi ergo sancti amoris stimulos primitus sentire coepit, mundani floris picturam instabilem judicat contemnendam, et spiritus unctione praedocta, vilibus rebus pretium imponere vilitatis. Sub vestibus namque pretiosis ac mollibus, ciliciolum gerebat absconditum, mundo exterius florens, Christum interius induens. Denique suis eam nobiliter maritare volentibus, nullatenus acquievit: sed dissimulato in posterum mortali conjugio, virginitatem suam Domino promittebat. Talia fuerunt in domo materna

delibamenta virtutis, tales primitiae spiritus, talia praeludia sanctitatis. Ore quidem vicinorum laudari nescia coepit, et secretos actus veridica famâ prodente, rumor bonitatis ejus vulgabatur in populo.

§ 3. Audiens vero tunc celebre nomen Francisci, qui velut novus homo, obliteratam in mundo viam perfectionis novis virtutibus renovabat, mox alloqui eum desiderat et videre, suadente hocipsum patre spirituum, cujus jam uterque, licet differenter, acceperat primitiva. Nec minus ille tam gratiosae puellae celebri famâ perflatus, videre hanc et alloqui cupit, si quo modo qui totus inhiabat ad praedam, regnumque mundi depopulaturus advenerat, nobilem istam praedam, seculo nequam possit eripere, suoque Domino vendicare. Visitat ille istam, et saepius ista illum, visitationum suarum tempora moderantes, quibus divinum illud studium nec percipi ab homine possit, nec rumore publico detrectari. Nam unica tantum familiari sociâ comitante, paternos lares puella egrediens, clandestinos ad virum Dei frequentabat accessus, cujus sibi verba flammantia, cujus ultra hominem opera videbantur. Hortatur eam pater Franciscus ad mundi contemptum: speciem seculi aridam et spem deceptivam vivo sermone demonstrat: Instillat auribus ejus ea dulcia connubia Christi, suadens virginalis pudicitiae margaritam beato illi Sponso, quem amor humanavit, fore servandam. Quid immorer multis? Instante patre sanctissimo, non trahit in longum virgo consensum. Coelesti namque igne succensa, terrenae gloriam vanitatis sic ex alto contempsit, ut nihil jam de mundi applausu ejus affectibus inhaereret. Carnis quoque illecebras perhorrescens, jam torum in delicto se nescituram proponit, soli Deo de corpore suo templum facere cupiens, et magni regis connubia virtute promereri contendens. Extunc Francisci consilio se totam committit, ipsum post Deum statuens suae directionis aurigam. Pendet exinde anima ejus ad sacra illius monita, et de bono Jesu calido excipit pectore, quicquid promit ille sermone. Moleste jam fert secularis ornatus decorem, et quasi stercus arbitrabatur omnia, ut Christum lucrifacere posset.

§ 4. Protinus ne speculum illibatae mentis mundanus pulvis ulterius inquinet, properat Claram educere pius pater de seculo tenebroso. Instabat Palmarum dies solemnis, cum ad virum Dei puella fervido corde se confert, sciscitans de sua conversione, quid et qualiter sit agendum. Jubet pater Franciscus, ut in die festo compta et ornata procedat ad palmam cum frequentia populorum, ac nocte sequenti exiens extra castra, mundanum gaudium convertat in luctum Dominicae passionis. Die itaque Dominico veniente, in turba dominarum splendore festivo puella praeradians, cum reliquis intrat ecclesiam. Ubi illud digno praesagio contigit, ut caeteris ad ramos currentibus, dum Clara

prae verecundia sua in loco maneret immota, pontifex per gradus descendens, usque ad eam accederet, et palmam suis in manibus poneret. Nocte sequenti ad sancti mandatum se praeparans, optatam fugam cum honesta societate aggreditur. Cumque ostio consueto exire non placuit, aliud ostium, quod lignorum et lapidum pondera obstruebant, miranda sibi fortitudine propriis manibus reseravit. Igitur domo, civitate et consanguineis derelictis, ad sanctam Mariam de Portiuncula (*a*), festinavit: ubi fratres, qui in aula Dei sacras excubias observabant, virginem Claram cum luminaribus receperunt. Mox ibi rejectis sordibus Babylonis, mundo libellum repudii tradidit: ibi manu fratrum crines deponens, ornatus varios dereliquit. Nec decuit alibi florigerae virginitatis Ordinem ad vesperam temporum excitari, quam in ejus aula, quae prima omnium atque dignissima, sola extitit mater et virgo. Hic locus ille est, in quo nova militia pauperum, duce Francisco, felicia sumebat primordia, ut liquido videretur, utramque religionem Mater misericordiae in suo diversorio parturire. Cum autem coram altari beatae Mariae, sanctae poenitentiae suscepisset insignia, et quasi ante torum hujus Virginis, humilis ancilla Christo nupsisset, statim eam ad ecclesiam sancti Pauli sanctus Franciscus deduxit, donec aliud provideret Altissimus.

§ **5**. Ad consanguineos autem rumore volante, dilacerato corde, factum et propositum virginis damnant: et conglobati in unum, currunt ad locum, tentant quod obtinere non possunt. Violentiae impetum, venena consiliorum, blanditias adhibent promissionum, suadentes ab hujusmodi vilitate discedere, quia nec generi congruat, nec exemplum habeat in contracta. At illa pannos apprehendens altaris, caput denudat attonsum, firmans se nullatenus a Christi servitio ulterius avellendam. Crescit animus bello crescente suorum, viresque ministrat amor injuriis lacessitus. Sic sic per plures dies cum in via Domini obicem pateretur, et sui se opponerent ejus proposito sanctitatis, non collapsus est animus, non fervor remissus: sed inter verba et odia ad spem animum tamdiu reformat, donec propinqui, retusa fronte, quiescunt. Paucis interjectis diebus, ad ecclesiam sancti Angeli de Panso transivit: ubi cum non plene mens ejus quiesceret, tandem ad ecclesiam S. Damiani, beati Francisci consilio, commigravit. Ibi mentis ancoram, quasi in certo figens, non jam pro loci

(*a*) PORTIUNCULAE nomen loco inditum est media fere in Umbriae, inter Assisium et Perusiam valle, quasi *pars aliquantula* praediorum olim Ordinis S. Benedicti, ubi ecclesiola pervetusta, ruinosa et prorsus deserta extabat, S. Mariae Angelorum sacra. Hocce soliculo delectatus loco S. Franciscus Assis., religioni fidelium hanc aedem restauravit, ibique admirabilis Instituti sui fundamenta jecit. Illustrata *Portiuncula* est Pontificum plurimorum Bullis ea perinsigni Plenaria Indulgentia (*Toties-Quoties*) quae piorum peregrinantium turmas innumeras quotannis e longinquo accire consueverat die II Aug., anniversariâ Dedicationis ejus Ecclesiae Ordinis Minorum Matris. Templum magnificentiâ praeclarum nunc illic eminet, planitiem Francisci famâ celeberrimam, venuste decorans, et aediculam S. Mariae Angelorum primaevam velut moenibus custodiens, et excelsae suae testudinis protegens majestate.

mutatione ulterius fluctuat, non pro arctitudine dubitat, nec pro solitudine reformidat. Haec est illa ecclesia, in cujus reparatione Franciscus miro desudaverat studio, cujusque sacerdoti pecuniam obtulerat pro opere reparando. Haec est, in qua dum Franciscus oraret, vox ad eum de ligno Crucis dilapsa, insonuit: Francisce, vade, rèpara domum meam, quae ut cernis, tota destruitur. In hujus locelli ergastulo, coelestis amore Sponsi, virgo se Clara conclusit. In hac se a mundi tempestate celans, corpus, quoad viveret, carceravit. In hujus caverna maceriae, columba deargentata nidificans, virginum Christi collegium genuit, monasterium sanctum instituit, pauperum dominarum Ordinem inchoavit. Hic in via poenitentiae glebas membrorum terit: hic semina perfectae justitiae seminat: hic incessu proprio signat vestigia secuturis. In hoc arcto reclusorio per quadragintaduos annos gloriose est conversata.

§ **6**. Spargitur enim paulo post opinio sanctitatis virginis Clarae per proximas regiones ut in odorem unguentorum ejus undique mulieres currant. Festinant virgines ejus exemplo Christo servare, quod sunt; maritatae castius agere sàtagunt: nobiles et illustres, amplis contemptis palatiis, arcta sibi monasteria construunt, atque pro Christo in cinere et cilicio vivere, magnam gloriam ducunt. Plures denique matrimonio juncti, mutuo consensu continentium se lege vincientes, viri ad Ordines, uxores ad monasteria transeunt. Mater filiam, filia matrem invìtat ad Christum: soror sorores allicit, et àmita neptes. Omnes aemulo fervore Christo servire desiderant. Omnes vitae angelicae, qua ènitet Clara fieri participes optant. Innumerae virgines, Clarae rumoribus excitatae, dum ad claustralem vitam transire non praevalent, in patriis domibus sine regula regulariter vivere student. Tanta hic salutis germina virgo Clara suis parturiebat exemplis, ut in ea videretur impleri propheticum illud: *Multi filii desertae, magis quam ejus quae habet virum* (*Is.* LIV). Interea ne coelestis hujus benedictionis vena, quae in valle Spoletana (sive Umbria) scaturiit, breves intra terminos concludatur, sic divina providentiâ derivatur in amnem, ut fluminis impetus totam Ecclesiae laetificet civitatem. Nam tantarum novitas rerum longe lateque transivit in orbem, et ubique animas coepit lucrifacere Christo.

Clausa manens Clara, toto clarescere mundo
Incipit, et laudum titulis praeclara refulget.

Replet fama virtutum ejus cameras illustrium feminarum, attingit Principum palatia. Flectitur nobilitatis apex ad ejus humilia sectanda vestigia. Nonnullae Ducum ac Regum matrimonio dignae, Clarae invitante praeconio, arctam poenitentiam faciunt, et quae potentibus nupserant, Claram suo modulo imitantur. Ornantur monasteriis innumerae civitates: ipsa quoque campestria et

montana, hujus coelestis aedificii fabricâ decorantur. Multiplicatur castitatis cultus in seculo, Clara sanctissima praecedente, et redivivus ordo virgineus in medium revocatus est.

§ 7. Haec sui Ordinis lapis primarius, in fundamento sanctae humilitatis, virtutum omnium fabricam ab ipso principio studuit collocare. Beato namque Francisco obedientiam sanctam promisit, et a promisso nullàtenus deviavit. Triennio vero post suam conversionem, nomen et officium Abbatissae declinans, humiliter subesse voluit potius, quam praeesse, et inter Christi ancillas servire libentius quam serviri. Cogente autem B. Francisco, suscepit tandem règimen dominarum: de quo in corde suo timor, non tumor, exoritur: nec libertas, sed servitus augmentatur. Quo enim jam aliqualis praelationis specie altior cernitur, eo reputatione propria vilior, obsequio promptior, cultu despectior reperìtur. Nullos jam famularum respuit actus, adeo ut plerumque sororum manibus aquam infunderet, sedentibus assisteret, comedentibus ministraret. Invita valde aliquid praecepit: spontanea vero facit, magis eligens per seipsam facere, quam sororibus imperare. Infirmarum sedilia ipsa lavabat, ipsa tergebat, suo illo nobili spiritu nec sordida fugiens, nec foetida perhorrescens. Pedes famularum dèforis revertentium saepius abluit, et ablutis oscula imprimit. Lavabat semel cujusdam servientis sororis pedes: quos dum deosculari pròperat, illa tantam humilitatem non ferens, pedem subtrahit, dominamque suam pede in ore percussit. At illa pedem famulae blande resumit, et sub ipsa planta strictum osculum figit.

§ 8. Paupertati spiritus, quae vera humilitas est, et paupertas rerum omnium conveniebat. Primum in suae conversionis initio paternam haereditatem, quae ad eam pervenerat, distrahi fecit, sibique de pretio nihil reservans, totum pauperibus erogavit. Hinc seculo foris relicto, mente intus ditata, post Christum sine sacculo exonerata percurrit. Tantum denique cum sancta paupertate foedus iniit, amoremque contraxit, ut nihil praeter Dominum Jesum vellet habere, nihil filias suas possidere permitteret, nil praeter necessarium victum et vestitum a sororibus recipi, vel in posterum reservari. Inculcat suis frequenti sermone sororibus, tunc acceptabile illud Deo fore collegium, cum paupertate fuerit opulentum: et tunc perpetuo stabile permansurum, si altissimae paupertatis fuerit semper turre munitum. Hortatur eas in paupertatis nidulo Christo pauperi conformari, quem paupercula mater in arcto praesepio parvulum reclinavit. Volens denique religionem suam intitulari titulo paupertatis, a bonae memoriae Innocentio Tertio, paupertatis privilegium postulavit. Qui vir magnificus, tanto virginis fervori congratulans, singulare dicit esse propositum, quod nunquam tale privilegium a sede Apostolica fuerit postulatum. Et ut insolitae petitioni favor insolitus arrideret,

Pontifex ipse cum hilaritate magna petiti privilegii primam notulam sua manu conscripsit. Felicis recordationis dominus Papa Gregorius (IX), vir sicut sede dignissimus, ita et meritis venerandus, paterno affectu sanctam istam arctius diligebat. Cui cum suaderet, ut propter eventus temporum et pericula seculorum aliquas possessiones assentiret habere, quas et ipse liberaliter offerebat, fortissimo animo restitit, et nullàtenus acquievit. Ad quam respondente Pontifice: Si votum formìdas, nos te a voto absolvimus: « Sancte pater, ait, nequaquam a Christi sequela in perpetuum absolvi desidero. » Eleemosynarum fragmina panumque minutias, quas eleemosynarii deportabant, valde suscipiebat hilariter, et quasi moesta de panibus integris, exultabat potius in fragmentis. Quid multa? Satagebat pauperi Crucifixo paupertate perfectissima conformari, ut nulla res peritura amantem ab amato secluderet, aut cursum ejus cum Domino impediret.

§ **9**. Unicus erat in monasterio panis, cum jam instarent et fames et hora edendi. Dispensatrice vocata, jubet sancta panem dividere, partemque fratribus mittere, partem intus pro sororibus retinere. De quo retento dimidio jubet quinquaginta fieri, juxta dominarum numerum, incisuras, et eis in mensa paupertatis apponere. Cui cum devota filia responderet, necessaria hic fore antiqua Christi miracula, ut modicum panis quinquaginta reciperet sectiones, respondit mater et dixit: Fac filia secura, quod dico. Properat filia matris implere mandata: properat mater ad Christum suum pia cum filiabus destinare suspiria. Crescit divino munere inter frangentis manus parva illa materia, et cuilibet de conventu suo extitit portio copiosa.

§ **10**. Die quodam Christi ancillis sic ex toto defecerat oleum, ut nullum adesset saltem pro debilibus condimentum. Accepit domina Clara vasculum unum, et humilitatis magistra suis manibus lavat, ponit vas vacuum seorsum, unde frater eleemosynarius illud accipiat, et vocatus est ipse frater, ut pro acquirendo oleo vadat. Accelerat devotus frater, ut succurrat inopiae tantae, et ad sumendum vasculum currit. Tunc solo influente Deo, vas illud plenum oleo reperìtur, praeveniente S. Clarae oratione fratris obsequium in solamen pauperum filiarum. At vero frater praedictus, quasi frustra vocatus fuisset, submurmurans, dixit: Derisorie me istae foeminae vocaverunt, cum ecce vas plenum existat.

§ **11**. De miranda carnis maceratione silere magis, quam loqui, forsitan expediret, cum talia fecerit, in quibus audientium stupor cum veritate rerum contendit. Non illud magnum, quod simpla tuniculâ et vili mantello de rudi panno, tegebat potius, quam fovebat corpusculum. Non magnum erat, omni tempore continuare jejunia, nec uti lectulo sive plumâ. In his enim dum reliquas in suo claustro habuit similes, laudes fortasse non

meruit singulares. Sed quae conventio carnis virgineae ad vestem porcinam? Procuraverat enim sibi virgo sanctissima vestem de corio porci, quam, versa ad carnem hispida tonsura pilorum, secreto sub tunica deferebat. Utebatur nonnunquam duro cilicio, de pilis equorum nodose conserto, quod hincinde chordulis rudibus stringebat ad corpus. Hanc vestem uni de filiabus dum petenti accommodasset, illaque se vestisset, tantae protinus asperitati succumbens, non tam hilariter petiit, quam celeriter post triduum resignavit. Nuda humus, et interdum sarmenta vinearum erant pro lectulo, lignumque durum praestabat sub capite officium pulvinaris. Processu vero temporis corium debilitato corpori stravit, et capiti modicam paleam clementer indulsit.

§ **12**. Postquam autem corpus tam severe tractatum longa coepit occupare infirmitas, jubente beato Francisco, sacco pleno paleis usa est. Porro in jejuniis tantus erat rigor abstinentiae suae, ut de viatico tenui, quod sumebat, vix corporaliter viveret, nisi eam virtus alia sustentaret. Sanitatis namque tempore majorem Quadragesimam, et Quadragesimam S. Martini, quotidie in pane et aqua jejunans, solis diebus Dominicis vinum, si habebat, gustabat. Et ut mireris, auditor, quod imitari non potes, tribus diebus in hebdomada, secunda videlicet, quarta et sexta feriâ, nihil in illis Quadragesimis sumebat in cibum. Sic alternatim dies penuriosae refectionis, et dies acerbae mortificationis sibi invicem succedebant, ut vigilia perfectae inediae quasi in festum solveretur panis et aquae. Non mirum, si tanta rigiditas multo tempore observata, Claram infirmitatibus subdidit, si vires consumpsit, si vigorem corporis enervavit. Compatiebantur propterea sanctae matri devotissimae filiae, ac mortes illas, quas quotidie voluntarie sustinebat, lacrymis deplorabant; prohibuere tandem beatus Franciscus et Episcopus Assisii, S. Clarae illud trium dierum exitiale jejunium, praecipientes, ut nullum transeat diem, quin saltem uncem et dimidiam panis sumat in pastum. Cumque gravis afflictio corporum, afflictionem ex more generet animorum, longe aliter effulgebat in Clara. Servabat enim in omni sua mortificatione vultus festivos et hilares, ut vel non sentiret, vel deridere videretur angustias corporales. Ex quo liquido datur intelligi, quod sancta laetitia, quae interius abundabat, redundabat exterius.

§ **13**. Quae vero sic in carne praemortua, sic erat a mundo penitus aliena, continue sacris orationibus et divinis laudibus animum occupabat. Longis post Completorium tractibus cum sororibus orat, et lacrymarum profluvia, dum in ipsa erumpunt, in caeteris excitantur. Postquam vero caeterae fessa membra duris adibant refovere cubilibus, in oratione pervigil et invicta manebat: ut tunc venas divini susurrii furtive susciperet, quando sopor caeteras occupasset. Saepissime ad orationem prostrata in

faciem, terram infundit lacrymis, osculisque demulcet: ut semper suum Jesum tenere videatur in manibus, in cujus pedes lacrymae illae fluant, et oscula imprimantur. Lacrymanti semel profunda nocte adstitit angelus tenebrarum in forma nigri pueruli, et ipsam monuit, dicens: Ne tantum plores, quoniam caeca fies. Cui cum ilico responderet: Caecus non erit, qui Deum videbit: confusus ille discessit. Eadem nocte post matutinum orante Clara, et irriguo solito balneata, monitor fraudulentus accessit: Ne tantum, inquit, fleveris, ne tamdiu resolutum cerebrum per nares emunxeris: quoniam adhuc tortum nasum habebis. Qua celeriter respondente: Torturam nullam patitur qui Domino famulatur: statim elapsus evanuit. Cum autem ab oratione sancta cum jucunditate redibat, calida verba, et quae sororum pectora succendebant, de igne altaris Domini reportabat. Mirabantur enim quamdam dulcedinem ex ejus ore procedere, et clariorem solito faciem apparere. Paraverat certe in dulcedine sua pauperi Deus, et mentem, quam in oratione lux vera repleverat, exterius corporaliter exemplabat. Mos erat ei ad matutinum praevenire juvenculas, quas per signa silenter excitans, provocabat ad laudes. Saepe, caeteris dormientibus, lampades accendebat: saepe campanam propriis manibus ipsa pulsabat. Nullus erat torpòri, nullus in suo claustro desidiae locus: ubi orandi et Domino serviendi pigritiam aspera invectio stimulabat.

§ 14. Libet hic orationum ejus recitare magnalia, sicut veritate fidelissima, sic et veneratione praedigna. Illa tempestate, quam sub Imperatore Friderico in diversis mundi partibus sustinebat Ecclesia, erant in ea pro depopulatione castrorum, pro civitatum expugnatione, Imperiali jussu constitutae acies militum, et Saracenorum sagittariorum examina velut apum. Cumque in Assisium peculiarem Domini civitatem hostilis semel furor irrueret, et jam ipsis portis exercitus appropinquaret, Saraceni gens pessima, qui sanguinem sitiunt Christianum, et omne nefas impudentius audent, apud sanctum Damianum intra loci terminos, immo intra claustrum virginum, confluxerunt. Liquescunt dominarum corda timoribus, et ad matrem referunt fletus suos. Quae impavida corde, se infirmam ad ostium duci jubet, et ante hostes poni, praecedente eam capsâ argentea, intra ebur inclusa, in qua Sancta sanctorum devotissime servabantur, sacratissimum scilicet corpus Christi. Cumque se totam in oratione coram Domino prostravisset, Christo suo cum lacrymis ait: « Placet, mi Domine, inermes ancillas tuas, manibus tradere paganorum? Custodi Domine, precor, has famulas tuas, quas ipsa in praesenti articulo custodire non possum *.» Mox de novae gratiae propitiatorio vox quasi pueruli ad ejus aures insonuit: Ego vos semper custodiam. « Mi Domine, ait, et hanc, si placet, protege civitatem,

* Probabiliora illa in Brev. Lect. histor. ex Ps. 73: *Ne tradas* (Domine) *bestiis animas* etc.

quia nos pro tuo amore sustentat.» Et Dominus ad eam: Gravamina sustinebit, sed meo munere defendetur. Tunc virgo lacrymosam erigens faciem, flentes confortat, dicens: « Fidejubeo vobis filiolae, quod nihil patiemini mali, tantum in Christo confidite.» Nec mora: statim canum illorum repressa pavescit audacia, et per muros, quos ascenderant, celeriter exeuntes, orantis virtute deturbati sunt. Confestim Clara illis, quae vocem praedictam audierant, studiose interminatur, dicens: « Cavete per omnem modum, charissimae filiae, ne vocem illam, dum corpus ago, cuiquam referatis.»

§ **15**. Alio quoque tempore Vitalis de Aversa, vir gloriae cupidus, et in praeliis animosus, Imperialem exercitum, cui capitaneus praeerat, admovit contra Assisium. Terram itaque nudavit arboribus, adjacentia cuncta vastavit, et sic in civitatis obsidione resedit. Firmat verbis minacibus se inde nullatenus recessurum, donec ipsam habuerit civitatem. Jamque ad id deventum erat, ut de civitatis periculo in proximo timeretur. Quod cum audisset Clara famula Christi, vehementer ingemuit, et sororibus ad se vocatis, ait: « Ab ista civitate, charissimae filiae, multa quotidie bona suscipimus: impium valde est, si non in tempore opportuno ei, prout possumus, succurramus.» Jubet afferri cineres, jubet capita nudare sorores. Ac primum suum exopertum caput cinere multo conspersit: deinde super illarum capita cinerem ponit. « Pergite, inquit, ad Dominum vestrum, et liberationem civitatis totis affectibus postulate.» Quid singula narrem? Quid virginum lacrymas, quid preces repetam violentas? Facit misericors Deus sequenti nocte cum tentatione proventum, ut toto dissoluto exercitu, et superbus homo contra vota discederet, ac terram illam ulterius non vexaret. Nam et ipse dux belli paulopost interemptus est.

§ **16**. Verum nec illa suae orationis virtus mirifica debet silentio sepeliri, qua in ipso conversionis initio unam animam ad Deum convertit, conversam defendit. Habebat namque sororem, aevo teneram, carne ac puritate germanam: cujus conversionem desiderans, inter precum primitias, quas Deo plenis affectibus offerebat, hoc postulabat obnixius, ut sicut cum sorore habuerat in seculo cohaerentiam animorum, ita jam in Dei servitio fieret inter eas unitas voluntatum. Orat igitur instanter patrem misericordiae, ut relictae in domo sorori Agneti mundus desipiat, dulcescat Deus, eamque sic a proposito carnalium nuptiarum ad suum amorem transferat, quatenus unâ secum in virginitate perpetua Sponso gloriae nubat. Mirandus enim utrique insederat mutuus amor, qui novam divulsionem licet affectu dissimili, utrique fecerat dolorosam. Favet celeriter divina majestas egregiae oratrici: primum illud donum, quod praecipue postulat, quodque magis Deum exhibere delectaret, festinantius elargitur.

Nam post sexdecim dies a conversione Clarae, Agnes divino afflata spiritu, properat ad sororem Claram, eique suae voluntatis reserat arcanum, dicens se velle penitus Domino deservire. Quam illa gaudenter amplectens: « Gratias, inquit, ago Deo dulcissima soror, quod me de te solicitam exaudivit. »

§ **17**. Miram conversionem satis est miranda defensio subsecuta. Cum enim felices sorores apud ecclesiam sancti Angeli de Panso, Christi vestigiis inhaererent, atque illa suam erudiret novitiam et germanam, repente contra puellas nova consanguineorum praelia suscitantur. Audientes enim Agnetem ad Claram transisse, currunt ad locum sequenti die duodecim viri furore succensi, et conceptam malitiam dissimulantes exterius, pacificum praetendunt ingressum. Moxque ad Agnetem conversi (nam de Clara jam antea desperaverant). Quid tu, inquiunt, ad locum istum venisti? Festina quantocyus domum redire nobiscum. Qua respondente, nolle se a sorore sua Clara discedere, irruit in eam miles unus animo efferato, et pugnis calcibusque non parcens, eam per capillos abstrahere conabatur, caeteris impellentibus, et suis brachiis levantibus eam. At juvencula dum raperetur, exclamat, dicens: « Adjuva me soror charissima, nec me Christo Domino tolli permittas. » Cum ergo violenti praedones adolescentulam renitentem per devexum montis abstraherent, Clara cum lacrymis in orationem procumbens, petit sorori mentis constantiam tribui, petit vires hominum divina potentiâ superari. Confestim vero tanto pondere corpus illius in terra jacentis figi videtur, ut illam plures homines, suis conatibus annitentes, nequaquam valeant ultra quemdam rivulum absportare. Accurentes etiam aliqui de agris et vineis, auxilium illis praestare contendunt, sed corpus illud de terra levare nullatenus possunt. Dumque in suo conatu deficiunt, verbo lusorio miraculum extollunt, dicentes: Tota nocte plumbum comedit: ideo si ponderat, non est mirum. Atque dominus Monaldus patruus ejus, cum in tanta rabie constitutus, vellet eam lethaliter pugno percutere, manum, quam levavit, subito dirus dolor invasit, eamque diu doloris angustia cruciavit. Ecce autem post longum agonem Clara pergens ad locum, rogat propinquos, a tali conflictu discedere, et Agnetem semìnecem jacentem, suae solicitudini commendare. Quibus infecto negotio cum amaro animo recedentibus, Agnes jucunda surrexit, et jam cruce Christi gaudens, pro quo hac prima pugnâ certaverat, se divinis servitiis perpetuo mancipavit. Siquidem et beatus Franciscus manu sua ipsam totondit, et una cum sorore in via Domini erudivit.

§ **18**. Mirum non est, si contra malitiam hominum Clarae oratio valeat, quae etiam daemones incendebat. Mulier enim quaedam Pisanae dioecesis, devota semel venit ad locum, ut Deo et sanctae Clarae gratias ageret, pro eo quod meritis ejus a quinque

daemoniis liberata fuisset. Fatebantur autem in sui expulsione daemonia, quod ipsa orationes S. Clarae incenderent, et ex possesso vasculo deturbarent. Non sine causa dominus Papa Gregorius in hujus sanctae orationibus fidem habebat mirabilem, quarum virtutem senserat efficacem. Saepe quidem nova, ut assolet, emergente difficultate, et cum esset Ostiensis Episcopus, et postquam ad culmen Apostolicum esset evectus, supplex eidem virgini per epistolam factus, poscit suffragium, sentit auxilium. Res certe sicut humilitate conspicua, sic toto studio imitanda: quando Christi Vicarius a Christi ancilla opem efflagitat, et suis se virtutibus recommendat. Sciebat sane, quid potest amor, et quam liber aditus puris virginibus pateat ad consistorium majestatis. Si enim Rex coelorum seipsum ferventer amantibus tribuit, quid est, quod devote orantibus, si expedit, non conceditur?

§ **19**. Quantus beatae Clarae ad altaris Sacramentum fuerit devotionis affectus, plane ostendit. In illa gravi infirmitate, quae eam grabato adscripserat, faciebat se èrigi, et fulcimentis appositis sustentari: et sedens, filabat delicatissimos pannos: de quibus ultra quinquaginta paria corporalium faciens, et ea sericis vel purpureis thecis includens, per plana et montana Assisii variis ecclesiis destinabat. Corpus vero Domini susceptura, calidis primo lacrymis irrigabatur: et accedens cum tremore, non minus formidat in Sacramento latentem, quam coelum terramque regentem.

§ **20**. Sicut enim in infirmitate, Christi sui memor erat, sic et Christus eam in suis languoribus visitabat. In illa nativitatis hora, quando parvulo nato mundus cum angelis jubilat, omnes dominae ad matutinum in oratorium pergunt, et matrem infirmitatibus pressam, solam relinquunt. Cumque de parvulo Jesu cogitare coepisset, et multum doleret, quod ejus laudibus interesse non posset, suspirans ait: Domine Deus, ecce sola relicta sum tibi in loco isto. Et ecce repente mirabilis ille concentus, qui in ecclesia S. Francisci fiebat, suis coepit auribus intonare. Audiebat jubilum fratrum psallentium, harmonias cantantium attendebat, ipsum percipiebat sonitum organorum. Nullatenus tanta erat loci propinquitas, ut haec attingere posset humanitus. Verum quod totum hoc excellit oraculum, ipsum digna fuit Domini praesepe videre. Mane ad eam venientibus filiabus, dixit Clara: « Benedictus Dominus Jesus Christus, qui me, vobis relinquentibus, non reliquit. Audivi revera per gratiam Christi tota illa solemnia, quae in ecclesia sancti Francisci hac nocte celebrata sunt. »

§ **21**. Familiaris ei planctus Dominicae passionis. Eam lacryma Christi passi vehementer inebriat, et quem cordi suo profundius amor impresserat, frequenter memoria repraesentat. Docet novitias Christum plangere Crucifixum, et simul quod verbis docet, factis exemplat. Nam saepe cum in secreto ad talia hortaretur,

praeveniebat verborum exitum, irriguum lacrymarum. Inter horas diei, sextâ et nonâ majori compunctione afficitur, ut eum immolato Domino immoletur. Nam et semel horâ nonâ orantem in cellula diabolus in maxilla percutiens, oculum sanguine, genam livore suffundit. Ut autem Crucifixi deliciis absque intermissione pasceret mentem, orationem de quinque plagis Domini frequentius ruminabat. Officium Crucis, prout Crucis amator Franciscus instituerat, didicit, et affectu consimili frequentavit. Chordulam tresdecim nodorum scopulis annulatam, subtus ad carnem cingebat secreto in memoriale vulnerum Salvatoris. Advenerat quodam tempore dies sacratissimae Coenae, qua Dominus in finem dilexerat suos. Sero appropinquante Domini agoniâ Clara contristata et moesta, in cellae secretario se reclusit. Cumque orantem Dominum orans prosequeretur, et tristis usque ad mortem anima tristitiae illius hausisset affectum, jam comprehensionis memoriâ debriata, lecto resedit. Tota igitur nocte illa et die sequenti sic absorpta, sic a seipsa permanet aliena, ut irreverberatis circa unum semper intenta luminibus, confixa Christo, ac prorsus insensibilis videretur. Redit quaedam familiaris filia saepe ad ipsam, si forte aliquid velit, et semper eodem modo se habere reperit. Nocte vero diei sabbati veniente, devota filia candelam accendit, praeceptum sancti Francisci ad matris memoriam signo, non verbo, reducit. Praeceperat enim sanctus Franciscus, ne ullum sine comestione transiret diem. Illa igitur assistente, Clara quasi aliunde rediens, hoc protulit verbum: Quae candelae necessitas? Numquid non dies est? Mater, ait illa, nox abiit, et dies transivit, noxque altera rediit. Cui Clara: « Benedictus sit iste somnus, charissima filia: quoniam diu optatus, tandem donatus est mihi. Sed cave, ne somnum istum cuiquam referas, dum vixero ipsa in carne. »

§ 22. Amanti, vicem Crucifixus amatus rependit: et quae circa Crucis mysterium tanto amore succenditur, Crucis potentiâ in signis et miraculis illustratur. Signum enim vivificae Crucis dum morbidis applicat, morbos ab eis mirabiliter fugat. Tangam ex multis aliqua. Fratrem quemdam nomine Stephanum, furiae morbo laborantem, B. Franciscus ad dominam Claram transmisit, ut super eum faceret signum sanctissimae Crucis. Magnam enim sciebat ejus perfectionem, et magnam in ipsa venerabatur virtutem. Consignat eum obedientiae filia patris jussu, et in loco, ubi ipsa orare solita erat, parumper dormire sinit. At ille post modicum somnum solutus, sanus exurgit, et ad patrem liber ab insania redit. Puer de Perusio, totum habens oculum maculâ coopertum, ad sanctam Dei famulam adductus est. Quae tacto pueri oculo signum Crucis impressit, et dixit: Ducite eum ad matrem meam, ut ipsa super eum signum Crucis ingeminet. Mater, inquam, ejus, domina Hortulana, suam secuta plantulam, post

filiam ad religionem transierat, et in horto concluso cum virginibus vidua Domino serviebat. Signo autem Crucis ab ipsa recepto, illico pueri oculus a macula expurgatus, clare et lympide vidit. Asserit ergo Clara, puerum ipsum suae matris merito liberatum: declinat pondus laudum mater in filiam, se tantae rei fatetur indignam.

§ **23**. Quaedam de numero sororum, Amata vocabulo, tresdecim mensibus aggravata hydropisi, febre insuper et tussi et lateris dolore confecta, jacebat. Super quam Clara pietate permota, ad suae nobilis physicae recurrit experimentum. Signat eam Cruce, in nomine Christi sui, et statim restituit plenariae sanitati. Alia Christi ancilla de Perusio nata, vocem per duos annos ita perdiderat, quod vix exterius poterat formare sermonem. Cumque in nocte Assumptionis Dominae nostrae sibi fuisset in visione monstratum, quod domina Clara liberaret eam, diem cum desiderio expectabat. Qua illucescente, ad matrem festinat, signum Crucis expostulat, vocem mox signata recuperat. Magna erat in monasterio sororum multitudo languentium, diversis doloribus afflictarum. Ingreditur Clara locum ex more cum sua medicina solita, et signo crucis quinquies facto, quinque statim relevat a languore. Ex his profecto patet, in pectore virginis plantatam esse arborem crucis, cujus dum fructus reficit animam, praebent exterius folia medicinam.

§ **24**. Sane quia erat magistra rudium, tanta eas disciplinâ informabat, tantoque fovebat pietatis amore, quod sermo nullus explebit. Docet primo strepitum omnem de mentis hospitio pellere, ut solius Dei penetralibus valeant inhaerere. Docet jam carnalium propinquorum amore non affici, domumque patriam ut Christo placeant, oblivisci. Hortatur exactiones contemnere fragilis corporis, carnisque nugas imperio restringere rationis. Monstrat insidiosum hostem occultos puris mentibus injicere laqueos: aliter sanctos, aliter tentare mundanos. Monet ad activam, certis horis eas hortans ita operari manibus suis, ut protinus ad conditoris desiderium per orationis exercitium recalescant, et torporem negligentiae deserentes, igne sancti amoris frigus indevotionis deponant. Nusquam major censura silentii, nusquam amplior et color et tenor omnis honesti. Non ibi fluida loquela fluidum loquitur animum, nec verbi levitas levem prodit affectum. Ipsa namque magistra parca in verbis, abunde mentis vota sermonis brevitate coarctat.

§ **25**. Providet filiabus per devotos praedicatores alimoniam verbi Dei, ex qua suam deteriorem non efficit partem. Nam tanta in audito sanctae praedicationis exultatione perfunditur, tanta sui Jesu familiaritatis dulcedine deliciatur, ut praedicante aliquando fratre Philippo de Andera, speciosissimus quidam puer virgini Clarae assisteret, et per magnam praedicationis partem suis eam

gratulationibus oblectaret. Ex cujus apparitionis intuitu, illa, quae de matre videre talia merebatur, suavitatem inexplicabilem sentiebat. Licet autem literata non esset, literatorum tamen gaudebat audire sermonem. Novit de cujuslibet sermone loquentis elicere, quod animae prosit: sciens non minoris esse prudentiae, de rudi quandoque spina flores decerpere, quam fructum ex arbore nobili manducare. Cum semel dominus Papa Gregorius prohibuisset, ne aliquis Frater ad monasteria dominarum sine sua licentia pergeret, dolens pia mater cibum sacrae doctrinae rarius habituras sorores, cum gemitu dixit: Omnes nobis auferat decaetero fratres, postquam vitalis nutrimenti nobis abstulit praebitores. Et statim omnes fratres ad Ministrum remisit, nolens habere eleemosynarios, qui panem corporalem acquirerent, postquam panis spiritalis eleemosynarios non haberet. Quod cum audiret Papa Gregorius, statim prohibitum illud in generalis Ministri manibus relaxavit.

§ **26**. Non autem venerabilis Abbatissa filiarum suarum solas animas diligit: immo et ipsarum corpusculis miro studio charitatis inservit. Nam saepius in frigore noctis propria manu cooperit dormientes, et quas ad rigorem communem servandum cernit invalidas, remissiori moderamine vult esse contentas. Si quam turbaret tentatio, si quam, ut assolet, invaderet moestitudo, secreto vocatam cum lacrymis consolatur. Aliquando se ad pedes prosternit moerentium, ut maternis blanditiis alleviet vim doloris. Cujus beneficiis filiae non ingratae, seipsas tota devotione rependunt. Complectuntur siquidem affectum dilectionis in matre, reverentur in magistra praelationis officium, et in Dei sponsa praerogativam mirantur omnimodae sanctitatis.

§ **27**. Quadraginta annis in stadio cucurrerat altissimae paupertatis, cum ecce jam ad bravium supernae vocationis, praecedente languore multiplici, appropinquabat. Vigore siquidem carnis in annis prioribus austeritati poenitentiae succumbente, posteriora tempora occupavit infirmitas, ut quae sana ditata fuerat merito operum, infirma ditaretur meritis passionum. Etenim *virtus in infirmitate perficitur* (2. *Cor*. XII, 9). Cujus miranda virtus qualiter fuerit in infirmitate perfecta, hinc maxime liquet, quod in vigintiocto annorum languore diutino non murmur resonat, non querimonia: sed semper ab ejus ore sanctum colloquium, semper procedit actio gratiarum. Licet autem aegritudinum pondere praegravata, festinare videretur ad finem: placuit tamen Deo, ad tempus illud ipsius obitum reservare, quo ab Ecclesia Romana, dignis valeret honoribus exaltari. Summo namque Pontifice cum Cardinalibus moram trahente Lugduni, cum Clara prae solito urgeri morbo coepisset, filiarum mentes ingentis dolor cruciabat. Mox cuidam Christi ancillae, virgini Deo devotae de monasterio S. Pauli, Ordinis S. Benedicti, hujusmodi visio demonstratur.

Videtur sibi una cum suis sororibus apud S. Damianum dominae Clarae infirmanti assistere, ac eadem Clara in lecto pretioso jacère. Flentibus autem, et cum lacrymis beatae Clarae praestolantibus exitum, formosa quaedam mulier ad lectuli caput apparens, lacrymantibus loquitur: Nolite, inquit, o filiae, plorare victuram: quoniam mori non poterit, quousque Dominus cum suis discipulis veniat. Et ecce post modicum tempus venit Curia Romana Perusium. Audito vero ejus infirmitatis augmento properat de Perusio dominus Ostiensis invisere sponsam Christi, cujus fuerat officio pater, curâ nutritius, affectu purissimo semper devotus amicus. Pascit infirmam Dominici corporis sacramento, pascit et reliquas salutaris exhortationis sermonibus. Supplicat illa tanto patri cum lacrymis, ut suam et aliarum dominarum famulas pro Christi nomine habeat commendatas. Verum illud super omnia rogat, ut privilegium paupertatis a Domino Papa cum Cardinalibus sibi impetret confirmari. Quicquid fidelis ille religionis adjutor verbo promisit, opere adimplevit. Revoluto anno, Dominus Papa cum Cardinalibus de Perusio transivit Assisium, ut de transitu Sanctae praeostensa visio sortiretur effectum.

§ 28. Accelerat jam divina providentia suum de Clara implere propositum: accelerat Christus pauperem peregrinam superni regni palatio sublimare. Cupit jam illa, et toto desiderio suspirat liberari de corpore mortis hujus, et in aethereis mansionibus Christum videre regnantem, quem fuerat toto corde in terris pauperem paupercula prosecuta. Artubus itaque sacris veteri morbo detritis, nova cumulatur debilitas, quae et proximam vocationem ad Dominum indicat, et sanitatis perpetuae viam parat. Festinat sanctae memoriae dominus Innocentius IV una cum Cardinalibus visitare Christi ancillam, et cujus ultra foeminas nostri temporis probaverat vitam, mortem non dubitat Papali praesentiâ venerandam. Ingressus monasterium, pergit ad lectulum, et infirmantis ori manum applicat osculandam. Quam illa gravissime suscipit, et pedem Apostolici summa cum reverentia osculandum exposcit. Ascenso ligneo scabello, curialis dominus dignanter pedem accommodat: super quem illa sursum et deorsum inculcans oscula, vultum reverenter acclinat. Petit exinde a summo Pontifice vultu angelico remissionem omnium peccatorum. Qui cum diceret, Utinam ego tanta veniâ indigerem: perfectae absolutionis manus et amplae benedictionis gratiam impertire festinat. Recedentibus autem omnibus, quia die illa manu provincialis Ministri sacram receperat hostiam, sublevatis in coelum oculis, et junctis ad Deum manibus, cum lacrymis ait suis sororibus: « Laudate Dominum filiolae meae: quia tale beneficium hodie Christus mihi est dignatus tribuere, quod coelum et terra non sufficeret compensare. Ipsum hodie

recepi Altissimum, et ejus Vicarium videre commerui. » Circumstant matris lectum filiae quamcitius orphanandae: quarum animas acerbi doloris gladius pertransibat. Non somnus eas rèvocat, non fames ipsas divellit: sed lectulorum oblitas et mensae, nocte ac die solum plangere delectabat. Inter quas Agnes virgo devota, lacrymis madens, sororem efflagitat, ne, se relicta, discedat. Cui Clara respondit: « Placet Deo, soror charissima, quod discedam: sed tu flere desiste, quoniam post me ad Dominum festine pervenies: et magnam, inquit, consolationem tibi faciet Dominus, priusquam moriaris. »

§ **29**. Videtur tandem in extremis plurimis laborare diebus, quibus fides gentium et devotio populorum excrescit, Cardinalium quoque et praelatorum visitatione frequenti, ut vere sancta, quotidie honoratur. Quod vero est auditu mirabile, cum decem et septem diebus nullum cibum sumere posset, tanta est a Domino fortitudine vigorata, ut omnes ad se venientes, in Christi servitio confortaret. Nam cum vir benignus, frater Reinaldus in tantarum infirmitatum longo martyrio ad patientiam hortaretur, liberrima ei voce respondit: « Postquam Domini mei Jesu Christi gratiam per illum servum suum Franciscum agnovi, nulla poena molesta, nulla poenitentia gravis, nulla mihi, frater charissime, infirmitas dura fuit. » Domino autem propitius agente, et jam quasi ad januam stante, jubet et vult sibi sacerdotes et spiritales fratres assistere, passionem Domini et sancta verba recitare. Inter quos dum apparet frater Juniperus, egregius Domini jaculator, quia calida saepe verba de Domino eructabat, nova hilaritate perfusa quaerit, si aliquid novi de Domino haberet ad manum. Qui aperiens os suum, de fornace fervidi cordis flammantes verborum scintillas emittit, atque in ejus parabolis virgo Dei magnum solatium sumit. Lacrymantes tandem se vertit ad filias, quibus paupertatem Domini recommendans, beneficia divina laudando commemorat. Benedicit devotos devotasque suas, et omnibus dominabus monasteriorum pauperum, tam praesentibus, quam futuris, largam benedictionis gratiam imprecatur.

§ **30**. Caetera sine fletu quis referat? Adstant illi duo beati Francisci socii benedicti: quorum unus Angelus moerens ipse, consolatur moerentes: alter Leo, recedentis lectulum osculatur. Plangunt filiae destitutae piae matris recessu, et quam ultra visurae non essent, prosequuntur cum lacrymis recedentem. Dolent amarissime totum earum solatium cum illa migrare, seque in valle lacrymarum relictas, non jam a sua magistra ulterius consolandas. Vix a dilaceratione corporum solus pudor continet manum. Imperat claustralis censura silentium, extorquet vis doloris gemitum et singultum. Tument lacrymis facies, et novas adhuc aquas moerebundi cordis impetus subministrat. Ad se autem conversa virgo sanctissima, suam animam silenter alloquitur:

« Vade secura, quia bonum habes conductum itineris. Vade, quoniam qui te creavit, sanctificavit: et custodiens te semper, velut mater filium, tenero amore dilexit. Tu, inquit, Domine benedictus sis, qui me creasti. » Quam cum quaedam ex sororibus interrogaret, cui loqueretur, illa respondit: Ego loquor animae meae benedictae. Nec ille gloriosus conductus longe distabat. Nam ad quamdam filiam se convertens, Vides tu, inquit, o filia Regem gloriae, quem ego video? Super aliam quoque facta est manus Domini, et corporalibus oculis felicem inter lacrymas excipit visum. Jaculo quidem profundi doloris confossa, versus portam domus aciem dirigit oculorum: et ecce in vestibus albis turba ingreditur virginum, quae omnes aurea serta suis capitibus deferebant. Graditur inter eas una praeclarior caeteris, ex cujus corona, quae in summo sui, fenestrati thuribili speciem praetendebat, tantus splendor irradiat, ut noctem ipsam in diei lucem intra domum convertat. Procedit ad lectulum, ubi sponsa Filii decubat, et amantissime se super eam inclinans, amplexum dulcissimum praestat. Profertur a virginibus mirae pulchritudinis pallium, ac certatim deservientibus cunctis, et Clarae corpus tegitur, et thalamus adornatur. In crastino igitur beati Laurentii, egreditur anima illa sanctissima, praemio perpetuo laureanda: temploque carnis soluto, spiritus feliciter migravit ad astra. Benedictus talis exitus de valle miseriae, qui introitus ei beatae factus est vitae.

§ **31**. Rumor incontinenti de transitu virginis totum stupendo auditu concutit populum civitatis. Confluunt viri, confluunt mulieres ad locum, atque in tanta multitudine gentes inundant, ut sola videatur civitas remanere. Omnes sanctam, omnes Deo charam proclamant, et inter laudum verba nonnulli fletibus manant. Accurrit potestas cum caterva militum et multitudine armatorum, seroque illo ac tota nocte custodias adhibent diligentes, ne forte de pretioso thesauro qui jacebat in medio, pati contingeret detrimentum. Commovetur die sequenti Curia tota: Christi Vicarius cum Cardinalibus accedit ad locum, totaque civitas versus S. Damianum dirigit gressus suos. Ventum erat ad celebrandum divina, cum, Fratribus incipientibus officium mortuorum, repente dominus Papa officium de Virginibus, non de mortuis, fieri debere proloquitur: ut prius eam canonizare videretur, quam corpus traditum esset sepulturae. Respondente autem viro eminentissimo domino Ostiensi, morosius in his fore agendum, Missa de mortuis celebratur. Considente postmodum summo Pontifice, Cardinalium quoque et praelatorum coetu, Ostiensis Episcopus, de vanitate vanitatum sumpta dicendi materiâ, vanitatis egregiam contemptricem nobili sermone commendat. Circumdant ilico sanctum funus devota dignatione presbyteri et ipsi Cardinales, et circa virginis corpus solita officia

complent. Tandemque nec tutum esse censetur, nec dignum, ut tam pretiosum pignus tam longe distet a civibus. Levatur cum hymnis et laudibus, cum tubarum clangore ac jubilatione solemni ad S. Gregorium honorifice deportatur. Nam et hic locus ille est, ubi S. Patris Francisci corpus primo conditum fuerat. Factus est proinde concursus populorum ad tumulum virginis, laudantium Deum atque dicentium: Vere sancta, vere gloriosa regnat cum Angelis, quae tantum honorem ab hominibus sumit in terris. Intercede pro nobis ad Christum primiceria pauperum dominarum, quae innumeros ad poenitentiam, innumeros conduxisti ad vitam. Paucis interjectis diebus, Agnes ad Agni nuptias evocata, sororem Claram ad aeternas delicias subsecuta est: ubi ambae, naturâ, gratiâ et regno germanae in Deo jubilant sine fine.

§ **32**. Illa sunt sanctorum signa mirifica, illa miraculorum testimonia veneranda, quae in morum sanctitate et operum perfectione consistunt. Joannes quidem signum fecit nullum, non tamen sunt vel erunt Joanne, qui signa faciunt, sanctiores. Ideoque sufficeret sanctae virgini Clarae ad testimonium sanctitatis perfectissimae suae vitae praeconium, nisi interdum aliud exposceret partim temporum, partim devotio populorum. Clara itaque dum viveret nomine et meritis, et jam in abyssum absorpta perpetuae claritatis, nihilominus adhuc miraculorum luce per mundi cardines mirifice declaratur. Cogit sincera atque jurata veritas multa conscribere: cogit multitudo quam plura transire. Puer quidam, nomine Jacobinus de Perusio, non tam infirmus, quam daemonio pessimo videbatur obsessus. Nunc enim in ignem sese desperate projiciens, nunc in terra collidens, usque ad dentium fractionem, lapides mordens, laniabat miserrime caput suum, et corpus sanguine cruentabat. Ore distorto linguam foris projiciens, membrorum machinam tam facile glomerabat, ut saepe crus suum poneret super collum. Singulis diebus per duas vices puerum ipsum praedicta vexabat insania: nec illi duae personae obsistere poterant, quin propria exueret vestimenta. Peritorum medicorum juvamen requiritur, sed nullus qui sciat consulere, invenitur. Pater ejus, Guidolotus nomine, postquam infortunii tanti remedium apud homines nullum invenit, ad S. Clarae merita se convertit. O virgo, inquit, sanctissima, o mundo venerabilis Clara, tibi miserum natum devoveo, a te sanitatem ejus tota supplicatione deposco. Festinat ad sepulcrum ejus fide plenus, et allatum puerum super tumbam virginis ponens, protinus opem, dum poscit, acquirit. Statim enim puer ab illa infirmitate liber efficitur, et jam ulterius nulla consimili laesione vexatur.

§ **33**. Alexandria de Fracto, Perusinae dioecesis, daemonio nequissimo vexabatur. Quam daemonium in suam redegerat potestatem, ut faceret per excelsam rupem, quae in crepidine fluminis eminebat, sicut aviculam volitare: per tenuissimum quoque arboris

ramum, fluvio Tiberis impendentem. faciebat descendere, atque eam ibidem quasi ludo vacare: suorum quoque merito peccatorum, cum latus sinistrum penitus amisisset, et manum contractam haberet, medicinis saepe tentatis nihil proficiebat: venit ad tumbam gloriosae virginis Clarae corde compuncta, ejusque meritis invocatis, contra suum illud triplex periculum unius remedii salutarem sumit effectum. Contracta quidem manus extenditur, latus sanitati redditur, possessa a daemonio liberatur. Altera mulier ejusdem loci, a daemonio et multis doloribus, eodem tempore ante sepulcrum Sanctae, munus liberationis accepit.

§ **34**. Valentinus de Spello, caduci morbi ruinae intantum erat obnoxius, quod sex per diem vicibus indifferenter ubilibet corruebat. Cruris etiam contractione plagatus, liber ambulare non poterat. Ducitur asello vectus ad S. Clarae sepulcrum: ubi duobus diebus et tribus noctibus jacet: die tertio, nullo tangente, crus ejus fragore magno personuit, et ab utraque infirmitate sanatus ilico fuit. Jacobellus dictus filius Spoletinae, duodecim annorum caecitate percussus, ducem itineris sequebatur, nec sine ductore quoquam poterat, nisi in praecipitium, ambulare. Nam et semel a puero parumper dimissus, in praecipitium actus, brachii fracturam cum vulnere capitis reportavit. Hic cum juxta pontem Varnii quadam nocte dormiret, apparuit ei domina quaedam in somnis, dicens: Jacobelle, quare tu ad me non venis Assisium, ut libereris? Qui mane consurgens, duobus aliis caecis tremebundus recitat visionem. Respondent illi: Dominam quamdam nuper audivimus in Assisii civitate migrasse, cujus sepulcrum per sanitatum munera et per multa miracula manus Domini dicitur honorare. Quo audito, impiger factus concite properat, et nocte hospitatus apud Spoletum, eamdem cernit iterum visionem. Ocyus advolat, totum se prae amore luminis ad cursum praecingens. Perveniens autem Assisium, tantas ante virginis mausoleum gentium concurrentium reperit turbas, ut ipse intrare nullatenus posset ad tumbam. Supponit lapidem capiti suo, et cum fide magna, dolens tamen, quod introitum habere non posset, somnum capit prae foribus ejus. Et ecce tertio vox ad eum: Benefaciet tibi Dominus, Jacobe, si poteris introire. Evigilans ergo, rogat cum lacrymis turbas, clamans et preces ingeminans, ut ei propter divinam pietatem viam praestare dignentur. Data sibi viâ, calceamenta projicit, vestes exuit, collum corrigia cingit, et sic humiliter sepulcrum contingens, lentum somnum incurrit. Surge, inquit ei beata Clara, surge, quia liberatus es. Extemplo surgens, omni caecitate discussa, omni oculorum caligine relegata, dum per Claram perspicue videt, Deum laudat, et pro tanti mirificentia operis ad benedicendum Deum omnes gentes invitat.

§ **35**. Perusinus quidam, vocatus Bonus Joannes, cum suis civibus contra Fulginates perrexerat, cumque hincinde concertatio

incepisset, gravis ictus lapidis ejus manum dura quassatione perfregit. Expendit in medicos pecuniam multam sanitatis amore, sed nullo potest medicinali suffragio intantum juvari, quin ipsam manum portet inutilem, et ad omne opus penitus impotentem. Dolens itaque illius quasi non suae dextrae pondus ferre, usu carere, optat sibi pluries esse truncatam. Audiens vero, quae per famulam suam Claram Dominus dignabatur ostendere, votum vovens, ad sepulcrum virginis properat, affert ceream imaginem manus, et super tumbam S. Clarae incumbit. Statim, priusquam ecclesiam exeat, manus ejus perfecte restituta est sanitati.

§ **36**. Petronus quidam de castro Bitone, trium annorum infirmitate consumptus, totus ferae diutini languoris tabe desiccatus apparuit. Cujus violentiâ morbi adeo contractus erat in cruribus, ut curvus semper et ad terram reflexus, vix cum baculo pergere posset. Explorat pater pueri multorum solertiam medicorum, illorum praecipue, qui fractis ossibus medendi peritiam babebant. Paratus erat omnia bona sua expendere pro recuperanda pueri sanitate. Cumque responderetur ab omnibus, nullius artis ope illi morbo posse succurri, ad novae sanctae suffragia, cujus audiebat magnalia, se convertit. Portatur puer ad locum, ubi pretiosa virginis spolia requiescunt, et non diu ante sepulcrum jacens, perfectae sanitatis gratiam sumit. Confestim namque rectus et sanus exurgit, ambulans et exiliens, et laudans Deum, et ad S. Clarae laudes populum confluentem invitat.

§ **37**. Erat puer decem annorum in villa S. Quirici Assisinatis dioecesis, claudus ex utero matris suae, tibias habebat exiles, pedes in transversum jactabat, et tortuose deambulans, vix poterat surgere cum cadebat. Mater ejus beato Francisco pluries eum devoverat, nec ullius meliorationis opem acceperat. Audiens vero beatam Claram novis coruscare miraculis, ad sepulcrum ejus puerum deportavit. Post aliquot dies sanatis ossibus tibiarum, ad rectitudinem sunt membra reducta, et quod S. Franciscus, multis precibus exoratus, non tribuit, sua discipula Clara virtute divina concessit.

§ **38**. Civis Eugubinus, nomine Jacobus de Franco, puerum quinquennem habens, qui debilibus pedibus nunquam ambulaverat, nec poterat ambulare, tamquam ostentum suae domus, et opprobrium suae carnis deplorabat. Cubitabat in solo, reptabat in cinere, volvens se quandoque ad scamnum, nec potens erigere: cui natura gradiendi desiderium dederat, negaverat facultatem. Vovent puerum parentes ejus meritis S. Clarae, atque ut ipsorum verbo dicatur, volunt esse hominem sanctae Clarae, si per eam sanitatem fuerit consecutus. Protinus voto emisso, virgo Christi suum hominem sanans, liberae ambulationis officium in

oblato sibi puero reparavit. Ilico parentes ad virginis tumulum cum puero properantes, eum subsilientem et gaudentem Domino obtulerunt.

§ **39**. Mulier quaedam de castro Menanii, Pleneria nomine, diu contractionem renum perpessa, non nisi baculo sustentata poterat ambulare. Adminiculo tamen baculi non curvum erigebat corpus, sed nutantes utcumque trahebat gressus. Deferri se fecit quodam die Veneris ad tumulum S. Clarae: ubi preces ad eam devotissime fundens, celeriter obtinuit quod fideliter postulavit. Sequenti namque sabbato, integra sanitate obtenta, propriis pedibus est reversa, quae fuerat per alios adducta.

§ **40**. Tumores gutturis, quos vulgari sermone scrofulas vocant, puella quaedam Perusina cum dolore multo diu portaverat. Viginti quidem glandulae numerabantur in gutture, ut ipsum puellae guttur satis capite crassius videretur. Duxit eam saepe mater ejus ad memoriam virginis Clarae, ubi ipsius sanctae beneficium devotissime implorabant. Cumque tota quadam nocte ante sepulcrum puella jacèret, prorumpente sudore, strumae illae mollificari coeperunt, atque de suo loco paululum commoveri. Processu vero temporis, per S. Clarae merita sic evanuerunt, ut nulla penitus vestigia remanerent.

§ **41**. Consimile malum una de sororibus, Andrea nomine, dum adhuc in carne virgo Clara maneret, portabat in gutture suo. Haec nocte quadam guttur suum usque ad praefocationem constrinxit, ut globum illum per buccam projiceret, volens de seipsa divinam supergredi voluntatem. Sed hoc incontinenti per spiritum Clara cognovit. Curre, inquit uni, curre velociter in inferiorem domum, et ovum calefactum sorori Andreae de Ferraria sorbendum praebe, simulque cum illa ad me ascende. Properans illa, reperit dictam Andream loquelâ privatam, propriae manus injectione suffocationi propinquam. Rèlevat eam, ut potest, et secum ducit ad matrem, cui et dixit famula Dei: « Misera, cogitationes tuas Domino confitere, quas et ego bene cognovi. Ecce quod sanare voluisti, sanabit Dominus Jesus Christus. Sed vitam muta in melius, quoniam de infirmitate alia, quam patièris, non consurges. » Ad cujus verbum spiritum compunctionis accepit, et vitam satis egregie mutavit in melius. Post modicum ergo sanata de scrofulis, de alia infirmitate migravit.

§ **42**. Puella quaedam de castro (Ceranarii) Cannarti, clara die in agro sedebat: in cujus sinu mulier altera reclinaverat caput. Et ecce lupus hominum rapax, furtivos ad praedam concitat gressus. Quem tamen puella vidit: sed quia canem credidit, non expàvit. Cumque infantula coepto intenderet scrutinio capillorum, efferatur in illam bestia truculenta, ejusque vultum suo vasto hiatu concludens, praedam portabat ad sylvam. Surgit protinus mulier stupefacta, et S. Clarae memor, clamores suscitat, dicens:

Succurre sancta Clara, succurre: tibi in hac hora puellam istam commendo. Ipsa denique, mirabile dictu, quae lupi dentibus portabatur, contra lupum invehitur, dicens: Portabis me tu latro ulterius, tantae virgini commendatam? Qua invectione confusus, puellam statim in terram molliter posuit, et quasi latro deprehensus, festine discessit.

§ 13. Residente autem in sede beati Petri Alexandro IV dum horum mirabilium relatio curreret, et de die in diem fama virtutum virginis latius insonaret, canonizationem tantae virginis ipse jam mundus cum desiderio expectabat. Dictus itaque Pontifex, tantorum turbâ signorum quasi re insolita excitatus, de canonizatione ejus una cum Cardinalibus coepit habere tractatum. Committuntur personis solemnibus et discretis examinanda miracula, vitae quoque magnalia discutienda traduntur. Invenitur Clara, dum viveret, omnium virtutum exercitio conspicua: invenitur post transitum veris et probatis miraculis admiranda. Die enim ad hoc statuta, cum coetus Cardinalium convenisset, Archiepiscoporum et Episcoporum conventus adesset, Cleri concio ac religiosorum, sapientium quoque et potentum plurima multitudo assisteret: summo Pontifice illud salubre negotium in medium proponente, ac Praelatorum judicium sciscitante, universi prompto favore propensius annuentes, Claram dicunt gloriâ coronandam in terris, quam Deus glorificavit in excelsis. Instante vero die migrationis ejus ad Dominum, duobus annis ab ipsius transitu revolutis, Praelatorum et totius Cleri multitudine convocata, sermone quoque praemisso, felix Alexander, cui haec a Domino fuerat gratia reservata, cum celebritate permaxima sanctorum catalogo Claram reverenter adscripsit, festum ejus solemniter in tota Ecclesia celebrandum instituit, atque ipse prius cum tota Curia solemnissime celebravit. Acta sunt autem haec apud Anagniam in ecclesia majori, anno Dominicae incarnationis millesimo ducentesimo quinquagesimoquinto, Pontificatus Domini Alexandri Papae IV anno primo: ad laudem Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat in secula seculorum, Amen.

MARTYRIUM S. PORCARII ABB.

ET SOCIORUM EJUS MONACHORUM LIRIN.

UT HABETUR IN APPEND. BIBL. SS. PATRUM,
MARGARINI DE LA BIGNE DOCTORIS THEOLOG. PARIS.

Coronati anno 730.

§ 1. In partibus Galliarum, exigentibus causis, cum disponeret Dominus affligi genus humanum per saevitiam paganorum, nefandae gentis Sarracenorum exercitus, vaginam suae habitationis egrediens, ac maritima quaeque ultra citraque pèragrans, peragrando demoliens, in Provinciam venit, nominis Christiani impugnandi gratiâ, et suo eam dominio subjugandi. Cujus incolas occulto Deus judicio, ejus mucroni tradidit feriendos. Quae gens longe lateque suae caedis extendens crudelitatem, ita in solitudinem pene totam redegit regionem, ut in erèmi vastitatem loca prius desiderabilia conversa viderentur. Urbes enim nobilissimas terrae coaequans, villasque depopulans, castella subruens, ovilia Domini evertens, non minimas Christianorum strages dedit. Unde inter caetera facinora sua, Lirinensem Insulam *, religione pollentem depopulans, rebus omnibus inhabitabilem reddidit: servos Dei, qui inibi inter reliquos vel prae caeteris sanctitatis et vigiliarum primas tenebant, millies seipsos immolantes, gladio trucidans fere quingentos aut eo amplius.

§ 2. Fertur enim (quod minime reor praetermittendum) quod antequam classis Sarracenorum illo adventaret, Angelus Domini, sancto Porcario Abbati per visum apparens, evidenter praedixerit tempus, et diem et horam, certumque omnibus imminere exitium die abhinc septima illucente. Qua de re maturato consilio, commonet, ut unum e duobus eligant, aut fugae consulant, aut palmam martyrii incunctanter capiant. In eorum arbitrio posuisse Dominum hoc donum tam bonum, tam optimum, tamque praecipuum, utrum velint aut nolint, brevi sanguinis commercio immortale acquirere compendium. Voluntas tantum ad hoc prona, verum necessitas nulla. Facto itaque mane, beatus Porcarius convocatis fratribus cuncta quae viderat, quaeque audierat refert. Ex quibus quidam paventes, quidam non credentes: universi tamen re inopinata, ancipiti sunt turbati periculo, hoc accepto oraculo. Alios ad insulas tutiores velle secedere, alios locum ipsum nolle relinquere.

*Vide Sur. Vol. 1, p. 345.

§ 3. His varie inter se dissidentibus, expectata dies advenerat, noctis tantum intercapedine divisa. Jamque instante vigiliâ matutina, clara luce e speculis in longum dirigentes obtutus, viderunt hostile agmen adventare, oppansisque velis aequata fronte in obliquum deductis cornibus, totumque allabi classibus aequor. Extemplo turbati animis, disjectique a proposito. Cumque cuperent malo evadere, nec patèret usquam locus effugii: jam enim et hoc per spiritum praenoscens beatus Porcarius, naves omnes a portu clam longius abduxerat, interdicens nautis, ne intra praefinitum sibi tempus ullo modo redirent. Ergo cum vidisset athletas Dei immenso certaminis pondere fatigari, ingemuit tam triste nefas fortissimus heros, dextro socios decedere cornu, invictamque manum quondam sine caede perire. Tum vexillum sanctae Crucis quod in agmine primo dux bonus praeferre consueverat, defixa cuspide ponens, instaurat animos dictis mordacibus. « O, inquit, fortissimi milites, o instructissimi divini praelii bellatores, quo ruitis? cui colla datis? Quis furor insanas agitat caligine mentes? State, precor, state, ne velitis manu stivam tenentes retro respicere. Proh pudor, vicimus hucusque segnes, nec nostra potentia perfert vim solitam? Quin potius omnium delecta juventus, hortor et moneo, dèsides attollentes animos, ne nos tamquam imparatos praeoccupent, olim devoti ultro properantes subdamur pretiosissimae passioni. Experimento jam cognoscetis, quantus illis ex nostra constantia timor, quanta nobis proveniat gloria. » Talia senior perorabat, nomine quemque vocans, simulque acrimoniam quam gestabat corde, frontis praeferens dignitate.

§ 4. Quibus verbis incaluit virtus, paulatimque timore depulso, maduerunt corda tepentia, repentino Spiritus Sancti rore perfusa. Suda redit facies, veluti si videas coeli purpuream clarescere lucem sine nube diei. Agmina sancta super vultum sensere tonantis, gaudentque hilares Christum suis victoribus, arcem aetheris, ac patrium famulis aperire profundum. Dat signum felix concordia, damna praecedentia lucris succedentibus recompensans. Itaque alacres, et de victoria jam securi, procedunt castris, portis patentibus, omnes ornati, omnes albis vestibus induti, tamquam agni immaculati et incontaminati Jesu Christi, praecogniti ante constitutionem mundi. O quali gaudio tunc ille tripudiavit Angelicus coetus, tantis beatorum martyrum occurrens agminibus? Nulli dubium omnem coelestem Jerusalem tunc exultasse ineffabili laetitiâ, tunc jucundatam esse inaestimabili charitate, tuncque cum omni gratulatione obviam processisse, eosque ingenti lumine circumfulsisse, et usque ad thronum, olim sibi etiam ante constitutionem mundi paratum, cum laudibus et canticis spiritualibus perduxisse.

IN LAUD. S. CASSIANI MART.

SERMO S. PETRI DAMIANI

UT HAB. 8° T. ALOIS. LIPOMANI

Passus saeculo IV.

§ 1. Admirabilis et gloriosa nostri dispensatio Conditoris, ita cursum nostrae mortalitatis instituit, fratres charissimi, ut per succedentium vicissitudines temporum, diversae nobis victoriosorum Christi militum festivitates occurrant, quae nostros animos ad amorem illius summae et continuae solemnitatis accendant. Plane cum totius anni circulum triumphalibus modo martyrum, modo confessorum titulis Deus omnipotens variat, quid aliud, quam velut sertum gloriae construit, quod utique decora liliorum atque rosarum varietate depingitur? Inter quas nimirum festivitates et hodierna non ignobilis, est, Hyppoliti scilicet et Cassiani martyrum, quae tamquam geminum rutilat duorum lumen astrorum. Qui profecto Regis aeterni strenuissimi bellatores, diversis quidem locis, diversis subjacuere suppliciis, sed una utrique erat causa certaminis, quia non dispar utrumque armaverat professio veritatis.

§ 2. Enimvero Cassianus, cui potissimum famulaturus est sermo, diu quidem latuit, sed cum ad certamen perventum est, quid acrimoniae, quid saporis, quid fortitudinis granum sinàpis occultaret, aperuit. Nam juxta nominis sui praesagium, cum in passionis pilà persecutorum manibus scindi coepit et atteri, mox fragrantiam odoriferae suavitatis, quae in se latebat, adspersit. Cassia siquidem species est aromatica, quae integra quidem nullius esse videtur odoris, trita autem naturalis vim suavitatis emittit.

§ 3. Beatus itaque Cassianus (ut gestorum illius testatur historia) dum scholaris doctor existeret, brevibusque notis verba comprehendere pueros erudiret, pro fide Christi ad quaestionem deductus est. Cumque zelo succensus fidei, judicum decreta contemneret, et sacrificia profana calcaret, discipulorum manibusad cruciandum traditus est, ut illis versa vice poenas exolveret, quos ipse dudum sub disciplinae ferula terruisset. Mox itaque indumentis exutus, manibus post terga ligatus, armato stylis et tabulis puerorum furentium agmine circumfunditur: qui undique compunctus atque discerptus, toto corpore laceratur. Novum plane

et inusitatum genus martyrii insignem Deo martyrem consecravit. Videtur autem haec martyrii species ad similitudinem comparandam, nulli melius posse congruere, quam ipsi Regi martyrum Deo Salvatori. Nam et ille a suis discipulis occisus est, Judaeis videlicet, quibus praecepta decalogi proprio digito descripta tradiderat, quos caeremoniis suis, sacrificiorumque ritibus instruxerat, quos certe ad omnem vivendi rectitudinem, tamquam teneros sub disciplina pueros informaverat. Sicut ipse per Isaiam (I, 2) dicit: *Filios enutrivi et exaltavi, ipsi autem spreverunt me.* Nam et illi carnales Israëlitae puerorum nomine digni fuerant, qui mandata legis, Prophetarumque mysteria, non senili gravitate pensabant, sed omnia superficie tenus ac pueriliter intelligebant (*a*).

EJUSDEM S. CASSIANI MART. HISTORIA

A QUODAM ANTIQUO SCRIPTORE EX PRUDENTIO PROSA REDDITA, CUJUS QUIDEM BEDA VENERABILIS MEMINIT IN PROLOGO IN VITAM S. FELICIS NOLANI, SED NOMEN EJUS NON EXPRIMIT, SICUT NEC PERVETUSTUS CODEX MS. UNDE HAEC DESCRIPSIMUS.

§ 1. Prudentius *, sicut notum est, vir religiosus, fidei dogmata poëmatis etiam jucunditate commendans, et hoc quoque ad cultum religionis adjungens, ut antecessorum Martyrum certamina sacra percurreret: venerandam Cassiani martyris passionem sub hoc ordine voluit ad posteritatis memoriam pervenire. Quam ideo visum est communi sermone describere, ut quae tenentur libris, recenserentur et populis, et scientiae nota doctorum, auribus quoque omnium non essent ignota fidelium. Cujus ideo in praesenti lectione nomen insertum est, ut passionem sancti martyris Cassiani, quam traditione colimus, tanti quoque viri commendatam auctoritate credamus. Nam licet merita ejus virtute prodantur, et Dominus noster sanctum suum quotidiana ejus operatione glorificet: nunquam tamen religiosus vir Prudentius passionis ejus ordinem per se voluisset agnosci, nisi fidem oportuisset adhiberi. Scripsit ergo sermone competenti, dum apud Cornelii Forum S. Cassianum, venerabili tumulo advolutus, oraret, erectos ad coelum oculos suos, in hujusmodi imaginem martyris incidisse, in qua ipse esset laceratus

(*a*) Palaestra gloriosi pro Christo certaminis fuit *Forum Cornelii* sive *Syllae*, urbs Aemiliae, Faventiam inter et Bononiam; sic appellata a Lucio Cornelio Sylla Dictatore qui inibi forum instituerat non modo ad nundinas, verum etiam ad Jus dicendum. Hodiernum IMOLAE nomen obtinuit ab Arce quam Longobardi, teste Paulo Diacono, Imolas vocitabant. Sacris et civilibus Fastis antiquitus et hodiedum non obscura est civitas.

* De eo in Sur. Vol. III, p. 665.

omnibus membris, plagis mille perfossus, minutis rupta cute vulneribus, et circumstantes pueri stylis parvulis membra fodientes. In quo dum miratus esset adspectu, dixisse custodem: Hospes, non est fabula, quod cernis. Historia est, quae libris tradita, monstrat vetusti temporis veritatem. Magister hic pueros parvulos literis imbuebat, doctus notis brevibus verba comprehendere. In quem discipulorum suorum ira propterea, quod ad discendum cogebantur, exarsit. Non enim latet, quamvis utilia sint scientiae bona, dura tamen semper esse infantiae.

§ 2. Dum ergo eodem tempore catholica fides persecutorum tempestate laboraret, beatus Cassianus est productus ad medium, utpote qui cum persecutoribus colere impia sacra noluisset. A quo cum esset quaesitum, quid artis, aut quid haberet officii, responsum est, quod pueros literis erudiret. Statim ergo a persecutore, quem spreverat, ipsis pueris, quos in se exasperaverat castigando, per sententiam animi furentis addictus est, ut ipsi in magistri sanguine, cum corporis ejus laceratione; saevirent. Durus, inquit, discipulorum suorum et severissimus doctor, eorum, quos terruit, feritate crucietur. Statuitur ergo spoliatus vestibus, manibus post tergum ligatis, circumstante armato stylis agmine puerorum: qui quantum dum discerent, doluere, tantum ea accepta libertate saevirent. Itaque in faciem et ad caput magistri tabulae et buxa cerata franguntur, et praeacutis stylis confessor Christi nunc foditur, nunc caecatur: et aliis summa vulnera, aliis altiora figentibus, dum leviores manus graviores fiunt, morte dilata, humili confessor voce precabatur, ut essent viribus fortiores, et annos virtute transcenderent, ut aetatis infirmitatem suppleret saeva crudelitas, et se velocitas amaritate mortis absolveret. Sed illi non contenti sola feritate tortoris, sic magistri sui vulneribus illudebant: Tu armasti manus nostras, et ferrum hoc, quod gerimus, tu donasti. Duriores reddimus, quam sensimus, plagas, et in te districtionem, accepta libertate, punimus. Tandem pius Deus martyris sui tormenta miseratus, mortis vincula dissolvit, et per venas totius corporis sanguis effusus, piam animam Creatori reddidit ad coronam. Per Christum Dominum nostrum.

DE VITA S. RADEGUNDIS REGINAE

LIBRI DUO

QUORUM PRIOREM SCRIPSIT FORTUNATUS EPISCOPUS: POSTERIOREM BANDOMIRA VEL BANDOMINA AD ABBATISSAM DIDYMIAM, SUPPLENS EA, QUAE A FORTUNATO ERANT PRAETERMISSA: CUJUS POSTERIORIS STYLUM, UBI EXPEDIRE VISUM FUIT, NONNIHIL ELIMAVIT LAUR. SURIUS. FUIT AUTEM EA BANDOMINA S. RADEGUNDIS AEQUALIS, ET MONASTERII EJUS SANCTIMONIALIS.

Obiit anno 587 — E Germania.

Prologus. Redemptoris nostri tantum dives est largitas, ut in sexu muliebri celebret fortes victorias, et corpore fragiliores, ipsas reddat foeminas virtute mentis inclytae gloriosas. Quas habentes nascendo mollitiem, facit Christus robustas ex fide: ut quae videntur imbecilles, dum coronantur ex meritis, a quo efficiuntur fortes, laudem sui cumulent Creatoris, habendo in vasis fictilibus thesauros coeli reconditos. In quarum visceribus cum suis divitiis ipse Rex habitaturus est Christus. Quae mortificantes se seculo, despecto terrae consortio, defaecato mundi contagio, non confidentes in lubrico, non stantes in lapsu, quaerentes vivere Deo, ad gloriam Redemptoris sunt copulatae paradiso. In quo est pariter numero, cujus vitae praesentis cursum, licet sermone privato, ferre tentavimus in publicum: ut cujus est vita cum Christo in gloria, memoria relata celebretur in mundo.

Liber I. § **1**. Beatissima igitur Radegundis, natione barbara, de regione Turingia, avo Rege Bassino, patruo Herminefrido *, patre rege Berchario: quo altitudinem seculi tangit Regina de germine, celsa licet origine, multum celsior actione. Quae cum suis parentibus brevi commanens tempore, tempestate barbarica Francorum victoriâ regione vastata, vice Israëlitica exit et migrat de patria. Tunc inter victores, cujus esset praeda regalis puella, fit contentio de captiva: et nisi reddita fuisset transacto certamine, in se Reges arma movissent. Quae veniens in sortem praecelsi Regis Clotarii, in Viromanduensem ducta, Athejas in villa regia nutriendi causâ custodibus est deputata. Puella, data laboribus qui conveniunt sexui inter opera reliqua fit ex barbaris literata, frequenter loquens cum parvulis, si conferret sors temporis, martyr fieri cupiens. Indicabat adolescens jamtunc merita senectutis, obtinens pro parte quod petiit. Denique dum esset in

* Melius Hermenfredo.

pace florens Ecclesia, ipsa est a domesticis persecutiones perpessa: jamtunc id agens infantula, ut quicquid sibi remansisset in mensa, collectis aliis parvulis, lavans capita singulis, compositis sellulis, porrigens aquam manibus, ipsa inferebat, ipsa miscebat infantulis: hoc etiam praemeditans cum Samuele parvulo clerico, facta Cruce lignea, praecedentem subsequens psallendo ad oratorium gravitate matura. Simul parvuli properabant: ipsa tamen cum sua veste pavimenta nitidans, circa altare vero cum facitergio jacentem pulverem colligens, foris cum reverentia recondebat potius, quam verrebat.

§ 2. Quam praeparatis expensis, cum voluisset Rex praedictus accipere, per barcham ab Athejas nocte cum puellis elapsa est. Deinde Suessionis (*Soissons*) cum eam direxisset, ut in Reginam eligeret, fugit, evitans pompam regalem, ne seculo cresceret. Sed cui debebatur, et humana gloria non mutatur. Nubet ergo terreno principi, nec tamen separatur a coelesti. At dum sibi accessit secularis potestas, magis quam permitteret dignitas, se plus inclinavit voluntas, subdita semper Deo, sectans monita sacerdotum: plus participata Christo, quam sociata conjugio. Illo vero sub tempore tentamus patefacere de multis pauca quae gesserit. Igitur juncta principi, timens ne a Deo degradasset, cum mundi gradu proficeret, se cum sua facultate eleemosynae dedicavit. Nam cum sibi aliquid de tributis accideret, ex omnibus, quae venissent ad eam, ante dedit decimas, quam recepit. Deinde quod superaret, monasteriis dispensabat: et quo ire pede non poterat, misso munere circuibat. A cujus munificentia nec ipse se abscondere potuit Eremita. Sic, ne premeretur a sarcina, quod acceperat, erogabat. Apud quam nec egeni vox inaniter sonuit, nec ipsa surda praeteriit, saepe donans indumenta, credens, sub corporis veste, Christi se membra tegere: hoc se reputans perdere, quicquid pauperibus non dedisset.

§ 3. Adhuc animo tendens ad opus misericordiae, Athejas domum instruit: quo, lectis culte compositis, congregatis egenis, foeminas ipsa lavans in thermis, morborum curans putredines, virorum capita diluens, ministerium faciens, quos ante laverat, eisdem sua manu miscebat, ut fessos de sudore, sumpta potio recrearet. Sic devota foemina, nata et nupta Regina, palatii domina, pauperibus serviebat ancilla. In mensa vero subocculte, ne cognosceretur ab aliquo, anteposito cum legumine ferculo, inter epulas Regum, more trium puerorum, fabâ vel lenticulâ delectabiliter vescebatur. Decursum vero decantando, etsi sederet in prandio, excusans se Regi aliquo casu, ut Deo redderet debitum, se subducebat convivio, quo egressa, Domino psalleret, et curiose requireret, quali cibo pauperes foris refecissent. Itidem nocturno tempore, cum reclinaret cum principe, rogans se pro humana necessitate velle consurgere, et levans, egressa cubiculo, tamdiu

ante secretim orationi incumbebat, jactato cilicio, ut solo calens spiritu, jacèret gelu penetrata, tota carne praemortua : non curans corporis tormentum mens intenta paradiso, leve reputans quod ferret, tantum ne Christo vilesceret. Inde regressa in cubiculum, vix tepefieri poterat vel foco vel lectulo. De qua Regi dicebatur, habere eum potius jugalem monacham, quam reginam. Unde et ipse iritatus, pro bonis erat asperrimus. Sed ipsa pro parte leniens, pro parte tolerabat modeste rixas illatas a conjuge.

§ 4. Diebus vero Quadragesimae satis est scire, qualiter se redegerit inter vestes regias singulariter poenitentem. Igitur appropinquante jejunii tempore, ad religiosam monacham, nomine Piam, mittebat, cui ad sanctum propositum illa dirigebat veneranter in linteo sigillatum cilicium. Quod sancta induens, ad corpus per totam Quadragesimam subter vestem regiam, dulcem portabat in sarcinam. Transactis autem diebus, similiter sigillatum retransmittebat cilicium. Si autem Rex deerat, quis credat, qualiter se orationi diffundebat, qualiter se tamquam praesentis Christi pedibus alligata, et quasi repleta deliciis, sic longo jejunio satiabatur et lacrymis? Cui, despecto ventris edulio, tota refectio et tota fames erat in Christo. Illud qua pietate peragebat solicite, ut quae per oratoria vel loca venerabilia tota nocte perlucerent, candelas suis manibus factas, jugiter ministraret? Pro quarum mora seròtina, dum sibi nunciaretur tarde, quod se ad mensam Rex quaereret, circa res Dei dum sàtagit, rixas habebat a conjuge : ita ut multis vicibus princeps per munera satisfaceret, quod ei per linguam peccasset. Ad cujus opinionem si quis servorum Dei visus fuisset per se vel per alium vocatus occurrere, videres illam coelestem habere laetitiam. Et horâ noctis decursa, cum paucis pergens et intimis per nivem, lutum vel pulverem, aquâ calida parata, ipsa lavabat et tergebat veneranda vestigia, ac resistente servo Dei, ei propinabat in pàtera. Sequenti die domus curam fidelibus ministris commendans, ipsa se totam occupabat circa viri justi verba, circa salutis instituta, circa despiciendi mundi intuitum, et vitae coelestis commercia retentabatur per dies. Quem videns laetificata, remuneratum relaxabat ipsa tristis ad propria. Qualiter vero si quis pro culpa criminali, ut assolet, a Rege deputabatur interfici, sanctissima Regina moriebatur, cruciabatur, ne designatus reus moreretur in gladio? Qualiter concursabat per domesticos, fideles servientes et proceres? Quibus blandimentis mulcebat animum principis, donec Regis iram mitigaret?

§ 5. His igitur beatis actibus occupatam, intantum provexit divina clementia, ut etiam adhuc in palatio laicam, Domino largiente, declararentur per eam miracula. Denique in Perona villa post prandium dum ambularet per hortum sanctissima, rei retrusi

pro crimine, succurri sibi succlamabant, vociferantes de carcere. Ipsa quid esset interrogat: mentiuntur ministri, quod mendicorum turba quaereret eleemosynam. Credens hoc illa, transmittit quo indigebat inopia. Interea a judice compelluntur tacere, qui tenebantur in compede. Cum vero nox supervenisset, dum solitum cursum * diceret, fractis vinculis soluti, occurrunt Sanctae de carcere. Quo cognito, reos se viderunt, qui Beatae mentiti sunt, dum qui rei fuerant, de catenis soluti sunt. Et quoniam frequenter aliqua occasione, divinitate prosperante, casus cedit ad salutem, ut haec religiosius viveret, frater interficitur innocenter. Directa igitur a Rege, veniens ad beatum Medardum Noviòmum (*Noyon*), supplicat instanter, ut ipsam mutata veste Domino consecraret. Sed memor dicentis Apostoli, si qua ligata sit conjugi, ne quaerat dissolvi: differebat Reginam, ne veste tegeret monacham. Adhuc beatum virum perturbant proceres, et per basilicam graviter ab altario retrahebant, ne velaret Regi conjunctam, ne videretur sacerdos, quod praesumeret principi subducere Reginam, non publicanam, sed publicam **. Quo sanctissima cognito, intrans in secretarium, monachae veste induitur: procedit ad altarium, et beatissimum Medardum his verbis alloquitur: Si me consecrare distuleris, et plus hominem quam Deum timueris, de manu tua pastor ovium animam requirat. Quo ille contestationis concussus tonitruo, manu superposita, consecravit diaconam ***.

§ 6. Mox indumentum nobile, quo celeberrima die solebat, pompâ comitante, Regina procedere, exuta ponit in altare, et oblatis gemmis, ornamentis, mensam divinae gloriae tot donis onerat per honorem. Circulum auri ponderatum, fractum dat in opus pauperum. Similiter accedens ad Cellam S. Nimeris die uno, quo se ornabat felix Regina composite, cuncta auro, quaedam etiam gemmis exornata per circulum, sibi profutura sancto tradidit altario. Inde procedens ad Cellam venerabilis Daddonis die, quo debuit ornari praestanter in seculo, quicquid induere poterat, censu divite foemina, Abbate remunerato, totum dedit coenobio. Dehinc ad sancti Gundulphi, post facti Metis Episcopi, progressa receptaculum, non minori laboratu nobilitavit Synergium ****. Hinc felici navigio Turones appulsa, quae suppleat eloquentia, quantum officiosam, quam se monstraverit munificam, quid egerit circa S. Martini altaria, templi basilicam, flens, lacrymis insatiata, singula jacens per limina? Ubi post Missam vestibus et ornamento, quo se clariori cultu solebat ferre in palatio, sacra composuit altaria. Hinc cum in vicum Condatensem, quo gloriosus vir Martinus, migravit a seculo, ancilla Domini pervenisset,

* Scilicet divini Officii recitationi incumberet.
** Idest legitimam.
*** Quasi unam ex antiquis viduis Deo sacris. Vide in Sur. Vol. II, p. 412.
**** *Synergium* ex Graeco significat officinam in qua plures simul operantur. Intelligi hic potest quodammodo Monasterium.

dedit non inferiora, Domini crescens in gratia. Hinc cum in villa Suaedas (*Sais*) Pictâvo territorio, juxta praedictum vicum decenter accederet, itinere prosperante, qualiter se gessit per singula, quis numeret infinita? Namque in mensa sub fladone siligineum panem absconsum, vel hordeaceum, manducabat occulte, sic ut nemo perciperet. Nam ex illo tempore, quo beato Medardo consecrante velata est, usque ad finem, praeter legumen et òlera, non pomum, non piscem vel ovum, vel aliud quid edit. Potum vero, praeter aquam mulsam atque piratium, non bibit: non vini puritatem, non mellis decoctionem, cervisiaeque turbedinem. Tunc more S. Germani, jubet sibi molam secretissime deferri, ex qua tota Quadragesimâ, inquantum quatriduana refectio postulavit, sua manu commoluit. Oblationes etiam suis manibus faciens, locis venerabilibus incessabiliter dispensavit.

§ 7. Ergo quia apud sanctam non minus usus misericordiae, quam erat concursus de plebe: nec deessent qui peterent, nec deficeret quae donaret, mirandum, ut omnibus satisfaceret, unde thesauri tot exuli, unde tot divitiae peregrinae. Quanta expendebat diurna redemptio, quae sola sciebat, quae petentibus deportabat? Nam praeter quotidianam mensam, qua refovebat matriculam *, duobus semper diebus sabbati, quinta et sabbato, balneo parato, ipsa succincta de sabano, capita lavans egenorum, dèfricans quicquid erat crustae, scabiei, tineae, nec purulenta fastidiens, interdum et vermes extrahens. Purgans cutis putredines, singulatim capita pectebat ipsa, quae laverat. Ulcera vero cicatricum, quae cutis laxa detexerat, aut ungues exasperaverant, more Evangelico, oleo superfuso mulcebat morbi contagium. Mulierum vero descendentium in tinam, ipsa cum sapone a capite usque ad plantam membra singula diluebat. Egredientibus exinde, si cui veterata indumenta inesse conspiceret, tollens rasa, nova reddens, ante pannosos, faciebat cultos venire ad prandium. Quibus congregatis, ministerio parato, ipsa aquam sive mappam singulis porrigebat, et invalidis ipsa manus pariter et os tergebat. Hinc tribus ferculis illatis, farcitis deliciis, stans ante prandentes jejuna, praesens convivis ipsa incidebat panem, carnem vel quicquid apponeret. Languidis autem et caecis non cessabat cibos cum cochleari porrigere. Hoc praesentibus duabus adspicientibus, sed se sola serviente, ut nova Martha satagebat, donec purulenti fratres laeti ferverent conviviis. Tunc illa rèmovens se loco, ut ablueret manus, jam bene culto convivio, tota gratificabatur, si quid audiret fremitus: jubebat tamen, ut sederent, donec vellent assurgere.

§ 8. Venerabili vero omni Dominico die hoc habebat in canone, vel aestate vel hyeme, ut pauperibus collectis, primum merum sua manu de potu dulci porrigeret, puellae postea committens,

* Pauperes in libello descriptos.

ut omnibus illa propinaret: quia ipsa festinabat ad orationem recurrere, quo et cursum consummaret, et sacerdotibus ad mensam invitatis occurreret: quos adhuc regali more ad propria cum redirent, sine munere non laxaret. Hanc quoque rem intremiscendam qua peragebat dulcedine? Cum leprosi venientes signo facto se proderent, jubebat adminiculae, ut unde vel quanti essent, pia cura requireret. Qua sibi renunciante, mensam parari jussit, itemque cochlearia, cultellos, cannas, potum et calices. Sola subsequente, intromittebantur furtim, quo eos nemo perciperet. Ipsa tum mulieres, variis leprae perfusas maculis comprehendens in amplexibus, osculabatur vultus, toto in Deo diligens animo. Deinde mensâ posita, ferens aquam calidam, facies lavabat, manus ungens et ulcera, et rursus administrabat ipsa, pascens per singulas. Recedentibus praebebat auri vel vestimenti, vix una teste, munuscula. Ministra tamen praesumebat, etsi non sine blandimentis, sic appellare sanctissimam: Domina, quis te osculabitur, quae sic leprosos amplecteris? Illa respondebat benevole: Vere si me non osculeris, hinc mihi cura nec ulla est.

§ **9**. Quae tamen, praestante Deo, diverso fulsit miraculo. Denique si quis pustulae desperaret de vulnere, offerebat ministra sanctae folium pampini, mentiens sibi opus hoc esse. Sicque vix obtento signaculo, portabat ad desperatum: vulneri superpositum mox occurrebat remedium. Itidem frigoreticus qui venisset, aut languens, dicens in somnis se vidisse, ut pro sua salute foeminae sanctae occurreret, offerebat candelam alicui ex ministris. Qua accensa per noctem, morbus accipiebat mortem, morbidus sanitatem. Quoties autem cognovit decubantem in lectulo, portans poma peregrina, dulce simul et calidum, reficiebat aegrotum: et qui nec decimo jam die aliquid percepisset cibi, ipsa mox administrante, languidus accipiebat cibum pariter et salutem. Quod tamen ipsa imperabat, ne quis proferret in fabula.

§ **10**. Tanta vero congressio popularis extitit die, qua se sancta deliberavit recludere, ut quos plateae non caperent, ascendentes tecta complerent. Quid autem sanctissima jejunii, obsequii, humilitatis, charitatis, laboris et cruciatus frequenter indepta sit, si quis cuncta percurreret, ipsam praedicaret non tam confessorem, quam martyrem. Ergo venerabilem praeter diem Dominicum, fuit sacratissimae omnibus diebus jejunium, lenticulae vel oleris prope jejuna refectio: non autem piscem vel pomum, nec ovum habens in edulium. Panis vero deliciarum, siliginis fuit aut hordei, quem absconsum sub fladone sumebat, ne quis perciperet. Fuit etiam potio, aqua, mulsum piracium*, sed modice libata sitibunda potatio. Prima Quadragesima, qua se reclusit in cellula, donec fuisset transacta, panis non sumpsit cibaria, nisi die Dominico tantum. Radices herbarum aut olera de malva, sine olei gutta, sine

* *Piracius* erat succus piris expressus.

sale composita sumebat in cibum: verum ex aqua toto jejunio nec sumens duo sextaria. Hinc tanta siti laborabat, ut faucibus desiccatis, vix psalmum diceret arida. Cilicium etiam habens ad corpus pro linteo jugiter, cursum decantans peragebat vigilias: ante se cinere strato, superjecto cilicio, utebatur pro lectulo. Ipsa eam requies fatigabat, cui parum videbatur hoc sustinere corpusculum. Non illam aliquando mollis pluma fulcivit, neque linteaminis nitor instruxit. Manicam, qua brachium indueret, non habebat, nisi quod de caliga sua sibi duas fecit manicas. Sed ita se tractabat, ut haec nec Abbatissa sentiret.

§ 11. Adhuc monachabus omnibus soporantibus, calceamenta tergens et ungens, transmittebat per singulas. Aliis Quadragesimis aliquid relaxans, quinta feriâ sumebat, deinde die Dominica. Nam et reliquo tempore, praeter dies Paschales ac summae festivitatis, donec infirmitas permisit, in cinere et cilicio semper vitam duxit austeram, prius se levans, ut psalleret, quam congregatio surrexisset. Nam de officiis monasterialibus nihil sibi placuit, nisi prima serviret: et ipsa se castigabat, si bonum fecisset post alteram. Ergo suis vicibus scopans monasterii plateas simul et angulos, quicquid erat foedum purgans, et ante se sarcinas, quas alius horreret videre, non abhorrebat evehere; ligna supportans brachiis, focum flatibus et forcipibus admovens, calens nec laesa se retrahebat. Extra suam hebdomadam infirmantibus serviens, ipsa cibos dècoquens, aegrotis facies abluens, ipsa calidum porrigens, visitabat quas fovebat, jejuna rediens in cellulam.

§ 12. Matrona Gislahadi proceris, nomine Bella, sed longa caecitate miserrima, rogavit se de Francia Pictàvos ad sanctae duci devote praesentiam. Quam licet tarde exoratam, sibi fecit occurrere per tetrae noctis silentia. Prostrata ad ejus genua, ut dignaretur oculos ejus signare, vix impetravit. Quae mox ut in nomine Christi signum Crucis impressit, caecitas fugit, lux rediit, et nocturno sub tempore orbae diu dies illuxit, ita ut tracta cum venisset, nullo ducente recederet. Item puella Fraifledis, inimico instigante dum torqueretur nequiter, sacras inter manus sanctae, nec data dilatione, curari promeruit. Florejus quidam nomine homo, ejusdem sanctae pro piscatione in mari dum satageret, oborto ventorum turbine, fluctuum surgente mole, nec tam nautâ sentinante, quam undâ supervergente, cum navis plena submergeretur, in extremitate clamat: Sancta Radegundis, dum tibi obedimus, non subsidamus naufragio: sed obtine apud Deum, ut liberemur de pelago. Quo dicto, mox fugata nube, reddita serenitate, undâ cadente, prora surrexit. Goda puella secularis, post Deo monacha serviens, dum longo sub tempore lecto flebilis decubaret, et impenso multo medicamine plus languèret, facta candelâ ad mensuram suae staturae, Domino miserante, in nomine sanctae foeminae, qua horâ frigus speraret, lumen accendit

ac tenuit. Cujus beneficio ante fugata sunt frigora, quam esset candela consumpta.

§ 13. De monachabus quaedam sibi familiarior, cujus ex humore sanguis contexerat oculum, apprehensa herbâ absynthio, quam sancta circa pectus, ut refrigeraret, habuerat, cum super oculum posuit, dolor et cruor mox fugit, et de viriditate herbae puritas lucis emicuit. Revocetur memoriâ, quod tacitum pene praeteriit. Anus de rebus agens beatissimae, cum sibi filii nascerentur, quos ut videret, mox perderet, et cogitaret sepelire mater tristis, dum pareret, exanimem infantem lacrymosi parentes jactant in sanctae cilicium. Qui saluberrimam vestem mox ut panni nobilis attigit, ad officium vitale rediit infans de funere, et rubens levat de pallio pallor vicinus ad tumulum. Quis muneret mirabilia, quae Christi misericordis operatur clementiâ? Anna monacha dum tantum hydròpis morbo tumefacta tenderetur, ut salus esset in ultimo, et deputatae sorores expectarent, quo momento exhalaret spiritum : visa est ei per soporem cum veneranda Abbatissa beata Radegundis in balneum sine liquore nudam jubere descendere. Deinde manu beata visa est oleum aegrotae super caput effundere, et nova veste contegere. Quo peracto mysterio, evigilanti de sopore, de morbo nihil apparuit, ita ut nec sudaret, et intus aqua consumpta sit. Quo novo sub miraculo non reliquit in utero nec morbi vestigium. Nam quae credebatur praeceps deferri ad tumulum, levatur ad cursum de lectulo: ut olei testimonio odor inesset capitis, et ventris nulla pernicies.

§ 14. Praedicetur in laudem Christi, more beati Martini, tempore praesenti antiqui norma miraculi. Cum beatissima foemina reclusa esset in cellula, audit fletum de monacha: et signo facto, venientem, quid illud esset, interrogat. Quae mortuam sororem nunciavit infantulam, et frigidam, qua lavaretur, paratam esse jam calidam. Condolens sancta tunc imperat, ut cadaver ipsius suam deferret in cellulam. Quod sibi deportatum excepit manu propria, reclusa post se mox januâ, jubens longe discedere, ne quis sciret quid ageret. Sed quod occulte gessit, celari diu non potuit. Inter haec dum defunctae exequiae praeparantur, fere per horas septem mortuum tractat corpusculum. Sed Christo vidente fidem, cui negare non potuit, reddita prorsus salute, surgit haec ab oratione, resurgit illa de funere: et se tunc sublevat vetula, cum surrexit infantula. Quae facto iterum signo, laetificata reddit vivam, quam flens acceperat mortuam.

§ 15. Commemoretur et illud factum per somnium. Tribunus fisci, cognomento Domolenus, die, qua sanctissima migravit de seculo, dum graviter suffocationis totus languore deficeret, videbatur ipsi, quod sancta in vicum ejus dignabiliter accederet. Currit, salutat, interrogat quid sancta requireret. Tunc ipsa dicit,

quod ad eum ibi visendum pervenerit. Et quia votum plebis erat, ut beati Martini oratorium conderent, apprehendit Tribuni manum beatissima, dicens: Hoc loco sunt confessoris venerandae reliquiae: per hunc aedificate templum, quod sibi ducat dignissimum. Quale Dei mysterium? Fundamentum et pavimentum repertum est, quo basilica facta est. Adhuc in ipso sopore manum trahit per fauces ejus, gulam diu deliniens, insuper et hoc dicens: Veni, ut tibi melior a Deo sanitas conferatur, et videbatur sic rogare: Per meam vitam propter me relaxes illos, quos habes in carcere. Evigilans Tribunus, refert, quod viderat, conjugi, dicens: Vere credo, quod hac horâ exiit sancta de seculo. Dirigit ad civitatem, ut per hoc vera cognosceret: transmittit ad carcerem, qui septem homines ibi retentos admonitus relaxaret. Redeunte transmisso, refert eam horam, qua migraverat justa de seculo, et triplici mysterio, carcere relaxato, Tribuno sano reddito, aedificato templo, sanctae probavit oraculum. Sed de beatae virtutibus sufficiat exiguitas, ne fastidiatur ubertas: nec reputetur brevissimum, ubi de paucis cognoscitur in miraculis amplitudo. Quae pietate, parcitate, dilectione, dulcedine, humilitate, honestate, fidei fervore sic vixerit, ut adhuc ipsam post obitum gloriosi transitus mirabilia prosequantur.

Liber II. § 1. Quandoquidem priori libro indicata est ejus regia origo et dignitas, nullus ignorare potest, quemadmodum sese gesserit, quando cum terreno principe, eodemque conjuge, Rege praecelso Clotario, conversabatur. Ex regali enim progenie nobile germen erùpit: quodque accepit ex genere, plus fide ornavit. Conjuncta quidem erat terreno principi nobilis Regina, coelestis potius, quam terrena: sed et ipso conjunctionis brevi tempore ita se sub conjugis specie nupta comparavit, ut Christo majori devotione serviret, et hoc ageret adhuc in laico habitu, quod imitari religiosa mente appeteret, jam animo praevidens futurae conversationis adventum. In ipso enim seculari habitu jam ad religionis exempla se conformabat, et nulla hujus mundi compede catenata, in servorum Dei ministeria semper accincta erat, in redimendis captivis solicita, in praestandis eleemosynis profusa: ita ut hoc solum se possidere et proprium habere putaret, quod ab ipsa pauper accepisset.

§ 2. Cum esset adhuc cum Rege, habitu quidem mundano, sed mente in Christum intenta, invitata ad prandium a Sifrede matrona, dum iter ageret, pompâ comitante, fanum quoddam, quod a Francis colebatur, ab ejus itinere milliario uno aberat. Illa audiens coli illud a Francis, jussit ministris, ut igni injecto illud comburerent: iniquum censens, Deum coeli contemni, et diabolo cultum ac venerationem adhiberi. Ubi id Franci comperiunt, collecta non parva manu suorum, cum gladiis, fustibus et multo satanico fremitu fanum tuèri conantur. At sancta Regina

immota persevèrans, et Christum in pectore gestans, equum, cui insidebat, non ante e loco promovit, quam fanum illud profanum, eversum esset, ipsaque orante, populus inter se mutua pace copularetur. Eo impetrato, Reginae virtutem et constantiam omnes admirantes, Dominum benedixerunt.

§ 3. Explicare quis possit, quam fuerit in sermone cauta et circumspecta, quam in omni actione devota? In prosperis et adversis, in laetis et tristibus eodem semper animo permanebat: non frangebatur adversis rebus, non secundis efferebatur. Cum etiamnum in ea, quam diximus, villa haereret, rumor ad eam pervenit, quod Rex vellet ipsam ad se revocare: quippe qui tamquam magnum passus damnum, doleret se talem ac tantam Reginam permisisse a suo latere amoveri: diceretque ipsam quoque vitam sibi molestam fore, nisi eam ad se reduxisset. Id illa audiens, nimio terrore consternata, majori se afficit cruciatu, cilicium asperrimum tenerrimo corpusculo injicit, jejunio se macerat, noctibus pervigil totam se in preces effundit, paternam despicit sedem, conjugis affectum negligit, mundi hujus amorem a se prorsus excludit, optat exul fieri, ne sit a Christo peregrina.

§ 4. Habebat tum apud se regium quoddam ornamentum, ex auro fùsile, gemmis et margaritis conspicuum, mille solidos appendens. Hoc per nonnam suam Fridovigiam, quam inter fideles proximam habebat et conjunctissimam, venerabili viro Joanni apud castellum Cainonense (*Chinon*) incluso transmisit, petens, ut Dominum pro ipsa oraret, ne rursus ad seculum reverteretur: tum etiam ut vestem cilìcinam ipsi mitteret, qua corpus suum excruciaret: simul etiam certiorem ipsam redderet, si quid spiritu didicisset de ea re quam ipsa formidaret: hoc etiam addens, si Regis ea esset voluntas, se malle tolli e medio, quam iterum Regi terreno jungi, quando jam in Regis coelestis esset admissa amplexus. Remisit autem ad eam ille vir Dei pannum cilicinum, unde ipsa sibi interius et superius effecit indumentum. Porro totam noctem idem vir sanctus in oratione pervigilans, ex divino instinctu in crastinum mandavit ei, Regis quidem eam esse voluntatem, sed non permissurum Deum, ut ea fiat: ante enim Regem, Dei justo judicio poenas daturum, quam eam conjugem recipiat. Id ubi illa cognovit, animo ad tranquillitatem revocato, ex divina inspiratione et Christi adjutorio, Pictàvis sibi monasterium construxit, Clotario Rege jubente, ut id fieret. Qua in re acceleranda diligentem ei navarunt operam, jussu Regis, Apostolicus Episcopus Pientius et Austrapius dux. In illud monasterium sancta Regina, mundi fallaciosa blandimenta respuens, hilariter ingressa est, ut perfectionis sibi ornamenta illic compararet. Magna autem puellarum frequentiâ, Christo sponso immortali ibidem collecta, Abbatissam constituit: et tam seipsam, quam omnia sua illius permittens potestati, nihil sibi reservare

voluit, ut expedita per Christi vestigia cursitaret: tantoque majores sibi opes pararet in coelo, quanto sibi amplius de mundo subtraxisset.

§ 5. Ibi sane sancta illius conversatio fervebat studio magnae humilitatis, charitatis ubertate, castitatis splendore, abstinentiae pinguedine: adeoque totam illic se coelesti amori impendit, ut Deum mundo corde complectens, Christum sui habitatorem sentiret. At bonis omnibus invidens, et humani generis inimicus diabolus, cui ne tum quidem obsequi voluit, cum adhuc in seculo degeret, eam persequi non cessavit. Ut enim per internuncios jam didicerat, praecelsus Rex Clotarius cum filio Sigeberto Turones venit sub devotionis praetextu, ut inde facilius Pictàvos adiret, ipsam Reginam repetiturus. Qua re illa comperta, literas scripsit cum divina obtestatione ad virum Apostolicum, Germanum Parisiensem Episcopum, qui tum cum Rege erat: easque per Proculum agentem suum, secretius misit cum xenio et eulogiis. Eas literas ubi perlegit vir Deo plenus, cum lacrymis se prostravit ad pedes Regis apud beati Martini sepulcrum, graviter eum obtestans, ut literis ei erat indicatum, ne Pictavum adiret. Tum Rex animo commotus, intelligens Reginae eas esse preces, poenitentiâ ducitur, et malis consiliariis conatus suos imputans, seque indignum judicans, qui talem Reginam diutius apud se haberet, itidem se prostravit ad pedes beatissimi Germani ante S. Martini limina, orans ut a B. Radegunde veniam ipsi peteret, ut illa condonaret, quod in eam, a malis consiliariis persuasus, peccasset. Et ecce ultio divina repente illos ipsos malos consultores persequitur. Sicut enim Arrius catholicam fidem oppugnans, intestina sua omnia in cloacam effudit: ita et istis accidit, beatam Reginam infestantibus. Porro Clotarius Rex, cum non ignoraret Reginam etiam apud ipsum commorantem, semper magis divinae, quam ipsius voluntati paruisse, divinum judicium metuens, rogat beatum Germanum, celeriter ut Pictavos proficiscatur. Obtemperat Regi vir Apostolicus Germanus, venit Pictavium, intrat in monasterium, in oratorio beatae Mariae ad sanctae Reginae pedes se abjicit, Regi veniam precatur. Illa gaudens se e seculi ereptam faucibus, clementer ignoscit, seque ad Dei famulatum applicat, jam expedita ad sequendum Christum, cum quo semper ierat, quem semper amaverat.

§ 6. Itaque ejusmodi studiis intenta, auctis vigiliis, perinde atque carceris se fecit sui corporis pernoctando custodem: et cum esset erga alios misericors, in seipsam severa et rigida fuit: aliis indulgens et liberalis, sibiipsi dura abstinendo et parca: ita ut non sat haberet corpus affecisse inediâ et jejuniis, nisi etiam de illo triumpharet. Id genus exercitiis occupata, eo casu, qui primo libro indicatus est, meruit eo pertingere, ut uni Deo libere vacare posset. Atque ab illo tempore fortioribus induta armis, sine

cessatione in preces, vigilias, lectionem incubuit. Ipsa cibos ad mensam inferebat: ipsa suis manibus lavit et extersit infirmorum pedes. Non famulae sibi passa est adhiberi solatium, sed ipsa devota cursitabat ad praestanda servitia. Multa se abstinentiae districtione afflixit, quamdiu licuit per adversam valetudinem. Mente enim Deo intenta, terrenum cibum non requirebat. Lectum permolestum ipsa sibi effecit, quem etiam ante susceptum religiosum habitum non aliquando molli fulcivit plumâ, non linteaminis nitor instruxit. Cinis et cilicium loco vestium ejus tenera membra domabant. De abstinentiae et servitutis ejus rigore multa habet primus liber.

§ 7. Intantum autem propter Deum se pauperem fecit, quo caeteris praeberet exemplum, ut manicas, quibus brachia indueret, non haberet. Itaque de caliga sua duas sibi confecit manicas. Sed paupertatem suam adeo celabat, ut eam etiam Abbatissa non sentiret. Quis vero ejus patientiam, quis puritatem, quis charitatem, fervorem spiritus, discretionem, benignitatem, zelum sanctum, perpetuam nocte ac die divinae legis meditationem digne poterit explicare? Cessanti illi a psalmorum meditatione vel praedicatione, monacha aderat, quae coram illa lectitare non desisteret. Denique usqueadeo ab ejus corde et ore laus Dei non recedebat, ut cum quandoque videret monasterii ostiariam praetereuntem (dicebatur autem illa quoque Radegundis), velletque eam nomine proprio appellare, pro Radegunde diceret Alleluja. Atque id sane crebro fecit. Nunquam autem ab ejus ore detractio, nunquam mendacium, nunquam maledictum contra qualemcumque hominem profectum est: et non modo ipsa nemini detraxit, sed neque detrahentem aequo ferre animo potuit. Pro suis persecutoribus semper oravit, et alios orare docuit. Congregationem, quam in Dei nomine magno pietatis affectu collegit, tanto amore prosecuta est, ut neque parentes Reges, neque maritum Regem se habuisse cogitaret: crebroque dum ad nos sermonem haberet, ita dicebat: « Vos elegi filias: vos mea lumina: vos mea vita: vos mea requies, totaque felicitas: vos novella plantatio. Agite mecum in hoc seculo, unde gaudeamus in futuro. Plena fide, plenoque cordis affectu serviamus Domino in timore. In simplicitate cordis quaeramus eum, ut cum fiducia ei possimus dicere: Redde Domine quod promisisti, quia fecimus quod jussisti. » Nunquam cuiquam faciendum aliquid imposuit, quod non prior ipsa fecisset.

§ 8. Undecumque quispiam Dei servus adveniret, solicite ex eo percontabatur, qua ratione ipse Domino serviret: et si quid novi ab eo didicisset, quod ipsa non faceret, cum multa alacritate id ipsa primo faciendum suscepit, atque deinde etiam alias suae congregationis monachas verbo docuit, quod exemplo suo faciendum ostendebat. Coram illa cessantibus per vices psalmis, nunquam intermittebatur lectio, non die, non nocte, non dum

vel paululum corpus reficit. Cum legeretur autem, illa pia solicitudine animarum nostrarum curam gerens, dicebat: « Si non intelligitis, quod legitur, cur non solicite requiritis speculum animarum vestrarum?» Quod si pro reverentia non ausae essent interrogare, illa materna curâ et affectu, quod lectum erat, in salutem animarum suis verbis et praedicatione explicare non cessabat, et sicut apis e diversis florum generibus mel sibi colligit, ita illa sua invitatione etiam invitis studium retinendi extorquebat. Noctibus vel unius spatio horae illa somnum captante, semper coram ea legebatur. Cum autem putaret ea quae legebat, illam obdormivisse, et propterea cessaret legere: illa mente Christo intenta, tamquam diceret, Ego dormio, et cor meum vigilat: ajebat legenti: Cur taces? perge legere sine intermissione. Mediis noctibus, quando surgendi aderat hora, licet ipsa jam cursum complevisset, et vix somnum sensisset, prompte surgebat e strato, parata ad servitium Deo dependendum, idque animo jucundo, ut posset dicere cum fiducia: Media nocte surgebam ad confitendum tibi Domine. Saepe autem et dormire visa est, et sub ipso sopore decantare psalmum, ut recte et ex sententia posset dicere: *Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper* (*Ps.* 18).

§ **9**. Eximiam ejus erga mortales omnes charitatem quis unquam possit imitari? Elucebant in ea virtutes omnes: modestia conjuncta cum verecundia, prudentia cum simplicitate, severitas cum mansuetudine, doctrina cum humilitate: denique vita immaculata, vita in quam non caderet reprehensio, vita semper aequabilis. Adeo vero se rebus suis omnibus nudavit, ut si alicui ex sororibus vinum dari voluisset, non esset ausa e suo cellario promere. Id ubi sensit Abbatissa, dedit ei vas quoddam octo modiorum, quod illa Felicitati expendendum commendavit. Inde vero a vindemia in vindemiam diebus singulis, ubicumque sancta jussisset, Felicitas promebat vinum, nec tamen quicquam ejus imminutum fuit, sed eadem semper copia permansit. Postquam novum advenit vinum, et cella vinaria plena erat, illa se satisfecisse credebat. Citius autem vasa alia exhauriebantur, quam illud, quod in omnibus sanctae parebat voluntati. Dominus Jesus quinque panibus et duobus piscibus quinque hominum millia pavit: et ejus ancilla, ubi aliquem indigere vidit, ex hoc modico toto anno refecit.

§ **10**. Erat semper de pace solicita, de patriae salute curiosa et anxia. Cum mutua inter se pace regna gauderent illa, quod Reges omnes diligeret, pro omnium vita Deum precabatur, et nos sine intermissione pro illorum salute et stabilitate orare docebat. Audiens vero mutuas inter Reges ortas simultates et animorum acerbitates, tota contremuit: scripsitque indissimiles ad eos literas, quibus hortabatur eos abstinere ab armis et bellis, pacem confirmare, ne patria periret. Scribebat quoque eorum

proceribus, rogans, ut praecelsis Regibus salutaria praeberent consilia, ut eis regnantibus, subditi et ditiones eorum florerent. Porro congregationi suae assiduas indicebat vigilias, cum lacrymis sanctimoniales adhortans, ut sine intermissione pro eis orarent. Quis vero dicendo possit consequi, quo illa se tum cruciatu affecerit? Ipsa intercedente, pax inter Reges, belli mitigatio, patriae salus conciliabatur. Cumque de pace apud Regem coelorum victoriam obtineret, magis ac magis Deo se devotam exhibebat, et omnium servitiis mancipabat. Nec curae illi erat cuinam inserviret, quae omnibus servire parata erat, pedes omnium suis lavans manibus, suis manibus extergens, et suaviter deosculans. Quod si vero permissum illi esset, instar Mariae, capillis eos suis extergere non cunctabatur.

§ **11**. Itaque pro tot recte factis et beneficiis, quae divino munere collata ei erant, Dominus virtutum largitor eam miraculis clariorem in Francia reddidit. Cum adhuc regnare videretur, ut se coelesti potius regno praepararet, oratorium sibi condidit, ut quoties a Rege se subduxisset, semper illic coeli Dominum invocaret. In quo sane oratorio divina praestantur beneficia ad ejus nominis invocationem, quae ibi assiduas solebat Domino offerre preces. Postquam autem in monasterio se inclusit, matrona Mannieris nomine, oculum suum contingere volens, sordes in eum intulit. Ejus una vox, unus dolor, unus clamor diu noctuque fuit, ut famulae suae Radegundis meritum ipsam sanando Dominus declararet. Etsi autem illa corpore ibi non esset, ad sui tamen nominis invocationem benigna adfuit. Divinitus enim permota fuit matrona illa, ut ad ejus oratorium se conferret, eamque invocans, se salutem adepturam crederet. Postquam ergo foemina doloris plena, ita ut manibus servulorum suorum sustentata, vix ad oratorium illud perduci posset, acerrimo affecta dolore, in pavimentum se abjecit, coepitque clamare: Domina Radegundis, credo te famulam Dei esse, cujus voluntas tibi potior et antiquior fuit, quam hominis: bona domina, domina piissima, miserere mei, subveni infelici, ora pro me, ut mihi reddatur oculus: gravi enim cruciatu et dolore affligitur anima mea. Tum illa, quae dolores omnium in se transtulit, dum in corpore maneret, donec eis mederi posset, benigne exaudit se invocantem, et Domino miserante, ad ejus intercessionem dolor fugit, salus reversa est. Oculum, quem jam perdidisse se credebat, non nisi dolorem sentiens, sanum matrona recepit: quaeque tot diebus nec cibum sumpserat, nec lumen coeli viderat, pedibus suis absque illius adminiculo incolumis domum rediit, Domino usque in praesentem diem gratias agens.

§ **12**. Adjiciatur et aliud in laudem Christi. Vinobisga, una ex famulabus ejus, ausu temerario in cathedra beatae Reginae jam defunctae sedere non dubitavit. Mox divino percussa judicio

ita arsit, ut cunctis cernentibus, fumus ab ea in sublime proficisceretur. Tum illa coram omni populo proclamat, ream se confitetur, se propterea ardere dicit, quod in beatae Radegundis sede resedisset. Tribus diebus et noctibus totidem continuum passa incendium, vociferans clamabat: Domina Radegundis peccavi, perperam egi: ignosce, refrigera membra diro cruciatu ardentia: quae es larga misericordiâ, et bonis operibus illustris et gloriosa, quae misereris omnium, mei miserere. Tantam autem ejus poenam cernens omnis populus, pro ea precatur B. Radegundem, tamquam si praesens adesset (ubicumque enim ex fide invocatur, adest): Bona domina, parce ei, ne tanto cruciatu infelix deficiat. Itaque ad preces omnium illa beatissima benigne condonavit, ignem furentem compescuit, sospes misera ad domum suam rediit. Ejus vero poena omnes fecit cautos ac devotos.

§ **13**. Quantam illa, posteaquam in monasterium se contulit, sanctarum reliquiarum multitudinem precibus fidelissimis aggregaverit, testatur Oriens: Aquilo, Auster et Occidens confitetur. Undique enim gemmas pretiosas, coelo reconditas, et quas paradisus habet, et muneribus et precibus, ut adipisceretur, effecit. Apud illas vero sine intermissione meditari psalmos, et hymnos sibi depromere videbatur. Perlatum est ad eam, Mammetis * martyris sacros artus Jerosolymis quiescere. Illa instar hydropicae mire sitiens, avide haec hauriebat. Sicut enim qui hydròpe laborant, quanto plus bibunt, tanto majori ardent siti: ita et ipsa rore Dei perfusa, magis incaluit. Itaque virum venerabilem Reculum presbyterum, qui tum secularis adhuc erat, et hodieque superest, ad patriarcham Jerosolymitanum transmisit, petens beati Mammetis pignora sibi donari. Ejus preces vir Dei benigne admittens, orationes populo indixit, cupiens nosse Dei voluntatem. Tertio die Missâ celebrata, ad beati martyris sepulcrum cum omni populo accessit, altaque voce et plena fide dixit: Obsecro te confessor et martyr Christi, si vera est ancilla Dei beata Radegundis, innotescat gentibus potentia tua, permittasque de pignoribus tuis mentem fidelem accipere quod poscit: Oratione completa, cum populus omnis respondisset, Amen, venit ad sanctum sepulcrum, semper beatae fidem pronuncians, contrectat sacra membra, scire cupiens, quaenam ipse martyr beatissimus dominae Radegundi donari velit. Tangit manus dextrae singulos digitos. Ubi ad minimum ventum est, leni attactu e manu amotus est, ut beatae Reginae desiderio satisfieret. Eum ergo digitum vir Apostólicus, eo quo par erat honore, beatae Radegundi misit. Ab Jerosolymis vero Pictavos usque in ejus honorem semper divinae laudes promebantur. Quis vero pro dignitate explicet, quam ardenti animo, quam fida devotione, tantum illa munus expectans, sese abstinentiae mancipárit? Postquam autem hoc coeleste donum cum

* Sive Mamantis, xvii huj.

multa animi alacritate accepit, tota hebdomadâ cum universa congregatione psallentium vigiliis et jejuniis se accommodavit, Deum benedicens, quod tale munus consequi meruisset. Sic Deus suis fidelibus, quae postulant, non negat.

§ 14. Crebro autem et suaviter et quasi aenigmatice dicere illa solebat, nemine intelligente, quid sibi iis vellet verbis: « Cui animae suae salus curae est, summopere timere debet, si miracula per ipsum fiant. » Sed quanto illa studiosius ea evitare volebat, tanto magis virtutum et miraculorum auctor Deus eam sibi in omnibus fidelem declarabat: adeo ut morbidi omnes, quocumque essent affecti morbo, si eam invocarent, sanarentur. Leo vir illustris, ad synodum evocatus a viris Apostolicis Leontio et Eusebio Episcopis, cum iter ageret, oculis ejus magna incidit caligo, sanguinis nube eos obtegente, ita ut nisi famuli eum ducerent, viam prorsus non videret. Ingressus ergo in beatae Radegundis monasterium, ubi filias suas ei devote tradidit Domino servituras, ad oratorium beatissimae Mariae Virginis se contulit, et post oblatas preces, fide plenus, super sanctae cilicium se prostravit, eamque invocans, tam diu illic permansit, donec dolor abscederet, dissipataque caligine, sanguis concretus in venas, unde manarat, se reciperet. Ita qui aliorum sustentatus manibus eo advenerat, oculis sanis abscessit: et qui de cilicio beatae lumen receperat, laetus atque incolumis ad Sinodum ire perrexit. Isthuc autem, ipso referente, universa deinde Synodus cognovit, et cum revertisset, suo ore nobis quoque enarravit. Devotione itaque incitante, dominae Radegundis basilicae fundamenta jecit, et in fabricae usus centum est solidos largitus.

§ 15. Ecquis vero certum illorum numerum inire queat, qui adversa correpti valetudine, ad ejus invocationem curati sunt? Quis autem unquam eam videns, terrestrem hominem credidit? Equidem per Deum coeli fidenter et vere dico, omnium oculis ita semper animum ejus in vultu illius resplenduisse, ut non immerito extrinsecus cerni liceret, quid intrinsecus illa gereret. Post congregatas autem Sanctorum reliquias tanto complebatur gaudio spiritali, acsi ipsum Dominum e sublimi sede majestatis descendentem visibiliter apud se haberet: quem tamen licet corporeis non cerneret oculis, animo sedulis precibus intento contemplabatur. Et quia *Dominus non privabit bonis eos qui ambulant in innocentia* (*Ps.* 83), et qui toto corde, tota animâ, tota mente illum inquirunt, sicut haec beata fecit, pro sua benignitate et clementia illi inspiravit, quippe qui in ejus pectore perpetuum haberet domicilium, ut instar beatae Helenae, sapientiâ et timore Dei atque operibus bonis plenae, lignum illud salutare perquireret, a quo pretium mundi pro nostra salute pependit, ut nos e potestate satanae eriperet. Quo reperto, ambabus beata Helena plaudens manibus, flexis humi genibus Dominum adoravit, atque ex mortui

resurrectione declarato, exclamans dixit: In veritate tu es Christus filius Dei, qui in mundum venisti tuos captivos, quos creasti, pretioso sanguine redimere. Quod igitur fecit sancta Helena in Oriente, hoc fecit beata Radegundis in Galliis. Sed quia sine consilio nihil facere voluit, quamdiu vixit in hoc mundo, literis ad Sigebertum excellentissimum Regem datis, petiit ab eo, ut cum ejus bona venia liceret ipsi pro totius patriae salute et regni ejus stabilimento, lignum salutaris Crucis Domini ab Imperatore expetere. Illo clementissime sanctae Reginae precibus annuente, devotione plena cum multo desiderio ad Imperatorem non munera misit, quippe quae causâ amoris Christi pauperem se fecerat: sed Sanctos jugiter implorans, nuncios suos ablegavit, Sanctorumque suffragiis, quod optabat adepta est. Imperator enim et beatum lignum Crucis Domini *, auro et gemmis ornatum, multasque Sanctorum reliquias, quas Oriens obtinebat, ei per legatos transmisit, una cum Evangeliis, auro gemmisque decoratis.

§ **16**. Ut autem salus mundi in Pictavorum urbem cum sanctorum reliquiis advenit, misit devotus Rex virum illustrem Justinum ad virum Apostolicum Euphronium episcopum, praecipiens ut cum honore condigno gloriosam Domini Crucem et Sanctorum reliquias in monasterium dominae Radegundis inferret. Quod ut factum est, exultavit mirifice beata illa cum omni congregatione, tale sibi donum caelitus collatum, quod propitium Deum effecturum esset suae congregationi, quam in Dei servitium collegisset: nimirum spiritu praesentiens, post decessum suum quam esset exigua monasterii ejus futura facultas, licet ipsa cum coeli Rege gloriaretur. Ut ergo illi subveniret, instar optimi provisoris et pastoris boni, ne oves usquequaque desereret, pretium mundi de pignore Christi, e longinqua regione expetitum, in loci ejus honorem et populi salutem suo in monasterio reliquit: ubi divina agente virtute, caecis redditur lux, aures surdorum patescunt, mutorum linguis suum restituitur officium, claudi ambulant, daemones profligantur. Quid multa? Quisquis morbo laborans, quicumque tandem ille sit morbus, ex fide eo accedit, per sanctae Crucis virtutem recedit incolumis. Pro quo ineffabili dono, quod in hanc urbem beata intulit, quisquis ex fide vivit, ejus nomini benedicit.

§ **17**. Porro clarissimis Regibus, et serenissimae Reginae Brunechildi, quos haud vulgariter dilexit, atque etiam sacrosanctis ecclesiis et eorum Episcopis cum divina obtestatione suum commendavit monasterium. Pro coelesti autem hoc munere misit supradictum presbyterum cum aliis, gratias ut agerent Imperatori.

* Scilicet S. Ligni particulam. Tunc ut B. Reginae, in quam summa ferebatur observantiâ Venantius Fortunatus satis devotioni faceret, hymnos conscripsit, *Vexilla Regis prodeunt*, et *Pange lingua gloriosi praelium* (lauream) *certaminis;* cujus pars secunda alterum conficit; *Lustris sex qui jam peractis*, juxta correctionis Rom. lectionem: Lustra sex qui jam peregit etc.

Quibus redeuntibus, mare fluctibus coepit agitari, ita ut multis illi objecti periculis, ejusmodi procellas et tempestates nunquam se vidisse faterentur. Quadraginta diebus et noctibus in medio mari in summum vitae discrimen conjecti, cum vitam plane desperarent, et mors eis ob oculos versaretur, inter se mutuo conciliati, pelago illos jamjamque absorbere cupiente, voces in coelum dabant, ita dicentes: Domina Radegundis, subveni servis tuis, ut qui tibi obedivimus, sine subsidio non pereamus. Libera nos de praesentissimo submersionis periculo. Ubicumque ex fide invocaris, misereri soles: adjuva ergo etiam tuos, ne pereamus. Ad has voces in medio mari columba ad eos veniens, navem ter circumvolavit. Cumque tertio id faceret in nomine sacrosanctae Trinitatis, quam beata Radegundis semper in suo habuit pectore, famulus ejus Benesarus manum extendens, e cauda ejus tres extraxit pennas: quas mari intingens, tempestatem sedavit. Ita ad sui nominis invocationem beata Radegundis in columbae specie apparens, suos ex ipsis mortis faucibus reduxit ad vitam. Facta ergo tranquillitate in mari, illi alta voce exclamabant: Advenisti bona domina, pietate plena, ut tuos captivos eriperes, ne fluctibus absorberentur. Nec illi soli liberati sunt, sed etiam alii omnes meritis beatae illius. Eas pennas ad nos attulere ii ipsi a tanto periculo educti, et per loca sancta pie distribuerunt. Itaque, ut diximus, ubicumque invocatur beata Radegundis, benigne exaudit. Si febricitans quispiam, aut pustulâ vexatus, aut alia quavis afflictus infirmitate, in longinqua positus regione, ob itineris prolixitatem ad eam venire non potuit, candelâ in ejus nomine accensa, omnem febrem depulit.

§ 18. Quanto amore congregationem suam prosecuta sit, nemo vel centum linguis explicare queat. Instituit ipsa, ut mensae illis assidentibus, semper lectio adhiberetur: ne solae fauces haurirent cibum, sed aures etiam susciperent Dei verbum. Quicquid aut aliis praecepit faciendum, aut ipsa fecit, semper causâ Christi id egit. Ita etiam quicquid vetuit alias facere, aut sibiipsi interdixit, non nisi Dei impellente zelo id fecit, nihil secundum carnem aut faciens, aut sapiens. Et quia nunquam ab opere Dei otiosa esse voluit, insistebat orationi, lectioni, eleemosynis et praedicationi sine intermissione, ut ne qua posset ignorantiae praetextu se tueri. Tanta in ea fuit divinae gratiae largitas, ut humilitatis magistrum Dominum Jesum, qui a coelesti solio in terras descendit, imitando, eum spiritu secuta sit, quocumque ivisset. Cum sanctimoniales omnes cubitum irent, illa pernoctans in oratione, et sancta dexterâ sua Crucis signum exprimens, totam servabat congregationem. Stabat quandoque nocte ante cellulam suam, corde et ore preces Canonicas depròmens: cumque nocturna avis, hominibus invisa, in medio monasterio ab arbore clamitans, ei infesta esset ululatu suo, una ex adstantibus dixit ad eam:

Domina, si jubes, tuis verbis abigam avem hanc. Illa respondit: Si noxia est, abi, et ejice eam in nomine Domini: interim vero Crucis signum in eam edidit. Venit illa ad avem, et dixit: In nomine Domini Dei nostri Jesu Christi jubet domina Radegundis, si non es missa a Domino, ut hinc recedas, nec ausa sis hic edere clamores. Aufugit mox avis haud aliter quam si ipsius ore Dei verba illa prolata fuissent. Et merito quidem illi obediebant aves et bestiae, quae semper divinis praeceptis obtemperasset.

§ **19**. Anno uno ante obitum suum vidit in visione locum sibi praeparatum. Venit ad eam juvenis praedives, idemque formosissimus. Qui cum comiter eam attingeret et blande compellaret, illa zelo permota pudicitiae, ejus blanditias respuebat. Tum ille ait ad eam: Quid adeo mei ardens desiderio cum tot lacrymis me rogas, me gemebunda requiris, me profusis precibus expetis, mea causâ tam duriter te habes, tam multo cruciatu te afficis, cum ego tibi numquam non adsim? Nulli dubium est, ab illo visitatam esse, cui se toto pectore addixerat: indicatamque ei adhuc in corpore manenti gloriam illam qua esset fruitura in coelis. Eam visionem duabus bene fidelibus secreto cum obtestatione revelavit, graviter interdicens, ne ipsa superstite ulli aperirent. Sunt multa alia, nec ea vulgaria, quae tamen praeterimus prolixitatis vitandae causâ. Sane quoties ejus amoris, nutricationis, charitatis, praedicationis, omnis sanctae conversationis recordamur, dolore torquemur, moerentesque diductis oculis requirimus tantam pietatem et humanitatem, et non conspicimus. O duram sane conditionem nostram, in quam infelices incidimus. O piissima domina, debebas obtinere a coeli Domino, ut te antecederent oves tuae, quas collegeras: et tu instar boni pastoris gregem subsequens, eum Domino exhiberes.

§ **20**. Sed veniamus nunc ad ejus felicissimam a corpore emigrationem, quam sine profusis lacrymis referre non possumus. Usque ad diem illum, quo hinc excessit, nunquam quicquam de cursu, quem susceperat, imminuere voluit, memoriâ retinens, non qui coeperit, sed qui perseveraverit usque in finem, eum salvum fore. Ubi jam ad vitae finem pervenit sanctum ejus corpusculum, longa pro Christi amore ducens martyria, et multiplices perpessum cruciatus, omnes sanctimoniales, lugentes et flentes, ejus lectulo assistebant: ejulantesque voces ad coelum dabant, clamantes: Domine, ne permittas nos tam gravi damno affici. Lumen nostrum tollis a nobis: cur nos in tenebris relinquis? Et quia illa, quicquid facere constituisset, id die natalitio Salvatoris facere solebat, ejus quoque beatus decessus ita evenit. Quarta feriâ mane Idibus Augusti clausi sunt ejus oculi, et nostri obscurati. Vae nobis, quia peccavimus: afflictum est in dolore cor nostrum. Flemus et plangimus, quod te diutius, vita nostra, habere non meruimus. Eam jam paradisus recipit, ut glorietur

cum Domino. Credimus non deserturam eam illas, quas ei placere voluit. Flenda ergo nobis jam non est, sed reverenda. Amisimus quidem in praesenti seculo dominam et matrem, sed ad regnum Christi praemisimus intercessorem. Magnum illa gaudium excitavit in coelis, intolerabilem nobis dolorem in terris reliquit.

§ **21**. Migrante sancta ejus animâ e seculo ad Christum, Episcopus Pictavensis non erat domi. Abiit ergo nuncius ad virum Apostolicum, dominum Gregorium Turonensem Episcopum. Ille mox advenit, et quantum suis ipse conspexit oculis, antequam eam sepeliret, ejus virtutes in libro miraculorum inseruit. Veniens autem ille ad locum, ubi sanctum jacebat corpus, sicut ipse post sacramentum lacrymans dicebat, in forma humana vultum vidit angelicum. Facies enim illius instar rosae et lilii nitebat. Unde haud secus ille contremuit et extimuit, atque si ipsam Domini Jesu sanctissimam matrem sibi adstantem videret. Expectabatur interim vir devotus et Deo plenus Pictavorum antistes, ut eam quo par erat honore sepulturae mandaret. Sanctimoniales omnes apud ejus torum stabant psallentes: si vero psallentium voces vel paululum reticerent, mox planctus audiebatur intolerabilis. Triduo expectatus praesul, qui tum suam dioecesim visitabat, cum non veniret, is quem diximus vir Apostolicus Gregorius, de ejus humanitate praefidens, in basilica S. Mariae, ubi sacra ejus monasterii virginum corpora conduntur, eam inprimis honorifice tumulavit (*a*). Cumque corpus ejus sub muro cum psalmodiis deportaretur, quandoquidem instituerat illa, ut nulla vivens extra monasterii fores egrederetur, tota congregatio in muro lamentans, ita ut planctus ejus superaret psallentium voces, pro psalmo lacrymas, pro cantico gemitum reddebat. Orabant superne, ut sub turre nonnihil quiesceret feretrum, in quo beatae corpus portabatur, graviter ferentes ejus absentiam.

§ **22**. Ibi tum, ut Dominus fidelem famulam suam declararet, corpore ejus in medio populi deposito, caecus quidam lumen recepit: qui multorum annorum passus caecitatem, ubi ad corpus accessit, ita sanatus est, ut nunquam luminibus orbatus fuisse

(*a*) Monasterio virginum S. Crucis, extra muros Pictaviensis urbis, a sancta Regina excitato adnexa erat nova ecclesia S. Mariae quam supradictus Arnegisilus Abbas extrui curaverat. Nondum sacrata haec erat cum corpus excepit Sanctae sepulcro condendum Sed aucta celeriter miraculis frequentiâ et celebritate, a S. Radegunde nomen Basilicae est factum. Ibidem anno MCCCCXII incorruptum corpus detectum est; Calvinistarum furor paullo post med. decimisexti saeculi combussit. Exigua tamen pars cranii et unius brachii, vel illis sacrilegis erepta focis, vel jampridem inde abstracta, cum nonnullis rebus quae ad eam pertinuisse dicuntur et prodigiosa clarent virtute, diversas in ecclesias distributa, adhuc asservantur. Eversi S. Crucis coenobii situm ex parte occupant Episcopales aedes; in proximo viridario vestigia curiose investigantur cellulae quam S. Abbatissa incoluerat. Basilica autem in qua sacrum corpus depositum fuerat, pluries reaedificata, a frequentibus invisitur advenis vota vel nuncupantibus vel solventibus, ad sepulcrum ossibus quidem vacuum, sed hodiedum tamen gloriosum. Missiaci apud Suèssiones (*Missy S. Radègonde*, sive *Missy*-sur-*Aisne*) ubi plura Sanctae nostrae Vitam illustrantia evenerunt, curiata ecclesia ornatur Reliquia ossis manus laevae B. Reginae cum annulo quem gestare consueverat. Pignus, authentico documento munitum, detulerat ex recognitione corporis, anno MCCCCXXVIII, Episc. Pictav. Simon de Cramaud; et maxima religione solemnibusque ritibus ab incolis et confluentibus peregrinis colitur. (*Ex* GUERIN Petits Bollandistes).

videretur. Vivit hodieque clare videns. Cum autem jam humata esset a Gregorio Episcopo, operculum tumulo ejus non est ab illo impositum, donec rediret Pictavensis antistes. Itaque libere cereos ad eam adferebant omnes, sepulcrum circumstantes, et singulae suis cereis nomina sua inscripserant, dabantque cereos omnes per ordinem uni e famulis. Et ecce existit contentio in populo, aliis dicentibus cereos illos in ejus sanctum sepulcrum mittendos esse, aliis id negantibus. Interim e pueri cereos tenentis brachio unus exiliens, et populum omnem transcendens, in sepulcrum ad pedes beatae se demisit, litem omnem eoipso dirimens. Inspecto cereo, inventum est nomen Calvae in eo scriptum. Ea re perspecta, Episcopus et plebs omnis, beatae Radegundis virtutem admirantes, Dominum benedixerunt.

§ **23**. Quae vero post ejus decessum eo in loco declaratae sint virtutes et edita miracula, quot daemoniaci liberati, quot pulsis febribus curati, quis vel numerare sufficiat? A Burgundia cum Episcopo quodam venit Pictavium ejus Abbas, Abbo nomine. Is magno illic dolore dentium vexatus, nocte et die clamores edebat, mortem adventare cupiens, ut posset tanto levari cruciatu. Incidit autem ejus animo, Deo inspirante, ut se curaret in sanctae Radegundis basilicam perduci. Ingressus intro, cum fide se ante sepulcrum humi prosternit, mortem prae oculis habens, operimentum sive pallam tumuli mordicus apprehendit, et qui septem diebus nec cibum sumpserat, nec somnum capere poterat, ab illo morsu somno corripitur, doloreque fugiente, sanus abit ad hospitium. Multi hoc postea ab ejus ore acceperunt, cum ille palam testaretur, se dominae Radegundis virtute ab ipso mortis aditu revocatum.

§ **24**. Habet hoc consuetudo, ut in feriis beati Hilarii Episcopi reliqua monasteria circum adjacentia, in mediam usque noctem illic vigilias celebrent: a media vero nocte singuli Abbates cum suis fratribus ad sua revertantur monasteria, nocturnas preces persoluturi. Itaque cum in beati antistitis basilica vigilarent, toto illo noctis spatio energumeni clamabant. In iis duas foeminas dire exagitabat malus daemon, unam praesertim, ad cujus fremitum tota basilica tremebat. Abscedente autem inde venerabili Arnegisilo, Abbate basilicae beatae Reginae Radegundis, et cum suis monachis ad suam basilicam redeunte, foeminae illae clamabant post eos, et ingressae in basilicam, vociferantes orabant, ut domina Radegundis ipsis parceret. Cum ergo matutinae preces dicerentur, altera sanata est, quam daemon ter quinis occupaverat annis: altera ad Tertiam ante basilicae fores liberata: nec postea eis nequissimus spiritus nocere potuit.

§ **25**. Quam larga est et dives misericordia Dei, ut suos faciat trepidare, et loca sanctorum inquirere? Virtutum largitor per suos fideles dispensatim suam declarat potentiam. Alii enim

liberati sunt in basilica sancti viri, alii in basilica dominae Radegundis: ut quorum erat par gratia, virtus quoque indissimilis ostenderetur. Quisquis etiam usque ad vitae desperationem male habet, si palam inferiorem altaris * in aquae calicem intingat, potumque illum hauriat, mox somnus ei accedit, morbus abscedit, Christo largiente. Multae illic quotidie fiunt virtutes et miracula in Christi nomine. Nos sane fideli devotione et debita sedulitate veneramur eam in terris, cujus animam confidimus, gaudemus et gloriamur praefulgere in coelis: illo praestante, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat in secula seculorum, Amen.

VITA S. CONF. WERENFRIDI

QUI FUIT EX APOSTOLICIS VIRIS, MISSIS EX ANGLIA, AD CONVERTENDOS HOLLANDOS, FRISONES, GELDRIENSES, SAXONES, ETC. EX ANTIQUISSIMO MS. CODICE ECCLESIAE TRAJECTENSIS.

Ob. anno probab. 760 — Nat. Anglus.

§ 1. Cum Dominus et Salvator noster sol justitiae, suae claritatis radios ubique per mundum vellet clarificare, longe lateque stellas per orbem ejusdem claritatis oriri fecit innumeras, quae luce virtutum aeternae noctis effugarent tenebras. Sole etenim absente, solent stellae terram irradiare: ita doctores sancti, qui sunt stellae firmamenti, quasi sole perenni non ubique praesente, genus humanum sanctae praedicationis perlustrant lumine. Quorum perplurimos Hybernia sive Scotia mundo protulit, nonnullos Britannia eique adjacens Northumbria procreare meruit. Inter quos summus pater Wilibrordus ** et lucifer inter stellas exoritur clarissimus, et meritorum luce clarior caeteris in orbe procreatur, cujus radiis non modica pars mundi perlustratam se esse laetatur, quia gentem Francorum sanctae eruditionis dono sublimavit: Frisonumque feritatem divino cultu praedicando mancipavit. Ille vero cum postpositis omnibus peregre proficisci sibi proposuit: beatus Werenfridus, qui in eisdem partibus Anglorum oriundus extitit, non solum sanctum Wilibrordum cum exemplis verumetiam studuit sequi vestigiis. Spernens autem patriam parentesque amore divino, utpote pii patris eruditus exemplo, se praedestinavit in hac peregrinatione peregrinari, qua citius aeternae patriae particeps postmodum mereretur fieri.

§ 2. Sanctus autem Wilibrordus, Deo praedestinante sedis

* Intellige pannum cooperientem Sanctae tumbam.
** Consule *Vitam* S. Lebuini in Surii nostri, Vol. III, p. 699.

Episcopalis in Trajecto gubernans cathedram, multisque tanti viri sanctitatem prospiciens esse profuturam, quemdam suae Dioecesis locum Elste vocatum, paulo ante a Carolo sibi traditum, commendavit, eique sanctae praedicationis curâ regendum. Est enim quaedam insula valde populosa Batue nuncupata, quae Rheni fluminis undique alveo circumcingitur, cujus in medio locus idem supradictus situs esse cognoscitur. Hunc igitur vir vitae venerabilis, ut suus pastor decreverat, divina secum comitante gratiâ regendum susceperat, nil tamen ambiens terreni honoris, sed potius pii patris obtemperans praeceptis. Quid plura? Res inibi quae ad Ecclesiam attinet propere construitur, antiqui erroris cultus omnino dejicitur, locus sanctorum patrociniis oppido dicatur, plebs sancta praedicatione sanctificatur, fit Deus per tanti viri meritum populo placabilis, sibique populus esse meretur acceptabilis, juxta illud quod in Apoc. scriptum est: *Et ipsi populus ejus erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus.*

§ 3. Sanctus antem Werenfridus, utpote prudens dispensator quem constituit Dominus suus super familiam suam, gregi Dominico Evangelici dogmatis affatim administrans alimoniam, quod verbis edocuit, operibus adimplevit: quod salutari admonitione praemonuit, moribus et exemplis ostendit. Fuit etenim ultra vires fandi bonorum operum exhibitione praeditus, consolatione providus, humilitate nulli comparandus, susceptione pauperum cunctis imitandus, mitis in animo, dulcis in eloquio, pernox in vigiliis, efficax in jejuniis, solummodo fide vivens, quia justus ex fide vivit: incultus in habitu, placidus in vultu, sedulus in oratione, studiosus in sacra lectione, jugi legis Dei meditatione deditus, castitate praecipuus, omniumque morum honestate perspicuus, desperantium reformator, dolentium consolator: Quia dolentibus condoluit, infirmantibus congemuit, juxta vocem Doctoris Gentium, dicentis (2. *Cor.* XI, 29): *Quis infirmatur, et ego non infirmor?* Sic igitur recto calle per hujus mundialis naufragii circulum suae professionis direxit remigium, ut id deliciis spiritalibus honestatum ad aeternae quietis perduceret feliciter portum. Quid in tantis morabor? Sed adhuc vel pauca de multis, causâ compendii, memorabor. In hoc enim viro satis dictum puto, quod mundum cum suis illecebris despectui habuit omnino, non nisi coelestia cogitavit, quae Deo sunt placita inhianter perscrutari non cessavit, seculo nudus, fide ditatus, corporaliter tantumdem constitutus in terris, spiritualiter proculdubio versabatur in coelis; ut ait Apostolus: Nostra autem conversatio in coelis est. Nec satis sancto viro videbatur, si ibidem dumtaxat illius patriae plebem Domino lucraretur, sed Ecclesiam in villa Westervoert nominata constructam, quae in ipsa Rheni fluminis ripa sita esse cognoscitur, a supradicto pontifice sub cura regendi suscepit gubernandam.

§ 4. Beatus enim vir die noctuque secum tacite revolvens quid sanctis doctoribus Scriptura veritatis promittat, dicens: *Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates* (*Dan.* XII). Nec mora, vir per omnia Deo devotus, coelesti rhomphaea viriliter armatus, Ecclesiasticae rei destructa reaedificat, pessumdata strenue restaurat, et restaurata deifice gubernat, spirituali vomere corda plebis evidenter exàrat, insuper et Evangelicae lucis semina non parce seminat: *quia qui parce seminat, parce et metet* (2. *Cor*. IX). Seminavit in benedictione, ut perennis gaudii messem meteret in remuneratione. Seminavit in spiritu, quatenus de spiritu coelestis regni commercium collegisset in futuro. Messem vero Dominici segetis superni roris fluentis incessanter irrigavit irriguis, et exinde fructum modo centesimum, modo sexagesimum Domini sui transvexit ad horreum. Quicquid terrenae facultatis vel aliorum largitione, vel propriae operationis labore susceperat, nil ultra naturalem usum sibi poposcerat, sed per manus pauperum ad superni Regis studiose transmisit aerarium, ubi fures non effodiunt nec furantur, nec aerùgo nec tinea demolitur, illicque cor suum indissociabiliter defixerat, quoniam illo tota mentis intentione tetenderat.

§ 5. Haec et his similia dum vir sanctus per singula plene peregit, utrorumque locorum règimen in Christo firmiter stabilivit, suae resolutionis imminebat tempus, ut peracto temporalis militiae congressu, Christi Regis castra mereretur intrare coronandus. Ille autem ad Dominum suum cum duplicato talento jam sibi credito laetus redire non trèpidat, cui specialiter Dominica voce dictum fuisse nemo nostrum dubitat: Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Vir igitur sanctus in villa Westervoert supradicta, vi febrium corporaliter attactus, adoptabili dierum jam numero provectus, coepit carne languescere, quia tunc se persensit in anima convalescere. Convocatis itaque ad se religiosis viris utriusque videlicet ordinis, eos ut pater egregius in fide confortabat, eisque mox se migraturum esse de carne revelabat. Nec longo post intervallo facto, sanctarum exequiarum more peracto, totius colluvionis immunis, meritorum trophaeo insignis, ex hujus carnis migravit ergastulo, sine fine feliciter gavisurus in Domino. Quis ambigat omnium illorum lamenta graviter ingruere? Quis adstantium gemitum vel fletum potuit sustinere? Erat illis itaque jure lamentandus, qui modo nobis est suppliciter venerandus. Egrediente quidem sancta de mole carnis animâ, circumstantes tam miri odoris invaserat fragrantia, ut cunctis manifestissime declararetur, quod tanti viri spiritus per manus Angelorum ad coelestem aulam deduceretur.

§ 6. Mox ut terram hujuscemodi rumor pertonuit, plebs illuc

universa dolens affluxit, totaque Batua gemens atque moerens per profunda supradicti fluminis stagna ruit illuc undique confluentes, corpus exanime circumstetere dolentes. Fit ratio de sepultura corporis, quae populo contulit causam non modicae dissensionis. Fervet dolor unus adstantium, sed non eadem voluntas omnium. Insulanensis enim multitudo sanctum corpus ad Elst depromit debere deferri, ibique loco proprio terram terrae commendari. Nobis, inquit, vivus extitit pastor, noster et erit apud Deum perpetuus intercessor. Quod nobiscum carne vivens inchoavit, nunc regnans in Christo adimplere debebit. Ad haec adversa pars altera populi: Recte etenim, inquit, hic requiescit corpore, ubi ipse spiritum voluit relaxare. Sit vobis satis eum habuisse carne vivum, quem habere gaudemus et modo carne mortuum. Quod vobiscum conversans erudiendo peregit, nobiscum et nunc requiescens regnando coelitus adimplebit.

§ 7. His etenim verbis populo satis diu inter se altercante, quidam presbyterorum consilio meliores, in hanc vocem prorupere: Legimus, inquiunt, de arca testamenti Domini quondam in captivitatem ducta, quod ipsi qui eam captivaverant, super novum plaustrum eamdem imponerent, binasque vaccas, domi reclusis illarum vitulis, eidem plaustro subjugarent, ut ab eis plaustrum cum arca traheretur, et ad propria nutu divino deduceretur, quod et factum est. Fiat et inde hujuscemodi rei approbatio: sanctum corpus deferatur ad navem ilico, et si navis ipsa, nullo vestrum remigante, amnem ultro transierit, manifestum erit nobis omnibus quid ipse voluerit. Nec minus exinde plaustrum novum cum duabus vaccis, quae domi lactabant vitulos, praeparentur, ut in eo gleba sancta collocata, quocumque deducenda sit, deducatur. Ad haec protinus omnes assensere. Nec mora: navim quantocyus praeparant, feretrum cum hymnis et psalmodiis ad litus deportant, navim deponunt, in medio neminem intrare permittunt. Res admodum cunctis admiranda, navis eadem tam recto itinere amnem transmeans, se ad litus alterum applicuit, ut ipsam Angelico rèmige ductam esse cunctis patenter innotuit. Mox ut haec circumstantes adspexere, omnes una voce Dominum collaudavere, qui eis per tale miraculum dignatus est servi sui meritum ostendere. Tunc proculdubio supradictae rei exemplum assequitur: plaustrum novum cum vaccis duabus, ut supra dictum est, citius acquiritur, et sanctum corpus in eo reverenter supponitur. Quid multa? Vaccae quidem, quae nunquam juga sustinuere, tam private vehiculum subiere, quasi semper in eo solitae essent opere, vitulorum prorsus immemores, per dèvia nequaquam errantes, per rectam semitam iter tetenderunt, sanctumque corpus usque ad Elste perduxerunt, cum Angelorum, ut credendum est, comitatu atque populorum Deum collaudantium concursu. Illuc quoque, ut dignum fuit, cum omni

veneratione tantae pretiositatis thesaurus commendatur sepulturae. Ibi enim per tanti patris intercessiones multae miraculorum declarantur a Domino virtutes, quas prior aetas adhuc fide recens oblivioni tradidit, sed mox fide maturior, vix pauca de multis memoriae commendare curavit, quae in sequentibus lectio recitabit.

§ **8**. Fuit quidam vir in partibus Aquitaniae Ancelinus nomine, qui prorsus omnium membrorum officio destitutus, solo aspiramine vixit anhèlus. Ille autem cum quodam vespere miserabiliter, ut contractus, stratu suo collocaretur, ei per nocturnam visionem nominatim dicitur: Anceline vis sanus effici? Si sanari curabis, ostendam tibi quo iturus erit. Est locus in longinqua regione qui appellatur Elst, ubi confessor Christi Werenfridus requiescit corpore: si illo perveneris, ejusque suppliciter interventum invocaveris, per ipsius meritum optimae sanitati restituèris. Post haec expergefactus a somno fit attonitus in animo, nomen loci secum retinuit, sed viam per quam iturus esset, minime sapuit: fidem adhibuit visioni, quia laetus efficitur ex promissione remedii. Nec moram pergendi diu distulit, quia se in longum morandi poenituit: sui itineris vehiculum praeparavit, Christoque duce, quo sibi eundum erat, citius pervenire non tardavit. Cumque illo pervenit debilis, promissam sibi sanitatem confestim promeruit hilaris. Post ubi naturali membrorum sospitate corroboratur, sua sponte jugi servitio beati Werenfridi mancipatur; nam se devovit illuc omni tempore sub ejus famulatu perseverare. Ast non multo post transacto dierum circulo, destinavit ad patriam redire cum gaudio. Cum autem sanus sua subierat, mox ita fit contractus, ut antea fuerat: fit mente perculsus, sui conscius propositi, se poenitet redeundi, pudet facti. Moerens ac debilis iterum remeavit, unde gaudens ac incolumis recessit. Divina etenim pietas eum sanitati secundo restituit, quam per tanti viri meritum incessanter ut sanaretur exoravit. Nec opus est morandi: ter remeando ad patriam debilis efficitur, terque poenitens remeando per sancti viri clementiam sanitati restituitur. Tandem victus, vult potius exulare quam cum suis domi debilis habitare. Sicque sua perfruens sospitate, permansit ibidem usque ad finem vitae suae.

§ **9**. Nec hoc silendum est, quod quaedam mulier in vico Leona nuncupato debilem nervis omnino contractis infantem habuit, quem si sanaretur sancti Werenfridi se servitio dare spopondit. Nec mora, surrexit propere, tetendit ad ecclesiam pergere, secum contractum deferens inter brachia filium, ut eum offerret Domino, sicut promiserat offerendum. Cum autem concito cursu properaverat, in medio campi parvulus ab amplexu matris ad terram deciderat, et consolidatis nervorum compagibus, ilico sanatur divinitus, atque post casum excipitur sanus, qui ad terram ruit antea debilis. Mater vero gaudens excipit parvulum, et quem prius

gemebunda devoverat infirmum, jam jocunda pergens ad ecclesiam, sancti patris obtulit famulatui sanum.

§ **10**. Alio quoque tempore in pago Felva quemdam virum tantae asperitatis lepra discoloravit, ut vix alicui prae scabie nimia, vultus illius appareret, labes insuper ipsam oculorum excaecavit aciem, quod ille nequaquam visu agnoscere potuit aliquem, quia tanta miseriâ cruciatus solummodo sibi superfuit anhelitus. Contigit autem illum quadam nocte visionem sibi videre, per quam obstupefactus a suo cecidit stramine, seque in modum crucis prostravit, clamans ac vociferans, clamando Kyrie eleison saepe iteravit. Eo clamore sui parentes expergefacti, coeperunt interrogare quid evenisset illi quod plus solito impatiens esset. At ille visionem bene rècolens, cuncta quae viderat eis per ordinem retulit, dicens: Visum est mihi per quemdam locorum ire debere, quem coenosa palus circumcinxit undique, et nullatenus patuit via transeundi, per quam inde abire potui. Hic dum admodum anxiarer mentis expers, obviavit mihi sacerdos venerabilis adspectu, sacerdotalique venerabiliter indutus habitu, quasi processurus esset ad Missarum solemnia, praeparatoque ponte supra paludem me transduxit incolumem, et ait: Estne tibi cura sanari? Scito me Werenfridum appellari, et per me merèris a lepra curari. Cum autem celebrabitur solemnitas Archangeli Michaëlis, tu ad Elst pervenire debebis, ibique dum divina a pontifice Missarum celebrantur solemnia, tu mundaberis a labe mortifera. His auditis[1], parentes sui solito laetiores effecti sunt, et eum sicut ipse voluerat ad Elste perduxerunt. Nec diu visio promissionem distulit. Nam ut pontifex qui tunc temporis illic praefuit, sub eodem die quem praedixerat, Missarum libamina Domino libaverat, ita evanuit ab illo pestis torrida, ut in eo veneniferi coloris non comparuerit macula. Ipse vero non solum se a lepra mundatum esse persensit, sed etiam amissam oculorum lucem percipere meruit. Hujus stupendi miraculi declaratio, non unius vel duorum affirmatur testimonio, verumetiam totius populi, qui tunc ad ecclesiam confluxerat, manifestissima declaratio verum esse demonstrat. Haec et multa alia miracula, quae perlongum est cuncta narrare per singula, Dominus noster Jesus Christus dignatus est ibidem ostendere, quatenus per haec miraculorum beneficia, quantae dignitatis servus suus apud se haberetur, nobis omnibus aperte monstraretur. Qua de re summopere credendum est, quod possit suis meritis vulnera peccatorum sanare, qui totidem modis corporum languores dignatus est subveniendo medicare: Praestante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria per immortalia secula seculorum.

VITA SANCTAE ATHANASIAE

EJUSQUE MIRACULA

A QUODAM VIRO PIO NARRATA, QUI PARTIM EA VIDIT, PARTIM A MULIERIBUS IPSIUS S. FAMILIARIBUS AUDIVIT. EX SIMEONE METAPHRASTE.

Flor. saec. VI — E Grecia.

§ 1. Apostoli Pauli praeceptum est, ut Sanctorum memoriis communicemus. Eorum vero vitam atque institutionem conscribere, et eam legentibus ad communem utilitatem proponere, illud certe laudabile est ac salutare. Beatae igitur foeminae Athanasiae vitam conscribere conabimur, pauca quaedam eorum quae ad illam pertinent, oratione percurrentes: ne temporis diuturnitate res ipsae oblivioni traditae, plurimis hominibus damnum afferant.

§ 2. Haec foemina laude digna, ed immortalitatis nomine praedita, quae vitam ipsam bene transegit, Deique universorum Domini optimam ancillam se praebuit, patre Niceta, matre vero Irene, orta est, parentibus sane genere praestantibus, et Deum valde timentibus, qui domum in insula Aegina possidebant: e quibus genita, et ad vitam humanam promota, utilissimum quoddam sanctissimi Spiritus vas extitit. Illa cum esset annos septem nata, brevi tempore Psalterium edidicit, et divinis literis prompto animo operam navabat.

§ 3. Cum igitur quodam die sederet, et sola telam texeret, vidit stellam quamdam valde splendidam ad suum usque pectus descendere, seque ab illa multum illustrari, ac stellam ipsam postea ex oculis suis evanescere. Ex ea igitur re cum ejus anima multo lumine illustrata esset, omnino vitae hujus vanitatem odisse coepit. Cumque sibi proposuisset ad monasticam institutionem se conferre, ejus parentes invitam et nimium recusantem, multam ei violentiam adhibentes, cum viro collocarunt: quo cum sexdecim solos dies habitavit, ac repente vidua remansit. Cum enim Maurisii * barbari homines in illas regiones irrupissent, atque Athanasiae vir ad praelium egressus esset, judiciis illis, quae Deus novit, factum est ut gladio interficeretur.

§ 4. Cum igitur multum temporis praeteriisset, et Athanasia secum ipsa certaret, et ad monasticam vitam mentem dirigeret, regale quoddam edictum repente prolatum est, ut mulieres, quae nuptae non erant, seu viduae, iis viris, qui essent ex natione,

* Melius e graeca radice *Maurusii* Afri seu Lybii, quos latini Mauros dixerunt.

collocarentur. Ex eo igitur factum est, ut Athanasia non antea monasticam vitam aggredi posset, quam ejus parentes eam ad alterum virum ducendum impulerint. Quae res quamvis facta sit, illa tamen, ut consueverat, propriam salutem curabat, psalmorum cantibus et divinis lectionibus diligenter vacans, neque ullarum bonarum rerum aut studiorum mutationem accipiens: sed mansuetudine ornata, cordis humilitate sanctissime fulgebat, ita ut ab hominibus, qui bonos ipsius mores audivissent, laudatissima illa foemina dilecta valde fuerit. Eleemosynae vero tantopere studebat, ut quae domi habebat, quamvis plurima illa essent; ad copiosam tamen manus ipsius distributionem minime sufficerent. Omnes enim Monachos, qui undique pèregre veniebant, benigne accipiens, viduis, pupillis et omnibus indigentibus abunde suppeditabat quae vitae sunt necessaria.

§ 5. Cum vero aliquando fames esset, omnesque inopiâ premerentur, illa non solum iis qui ejusdem fidei homines erant, nutrimenta copiose largiebatur: sed alienis etiam, qui Atthingani * appellabantur, fame tunc oppressis, et ad eam accedentibus, misericordiâ commota, victum impertiebat. Illud enim Domini praeceptum observabat: *Estote misericordes, ut Pater vester coelestis: qui solem suum oriri facit super malos et bonos, et pluit super justos et injustos* (*Ex Lucae* VI *et Matth.* V). Neque solum nutrimenta illis tribuebat, verum etiam vestibus eos fovebat, et aliis donis consolabatur. Dominicis vero et festis diebus vicinas omnes amanter ad se congregans, divina scripta illis legebat, eorum mentem aperiens, et ad Domini timorem ac desiderium divino quodam modo illas èrigens.

§ 6. Cum igitur in his, quae Dei sunt, ita proficeret, et virtutibus ipsis, ut campus multis floribus, abundaret, conjugi suo persuasit post aliquot annos convictus quem cum illo habuerat, ut admonitionibus suis cedens, mundo, et his omnibus quae in eo sunt, renunciaret, et ad sacram monachorum institutionem se conferret. In qua cum sancte versatus esset, et in ea excelluisset, postea dormivit in Domino. Beata igitur illa foemina, libertatis tempus nacta, se totam per omne tempus Deo ipsi dedicavit. Nam cum et alias mulieres valde religiosas invenisset, quae et idem propositum habebant, et spiritu ipso ardentes erant, illis concordi animo adhaerens, quamprimum ex hujus mundi confusione se removit. Cumque omnia, quae possidebat, pauperibus distribuisset, unâ cum moribus et mundi habitum mutavit cum illis ipsis honestis mulieribus quas supra diximus. Itaque cum quodam in loco quietam vitam ducere coepissent, cujusdam viri sancti et virtute praediti adhortatione, qui et eas totondit, post tres aut quatuor annos Athanasia earum mulierum, quae cum illa erant, principatum etiam invita suscepit, prima quidem ab

* Secta Manichaeis affinis in Phrygia praecipue et Lycaonia.

illis nominata, sed omnium novissimam, quod ad mentis sensum pertinet, seipsam existimans, ut illud Domini praeceptum servaret: Qui vult in vobis esse primus, sit omnium novissimus et ultimus.

§ 7. Sed quaenam oratio, aut quae lingua, humilitatis et summissionis, qua foemina illa excellebat, celsitatem explicare posset? Neque enim unquam passa est, ab aliqua earum mulierum, quae cum ipsa erant, ministerium sibi praeberi, vel aquam in manus dari per totum vitae suae tempus: quemadmodum quae cum ea vixerant, post sanctum ejus obitum, omnes illius regionis homines de ea re certiores fecerunt. Illa enim se indignam putabat, quae una cum ipsis versaretur: tantum abest, ut sibi tamquam praesidenti, ab illis ministrari vellet. Cum etiam abstinentiâ multum valeret, paulum panis et aquae post nonae horae tempus gustabat, caseo et pisce omnino abstinens: quae in solo die festo Paschae, Deo gratias agens, gustare solita erat. Sanctae vero Quadragesimae diebus post biduum sumens cibum, crudis tantum oleribus contenta erat, in illis sanctis diebus omnino potum non gustans. Cumque dormiret, non in latus, sed in unum quemdam lapidem, ad id ipsum accommodatum, sese inclinans, parum somni capiebat. Neque solum in sancta et magna Quadragesima, sed etiam in sanctorum Apostolorum, et sacratissimi diei natalis Christi Salvatoris nostri temporibus, eamdem exercitationis et vitae regulam servabat. Ejus vero stratum, ex magnis lapidibus in solo ipso compositum, parva quadam et aspera veste desuper tegebatur: quo loco in ipso quietis tempore cubans, lacrymis per singulas noctes, ut Propheta dixit, stratum suum rigabat. Cum enim divinus amor intus abunde ipsam accenderet atque inflammaret, lacrymae ipsae tum in psalmis canendis, tum in precibus ad Deum mittendis, ita copiose profundebantur, ut fontem potius vidisses aquis destitutum, quam sanctos et assidue Christum spectantes ejus oculos lacrymarum expertes esse.

§ 8. Indumentum illi erat interius quidem asperum, ipsius carnem asperitate affligens: exterius vero tegumentum pannis constabat ex ovium lana contextis. At interior illa vestis ignota erat: exterior autem corpus contegens, ab hominibus cernebatur. Ad haec vigilabat se colligens, et Davidis psalmos meditans, singulisque sessionibus orationem animo valde sobrio atque attento ad Deum fundens. Die autem modo secum, modo cum aliis quae cum illa erant, psalmorum versus recitans, dabat operam, ne ullo tempore aut horâ, ejus os aut mens a Dei gloria celebranda vacaret ut sacrorum carminum auctor David cecinit: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo* (*Ps.* 33).

§ 9. Ex quo autem die monasticam vitam foemina illa ingressa est, ad illud usque tempus, quo ad Deum migravit, nullos omnino

fructus degustavit. Cumque multas aerumnas pateretur, et sororibus praeesset, earumque curam haberet, ob animi summissionem, qua excellebat, nulli unquam increpationem adhibuit, neque contumeliosum aliquid ex ejus ore honestissimo, ne adversus minimum quidem aliquem, aut magnum, servum, aut liberum hominem profectum est : praesertim cum saepius audiret, diabolica tentatione illa omnia se facere. Omnes igitur mansueto animo et recto corde perferebat, ad futuram illam mercedem semper animum attentum habens. Cum vero quatuor anni praeteriissent, iis quae cum illa erant, persuasit, ut e loco in quo manebant, exurgerent, et ad privatum et omnino remotum montem secederent, in quo possent solitariam vitam degentes, Deo ipsi operam dare, et ab omni humana consuetudine separari.

§ **10**. Cum igitur quaecumque ad proprios usus possidebant, ea omnia pauperibus distribuissent, ardenti animo ad id quod sibi proposuerant, se praeparabant. Adierunt igitur virum quemdam virtute praeditum, et Dei amantissimum, Matthiam nomine, presbyterii honore decoratum, et eorum qui se in vita monastica exercebant ovili praesidentem. Ille cum vitae honestae esset studiosus, et earum mentis ardentem affectum vidisset, beatae Athanasiae dixit: Tuum quidem et earum, quae tecum sunt, bonum est et valde laudabile propositum : sed quoniam vos video ita exercitatione afflictas, ut infirmissimae sitis, moneo ne durissimis vitae legibus vosipsas tradatis. Itaque si meum consilium suscipitis, vos in quemdam locum perducam, in quo poteritis, ita ut decet versantes, bene vobisipsis consulere. Habebitis etiam me infirmitati vestrae opitulantem, vobisque toto animo et omnibus viribus ea quibus indigetis ministrantem. Haec cum dixisset, sanctae mulieri, et iis quae cum illa erant, persuasit, ut eum promptissimo animo sequerentur. Cum vero prope locum accessissent, eum beata illa mulier contemplata, valde hilaris coepit dicere: « Hunc ego locum jampridem mentis lumine contemplabar, et, ut opinor, hic in posterum vivemus, vitaeque finem excipiemus. »

§ **11**. Erat in loco illo sanctum protomartyris Stephani templum, tum gloriâ tum vetustate clarissimum. Beatus igitur ille Matthias, nutu ejus Episcopi, qui regioni praesidebat, illic mulieres illas collocavit, omnemque curam eis adhibuit. Insuper virtutis exercitationi valde studebat, continentiae, inquam, et vigiliis multis, cum per totam noctem et psalterium recitaret, et preces quamplurimas ad Deum funderet, dormiensque non supra latus, sed sedens, somnum, quantum satis esset, caperet. Tanta etiam erat illius viri compunctio, tum in psalmis canendis, tum in offerendo divino et incruento sacrificio, ut qui eum videbant, multam ex ea re utilitatem perciperent. Veste autem aspera contentus erat; quam cum unicam ferret, carnem ipsam horribiliter

domabat. Cum vero Joannis Apostoli, qui recubuit super pectus Domini, esset valde studiosus, et ejus die festo ac memoriâ instante, incruenti sacrificii ministerium celebraturus esset, maxima compunctione affectus, uni ex iis qui praesentes erant: Num, inquit, aliquis est dignus hodierno die, qui Ephesum proficiscatur, et sanctum Apostolum Joannem contempletur? Cumque haec dixisset, fontes lacrymarum ex oculis emittens, gemitum e corde proferebat. Res igitur oblata est, ejus fide et in discipulum Domini charitate digna. Nam ab initio sacrae illius mysteriorum celebrationis, quoad res divina completa est, sanctissimum Apostolum Joannem in ara illa sancta secum unâ stantem videbat: neque solus ipse eum cernebat, sed duo etiam alii qui una praesentes erant, cum incruentum sacrificium celebrabatur. Ad tertium igitur usque diem permansit ita compunctione illa se oblectans, ut humani cibi particeps fieri non posset.

§ 12. Haec igitur beata foemina cum multam, ut diximus, humilitatem, magnamque et singularem mansuetudinem in se haberet, saepe Deum precans, atque in coelum intuens, stupore atque excessu quodam implebatur: nubem autem lucidam, Solis radios emittentem, videbat, et in ejus medio virum speciosum, formàque ita effulgentem, ut ejus species singularis existeret. Cumque hoc saepe vidisset, et ejus viri adspectum obstupesceret, secum ipsa dicebat: Ecquisnam virum hunc tam multo decore atque ornatu replevit? Et quaenam virtus ita splendidum ac speciosum effecit? Cum haec cogitaret ac diceret, sibi visa est vocem hanc audire: Virum hunc, cujus speciem tu admiraris, humilitas et mansuetudo ita splendidum reddiderunt: quae cum et ipsa mirum in modum imiteris, te quoque illustrem futuram manifesto scias. Quotidie igitur haec contemplans, ita duabus virtutibus se ornavit, ut in illa irae aut superbiae ne vestigium quidem ullum appareret. Quae vero ad earum virtutum celsitatem ascenderat, quaeque coelestem visionem puro cordis lumine inspexerat, mirum non est, si admirabilibus signis Deus eam ornavit.

§ 13. Etenim cum quodam die ipsa sederet, et Deo operam daret, ad eam venit homo quidam oculos multum dolens, eamque rogans, ut pro ipso Deum precaretur. Illa vero humilitatem suam ostendens, quasi eum consolaretur: Et mihi, inquit, hujusmodi morbus molestiam attulit, feras igitur, et Dominus te curare poterit. Ille vero cum nequaquam discederet, sed curationis se compotem fieri cum fide multa postularet, beata illa mulier manum suam super ipsius oculos imponens: Ille, inquit, Christus, qui caecum natum curavit, det tibi, frater, perfectam istius morbi curationem. Haec cum ille audisset, et firma fide accepisset, statim illo ipso tempore optatam sanitatem assecutus est.

§ 14. Postea vero quam Athanasia prope templum illud protomartyris Stephani supradictum, alia tria templa aedificavit,

celeberrimae Dominae nostrae et Dei genitricis Mariae, Joannis praecursoris, et Nicolai illius divini praeconis, necessitate postulante, ad regiam Urbem profecta fuit, ibique in monasterio sex vel septem annos morata est. Quod moleste ferens: « Exul, inquit, facta sum e templo illius quae Deum peperit: quo derelicto, en hic moror.» Cum igitur divina quaedam visio illi oblata esset, ausa est iis quae cum illa versabantur, dicere: « Tempus jam instat, ut ad eum locum abeamus, ubi olim nos sedebamus. Vidi enim in mentis excessu templi Dominae et sanctissimae Mariae quae Deum genuit, fores patefactas, nosque illuc introire jussas.» Cumque haec dixisset, ex urbe illa regia migravit, et Dei vere pretiosum illud vas ad desideratum locum venit, qui vocatur *Timia* *, nomine ipso ab honore deducto, decebat enim honestum locum illum ejus praesentiâ honorari, et appellationem veram, ac factis ipsis comprobatam, habere, ut a quodam perspicacissimo viro ac patre multis annis antea praevisum fuerat. Hic, quem dixi, Joannitius ** fuit ille laudatus et insignis vir, cujus gloria per totum orbem terrarum celebratur. Hic, inquam, divinus vir, cum per eum locum transiret, prophetico spiritu pronunciavit, decere locum illum honorari quorundam sanctorum corporum collocatione. Id quod postea factum fuit.

§ **15**. Cum igitur beata mulier eo pervenisset, et paucos quosdam dies illic vixisset, gravissimo quodam morbo correpta est, et duodecim diebus, antequam e vita discederet, de ea re mysterio quodam edocta fuit. Vidit enim viros duos albis vestibus indutos ad se venientes, et paginam quamdam ei tradentes, in qua haec scripta erant: En libertas tua haec est: sume hanc, et laetare. Beata vero mulier cum ad se rediisset, et unam e sororibus ad se vocasset, singulatim ei omnia narravit. Totis igitur illis duodecim diebus mansit assidue contemplationi dans operam, neque cibi, neque potus particeps fiebat, nihilque aliud, nisi hoc dicebat: Psallite, sorores meae, psallite, et Deum assidue laudate, ut propitius sit peccatis nostris. Cum igitur duodecimus dies venisset, sancta mulier alias, quae cum illa erant, affata: « Succurrite, inquit, quaeso, infirmitati meae, et in aedem sacram ingressae, versus, qui mihi dicendi essent, vos Deo reddite: non enim possum amplius psalterium complere, cum omnino vis mea deficiat.» Illae vero cum clamore et lacrymis respondentes: Ad quemnam, inquiunt, psalmum ipsa pervenisti, et undenam, quod reliquum est, nos incipiemus? Illa sensim respondens: Nonagesimum, inquit, psalmum in ore habeo: sed infirmior facta, ulterius progredi non possum. Illae cum haec audivissent, ad aedem sacram ingressae, reliquos psalmos compleverunt.

* E τίμιος, honorabilis, in pretio habendus.
** S. Joannicius in Martyrol. Rom. IV Nov.

Cumque exiissent, in faciem ceciderunt, et ululatum magnum emittentes, sibi preces a sancta muliere impartiri postularunt. Illa vero omnibus quidem pariter bene precata est: Marinam autem et Euphrasiam ulnis suis honoratis amplexa: « En, inquit, sorores meae dilectae, ex hoc ipso die a nobis separamur: sed in futuro illo seculo rursus nos Deus conjunget: det autem vobis pacem, charitatem et concordiam, et impleat vos omnibus bonis suis. » Haec et alia cum dixisset, ejus facies instar luminis effulsit, ita ut qui ad eam videndam eo venerant, admiratione et stupore afficerentur.

§ **16**. Quoniam vero dies festus aderat, quo sanctissimae Dei genitricis Assumptio celebratur, omnes sic admonens: « Videte, inquit, ne quid eorum quae ad diem festum pertinent infectum praetermittatis: itaque et psalmorum ordinem, et ministerium in ipsos egentes pro viribus diligenter exequamini: deinde post divinum rei sacrae ministerium humile hoc corpus meum terrae mandetis. » Haec cum praecepisset, et duas sorores, quas supra diximus, amplexata esset, in pace dormivit ac requievit: ita ut qui eam viderunt, communi somno requievisse crederent, nam ore atque oculis clausis, minime illi opus fuit, qui haec honeste componeret. At sorores, ad sanctas ejus reliquias se abjicientes, et suam orbitatem deplorantes: Quonam, inquiunt, nunc abiisti, mater nostra sancta, et Immortalitatis cognomen habens? Quomodo nos ita orbas dereliquisti, e nostro conspectu evanescens? Ubinam posthac angelicam faciem tuam adspiciemus? Ubi vocem illam tuam audiemus, qua nostra corda exhilarentur, et ad bonorum operum studia excitentur? Extinctum est nostrae spei fomentum. Tu nunc dormis, et nos in segnitia, velut mortuae, jacemus. Non amplius te nobiscum unâ versantem habebimus: elegit enim te Dominus, et ad mansiones illas aeternas vocavit.

17. Cum haec et his similia lamentatae fuissent, et consuetum officii canonem in ea complevissent, post mysteriorum tempus, sacrum illud corpus in loculis repositum, in terra congruenter condiderunt. Quae vero mulier in ejus locum successit, prope sepulcrum permanens, neque nocte neque die illinc discedebat, lacrymans, et beata illa foeminâ se orbatam lugens. Cui Athanasia in somnis apparens: Esto, inquit, bono animo, et certo fore scito, ut, completis quadraginta diebus post meum obitum, recipiam quod a Deo ipso receptura sum. Haec igitur cum in somnis vidisset, experrecta dubitabat, quidnam hoc visum, et sanctae mulieris verbum significaret. Cumque quadragesimus dies venisset, quaeque sorores monasterium habitabant, id oblitae (ut saepe usu evenire solet) post duos dies illum quadragesimum diem futurum existimarent, ejus diei vespere, sorori, quae supradicta est, B. Athanasia se offerens: Cur, inquit, ita quadragesimos dies meos neglexisti, neque quae ad pauperum distributionem,

neque ea quae ad amicos benigne accipiendos pertinent, praeparasti? Hoc viso illa perculsa, et ad se rediens, ac diligenter dies numerans, cognovit tempus illud vesperam esse quadragesimi diei, quo sacra psalmorum cantio celebrari deberet.

§ 18. Cum igitur dies illuxisset, et divinum officium celebrari coepisset, duae, quae illius sacri et monastici chori principem locum tenebant, quarumque cordis oculos Deus aperuerat, ut horribile illud visum animadverterent, duos quosdam viros contemplatae sunt specie terribiles, habitu effulgentes, et beatam Athanasiam mediam habentes: quam cum duxissent, et ante sacram aram constituissent, purpuramque pretiosis lapidibus ac margaritis ornatam protulissent, regali habitu eam induerunt, et coronâ, crucem et ante et retro habente, caput ejus cinxerunt: cumque virgam gemmis ornatam in manus ei dedissent, eam ad divinam aram perduxerunt. Haec igitur visio cum quadragesimo die contigisset, loculus, in quo sanctae mulieris reliquiae infra terram jacebant, stridorem emittere coepit: idque assidue per totum anni tempus faciebat.

§ 19. Cum vero anniversarius dies, quo sancta illa mulier obierat, jam venisset, ecce viri duo adstiterunt, et cum ipsis misera quaedam mulier, pravis spiritibus vexata: qui spiritus supra sanctae illius mulieris reliquias debacchantes, redarguti sunt. Manibus igitur tegumentum illud, quod supra sanctae Athanasiae reliquias impositum fuerat, amoventes, arcam e monumento extraxerunt. Quo facto, mulier illa spiritu malo agitata, curationis statim compos facta est. Sacri vero illi viri arcam illam inspicientes, eam viderunt undique suavissimi odoris unguento diffluentem. Cum igitur diligenter eam patefecissent, Athanasiam invenerunt ita decore positam, ut recens mortua fuisse videretur, nam et ejus oculi luminis speciem prae se ferebant, et labra, et totum illud beatum corpus sanum, integrum et intactum videbatur, teneris adhuc carnibus, et manibus in rectum protensis, neque aliqua ex parte impeditis. Cum illud igitur venerati essent, et lacrymas effudissent, arcam munierunt, et in omnium conspectu ponendam esse, sancte judicarunt.

§ 20. Postea vero quam in aliam arcam translata fuit, in qua et nunc beata illa reposita est, monachae ipsae veste priore illam exuentes, alia quadam sericis filis contexta, et colore caeruleo eam induere cupiebant: sed minime Athanasia sancta eis obtemperabat, manus ipsas tenens pectori adhaerentes, et vestem illam renuens. Una igitur e choro illo, quae omnibus virtutibus effulgebat, et Sancti Spiritus vas quoddam erat valde pretiosum, flexis genibus sic eam precata est: Quemadmodum quo tempore nobiscum versabaris, obedientiam sine aliquo discrimine praestitisti: ita et nunc libenter nobis obedire velis, et humilem tunicam tibi oblatam te indui patiaris. Haec illa cum, perinde ac si

viveret, audivisset, manus statim relaxavit, et tunicam, quam diximus, accepit, ac deinde ad sanctam illam arcam se reclinavit.

§ 21. Operae pretium vero est pauca quaedam, quae postea facta sunt, miracula commemorare, et ita orationi finem imponere. Cum non multi dies praeteriissent, puella quaedam, annos fere duodecim nata, impuro spiritu detenta, cadens et spumam emittens, ad sacrae mulieris sepulcrum adducta est: cumque illic quadraginta dies permansisset, divina ope adjuta, sana rediit. Alius quidam puer, annos fere octo natus, in manu ipsa daemonem habebat. Hunc ut passerem quemdam nigrum ad manum suam venientem, et illic sedentem videbat, a quo et manus ipsa commovebatur. Quare miserabiliter afflictus puer ille, cum totos septem dies apud divinas sanctae mulieris reliquias permansisset, sanctissimi Spiritus ope curatus est.

§ 22. Alius quidam conditione servus, fide vero liber, occulto daemone vexatus, et insuper aquâ intercute totum corpus, instar utris, tumefactum habens, ad monasterium illud venit, et sanitatis compos fieri supplex postulabat. Illi ergo beata Athanasia in somnis apparens: Expecta, inquit, frater, paululum, et ego tibi, divina ope adjuvante, curationem afferam, partem enim quamdam mei corporis ad te mittam, qua morbo isto liberaberis. Audivit haec vir ille, et fuit bono animo: et post mensem unum nocte quadam in mentis stuporem incidens, seipsum vidit undique a templi tecto aqua defluente madefieri, et omnibus candelis extinctis, ad sanctas beatae mulieris reliquias confugere: stridoreque magno ex arcula emisso, vocem ad se venientem audire sibi videbatur, quae ita diceret: Aperi cito os tuum, aperi. Quod cum ille fecisset, hilaris, quod missum fuit, excepit, simulque sanitatem recuperavit. Cum vero dies illuxisset, omnibus, quae in monasterio erant, curationem suam clara voce praedicabat. Cumque omnes concursu magno illuc venissent, et causam ejus rei ediscere cupivissent, tum ille donum, quod acceperat, e sinu protulit, unguem videlicet magni digiti e sanctae mulieris pede missum, ac parvo quodam panno involutum. Abiit igitur vir ille sanus, divinam gratiam, et sanctae mulieris gloriam celebrans.

§ 23. Aliquando cum ejus sancta memoria celebraretur, et multus populi concursus factus esset, mulier quaedam, nomine Theodota, manum arefactam habens, curationem assequi supplex poscebat. Una igitur e sororibus, cum eam apprehendisset, et maxillae sanctae mulieris, quae in arca erat, admovisset, sanam atque integram Dei ope illinc extulit. Alia vero quaedam mulier cum occulto spiritu vexaretur, et multos dies illic permansisset, re infecta ac tristis domum suam reversa est. Vidit autem sanctam foeminam talia sibi dicentem: Tu fraudem viro tuo fecisti, et animam tuam in gravem mortem injecisti. Vade igitur, et erratum tuum pròferas, et ego mali daemonis vexatione te liberabo.

Haec cum mulier audivisset, et ea, quae audiverat, fecisset, divina ope adjuta, sanata est. Alia quaedam mulier infantem puerum mammam sugentem ferens, cui tum dexter oculus extinctus, tum manus et pes torpens, et motionis expers erat, ad sanctae illius sanitatis datricem arcam eum adduxit. Post paucos vero dies illum sanum receptum, in propriam domum gaudens retulit.

§ 24. Alia quaedam tam male oculorum morbo laborans, ut ei tamquam poma aliqua oculi penderent, ad ejus arcam accessit, et capite supra sanctas reliquias imposito, sanitatem assequi precibus postulabat. Cum igitur duobus aut tribus diebus permansisset, Dei ope adjuvante, sana facta est, ejus oculis ad priorem statum restitutis. Puer vero duodecim fere annos natus, cum manus, et pedes torpentes haberet, ad ejus sepulcrum accessit. Cumque nondum pauci dies praeteriissent, divina visione puer ille dignus factus, et propriis pedibus inambulans, domum suam reversus est. Quod miraculum per beatam mulierem editum omnes obstupescebant. Collum puellae cujusdam, quae Marina vocabatur, et in monasterio habitabat, gravi morbo laborabat. Cui beata Athanasia in somnis apparens: Asperam, inquit, tunicam meam accipias, et morbo admoveas. Id cum illa e somno excitata fecisset, statim curationem ipsam admirabiliter assecuta est.

§ 25. Marina vero, cujus supra mentio facta est, multo tempore gravi morbo ex ventre laboraverat. Cum igitur lauri folium sumpsisset ex iis quae tunc super arcam illam posita erant, et supra morbi locum tribus diebus reliquisset, perfectam sanitatem accepit. Haec, quantum vobis religiosis monumentum esse possint, mediocriter a nobis dicta sunt. Singulatim enim omnia persequi, non solum supra vires meas est, sed neque iis facile erit, qui et vita meliore sunt, quam ego, et orationem vitae parem habent. Ego vero cum ingenio sim valde tenui, et sublimioris orationis omnino expers, provinciam hanc suscepi, non vana secutus figmenta, sed quae tum ipse propriis oculis vidi, tum a sanctis mulieribus, cum haec dicerent, audivi, e quibus fuit et felicissima mater nostra. Quae omnes cum per totam vitam rebus gestis excelluerint, et Athanasiae beatae mulieris facta cuncta bene noverint, illis ego credidi. Earum autem vitam, et optimam maximaeque utilitatis conciliatricem institutionem, aliis suo tempore scribendam praetermittamus.

§ 26. Tu vero beata, et immortalitatis appellatione praedita, divinorumque Angelorum contubernalis Athanasia, quae propter Christum bene paupertatem exercuisti, et divinis muneribus dives facta es: quae assidue lugens, consolationem istam tibi comparasti: et mansuetudine oblectata, mansuetorum terram recepisti: et in fame et siti vitam ducens, perennes delicias invenisti: misericordemque animam habens, a Deo ipso misericordiam magnopere consecuta es: tu, quae corde puro splendorem Sancti

Spiritus excipiens, et in animo pacem habens, ejusdem Sancti Spiritus diversorium, et, ut summatim dicam, omnium bonorum thesaurus, ob idque maximo lumine digna facta es, cum sanctorum turmis simul versans, et cum justorum choreis hilaris una chorum ducens: sis nostri memor, qui factis tuis laetamur: cura sororum gregem, quem propriis laboribus congregasti: respice vitam nostram, multis hujus mundi fluctuationibus agitatam, ut per tuas preces sancte viventes, et laqueis diaboli fortiores redditi, tecum unâ sempiternis bonis digni efficiamur, gratiâ et benignitate Domini nostri Jesu Christi, Amen.

DE DORMITIONE

SS. DOMINAE N. DEIPARAE VIRGINIS MARIAE

SERMO S. JOANNIS DAMASCENI *

APUD SIMEONEM METAPHRASTEN

§ 1. Nemo quidem homo est, qui possit pro dignitate laudare sacrosanctum decessum Dei Matris: non si linguae innumerabiles, neque si totidem essent ora. Sed neque si convenerint omnium linguae hominum, multis in locis dispersorum, laudes, quas decet, assequentur. Superat enim omnem legem encomiorum. Quoniam autem Deo gratum est, quod pro viribus ex desiderio et zelo offertur, et bona voluntate: Matri autem Dei grata sunt, quae Filio sunt chara et jucunda: age encomia rursus aggrediamur.... Sit autem propitia ea quae a nobis laudatur, quae res omnes creatas superat, quae omnibus dominatur operibus: ut quae sit Dei Mater, qui est creator et opifex, et omnium Dominus.

§ 2. Ignoscite autem vos quoque, o coetus, qui divinos audiendi sermones tenemini desiderio, et promptitudinem quidem accipite, et desiderio applaudite: imbecillae autem misereat orationis. Quomodo enim si quis Imperatori, et cui sunt a Deo credita contribulium gubernacula, qui plenam quidem semper habet mensam, et omnigenis cibis affluentem, regiam autem sumptuosorum unguentorum delinitam exhalationibus, tempore non consueto offerat violam purpurae concolorem, aut rosam, spinae

* Miramur sane hoc facundissimum et triumphale canticum magni illius encomiographi Mariae Jo. Damasceni, quo Surius 1.am suam editionem exornaverat, exclusum a Mosandro in 3.a fuisse, ut unicus pro hac solemnitate Sermo retineretur Metaphrastis, cui nec utilitas thematis ea inest atque elocutionis jucunditas, quae incultae prolixitatis taedio affectum lectorem reficiant. Rejecto igitur Metaphrasteo, praesentem exhibemus, aliumque infra inserendum S. Petri Damiani, excerpsimus e 7 adjectitio Surii Tomo, a citato suo Continuatore pariter neglectum.

germen odoris suavissimi, quae viride habet floris receptaculum, et ex eo procedentem florem gemini coloris, et pervenientem ad ruborem speciosum et elegantem: aut maturum aliquem fructum dulcissimum: non attendet Imperator vilitatem muneris, sed considerabit, quam id sit novum et alienum, et admirabitur quod sit inusitatum, optime judicans et recte intelligens: magis autem et gratis donis agricolam remunerabitur. Ita nos quoque, qui hyeme dictorum flores Reginae offerimus, et, quae jam consenuit, dicendi facultatem ad suscipienda certamina encomiorum armamus, et menti desiderium tamquam ferro lapidem affricamus, atque immaturo botro expresso, nempe mente, quae parit narrationem, exiguam quamdam orationis scintillam vobis tribuimus, quibus placent orationes, et qui audiendi tenemini desiderio, longe magis admittemur. Verbi enim Matri quid aliud offeremus, quam sermonem? Simile enim simili delectatur. Et id ei quidem certe gratum est, quod fit pro viribus. Jam ergo orationum apertis carceribus, orationem tamquam equum aliquem, parum laxatis habenis, ad cursum dirigentes emittamus. Sed mihi fer opem, o Dei Verbum, et effice ut mea cogitatio, sit ratione praedita, lenemque et planam ei fac semitam, et ejus cursum dirige ad hoc, ut tibi placeat, ad quod quidem dirigitur sapientis oratio omnis et cogitatio.

§ **2**. Hodie sancta et sola virgo supermundano et coelesti templo offertur: quae virginitatem adeo desideravit, ut ab ipso tamquam ab aliquo igne purissimo qualitatem acceperit. Quaevis enim virgo partu amittit virginitatem: ipsa autem et ante partum, et pariens manet virgo, et post partum. Hodie sacra et animata arca Dei viventis, quae suum in utero gestavit artificem, requiescit in templo Domini, quod nullis est excisum manibus, et David exultat ejus parens, et cum eo choros ducunt Angeli, virtutes glorificant, principatus simul exultant, potestates collaetantur, gaudent dominationes, throni festum celebrant, laudant Cherubin, gloriam ejus praedicant Seraphin. Non parum enim glorificant, qui Matri gloriae gloriam attribuunt. Hodie sacratissima columba, pura et innocens anima, et divino consecrata Spiritui, ex arca èvolans, ex corpore, inquam, quod Deum suscepit, et vitae dedit principium, invenit requiem suis pedibus: ut quae pervenerit ad mundum, et in immaculata terra supernae haereditatis fixerit tabernacula. Hodie Eden, novi Adami paradisum suscipit rationalem, in quo soluta est condemnatio, in quo plantatum est lignum vitae, in quo operta fuit nostra nuditas. Non sumus enim amplius nudi, et veste carentes, et non ferentes splendorem divinae imaginis, et copiosa privati gratiâ spiritus. Non amplius tragice veterem deflentes nuditatem, dicemus: Exui me tunicâ, quomodo me eâ induam? In eum enim non patet aditus serpenti: cujus cum falsam appetiissemus divinitatem,

cum eo facti sumus similes jumentis insipientibus. Ipse enim Dei filius unigenitus, cum esset Deus, et ejusdem cum Patre essentiae, ex hac virgine et pura terra seipsum formavit hominem. Et factus quidem sum Deus, qui eram homo: qui mortalis autem, evasi immortalis, et pelliceis sum exùtus tunicis: exui enim corruptionem, et indutus sum incorruptione, amictu divinitatis *.

§ 4. Hodie Virgo intemerata, quae non est versata in terrenis animi perturbationibus, sed fuit in coelestibus educata cogitationibus, non abiit in terram: sed animatum vere coelum appellata, in coelestibus collocatur tabernaculis. Quis enim eam coelum vocans, a vero aberraverit? Nisi forte dixerit aliquis recte intelligens, ipsam extolli incomparabiliter supra coelorum excellentiam. Nam qui coelos est fabricatus, et omnia continet tam mundana, quam supramundana, et quae sub adspectum cadunt, et quae non cadunt, cujus nullus est omnino locus: siquidem locus definitur id, quod quae insunt continet: in ea est a seipso fabricatus infans sine semine, et eam effecit spatiosum receptaculum ejus quae omnia implet, et a nullo circumscribi potest, divinitatis, totus in ea contractus impatibiliter, et totus manens extrinsecus, et sibi habens locum, qui non potest comprehendi. Hodie vitae thesaurus, gratiae abyssus (nescio quomodo dicam audacibus, et non trementibus labris) vitali morte tegitur, et ad eam sine metu accedit illa, quae eum peperit, qui ipsam fregit et dissolvit: si mortem tamen vocare oportet, ejus sacratissimum et vitalem e vita excessum. Quae enim omnibus eam, quae vere est vita, edidit, quemadmodum morti fuerit obnoxia? Sed cedit legi latae ab eo quem peperit, et tamquam filia quidem veteris Adam, paterna solvit debita. Nam ejus quoque filius, qui est ipsa vita, ea ** non recusavit. Ut quae autem fuerit Mater Dei viventis, indigne ad ea adducitur. Si enim dicit Deus: Ne si manum extenderitis, qui primus est formatus, et acceperit de ligno vitae, et gustaverit, vivat in aeternum: quomodo quae vitam ipsam accepit, quae caret principio et fine, quae neque principii, neque finis servivit terminis, non vivet in infinitum seculum?

§ 5. Olim quidem Dominus Deus eos qui fuerunt principes humani generis, et se impleverunt mero inobedientiae, et magnitudine transgressionis cordis clauserunt oculum, et peccati crapulâ gravatos habuere mentis oculos, et somno in mortem fuere sopiti, exterminavit ex paradiso Eden. Nunc autem hanc quae omnis vitii repulit insultus, et produxit germen Dei Patris obedientiae, et universo generi fuit vitae principium, non suscipiet paradisus? non coelum gaudens portas aperiet? Maxime.

* Id est Maria Deipara supra humanam naturam singulariter excellens ut ejus migrationem ex hac vita non dicas *mortem* sed *dormitionem*. Quo aetatis suae anno B. Virgo Deip. obdormierit, nihil exploratum certumque definiri potest. Communiores sententiae inter annum vagantur 63.um et 72.um. ** Scilicet debita naturae ad mortem.

Nam Eva quidem, quae aures praebuit nuncio serpentis, et inimici audiit suasionem, et falsae deceptricisque voluptatis insultu fuit delinita sensibus, accipit sententiam doloris et molestiae, et partûs subit dolores, et cum Adamo mortis damnatur supplicio, et in inferorum collocatur penetralibus. Hanc autem omni ex parte beatam, quae aures inclinavit Dei verbo, et repleta fuit operatione Spiritus, et per Archangeli hymnum spiritalem, et Patris voluntate, absque voluptate et viri conjunctione, concepit omnia implentem Dei Verbi personam, et apposite peperit absque doloribus, et tota Deo fuit unita, quomodo mors devoraverit? Quomodo susceperint inferi? Quomodo audebit interitus in corpus, quod vitam suscepit? Sunt haec aliena, et omnino remota a divina anima et corpore. Hanc mors tantum adspiciens, extimuit. Ejus enim filium aggressa, didicit ex iis quae passa est. Et cum ipsa didicisset experientiâ, fuit castigata. Ei clausum quidem et obseptum fuit iter tenebrosi descensus inferorum: recta autem. plana et trita parata est via, quae ducit in coelum. Si enim, *Ubi ego sum, illic et meus minister erit*, inquit Christus, qui est vita et veritas: quemadmodum non mater cum eo habitabit? Priusquam dolorem sensisset, peperit: absque dolore fuit ejus quoque e vita excessus. Mors peccatorum est mala. In qua autem mortis stimulus, nempe peccatum, fuit morte affectus, quid eam dicemus aliud, quam vitae principium perennis et melioris? Vere quidem veneranda est mors sanctorum Domini a Dei potestatibus. Longe autem magis veneranda est Matris Dei migratio. Nunc laetentur coeli, et plaudant Angeli. Nunc exultet terra, et prae gaudio exiliant homines. Nunc prae laetitia rèsonet aër canticis, et nocti obscurae auferantur atrae tenebrae et deformes, eaque diei splendorem alacriter imitetur, procedentibus ex igne fulgoribus. Vivens enim civitas Domini Dei exercituum sublime attollitur, et Reges ex templo Domini gloriosae et illustris Sion, ad supernam Jerusalem, quae est libera, et sua mater, munus offerunt pretiosissimum, qui sunt constituti principes ab universa terra: Apostoli, inquam, Dei Matrem semper virginem.

§ 6. Non videtur autem mihi alienum pro viribus describere, et figurâ utcumque exprimere, quae ab hac sacrosancta Dei Matre facta sunt miracula: quae moderate et valde considerate, filius a patre, ut dicitur, ex alto repetita accepimus. Videor enim mihi videre hanc sanctis sanctiorem, et sacris sacratiorem, et piis magis piam, dulcem mannae urnam, aut, ut verius dicam, fontem, super aliquem lectum recumbentem in divina et inclyta civitate Davidis: in qua lex quidem fuit impleta Prophetarum, pronunciata aut fuit lex spiritus: in qua typicum pascha peregit Christus legislator, et verum pascha, qui Deus est veteris et novi testamenti, tradidit: in qua coenam mysticam suis discipulis, Agnus Dei, qui mundi tollit peccatum, celebravit, et eis seipsum,

tamquam vitulum saginatum. sacrificavit, et verae vineae botrum calcavit: in qua Christus adspicitur ab Apostolis surgens a mortuis, et fidem facit Thomae, et per eum finibus terrae, quod sit Deus et Dominus: duas in se ferens naturas, etiam postquam surrexit a mortuis, et eis convenienter duas operationes et liberas voluntates, quae durabunt in seculum infinitum.

§ 7. Haec est arx Ecclesiarum. Haec est habitaculum Apostolorum. In hac sanctissimi Spiritus in variis sonis et linguis, et in specie ignis effusus fuit adventus Apostolis. In hac cum ille Theologus accepisset Deiparam, subministrabat ei ea, quibus opus habebat. Haec est mater Ecclesiarum, quae sunt per universum orbem terrae. In hac vitam egit Dei Mater, postquam filius surrexit a mortuis. In ea ergo beata Virgo jacebat super aliquem felicissimum lectum. Sed cum ad hunc locum pervenit oratio (ut enunciem meum animi motum) ardentissima accensus face desiderii, a quodam horrore occupor et lacrymis, quae pariunt laetitiam, ipsum beatum et amabilem lectum amplectens, qui est plenus miraculis: qui accepit tabernaculum, quod est vitae principium, et ejus accessione fuit particeps sanctificationis. Ipsum sacrum, atque adeo sacratissimum tabernaculum, et spectatu dignissimum, mihi videbar propriis complecti manibus, oculos et labra, et frontem, et collum, et genas membris admovens. Et contactum sensi, perinde acsi constaret ex praesenti corpore. Sed cum essem contemplatus, non potui videre oculis, quod desiderabam. Quomodo enim, quod sublime raptum est in templa coelestia? Et haec quidem nunc.

§ 8. Quinam autem ei habiti sunt honores ab eo qui lege sanxit esse honorandos parentes? Eos quidem, qui dispersi erant per universum orbem terrae, multiplicibus et variis, sed numerosis linguis spiritus, et verbi sagèna captos homines deducebant ex profundo erroris ad spiritalem et coelestem mensam coenae mysticae: sacri, inquam, convivii spiritalium sponsi coelestis nuptiarum, quas Pater Filio, qui est ejusdem naturae et potentiae, splendide celebrat et plane regie. Eos, inquam, jussus divinus, nempe nubes, tamquam quoddam rete, urgebat ex finibus terrae, veluti quasdam aquilas cogens et congregans. Ubi enim cadaver, illic congregandas esse aquilas, dixit Veritas. Nam etsi de ipsius, qui haec dixit, magno et glorioso adventu id praedictum fuit: non absurde tamen, tamquam quoddam condimentum orationis, hic quoque assumetur. Aderant ergo ii qui Verbum et ipsi viderant, et ei servierant, ejus quoque matri, ut debebant, ministraturi, et tamquam praeclaram et pretiosam haereditatem ab ea hausturi benedictionem. Cui enim dubium est, eam esse fontem benedictionis, et omnium bonorum scaturiginem? Simul autem aderant eorum quoque asseclae, et successores, et ministerii et benedictionis simul futuri participes. Quorum enim labor

communis, conveniens erat, ut fructus quoque essent communes. Aderat vero eorum quoque, qui erant in Jerusalem, quicumque erat coetus a Deo electus. Oportebat autem justos quoque et Prophetas, qui olim fuere, unâ sequi, futuros hujus sacri conventus participes: qui prius annunciarunt, fore ut ex ea, propter nos carne suscepta, benignus Deus Verbum nasceretur. Sed neque coetus Angelorum aberat. Quicquid enim Regi sua sponte obediebat, et ideo ei assistendi honore dignum habebatur, id tamquam satellites adesse oportebat, ad honorandum ejus matrem secundum carnem. Et omnes aderant, resplendente face Spiritus, et praeclaris illustrante splendoribus eos qui reverentiâ et metu, et immobili desiderio sinceros mentis oculos in eam defigebant. Nullus enim ordo ex iis qui in coelo sunt, qui non unanimiter affuerit: nec quisquam inventus est, qui eo quod in supernis versaretur, et cum inferioribus non comparandus esset, descendere, et omnia quae diximus, munera obire recusarit.

§ **9**. Hic fuerunt verba, inspirata et dicta divinitus. Hic hymni divini, qui dicuntur in decessu. Oportebat enim propterea quoque laudare Dei plusquam infinitam bonitatem, et quae est omni magnitudine superior, magnitudinem, et infinitam potentiam, et quae omnem sublimitatem et altitudinem exuperat, ejus in nos moderationem, plusquam infinitas divitias ejus, quae comprehendi non potest, benignitatis, inexplebilem abyssum charitatis: quemadmodum a sua majestate non discedens, ad eam, quae in altum extollit, descendit exinanitionem, id cum eo, Patre quoque comprobante, et Spiritu: quemadmodum qui est superior essentiâ, ex utero muliebri superessentialiter accepit essentiam: quemadmodum Deus est, et homo factus est, et simul manet utrumque: quemadmodum neque excessit ex essentia divinitatis, et similiter atque nos fuit particeps carnis et sanguinis: quemadmodum qui implet omnia, et est super omnia, et universa simul fert verbo oris sui, habitavit in loco angusto: quemadmodum materiale, et quod erat instar foeni, corpus insignis hujus Virginis, accepit consumentem ignem divinitatis: et tamquam aurum purum, et minime adulteratum, nequaquam consumptum fuit, Deo haec volente. Nam si Deus quidem velit, possunt omnia fieri: Sin autem nolit, minime possunt.

§ **10**. Post haec autem inter eos quoque mota est dicendi contentio, non ut se invicem superarent (hoc enim est mentis laborantis vanae gloriae cupiditate, et procul remotae a divina voluntate) sed ut de prompto et alacri animi studio et viribus nihil remittentes, Deum celebrarent, et matrem ejus honorarent*. Tunc, tunc Adam et Eva, nostri generis primi parentes, exultantes clare suis labris exclamarunt: Tu beata filia, delevisti poenas

* Ex Dionysio Areopag. L. de *div. Nomin.* C. 3. — Nota trinam ad B. Virg. apostrophen; protoparentum, triumphantis et militantis Ecclesiae.

nostrae transgressionis. Tu cum quod corrumpi poterat, tamquam haereditarium, corpus a nobis accepisses, in utero nobis gestasti indumentum incorruptionis. Tu cum a nobis originem duxisses, ut bene simus, vicissim reddidisti, dolores partus solvisti, mortis fascias perfregisti, nobis antiquum restituisti habitaculum. Nos clausimus paradisum: Tu ligni vitae viam aperuisti. Per nos ex iis quae bona erant, venère quae erant molesta: Per te ex iis quae erant molesta, rediere quae erant meliora. Et quomodo morti es obnoxia, quae es intemerata? Tu es pons ad vitam, et scala ad coelos. Tibi mors quodammodo erit cymba, qua trajiciaris ad immortalitatem, vere beata inter mulieres et undique beanda. Ecquisnam talis, nisi Verbum hoc passum, quatenus fuit oblatum, quod dum pateretur, mortem ipsam vicit? Plaudebat universus quoque chorus sanctorum, dicens: Tu nobis adimplesti praedictiones. Tu nobis eam quae expectabatur, adimplesti laetitiam. Per te enim soluti sumus a vinculis mortis. Agedum huc ad nos veni. O divine, et qui vitam affers, thesaure. Veni ad nos desiderantes, quae finem nostro imposuisti desiderio.

§ **11**. Sed non paucioribus verbis eam vicissim retrahebat multitudo sanctorum, qui adhuc erant in corpore, dicens: Mane nobiscum, quae es nostra consolatio, quae es nobis unicum in terra solatium. Ne nos relinquas orphanos, quae es mater misericordiae, venientes in periculum. Habeamus te laborum requiem. et sudorum refrigerationem. Tibi si velis manere, in tua est potestate: et si velis recedere, nihil est impedimenti. Si recedis, quae es Dei tabernaculum, nos quoque recedemus, qui vocati sumus tuus populus propter tuum filium. Te solam in terra relictam habemus recreationem. Tecum vivente simul vivere, et cum moriente mori est beatum. Quid autem dicimus, Moriente? Nam tua quidem est vita, mors, et vita es melior, et hanc vitam superasti incomparabiliter. Nobis autem quemadmodum erit vita vitalis, si te non habeamus, cum qua versemur? Haec mihi videtur Apostoli cum tota Ecclesiae congregatione dicere beatae Virgini.

§ **12**. Sed cum ad excessum e vita festinantem, et illum desiderantem vidissent Dei Matrem, conversi sunt ad hymnos, qui dicuntur in excessu divina impleti gratiâ, et os commodantes spiritui et carne excedentes, et una cum emigrante Dei Matre emigrare cupientes, et quoad ejus fieri poterat, vehementi animi studio praemigrantes. Postquam autem omnes desiderio simul et debito satisfecerunt, et ex multis floribus, variisque hymnis contextam sacram contexuere coronam, benedictionem, tamquam aliquem a Deo datum thesaurum, accepere: quae in exitu postrema dicuntur, verba dicentes. Ea autem, quantum ego possum scire, fluxam et inanem vitam praesentem enunciabant, et quae erant occulta, in àpertum producebant futurorum mysteria. Deinde

quaedam his convenientia et consequentia tunc videntur esse facta. Advenit enim Rex, ut mihi quidem videtur, ad suam parentem, divinisque et ab interitu alienis manibus suscepit ejus puram et nulli culpae affinem animam. Et ea quidem dixit, ut est consentaneum : « In manus tuas, fili, commendo spiritum meum : suscipe tibi charam animam, quam conservasti alienam ab omni reprehensione. Meum corpus tibi trado, et non terrae. Custodi salvum, quod tibi placuit habitare, et cum natus esses, conservasti virginem. Tu me ad te transfer, ut ubi tu es, foetus meorum viscerum, ego quoque tecum degam. Ad te enim pròpero, qui ad me ventitasti citra ullam spatii distantiam. Tu meis filiis maxime desiderabilibus, quos tibi placuit vocare fratres, esto mei discessus solatium. Benedictioni eorum adjice benedictionem, per mearum manuum extensionem.» Deinde cum manus sustulisset, ut erat consentaneum, eis benedixit qui erant congregati. Cum haec autem fecisset, et audiisset a filio: Veni, benedicta mater mea, in requiem meam : Audi, surge propinqua mea, pulchra inter mulieres. Ecce hyems praeteriit, venit tempus putationis. Pulchra es propinqua mea, et macula non est in te. Odor unguentorum tuorum supra omnia aromata (*Ex Canticor.* II *et* IV): Haec, inquam, cum audiisset sancta, deponit spiritum in manibus filii.

§ **13**. Quid deinde fit? Elementorum, ut mihi quidem videtur, factus est motus et alteratio, vocesque et strepitus: Laudesque dignas canebant Angeli, praecurrentes, deducentes, consequentes: partim quidem sanctissimam, et nulli culpae affinem animam comitantes, et simul ascendentes, donec regali throno stitissent Reginam : partim autem divinum et sacrum corpus circumdantes, et canticis, quae Angelis digna erant, Dei Matrem celebrantes. Quid vero ii, qui aderant sanctissimo et sacratissimo corpori? Metu et desiderio, et lacrymis exultationis divinissimum et sanctissimum circumsistentes tabernaculum, amplectebantur, osculabantur, omnibus membris os admovebant, ex contactu repleti sanctificatione et benedictione. Tunc autem morbi quidem fugiebant, fugabantur turbae daemonum, omni ex parte compulsae ad sola loca subterranea. Aër, aether, et coelum ascensu Spiritus sanctificabatur, terra autem depositione corporis. Sed neque aquae natura erat expers benedictionis. Lavatur enim aquâ pura, quae non eam mundabat, immo vero ipsa sanctificabatur. Hic surdis quidem perficiebatur auditus, claudis autem integer reddebatur ingressus : firmaeque et solidae fiebant bases pedum, caecis restituebatur visus, accedentibus peccatoribus disrumpebantur chirographa.

§ **14**. Deinde quid? Mundum in mundis involvitur sindonibus, et in lecto rursus Regina imponitur. Deinde lampades, et unguenta, et hymni, quibus eam prosequebantur. Angelis quidem

suis linguis canentibus hymnum eis convenientissimum: Apostolis autem, et a Deo inspiratis patribus, Deo grata canentibus cantica et quibus applaudebat spiritus. Tunc, tunc arca Domini sublata ex monte Sion, vecta inclytis humeris Apostolorum, in coeleste templum transmittitur per mediam civitatem, tamquam quaedam sponsa speciosa, decorata splendore spiritus, ad quem non patet aditus: et sic fertur in sacratissimum praedium Gethsemane, Angelis praecurrentibus, consequentibus, alis contegentibus: et Ecclesiae tota congregatione. Et quomodo rex Salomon, propter arcae requiem in templo Domini, quod ipse construxit, omnes seniores Jerusalem vocavit ad concionem in Sion, ut transferret arcam testamenti Domini de civitate David, quae erat Sion: et sustulerunt Sacerdotes arcam, et tabernaculum testimonii: Ipsi vero, et Levitae, et Rex, et universus populus ante arcam sacrificabant boves et oves innumerabiles, qui et intulerunt ipsam arcam testamenti Domini in locum ejus, in Daber domos, in sancta sanctorum, sub alas Cherubin *: Sic tunc propter requiem arcae intelligentis, non testamenti Domini, sed ipsius hypostasis Dei Verbi, ipse novus Salomon, qui est princeps pacis, et universi optimus architectus, mentium coelestium supermundanos ordines, et novi testamenti pròceres, Apostolos, inquam, cum universo populo sanctorum, qui erat Jerosolymis, hodie congregavit: et animam quidem per Angelos in sancta sanctorum, quae sunt exemplaria vera et coelestia, introducit, sub ipsas alas quadruplicis formae animalium, et suo stitit throno in interiori tabernaculo, in quod praecursor ipse Christus ingressus est corporaliter: Portatur autem corpus manibus Apostolorum, Rege Regum id tegente splendore suae, quae sub adspectum non cadit, divinitatis, et toto coetu populi praecurrente, et sacras voces emittente, et sacrificante sacrificium laudis, donec in sepulcro, tamquam in thalamo, et per ipsum in deliciis Eden, et in coelestibus repositus fuit tabernaculis **....

§ **15**. Hinc ad sacratissimam deducitur Gethsemane. Rursusque amplexus, et rursus encomia, hymni sacri, et genuum inflexiones, et lacrymae, et ex animi moerore et desiderio sudorum fontes circumfluentes. Licebatque videre sudores et lacrymas de fluxu contendentes. Sic igitur sanctissimum corpus praeclarissimo imponitur monumento. Sed hinc tertio die ad cursus coelestes in coelestia transfertur curricula. Non oportebat enim hoc divinum habitaculum, fontem, qui non potest exhauriri, aquae remissionis, coelestis panis terram inarabilem, botri ambrosiae terram inirrigabilem, semper florentem et fertilem oleam paternae misericordiae, coërceri in sinu terrae: sed quomodo quod ex ea

* Vide 3 Reg. VIII.

** *Jerosolymis* Deiparam hac vitâ functam opinatur Damascenus; alii quidam, sed minus probabiliter, *Ephesi*.

constitit, Verbi Dei corpus sanctum et integrum et interitui minime obnoxium, tertio die surrexit ex monumento: ita etiam eam eripi e sepulcro decebat, et matrem transferri ad filium: et quomodo ipse ad eam descendit, ita etiam eam illi dilectissimam ad ipsum extolli in majus et perfectius tabernaculum, nempe in ipsum coelum. Oportebat eam, quae Deum Verbum in suo utero hospitio exceperat, collocari in divinis filii tabernaculis: et quomodo dixit Dominus debere se esse in iis quae sunt sui Patris: ita etiam matrem oportebat habitare in regia filii, in domo Domini, et in atriis domus Dei nostri. Si enim in ipso est habitatio omnium qui laetantur, ubi est causa laetitiae, oportebat ejus, quae in pariendo integram conservavit virginitatem, incorruptum conservari corpus etiam post mortem. Oportebat eam, quae Creatorem in sinu gestavit infantem, in divinis versari tabernaculis. Oportebat sponsam, quam Pater despondit, degere in thalamis coelestibus. Oportebat eam, quae suum filium in cruce adspexerat, et doloris, quem in partu effugerat, gladium in corde acceperat, videre sedentem cum Patre. Oportebat Dei matrem possidere ea quae sunt filii, et tamquam Dei matrem et ancillam, adorari ab omni creata natura. Nam etsi semper quidem a parentibus ad filios descendit haereditas, nunc (ut dicit quidam sapiens) ad fluviorum caput fontes procedunt. Filius enim universam creatam naturam redegit in matris servitutem.

§ **16**. Agedum ergo nos quoque hodie Dei Matri diem festum celebremus, qui solet in discessu, non tibias aliquas ferentes, et Corybantes *, et matris falsorum, qui vocantur, deorum, ut ipsi dicunt, peragentes orgia: quam etiam multis filiis foecundam stulti confingunt, sermo autem veritatis ostendit carere filiis. Daemones sunt haec adumbrata spectra, qui id quod non sunt, temere simulant ac repraesentant, eorum, qui falluntur, ignorationem habentes adjutricem. Quemadmodum enim gignit ex conjunctione quod est incorporeum, et quonam modo coibit? et quis deus est id, quod prius quidem non erat, deducitur autem ad generationem? Quod autem daemonum genus sit incorporeum, est cuivis manifestum, vel iis etiam, qui mentis oculis caecutiunt. Alicubi enim dicit Homerus, se dignorum deorum statum exponens:

Non esca iis panis, calidum nec potio vinum est.
His deest hinc sanguis, immortalesque vocantur.

Non est eis, inquit, esca panis, neque quod calèfacit vinum est eis potus: Ea de causa deest eis sanguis: hoc est, non habent sanguinem, et nominantur immortales. Proprie autem et vere dixit illud, Vocantur. Nam vocantur quidem immortales, non sunt autem quod vocantur. Sunt enim mortui morte vitii. Nos

* Cybelis, matris deorum, sacerdotes.

vero, quibus est verus Deus id quod colitur Deus, qui non ex iis quae sunt, productus est ad hoc, ut esset, sed qui semper est ex eo, qui est semper, supra causam, et rationem, et notionem temporis et naturae: Matrem Dei colimus et veneramur, non ejus divinitatis ex ipsa describentes generationem, quae est sine tempore (Dei enim Verbi ex Deo generatio est sine tempore, et Patri coaeterna), sed secundam confitentes generationem, per voluntariam carnis susceptionem, atque ejus causam et scientes, et dicentes. Carne enim induitur is qui est sine principio, sine corpore, propter nos, et propter nostram salutem, ut simile servet simili. Et cum carnem suscepisset ex hac sacra Virgine sine conjunctione, nascitur ipse manens totus Deus, et totus factus homo, ipse totus Deus cum carne sua, et totus homo cum ejus plusquam divina divinitate.

§ 17. Sic Dei Matrem cognoscentes hanc Virginem, celebramus ejus dormitionem: non hanc Deam appellantes (Absit: est enim gentilium nugarum, haec fabulari: nam ejus quoque mortem annunciamus) sed Dei carne induti matrem cognoscentes, hanc hodie sacris prosequimur canticis, nos, qui hoc adepti sumus, ut Christi populus et simus, et dicamur. Hanc nocturnis honoremus stationibus. Hanc animi et corporis castitate oblectemus, quae revera post Deum casta est supra omnes. Solent enim naturaliter similia gaudere similibus. Hanc colamus egenorum commiseratione. Si enim Deus nulla re aeque colitur, atque misericordiâ: quis contradicet matrem quoque non laetari similibus? Haec publicavit ineffabilem Dei in nos abyssum. Per eam nobis cum eo magno plausu inita fuit reconciliatio, paxque et gratia fuit donata: et simul cum Angelis choreas ducunt homines, et filii Dei sumus effecti, qui prius eramus contemptui, et notati infamiâ. Ex hac botrum vitae decerpsimus. Ex hac collegimus germen incorruptionis. Haec nobis bona conciliavit. In hac Deus quidem homo, et homo Deus factus est. Et quid hoc admirabilius? quid beatius? Caligo metu, timens id quod dicitur. Cum Maria Prophetissa, o animae juvenes, choros ducamus cum tympanis, mortificantes membra, quae sunt super terram, hoc enim est mysticum tympanum. Jubilemus in arca Domini Dei animae jubilationibus, et muri cadent Jerichuntini, contrariarum, inquam, potestatum infestae munitiones. Post David exiliamus spiritu. Arca Domini hodie requievit. Clamemus cum Gabriele, qui primum locum obtinet inter Angelos: *Ave gratiâ plena, Dominus tecum.* Ave gaudii pelagus, quod non potest consumi. Ave unicum molestiarum levamen. Ave medicamentum, quod medetur cordis doloribus. Ave, per quam mors quidem fuit expulsa, vita autem introducta.

§ 18. Tu vero o sacrorum sepulcrorum sacratissimum, post Domini quidem sepulcrum, quod vitae dedit principium, quod fuit fons resurrectionis (etenim loquar tamquam cum animato),

ubi est aurum purum, quod manus Apostolorum in te recondiderunt? Ubi sunt divitiae, quae consumi nequeunt? Ubi est, qui Deum suscepit, thesaurus? Ubi est mensa animata? Ubi est novus liber, in quo ineffabiliter Deus Verbum inscriptus fuit sine manibus? Ubi est abyssus gratiae? Ubi est pelagus curationum? Ubi est valde desiderabile et amabile corpus Deiparae (*a*)?

§ **19**. Quid quaeritis in sepulcro eam, quae ad coelestia translata est tabernacula? Cur a me custodiae rationem exposcitis? Non licet mihi jussis divinis resistere. Corpus sacrum et sanctum, relictis sindonibus, cum me impertiisset sanctificatione et unguento bonoque odore replevisset, et templum divinum effecisset, abit raptum sublime, comitantibus Angelis et coelestibus omnibus. Nunc me defendunt Angeli. Nunc divina in me habitat gratia. Ego evasi officina medicinae aegrotantibus. Ego sum fons perennis curationum. Ego remedium adversus daemones. Ego sum refugium omnibus confugientibus. Fide populi accedite, et tamquam ex fluvio haurite charismata, fidem habentes non haesitantem. Accedite, qui sititis: venite ad aquam (jubet Isaias C. LV), et qui non habetis pecuniam, properate, emite sine pretio. Ego omnibus exclamavi Evangelice: Qui sitit morborum medicinam, a perturbationibus animi liberationem, peccatorum abstersionem, ab omne genus insultibus alienationem, regni coelorum requiem, ad me fide veniat, et hauriat fluentum gratiae, quod magnae est virtutis et utilitatis. Quomodo enim aquae operatio, quae est simplex et unica, terrae quoque, et aëris, et solis omni ex parte lucentis, mutatur unicuique eorum, qui eam participant convenienter eorum naturae: et in vite quidem fit vinum, et in olea oleum: ita etiam gratia, licet sit simplex et una, varie tamen et habita ratione usus uniuscujusque beneficio afficit eos, qui sunt participes. Ex mea natura non habeo gratiam. Sepulcra foetere solent, tristitiam conciliare, laetitiae esse adversa: Ego autem evasi unguentum pretiosum, et boni odoris particeps: unguentum, inquam, tam odoriferum, et tantae efficaciae, ut vel parva sui portione donet defensionem, quae auferri nequeat. Sunt enim revera ejusmodi charismata divina, ut ea nullam unquam inducant poenitentiam. Laetitiae fontem excepi hospitio, et dives remansi perenni ejus scaturigine.

§ **20**. Videtis amici patres et fratres, quae nobis porrigit sepulcrum gloriosissimum? Quod autem haec ita se habeant, in Euthymiacae quoque historiae libro tertio, capite quadragesimo, his verbis scriptum est: Superius quidem dictum est, quod Constantinopoli multas Christo erexit ecclesias sancta Pulcheria. Ex his autem una est, quae in Blachernis fuit aedificata, in principio

(*a*) Licet Fidei articulus non sit corporis immac. Virg. Dei genitricis in coelum receptio, gravissimae temeritatis esset eam refellere. Quidquid praeclarius hacce in re inquirendum dicendumve sit, lege in Tractatu Bened. XIV, *De Festis B. M. V.* Cap. VIII.

imperii divinae memoriae Marciani. Ii ergo, scilicet Pulcheria et Marcianus, cum illic aedificassent domum venerabilem maxime celebrandae et sanctissimae Deiparae, et semper virgini Mariae, et eam omnibus exornassent ornamentis, quaerebant ejus sanctissimum corpus, quod Deum susceperat. Et cum accersivissent Juvenalem Jerosolymitanum Archiepiscopum, et Palaestinae Episcopos, qui in regia urbe versabantur propter synodum, quae tunc facta est Chalcedone (anno CCCCLI), dicunt eis: Audimus esse Jerosolymis primam et egregiam sanctissimae Deiparae et semper virginis Mariae ecclesiam in praedio quod vocatur Gethsemane, ubi ejus, quod vitam portavit, corpus fuit in loculo depositum. Volumus ergo ejus huc adduci reliquias ad custodiam hujus regiae civitatis. Excipiens autem, respondit Juvenalis: In sancta quidem et divinitus inspirata scriptura de decessu sanctae Deiparae Mariae nihil traditur. Ex antiqua autem et verissima accepimus traditione, quod tempore gloriosae ejus dormitionis, universi quidem sancti Apostoli, qui orbem terrae ad salutem gentium obibant, momento temporis sublime sublati, convenerunt Jerosolymis. Et cum apud eam essent, eis visio extitit Angelica: et audita fuit divina hymnodia praestantiorum potestatum: et sic cum divina gloria et supercoelesti, in manus Dei sanctam tradidit animam ratione quadam ineffabili. Quod vero Deum suscepit ejus corpus, cum Angelica et Apostolica hymnodia elatum, justis ei factis, in loculo fuit depositum Gethsemane. Quo in loco Angelorum chorea et hymnodia mansit tres dies perpetuos. Post tres dies autem, Angelica cessante hymnodia, qui aderant Apostoli, cum unus abfuisset, et post tertium diem venisset, et quod Deum susceperat corpus adorare voluisset, loculum aperuerunt: sed intemeratum quidem, et omni ex parte laudandum corpus nequaquam invenire potuerunt. Cum ea autem sola invenissent, in quibus fuerat compositum et positum, et ineffabili, qui ex iis proficiscebatur, essent odore repleti, loculum clauserunt. Qui mysterii obstupefacti miraculo, hoc solum poterant cogitare quod cui placuit in propria persona carne indui, et ex sacrosancta Virgine homo fieri, et nasci in carne Deus Verbum, et Dominus gloriae, et post partum, ejus incorruptam conservavit virginitatem: ei quoque visum est, postquam ea e vivis excessit, intemeratum ejus et impollutum corpus honorare translatione, ante communem et universam resurrectionem.

§ **21**. Tunc autem aderant cum Apostolis sanctissimus Timotheus Apostolus, et primus Episcopus Ephesiorum, et Dionysius Areopagita, sicut hic ipse magnus testatur Dionysius in iis quae de beato Hierotheo, qui ipse quoque tunc aderat, conscripsit ad dictum Apostolum Timotheum, sic dicens *: Nam etiam apud ipsos a Deo afflatos sacrorum Antistites, quando nos quoque,

* De *Div. Nominibus*, c. III.

sicut ipse nosti, et multi ex sacris nostris fratribus, ad spectaculum corporis, quod vitae principium dedit, et Deum suscepit, convenimus (Aderat autem et Domini frater Jacobus, et Petrus suprema et antiquissima Theologorum summitas): et postquam eam vidissemus, visum fuit ut omnes Sacerdotes hymnos canerent, et laudarent, prout poterat unusquisque, infinitam bonitatem divinarum virium: post Theologos, ille, ut scis, vicit omnes alios mystas sacrorum, ut qui plane excederet, et a se omnino abduceretur, et in ea, quam hymnis celebrabat, afficeretur societate et communione, et ab omnibus, a quibus audiebatur et videbatur, et cognoscebatur, et non cognoscebatur, judicaretur esse a Deo afflatus, et divinus scriptor hymnorum. Et quid tibi amplius dixerim de iis quae illic divine dicta sunt? Etenim nisi mei quoque sum oblitus, scio me saepius, multosque alios a te audiisse quasdam partes illorum Deo afflantium hymnorum. Haec cum audiissent Imperatores, petierunt ab ipso Archiepiscopo Juvenale, ut sanctus ille loculus cum vestibus clarissimae et sanctissimae Deiparae Mariae, sigillo munitus, ad eos mitteretur. Quae cum missa fuissent, ea deposuerunt in veneranda aede, quae aedificata fuerat in Blachernis. Et haec quidem sic.

§ **22**. Quid nos autem dixerimus sepulcro? Tua quidem gratia est perennis, nec unquam deficit. Sed non divina virtus iis circumscribitur, neque Dei Matris beneficia habitant in solo monumento. Si enim solo sepulcro circumscriberentur, donum paucis suppeteret divinitus. Nunc autem in omnibus mundi finibus est abunde distributum. Nostram ergo memoriam efficiamus repositorium Deiparae. Hoc vero quomodo erit? Ea fuit virgo, et amatrix virginum: ea fuit casta, et amatrix castorum. Si ergo cum corpore mentem quoque castam habuerimus, inhabitantem ejus gratiam possidebimus. Fugit enim omnem limum, et omnes coenosos declinat animi motus. Abhorret ingluviem turpissimae fornicationis, infesta est vitiis, ac execrandas ejus cogitationes fugit, tamquam foetus viperarum. Turpia verba et scurrilia repellit, cantica et unguenta meretricia rejicit. Odit irae tumores: inhumanitatem, et invidiam, et lites non admittit. Aversatur vanam gloriam, quae ponit studium in rebus inanibus. Ampullis superbiae hostiliter adversatur. Odium et injuriae acceptae recordationem odit, ut salutis adversariam. Omne vitium reputat, tamquam virus lethiferum. Delectatur autem horum contrariis. Contraria enim contrariis curantur. Jucundum est ei jejunium, et continentia, et Psalmorum cantica. Castitati et virginitati, moderationique et temperantiae assentitur, et cum eis pacem agit perpetuam, et eas benigne amplectitur. Moderatum et mansuetum diligit et fovet animum. Charitatem et misericordiam et humilitatem in honore habet, tamquam suas nutrices. Et (ut semel dicam) molestum quidem est ei omne vitium: omni autem virtute delectatur, ut

quae sit ei nota et familiaris. Si ergo quae prius quidem dicta sunt, omni animi impetu declinaverimus: virtutes autem omni studio dilexerimus, et eas habuerimus nobis familiares, veniet frequenter ad suos famulos, omnium bonorum coetum secum simul attrahens: et Christum suum filium, et omnium Regem et Dominum unâ assùmet, ut in nostris cordibus inhabitet: Cui gloria, cum Patre et vivifico Spiritu, in secula seculorum.

SERMO B. PETRI DAMIANI

DE ASSUMPT. DEI GENITRICIS VIRG. MARIAE

§ 1. Hic totum decurrat ingenium, et aureus sermo tota reluceat majestate. Voluntaria oris nostri beneplacita sibi faciat genitrix Dei, Domina mundi, coeli Regina. Ipsa sensum acuat, dirigat stylum, et linguam pauperis venustiori respergat eloquio. Illustret lucem hanc lumine clariori, et suo conventui suam praesentiam donare dignetur. Sublimis ista dies, et splendidiori Sole refulgurans, in qua Virgo regalis ad thronum Dei Patris evehitur, et in ipsius Trinitatis sede reposita, naturam etiam Angelicam solicitat ad videndum. Tota conglomeratur Angelorum frequentia, ut videat Reginam sedentem a dextris Domini virtutum, in vestitu deaurato, in corpore semper immaculato, circumdatam varietate, virtutum multiplicitate distinctam.

§ 2. Haec est illa dies, quae coelorum officinas sublimiori gaudio cumulavit, annua mundo, Angelis continua, continuans homines Angelis, et Angelos hominibus felici foederatione conjungens. Intuere mentalibus oculis Filium ascendentem, et Matrem assumptam, et videbis aliquid excellentius in ascensione Filii exhiberi: et aliquid gloriosius in assumptione Virginis demonstrari. Ascendit enim Salvator in coelum potestativae virtutis imperio, sicut Dominus et creator, Angelorum comitatus obsequio, non auxilio fultus. Assumpta est Maria in coelum, sed gratiae sublevantis judicio, comitantibus et auxiliantibus Angelis, quam sublevabat gratia, non natura. Ideo dies haec Assumptio, illa Ascensio vocatur, cum aliud sit potentia, aliud misericordia, solumque soli sit privilegium Creatori naturam rerum propria potestate supergredi. Hoc est illud excellentius, quod sibi vendicat super creaturam Creator, ubi etiam superabundans et singularis gratia non audeat adspirare.

§ 3. Sed si diligenter attendamus ascensionem Filii, et Matris assumptionem, inveniemus profecto aliquid quod nos invenisse gaudebimus. Ascendenti quippe Domino egressa est obviam omnis illa beatorum spirituum gloriosa societas, quando naturae superiori praetulit inferiorem, et inconvertibili sacramento susceptum

hominem in ipsa divinitatis clausit identitate. Occurrentibus autem Angelis electorum animas, quas secum educebat, adjunxit, et sic utrorumque triumphali pompa deductus ad Patrem, sedet ad dexteram Majestatis. Attolle jam oculos ad assumptionem Virginis, et salva Filii majestate, invenies occursum hujus pompae non mediocriter digniorem. Soli quippe Angeli Redemptori occurrere potuerunt, Matri vero coelorum palatia penetranti Filius ipse cum tota curia tam Angelorum, quam justorum solemniter occurrens, evexit ad beatae consistorium sessionis, et ait: *Tota pulchra es, amica mea; et macula non est in te* (*Cant.* IV). Tota pulchra, quia tota deificata: macula non est in te, quia Spiritus Sanctus supervenit in te, qui te mundavit. Sed et Virgo gratiosis cumulata muneribus, tantae benignitati Davidico sermone respondet, summae dignationis claritatem admirans. *Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me* (*Ps.* 72). Nota verborum positionem disserenti graduum distinctione signatam. Tenuisti, inquit, manum dexteram meam, quia etsi laeva tua sub capite meo, dextera tua jam amplexatur me. Et in voluntate tua deduxisti me, non in mea sublimitate, quia totum opus gratiae est, non naturae. Et cum gloria suscepisti me: gloria utique gloriosa, quam non novit, nisi qui dedit, et cui donare dignatus est.

§ 4. Attende autem diligentiam, et consequentiam Scripturarum. Spiritus enim Sanctus, in cujus fabrica tam veteris quam novi testamenti fuit compositio fabricata, Ascensionem Filii, et Matris Assumptionem simili stylo perambulans, ter interrogat: Quis est iste? et tertio repetit: Quae est ista? Primum de Filio, postea de Matre videamus. In spiritu fortitudinis Salvator ad inferos descendens contrivit portas aereas, et vectes ferreos confregit, et gehennalis ollae dissipatis fragminibus, totum illud infelix habitaculum ruinosa concussione succussit. Conclamantibus Angelis: *Attollite portas principes vestras:* illi qui superbiae lapsu irremeabili corruerunt, ignoratione dedignativa retorquent: *Quis est iste Rex gloriae?* Hic est ille insipiens, qui dixit in corde suo: Non est Deus, et nescio Dominum, et Israël non dimittam. Angeli pacis confidenter ingeminant: *Dominus fortis, et potens, Dominus potens in praelio:* fortis ad vestram fortitudinem infirmandam: potens ad vestram potentiam vacuandam; in praelio, illo utique singulari, quo potestates aëreas singulariter debellavit. Resurgens ab inferis, et solemnis victoriae vexilla reportans, hominem unitum sibi, quem nunquam dimisit, resuscitavit, et triumphatrici palma coelis invectus, Patri ovem centesimam, quam perdiderat, repraesentans audit ab Angelis: Quis est iste Rex gloriae: Sed et eisdem conclamantibus: *Dominus virtutum ipse est Rex gloriae:* coelorum insonuere palatia, et tota supercoelestis domus profusioribus gaudiis inundavit.

§ 5. Vere Dominus virtutum, in resurrectione virtutem faciens, quam ante non fecerat, redimens servum, et pro servo filium efficiens. Clarissima autem Ascensionis die, quando, videntibus discipulis, est elevatus in coelum, summum illud reverendumque collegium venit obviam Redemptori, et omnis illa tam assistentium, quam ministrantium Angelorum auctoritas cucurrit ad Filium, et ascendentem demirans, ait: *Quis est iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra?* Videntes enim eum sanguinei ruboris undâ perfusum, mirantur ejus patientiam, et saevitiam Judaeorum qui non sunt veriti Filium Dei Crucis ignominiâ condemnare. *Gradiens*, inquiunt, *in multitudine fortitudinis suae:* non solum in fortitudine, sed etiam in multitudine fortitudinis, quia nulla fortitudo fortior fuit, quam redimere servum, et in divinitatis dextera perpetuo collocare. Hae sunt ille voces, quae descendentes ad inferos, ab inferis resurgentem, ascendentem ad coelos, multiformi praeconio prosequuntur.

§ 6. Sed jam vertendus est stylus ad Sanctam sanctarum, et illorum verborum enodanda proprietas, quae Virgini Matri sunt specialiter dedicata. Sed uti superliminarem titulum in frontem futuri aedificii proponamus, dicamus breviter, quia prima interrogatio convenit ejus nativitati, secunda ejus conversationi, tertia assumptioni. *Quae est ista* (inquit Spiritus Sanctus de ejus nativitate) *quae progreditur, sicut aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata? Haec est quae nescivit torum in delicto.* Virgo Dei Filio singulariter consecrata, specialiter sancto conjugata Spiritui. Quae progreditur, inquit, sicut aurora consurgens. Quam elegans et clara similitudo, et ex illius disciplina descendens, qui summum sapientiae fontem in Canticis affluenter inclusit. In meridiano lumine primus ille parens creatus est, factus ad imaginem et similitudinem Conditoris. Quid enim clarius, quam creatum Creanti non esse dissimilem? Faciamus, inquit, hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Imaginem dedit ei in aeternitate, similitudinem in moribus, ut sit similis Creatori, si non identitate, similitudine tamen. Sed ille tanti privilegii dignitate rejecta, apostatae spiritui falsa promissione delinitus inhaesit, et se cum posteritate sua perpetuae morti destinavit et tenebris. Ab illa hora tenebrae factae sunt super universam terram usque ad Virginem, nec inventus est aliquis qui vel exiret de tenebris, vel tenebras dissiparet: sed mundo crescente, concrevit et tenebrosa vorago, donec in densissimam conglobata nigredinem, humanum genus nocte terribili sepelivit. Haec est illa nox solitaria, nec laude digna, de qua scriptum est: *Posuisti tenebras, et facta est nox* (*Ps.* 103). In ipsa pertransierant omnes bestiae sylvae: quia crudeles, et indomiti spiritus, dimotis repagulis, humanum genus totis viribus obtriverunt. Sed nata Virgine surrexit aurora; quia Maria veri praevia

luminis. nativitate sua mane clarissimum serenavit. Haec est stella matutina in medio nebulae, quae in coeli cardine summo splendore coruscans, orbem subditum splendidioribus radiis incolorat. Haec est aurora, quam sequitur, immo de qua nascitur Sol justitiae, solius Solis claritati succumbens. Haec est aurora, quam ille non vidit, qui vidit omne sublime, et orat beatus Job ut ei multa suppressione claudatur, dicens: Non videat ortum surgentis aurorae. Tuus est dies, Domine, in quo Adam est conditus: tua est nox, in qua Adam a die est ejectus: tu fabricatus es auroram, id est Virginem Matrem, et Solem, Solem videlicet justitiae, qui de virginali thalamo consurrexit. Nam sicut aurora terminum noctis, diei principium adesse testatur: sic et Virgo noctem expulit sempiternam, et de die diem, de terra suae virginitatis exortum, terris infudit.

§ 7. Progreditur, inquit, quasi procul egreditur, quia procul, et de ultimis finibus pretium ejus. * Aurora, quia noctis finis, et lucis initium. Consurgens, quia de cadente supersurgens materia. Pulchra ut luna. Quid Lunâ pulchrius, cum stellis coruscantibus in signifero limite, reliquorum siderum splendorem excedit? Considera quam stellaris et serena vibratio, quam luminosus fulgor circularem orbem tanti sideris superfundat, ut aliorum luminum claritatem non mediocriter obfuscet. Sic et Virgo inter animas sanctorum, et Angelorum choros supereminens, et evecta, merita singulorum, et omnium titulos antecedit. Quantumlibet aliae stellae reluceant, Luna tamen et magnitudine praeminet, et splendore. Sic utramque naturam Virgo singularis exuperat, et immensitate gratiae, et fulgore virtutum. Electa ut sol: Hanc attende similitudinem, qua nulla in rebus mundi potest esse sublimior. Nihil enim habuit Spiritus in visibilibus creaturis excellentius, cui excellentiam Virginis compararet. Multo enim altius aliquid habet claritas Solis, quam Lunae, quia etsi illa minores stellas obscurat, non tamen penitus occultat: hic vero lucidius incandescens, ita sibi siderum et Lunae rapit positionem, ut sint, quasi non sint, et videri non possint. Similiter et virga Jesse, veri praevia luminis, in illa inaccessibili luce perlùcens, sic utrorumque spirituum hèbetat dignitatem, ut in comparatione Virginis, nec possint nec debeant apparere. An putas, quod non contremiscat tota rationalis creatura ad contemplationem tantae dignitatis? Considera et quae in coelis, et quae in terris in Virgine refabricata, Deum, qui coelum palmo metìtur, virginei ventris brevitate conclusum, redemptione hominum, Angelorum restaurationem, denique quicquid est, fuit, et erit, per Virginis uterum renovatum, et tunc tibi cogitatio suggeret, quod locutio demonstrare non potest. Electa, inquit, sed et praeelecta. Ut Sol, quia

* Biblicae figurae explanantur quibus *Aurorae, Lunae, Soli, Virgae Jesse, Aromatibus* Maria comparatur.

sicut Sol solus orbem illuminat, sic haec sola solidiori lumine et Angelos, et homines illustrat. Terribilis ut castrorum acies ordinata, terribilis daemonibus, ordinata virtutibus, singularis timor malignorum spirituum, specialis amor civium beatorum.

§ 8. Sequitur de ejus conversatione. *Quae est ista, quae ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhae et thuris, et universi pulveris pigmentarii?* (*Cant.* III). *Ista est speciosa inter filias Jerusalem.* Desertum est vastitas hujus mundi, in quo bestiae agri frequentius ludunt, ubi princeps ille nequissimus omni fortitudine principatur. Desertum autem dicitur, quasi derelictum a virtutum administratione, cum earum conventus, abundante iniquitate, ad proprios ortus revolaverit. Quae ascendit, inquit. In hujus seculi vanitates omnes vel descendere, vel cadere cognoscuntur, rarusque qui non vel descendat, vel cadat in hujus turbulentissimae profunditatis oceanum. Sola illa Mater, et filia Creatoris, nec descendit, nec cecidit, sed de virtute in virtutem ascendens, consummatione virtutum vestita est. Qualiter autem ascendit? Sicut virgula, inquit, fumi. Sed et haec operatio quam significanti similitudine sit signata, recollige. Virgula fumi recta est, subtilis, odorifera, et quanto magis in aëra extenditur, tanto amplius dilatatur. Sic et Angelorum Regina, recta est in sublimitate conversationis, quia virga directionis, virga regni Domini. Subtilis in Deitatis contemplatione, quia ipsa est, quae conservabat omnia verba haec, conferens in corde suo. Odorifera in virtutum opinione, quia currimus in odore unguentorum suorum. Angusta in temporalibus, quia non erat ei locus in diversorio. In spiritualibus dilatata, quia adstitit Regina a dextris Domini. Haec est virga illa, qua retunduntur impetus adversantium Daemoniorum, virga Aaron, per quam fiunt signa et mirabilia. Baculum autem Crucis intellige, quo non solum verberatus est, sed et occisus ille insanabilis homicida, qui mortibus hominum pascitur et nutritur. In Virgine virga, et baculo Cruce, miserorum spes et consolatio continetur, sicut sublimis Propheta clara voce declarat: Virga, inquit, tua, et baculus tuus ipsa me consolata sunt.

§ 9. Sequitur: Ex aromatibus myrrhae, et thuris. Nominantur species, de quibus aromatica virgula sublevatur, myrrhae, et thuris. Myrrha corpora dissoluta consolidat, et cadaver exanime sibi vendicat, ne putrescat. Thus autem Deo in oratione accenditur, sicut multiplicibus Scripturarum testimoniis edocemur. In myrrha continentiam, in thure devotionem intellige. Caro enim Virginis ex Adam assumpta, maculas Adae non admisit, sed singularis continentiae puritas in candorem lucis aeternae conversa est. Porro quis ejus devotionem votivis laudibus poterit adaequare, cum rememoret missum Archangelum, supervenientem Spiritum, Filium conceptum, Deum natum, stellam novam,

Magorum gloriam, munerum gratiam, et super haec omnia testimonium conscientiae suae? Haec sunt duo, quae virginalem substantiam tota circumdedere virtute, continentia scilicet, et devotio: quorum alterum carnem, alterum mentem ita possedit, ut caro mundissima, mens purissima Genitricem Domini singularius consecrarent.

§ **10**. Sed ne putares his duabus solis virtutibus insignitam Dominam orbis, et Reginam coelorum, subsequitur Scripturarum auctoritas: Et universi pulveris pigmentarii. Hic expressum est quicquid exprimi potuit. Species quidem integrae odorem reddunt, sed non tantum, quantum confractae. Crebris enim tunsionibus supertritae, remotiorem etiam locum odorifera conspersione refundunt. Sic et virtutes in pace quidem fortiter rèdolent, sed fortius in tribulatione: quia virtus in pace acquiritur, in persecutione probatur, approbatur in victoria. Universus ergo pulvis pigmentarius in Virgine conjectus est, quia in ea virtutum conventus reverendum sibi thalamum consecravit, et si caeteris per partes Spiritus affuit, Mariae tamen tota plenitudo gratiae supervenit. Nec integrae fuerunt in ea species, sed in subtilissimum comminutae, quia ipsa est, quae fortioribus tribulationum malleis superpressa, vidit suum et Dei Filium affigi Cruci, militari lanceâ vulnerari, et inter duos latrones positum expirare.

§ **11**. Sequitur de ejus assumptione. *Quae est ista, quae ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum?* Haec est Regina illa, quam *videntes filiae Sion, beatissimam praedicaverunt, et Reginae laudaverunt eam.* Ascendit autem hodie de deserto, id est de mundo ad regalis throni celsitudinem sublimata. Deliciis, inquit, affluens. Vere affluens, quia *multae filiae congregaverunt divitias*, haec *supergressa est universas*. Deliciarum autem ejus non est numerus, quia dum Spiritum Sanctum suscipit, concipit Dei Filium, Regem gloriae generat, penetrat coelos, cumulata divitiis, et deliciis affluens, ad Regnum èvolat sempiternum suum. *Innixa super dilectum suum.* Rex virtutum dilecti Pater est, in quo sibi bene complacuit. Super hunc innititur Mater illa felicior, et in aureo reclinatorio divinae majestatis incumbens, intra sponsi, immo Filii sui brachia requiescit. O quanta dignitas, quam specialis potentia, innìti super illum, quem Angelicae potestates reverentur adspicere?

§ **12**. Haec sunt ergo, quae praesenti festivitati sub umbris et imaginibus dignanter alludunt, et sacratiore tegmine velata, gratiosius lucent, cum potuerint revelari, Amen.

S. ARNULPHI SUESSION. EPISC.

VITA

AUCTORE LISIARDO EJUS SUCCESS.*

CUJUS SERMO, NE ERUDITOS LECTORES OFFENDERET, PER LAUR. SURIUM PASSIM NONNIHIL EXPOLITUS EST; MODESTE TAMEN PROPTER AUCTORIS REVERENTIAM.

Obiit anno 1087 — E Brabantia.

§ 1. Per id tempus, quo Flandriae regio, Balduini Comitis et Adelae conjugis ejus, regimine ornabatur, regnum Francorum moderante Henrico filio Roberti, et apud Anglos regnante Eduardo pio Rege, fuit vir nobilis, Fulbertus nomine, in pago Brabantiae apud fluvium Scaldem, in villa quam vocant Thidengem, qui non solum genere, sed etiam mundanarum rerum copiâ locuples, inter caeteros conterraneos et animo et carne modis omnibus eminebat. Porro nobilium more, digno matrimonio inito, ex nobilissima conjuge Meinsinde filium sustulit Arnulphum **. Qui adultus, coepit esse blandus alloquio, acutus ingenio, promptus obsequio, opere alacer, efficax et fortissimus membrorum robore. Tanta sane virium excellentiâ et corporis agilitate eminebat, ut quatuor aut quinque coaetaneorum vires excederet, ita ut omnes eum fortem Arnulphum nominarent. Et pater quidem ac mater cupiebant illum tradere studio literarum, sed propinqui summopere illis resistebant, maxime vero Aldenardensis Arnulphus, ex paterno sanguine cognatus. Optabant vero propinqui ejus in bellicis rebus illum habere tyronem potius, quam gradibus ecclesiasticis ut maternis erat in votis accommodatum. Ita factum est, ut secularis militiae cingulum cum multa cognatorum exultatione acciperet, spiritalia arma postmodum viriliter correpturus. Itaque pro voto amicorum et nobilium consuetudine militiae arreptis signis, pietatis opera exercere studuit, pius in subditos, erga pauperes profusus, in judiciis rectus simul et misericors, auscultandis divinis officiis maximopere intentus, in amandis paribus mire gratus, in Dei timore firmus, erga parentes honorandos valde solicitus, et apud omnes, qui illum noverant, gratiosus et charus.

§ 2. Ad ostendendam corporalem ejus fortitudinem licet plura

* Inscribi, juxta Bolland. debuisset; Auctore Hariulfo Synchrono Abb. Alderburgensi, quam adoptavit Lisiardus etc.
Brevitatis ergo, quaedam nulli ad Sancti laudes momenti detruncavimus.
** Ita vocatum suo nomine voluit e propinquis quidam divitiis et potentiâ insignis. Sed mater, juxta visionis antequam eum pareret habitae praesagium et jussum, *Christophorum*, appellabat.

suppetant, nos tamen non nisi duo succincte expediemus. Cum enim opera Domini universa sint bona valde, illius quoque roboris seu virtutis cognitio, materia erit laudis Dei, qui eam illi contulit: simul etiam accedet ad cumulum gloriae sancti hujus, qui eâ non ad mundi vanitates et insanias falsas, cum posset, abusus est: sed contemptor ejus, et quae ex illa comparatur, mundanae gloriae, totus ad Dominum conversus est. Enimvero in sanctis etiam corporalia Dei dona praedicantur, nobilitas commendatur, opulentia extollitur: non quod haec beatitudinem illis contulerint, sed quod eorum contemptu, quibus ad malum potenter abuti poterant, sed noluerunt, gloriosiores et illustriores evaserint. In aula igitur Imperatoris apud Trajectum frequens erat conventus secularium, mundano fastu tumentium, et in iis Comes Flandriae, inter praecipuos summus. Is cum exoccupatus quibusdam horâ opportuna occurreret, ut juvenilis fervor assolet pro captando inani favore mira facilitate agi, exurgit hincinde militaris cohors, jactandisque lanceis non sine virium attenuatione alius alium vincere summopere contendebat. Inter hos conatus animosi et audaces arcus frangunt, et Imperatoriis militibus, in hoc conflictu fere superioribus, dum Flandrenses nihil egregium, quod celebris eorum virtutis quoddam esset probamentum sive documentum, efficiunt, parum absunt ab opprobrio et ignominia.

§ **3**. Aderat tum in comitatu Flandrensium vir egregius Arnulphus, qui aetate quidem juvenis, sed senili prudentiâ et gravitate pollens, nulla instar illorum levitate movebatur. Quidam igitur virtutis ejus, cui nulla in Germanorum regno comparari poterat, conscii, ipsum adeunt, et ut ludicro certamini apponat manum, non tam rogant, quam cogunt. Adduntur precibus praecepta majorum et seniorum: quibus ille coactus, in re etsi ipsi nihil profutura, non tamen cuiquam nocitura, obedientiam pertinaciter negare frivolum ducens, lignum, quod in vertice mali positum, velum continet, afferri curavit. Allato ligno, quod lanceis multo et longius et crassius esset, ille cunctis stupentibus assurgit, et molem illam atque pondus potius quam lanceam, vi multa concutiens, procul conjicit. Mox strepitus et clamor omnium in laudem viri existit, et Flandrensibus eo in ludo sine ullo periculo victoria cedit. Ejusmodi in aulis Regis fiebant conflictationes, joco quidem initio susceptae, sed persaepe in luctum et homicidia desinentes. Quod idem profecto levibus hominibus et mutuo tumore inflatis facile etiam hic evenire potuisset, si non hunc ludum vir virtutis Arnulphus diremisset.

§ **4**. Cum seniore suo Arnulpho Aldenardensi quandoque, ut crebro solebat, proficiscens, ad iter arctissimum pervenit, ubi plaustrum foeno onustum viae angustias occupans, omnem transitum prohibebat. Itaque sociis ejus alio se conferentibus, solus

cum armigero suo mansit illic, partemque foeni in terram abjicientes, et aliam cum plaustro manu sustollens, in eum locum, quem vepres et spinae obsidebant, et iter angustum efficiebant, longiuscule transposuit, atque ita viae obstacula iter agentibus, non minus facile, quam benigne, amovit. Omnia Arnulphus militiae exercitia et studia percurrit, Imperatoriis atque Regiis bellis interfuit, Flandriae et Brabantiae lites et rixas compescuit: rectis et probis omnibus ubique charus et amabilis, pravis et improbis terribilis et invisus. Nam ut erat validus et formidabilis ad exercendam vindictam : ita ediverso pro causarum ratione et merito, pro loco et tempore, mitis erat et profusus ad clementiam.

§ 5. Sed cum tot et tanta virtutum germina, quae divina in illo gratia seminaverat, non possent uberes proferre fructus, neque sese diffundere, terrena militiâ illum retardante, salutari apud se consilio statuit laborem et curas militiae in aliquid melius commutare, unde illa posset stipendia expectare, quae vitae et laudis nullum sentirent finem. Itaque convocatis duobus armigeris suis, jubet quamprimum omnia armorum genera expediri, ut cum eximio ornatu et pompa, Francorum Regis aulam possit adire. Parent armigeri imperanti, praeparant equos, arma componunt, omniaque strenuo milite digna comparant. Tum Arnulphus matri valedicens (jam enim pater obierat), arripit iter versus Franciam: et neglecta Regis Philippi aulâ, festinus expetit ecclesiam almi confessoris Medardi, quae est sita apud muros urbis Suessionensis. Erat tunc in illo monasterio praeclara monachorum congregatio, quorum honesta celebrabatur institutio, digna Deo immolans laudum sacrificia sub Abbate Reinaldo. Ejus loci fratres prudentes, et tum divina, tum humana solertiâ praediti, coram Deo et hominibus cum Apostolo bona providentes (neque enim esse poterant moribus inculti, qui totius Franciae et Romanae atque Rhemensis curiae crebra visitatione afficerentur), Arnulphum devotione praecipua ad Christum properantem, ita ut par erat excipiunt, atque militiae cingulum respuentem, armaque cum vestibus cultissimis, quas attulerat, ecclesiae conferentem, tondent, et tonsum habitu regulari et Crucis Christi mortificatione induunt. Jam vero monachum effectum, et re vera huic mundo crucifixum, literis erudiunt, legibus et praeceptis Dominicis informant, cunctisque monasticis sanctionibus imbuunt: quae ille omnia in interioris hominis cella adeo recondidit, ut semina verbi Dei nec secus viam, nec in petrosa, nec inter spinas cecidisse, sequens ejus via prodiderit.

§ 6. Jam annuum cursum in regulari tramite exegerat, et propter ejus animi devotionem et obedientiae probationem, injungitur ei cura eleemosynae praestandae, et alendorum pauperum solicitudo. Dignum plane erat, ut ei cura egenorum demandaretur, qui misericordiae visceribus afflueret, et liberalis per

omnia haberetur. Hujus ministerii causâ cum quadam die praedium illi charitati deputatum solus inviseret, canes omnes pagi adjacentis in eum subito insilierunt, dentibus rabidis illum dilacerare cupientes. Quibus ille manu extensa innuit, ut ipsum sequerentur. Parent canes, et rabiem in obsequium mutantes, ei se comites placidos praebent: et quamdiu illic mansit, cum illo manserunt, tandemque illo revertente redierunt, nec aliquem, eo praesente, morsu vel latratu insectati sunt. Coepit interea multa se carnis mortificatione constringere, vigiliis et jejuniis operam dare, in preces prolixas cum lacrymis incumbere, atque in omnibus probabilem se exhibere. Atque ut funditus risum omnem et laetitiae mundanae motus comprimeret, asperrimo et nodoso tribuli ramo corpus sub veste cinxit, membra viriliter lacerans, et mentem ad coelestia dirigens, at nihilo minus vultum hilarem et jucundum omnibus exhibens. Quodam die in conventu fratrum quippiam prolocuturus, non potuit more Francorum exacte verbum exprimere. Dixit ergo ei Abbas, ut ad horam sileret, ne utilitas causae differretur, si latius inde tractatum esset. Quod silendi mandatum ille corde simplici et verae obedientiae zelo per menses aliquot observavit, nulli verbum proferens, nulli reddens responsum, donec a fratribus nunciatum est Abbati, eum prorsus obmutuisse. Abbas ergo eum ad se vocans, perquirensque cur sic perpetuo taceret, audit ab eo, diuturni causam silentii fuisse, quod ipse eum tacere jussisset. Admirans Abbas renovatam in eo Pauli eremitae simplicitatem, gratulansque ei, quod tanto esset erga obedientiam praestandam fervore, praecepit, ut aedificationis causâ interdum fratribus officium mutuae collocutionis exhiberet.

§ 7. In illo monasterio per id tempus monachus erat Ereboldus, causâ amoris Dei inclusus vel solitarie degens. Is e Flandria ortus, duram et asperam agebat poenitentiam, divinae contemplationi perpetuo inhaerens. Ei autem Arnulphus solicite inserviebat: non quod deesset famulantium copia, sed ut ex ejus longa consuetudine et familiaritate, religiose vivendi ab illo exempla hauriret. Cum autem post multos continentiae agones ille ad vitae mortalis finem tenderet, viribus corporis admodum coepit destitui, et multo angore premi et urgeri. Rogavit ergo amicabilem Arnulphum, ipsi indefesse ministrantem, ut parum lactis adferret, quo imbecille corpus vel ad punctum refocillaret. Arnulphus ocyus id exequi volens, tulit panem unum ex iis qui erant pauperibus destinati, emit lac, et obtulit servo Dei. Sumpsit ille, sed parum inde profecit. Nam et morbus et aetas graviter illum premebant: immo vero dispensatio coelestis ad requiem capessendam prolixioribus flagellis adaptabat. Flagellat enim Dominus omnem filium, quem recipit. Oravit ergo eum Christi miles Arnulphus, ut post obitum suum quo in loco et statu anima ejus esset, ipsi revelaret. Ille vero, quod fidei calore eum petere noverat, se

facturum fideliter promisit. Cumque a seculo emigrasset, juxta promissionem, servo Dei Arnulpho jucundam de se praebuit visionem, alacrem et gaudentem, beataeque requiei se compotem blandissime demonstrans. Ait autem ad eum Arnulphus : Quid agis, pater, et quomodo habes? Poenam ne aliquam culpae alicujus pertulisti? Ille respondit: Lactis illius causâ, quod tu mihi ministrasti, et ego comedi, nonnihil poenarum perpessus sum, quod illud lac pauperum substantiâ comparasses. Sed tum hoc, tum caetera peccata omnia mihi remissa sunt, et nunc fruor gaudiis beatorum.

§ 8. Hac visione venerabilis Arnulphus admodum inflammatus est ad divinae servitutis studium et cultum, nec deinceps cessavit a precibus, donec impetraret quod optabat, ut posset eamdem secretae conversationis rationem sectari, et ita inclusus degere. Eo autem potitus desiderio, factus est Christi bonus odor in omni loco, et ejus exemplo provocati multi in propinquis et longinquis locis, monasticam conversationem certatim expetebant. Eodem enim tempore Theobaldus nobilis adolescens, ejus exemplo incitatus, clam fugiens sodales suos, exul et inops Domino militavit, et laborum praemia atque coronam brevi assecutus, victoriam, qua nunc fruitur, multorum mentibus affixit. Et quis, oro, audiens Arnulphum, nuper praepotentem militem ac valde celebrem, mundi pompam respuisse, non continuo mundi a se amorem omnem abjiciat? Quis satis mirari posset, hominem genere nobilem, amicis praepotentibus fultum, staturâ procèrum, vultu decorum, cui mundus applauderet, cui omnis mundi gloria faveret, tam repente conversum, ut a summis divitiis ad infimam paupertatem deductus, Christi amore seipsum plane contemneret et abjiceret? Multi sane e Brabantia et Flandria tam Clerici, quam laici, ad sacrum beati Medardi monasterium advolarunt, quod illic ordo monasticus floreret, et venerandi alumni ejus Arnulphi jam inclusi amor eos mirifice attraheret.

§ 9. Ille vero de virtute in virtutem quotidie proficiscens, et quae hactenus egisset, pro nihilo ducens, cellulae angustias, intra quam sese incluserat, delicias paradisi aestimabat, continuamque corporis afflictionem non dolorem putabat aut tristitiam, sed gloriam et voluptatem. Quamobrem cellam egrediens, foris sub divo fossam effecit, atque in ea residens, stillicidia a tecto ecclesiae super caput et collum ejus decidentia excepit : nec mutavit illam fossae habitationem et sessionem etiam pluvia et nive cadente, frigus atque gelu minime declinans : sed ad omnem coeli injuriam et incommoditatem perseveranter orans et psallens, gemens et plorans, atque interdum lectioni vacans, perdurabat. Tribus etiam annis et mensibus sex nulli mortalium ullum locutus est verbum, intra perpetuum sese silentium continens, et coelestium contemplatione atque assidua verbi Dei delectatus meditatione,

quam solus sedens et legens, ex divinorum copia librorum ubertim hauriebat. Cujus instantiâ proficiens, et divinae gratiae auxilio praecedente multum abundans, non mediocriter sapiens evadebat, prudenter intelligens, et efficaciter capiens divinae Scripturae mentem et sententiam, tanto Deo propinquior, quanto ab humanis rebus remotior. Dedit quoque operam, ut scribendi peritiam obtineret: librosque componendi non contemnendam adeptus est gratiam. De cibo vero et potu quid referam, cum diuturnis ille jejuniis plus delectaretur, quam delicatis ferculis? Panis ex hordeo semitrito et raro et parce in cibum sumebatur, alius nunquam: aqua squallens erat potus, nec ea tamen quotidie apponebatur, neque apposita sic capiebatur, ut sufficeret.

§ **10**. Interea defungitur Abbas Reinaldus, et instigante ambitionis spiritu, Pontius quidam pseudomonachus, juxta Simoniam, a Rege Francorum Philippo nomen et sedem Abbatis adipiscitur. Is Pontius nimium profuse et dapsiliter victitans, omnem loci substantiam brevi exhausit, ecclesiae ornamenta, quae jam praecipua erant, in usus militum ipsum stipantium expendit, et pene omnia quae ad domus Dei decorem pertinerent, vesanus profudit. Quid plura? Fame et inediâ fratres premente, divinae laudis officia in ecclesia defecere, atque illa tam famosa beati Medardi basilica, ad tempus facta est opprobrium vicinis suis. Fratres ergo sanioris consilii, in unum congregati, inter se conferunt, quid remedii tantae perniciei adhibendum sit. Reperiunt consultum fore, ut assumpto Episcopo Suessionensi cum loci primariis, a regia majestate petant, ut coenobii prisca nobilitate conspicui, at nunc per Pontium destructi, clementer misereatur, pretiosorum martyrum confessorumque corpora illic quiescentia revereatur, jubeatque ut ejecto Pontio, non Abbate, sed tyranno, dignus pater et pastor ovili Dominico provideatur. Ita ergo faciunt, et facile Regis animum ad clementiam inflectentes, communi consilio fratrum, favente Clero et populo, eligunt sibi Abbatem Christi servum Arnulphum.

§ **11**. Mox antistes Theobaldus cum fratrum caterva abit ad inclusum, et praemissa oratione solemni, appellat eum, rogans et obsecrans, monens et imperans, ut votis fratrum acquiescat, Abbatisque ministerium locumque in Christi nomine suscipiat. At ille, qui jam triennii et sex mensium silentium tenuerat, nimium expavescens, arrepta tabellâ, tale responsum scribit: Rogo vos, patres charissimi, parcite mihi, et me peccatorum mole praegravatum, sinite aliquem Deo offerre poenitentiae fructum: nec me hominem insulsum, ullo modo cogatis ad tale onus suscipiendum. Quod si modo non vultis cedere precibus meis, inducias vel usque mane mihi detis, ut possim hac in re explorare Dei voluntatem. Eo responso perlecto, Episcopus cum Clero advertit eum quippiam animo callide versare: datis tamen induciis,

custodes, ne noctu fugiat, in cellae circuitu disponunt. Verum ille altis suspiriis crebrisque gemitibus noctem trahens pervigil, ubi advertit custodes optato sopore correptos, scalam ascendit et per murum aufugit. Cum autem fugiendo erraret, nec sciret quo fugeret, tandem pervenit in pagum juxta montem Laudunensem *, atque illic in pauperis cujusdam hospitium ingressus, quievit. Horâ autem coenae aquâ deficiente, ille non jussus arripit amphoram: currens ad puteum, haurit aquam, infert in domum, omnibus inservit, sed mutus omnino persevèrat. Sub vesperam redit homo ab urbe Suessionensi, atque inter coenandum commemorat, ut vulgo referente perceperat, multum rumorem multamque turbationem extitisse in populis ob discessum cujusdam servi Dei, quem dicerent aufugisse, ne fieret Abbas S. Medardi. Per multi interim ablegantur in regiones, ut sanctum virum quaerant per sylvas et montes, edicto etiam proposito, ne quis reficiatur, donec vir Dei repertus sit.

§ 12. Haec ubi audivit heros reverendus, toto animo sàtagit evitare quaerentium manus. Itaque prima noctis horâ surgens e strato, abit ad pagi ejus ecclesiam, et ante januam prostratus, clamat ad Deum/cum multo ploratu, ejus majestatem deprecans, ne onus regiminis, quo se prorsus indignum censebat, ullo modo sibi patiatur imponi. Cumque diu multumque id orasset, putaretque preces suas a Deo exauditas, deliberavit fugere ad remota deserti loca. Et ecce subito lupus ingens ab improviso adveniens, illi se itineris comitem adjungit. Ille ratus ex lupi comitatu se facilius ad àvia loca perventurum, illum praeeuntem sequitur. Ita duce lupo, vel potius auctore Deo, nocte redit ad urbem Suessionensem, sedensque in clivo ei propinquo, orto sole, ubi esset agnovit. Animo ergo anxius et moerore confectus, èminus videt fossam in rupe, in qua lapides quadrabantur: atque in eam, illic latitaturus, descendit. Advenientes autem agricolae et lapicidae, ut viderunt hominem in veste humili et nihil loquentem, renunciaverunt in civitatem. Quale vero gaudium, quanta celebritas mox in urbe extiterit, non putamus fieri posse, ut ab ullo homino referatur. Exeunt Monachi cum Clericis, nobiles cum urbanis, et ligatum fugitivum suum pertrahunt ad beati Medardi ecclesiam, invito demandantes munus locumque Abbatis. Vix tandem ille ora resolvens, « Revera, ait, nisi divinis nutibus resistere formidarem, quod imponitis prorsus abnuerem. »

§ 13. Consensit itaque vel invitus, sicque illi coenobio praefectus, sancti Ordinis instaurator longe optimus, studuit prava corrigere, vitia funditus extirpare, mores fratrum suavi sermone, exemplo praeeunte, assidue componere, et quicquid monasticae regulae adversabatur, ocyus profligare. Credi vix possit, quam brevi tempore totius coenobii status ad primae integritatis et

* Mons *Clavatus* est ad urbem *Laon*, leucis septem a Suessionibus *Soissons*.

honestatis formam reductus sit. Ornamenta ecclesiae revocata sunt, vita monastica et regularis observantia restituta et redintegrata, conducibilia quaeque reparata, absona et noxia dissipata. Gaudebat iis in locis nobilitas omnis, quod celebre illud et regale monasterium pristino honore et cultu non diu caruisset. Exultabat illa regio, quod magni coeli senatoris eximiique martyris Sebastiani, aliorumque martyrum et confessorum pignora, a diversis Regibus et Episcopis illic congregata, congruis laudum solemniis diutius non privarentur.

§ **14**. Labores et fatigationes, quas in eo regimine pertulit, commemorare par est, ut rectoribus optimum imitandi specimen proponatur. Godefridus florinensis, vir non minus superbus, quam potens, et qui nec Deum nec hominem vereretur, praedium quoddam, in pago Sambrico situm, ecclesiae S. Medardi fratribus multis annis eripuerat, et in suos usus utilitatemque prava voluntate converterat. Et quia potestas ejus omnibus terrori erat, nemo antistitum coram illum appellare ausus erat, ejusque intolerabilem malitiam non ignorantes, nullo modo canonice illum tentare volebant. Fratres igitur unanimiter orant Abbatem et procuratorem suum vigilantissimum Arnulphum, ut charitatis studio laborem suscipiat virum illum praepotentem adeundi, et ut res ecclesiae ipsorum ablatas restituat, graviter admonendi. Assentit fraternis precibus, fervens zelo domus Dei, vir beatus, jubetque parari itineri opportuna. Etsi autem ille mundi gloriam et fastum summopere devitaret, at tamen quidam familiares ejus, quorum adhuc erat infirma mens, peroptabant, ut pompose ageret, delicate se gereret, instar aliorum Franciae Abbatum ambitiose convivaretur, et viveret delitiose: humilitatem sancti viri, quam ille perpetuo sectabatur, ignominiae loco ducentes. Itaque asellum ejus, quo solebat iter facere, clam debilitarunt, ut illo amoto, spumanti equo deinceps sublimis veheretur. Indicarunt autem illi, ut caballum comparari juberet, cujus operâ uteretur. Ille hoc audiens, cum pro obfirmatae humilitatis constantia ab equestri vectione abhorreret, cum paucis discipulis adit stabulum, in quo asinus jacebat debilis, aitque placida voce, et affectu placidiori: « Omnipotens Deus bene scit, quo animo hoc iter aggredi velim: non utique jactantiae, supercilio, sed studio Deo obsequendi, et fratrum utilitati consulendi. Et quia postquam secularem militiam valere jussi, deliberatum mihi est equi tergo minime insidere, idque non pro aliqua vanitate, sed Domini mei Jesu Christi imitatione: si jam placet illi, ut abeam, placeat oro, ut sanetur pes hujus aselli: ut humili gestatus vehiculo, servitium ejus laetus exequar. » Haec dicens simul signum Crucis contra asellum edidit, et recessit. Mox asinus restitutus, surrexit, totusque sospes et alacer, famuli Dei vectionem et suscepit, et perfecit. Ubi autem ventum est in conspectum superbissimi

illius et opulenti Godefridi, non dici potest, quam benigne et comiter eum exceperit, quam propenso amore illi obedierit. Nam simulatque eum allocutus est vir sanctus, ilico detumuit fastus ejus, et deposuit sese illa ferox et elata cervix, redditaque est ecclesiae prisca haereditas: et qui hactenus fuerat ecclesiae devastator, deinceps factus est devotus conservator.

§ 15. Mulier quaedam nobilis, nomine Hasplendis, charitatis causâ ad virum Dei profecta, conquerebatur suum quemdam domesticum esse lunaticum, et menstruis casibus persaepe dire torqueri. Ille fragmen panis quo vesci ipse solebat, benedixit, deditque ei, dicens: « Mox ut domum redieris, aliquid hujus panis ante omnem cibum eum sumere compelle, et Deo jubente, passio, qua laborat, curabitur. » Fecit illa, ut docta erat, sed malignus invasor non permisit, ut ejus panis quicquam contingeret, haud secus, atque ignis, ejus tactum pertimescens. Sed diuturna fame tandem compulsus, sumpsit ex eo, et sanatus est. Habebat servus Dei ante fores cellae suae quasdam arbusculas: quarum poma ejus jussu, aegroti edentes, mox pulsis languoribus erigebantur. Ad infirmos etiam longius positos crebro transmisit panem vel vinum, sua benedictione conditum: eoque gustato, illi confestim melius habebant.

§ 16. Ea, quam diximus paulo supra, matrona nobilis Hasplendis, crebro virum Dei invisens, indicavit ei, in supradicto praedio manere hominem quemdam, qui prae nimia morbi acerbitate omnem edendi facultatem et usum amisisset, et miseram vitam squallendi edulio ducens, in poenis tabesceret. Is vero ita precatus erat hanc foeminam: Quaeso mea domina, ubi ad hominem Dei accesseris, significes ei, certa visione crebro monitum me esse, si de pane ejus percipere merear, statim edendi panis usum me recuperaturum: oresque illius humanitatem, ut mittat ad me optatam sui panis benedictionem. Haec ut audit vir sanctus, pro eximia miseratione homini compatiens, cum lacrymis Deo preces libat, et horâ refectionis suae panis appositi partem profusius benedicens, per ministrum dat foeminae illi, ad aegrotum deportandam. Ex quo pane mox ut infirmus quippiam in os intulit, non solum rediit edendi facultas, sed etiam aviditas accessit, ita ut in dies robur corporis instauraretur, quod longa fame attritum videbatur. Invisit inde aliud monasterii praedium Vinceredium, ad Mosam flumen situm: ubi cum paucis diebus fuisset, quaedam ejus ruris mulier, jam decem annis caeca, accessit ad monachos, itineris ejus socios, et ait: Ante complures dies meam mihi calamitatem deploranti apparuit quaedam in somnis visio, certissime promittens, si aquam manuum suarum ablutione sanctificatam, ad diluendos oculos meos hic homo Deo charus mihi largiri velit, illius meritis Dominum amissum diu oculorum lumen ilico mihi restituturum. Precor igitur, ut vos

illo manus lavante, aquam servetis, ut possim absolvi tenebris tam diuturnae caecitatis. Cum ergo servus Dei manus ablueret, illi aquam luminibus orbatae offerunt, eodemque temporis puncto, quo eam oculis admovit suis, visum mulier recepit. Sed ubi vir Dei id comperit, non tulit aequo animo, celeriter inde abscedens, ut pro tantae virtutis signo populares applausus declinaret.

17. Non longe ab urbe Suessionensi degebat vir nobilis, militiae actibus implicatus, Guido nomine. Ejus uxor Ermegardis, pietatis cultrix erat. Ambo autem et divitiis et bonis operibus abundabant. Porro Guido in gravem incidens morbum, dormiendi et manducandi facultate amissa, a suis desperabatur, et tanquam mortuus ab amicis plangebatur. Eodem fere tempore conjux ejus, vicini partus doloribus et angustiis premebatur, duplicique attrita timore, hinc suam, inde mariti mortem formidabat. In tot malis hoc unum sibi credidit superesse remedium, si suos et mariti casus orationibus sancti Arnulphi commendaret. Mittens itaque ad eum domesticum Clericum, et suum et viri periculum lacrymabunda ei exponit. Ille futurorum mire praescius, cum prius orasset, ita ait Clerico illi: « Abi frater, et charissimae sorori nostrae haec responsa accurate et celeriter reporta. Duae tibi imminent graves angustiae, quas propitio Domino feliciter superabis: sed his tertia accedet, quam tu quidem ignoras, sed ea tanto erit gravior, quanto ab omni remedio alienior. Maritus enim tuus revalescet, et firma incolumitate gaudebit. Tu quoque pariendi periculum evades, et hac nocte ante nocturni officii datum signum, paries filium gratulabunda. At tertia calamitas, quae tibi ne in mentem quidem adhuc venit, et prolixiores est dolores allatura, ejusmodi erit: Albricus frater tuus, Codiciati castri dominus, conjugis suae Anelinae consilio jam proditus est, et nisi cito et caute sibi prospexerit, turrimque suam et totum castellum diligenter communierit, cras ante vesperam ab hostibus capietur, exturbabitur, et damno irreparabili afficietur. Mitte ergo ocyus soror mea, et tam uxoris malitiam quam hostium insidias jam ingruentes, fratri tuo denuncia. » His dictis, nuncius ab eo recedens, celeriter properat ad dominam: refert mandata sancti viri: matronae animus uno eodemque tempore et gaudio et pavore afficitur: mittit propere nuncium ad fratrem, perspicue indicat uxoris ejus machinas, et hostium illa duce conatus atque molitiones. Albricus his acceptis, credit quidem sorori, sed tamen conjugi perneganti majorem commodat fidem. Itaque dum sibi non cavet, castellum non munit, diluculo ab hostibus invaditur, capitur, expellitur, et ante vesperam alterius diei ejus castri possessione nudatur.

§ **18**. Eadem autem nocte Ermegardis partu laborans, antequam in beati Medardi ecclesia nocturnae synaxis primum signum ederetur, filium enixa est. Ecce autem sequenti die deprehenditur

infans absque oculis esse editus in lucem. Ecquid vero tum facerent obstetrices? Valde animis consternatae plangunt, clam mussitabundae condolent, et modis omnibus dant operam, ne mater filii caecitatem resciscat. Evolutis sex diebus, ex ancillarum murmure animadvertit matrona quippiam puero accidisse, quod fateri non auderent. Accersit pedissequas, sciscitatur num pueri res omnes salvae sint. Prae pavore non audent illae indicare puerum caecum natum, ne novi doloris accessio illi interitum adferat: sed rem salutarem comminiscuntur, ajunt se idcirco conturbari, quod infans ille, uti par erat, ante baptismum non sit oblatus servi Dei Arnulphi obtutibus. Matrona illis assentitur, mittit infantulum ad hominem Dei, orans et postulans, ut suis eum manibus tangat et benedicat. Paret ille maternis votis, perque fenestram ad se recipit infantem, fundit super eum preces, tangit illum et benedicit, salivâ oris sui linit oculorum sedes, mox oculi caeci patescunt, et in ipsius servi Dei ora primos suos vibrant radios. Redditur inde eis, qui eum attulerant: ab illis ad matrem deportatur, exultantibus quod recens nato, novi essent collati oculi. Tum vero magna admiratio invadit matrem, cui contigisset scire filium prius illuminatum, quam cognovisset caecum natum. Ipsa quoque, ut vir Dei promiserat, a partus angoribus cito et integre absoluta, viri incolumitatem paulo post conspexit. Haec autem omnia ita, ut diximus, gesta esse, ipsemet testatur, olim quidem caecus natus, et a viro Dei curatus, nunc vero homo perfectae aetatis et Archidiaconus Petrus, uno capitulo quatuor miracula complexus, ante provisam Albrici proditionem, conjugis ejus operam structam, Guidonis sanationem, puerperae liberationem, et quod iis praestantius est, novos oculos oratione servi Dei potius, quam naturae debito, impetratos.

§ **19**. Est illud quoque commemorare operae pretium, unde advertatur, quam subtiliter et prompte ille quadam Dei praerogativâ futura praeviderit. Conjuges illi, quos jam diximus, jampridem filiam genuerant vultu decoram, quae per id tempus nubiles habens annos, ab illis militi cuidam natalibus non impari fuerat desponsata. At illa, ut se habet puellaris lascivia, quemdam alium, rebus et genere inferiorem, plus diligens, recusabat sponsum a parentibus delectum, crebro jurans, quod seipsam interficeret, nisi cupitis amplexibus potiretur. Ea incommoditate parentes affecti, virum Dei Arnulphum consulunt, scire cupientes, quid in ea afflictione ipsis faciendum foret. Ille auditis eorum querimoniis, opportunum quidem et plane divinum eis responsum dedit: « Canonum, inquit, auctoritate cavetur, ne puella cui non vult jungatur. Ideoque praecipio vobis, ut puellam ei quem amat, collocetis matrimonio. Ut enim ob vestrae religionis meritum nobis ostensum est, paulo post videbitis eam illum sponsum ardenter expetere, cujus a se conjugium tam studiose jam

conatur amovere. Permittatis filiae vestrae sua hac in re uti voluntate: et ita fiet, ut res ad vestram cedat honestatem. » Credunt illi verbis sancti viri, nuptias optatas honesto apparatu celebrant, sinuntque filiam dilecti viri frui contubernio. Ille vero, cum in id valde esset intentus, ut posset miles celebris et famosus haberi, atque ea causâ nunquam vellet abesse, ubi milites inter se congrederentur, dum avidius fertur in arma, ab armatis perimitur, et ex nova sponsa brevi efficit viduam. Ita juxta vir Dei sermonem puella se contulit ad amorem prioris sponsi, eique conjuncta, alterius jacturam moderate tulit.

§ **20**. Sed quia ratum hoc est inter mortales, nihil esse ex omni parte beatum, erat tum temporis in illo monasterio Odo monachus, honestatis usurpator, virtutis depravator. Is Arnulpho, viro Dei mire invidebat, putabatque se illo digniorem loci ejus administratione. Itaque perpetuo ille animo volvebat, qua ratione posset eum ab Abbatis functione amovere. Indicavit autem per internuncios Regi Francorum Philippo, ut contra hostes arma sumpturus, Abbatem S. Medardi secum in militiam proficisci juberet. Annuit Rex consiliis Odonis, et cum exercitum promovisset, missis legatis, monuit dominum Arnulphum, ut cum armato milite secum in expeditionem iret. At ille, qui quondam in seculo strenue se in militia gessisset, et militare cingulum in Dei famulatum commutasset, vehementer ab ea re abhorrescens, prorsus recusavit id genus officii Regi praestare. « Egòne, inquit, relicta causâ Dei, rursum militibus stipabor, cum militibus rursus arma tractabo? Grande profecto id nefas fuerit. Malim sane Abbatis et loco et nomine perpetuo caruisse, quam sub hujus dignitatis praetextu iterum seculo inservire.» Id ubi comperit Philippus Rex, a malis consiliariis depravatus, misit legatos, qui dicerent Abbatiam magnis opibus et possessionibus instructam, militibus, qui Regis essent beneficiarii, circumfultam, qui antiquitus consuevissent cum Abbate Regiae expeditioni adesse. Faceret ergo, quod mos haberet antiquus, aut loco cederet, quo Regis jussa compleantur. His auditis, vir eximius cellam repetit, sese in ea includit, pro nihilo ducens illud culmen honoris: ac deinceps longe et melius et ferventius in summae majestatis famulatu sese exercet.

§ **21**. Verum quando illa nobilis animi ingenita prudentia nequaquam ferre potuit, ut grex eximius absque spiritali rectore, diu fluctuaret, convocatis ad se praestantioris ingenii et sanioris consilii fratribus, salubri usus consilio, elegit sibi successorem virum non minus dignum Geraldum, scientiâ Scripturarum egregie instructum, et omni honestate conspicuum. Eo Abbate ocyus instituto, derepente advolat supradictus ille Pontius, vesanus monastici Ordinis temerator, ducens secum Reginam

Bertradam *, quae auctoritate regia Geraldum expelleret, et Pontium contra fas in sancti loci administrationem intruderet. Id ubi rescivit Christi servus Arnulphus, e cella egreditur, reginam furibundam blanditer appellat, submisse rogat, ut licet regina sit, memor tamen muliebris conditionis, memor divinorum judiciorum, contra leges Ecclesiasticas venire formìdet, ab injuria tanti viri verecunde sibi temperet. Cum autem ea prae regio fastu et tumore viri sancti monita non admitteret, prophetico spiritu dixit ei : « Crede si lubet, o regina, fratri Arnulpho, immo potius crede Spiritui Sancto. Nam si tu fratrem Geraldum hinc ejeceris, Deo vindice, tu quoque ante obitum tuum a regno extrudèris, contemptaque et aerumnosa morieris. » Eam viri Dei prophetiam, luce clarius est, completam esse, quando omnes norunt, reginam illam post annos aliquot regis animum adeo offendisse, ut conciliari prorsus nollet : amotamque a regni consortio, et in pagum Pontinum translatam, post diuturnam calamitatem illic plebejo more defunctam et sepultam. Geraldus autem ab ea pulsus, dedit locum irae, abiitque in Aquitaniam: ubi a duce humaniter acceptus, in sylva majori illustre coenobium construxit : in quo ad finem vitae Deo servivit, et tandem feliciter in Domino obdormivit. Ejus et vita et mors virtutum signis effulsit.

§ 22. Arnulphus ergo amica Cellae inclusione potitus, perinde acsi tum primo inciperet, quotidianis sese jejuniis alacriter macerabat, vigiliis affligebat, orationi assidue vacans, et magna animi contentione divinae contemplationi insistens. Ita ergo se comparans, et ejusmodi virtutum studiis et exercitiis in dies excrescens, magnam a Domino consecutus est gratiam, et in Francorum regno fama ejus longe lateque diffusa est, adeo ut totius regni nobiles, ejus benedictionibus frui peroptarent, et omnes in dignitate positi, ejus colloquium ardenter expeterent, tum de pace Ecclesiae, tum de animarum salute ab illo consilia petentes. Felicem se credebat, quisquis vel sermonem ejus audire potuisset. Fama vero sanctitatis ejus etiam per omnes provincias dimanabat, atque ad ejus colloquium diversae et aetatis et dignitatis personas undique advocabat. Opportunum equidem reor hoc loco commemorare, quae signa et miracula ediderit, quae prophetice enunciarit.

§ 23. Per hos dies venit ad eum maritus sororis ejus, ex quo post mutua de animae salute colloquia sciscitabatur, viveretne ipsorum quondam sodalis et commilito Israël, et quidnam ageret. Illo respondente, sospitem eum esse et recte valere, atque in omnibus prospere agere, vir Dei prophetico plenus spiritu, ait : « Non est ita, ut dicis, namque ille et corpore et animo mortuus est. Hesterno enim die cum multa praeda rediens domum, sub vesperam in scamno apud focum in concubinae suae gremium caput deposuit, et repentina morte extinctus periit. O mortem

* Lege *Bertam*, quam rex Philippus, juxta sancti vaticinium repudiavit, ducta dein *Bertradâ*.

sane horrendam, o crudeles exactores, a quibus infelix ejus anima aeternis cruciatibus punienda, in tartarum abducta est! » Haec audiens affinis ejus, valde perterritus est, et priusquam domum rediret, omnia sic comperit Israëli accidisse, ut vir Dei nunciarat.

§ **24**. Alio tempore venit ad eum soror ejus Adzela. Ea ad fenestram cellulae ejus sedente, et quo pacto vitam animae inter tot mundi procellas servare posset inquirente, horâ meridiana minister piscem frixum attulit (erat enim dies celeberrimus), et coram illo posuit in fenestra. Ait ergo soror ejus: jam mihi, sancte frater, recedendum est, cibo enim allato, te refici par est. Respondit vir Dei: « Hujus cibi causâ ego, mea soror, te non patior hinc abire. Non enim licebit mihi ex hoc pisce edere. Est enim veneno ab infesto nobis hoste infectus, ut mihi exitium adferat. Sed Spiritui Sancto agamus gratias, qui suo instinctu docuit nos, ne sumpto toxico, inimico gaudium adferamus. » Mox ad se corvum vocat, quem micis quibusdam collectis in fenestra pascebat: imperat ei, ut rostro correptum piscem, in eum locum transferat, ubi a nullo possit mortalium inveniri. Haesitat aliquantisper corvus, tandem mordicus apprehensum absportat. Porro vir sanctus terribiliter interdicit sorori haec cernenti, ne, ipso vivente, cuiquam revèlet.

§ **25**. Habuit eadem ipsa filium adolescentem, quem cuidam homini potenti commendarat, ut ab illo arma acciperet. Interrogavit ergo eam vir Dei, ubi esset filius ejus, et quid ageret. Respondit illa, missum eum esse salvum et incolumem ad quemdam potentem consanguineum, ut apud eum sit, donec militiae ornamenta accipiat. Vir sanctus ait: « Vanam de eo conjecturam fecisti nuper in initio Quadragesimae, quod moriturus non esset, quandoquidem calceus in altum projectus, trabem excessisset. Illo enim in loco aegrotans, tali die, talique horâ mortuus et sepultus est.» Tum illa, supra quam dici possit, admirans, cum multo pavore discessit, et ante quam domum rediret, nuncius mortui filii ipsam antevertit, et locum, et diem, et horam obitus ejus eodem modo exponens, quo ante fecerat vir Domini Arnulphus, divinitus edoctus.

§ **26**. Solemne martyrium clarissimi Levitae Laurentii annua celebritate festive agebatur, et populi frequentia campos et plateas in circuitu monasterii B. Medardi compleverat: cum ecce quaedam mulier cum filio annorum tredecim, ab ipso ortu prorsus muto irrumpit ad fenestram cellae servi Dei, et cum multo animi moerore orat, ut filii sui misereatur. Jungit ille dolorem dolori, et lacrymas lacrymis ejus, et fusa oratione, acceptum per fenestram puerum, signo sanctae Crucis cum divini nominis invocatione consignat: idem signum labris ejus imprimit, digitis linguam contrectat, eumque interrogat: Quod est nomen tuum? Ille confestim linguâ soluta, plane et aperte respondet: Joannes:

et sic deinceps inoffense verba formans, loquendi beneficium accipit. Ea res mox innotescit multitudini, et magnis vocibus prae fidei ardore Dei laudes promunt. Sed cum in illis laudibus etiam viri sancti nomen celebrarent, ille molestissime ferens, ait: «Valde erratis, qui Christi opera mihi peccatori adscribitis. Quod Dominus fecit, Domino tribuatis, et illustri martyri Laurentio, cujus hodie sacra solemnitas celebratur. Animam enim laedit meam, quisquis tale opus meae credit esse virtutis.» Sic laudes hominum cavens, et summopere intus puram servans humilitatem, factus est apud Deum meritis gloriosus, et apud homines laude dignus.

§ 27. Adolescens quidam infestissima daemonum obsidione correptus, vinculis et catenis colligatus, non potuit domari: sed quotquot contingere poterat, morsibus lacerabat. Tandem a multis utcumque superatus et constrictus, cum multa vi pertractus est ad S. Medardi ecclesiam, ubi viro Dei indicatum est de eo. Qui miseratus pessime captivum, jussit eum ad se adduci. Cumque propius accessisset, mox ut vir Dei illum vidit, signum Crucis edidit, dicens illis, qui eum trahebant: Dissolvite illum. Illis respondentibus, sed id nullo pacto facere audere, ne forte ab illo perimerentur:. vir Dei ait: Jam dixi vobis, Dissolvite eum, nihil metuentes. Tum illi aegre sane manus apponunt, hominemque a vinculis absolvunt. Ille solutus, mox pronus corruit in terram, et adoravit. Jam enim, postquam Christi servum viderat, et ab eo fuerat consignatus, vis inimici in illo facta quievit. Vir autem sanctus jussit eum a terra surgere, et ad cellae fenestram se adjungere. Illo propius assistente, vir Dei ait ad eum: Dic mihi, fili, quando et qua ratione tibi haec accidit inimici infestatio? Respondit ille: Charissime pater, fuit mihi quidam consobrinus eleganti corporis formâ et insigni ròbore. Ejus animum cujusdam viculi homunciones offenderant, ita ut adunatis sodalium et amicorum turbis, in eum viculum irruere, et ejus habitatoribus trucidatis, injuriam suam crudeliter vindicare tentaret. Sed cum viculus ille undique sylvâ cingeretur, et vallo esset munitus, atque ejus incolae viriliter resisterent, consobrinus meus nihil effecit: immo etiam lanceâ vulneratus, visceribus patefactis, cito extinctus est. Eum mortuum miser ego apprehendi, et scapulis meis ejus talos imponens, per medium saltum traxi extra caedis locum. Nox tetra tum erat: et ecce circumsistunt me ante et retro malorum daemonum turbae innumerabiles, ululantes, et sibilantes, subinde etiam cachinnantes. Itaque timor et tremor horrendus me invadit, et quaedam adversaria vis me medullitus concutit. Cumque ignorarem quid facerem, tandem mortuum cadaver nescio quem in locum abjeci, moxque sensu perdito, emotaque mente, talis effectus sum, qualem me jam tua cernit beatitudo. Famulus Dei ait: Vis agere poenitentiam, quod tanto facinori tuam operam commodasti? Ille respondit: Et pro hoc,

et aliis omnibus, quibus Deum offendi, volo sancte pater dignam Deo offerre poenitentiam, et deinceps pro viribus ab omni malo abstinere. Tum vir Dei, irrogata illi poenitentiae mulctâ, sanum et incolumem sanaque mente praeditum, a se dimisit, non solum legione daemonum, sed etiam humani sanguinis hauriendi innata crudelitate liberatum. Nisi enim hac ratione impeditus esset, omnes ejus viculi incolas in consobrini ultionem jugulasset.

§ **28**. Interea Theobaldus Suessionum antistes, Deo jubente, e vita excessit: in cujus locum quidam vir nobilis Gervasius, pro quadam Palatini servitii compensatione fratrem suum Ursionem curavit subrogandum. Erat ille Ursio habitu quidem monachus, et a puero literis eruditus, sed ad ejusmodi munus parum idoneus. Vitae ejus socordia et ignavia, et cathedrae Suessionensis non canonica usurpatio, non diu post pervenit ad aures Gregorii (VII) Pontificis Romani: qui mox datis literis ad Hugonem Diensem Episcopum, et tunc apud Gallias Legatum, admonuit, ut vita et promotio Ursionis canonice discuteretur, et quicquid in iis pugnaret cum sacris canonibus, synodali sententiâ rescinderetur. Itaque Hugo, favente et opitulante Theobaldo Comite, in Meldensi (*Meaux*) urbe, quae est ad Màtronam fluvium, indìcit synodum, et ex decreto Pontificis Gregorii, permissa Ursioni se purgandi facultate, cum ille legitime citatus, et canonice dilatus, se praesentare contemneret, judicio Episcoporum reus est pronunciatus, et etiam condemnatus. Facta proinde Clero et plebi Suessionensi idem praestolanti novi antistitis eligendi copiâ, pars sanioris consilii eligunt sanctae religionis cultorem eximium Arnulphum, et ut is quamprimum ipsis donetur, instanter postulant. Ita facta et conscripta concordi electione, Hugo Legatus mox e Concilio mittit quosdam ad S. Medardi coenobium, per epistolam monens et mandans, ut Arnulphus e cella exeat, et ocyus se conferat ad Meldensem synodum: ni id faciat, anathemate se plexum norit. Paret jubenti Legato, quamvis aegre, Arnulphus: venit in Concilium; postquam assedit, confestim relegitur petitio Cleri et populi Suessionensis, Arnulphum sibi Episcopum eligentis. Inde vox existit Episcoporum, Arnulphum omni sanctitate ornatum, sibi collegam dari poscentium. Mox trahitur, et nec ad momentum excusandi dato spatio, infula ei imponitur, simulque in conspectum Episcoporum adducitur. Afflicto autem et moerenti, Hugo Legatus in virtute sanctae obedientiae praecipit, ut deinceps Christi Ecclesiae in Pontificali officio serviat. Hoc ille mandato constrictus, cessit eorum voluntati, et designato consecrationis loco et tempore, ad monasterium S. Medardi rediit, ut itineri necessaria praepararet. Quibus copiose paratis, non suo typho, sed fidelium voto, profectus est cum quatuor monachis, et electis e Clero, venitque in Campaniam, ad castrum quod Virtutes appellant.

§ **29**. Porro Comes Theobaldus, ejus cognito adventu, cum magno militum et nobilium comitatu hilariter eum excepit, et officiose in aedes introduxit. Horâ autem vespertina in quodam remotiori cubiculo vir Dei secretius residebat, aderatque ei Comes jam dictus cum perpaucis nobilibus, de animae salute ex illo sciscitans: cum subito mutato vultu, et quasi spiritu incitante, Vocate mihi, ait, duos illos fratres nostros, Everolphum et Ostermarum. Est enim, quod illis dictum velim. Confestim vocantur, et veniunt: cumque starent ante illum, ait Ostermaro: «Postquam Deo miserante secularis militiae factum reliqui, pro viribus operam dedi, ne ulli ex fratribus injuriam aut quamlibet contumeliam irrogarem: quodque ego solicite observavi, a cunctis mihi adhaerentibus solicitius observandum curavi. Novi enim poenam divino ore constitutam in eum, qui unum e pusillis scandalizet. Quae cum sint verissima, qua fronte ausus es frater Ostermare fratrem Everolphum afficere contumeliâ, et neque timori divino, neque nostro pudori deferre? Abi igitur, et revertere ad monasterium tuum, post tantam enim stoliditatem non patior te socium itineris mei. Volo enim comites meos esse placidos, mites, benevolos, in mutua officia paratos, non refractarios et non subdolos.»

§ **30**. His ille frater supra modum consternatus, tremula voce respondit: Ubinam ego, domine pater, aut refractarius fui, aut alicui contumeliam feci? Ego sane ejus non memini. Vir Dei ait: «Nonne aures meae erant ad os tuum, quando dixisti fratri Everolpho, malle te, ut caput ejus mergeretur in latrinam, quam tuus caballus solito majori annonâ fraudaretur? Crede mihi, nunquam id ausus fuisses dicere, si nostrae gratiae ulla tibi cura fuisset.» Tum vero omnes, qui aderant, mire obstupuerunt, quomodo ille rem occultam et quasi tacite prolatam, tam perspicue scire posset. Longo enim intervallo distabant illud cubiculum, in quo sedebat vir sanctus, et equorum stabulum: neque dictum hoc erat, nisi cum equis annona distribueretur. Tandem frater ad viri Dei pedes advolvitur, et cum illo pariter caeteri fratres, suppliciter illi veniam petentes. Quibus ait vir sanctus: Ignoscat illi Deus: mihi vero non erit posthac hujus itineris comes. At ille prae nimio moerore plorans, Eheu, inquit, sancte pater, quinam ego solus a te regrediar, aut qua ratione hujus repulsae meae dedecus ferre potero? Putabunt omnes nefarium aliquod facinus me perpetrasse, et ea causâ a te rejectum. Parce, obsecro, pudori meo, et dona mihi veniam, ne me perpetuus moeror occupet. Tum vir pius ejus dolorem miseratus, et fratrum precibus se accommodans, ait: «Tu quidem ob hanc tuam stoliditatem prorsus domum redibis: sed nos per Dei gratiam aliquod ejusmodi negotium expediendum tibi demandabimus, ut nulla possis e reditu ignominiâ notari. Sed tamen rem, quam tibi mandaturi sumus,

apud te tacitam habebis, nec ulli pandes, nisi cui eam volumus indicatam. A nobis ergo recedens, Parisios venies, et Reginam Bertradam nostro nomine salutabis, laetumque ei nuncium afferes, quod in utero habeat filium, quem in sacro fonte vocatura sit Ludovicum, post patris obitum regni Francorum Regem futurum. Illa vero vix tibi credet, quandoquidem infans necdum vitalem habet motum : sed tu illi dicas, ut fidenter credat, post breve tempus certo experimento rei veritatem compertura.»

§ **31**. His frater ille valde exhilaratus, Parisios proficiscitur, Reginaeque jucundum affert nuncium. Illa prae stupore pallescit, Regemque Philippum venationi intentum, per celeres nuncios èvocat. Venit Rex, auditaque tam fausta relatione, quod tamdiu optata prole esset potiturus, et gaudio et moerore afficitur, atque inter utrumque fluctuat. Gaudet quidem, si ita se res habeat: metuit vero, ne sit inanis promissio. Tandem in regio pectore vincit fiducia, prudenterque apud se statuit, non posse esse supervacaneum, quod tantus vir Dei prophetasset. Noverat enim multimoda experientiâ, cujus sanctitatis et veritatis esset, qui isthuc fore praedixerat. Paucis inde evolutis diebus sentit mater palpitantem foetum, et cum gaudio illius expectans nativitatem, prae amore prolis contempsit partus dolores. Tandem editum filiolum in Paschae pervigilio Episcoporum manibus obtulit ad baptismum et juxta beati viri vaticinium, Ludovici nomen ei curavit imponi. Atque is est Ludovicus, qui modo regni Francorum habènas moderatur, bella intestina pro viribus compescit, hostilia fortiter exagitat: quantum quidem in ipso est, pacis est studiosus, in armis strenuus, in verbis cautus, prudens consilio, in bello imperterritus, bonorum amans, ejus, quae Regem decet, probitatis et integritatis cultor *. Cui tamen, si quid regiae perfectionis deest, non tam illi, quam regni proceribus, id imputandum est. Verum his obiter commemoratis, ad Arnulphi res gestas explicandas revertamur.

§ **32**. Confecto tandem itinere, pervenit, ad Hugonem Legatum, qui sane ejus inopinato adventu et laetatus est, et perturbatus. Laetatus quidem, quod talem virum exciperet : perturbatus vero, quod ad eum consecrandum nulli Episcopi adessent. Interim tamen totum Deo committens, repentino nuncio exhilaratur, et anxietas omnis abscedit. Nam postridie veniunt ad eum tres Episcopi, nulla quidem necessitate eos cogente, sed tacito instinctu, ut ipsi palam asserebant, ad Legatum invisendum eos permovente. Atque ita omnibus patuit divini consilii arcanum, et quod divinae majestatis voluntate decretum esset, ut Arnulphus Episcopus consecraretur. Itaque proximo die Dominico consecratus est Episcopus decimoquarto Calendas Januarii (anno MLXXXI), et multa omnium gratulatione et laetitiâ ad sedem Suessionensem dimissus est. Nec

* Ludovicus hic fuit cognom. *Crassus*, qui obiit circa MCXXXVII.

latuit Viennenses ejus fama praeclara, collectique in unum, mutuo se hortabantur, ut illum vi caperent, suaeque urbis Archiepiscopum crearent. Vacabat enim tum Viennensis sedes. Sed ubi rumor ille spargi coepit, vir Dei e finibus eorum propere excessit, ad eam excolendam vineam, animasque pascendas festinans, quae ejus curae specialiter commissae erant.

§ 33. Constituerat autem vir sanctus Cluniacum, monachorum devotione conspicuum coenobium, clam perlustrare: sed fama virtutis comes, non permisit eum latère. Namque Abbas Hugo * vir cumprimis religiosus, ejus comperto adventu, collecto monachorum exercitu, admodum honorifice ei obviam processit, et cum multa veneratione eum excepit, non jam propter Episcopatum, quam superioris vitae merita, ipsi non ignota. Sedulus autem explorator eum illic manentem obsedit, non ex curiositate, sed sanctae charitatis fervore, e Scripturis quaestiones ei proponens, earumque solutiones ab ore ejus eliciens: ut hac ratione posset cognoscere, utrum promptus esset ad proferenda de thesauro suo nova et vetera, ne commissa illi ecclesia, minus, quam par esset, spiritali doctrinâ aleretur. Denique id inde consecutum est, ut quem pius Abbas Hugo zelo charitatis idiotam et agrestem esse antea pertimuerat, eum doctrinae fructibus abundare, et oratoris facundiâ non mediocriter pollere, non sine multo gaudio expertus sit. Libet autem ejus Hugonis vel brevissimam hoc loco historiam inserere: Fuit corpore et animo castissimus, eleemosynis et orationi jugiter intentus et addictus, monasticae disciplinae custos et promotor instantissimus, perfectorum monachorum et personarum ecclesiastico cultui idonearum nutritor perpetuus, sanctae Ecclesiae procurator et propagator mire fervens.

§ 34. Occupabat tum sedem Suessionum ille non matris Ecclesiae electione, sed palatii jure Episcopus Ursio, Gervasii regii dapiferi germanus frater, utebaturque interim rebus Episcopi, fretus Regis favore, quem ei frater conciliarat. Venienti ergo Arnulpho Episcopo, et Suessionum urbem ingredi volenti, fit obvius Gervasius cum turba armatorum, monetque eum, ne in civitatem intret, nisi mori velit. Ei vir Dei constanter respondet: « Apostolus Joannes dicit, perfectam charitatem foras mittere timorem. Et quia *mihi vivere Christus est, et mori lucrum*, obedientiam praecepto Apostolico mihi injunctam implere conabor, ne si non obediam, a Domino merear reprobari. Habeat me Dominus Deus aut martyrem, si interficior: aut confessorem, si evado. *Charitas* enim *Christi urget nos.* » Ita dicens, animal cui insidebat, urget calcaribus, ut ocyus se in urbem recipiat. Sed Gervasius injecta manu in fraenum jumenti, illud cum sessore retrahit, cogitque retrocedere. Tum vir Dei statim cessit obsistenti: atque ita, quantum licuit, obedientiae mandatum implevit,

* De eo Surius, Vol. IV, p. 659.

sedemque, quam non concupierat, tranquillo animo interim deseruit, pietate eam excolens, quam videbatur corpore reliquisse.

§ 35. Verumenimvero cum sedes non faciat Episcopum, sed Episcopus sedem, et virtus majestatis per loca non scindatur: in quodam castello ejusdem dioecesis, quod Ulciacum vocant, fovente illum Comite Theobaldo, mansionem et sedem sibi constituit: ubi convenientibus ecclesiarum praelatis et senioribus e Clero, accurrentibus etiam promiscuis populorum turbis, poenitentiam confessis, et lapsis reparationem multa aviditate fideliter ac strenue procurabat. Advolant populorum catervae, sanantur aegroti, adventantibus frequens praedicatio impenditur, animarum et corporum ulcera curantur, Ecclesiae passim consecrantur, divinae laudis officia sacrosancta egregie instaurantur. Laetantur omnes ecclesiae reformatum decus et vetustatem, quae Ursionis incuriâ non mediocrem jacturam fecerat.

§ 36. Commorante viro Dei in illo castello, Everolphus monachus et presbyter, sancto Episcopo valde devotus et impense charus, in morbum incidit gravissimum: cumque se moriturum crederet, rogavit Episcopum, ut sacri olei Unctionem ipsi impertiret. Episcopus vero ait ad eum: Intempestiva sunt quae postulas: quibus ego ea causâ non annuo, quod sciam contraria dispositioni divinae. Non enim ego te aut ungam, aut sepeliam: sed tu me alio et loco et tempore unctionis et sepulturae sacris officiis prosequèris. Illo dicente, fieri id non posse, cum Episcopi vel Abbates Episcopum debeant sepelire, vir Dei respondit: « Scias certissime ad me ungendum et tumulandum nullum adfuturum antistitem vel Abbatem: sed tuae charitatis ministerio, quicquid ejus est, circa me completum iri. » Sic locutus, manum aegroto imponit, et pulso morbo, reddit incolumen.

§ 37. Multis ad eum turbis confluentibus, quarum ille morbis curandis sedulam navabat operam, quodam die e loco superiori per fenestram prospiciens, videt in platea hominem sub planca, quam ferebat, mire sudantem: mox ait ad circumstantes: Plancam istam rapuit hic homo. Ajunt illi: Unde hoc scire potuisti domine? Respondet vir Dei: « Pro comperto habeo raptu eam partam esse, nam daemon auctor rapinae, collo ejus insidens, eum misere premit. » Mox unus ex illis, celeri cursu abit ad hominem, sciscitatur unde habeat plancam, quam ita anhèlus bàjulet. Ille fatetur apud pagum Nantolium in quadam se congressione adfuisse, et eam ad se plancam rapuisse. His auditis, festinus revertitur ad eos qui illum miserant, nunciatque ipsis stupentibus vera dixisse Episcopum.

§ 38. Quodam tempore cujusdam pagi Ecclesiam dedicaturus, ait ad famulos suos: « Tali, quaeso, itinere ad eam Ecclesiam nos perducatis, ut populus nesciat, qua venturi simus. Nonnihil quoque alimentorum vobiscum feratis, ut fessa ex itinere corpora

possimus vel paululum recreare. » Itaque iter longinquum et devium arripitur, nec tamen potest ardor populi compesci. Brevi temporis spatio grandis ad eum multitudo confluit. Id cernens vir Dei, in Dei laudes erumpens, ait familiaribus suis : « Quicquid escarum habetis, proferte, ut post laborem vires reparemus. » Confestim exhibentur quinque panes monastici, quos vulgo crudas micas vocant, et totidem vini mensurae, ut habet censura monastica : stratisque in herba tapetibus, vir Domini residet, profusa illum turba undique ambiente : benedicit panes illos, paucos quidem numero, sed numeri mysterio multos, jubet omnibus praesentibus ex illis distribui, vinum quoque ad satietatem porrigi. Accidit tum res admiratione digna. Namque panes illi et vinum tam abunde omnibus suffecere, ut se bene refectos et abunde satiatos faterentur. Et tamen praeter Episcopum et comites ejus, illi qui manducarunt amplius septingenti fuere.

§ **39**. Robertus Flandriae Comes infestus fuerat quibusdam gentis suae primariis et ditioribus viris : qui pertaesi onerum, quibus ab illo premebantur, inter se tractabant, ut illo profligato, humaniorem sibi principem adsciscerent, nempe Balduinum Comitem Montis Castrorum. Id ubi rescivit Robertus, summo conatu intercipit illos ceu proditores, atque alios ex iis proscribit, alios pèrimit, nonnullos rebus et honoribus nudatos, jubet in exilium proficisci. Inter eos etiam Arnulphus Morinorum Archidiaconus et ecclesiae S. Audomari Praepositus, omni dignitate sua privatus, multo tempore vixit profugus : sed tandem ad se rediens, Gregorium Romanum Pontificem adit, qua calumniâ gradu et honore suo spoliatus sit, lacrymabundus ei exponit. Tantam vero ejus calamitatem miseratus Pontifex, literis suis ferocem et truculentum Roberti animum statuit lenire, ut illis, quos suspectos habebat, aut plane ignosceret, aut certe facultatem sese purgandi non negaret. Sed cum nemo posset inveniri, qui Pontificis literas tam offenso principi exhibere ausus esset, res diu protracta est. Tandem animo succurrit constantia sanctitatis et fervor charitatis Arnulphi Suessionum antistitis, cujus tum in curia Pontificis celebris fama innotuit, et quod is proculdubio incunctanter oblaturus esset Roberto Comiti scripta Pontificis. Tum vero animatus Pontifex, Arnulpho diploma mittit, mandans ei, ut literas intercessorias, et personas de quibus agebatur, ad Robertum Comitem secum adducat, illisque vel veniam, vel saltem se purgandi copiam obtineat pro Sedis Apostolicae honore. Ita ille vir pietate fortis, gemina instigante justitiâ, obedientiae et fraternae condolentiae, cum quibusdam ex illis venit ad Insulam (*a*) civitatem, atque illic reperto Comiti obtulit sacras Pontificis literas. Quae cum legerentur, illi, quorum res agebatur, clam se submittentes, ejus tenuere pedes. Sed o furorem, et rabiem, o fellis acerbam

(*a*) *Insula* vel *Insulae*, gallis *Ile*, Flandris *Ryssel*, civitas mercaturâ insignis.

commotionem, quae tum in fronte, oculis et toto Comitis vultu visebatur: quando sensit eos quos oderat, suos apprehendisse pedes. Ecquid vero illa ferocitas in sancti viri praesentia faceret? Adfuit continuo gratia Dei, et cum sanctitatis ejus contemplatione, tum pro Apostolicae Sedis reverentia, salus, vita, res et facultates illis donatae sunt. Laude dignis laudabiliora succedunt.

§ **40**. Eodem enim tempore quibusdam Flandriae locis quotidianae fiebant caedes, et insatiabilis grassabatur sanguinis humani fundendi libido, qua totius regionis pax et quies perturbabatur. Itaque permulti nobiles magnis precibus vix obtinuerunt a viro Dei, ut loca, in quibus atrocior saeviebat crudelitas, adiret, et Flandrorum indociles cruentosque animos, ad pacem et concordiam utcumque permoveret. Itaque satanicam illam rabiem, qua Brugenses, Furnenses, et Aldenburgenses in mutuas caedes ferebantur, vir Domini verbo mellitae praedicationis et paternae adhortationis instantiâ, propemodum ad mansuetudinem redegit, hominumque illorum crudeles animos ad concordiam, licet immenso labore, revocavit. Et ut paucis multa expediam, quod mille argenti libris impetrari non potuisset, id gratia Dei per servum suum in illa regione efficere dignata est.

§ **41**. Per id quoque tempus Rogerus Comes Porcensis, missa ad beatum Arnulphum fida legatione, summopere rogavit, ut veniret ad dedicandam ecclesiam, quam in castro, quod Calvum montem (*a*) appellant, ipse consederat in Rhemensi territorio: pollicens se multa in ejus ecclesiae usus collaturum, modo sanctus praesul velit consecrationis explere ministerium. Ut autem more comparatum est, Cleri consilio dies dedicationi statutus est, et per opportuna publica voce populis denunciatus. Nec vero dici satis potest, quanta populi frequentia eo advenerit. Venit autem etiam ex pago Cauniaco mulier, quindecim annis caeca, quae, impetrante Comitissâ, se ad beati viri vestigia prostravit, clamans et dicens: Serve Dei: miserere mei, et digitis sacrae dextrae tuae oculos meos continge. Credo enim tuis meritis me curatum iri. Aderant ibi nobiles et illustres personae, a Comite Rogero invitatae, in quibus erat Ingelrannus Archidiaconus, postea Laudunensis Episcopus, Rudolphus viridis, postea Rhemorum Archiepiscopus, nonnulli item Abbates et proceres: ad quorum praesentiam vir Domini pro sua modestia nonnihil verecundatus, submisse ait ad foeminam: Quid tibi, mea soror, contactus noster prodesse valebit? Illa fidei calore succensa: Permultum, inquit, tuus mihi tactus proderit: tantum velis, quaeso, digitos tuos in oculorum meorum cavernulas in Christi nomine immittere. Hac voce ille victus, et quasi vim patiens, signo sanctae Crucis edito, digitos misit in oculorum ejus loculos, ita dicens: Fiat tibi secundum

(a) *Calvus mons* vulgo *Chaumont* est oppidum dioecesis Rhemensis, haud procul a castro Porcensi vernacule *Chateau-Porcien*.

fidem tuam. Mox illa, apertis oculis, clare vidit. Ea re Clerus multum exhilaratus, in praepotentis Dei laudem cantavit: *Te Deum laudamus*.

§ 42. Quo tempore vir Dei inter Flandros pacem componere nitebatur, in pagum Turholt venit, agente daemone, contentionum et rixarum flammis ardentem. Hortante autem sancto viro propinquos ejus, cujus sanguis fusus erat, ut pacem amplecterentur, et satanae incendia sopirent, adolescens quidem Herradus, Herradi presbyteri filius, malebat surda aure pacis consilia contemnere, quam vel se, vel alios ad pacis studium accommodare. Ea causâ ex atrio ecclesiae, in quo stabat Episcopus, exire voluit, ne salutares ejus admonitiones audiret: dictumque est Episcopo, abire illum, qui permaxima pars esset turbae hujus. Confestim illum sequitur sanctus Episcopus usque ad Comitis stationem, atque ibi in humum se abjiciens coram illo, humiliter orabat, ut pacem non respueret. At ille juvenili arrogantiâ tumidus, noluit illic consistere, sed veritus, ne ab aliis detineretur, celeriter aufugit. Ecce autem fugientem arripit malignus spiritus, ita ut amentiâ affectus, seipsum dentibus et unguibus laceraret. Id conspicati amici et affines ejus, vinctum pertrahunt ad virum Dei, plurimum obsecrantes, ut superbo et fatuo agnoscat, et injuriam illatam voluntaria oblivione conterat. Vir Dei respondit: « Injuriam pro veritate irrogatam libens amplector, sed cordis ejus duritia me dolore afficit. Si ergo vultis, ut pro ejus liberatione Dominum exorem, fidem certam detis, vos omnes, velit nolit ille, pacem firmam conservaturos: et si quas ille rixas aut seditiones excitarit, neminem e vobis suppetias ei laturum. » Omnes una voce dixerunt: Anathema erit inter nos, quisquis illi opem tulerit, nisi in iis ad quae tu nos hortaris. Illa promissione flexus Episcopus, aquam cum exorcismis consecravit: qua adolescens ille conspersus, mox malo daemone liberatus est, et mentis bene compos effectus, pacem et concordiam sancte coluit.

§ 43. In paroecia Gistellensi est quaedam terrae vena nigerrima, interdum rubra, quae crebris paludibus intermixta, non facile poterat adiri. Atque in iis locis moratur genus hominum atrocissimum, qui omnem gentis hujus ferocitatem, innata eis audaciâ animi, superare videntur. Ad ea ergo loca vir Domini pertractus, ut eorum saevitiam nonnihil moderaretur ac comprimeret, a quadam foemina compellatur, cum lacrymis et singultu ita dicente: Serve Dei, miserere mei, et ne recuses venire in tugurium paupertatis meae, visurus multiplicem materiam doloris et calamitatis meae. Jacebant enim in lectulis quinque filii ejus, uno eodemque languore affecti, nec poterant mutuam sibi ulla in re operam praestare, aut aliquid ferre subsidii. Ait ergo mulier: Vide, serve Dei, quanta sit miseria mea, quis me dolor obtineat, quo animi moerore occuper. Servio sola quinque viris, propero

ab alio ad alium, et tamen non possum satisfacere ministrando. Tum vir sanctus prae multa commiseratione ingemiscens, oravit Dominum: deinde aquam consecrans, totam domum et aegrotos illos conspersit, aitque ad eos: « In nomine Domini nostri Jesu Christi propere facessat morbus iste, et vos quamprimum revalescentes, matris vestrae usque adeo afflictae ministerio non egeatis. » Derepente adest virtus Salvatoris, et omnes prorsus incolumes e lectis surgunt.

§ **44**. Apud castrum Furnense habitabat vidua quaedam nobilis et opulenta, nomine Euregarda: cujus maritum et filium hostes atrociter peremerant, et propter eam caedem magnas inimicitias susceperant. Earum autem amoliendarum causâ accersitus sanctus praesul Arnulphus, uti semper consueverat, ubi de pace et concordia esset agendum, sponte prompteque eo properabat. Venit ergo asello vectus ad domum illius viduae, quam illa Apostolica perstringebat vox, *Vidua, quae in deliciis est, vivens mortua est* (1. *Tim*. v): sed ea nullo pacto ferre voluit, ut ad ipsam ingrederetur: ponteque pensili adducto et suspenso, aditu eum prohibuit, ne posset efficere quod volebat. At ille tamen non destitit admonere, arguere, obsecrare, ut mariti et filii percussoribus veniam daret pro animarum eorum refrigerio, et quos immani odio persequebatur, eos ad amicitiae foedus admitteret Illa vero nec preces nec admonitiones ejus audiens, tumenti animo Christi servum contemptum irrisit, et contumeliose a se repulit: sed non impune. Nam cum ab ea Praesul gemebundus recederet, divina eam animadversio terribiliter persecuta est. Post paululum enim, coeli serenitate manente, quidam levis turbo domum ejus concussit et evertit, eamque repentina morte oppressit. Accidit tum res sane multa admiratione digna. In eadem enim domo aderant famuli et ancillae, aderant porci, canes, magnus columbarum grex, anseres, gallinae: et tamen illis omnibus salvis et illaesis, sola procax mulier interiit.

§ **45**. Habuit venerandus antistes sororem Odam, quae ab infantia sacris eruditionibus instituta, in virginitate voluit permanere. Ea jam grandaeva et Deo sacrata permanens, magno Jerosolymae, toties in Scripturis memoratae, pia devotione invisendae desiderio accensa est. Cum eo pervenisset, per nuncios, quos habere poterat, saepe obsecravit fratrem suum beatum Arnulphum, ut a Domino impetraret, ne prius alter eorum moreretur, quam mutuo conspectu potirentur. Cum ergo vir sanctus postremo Aldenburgi maneret, et obitum suum coelitus didicisset, quidam nuncius adveniens, ait sororem ejus jam redeuntem superasse Alpes, et valde accelerare iter, ut possit ipsius conspectu frui. Tum vir sanctus ait: « Oda soror nostra et germana in Domino, quantumvis pròperet, frustra id nititur consequi, quod fieri non potest. Videat et contempletur actus nostros, divinique

timoris studium, nam faciem nostram in corpore deinceps nunquam visura est. » Illa interim pudicissima foemina mire festinans, quando Aldenburgum est ingressa, jam octo diebus vir sanctus sepulcro tenebatur: sicque tanto conatu frustrata, virili animo ad illam se visionem extendit, quae nullo dierum numero finitur. Nos quidem tantam futurorum praescientiam in beato viro admiramur.

§ 46. Solebat vir sanctus, Catholicae fidei propugnator, aegrotis ad ipsum remedii causâ accedentibus, mox edito signo Crucis, manum imponere, et verba Dominica proferre, tertio sic dicens: *Super aegros manus imponent, et bene habebunt.* Quibus prolatis, fugiebant morbi, sanitas redibat. Id vero non ignorans quaedam mulier Aldenburgensis, cum nimiis premeretur doloribus, venit ad eum, et cum lacrymis questa est, quid pateretur. Episcopus ergo manum ei imponens, ait: Secundum fidem tuam fiat tibi. Simulque ei benedixit, mox dolor omnis abscessit.

§ 47. Eum locum, quem paulo supra diximus canonica traditione illi donatum, fratribus quibusdam, ex iis qui ei aderant, commendavit repurgandum et instaurandum, atque ut monastica ibi posset vita institui, commodis aedificiis instruendum. Porro ipse ad sedem Suessionensem se recepit, ubi sane ab omnibus cupide acceptus, et multo favore et studio tractatus est. Pervenit autem ad ejus notitiam Regis Philippi in quibusdam culpanda vita, et perpetua dissimulatio eorum quae eum coërcere oporteret, indiscreta quoque Episcoporum et Abbatum promotio. Itaque magno afficiebatur taedio propter ea mala, quae passim fiebant, nullo rempublicam moderante gubernatore, et illa quoque nobili Rhemorum moderatione tepescente, propter metropolitani juris ereptionem: ita ut consultius putarent homines pii abdere se in solitudinem, quam multorum contentiones et tumultus excitare. Illam ergo compunctionis nutricem, illam vigiliarum et psalmodiae regulam, illam quietis et divinae contemplationis amicam inclusionem repetiit vir beatus, eligens abjectus esse in domo Dei sui, magis quam abire, stare, sedere in qualibet divinae legis transgressione. Noverat enim potentes potenter tormenta passuros. Eam ob rem declinavit a malis, ut totis viribus faceret bona, essetque paratus et pervigil ad confestim aperiendum Domino pulsanti. In ea autem inclusione vitam vixit valde arduam, et virtutum studiis addictus, fame et siti, jejuniis multis, frigore et nuditate se afflixit, semper occupans mentem suam scientiâ Dei, charitate non ficta, verbo veritatis, in virtute Dei, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu Sancto. *(Ex 2. Cor. VI, 5, 6).*

§ 48. Rursus autem emergentibus quibusdam rebus importunis, nobiliores quique Aldenburgenses cum Everolpho presbytero statuerunt ire ad virum Dei, et omnem movere lapidem, ut eum reducerent in Flandriam, rebus illis et causis finem

modumque impositurum. Annuit eorum votis vir sanctus, et quidem libens, crebroque ait ad illos: « Quod ego nunc, filioli, in Flandriam proficiscor, non tam vestrae est voluntatis, quam dispositionis divinae. » Cum autem Atrèbatum venissent, vidit vir Dei non longe ab urbe agellum virentem, in quo se ait parumper velle quiescere. Celeriter ergo ab equis desiliunt comites, et stratis humi vestibus, quietis captandae locum ei parant. Post brevem quietem surgit ille, solito alacrius sanctum nomen Domini benedicit, ejusque alacritatis causam exponens, ait: « Noveritis charissimi, me posthac nunquam in Franciam reversurum. Nam sub hoc brevi spatio, quo coram vobis dormitavi, ostendit mihi Dominus, ubi Aldenburgum venero, me paulo post moriturum, et in S. Petri ecclesia locum sepulturae, a Domino destinatum, habiturum. » Eae voces multo stupore et gemitu eos, qui aderant, compleverunt: at tamen illo praesente nulli fas erat aut immodico moerore contrahi, aut inepta laetitiâ dissolvi. Tantum enim illi homini Dei et auctoritatis et gratiae inerat, ut illum videre et alloqui omnes appeterent, cum tamen illum aliqua re offensisse, grandis piaculi loco haberent.

§ **49**. Mensis Julii die decimooctavo incolumis et virtutum famâ celebris venit Aldenburgum, et septem diebus illic bene sanus evangelizavit regnum Dei. Inde vero acri morbo correptus, decubuit uno et viginti diebus. Cumque jam in extremis positus videretur, suggesserunt fratres, ut sacris officiis se curaret praemuniri, ne sine iis e vitâ exiret. Quibus ille mitissima voce respondit: « Non vos isthuc solicitos habeat, charissimi filii: satis enim ex Dei benignitate sentio, quid vel quando mihi expediat. Novi tempus et horam, et ejus vos opportune commonefaciam. » Vicesimo inde die, postquam decubuit, qui tum erat sexta feria, sub noctis medium, cella in qua jacebat, mirabili tremore et horrifico fragore tertio concussa est, ita ut a fundamento everti videretur, et monachi cum famulis, quid apud illum excubabant, intolerabili perculsi timore, cellaeque ruinam formidantes, aufugere percuperent. At illos vir Dei blandis verbis consolans, hortabatur ut se quieti darent, certi nihil ipsos incommodi passuros. Ait autem ad eum Everolphus presbyter: Domine mi, terra contremiscit, cella colliditur, ostium jam tertio a me diligenter obseratum patescit, turbarum murmure locus circumsonat: et quinam inter tot terrores nos possimus somnum capere? Respondit vir Dei: « Ne paveas, dilecte frater, sunt enim haec omnia divinae majestatis signa. Porro post paulum dicam tibi, quae vis cellam quassaverit et hunc terraemotum effecerit. »

§ **50**. Proximo inde sabbato, sentiens mortem imminere, dixit fratribus: « Parate jam funeri necessaria, nam sub noctis initium decedam, uti mihi Dominus, cui pro viribus servire conatus sum, hesterna nocte revelavit, cum ille terraemotus et aëris concussio

fragorem cellae excitaret. Sub prima enim quassatione beatus Petrus Apostolus ad me venit, significans mihi peccata remissa, et vitae januam patère. Aderat illi beatorum frequens coetus, laudes divinas continenter modulantium. Sub altera quassatione cum multis Angelicis spiritibus sanctus Michaël me invisit, pollicens, se duce, me ad beatam vitam ingressurum. Tertia concussione adfuit Domina nostra, vera misericordiae mater, multis stipata sanctarum virginum agminibus, benignissima voce me certiorem efficiens de anima mea inter Assumptionis ejus gaudia in coelos transferenda. Sed vos omnes obtestor, fratres mei, per Christi misericordiam, ne, dum hic sum, cuiquam ista referatis. »

§ 51. Vicesimo et primo die aegrotationis suae, qui erat sabbati dies et vigilia Assumptionis gloriosae Dei genitricis semperque Virginis Mariae, vocatis ad se discipulis cum ecclesiae vicinae Clericis, sacro oleo voluit injungi, dans confessionem coram omnibus, et omnium preces humiliter expetens. Ait autem ad illos: « Cras de resurrectione Domini gaudium erit in coelis, et de assumpta Regina mundi, laetitia sanctis Angelis duplicabitur. Christo largiente, tertia quoque materia aderit, unde gaudia illa triplicentur. Itaque prohibeo vobis, ne die crastino mihi sepulcrum fodiatis, sed in secundam feriam id differatis. Ita enim coelitus definitum est, ut in die S. Arnulphi Metensis Episcopi, hujus peccatoris Arnulphi corpus terrae reddatur. » Multa proinde praedixit tam de regni statu, quam de Episcoporum et principum casibus futuris: quae omnia etiam ita evenerunt. Sub horam autem vespertinam corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi summa cum devotione percepit, omnibusque bene precatus, orabat ut sibi quoque omnes bene precarentur: sicque ad requiem adspirans, sanctae Crucis signo se consignavit, et in ipso Dominicae noctis ingressu de lectulo se subrigens, in pavimento, cinere et cilicio strato, feliciter obdormivit, et in regionem vivorum, Domino conjungendus, ingressus est, decimooctavo Calendas Septembris, anno Christi millesimo octogesimoseptimo. Postquam obitus ejus populis innotuit, mirum dictu, quanta alacritate et devotione plebs undique confluens, omnia in circuitu compleverit, Clericis psalmos concinentibus, aliis pauperum refectionem apparantibus, nonnullis luminaria comportantibus, plerisque omnibus exultantibus, quod tantis exequiis interesse meruissent.

§ 52. Cumque beati viri corpus pro more compositum, et pontificali habitu ornatum, in templum illatum esset, veritus frater Everolphus, ne inter tot promiscuas turbas rapax quispiam aureum annulum a manu ejus abstraheret, abstulit, illum. Hora autem sepulturae adveniente, cum vellet annulum digito rursus adjungere, frigida manus et contracti digiti adeo rigebant, ut id efficere non posset. Ea re amor erga illum fidelium indoluit, orabantque cum gemitu, ne Dominus sineret illud sacrum corpus

suo cultu carere. Et ecce illis pie conquerentibus, manus dextera a pectore se erigit, digitos displicat et diducit, et annulum digito inserendi magnam praebet opportunitatem. Inde inferto annulo, ad pristinum sese locum retrahit, et digitos, ut antea, intra volam contrahit. Nemo sane unquam possit scripto explicare, quantus amor, quantaque laetitia per omnium mentes pervaserit, cum cernerent hominem Dei, corpore mortuum, viventis sensum exhibere, et ipsi inservientium affectu tam pie moveri. Contemplandum certe hic est, et fideli mente retinendum, quantis laboribus et corporis macerationibus hic Christi servus eam meruerit virtutis efficaciam, ut etiam membra defuncti gloriâ miraculorum polleant. Nimirum non gulae et ventri serviendo, non opibus aut honoribus aucupandis tale munus a Christo accepit, sed corpus mortificando, mandatis divinis invigilando, verae charitati inhaerendo, et in via justitiae quotidianis augmentis crescendo et perseverando. Cum enim cubile cordis ejus, corpore edomito, praeclare esset repurgatum, placuit Spiritui Sancto glorificare glorificantem se, sibique puram exhibere servitutem, apud omnes gratiosum, amabilem et laude dignum efficere.

§ **53**. Simul autem prudens lector observet, quam verax fuerit viri Dei vaticinium quo multis annis ante praedixerat, funeri ejus curando nullum Episcopum vel Abbatem adfuturum, sed per Everolphum monachum et presbyterum id curatum iri. Talis enim occupatio vicinos Abbates, duos Gandavenses, et unum Bergensem detinuit, ut quamvis solicite invitati, et adesse peroptantes, nullo pacto id possent consequi. Unde est id admiratione dignum, quod sanctus praesul tanta fuit rerum futurarum praevidentiâ, tanta Sancti Spiritus illustratione praeditus, ut haud aliter res evenirent, quam ipse praedixisset. Celebratis porro Missarum solemniis, a multis quoque in pauperes distributis largissimis eleemosynis, quo die S. Arnulphi Metensium Episcopi feriae celebrantur, eodem in ecclesia beati Petri Apostoli, hujus sancti viri corpus apud Aldenburgenses humatum est in ejus basilicae parte Aquilonari. Postquam vero vir beatus humanis rebus exemptus est, multa ad ejus exuvias divinitus sunt miracula declarata, multi morbi et languores curati. Nunc vero ab Oriente et Occidente permulti assidue confluunt, et pulverem ejus tumulo propinquum colligentes, ad suos morbidos eum absportant, atque inde salutare remedium illi celeriter obtinent.

DE IMAGINE NON MANUFACTA CHRISTI D. N.

MISSA AD ABAGARUM ET EDESSA CONSTANTINOP. TRANSLATA

NARRATIO CONSTANTINI IMP. COGNOM. PORPHYROGENITI

HUIC NARRATIONI, UT HOC LOCO IN SIMEONE METAPHRASTE ANNOTAVIT VERONAE EPISC. ALOISIUS LIPOMANUS, MINIME DUBIA FIDES HABENDA EST: TUM QUOD APUD GRAECOS, UT EX EORUM MENAEIS CONSTAT, CELEBRATUR FESTUM EXPORTATIONIS IPSIUS IMAGINIS EX EDESSA CIVITATE AD URBEM CONSTANTINOPOLITANAM TEMPORE ROMANI IMPERATORIS: CUJUS FILII FUERE DUO, PRAESENS SCILICET AUCTOR CONSTANTINUS, ET ROMANUS: QUI ETIAM, DUM PATER VIVERET, APPELLABANTUR ET IPSI IMPERATORES: TUM QUOD ET EVAGRIUS IN ECCLESIASTICA SUA HISTORIA, ET SECUNDA NICENA SYNODUS, IPSAM EVAGRII HISTORIAM ET ALIOS SUPER HOC IN V. ACTIONE ALLEGANDO, ABUNDE TRACTANT. HAEC ALOISIUS. VIDEAT ETIAM LECTOR ADRIANI I PONTIFICIS MAXIMI SCRIPTUM, QUOD HABETUR TOMO TERTIO CONCILIORUM POSTREMAE EDITIONIS, *cap.* 18 (*a*)

Translat. est peracta anno 944.

§ 1. Non solum comprehendi non poterat Patri coaeternum Dei Verbum: sed ejus quoque plurima, vel omnia potius ejus opera teguntur eadem caligine incomprehensibilitatis: neque ea solum quae constituit, hoc universum architectans: sed ea etiam, quae, in assumpta per oeconomiam massâ nostri corporis nobiscum versatus, fecit per primam illam et unicam potentiam suae divinitatis. Unde oportet omnino eum qui seipsum non ignorat, et quae sunt supra ipsum se nescire cognoscit, non gloriari in immensum, neque stolide ingredi per inane, nec contendere se omnia scire, neque ignorare quae ipse non comprehendat. De hac igitur expressa forma ejus, qui fuit Deus et homo, quae impressa fuit sine pictura, admirabili ejus qui fecit voluntate, in contexta veste quae eam suscepit, et tunc quidem missa fuit ad Abagarum ad ejus curationem: nunc autem Edessâ ad hanc urbium reginam, certo omnino Dei consilio et providentiâ ad ejus salutem et

(*a*) Ita Surius. Veridica quidem omnino quoad Translat. in regiam Orientis urbem narratio est; circa originem vero sacrae Icònis et alia quaedam adjuncta, ut suis identidem locis notabimus, discrepant Graeci, inter quos Eusebius (Hist. Eccl. L. I, C. 13), ab Armeniae historiographorum principe Mose Korenensi qui floruit saec. v, cujus testimonium majoris proculdubio faciendum est. Rem commemorant Menologia Graecorum hac die. Videndi etiam sunt Baronius ad ann. 944, et *Fleury* Hist. Eccl. L. LV.

custodiam est translata, ut ex iis quae sunt pulchra et honesta, nihil ei deesset, cum debeat omnes vincere in omnibus: existimo oportere eum, qui est pius et justus auditor et spectator, singulorum quidem historiam singulatim ut sciat, postulare, et antiquae narrationis velle certam accipere sententiam.

§ 2. Causam autem, quomodo ex gutta humida absque coloribus et arte picturae, impressa fuit forma vultus in panno ex lino contexto, et cur quod est contextum ex materia, in quam tam facile cadit interitus, interitum tempore non accepit, et quaecumque alia is qui res aggreditur naturaliter, solet diligenter perscrutari, relinquere Dei sapientiae, ad quam non potest accedi: ut qui sciat, quod si quis accurate omnia contenderit apprehendere, exturbatus in perfectam ignorationem, et praecipitatus in profundum incomprehensibilitatis, veniet in periculum, ne in iis quae sunt praecipua, patiatur jacturam, pauca nolens concedere. Quotquot ergo in fide recti, et ardentiore zelo huc convenistis, agite adeste, et narrabo vobis ea, quae qua oportuit perscrutatus examinatione, et non sine labore versatus in inquirenda veritate, tam ex iis qui historias conscripsere, quam ex iis qui illinc ad nos venere, quae tamquam in arcanis dicebant apud eos conservari, memoriâ, exacte potui cognoscere.

§ 3. Cum Dominus et Deus et Salvator noster Jesus Christus ad genus nostrum erigendum apud nos versaretur, erat, ut dicit Propheta, multitudo pacis in terra, et fuerat dissipatus multorum principatus, et administratio, cum tamquam ab una zona, Romano Imperio cinctus esset universus orbis terrae, et subjectus esset uni gubernatori. Ideo erat omnium cum omnibus secura congressio: neque sibi videbantur homines terram habitare divisam, sed ut quae ab uno Domino possideretur, et esset tota unius opificis: et collum primo illi servo inclinantes, pacem inter se agitabant. Quamobrem qui tunc quoque erat Edessae Toparcha Abàgarus, erat Aegypti Praesidi notus et amicus, et alterius ad alterum veniebant utrinque ministri.

§ 4. Quocirca illo quoque tempore, quo Dominus noster et Deus paternam implens voluntatem, salutarem doctrinam proponebat hominibus, et per insignia miracula, ad fidem in eum habendam convertebat homines: accidit ut quidam ex ministris Abagari, nomine Ananias (*Ananus*), in Aegyptum vadens per Palaestinam, in Christum incideret, et eum procul contemplaretur, verbis ab errore attrahentem multitudinem, et, quae omnem superabant opinionem, facientem miracula. Postquam ergo iter suum confecisset in Aegyptum, et iis quae mandata fuerant, tractatis rediret, cum recordaretur dominum suum diuturne articulari morbo tyrannice vexari, et nigrâ leprâ consumi, et duplicem calamitatem, vel multiplicem potius morbum sentire, quod et articulorum affligeretur doloribus, et leprae malis cruciaretur

(aderat autem pudor quoque deformitatis, propter quam ab hominibus non erat adspectabilis: et neque solummodo erat fere semper in lecto, sed amicos etiam, qui veniebant ad eum adspiciendum, prae pudore celabat), propterea haec laboravit scire diligentius, ut posset certe renunciare domino suo, quo ille quoque forte per eum sanitatem consequeretur. Invenit ergo rursus Dominum in eisdem locis mortuos excitantem, caecis visum donantem, claudos ad ingrediendum integros efficientem, sanosque et firmos reddentem omnes qui aliqua laborabant infirmitate.

§ 5. Postquam ergo persuasum habuit, et aperte cognovit haec fieri a Domino, ea Abagaro reversus significavit: et plures ea, quae viderat et audierat, edocuit. Quamobrem ut qui rem in transitu comparasset majorem, quam quae ei commissa fuerat, et ut qui bona afferret nuncia, benignissime fuit exceptus, et habitus fuit unus ex maxime benevolis. Et quoniam qui alicujus rei desiderio tenetur, tamquam rapinam existimat, si quod promissum fuerit, differatur, re, quae narratur, et spe ipsa hominem excitante: vehementique studio incitatur ad venandum id, quod significatum fuerit: idcirco Abagarus est excitatus, ut literis eum accerseret, qui talia dicebatur posse curare. Et protinus scripsit ad Dominum eam, quae ubique circumfertur, epistolam: « Abagarus Toparcha Edessae (*a*), Jesu Salvatori, qui bonus exortus est medicus in civitate Jerosolymorum, salutem. Auditione accepi de te, et de tuis curationibus, ut quae a te fiant sine medicamentis et herbis: et, ut fertur, caecos facis videre, claudos ambulare, leprosos mundas, immundos spiritus et daemones expellis, et eos curas qui diuturno fuere morbo vexati, et mortuos excitas. Cum haec autem omnia de te audivissem, duorum alterum mihi venit in mentem ut cogitarem, vel te esse Deum, et cum e coelo descenderis, haec facere: vel te esse filium Dei. Propterea ergo ad te scribens rogavi, ne graveris ad me venire, et morbum, quo laboro, curare. Etenim audio Judaeos adversus te murmurare, et velle tibi malefacere. Est autem mihi civitas minima, et honesta, quae utrisque nobis sufficiet, ut in pace in ea habitemus. » Quoniam ergo Ananias et suae in dominum benevolentiae aperta praebuerat indicia, et viam recte sciebat, et pingendi artem callebat, per eum ad Jesum talem misit epistolam, mandans ei, ut si literis Christo persuadere non posset, ut ad ipsum veniret, ejus quidem certe formae similitudinem accurate descriptam ad eum afferret, ut in umbra saltem disceret, non solum per auditum, sed etiam per visum, qualis sit hic magnorum opifex miraculorum.

(*a*) Abagarus (de quo in Nota ad Sur. Vol. II, p. 34, ubi legis *Thomam* pro Apost. *Thaddaeo* mendose cusum) primus Regum fuit (Magi quippe non *reges* ut vulgo feruntur sed *sapientes* erant) qui in Christum crederet. Toparcha e τὸπος *locus*, et ἀρχὴ *primatus*, praefecturam regionis sonat, principatum et similia. Edessa urbem, vernacule *Etesiàh*, Abagarus aedificaverat ad Maj. Armeniae austro occiduam plagam.

§ 6. Cum autem qui missus fuerat (*a*), pervenisset in Judaeam, invenit Christum sub dio disserentem cum populo, qui confluxerat, et prodigiose facientem insignia miracula. Cum vero propter multitudinem eorum, qui propter diversa, quibus opus habebant, venerant, non posset Ananias Jesu appropinquare, in quamdam petram, quae parum eminebat a terra, non procul a loco, in quo Jesu versabatur, ascendit et assedit. Et cum ei fuit manifestus Jesus, quem populus abscondebat, caeterosque supereminuit, statim in illum quidem oculos, in chartam autem manum defigebat, et ejus qui cernebatur, describebat similitudinem. Haec autem cognovit Jesus spiritu, et cum Thomam accersivisset: Vade, inquit, in illum locum, et hominem, qui sedet supra petram, et meam formam describit, adduc ad me, afferentem etiam, quam habet ad me epistolam, ut id impleam, quod praecepit is qui misit. Vadens ergo Thomas, et agnoscens Ananiam, ex eo quod audierat quid eum esset inventurus facientem, duxit ad Jesum. Priusquam autem ab eo acciperet epistolam, dixit ei Christus causam cur ad se venisset, et quid contineret epistola. Deinde cum eam accepisset, et perlegisset, alteram epistolam rescripsit ad Abagarum (*b*) his verbis: Beatus es, o Abagare, qui in me credidisti, cum me non videris. De me enim scriptum est, quod qui me viderunt, in me non credunt: et qui non viderunt, ipsi credent et vivent. Quod autem ad me scripsisti, ut ad te veniam, oportet me hic omnia implere, propter quae huc sum missus. Et postquam implevero, assumi ad eum qui misit me, Patrem. Postquam autem fuero assumptus, mittam ad te unum ex meis discipulis, qui tuum morbum curabit, et vitam aeternam et pacem tibi praebebit: et tuae civitati cavebit, ut nullus eam possit superare inimicus.

§ 7. Cum Ananiae Christus eam tradidisset epistolam, quoniam videbat eum solicitum, ut alterum domini sui exequeretur mandatum, nempe ut ad eum deferret illius formae similitudinem, cum aquâ faciem abluisset, deinde humorem, qui ex ea descendebat, in dato ei mantili abstersisset, divine providit, et supra rationem, ut ejus figura in eo imprimeretur (*c*), et cum eam tradidisset Ananiae, jussit reddi Abagaro, ut et ejus solaretur

(*a*) Solemnis cum haec fuisset Abagari ad Jesum legatio cum literis, juxta Korenensem, non Ananias sive Ananus tantum, sed alii unâ Edesseni Satrapae accessisse dicendi sunt; iique significantur in Evang. Jo. C. XII, vv. 20 et 21.

(*b*) Literarum Abagari ad Chr. et Christi ad Abag. exemplar fideliter ex Edessenis regiis Archivis deduxit in historiam suam praedictus Moses Kor. Quinto ergo saeculo adhuc extabant authographae. Epistolam autem non divina ipsamet Salvatoris manus conscripsit, sed eo jubente et inspirante, ut unanimis Armeniorum fert traditio, apostolus Thomas.

(*c*) Piam Graecorum de divina prorsus hujus Christi Imaginis, ideoque dictae *non manufactae*, origine opinionem rotunde Armenicis fretus testimoniis, refellit *Jos. Cappelletti* in sua ARMENIA, (Florentiae typis *Fabris* 1842) T. 3, p. 25. At ea est Effigiei mira, naturae etiam habita rerum ratione, quaquaversus inspectae conditio, ut, peritorum qui fidem non abjecerint judicio, humanae non queat artis, eorum maxime temporum, vel excellentissimae operâ prodiisse. Fidentius ergo, quidquid dicant, Christi omnipotentis benignitati quam Ananiae penicillo Edessenam tribuendam ducimus Imaginem, lineo quidem divinitus depingendo adhibito panniculo, non vultus aquâ prius perfusi abstergendi gratiâ, ut leviter hic auctor descripsit.

desiderium, et morbum reprimeret. Postquam ergo cum his revertens Ananias, pervenit ad civitatem Jeropolitanorum, quae Saracenorum quidem voce dicitur *Membich*, Syrorum autem *Mabuc*, cumque extra eam civitatem divertisset adolescens, in cumulo tegularum recenter factarum, qui illic jacebat, sacrum illum pannum occultavit. Circa mediam vero noctem visus est ignis plurimus illum locum in orbem circumdare, adeo ut intra civitatem viderentur omnia circumcirca ardere, et de se jam timentes, exirent, ut inquirerent de eo, quod videbatur, incendio. Illic autem inventum comprehenderunt adolescentem, ut qui hoc admisisset facinus, et de re eum sunt sciscitati, et quisnam ipse esset, et quo iret, et unde veniret, sunt percontati.

§ 8. Cum vero dubius animi esset adolescens propter alienam criminationem, tunc declaravit, undenam esset, et unde veniret, et quid afferret: et significavit se deposuisse in tegulis quod afferebat, unde etiam visa est flamma accendi. Statim autem volentes illi scire veritatem eorum quae dicebantur, cum locum essent perscrutati, invenerunt non solum id, quod ab adolescente Anania illic erat repositum, sed etiam in una, quae prope erat, tegula, divinam aliam expressam effigiem, admirabiliter et supra quam posset consequi intelligentiâ, cum quae descripta non fuerat forma, in testa ex contexta tela descripta fuisset. Quod cum vidissent, pleni stupore et admiratione, propterea quod ardens ignis nusquam esset inventus, sed ex claritate, quae erat in forma, flamma visa esset emitti, tegulam quidem, quae in se divinam expressam habebat effigiem, apud se detinuerunt, tamquam aliquem sacrum et pretiosum thesaurum: ut qui ex eo quod viderant, conjecissent divinam, quae in ea erat, operationem: primum autem exemplar et ejus ministrum veriti retinere, miserunt ad Abagarum. Et nunc conservatur, et in honore habetur apud ejus oppidi habitatores, forma quae est in tegula, non descriptae formae non descripta, et non manufactae non manufacta; Ananias autem cum confecisset iter sibi propositum, aperuit domino ea quae interim facta sunt, ei etiam redditis salutaribus quae afferebat symbolis.

§ 9. Et hoc quidem est, quod dicitur a pluribus, quod neque remotum est a probabilitate, neque bonis eget testibus. Caeterum hoc quoque exponam, ne quis suspicetur, me, dum ego id ignorarem, tenuisse alterum. Neque omnino est mirum, in tanto tempore saepe errare historiam. Nam in eo, quod est hac in re praecipuum, omnes consentiunt, et confitentur ex facie Dominica admirabiliter in linteo fuisse formam expressam: in nonnulla autem rei circumstantia, seu in tempore differunt, quod quidem nihil laedit veritatem, seu prius factum sit, seu posterius. Sic autem habet alterum quoque, quod dicitur: Cum, inquiunt, esset Christus iturus ad salutarem passionem, quando humanam

ostendens imbecillitatem, visus est animo anxius, et orans, quo tempore ejus quoque sudorem tamquam guttas sanguinis distillasse significat Evangelium, tunc dicunt eum, cum accepisset a quodam ex discipulis hoc, quod nunc videtur, frustum lintei, stillantes imbres in eo abstersisse, et statim fuisse expressam hanc, quae videtur, divinae illius formae effigiem. Quod cum apud Thomam deposuisset, postquam ascendit in coelos, per Thaddaeum jussit mitti ad Abagarum, implens quod erat ei literis pollicitus. Postquam ergo assumptus esset in coelos Dominus noster Jesus Christus, dans Thomas Thaddaeo non manu descriptam Domini nostri faciei effigiem, misit ad Abagarum.

§ **10**. Cum ergo Thaddaeus pervenisset Edessam, mansit primum apud quemdam, qui illic erat, Judaeum, cui nomen erat Tobias. Et ante sermones ex factis volens Christi discipulus seipsum notum reddere Abagaro, eos, qui erant aegroti illius civitatis, curavit sola Christi invocatione. Quamobrem cum fama cito pervasisset (quod quidem solet evenire in iis quae sunt ejusmodi: Res enim, quae sunt admirabiles et praeter opinionem, multos habent, qui eas renuncient), pervenit etiam ad Abagarum, per quemdam ex ejus proceribus, qui vocabatur Abdu, illic scilicet esse Christi Apostolum. Cum itaque statim apud se cogitasset ex ea spe, quae in ipso habitabat, hunc illum esse, quem Jesus literis suis pollicitus est se ad eum missurum: et cum de Thaddaeo ipso didicisset perfectius, jussit ut ad se adduceretur. Veniens ergo Tobias, significavit haec Apostolo. Ille vero cum dixisset se in virtute ad eum esse missum, deinceps venit ad Abagarum. Cum autem esset ante conspectum ejus appariturus, in sua fronte, tamquam in columna, appensa eâ Domini Jesu, quam diximus, similitudine, sic ingressus est ad Abagarum. Is vero cum ipsum procul vidisset venientem, visus est videre lucem majorem, quam ut eam ferre posset adspectus, radiosque emittentem, quae ex ejus vultu exiliebat. Prodibat autem ab effigie, quae erat ei imposita. Quamobrem insigni luminis splendore obstupefactus, et veluti eorum, quae sibi acciderant, oblitus, et diuturnae membrorum paralysis, e lecto exiliit, et resoluta membra coëgit ei currere obviam. Eique idem accidit, sed alio modo, quod iis qui in monte Thabor resplendentem formam Domini viderant.

§ **11**. Cum ergo ab Apostolo eam accepisset effigiem, et capiti, labris et oculis eam imposuisset, et nec alias quidem partes corporis eo contactu privasset, ilico cognovit omnia membra mirandum in modum roborari, ut quae mutationem in melius susciperent, lepramque expurgatam et fugientem, etiamsi in fronte ejus aliquae adhuc parvae restarent reliquiae. Cum autem verbum veritatis ab Apostolo didicisset apertius, et de Christi, quae opinionem superant, miraculis, divinisque passionibus, et sepultura,

et resurrectione a mortuis, et assumptione in coelos, perfecte audisset, et confessus fuisset Christum verum esse Deum, eum rogavit de forma in linteo impressa, quando quidem propius adstans, cognovit eam non consistere per colores materiales: et stupebat eam, quae in ipsa erat, virtutem, quae fecit, ut admirabiliter e lecto surgeret, et connumeraretur inter sanos. Adhaec Thaddaeus declaravit tempus angoris animi, et eam, quae ex sudore sine colore facta est, transformationem, et ut ad ipsum veniret, jussum Domini, et alia quaecumque praecedens narravit historia.

§ **12**. Postquam ergo et ex his, et ex impositione manuum Thaddaei in nomine Jesu Christi ea, quae dolorem afferebant, recesserunt, et quae erant dissoluta, quodammodo constringebantur, et deformitas dispergebatur, et omnia redibant ad sanitatem: Abagarus in maximam omni ex parte adductus admirationem: « Revera, inquit, verus es et germanus Jesu filii Dei discipulus, qui curabat sine medicamentis et herbis: Et ego tanta in eum sum devinctus charitate et fide, ut nisi ego vèrerer summam Romanorum potentiam, qui non permittunt iis qui sunt subjecti eorum imperio, contra se invicem arma capere, fortiter adversus Judaeos, qui crucifixerunt Dominum, arma movissem, et eos subegissem. Nunc autem quoniam didici ejus passionem fuisse voluntariam, et persuasum habeo, quod nisi voluisset, ingrati in eum nullam habuissent potestatem, nihil quaero amplius. Rogo autem, ut divinum quoque consequar baptismum, et cum tota domo Domino Christo reddar familiaris.» Cum itaque multa prius effecisset miracula Domini Apostolus, et omnes curasset a morbis suis, inter quos is erat etiam, qui primus de eo famam retulit ad barbarum, quem liberavit a pòdagra, adduxit Abagarum ad divinam piscinam: et cum in eo ea fecisset quae sunt de more, baptizavit eum, et uxorem, et filios, et omnes qui erant in ejus domo. Et egressus est ex divina hac aqua expiationis totus mundus et sanus, repente deletis iis quoque parvis leprae reliquiis quae erant in ejus fronte. Hinc factum est, ut omnibus modis colens et adorans hanc formae Domini effigiem, hoc quoque aliis adjecerit Toparcha.

§ **13**. A veteribus Edessae habitatoribus imago cujusdam dei insignis ex diis gentilium, posita erat ante portam publicam civitatis, quam necesse erat adorare omnem qui volebat ingredi civitatem, et quasdam preces reddere constitutas, et sic intrare urbis vias et vicos. Hanc ergo cum tunc diruisset Abagarus, et omnino delevisset, in eo loco, ubi ea erat posita, hanc non manu factam Domini nostri Jesu Christi imaginem, cum in tabula conglutinasset, et hoc, quod nunc videtur, auro ornasset, posuit, haec verba in auro inscribens: CHRISTE DEUS, QUI IN TE SPERAT, A SPE NON EXCIDIT. Et statuit, ut quicumque per illam portam erat

transiturus, pro illa veteri inutili columna, eum quem par erat cultum et honorem et adorationem tribueret longe admirabili et miraculorum effectrici Christi Imagini, et sic ingrederetur civitatem Edessae. Itaque conservatum est hoc hujus viri pietatis expressum monimentum, et Deo dedicatum donarium, donec in hoc vitae incolatu mansit Abagarus, et ejus filius, qui regni simul et pietatis paternae fuit successor.

§ **14**. Caeterum eorum filius et nepos, fuit quidem successor paterni et aviti imperii: non fuit autem haeres etiam pietatis: sed in pietatem calcibus, ut ita dicam, insultavit, et ad daemones et idola transfugit. Quamobrem daemones quoque veluti remunerans, voluit, quoniam ejus avus idolicam illam delevit imaginem, eamdem afferre condemnationem Domini Imagini. Sed quod captabat, minime est assecutus vir fraudulentus. Nam cum hoc praescivisset loci Episcopus, ea, qua ipsi licuit, usus est providentiâ. Et quoniam locus, in quo sita erat Imago, servabat figuram hemisphaerii, speciem cylindri referentis, accensa ante imaginem lucernâ, et imposita tegulâ, cum calce et coctis lateribus obstruxisset loci aditum, redègit murum in planam superficiem. Cum igitur non videretur divina forma, destitit ille impius a conatu. Ideo autem, ut arbitror, statutum est a sacerdote, ut ante imaginem poneretur tegula, ne aliqua putrefactio, quae fit ex situ aedificii, et ex humore calcis, inesset in linteo imaginis receptaculo, et ex diuturnitate temporis aliquid damni acciperet.

§ **15**. Fluxit itaque interim multum temporis, et ex hominum effluxit memoria sacrae hujus imaginis in columna erectio, ac ejusdem absconsio. Postquam autem suo tempore Chosroë Rex Persarum, Asiae civitates diripiens, venit etiam Edessam, et ante eam castrametatus, omnem movit machinam, et omne comparavit instrumentum aptum ad oppugnandam civitatem (fabricatus est namque omnia, quae pertinent ad emittenda tela, conquassandos muros, et confringendas portas), in tantum periculum adducti Edesseni, ipsi quoque excogitabant quae poterant, ad sui defensionem. Miserunt autem legatos quoque ad petendum auxilium a ducibus Romani exercitus. Ilion vero, qui tunc praeerat Romanis copiis, et per se vexabatur ab hostibus, non poterat Edessenis mittere auxilium: Literis autem addebat animum, epistolam Domini rèvocans in memoriam, et veram, quae est in ipsa prolata, sententiam, per quam dicitur et creditur fore, ut conservetur non direpta civitas.

§ **16**. Persae autem cum aperta invasione occultas quoque moliebantur insidias. Et cum procul coepissent fodere, cogitabant per cuniculos ingredi civitatem. Cum vero perinde ac quidam urinatores sub terra essent intra muros, ex tali causa contigit, ut manifestae fierent insidiae iis qui erant intra urbem. In illa enim urbis parte habitabat faber aeris intra muros, cujus

vasa aenea in domo sublimia sonitum emiserunt, Persis sub terra pulsantibus, et pulverem effodientibus. Cum ergo plane essent inopes consilii, et essent ad extremam redacti desperationem Edesseni cives, ad Deum confugiunt, et cum dolore cordis et lacrymis ipsum exquirunt. Noctu autem apparet Episcopo (erat vero is Eulalius) mulier quaedam honesta et moderata, praestantior quam ut homo esset, ei consulens, ut Christi non manufactam acciperet Imaginem, et cum ea faceret supplicationem: foreque dixit, ut Dominus omnino sua ostendat miracula. Episcopus autem dicebat se omnino ignorare, an sit apud ipsos, an apud alios ea imago. Tunc dicit ei, quae in muliebri apparebat habitu: Supra portam civitatis, in hoc loco, hoc modo absconsa fuit haec imago.

§ **17**. Mane ergo Episcopus evidenti visione fretus, ad locum veniens cum precibus, et perscrutans, invenit hanc divinam integram et incorruptam imaginem, et lucernam, quae tot annis non fuerat extincta: et in tegula ante lucernam imposita ad ejus custodiam, aliam expressam similitudinem similitudinis, quae in hodiernum diem conservatur Edessae. Cum ergo sumpsisset in manus hanc divinam Christi, qui est Deus et homo, effigiem, meliori spe concepta, venit ad eum locum, in quo Persae fodientes, ex aeris sonitu deprehensi fuerant. Et cum coepissent cives fodere intrinsecus, ubi sibi invicem appropinquarunt, ex illa lucerna oleum instillantes in ignem, qui fuerat eis paratus adversus inimicos, et immisissent contra Persas, qui erant in cuniculo, omnes perdiderunt. Et cum hinc liberati essent ab insidiis, eadem usi sunt experientiâ adversus machinas, quae erant extra muros, et eas repente combusserunt, et multos consumpserunt ex iis qui in eis erant hostibus.

§ **18**. Jam autem effecti fidentiores, lapides quoque e muris emiserunt, a quibus ducem quemdam exercitus hostium contigit interimi, et alios multos cum eo. Nec id solum, sed etiam ea, quae extrinsecus a Persis accensa fuit, pyra adversus eos, qui erant intus, quam olearum et multarum aliarum quas immiserant, arborum alebat infinita materia, effecit divinae Imaginis auxilium ferentis virtus, ut contra ipsos esset qui accenderant. Postquam enim ex alto Eulalius eam e muro suis explicasset manibus, et obiret civitatem, repente cum pervenit ad hunc locum, ventus vehemens excitatus, adversus eos, qui hunc rogum accendebant, flammam convertit: quae eos persecuta fuit et exussit, sicut olim Chaldaeos.

§ **19**. Non sunt haec miracula nullis approbata testibus, aut oratione composita ad aures oblectandas, aut a nobis conficta deceptio: sed tres simul Patriarchae, Job Alexandrinus, Christophorus Antiochenus, et Basilius Jerosolymitanus haec scripserunt, et haec ita se habere significarunt Theophilo Imperatori, qui sacras

imagines injuriâ affecerat: quando multis ostendentes, quam sint sacrae et venerandae imagines, de hoc quoque tractarunt. Licet autem ei qui velit, ipsam prolixam legere epistolam, et id discere. Sed Evagrii quoque ecclesiasticam si quis diligenter legerit historiam, sciet omnino, quaenam de hac sacra Imagine narret in quarto libro. Scribit enim, quod cum aliis de causis Chosroë, tum ob eam potissimum rationem exercitum duxerit, ut aperte ostenderet esse falsum quod a Christianis de Edessa jactabatur civitate, eam non posse expugnari ac diripi. Qui cum magnam lignorum struem et pene infinitam, brevi, multa manu militum coëgisset, et ea circumcirca fixisset adversus muros civitatis: deinde terram in medio eorum injecisset, et alium murum ei exadverso aedificasset, fuit altior muris Edessae. Et sic ex superioribus locis, et supra modum dexteris, erat mox tela emissurus adversus eos qui pericula adibant pro civitatis defensione.

§ **20**. Quod quidem cum viderent Edesseni, aperte veluti montem excitari adversus moenia, per quem tamquam ex plano, credebant hostes esse ingressuros civitatem, etsi plane essent perplexi, et nescirent quid agerent, machinantes tamen ipsi quoque, quae poterant, aggrediebantur ducere fossam ante murum illum recenter factum, ut si possent attingere vallos, qui erant ante aggerem, terram in fossam attraherent, et sic magnus ille murus, tamquam somnio effictus, cito pessumdaretur et difflueret. Postquam autem absoluta quidem esset fossa, ignem vero in ligna immittentes, a scopo aberrarent, nec posset ignis propterea quod terra esset constipata, et ligna adhuc viridia, aliquid apprehendere, cum hanc sacram Imaginem in illam recenter ductam fossam tulissent, et ex ea aquam sanctificassent, eàque rogum et ligna adsperdissent, effecerunt, ut ignis esset efficax. Et fidei eorum qui haec fecerunt, opem ferente divina virtute, facta est aqua igni tamquam oleum, et accendit flammam, et consumpsit quicquid apprehendit. Tunc ergo rex Persarum despèrans fore ut urbs caperetur, cum didicisset undenam haberent auxilium, processit ad ineundam cum eis conventionem: et percusso foedere pacis, reversus est in suam regionem.

§ **21**. Erat autem ipse quoque haud ita longo post tempore beneficium assecuturus ab hac sacra Imagine, quae hostes ejus beneficio affecerat, et suos de medio sustulerat. Ejus enim filia, quam daemoniacus invaserat spiritus, et excesserat a statu qui est secundum naturam, assidue clamabat ab eo vexata: nisi venerit Edessâ imago non manu facta, id quod in ea habitat non esse egressurum. Quod cum Rex audiisset, et quae in obsidione evenerant considerasset (neque enim eum latuit, quae repente extitit virtus admirabilis, et audacia Edessenorum), scribit statim ad Praesidem civitatis, et ad Metropolitanum Eulalium, et ad commune civitatis, ut statim ad eum mitteretur divina et maximae

virtutis effigies: adjiciens etiam causam, nempe filiae calamitatem, et omnino rogans et instans, ne frustraretur petitione. Illi autem Persicos mores susceptos habentes, et timentes, ne Rex Persarum vellet eorum vires dolo surripere, et caventes, ne eam in cujus erant tutela, et quae eos beneficio afficiebat, perderent, nec eo praetextu initam pacem solverent, capiunt consilium prudens et eis utile. Cum itaque omnino aequalem, et, quoad ejus fieri potuit, similem non depictae depictam effinxissent imaginem, mittunt ad eum qui petierat. Postquam autem fuerunt intra fines Persidis ii qui afferebant imaginem, statim per filiam Regis exclamavit daemon, se statim exiturum, et mutaturum esse habitationem propter ejus, qui venit, potentiam, si modo revertatur, quae accersita fuit, imago, et non appropinquet regiae, neque civitati Persarum. Quod a Rege magnopere contendebat, et ab eo supplex petebat. Cum Rex autem esset pollicitus, egresso e puella daemone, et Regis filia sanitati restituta, Chosroë, sive implere volens daemonis petitionem, et confirmare quod erat pollicitus, sive ejus, qui veniebat, extimescens potentiam propter malos et scelestos suos mores, misit qui juberent, ut haec imago reverteretur in suam civitatem, e qua exierat, adjectis a se missis donis ad eos qui eam miserant. Erant ergo apud Edessenos hae pretiosae opes, thesaurus, qui non potest exinaniri, imago illa primaria, et non depicta, quae semper ab eis honorabatur, et eos vicissim custodiebat.

§ 22. Postquam autem ad hanc urbium reginam undique confluxerunt, quae sunt optima et pulcherrima, eratque Dei voluntas, hanc quoque sacram imaginem hic recondi cum aliis thesauris: Romanus, qui erat Romanorum dominus imperii, studium adhibet, ut per ipsum civitatum regina hanc consequatur. Diversis vero temporibus mittens Edessam, petebat, ut ea cum Epistola, quam Dominus sua manu scripserat, ad eum mitteretur: et promittebat, se contra eis daturum in permutatione Saracenos numero ducentos, et argenti signati duodecim millia. Edesseni autem dicebant sibi non conducere, suae civitatis custodem et conservatricem argento et hominibus mortalibus permutare. Cum autem ille saepe petendo instaret, illi vero saepe preces rejicerent, tandem sexies millesimo quadringentesimo quinquagesimosecundo anno ab origine mundi, misit Ameras Edessenus, rogans ut scripta cautione per aureum signaculum, quod haberet firmitatem, fidejuberet imperator, non esse Romanorum exercitus hostiliter invasuros quatuor civitates: dico autem Rhocam, quam vox barbara vocat Edessam, Charam, Sarotze et Samosata: neque ex eorum agris praedas esse acturos, aut eos qui in illis habitant, redacturus in captivitatem: tradendos autem esse sibi ducentos Saracenos ex contribulibus, cum ea, quae prius fuit promissa, quantitate pecuniae. Quod si faceret, sciret se ad eum esse

missurum illam, quae quaerebatur, Imaginem et Christi Epistolam. Imperator vero, ejus boni desiderio concedens omnia quae fuerant proposita, cum dedisset ea quae petebantur, misit Abramium Deo charum Samosatae Episcopum, qui illo tempore hic agebat, ad divinam illam suscipiendam Imaginem, et Christi Dei nostri Epistolam. Advertens autem et qui misit et qui erat minister, ne in ea tradenda callide deciperetur, et pro non descripta et vera, traderetur ea quae tunc fuit descripta propter Persicum casum, has ambas cum alia quae celebratur in ecclesia Nestorianorum, quae ipsa quoque, ut est verisimile, sumpta fuerat ex prima, quaesitas accepit ad fidem faciendam. Quae rursus sunt redditae, retentâ sola principali et vera. Sed hoc quidem postea.

§ **23**. Tunc autem excitabatur magnus tumultus a fidelibus qui erant Edessae, ut qui non sinerent a se auferi, quae erant pretiosissima, et propugnacula ejus, quae ipsos tulerat, civitatis: donec praefectus Saracenorum, aliis quidem persuasis, aliis vero coactis, aliis vero etiam minis mortis territis, effecit, ut ea traderetur. Cum autem tonitrua et fulgura cum pluvia vehementissima. divina providentiâ subito erupissent, dum Edessâ esset exitura Imago, et Christi Epistolâ, rursus movebantur ii qui ea prius retinebant, et affirmabant Deum iis quae fiebant significare, divina voluntate non fieri rerum sanctissimarum ex eo loco translationem. Sed cum praefectus Saracenorum, penes quem erat universa potestas, statueret standum esse conventis, et implendum esse promissum, egreditur e civitate effigies pretiosissima, et epistola a Deo scripta, et huc afferebatur.

§ **24**. Et viam quidem conficientes ii qui ea ferebant, pervenerant ad Euphratem : et rursus tumultus excitatur, nullo priorum minor, Edessenis dicentibus, quod nisi divinitus ostensum fuerit signum aliquod, nullo modo dimittent id, quo continetur eorum securitas. Datur ergo eis signum, cum essent infideles, et tentarent. Navis enim, cum qua erat eis propositum transmittere Euphratem, cum adhuc esset in portu in partibus Mesopotamiae, ubi eam solum ingressi sunt Episcopi, divinam Imaginem afferentes et Epistolam, cum seditiosi tempestate adhuc retinerentur, repente sine remigibus, sine eo, qui gubernaret aut traheret, appulit in terram, quae erat ex adverso, gubernata sola divina voluntate. Quod quidem omnes, qui convenerant, stupore implevit et admiratione, et persuasit, ut non inviti concederent emissionem. Hinc perveniunt Samosatâ ministri eorum, quae ferebantur. Erant autem Samosatorum et Edessae Pontifex, et ejus primus presbyter, et alii quidam religiosi Christiani, cum quibus una erat etiam minister Amerae, qui Romam revertebatur. Hic cum aliquot dies essent morati, multis illic factis miraculis, rursus iter sunt ingressi. Et rursus in via innumerabilia fiebant miracula a sacra Imagine et Christi Epistola. Caeci enim, eximprovviso adspiciebant:

et claudi reddebantur sani et membris integri: saltabant qui longo tempore in lecto decubuerant: et sani fiebant, quibus erant manus aridae: et (ut semel dicam) fugabatur omnis morbus et infirmitas: et qui sani erant, Deum glorificabant, et laudabant ejus admirabilia.

§ 25. Cum autem multum jam viae confecissent, veniunt etiam ad sanctissimae Deiparae monasterium, quod vocatur Eusebii: quod quidem est in loco qui dicitur Optimatum. In templo vero hujus monasterii, quo par fuit honore reponitur capsa, quae miraculorum effectricem tegebat Imaginem: et multi, qui accesserunt pura et sincera affectione, curati sunt a suis morbis. Quo etiam venit quidam vexatus a daemone: quo tamquam instrumento utens malus spiritus, et multa per ipsum èloquens, quae pertinebant ad laudem Imaginis et Epistolae (nam olim quoque, Novimus quis sis sanctus Israël, dicebant, qui erant earumdem cum illo partium), tandem haec quoque est quasi vaticinatus: Accipe, dicens, o Constantinopolis gloriam et laetitiam, et tu Constantine Porphyrogenite tuum imperium. His dictis, fuit homo curatus, et statim liberatus a vexatione daemonis. Horum autem verborum fuere multi testes. Nam cum Imperator misisset obviam ei, quod desiderabat, magistratus et primos totius senatus: et multi ex satellitibus simul cum eis exivissent, accidit ut magistri et patritii cum inferioribus ordinibus ea audirent, et de ipsis ferrent testimonium. Et quoniam quae dicta fuerant, cito evenerunt, jure est dubitandum, undenam praescientia accesserit ad daemonem. Non enim creduntur eam ex se habere, cum a divina gloria exciderint, et pro luce dicti fuerint tenebrae. Sed clarum est, quomodo divina virtus usa est Balaamo, ministro ejus, quae tunc fuit, praedictionis, et alias aliis saepe ea re indignis, sapienti quodam et solerti consilio: ita nunc quoque virtus, quae erat in divina effigie, usa est daemone. Et ideo per eum praesignificavit, quae mox erant eventura. Sed cum hoc quidem sic evenisset, ejus meminisse interim non fuit fortasse alienum. Pergemus autem ad ea quae sequuntur, narranda.

§ 26. Decimoquinto mensis Augusti, Imperatoribus de more festum celebrantibus semper virginis et Dei matris Mariae in venerabili templo, quod est in Blachernis, circa crepusculum illuc pervenerunt ministri harum rerum pretiosarum. Et reposita est in superiore oratorio divini hujus templi arca, quae intus habebat Imaginem et Epistolam. Quo venientes Imperatores, eam extra reverenter adoraverunt. Deinde cum honorifice magno comitatu et multis lampadibus ad regiam eam portassent triremem, cum ea venerunt in regiam: et in templo, quod illic est, et nominatur Pharos, propterea fortasse, quod sicut vestis splendida, id sit egregie ornatum, eam reposuerunt, die sequenti, qui erat mensis sextusdecimus, pie et reverenter salutantes eam rursus,

et adorantes. Illinc sacerdotes, et juvenes Imperatores (senes enim domi manserant propter corporis infirmitatem) cum psalmis et hymnis et copioso lumine, per descensum ad mare, ea in triremi regia rursus imposita, prope urbem remigantes, ut quodammodo urbem conservaret per ipsum in mari ingressum, appulerunt extra murum civitatis, qui est ad Occidentem. Quo in loco egressi e nave, pedibus ingredientes Imperatores, et totus senatus, et sacrorum Antistes cum tota ecclesiae congregatione, eo quo par fuit comitatu prosecuti, tamquam aliam arcam, vel potius supra eam, vas deducebant, quod illa sanctissima et pretiosa custodiebat: Et cum quae erant extra muros transmisissent usque ad portam auream, deinde ingressi civitatem cum psalmodiis, et hymnis sublimibus, et canticis spiritalibus, et infinito lumine lampadum publicam celebrantes deductionem, iter faciebant per mediam civitatem, sanctificationis et ròboris per hoc esse participem civitatem credentes, illaesamque et inexpugnabilem esse in aeternum conservandam.

§ 27. Otiosa autem turba concurrente ad spectaculum, homo quidam paralyticus et imbecillus, et qui jam longo tempore suis innitebatur famulis, surrexit, ut videret divinam Imaginem transeuntem, qui simulatque eam adspexit, praeter opinionem sanus effectus, cum cognovisset esse confirmatas et corroboratas bases suorum pedum, accurrit ambulans ipsis pedibus, et exosculatus est capsam Imaginis, et Deum magnificavit, narrans quod in se factum fuerat miraculum. Quem cum vidissent omnes qui simul aderant, et verba ejus audivissent, emiserunt gloriam Deo universorum, qui semper facit admirabilia. Tam multae autem lacrymae prae gaudio sunt profusae, et tam multae ad Deum preces et gratiarum actiones factae sunt ab universa civitate, divina Imagine et veneranda Epistolâ transeunte per mediam civitatem, ut verbis explicari nequeant, utpote quod quae vidit oculus, non possit consequi oratio. Res enim, quae sunt excellentes, pulchrius est videre, quam audire: solentque talia relinquere a tergo orationem. Cum ergo ad forum, quod est ante Augustium, venissent duces hujus celebritatis, et a via recta parum declinassent ad sinistram, veniunt ad clarissimum templum sanctae Sophiae: et intra adytorum propitiatorium reponunt pretiosam Imaginem et Epistolam. Cum hic autem adorasset tota Ecclesiae congregatio, et, ut par est, honorasset, illinc rursus egressi sunt cum sancto onere, qui peragebant processionem: et cum venissent in regiam, in atrio, quod cognominatur Triclion, super thronum imperatorium, in quo consueverunt respondere de rebus magnis, tunc divinam collocant Imaginem, cathedram omnino sanctificari imperatoriam, et simul justitiam et benignitatem eis plane largiri, qui in ea sedebant, non immerito credentes. Intensa autem de more facta oratione, post eam impletam, hinc sublata fuit divina

Imago, et in praedictô Phari templo, in dextera parte, quae vergit ad Orientem, conservata fuit et reposita ad gloriam fidelium, ad custodiam Imperatorum, et ad tutelam totius civitatis, et status Christianorum.... (*a*).

DE S. ARSACIO CONF.

QUEM ALIQUA LATINA MARTYROLOGIA

URSATIUM VOCANT

EX SOZOMENI HISTORIA ECCLESIASTICA, LIB. 4, CAP. 15
INTERPR. JOANNE CHRISTOPHORSONO

Obiit anno 358 — Persa.

§ 1. Civitas (Nicomedia) tam exiguo temporis momento terraemotu concussa est, ut qui cuperent alio confugere, non possent: sed prima periculi aggressione, quo quisque stetit loco, in eo magna ex parte aut servatus est, aut periit. Est praeterea multis in ore, Arsacium hanc ante vidisse calamitatem, quam acciderit. Qui genere Persa fuit, et ex milite, qui Imperatoris leones nutriebat, insignis confessor regnante Licinio factus, relictaque militiâ in arce Nicomediae, intra murum, monasticam disciplinam exercens, habitavit. Quo in loco divina visio ei oblata, jussit ex urbe egredi, quo vitaret cladem, quae esset eam postea occupatura. Qua re confecta, mature ad ecclesiam profectus, dat mandatum Clericis, ut Deo preces supplices sedulo adhibeant, ut orationes ad eum placandum faciant, quo clades, quam urbi minatus fuerat, ab ea depelli posset. Ubi autem illis frustra persuadere conatus est, et pro ludibrio habitus, simul ut calamitatem eos nec opinantes oppressuram praesignificaverat, ad arcem revertitur, et humi in faciem projectus, Deum precatus est.

(*a*) Paullo post med. XIV saeculi, Joannes cognom. Palaeologus, recepto per virtutem auxiliariorum Genuensium imperiali diademate quo eum nefarie expoliaverat Cantacuzenus, ut de immenso beneficio dignas Ligusticae classis duci Leonardo Montaldio gratias rependeret, pretiosissima eum donavit Edessena Imagine, quam eximiae pietatis vir munus habuit inaestimabile et in patriam reversus domi religiosissime custodivit. Viam postea universae carnis ingressurus Montaldius, testamento anno MCCCLXXXIV legavit proximae suis aedibus in colle S. Bartholomaei urbi imminenti ecclesiae ejus nominis, quam tunc Armeni Basiliani monachi obtinebant; quibus Apostolica Bullâ suppressis substituti sunt Clerr. Regg. S. Pauli Barnabitae, quorum industriâ est non semel inhiantium auro (laminâ enim aurea graeco caelata artificio ut Porphyrogenito placuit, totum, praeter div. Faciem, Sudarium tegitur) rapacitas delusa, et magnifici pignoris incolumitati et splendidiori in dies cultui provisum. Miraculis, quae per sacram Effigiem Edessae et Constantinopoli acta narrantur, ingentia adde, quae ut publicis constat monumentis Genuae sunt patrata. Officio colitur proprio in praedicta S. Bartholomaei ecclesia, et festivitate celebratur perquam solemni quotannis in triduo Pentecostes; tunc divina Icon, crystallo munita, per sacerdotum manus populo visenda, adoranda, deosculanda praebetur, eáque turbis in templum affluentibus identidem benedicitur.

§ 2. Interea temporis, urbe terraemotu concussa, complures obtriti perierunt: qui autem supererant, in agros et solitudinem profugerunt. Siquidem velut in civitate opulenta et ampla, singulis in aedibus ignis accensus fuit: in focis, furnis et caminis balneorum, et eorum, qui eas exercent artes, quibus igni opus sit: adeo ut tectis aedium terraemotu disturbatis, flamma eorum materiem occuparet, lignisque aridis, ut est verisimile, admixtis, et rebus oleo et pinguedine perfusis, quae facile incendi solent, affatim nutrita cresceret: atque in omnes partes serpens, ac tandem velut in unum confluens, efficeret, ut tota urbs instar unius (pene dixerim) rogi videretur. Et quoniam in hac clade ad aedes accedi non posset, qui incolumes ex terraemotu evaserant, ad arcem procurrerunt Arsacius autem in turri, quae steterat inconcussa, pronus decumbens, sicut se, cum orare coepisset, extenderat, mortuus repertus est. Fama vero est, eum a Deo precibus contendisse, ut ante cladem mortem oppeteret: morique maluisse, quam calamitatem oculis cernere urbis illius, in qua primum Christum cognoverat, et Ecclesiastica disciplinâ imbutus fuerat.

§ 3. Sed quoniam ad hunc virum nostra delapsa est oratio, intelligendum est, eum prae amore quo Deus illum complexus est, potuisse daemones abigere, et homines ab iisdem agitatos illis purgare. Nam cum quidam vexatus ab immundo spiritu per forum gladio stricto curreret, omnesque fugerent ab eo, et tumultus urbem occuparet; Arsacius factus illi obviam, Christum nominavit, verbo hominem dejecit, eumque extemplo, fugato daemone, ad sanam mentem reduxit. Edita sunt ab illo etiam alia opera multa quae supra facultatem et artem humanam putanda sunt. Quorum hoc unum fuit. Erat forte draco vel aliud immanis serpentis genus quod viatores illac pertranseuntes ante flatu suo perèmerat quam oculis cerneretur. Ad quem locum, ubi in specu latebat accedens Arsacius, oravit; serpens autem sua sponte egreditur e specu, et capite bis ad terram alliso se ipse interfecit. Atque ista commemorarunt hi qui dicebant se ab illis audivisse qui ipsum Arsacium adspexissent.

DE S. MAMANTE ILLUSTRI MARTYRE

CAESAREAE IN CAPPADOCIA

EX RUINARTII ACTIS MM. SINCERIS

Passus circa 274.

§ 1. Cum antiquiora monumenta de SS. Martyribus quaeramus quam ea quae a Simeone Metaphraste * aliisque mediae aetatis auctoribus ex proprio marte referuntur; saepius contingit ut de celeberrimis Martyribus pauca supersint quae a nobis proferantur. Id de Mamante dici potest, cujus si nominis celebritatem spectes, nullus fere inter Graecos Martyres illustrior; si gesta investigare volueris, vix aliquis obscurior reperietur. Utrumque ex his quae sancti PP. Basilius et Gregorius Nazianzenus de eo scripsere, patebit. En Gregorii verba Orat. 42, quae *de nova Dominica, de Vere et de S. Mamante* inscribitur. « Nunc Martyres sub dio populum retinent, ac pompam agunt.... quo e numero unus quoque est meus ille laureatus.... Mamas ille insignis et pastor et martyr, qui prius quidem cervas mulgebat, ad sanctum virum novo et inusitato lacte alendum certatim properantes; nunc autem metropolis plebem pascit, hodieque multis hominum millibus undecumque accurrentibus ver innovat, tum ob virtutis pulchritudines, varium et pastoribus dignum, tum ob sermones triumphales.» Eadem fere habet S. Basilius T. 1, Hom. 26 *de martyre Mamante,* quem laudat his verbis: «Hic Martyr non accepit aliunde quem habet splendorem, sed ipse, per vitae conversationem, gloriae fàculam accendit. A Mamante rèliqui, non ab aliis Mamas gloriam habet.... Celebremus virum non alieno sed proprio ornamento decoratum.... Ad Martyris memoriam et tota regio mota est, et ad illius festum diem urbs universa immutata gestit.... Vides honorem constare ex virtute non ex divitiis.... si quisquam igitur pastoris memor est, ne admiretur divitias. Convenimus enim, non ut divitem laudemus, ne divitem admiratus domum abeas; sed ut paupertatem cum pietate conjunctam extollamus. Pastorem esse nihil habet magnificum, nihil quod sapientiae et industriae referat exercitium.»

§ 2. Haec illi de B. Mamantis vita; ex quibus nihil aliud discimus, quam ipsum agrestem pastorem fuisse, et inter Martyres celeberrimum. Sed quantis miraculis ejus sepulcrum illustratum

* Spuriam, et toto coelo sententiâ allatorum SS. Patrum diversam, Historiam a Surio propositam ex Metaphraste, expunximus.

fuerit, si lubet ex ejusdem Basilii verbis audiamus: « Memores, *inquit*, estote Martyris quotquot illo per somnia potiti estis, quotquot in hoc loco constituti adjutorem ipsum ad precandum habuistis, quibuscumque ex nomine advocatus ipsis adfuit operibus, quotquot aberrantes ad viam reduxit, quoscumque sanitati restituit, quibuscumque filios jam mortuos ad vitam reductos reddidit, quotquot vitae terminos prorogavit. Collectis in unum his omnibus ex communi symbolo, Martyri encomium construite. Conferte inter vos mutuo quae quisque novit.... Ista namque demum sunt Martyris encomia, spiritalium charismatum divitiae. »

§ 3. At prae caeteris hujus Sancti miraculis celeberrimum illud est, quod post Sozomenum varii auctores Graeci commemorant, Gallum nempe et Julianum, Imperatoris Constantini ex fratre nepotes, Lectores ordinatos, in sancti Mamantis martyris honorem templum Caesareae construere molitos fuisse; sed eam partem quam Julianus susceperat, numquam stare potuisse. Hanc historiam, prout ipsam a viris fide dignis acceperat. refert Sozomenus L. v, Hist. Eccles., C. 2, qui narrationem ita concludit: « et omnibus quidem ea res prodigio similis visa est; multi vero quid portenderet ex eventu judicaverunt » cum nempe ipse Julianus imperium adeptus, Christiana religione ejurata, paganismum amplexus est, ob id merito *Julianus Apostata* appellatus.

§ 4. Praeter templum Caesareae ad S. Martyris sepulcrum, certum est celebrem apud Constantinopolitanos fuisse S. Mamantis memoriam, apud quos ejusdem sancti nomine palatium, monasterium, portus et ecclesia extabant. Antiquus etiam est in Gallia S. Mamantis cultus, ubi sub Mammetis nomine, sicut plerumque apud Latinos, celebratur. Hujus S. Martyris nomine Deo dicata est Cathedralis Lingoniensis. Denique Mamantem nostrum Caesariensem fuisse etiam in Germania celebrem, facile colligi potest ex poëmate et hymno in ejus honorem a Walafrido Strabone editis; habentur Tomo 6, antiq. Lectionum Canisii. S. Mamantis passionem Aureliano imperante ad annum circiter CCLXXIV contigisse communiter referunt, die 17 mensis Augusti. Innuere tamen videtur Gregorius Nazianzenus in loco superius § 1, a nobis laudato, hujus Martyris festivitatem, in Cappadocia, verno tempore celebratam fuisse.

MARTYRIUM

SS. PAULI ET SORORIS EJUS JULIANAE

JUXTA MENOLOGIUM BASILIANUM
A BOLLANDIANIS PP. EDITUM
E MSS. MONASTERII CRYPTAE FERRATAE

Passi circa 275.

Hi degebant, imperante Aureliano *, in civitate Ptolemaidis (Palaestinae). Erant autem fratres secundum carnem. Paulus vero in Scripturis divinitus inspiratis se exercens, Judaeos ac Gentiles loquentes repressit. Imperatore autem ad civitatem profecto, dum latuisset, adest ipsi, Christumque confessus, postquam suspensus esset (ràditur). Quem Juliana soror conspicata, et contra tyrannum vociferata, càpitur etiam ipsa et suspensa raditur, nec non ambo in lebètem pice ferventem injiciuntur. Deinde illaesi cum essent, in lecto ferreo ignito explicantur, et ad lumbos superne verberantur. Postea in carcerem trusi, et angelico refecti nutrimento convaluere. Demum ejecti, capite truncantur. Stratonicus vero et Quadratus et Acacius lictores qui Sanctis pepercerant, unâ cum ipsis decollati sunt (*a*).

* In Rom. Martyrologio sub Valeriano passi dicuntur, idcirco juxta Baronium contra communem Graecis sententiam, anno CCLVII.

(*a*) Prolixa hic Metaphrastica Acta locum indigne occupabant, quae exscindenda fuere. Sive enim a Metaphraste compositum hoc *Martyrium* fuerit, sive ejus nomine suppositititium circumferatur, deprehenditur facile incautus auctor non vera et genuina sibi proposuisse narranda, sed Chronologiâ, historiâ, omnibus critices legibus proculcatis, ingenium acuisse ut portentosa coacervaret et traderet.

PASSIO BB. SEPTEM MONACHORUM APUD CARTHAGINEM

LIBERATI ABB., BONIFACII DIAC. CUM SERVO ET RUSTICO SUBDIAC. ROGATO, SEPTIMO ET MAXIMO

PER VICTOREM VITENSEM DESCRIPTA

Anno 483.

§ 1. Praedicaturus triumphos martyrum beatorum, ad enarranda quae gesta sunt, auxilium exposco divinum: ut qui illis praestitit superandi victoriam, mihi indigno et immerito quantulacumque verborum porrigat ornamenta. Tunc etenim valebo, quae desiderata sunt, indicare, si ipsi dignentur pro me Domino supplicare. Septimus namque agebatur annus crudelissimi atque impiissimi Hunerici, et ecce antiquus hostis, veternosus utique anguis, trisulcae linguae venena vibrans, Cyrilâ quodam Arriomanitarum episcopo ministro usus est, subvertens, et obtinens animum Regis cruenti, ut ita suaderet non posse eum pacatum atque longaevum obtinere regnum, nisi nomen perderet innocentum. Qui tamen Dei judicio post non multos dies turpissima morte praeventus, scatens vermibus, expiravit. Insectari coepit ore cruento omnem Catholicorum multitudinem, quae per totam provinciam Africanam in modum, sicut praedictum est Abrahae patriarchae, arenae maris fuerat multiplicata: ut eam rebaptizationis sauciaret machaera, atque stolam illam singularis et puri baptismatis, quam Christus vino carnis suae purificans, praelo exprimens Crucis, fecerat dealbatam, tetrae nigredinis turparet illuvie sordidulenta.

§ 2. Accipiens quoque tyrannus, ut erat ducibilis * et ferus, serpentinam suggestionem, feralibus edictis uno tempore totam coepit Africam commovere. Primo sacerdotum et ministrorum copiosissimam et maximam turbam, in longinquis et extremis regionibus exilio crudeli detrusit. Quibus bis acutum genus frumenti, quod jumentis solis edere concessum est, nequaquam industriâ molari contritum, sed manente furfuris cortice loricatum, pro miseratione dare praecepit. Post vero, crescente impietatis insaniâ, etiam hoc auferri crudelissimus imperavit. Post modicum quoque temporis universas simul ecclesias, praejudicatis

* Scilicet hujusmodi suggestionibus truculentis *dociles* aures praebens.

venerabilibus portis, caementis ingentibus claudi mandavit. Universa namque monasteria virorum vel puellarum sanctarum, gentilibus, id est, Mauris cum habitatoribus donare praecepit. Unus fuit omnibus ejulatus, unus pro Christo moriendi integer et plenus affectus. Paria currebant flumina lacrymarum, quia permiserat Dominus cibari eos pane lacrymarum, et potari eos in lacrymis in mensura, aut forsitan sine mensura. Etsi reperta est exiens de arca, inhians cadaveribus mortuis, pars aliqua pereuntium corvorum, major est tamen in nomine Trinitatis numerus felicium columbarum. Quanti nobiles et optimi viri, ampli et lati caespitis domini, terram cum coelo commutaverunt, et simul corpus cum substantia tradiderunt: atque delicatae et nobilissimae foeminae, contra verecundiam naturae, spectante vulgo, virgis caesae, variisque tormentis cruciatae, victricia trophaea portarunt. Quanti infantuli irridentes edicta feralia, ante mundum contempserunt, quam illecebrosam ejus semitam introirent?

§ 3. Tunc apprehensi sunt et septem fratres, quantum pertinet ad concordiam Dominicae servitutis, in monasterio habitantes: quia *bonum est et jucundum, habitare fratres in unum:* id est, Bonifacius diaconus, Servus et Rusticus subdiaconi, Liberatus Abbas, Rogatus monachus, Septimus monachus, et Maximus monachus, in numero scilicet Machabaeorum germanorum. Quos una mater Ecclesia catholica genuerat, et per viscera fontis aeterni salubriter pepererat, de territorio Capsensis civitatis, cui praefuit S. Vindemialis * sacerdos egregius, et Christi fidelis antistes. Quibus attractis ad urbem Carthaginensem, primo eis illecebrosis blandimentis serpens voluit sibilare, promittens honores caducos, et divitias ingentium voluptatum, necnon et regis amicitias, vel alia multa, quae solent insipientium animas, aucupante diabolo, visco mundiali captare. Sed haec omnia milites Dei, acsi contagia, respuerunt, clamantes uno ore: « Unus Dominus, una fides, unum baptisma. Nec poterit in nobis, adjuvante Domino, iterari, quod in sancto Evangelio semel praeceptum est dari: quia qui semel lotus est, non habet necesse iterum lavari, quia mundus est totus. Facite quod vultis, inferte poenas corporibus nostris. Melius est temporalia ad modicum sufferre supplicia, quam aeterna pendere et subire tormenta. Habete quae promittitis, cum ipsis divitiis post paululum perituri. Nobis vero nullus de postibus frontium valebit evellere, quod in uno baptismate artifex Trinitatis dignatus est titulare. »

§ 4. Quid multa? Dum tali constantiâ divinitus munirentur, jussi sunt carcerali custodiae mancipari. Et ita crudelius onerati ferri ponderibus, tenebrosis deputati sunt locis, ubi nulla miseratio arrideret lenitatis. Sed populus ille memoratae urbis, in Domino semper fidelis, dato munere carcerariis, die ac nocte

* In Martyrol. 11 Maji.

Christi martyres frequentabat, et ita ab eis doctrinâ et virtute fidei roborabatur, ut talia etiam ipsi pro Christi nomine plena delectatione perferre cuperent, et capulo persequentis facilia supponerent colla. Hoc autem tyrannicas pervenit ad aures. Qui ebrietate furoris accensus, jubet eos adhuc inauditis suppliciis adigi, et majoribus vinculis onerari, navimque imperat lignorum aridorum manipulis adimpleri, atque in eadem omnibus alligatis, in medio pelago igne supposito concremari. Eductisque illis de custodia, multitudo populi Dei, bellatores Trinitatis quasi agnos innocuos ad victimam deducebat, et rigentium pondera catenarum quasi quaedam monilia pervidebat: quia non fuerunt illa vincula, sed potius ornamenta. Incedebant itaque cum fiducia ad supplicium, quasi ad epulas concurrentes, una voce per ambitus platearum Domino decantantes: « *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis.* Votiva nobis haec dies est, et omni festivitate festivior. *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis*, quando pro fide Domini Dei nostri perferimus praeparatum supplicium, ne amittamus acquisitae fidei indumentum.» Sed et populis publica voce clamabant: «Ne timeatis, o populi Dei, neque formidetis minas atque terrores praesentium tribulationum: sed potius moriamur pro Christo, quomodo ipse mortuus est pro nobis, rèdimens nos pretio sui sanguinis salutaris.» Unum tamen vehementi conatu, qui inter eos infantulus videbatur, nomine Maximum, cupiebant auctores malorum a sanctorum consortio separare, dicentes: Infantule, quid festinas ad mortem? dimitte eos, insaniunt, et audi consilium nostrum, ut possis invenire vitae remedium, et tanti regis adire palatium. Tunc ille aetate quidem puerili, senili tamen maturitate clamabat: « Nemo me sèparat a sancto patre meo Liberato Abbate, et fratribus meis, qui me in monasterio nutrierunt. Cum ipsis sum in timore Dei conversatus, cum ipsis desidero passionem suscipere, cum quibus credo me et futuram gloriam invenire. Nolite putare, quia potestis seducere pueritiam meam. Simul nos Dominus septem voluit congregare, simul dignabitur omnes uno martyrio coronare. Quomodo nemo perire potuit de septenario illo numero felicium Machabaeorum, ita etiam septènus nostrae congregationis numerus, nullum inveniet detrimentum. Nam si negavero eum, et ipse negabit me: quoniam ab ipso dictum est: *Qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui est in coelis.* Et *qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est* » (*Matth.* x).

§ **5**. Perducti itaque cum festinatione ad navale supplicium pro voluntate infandi regis, vel crudelium ministrorum, extensis manibus et pedibus, clavati feruntur potius, quam ligati. Qui dum ignis fuisset lignis injectus, statim imperio divino, videntibus

cunctis, extinctus est. Et dum saepius renovatur nutrientibus pabulis, iterum atque iterum extinguebatur rogus globo flammarum. Et cum exinde magis tyrannus furore simul esset et rubòre repletus, jussit eos remorum vectibus enecari, et ita singulos in modum canum cerebris comminutis extingui. Qui tali genere mortis, debitum spiritum feliciter Domino reddiderunt. Nec expaverunt lignis quatientibus mortificari, quibus semper fuit spes omnis in ligno *. Sed cum in mari venerabilia corpora jactarentur, ilico (quod contra naturam est aequoris) eadem horâ illaesa corpora pelagus litori reddere maturavit: nec ausum fuit, ut moris est, triduana dilatione in profundo retinere, ne praecepto Dominico minime paruisset. Ad quod miraculi genus et ipse tyrannus, licet impoenitens, ut fertur, expiravit. Gaudens autem quae aderat multitudo, corpora sanctorum martyrum diligenti tradidit sepulturae, praeeunte clero venerabili Carthaginensis ecclesiae. Ubi etiam et praedicandi diacones, tertio jam confessores effecti, Salutaris et Muritta, geruli reliquiarum affuerunt. Humatae sunt igitur cum hymnis solemnibus lipsanae beatae sanctorum, in monasterio Biguae, contiguo basilicae, quae dicitur Celebrinae. Et sic in confessione Trinitatis beatissimi martyres passi sunt, et speciosum cursum certaminis sui, coronante Domino, perfecerunt: Cui est honor et gloria in secula seculorum, Amen.

DE S. HELENA

MATRE CONSTANTINI MAGNI IMP.

EX EUSEBII CAESAREENSIS EPISCOPI DE VITA EJUSDEM CONSTANTINI, LIB. 3
INTERPRETE JOANNE CHRISTOPHORSONO ANGLIAE EPISCOPO

Obiit circa 327 — Patriâ incerta.

§ 1. Helena mater Constantini, cum Deo omnium gubernatori debitum piae mentis et affectionis munus impertire in animo haberet, et pro filio suo, tanto et tam praeclaro Imperatore, proque liberis ejus Caesaribus, Deo charissimis, suis nepotibus, gratias per preces esse agendas putaret: aetate jam ingravescente, singulari quodam consilio et provida animi cogitatione, vereque regia, adducta, propere instar adolescentulae venit, tum sacrosanctam terram oculis lustratura, tum gentes Orientem incolentes, plebemque pariter ac populi multitudinem conspectura. Ac posteaquam in locis, in quibus Servatoris erant impressa vestigia, debitam venerationem adhibuerat, idque convenienter prophetico sermoni, dicenti: *Adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus*

* Quod est: in Cruce Domini.

(*Psal.* 131): pietatis suae monimenta, quibus post se relictis, posteris hominibus prodesset, statim fabricare aggreditur *.

§ 2. Nam Deo, quem adoraverat, duo dicavit templa: quorum alterum aedificavit in monte, ubi ascenderat: alterum, ad obscurum illud antrum nativitatis ejus. Etenim nobiscum Deus in terris nasci (locus autem illius nativitatis, proprio nomine apud Hebraeos Betlheem appellatur) pro nobis sustinuit: ac propterea Imperatrix sanctissima, Deiparae partum eximiis monimentis exornare, et sacrum illud antrum variis cujusque generis insignibus illustrare studuit. Imperator autem paulo post eumdem locum ornamentis regalibus honorare, et monimentis ex auro et argento, variisque aulaeis matris suae magnificentiam adaugere coepit. Rursus ejus mater, quo omnium nostri Servatoris in coelos ascensionis memoriam celebraret, excelsa quaedam aedificia in monte Olivarum extruere parat. Ac primum in summo totius montis vertice sanctuarium ecclesiae Dei erexit: templumque inferius etiam exaedificavit in eoipso antro, in quo, ut vera et sacrata Dei testantur eloquia, discipuli et Apostoli a Servatore omnium, arcanis mysteriis initiati fuerunt. Imperator quoque ibidem variis monimentis et insignibus regem magnum Deum veneratus est. Ista igitur duo templa, memoriâ perpetua celebranda, augusta et eximia, in duobus obscuris quasi antris et mysticis, Helena Augusta, pii Imperatoris pia mater, suae piae mentis tamquam indicia, Deo Servatori fundavit, filio suo ei opem per regiam suam potentiam et auctoritatem porrigente. Itaque illa, neque adeo multo post, praemia digna laboribus reportavit. Nam cum jam plane grandis esset, inque omnium bonorum affluentia omne vitae suae tempus ad extremam usque senectutem obiisset, et tum verbis, tum rebus ipsis veros pietatis fructus, quos praecepta Servatoris praescribunt, extulisset, atque ita vitam suam florentem et expertem cujusque molestiae, valenti corporis simul et animae virtute transegisset: deinceps eximium pietatis suae exitum, et praeclaram recte factorum a Deo remunerationem, etiam in hac vita consecuta est.

§ 3. Porro autem dum regiarum opum magnificentiâ instructa, omnem Orientem pèragrat, cum universo populo, quasque civitates incolenti, simul: tum privatim singulis eorum qui ad ipsam accedebant, infinita munera largita est. Infinita etiam ordinibus militaribus, quasi plena manu distribuit. Quae vero pauperibus, omnibus rebus nudatis, omnique ope et auxilio destitutis dispertierit, vix enumerari possunt: quippe in alios grandem pecuniarum vim conferre, aliis corporis integumenta prolixe et largiter suppeditare, vinculis eripere alios, alios tum laboribus in metallis effodiendis afflictatos, tum fraude et injuriâ oppressos liberare, denique ab exilio alios in patriam revocare dignata est.

* De S. Crucis Inventione per B. Helenam facta, vide Vol. v, p. 67.

Quae quidem, licet ejusmodi rebus esset insigniter nobilitata, alia tamen in Deum pietatis munera minime neglexit. Nam ubique cernebatur in ecclesiam Dei intrare, templaque splendidis exornare monimentis: inquam aedes sacras vel in minimis urbibus extructas, suam benignitatem ostendere licebat: praeterea eam et decoro eximioque apparatu admirabilem, videre saepe versari cum multitudine, et verum cultum erga Deum omnibus piis vitae officiis declarare.

§ 4. Demum vero, cum naturam satietate vivendi explevisset, et ad meliorem statum evocaretur, octogesimumque fere aetatis suae annum confecisset, et ad extremum vitae exitum prope venisset: decrevit secum, statuitque coram Imperatore filio suo, unico principe mundi potentissimo, hujusque liberis Caesaribus, nepotibus suis, testamentum suum facere: et singulatim nepotibus suas, quae sibi in toto orbe terrarum suppeterent, facultates dispertire. Quibus rebus ad hunc modum constitutis, suo filio, tanto tamque eximio Imperatore, ipsi praesto assistente, sedulo inserviente, et manus illius tenente, finem ita vivendi fecit, ut beatissima quidem jure optimo non mori prudentibus videretur, sed vitam caducam et fragilem cum coelesti et aeterna revera commutare. Animus igitur corporis compagibus solutus, ad immortalem et Angelicam naturam, atque adeo ad ipsum Servatorem assumptus est (*a*).

§ 5. Ejus autem tabernaculum, splendidis est exequiis decoratum. Nam maxima satellitum turbâ ad civitatem, quae principem locum tenet imperii, deportatum fuit, ibique regali sepulcro conditum. Sic igitur Imperatoris mater diem suum (Romae) obiit: quae quidem est immortali plane memoriâ celebranda, non modo propter pia vitae officia, sed etiam propter eximium illud et admirabile germen ab ipsa editum, Constantinum dico: quem quidem cum ob caeteras res omnes, tum ob pietatem in parentem et procreatricem suam, beatum judicare par est: qui illam, cum jam antea pietate minime esset imbuta, ita piam reddidit ut a primo tempore aetatis, ab ipso communis omnium Servatoris ore instituta fuisse videretur: ita etiam honore regio exornavit, ut cum apud omnes gentes, tum apud eos, qui aliquo gradu militari collocati essent, Augusta et Imperatrix nuncuparetur, aureaque numismata ejus imprimerentur effigie. Jam vero thesauro regio pro arbitratu utendi, proque animi sententia, et ut sibi commodissimum fore putaret, singula libere dispensandi, filius liberam ei fecit potestatem, quo etiam in his omnibus eam

(*a*) Viget S. Helenae memoria praesertim Romae in nobilissimo ejus Sacello, ubi eadem S. aliquando habitasse fertur, in Atrio Sessoriano infra Basilicam S. Crucis in Jerusalem, Helenianam olim appellatam. S. imperatricis Reliquiae e Sarcophago porphyretico ubi eam condiderat Constantinus viâ Lavicanâ *ad duas Lauros*, in templo ab eod. excitato SS. Marcellini et Petri, dispersae ad venerationem sunt varia in Italiae et Galliae ac Hispaniae loca. Egregia compluribus in Ecclesiis indicia cultus S. Helenae reperiuntur, et literarum monumentis consignata habentur praeclarae miraculis postumae ejus gloriae testimonia.

et splendore eximiam, et amplitudine admirabilem efficeret. Quare inter ea, quae ad ejus memoriam illustrandam faciant, ista etiam non sine causa repetita sunt: quae dum propter singularem pietatis praestantiam in matre colenda exercebat, praecepta etiam divina, quae honorem parentibus decenter impertiendum tradunt, accurate explevit.

DE EADEM S. HELENA

EX THEODORITI HIST. ECCL. LIB. 1, CAP. 18, EODEM INTERPRETE.

Illustrissima illa, et maximâ digna admiratione Imperatrix Helena, aliud facinus, quod posteriorum memoriae merito commendari debet, obiit. Nam mulieres, quae toto vitae tempore virginitatem excolebant, primum omnes in unum congregari, et sedibus praeparatis accumbere jussit. Deinde illapsa ancillae munus exequi, apponere cibaria, pocula illis porrigere, fundere vinum, et gutturnium cum malluvio afferre, aquam denique earum manibus, dum lavant, ministrare non dedignata est. Quas res atque similes hisce cum confecisset, rediit ad filium: atque non multo post laeto animo ac tranquillo, ubi filio de pia vivendi ratione plurima praeceperat, et eum benedictionibus, quæ ab exeuntibus e vita dari solent, muniverat, hinc ad alteram vitam demigravit. Cui post mortem talis tributus est honos, qualis ei, quae Deum omnium moderatorem tam assiduo atque adeo ardenti studio coluerat, merito tribuendus erat.

VITA S. AGAPITI MARTYRIS

AUCTORE ADONE EPISC. TREVIR.

Passus circa 275 — Romanus.

§ 1. Apud Praenestinam urbem milliario ab urbe trigesimotertio, natale sancti Agapiti martyris, sub Aureliano Imperatore, Praeside Antiocho. Cum esset annorum quindecim, et amore Christi martyrio ferveret, jussu Imperatoris tentus, et primo nervis crudis diu caesus est. Deinde Praesidi, ut impelleretur sacrificare, traditur. Qui in dirissimo carcere eum reclusit, et per quatuor dies cibum omnem negavit. Inde de carcere exhibitus est Praesidi, qui prunas ardentes super caput ejus jussit imponi. Et cum gratias Deo martyr ageret, flagellis est caesus, et nudus suspensus capite deorsum verso, acri subter fumo facto. Et cum diceret Praesidi: « Sapientia tua et vanitas in fumo laborat: » iterum

flagellis caeditur a quatuor sibi invicem succedentibus. Deinde bullientem aquam super ventrem ejus ministri diaboli effuderunt, et maxillas ejus confregerunt.

§ 2. Interea Judex de tribunali suo cadens, collectus a ministris in lecto reclinatur, et sentiens Dei virtutem in martyre, post modicum tristem animam emisit. De beato vero Agapito renunciatum est Imperatori. Qui beatum virum jussit leonibus subjici. Sed mansuetae factae ferae pedibus martyris ad lambendum se inclinaverunt. Hoc videntes sceleris ministri, tulerunt de medio sanctum martyrem, et venerunt contra civitatem Praenestinam *, ubi sunt duae columnae, et ibi eum gladio percusserunt quintodecimo calendas Septembris. Corpus ejus noctu sublatum est a Christianis, et positum milliario primo a civitate in agro, in sarcophago novo, nutu divino (ut pie creditur) ibi invento.

MARTYRIUM

SS. ANDREAE TRIBUNI ET SOCIORUM

AUCTORE SIMEONE METAPHRASTE

Sub fin. saec. III — Nat. Syri.

§ 1. Imperatore Maximiano, homine valde impio, persecutio quaedam magna contra Christianos commota est, praecipue autem in regionibus Syriae. Erat tempore illo Antiochus quidam, superstitioni plurimum deditus, militares ordines sub imperio suo regens: qui propter idolorum insaniam, contra pios homines furorem acrem spirabat. Sub eo viro, quem Antiochum nominatum diximus, multi Tribuni militares ejusdem erroris participes numerabantur. Inter quos velut rosa florebat inter spinas, et inter graveolentes odores fragrans aliquis vapor, fidelissimus Dei servus et martyr Andreas: qui latuerat quidem antea, sed postea manifeste apparuit. Hic propter ardentem zelum atque pietatem, magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi opem assecutus, adversantium bellorum hostes superabat, et multis egregiis ac strenuis facinoribus excellebat.

§ 2. Tempore illo accidit, ut Persicarum copiarum pars quaedam fines transiliret, et bellum adversus Antiochum suscitaret. Quoniam igitur repentina hostium incursio, et eorum multitudo non mediocriter ipsum perturbavit, Andreae tunc Tribuni militarem peritiam et strenuitatem recordatus, illum ad consuetos

* In Latio, 21 milliaribus ab Urbe.

ordines accersiri jussit, hortans eum, ut forti animo esset. Utens autem his sermonibus: Tuae, inquit, fortitudinis facinora quaeque adversus hostes, et mihi, et ei qui sceptra Imperii tenet, maxime nota sunt, et admodum manifesta: quapropter et dignitatis istius gradum sortitus es. Itaque magnum hoc et repentinum bellum fortitudini tuae committo, ut per praesentis certaminis occasionem, ad gloriam tuam superiorem major cumulus accedat. Hos cum audisset sermones optimus Christi miles Andreas *, non copiis, non armis aut curribus, sed solo praepotente Deo fretus, magnum illum Gedeonem aemulatus est, et paucos quosdam milites ad ejusmodi aciem assumpsit. Eos enim solos, quos manifeste coelestis gratia ei designavit, secum habens, oppositis hostibus praelium intulit.

§ 3. Jam vero cum esset congressurus cum hostibus, eorum ingentem multitudinem divinae cognitionis argumentum suis militibus proposuit: nondum enim Christi Dei nostri fide donati fuerant. Haec igitur illis enarrabat: « Praesens opportunitas, coelestis et divinae cognitionis conciliatrix nobis erit: statim enim cognoscetis, quod dii gentium vere daemonia sunt, quodque verus Deus ille est, quem ego colo, qui coelum et terram effecit. Ipse igitur, cum omnia possit, opem affert iis qui eum invocant, eosque fortes in bello efficit, et hostium cohortes facit terga vertere. En igitur, ut videtis, hostes ipsi e regione nobis sunt oppositi, copiis innumerabiles, et nobis validiores. Sed agite errorem idolorum omittentes, mecum unâ Deum, qui vere Deus est, invocate, ac statim videbitis hostes ipsos, velut fumum quemdam aut pulverem, coram vobis deficientes. » Haec ille dicebat. Cui milites credentes, et cum multa fiducia irruentes, oppositas phalanges in fugam converterunt, et illustrem de hostibus ipsis victoriam deportarunt. Milites autem illos ejus praelii victores, reique admirabilis supra omnium opinionem testes, sanctus vir Dei Andreas, ut electos Christi viros, perfecte, quantum in illo erat, confirmavit, et ad Dei cognitionem adduxit.

§ 4. Cum vero quae ad bellum pertinebant, viro sancto ex sententia processissent, et adversus Persas trophaeum statuisset, venit cum suis militibus in urbem Antiochiam. Statim autem illum milites quidam, ex iis qui cum ipso fuerant, invidiâ et livore incitati, cum bonum illud non voluntarie delegissent, apud Antiochum detulerunt, quod Deum Dux confiteretur et celebraret, qui in Cruce suffixus fuerat. Ea res maximam iram Antiocho attulit, et misit quosdam ex ordine militari, qui ab eo discerent quod verum erat, et planum facerent. Cumque per eos qui missi fuerant, rem ita se habere certo audivisset, apud eum per internuncios

* *Magni Martyris* titulus quo apud Graecos decoratur, nonnullos Latinorum, inter quos Adonem Viennensem (non Trevir.) decepit, qui S. Magnum et S. Andream MM. hodie distinxere.

partim assentationibus, partim minis, partim admonitionibus usus est: commemoransque suum in Christianos odium et acerbitatem, per ipsos internuncios ei dicebat: Cum noveris, quemadmodum et qualibus tormentis sustulerim Eutychium Polyeucti filium, et multos eorum qui una cum illo Christi fidem secuti sunt, ac quemadmodum neminem ipsorum misericordiâ prosecutus fuerim, tu quo nunc consilio, aut qua spe hominis in Cruce suffixi mentionem proponis?

§ 5. Ad haec Andreas respondit: « Maxime istis verbis, quae dicit, constantiam meam Antiochus corroborat. Nam si omnes, quos nominatim protulit, gravibus tormentis ab illo subjecti, victores ipsius extiterunt, et Christo Deo coronati athletae adstiterunt, quare non et ego studere debeo amicus, vel potius Domini mei Jesu Christi servus, omni tempore permanere, ut eadem quae illi, consequar praemia? » Has voces per eos, qui celeriter, quae dicebantur, excipiebant, et literis mandabant, a sancto viro prolatas accepit Antiochus ille arrogans, et a Dei pietate abhorrens, eumque vinctum ad se duci jussit, et omnibus audientibus interrogari, et aperte fateri, num Imperatoris edicto, an suo Deo, parère vellet. Ille autem praesentibus hominibus, Angelis, et tota spectabili et creata natura, distincte, aperte et confidenter Christum confessus est. Itaque superbissimus Praeses acerbissimum supplicium adversus illum excogitabat, et ironiâ quadam utens: Quoniam, inquit, multum laboris Andreas in bellis perpessus est, et victoriis non paucis coronatus fuit, remissionis et requiei viam ac rationem ipsi excogitavimus. Jussit igitur aereum lectum componi: qui cum valde accensus fuisset, sanctum virum Andream supra illum poni jussit. At ille praesenti et alacri animo in lectum illum, tamquam in molle aliquod stratum, insilivit, et in illo decubuit, statimque vehementem cruciatum sensit, cum totum ejus corpus combureretur, et undique ignis ardore fervesceret. Mox vero propter eximium fidei suae fervorem, requiem et recreationem habuit, cum ignis ipse relaxatus esset.

§ 6. Duxit etiam nefarius ille Judex quosdam ex eorum militum numero, qui una cum ipso strenue in bello se gesserant, et vere in Deum crediderant, ipsorumque manus in lignis, quadratam figuram habentibus, suffigi jussit: ridensque ab eis quaesivit, num ea res esset illis voluptati. Repente illi animo valde prompto sibi eam rem jucundissimam esse affirmarunt, haec addentes: « Utinam Christi simus imitatores, qui propter nos in ligno Crucis suffixus fuit. » Deinceps ad divinum Andream tyrannus interrogationes suas convertens, periculum faciebat, num talem cruciatum expertus, sententiam mutasset, et a Christianorum fide animum avertisset. Sed cum is respondisset se coronam illam, quam, qui ad finem usque patientiam retinent, adipiscuntur, a Deo expectare, neque unquam ab iis quae recte et firmiter statuta sunt,

se decessurum, jussit tyrannus Andream e loco illo eductum, in carcere diligenter custodiri, verbo quidem, quod martyri tempus dare vellet, ut rem suam melius consideraret, et sententiam mutare posset: re autem vera hoc faciebat, ut ipse interea scire posset, quaenam esset super Andrea, caeterisque militibus Christianis, Imperatoris sententia.

§ 7. Statim igitur ad Maximianum literas misit, et rem illam significavit. Maximianus cum de Andrea et iis qui cum illo erant, certior factus est, existimans non parum perturbationis et tumultus ad eum perventurum, si tam insignem et clarum Ducem exercitus, totque et tantos viros, qui cum ipso erant, milites optimos gladio percuti juberet, rescripsit ad Antiochum, ut artificio aliquo aut versutiâ viros latenter ad id, quod vellet, perficiendum alliceret, neque rerum novandarum, aut seditionis occasionem toti exercitui praeberet. Haec scripsit Imperator, illud considerans, quod si, cum aliquibus obscuris hominibus, quorum crimina sint incerta, poenam judex inferre vult, ad illorum causam defendendam plerique propensi sunt, eo magis in hoc viro id fieret, qui et dignitatis gradum tenebat, et non vulgares labores, multorum virorum testimoniis comprobatos, pertulerat, ac ordini militum non contemnendo praeerat. Quamobrem in suis ad Antiochum literis adjunxit: Placet mihi, hujusmodi viros a carcere liberari, quasi anteactarum rerum veniâ iis concessa: paulo autem postea, nisi resipuerint, tamquam ob aliud crimen delatos, illosipsos graviter puniri.

§ 8. Antiochus igitur cum has literas a Maximiano accepisset, fecit quod Imperator jusserat, et insignem Dei servum Andream, et omnes qui cum ipso erant, ex vinculis eduxit, et libero ac securo animo vitam degere permisit. At sanctus Dei minister Andreas, ejusmodi fallaciae inventum divinitus sibi patefactum cognovit: et eos, qui cum ipso laboraverant, ejusque admonitionibus ad divinam cognitionem perducti fuerant, secum habens, in Ciliciam ad Tarsum metropolim se contulit: jamdudum enim propositum habuerat, per Petrum, qui tempore illo religiose et sancte praesidebat jamdictae metropoli, et multis egregie factis praestabat, Deoque ipsi gratus erat, ad salutarem baptismum perduci. Nam etsi fuerat ab initio, ut supra dictum est, fidelissimus Dei minister, et ejus donis refertus, nondum tamen divini baptismatis particeps factus erat. Antiochus, cum Andreae, et eorum qui cum ipso erant, discessionem cognovisset, furore accensus, consiliarios suos, et quibus uti consueverat, accersivit, quaeque Andreas fecerat, cum illis communicavit, et literas misit ad Seleucum, qui in Ciliciae administratione, quod ad militare opus pertinebat, ejus vicarius erat. Literae autem illae ita se habebant: Puto te audivisse de Andrea, qui olim dux fuit in exercitu maximorum Imperatorum, quod nunc non solum seipsum

amentiae tradidit, sed plurimos etiam militum quos secum habebat, concitatos, ad eam sententiam impulit, ut regalibus et divinis edictis adversarentur. Quoniam vero cognovimus clam hinc ipsum discessisse, et in Cilicum provincia nunc existere, aequitati tuae placeat regiae voluntati obtemperanti, et Andream, et eos qui cum ipso sunt, persequi, ac detentos et vinctos, nostris manibus tradere. Quodsi adversati fuerint, aut fugere jam coeperint, militaribus gladiis confice.

§ **9**. Seleucus cum ejusmodi literas accepisset, expeditos et probatissimos milites, quos Romani Ordinarios appellant, quamplurimos secum habens (erat enim et ipse contra Christi servos nimio furore percitus), ad Tarsensium urbem properavit, cum sanctorum hominum catervam illic esse didicisset. Andreas vero sanctus vir, cum id praecognovisset, petiit a beato Petro Episcopo sanctissimum baptisma. Quod multo cum desiderio et certandi ardore suscepit una cum fidelissimis militibus, quos secum habebat. Erat autem cum Petro Episcopo et Nonnus Episcopus Beroeae. Post haec Andreas celeritate usus, exiit in locum qui dicitur Taxanite, non metu id faciens, sed ut praeceptum Domini servaret, quod ita definit: *Cum persecuti vos fuerint, ex una civitate fugite in aliam.* Seleucus vero cum audivisset illum ex ea urbe migravisse, solicitudine et confusione quadam affectus, et prae tristitia vultum mutatum habens, intento cursu, et ipsum et ejus socios insequebatur.

§ **10**. Porro Andreas, cum et e loco Taxanite discessisset, totum montem Taurum peragravit usque ad fines ejus regionis, quae Tamalme dicitur. Cum venisset autem ad castellum, quod dicitur Orchesum, in Armeniorum provincia situm prope Melitinensium illustrem metropolim, pervenit inde ad Chausorii et Charavatinensium regiones. Id cum nesciret Seleucus, neque rationem aliquam inire posset, qua sciret, per quam viam sanctus ille vir iter fecisset, venit accurrens ad eum homo quidam, Martinus nomine, qui significavit, Andream ad Taurum montem pervenisse, et per eum ad alia loca transiisse. Tum persecutor ille, cum id didicisset, celeriter venit ad locum, qui dicitur Capsurius. Celeberrimus autem martyr una cum fidelissimis illis militibus secum versantibus, properavit ad eam regionem, quae dicitur Androcaloni, et in Tauri montis angustias se dejecit. Causam vero quare *Angustiae* vocentur, ejus loci figura declarat. Duo enim montis juga vicissim sibi opposita, ac paulatim coëuntia, fere inter se copulantur: sed flumine praeterfluente distincta, angustias quasdam efficiunt, quae fere inviae sunt: hiatum vero praecipitem inter se habent, magnum illum quidem, et vel iis qui ipsum adspiciunt, terribilem. Hac de causa ejus loci situs, talem appellationem accepit.

§ **11**. Magnus ergo et celeberrimus martyr, cum ex divina

praedictione loca illa suo et eorum omnium qui cum ipso erant, martyrio praefinita esse cognovisset, ulterius progredi destitit. Tunc Seleucus venit, et vidit loca in quibus viri illi a Deo ducti constiterant: in eos autem exercitum, quem secum habebat, immisit. Id cum sensisset Dei minister, et se et socios suos ad preces excitans, ait: « O amici et commilitones, ac filii mei, nunc est tempus acceptabile, nunc dies salutis: perstemus in Dei amore, resistamus animo aequo et forti, quemadmodum praecepit nobis Deus: manus nostras non ad ulciscendos persecutores, sed ad Deum precandum, eique gratias agendum erigamus: quod nobis concesserit, ut ad horam hanc venire poterimus, quo partem et sortem cum sanctis assequamur. Supplices ab illo postulemus, quod martyrum primus celeberrimus Stephanus, cum lapidibus obrueretur, a Deo petivit, dicentes et nos: Domine Jesu Christe, accipe spiritus servorum tuorum, quos in manus tuas commendamus.» Cum vero in medio ipsorum constitisset, manibus atque oculis in coelum erectis, Deum enixe oravit; completisque his precibus, adstiterunt statim persecutores, feris immitibus crudeliores. Ipsi vero, tamquam agni simplices ad immolandum ducti, mansuete et leniter seipsos illorum manibus tradiderunt, communem omnium Dominum imitantes.

§ **12**. Profani igitur illi et nefarii persecutores, ferociter et cum quodam (ut ita dicam) dentium stridore ac fremitu irruentes, strictis gladiis beatissimo viros interfecerunt, et illorum multo sanguine praeterlabentem fluvium impleverunt. Statim autem, locus, in quem venerandus sanguis ille defluxerat, fons quidam effectus est, omnigenarum aegrotationum sanitatem afferens: qui fons ad hodiernum usque diem gratiis redundat, et curationem singulis accommodatam largitur. Quamobrem non ad eos solum, qui prope, et in eo loco ac finitima regione sunt: sed ad ipsos etiam, qui longe absunt, et ab illis locis multum distant, hujus viri sancti fama celeriter pervenit: quae facit, ut omnes tam parvi, quam mediocres et summi viri, concursu magno illuc proficiscantur, et miracula, quae illic fiunt, gloriose celebrent. Cursum igitur martyrii sui beatissimus Andreas cum tota sua forti et a Deo electa phalange perfecit decimonono mensis Augusti die.

§ **13**. Petrus vero, Tarsensis urbis Episcopus, qui divino baptismatis lavacro eum purgavit, Nonnus Episcopus Beroeensium, Theodulus et Synesius Diaconi, Marinus et Nicolaus, Eusebius et Lamyrion Lectores, cum Andreas ipse, et ii qui cum eo erant, certamen perpessuri essent, e longinquo sequebantur, cupientes eorum finem cognoscere, quem et cognoverunt, communem, inquam, illorum omnium in Domino consummationem: quorum et venerandas reliquias reposuerunt, congruentem venerationem adhibentes. Viderunt et fontem illum venerandum, et multorum miraculorum effectorem, ex magni martyris defluente sanguine

scaturientem: qui fons cum primum scaturiit, repente curationum gratiam emisit: statim enim unum ex Lectoribus, quos diximus, Lamyrionem, a spiritu quodam pravo et impuro perturbatum, neque ad illum usque diem liberatum, inprimis curavit, qui cum aliis Lectoribus sanus rediit. Idcirco illi Deum hymnis celebrarunt, qui vere in sanctis suis gloriosus efficitur. Caeterum in Ciliciam amplius redire noluerunt, quoniam Petrum Tarsensis urbis Episcopum, qui martyrem Andream cum sociis, ut dictum est, baptismate purgaverat, Seleucus capere studebat. Abierunt igitur, divina providentiâ ducti, in Isauriam, laudantes, simul et benedicentes Domino Jesu Christo; cum quo Patri simul et Sancto Spiritui sit gloria nunc et semper et in seculorum saecula.

VITA S. BERTULPHI ABB. BOBIENSIS

AUCTORE JONA ILLO QUI ETIAM VITAM S. COLUMBANI ABBATIS CONSCRIPSIT: SED STYLUM LAUR. SURIUS FERE MUTAVIT IN GRATIAM LECTORIS

Obiit anno 640 — Nat. Francus.

§ 1. Quam praeclara sint monimenta justorum, per temporum vicissitudines docti homines studuere ad posteritatis notitiam perferre. Ita ergo et nos, quae nostris sunt gesta temporibus, nequaquam debemus silentio premere, et negligentiâ atque desidiâ praetermittere *. Sicut enim nobis praecedentium exempla, uberiora adferunt religionis studia et incitamenta: ita iis qui post nos futuri sunt, eorum patrum, qui nostra aetate fuere, res gestae ad consectandas virtutes calcar addent. Et nos quidem dum aliis imitanda proponimus, nobis quoque crebro commemoranda apponimus. Quis igitur quantusque fuerit venerabilis Bertulphus, Bobiensis coenobii ** Abbas, non debemus committere, ut taciti praeteriisse videamur. Et primo quidem dicendum est, qualis ejus fuerit in seculo conversatio. Genere sane nobilis fuit, at tamen gentilis, sanguine conjunctus beato Arnulpho Metensi Episcopo: quem cum post mundi hujus honores, pompasque et infulas, ad religionis cultum et studia anhelare conspiceret, conatus est etiam ipse, calcatis rebus caducis et terrenis, coelestibus inhiare. Posthabito itaque patre, neglecto natali solo, spretis seculi pompis, convenienter voci Evangelicae, amissis omnibus suis facultatibus nudus, crucem tulit suam, seque sibimetipsi abnegando, secutus est Christum, adjungens se ad eum, quem

* Jonas hic eorum quae scripsit testis synchronus et in multis oculatus fuit.
** In Penninis Alpibus quae Ligustica juga ab agro Placentino dividunt.

diximus, Arnulphum praesulem (*In Martyrol.* XVIII *Jul.*, *Sur. Vol.* VII, *p.* 290).

§ 2. Cum autem apud eum aliquamdiu mansisset, ad venerabilem virum Eustasium Luxoviensem Abbatem se contulit, atque illic monasticae regulae et religioni subditus diu permansit, omnibus charus et gratus. Adveniente autem eo beato Attala ex Ausoniae partibus, cum bona pace et voluntate venerabilis Eustasii, ei se adjunxit. Erat enim ei cum Eustasio cor unum et anima una, nec quicquam discordiae intercessit, ut qui sibi mutuo subjecti essent. Abiit ergo cum venerabili Attala, Ausoniaeque (*Italiae*) finibus receptus, in Bobiensi coenobio sub ejus obedientia permansit. Cum autem rerum omnium Conditor beatum patrem Attalam ex his seculi aerumnis ad coelestia regna evexisset, omnis concio monachorum, vocibus animisque conjunctis, paterni honoris successorem Bertulphum acclamavit, quippe qui annis tredecim omni studio et diligentiâ plebem salutaribus monitis instituere non omisisset.

§ 3. Sed hic memoriae tradendum est, quid hisce annis ille fecerit. Cum enim bonitate, disciplinâ et scientiâ instructus, optimis moribus plebem imbueret, antiquus serpens mentem ejus coepit rebus adversis infestare. Excitavit enim quemdam, Procum nomine, Derthonensis urbis pontificem, ut adversus eum primates linguis, pontifices vero pravis muneribus commoveret. Cumque is junctum sibi gauderet Regem, illum adiit, animo persuadendi quod optabat. Regnabat enim eo tempore Arioaldus Longobardus. Sed cum nihil aliud a Rege responsi tulisset, nisi ut Ecclesiastico jure probaret, coenobia procul ab urbibus posita, Episcoporum debere parere dominio, ille omnes, quos potuit, in suam sententiam pertraxit.

§ 4. Cumque haec agerentur, quidam ex aula Bertulpho indicavit, quid rerum gereretur. Misit ergo Bertulphus quosdam ad Regem explorandi causâ, quibus Arioaldus Rex ait: Non est meum, sacerdotum causas discernere, sed synodalis examinatio ad purum debet cuncta excutere. Illis sciscitantibus, num Episcoporum velit favere consiliis, ita respondit: Nequaquam ego illis favebo, qui Dei famulo vellent creare molestias. Cernens ergo Bertulphus ita se gerere, quamvis barbarum et Arrianae sectae addictum, regem, poscit ut publico supplemento fultus, Romam ad sedem Apostolicam pervenire queat.

§ 5. Regio igitur subsidio Romam veniens Bertulphus Abbas, cujus obsequio ego interfui, Honorium Papam accessit: cumque ei causam adventus sui patefecisset, ille de industria quaerit, quae sit regularis consuetudinis disciplina. Postquam ille omnia alacri animo Pontifici explicavit, placuit beato Honorio, ut regularis series religionisque cultus, humilitatis indicia teneret. Porro aliquamdiu quotidianis colloquiis Bertulphum roborare nitebatur, ut

coepti itineris laborem non abjiceret, et Arrianae pestis perfidiam Evangelico mucrone feriret. Erat enim venerabilis praesul Honorius sagax animo, vigens consilio, doctrinâ clarus, comitate et humilitate pollens: laetabaturque e gentibus socium se invenisse, qui suavis esset eloquio: nec prorsus ferre sustinuit, ut cito ab ejus consortio separaretur. Cum autem aestus vehemens longa quiescendi spatia praeberet, optatum illi munus impertiit, privilegiis sedis Apostolicae eum afficiens, ne quis Episcoporum in ejus monasterio quodlibet sibi dominii jus vendicaret. Illud peroptatum munus adepti, ad nostros remeare studuimus. Ubi autem confecto itineris spatio, Tuscana arva et Apennina rura attigimus, et prope castrum Bismantum * venimus, tanta vis febrium Bertulphum oppressit, ut omnino moriturus crederetur. Aeger enim ab Urbe excesserat. Omnes itaque moeror occupavit, non tam ob iter prolixum, quam laborem aegroti patris: nullaque nobis de ejus sospitate spe relicta, tenso tentorio in locis asperis, admodum nos premente tristitiâ, commorati sumus. Erat tum Vigilia passionis beatorum Petri et Pauli Apostolorum.

§ 6. Atra inde nocte irruente, ille inter ignes febrium me accersivit, curque mens curis dedita esset, sciscitatus est. Me autem respondente, omnia jam recte esse constituta, ille ait: Et tu hic apud stratum meum tota nocte, donec illucescat, excubato. Me igitur usque ad intempestam noctem vigilantem tantus sopor oppressit, ut sursum caput attollere non valerem: omnesque qui circa tentorium ad sarcinas vel equos excubabant, simili sunt sopore correpti. In tanto igitur omnium silentio beatus Apostolorum princeps Petrus advenit, et supra stratum aegri patris stans, Surge, inquit, et sospes abi ad sodales. Illo inquirente, quis esset, Petrum se esse respondit, cujus tum sacra toto orbe solemnia celebrarentur. His dictis, abscessit. At Bertulphus timore perculsus, anxio et trepido corde sciscitabatur, quid rei esset, putabat enim et audivisse me vocem, et visionem vidisse. Ut autem comperit me nihil neque vidisse, neque audiisse, Non cernis, inquit, fulvam lucem, qua Petrus Apostolus proficiscitur? Me respondente, nequaquam eam me videre, siluit. Tum vero ego animi dubius, quid rei secum versaret, vix tandem precibus obtinere potui, ut mihi panderet veritatem: quam ille plane reticuisset, si me audivisse et vidisse novisset.

§ 7. Cum quodam tempore, expleto psallendi officio, una cum fratribus horâ diei secunda e beati Petri ecclesia egrederetur, obvium habuit hominem, Viatorem nomine, daemonis rabie plenum. Eo viso, sublatis ad coelum oculis, Conditorem rogavit, ut suis votis faveret, hominemque plenum malo daemone, flexus precibus suis curaret. Exaudivit precantem Dominus, et vis rabida daemonis profligata est, nec prorsus ausus est satan, Dei

* In montana territorii Regii Lepidi

imaginem contaminare: sed miserabiliter hominem discerpens, fugit ab eo. Protinus autem salus consecuta est, et homo sospes ab ecclesia cum fratribus egressus, permanensque incolumis, gratias persolvit Creatori, quod famulo suo tam facile favendo, ejusque orationibus obtemperando, ipsius abstulisset cruciatus. Interjecto inde tempore, alius saeva daemonis infestatione vexatus infantulus (Dominicus is dicebatur, filius Urbani cujusdam), ad eum salutis causâ productus est. Diu ergo ille daemonem increpans, coëgit ab homine exire.

§ **8**. Alio tempore quidam multa leprâ perfusus, qui nulla unquam medicorum operâ se salutem consecuturum speraret, ad venerabilem virum Bertulphum venit, orans, ut precibus ipsius posset Dei misericordiam experiri. Eum ut adspexit vir fiduciâ plenus, indoluit hominem tam gravi ultioni subjacere: imperavitque, ut apud ipsum donec curatus esset, permaneret. Itaque mens virtutum conscia, coelos penetrans, suis precibus conditorem omnium excitavit: peractoque biduano jejunio, oleo perfudit leprâ obsitum: moxque didicere membra post viscerum putredinem redire ad sanitatem, pristinumque recuperare decorem. Ita namque sanus ille effectus est, ut nec vestigium leprae in ejus corpore appareret. Sic nimirum praepotens Deus propenso favore opitulatur famulis suis, ut multo virtutum vigore roborati, calcent fluxa et labentia, semperque suspirent ad coelestia (*a*).

DE S. MARIANO RECLUSO

E B. GREGORIO TURON. DE GLORIA CONFESSORUM, CAP. 1.

Vitâ functus anno 513 — Patriâ incerta.

§ **1**. Fuit autem in termino * Marianus eremita, cui non erat alter cibus, nisi poma agrestia: et si ei aliquoties a quibusdam mel delatum fuisset, aut si ipse reperire potuisset in sylvis, hoc ei erat cibus. Qui cum plerumque visitaretur a plurimis, quodam tempore a quaerentibus non poterat inveniri. Investigantes autem eum viri qui venerant, deprehenso vestigio, invenerunt locum, in quo flexo genu aquam hausit a fluvio: et exinde progressi reperiunt eum sub una arbore malo jacentem mortuum. Unde

(*a*) Quae sequuntur sunt de aliis quibusdam Bobiensis Coenobii Monachis. Mirum sane Jonam qui Bertulpho quidem supervixit, atque haec eo defuncto conscripsit, caetera S. Abbatis gloriosa gesta praetermisisse, ejusque obitum et secuta mirabilia silentio pressisse. Praelaturam gessit Bertulphus annos 13.

* In vicinia regionis Bituricensis (*Berry*).

celebre ferebatur in populo, eum praecipitatum ex arbore, spiritum exalasse : sed evidenter non est cognitum, quoniam a nullo refertur visum. Tunc viri qui advenerant, elevantes eum, attulerunt ad vicum Evannensem. Quem ablutum, dignisque indutum vestibus, sepelierunt in ecclesia. Festa vero obitus ejus per singulos celebrantes annos, atque convenientes populi, crebro ab infirmitatibus sanabantur.

§ 2. Quidam autem de vicinis annonas diu infectas aquâ, ac germine producto conflatas, facto igne super vimina contexta coquere parat ad pocula facienda. Accedens autem unus vicinorum ejus, ait : Quid tu, o homo, detineris in opere? An ignoras quod solemnitas est beati Mariani? Qui cum furore respondit : Putas, o tu, qui haec lòqueris, quia homo elisus ex arbore propter compendia gulae, angelorum sit relatus consortio, et ut sanctus debeat adorari? Melius est, crede mihi, opus necessarium in domo exercere, quam talem sanctum excolere. Quod ille audiens, discessit, et cum reliquis ad basilicam sancti abiit, relicto domi vicino in opere laborante. Nec mora; flante vento apprehenditur domus incendio, exuritur omnis, nec quicquam de substantia restat hominis. Exinde elevati globi flammarum super hospitiola, quae circumlocata erant, hujus hominis aream, sepes, tuguriola vel porcorum, vel pècudum, ac reliqua quae ad eum pertinebant, flamma percussit, nec quicquam remansit huic misero, quod non fuerit igni succensum. Quod si evenisse quis fortuito putat, admiretur, quod nulli vicinorum circummanentium nocuit. Quid nunc agis, o cruda rusticitas, quae semper in Deum, et ejus amicos murmuras, ut tibi exinde damnum acquiras?

§ 3. Alterius autem hominis boves malitia furis abstulerat, qui apprehenso vestigio, et eo inter infusos aquâ viarum tramites, ad profundas luti voragines perdito, ad sancti recurrit sepulcrum, fusaque oratione, dum de basilica fuisset egressus, advertit hominem per aggerem publicum venientem, qui boves illos ante se cum caballo ex itinere lasso prosequens adducebat. Erraverat enim a via, et quasi amens factus, in illam partem, de qua egressus fuerat, mente turbata redibat. Cognoscit vir ille boves, quos perdiderat, eosque recipiens, hominem absque calumnia redire permisit, quia cognovit hoc sibi per virtutem sancti Mariani praestitum, cum in illa hora repererit perditum, qua ejus adivit plenus fide sepulcrum. Quae postquam gesta sunt, diligentiore curâ confessorem Dei coepit excolere Bituriga.

IN LAUDEM

S. LUDOVICI EPISC. TOLOSANI

DIPLOMA JOANNIS XXII PONT. MAX.

Obiit anno 1297 — E Gall. Meridion.

§ 1. Joannes Episcopus, servus servorum Dei.... Sol oriens mundo in altissimis Dei, Deus Dei filius, et paterno utero ante Luciferum genitus, Deus Verbum, qui rerum in principio fundans terram in sapientia, coelos prudentiâ stabilivit: adornando coelos sideribus, germinantibus cunctis terram: quique in fine temporum pro humani generis salute nostram assumendo naturam, texit nube nostrae carnis fragilis semetipsum: nunc horâ instante novissima, illuminando per cuncta respiciens, opus produxit mirabile, charitate gloriae suae plenum, bonitatem suam monstrans magnifice, sponsamque suam sanctam matrem Ecclesiam reddens novitate tam clarae sobolis laetabundam. Nam qui facit mirabilia magna solus, dilectum suum, Confessorem eximium, beatum videlicet Ludovicum, puritate candidum, charitate fervida rubicundum, electum ex millibus, produxit noviter ut exemplar praefulgidum, cunctis fidelibus imitandum, ejus vitae singularis excellentiam signis probans et prodigiis coruscantibus, crebris miraculis manifestans.

§ 2. Igitur laetentur coeli et exultet terra, jucundetur pariter totus orbis. Nam qui effulsit in templo, dum viveret, in medio nebulae suae carnis ut matutina stella ac luna plena, solari lumine veluti ut sol refulgens, in sua formosus stola, in virtute multa repentine ad summa graditur, regalibus dignus adspectibus, ut cadens lilium, ac odoris suavissimi rosa rubens. Huic coeli praestant hospitium: coeli cives ut sibi conformem et comparem, ad suum hunc consortium admittunt in supernis: Christus hunc reficit, idemipse prandium et conviva. Hic felix sanctus ex regali prosapia, patre videlicet clarae memoriae Carolo Rege Siciliae: matre vero, charissima in Christo filia nostra Maria Siciliae Regina ex Hungaria, originem suam trahens, altum sui generis recusavit sapere, humilia semper diligens et amplectens. Sciebat namque, quod excelsus Dominus, alta de longinquo prospiciens, humilia e vicino contemplatur. Quamquam autem singula praeclara opera lucidae vitae suae verbis paucis enarrari non possint, aliqua tamen de quamplurimis ad utilitatem legentium referemus: ut ex his Deum Patrem glorificent, et in his reperiant vivendi regulam, quam sequantur.

§ 3. Sanctus iste, sicut probatum est testimoniis fide dignis, in aetate existens tenera, sub magistri religiosa diligentia cum suis

fratribus tenebatur. Ipse tamen ibi maturis intendendo moribus, sub tenello pectore gestare se senilem animum ostendebat. Ductus in Cataloniam, cum duobus e suis fratribus datus obses pro liberatione ante dicti Regis, tam ferventer dedicavit se studio, quod infra septennium, quo etiam ibi obses fuit, sub instructione fratrum Minorum, quos secum habebat in socios, in primitivis scientiis et sacra pagina sic profecit, quod vir Dei pollens ingenio, de praedictis scientiis non solum publice ac private subtiliter disputare valeret, sed et solemniter Clero et populo proponere verbum Dei: ut putaretur scientia haec infusa sibi magis divinitus, quam humanitus acquisita.

§ 4. In orationibus sedulus et devotus, mentem ad Deum elevatam tenuit: profecto sciens, quod oratio humiliantis se nubes penetrans, pro exauditionis suffragio Deum adit. In tempore namque dicto, sacramentali confessione praemissa, Missas audiebat devote. In magnis vero festivitatibus, cum praeparatione multa corpus sumebat Dominicum. Factus autem sacerdos, diebus singulis celebrabat. Audientiae verbi Dei insistebat attente. Pro pastu vero animae, in Scripturis devotus studens, habebat ad hoc pro solatio sanctos libros. Castitatis autem amor a puero affecerat ejus mentem adeo, quod ob ipsius fidam custodiam, mulierum consortia fugiebat omnino, intantum quod nisi forsan cum matre et sororibus, solus cum sola nullo unquam tempore loquebatur. Mulierem namque amariorem noverat esse morte. Verba etiam inhonesta horrebat audire, ac loquentes talia graviter arguebat: attendens prudenter, quod corrumpunt mala colloquia bonos mores. Cum Apostolo Paulo, sobrietate cibi et potûs, corpus suum castigabat assidue, seque frequenter manu sua, quandoque autem alicujus fratris consocii, cum catenis ferreis disciplinans, vestiendo rude stamen, et deferendo ad nudum pro cingulo chordam, ipsam carnem in servitute redigebat. Summo etiam studio terrena cuncta calcare studuit ex desiderio aeternorum. Considerans etiam sanctus iste, quod mundus totus sit positus in maligno, quodque cum concupiscentia sua transit, ipsum fugiendo deseruit totaliter et contempsit. Nam rediens de Catalonia cum Rege praedicto, votum, quod de intrando Ordinem Fratrum Minorum in obsidione fecerat, in conventu eorumdem Fratrum de Monte Pessulano, voluit adimplere. Sed videns, quod timore dicti Regis ipsum Fratres recipere non audebant, votum ipsum solemniter iteravit.

§ 5. Et quia voventibus praeceptum noverat de reddendo, suadenti Papae Bonifacio, quod assensum praeberet provisioni de se factae ecclesiae Tolosanae, nullatenus consensit, quoadusque votum dictum, quod fecerat, complevisset. Cujus devotioni annuente eodem Pontifice habitum Ordinis praedicti suscipiens, in praesentia bonae memoriae Joannis Episcopi Portuensis, tunc ejusdem Ordinis generalis Ministri, expressam professionem flexis

genibus fecit: sicque provisioni praedictae suum praebendo assensum, mandatis Apostolicis obedivit. Et quamquam de Pontificis jussu, dictum habitum velatum portaverit usque ad festum beatae Agathae tunc vicinum, in dicto tamen festo in praesentia duorum Cardinalium recepit publice: ac sic extunc portavit continue, atque ipso die ad sanctum Petrum patenter detulit praedicando. Miranda res, et alias insueta. Vir namque virtutum positus in sublimi, juri primogeniturae renunciavit et regno, regalis solii spreta pompâ, pro regno corruptibili, aeternum ac plenum deliciis regnum mercans.

§ 6. Mira vero compassione ad pauperes ferebatur, quibus largas tam privatas, quam publicas, eleemosynas faciebat. Unde jam factus Episcopus Tolosanus, per unum suum familiarem secretarium mandavit inquiri de suorum quantitate redituum, quantumque sibi sufficeret pro moderatis expensis faciendis et rationabilibus: volens quod totum residuum in sustentandis pauperibus poneretur, quamquam praelatus tam magnus esset, et filius tanti Regis. Cum autem iret Parisios, pauperem quemdam nudum reperit: cui multum compatiens, abscondite cappam contulit, quam portabat, sibique fecit aliam secrete apportari. In hoc etiam Christi imitatione, nihilominus humilitas vera fulsit. Attendit namque, quod Deus, qui moerentes sospitate èrigit, ponit humiles in sublimi. Ipse enim vigintiquinque pauperes in domo sua reficiebat quotidie, aquam in manibus fundebat, manuque sua ipsis fercula apponebat ac panes scindebat, eisdem etiam genu flexo, in ipsis Christo servire, et ipsum recipere se delectans. Hospitalia pauperum aliquoties visitabat. Sciens denique quod qui vestiuntur mollibus, in hoc a Domino non laudantur, post Diaconatus sumptum ordinem, semper veste humili usus fuit. Post ingressum vero praedicti Ordinis, vili habitu ac bruno colore in tapetiis, cortinis et lecti coopertoriis utebatur.

§ 7. Pontificatus etiam officium exercebat cum diligentia servus hic Christi fidelis et prudens, Missas dicendo assidue, devotissime Ordines celebrando, Clericos, quibus de beneficiis providere volebat, examinando de virtutibus et vitiis et articulis fidei, vita et moribus diligenter. Judaeos et Gentiles, zelo fervens Dei, inducebat sedule ad baptismum, ac quosdam eorumdem sacro de fonte levavit. Demum gloriosus iste sanctus, cursu vitae consummato, feliciter ad Deum fontem vivum, quem avide sitierat, migraturus, infirmitate decumbens ultima, devotissime sumpsit corpus Dominicum, quamvis debilis, de lecto exiliens in occursum Domini Salvatoris. Cruce autem sibi data per quemdam ex sociis, deosculabatur illam, genuflexus in lecto, ut potuit, ac in oratione devota et silentio postmodum diu mansit. In Cruce namque Domini nostri Jesu Chisti, et non in alio, didicerat gloriari. Tandem gloriosam resolutus in mortem, qui hic vivus ambulavit in

innocentia in medio domus suae, ad Deum suum contemplandum in gaudio, facie revelata in sua innocentia est ingressus. Verum quia decebat multum divinae magnitudinem bonitatis, quod illum, quem in terris, ipsum praeclaris adornando virtutibus, suae imagini fecerat tam conformem, secum ostenderet regnare in coelis virtutis suae testimoniis: quaedam per eum miracula operari dignatus est, quae ad sancti hujus declarandam gloriam, praesentibus duximus annotanda.

§ 8. Quaedam namque duorum annorum puella, quae vi febris, quam passa fuit duobus mensibus, expiravit: facto voto per patrem sancto isti, quod ipsi imaginem de cera offerret, si vitam a Deo filiae suae impetraret; resuscitata, ubera matris suxit. Quidam etiam quinque annorum puer, vehementiâ febris continuae vitâ functus, facto voto per patrem, est vitae pristinae restitutus, nec dictae febris in eo apparuit ullum signum. Quaedam puella annorum septem, quae per septimanas tres febrem passa continuam, expiravit; facto ad dictum sanctum voto per suos, spiritum recuperavit, et revixit. Quaedam denique mulier, quae duas conceperat filias, unâ illarum in ventre mortua, ex casu dictae matris de asino, et in ejus ventre ex mora diutina putrefacta, coepit puerperio laborare. Cumque dictus partus jam putridus per frusta fuisset extractus, et alia filia mortua, jam educta esset obstetricum ministerio violenter, et projecta stabulo super fimum: emisso ad ipsum sancto voto, quod si partus ille resurgeret, unam sibi cerae imaginem praesentaret, puella palpitare coepit, et baptizata, septem mensibus supervixit. Quidam etiam puer aetatis annorum septem, dum sub lecto, in quo cum suis jacebat parentibus, repertus mortuus, rigidus et frigidus aliquo tempore permansisset, facto per parentes ad hunc sanctum voto, fuit divinitus suscitatus.

§ 9. Mulieri cuidam, quae propter vehementem infirmitatem diem extremum clauserat, emisso per suos ad sanctum istum voto, ejus meritis reddita fuit vita. Quaedam puella nobilis, quae ex casu ad terram de nutricis brachiis, per octo menses passa fuerat surditatem, facto voto ad praedictum sanctum per patrem, a dicta surditate ad plenum extitit liberata. Quidam namque, cum post febrem continuam perdidisset loquelam, et sicut mutus per mensem integrum permansisset, adductus ad sepulcrum sancti hujus, fuit ibidem loquelae, finita Missâ, restitutus. Mulier quaedam, quae subito muta et impotens de uno brachio facta fuit, hac infirmitate sibi per mensem durante, emisso voto, statim ad sanitatem pristinam est reducta. Quaedam etiam mulier, dum ex partu quodam violento de puero mortuo, et in ejus utero transversato, contracta in manibus et pedibus et femoribus biennio permansisset: facto voto ad sanctum praefatum, quod si curaretur, scoparet in tota vita ecclesiam in qua jacet, dormire

coepit, et expergefacta, a morbo praedicto penitus est curata. Vir quidam passus annis sex guttam in manu et brachio, ventre ac humero, facto voto, quod ejus limina visitaret, statim fuit sanitatis beneficium consecutus. Quidam denique presbyter passus guttam in latere, quae ipsum afflixit graviter diebus septem, facto voto ad memoratum sanctum, diligentius ejus tumulum visitando, recepit continuo sanitatem.

§ **10**. Quaedam mulier, quae per octo annos morbo epilectico quasi quotidie gravabatur, emisso voto, quod sepulcrum ejus, si curam reciperet, annis singulis visitaret, curam recepit, sicque extunc de morbo ipso penitus nihil sensit. Monialis quaedam, quae post febrem longam, quam passa fuerat, dolorem incurrebat in omnibus membris ejus, intantum quod in duodecim diebus nisi alieno adjutorio de lecto non poterat se movere: portato sibi pedali panno, qui quondam sancti hujus dicebatur fuisse, ac sibi applicato ad carnem, sana et incolumis est effecta. Cum homo quidam, qui miraculis istius sancti detrahere nitebatur, reversationem faciei et oculorum turpiter incurrisset, sicque manens per dies sex, huic sancto cum devotione, qua poterat, se devovisset, ad sepulcrum ejus veniens, et offerens caput cereum, antequam exiret ecclesiâ, perfecte reperit se curatum.

§ **11**. Haec sunt mirabilia opera solius Altissimi, quibus et aliis quampluribus mirificare voluit Sanctum istum, ac toti mundo reddere venerandum. Laudetur igitur magnifice Deus noster, cujus dextera huic Episcopo confert stelliferum regni diadema. Applaudant et isti pariter coeli cives, quorum coetibus sanctus hic sole splendidior est insertus. Canant quoque altissime Franciae, Siciliae ac Hungariae regna felicia, de quorum horto candoris nivei flos erùpit, quorum vitis germinat dulcem uvam, cujus liquor coelos laetificans, abunde funditur in calice summi Regis. Laetetur insuper civitas Tolosana, tanto ditata praesule, quem apud Deum advocatum habet sedulum et patronum: Vere felix es o tu Massilia, facta divinorum aromatum tam sancti corporis apotheca. Sed et Fratrum Minorum Ordo conspicuus, novae laudis canticum promere non desistat, in aula coelesti tam praeclarum alumnum divinis festive conspectibus repraesentans. Caeterum quia convenit ut quem Dominus in coelo magnificat, mundus colat, nos de sanctitate vitae ac veritate miraculorum ipsius, inquiri fecimus diligenter. Et quia post inquisitionem solertem, et studiosam examinationem et discussionem solemnem, supplicatione devota et humili Praelatorum omnium, tunc apud Sedem Apostolicam existentium, cum instantia requisiti, de fratrum nostrorum consilio et assensu, de omnipotentis Dei virtute confisi, auctoritate quoque beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus, et nostra, ipsum septimo die Aprilis sanctorum Confessorum catalogo duximus adscribendum.

DE EODEM BEATO LUDOVICO

QUAEDAM EX EGREGIO MS. CODICE PER LAURENTIUM SURIUM MUTATO STYLO DESCRIPTA

§ 1. Ludovicus Christi confessor, clarissimo stemmate prognatus, patrem habuit Carolum Siciliae Regem, et matrem Mariam Regis Hungarorum filiam. Cum adhuc parvulus esset, tanta Dei in illo emicuit gratia, ut posthabitis ejus aetatis ineptiis, divino sese cultui manciparet. Ubi decimumquartum aetatis annum attigit, ut tamquam lapis electus quadraretur, patris redimendi causâ ductus est obses in Cataloniam cum aliis quibusdam: cumque omnes militari custodiâ tenerentur, ipse eorum animos salutaribus adhortationibus erigebat et consolabatur. Oblata vero in eo exilio magna opportunitate, toto septennio se in Fratrum Minorum, quos semper apud se comites habebat, tradidit disciplinam, ut ab eis literis instituerelur: in quibus sane intra illud tempus tantas fecit progressiones, ut et promptus esset ad eloquendum, et bene idoneus ad concionandum, et admirabilis in disputationibus de rebus Theologicis suscipiendis. Pro sola vero animi pietate et devotione, non ex ullo debito vel obligatione, quotidie Ecclesiasticum persolvebat Officium eo ritu quo solent Fratres Minores. Legebat etiam extensis brachiis officium Dominicae Passionis, ut crucifixo Salvatori posset saltem aliqua ex parte conformari. In vigiliis, jejuniis, pauperibus exhibendis ministeriis sedulum se praebebat: crebro percipiebat sacrosanctam Eucharistiam, saepius apud se statuebat seculo valefacere.

§ 2. Tandem pace inter patrem ejus et Aragoniae Regem confecta, eo tempore, quo celebrabantur nuptiae sororis ejus, quae pacis causâ agebantur, praesentibus duobus Regibus, et totidem Apostolicae sedis Legatis, palam accepta tonsurâ Clericorum, in magna praelatorum frequentia publice insignem habuit concionem die solemni omnium Sanctorum. Inde Romam cum patre et fratribus profectus, et a Pontifice Bonifacio honorifice exceptus, subdiaconus ordinatus est. At vero curiae strepitum fugiens, Neapolim se contulit, atque illic Diaconus et Presbyter effectus est. Porro quodam in loco Fratrum Minorum se habitationi adjunxit, ut studiose posset sacrae lectioni dare operam, et studiosius in pias preces incumbere.

§ 3. Interea sede Tolosana vacante, prudens pontifex Bonifacius animum adjecit ad praeficiendum illi Ludovicum, virum eximium, tametsi ille absens prorsus id ignoraret, nec quicquam ejusmodi appeteret. Ubi autem comperit, quid Pontifex ea de re mandasset, prorsus assentiri noluit, nisi prius ea occasione

permissum ei esset et habitum Fratrum Minorum induere, et in manibus Ministri generalis sancti Francisci institutum solemniter profiteri. Id posteaquam fecit, invitus tandem in Episcopi cathedra se collocari sustinuit: in qua sane quanto se vidit subliniorem, tanto arbitratus est viliorem atque abjectiorem. Nec deinceps pati voluit aliis se vestibus indui, quam suscepti Ordinis vili habitu et cingulo nodoso. Jam enim oblitus erat se Regis filium, nesciebat se Episcopum: solum cogitabat se fratrem esse instituti Minorum. Canes venaticos, rapaces volucres, histriones et levitates omnes a suis aedibus arcebat, ut personis Ecclesiasticis ipsi assistentibus posset tanto expeditius divina promere eloquia, et sanctae vitae de se exempla praebere. Inter omnia divina charismata, praecipue in eo relucebat eximia humilitas, haud aliter atque carbunculus in aureo ornamento. Annis singulis die Coenae Dominicae duodecim pauperum abluebat manus, cibum potumque illis apponebat, ac deinde in genua se submittens, eorum itidem lavabat pedes. In quibus officiis tametsi prae se ferre videretur servilem personam, at nihilominus honorificans ministerium suum, pontificiam servabat auctoritatem. Erga miseros enim et calamitosos humanum et mansuetum se exhibebat ductus misericordiâ: erga superbos et tumidos peccatores, justitiae severitate utebatur. Itaque in illorum, quibus conferre debebat beneficia Ecclesiastica, mores et scientiam accurate inquirebat, nullaque habita ratione conditionis, precum aut favoris, iis providebat. Clericos quoque peccantes, absque respectu personarum, regulari subdebat disciplinae: cumque id expedire cerneret, etiam beneficiis privabat. Rarus omnino dies illi abiit, quo non Missam celebraret.

§ 4. Et quia sicut esca corporea cito corrumpitur, nisi salis acrimoniâ servetur, sic vitae sanctimonia facile labascit, nisi poenitentiae austeritate fulciatur: vir Dei victus parsimoniâ, asperitate vestium, vigiliis, jejuniis, curis et laboribus carnem domabat, et cogebat spiritui parère. Nodosa enim reste cingebat nudam carnem, et stamine aspero utebatur pro interula. Urgentibus ecclesiae ipsius causis, ut alio proficisceretur, diversas Italiae et Galliae perambulans regiones, et ubique verbum Dei praedicans, venit Lutetiam Parisiorum: atque inde proficiscens, superatis Pyrenaeis montibus, Hispaniam adit, peragrataque Cataloniâ, reversus est in Provinciam. Ad ejus conciones audiendas tanta aviditate accurrebant homines, ut propter turbas sese invicem comprimentes, quidam in mortis discrimen adducerentur. Divina tandem dispensante clementia, cum brevi explesset tempora multa, sanctus antistes in eo loco, qui Brimonia, dicitur, annos natus trigintatres, ardentium vi febrium correptus, anno salutis MCCXCVII 14 Calendas Septembris feliciter migravit ad Dominum. Corpus ejus Massiliae humatum est in ecclesia Fratrum Minorum: ubi,

mirificante Domino sanctum suum, caecis, surdis, claudis, mutis, paralyticis, hydropicis, caeterisque morbidis praestantur remedia ab eo qui solus facit mirabilia, vivens et regnans per infinita secula, Amen.

VITA S. PHILIBERTI ABBATIS

SCRIPTA AD ABBATEM COSCHINUM
ET FRATRES GEMMETICENSIS COENOBII
STYLUM MUTAVIT LAUR. SURIUS

Flor. saec. VII — Nat. Francus.

§ 1. Cum prisca Patrum gesta commemoramus, ad nosmetipsos nos revocamus, et velut in speculo nostros contemplamur vultus. Ut vero sitiens potum, et famelicus panem appetit: ita ego divinam imploro opem, ut praestet mihi sinceram animi devotionem, et oris facundiam: uti ne temeritati adscribatur quod ego patris spiritualis Coschini Abbatis, fratrumque omnium Gemmetici monasterii jussu et voluntate suscepi, cupientium mea opera habere monumentum aliquod rerum a patre nostro Philiberto gestarum. Quibus ut morem gererem, pauca excerpsi e multis, quae ad animarum aedificationem faciant: ut nec lectoribus oneri, nec auditoribus fastidio sint, satisfiatque piorum precibus, quandoquidem fortis est ut mors dilectio. Sufficiant autem, quaeso, pauca e pluribus, convenienter illi sententiae: Cui pauca non sufficiunt, multa nil proderunt.

§ 2. Itaque beatus Philibertus, Helisano * territorio ortus, secularis literaturae minime rudis, pro gentis illius more plane strenuus, in vico Julii ** est educatus, ea potissimum ratione, quod patrem ejus Philibaudem, favore regio laicae functionis ministerio absolutum, loci ejus cives sibi Episcopum expetiissent. Qui cum jampridem cognovisset adolescentem Philibertum bona ac liberali esse indole, eum Regi Dagoberto commendavit, quem inter Francorum Reges constat fuisse fortissimum. At vero Philibertus nobilitate conspicuus, in Audoëni optimatis familiaritatem admissus est: qui sane, aureo licet balteo cinctus, Deum impense amabat, et inter alios aulae pròceres cumprimis illustris habebatur: clarissimisque vitae meritis insignis, Rothomagensis ecclesiae factus Episcopus, virtutum signis modo egregie coruscat in terris.

* *Eause* in Gasconia. ** Vulgo *Vic-Jour*.

§ 3. Ubi vero Philibertus adolescens vicesimum aetatis explevit annum, divina praecepta audiens, apud se deliberavit Christi fieri discipulus, facultatibus omnibus derelictis. Nec tamen suo voluit vivere arbitratu, sciens non debere illum praeesse aliis, qui subesse non didicerit: nec a subditis exigere obedientiam, qui eam superioribus non exhibuerit. Dedit ergo operam, ut alicubi reperire posset Dei servum, eximia religione probatissimum. Comperit autem ejusmodi esse Aglium, Rasbacensis * coenobii praefectum: quod Coenobium sanctus Audoënus (*Ouen*) cum sociis quibusdam in suo fundo condiderat, et hunc Aglium (*Aile*) virum Dei, e Luxoviensi monasterio accitum, huic suo coenobio Patrem constituerat. Rebus igitur omnibus, quas habere poterat, in pauperes erogatis, ita ut nihil quicquam inde amicis aut parentibus impartiret, sed haud secus, atque regia negotia ipsi credita, caute et religiose dispensaret, ad coenobium Rasbacense se contulit: atque illic a beato Aglio amanter exceptus, capitis comam deposuit, Christique jugum suave et onus leve sustulit, atque adeo in omni religione et sanctitate excrevit, ut etiam perfecti viri in eo cernerent, quod merito imitarentur.

§ 4. Jussus autem in prima mensa sedere, omnibus ministrare studuit, ut ipsa ejus refectio, in fraterna servitia et officia mutaretur: absolutoque prandio vel coenâ, a mensa minime satur abiret. Cumque antiquus hostis, ejus invidens abstinentiae, pulsaret animum ejus, ut largioribus epulis indulgeret, volente Deo, fraus ejus detecta est, nequissimo daemone illi in somnis ostenso. Cum enim nocte quadam cibo refectus esset, improbus ille ventrem ejus palpans: Modo, inquit, hic bene, modo hic bene. Tum vero Christi miles agnoscens ignita hostis jacula, Cruce se consignat, statuitque repetere pristinum abstinendi rigorem, et divinum adversus fallacis daemonis machinas auxilium implorare. Nocturnis horis illo ad ecclesiam abeunte, tortuosus coluber tribus modis eum voluit impedire. Prima nocte, sumpta ursi specie, intra ecclesiam eum terrere cum vellet, et alia nocte candelabri ferro confodere niteretur, atque tertia nocte transversim in ecclesiae foribus stans, eum aditu arcere conaretur, cuncta haec machinamenta virtute Christi Philibertus dissolvit, Crucis expresso signo.

§ 5. Postquam autem beatus Aglius obdormivit in Domino, fratrum unanimi consensu Philibertus in ejus locum subrogatus est. Quem tum videre licebat humilitate pollentem, hospitalitatis studiosum, abstinentiae deditum, prudentiâ eximium, charitate ferventem, zelo Dei inflammatum, domum ipsi creditam strenue gubernantem, nullius personam accipientem, vitia reperta radicitus extirpantem. At vero quidam e fratribus, maligno spiritu eos impellente, excitata rebellione adversus sanctum virum, eum

* *Rebais* in Dioec. Meldensi (*Meaux*).

non dubitarunt ex ecclesia extrahere. Sed ultrix manus praepotentis Dei, non passa est impune id abire. Unus enim ex eis, fulminis ictu interiit, alius instar Arrii in sterquilinium viscera effùdit, indignamque vitam digna morte finivit. Quae res caeteris metum attulit, ita ut veniam ab illo petentes, in pristinum honoris gradum eum revocarent, et deinceps amanter ei obedirent.

§ 6. Sed quia perfecti viri semper ad meliora contendunt, sacerdos Christi sanctorum lustravit coenobia, ut posset aliquid haurire emolumenti ex illorum perspecta sanctitate. Itaque invisit Luxoviense, Bobiense, et alia S. Columbani institutum complexa monasteria: nec ea dumtaxat, sed quaecumque in Gallia, Italia, Burgundia extabant, solerti animi industriâ, instar apis prudentissimae, optima quaeque colligens vivendi instituta et exempla. Legebat studiose Basilii praeclaras constitutiones, Macarii regulam, Benedicti decreta, Columbani instituta sanctissima: atque ita onustus virtutum aromatibus, sectatoribus suis egregia de se exempla praebebat.

§ 7. Quando autem visum fuit omnipotenti Deo, lucernam tantam ponere super candelabrum, ut longe lateque ejus se lumen et virtutum radii diffunderent eam illi voluntatem adspiravit, ut sua operâ monasterium extruendum curaret. Itaque a Rege Francorum Clodoveo, et ejus conjuge Baltilde locum in pago Rothomagensi supplici prece obtinuit, quem antiquitus Gemmeticum appellabant, atque illic egregium coenobium aedificavit. Congrue sane locus ille Gemmeticus * est dictus, quippe qui instar gemmarum, multivario sit decore conspicuus. Videas illic arborum comas sylvestrium, multigenos arborum fructus, solum fertile, prata virentia, hortorum flores suaveolentes, botris gravidas vites, humum undique cinctam aquis, pascua pècorum uberrima, loca venationi apta, avium cantu circumsonantia. Sequana fluvius illic cernitur late ambiens, et deinde suo pergens cursu, uno dumtaxat commeantibus aditu relicto. Ibi mare nunc increscens eructat: nunc in sinum suum revolutum, navium fert compendia, commercia plurimorum. Nihil illic deest: quicquid vehiculis pedestribus et equestribus, plaustris et ratibus subministratur, abunde suppetit. Illic castrum condidere antiqui: ibi stant in acie illustria castra Dei: ibi prae desiderio paradisi suspirantes gemunt, quibus postea opus non erit in flammis ultricibus nihil profuturos edere gemitus.

§ 8. Ibi denique almus sacerdos Philibertus multiplici est laude et praedicatione efferendus, qui instar Patriarchae Jacob in animabus septuaginta demigravit in hanc eremum, addito grege septemplici propter septiformem gratiam Spiritus Sancti. Ibi enim ejus prudentia construxit moenia quadrata, turrita mole surgentia, claustra excipiendis adventantibus mire opportuna. Intus

* *Jumièges.*

domus alma fulget, habitatoribus digna. Ab Euro surgit ecclesia crucis effigie, cujus verticem obtinet beatissima virgo Maria. Altare est ante faciem lectuli cum dente sanctissimi patris Philiberti, pictum gemmarum luminibus, auro argentoque comptum. Ab utroque latere Joannis et Columbani arae dant gloriam Deo. Adhaerent vero a Borea Dionysii martyris et Germani confessoris aediculae. In dextra domûs parte sacellum nobile extat S. Petri, a latere habens S. Martini oratorium. Ad Austrum est sancti viri cellula, e petris habens margines. Saxis cinguntur claustra camerata. Is decor cunctorum animos oblectans, eum inundantibus aquis geminus vergit ad Austrum. Habet autem ipsa domus in longum pedes ducentos nonaginta: in latum, quinquaginta. Singulis legere volentibus lucem transmittunt fenestrae vitreae. Subtus habet geminas aedes: alteras condendis vinis, alteras cibis apparandis accommodatas.

§ **9**. In hunc locum conveniunt, Deo digne servire cupientes, nihil sibi ceu proprium vendicantes, nullo compendio indigentes. Sperantes enim in Domino non deficient omni bono, vereque completur in eis illud scripturae divinae: Pax multa diligentibus legem tuam Domine, et non est illis scandalum. Mira illic fulget charitas, multa abstinentia, summa humilitas, praecipua castitas. Habent illic et suum e marinis belluis solatium vel compendium: quod mirum sane est, et a seculo inauditum. Uncis enim, retibusque et ratibus capiunt pisces maris, longos pedes quinquaginta: ex quibus non solum escas sibi parant Fratres, sed etiam pinguedine illorum fovent lucernas. Faciunt hoc merita sancti Philiberti, et multorum aliorum illic quiescentium sanctorum fratrum: qui fideliter Domino servierunt, et tempore pacis cum Christo Cruci affixi sua voluntate, martyrium obiere, et cum Christo corpore mortui, expectant judicii diem, magnorum certaminum coronas recepturi. Et haec quidem de situ loci breviter diximus: nunc ad gestorum ordinem revertamur.

§ **10**. Cum ergo vir Domini eo in loco praeclaris meritis et virtutibus augeretur, et quicquid sibi abstinentiae studio subtraheret, in pauperes et hospites conferret: quodam die laborantibus fratribus panis defuit. Tum vero ille confirmans eorum animos, ajebat scriptum esse et promissum, non afflicturum Dominum fame animam justi (*Prov*. x). Ecce autem repente adest Francus quidam, septem panes et sex farinae sata adferens, idque ea horâ, qua corpora reficere cogebat necessitas. Ea re corroborati fratres, et sibiipsis inde satis accepere alimoniae, et adventantibus hilariter obtulerunt. Porro deinceps nunquam ejus loci habitatoribus frumenta necessaria defuere. Volebat vir Dei cujusdam negotii expediendi causâ (erat autem illud monasterii sui negotium) mittere ad Ebroinum Francorum principem: sed cum eum comperisset acri febre prostratum, in virtute Christi

negotium obedientiae illi demandans, solo verbo ait ad eum : Abi, et revertere, et desine hac febri laborare. Mox ille surgit incolumis, et sine mora exequitur, quod erat jussus a sancto viro : cujus sermo et causam obtinuit, quam volebat, ab Ebroino, et morbum abegit a fratre.

§ **11**. Inciderat quandoque discordia quaedam, cujus causâ propere Lutetiam se contulit. Sed malignus daemon, qui, ut supra diximus, semper ei infestus esse conabatur, ejus felicibus actibus invidens, quo lites procaces sereret, unum e civibus incitavit, ut chirothecas beati viri surriperet. Ablatis igitur chirothecis, cum eas postero die vir sanctus non inveniret, suo more sedato animo id tulit. Sed infelix ille fur percussus a Domino, magnis coepit clamare vocibus se ardere, nec quicquam aliud eloqui potuit, sed extensis manibus palam omnibus indicabat sinum suum, in quem chirothecas abdiderat : atque paulo post vitâ functus est. Homines autem ejus civitatis secuti virum Dei, ad monasterium ejus chirothecas apportarunt.

§ **12**. Quadam nocte in basilica S. Petri illo vigilante et psallente, quidam monachus intrinsecus vigilans, subito vidit oculos ejus instar lampadarum Spiritus Sancti gratiâ splendentes. Habebat vero etiam gratiam lacrymarum, ita ut in preces incumbentis oculi, repente multo lacrymarum imbre manarent : atque summopere id illi curae erat, ut non ante ad sumendum cibum accederet, quam illius pectus compunctionis gratiâ Christus visitasset.

§ **13**. Quidam monachus ad extrema perductus, loquendi facultatem omnem amisit. Ingressus ad eum vir beatus, blanditer hortabatur, ut si quod haberet occultum facinus, cujus eum nondum poenituisset, quod poenitentiâ non expiasset, manum ipsius stringeret. Quod ubi ille fecit, vir Dei in beatissimae Mariae virginis ecclesiam ingressus, Dominum deprecabatur, ut aegroto restitueret loquelam, ne malus daemon animam illius propter absconditum peccatum in tartarum deportaret. Surgenti inde illi ab oratione, frater quidam nunciat posse loqui fratrem illum, cupereque sua peccata confiteri. Itaque confessus est, et accepta poenitentiâ, animam reddidit, ut neque vir sanctus de Domini misericordia diffideret, nec aeger in desperatione a corpore exiret.

§ **14**. Die quodam fratribus fruges metentibus, et manipulis sparsim per agrum jacentibus, saeva orta tempestas est, et furentes extitere ventorum turbines. Ne igitur suo labore frustrarentur fratres, extensis brachiis vir sanctus clamavit ad Dominum Jesum. Ut autem ab oratione se erexit, coelesti virtute horrida tempestas in duas distracta partes, profligata est. Atque ita reddita serenitate, monachi Deo laudes gratesque egerunt.

§ **15**. Dies erat Dominicus, et vir Dei confecto itinere festinabat

ad coenobium, ut solemnitatem celebraret. Ubi ad Sèquanam ventum est, cum fratribus ingressus est in naviculam, equis in pascuis derelictis. Porro quidam Regis forestarius conspecto equo, cui vir sanctus insederat, illum abegit. Postquam autem cubitum ivit, repente exurgens, videt totam domum suam flammis exitialibus conflagrare. Cum vero uxor ejus flammas non videret, et eum anxium cerneret, subito etiam ipsa vidit, quod prius non viderat, coepitque percontari, num quid e rebus servorum Dei per fraudem sibi vendicasset. Illo rem, ut erat, exponente, ambo pariter nullam sibi dedere requiem, donec et equus esset redditus, et accepta poenitentiâ veniam impetrassent. Monachus quidam, cui erat pro more aegrotorum cura demandata, cum adversa laborare valetudine videretur, vir Dei ubi id rescivit, ait ad eum: « Habeto fidem, et aegrotis serviens, liber esto ab hac infirmitate. » Simulatque audivit jussionem patris monachus, morbo absolutus, ad fratrum male habentium ministeria se contulit.

§ **16**. Proficiscebatur quandoque vir sanctus apud Isaram fluvium, et cum Romanorum attigisset portum, non invento illic navigio, ad supplices preces se prostravit. Surgens inde a terra, cernit naviculam a Domino missam. In eam cum multa Dei laude ingressus, cum sociis flumen transmisit. Quaedam religiosa foemina in villa Pinverno virum Dei in suo excepit domicilio, orans, ut in cellarium ingressus, vas vinarium benediceret: simulque cibo sumpto, ea nocte apud ipsam permaneret. Assensit vir beatus, et pro ejus honore cunctis ejus domus tum hospitibus, tum habitatoribus, largiter ex illo vino bibentibus, postquam mature ille inde recessit, foemina in cellarium descendit, idemque vas adeo invenit plenum vino, ut nihil inde haustum fuisse videretur. Cellarius viri Dei e pustula adeo laborabat, ut jam mori cerneretur. Venit ad eum vir sanctus, benedictionem ei impertit, vulnus ilico in se ipso tabescit, et citra ulla medicae artis fomenta, homo totus fit sanus. Navigante illo in Sequana, ex immodica tempestate summum navibus periculum imminere videbatur. Orat vir Dei, et ecce, caeteris navibus remanentibus, ea sola, quae illum vehebat, ad litus appellitur.

§ **17**. Solebat vir pius ob animarum curandam salutem, fratres e monasterio ablegare, ut suis exhortationibus homines instituerent. Itaque confluebant ad eum viri nobiles et potentes, propriaque calcata voluntate, Christi servitio se mancipabant. Cumque in monasterio fratrum numerus increvisset, aliud coenobium condidit, quod Pauliacum vocant, decimo milliario a Gemmetico: atque in eo habitare voluit sanctas foeminas, quibus praefecit matrem prudentissimam, illustri familiâ ortam Austrebertham. Multa quoque alia ejus exemplo constructa sunt monasteria in Neustria. Longum est enarrare per ordinem singula, quantumque ejus opinio creverit,

ut etiam Abbates alii sua monasteria relinquerent, vel probatissimos monachos suos ad eum ablegarent, ut multo tempore apud eum degentes, ejus vitam et conversationem discerent, sicque ad suos reversi, rectius illis consulere possent. Eos omnes vir sanctus et in fide vera probe instituebat vel confirmabat, et ut mutuam sinceramque inter se charitatem retinerent, admonebat. Multa tum ei pecunia a Rege et fidelibus offerebatur: cujus ille decimam partem inde septies detraxit. Cumque id anno integro fecisset, semper plus ei pecuniae accessisse comperit, quam ipse inde abstraxisset. Eas vero decimas captivis redimendis et alendis pauperibus assignabat, idque adeo liberaliter, ut etiam monachos suos cum onustis navibus in regiones transmarinas mitteret, qui illic captivorum greges redimerent. Si qua etiam pro fratrum utilitate vellet opera fieri, plus mercedis solebat dare, quam seculares homines consuevissent. Atque ita laetante vicino populo, justos labores dignis compensabat praemiis.

§ **18**. Porro autem cum pestifer ille Ebroinus, qui ob nimiam crudelitatem a Francorum gente Palatino fuerat honore nudatus, et in Luxoviensi coenobio tonsus, postea vilis apostata factus, malignitatis eum impellente spiritu, multa rabie ferri coepisset in nobiles Christi sacerdotes et Francos, multisque ei consentientibus, contra Dei mandatum pristinum recuperasset honorem, S. Philibertus ad eum profectus, apostatam eum appellavit, asserens, nullum hominem Christianum cum ipso communicare debere. Fecit hoc vir Dei, quod speraret se ferro trucidatum, ad martyrii palmam perventurum. Sed Dominus eum multorum profectui servavit, qui ejus operâ vocandi erant ad regna coelorum.

§ **19**. At vero diabolus instar rapacis lupi saeviens, et animarum greges immanissimis dentibus lacerare volens, quosdam in beatum virum Rothomagenses clericos inflammavit: qui ut inter eum et beatum Audoënum * Rothomagensem praesulem discordiam sererent, apud illud Episcopum virum Dei falso detulerunt, tantumque efficere potuerunt, ut Philibertum, quem antea praecipue charum habuerat, jusserit in custodiam duci. Sed ecce dum vir Dei in illo ergastulo psalmos Davidicos concinit, vespertiliones, qui illic magno numero congregati erant, divina virtute suavissimum de se reddunt odorem. Inde e carcere literis Audoëni dimissus, ad Ansoaldum virum nobilem, Pictavorum (*Poitiers*) Episcopum, monasterii construendi causâ profectus est, quod eorum hominum, qui ejus praedicationibus convertebantur, multitudinem locus unus capere non posset.

§ **20**. Per id tempus seculari potentiâ plus satis florebat Ansoaldus. Itaque vir Dei illum secreto reprehendit, multaque ei futura praedixit, quae postea rei probavit eventus. Cernens autem electus Dei sacerdos Ansoaldus virum beatum etiam prophetico

* Recol. S. Audoënus in Martyrol. xxiv huj.

pollere spiritu, et eximia sanctitate conspicuum esse, totum se illius consiliis commendavit, et sub ejus religionis disciplinam, pontificiam coepit potentiam inclinare. Cumque eum vellet secum in urbe retinere, ille vero semper eremi vastitatem appeteret, in maris insula Herio coenobium construxerunt, Ansoaldus ope et liberalitate, Philibertus religione, opere, doctrinâ et monachorum frequentiâ. In quem locum de Gemmetico favo mella commigrarunt cum animarum examine: atque eumdem locum Ansoaldus vir Apostolicus, magnis muneribus ditavit ex rebus propriis, facta etiam villarum commutatione cum ecclesia Pictavensi.

§ **21**. Interea cum S. Philibertus nec cum Ebroino communionem jungere, nec in Neustriam redire vellet, sanctusque Audoënus loco illius alium vellet constituere Abbatem, sed monachi fortissimi, absque permissu rectoris sui, nec minis et terroribus, nec blanditiis possent ad consentiendum permoveri ut alium Abbatem admitterent, et fidem Philiberto datam infringerent: Crodobertus miser homunculus, cujus filium olim in seculo Philibertus e sacro fonte susceperat, quique postea factus monachus, ei obedientiam promiserat: contra justitiae praescriptum, ejus monasterii regendi curam suscepit. Sed eodem die divinitus percussus, tanta doloris acerbitate afflictus est, ut ex ejus viventis corpore ossa exciderent, et miserabilem vitam miserrima morte finiret. Succedens autem ei ex beati Audoëni voluntate Ragentrannus Archidiaconus, Abrincatinae ecclesiae est praefectus: atque eodem tempore Ebroinus apostata interfectus est. Tum vero sanctus Spiritus beati Audoëni pectus sua charitate inflammans, id effecit, ut is legatos suos mitteret ad Philibertum, qui eum hortarentur redire, ut mutua inter ipsos posset concordia sarciri. Ita ergo recuperavit Philibertus coenobium suum: gratulante Neustria universa praesentiâ tanti viri, et monachorum agmine obviam illi procedente cum laudibus et sacris reliquiis, eumque intra suum monasterium reducente. Cum autem duo illi eximii sacerdotes, Audoënus et Philibertus, in mutuos venissent conspectus, veniam ab se invicem precabantur, colla manusque vicissim osculabantur, et tanto inter se amoris ardore copulati sunt, ut nulla unquam postea inter ipsos dissensio intercesserit. Octavus tum erat annus, quod a suo monasterio abfuerat, jamque noni anni initia agebantur: quod quidem ita fore ipse antea praedixerat. Nam cum infelix quidam Diaconus monasterii Crucem furto abstulisset, idque demum noni diei initio fuisset deprehensum, vir Dei quibusdam secreto ait, tot annis monasterium illud pastore cariturum, quot diebus Crucem amisisset.

§ **22**. Ut autem firma inter Audoënum et ipsum charitas permaneret, convenit inter eos, ut ubicumque visum esset, Philibertus degeret, atque aliis suis monasteriis rectores praeficeret, quandoquidem longo intervallo alia ab aliis distabant. Manente

autem eo in Gemmetico coenobio, Ansoaldus praesul ejus invisendi causâ eo advenit. Illisque pariter consedentibus nuncius allatus est, quemdam monachum a maligno spiritu vexari. Cumque simul abiissent ad eam domum, in qua aeger jacebat, et pro eo Dominum orassent, mox fugit satan, et homo rediit ad sanitatem.

§ **23**. Eodem tempore Uvaratto palatii princeps, in Caltino territorio oppidum donavit S. Philiberto, ut in eo virginum monasterium construeret. Villare id appellant: ubi hodieque viget sacra religio. Vir Dei profectus Pictavium, cum multo gaudio ab Ansoaldo Episcopo exceptus est: abiitque ad Quinciacum monasterium, egregio constructum loco: quod monasterium monachis ille implevit, cum prius veteres inde eliminasset errores: atque illic Christus per servos suos assidue laudatur. Voluit autem, id aliis consulentibus, Aichadrum, virum sane idoneum et electum discipulum suum, Gemmetici monasterii administrationem suo loco suscipere. Etsi autem fratres dolerent se destitutos patris Philiberti praesentiâ corporali, tamen ejus per gratiam praesentis voluntati obtemperantes, Aichadro obedientiam promiserunt.

§ **24**. Ad eos visitandos vir Dei Philibertus veniens, sedulo hortabatur, ut semper religionem opere servarent. Deinde commendans eos Domino, cum eis esset bene precatus, in insulam Herio est reversus: Quinciaco autem monasterio unum e suis monachis praeposuit. Manente autem eo in insula, quidam frater acerrimo dentium dolore cruciabatur: cui, ex fide eam petenti, oblata est aqua, qua beati viri pedes abluti erant: qua simulatque locum dolentem attigit, repente dirus ille dolor, Christi virtute profligatus, abscessit.

§ **25**. Frater quidam eodem loco febre afflictus, ad sancti patris mensam accessit. Cumque vir Dei paululum olei cum panis fragmine ei porrexisset, adjuncto praecepto ne deinceps eo modo laboraret: ubi ille panis oleatam buccellam comedit, evestigio se sensit divinitus curatum. Alius quoque frater, dum in culinae ministerio sedulo versatur, casu corruit, et brachio e sua junctura moto, cum dolore surgit: et jam pene deficiens, advenientem virum Dei orat, ut brachii afflictum locum Cruce consignet. Ille pietate motus, sub casula qua erat indutus, signum Crucis contra brachium aegri exprimit, et dolore abeunte, brachium restituitur.

§ **26**. Ambulanti aliquando in monasterio viro Dei, cellarius monasterii Sidonius, indicavit ei non suppetere ipsis oleum, quo posset foveri lumen, ex more in ecclesia ardens. Interrogatus autem, num vel parum aliquid supersit, respondit non nisi olei libram dimidiam restare, quam in hospitum et ipsius usum servasset. Jubet ergo vir sanctus, ut id olei mittat in lampades, fore promittens, ut mox accipiat tantam olei copiam, quae toto anno

sufficiat. Inde in vesperam inclinante die, nuncius venit a portu maris, indicans ab urbe Burdegalensi adesse navim, quae habeat quadraginta olei modios, ab amicis ejus viro Dei missos. Atque ita cum prophetiae spiritu foecundavit eum Deus oleo laetitiae prae consortibus ejus. Alio quoque tempore cum ejusmodi liquore lucernae fratrum indigerent, beato viro Domino instanter orante, ut ipsius munere fratrum inopia suppleretur: mane annunciavit ei monachus, mare grandem piscem mortuum ejecisse in litus. Ex illo pisce fratres triginta modios pinguedinis ad lucernas fovendas extraxere.

§ **27**. Alio tempore Pictavense territorium magna annone caritate infestante, vir Dei pro fratrum necessitate solicitus, attente in preces incubuit. Mane inveniunt fratres magnam vim piscium, mari antecedente, in litore haesisse. Ii pisces toto anno non solum fratribus solatio fuere, sed etiam permultis monasteriis et pauperibus praebuere alimoniam. Haerebant quandoque ad litus naves Britannicae, vento eas retardante, et interim nautae ex fame in discrimen adducebantur. Humanitate permotus vir Dei, jubet eis duo animalia et farinam atque panes dari: simulque cum fratribus orans pro eis Dominum, optatum eis ventum impetravit, cujus secundo flatu altera luce profecti sunt. Sedebat quodam die cum fratribus, et prophetico repletus spiritu: « Plane, inquit, fratres, gratias agamus Domino Jesu Christo. Propèdiem enim aderunt nobis e partibus transmarinis opportuna solatia. » Non multo post adventat quaedam Scotorum navis, diversis onusta mercibus, fratribus vestes et calceos abunde suppeditans.

§ **28**. Nostra quidem facultas tanta non est, ut ejus facta omnia commemorare possimus. Ille hoc potest, qui numerat multitudinem stellarum. Erat hoc illo praeclarum, ut quicquid aliis faciendum praedicaret, id ipse prius re ipsa praestaret. Erat multa in eo pietas, insignis humanitas et misericordia, prompta concionandi facultas, magna ingenii et intellectus perspicacia, in jejunando discretio, in colloquiis amabilis affabilitas, multus animi vigor, egregia hospitalitas. Erat redemptor captivorum, moerentium consolator, aedificator ecclesiarum. Permulti quoque ejus exemplis incitati, eum imitari nitebantur. Mendacium haud secus atque virus exitiale vitabat. Castitatem, sobrietatem, in omni opere bono perfectionem illius quis explicet? Semper in ore ejus Christus, semper in ejus pectore Spiritus Sanctus versabatur. Tandem flentibus populis, laetantibus Angelis, anima eximii sacerdotis tertiodecimo Calendas Septembris, e mundi hujus ludibriis migravit ad Christum, perceptura a Domino palmam gloriae sempiternae: Qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat in secula seculorum.

S. BERNARDI

CLARAEVALL. ABB. ET ECCL. DOCT.

VITA

QUINQUE LIBRIS DIGESTA

QUORUM 1um GUILLELMUS S. THEODERICI RHEM. PRIMO ABBAS, DEINDE SIGNIAC. MON. ET SANCTI COAEVUS CONSCRIPSIT; 2um ERNALDUS SIVE ARNALDUS ABB. BONAEVALLIS; TRESQUE RELIQUOS GAUFRIDUS BERNARDI NOTARIUS ET DEMUM ALTAECUMBAE IN ALLOBROGIS ABBAS.

Migr. anno 1153 — E Burgundia.

PROLOGUS *Auct. Lib. I.* Scripturus servi tui vitam ad honorem nominis tui, prout tu dederis Domine Deus, ipsius, per quem Ecclesiam nostri temporis in antiquum Apostolicae gratiae et virtutis decus voluisti reflorere, eum invoco adjutorem, quem jam olim habeo incentorem ad amorem tuum. Quis enim de amore tuo quantulumcumque spiraculum vitae habens, et videns testimonium gloriae et honoris tui tam praeclarum, et tam fidele, temporibus nostris mundo insolitum effulsisse, non agat et satagat, non det operam quantamcumque potuerit, ne lumen a te accensum, tuorum quempiam lateat: sed quantum humano fieri stylo potest, quod melius ipse tamen per virtutem operum facis, manifestatum et exaltatum luceat omnibus qui in domo tua sunt? In quo cum ego jam olim vellem, prout possem, qualecumque ministerium agere vicis meae, seu timore, seu verecundiâ prohibitus sum usque adhuc: modo quidem supra me judicans esse dignitatem materiae, et dignioribus opificibus reservandam: modo etiam post obitum ejus, quasi supervicturus ei, melius hoc et competentius deliberans actitandum: cum jam homo non gravaretur laudibus, et tutius id fieret, cum jam securus esset a conturbatione hominum et contradictione linguarum. At ille vigens et valens, quanto infirmior corpore, tanto fortior fit et potens, non cessans agere digna memoriae, et magna majoribus semper accumulans, quae ipso tacente scriptorem requirant...

Sed et fratrum quorumdam pia benevolentia plurimum ad hoc me impellit et cohortatur: qui cum viro Dei jugiter assistunt, omnia ejus noverunt: ingerentes quaedam diligenti inquisitione investigata, plura etiam, quibus, cum fierent, interfuerunt, et viderunt et audierunt. Qui cum multa suggerant et preclara, quae per servum suum Deus, ipsis praesentibus, operatur, et nota

eorum religio et schola magisterii ab omni me liberet suspicione falsi: adhuc etiam ad testimonium sibi asciscunt probabilium auctoritatem personarum, Episcoporum, clericorum, monachorum: quibus fidem non adhibere nulli fidelium licet: quamquam id superflue dixerim, cum totus ea noverit mundus, et virtutes ejus narret omnis Ecclesia sanctorum *... Metiens tamen memetipsum et meipsum comparans mihi, nequaquam totam vitam viri Dei suscepi digerendam: sed ex parte, experimenta scilicet aliqua viventis et loquentis in eo Christi, opera quaedam exterioris cum hominibus conversationis ejus, quae de ipso viderunt, quibus hoc datum est, et nos quoque ex parte vidimus et audivimus, et manus nostrae contrectaverunt... Non invisibilem illam vitam viventis et loquentis in eo Christi enarrare proposui: sed exteriora quaedam vitae ipsius experimenta, de puritate interioris sanctitatis et invisibilis conscientiae, per opera exterioris hominis, ad sensus hominis exteriores micantia: quae sicut omnibus scire, sic etiam quibuslibet utcumque scribere in promptu est: praesertim cum nec ipsa quasi accuratius digerenda, sed saltem in unum congerenda et reponenda susceperim, nec edenda vivente ipso, sicut nec scribuntur ipso sciente. Confido autem in Domino, quoniam post nos et post obitum ejus exurgent, qui melius ac dignius perficient, quod nos conati sumus: qui etiam exteriora interioribus comparare poterunt, et pretiosam in conspectu Domini mortem ejus, vitae similem continuare scribendo, et de vita mortem, et de morte vitam commendare. Jam ergo, juvante Domino, propositum aggrediamur.

Liber I. § 1. Bernardus ergo Burgundiae oppido oriundus fuit, parentibus claris secundum dignitatem seculi, sed dignioribus ac nobilioribus secundum Christianae religionis pietatem. Pater ejus Tesselmus (*a*), vir antiquae et legitimae militiae fuit, cultor Dei, justitiae tenax. Evangelicam namque secundum instituta Praecursoris Domini, militiam agens, neminem concutiebat, nemini faciebat calumniam, contentus stipendiis suis, quibus ad omne opus bonum abundabat: et sic consilio et armis serviebat dominis suis temporalibus, ut etiam Domino Deo suo non negligeret reddere quod debebat. Mater Aleth, ex castro, cui nomen Mons Barrus, et ipsa in ordine suo Apostolicam regulam tenens, subdita viro, sub eo secundum timorem Dei domum suam regebat, operibus misericordiae insistens, et filios enutriens in omni disciplina. Septem quippe liberos genuit, non tam viro suo, quam Deo: sex mares, foeminam unam: mares omnes monachos futuros, et foeminam sanctimonialem. Deo namque, ut dictum est, non seculo generans, singulos mox ut partu ediderat,

* Vix quisquam (ait Mabillonius) Sanctorum est, qui tot rerum suarum gestarum praecones, tamque eximios et probatae fidei scriptores habuerit.

(*a*) Sive Tuscelinus Fontanae, proximi Divioni (*Dijon*), nobili Burgundiae Ducum sedi, castri, non incola modo erat, sed dominus.

ipsa manibus propriis Domino offerebat. Propter quod etiam alienis uberibus nutriendos committere illustris foemina refugiebat, quasi cum lacte materno, materni quodammodo boni infundens eis naturam. Cum autem crevissent, quamdiu sub manu ejus erant, erèmo magis, quam curiae, nutriebat, non patiens delicatioribus assuescere cibis, sed grossioribus et communibus assuefaciens, et sic eos praeparans et instituens, Domino inspirante, quasi continuo ad eremum transmittendos.

§ 2. Haec cum in ordine generandorum filiorum, tertium Bernardum haberet in utero, somnium vidit praesagium futurorum, catellum scilicet candidum totum, in dorso rufum et latrantem, se in utero habere. Super quo territa vehementer, cum religiosum quemdam virum consuluisset, continuo ille spiritum prophetiae concipiens, quo David de sanctis praedicatoribus Domino dixit, *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso* (*Psal.* 67), trepidanti et anxiae respondit: Ne timeas: bene res agitur. Optimi catuli mater eris, et qui domus Dei custos futurus, magnos pro ea contra inimicos fidei editurus est latratus. Erit enim egregius praedicator, et tamquam bonus canis, gratiâ linguae medicinalis, in multis multos morbos curaturus est animarum. Quo responso mulier pia et fidelis quasi a Deo suscepto, laeta efficitur, et jam tunc in amorem nondum nati tota transfunditur, cogitans eum sacris literis erudiendum tradere, secundum modum visionis et interpretationis, qua ei de illo tam sublimia deitatis dona promittebantur. Quod et factum est. Mox enim, ut felici partu edidit, non modo obtulit Deo, sicut de aliis agere consueverat: sed sicut legitur de sancta Anna matre Samuelis, quae petitum a Domino et acceptum filium, in tabernaculo ejus destinavit perpetuo serviturum: sic et ipsa eum in Ecclesia Dei acceptabile obtulit munus. Unde et quo citius id potuit fieri, in ecclesia Castellionis, quae postmodum, ipsius Bernardi ope, a seculari conversatione in ordinem regularium canonicorum sublimata cognoscitur, magistris literarum tradens erudiendum: egit quicquid potuit, ut in eis proficeret. Puer autem et gratiâ plenus, et ingenio naturali pollens, cito in hoc, matris desiderium implevit. Nam in literarum quidem studio supra aetatem et prae coaëtaneis suis proficiebat: sed in rebus secularibus jam mortificationem futurae perfectionis velut naturaliter inchoabat. Erat quippe simplicissimus in secularibus, amans habitare secum, et publicum fùgitans, mire charitativus, parentibus obediens et subditus, omnibus benignus et gratus: et domi simplex et quietus, foris rarus, et ultra, quam credi possit, verecundus, et nusquam multum loqui amans, Deo devotus, ut puram sibi pueritiam suam conservaret: literarum etiam studio deditus, per quas in Scripturis Deum disceret et cognosceret. In quo quantum in brevi profecerit, et

quam perspicacem in discernendo induerit sensum, ex eo, quod subjungimus, adverti potest.

§ 3. Cum adhuc puerulus gravi capitis dolore vexaretur, decidit in lectum. Adducta autem ad eum est muliercula, quasi dolorem mitigatura carminibus. Quam cum ille appropinquantem sentiret cum carminalibus instrumentis, quibus hominibus de vulgo illudere consueverat, cum indignatione magna exclàmans, a se repulit et abjecit. Nec defuit misericordia divina bono zelo sancti pueri: sed continuo sensit virtutem, et in ipso impetu spiritus surgens, ab omni dolore se liberatum esse cognovit. Ex quo cum non parum in fide proficeret, adjecit ei Dominus apparere, ut olim puero Samueli in Silo, et manifestare illi gloriam suam. Aderat namque solemnis illa nox nativitatis Dominicae, et ad solemnes vigilias, omnes, ut moris est, parabantur. Cumque celebranda nocturni officii hora aliquantisper protelaretur, contigit, sedentem expectantemque Bernardum cum caeteris, inclinato capite paululum soporari. Affuit ilico puero suo se revelans pueri Jesu sancta nativitas, tenerae fidei suggerens incrementa, et divinae in eo inchoans mysteria contemplationis. Apparuit enim ei velut denuo procedens sponsus de thalamo suo: apparuit ei quasi iterum ante oculos nascens ex utero matris virginis Verbum infans, speciosus formâ prae filiis hominum, et pueruli sancti in se rapiens minime pueriles affectus. Persuasum est autem animo ejus, et nobis nonnumquam dicere consuevit, quod eam credat fuisse horam Dominicae nativitatis. Sed facile est advertere his, qui ejus auditorium frequentaverunt, in quanta benedictione ea horâ praevenerit eum Dominus, cum usque hodie in his quae ad illud pertinent sacramentum, sicut ipse quoque fatetur, et sensus ei profundior, et sermo copiosior suppetere videatur. Unde et postmodum in laudem ejusdem Genitricis et Geniti, et sanctae ejus nativitatis, insigne edidit opusculum, inter initia operum suorum seu tractatuum, quos postmodum plures invenitur edidisse, sumpta materiâ ex eo Evangelii loco, ubi legitur: *Missus est Angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilaeae*, et caetera, quae ibi sequuntur.

§ 4. Neque illud tacendum, quod ab ipsis jam puerilibus annis, si quos poterat nummos habere, clandestinas eleemosynas faciens, et verecundiae suae morem gerebat, et pro aetate, immo supra aetatem, pietatis opera sectabatur. Cum autem post hoc aliquanto tempore devoluto, proficiens aetate et gratiâ apud Deum et homines, puer Bernardus de pueritia transiret in adolescentiam, mater ejus liberis feliciter et fideliter educatis, et vias seculi ingredientibus, quasi peractis omnibus quae sua erant, feliciter migravit ad Dominum. De qua nequaquam praetereundum est, quod cum multo tempore vixisset cum viro suo honeste et juste secundum justitias et honestates seculi hujus, et legem

fidemque conjugii, et per aliquot ante obitum suum annos, in eo ad quod filios suos nutrire videbatur, prout potuit, et licuit mulieri sub viri potestate constitutae, omnes ipsa praevenit. Etenim in domo sua et in professione conjugali, et in medio seculi, eremiticam seu monasticam vitam non parvo tempore visa est aemulari, in victus parcitate, in vilitate vestitus, delicias et pompas seculi a se abdicando, ab actibus et curis secularibus, inquantum poterat, se subtrahendo, insistendo jejuniis, vigiliis et orationibus, et quod minus professionis assumptae habebat, eleemosynis et diversis operibus misericordiae redimendo. In quo de die in diem proficiens, ad extrema devenit, et perficienda in futuro, in eo in quo profecit, de seculo migravit. Obdormivit autem psallentibus clericis qui convenerant, et ipsa pariter psallens: ut in extremis quoque, cum jam vox ejus audiri non posset, adhuc moveri labia viderentur, et palpitans lingua Dominum confiteri. Demum inter litaniae supplicationes, cum diceretur, Per passionem et Crucem tuam libera eam Domine: elevans manum suam, signavit se, et emisit spiritum, ita ut manum non posset deponere quam levavit.

§ **5**. Ex hoc Bernardus suo jam more, suo jure victitare incipiens, eleganti corpore, grata facie praeeminens, suavissimis ornatus moribus, acri ingenio praeditus, et acceptabili pollens eloquio, magnae spei adolescens praedicabatur. Cui tamquam ingredienti seculum, plures se viae seculi ipsius offerre coeperunt, et omnes assurgere prosperitates vitae hujus, et magnae spes undique arridere. Obsidebant autem benignum juvenis animum, sodalium dissimiles mores, et amicitiae procellosae, similem sibi facere gestientes: quae si ei dulcescere perstitissent, necesse erat amarescere illi, quod in hac vita dulcius cordi ejus insederat, castitatis amorem. Cui praecipue invidens còluber tortuosus, spargebat laqueos tentationum, ac variis occursibus calcaneo ejus insidiabatur. Unde cum aliquando matrona quaedam, pulchritudine, divitiis, cultu et aliis hujusmodi iritamentis concupiscentiae et peccati praecellens, in secretiori domus cubiculo eum aggressa, pertraheret ad peccatum, ille eam lenibus verbis demulcens, donec e manibus ejus et amplexibus elaberetur, fugit et evasit, et in medio ignis non est aestuatus. Altera autem vice, cum curiosius adspiciendo, defixos in quamdam oculos aliquamdiu tenuisset, continuo ad se reversus, et de semetipso erubescens apud semetipsum, in seipsum ultor severissimus exarsit. Stagno siquidem gelidarum aquarum, quod in proximo erat, collo tenus insiliens, tamdiu inibi permansit, donec pene exanguis effectus, per virtutem gratiae cooperantis, etiam a calore carnalis concupiscentiae totus refriguit: induens illum castitatis affectum, quem induerat qui dicebat: *Pepigi foedus cum oculis meis, ut ne quidem cogitarem de virgine* (*Job* XXXI).

§ **6**. Circa idem tempus, instinctu daemonis, in lectum

dormientis injecta est lasciviens puella. Quam ille sentiens, cum omni pace et silentio partem ei lectuli, quam occupaverat, cessit, et in latus alterum se convertit, atque dormivit. Misera vero illa aliquamdiu jacuit, sustinens et expectans, et deinde palpans et stimulans, demum etiam unguibus eum lacerans et cruentans. Novissime cum immobilis ille persisteret, illa, licet impudentissima esset, erubuit, et horrore ingenti atque admiratione perfusa, relicto eo, surgens aufugit. Contigit item, ut cum sociis aliquot apud matronam aliquam Bernardus hospitaretur. Considerans autem mulier adolescentem decorum adspectu, capta est laqueo oculorum suorum, et in concupiscentiam ejus exarsit. Cumque, tamquam honoratiori omnium, seorsum fecisset ei lectulum praeparari, surgens ipsa de nocte, impudenter accessit ad eum. Quam Bernardus sentiens, nec consilii inops, clamare coepit: Latrones, latrones. Ad quam vocem fugit mulier, familia omnis exurgit, lucerna accenditur, latro quaeritur, sed minime invenitur. Ad lectulos singuli redeunt, et fit silentium, fiunt tenebrae sicut prius: pausant caeteri, sed non illa misera requiescit. Exurgit denuo, et Bernardi lectulum petit: sed denuo ille proclamat: Latrones, latrones. Quaeritur iterum latro, latet iterum, nec ab eo, qui solus noverat, publicatur. Usque tertio improba mulier sic repulsa, vix tandem, sive metu, sive desperatione victa, cessavit. Cum autem die sequenti iter agerent, arguentes Bernardum socii, curnam toties una voce latrones somniaverit, perquirebant. Quibus ille: «Veraciter, *inquit*, latro aderat: quia quod mihi pretiosius est in hac vita, castitatem videlicet, hospita nitebatur mihi auferre, irreparabilem utique thesaurum, atque incomparabilem.»

§ 7. Inter haec tamen cogitans et perpendens, quod vulgo dicitur, Non est tutum diu cohabitare serpenti, fugam meditari coepit. Videbat enim mundum istum et principem ejus exterius sibi multa offerentem, multa promittentem, et magnas res, spes majores, sed fallaces omnes, et vanitates vanitatum: veritatem vero ipsam interitus jugiter audiebat clamantem, et dicentem: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* (*Matth.* XI). *Tollite jugum meum super vos, et invenietis requiem animabus vestris.* Perfectius vero relinquere deliberans, coepit inquirere et investigare, ubi certius et purius inveniret requiem animae suae sub jugo Christi. Inquirenti autem, prima, quae animo ejus insideret, occurrit Cistertii (*a*) innovatae monasticae religionis nova plantatio, messis multa, sed operariis indigens: cum vix adhuc aliquis conversionis gratiâ declinaret illuc, ob nimiam vitae ipsius et paupertatis austeritatem. Quae tamen cum

(*a*) CISTERCIUM (*Citeaux*), silvae, archicoenobium sub regula S. Benedicti, in Dioecesi Cabilonensi in Burgundia (*Châlons-sur-Saône*, distinguenda ab homonyma urbe cui adjunctum *sur-Marne* in Campania, lat. Catalaunum). Fundatorum habuit S. Robertum, de quo Surius, Vol. IV, p. 668.

animum vere Deum quaerentem minime terrèrent, posthabita omni haesitatione ac timore, illuc vertit intentionem: posse se aestimans omnino ibi delitescere, et abscondi in abscondito faciei Dei ab omni conturbatione hominum: maximeque ad effugium vanitatis, seu de seculari generositate, seu de acrioris ingenii gratia, seu forte de alicujus nomine sanctitatis.

§ 8. Ubi vero de conversione tractantem fratres ejus et qui carnaliter eum diligebant, persenserunt, id omnibus modis agere coeperunt, ut animum ejus ad studium possent divertere literarum, et amore scientiae secularis, seculo arctius implicarent. Qua nimirum suggestione, sicut fateri solet, propèmodum retardati fuerant gressus ejus: sed matris sanctae memoria, importune animo juvenis instabat, ita ut saepius sibi occurrentem videre videretur, conquerentem et improperantem, quia non ad hujusmodi nugacitatem tam tenere educaverat, et non in hac spe erudierat eum. Demum cum aliquando ad fratres pergeret, in obsidione castri, quod Grancejum dicitur, cum Duce Burgundiae constitutos, coepit in hujusmodi cogitatione vehementius anxiari: inventàque in itinere medio ecclesiâ quadam, divertit: et ingressus, oravit cum multo imbre lacrymarum, expandens manus in coelum, et effundens sicut aquam cor suum ante conspectum Domini Dei sui. Ibi ergo firmatum est cor ejus. Nec vero surda aure percepit vocem dicentis: *Qui audit, dicat: Veni* (*Apoc.* XXII). Siquidem ab illa hora sicut ignis, qui combùrit sylvam, et sicut flamma combùrens montes, hincinde viciniora quaeque corripiens, postmodum in ulteriora progreditur: sic ignis, quem Dominus miserat in cor servi sui, volens ut arderet, primo quinque fratres ejus aggreditur, solo minimo ad conversionem minus habili, seniori patri ad solatium derelicto. Deinde cognatos, et notos, et socios, et amicos, etiam de quibuscumque poterat esse spes conversionis. Primus omnium Galdricus avunculus ejus absque dilatione aut haesitatione, pedibus, ut ajunt, ivit in sententiam nepotis, et consensum conversionis, vir honestus et potens in seculo, et in secularis militiae gloria nominatus, dominus castri in territorio Heduensi, quod Tuillium dicitur. Continuo etiam Bartholomaeus occurrens, junior caeteris fratribus, et necdum miles, sine difficultate eadem horâ salutaribus monitis dedit assensum. Porro Andreas Bernardo etiam ipse junior, novus eo tempore miles, verbum fratris difficilius admittebat, donec subito exclamavit: Video matrem meam. Visibiliter siquidem ei praesens apparuit, serena facie subridens et congratulans proposito filiorum. Ipse etiam continuo manus dedit, et de tyrone seculi, factus est miles Christi. Nec solus vidit Andreas tantorum matrem filiorum laetantem, sed confessus est et Bernardus, eamdem similiter se vidisse.

§ 9. Guido primogenitus fratrum, conjugio jam alligatus erat,

vir magnus, et magnopere in seculo radicatus. Hic primum paululum haesitans, sed continuo rem perpendens et recogitans, conversioni consensit, si tamen conjux annueret. Verum id quidem de juvencula nobili, et parvulas filias nutrienti, pene impossibile videbatur. At Bernardus de misericordia Domini spem concipiens certiorem, incunctanter ei spopondit, aut consensuram foeminam, aut celeriter morituram. Demum cum omnimodis illa renueret, et vir ejus magnanimus, immo ea jam praeventus virtute fidei, in qua postmodum excellenter emicuit, virile consilium, Domino inspirante, concepit: ut abjiciens quicquid habere videbatur in seculo, vitam institueret rusticanam, laborare scilicet manibus propriis, unde suam sustentaret et uxoris vitam, quam invitam dimittere non licebat. Interim supervenit Bernardus, qui undique alios atque alios colligebat discurrens. Nec mora: flagellatur praedicta uxor Guidonis graviter. Et agnoscens, quia grave sibi esset contra stimulum calcitrare, accersito Bernardo, veniam deprecatur, et prior ipsa conversionis petit assensum. Denique juxta morem ecclesiasticum separata a viro, interveniente pàrili voto castitatis, in coetum sanctimonialium transit foeminarum, religiose usque hodie serviens Deo.

§ **10**. Secundus natu post Guidonem, Gerardus erat * miles in armis strenuus, et magnae prudentiae, et benignitatis eximiae, et qui ab omnibus diligebatur. Qui caeteris, ut dictum est, primo auditu et prima die acquiescentibus, ut est mos sapientiae secularis, levitatem reputans, obstinato animo salubre consilium et fratris monita repellebat. Tum Bernardus, fide jam igneus, et fraternae charitatis zelo mirum exasperatus in modum: Scio, inquit, scio: quia sola vexatio dabit intellectum. Digitumque lateri ejus appònens, « Veniet, inquit, dies, et cito veniet, cum lancea lateri huic infixa, pèrvium faciet iter ad cor tuum consilio salutis tuae, quod aspernaris: et timebis quidem, sed minime morieris. » Sic dictum, sicque factum est. Paucissimi interpositis diebus, circumvallatus ab inimicis, captus et vulneratus, juxta verbum fratris, lanceam gestans ipsi lateri, eidemque infixam loco, trahebatur, et mortem quasi jam praesentem metuens, clamabat: Monachus sum, monachus sum cisterciensis. Nihilominus tamen captus et reclusus in custodia est. Vocatus est Bernardus per celerem nuncium, et acquievit aliquàtenus, ut veniret: « Sciebam, inquit, et praedixeram, quod foret ei durum contra stimulum calcitrare: nec tamen ad mortem ei vulnus hoc, sed ad vitam. » Et factum est ita. Siquidem de vulnere praeter spem cito convaluit: propositum vero seu votum, quod voverat, non mutavit. Cumque jam liber ab amore seculi, hostilibus adhuc vinculis teneretur, et hoc solum esset, quod conversionis ejus propositum retardaret, in hoc etiam cito affuit illi misericordia Dei.

* Vide praeclaram de eo scriptam a S. fratre funebrem orationem in Surii Vol. vi, p. 283.

Venit frater ejus, laborans ut erui posset, sed non profecit. Demum cum nec loqui ei permitteretur, accedens ad carcerem, clamavit: « Scito frater Gerarde, quia ituri sumus in proximo, et monasterium intraturi. Tu vero, quandòquidem exire non licet, hic monachus esto: sciens, quod vis et non potes, pro facto reputari. » Cumque Gerardus magis ac magis anxiaretur, paucis interpositis diebus, audivit vocem in somnis dicentem sibi: Hodie liberaberis. Percontanti modum, dictum est: Pater tuus et alius quidam te liberabunt.

§ 11. Erat autem factum Quadragesimae tempus. Circa vespertinam itaque diei horam cogitans quod audierat, compedes suas tetigit: et ecce ferrum ex parte crepuit in manu ejus, ut minus jam teneretur, et aliquatenus incedere posset. Sed quid ageret? Erat ostium obseratum, et pro foribus pauperum multitudo. Surrexit tamen, et non tam spe evadendi, quam taedio jacendi, seu curiositate tentandi, accedens ad ostium subterraneae domus, in qua vinctus et clausus erat, mox ut pessullum tetigit, sera tota inter manus ejus collapsa est, et ostium domus apertum. Exiens pedetentim, sicut homo compeditus, ad ecclesiam, ubi adhuc vespertina celebrabantur officia, pertendebat. Porro mendici, qui pro foribus domus adstabant, videntes quod fiebat, divinitus exterriti, in fugam conversi sunt, nihil clamantes. Cumque jam appropinquaret ecclesiae, egrediens quidam de familia domus captivitatis suae, germanus illius a quo custodiebatur, vidensque eum ad ecclesiam properantem: Tarde, inquit, Gerarde venisti. Expavescente illo: Festina, ait: adhuc superest, quod audias. Oculi quippe ejus tenebantur, nec prorsus, quid ageretur, agnoscebat. Sed ad altiores gradus ecclesiae cum data manu Gerardum sublevasset, introëunte illo ecclesiam, tunc demum, quid ageretur, agnovit: et conatus eum retinere, non potuit. Hoc ergo modo Gerardus a captivitate amoris seculi hujus, captivitate filiorum seculi liberatus, votum quod vovit, fideliter persolvit. In quo potissimum notum fecit Dominus, a quanta perfectione sanctae conversationis gratiam iste Dei famulus ceperit qui in ejus spiritu qui fecit quae ventura sunt, quod erat futurum videre potuit quasi jam factum. Praesentialiter quippe in latere fratris ejus lancea apparebat, quando digitum in loco applicuit vulneris mox futuri, sicut ipse postmodum confessus est nobis.

§ 12. Cum autem caeteri, ut diximus, fratres prima die in eodem essent cum Bernardo spiritu congregati, mane intrantibus eis ecclesiam, Apostolicum illud legebatur capitulum: *Fidelis est Deus, quia coepit in vobis opus bonum, ipse perficiet usque in diem Jesu Christi* (*Philipp.* I). Quod devotus juvenis haud secus accepit, quam si de coelo sonuisset. Exultans itaque jam spiritualis pater regeneratorum in Christo fratrum suorum, et manum Domini intelligens secum operantem, coepit ex hoc palam ubique

praedicationi insistere, et quoscumque poterat aggregare: coepit novum induere hominem, et cum quibus de literis seculi, seu de seculo ipso agere solebat, de seriis et conversione tractare: ostendens gaudia mundi fugitiva, vitae miserias, et celerem mortem, vitam, post mortem temporalem, sive in bonis, sive in malis perpetuam fore Quid multa? Quotquot ad hoc praeordinati erant, operante in eis gratiâ Dei et verbo virtutis ejus, et oratione et instantiâ servi ejus, primo cunctati, et deinde compuncti, alter post alterum credebant et consentiebant. Adjunctus est etiam ei dominus Hugo Matisconensis, nobilitate et probitate morum, possessionibus et divitiis seculi ampliatus. Qui hodie merito religionis suae et sanctitatis potius, quam nobilitatis seu divitiarum gratiâ, raptus a Pontiniacensi coenobio, quod ipse aedificavit, Antisiodorensi (*Auxerre*) Ecclesiae praeest merito et honore pontificis. Hic audiens de conversione socii et amici charissimi, flebat quasi perditum, quem seculo mortuum audiebat. Ubi autem primo data est utrique facultas mutui colloquii, post dissimiles lacrymas et gemitus dissimilium dolorum, verba verbis coeperunt conferri, et res rebus comparari. Cumque inter ipsa verba familiaris amicitiae Hugoni infunderetur spiritus veritatis, aliam jam faciem habere coeperunt verba mutuae collocutionis. Datis itaque dextris in sodalitium novae vitae, longe dignius veriusque facti sunt cor unum et anima una in Christo, quam in seculo ante fuerant.

§ **13**. Post paucos autem dies nunciatur Bernardo, subversum Hugonem ab aliis sociis, a proposito resilire. Opportunitate ergo inventa, quod magnus quidam Episcoporum conventus illis in partibus haberetur, festinat ut rèvocet pereuntem, iterumque parturiat. Observantes autem praedicti sodales et subversores Hugonis, viso eo, praedam ambiunt suam, et omnem ei loquendi àdimunt facultatem, omnem àditum interclùdunt. At ille cum loqui ei non posset, clamabat pro eo ad Dominum. Quo orante cum lacrymis, subita et vehemens inundatio pluviae mox erùpit. Consederant autem in campo, eo quod aër serenus esset, et nil tale sperarent. Dispersi ergo omnes ad repentinum imbrem, vicum proximum petunt. At Bernardus Hugonem tenens: Mecum, ait, sustinebis hujus pluviae guttas. Cumque soli remansissent, non fuerunt soli, sed Dominus fuit cum eis, reddens eis continuo et aëris et animi serenitatem. Ibi renovatum est foedus, et propositum confirmatum, quod non potuit deinceps violari.

§ **14**. Videbat ista peccator, et irascebatur: dentibus suis fremebat et tabescebat: justus autem confidens in Domino, gloriose de seculo triumphabat. Jamque eo publice et privatim praedicante, matres filios abscondebant, uxores detinebant maritos, amici amicos avertebant: quia voci ejus Spiritus Sanctus tantae dabat vocem virtutis, ut vix aliquem aliquis teneret affectus.

Crescente siquidem eorum numero, qui in hanc conversionis unanimitatem consenserant, sicut de primitivis Ecclesiae filiis legitur, multitudinis eorum erat cor unum et anima una in Domino, et habitabant unanimiter simul, nec quisquam aliorum audebat, se conjungere eis (*Ex Act.* IV *et* V). Erat enim Castellioni domus una propria et communis omnium, ubi conveniebant et cohabitabant et colloquebantur: quam vix ingredi aliquis audebat, qui non esset de coetu eorum. Sed et si quis intrabat, videns et audiens quae ibi gerebantur, sicut de christianis Corinthiis Apostolus dicit, omnibus quodammodo prophetantibus, convincebatur ab omnibus, dijudicabatur ab omnibus, et adorans Dominum, et confitens quod vere Deus esset in eis, aut ipse unanimitati eorum adhaerebat, aut recedens flebat semetipsum, illos autem beatificabat. Hoc enim illis temporibus et in illis partibus erat inauditum, ut alicujus adhuc in seculo commorantis conversio praesciretur. Ipsi vero quasi mensibus sex post primum propositum in habitu seculari stabant, ut perinde plures congregarentur, dum quorumdam negotia per id temporis expediebantur.

§ **15**. Cum autem jam suspecta inciperet esse multitudo, ne quem de numero eorum subriperet is qui tentat, placuit Deo super hoc, quod futurum esset, revelare. Adspiciebat enim quidam in visione noctis, et videbat quasi eos omnes consedisse in domo una, et per ordinem singulos quasi communicare de cibo quodam miri candoris et saporis. Quem caeteris omnibus optime suscipientibus, et cum gaudio magno, duos ex omni numero illo notabat a cibi illius salutaris participatione vacuos remansisse. Alter namque eorum nec sumebat: alter quidem sumere videbatur, sed tanquam minus caute sumeret, spargebatur; utrumque vero postea probavit eventus. Alter enim, priusquam ventum esset ad rem, conversus retrorsum, in seculum rediit: alter cum caeteris coepit quidem opus bonum, sed non bono fine conclusit. Vidi ego eum in seculo postea vagum et profugum a facie Domini, sicut Cain, quantum animadvertere potui, hominem humilimum, et miserabilis confusionis, et nimiae pusillanimitatis. Qui tamen in ultimis Claravallem rediit, infirmitate corporis et inopia cogente, cum homo bene natus, ab omnibus cognatis et amicis projiceretur: ibique proprietati renuncians, sed non omnino propriae voluntati, obiit non quidem intus, ut frater et domesticus: sed foris, misericordiam postulans, sicut pauper et mendicus. Jam vero adveniente die reddendi voti, et complendi desiderii, egressus est de domo paterna Bernardus, pater fratrum suorum, cum frátribus suis, filiis suis spiritualibus, quos verbo vitae Christo regeneraverat. Cumque exirent de mansione Guidonis primogeniti, quae Fontanae dicebatur, Guido videns Nivardum fratrem suum minimum in platea puerum cum pueris aliis: Eja, inquit, frater Nivarde, ad te solum respicit omnis terra possessionis

nostrae. Ad quod puer non pueriliter motus: « Vobis ergo, inquit, coelum, et mihi terra? Non ex aequo divisio haec facta est *. » Quo dicto, abeuntibus illis, tunc quidem domi cum patre remansit: sed modico post evoluto tempore, fratres secutus, nec a patre, nec a propinquis seu amicis potuit detineri. Supererat de domo illa Deo dicata pater senior, cum filia, de quibus etiam suo loco dicemus.

§ **16**. Eo tempore novellus et pusillus grex Cisterciensis, sub Abbate degens viro venerabili Stephano **, cum jam graviter ei esse taedio inciperet paucitas sua, et omnis spes posteritatis decideret, in quam sanctae illius paupertatis haereditas transfunderetur, venerantibus omnibus in eis vitae sanctitatem, sed refugientibus austeritatem: repente divina hac visitatione tam laeta, tam insperata, tam subita laetificatus est, ut in die illa responsum hoc a Spiritu Sancto accepisse sibi domus illa videretur: *Laetare sterilis, quae non paris: erumpe et clama, quae non parturis: quia multi filii desertae magis, quam ejus quae habet virum* (*Is.* LIV): de quibus postmodum visura es filios filiorum usque in multas generationes. Nam anno priore uni ex eisdem Cisterciensibus primis fratribus in extremo jam posito, apparuit innumera hominum multitudo prope basilicam, ad fontem lavans vestimenta sua: et in ipsa visione dictum est ei, quia fons Ennon vocaretur. Quod cum indicasset Abbati, intellexit protinus vir magnificus divinam consolationem: et multum quidem jam tunc de promissione, sed plurimum postea de exhibitione laetatus, egit gratias Deo per Jesum Christum.

§ **17**. Anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo tertiodecimo, a constitutione domus Cisterciensis quintodecimo, servus Dei Bernardus annos natus circiter vigintitres, Cistercium ingressus cum sociis ferme triginta, sub Abbate Stephano suavi jugo Christi collum submisit. Ab illa autem die dedit Dominus benedictionem, et vinea illa Domini Sabaoth dedit fructum suum, extendens palmites suos usque ad mare, et ultra mare propagines ejus. Quia vero ex praedictis sociis ejus, uxorati aliqui fuerant, et uxores quoque cum viris idem votum sacrae conversationis inierant: per ipsius solicitudinem aedificatum eis coenobium sanctimonialium foeminarum, quod Villetum dicitur, in Lingonensi (*Langres*) dioecesi, Domino cooperante, magnifice satis excrevit, usque hodie religionis opinione celeberrimum, et personis ac possessionibus dilatatum: sed et propagatum jam per loca alia, et non cessans adhuc ampliorem facere fructum. Haec quidem fuere viri Dei conversionis sancta principia.

§ **18**. Conversationis autem ejus insignia, quomodo vitam

* Nota egregium pueri responsum, quo spretis saeculi divitiis majoribus natu fratribus Religionem capessentibus, sancte invidet.
** De hoc S. Abb. Stephano egimus in MARTYROL. ILLUSTR. XVII Apr., p. 330; illic plura quae huc faciunt, reperies.

Angelicam gerens in terris vixit, neminem enarrare posse puto, qui non vivat de spiritu, de quo ille vixit. Solius quippe donantis et accipientis est nosse, quantum mox in conversionis exordio praevenerit eum Dominus in benedictionibus dulcedinis suae, et quanta repleverit gratiâ electionis, quomodo ab ubertate domus suae inebriaverit eum. Ingressus est autem domum illam intentione ibidem moriendi a memoria hominum, et spe delitescendi et latendi, tanquam vas perditum, Domino aliter disponente, et eum sibi in vas electionis praeparante: et non solum ad ordinem monasticum confortandum ac dilatandum, sed ad portandum nomen suum coram gentibus et regibus, et usque ad extremum terrae. Ipse vero de se nil tale aestimans aut cogitans, potius ad custodiam cordis et oris sui et propositi constantiam, hoc semper in corde, frequenter etiam in ore habebat: *Bernarde, Bernarde, ad quid venisti?* Et sicut de Domino legitur, quia *coepit Jesus facere et docere* (*Actor.* I), a prima die ingressus sui in cellam novitiorum, ipse coepit agere in semetipso, quod erat alios docturus.

§ **19**. Postmodum enim, cum jam Claraevallis Abbas ordinatus esset, adventantibus novitiis et festinantibus ingredi, audire eum soliti sumus praedicantem et dicentem: « Si ad ea, quae intus sunt, festinatis: hic foris dimittite corpora, quae de seculo attulistis. Soli spiritus ingrediantur: caro non prodest quicquam. » Quod tamen novitiis, ad novitatem verbi perterritis, parcens teneritudini eorum, clementius exponendo, dicebat carnalem concupiscentiam foris dimittendam. Ipse autem cum novitius esset, in nullo sibi parcens, instabat omnimodis mortificare non solum concupiscentias carnis, quae per sensus corporis fiunt, sed et sensus per quos fiunt. Cum enim jam interiore sensu illuminati, amoris dulcius ac frequentius sentire inciperent desursum spirantem sibi suavitatem, sensui illi interiori timens a sensibus corporis, vix tantum eis permittebat quantum sufficeret ad exterioris cum hominibus conversationis societatem. Quod cum continui usus instantiâ in consuetudinem mitteret, consuetudo ei ipsa quodammodo vertebatur in naturam: totusque absorptus in spiritum, saepe tota in Deum directa intentione spiritali, tota occupata memoriâ, videns non videbat, audiens non audiebat: nil sapiebat gustanti: vix aliquid sensu aliquo corporis sentiebat. Jam quippe annum integrum exegerat in cella novitiorum, cum exiens inde ignoraret, utrum adhuc desuper celata esset domus ipsa. Multo tempore frequentaverat intrans domum ecclesiae, cum in ejus capite unam tantum esse fenestram arbitraretur.

§ **20**. Curiositatis enim sensu mortificato, nil hujusmodi advertebat: vel si forte aliquando eum contingebat videre, memoriâ, ut dictum est, alibi occupata, non sentiebat. Sine memoria quippe sensus sentientis nullus est. Natura quoque in eo non dissentiebat a gratia. Naturaliter enim jam ab initio hoc erat homo iste,

quod legitur: *Puer eram ingeniosus, et sortitus sum animam bonam: et cum magis essem bonus, veni ad corpus incoinquinatum* (*Sap*. VIII). Ad contemplanda quippe spiritualia quaeque seu divina, cum gratia spirituali, naturali quadam virtute pollebat ingenii: sortitusque in hoc etiam erat animam bonam, sensualitatem non curiose lascivam, nec superbe rebellem: sed congaudentem spiritualibus studiis, et in eis, quae ad Deum sunt, sponte subditam spiritui et servientem. Corpus etiam nullius unquam contaminatum consensu flagitii, etsi neglectum minus curaretur, quam oportebat, ad serviendum spiritui in servitio Dei aptissimum instrumentum. Sed cum caro in eo ex dono praevenientis gratiae, et adjutorio subsequentis naturae, et usu bono spiritualis disciplinae, vix jam aliquid concupisceret adversus spiritum, hoc est, quod spiritum laederet: spiritus supra vires, supra virtutem carnis ac sanguinis, tanta adversus carnes concupiscebat, ut infirmum animal cadens sub onere usque in hanc diem non adjiciat ut resurgat.

§ 21. Quid enim dicam de somno, qui in caeteris hominibus solet esse refectio laborum, et sensuum aut mentium recreatio? ex tunc usque hodie vigilat ultra possibilitatem humanam. Aliquando dormit, sed somno tenuissimo, et qui nulli hominum, praeter ipsum, qualemcumque refectionem conferre posset. Nullum enim tempus magis se perdere conqueri solet, quam quo dormit: idoneam satis reputans comparationem mortis et somni: ut sic dormientes videantur mortui apud homines, quomodo apud Deum mortui dormientes. Unde etiam si quem forte religiosum in dormiendo seu durius stertentem audierit, seu minus composite viderit jacentem, patienter vix ferre potest, sed carnaliter eum seu saeculariter dormire causatur. In ipso namque tenuem victum tenuis somnus comitatur. In neutro enim ullam indulget corpori suo satietatem, nisi quod in utroque sumpsisse aliquid, sat ei est. Quantum enim ad vigilias vigiliarum ei modus est, non totam noctem ducere insomnem. Porro ad comedendum usque hodie vix aliquando voluptate trahitur appetitus, sed solo timore defectus. Etenim comesturus, prius quam còmedat, sola cibi memoria satur est. Sic accedit ad sumendum cibum, quasi ad tormentum. A primo siquidem conversionis suae anno, seu egressionis de cella novitiorum, natura ejus cum tenerae nimis semper et delicatae complexionis fuisset, jejuniis multis et vigiliis, frigore et labore, durioribus et continuis exercitiis attrita, corrupto stomacho, crudum continuo per os solet rejicere quod ingeritur. Quod si quid naturali decoctione digestum transfunditur ad inferiora, ibi nihilominus partibus illis corporis non minoribus infirmitatum incommodis obsessis, non nisi cum gravi tormento egreditur. Si quid autem residuum est, ipsum est alimentum corporis ejus qualecumque, non tam ad vitam sustentandam, quam ad

differendam mortem. Semper autem post cibum quasi pensare solitus est, quantum comederit. Si aliquando ad modicum mensuram solitam excessisse se deprehenderit, impune abire non patitur. Sed et usus parsimoniae sic ei in naturam versus est, ut etsi aliquando corporalis sibi cujuslibet refectionis plus aliquid solito velit indulgere, non possit.

§ 22. Sic autem ab initio fuit inter novitios novitius, monachus inter monachos, spiritu validus, corpore infirmus, nil indulgentiae circa corporis quietem seu refectionem, nil remissionis de communi labore vel opere sibi fieri aliquando acquiescens. Caeteros namque, sanctos esse arbitrabatur et perfectos: se vero, sicut novitium et incipientem, nequaquam emeritorum perfectorumque indulgentiis et remissionibus indigere, sed fervore novitio, et ordinis districtione, et rigore disciplinae. Propter quod communis vitae seu conversationis ferventissimus aemulator cum opus manuum aliquot fratres actitarent, quod seu minor usus ei, seu imperitia denegabat: fodiendo, seu ligna caedendo, et propriis humeris deportando, vel quibuslibet laboribus aeque laboriosis illud redimebat. Ubi vero viri deficiebant, ad viliora quaeque opera confugiens, laborem humilitate compensabat, et mirum in modum is, qui tantam in contemplatione rerum spiritualium ac divinarum acceperat gratiam, circa talia non solum occupari patiebatur, sed et plurimum delectabatur. Sed mortificata, ut dictum est, sensualitate, cujus seu curiositate, seu infirmitate, in hujusmodi laborum corporalium distractionibus, perfectorum etiam quorumque mentes saepe necesse est, etsi non intentione, certe memoriâ et cogitatione, ab interiore unitate spiritus aliquam pati dissolutionem: ipse privilegio majoris gratiae, in virtute spiritus simul et totus quodammodo exterius laborabat, et totus interius Deo vacabat: in altero pascens conscientiam, in altero devotionem. Laboris ergo tempore, et semper intus orabat seu meditabatur, absque intermissione exterioris laboris: et exterius laborabat, absque jactura interioris suavitatis. Nam usque hodie quicquid in Scripturis valet, quicquid in eis spiritualiter sentit, maxime in sylvis et in agris meditando et orando se confitetur accepisse, et in hoc nullos aliquando se magistros habuisse, nisi quercus et fagos, joco illo suo gratioso inter amicos dicere solet. Quantum vero in Scripturis valeat, palam omnibus est, qui vel loquentem eum audire, vel aliqua quae scripsit, legere potuerunt.

§ 23. Messis tempore fratribus ad secandum cum fervore et gaudio sancti Spiritus occupatis, cum ipse quasi impotens et nescius laboris ipsius, sedere sibi et requiescere juberetur: admodum contristatus, ad orationem confugit, cum magnis lacrymis postulans a Deo donari sibi gratiam metendi. Nec fefellit simplicitas fidei, desiderium religiosi. Continuo namque, quod petiit,

impetravit. Et ex illo die in labore prae caeteris peritum se esse cum quadam jucunditate gratulatur, tanto in hoc opere devotior, quanto se in hoc ipso facultatem ex solo Dei dono reminiscitur accepisse. Feriatus autem ab hujusmodi labore vel opere, jugiter aut orabat, aut legebat, aut meditabatur. Ad orandum si se solitudo offerret, utebatur: sin autem, ubicumque seu apud se, seu in turba esset, solitudinem cordis ipse sibi efficiens, ubique solus erat. Canonicas autem Scripturas simpliciter ac seriatim libentius ac saepius legebat, nec ullis magis, quam ipsarum verbis eas intelligere se dicebat: et quicquid in eis divinae sibi elucebat veritatis aut virtutis, in primae sibi originis suae fonte magis, quam in decurrentibus expositionum rivis sapere testabatur. Sanctos tamen et orthodoxos earum expositores humiliter legens, nequaquam sensibus eorum suos sensus aequabat, sed subjiciebat formandos: et vestigiis eorum fideliter adhaerens, saepe de fonte, unde illi hauserant, et ipse bibebat. Inde est, quod plenus spiritu, quo omnis sacra Scriptura divinitus est inspirata, tam confidenter et utiliter ea usque hodie, sicut Apostolus dicit, utitur ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum: et dum praedicat verbum Dei, quicquid de ea affert in medium, sic patens et placens efficit, et circa id, unde agitur, efficax ad monendum, ut mirentur omnes, tam seculari, quam spirituali praediti doctrinâ, in verbis gratiae quae procedunt de ore ejus.

§ 24. Cum autem placuit ei, qui eum segregavit a seculo, et vocavit, ut ampliore gratiâ revelaret in eo gloriam suam, et multos filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum: misit in cor abbatis Stephani, ad aedificandum domum Claraevallis (*a*) mittere fratres ejus, et cum eis alios viros religiosos. Quibus abeuntibus, ipsum etiam dominum Bernardum praefecit Abbatem, mirantibus sane illis, tamquam maturis et strenuis, tam in religione, quam in seculo viris: et timentibus ei tum pro tenerioris aetate juventutis, tum pro corporis infirmitate, et minore usu exterioris occupationis. Erat autem Claraevallis locus in territorio Lingonensi, non longe a fluvio Alba (*l'Aube*), antiqua spelunca latronum: et antiquitus dicebatur *Vallis absynthialis* sive *amara*, seu propter abundantis ibi absynthii copiam, seu propter amaritudinem doloris, incidentium ibi in manus latronum. Ibi ergo in loco horroris et vastae solitudinis consederunt viri illi virtutis, facturi de spelunca latronum, templum Dei et domum orationis. Ubi simpliciter aliquanto tempore Deo servierunt in paupertate spiritus, in fame et siti, in frigore et nuditate, in vigiliis

(*a*) Claravallis (gall. *Clairvaux*), sancti regimine, virtutibus ac prodigiis adeo longe lateque nobilitata, a Nicolao Hacqueville in carmine de laudibus S. Bernardi sic describitur:

Abdita vallis erat mediis in montibus, alto
Et memore, et viridi tunc adoperta rubo.
Hanc alba irriguus mediam perlabitur amnis,
Fons tibi perpetuo munere donat aquam.

et angustiis multis. Pulmentaria saepius ex foliis fagi conficiebant. Panis instar prophetici illius, ex hordeo et milio et visia: ita ut aliquando religiosus vir quidam appositum sibi in hospitio, plorans ubertim, clam absportaverit, quasi pro miraculo omnibus ostendendum, quod inde viverent homines, et tales homines.

§ 25. At virum Dei minus ista movebant. Summa ei solicitudo de salute multorum, quae a prima die conversionis suae usque ad hoc tempus, tam singulariter sacrum illud pectus noscitur possidere, ut erga omnes animas maternum videatur gerere affectum. Erat ergo vehemens in praecordiis ejus, sancti desiderii et sanctae humilitatis conflictus. Modo enim seipsum dejiciens, fatebatur indignum per quem fructus aliquis proveniret: modo oblitus sui, aestuabat flagrantissimo ardore, ut nullam nisi ex multorum salute consolationem posse admittere videretur. Sane fiduciam charitas pariebat: sed eamdem castigabat humilitas. Contigit autem inter haec, ut aliquando temperius solito surgeret ad vigilias. Quibus peractis, cum usque ad matutinas laudes superesset intervallum, egressus foras, et loca vicina circumiens, orabat Deum, ut acceptum haberet obsequium suum et fratrum suorum: et in eo, quod diximus, spiritualis fructus desiderio constitutus, subito stans in ipsa oratione, modice interclusis oculis, vidit undique ex vicinis montibus tam infinitam diversi habitus et diversae conditionis hominum multitudinem in inferiorem vallem descendere, ut vallis ipsa capere non posset. Quod quid significaverit, jam manifestum est. Hac ergo vir Domini visione magnifice consolatur. Exhortatus est etiam fratres suos, commonens eos, de misericordia Dei nunquam desperare.

§ 26. Cum vero ante instantem hyemem Gerardus frater ejus, cellerarius domûs, apud eum durius quereretur, ad necessaria domûs et fratrum, multa deesse, nec habere se unde ea coëmeret, et urgente necessitate, jam nullam reciperet verborum consolationem: res autem in promptu non esset quae daretur; Vir Dei, quantum ad praesentes interim angustias sufficere posset, inquisivit. Ille vero undecim libras respondit. Tunc dimittens eum, ad orationem confugit. Post paululum vero rediens Gerardus, mulierem quamdam de Castellione, foris esse, et velle ei loqui nunciavit. Ad quam cum egrederetur, procidens ad pedes ejus eadem mulier, duodecim librarum benedictionem ei obtulit, orationum suffragia implorans viro suo periculose aegrotanti. Quam breviter allocutus, dimisit a se: Vade, inquiens, sanum invenies virum tuum. Illa vero abiens in domum suam, sicut audierat, sic invenit. Abbas vero consolans pusillanimitatem cellerarii sui, ad sustinendum Dominum decaetero reddidit fortiorem. Nec tamen semel ei hoc contigisse, certum est: sed saepe, cum hujusmodi necessitas instaret, repente unde non sperabatur,

auxilium ei a Domino affuisse. Propter quod viri prudentes, intelligentes manum Domini esse cum eo, teneritudinem mentis ejus, a deliciis paradisi nuper egressae, rerum exteriorum solicitudine gravare cavebant, eas ipsi intra semetipsos, ut poterant, digerentes, et tantummodo de interioribus conscientiis suis, et causa animarum suarum eum consulentes.

§ 27. In quo tamen pene hoc eis contigit, quod filiis Israël legimus olim de Moyse contigisse, cum diu conversatus cum Domino in monte Sina, et de caligine nubis regrederetur et descenderet ad populum, et ex colloquio Domini facies ejus cornuta appareret et terribilis, adeo ut fugeret populus ab eo. Egressus enim vir ille sanctus a facie Domini, qua in solitudine Cistertii, et sublimioris altitudine contemplationis in silentio aliquamdiu fruitus erat, quasi de coelo afferens inter homines miraculum quoddam conquisitae sibi apud Deum plusquam humanae puritatis, homines quos regere, et inter quos conversari veniebat, pene omnes a se absterruit. Siquando namque de spiritalibus et aedificatione animarum sermonem ad eos habebat, loquebatur hominibus linguâ Angelorum, et vix intelligebatur. Maxime autem in his, quae ad mores hominum pertinebant, ex abundantia cordis sui tam sublimia eis proponebat, tam perfecta exigebat ab eis, ut durus videretur sermo: intantum non capiebant quae dicebantur. Rursum cum singulatim audiret eos confitentes sibi, et semetipsos accusantes super diversis illusionibus cogitationum communium humanarum, quas nullus in carne vivens homo penitus vitare potest: hoc potissimum fuit, in quo luci illi ad tenebras illas conventio esse non potuit, scilicet quod homines inveniebat, quos in hac parte Angelos aestimabat. Angelicam enim magna ex parte degustans puritatem, et ex conscientia jam olim acceptae gratiae a Deo singularis simplicitatis, praejudicans universae conditioni humanae fragilitatis, in tentationes seu inquinationes cogitationum harum nullum religiosum virum posse incidere, vel si incideret, vere religiosum esse non aestimabat.

§ 28. Sed viri vere religiosi et pie prudentes, et in praedicatione sermonum ejus venerabantur etiam quae non capiebant, et in confessionibus suis, licet ad novum stuperent auditum, eo quod seminarium quoddam desperationis praeferre videretur infirmis, tamen juxta sententiam sancti Job, nefas putabant contradicere sermonibus sancti: non excusantes, sed accusantes infirmitatem suam in conspectu hominis Dei, in quo nemo vivens justificari potest in conspectu Dei. Unde factum est, ut fieret magistra magistri, pia humilitas discipulorum. Cum enim ad nutum arguentis humiliarentur, qui arguebantur: coepit etiam spirituali magistro adversus fratres humiles et subjectos zelus suus esse suspectus, intantum, ut ipse jam potius accusaret ignorantiam suam, et

defleret necessitatem, quod silere non liceret, cum nesciret loqui: quod non tam alta ad homines, quam indigna hominibus loquendo, laederet conscientias auditorum: quod tam scrupulose perfectionem a fratribus simplicibus exigebat, in quo se nondum inveniret ipse perfectum. Cogitabat namque, eos multo meliora et viciniora saluti suae in silentio suo meditari, quam ab ipso audirent: devotius et efficacius salutem suam operari, quam ex ejus exemplo acciperent: ex praedicatione vero ejus scandalizari potius, quam aliquid concipere aedificationis.

§ **29**. Cumque super hoc vehementius conturbaretur et contristaretur, et diversae cogitationes ascenderent in cor ejus, post multos cogitationum fluctus et cruciatus cordis, decrevit ab exterioribus omnibus ad interiora sua recolligere se, ibique in solitudine cordis et secreto silentii continere, et praestolari Dominum, donec quocumque modo misericordiae suae super hoc ei suam revelaret voluntatem. Nec distulit misericordia Dei auxilium in tempore opportuno. Paucis siquidem diebus evolutis, vidit in visu noctis puerum, claritate quadam divina adstantem sibi, et magna auctoritate praecipientem fiducialiter loqui, quicquid ei suggereretur in apertione oris sui: quoniam non ipse esset qui loqueretur, sed Spiritus Sanctus qui loqueretur in eo. Et extunc manifestus in eo et per eum loquens Spiritus Sanctus, et sermonem potentiorem ei, et sensum in Scripturis abundantiorem suggerens, in apertione oris sui apud auditores quoque gratiam ei addidit et auctoritatem, et intellectum super egenum et pauperem, et peccatorem poenitentem, et veniam postulantem.

§ **30**. Cumque jam aliquatenus didicisset inter homines conversari, et humana agere ac tolerare, jamque inter fratres suos quasi unus ex eis et cum eis inciperet frui fructu conversionis suae, pater quoque, qui solus domi remansit, veniens ad filios suos, appositus est ad eos. Qui cum aliquot tempus ibi fecisset, obiit in senectute bona. Soror quoque eorum, in seculo nupta, et seculo dedita, cum in divitiis et deliciis seculi periclitaretur, tandem aliquando inspiravit ei Deus, ut fratres suos visitaret. Cumque venisset quasi visura fratrem suum venerabilem, et adesset cum comitatu superbo et apparatu, ille detestans et execrans eam, tamquam rete diaboli ad capiendas animas, nullàtenus acquiescere voluit exire ad videndum eam. Quod audiens illa, confusa et compuncta vehementer, cum nullus ei fratrum suorum occurrere dignaretur, cum a fratre suo Andrea, quem ad portam invenerat monasterii, publice ob vestium apparatum, stercus involutum argueretur, tota in lacrymis resoluta: Etsi peccatrix sum, inquit, pro talibus Christus mortuus est. Quia enim peccatrix sum, idcirco consilium et colloquium bonorum requiro. Etsi despicit frater meus carnem meam, ne despiciat servus Dei animam meam. Veniat, et praecipiat: et quicquid praeceperit, facere parata sum.

Hanc ergo promissionem tenens, exiit ad eam cum fratribus suis frater ejus. Et quia eam a viro separare non poterat, primo verbo omnem ei mundi gloriam in cultu vestium, et in omnibus seculi pompis et curiositatibus interdixit, et formam vitae matris suae, in qua multo tempore vixit cum viro, ei indixit, et sic eam a se dimisit. Illa vero obedientissime parens praecepto, rediit ad propria, mutata repente secundum omnipotentiam dexterae Excelsi.

§ 21. Stupebant omnes adolescentulam nobilem, delicatam, subita mutatione in habitu et victu, in medio seculi vitam ducere eremiticam, et instare vigiliis, jejuniis et orationibus, atque ab omni seculo prorsus se facere alienam. Biennio postea sic vixit cum viro suo: illo sane, secundo maxime anno, dante Deo honorem, nec temperare ulterius praesumente templum Spiritus Sancti: qui etiam tandem virtute ejus victus perseverantiae, liberam a se dimittens juxta ritum Ecclesiae, facultatem ei concessit serviendi Deo, cui se probavit. Illa vero optata libertate potita, monasterium Villejum (*Billette*), cujus supra meminimus, adiens, cum sanctimonialibus inibi Deo servientibus, reliquum vitae suae Deo vovit: ubi tantam ei gratiam Dominus contulit sanctitatis, ut non minus animo, quam carne, illorum probaretur virorum Dei esse germana *.

§ 22. Cum autem missus noviter Claravallem Bernardus, ordinandus esset in ministerium ad quod assumptus erat, et sedes Lingonensis vacaret, ad quam ordinatio ipsa respiciebat: quaerentibus fratribus, quo eum deducerent ordinandum, cito se obtulit bona fama venerabilis Catalaunensium Episcopi, opinatissimi illius magistri Wilhelmi de Capellis, illucque eum transmittendum esse diffinitum est. Sicque factum est. Abiit autem Catalaunum assumpto secum Elbodone, monacho quodam Cisterciensi. Intravit ergo praedicti Episcopi domum juvenis exesi corporis et moribundi, habitu quoque despicabilis, subsequente monacho seniore, et magnitudine et ròbore corporis eleganti, aliis ridentibus, aliis irridentibus, aliis rem, sicut erat, interpretando venerantibus. Cum autem quaereretur, quis eorum esset Abbas, Episcopus primus oculos in eum apertos habens, agnovit servum Dei, et suscepit eum sicut servum Dei. Cum enim primo in privato colloquio omni melius locutione prudentiam juvenis magis magisque proderet verecundia loquendi, intellexit vir sapiens divinam visitationem in adventu hospitis sui. Nec defuit hospitalitatis pia instantia, donec usque ad familiarem fiduciam et libertatem loquendi producto colloquio ad alterutrum, jam melius eum commendaret conscientia sua, quam verba ulla. Quid multa? Ex illa die et ex illa hora facti sunt cor unum et anima una in Domino, intantum, ut saepe alter alterum hospitem deinceps haberet, et propria esset domus Episcopi, Claravallis; Claravallensium

* B. HUMBELINA haec est quae memoratur in Martyrol. Gallico postridie huj. diei.

vero efficeretur non sola domus Episcopi, sed et per ipsum tota civitas Catalaunensis: quinetiam et Rhemensis provincia, et Gallia tota per eum in devotionem excitata est et reverentiam viri Dei, ita ut hujus temporis praesensisse in eo gratiam videatur homo tantae auctoritatis, sic affectus erga ignotum monachum, et monachum tantae humilitatis.

§ 33. Modico vero post tempore transacto, cum eousque infirmitas Abbatis ingravesceret, ut jam non nisi mors ejus, aut omni morte gravior vita speraretur, ab Episcopo visitatus est. Cumque viso eo Episcopus se non solum vitae ejus, sed et sanitatis spem habere diceret, si consilio ejus acquiescens, secundum infirmitatis suae modum aliquam corpori suo curam pateretur impendi: ille vero a rigore vel usu consuetudinis suae minus facile flecti posset, profectus Episcopus ad Capitulum Cisterciense, ibi coram pauculis Abbatibus, qui convenerant, pontificali humilitate et sacerdotali charitate toto corpore in terram prostratus, petiit et obtinuit, ut toto anno uno in obedientiam sibi traderetur. Quid enim tantae humilitati in tanta posset auctoritate negari? Reversus itaque Claravallem, extra claustrum et terminos monasterii domunculam unam ei fieri praecepit, ordinans et mandans in cibo vel potu, sive aliquo hujusmodi, circa eum nullam ei ibi teneri ordinis districtionem, nullam de tota cura domus ad eum referri solicitudinem: sed sibi eum ibi vivere secundum modum ab eo praestitutum.

§ 34. Eodem tempore et ego Claravallem, ipsumque frequentare coeperimus. Quem cum ibi cum quodam Abbate altero visitarem, inveni eum in suo illo tugurio, quale leprosis in compitis publicis fieri solet. Inveni autem ex praecepto, ut dictum est, Episcopi et Abbatum, feriatum ab omni solicitudine domus, tam interiori quam exteriori, vacantem et Deo et sibi, et quasi in deliciis paradisi exultantem. Ingressusque regium illud cubiculum, cum considerarem habitationem et habitatorem, tanta mihi (Deum testor) domus ipsa incutiebat reverentiam sui, acsi ingrederer ad altare Dei: tantaque sum affectus suavitate circa hominem illum, tantoque desiderio in paupertate illa et simplicitate cohabitandi ei, ut si optio illa die mihi data fuisset, nil tam optassem, quam ibi cum eo semper manere ad serviendum ei. Cumque et ipse vicissim nos cum gaudio suscepisset, et quaereremus quid ageret, quomodo ibi viveret, modo illo suo gratioso arridens nobis: « Optime, ait. Ego, cui hactenus homines rationales obediebant, justo Dei judicio, irrationabili cuidam bestiae datus sum ad obediendum. » Dicebat enim de quodam homine rusticano et vano, nil prorsus sciente, ipsumque ab infirmitate, qua laborat, curaturum se jactante: cui ad obediendum ab Episcopo et Abbatibus et fratribus suis traditus erat. Ibique cum eo manducantes, cum arbitraremur hominem tam infirmum, tantaeque providentiae

commissum, sicut oportebat, procurandum, et videremus ei, agente medico suo illo, offerri cibos, quos sanus quis vix prae angustia famis attingeret: videbamus et tabescebamus, vix regulari silentio nos cohibente, quin in illum, quasi in sacrilegum et homicidam, irâ et contumeliis insurgeremus. Ipse autem, in quem haec fiebant, indifferenter cuncta sumens, aeque omnia approbabat: sicut qui sensu ipso corrupto et pene emortuo, sapore nil discernebat. Nam et sagimen crudum, per errorem sibi oblatum, pro butyro multis diebus noscitur comedisse: oleum bibisse, tanquam aquam: et multa talia contingebant ei. Solam quippe aquam sibi sapere dicebat, eo quod cum eam sumeret, fauces et guttur ei refrigerabat. Sic ergo tunc eum inveni, et sic habitabat in illa solitudine sua vir ille Dei.

§ **35**. Sed non erat solus, cum quo erat Deus, et custodia et consolatio sanctorum Angelorum. Quod etiam manifestis indiciis monstratum est. Nocte enim quadam solito attentius orando, effuderat super se animam suam: cum tenuiter soporatus, voces audivit tanquam transeuntis multitudinis copiosae. Evigilans autem, et voces easdem plenius audiens, cellam quoque, in qua jacebat, egreditur, et persequitur abeuntes. Haud procul àberat locus densis adhuc spinarum vepriumque frutetis abundans: sed nunc longe mutatus ab illo. Super hunc aliquamdiu stabant velut alternantes chori, hincinde dispositi, et vir sanctus audiebat et delectabatur. Cujus tamen mysterium visionis non prius agnovit, quam translatis post aliquot annos aedificiis monasterii, eodem in loco positum oratorium cerneret, ubi voces illas audisset. Mansi autem ego indignus paucis diebus cum eo, et quocumque oculos vertebam, mirans videbar quasi coelos mihi videre novos, et terram novam, et antiquorum Aegyptiorum monachorum, patrum nostrorum, antiquas semitas, et in eis nostri temporis hominum recentia vestigia.

§ **36**. Erat enim tunc temporis videre Claraevallis aurea secula, cum viri virtutis, olim divites in seculo et honorati, tunc in paupertate Christi gloriantes, Ecclesiam Dei plantarent in sanguine suo, in labore et aerumnis, in fame et siti, in frigore et nuditate, in persecutionibus et contumeliis et angustiis multis, praeparantes Claraevalli eam, quam habet hodie, sufficientiam et pacem. Neque enim se tam sibi, quam Christo et fratribus, ibidem Deo servituris, vivere aestimantes, pro nihilo habebant, quicquid sibi deesset, dum relinquerent post se quod illis sufficeret, et ad subsidium necessitatis, et ad aliquam conscientiam voluntariae pro Christo paupertatis: primusque facie ab introëntibus Claravallem, per descensum montis Deus in domibus ejus cognosceretur, cum in simplicitate et humilitate aedificiorum, humilitatem et simplicitatem habitantium pauperum Christi vallis muta loqueretur. Denique in valle illa plena hominibus, in qua nemini licebat esse otiosum,

omnibus laborantibus, et singulis circa injuncta occupatis, media die mediae noctis, silentium a supervenientibus inveniebatur, praeter laborum sonitus, vel si fratres in laude Dei occuparentur. Porro silentii ipsius ordo et fama tantam etiam apud seculares homines supervenientes sui faciebat reverentiam, ut et ipsi non dicam prava vel otiosa, sed et aliquid etiam, quod ad rem attineret, ibi loqui vererentur.

§ 37. Loci vero illius solitudo inter opaca sylvarum, et vicinorum hincinde montium angustias, in quo servi Dei latebant, speculam illam sancti Benedicti patris nostri quodammodo repraesentabat, in qua aliquando a pastoribus inventus est: ut cujus imitabantur vitam, habitationis ejus ac solitudinis formam aliquam habere viderentur. Omnes quippe etiam in multitudine, solitarii ibi erant. Vallem namque illam plenam hominibus, ut dictum est, ratione ordinis charitas ordinata singulis solitariam faciebat: quia sicut homo inordinatus, etiam cum solus est, ipse sibi turba est: sic ibi unitate spiritus et regularis lege silentii in multitudine hominum ordinata, solitudinem cordis sui singulis ordo ipse defendebat. Domibus et habitaculis simplicibus, victus inhabitantium persimilis erat. Panis non tam furfureus, quam terreus videbatur, duris fratrum laboribus vix de terra deserti illius sterili productus: caetera quoque cibaria vix erant aliquid saporis habentia, praeterquam fames seu amor Dei faciebat. Sed et ipsum novitiis fervoris simplicitas sibi tollebat, cum quasi venenum arbitrantes, quicquid comedentem utcumque delectabat, recusarent dona Dei, propter gratiam quam in eis sentiebant. Cum enim circa omne genus carnalis tolerantiae cum adjutorio gratiae Dei, studium spiritualis patris in eis hoc effecisset, ut plurima, quae homini in carne constituto impossibilia prius videbantur, jam non solum constanter peragerent et sine murmuratione, sed etiam cum ingenti delectatione: ipsa delectatio aliam in eis peperat murmurationem, et eo periculosiorem, quo eam aestimabant quasi remotiorem a carne, spiritui propinquiorem. Persuasum quippe habentes, et quasi cum testimonio conscientiae suae memoriae fideliter commendatum, inimicam esse animae omnem delectationem carnis: quicquid carnem cum qualibet delectatione nutrire videretur, fugiendum arbitrabantur. Quasi enim per aliam viam reduci se putabant in regionem suam, cum prae dulcedine amoris interioris, amara aeque ac dulcia delectabiliter edendo, delectabilius vivere in eremo sibi viderentur, quam prius vixissent in seculo.

§ 38. Cumque in hoc suspectam aliquatenus haberent spiritualis patris quotidianam correptionem, quasi carni eorum plus quam spiritui deferentem. aliquando ad judicium Episcopi, qui tunc forte aderat, res delata est. Super quo vir ille potens in verbo, sermonem ad eos aggressus, ad eum finem perduxit, ut

omnem hominem, qui quaecumque dona Dei recusaret propter gratiam Dei, inimicum esse gratiae Dei, et Spiritui Sancto resistere pronunciaret. Adducta siquidem historiâ de Eliseo propheta, et filiis prophetarum, cum eo in desertis locis vitam eremiticam ducentibus, quomodo aliquando, cum ad horam refectionis ventum esset, amaritudo quaedam mortis in olla decoctionis eorum inventa, per virtutem Dei et ministerium prophetae per infusionem farinulae dulcorata est: Olla, inquit, olla illa prophetica, olla vestra est, nil in se, nisi amaritudinem habens: farinula vero, amaritudinem in dulcedinem convertens, gratia Dei operans est in vobis. Sumite ergo securi et cum gratiarum actione id, quod cum naturaliter minus aptum fuerit usibus humanis, ad hoc per gratiam Dei vestris est usibus aptatum, ut utamini et comedatis. In quo si inobedientes et increduli permanetis, resistitis Spiritui Sancto, et gratiae ejus ingrati estis.

§ **29**. Haec ergo fuit in tempore illo sub Abbate Bernardo et magisterio ejus in clarissima et charissima valle illa spiritualium schola studiorum: hic fervor regularis disciplinae, omnia eo faciente et ordinante, et tabernaculum Deo in terrae aedificante secundum exemplar, quod ei in monte ostensum est, cum in solitudine Cisterciensi cum Deo in nube habitaret. Et utinam post rudimenta primae ejus conversationis cum hominibus, postquam didicit aliquatenus et consuevit homo cum hominibus esse, et intelligere super egenum et pauperem, compatiendo infirmitatibus hominum: utinam se circa semetipsum talem exhibuisset, qualem circa caeteros, tam benignum, tam discretum, tam solicitum. Sed continuo, cum ab annuae illius obedientiae vinculo solutus, et sui juris effectus est, velut arcus distentus, ad pristinum rigorem, et sicut torrens detentus et dimissus, ad prioris cursus consuetudinem reversus est: quasi repetens a semetipso poenas diutinae illius quietis, et damna laboris intermissi. Videres hominem imbecillem et adhuc languidum, conari et aggredi quaecumque vellet, minus considerare quid posset, et solicitum pro omnibus, circa se negligentem: omnino in omnibus aliis obedientissimum, sed de seipso vix aliquando seu charitati, seu potestati obedientem. Semper enim priora sua nulla reputans, majora moliebatur, et ad non parcendum corpori, ad studiis spiritalibus robur addendum: corpus suum, variis infirmitatibus per se attenuatum, jejuniis insuper et vigiliis sine intermissione atterendo. Orabat stans die noctuque, donec deficeret, donec genua ejus infirmata a jejunio, et pedes ejus a labore inflati, corpus sustinere non possent. Multo tempore et quam diu occultum esse potuit, cilicio ad carnem usus est: ubi vero sciri advertit, continuo illud abjiciens, ad communia se convertit. Cibus ejus, cum pane lac, vel aqua decoctionis leguminum; vel pultes erant, quales infantibus fieri solent. Caetera vel infirmitas ejus non

recipiebat, vel parsimoniae studio ipse recusabat. Vino si quando utebatur, raro et minus modico, cum magis aquam et infirmitati suae, et appetitui competere testaretur.

§ 40. Sic autem affectus et confectus, a communi fratrum labore, seu diurno, seu nocturno, vix se aliquando patiebatur esse excusatum, seu ab occupationibus et laboribus ministerii sui. Videbant eum et conversationem ejus homines medici, et mirabantur, tantamque vim eum in seipso causabantur inferre naturae, acsi agnus ad aratrum alligatus, arare cogeretur. Nam cum crebra illa ex corruptione stomachi per os ejus indigestae cruditatis eruptio aliis inciperet esse molestior, maxime autem in choro psallentium, non tamen illico collectas fratrum deseruit: sed juxta locum stationis suae procurato ac defosso in terra receptaculo doloris illius, sic aliquandiu, prout potuit, necessitatem illam transegit. At ubi nec hoc permisit intolerantiâ rei, tunc demum collectas deserere, et seorsum habitare compulsus est, nisi quantum collocutionis sive consolationis gratiâ, sive disciplinae claustralis necessitate, conventui eum fratrum aliquando interesse oportebat. Et haec fuit tristis illa necessitas, qua primo sancta illa fraternitas, sanctae illius paternitatis jugi consortio carere coacta est. In quo dolemus quidem et plangimus infirmitatis ejus tristem effectum. sed sancti desiderii et spiritualis fervoris affectum veneramur: quamquam nec infirmitatis ejus effectus usquequaque plangendus sit et dolendus.

§ 41. Quid enim, si voluit sapientia Dei per infirma potius illius hominis tot tantaque confundere fortia mundi hujus? Quid vero aliquando pro qualibet infirmitate ejus remansit infectum, quod per eum secundum datam gratiam fieri oporteret? Quis enim nostra aetate, quantumvis robusti corporis et accuratae valetudinis, tanta aliquando fecit, quanta iste moribundus et languidus, ad honorem Dei et sanctae Ecclesiae utilitatem? Quantum postea numerum hominum verbo et exemplo traxit de seculo, non solum ad conversionem, sed et ad perfectionem? Quantas per totum Christianum orbem constituit domos seu civitates refugii: ut quicumque peccaverint ad mortem, et aeternae mortis rei judicati fuerint, reminiscantur et convertantur ad Dominum, et confugiant ad eas, et salventur in eis? Quae schismata Ecclesiae non sedavit? quas non confudit haereses? et quam pacem inter dissidentes Ecclesias et populos non restituit? Et haec quidem communia sunt. Caeterum quae bona innumeris hominibus singulatim praestitit, pro causa, pro persona, pro tempore, pro loco, quis enumeret? Porro si nimietas in eo reprehenditur sancti fervoris, habet certe apud pias mentes excessus iste reverentiam suam: quia quicumque spiritu Dei aguntur, multum verentur reprehendere in servo Dei nimiam istam nimietatem. Habet et facilem apud homines excusationem, cum vix audeat eum

quisquam condemnare, quem Deus justificat, tam multa, tam sublimia cum eo et per eum operando. Felix, cui soli reputatur ad culpam, quod caeteri sibi praesumere solent ad gloriam...

§ 42. Et primum quidem circa resuscitandum in monastico ordine antiquae religionis fervorem, primitias juventutis suae dedicavit, exemplo et verbo conventui fratrum intra septa monasterii ad hoc omni studio vacans. Postmodum autem, cum ad alium vitae et conversationis ordinem infirmitate corporis cogeretur, et sicut dictum est, necessitas infirmitatis et ordo necessitatis, a communi eum conversatione conventus plus solito sequestraret, haec prima coepit esse occasio, ut quasi hominibus de seculo expositus, quorum jam ad eum multitudo magna confluebat, ipse etiam praesentiam suam liberius eis ac liberalius accommodans, verbum praedicaret. Cumque et longius aliquando a monasterio pro causis Ecclesiae communibus obedientiâ traheretur, et quocumque veniret, undecumque locuturus, de Deo silere non posset, et agere quae Dei sunt, non cessaret: sic in brevi innotuit apud homines, ut Ecclesia Dei tam utili membro in corpore suo reperto uti, ad quodcumque oportebat, non dissimularet. Sed et licet a primo flore ineuntis aetatis fructibus spiritus semper abundaverit, ab hoc tamen tempore copiosius ei addita est, sicut Apostolus dicit, manifestatio spiritus ad utilitatem: sermo scilicet foecundior sapientiae et scientiae cum gratia prophetiae, et operationes virtutum, et diversarum opitulationes sanitatum. Quorum quaedam, quae certa narratione didici, qua fide a fidelibus mihi viris assignata sunt, eadem et ipse legentibus resigno.

§ 43. Primum ergo signum hoc fuit, quod in manu servi sui mundo celebre Christus effecit. Cum aliquantos jam in Claravalle explesset annos, contigit Josbertum quemdam nobilem virum de castello proximo, cui Firmitas * nomen est, aegrotare. Cumque ingravescente subito aegritudine obmutesceret, et jam mori incipiens, sine viatico hinc abiret: coeperunt omnes eo magis dolore affligi, tam ipsius aegri filius alter Josbertus, quam propinqui caeteri et amici, omnisque familia, quod sine confessione peccatorum et communionis sacrae perceptione moreretur, vir honestus secundum seculum, et magnifice honoratus. Erat autem cognatus viri Dei secundum carnem. Cumque ad eum cucurrisset nuncius, rediens a monasterio trium Fontium, quod in parochia Catalaunensi primum omnium ipse fundavit, divertit ad ecclesiam quamdam, et pro eodem infirmo obtulit hostiam salutarem. Eadem autem horâ in se rediens homo, locutus est, et peccata sua cum lacrymis fatebatur. Sed ut diligenter probatum est, ubi sanctus vir sacrificium consummavit, ille quoque obmutuit, ut prius. Cum autem desideratus Christi servus adesset cum Gerardo fratre suo et avunculo Galdrico, ab amicis ipsius obnixius rogabatur, ut pro

* *La Ferté-sur-Aube.*

eo oraret. Compassus autem tanto dolori, et confortatus in Domino, et bonitate et potentiâ virtutis ejus, Sancto sibi Spiritu revelante, cur hoc sibi accidisset, cum omni fiducia ei respondit: « Scitis quanta mala fecerit homo iste, et quanta abstulerit. Reddat ablata, et consuetudines pravas super pauperes usurpatas, abneget tam ipse, quam filius et familia sua, et Christiano more morietur.» Obstupuere omnes ad tantae fiduciae promissionem, eo quod ignota adhuc hominibus gratia erat divinitus collata viro Dei. Maxime vero turbati et territi sunt qui venerant cum eo, frater et avunculus. Quid plura? Factum est quod praecepit, et continuo secutum est etiam quod promisit. Solutum est vinculum linguae ejus, confessus est cum gemitu et lacrymis peccata sua, cum magna devotione deosculans manus ejus: et accepto viatico communionis sacrae, rursus peractis omnibus quae facere eum oportebat, sequenti nocte in spe misericordiae Dei expiravit.

§ 44. Revertebatur etiam aliquando a pratis, et obviam habuit mulierem, parvulum filium in brachiis deportantem, quem de longe attulerat ad eum, ab utero matris habentem manum aridam, et brachium tortum. Motus autem lacrymis matris et precibus, jussit puerum deponi: factaque oratione, continuo signans puerum, et brachium, et manum ejus, dixit mulieri, ut vocaret filium suum. Vocavit illa infantem, et occurrit, et utroque brachio amplexatus matrem suam, sanus factus est ex ea hora. Erant autem hujus beati fratres et filii spirituales mirantes super his, quae audiebant et videbant de eo. Nec tamen more carnalium, in gloriam elevabantur humanam: sed juvenili ejus aetati et novae adhuc conversationi, spirituali solicitudine metuebant. In quo nimirum zelo Galdricus avunculus ejus et Guido primogenitus fratrum, caeteros anteibant, ut ipsos geminos tamquam stimulos carnis suae, ne gratiarum magnitudo eum extolleret, accepisse divinitus videretur. Neque enim parcebant, verbis durioribus exagitantes teneram verecundiam ejus, calumniantes etiam bene gesta, signa omnia annihilantes, et hominem mansuetissimum nihilque contradicentem, frequenter usque ad lacrymas improperiis et opprobriis affligentes.

§ 45. Narrare solet venerabilis Episcopus Lingonensis Godefridus, sancti viri et propinquus sanguine, et in conversione socius, et extunc per omnia individuus comes, primo miraculo, quod per manus ejus fieri vidit, praedictum germanum ejus affuisse Guidonem. Erat enim eis transitus per castrum Nantonis * in territorio Senonum, et juvenis quidam, cujus pedem fistula occupaverat, praedicti patris tactum et benedictionem cum multa supplicatione petebat. Signatus autem, statim convaluit: et post paucissimos dies regressi per eumdem locum, sanum atque incolumem invenerunt. Caeterum saepe dictus beati viri frater, ne

* *Château-Landon* in insula Franciae, fere 20 Parisio leucis.

ipso quidem poterat compesci miraculo, quo minus increparet eum, et praesumptionis argueret, quod acquieverit tangere hominem: tanta siquidem charitate pro eo solicitus fuit.

§ 46. Circa idem tempus accidit, ut avunculus ejus Galdricus, qui et ipse, zelo simili, ejus mansuetudinem, sicut praediximus, duris increpationibus obruebat, gravissimis febribus laboraret. Demum ingravescente morbo, ipsa doloris magnitudine superatus, Abbatem humili supplicatione compellit, ut sui misereatur, et opem sibi ferat, quam caeteris consuevit. At ille, cujus spiritus super mel dulcis, primum leniter breviterque commemorans crebras super hujusmodi objurgationes ipsius, et imponens ei, ne forte haec diceret tentans eum: persistenti tamen manum imponit, et febrem abscedere jubet. Nec mora: ad imperium ejus reliquit eum febris, expertum in semetipso, quod in caeteris arguebat. Et is quidem Galdricus, cum in Claravalle aliquot jam perageret annos, fervens spiritu, et totius boni aemulator, ex luce migravit. Qui ante fere unam horam mortis, turbatus ad momentum, et toto corpore terribiliter motus infremuit: sed ad pristinam statim serenitatem reversus, deinceps vultu placidissimo expiravit. Noluit autem Dominus solicitum Abbatis animum hujus rei cognitione fraudari. Siquidem post aliquot dies idem Galdricus apparens ei in visu noctis, cum omnia erga se prospera esse sciscitanti responderet, et in magna se gratularetur felicitate locatum, demum interrogatus est, quid sibi voluerit tam acerba illa in morte, tamque repentina commotio. Dicebat autem, quod duo spiritus nequam velut in puteum horrendae profunditatis eum praecipitare parassent: unde territus, ita contremuit: sed beato Petro accelerante ereptus, nihil sensit deinceps laesionis.

§ 47. Longum est cuncta enarrare, quae super his qui de hac vita discesserant, et eorum felicitate, seu etiam necessitate, divina ei gratia revelare ab ipsis initiis consuevit. Unum tamen dicam, quod ob fratrum commonitionem aliquoties etiam ipse commemorare solebat. Frater quidam bonae intentionis, sed durioris erga caeteros fratres conversationis, et minus compatiens, quam deberet, in monasterio defunctus est. Post paucos autem dies viro Dei apparuit vultu lugubri et habitu miserabili, significans non ad votum cuncta sibi succedere. Interrogatus quid sibi esset, quatuor lacertis sese traditum quaerebatur. Ad quod verbum continuo impulsus est, et quasi praecipitanter expulsus a facie viri Dei. Qui gravius ingemiscens, post tergum ejus clamavit: « Praecipio tibi in nomine Domini, ut qualiter tecum agatur, post paucos dies mihi iterum innotescas. » Et conversus ad orationem pro eo, et oblationem hostiae salutaris, aliquos fratres etiam, quorum ampliorem noverat sanctitatem, eidem similiter subvenire monebat. Nec vero destitit, donec post aliquot dies, sicut praeceperat, per aliam revelationem cognita ejus liberatione, meruit consolari.

eo oraret. Compassus autem tanto dolori, et confortat
mino, et bonitate et potentiâ virtutis ejus, Sancto sibi
velante, cur hoc sibi accidisset, cum omni fiducia
« Scitis quanta mala fecerit homo iste, et quanta ab
ablata, et consuetudines pravas super pauperes u
tam ipse, quam filius et familia sua, et Christia
Obstupuere omnes ad tantae fiduciae prom
ignota adhuc hominibus gratia erat divin
Maxime vero turbati et territi sunt qui ve
avunculus. Quid plura? Factum est quo
secutum est etiam quod promisit. Sol
ejus, confessus est cum gemitu et
magna devotione deosculans manus
munionis sacrae, rursus peractis
tebat, sequenti nocte in spe mise

§ 44. Revertebatur etiam al
buit mulierem, parvulum fili
de longe attulerat ad eum
aridam, et brachium tort
precibus, jussit puerum
gnans puerum, et brac
vocaret filium suum.
brachio amplexatus
Erant autem hujus ... et furore
his, quae audieba ... tiones, ut miser
in gloriam elev ... , nec vivere permit-
novae adhuc c ... m, et sensum omnem cor-
quo nimirum ... bat, non ad vitam, sed ad mortem
nitus fratru ... catus. Adducitur tandem homo ad vi-
mulos car ... demorantem, et ei tragoedia miserabilis
cepisse d ... ehementer indignans, antiqui hostis malitiam
ribus ex ... Christianum usurpasse, vocans duos e fratribus,
bene g ... tum altare hominem deportari, ibique superposito capiti
mur ... vasculo Eucharistiam continente, in ipsius Sacramenti virtute
imr ... laesione Christiani jubet daemonem prohiberi. Factum est, ut
praecepit, et miserum hominem post tantos cruciatus fides per-
fecta perfectae reddidit sanitati.

§ 51. Erat Robertus, ejus sancti viri monachus, et secundum carnem propinquus: qui in adolescentia sua quorundam persuasione deceptus, Cluniacum sese contulerat. Venerabilis autem Pater, postquam aliquandiu dissimulavit, eumdem fratrem statuit per epistolam revocare. Quo dictante, venerabilis Guglielmus, Rievallis postea monasterii primus Abbas, in membrana scribens, eamdem excipiebat epistolam. Erant enim ambo pariter sub dio sedentes: ad dictandum quippe secretius, septa monasterii egressi fuerant. Subito autem inopinatus imber erùpit, et is qui scribebat,

ipso referente didicimus, chartam reponere voluit. Ad quem
sanctus: Opus, inquit, Dei est: scribere ne timeas. Scri-
o epistolam in medio imbre sine imbre. Cumque un-
eret, chartam expositam virtus charitatis operuit: et
at epistolam, schedulam quoque pariter conservabat.
em epistola, ob tam grande miraculum, in codice
is a fratribus non immerito prima est ordinata.
ır solemnitas quaedam praecipua, et frater ali-
creta culpa ab altaris sacra communione su-
nens, et ruborem non sustinens, ad manum
imium praesumptuosus, accessit. Intuitus
latens erat, repellere hominem nolebat:
Deum, ut de tanta praesumptione melius
umens homo Eucharistiam, non poterat
diu multumque conatus, cum nullo
tremebundus clausam ore servabat.
Sexta, patrem sanctum traxit ad
s, cum multis lacrymis, ei quod
, ipsam quoque Eucharistiam
onfitentem absolvit, et extunc
ramenta.
agna per eum novimus con-
iacum (*Foigny*), quae est Abbatia
e aedificavit, in Laudunensi territorio
n oratorii dedicatio pararetur, ita illud occu-
um incredibilis multitudo, ut earum sonitus im-
discursus gravem nimis introëuntibus molestiam ge-
et. Nullo ergo succurrente remedio, dixit sanctus: Excom-
munico eas: et mane omnes mortuas invenerunt. Cumque pavimentum omne operuissent, palis ejicientes eas, ita demum basilicam mundaverunt. Hoc autem tam notum et tam celebre fuit, ut inter vicinos quoque, quorum ad dedicationem magna multitudo convenit, muscarum Fuscinacensium maledictio in parabolam verteretur.

§ 51. In eo quoque monasterio, cui, *Charus locus* est nomen, puerum quemdam, qui incessabiliter flebat et ululabat, vir sanctus osculo sanavit. Cum enim per multos dies sine intermissione plorans, nullam reciperet consolationem, quod genus morbi medici non ignorant, miserabiliter deficiens tabescebat. Quem seorsum alloquens Pater sanctus, monebat ut suorum confessionem faceret delictorum. Facta autem confessione, subito vultum serenans, petiit a beato Patre osculum sibi dari. Acceptoque ex ore sancti osculo, in omni pace protinus quievit, et lacrymarum fonte siccato, laetus et incolumis regressus est in patriam suam. Exeunte aliquando Abbate post fratres reliquos ad laborem, filium claudum ei quidam pater obtulit, supplicans, ut ei manum

imponere dignaretur. Intumuerant enim mirum in modum genua ejus. Excusabat autem se vir Dei, dicens se non esse illius meriti, a quo talia beneficia deberent postulari. Claudis reddere gressum, Apostolicae esse, non suae, virtutis. Victus tandem patris instantiâ, signavit puerum ac dimisit. Qui ex ea hora convaluit, et infra paucos dies, omni tumore deposito, ab eodem iterum patre multa gratiarum actione reductus, incolumis oblatus est viro Dei.

§ **55**. Divertit aliquando nobilium cohors militum Claravallem, ut sanctum viderent Abbatem. Prope autem erat sacrum Quadragesimae tempus: et illi omnes fere juvenes, dediti militiae seculari, circumibant quaerentes execrabiles illas nundinas, quas vulgo torneas vocant. Coepit itaque ab eis petere paucos illos, qui ante Quadragesimam supererant dies, ne armis interim uterentur. Quibus obstinato animo ejus acquiescere monitis renuentibus: « Confido, ait, in Domino, quoniam ipse mihi dabit inducias, quas negatis. » Et accersito fratre, jubet eis cervisiam propinari, benedicens eam, et dicens, ut potionem biberent animarum. Biberunt ergo pariter, quidam tamen inviti prae amore seculi, metuentes eum, quem postea experti sunt, divinae virtutis effectum. Ut enim egressi sunt fores monasterii, mutuis sese coeperunt inflammare sermonibus, quia cor eorum erat ardens in eis. Inspirante ergo Deo, et currente velociter verbo ejus, eadem horâ reversi, et conversi a vitiis suis, spirituali militiae dextras dederunt. Quorum quidam adhuc militant Deo: quidam vero regnant cum eo, vinculis carnis absoluti.

§ **56**. Quid autem mirum, quod devotis hunc hominem colit obsequiis major aetas, in cujus devotione divina virtus ipsam quoque infantiam excitat, expertem adhuc rationis, et devotionis ignaram? Norunt multi illustrem juvenem Waltherum de Monte mirabili, cujus patruus frater Waltherus, inter eos quos praediximus milites, sacram in Claravalle militiam est professus. Hunc ergo Waltherum minorem, cum adhuc infantulus esset, et necdum ab ortu suo mensem tertium explevisset, mater sua benedicendum obtulit viro Dei, gratulabunda et exultans, quod in domo sua mereretur habere tam sanctum virum. Cumque vir Dei, sicut semper in omni loco facere consueverat, de salute et aedificatione animarum ad circumpositos loqueretur: praedicti mater infantis, tenens eum in gremio, sedebat secus pedes ejus. Accidit autem, ut inter loquendum manum aliquando protenderet, et apprehendere eam conaretur infantulus. Advertitur autem conatus parvuli, cum saepius id fecisset, et mirantibus universis, datur ei facultas, ut manum possit apprehendere quam optavit. Tum vero mirum in modum cum reverentia alteram manum suam supponens, altera tenens eam detulit ad os suum, et osculatus est eam. Neque id semel tantum, sed toties faciebat, quoties beatam manum tenere permissus est.

§ 57. Infirmabatur aliquando homo Dei, et velut rivulus quidam phlegmatis incessanter ab ejus ore fluebat, unde exhausto corpore usquequaque deficiens, paulominus ad extrema devenit. Convenerunt itaque filii et amici ejus, velut ad exequias tanti patris, et ego ipse inter caeteros adfui, quod me quoque ejus dignatio in amicorum numero reputaret. Cumque extremum spiritum jam trahere videretur, in excessu mentis suae ante tribunal Domini sibi visus est praesentari. Adfuit autem et satan ex adverso, improbis eum accusationibus pulsans. Ubi vero ille omnia fuit prosecutus, et viro Dei esset pro sua parte dicendum, nihil territus aut turbatus, ait: « Fateor, non sum dignus ego, nec propriis possum meritis regnum obtinere coelorum. Caeterum duplici jure illud obtinens Dominus meus, haereditate scilicet Patris, et merito passionis: altero ipse contentus, alterum mihi donat: ex cujus dono jure illud mihi vendicans, non confundor. » In hoc verbo confusus inimicus, conventus ille solutus, et homo Dei in se reversus est. Rursus autem velut in litore quodam positus, videbatur sibi navem, quae se transveheret, expectare. Cumque applicuisset navis ad litus, festinabat ingredi: et illa cedens, impingebat in aquam. Usque tertio ita faciens, tandem relicto eo, navis ibat, et non revertebatur. Intellexit autem protinus, necdum tempus suae navigationis adesse: adhuc tamen crescebat dolor, eo utique magis molestus, quo minus eum spes imminentis exitus solabatur.

§ 58. Contigit autem advesperascente jam die, ut caeteris fratribus juxta consuetudinem accedentibus ad lectionem collationum, solus Abbas cum duobus fratribus sibi assistentibus remaneret in diversorio, in quo jacebat. Cumque vehementius affligeretur, ut supra vires dolor accresceret, advocans alterum e duobus, jubet citius oratum ire. Excusantem denique, et dicentem, Non sum ego talis orator: obedientiae auctoritate compellit. Itum est et oratum ad altaria, quae in eadem basilica erant tria: primum in honore beatae Dei Genitricis: duo circumposita in honore beati Laurentii martyris, et beati Benedicti Abbatis. Eadem horâ adfuit viro Dei praedicta beata Virgo, duobus istis stipata ministris, beato scilicet Laurentio, et beato Benedicto. Aderant autem in ea suavitate et serenitate quae eos decebant: et tam manifeste, ut ex ipso introitu cellulae, personas discerneret singulorum. Imponentesque ei manus, et loca doloris attactu piissimo lenientes, omnem protinus aegritudinem depulerunt. Siccatus est enim ilico phlegmatis rivus, et dolor omnis abscessit.

§ 59. Cum autem et ego aegrotarem aliquando in domo nostra, et me jam nimium fatigasset et attrivisset in longum nimium se protendens aegritudo, audiens hoc, misit ad me fratrem suum, virum bonae memoriae Gerardum, mandans me venire ad Claravallem, spondens me ibi cito aut curandum, aut moriturum. Ego

vero quasi divinitus accepta vel oblata facultate, seu apud eum moriendi, seu aliquamdiu cum eo vivendi: quorum quid tunc maluerim, ignoro: profectus sum statim illuc, quamvis cum labore nimio et dolore. Ubi factum est mihi, quod promissum fuerat: et fateor, sicut volui. Reddita mihi quippe sanitas est a magna et periculosa infirmitate: sed sensim et paulatim vires corporis redierunt. Deus enim bone, quid mihi boni contulit infirmitas illa, feriae illae, vacatio illa? Nam cooperabatur necessitati meae toto illo tempore infirmitatis meae apud eum infirmitas ejus, qua et ipse tunc temporis detinebatur. Infirmi ergo ambo, tota die de spirituali physica animae conferebamus, de medicamentis virtutum, contra languores vitiorum. Itaque tunc mihi disseruit de Cantico Canticorum, quantum tempus infirmitatis meae permisit, moraliter tantum, intermissis altioribus mysteriis scripturae illius: quia sic volebam, et sic petieram ab eo. Singulisque diebus, quaecumque super hoc audiebam, ne mihi effugerent, scripto alligabam, inquantum mihi Deus donabat, et memoria me juvabat. In quo cum benigne et sine invidia exponeret mihi et communicaret sententias intelligentiae, et sensus experientiae suae, et multa docere niteretur inexpertum, quae non nisi experiendo discuntur: etsi intelligere non poteram adhuc quae apponebantur mihi, plus tamen solito intelligere me faciebat, quicquid ad ea intelligenda deesset mihi. Sed de his hucusque dixisse sufficiat.

§ **60**. Cum autem instante Dominica, quae Septuagesima nominatur, vespera ipsa sabbati, Dominicam ipsam praecedentis, jam tantum convaluissem, ut valuissem de lecto surgere per me, et intrare possem et exire, coepi disponere de reditu nostro ad fratres. Quod ipse auditum omnino prohibuit, et usque ad Dominicam Quinquagesimae omnem mihi spem reditus et conatum interdixit. Acquievi facile, cum quod praecipiebatur, voluntas non abnueret, et infirmitas requirere videretur. Cum autem ultra Dominicam illam Septuagesimae a carnibus, quibus usque ad diem illam ipso praecipiente, et necessitate infirmitatis cogente, vescebar, vellem abstinere, et hocipsum prohibuit. Super quo cum nec prohibenti acquiescerem, nec rogantem audirem, nec obedirem praecipienti, sic vespere illo sabbati ab invicem discessimus: ille tacitus ad Completorium, ego ad lectum. Et ecce infirmitatis meae rabies rediviva, quasi resumptis viribus omnibus, cum tanta me vehementia et ferocitate invàdens corripuit, tantaque me malignitate tota nocte illa devastando cruciavit supra vires, supra virtutem, ut de vita despèrans, vix saltem usque ad diem, ut vel semel adhuc loquerer viro Dei, crederem me victurum. Cumque in dolore illo totam noctem duxissem, summo mane accersitus ille advenit: non tamen afferens, quem solebat, vultum compatientis, sed quasi arguentis. Subridens tamen: Quid, inquit, hodie

comedetis? Ego vero, qui, hoc ipso tacente, hesternam inobedientiam certissime interpretabar causam esse nocturnae illius afflictionis meae: Quicquid, inquam, praecipietis: Quiescite ergo, ait, non moriemini modo: et abiit. Et quid dicam? Confestim et omnis dolor abiit: nisi quod fatigatus nocturno dolore illo meo, tota ipsa die vix de lecto surgere valui. Quis enim, aut qualis fuit ille dolor? non rècolo similem me aliquando fuisse perpessum. In crastino autem sanus factus sum, et vires recepi: et paucis interpositis diebus, cum benedictione et gratia bona boni hospitis mei, ad propria reversus sum.

§ 61. Cumque dilectus Deo et hominibus Bernardus, in illa valle sua, et vicinis civitatibus et regionibus, quas aliquoties eum invisere domesticae curae ratio cogebat, tantis floreret virtutibus et miraculis, coepit etiam seu communibus Ecclesiae necessitatibus, seu charitate fratrum, seu obedientiâ majorum, ad remotas pertrahi regiones, paces desperatas inter dissidentes Ecclesias et Principes seculi reformare, causas humano sensui et consilio interminabiles, auxilio Dei pacifice terminare, et virtute potius fidei, quam spiritu hujus mundi, de multis hujusmodi impossibilibus possibilia faciendo, quasi montes transferendo, in oculis omnium mirabilis et venerabilis magis ac magis apparere. Maxime vero intantum in eo enitescere coepit virtus praedicationis, ut dura etiam corda auditorum saepe ad conversionem emolliret, et vix aliquando vacuus domum rediret. Postmodum vero feliciter proficiente, et usu sermonis, et exemplo conversationis, rete verbi Dei in manu piscatoris Dei, tam copiosas piscium rationabilium multitudines coepit concludere, ut de singulis ejus capturis navicula domus illius impleri posse videretur. Unde factum est, ut in brevi majori miraculo, prae omnibus, quae in hac vita gessit, miraculis, per unum hominem languidum et semlnecem, tantummodo loqui valentem, obscura usque ad illud tempus illa vallis, et re et nomine Claravallis efficeretur, divinae cujusdam claritatis lumen, quasi de summo quodam apice virtutum, diffundens in devexa terrarum: et extunc apud vallem illam, quae prius dicebatur Vallis Absynthialis et amara, coeperunt montes stillare dulcedinem. Quae vacua fuit et sterilis ab omni bono, coepit abundare frumento, et de rore coeli et benedictione Dei, intantum pinguescere omnia deserta ejus, et multiplicata gente magnificare laetitiam.

§ 62. Jam domus Ordinis illius, filiae domus ipsius, citra et ultra Alpes et maria, deserta plurima impleverunt, et adhuc sunt, et quotidie confluunt, quibus locus quaerendus est. Et petuntur undique fratres, et mittuntur, cum beatos se aestimant reges gentium, et praesules ecclesiarum, civitates et regiones, quaecumque de domo illa et disciplina viri Dei contubernium aliquod se gaudent adipisci. Quid dico? Ultra homines usque ad barbaras

nationes, in quibus naturalis feritas naturam quodammodo exuit humanam, religio haec profecta est, ubi per eam bestiae sylvae, homines fiunt: et cum hominibus assuetae conversari, discunt cantare Domino canticum novum. Quapropter piscator Dei, praecipiente Domino, non cessat laxare retia in capturam, et aliis abeuntibus, aliis succedentibus in locum eorum, numquam minuitur sanctae illius congregationis plenitudo. Hoc usque nunc egerunt, et quotidie agunt mirae ejus capturae, Catalaunensis. Rhemensis, Parisiensis, Moguntinensis. Leodiensis, et aliarum nonnullarum civitatum: Flandriae quoque. Germaniae, Italiae, Aquitaniae, et aliarum regionum, quascumque quacumque necessitate contigit aliquando, seu adhuc usque hodie contingit virum Dei visitare. Cooperante siquidem gratiâ Spiritus Sancti, quocumque vadit, plenius redit, et sua eum plenitudo ubique comitatur. Nec dimittit suos, quos a se transmittit, sed ubicumque sunt, et ipse semper paterna solicitudine cum eis est. Et sicut ad locum, unde exeunt, flumina revertuntur: sic ad ipsum quotidie seu laeta, seu tristia filiorum suorum. Saepe etiam sine omni relatione carnis et sanguinis, paternae ejus solicitudini divinitus innotescit, quid circa aliquos eorum longe a se distantes agatur: si quid eis providendum, si quid in eis emendandum sit: tentationes et excessus eorum, infirmitates et obitus, et quarumlibet secularium tribulationum incursus. Nam et pro absentium fratrum certis necessitatibus praesentibus circa se fratribus saepe orationem indicit: nonnumquam etiam morientes in aliis locis, ad ipsum per visionem accessisse noscuntur, benedictionem ejus et licentiam postulantes: nimirum agente hoc obedientia missorum, et charitate mittentis.

§ 63. Veneram aliquando ad eum, et dum lòquerer ei, vidi et audivi, quod silere non debeo: Aderat monachus quidam Fusniacensis, continuo ad suos rediturus. Cumque responso accepto super his pro quibus venerat, jam ab eo egrederetur, in spiritu et virtute Eliae rèvocans eum propheta Dei, et nomine fratris cujusdam de domo illa praemisso, de occultis quibusdam, me audiente, mandavit ei, ut corrigenda corrigeret: sin autem, judicium Dei super se in proximo expectaret. Stupefactus ille, quis ei haec dixerit, requisivit. Quisquis, inquit, dixerit mihi: tu vade, et dic, quae ego dico tibi, ne, si dissimulaveris, te quoque involvat par poena peccati. Mirabar super hoc: sed miranti mihi, in simili causa mirabiliora de eo narrata sunt.

§ 64. Guido namque frater ejus, major natu inter fratres suos, cujus gravitatis et veritatis fuerit vir, omnes sciunt, qui scire eum potuerunt. Hic, cum simul alicubi essemus, et de hujusmodi loqueremur, et quaererem ego ab eo, sicut jucundae ad amicos collocutionis esse solebat: Fabulae, inquit, sunt, quae auditis. Cumque suo more et solito studio fraternas virtutes

deprimeret, mihi tamen nollet esse molestus: « Quae, inquit, nescio, non dico vobis: sed unum narrabo, quod scio et expertus sum, multa ei in oratione revelari.» Deinde narravit mihi, quomodo, cum primo melliflua illa spiritualium apum alvearia, nova de se examina circumquaque proferre, novasque ex eis domos ordinis sui aedificare coepissent: petente et agente domino Gulielmo Episcopo in Episcopatu Catalaunensi, eam, quae trium Fontium dicitur, construxerunt. Ad quam cum Abbatem cum monachis emisisset dominum Rogerium, virum nobilem secundum seculum, sed nobiliorem sanctitate, et viros quosdam similis formae cum eo: spiritualis pater filios, quos emisit, non dimisit, sed paterna solicitudine et pia affectione cum eis erat. Unde cum die quadam simul soli essent Abbas et ipse frater ejus, cujus hoc relatione didici, et de fratribus ipsis ad alterutrum loquerentur: subito altius solito suspirans, durius aliquid solito de eis corde suo sibi respondente: « Vade, inquit fratri suo, ora pro eis, et quicquid ostenderit tibi Deus, refer ad me.» Ipse enim gravissima valetudine ea horâ laborans, in lectulo tenebatur. Ad quod ille vehementer expavescens: Absit, inquit: non sum, qui hoc modo noverim orare, quique hoc merear impetrare. Perseverante tamen eo in sententia, itum est et oratum. Ille igitur per singulos, in quantum praevaluit, pro singulis fudit ad Deum animam suam: tantaque per singulos in orando perfusus est suavitate conscientiae, tantaque impetrandi fiduciâ, et omni gratiâ spiritualis consolationis, ut in omnibus certa fide exauditum se exultaret spiritus ejus, exceptis duobus, in quibus oratio titubavit, haesitavit devotio, fiducia defecit. Quod cum retulisset ad eum a quo missus erat, ille statim pronunciavit de illis duobus, quod postea probavit eventus.

§ **65**. Abbas autem Rogerius et aliqui, qui cum eo erant, ipsi fuerunt, quos vir Dei aliquando de Catalaunensi traxit civitate, de quibus vel in quibus etiam tunc simile quid factum fuerat. Cum enim gratiâ Episcopi Catalaunum frequentaret, rediens aliquando, traxit secum multitudinem copiosam nobilium et literatorum, clericorum et laicorum. Quibus adhuc in domo hospitum demorantibus, dum novellas plantationes coelestibus irrigaret eloquiis, supervenit portarius monachus, nuncians Stephanum de Vitrejo magistrum eorum, adesse ad renunciandum seculo, et cum eis commorandum. Quis alius de talis viri adventu non exultasset vehementer, cum vallis illa hujusmodi frumento non multum adhuc abundaret? Ipse vero, revelante sibi Spiritu Sancto insidias spiritualis nequitiae, tacitus aliquantulum ingemiscens, erupit in vocem audientibus universis: « Malignus, ait, spiritus huc eum adduxit. Solus venit, solus revertetur.» Obstupuere omnes, qui prius, audito ejus adventu, non se poterant capere prae laetitia. Verumtamen ne pusillos adhuc scandalizaret

eo oraret. Compassus autem tanto dolori, et confortatus in Domino, et bonitate et potentiâ virtutis ejus, Sancto sibi Spiritu revelante, cur hoc sibi accidisset, cum omni fiducia ei respondit: « Scitis quanta mala fecerit homo iste, et quanta abstulerit. Reddat ablata, et consuetudines pravas super pauperes usurpatas, abneget tam ipse, quam filius et familia sua, et Christiano more morietur. » Obstupuere omnes ad tantae fiduciae promissionem, eo quod ignota adhuc hominibus gratia erat divinitus collata viro Dei. Maxime vero turbati et territi sunt qui venerant cum eo, frater et avunculus. Quid plura? Factum est quod praecepit, et continuo secutum est etiam quod promisit. Solutum est vinculum linguae ejus, confessus est cum gemitu et lacrymis peccata sua, cum magna devotione deosculans manus ejus: et accepto viatico communionis sacrae, rursus peractis omnibus quae facere eum oportebat, sequenti nocte in spe misericordiae Dei expiravit.

§ 44. Revertebatur etiam aliquando a pratis, et obviam habuit mulierem, parvulum filium in brachiis deportantem, quem de longe attulerat ad eum, ab utero matris habentem manum aridam, et brachium tortum. Motus autem lacrymis matris et precibus, jussit puerum deponi: factaque oratione, continuo signans puerum, et brachium, et manum ejus, dixit mulieri, ut vocaret filium suum. Vocavit illa infantem, et occurrit, et utroque brachio amplexatus matrem suam, sanus factus est ex ea hora. Erant autem hujus beati fratres et filii spirituales mirantes super his, quae audiebant et videbant de eo. Nec tamen more carnalium, in gloriam elevabantur humanam: sed juvenili ejus aetati et novae adhuc conversationi, spirituali solicitudine metuebant. In quo nimirum zelo Galdricus avunculus ejus et Guido primogenitus fratrum, caeteros anteibant, ut ipsos geminos tamquam stimulos carnis suae, ne gratiarum magnitudo eum extolleret, accepisse divinitus videretur. Neque enim parcebant, verbis durioribus exagitantes teneram verecundiam ejus, calumniantes etiam bene gesta, signa omnia annihilantes, et hominem mansuetissimum nihilque contradicentem, frequenter usque ad lacrymas improperiis et opprobriis affligentes.

§ 45. Narrare solet venerabilis Episcopus Lingonensis Godefridus, sancti viri et propinquus sanguine, et in conversione socius, et extunc per omnia individuus comes, primo miraculo, quod per manus ejus fieri vidit, praedictum germanum ejus affuisse Guidonem. Erat enim eis transitus per castrum Nantonis * in territorio Senonum, et juvenis quidam, cujus pedem fistula occupaverat, praedicti patris tactum et benedictionem cum multa supplicatione petebat. Signatus autem, statim convaluit: et post paucissimos dies regressi per eumdem locum, sanum atque incolumem invenerunt. Caeterum saepe dictus beati viri frater, ne

* *Château-Landon* in insula Franciae, fere 20 Parisio leucis.

ipso quidem poterat compesci miraculo, quo minus increparet eum, et praesumptionis argueret, quod acquieverit tangere hominem: tanta siquidem charitate pro eo solicitus fuit.

§ 46. Circa idem tempus accidit, ut avunculus ejus Galdricus, qui et ipse, zelo simili, ejus mansuetudinem, sicut praediximus, duris increpationibus obruebat, gravissimis febribus laboraret. Demum ingravescente morbo, ipsa doloris magnitudine superatus, Abbatem humili supplicatione compellit, ut sui misereatur, et opem sibi ferat, quam caeteris consuevit. At ille, cujus spiritus super mel dulcis, primum leniter breviterque commemorans crebras super hujusmodi objurgationes ipsius, et imponens ei, ne forte haec diceret tentans eum: persistenti tamen manum imponit, et febrem abscedere jubet. Nec mora: ad imperium ejus reliquit eum febris, expertum in semetipso, quod in caeteris arguebat. Et is quidem Galdricus, cum in Claravalle aliquot jam perageret annos, fervens spiritu, et totius boni aemulator, ex luce migravit. Qui ante fere unam horam mortis, turbatus ad momentum, et toto corpore terribiliter motus infremuit: sed ad pristinam statim serenitatem reversus, deinceps vultu placidissimo expiravit. Noluit autem Dominus solicitum Abbatis animum hujus rei cognitione fraudari. Siquidem post aliquot dies idem Galdricus apparens ei in visu noctis, cum omnia erga se prospera esse sciscitanti responderet, et in magna se gratularetur felicitate locatum, demum interrogatus est, quid sibi voluerit tam acerba illa in morte, tamque repentina commotio. Dicebat autem, quod duo spiritus nequam velut in puteum horrendae profunditatis eum praecipitare parassent: unde territus, ita contremuit: sed beato Petro accelerante ereptus, nihil sensit deinceps laesionis.

§ 47. Longum est cuncta enarrare, quae super his qui de hac vita discesserant, et eorum felicitate, seu etiam necessitate, divina ei gratia revelare ab ipsis initiis consuevit. Unum tamen dicam, quod ob fratrum commonitionem aliquoties etiam ipse commemorare solebat. Frater quidam bonae intentionis, sed durioris erga caeteros fratres conversationis, et minus compatiens, quam deberet, in monasterio defunctus est. Post paucos autem dies viro Dei apparuit vultu lugubri et habitu miserabili, significans non ad votum cuncta sibi succedere. Interrogatus quid sibi esset, quatuor lacertis sese traditum quaerebatur. Ad quod verbum continuo impulsus est, et quasi praecipitanter expulsus a facie viri Dei. Qui gravius ingemiscens, post tergum ejus clamavit: « Praecipio tibi in nomine Domini, ut qualiter tecum agatur, post paucos dies mihi iterum innotescas. » Et conversus ad orationem pro eo, et oblationem hostiae salutaris, aliquos fratres etiam, quorum ampliorem noverat sanctitatem, eidem similiter subvenire monebat. Nec vero destitit, donec post aliquot dies, sicut praeceperat, per aliam revelationem cognita ejus liberatione, meruit consolari.

§ 48. Vir reverentissimus Humbertus, Igniacensis postea coenobii aedificator, et primus pater, in Claravalle tam acriter morbo epilepsiae laborabat, ut septies corruens una die, demum etiam cèrebro turbato, vix multorum manibus fratrum colligatus, in lectulo teneretur. Adveniens autem venerabilis Abbas, et sic inveniens virum, quem pro sua sanctitate speciali venerabatur affectu, repletus est zelo, et ait: Quid facimus? Eamus, oremus. Ut autem ingressus oratorium genua flexit, praedictus vir inter manus tenentium obdormivit. Qui sequenti die Dominica de manu ejus sacramenta suscipiens, perfectam adeptus est sospitatem, ut nihil tale unquam deinceps pateretur.

§ 49. Circa hoc tempus in regno Galliae et finitimis regionibus fames invaluit: servorum suorum horrea, Domini benedictio cumulavit. Siquidem usque ad annum illum numquam eis laboris sui annona suffecerat: sed tunc post messem collectam, diligenter omnibus supputatis, vix usque ad Pascha sibi sufficere aestimabant. Cum autem emere vellent, sumptus non invenerunt, quod longe carius solito venderetur. Itaque a tempore Quadragesimali, pauperum ad eos maxima multitudo confluxit. Quibus erogantes fideliter quod habebant, Domino benedicente, ex modica illa annona usque ad messem, ipsi pariter, et qui superveniebant, pauperes sustentabantur.

§ 50. Virum pauperem, non longe a monasterio habitantem, uxor adultera maleficiis cruciabat. Sicut enim ei in ira et furore fuerat comminata, ita egerat per malignas incantationes, ut miser homo consumptis carnibus nec posset mori, nec vivere permitteretur. Saepius denique et vocis usum, et sensum omnem corporis amittebat, iterumque redibat, non ad vitam, sed ad mortem prolixiorem crudeliter revocatus. Adducitur tandem homo ad virum Dei in monasterio demorantem, et ei tragoedia miserabilis explicatur. Qui vehementer indignans, antiqui hostis malitiam tantum sibi in Christianum usurpasse, vocans duos e fratribus, ante sanctum altare hominem deportari, ibique superposito capiti ejus vasculo Eucharistiam continente, in ipsius Sacramenti virtute a laesione Christiani jubet daemonem prohiberi. Factum est, ut praecepit, et miserum hominem post tantos cruciatus fides perfecta perfectae reddidit sanitati.

§ 51. Erat Robertus, ejus sancti viri monachus, et secundum carnem propinquus: qui in adolescentia sua quorundam persuasione deceptus, Cluniacum sese contulerat. Venerabilis autem Pater, postquam aliquandiu dissimulavit, eumdem fratrem statuit per epistolam revocare. Quo dictante, venerabilis Guglielmus, Rievallis postea monasterii primus Abbas, in membrana scribens, eamdem excipiebat epistolam. Erant enim ambo pariter sub dio sedentes: ad dictandum quippe secretius, septa monasterii egressi fuerant. Subito autem inopinatus imber erùpit, et is qui scribebat,

sicut ipso referente didicimus, chartam reponere voluit. Ad quem pater sanctus: Opus, inquit, Dei est: scribere ne timeas. Scripsit ergo epistolam in medio imbre sine imbre. Cumque undique plueret, chartam expositam virtus charitatis operuit: et quae dictabat epistolam, schedulam quoque pariter conservabat. Et haec quidem epistola, ob tam grande miraculum, in codice epistolarum ejus a fratribus non immerito prima est ordinata.

§ 52. Agebatur solemnitas quaedam praecipua, et frater aliquis, quem pro secreta culpa ab altaris sacra communione suspenderat, notari timens, et ruborem non sustinens, ad manum ejus cum caeteris, nimium praesumptuosus, accessit. Intuitus autem eum, quia causa latens erat, repellere hominem nolebat: sed intimo corde orabat Deum, ut de tanta praesumptione melius aliquid ordinaret. Itaque sumens homo Eucharistiam, non poterat ad interiora trajicere: et diu multumque conatus, cum nullo modo praevaleret, anxius et tremebundus clausam ore servabat. Expleta denique horâ orationis Sexta, patrem sanctum traxit ad partem: cujus pedibus advolutus, cum multis lacrymis, ei quod patiebatur, aperuit, et aperto ore, ipsam quoque Eucharistiam ostendebat. Increpans autem eum confitentem absolvit, et extunc sine difficultate recepit Dominica sacramenta.

§ 53. In minimis etiam rebus magna per eum novimus contigisse. Venerat aliquando Fusniacum (*Foigny*), quae est Abbatia una de primis quam ipse aedificavit, in Laudunensi territorio sita. Cumque ibidem oratorii dedicatio pararetur, ita illud occupaverat muscarum incredibilis multitudo, ut earum sonitus improbusque discursus gravem nimis introëuntibus molestiam generaret. Nullo ergo succurrente remedio, dixit sanctus: Excommunico eas: et mane omnes mortuas invenerunt. Cumque pavimentum omne operuissent, palis ejicientes eas, ita demum basilicam mundaverunt. Hoc autem tam notum et tam celebre fuit, ut inter vicinos quoque, quorum ad dedicationem magna multitudo convenit, muscarum Fuscinacensium maledictio in parabolam verteretur.

§ 54. In eo quoque monasterio, cui, *Charus locus* est nomen, puerum quemdam, qui incessabiliter flebat et ululabat, vir sanctus osculo sanavit. Cum enim per multos dies sine intermissione plorans, nullam reciperet consolationem, quod genus morbi medici non ignorant, miserabiliter deficiens tabescebat. Quem seorsum alloquens Pater sanctus, monebat ut suorum confessionem faceret delictorum. Facta autem confessione, subito vultum serenans, petiit a beato Patre osculum sibi dari. Acceptoque ex ore sancti osculo, in omni pace protinus quievit, et lacrymarum fonte siccato, laetus et incolumis regressus est in patriam suam. Exeunte aliquando Abbate post fratres reliquos ad laborem, filium claudum ei quidam pater obtulit, supplicans, ut ei manum

imponere dignaretur. Intumuerant enim mirum in modum genua ejus. Excusabat autem se vir Dei, dicens se non esse illius meriti, a quo talia beneficia deberent postulari. Claudis reddere gressum, Apostolicae esse, non suae, virtutis. Victus tandem patris instantiâ, signavit puerum ac dimisit. Qui ex ea hora convaluit, et infra paucos dies, omni tumore deposito, ab eodem iterum patre multa gratiarum actione reductus, incolumis oblatus est viro Dei.

§ 55. Divertit aliquando nobilium cohors militum Claravallem, ut sanctum viderent Abbatem. Prope autem erat sacrum Quadragesimae tempus: et illi omnes fere juvenes, dediti militiae seculari, circumibant quaerentes execrabiles illas nundinas, quas vulgo torneas vocant. Coepit itaque ab eis petere paucos illos, qui ante Quadragesimam supererant dies, ne armis interim uterentur. Quibus obstinato animo ejus acquiescere monitis renuentibus: « Confido, ait, in Domino, quoniam ipse mihi dabit inducias, quas negatis. » Et accersito fratre, jubet eis cervisiam propinari, benedicens eam, et dicens, ut potionem biberent animarum. Biberunt ergo pariter, quidam tamen inviti prae amore seculi, metuentes eum, quem postea experti sunt, divinae virtutis effectum. Ut enim egressi sunt fores monasterii, mutuis sese coeperunt inflammare sermonibus, quia cor eorum erat ardens in eis. Inspirante ergo Deo, et currente velociter verbo ejus, eadem horâ reversi, et conversi a vitiis suis, spirituali militiae dextras dederunt. Quorum quidam adhuc militant Deo: quidam vero regnant cum eo, vinculis carnis absoluti.

§ 56. Quid autem mirum, quod devotis hunc hominem colit obsequiis major aetas, in cujus devotione divina virtus ipsam quoque infantiam excitat, expertem adhuc rationis, et devotionis ignaram? Norunt multi illustrem juvenem Waltherum de Monte mirabili, cujus patruus frater Waltherus, inter eos quos praediximus milites, sacram in Claravalle militiam est professus. Hunc ergo Waltherum minorem, cum adhuc infantulus esset, et necdum ab ortu suo mensem tertium explevisset, mater sua benedicendum obtulit viro Dei, gratulabunda et exultans, quod in domo sua mereretur habere tam sanctum virum. Cumque vir Dei, sicut semper in omni loco facere consueverat, de salute et aedificatione animarum ad circumpositos loqueretur: praedicti mater infantis, tenens eum in gremio, sedebat secus pedes ejus. Accidit autem, ut inter loquendum manum aliquando protenderet, et apprehendere eam conaretur infantulus. Advertitur autem conatus parvuli, cum saepius id fecisset, et mirantibus universis, datur ei facultas, ut manum possit apprehendere quam optavit. Tum vero mirum in modum cum reverentia alteram manum suam supponens, altera tenens eam detulit ad os suum, et osculatus est eam. Neque id semel tantum, sed toties faciebat, quoties beatam manum tenere permissus est.

§ 57. Infirmabatur aliquando homo Dei, et velut rivulus quidam phlegmatis incessanter ab ejus ore fluebat, unde exhausto corpore usquequaque deficiens, paulominus ad extrema devenit. Convenerunt itaque filii et amici ejus, velut ad exequias tanti patris, et ego ipse inter caeteros adfui, quod me quoque ejus dignatio in amicorum numero reputaret. Cumque extremum spiritum jam trahere videretur, in excessu mentis suae ante tribunal Domini sibi visus est praesentari. Adfuit autem et satan ex adverso, improbis eum accusationibus pulsans. Ubi vero ille omnia fuit prosecutus, et viro Dei esset pro sua parte dicendum, nihil territus aut turbatus, ait: « Fateor, non sum dignus ego, nec propriis possum meritis regnum obtinere coelorum. Caeterum duplici jure illud obtinens Dominus meus, haereditate scilicet Patris, et merito passionis: altero ipse contentus, alterum mihi donat: ex cujus dono jure illud mihi vendicans, non confundor. » In hoc verbo confusus inimicus, conventus ille solutus, et homo Dei in se reversus est. Rursus autem velut in litore quodam positus, videbatur sibi navem, quae se transveheret, expectare. Cumque applicuisset navis ad litus, festinabat ingredi: et illa cedens, impingebat in aquam. Usque tertio ita faciens, tandem relicto eo, navis ibat, et non revertebatur. Intellexit autem protinus, necdum tempus suae navigationis adesse: adhuc tamen crescebat dolor, eo utique magis molestus, quo minus eum spes imminentis exitus solabatur.

§ 58. Contigit autem advesperascente jam die, ut caeteris fratribus juxta consuetudinem accedentibus ad lectionem collationum, solus Abbas cum duobus fratribus sibi assistentibus remaneret in diversorio, in quo jacebat. Cumque vehementius affligeretur, ut supra vires dolor accresceret, advocans alterum e duobus, jubet citius oratum ire. Excusantem denique, et dicentem, Non sum ego talis orator: obedientiae auctoritate compellit. Itum est et oratum ad altaria, quae in eadem basilica erant tria: primum in honore beatae Dei Genitricis: duo circumposita in honore beati Laurentii martyris, et beati Benedicti Abbatis. Eadem horâ adfuit viro Dei praedicta beata Virgo, duobus istis stipata ministris, beato scilicet Laurentio, et beato Benedicto. Aderant autem in ea suavitate et serenitate quae eos decebant: et tam manifeste, ut ex ipso introitu cellulae, personas discerneret singulorum. Imponentesque ei manus, et loca doloris attactu piissimo lenientes, omnem protinus aegritudinem depulerunt. Siccatus est enim ilico phlegmatis rivus, et dolor omnis abscessit.

§ 59. Cum autem et ego aegrotarem aliquando in domo nostra, et me jam nimium fatigasset et attrivisset in longum nimium se protendens aegritudo, audiens hoc, misit ad me fratrem suum, virum bonae memoriae Gerardum, mandans me venire ad Claravallem, spondens me ibi cito aut curandum, aut moriturum. Ego

vero quasi divinitus accepta vel oblata facultate, seu apud eum moriendi, seu aliquamdiu cum eo vivendi: quorum quid tunc maluerim, ignoro: profectus sum statim illuc, quamvis cum labore nimio et dolore. Ubi factum est mihi, quod promissum fuerat: et fateor, sicut volui. Reddita mihi quippe sanitas est a magna et periculosa infirmitate: sed sensim et paulatim vires corporis redierunt. Deus enim bone, quid mihi boni contulit infirmitas illa, feriae illae, vacatio illa? Nam cooperabatur necessitati meae toto illo tempore infirmitatis meae apud eum infirmitas ejus, qua et ipse tunc temporis detinebatur. Infirmi ergo ambo, tota die de spirituali physica animae conferebamus, de medicamentis virtutum, contra languores vitiorum. Itaque tunc mihi disseruit de Cantico Canticorum, quantum tempus infirmitatis meae permisit, moraliter tantum, intermissis altioribus mysteriis scripturae illius: quia sic volebam, et sic petieram ab eo. Singulisque diebus, quaecumque super hoc audiebam, ne mihi effugerent, scripto alligabam, inquantum mihi Deus donabat, et memoria me juvabat. In quo cum benigne et sine invidia exponeret mihi et communicaret sententias intelligentiae, et sensus experientiae suae, et multa docere niteretur inexpertum, quae non nisi experiendo discuntur: etsi intelligere non poteram adhuc quae apponebantur mihi, plus tamen solito intelligere me faciebat, quicquid ad ea intelligenda deesset mihi. Sed de his hucusque dixisse sufficiat.

§ **60**. Cum autem instante Dominica, quae Septuagesima nominatur, vespera ipsa sabbati, Dominicam ipsam praecedentis, jam tantum convaluissem, ut valuissem de lecto surgere per me, et intrare possem et exire, coepi disponere de reditu nostro ad fratres. Quod ipse auditum omnino prohibuit, et usque ad Dominicam Quinquagesimae omnem mihi spem reditus et conatum interdixit. Acquievi facile, cum quod praecipiebatur, voluntas non abnueret, et infirmitas requirere videretur. Cum autem ultra Dominicam illam Septuagesimae a carnibus, quibus usque ad diem illam ipso praecipiente, et necessitate infirmitatis cogente, vescebar, vellem abstinere, et hocipsum prohibuit. Super quo cum nec prohibenti acquiescerem, nec rogantem audirem, nec obedirem praecipienti, sic vespere illo sabbati ab invicem discessimus: ille tacitus ad Completorium, ego ad lectum. Et ecce infirmitatis meae rabies rediviva, quasi resumptis viribus omnibus, cum tanta me vehementia et ferocitate invàdens corripuit, tantaque me malignitate tota nocte illa devastando cruciavit supra vires, supra virtutem, ut de vita despèrans, vix saltem usque ad diem, ut vel semel adhuc loquerer viro Dei, crederem me victurum. Cumque in dolore illo totam noctem duxissem, summo mane accersitus ille advenit: non tamen afferens, quem solebat, vultum compatientis, sed quasi arguentis. Subridens tamen: Quid, inquit, hodie

comedetis? Ego vero, qui, hoc ipso tacente, hesternam inobedientiam certissime interpretabar causam esse nocturnae illius afflictionis meae: Quicquid, inquam, praecipietis: Quiescite ergo, ait, non moriemini modo: et abiit. Et quid dicam? Confestim et omnis dolor abiit: nisi quod fatigatus nocturno dolore illo meo, tota ipsa die vix de lecto surgere valui. Quis enim, aut qualis fuit ille dolor? non rècolo similem me aliquando fuisse perpessum. In crastino autem sanus factus sum, et vires recepi: et paucis interpositis diebus, cum benedictione et gratia bona boni hospitis mei, ad propria reversus sum.

§ **61**. Cumque dilectus Deo et hominibus Bernardus, in illa valle suâ, et vicinis civitatibus et regionibus, quas aliquoties eum invisere domesticae curae ratio cogebat, tantis floreret virtutibus et miraculis, coepit etiam seu communibus Ecclesiae necessitatibus, seu charitate fratrum, seu obedientiâ majorum, ad remotas pertrahi regiones, paces desperatas inter dissidentes Ecclesias et Principes seculi reformare, causas humano sensui et consilio interminabiles, auxilio Dei pacifice terminare, et virtute potius fidei, quam spiritu hujus mundi, de multis hujusmodi impossibilibus possibilia faciendo, quasi montes transferendo, in oculis omnium mirabilis et venerabilis magis ac magis apparere. Maxime vero intantum in eo enitescere coepit virtus praedicationis, ut dura etiam corda auditorum saepe ad conversionem emolliret, et vix aliquando vacuus domum rediret. Postmodum vero feliciter proficiente, et usu sermonis, et exemplo conversationis, rete verbi Dei in manu piscatoris Dei, tam copiosas piscium rationabilium multitudines coepit concludere, ut de singulis ejus capturis navicula domus illius impleri posse videretur. Unde factum est, ut in brevi majori miraculo, prae omnibus, quae in hac vita gessit, miraculis, per unum hominem languidum et semìnecem, tantummodo loqui valentem, obscura usque ad illud tempus illa vallis, et re et nomine Claravallis efficeretur, divinae cujusdam claritatis lumen, quasi de summo quodam apice virtutum, diffundens in devexa terrarum: et extunc apud vallem illam, quae prius dicebatur Vallis Absynthialis et amara, coeperunt montes stillare dulcedinem. Quae vacua fuit et sterilis ab omni bono, coepit abundare frumento, et de rore coeli et benedictione Dei, intantum pinguescere omnia deserta ejus, et multiplicata gente magnificare laetitiam.

§ **62**. Jam domus Ordinis illius, filiae domus ipsius, citra et ultra Alpes et maria, deserta plurima impleverunt, et adhuc sunt, et quotidie confluunt, quibus locus quaerendus est. Et petuntur undique fratres, et mittuntur, cum beatos se aestimant reges gentium, et praesules ecclesiarum, civitates et regiones, quaecumque de domo illa et disciplina viri Dei contubernium aliquod se gaudent adipisci. Quid dico? Ultra homines usque ad barbaras

nationes, in quibus naturalis feritas naturam quodammodo exuit humanam, religio haec profecta est, ubi per eam bestiae sylvae, homines fiunt: et cum hominibus assuetae conversari, discunt cantare Domino canticum novum. Quapropter piscator Dei, praecipiente Domino, non cessat laxare retia in capturam, et aliis abeuntibus, aliis succedentibus in locum eorum, numquam minuitur sanctae illius congregationis plenitudo. Hoc usque nunc egerunt, et quotidie agunt mirae ejus capturae, Catalaunensis, Rhemensis, Parisiensis, Moguntinensis. Leodiensis, et aliarum nonnullarum civitatum: Flandriae quoque, Germaniae, Italiae, Aquitaniae, et aliarum regionum, quascumque quacumque necessitate contigit aliquando, seu adhuc usque hodie contingit virum Dei visitare. Cooperante siquidem gratiâ Spiritus Sancti, quocumque vadit, plenius redit, et sua eum plenitudo ubique comitatur. Nec dimittit suos, quos a se transmittit, sed ubicumque sunt, et ipse semper paterna solicitudine cum eis est. Et sicut ad locum, unde exeunt, flumina revertuntur: sic ad ipsum quotidie seu laeta, seu tristia filiorum suorum. Saepe etiam sine omni relatione carnis et sanguinis, paternae ejus solicitudini divinitus innotescit, quid circa aliquos eorum longe a se distantes agatur: si quid eis providendum, si quid in eis emendandum sit: tentationes et excessus eorum, infirmitates et obitus, et quarumlibet secularium tribulationum incursus. Nam et pro absentium fratrum certis necessitatibus praesentibus circa se fratribus saepe orationem indicit: nonnumquam etiam morientes in aliis locis, ad ipsum per visionem accessisse noscuntur, benedictionem ejus et licentiam postulantes: nimirum agente hoc obedientia missorum, et charitate mittentis.

§ **63**. Veneram aliquando ad eum, et dum lòquerer ei, vidi et audivi, quod silere non debeo: Aderat monachus quidam Fusniacensis, continuo ad suos rediturus. Cumque responso accepto super his pro quibus venerat, jam ab eo egrederetur, in spiritu et virtute Eliae rèvocans eum propheta Dei, et nomine fratris cujusdam de domo illa praemisso, de occultis quibusdam, me audiente, mandavit ei, ut corrigenda corrigeret: sin autem, judicium Dei super se in proximo expectaret. Stupefactus ille, quis ei haec dixerit, requisivit. Quisquis, inquit, dixerit mihi: tu vade, et dic, quae ego dico tibi, ne, si dissimulaveris, te quoque involvat par poena peccati. Mirabar super hoc: sed miranti mihi, in simili causa mirabiliora de eo narrata sunt.

§ **64**. Guido namque frater ejus, major natu inter fratres suos, cujus gravitatis et veritatis fuerit vir, omnes sciunt, qui scire eum potuerunt. Hic, cum simul alicubi essemus, et de hujusmodi loqueremur, et quaererem ego ab eo, sicut jucundae ad amicos collocutionis esse solebat: Fabulae, inquit, sunt, quae auditis. Cumque suo more et solito studio fraternas virtutes

deprimeret, mihi tamen nollet esse molestus: « Quae, inquit, nescio, non dico vobis: sed unum narrabo, quod scio et expertus sum, multa ei in oratione revelari. » Deinde narravit mihi, quomodo, cum primo melliflua illa spiritualium apum alvearia, nova de se examina circumquaque proferre, novasque ex eis domos ordinis sui aedificare coepissent: petente et agente domino Gulielmo Episcopo in Episcopatu Catalaunensi, eam, quae trium Fontium dicitur, construxerunt. Ad quam cum Abbatem cum monachis emisisset dominum Rogerium, virum nobilem secundum seculum, sed nobiliorem sanctitate, et viros quosdam similis formae cum eo: spiritualis pater filios, quos emisit, non dimisit, sed paterna solicitudine et pia affectione cum eis erat. Unde cum die quadam simul soli essent Abbas et ipse frater ejus, cujus hoc relatione didici, et de fratribus ipsis ad alterutrum loquerentur: subito altius solito suspirans, durius aliquid solito de eis corde suo sibi respondente: « Vade, inquit fratri suo, ora pro eis, et quicquid ostenderit tibi Deus, refer ad me. » Ipse enim gravissima valetudine ea horâ laborans, in lectulo tenebatur. Ad quod ille vehementer expavescens: Absit, inquit: non sum, qui hoc modo noverim orare, quique hoc merear impetrare. Perseverante tamen eo in sententia, itum est et oratum. Ille igitur per singulos, in quantum praevaluit, pro singulis fudit ad Deum animam suam: tantaque per singulos in orando perfusus est suavitate conscientiae, tantaque impetrandi fiduciâ, et omni gratiâ spiritualis consolationis, ut in omnibus certa fide exauditum se exultaret spiritus ejus, exceptis duobus, in quibus oratio titubavit, haesitavit devotio, fiducia defecit. Quod cum retulisset ad eum a quo missus erat, ille statim pronunciavit de illis duobus, quod postea probavit eventus.

§ 65. Abbas autem Rogerius et aliqui, qui cum eo erant, ipsi fuerunt, quos vir Dei aliquando de Catalaunensi traxit civitate, de quibus vel in quibus etiam tunc simile quid factum fuerat. Cum enim gratiâ Episcopi Catalaunum frequentaret, rediens aliquando, traxit secum multitudinem copiosam nobilium et literatorum, clericorum et laicorum. Quibus adhuc in domo hospitum demorantibus, dum novellas plantationes coelestibus irrigaret eloquiis, supervenit portarius monachus, nuncians Stephanum de Vitrejo magistrum eorum, adesse ad renunciandum seculo, et cum eis commorandum. Quis alius de talis viri adventu non exultasset vehementer, cum vallis illa hujusmodi frumento non multum adhuc abundaret? Ipse vero, revelante sibi Spiritu Sancto insidias spiritualis nequitiae, tacitus aliquantulum ingemiscens, erupit in vocem audientibus universis: « Malignus, ait, spiritus huc eum adduxit. Solus venit, solus revertetur. » Obstupuere omnes, qui prius, audito ejus adventu, non se poterant capere prae laetitia. Verumtamen ne pusillos adhuc scandalizaret

filios suos, suscepit hominem, et de perseverantia aliisque virtutum studiis studiose commonuit, et sciens et praevidens omnia promittentem, nihil acturum, cum vere Deum quaerentibus et perseveraturis, in cellam novitiorum probandum intromisit. Sed de omnibus, quae praedixerat, nihil cecidit in terram. Vidit idem Stephanus, sicut confessus est, cum in cella novitiorum adhuc demoraretur, Maurulum quemdam puerum ab oratorio se extrahentem. Ubi sex ferme mensibus degens, novissime tamen defecit, et ut de eo dictum fuerat, sicut solus venerat, sic solus recessit. Frustrata est autem versutia inimici, et quem novitiorum paraverat in ruinam, de ipsius ruina ipsi confirmati sunt.

§ 66. Priusquam a Catalauno recedamus, cum aliquando pater sanctus inde rediret, frigore et vento tam ipse, quam qui cum ipso erant, graviter laborabant. Cumque praecedentibus multis, qui tunc forte in comitatu ejus erant, nec prae angustia frigoris ad eum attendentibus, pene solus ipse sequeretur: contigit equum unius e duobus, qui cum eo erant, incaute dimissum evadere, et excurrere per planitiem late patentem. Quem cum apprehendere non possent, et intemperies aëris ad hoc non permitteret vacare diutius: Oremus, inquit. Flexisque genibus in oratione cum fratre qui cum eo erat, vix adhuc Dominicam poterant orationem explevisse, cum ecce equus ille cum omni mansuetudine rediens, substitit ante pedes ipsius, et redditus est sessori suo.

§ 67. Et ut a Catalauno ad Rehemensem civitatem pertranseamus, contigit aliquando, dissentientibus Archiepiscopo et populo Rhemensi, ad conciliandos eos adesse virum Dei. Cum in palatio ejusdem civitatis cum Joslevo Suessionensi Episcopo consedisset, et magna Cleri plebisque frequentiâ repleta domo, de pace tractaretur: Ecce misera mulier coram omnibus filium suum plenum, ut putabatur, daemone, ei offerens, misericordiam precabatur. Siquidem jam ipse die insurgens in matrem suam, pene eam occiderat, et mutus effectus, et surdus, et caecus, apertis oculis non videbat, et stupentibus in eo sensibus omnibus, etiam sine intellectu permanebat. Compassus vero miserae matri, quam maxime sensus doloris illius excruciabat, misero adolescenti blandiens, et piis manibus caput ejus et faciem demulcens, alloqui eum coepit, et quomodo in matrem suam manus mittere praesumpsisset, sciscitari. Ille vero ad se reversus, peccatum suum continuo recognovit, et deinceps emendationem promittens, incolumis restitutus est matri suae. In monasterio quoque, quod Alpense dicitur, inter caeteros, qui curam requirebant, infirmos, venit ad eum mulier, quae caduco morbo laborabat. Haec in ipsa hora cum staret coram eo, a repentino impetu mali illius corruit. Sed apprehensa manu ejus, continuo erexit eam: nec

tantum in hora illa, sed perfecte omnino curata est ab infirmitate sua.

§ 68. Ducissa Lotaringiae, foemina quidem secundum seculum nobilis, sed ignobiliter nimis victitans, cum vidisset aliquando in somnis illum hominem Dei, serpentes septem horribiles de utero ejus, manibus propriis extrahentem, postmodum ad religiose vivendum commonitione et doctrinâ ejus conversa, usque hodie se esse, de qua septem daemonia ejecerit, gloriatur. Novi clericum quemdam, Nicolaum nomine, seculo pene desperabiliter deditum, sed per eum de seculo liberatum: qui cum in Claravalle monasticae conversationis habitum et ordinem suscepisset, videns eos qui de seculi illuc naufragio confugerant, naufragii sui damna continuis lacrymis redimere, idemque ipse facere volens, nec valens prae duritia cordis sui: rogabat eum cum magno cordis dolore, ut sibi impetraret a Domino gratiam lacrymarum. Oravit, tantamque ei et tam continuam impetravit compunctionem cordis cum gratia lacrymarum, ut vix aliquando inveniretur vultus ejus in diversa mutari, vel oculi sine lacrymis, cum iret per viam, vel cum quolibet loqueretur.

§ 69. Tot sunt et tantae, quas in hunc modum de eo audivimus et vidimus, virtutes et sanitates, et circa diversas hominum necessitates diversae opitulationes, ut si omnes velim vel verbo vel scripto pronunciare, timeam ne fastidiosis incredulitatem, vel incredulis fastidium inveniantur generare. In omnibus autem operibus suis quam purus sit ei oculus intentionis, manifeste denunciat corpus lucidae operationis. Summos quippe honores Ecclesiasticos, et secularium principum favores, quasi dignum eum prosequentes, non jactanter respuendo, sed religiose et rationabiliter declinando, quid in omni operatione sua semper quaesierit, quid ambierit, manifeste declarat. Mediolani, Rhemis, Clero eligente, populo acclamante, in Archiepiscopum nominatus est: Catalauni, Lingonis in Episcopum: et id ipsum in multis jam aliis civitatibus actum fuisset, si consensus ejus aliqua spes esse potuisset. Cumque dignus esset ut cogeretur, nescio quo judicio Dei et singularis reverentia sanctitatis, jam olim apud omnes obtinuit, ne aliquando ad aliquid contra voluntatem suam cogatur. Sed cum hoc modo hujus mundi modo fugit honorem, omnium honorum non effugit auctoritatem. Dignus in conscientiis omnium est, qui in timore et amore Dei timeatur et ametur: quo praesente, ubicumque fuerit, nil contra justitiam audeatur; cui ubicumque aliquid loquitur vel agit pro justitia, ab omnibus obediatur.

§ 70. Et hac fultus auctoritate, ubicumque necessarium est in Ecclesia Dei, cum obedientiae vel charitatis urget necessitas, nullam refugit incommoditatem laboris sui. Cujus enim voluntati tantum detulit, cujus consilio sic se humiliavit omnis tam secularis quam Ecclesiasticae dignitatis altitudo? Reges superbi,

principes et tyranni, milites seculi hujus et raptores, sic eum timent et reverentur, ut videatur in eis impletum, quod in Evangelio Dominus legitur dixisse discipulis suis: Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici, et nihil vobis nocebit. Porro inter spirituales, et ubi spiritualia spiritualiter examinantur, longe rei alia auctoritas est. Sicut enim dicitur per prophetam de sanctis animalibus, quia cum fieret vox super firmamentum, quod imminebat capiti eorum, stabant et submittebant alas suas: sic hodie ubique terrarum spirituales quique, loquente eo seu tractante, stant, cedendo praecedenti, et sensibus ejus seu intelligentiis submittunt sensus suos omnes et intelligentias suas. Testantur hoc scripta ejus, quae vel ipse scripsit, vel alii scripserunt, sicut ex ore ejus exceperunt. Tanta ergo virum illum sanctum usque hodie et apud Deum et homines commendant sacrarum insignia virtutum. testimonia circumvallant sanctitatis, charismata Sancti Spiritus illustrant: quodque majus his omnibus et difficillimum est in humanis rebus, haec ei omnia sine invidia adesse videntur. Compescit autem ab eo invidiam, quod omni invidiâ major est, in quantum nequitia cordis humani hoc saepe cessat homini invidere, quo non potest adspirare.

§ 71. Sed et ipse omnem invidiam, aut mortificat exemplo humilitatis, aut mutat in melius provocatione charitatis, aut si nequior aut durior est, obruit pondere auctoritatis. Quis enim tam affectuosae peritiae hodie invenitur ad fovendam charitatem, ubi est: ad provocandam, ubi non est? tam, ad quoscumque potest, beneficus, ad omnes benevolus, tantam habens gratiam ad amicos, patientiam ad inimicos? Si tamen ullum aliquando habere potuit inimicum, qui nulli aliquando voluit inimicari. Sicut enim amicitia non nisi duorum est, nec nisi inter duos amicos haberi potest: sic nec inimicitia, nisi duorum inimicorum est. Qui enim odit diligentem se, non tam inimicus, quam iniquus est. Sed qui omnem hominem diligens, nullum aliquando inimicum habet virtute sua: nonnumquam est tamen quod patiatur, inimicante sibi gratis iniquitate aliena. Charitas autem, quae totum eum possidet, patiens est, benigna est, sapientiâ vincens malitiam, patientiâ impatientiam, superbiam humilitate.

PRAEFATIO BERNARDI BONAEVALLIS ABBATIS, IN SECUNDUM LIBRUM VITAE B. BERNARDI CLARAVALL.

Virorum illustrium gesta nonnulli Scriptorum laudibus attollentes, verbis ea solemnibus celebrarunt, quantum excellentis ingenii et disertae linguae potuere conamina. Cumque tractator et opus, junctis complexibus pari sunt foedere conjugati, et ad propositum thema, ut dictum est, ordinandum, ingenium et eloquentia convenerunt, prospere actum est,

et ad quietum tranquillumque portum directo cursu materia digne ordinateque disposita appulit. Ubi vero sublimitas negotii sub imperito artifice naufraga eliditur scopulis, et succumbente sensus hebetudine, tractatoris lassatur praesumptio, sero de correctione initur consilium: quia quae in multos effusa sunt, nec revocari possunt, nec corrigi, et dissonantiam scripti et operum venustius esset abradi, quam emendari. Haec ego mecum reputans et revolvens, omnino timeo, ne sicut ipse multorum imprudentiae soleo indignari, qui cum scientiâ et facundiâ careant, ad scribendum praecipites, cum se vehementer emunxerint, eliciunt sanguinem: ita et ego, si, quod supra me est, aggrediar, meipsum derisioni exponam. Quis enim ego sum, qui ad scribenda gesta sanctissimi viri Bernardi Claraevallis Abbatis adspirem, qui nostris temporibus singulari religione floruit et doctrinâ, cujus odor exinanitus universam replevit Ecclesiam, cujus gratia, cooperante Domino, signis et miraculis declaratur? Quot in monasterium ejus literatos viros, quot rhètores, quot philosophos seculi hujus scholae miserunt ad conversationem theoricam et mores divinos? Quae non ibi floruit disciplina, ubi erant examina magistrorum, et egregii viri, exercitato intellectu insignes: qui adinvicem divinis studiis inhaerentes, multis gratiarum auctoramentis invicem seipsos èdocent et accendunt? Quorum unanimis universitas cantat canticum graduum, et ascendens cum Jacob, in summitate scalae in decore suo Deum videt, radiante corona perspicuum. Debuerant utique viri illi, quibus nihil in aliqua gratia deest, hunc laborem assumere, et eorum esset, venerabili patri inscalpere monimenta, ut esset eorum studio delectabilis pagina, quam quasi viventem traderent legendam discipulis, et perpes foret consolatio, secus positis reliquiis sacri corporis et sermonis. Sed extrema aemulari, et quae homines lateant, Claraevallis consuevit humilitas: et proferre in publicum aliqua sui indicia, viri illi nobiles erubescunt, et quietiores eos facit contemptus et abjectio, quam quaelibet oblatio dignitatis, in qua sibi professio humilitatis periclitari videtur. Ob hujusmodi causas sese intra silentii cardines retinentes, magis in sacco eremi, quam in serico palatii delectantur: nec jam in stylo, sed in Cruce gloriam quaerunt. In hoc ergo, sicut et in caeteris ejusmodi, negotiorum suorum sarcinas aliis libenter imponunt. Et nunc sublato venerabilis memoriae domino Wilhelmo, qui ejusdem viri sancti et gloriosa primordia feliciter et devote conscripsit, ad meam exiguitatem hujus operis devenit petitio, et imposuit mihi dilectae Ecclesiae charitas, ut coquam pulmentum filiis prophetarum. In quo si colocyntidas miscuero negligens, superjecta, ut confido, farinulâ amaritudinem condiet Eliseus: et excessus insipientiae, obedientiae bonitas condonabit.

LIBER II. § 1. Ea tempestate * Honorius Papa, cujus adhuc instituta nitent et rèdolent, viam universae carnis ingressus est. Nec mora, in electione dissidentibus Cardinalibus, et divisa Ecclesiâ, plures numero et seniores consilio, vitâ probabiles, viri virtutum, presbyteri, diacones, Episcopi, Innocentium elegerunt, cujus vita et fama et aetas et scientia digna summo sacerdotio habebatur. At vero pars altera, infames ausus violentiâ non

* Anno MCXXX.

ratione corroborans, Petrum Leonis *, ad hunc apicem adspirantem, fraudulentis machinationibus seorsum et praecipitanter nominavit Anacletum, et caeteris renitentibus ordinavit. Qui vero in parte catholica erant, electum suum solemniter ordinatum collocarunt in cathedra, et per loca illa, in quibus sessiones habent ex antiqua consuetudine Romani Pontifices, circumduxere, et pro tempore honor debitus Apostolicae affuit dignitati. Extunc sane circa Lateranense Palatium morabantur, nec erat eis jam tuta in domibus propriis mansio, cum eos acerrime Petri satellites infestarent. Ibi etiam diu resistere non valentes, per confoederatos sibi quosdam ex nobilibus Romanis, ad tempus in turribus eorum receptacula habuerunt. Sed nec in eis perseveravit fidelitas: nam in brevi aut fortitudine temerariae multitudinis, aut pretio corrupti sunt. Nam Petro tam propria generis virtute, quam adhaerentium sibi affinitate, multitudo tanta erat, ut fere eum tota civitas sequeretur, vel pecuniis, vel commodis obligata. Congregaverat sane opes innumeras in exactionibus curiae, et in legationum negotiationibus, quas ad expectandas nundinas reservarat. Insuper ex paterni census ampla congerie, eatenus sigillata, modo distributa in populum, ad fas, ad nefas, venalem plebem armaverat. Quibus erogatis, donaria Regum in ornamentis ecclesiae ab ipsis evulsit altaribus: et cum calices frangere, et Crucifixos aureos membratim dividere ipsi profani Christiani vel timerent, vel erubescerent, quaesiti sunt Judaei, qui ad derisionem religionis nostrae, sacra vasa et imagines Deo dicatas, audacter comminuerent. Igitur quisque pro modo suo secundum majus et minus conducti ad scelus, sacramentis generalibus publice Petro vendiderunt assensum, et in omnem sanguinem manus exposuerunt et arma, et quotidianis congressibus partem, quae cum Innocentio erat, maledictis insectabantur et gladiis.

§ 2. Habuere igitur servi Dei consilium, et qui vi humana tueri se poterant, cedere elegerunt. Et provocatis clam navigiis, de ore Leonis et de manu bestiae per Tiberim in mare Tyrrhenum elapsi, prosperis ventis carbasa impellentibus, cito in portu Pisano feliciter appulerunt. Audito tantorum virorum adventu, et cognita causâ, propter quam de urbe exierant, gratulata est Pisa, quod ad se Romani nominis gloria transferretur, et illis, perpetuae sibi infamiae insculpentibus notam, sibi nominis aeterni et perennis famae inscriptio pararetur. Occurrunt ergo honorati et consules, et domini Papae pedibus advoluti, gratias agunt, quod eos tanto dignos judicasset honore, ut eorum eligeret urbem, quam propria dignaretur illustrare praesentiâ.... Tum populo obviam procedente, prae innumerabili multitudine vix patebat advenientibus via: sed pedetentim procedentes, desideratam sui copiam prospicientibus per fenestras matronis et virginibus et

* De Petro Leonis quaere in Surii Vol. II, p. 261.

parvulis Cardinales praebebant, et porrectis hincinde benedictionibus, usque ad beatae Mariae canonicam, dominus Papa cum comitatu suo gloriose deductus, et honorifice susceptus est.

§ 3. Praemissi, antequam de urbe egrederetur, a domino Papa in Gallias fuerant nuncii, qui dissensionis et schismatis a Petro facti ordinem Gallicanae intimarent Ecclesiae, et hortarentur Episcopos, ut in ultionem praesumptionis hujus accingerentur, et damnata parte schismatica, subscriberent unitati. Necdum vero ad plenum tenor operis innotuerat Episcopis, nec privatim quisquam commodare praesumpsit consensum, donec collecto Stampis (*Etampes*) generali conventu, in commune decernerent, quid reciperent, quid damnarent. Neque enim Francia *, caeteris regionibus proclivibus ad schismata, aliquando Guiberti vel Burdini susceptione foedata est, nec malignorum acquievit erroribus, nec fabricata est idolum in Ecclesia, nec venerata in Petri cathedra monstrum. Nec enim talibus in causis principalia aliquando terruerunt edicta, aut generalibus utilitatibus privata commoda praetulerunt: nec declinantes in partem, personis detulere, sed causis. Sed si quid oportuit, fortiter persecutionibus obviarunt, nec damna, nec exilia formidarunt. Convocato igitur ad Stampas concilio, Abbas sanctus Claravallensis Bernardus, specialiter ab ipso Rege et praecipuis quibusque pontificibus accersitus, sicut postea fatebatur, non mediocriter pavidus et tremebundus advenit, periculum quippe et pondus negotii non ignorans. In itinere tamen consolatus est eum Deus, ostendens ei in visu noctis, Ecclesiam magnam concorditer in Dei laudibus concinentem, unde speravit pacem sine dubio proventuram. Ubi vero ad locum ventum est, celebrato prius jejunio, et precibus ad Deum fusis, cum de eodem verbo tractaturi Rex et Episcopi principesque consedissent, omnium unum consilium fuit, una sententia, ut negotium Dei famulo imponeretur, et ex ore ejus causa tota penderet **. Quod ille, timens licet et tremens, monitis tamen fidelium virorum acquiescens, suscepit: et diligenter prosecutus electionis ordinem, electorum merita, vitam et famam prioris electi, aperuit os suum, et Spiritus Sanctus implevit illud. Unus ergo omnium ore locutus, suscipiendum ab omnibus summum Pontificem Innocentium nominavit, et ratum esse omnes pariter acclamaverunt. Et decantatis ex more laudibus Deo, obedientiam deinceps polliciti, electioni Innocentii omnes pariter subscripserunt.

§ 4. Interea dominus Papa, multis in Pisis et in Tuscia, et in aliis provinciis potestative dispositis, valefaciens Pisanis et gratias agens, in Provinciam navigio delatus est: et Burgundiam transiens, Aurelianum pervenit. Ubi occurrentibus Episcopis, a

* Franciae tunc temporis *Christianissimae* cognomento dignae, laudes.
** Quanti pro Ecclesiae causa, perarduis in rerum adjunctis factus sit Bernardus Claravall.; et quam feliciter delendo schismati insudaverit.

Rege piissimo Francorum Ludovico alacriter et honorifice susceptus est. Inde a Gaufredo Carnotensi Episcopo magnarum virtutum viro, Carnotum deducitur : ubi etiam Anglorum gloriosus Rex Henricus cum maximo ei Episcoporum et procerum comitatu occurrit. Hunc quoque Regem venerabilis Abbas ad eum praemissus adduxit: quem vix persuasit Innocentium recipere, ab Episcopis Angliae penitus dissuasum. Cum enim omnimodis recalcitraret et detrectaret, ait: « Quid times? Times peccatum incurrere, si obedias Innocentio? Cogita, inquit, quomodo de aliis peccatis respondeas Deo: istud mihi relinque: in me sit hoc peccatum.» Ad hoc verbum persuasus Rex ille tam potens, etiam extra regnum suum domino Papae occurrit usque Carnotum (*Chartres*). Multa ibi dicta et facta sunt, multaque ibi secularia et ecclesiastica negotia definita. Reversi de Germania legati domini Papae, tam Episcoporum quam Regis consensum et literas detulerunt, et deprecationem publicam, ut ad eos transiens, suam eis desideratam exhiberent praesentiam. Facile enim persuasi sunt recipere eum, quem jam caeteri recepissent. Sed detinuit eum dilectio et devotio ecclesiae Gallicanae, et singuli et omnes visitationem Apostolicam expetebant.

§ 5. Perlustrata igitur Franciâ, Rhemis convocavit concilium: in quo multis ad honorem Dei dispositis, Regem Ludovicum, vivente patre, pro Philippo fratre coronavit in Regem, et unxit. In omnibus dominus Papa Abbatem a se separari non patiebatur: sed cum Cardinalibus rebus publicis assidebat. Sed et privatim, quotquot habebant negotia, virum Dei secretius consulebant. Ipse vero audita referebat ad curiam, et oppressis patrocinia exhibebat. Igitur soluto concilio, Leodium dominus Papa Romanorum Regi occurrit, et honorifice quidem susceptus est, sed velociter obnubilata est illa serenitas. Siquidem importune idem Rex institit, tempus se habere reputans opportunum, Episcoporum sibi restitui investituras, quas ab ejus praedecessore Imperatore Henrico per maximos quidem labores et pericula multa, Romana Ecclesia vendicarat. Ad quod verbum expavere, et expalluere Romani, gravius se apud Leodium arbitrati periculum offendisse, quam declinaverant Romae. Nec consilium suppetebat, donec murum se opposuit Abbas sanctus. Audacter enim resistens Regi, verbum malignum mira libertate redarguit, mira auctoritate compescuit.

§ 6. Rediens autem a Leodio, Claravallem dominus Papa per semetipsum voluit visitare. Ubi a pauperibus Christi, non purpurâ et bysso ornatis, nec cum deauratis Evangeliis occurrentibus, sed pannosis agminibus scopulosam bajulantibus Crucem: non tumultuantium classicorum tonitruo, non clamosa jubilatione, sed suppressa modulatione affectuosissime susceptus est. Flebant Episcopi, flebat ipse summus Pontifex, et omnes mirabantur

congregationis illius gravitatem, quod in tam solemni gaudio omnium oculi humi defixi, nusquam vagabunda curiositate circumferrentur: complosis palpebris ipsi neminem viderent, et ab omnibus viderentur. Nihil in ecclesia illa vidit Romanus, quod cuperet: nulla ibi supellex, eorum solicitavit adspectum: nihil in oratorio nisi nudos viderunt parietes. Solis moribus, poterat inhiare ambitio: nec damnosa poterat esse fratribus hujusmodi praeda, cum minui non posset absportata religio. Gaudebant omnes in Domino, et solemnitas non cibis, sed virtutibus agebatur. Panis ibi opicus, pro simila: pro careno, sapa: pro rhombis, olera: pro quibuslibet deliciis, legumina ponebantur. Si forte piscis inventus est, domino Papae appositus est, et adspectu, non usu, in commune profecit.

§ 7. Longas in Galliis facere moras dominus Papa non potuit: sed sicut inter se et Regem Lotarium condixerant, Romam ei occurrit, et vi exercitus in Lateranense palatium deductus est. Multi etiam ex nobilibus Romanis, fideles Ecclesiae, eum honorifice susceperunt. Verum Petrus Leonis, non ponens Deum adjutorem suum, sed confoederatorum stipatus malitiâ, in editioribus et tutioribus turribus manens, Lotarii ludificavit virtutem: et interdicens suis congressus publicos, nec sibi securitatis suae fecit periculum, nec causas conflictus hostibus dedit: sed tamen liberum eorum discursum machinis superioribus et obstaculis variis impedivit. Vitavit etiam obstinatissime Imperatoris colloquium, nec minis nec blandimentis flexus est, nec de statu suo consilium cujuslibet personae admisit. Relicto igitur Romae Innocentio, alias Imperator digreditur. Petrus vero post ejus discessum crebros movens per urbem discursus, fidelium caedibus inhiabat. Intelligens igitur Innocentius Romam sibi infructuosam eo tempore, ad horam cessit, ne praesentia sua illius bestiae rabiem efferaret. Et rursus Pisas revertitur, ibique aggregatis totius Occidentis Episcopis, aliisque religiosis viris, magnae gloriae Synodus celebratur. Affuit per omnia et consiliis et judiciis, et diffinitionibus omnibus sanctus Abbas, impendebaturque ei reverentia ab omnibus, et excubabant ante limina ejus sacerdotes: non quod fastus, sed quod multitudo communem prohiberet accessum: et aliis egredientibus, alii introibant, ita ut videretur vir humilis, et nihil sibi de his honoribus arrogans, non esse in parte solicitudinis, sed in plenitudine potestatis. Actiones Concilii longum est prosequi: summa tamen in excommunicatione Petri, et irregressibili fautorum ejus dejectione constitit, et usque hodie haec sententia persevèrat.

§ 8. Soluto concilio, ad Mediolanenses reconciliandos dominus Papa Abbatem Claraevallis, quem multis supplicationibus expetierant, et Guidonem Pisanum, et Matthaeum Albanensem Episcopum a latere suo direxit, qui schisma per Anselmum in eadem

urbe factum abluerent. Abbas ergo cum praedictis viris, quos a domino Papa collegas acceperat, addidit consortio et communi consilio virum venerabilem Gaufredum Carnotensem Episcopum, cujus innocentiam et sinceritatem in multis probaverat. Et visum est Cardinalibus bonum, ut tanto adjutore negotium tanti ponderis fulciretur. Transcenso itaque Appennino, ubi audierunt Mediolanenses, Abbatem desideratum suis finibus propinquare, longe a civitate milliaribus septem omnis ei populus obviat: nobiles, ignobiles, equites, pedites, mediocres, pauperes, quasi de civitate migrarent, proprios lares deserunt, et distinctis agminibus, incredibili reverentià suscipiunt*. Omnes pariter delectantur adspectu: felices se judicant, qui ejus possent frui auditu. Deosculabantur pedes ejus universi: et licet haec ille moleste acciperet, nulla poterat pronos et devotos ratione compescere, nulla interdictione repellere. Vellicabant etiam pilos, quos poterant, de indumentis ejus, et ad morborum remedia de pannorum laciniis aliquid detrahebant: omnia sancta, quae ille tetigisset, judicantes, et se eorum tactu vel usu sanctificari. Praecedentes itaque et subsequentes, laetabundis acclamationibus applaudebant Abbati, et diu inter agminum spissamenta detentum, tandem solemni reddidere hospitio. Et cum tractatum esset in publico de negotio, propter quod tam vir Dei, quam Cardinales advenerant, oblita fortitudinis suae civitas, omni feritate deposita, se ita Abbati substravit, ut obedientiae eorum non incongrue ille posset aptari poëtae versiculus: Jussa sequi, tam velle mihi, quam posse, necesse est.

§ 9. Pacatis omnibus reconciliata Ecclesia, formatis inter plebes concordiae pactionibus, alia coeperunt nasci negotia, et insanienti diabolo, et in quibusdam obsessis corporibus debacchanti oppositum est vexillum Christi, et increpante viro Dei de possessis atriis superveniente eminentiori virtute, territa et tremebunda diffugere daemonia. Inaudita est nostris temporibus tanta populi fides, tanta in homine virtus: inter quos religiosa erat contentio, cum signorum gloriam Abbas credulitati eorum, illi vero sanctitati Abbatis adscriberent, et hoc de eo indubitanter sentirent, ut quicquid a Domino peteret, impetraret. Adducunt ergo ad eum nihil haesitantes mulierem omnibus notam, quam septem annis immundus vexaverat spiritus: et postulant supplices, ut in nomine Domini daemoni imperet fugam, et mulieri restituat sospitatem. Quae populi fides non minimam verecundiam viro Dei ingerebat, et humilitate magistra conscius sibi, inconsueta experiri non praesumebat: et instante petitione populi, erubescebat, si charitati postulantium obstinatius resisteret: et videbatur ei, quod offenderet Deum, et omnipotentiam ejus diffidentia obnubilare

* Hoc § et seqq. effusissima Mediolanensium in S. Abbatem reverentiae signa describuntur, ac mirabilia illic per eum patrata recensentur.

videretur, si a fide populi fides propria dissentiret. Aestuabat igitur secum, et licet signa non fidelibus fieri oportere assereret, ausus tamen, suos Spiritui Sancto committit: et orationi incumbens, coelitus elapsa virtute, satanam in spiritu fortitudinis increpat et fugat, mulierem reddit incolumem et quietam. Laetabantur qui aderant, et levantes manus ad sidera, Deo, qui de excelso eos visitavit, gratias agunt. Auditum est verbum, et percrebuit fama, et repente totam perculit urbem, per ecclesias, per praetoria, per compita omnia. Conveniunt undique, de viro Dei sermo habetur ubique: dicitur publice, nihil ei impossibile esse, quod a Domino postulet, et ad preces ejus apertas Dei aures credunt, et dicunt, et praedicant, et affirmant. Nec possunt adspectu ejus vel auditu ullo modo satiari: irruunt alii in praesentiam ejus: alii, donec exeat, prae foribus praestolantur. Cessatum est ab officiis et artibus: tota civitas in hoc spectaculum suspensa est. Concurrunt, postulant benedici: et tetigisse eum, singulis salutare videtur.

§ **10**. Tertia die ad ecclesiam sancti Ambrosii, divina celebraturus mysteria servus Dei procedit. Ubi expectante innumera populi multitudine, inter ipsarum Missarum solemnia, dum clericis cernentibus ipse secus altare sederet, parvulam ei puellam offerentes, quam vehementi impetu vexabat diabolus, orant ut misellae subveniat, et diabolum in ea debacchantem elidat. Audita supplicatione adstantium, intuitus personam dentibus frendentem et stridentem, ut etiam intuentibus esset horrori: compassus est aetati, et vehementiae anxietatis illius condoluit. Patenam igitur calicis, in quo divina celebraturus erat mysteria, postulat: in qua digitis superfuso làtice, intra se orans et de Domini virtute confidens, ori puellae salubrem potum applicat, et corpori ejus stillam medicinalem infundit. Nec mora: quasi ureretur satanas, infusionis illius virtutem ferre non potuit: sed urgente intrinsecus Crucis antidoto, festinanter egrediens, vomitu sordidissimo tremebundus erupit. Sic personâ purgata, diabolo profugo et confuso, laudes debitas canit ecclesia, et post acclamationes laetabundas alacer populus ibidem, donec divina compleantur mysteria, immobilis persevèrat. Sub adspectu itaque omnium incolumis puella a suis domum reducitur, et vix tandem a populo dimissus, ad hospitium vir Dei revertitur. Nescio quo Dei judicio, ea tempestate in Mediolano, juxta illud Isaiae verbum (C. XXXIV), pilosi clamabant, alter ad alterum, et occurrebant onocentauris daemonia, et effrenatis discursibus plurimos infestabant, nec erat, qui insolentiae eorum resisteret, cum diu sub Anselmi schismate, qui Petri fautor extiterat, sacerdotes gementes, virgines squalidae, sanctificationes maledictae, altare pollùtum, iram Dei in populum provocassent. At vero in viri Dei adventu, abdicatis inde Anselmi praestigiis, et ad Sedis Apostolicae

obedientiam sub Innocentio revocata Ecclesiâ, impedita illa daemonum licentiâ, quotidie ad preces viri Dei diffugiebat diabolus, et si quando resistere conabatur, in ipso conflictu succumbens, gloriosius pellebatur.

§ 11. Inter eos ergo, qui vexabantur, mulier grandaeva, civis Mediolanensis, et honorata quondam matrona, usque ad ecclesiam beati Ambrosii, post beatum virum a multis tracta est. In cujus pectore pluribus annis diabolus sederat, et jam ita suffocaverat eam, ut visu et auditu et verbo privata, frendens dentibus, et linguam in modum proboscidis elephantinae protendens, monstrum, non foemina, videretur. Sordida ei facies, vultus terribilis, flatus foetidus, inhabitatoris satanae colluvia testabantur. Hanc cum adspexisset vir Dei, novit inhaerentem ei et inVisceratum diabolum, nec facile egressurum de domo quam tanto possederat tempore. Conversus igitur ad populum, cujus innumera aderat multitudo, orare jubet attentius, et Clericis ac monachis, secum juxta altare consistentibus, mulierem ibidem jubet constitui et teneri. Illa vero reluctans, et vi diabolica, non naturali virtute, recalcitrans, non sine aliorum injuria ipsum Abbatem pede percussit. Quem diaboli ausum mansuete ille contempsit, et in ejus expulsionem, non indignatione irae, sed pacifica et humili supplicatione, Deum invocat adjutorem, et ad immolationem hostiae salutaris accedit. Quoties tamen eamdem hostiam signat, toties ad mulierem conversus, eodem signo Crucis edito, spiritum nequam fortis athleta impugnat. Nam et ille malignus, quoties adversus eum signum Crucis intenditur, percussum se indicans, acrius saevit: et recalcitrans contra stimulum, quidnam toleret, prodit invitus.

§ 12. Expleta autem oratione Dominica, efficacius hostem aggreditur vir beatus. Patenae siquidem calicis sacrum Domini corpus imponens, et mulieris capiti superponens, talia loquebatur: « Adest, inique spiritus, judex tuus, adest summa potestas: jam resiste, si potes. Adest ille, qui pro nostra salute passurus: *Nunc*, inquit, *princeps hujus mundi ejicietur foras*. Hic illud corpus, quod de corpore Virginis sumptum est, quod in stipite Crucis extensum est, quod in tumulo jacuit, quod de morte surrexit, quod videntibus discipulis ascendit in coelum. In hujus ergo majestatis terribili potestate tibi spiritus maligne praecipio, ut ab hac ancilla ejus egrediens, contingere eam deinceps non praesumas.» Cumque eam invitus deserens, et ultra manere non valens, atrocius afflictaret, tam magnam iram, quam modicum tempus, habens: rediens sanctus pater altare, fractionem hostiae salutaris rite complevit, diffundendamque in populo pacem ministro dedit: et confestim pax et salus integra reddita est mulieri, et iniquus ille vivifica mysteria quantae sint efficaciae et virtutis, non confessione, sed fugâ coactus, ostendit. Fugato diabolo,

mulier, quam in tantorum sartagine tormentorum carnifex pestilens tanto tempore frixerat, mentis suae compos effecta, redditis cum ratione sensibus, revoluta intra fauces linguâ, confessa Deum, gratias egit, et intuita curatorem suum, pedibus ejus advoluta est.

§ 13. Ingens per ecclesiam attollitur clamor: omnis aetas jubilat Deo: personant aeramenta: benedicitur ab omnibus Deus: excedit veneratio modum, et servum Dei supra hominem, si dici fas est, liquefacta charitate civitas veneratur. Audiebantur haec, quae Mediolani fiebant, et per totam Italiam viri Dei discurrebat opinio, et divulgabatur ubique, quod surrexisset propheta magnus, potens in opere et sermone: qui invocato nomine Christi, et infirmos curaret, et obsessos a daemonibus liberaret. Maxima quidem ei erat in curationibus aegritudinum gratia, sed in daemonibus eliminandis frequentior operatio erat: quia copiosior vexatorum numerus ad experta subsidia currebat, et majorum operatio virtutum, minores obscurabat effectus. Jam vero prae frequentia populi, qui a mane usque ad vesperam foribus assidebat, oppressiones vulgi propter corporis imbecillitatem non ferens, ad fenestras domus procedens, se eis conspiciendum praebebat, et elevata manu benedicebat eis: panes quoque et aquam devehebant secum, quibus benedictioni ejus suppositis, domum ea pro beneficiis sacramentalibus referebant. Ex vicinis sane castellis, et vicis, et urbibus multi ad virum Dei confluxerant, et communia tam advenarum quam civium in Mediolano studia erant, prosequi sanctum, expetere beneficium, audire verbum, videre signum: et doctrinâ ac miraculis ultra, quam credibile est, delectabantur...

§ 14. Febricitantibus multis idem sanctus manus imponens, et aquam benedictam porrigens ad bibendum, sanitatem obtinuit: aridas manus et membra paralysi dissoluta tangens, incolumitati restituit: caecis etiam sub multorum testimonio in eadem civitate, ut viderent, imposito signo Crucis, a patre luminum potenter obtinuit. Per idem tempus Albanensis Episcopi, quem Dominus Papa in eadem legatione sibi collegam dederat, gratiâ tractandorum negotiorum hospitium intraverat, et de his, quae injuncta fuerant, agebant ad invicem: cum repente irruit super eos adolescens, cujus arida erat manus et retorta ad brachium; et advolutus pedibus ejus, suppliciter postulat sanitatem. Ille alias occupatus, benedixit quidem et abire praecepit, et ne amplius sibi molestiam faceret, verbis solito severioribus interdixit. Recedebat ille, non consecutus quod quaesierat, cum venerabilis Episcopus sub omni celeritate eum regredi jubet, et manu arreptum tradit Abbati: Huic, inquit, qui minime beneficium consecutus, tibi ut recederet, obedivit, tu ne claudas viscera misericordiae: quinpotius tu òbedi, et virtute obedientiae, me

jubente, adstrictus, fac quod postulat, largire quod petit: et confidens in ejus virtute, per quem expetit sanitatem, postula, et impetrabis: ut et tu de Dei munere, et ille de optata glorietur salute. Ad praeceptum Episcopi Abbas apprehensa manu pueri, invocavit Dominum, et exaudivit eum: et signo Crucis edito, nervi, qui obriguerant, extensi sunt, et caro, quam assidens congelaverat morbus, redeunte sospitate ita mobilis facta est et flexibilis, ut dicto citius languidum diu membrum convaluerit.

§ **15**. Obstupuit Episcopus, tam repentinae virtutis admirans effectum, et mira extunc veneratione virum Dei coluit, et miraculorum ejus ipse testis extitit et relator. Coëgit igitur Abbatem, ut secum ea nocte coenaret. Cujus rei assensum vix et cum magna difficultate obtinuit, ea dumtaxat ratione suasum, quod intolerabilis populus undique expectaret, nec sine periculo egredi posse videretur. Inter coenandum vero, paròpsidem, in qua Abbas comederat, Episcopus ministro familiari servandam tradidit, et praecepit, ut seorsum reconditam, cum omni diligentia custodiret. Elapsis exinde aliquot diebus, idem Episcopus febrium vehementi ardore corripitur: et recordatus hominis Dei, familiarem jubet accersiri ministrum: Discum, inquit Abbatis, quem nuper tradidi conservandum, huc advehere ne cunctèris. Cumque ille obtulisset allatum: Infunde, inquit, aquam in eo, et panis exiguas buccellas conscinde. Quod cum factum esset, confidens in Domino et Abbatis precibus se commendans, comedit et bibit, et absque dilatione convaluit.

§ **16**. Augebatur adventantium numerus, et mirifica opera populos ad se invitabant, nec usquam viro Dei dabatur requies, dum ex lassitudine ejus alii sibi requiem procurarent. Abeuntibus occurrebant advenientes, et succedebant sibi beneficia mendicantes. Inter quos miles quidam in ulnis suis puellam ad virum Dei attulit, quae ita exosam habebat lucem, ut semper clausis palpebris, etiam brachium opponeret oculis, ne aliquo modo aliqua lucis particula se ei ingereret. Avellebantur aliquando opposita brachia violenter, et cum ei lumen se infunderet, clamabat et flebat: et erat ei claritas pro cruciatu, et lux visa quasi aculeos ejus cerebro infigebat. Benedicit infantulae vir Dei, et signaculum Crucis faciens super eam, tranquilliorem dimittit: et dum domum referretur, ultro aperit oculos, et pedes sine vectore ipsa revertitur. Et ipso in loco mulieri a daemonio vexatae, multis adstantibus, a Patre misericordiarum idem sanctus obtinuit sanitatem.

§ **17**. Jam Papiam advenerat, et fama virtutum adventum ejus praecesserat, et cum debito gaudio et apparatu tantae gloriae virum civitas laetabunda suscepit. Et ne diu populi desiderium dilatio suspenderet, qui, sicut Mediolani miracula facta audierat, signum ab eo optabat videre: advenit post eum repente rusticus

quidam, qui de Mediolano secutus eum fuerat, uxorem daemoniacam secum addùcens, quam ante pedes ejus, lacrymabili voce intrinsecas protestans anxietates, deposuit. Nec mora : in contumeliam Abbatis per os miserae mulieris diabolus locutus est, et irridens servum Dei : Non me, inquit, de anicula mea hic, porrulos edens et brassicas dèvorans, expellet. Multa in hunc modum in virum Dei jactabat convicia, ut blasphemiis provocatus, impatienter ferret opprobria, et confunderetur in praesentia populi, cum lacessiri se indignis audiret sermonibus. Sed vir Dei astutias ejus intelligens, irrisorem irrisit, et ultionem ipse non expetens, sed ad Deum remittens, ad ecclesiam sancti Syri daemoniacam duci praecepit. Voluit quippe curationis illius gloriam dare martyri, et primitias operationum virtuti ejus adscribi. At vero sanctus Syrus ad hospitem suum remisit negotium, nec in ecclesia sua quippiam sibi deferens, intactum opus reduci ad Abbatem voluit. Reducitur igitur mulier ad Abbatis hospitium, garriente per os ejus diabolo, et dicente : Non me Syrulus ejiciet : non me expellet Bernardulus. Ad haec servus Dei respondit : « Non te Syrus, nec te Bernardus ejiciet : sed Dominus Jesus Christus. » Et conversus ad orationem, pro salute mulieris Domino supplicabat. Orante igitur viro Dei, nequissimus ille victus abscessit, et mulier sibi reddita sanitate, quantas potuit gratias egit.

§ **18**. Revertitur ergo vir cum muliere, per totam viam incolumitati ejus congaudens : expectantibus amicis, domui suae redditur. Laetabantur omnes, qui ordinem rei gestae audierant : sed repente gaudium vertitur in moerorem : quia ubi domus suae limina attigit, rursus intrat diabolus in eam, et infestior solito, miseram discerpit atrocius. Quid faceret miser maritus, quo se verteret, nesciebat. Cohabitare cum daemoniaca, molestissimum : relinquere, impium videbatur. Surgit igitur, et assumpta secum muliere, rursum Papiam revertitur. Ubi cum virum Dei non invenisset, usque Cremonam prosequitur abeuntem. Indicat, quid factum sit, et ut gratiam inveniat, lacrymabiliter deprecatur. Nec defuit piae petitioni Abbatis clementia : sed praecipit, ut Ecclesiam civitatis illius ingrediatur, et ante confessorum corpora orans expectet donec ipse sequatur. Itaque memor promissi, circa noctis crepusculum, caeteris dormitum euntibus, ipse uno tantum prosequente, Ecclesiam ingreditur, et tota nocte illa orationi vacans, obtinuit a Domino, quod petebat : et impetrata mulieri sanitate, jubet eam secure reverti ad propria. Sed cum reditum ad se diaboli, sicut jam experta fuerat, formidaret, collo ejus alligari chartulam, haec verba continentem, praecepit : In nomine Domini nostri Jesu Christi praecipio tibi daemon, ne hanc àmodo praesùmas mulierem contingere. Quod mandatum cum tanto timore suscepit diabolus, ut mulieri regressae ad propria, nunquam deinceps appropinquare praesumpserit.

§ 19. Erat etiam in eadem civitate quidam daemoniacus, cujus passio multos ad risum commovebat, cum alii, qui severioris animi erant, clementissimo ei compaterentur affectu. Hic ita latrabat, ut, si audires, nec personam videres, canem crederes. Hunc ad se adductum, vir Dei cum latrantem audisset, ingemuit: qui eo modo latrabat, quo solent percussi et obruti canes irasci et fremere in percussores: sed in praesentia viri Dei anhelans et latrans, acrius solito turbabatur. Increpato itaque diabolo, et in virtute Christi expulso, homini imperat ut loquatur. Purgatus homo intrat ecclesiam, interest sacramentis, Crucis signo se munit, audit Evangelia, confitetur et orat, et caetera sanae mentis officia Deo reddit, et consecrat.

§ 20. Cum secundo per Mediolanum eodem anno pater sanctus transiret, oblata est ei daemoniaca mulier. Nam eo tempore aberat, quo primum vir Dei civitatem praedictam sua illustravit praesentiâ. Hanc possidebat daemonium, quo modo Italica, modo Ibèra linguâ loquebatur: nec satis certum erat, utrum unus esset bilinguis, utriusque sermonis idiomate utens, an duo: sed tam proprie modo haec, modo illa sonabat, ut diceres: Hic qui loquitur Ligur est, hic Hispanus. Haec etiam genuum passione et poplitis tremore turbabatur. Haec cum ad virum Dei adducta fuisset, saltu concito scamnum, in quo sedebat, inopinata celeritate transiliit. Reducta et interrogata, quid sibi vellet saltus et fuga, et unde aegrotanti et vetulae tanta virtus et velocitas venisset, respondit hanc sibi agilitatem ex praesentia inesse diaboli, ut currentes comprehenderet equos, et eorum dorsa sine adminiculo transiliret. Haec sequenti die dum in ecclesia divinis, quae ille celebrabat, officiis interesset, crudelissime et diutissime coram omnibus vexata est. Compassus Abbas mulieri, jam saepe in talibus expertus Dei clementiam, imperat diabolo, ut recedat. Ille ad imperium servi Dei tremebundus, evanuit: mulier vero non solum ex vexatione, sed etiam a nervorum contractione, in momento convaluit. Haec et alia multa intra Alpes constitutus, operatus est vir Dei, et diversa loca perlustrans, benefaciebat his qui infirmabantur, illuminando caecos, erigendo debiles, curando febricitantes, maxime oppressos a diabolo diligentiori studio purgans: et quae malignus foedaverat spiritus pectora, templa Deo acceptabilia consecrabat.

§ 21. Multa in hunc virum probabilia et laude digna concurrunt: et alii quidem doctrinam, alii mores, et alii mirantur miracula. Ego quidem congruum his omnibus honorem defero, sed prae omnibus, quantum in me est, hoc sublimius duco, hoc propensius praedico, quod cum esset vas electionis, et nomen Christi coram gentibus et Regibus ferret intrepidus, cum obedirent ei principes mundi, et ad nutum ejus in omni natione starent Episcopi, cum ipsa Romana Ecclesia singulari privilegio veneraretur

ejus consilia, et quasi legatione generali concessa subjecisset ei gentes et regna, cum etiam, quod gloriosius judicatur, dicta ejus et verba confirmarentur miraculis, nunquam excessit, nunquam supra se in mirabilibus ambulavit: sed semper de se humiliter sentiens, venerabilium operum non se auctorem credidit, sed ministrum: et cum esset omnium judicio summus, suo sibi judicio constitit infimus. Soli Deo, quicquid fecit, adscripsit: immo nihil boni aut velle aut posse se, nisi inspirante Deo, et sensit, et dixit. Sed aderat vis divina in tempore accepto, et in die salutis, segregans in Evangelium suum servum suum, cujus humilitatem respexit, cujus animam Spiritus Sanctus ornaverat: et quia sinceritatem ejus nulla maculabat duplicitas, nec interrumpebat bonum ejus quaelibet conspersio falsitatis, in loco suo idem spiritus manebat immobilis. Qui ut semper splendidior esset et purior, quotidie in fornace probabatur: et ne quid ei rubiginis obreperet, crebris malleorum ictibus in incùde tundebatur, flagellabatur et arguebatur, non ad poenam pro crimine, sed ad gloriam pro virtute. Nunquam ei defuit stimulus aegritudinis: et cum sciret virtutem in infirmitate perfici, sufficientem sibi in hoc experiebatur gratiam, quod videret suos omnes, quantulumcumque extraordinarios, motus, limâ illius quotidianae afflictionis abradi. Erat quippe caro infirma, sed spiritus promptus: et quia in corpore delectari non poterat, totus delectabatur in Domino: nec aliqua seculi hujus ambitione pulsabatur, qui solis coelestibus inhiabat.

§ 22. Quot ecclesiae pastoribus destitutae, sibi eum in Episcopum elegerunt? Elegit eum domestica Lingonensis Ecclesia, elegit Catalaunensis: intra Italiam civitas Januensis, et Mediolanum, metropolis Ligurum, hunc optaverunt et pastorem et magistrum. Rhemis nobilissima civitas Franciae, secundae Belgicae provinciae caput, ejus dominationem ambivit. Omnibus his vocationibus postpositis, non solicitavit animam ejus honor oblatus, nec motus est pes ejus, ut inclinaret se ad gloriam: nec magis eum delectabat tiara et annulus, quam rastrum et sarculus. Petentibus se non aliquando negabat quod petebant, nec concessit: sed dicebat eis, se non esse suum, et quod obedientia juberet, facturum ut servum. Ajebat autem se venisse non ministrari, sed ministrare, et a ministerii servitute, cui obligatus esset, nisi fratrum voluntate, non posse absolvi. Quae res cum referretur ad fratres, respondebant: Nos omnibus quae possidebamus, venditis, inventam pretiosam margaritam comparavimus. Ad patrimonia distracta redire non possumus. Quod si pretium et appretiatum nobis perierit, et substantiis ac margaritâ privati fuerimus, expectationi nostrae male provisum est: si oleo nostro effuso, clausis januis, sicut fatui, mendicemus. Providerant enim sibi ex consilio sanctissimi fratres, et domini Papae auctoritate

muniti erant, ne quis gaudium eorum tollere posset ab eis, et aliorum consolatio, eis fieret tribulatio, et eorum inopia, aliorum plenitudinem cumularet. His aliisque rationibus servi Dei expugnaverant petitores, et jam divulgatum erat ubique, Abbatem sic statutum esse in Ecclesia a Deo, sicut in Hebraeorum populo Moyses fuit: qui cum non esset pontifex, Aaron tamen unxit et sacravit pontificem, et dispositionibus ejus tota Levitica successio omni tempore paruit.

§ 23. Jam Alpes transcenderat, et descendebant in occursum ejus de summis rupibus pastores et armentarii, et agreste hominum genus, et conclamabant a longe, benedictionem petentes, et reptabant per fauces montium, regredientes ad caulas suas, colloquentes ad invicem et gaudentes, quod sanctum Dei vidissent, et manu sua super se extensa, optatae benedictionis gratiam accepissent. Tandem Chrysopolim * veniens, usque Lingonas solemniter deducitur: circa quos fines fratres ei Claravallenses occurrunt. Provoluti pedibus, surgunt ad oscula, et vicissim ei colloquentes, Claramvallem eum deducunt alacriter. Adsunt fratres in unum congregati, et mira devotione dilectum patrem suscipiunt: Agitur sine tumultu cum omni gravitate laetitia: facies quidem purior, hilaritatem dissimulare non poterat, sed castigatus actionum et locutionum modus, metas proprias non transgrediebatur, et cohibebant se affectiones ipsae, ne quid agerent, in quo dissolutionis nota, religionis maturitatem offenderet. In tanta Abbatis mora, nihil in Claravalle potuit diabolus texere, nihil interim rubiginis sinceris affricuit mentibus, nec aliqua parte domus Dei supra petram fundata, mota est. Ita opus suum servus Dei absens corpore, praesens spiritu, orationum instantiâ munierat et solidarat, ut nec ruina aliqua in tantis constructionibus dehiscere videretur. Nullae in adventu ejus lites servatae sunt, non odia nutrita, in praesentia judicis eruperunt. Nihil juniores adversus priores de austeritate aut duritia: nihil priores adversus juniores de dissolutione aliqua vel remissione causati sunt. Integer universorum status, consors societas, mira unitas: omnes unius moris in domo Dei, in pace et sanctimonia inventi sunt, ascendentes scalam Jacob, et festinantes ad intuitum Dei, cujus delectabilis adspectus in superioribus eminebat. Abbas autem videns satanam sicut fulgur cadentem de coelo, eo humilior et subjectior Deo erat, quo intelligebat desideriis suis Deum adesse propitium. Nec de hoc in se gloriabatur, quod subjiciebantur ei daemonia: quin potius in Deo gaudebat, quod nomina fratrum suorum scripta videbat in coelo, quorum unanimitas immaculatam se custodiret ab hoc seculo.

§ 24. Aderant ei in consiliis suis venerabiles fratres sui, aderat Godefridus Prior ejusdem loci, propinquus ejus et carne et

* Vesontionem (gall. *Besançon*). Vide nostram Martyrol. *Illustrationem* Junio mense, p. 578.

spiritu, vir sapiens et constans, qui etiam religionis et prudentiae merito, postea in Ecclesia Lingonensi factus Episcopus, et sanctitatis formam retinens, et dignitatis, in qua est, honorem non minuens, usque hodie egrediens et ingrediens, laudabiliter persevèrat. Hi ergo atque alii plures viri providi, et de communi utilitate soliciti, virum Dei, cujus conversatio in coelis erat, aliquando descendere compellebant, et indicabant ei quae domûs necessitas exigebat. Insinuant itaque ei locum angustum et incommodum, in quo considerant, nec capacem tantae multitudinis: et cum quotidie catervatim adventantium numerus augeretur, non posse eos intra constructas recipi officinas, et vix oratorium solis sufficere monachis. Addunt etiam, se considerare inferius aptam planitiem, et opportunitatem fluminis, quod infra illabitur: ubique locum esse spatiosum ad omnia quae ad monasterii necessitates conveniunt, ad prata, ad colonias, ad virgulta, ad vineas: etsi ex una parte sylvae videatur deesse clausura, facile hoc parietibus lapideis, quorum ingens ibi est copia, posse suppleri.

§ 25. In primis vir Dei non acquievit consilio: Videtis, inquit, quia multis expensis et sudoribus domus ista parata est, sublimis est ecclesia, domus lapideae consummatae sunt, aquae ductus cum maximis sumptibus per singulas officinas traducti. Si haec omnia confregerimus, poterunt homines seculi de nobis male sentire, quod aut leves sumus et mutabiles, aut nimiae, quas tamen non habemus, divitiae faciant nos insanire. Cumque certissimum vobis sit, penes nos non esse pecunias, verbo Evangelico vobis dico, quia aedificaturo turrim, futuri operis necesse est supputare expensas. Alioquin cum coeperit et defecerit, dicetur ei: *Hic homo fatuus coepit aedificare, et non potuit consummare* (*Lucae* XIV). Ad haec fratres respondent: Si consummatis his quae ad monasterium pertinent, habitatores cessaret mittere Deus, stare posset sententia, et cessandum ab operibus rationabilis foret censura. Nunc vero cum quotidie gregem suum Deus multiplicet, aut repellendi sunt quos mittit, aut providenda mansio, in qua suscipiantur. Nec dubium est qui paravit mansores, quin praeparet mansiones. Absit autem ut pro diffidentia sumptuum, confusionis hujus incurramus discrimina. Audiens haec Abbas, fide et charitate eorum delectatus est, et aliquando tandem consiliis eorum acquievit, plurimis tamen super hoc ad Deum precibus suis fusis, nonnullis quoque revelationibus praeostensis. Gavisi sunt fratres, ubi verbum effusum est in publicum. Audivit hoc sanctae memoriae nobilissimus princeps Theobaldus, et multa in sumptus dedit, et ampliora spopondit subsidia. Audierunt Episcopi regionum, et viri inclyti, et negotiatores terrae, et hilari animo sine exactore, ultro ad opus Dei copiosa contulere suffragia. Abundantibus sumptibus, conductis festinanter operariis, ipsi fratres per omnia incumbebant operibus. Alii caedebant ligna, alii lapides

conquadrabant, alii muros struebant, alii fundabant Ecclesiam, alii diffusis limitibus partiebantur fluvium, et extollebant saltus aquarum ad molas. Fullones, et piscatores, et coriarii, et fabri, aliique artifices, congruas aptabant suis operibus machinas; inopinata celeritate consummati sunt muri, totum monasterii ambitum spatiosissime amplectentes. Surrexit domus, et, quasi animam viventem atque motabilem haberet, nuper nata ecclesia in brevi profecit et crevit.

§ 26. Laborabat ea tempestate sub schismaticorum oppressione, tota Burdegalensis ecclesia, et non erat in Aquitania, qui posset resistere principi, cujus animam induraverat Deus: qui, annuente Gerardo Engolismensi Episcopo, et instillante in cor ejus dissensionis semina, factus est schismatis defensor et auctor. Quicumque susceptioni Petri Leonis non subscribebant, persecutionibus expositi, alii damnis, alii proscriptionibus mulctabantur: alii a sedibus propriis pulsi, exulare compellebantur. Sibilabat in auribus Comitis illius * crebris persuasionibus, quasi serpens, antiquus veterator ille, qui diu in partibus illis Sedis Apostolicae fuerat legatus, et nunc a magistratu tanto dejectus, non poterat se pati suae solius ecclesiae Episcopum, qui se viderat totius Aquitaniae principem et magistrum. Erubescebat enim ad primam domum redire, cujus potentatui et Turonica, et Burdegalensis, et Anxiensis provinciae subditae fuerant, et quicquid a collibus Iberorum usque ad Ligerim complectitur et claudit Oceanus, paruerat ejus imperio. Consuetus igitur praedari provincias, et sub titulo justitiae de causis emergentibus facere quaestum, infinitas aggregavit pecunias, quae sibi erant in idòlum, et in apostasiae simulacrum. Videns igitur periisse sibi exactionum auctoritatem, et solam domum, quae nuper multis stipata clamoribus, jam carebat aerariis, impatienter ferens, quod manus ejus non implerentur muneribus, homo serpentinae astutiae festinato ad Petrum Leonis misit, ut ei legationem concederet, et ipse ei fidelitate jurata obediret: insuper et principem terrae, et quoscumque posset, ad ejus imperium inclinaret. Gavisus homo perditionis, locum, in quo dilataret malitiam suam, se invenisse putavit, cito annuit, et libenter ei in adstipulationem erroris Gilonem Tusculanum Cardinalem Episcopum, qui solus de Romanis cum Petro Portuensi Episcopo ei adhaeserat, celeriter delegavit.

§ 27. Porro Gerardus (*Engolism.*), qui prius se mutilatum dolebat, resumpsit cornua, et deinceps coepit securior et audacior apparere. Nam et quod ante non fecerat, publice procedebat mitratus, ut ipsa sacri officii insignia ampliorem ei reverentiam in populos vendicarent. Aggreditur ergo Comitem multis pecuniis, invadit animam ejus rationibus venenatis, et hominem promptum

* Wilhelmus, alias Guglielmus erat hic, ad cujus conversionem maxime contulit S. Bernardus; vide in Surii Vol. II, p. 259; praesertim vero a 261 ad 266.

facile seducit et corrumpit. Imprimis ab urbe Pictavensi Wilhelmus Episcopus, vir honestus, homo catholicus, in societate et defensione universalis Ecclesiae stabilis, violenter expellitur, et a Gerardo et Cardinale adjutore suo, quia Petrum abdicabat, damnatur. Erant et aliae familiares causae, pro quibus ei a multo tempore Comes infensus, data occasione, libentissime eum persequitur et abjurat. Visum est autem tam Gerardo, quam Comiti, ut ad confirmationem partis suae, sine mora Pictàvi crearent Episcopum : et invenerunt hominem ambitiosum, nobilem quidem genere, sed degenerem fide: quem, ut genus suum cum eo in causa ponerent, quibusdam ex clericis consentientibus elegerunt: et profanas ei imponentes manus, execrabile caput ejus non tam unxerunt, quam contaminaverunt. Simile huic monstrum in Lemovicensi (*Limoges*) ecclesia instruxerunt, Ramnolphum quemdam Dorotensem Abbatem, quem non multo post ultio divina secuta est : et cadens resupinus de equo in via plana, uno tantum lapide ultore, qui ad hoc ibi erat relictus, infixo capiti ejus, quassato cerebro, expiravit.

§ 28. Audiens haec et hujusmodi vir venerabilis Gaufredus Carnotensis Episcopus, cui a Papa Innocentio Aquitaniae legatio fuit commendata, vehementer indoluit, et succurrendum periclitanti Ecclesiae, postpositis aliis negotiis, sine dilatione ulla decrevit. Abbatem ergo Claravallensem petit et obsecrat, ut sibi ad tanta mala eliminanda succurrat. Assensit vir Dei, et se in proximo congregationem monachorum in Britanniam, in locum, quem juxta Nannetum Comitissa Ermengardis paraverat, ducturum intimat, et promittit, disposita illa domo secundum genus et species suas, se cum eo in Aquitaniam profecturum. Ibant igitur simul, et ne multis ambagibus utar, simul Nannetum venerunt...

§ 29. His itaque patratis, simul Abbas et legatus ingrediuntur Aquitaniam. Interim Gerardus assensu Comitis, Burdegalensem Archiepiscopatum occupaverat, et simul Burdegalensem et Engolismensem detinebat ecclesiam. Sed effluentibus pecuniis, quas in assentatorum manus injecerat; magis ac magis cognita veritate, jam defluebant ab eo subsidia principum, et perfidiae ejus timebant existere defensores. Morabatur itaque in locis illis, in quibus securiorem se putabat, nec jam facile se conventibus praesentabat. Ut enim prius gesta breviter repetamus, ubi primum coepit audiri, quid adversus Ecclesiam Dei Gerardus ille machinaretur, ab Innocentio Papa, adhuc in Galliis demorante, missi sunt Abbas noster Claravallensis, et Joslevus venerabilis Episcopus Suessionensis, et Pictàvum usque venerunt, ut tam ipsum quam praedictum principem convenirent. At ille, jam eodem principe persuaso, impudenter in ecclesiam Catholicam, a qua se praecidebat, convicia coepit jaculari, et pollicitam prius Innocentio obedientiam subtrahere, Anacletum suum electum digniorem, et

quicumque et non obedirent, erroneos et acèphalos nominare. Unde factum est, ut animati et armati in insaniam Clerici, publice ex ea die persecutionem Catholicis intentarent.

§ 30. Prius tamen, quam ab unitate seipsos taliter praecidissent, obtulerat Abbas sanctus in eorum ecclesia sacrificium Deo. Post cujus discessum, Decanus ejusdem ecclesiae, altare, in quo divina mysteria celebrarat, impie quidem, sed non impune, confregit. Siquidem post breve tempus percussus a Deo, cum spiritum exhalaret, domum, in qua moriebatur, plenam videbat daemonibus, et se a daemonio jugulari clamitans, cultellum a circumstantibus postulabat, quem immergeret gutturi suo, ut extracto daemone viveret. Sed diabolus, cui datus erat, eum inter haec verba extinxit, et pestilentem animam in infernum demersit. Archipresbyter quoque, qui Petri invasoris Pictavensis Ecclesiae synodum denunciabat, coram ipsis, quos ad conventum perfidiae invitabat, a diabolo correptus est. Sed et in alios multos, qui in schismate illo ferventiores extiterant, manus divina manifestam exercuerat ultionem. Propter haec et alia hujusmodi, ante homines confundi coeperat Gerardus, et timens opponi sibi quae negari non poterant, conventus publicos evitabat.

§ 31. Significatum est interim Comiti per viros illustres, qui ad eum securius audebant accedere, quod Abbas Claraevallis et Episcopus Carnotensis, aliique Episcopi et religiosi viri, colloquium ejus expeterent: quorum etiam studium esset, ut secum de pace Ecclesiae, et de malo removendo tractarent: persuasumque est illi, ne tantorum virorum devitaret colloquium: quia poterat fieri, ut communicato cum eis consilio, et facile esset, quod modo videbatur difficile: et quod videbatur impossibile, repentino proventu possibile redderetur. Itaque apud Partiniacum hincinde conveniunt, et inprimis de divisione Ecclesiae, et de scissura et obstinatione, quae infra Alpes in sola Aquitania quasi nebulae corruptela consederat, multis modis et rationibus a servis Dei Comiti intimatum est, quod Ecclesia una est, et quicquid extra eam est, quasi extra arcam, judicio Dei necesse est interire et dilui. Adducta quoque exempla Dathan et Abiron, quos reatu schismatis terra vivos absorbuit: nec tanto malo vindictam Dei aliquando defuisse, monstratum est. His auditis, Comes ex parte sano usus est consilio, et respondit, in obedientiam Innocentii Papae posse dare consensum: sed in restitutionem Episcoporum, quos de sedibus suis expulerat, nulla ratione induci: quoniam implacabiliter eum offenderant, et juraverat, se nullo tempore eorum pacem aliquando suscepturum. Diu per internuncios protractus est sermo, et dum vicissim verbis se mutuo occupant, vir Dei efficaciora sibi arma arripiens, ad altare sanctum oblaturus et supplicaturus accedit... *

* Magnificam hue occurrentem S. Abbatis cum Wilhelmo Comite congressionem Theobaldo Epi-

§ 32. Pace itaque omni Aquitanicae Ecclesiae reddita, solus Gerardus perseverat in malis: sed non multo post adveniente die irae, in domo sua miserabiliter extinctus est. Et cum dicat Scriptura, *Est peccatum ad mortem: pro eo non dico, ut roget quis* (1. *Joan.* v, 16) impoenitens et subito mortuus, sine confessione et viatico, de corpore egredientem spiritum diabolo reddidit, cujus minister usque in finem extiterat. Corpus ejus a nepotibus suis, quos in ecclesia illa honoribus sublimaverat, inventum in lecto suo exanime et enormiter tumidum, in basilica quadam humatum est. Sed postea a Gaufredo Carnotensi Episcopo, sedis Apostolicae Legato, inde extractum, aliasque projectum est. Nepotes quoque ejus ab eadem ecclesia postea eliminati sunt, et omnis progenies et plantatio a radice evulsa, per extera regna, tanti judicii circumferens querimonias, exulavit. Tanto ergo malo obruto, et schismate Gerardi redacto in cineres, vir Dei cum magno gaudio Claramvallem revertitur. Adsunt fratres circumfusi pedibus ejus: gratias agunt Deo, qui bonis initiis feliciores proventus accumulat, et ubique Abbatis sui humilitatem glorificat et exaltat.

§ 33. Nactus vero vir Dei aliquod quietis tempus, aliis se negotiis occupavit: et secedens in casulam, solus meditationibus divinis vacare disponit: et repente occurrunt ei in diversorio humili, quasi ad praesepe Domini consistenti, amatoria Cantica, et spiritualium fercula nuptiarum *. Considerat et expavescit, quod *Sponsus speciosus formâ prae filiis hominum, in quem etiam Angeli desiderant prospicere,* fuscam adamaverit sponsam, et decolorata a sole, tanto extollat praeconio, ut dicat eam totam formosam, nec ullam in ea maculam esse. Ipsam quoque sponsam dilectione languere miratur, et inquirit diligenter, quae sit illa charitas, cujus oscula dulciora sunt vino, ad quorum delibationem tanto affectu anima impatienter anhèlat: cumque sponsus multis laudibus sponsam attollat, non tamen in omnibus plenam ei sui copiam praebeat, nec usque ad plenitudinem satietatis se sponsae desideranti concedat: quaesitus aliquando non inveniatur, et post longos circuitus repertus, teneatur, ne fugiat. Multo tempore in harum meditatione rerum animam suam effudit, et multipliciter haec exponens, quam in se profecerit, qui quotidie in illis epulabatur deliciis: quantum in nobis, quibus illius benedictionis reliquias in Scriptura servavit, manifestum est legentibus eam.

§ 34. Interea literae Apostolicae virum Dei vocant, et ut adsit laboranti Ecclesiae, supplicant Cardinales. Intermittuntur studia, et quae modo continua erant, interpolatis discursibus resumuntur. Nulla vacatio superest: servus Dei aut orat, aut meditatur,

scopo describente vidimus apud Surium, loco in sup. nota allato. Eo, brevitatis gratiâ, lectorem mittimus (§§ 5 et 6).

* Quaestiones in *Cantica Canticorum.*

aut legit, aut concionatur. Videns ergo excusationes frustra expendi, et necesse esse obedire mandatis, convocatos a multis partibus fratres, diu profundeque suspirans, affatur: « Videtis, fratres, in quantis tribulationibus laboret Ecclesia. Pars quidem Petri et in Italia et in Aquitania, auctore Deo, elisa, jam non parturit sed abortit. Evasati sunt in his regionibus schismatis defensores: Romae magna pars nobilium Innocentium sequitur, et favent ei multi fidelium: qui tamen temerariae multitudinis impetum formidantes, non audent publice confiteri, quem Innocentio firmavere, consensum. Conjuratos habet Petrus Leonis homines perditos, quos corrumpit pecunia: et munitionibus eorum occupatis, non Simonis Petri fidem, sed Simonis Magi repraesentat prestigias. Contra unam gentem, Occidente edòmito, superest lucta. Orantibus vobis et jubilantibus, corruet Jericho: et cum extenderitis cum Moyse manus ad Dominum, Amalech victus aufugiet. Josue pugnat, et ut ad consummationem victoriae dies sufficiat protelata, soli ut stet, non tam orat, quam imperat: et meretur fides tam solis obedientiam, quam de hoste prostrato victoriam. Nobis ergo pugnantibus, vos ferte praesidium, et auxilium de coelo supplicibus animis implorate. Agite, quae agitis, et state in gradu quo statis. Et licet vobis nihil conscii sitis, judicio tamen vestro non aestimetis vos justos: quia solus Deus quos justificat, judicat, et perfectissimus quisque judicii divini districtum examen ignorat. Judicari autem ab humano die non multum curetis, neque vestra propria, neque aliena judicia approbantes, sub timore Dei sic state, ut nec vos quempiam judicantes, aliquando extollamini: nec aliorum curantes judicia, excidatis in nugas. Singula vero prosequentes, vos servos inutiles reputetis. Eundum autem est nobis, quo nos obedientia vocat: et hujus domus fraternitatem et vestri custodiam, Deo, pro quo hunc assumimus laborem, confidentes de ejus clementia, tradimus et commendamus. »

§ 35. Haec dicens, et benedicens, flentibus universis, discessit: et cum multa reverentia ubique receptus, demum Romam pervènit. In cujus adventu tam dominus Papa, quam fratres laetati sunt: et communicatis cum eo consiliis, secundum rerum proventus, et statum causarum, Abbas in opus egreditur: nec in curribus, nec in equis spem ponens, sed colloquia quorumdam suscipiens, sciscitatur, quae sit eorum facultas, qui fautorum animi: utrum errore, aut malitiâ seducti, tantum scelus pròtrahant et protèlent. Intellexit ex secretis, Clerum, qui cum Petro erat, de statu suo solicitum, scire quidem peccatum, sed non audere reverti, ne perpetua notatus infamiâ, vilis inter caeteros haberetur: et malle sub umbra honestatis interim sic esse, quam expelli a sedibus suis, et publicae mendicitati exponi. Eorum, qui de Petri erant prosapia, haec erat responsio, quia jam credi eis

a nemine posset, si dimembrarent genus suum, et eum relinquerent, qui cogitationis suae caput esset et dominus. Caeteri juramento fidelitatis excusabant perfidiam, nec aliquis ex sana conscientia parti illi conferebat suffragia. Denunciabat itaque Abbas eis, colligationes impietatis esse sacrilegas, et profanas conspirationes, legibus et canonibus condemnatas, juramentis non posse muniri: nec posse, nec debere veritatis sacramenta mendacio suffragari: insanire autem eos, qui rem illicitam sacramenti patrocinio, constare existimant, cum oporteat extraordinarias pactiones, quocumque religionis obtentu sancitas, revocari in irritum, et auctoritate divina dissolvi. Auditis his et aliis viri Dei sermonibus, defluebant a Petro, et quotidie partis illius dissociatis agminibus, vincula rumpebantur: ipsius quoque Petri anima tabescebat, quia se quotidie minui, Innocentium vero crescere minime dubitabat. Defecerant pecuniae, contabuerat curiae amplitudo, arùerant ministeria domus, rarus mensa ejus frequentabat conviva, deliciae in plebeja cibaria mutatae, cultus obsequentium vetustate obscurus, macri et acuti stipendiarii, aere alieno oppressi, et tota domûs effigies pallida, dissolutionem proximam indicabat.

§ **36**. Interea Rex Siciliae Rogerus, qui solus jam ex principibus obedire Papae Innocentio detrectabat, ad eum mittit epistolas, petens, ut Aimericum Cancellarium suum et Abbatem Claraevallis ad se mitteret, nihilominus a Petro Leonis idem petens, ut Petrum sibi Pisanum a suo latere delegaret. Ajebat autem se dissensionis hujus, quae jam diu induruerat, velle scire originem, et cognita veritate, aut corrigere errorem, aut sancire sententiam. Mittebat autem in dolo: quia audierat Petrum Pisanum eloquentissimum esse, et in legum et in Canonum scientia nulli secundum: putabatque si eloquentiae ejus in publico consistorio audientia praeberetur, declamationibus rhetoricis simplicitatem Abbatis posse obrui, et silentium ei in verborum et rationum pondere imponi. Ne diu morer, venit pars utraque Salernum: sed militaverat ultio, et praevenerat tanti sceleris machinamentum. Parato namque ad bellum innumerabili exercitu adversus Rannulphum Ducem, idem Rex in campum armatas produxerat acies, cum subito viso Duce audacter obviam procedente, territus fugit, effusumque exercitum praedae et caedibus exposuit, et innumeris militibus captis et interfectis, invitus Ducem ditavit opibus, et gloriâ sublimavit.

§ **37**. Quae quidem ei omnia juxta verbum viri Dei contigerunt. Cum enim primus eorum, qui vocati fuerant, Abbas sanctus adveniens, regem in castris positum invenisset, per multos dies vicinas acies, ne committerent, impedivit, denuncians Regi, quia « si conflictum inieris, victus et confusus abibis. » Novissime verbo, cum ejusdem Regis plurimum crevisset exercitus, ignorans,

quod non in multitudine foret eventus belli, virum sanctum quaerentem ea quae pacis erant, ulterius audire contempsit. At ille ducem Rannulphum et catholicorum aciem verbis potentibus adhortans, sicut Regi fugam, sic illis victoriam pollicitus est et triumphum *. Cumque ad proximam villulam declinasset, et instaret orationi, repente fugientium et insequentium clamor auditur. Siquidem per eumdem locum fugientem Regis exercitum Rannulphus persequebatur. Egressus itaque frater quidam ex his qui cum Abbate erant, uni ex militibus occurrit, et quid accidisset interrogabat. At ille (siquidem literas noverat) *Vidi*, inquit, *impium superexaltatum et elevatum, sicut cedros Libani: et transivi, et ecce non erat* (*Ps*. 36). Nec mora, dux ipse secutus, mox ut monachum vidit, sicut erat armatus, equo desiliit, et ejus pedibus advolutus: Gratias ago, inquit, Deo et fideli servo ejus: quia non nostris viribus, sed fidei ejus collata haec victoria est; iterumque insiliens equo, hostes insequebatur.

§ **28**. Nec tamen hac plagâ sibi inflicta coelitus, correctus est animus Regis, nec detumuit procella, quam conglomeraverat pravae mentis elatio: sed post fugam reversis, qui evaserant, simulans alacritatem, regio se ornatu attollens, stipata militibus curiâ, utramque partem jubet accersiri: et prius instructo Petro, et multarum promissionûm auctoramentis accenso, de causae suae rationibus èloqui jubet. Prior Petrus electionem domini sui canonicam asserit, et verba sua multis canonum assertionibus munit**. At vero vir Dei non in sermone, sed in virtute regnum Dei esse intelligens: « Scio, inquit, te Petre, virum sapientem et literatum esse, et utinam sanior pars et honestiora te occupassent negotia. Utinam te patronum causa justior obtineret, et sine dubio rationalia eloquentem, nulla posset impedire facundia. Et nos quidem agrestes, saepius ligonibus quam pragmaticis advocationibus assueti, si caussa fidei non esset, institutum silentium teneremus. Nunc autem nos charitas èloqui cogit, quia tunicam Domini, quam in tempore passionis nec ethnicus praesumpsit scindere, nec Judaeus, Petrus Leonis lacerat et dirumpit. Una est fides, unus Dominus, unum baptisma. Nos neque duos dominos, neque geminam fidem, nec duo baptismata novimus: ut ab antiquis ordiar, una arca tempore diluvii fuit. In hac octo animae, caeteris omnibus pereúntibus, evaserunt: et quotquot extra arcam inventi sunt, perierunt. Arcam hanc typum tenere Ecclesiae, nemo est qui ambigat. Arca alia nuper fabricata est: et cum sint duae, alteram necesse est esse adulteram, et in profundum demergi. Arca, quam regit Petrus, si ex Deo est, necesse est ut arca, quam regit Innocentius, obruatur. Peribit ergo Orientalis Ecclesia, peribit Occidens totus, peribit Francia, peribit Germania, Ibèri et Angli,

* Schismaticorum cladem vaticinatur.
** Pulchre et paucis schismaticum Oratorem dejicit.

et Barbara regna in profundum pelagi demergentur. Religio Camaldulensis, et Carthusiensis, et Cluniacensis, et Cisterciensis, et Praemonstratensis, aliaque innumerabilia servorum Dei et ancillarum collegia, necesse est, ut sub uno turbine corruant in abyssum. Episcopos et Abbates, et reliquos Ecclesiae principes, collo praecipiti molâ asinaria alligata pelagus vorax excipiet. Solus ex principibus mundi arcam Petri intravit iste Rogerus, et caeteris omnibus enecatis, ipse solus salvabitur? Absit, ut totius mundi religio pereat, et ambitio Petri (cujus vita, palam est, qualis extiterit) regnum coelorum obtineat. »

§ **39**. Ad haec verba non ultra se poterant, qui praesentes aderant, continere: sed abominati sunt et vitam Petri, et causam. Abbas autem tenens manum Petri, elevavit eum, et simul ipse surrexit: « Tutiorem, inquiens, si mihi credis intrabimus arcam.» Et sicut jampridem mente conceperat, salutaribus illum aggrediens monitis, cooperante gratiâ Dei, protinus persuasit, ut ad Urbem rediens, Innocentio Papae reconciliaretur. Soluta concione, Rex necdum voluit obedire: quia sancti Petri patrimonium, quod in Cassinensi et Beneventana provincia amplissimum est, cupidus occupaverat: putabatque hujusmodi suspensionibus aliqua extorquere privilegia, per quae in jus proprium deinceps sibi stabiliretur haereditas. Sic Herodes videns Salvatorem, contempsit: et quem desideravit absentem, contempsit praesentem. Sed omnipotens Deus claritatem, quam accepit a Patre, dedit hominibus: et contemnentes se facit ingloriosos, et èrigit in sublime humiliatos. Igitur circa curationem cujusdam viri nobilis, et in urbe Salernitana notissimi, succumbentibus medicis, quorum praecipue ibi ars viget et studium, eidem vitam de medicorum auxilio desperanti, noctu quidam per somnium apparens, intimavit advenisse Salernum virum sanctum, et in curationibus efficacem. Hunc inquirere jubet, et de lavacro manuum ejus bibere. Quaesivit, invenit, aquam petiit, bibit, convaluit. Hoc verbum per totam urbem divulgatum, ad aures Regis et procerum ejus pervenit. Cum omnium igitur populorum favore, solo Rege in malitia permanente, Abbas Romam revertitur: praedictum vero Petrum Pisanum et quosdam alios reconciliavit Ecclesiae, et Innocentio Papae confoederat.

§ **40**. Advenerat tempus, in quo completa Amorrhaei malitiâ, Angelus percutiens, gladium jam vibrabat, et pertransiens domos, quarum superliminaria agni sanguis imbuerat, ad domum Petri Leonis veniens, salutare in ea non reperit signum. Percussit ergo miserum: nec tamen illico defungitur, sed datur per triduum poenitentiae locus. Ille patientiâ Dei abutitur, et in peccato suo moritur desperatus. Miserabili pompâ corpus ejus effertur, cadaver ejus in làtebris sepelitur, et usque hodie fovea illa a catholicis ignoratur. Attamen pars illius, Papam sibi pro illo alterum

statuerunt, non tam ex pertinacia schismatis, quam ut opportunius per aliquam temporis moram Papae Innocentio reconciliarentur. Quod sine mora per manus servi sui effecit Dominus. Nam et ipse ridiculus pontifex (Victor), Petri Leonis haeres, ad eumdem virum Dei nocte se contulit, et ille eum nudatum quidem usurpatis insignibus, ad Domini Innocentii pedes adduxit. Quo facto, gratulabunda civitas laetatur, Innocentio Ecclesia redditur, romanus populus, ut pastorem et dominum, Innocentium veneratur, Abbas Claraevallis mira reverentiâ habetur, ab omnibus auctor pacis et pater patriae praedicatur. Procedentem viri nobiles prosequuntur, acclamat populus, matronae sequuntur, et omnes ei prompto animo obsequuntur. Sed quamdiu gloriam illam toleravit? Quamdiu pace frùitus est post tam diuturnum laborem? Nec diem pro anno recipere acquievit. Sedatis omnibus et compositis, vix quinque dies teneri potuit, qui septem annis et ultra pro resarcienda eadem scissione sudavit. Exeunti autem universus populus occurrit, lacrymantur post eum, et se ab eo postulant benedici, et orationibus ejus cum omni devotione se commendant.

§ 41. Accepta igitur ab Innocentio licentiâ, confirmata pace, vir Dei egreditur, et maximum domi reportans gaudium, a fratribus cum gratiarum actione devote suscipitur. Interea Romae Innocentius potestative agenda disponit, undique visitatores occurrunt: alii cum negotiis, alii gratiâ congaudendi adveniunt: processiones per ecclesias celebrantur: depositis armis, ad audiendum verbum Domini plebes accurrunt, post multifarias egestates, civitas in brevi opulenta refloret. Quae discordiae tempore distracta fuerant, pax solidata reducit et revocat: arantur solitudines, pinguescunt deserta *. Requiescunt singuli sub vite et ficulnea sua, nocturnae silent excubiae, et apertis janius, omnis timor excluditur. Dato tempore, Innocentius Ecclesiae ruinas restaurat, recolligit exules, ecclesiis antiqua servitia, depopulatas colonias expulsis restituit, insuper et dona congrua largitur per singulos. Monasterium etiam apud Aquas Salvias, in S. martyris Anastasii honore constituit: quod quidem ibi fuerat prius, sed hoc tempore solus in ecclesia deerat habítator. Constructis itaque coenobialibus mansionibus, et reformata Ecclesiâ, assignatis etiam ad alimonias domibus, agris et vineis, a Claravalle Abbatem et conventum fratrum sibi mitti dominus Papa voluit, et obtinuit. Mittitur ergo Bernardus, Pisanae olim Ecclesiae vicedominus, et religiosi cum eo fratres, qui secundum beati Benedicti Regulam, in eodem loco Domino deservirent. Cito profecit illa plantatio, et associatis sibi viris indigenis, servorum Dei multiplicatus est numerus, et pinguibus ac congruis nutrimentis incolume et multiplex in brevi produxere peculium.

* Circa MCXXXIX.

§ 42. Abbas sanctus ad studia sua reversus, dilectum amplectitur epithalamium *. E diversis etiam regionibus, odore religionis illius ubique diffuso, fratres ad fundanda monasteria invitantur: Fundata quoque et statuta, se ditioni ejus subjiciunt, et arctioris ineunt regulas disciplinae. Sed et diversarum regionum civitates ex hoc collegio meruere Episcopos. Imprimis Roma summo ornatur Pontifice: Praeneste Stephanum habuit totius modestiae virum: Ostia virum magnum Hugonem. In ipsa quoque Romana curia Henricus et Bernardus, alter presbyter, alter diaconus ordinati sunt Cardinales. Prope urbem Romam Nepa quoque sub Huberto refloruit. In Tuscia Pisis, natalis solis gloria, et magnum Ecclesiae lumen, Balduinus effulsit. Citra Alpes Lausannae datus est Amedeus, Seduno Garinus, Lingonis Godefridus, Antisiodoro Alanus, Nannetis Bernardus, Beluaco Henricus, Tornaco Giraldus, Eboràco Henricus. In Hibernia duo episcopi, re et nomine christiani. In Alemania civitate Curia Algotus, sapientiâ, aetate et gratiâ reverendus. Haec luminaria, de Claravalle assumpta, fulgore puro praedictas urbes sua illustravere praesentiâ, et pastoralis officii elucidantes gloriam, exemplum caeteris Episcopis facti sunt doctrinae et vitae, et in altitudine sua semper humiles constiterunt.

§ 43. Defuncto siquidem Innocentio Papa, et successoribus ejus Coelestino et Lucio quamvelociter consummatis, Bernardus, quem prius apud S. Anastasium Abbatem diximus ordinatum, Papa urbis efficitur, et Eugenius tertius appellatur **. Hic seditione orta in populo, pulverem pedum in litigantes excussit, et relictis eis, in Franciam venit. Cumque Romae, se comederent ac morderent, et se invicem consumerent, expectavit in pace, donec fatigati conflictibus, et damnis afflicti, ejus praesentiam cuperent et optarent. Qui interim celebrato Rhemis Concilio, Claramvallem humiliter visitat, et gloriam Pontificatûs Romani pauperum repraesentat adspectibus. Mirantur in tanta altitudine humilitatem immobilem, et in tam excellenti culmine, propositi sancti permanere virtutem: ut altitudini sociata humilitas, pro officio exterius fulgeat, et pro virtute nequaquam interius inanescat. Adhaerebat carni ejus lanea tunica, et diebus ac noctibus cucullâ vestitus, sic ibat, sic cubabat. Intus monachi habitum retinens, extra se Pontificem et moribus et vestibus exhibebat: rem difficilem agens, diversarum in uno homine proprietatem exhibens personarum. Segmentata ei circumferebantur pulvinaria: lectus ejus palliis opertus, cortinâ ambiebatur purpurea: sed si revolveres operimenta, invenires superjectis laneis complosa stramina et paleas conglobatas. Homo in facie, Deus videt in corde: ipse vero bona coram hominibus providebat. Alloquitur fratres non sine

* Hoc est, Commentaria resumit in *Cantica Canticorum*.
** Colitur Beatus VIII Jul.; in nostra *Illustrat.* p. 604*.

lacrymis, miscens sermonibus avulsa a corde suspiria, hortatur et consolatur, et se inter eos fratrem et socium, non dominum, exhibet, vel magistrum. Cumque eum ibi morari diutius non pateretur magna eum prosequens comitantium multitudo, salutatis fratribus, iter in Italiam dirigens, abscessit, et ad Urbem pervenit.

§ **44**. Scripsit ad eumdem Papam vir sanctus multae subtilitatis librum, in quo acutissima indagatione tam ea quae circa eum, quam infra sunt, prosequens, etiam ad ea, quae supra ipsum sunt, ascendens, tanta de natura divina disseruit, ut videatur in tertio coelo assumptus, audisse quaedam verba, quae non licet homini loqui, et Regem in decore suo vidisse. In his, quam infra, et quae circa ipsum sunt, morum societas, naturae aequalitas, officiorum distantia, consideratio meritorum, dijudicatio provectuum subtilissime distinguitur, et singulis in suo genere sui cognitio intimatur. In his quae supra hominem sunt, speculatur coelestia, non eo modo, quo Angeli, qui semper adhaerent Deo, considerant: sed eo modo, quo potest homo puri animi et mentis sincerae divina contingere, et conformari Hierarchiae coelesti sacerdotium temporale. Cum enim in coelesti militia constet alios aliis principari, et ministeriales spiritus ad nutum superiorum potestatum ad diversa officia delegari: quidam vicinius assistentes, ab ipso accipiunt, quae aliis vel agenda vel intelligenda insinuent. Cumque exigat homo praepositurae suae reverentiam exhiberi, ad honorem summae potestatis cuncta referri necesse est: quia cum sit subditus homini homo, vel spiritui spiritus, subdi maxime oportet Deo, de cujus munere datur ista praelatio, et quo docente fit, ut pateat homini tam cognitio sui, quam per fidem et spem ad divinam contemplationem pro modo data et indulta accessio. Dictabat vir Dei et nonnunquam scribebat in tabulis cereis, non patiebatur perire inspirata sibi divinitus: sedabat lites Ecclesiarum, et appellationes importunas, quas inter se clerici discordes concitabant, blando spiramine componebat. Interdum etiam durius increpante eo, redibat tranquillitas, et detumescentibus procellis, qui seditiosi ante eum venerant, et bile diffusa scaturientes declamationibus, pacifici revertebantur.

§ **45**. Adhaesit ei prae omnibus comes Theobaldus, et dilectionem beneficiis prosecutus, et se et sua in subsidia Claraevallis exposuit, et in manibus Abbatis posuit animam suam, deposita altitudine principali, se inter servos Dei conservum exhibens, non dominum, ita ut obediret ad omnia, quaecumque domus illius infimi imperassent. Emebat ergo fundos, construebat domos, abbatiis novis praebebat impensas, et ubicumque servi Dei extendissent propagines, delegabat pecunias: non unam domum, sicut Salomon Jerosolymis statuens: sed ubicumque hujus schematis consedissent personae, satagebat eis ministrare necessaria, quasi

Christo in terris praesenti propriam faceret mansionem. Sed et hoc in arbitrio viri Dei posuit, ut quibuscumque egentibus, eo mandante, ad opus Dei sumptus praeberet.

§ 46. Videns ergo Abbas promptum principis animum, pietatem pietate accendit, et maxime quidem domesticis fidei voluit esse eum obnoxium, et immortalia templa fundare consuluit, et eleemosynas ea sagacitate disponere, ut semper fructificantes, redivivis et renascentibus accessionibus novas semper eleemosynas parturirent. Deinde egenis, quos hac atque illac, quasi vespae pungentes, stimuli paupertatis exagitant, omnimodis docuit misereri: aliis indumenta, aliis alimenta largiri monuit: et suggessit, ut per seipsum Xenodochia visitaret, nec horreret adspectus languentium: quia in hoc duplicaretur clementiae bonum, si videret et foveret, si consolaretur et reficeret. Humiliare pauperum oppressores, defendere pupillum et viduam, misereri et commodare, sermones suos in judicio disponere, providere quieti Ecclesiae, rationem gladii intelligere, quasi elementarium instruxit, summam principalis officii ei intimans, et hoc exquiri a principe ex debito, ut laudi bonorum et vindictae malorum intendat. Haec et alia hujusmodi salubria monita homo rationabilis reverenter accipiens, luxum curiae et fastum altitudinis in humilitatem et honestatem convertit... Nullum jam in comitatu illo clementiae opus deerat: ad portum illum naufragi omnes tutum habebant refugium. Temporibus famis non sicut Pharao frumenta venùndedit populo, nec in servitutem sibi erogatis annonis subjecit Aegyptum: sed Abbate sancto, quasi altero Joseph, diviniore usus consiliario, gratis egenis aperuit horrea, nec exhausit populum pecuniâ, nec astu circumvènit afflictos, nec re publicâ ad se translata, privatos in terra cumulavit thesauros: sed in coelo potius thesaurizans infatigabilis distributor, cum magna alacritate et pecunias distribuit, et annonas.

§ 47. Nec defuit viro inhianti coelestibus, magni ponderis et horrenda tentatio: sed aggressus est eum tam Rex, quam principes, et commota est et contremuit terra, et quasi iratus esset ei Deus, rapinis et incendiis fere omnia ad eum pertinentia depopulatoribus exposita erant, et operuit faciem terrae Regis exercitus, et passim omnia vastabant. Nec erat ei tutum resistere vel obviare persecutoribus: quia et sui deseruerunt eum, manifeste infestantes: et qui remanserant, in insidiis, non ad subsidia, erant, et erant undique angustiae graves: quia nec domi sibi cavere, nec extra poterat congrua providere, qui omnino, qui sui essent, nesciret: et tam de perfidia refugarum, quam de duplicitate suorum, prorsus diffideret. Inter has angustias conversus ad Dominum, de coelo quaesivit auxilium: et accito viro Dei, cujus consilio maxime utebatur, non despèrans de misericordia Dei, hoc ex ejus

responso accepit, ut intelligeret *, quia flagellat Deus omnem filium, quem recipit, et hujusmodi correptiones vel purgant vel probant animam: et gloriosiorem fuisse Job, cum sederet in sterquilinio, quam fuisset, cum circumstante exercitu, sedisset illaesus in solio. Ostendit ei vir sanctus Salomonem peccasse in otio, et abusum bono pacis, defluxisse in vitia: cum David pater ejus, Absalon filio persequente et universo Israële, permansisset in gratia. Intimavit etiam, quomodo ipsum satanas colaphizavit Apostolum: in qua tribulatione immobiliter persevèrans, illud meruit audire: Quia *virtus in infirmitate perficitur* (2. *Cor.* XII): et quia in praesenti segniores nos faciunt prospera, et circumspectiores adversa... Nec desistebat Amalech ab infestatione Israël, sed Moyses elevatis in coelum manibus, potitus est victoriâ: et retrahentibus se hostibus, Abbas sanctus sequester solicitus, clamantibus ad Dominum, et domi plorantibus fratribus, irrupit in acies et in tempore iracundiae factus est reconciliatio: et allegationibus divinis intercurrentibus, detumuere procellae, et reversa est inter regem et principem tranquillitas, et pacis desiderata serenitas.

GAUFRIDUS MONACHUS CLARAVALLENSIS, ET QUONDAM BEATI BERNARDI NOTARIUS, IN TRES ULTIMOS LIBROS DE VITA EJUSDEM

Clarissimi patris nostri Bernardi Claravallensis Abbatis memoriam, viri insignes ad laudem Christi et multorum aedificationem literis commendarunt. Inventa sane materiâ uberi, prout cuique licuit, et certior ei gestorum innotuit veritas, non eam totam, sed partes aliquas digessere. Videtur autem nonnullis, quod multo minus eum silere debeat puer sanctitatis ipsius, dignationis filius, benignitatis alumnus: quem ab ejus uberibus post annos circiter tredecim, quod sine singultu nec meminisse debeo, nec proferre queo, sola tandem, quae sola potuit, mors avulsit. In quo tibi utinam sic complaceat etiam nunc, pater sancte, sicut aliquando videbatur, et aliquandiu complacere. Et quis alter tibi tam debitor, quis tam obnoxius, quis tam tuus? Momordit, fateor, momordit mors improba, sed non totum pariter deglutivit. Amputavit, non extirpavit: sine misericordia portionem, quae se contingebat, accepit. Tulit adspectum, tulit eloquium, corporale etiam tulit obsequium: sed non rapuit fidem praesentis etiam nunc opitulationis, non absorbuit spem futurae aliquando visionis, non denique filialis absumpsit devotionis affectum. Caeterum mihi quidem, ut optime novi, praesertim tanto idonea operi, nec scientia, nec eloquentia suppetit. Sed tua sane magnalia et tuas digne eloqui laudes, non Origenis ingenium, non Ciceronis lingua sufficeret. Nec desperandum tamen, quod tuorum magis operum fructus carpere prudens lector, quam verborum nostrorum folia indigna, debebit: ut

* Nota ut saepe Dominus, quos amat, salubriter flagellat.

illorum magis suavitate gustata, quam illorum ariditate culpata, non tam nequiter ista mordeat, quam illos delectabiliter edat. Nam et securius et sincerius visa solent, quam audita, narrari: et in tertium vas transfusa, facilius coacescunt. Sed et dulcius ea bibitur aqua, quae exiguo licet alveo fontis hauritur, quem confestim repleverit vena scaturiens, quam quae ex rivo tollitur, longius jam progresso, vel ex flumine jam copioso.

Inde est, quod intactis eorum libris, qui de ejusdem beatissimi patris nostri initiis seu etiam mediis conscripserunt, ne tanquam super alienum aedificasse videar fundamentum: circa ea potissimum noster sermo versatur, quibus pene omnibus praesens adfui: interdum etiam, licet pauca interserens, quae fidelissima fratrum, qui aderant, relatione cognovi. Verumtamen opus istud libellis tribus, partitum lector inveniet: quorum quidem primus ea maxime, quae ad habitum, mores atque doctrinam hujus beati patris visa sunt pertinere: secundus autem virtutes multas, per eum factas, eloquitur: tertius in ejusdem beato fine completur. Illud etiam admonendum, in rerum narratione gestarum, cohaerentiam similitudinis magis, quam temporis observari. Siquidem nec signa ipsa, nec opera quaedam eo ordine scripta, quo facta sunt: sed interdum aliqua, prout occurrere locis opportunioribus videbantur, inserta. Firmior enim videri, et haberi acceptior solet oratio, quae suis innititur et illustratur exemplis, velut fabrica quaedam, idoneis fulta columnis. Nonnulla quoque transportata sunt, ut similibus aliis jungerentur, et quae erant ejusdem generis, sibi aptius cohaererent. Verum haec in duobus quidem libellis prioribus; nam in tertio, pene per omnia ordini ipsi ipsius temporis, series narrationis obsequitur *.

LIBER III. § 1. Innumeris quidem signis atque miraculis, ut orbis comperit universus, fidelem famulum suum Bernardum Claravallensem Deus glorificavit Abbatem, sicut gloriosus semper in sanctis suis, et in sua mirabilis est majestate. Caeterum, sicut Malachiam sanctum idemipse commendat, primum maximumque miraculum, quod exhibuit, ipse fuit: serenus vultu, modestus habitu, circumspectus in verbis, in opere timoratus, in sacra meditatione assiduus, in oratione devotus: et sicut alios ipse monebat, crebra siquidem experientiâ persuasus, de omni re magis fidens orationi, quam industriae propriae vel labori. Magnanimus in fide, longanimus in spe, perfectus in charitate, summus in humilitate, praecipuus in pietate. In consiliis providus, in negotiis efficax, nusquam tamen minus, quam in otio otiosus. Jucundus inter opprobria, inter obsequia verecundus, suavis moribus, meritis sanctus, miraculis gloriosus, plenus denique virtute et sapientiâ et gratiâ apud Deum et homines. Cujus sanctae animae adjutorium simile sibi fecerat Deus, et speciali praeventum benedictione corpus aptaverat. Apparebat in carne ejus gratia quaedam specialis, spiritualis tamen potius, quam carnalis: in vultu claritas praefulgebat, non terrena utique, sed coelestis: in oculis angelica quaedam puritas, et columbina quaedam simplicitas

* Biblica concinne satis intertexta phrasi, styloque praestantior haec praecedentibus de S. Bernardi gestis narratio est.

radiabat. Tanta erat interioris ejus hominis pulchritudo, ut evidentibus quibusdam indiciis foras erumperet, et de cumulo internae puritatis et gratiae, copiose perfusus homo quoque exterior videretur.

§ 2. Corpus omne tenuissimum et sine carnibus erat: ipsa quoque subtilissima cutis in genis modice rubens. Illo nimirum, quicquid caloris inerat naturalis, assidua meditatio et studium compunctionis attraxerat. Caesaries ex flavo colorabatur et candido: barba subrufa, circa finem vitae ejus respersa canis. Statura mediocritatis honestae, longitudini tamen vicinior apparebat. Alias autem thesaurus iste in vase fictili erat, contrito penitus et conquassato. Laborabat siquidem caro ejus multiplicibus infirmitatum incommodis, ut in eis virtus animi perficeretur. Quarum periculosior quidem in meatu arctissimi gutturis, nil penitus siccum, vix solidum aliquid admittentis: molestior erat stomachi defectus, viscerum corruptio. Hae continuae illi, praeter alias saepius incidentes. Summum ejus studium, fugere admirationem, et tanquam unum sese agere caeterorum. At persequebatur gloria fugientem, sicut, e regione captantes sese alios fugere consuevit. Proverbium illud in ore ei frequenter, semper in corde: « Qui hoc facit quod nemo, mirantur omnes. » Quo nimirum intuitu vitam regulamque communem amplius aemulabatur, nil in suis actibus praeferens observantiae singularis. Ob hoc denique et cilicium, quod pluribus annis occulte gestaverat, deponere maluit, quam ut ferre sciretur: minime illum latère velle contestans, qui cum caeteris ejusdem professionis sibi communia non sectatur *. In ipsis tamen communibus erat illi singularis puritas, et devotio non communis. Nihil negligens et minima quaeque cum studio et intentione tractabat, ex propria siquidem experientia diffinire solitus sapientem, cui quaeque res sapiunt prout sunt.

§ 3. A primis fere annis sic evasit illecebras gulae, ut ipsam quoque saporum discretionem ex magna parte perdiderit. Quoties pia sibi ministrantium fraude deceptus, liquores alios pro aliis sumpsit? Nam et oleum sibi per errorem aliquando propinatum bibit, et penitus ignoravit: nec prius id cognitum, quam superveniens quidam labia ejus miraretur inuncta. Cibus ejus buccella panis, in aqua calida penitus emolliti, exigua sorbitiuncula erat. Modicus ille quidem, sed non modicam partem ejus crudam rejicere stomachus solebat, ne qua illi foret in cibo voluptas: quem sumere, periculum: sumptum tenere, dolor: rejicere miseria. Sic nimirum fideli servo juxta desiderium cordis sui dispensatio divina providerat, ut nec fructus ei deesset abstinentiae singularis, et odiosam admirationem declinaret sub umbra

* Egregie notat hic Surius in margine: " Fugienda monacho singularitas, maxime vero fugienda in iis quae ad pietatis et poenitentiae ostentationem pertinent, qua nonnulli, pharisaica superbiâ, sanctimoniae inhiant immeritae famae.

necessitatis. De vino quidem aliquando ipse nobis dicebat, decere monachum, quando sumere oportet, sic gustare illud, ne exinanisse calicem notaretur. Quod sic ipse servabat, quoties sibi vinum patiebatur apponi, ut non modo post unum potum, sed post qualecumque prandium, suum vasculum, in quo ei propinabatur, vix aliquando videretur minus plenum a mensula reportari. Minus quidem stare poterat, sed erat sedens pene jugiter, et rarissime movebatur. Quoties subtrahere se poterat negotiis, aut orans, aut legens, aut scribens, aut insistens doctrinae, erat et fratrum aedificationi, aut in sacra meditatione persistens. In quo nimirum studio spirituali obtinuerat gratiam singularem, ut non taedium in illo, non difficultatem aliquando sustineret, libere secum habitans, et deambulans in latitudine cordis sui, et ibi exhibens Christo, ut monere alios ipse solebat, coenaculum grande stratum. Omnis ei ad meditandum hora brevis, locus omnis congruus erat: frequenter tamen, licet sic affectus, divino urgente metu, immo regente spiritu, studium hoc lucris uberioribus postponebat, doctus quaerere non quod sibi erat utile, sed quod multis. Alioquin in quolibet coetu hominum vel tumultu, nisi ejus intentionem causa deposceret, tota facilitate animum colligens, interiori quadam, quam ubique ipse sibi circumferebat, solitudine fruebatur, nil prorsus attendens, quod sonaret vel appareret exterius.

§ 4. Cum jam Dei famulus annos aliquot in Claravalle peregisset, subiit animum ejus, ut sanctum Hugonem Gratianopolitanum Episcopum et Carthusienses fratres devotionis gratiâ visitaret. Quem praedictus Episcopus tam gratanter et tam reverenter suscepit, divinam intelligens in ejusdem hospitis visitatione praesentiam, ut prostratus solotenus adoret. Videns autem servus Christi Episcopum aetate grandaevum, celebrem opinione, sanctitate conspicuum, coram se procidentem, vehementer expavit: et ipse quoque corruens ante eum, ita demum susceptus in osculo pacis, humilitatem suam tanti viri veneratione confusam, non sine gravi gemitu causabatur. In cujus pectore singularem obtinuit ex eo tempore locum, ut fierent deinceps duo illi filii splendoris, cor unum et anima una, et se invicem fruerentur in Christo. Sicut enim regina Saba de Salomone testatur, uterque in altero longe amplius, quam fama vulgasset, invenisse gratulabatur.

§ 5. Carthusiae quoque a viro reverentissimo Guigone Priore, et a caeteris fratribus eodem affectu et eadem veneratione susceptus est servus Christi, exultantibus illis in gaudio, quia qualem eum per epistolam prius noverant, talem invenerunt et praesentem. Caeterum cum in reliquis omnibus aedificarentur, unum fuit, quod praedictum Priorem Carthusiensem aliquatenus movit, stratura videlicet animalis, cui idem vir venerabilis insidebat,

minus neglecta, minus praeferens paupertatem. Nec silentio pressit aemulator virtutis, quod mente conceperat: sed locutus uni e fratribus, aliquàtenus moveri sese confessus est et mirari. Cumque ille ad patrem sanctum, quod audierat, retulisset, non minus ipse miratus, qualis illa esset stratura, quaerebat: quod ita scilicet a Claravalle Carthusiam usque venisset, ut nunquam eam vidisset, nunquam considerasset, et usque in horam illam, qualis esset, omnino nesciret. Neque enim suum erat animal illud, sed a quodam monacho Cluniacensi, avunculo suo, et in sua vicinia demoranti, fuerat commodatum: et erat, sicut sibi sternere ille solebat. Quod verbum saepe dictus Prior audiens, in eo potissimum mirabatur, quod sic ille Dei famulus foris oculos circumcidisset, intus animum occupasset, ut quod ipsum primo offenderat visu, hoc ille tanti itineris spatio non vidisset, non considerasset omnino. Juxta lacum etiam Lausanum totius diei itinere pergens, penitus eum non vidit, aut se videre non vidit. Cum enim vespere facto de eodem lacu socii loquerentur, interrogabat eos, ubi ille lacus esset: et mirati sunt universi.

§ 6. Desideraverat tamen ab initio omnimodis subtrahere se negotiis, et nusquam egredi, sed in monasterio residere. Quod et postmodum ex defectu corporis occasionem invenisse se reputans opportunam, aliquando statuit, et aliquandiu tenuit, donec illum exire coëgit necessitas Ecclesiae Dei, et summi Pontificis atque omnium Abbatum sui Ordinis jussio: quibus per omnia tamquam patribus deferebat, ipse omnium Pater. Ex quorum etiam mandato, praeter tunicam et cucullam, laneo panno in modum chlamydis decurtatae, et pileo simili utebatur, inter tantos languores corporis et labores, nullis unquam uti pellibus acquiescens. In vestibus ei paupertas semper placuit, sordes nunquam *. Nimirum animi fore indicium, ajebat, aut negligentis, aut inaniter apud se gloriantis, aut foris humanam gloriam affectantis. Incessus ejus et habitus omnis, modestus et disciplinatus, praeferens humilitatem, redolens pietatem, exhibens gratiam, exigens reverentiam, solo visu laetificans intuentes. De risu dicimus, quod ex ore ejus frequenter audivimus, dum cachinnos religiosorum hominum miraretur, non meminisse se a primis annis suae conversionis aliquando sic risisse, ut non potius ad ridendum, quam ad reprimendum sibi vim facere oporteret, et risui suo magis stimulum adhibere, quam frenum. Vocem illi in invalido corpore validam satis, intelligibilemque contulerat, qui in opus praedicationis segregaverat illum ex utero matris suae. Sermo ei, quoties opportuna inveniebatur occasio, ad quascumque personas de aedificatione animarum, prout tamen singulorum intelligentiam, mores et studia noverat, quibusque auditoribus congruens habebatur. Sic rusticanis plebibus loquebatur,

* Recole quae diximus, cum Sur. Vol. 1, p. 695, hoc S. Bernardi affatum retulimus.

ac si semper in rure nutritus: sic caeteris quibusque hominum generibus, velut si omnem investigandis eorum operibus operam impendisset. Literatus apud eruditos, apud simplices simplex, apud spirituales viros perfectionis et sapientiae affluens documentis, omnibus se coaptabat, omnes cupiens lucrifacere Christo. Cautus erat artificiosissime observare, quod ad Eugenium Papam scribens, de sui cordis plenitudine eructavit :

§ 7. Nugae si incidant, interdum, inquit, ferendae fortassis, referendae nunquam. Interveniendum caute et prudenter nugacitati. Prorumpendum sane in serium quid, quod non solum utiliter, sed et libenter audiant, ut supersedeant otiosis. Quam vero placabilem et persuasibilem, quamque eruditam linguam dederit ei Deus, ut sciret, quem et quando deberet proferre sermonem, quibus videlicet consolatio vel obsecratio, quibus exhortatio congrueret aut increpatio, nosse poterunt aliquatenus, qui ipsius legerint scripta: etsi longe minus ab eis, qui verba oris ejus saepius audierunt. Siquidem diffusa erat gratia in labiis ejus, et ignitum eloquium ejus vehementer: ut non posset ne ipsius quidem stylus eximius, totam illam dulcedinem, totum retinere fervorem. Mel et lac sub lingua ejus, et nihilominus in ore ejus ignea lex, juxta illud Cantici Canticorum: *Sicut vitta coccinea labia tua, et eloquium tuum dulce.* Inde erat, quod Germanicis etiam populis loquens, miro audiebatur affectu, et ex sermone ejus, quem intelligere, utpote alterius linguae homines, non valebant, magis quam ex peritissimi cujuslibet post eum loquentis interpretis, intellecta locutione aedificari illorum devotio videbatur, et verborum ejus magis sentire virtutem. Cujus rei probatio certa, tunsio pectorum erat, et effusio lacrymarum.

§ 8. Utebatur sane Scripturis tam libere commodeque, ut non tam sequi illas, quam praecedere crederetur, et ducere ipso quo vellet, auctorem earum ducem spiritum sequens. Quem nimirum, ut in medio Ecclesiae aperiret os ejus, sic spiritu Deus impleverat sapientiae et intellectus, ut, secundum quod in libro Job legitur, profunda quoque fluviorum scrutaretur, et abscondita proferret in lucem. Nam et confessus est aliquoties, sibi meditanti vel oranti, sacram omnem velut sub se positam et expositam sibi apparuisse Scripturam. Caeterum quam gratis evangelizaverit, quis digne praedicet? quis digne miretur? Minus fore credidit, nullas sibi ab auditoribus transitorias petere facultates, nisi oblatas saepius refutaret etiam Ecclesiasticas dignitates. Parum illi fuit, nulla quaerere stipendia militantem: ne insignia quidem recipere acquievit. Denique velut alter David processurus ad bellum, bellica arma sibi graviora causatus est, utpote quibus multos, suo praesertim tempore, cerneret praegravari: et in simplicitate sua gloriosius triumphabat. Tantam enim gratiam virtus divina ei contulerat, ut licet abjectus esse elegisset in domo Dei,

uberius tamen fructificaret in ea, quam alii quilibet in sublime porrecti: ampliusque luceret Ecclesiae, velut de sub modio humilitatis suae, quam caeteri supra candelabra constituti. Nimirum quo humilior, eo semper utilior fuit populo Dei in omni doctrina salutari: in quo tamen nunquam tenere voluit locum doctoris. Beatus plane, qui, sicut ipse de quodam sanctorum ait, legem dilexit, et cathedram non affectavit. Quam felicius siquidem in virtutum cathedra sedere meruit, dum sedere noluit in cathedris dignitatum.

§ 9. Denique sicut justus et fortis in praedicatione Evangelica laboravit, sic prudens et temperans cavit sibi semper ab Ecclesiastica praelatione. Nec enim contumaciter unquam renuit, sed frequenter et ad maximos electus honores, prudenter egit, divina sibi cooperante gratiâ, ne cogeretur aliquando. Moyses quidem sanctus Pontificium concessit Aaraon fratri suo, quia linguae erat impeditioris: Bernardum nostrum, non ab opere Evangelistae necessitas aliqua, sed ab honore solo, sola humilitas revocavit. Merito proinde apud Deum et homines obtinuit gratiam singularem, qui non modo sine sumptu, verumetiam sine gradu dignitatis, non autem sine fructu fraternae salutis, Evangelium posuit, et populo Dei semper prodesse studuit, nunquam praeesse sustinuit. Raro tamen, nec nisi ad loca proxima, ut praedicaret, exivit: sed quoties eum necessitas aliqua traheret, seminabat super omnes aquas, publice et privatim annuncians verbum Dei. Quod tamen ipsum ex mandato summi Pontificis actitabat: ad nutum quoque Praesulum caeterorum, ubicumque eorum aliquem contigisset adesse, similiter faciebat. Nimirum quanto magnus erat, humiliabat se in omnibus: et eo magis sacerdotibus omnibus deferebat, quo plenius intellexerat, quae ministris Christi reverentia deberetur.

§ 10. Nec tacendum, quod ex praedicatione itineris Jerosolymitani grave contra eum quorumdam hominum vel simplicitas, vel malignitas scandalum sumpsit, cum tristior sequeretur effectus. Quod tamen verbum dicere possumus ab eo quidem initium non sumpsisse. Cum enim multorum jam animos permovisset audita necessitas, a Rege Francorum semel et iterum propter hoc expetitus, Apostolicis etiam literis monitus, non sic acquievit super hoc loqui, vel consilium dare: donec per ipsius tandem summi Pontificis generalem epistolam jussus ab eo est, tamquam Romanae Ecclesiae lingua, exponere populis atque principibus. Cujus epistolae tenor fuit, ut in poenitentiam et remissionem peccatorum iter arriperent, aut liberaturi fratres, aut suas pro illis animas posituri. Haec et hujusmodi super hoc poterant veraciter dici: sed dicendum potius id, quod potius fuit. Evidenter enim verbum hoc praedicavit, Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis. Sed quantis et quam multiplicibus

signis? Quanta numerare, ne dicam narrare, difficile foret. Nam et eodem tempore scribi coeperant: sed ipsa demum scriptorem numerositas scribendorum, et materia superavit auctorem: nimirum cum aliquando una die viginti seu plures ab incommodis variis sanarentur, nec facile ab hujusmodi dies ulla vacaret. Denique plures eo tempore Christus per servi sui tactum et orationem, ab ipsis etiam matris uteris caecos videre, claudos ambulare, aridos convalescere, surdos fecit audire et mutos loqui, mirabilius restituente gratiâ, quod minus praestitum fuerat a natura. Nec tamen ex illa profectione Orientalis Ecclesia liberari, sed colestis laetari meruit et impleri.

§ 11. Quod si placuit Deo tali occasione plurimorum quidem eripere; si non Orientalium corpora a paganis, Occidentalium animas a peccatis: quis audeat dicere illi, quid fecisti sic? Aut quis certe sapiens illorum sortem magis non doleat, qui ad priora, vel forte ad pejora prioribus scelera redierunt, quam eorum mortem, qui in fructibus poenitentiae purgatas variis tribulationibus animas Christo reddiderunt? Alioquin quamlibet dicant Aegyptii, dicant filii tenebrarum, qui veritatem nec videre valent, nec proferre. Callide eduxit eos, ut interficeret in deserto: patienter tolerat Christus Salvator opprobrium, quod tantum animarum salute compensat. Meminit hujus verbi ipse quoque venerabilis Pater, inter caetera dicens: « Si necesse sit unum fieri ex duobus, malo in nos murmur hominum, quam in Deum, esse. Bonum mihi, si dignetur me uti pro clypeo: libens excipio in me detrahentium linguas maledicas, et venenata spicula blasphemorum, ut non ad ipsum perveniant. Non recuso inglorius fieri, ut non irruatur in Dei gloriam. » Hoc siquidem ille in libro de Consideratione.

§ 12. Accidit autem, ut ubi primum de ejusdem exercitus dissipatione lamentabilis intra Gallias insonuerat rumor, ut illuminandum Dei famulo caecum filium offerens pater, multis precibus vinceret excusantem. Et imponens sanctus puero manum, orabat ad Dominum, quatenus si ab eo verbum praedicationis illius exierat, si praedicanti spiritus ejus affuerat, in illius illuminatione ostendere dignaretur. Dum vero post orationem orationis praestolaretur effectum, Quid facturus sum? ait puer. Video enim. Attollitur ilico clamor adstantium. Plures enim non modo e fratribus, verumetiam e secularibus aderant: qui ut puerum videre videntem, multipliciter consolati, Deo gratias referebant.

§ 13. Illud etiam jucunde satis credimus considerasse nonnullos, quod eadem hebdomadâ, qua felicissima anima ejus carne soluta est, Ecclesia Jerosolymitana magnifice satis fuerit divino munere consolata, sicut saepius noverant illum promisisse. Siquidem capta est (anno MCLIII) Ascalon illa munitissima, paucis a sancta civitate milliariis distans, et periculose instans calcaneo

ejus. Adversus hanc quinquaginta annis et eo amplius nihil profecerant Christiani laborantes. Nam et tunc non humana virtute capta est, sed divina. Nec incongruum nunc ipsius interserere verba, quae eodem scripserat anno ad virum optimum militem templi *, tunc ministrum, nunc etiam magistrum militiae templi, qui ipsius secundum carnem avunculus erat: « Vae principibus nostris, ait. In terra Domini nihil boni fecerunt : in suis, ad quas velociter redierunt, incredibilem exercent malitiam, et non compatiuntur super contritione Joseph. Confidimus autem, quia non repellet Dominus plebem suam, et haereditatem suam non derelinquet. Porro dextera Domini faciet virtutem, et brachium suum auxiliabitur ei : ut cognoscant omnes, quia *bonum est sperare in Domino, quam sperare in principibus* » (*Psalm.* 117). Sed de his hactenus.

§ 14. Jam et illud propter posteros memorandum, quam multipliciter viri sancti doctrina Ecclesiae sanctae profuerit in catholicorum moribus corrigendis, in schismaticorum furoribus reprimendis, in haereticorum erroribus confutandis. Siquidem praeter eos, quos docuit sobrie et juste et pie vivere in hoc seculo, quanto etiam perfectius valedicere seculo persuaserit, vel ex hoc liquet, quod non cessavit, quamdiu vixit, deserta seculi, seculi desertoribus implere. Cujus ministerio videtur propheticum illud (*e Psalmo* 106) etiam corporaliter exhiberi : Posuit deserta in stagna aquarum, et terram sine aqua in exitus aquarum : Et collocavit illic esurientes, et constituerunt civitatem habitationis : Et seminaverunt agros, et plantaverunt vineas, et fecerunt fructum nativitatis : Et benedixit eis, et multiplicati sunt nimis, et jumenta eorum non minoravit. Sane in diebus schismatis generalis, quam fideliter servus Domini stetit in confractione in conspectu ejus, ut averteret iram ejus : quam efficaciter stetit et placavit, cessavitque quassatio : quam denique evidenter in tempore irae factus est reconciliatio, non modo latius prosequendum. Sufficere interim potest, si ipsius super hoc scribentis ad eum Innocentii Papae verba ponamus : « Quam firma, ait, quam perseverantique constantiâ causam beati Petri et sanctae matris tuae Romanae Ecclesiae, incandescente Petri Leonis schismate, fervor tuae religionis et discretionis susceperit defensandam, et se murum inexpugnabilem pro domo Dei ponens, animos regum ac principum, et aliarum tam ecclesiasticarum quam secularium personarum ad Catholicae Ecclesiae unitatem, ac beati Petri ac nostram obedientiam frequentibus argumentis et ratione munitis inducere laboraverit, magna, quae Ecclesiae et nobis provenit, utilitas manifestat. » In quibus autem pro fide quoque magnifice egerit servus fidelis et prudens, breviter annectendum est.

* Andream illum ad quem S. Abbas scripsit epistolam (ordine biscentesimam octoges. oct. apud Mabillonium), de infelici exitu sacrae Crucigerorum expeditionis.

§ 15. Fuit in diebus illis Petrus Abailardus, magister insignis et celeberrimus in opinione scientiae, sed de fide perfide dogmatizans. Cujus cum blasphemiis plena gravissimis volitare undique scripta coepissent, profanas novitates vocum et sensuum execrati viri eruditi atque fideles, ad hominem Dei retulerunt. Qui nimirum solita benignitate et bonitate desiderans errorem corrigi, hominem non confundi, secreta illum admonitione convenit. Cum quo etiam tam modeste, tamque rationabiliter egit, ut ille quoque compunctus, ad ipsius arbitrium correcturum se promitteret universa. Caeterum cum recessisset ab eo Petrus idem, consiliis stimulatus iniquis, et ingenii sui viribus plurimoque exercitio disputandi infeliciter fidens, resiliit a proposito saniori. Expetens denique Senonensem metropolitanum, eo quod in ejusdem ecclesia celebrandum foret in proximo grande concilium, Claravallensem causatur Abbatem suis in occulto detrahere libris: additque paratum se esse in publico sua defendere scripta, rogans ut praedictus Abbas dicturus, si quid haberet, ad concilium vocaretur. Factum est, ut postulavit: sed vocatus Abbas, venire penitus recusavit, suum hoc non esse renuncians. Postea tamen, magnorum virorum monitis flexus, ne videlicet ex ipsius absentia et scandalum populo, et cornua crescerent adversario, demum pergere acquievit, tristis quidem nec sine lacrymis annuens, sicut in epistola (*ord.* 190) ad Innocentium Papam ipse testatur, ubi plenius lucidiusque omne negotium prosequitur.

§ 16. Affuit dies, et Ecclesia copiosa convenit, ubi a Dei famulo Petri illius in medium scripta prolata sunt, et erroris capitula designata. Demum illi optio data est, aut sua esse negandi, aut errorem humiliter corrigendi, aut respondendi, si posset, objiciendis sibi rationibus pariter et sanctorum Patrum testimoniis. At ille nec volens resipiscere, nec valens resistere sapientiae et spiritui qui loquebatur, ut tempus redimeret, sedem Apostolicam appellavit. Sed et postea ab egregio illo catholicae fidei advocato monitus, ut vel jam, sciens in personam suam nihil agendum, responderet tam libere quam secure, audiendus tantum et ferendus, hoc quoque omnimodis recusavit. Nam et confessus est postea suis, quia ea horâ, maxima quidem ex parte, memoria ejus turbata fuerit, ratio caligaverit, et interior fugerit sensus. Nihilominus tamen Ecclesia, quae convenerat, dimisit hominem, mulctavit abominationem, a persona abstinens, sed dogmata prava condemnans. Quando vero Petrus ille refugium inveniret in sede Petri, tam longe dissidens a fide Petri? Et ipsum ergo auctorem eàdem sententiâ cum erroribus suis Apostolicus Praesul involvens, haereticumque denuncians, scripta incendio, scriptorem silentio condemnavit.

§ 17. Fuit item Gillebertus, quem cognominavere Porretanum, Pictavorum Episcopus, in sacris libris plurimum exercitatus, sed

sublimiora se etiam saepe ad insipientiam sibi scrutatus. Siquidem de sanctae Trinitatis unitate, et de divinitatis simplicitate non simpliciter sentiens, nec fideliter scribens, discipulis suis panes proponebat absconditos, furtivas propinabat aquas: nec facile, quid saperet, immo quantum desiperet, personis authenticis fatebatur. Timebat enim, quod apud Sènonas Petrum dixisse ei ferunt:

Tunc tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Novissime tamen, cum jam fidelium super hoc invalesceret scandalum, cresceret murmur, vocatus ad medium est: et librum tradere jussus, in quo blasphemias evomuerat, graves quidem, sed verborum quodam involucro circumseptas. In concilio igitur, quod in urbe Rhemorum Papa venerabilis Eugenius celebravit, egit cominus adversus hunc Gillebertum Ecclesiae sanctae suo tempore singularis athleta Bernardus, primo quidem totum, quod ille verborum cavillationibus occultare nitebatur, eliciens: Deinde vero tam suis ratiociniis, quam sanctorum testimoniis biduana disputatione redarguens: considerans sane nónnullos ex his qui praesidebant, jam quidem animadvertentes blasphemiam in doctrina, adhuc avertentes tamen injuriam a persona: accensus est zelo, et domesticam sibi Ecclesiam seorsum convocat Gallicanam. Communi denique consilio a patribus decem provinciarum, aliis autem Episcopis et Abbatibus plurimis, dictante viro Dei, novis dogmatibus opponitur symbolum novum. Cui etiam subscribuntur nomina singulorum, ut eorum videlicet omnium, sicut fides irreprehensibilis, sic irreprehensibilis zelus innotescat. Ita demum Apostolico judicio et auctoritate universalis Ecclesiae, error ille damnatur: Episcopus Gillebertus, an eidem damnationi consentiat, interrogatur: consentiens, publiceque refùtans quae prius scripserat et affirmaverat, indulgentiam ipse consequitur: maxime quod ab initio cautus fuisset ea lege eamdem ingredi disceptationem, ut promitteret sine ulla obstinatione sese pro Ecclesiae sanctae arbitrio correcturum libere suam opinionem.

§ **18**. In partibus Tolosanis Henricus quidam, monachus olim, tunc apostata vilis, pessimae vitae, perniciosissimaeque doctrinae, verbis persuasibilibus gentis illius occupaverat levitatem, et ut praedixit Apostolus de quibusdam, in hypocrisi loquens mendacium (*Ex* 1. *Tim.* IV, 2), fictis verbis de eis negotiabatur. Erat autem hostis Ecclesiae manifestus, irreverenter Ecclesiasticis dèrogans sacramentis pariter et ministris. Nec mediocriter in ea jam malignitate profecerat. Sicut enim de eo scribens venerabilis pater ad principem tolosanum, inter caetera ait: « Passim inveniebantur jam ecclesiae, sine plebibus, plebes sine sacerdotibus, sacerdotes sine debita reverentia, sine Christo denique Christiani. Parvulis christianorum, Christi vita intercludebatur, dum baptismi gratia

negabatur. Ridebantur orationes oblationesque pro mortuis, sanctorum invocationes, sacerdotum excommunicationes, fidelium peregrinationes, basilicarum aedificationes, dierum solemnium vacationes, chrismatis et olei consecrationes, et omnes denique institutiones ecclesiasticae spernebantur. »

§ **19**. Hac necessitate vir sanctus iter arripuit ad ecclesiam regionis illius, saepius jam ante rogatus, et tunc demum a reverendissimo Alberico Ostiensi Episcopo et Legato sedis Apostolicae persuasus pariter et deductus. Veniens autem, cum incredibili devotione susceptus est a populo terrae, acsi de coelo Angelus advenisset. Nec moram apud eos facere potuit, eo quod irruentium turbas nemo reprimere posset: tanta erat frequentia diebus ac noctibus adventantium, benedictionem expetentium, flagitantium opem. Praedicavit tamen in civitate Tolosa per aliquot dies, et in caeteris locis, quae miser frequentasset amplius, et gravius infecisset, multos in fide simplices instruens, nutantes roborans, errantes revocans, subversos reparans, subversores et obstinatos auctoritate sua premens et opprimens: ut, non dico resistere quidem, sed nec apparère praesumerent. Caeterum etsi tunc fugit Henricus ille et latuit, ita tamen impeditae sunt viae ejus, et semitae circumseptae, ut vix alicubi tutus, postea tandem captus et catenatus Episcopo traderetur. In quo itinere plurimis etiam signis in servo suo glorificatus est Deus aliorum corda ab erroribus impiis revocans, aliorum corpora a languoribus variis sanans.

§ **20**. Est locus in regione eadem, cui Sarlatum nomen est: ubi sermone completo, plurimos ad benedicendum panes, sicut ubique fiebat, Dei famulo populus offerebat. Quos ille elevata manu et signo crucis edito, in Dei nomine benedicens: In hoc, inquit, scietis vera esse, quae a nobis: falsa, quae ab haereticis suadentur, si infirmi vestri, gustatis panibus istis, adepti fuerint sospitatem. Timens autem venerabilis Episcopus Carnotensis, magnus ille Gaufridus (siquidem praesens erat et proximus viro Dei) si bona, inquit, fide sumpserint, sanabuntur. Cui pater sanctus, de Domini virtute nihil haesitans: « Non hoc ego dixerim, ait: sed vere, qui gustaverint, sanabuntur: ut proinde veros nos et veraces Dei nuncios cognoscant. » Tam ingens languentium multitudo, gustato eodem pane, convaluit, ut per totam provinciam verbum hoc divulgaretur, et vir sanctus vicina per loca regrediens, ob concursus intolerabiles declinaverit, et timuerit illo ire.

§ **21**. Celeberrimum sane miraculum, quod per servum suum in partibus Tolosanis Christus exhibuit, paralytici cujusdam clerici curatio fuit. Hunc in domo regularium clericorum sancti Saturnini, quorum ipse unus erat, ad petitionem Abbatis et fratrum visitans homo Dei, moribundum invenit hominem, qui extremum spiritum trahere videretur. Consolatus itaque miserum, et data benedictione egrediens, sicut postea confessus est,

sublimiora se etiam saepe ad insipientiam sibi scr... ...n tam fidu-
dem de sanctae Trinitatis unitate, et de divinit... Domine Deus?
non simpliciter sentiens, nec fideliter scribens, ... apud eos nostris
nes proponebat absconditos, furtivas propinab... ...ta sequentibus si-
quid saperet, immo quantum desiperet, p... grabato, et accur-
tebatur. Timebat enim, quod apud Sèn... vestigia devotione,
ferunt: ... nti obvians ex conca-
...m phantasma putabat.

Tunc tua res agitur, paries ... ere potuisse? Egressam

Novissime tamen, cum jam fidel... ...ice sibi apparuisse arbi-
dalum, cresceret murmur, voc... ei, quam caeteris, rei ve-
dere jussus, in quo blasphe... sermo inter fratres, curritur
verborum quodam involucr... ipse etiam inter primos accurrit
in urbe Rhemorum Pap... ergitur ad ecclesiam eo ipso, qui
cominus adversus hur... conclamatur in laudes Dei, eodem pa-
pore singularis athle... undique populus, et benedicitur Deus.
verborum cavillati... infidelis quisque confunditur, exultat pietas, et
vero tam suis r... ...cit. Porro vir Dei cellam, ubi manebat, ingres-
disputatione r... omnes observari aditus, obserari januas jubet,
praesidebant ... accessus populo concurrenti. Sane is quidem Ber-
ctrina, ad... sanus factus est (hoc enim clerico nomen erat), cor-
zelo, et ... qui ... beneficio non ingratus, magisque solicitus pro remedio
Comm... secutus est servum Christi, monasticum in Claravalle
aute... spirituali, profitens, et habitum sumens. A quo etiam missus ad
do... ordinem ... partes iterum Tolosanas, et Abbas illic constitutus, hodieque mo-
t... nasterio praeest, quod Vallis Aquae dicitur.

§ 22. Cum autem per totum ab eadem provincia reditum viri sancti magis magisque signa crebrescerent, et multiplicarentur in dies, non praetereundum, quidnam ipse animi inter haec gereret, qui a Christo humilitatem cordis et mansuetudinem didicisset. Disputans enim secum in cogitationibus suis, et ex ipsa demum locutus abundantiâ cordis sui, domesticis sibi religiosis quibusdam fratribus ajebat: « Plurimum miror, quidnam sibi haec miracula velint: quid visum sit Deo, talia actitare per talem. Nil mihi videor in sacris paginis super hoc genere legisse signorum. Siquidem facta sunt aliquando signa per sanctos homines et perfectos, facta sunt, et per fictos. Ego mihi nec perfectionis conscius sum, nec fictionis. Scio enim sanctorum mihi non suppetere merita, quae miraculis illustrentur: confido autem nec ad eorum sortem me pertinere, qui virtutes multas in nomine Domini operantur, et a Domino ignorantur. » Haec et hujusmodi crebrius secretiusque cum viris spiritualibus conferebat. Novissime vero opportunum sibimet visus exitum reperisse: « Scio, inquit, hujusmodi signa non ad sanctitatem unius, sed ad multorum spectare salutem: nec Deum in homine, per quem talia operetur, perfectionem considerare, sed opinionem: ut in eo

commendet hominibus, quae illi creditur inesse, virtutem. Neque ... pro eis fiunt haec, per quos fiunt: sed pro eis fiunt ma... qui vident illa vel sciunt. Nec eo fine per eos ista Deus ope... ut ipsos probet caeteris sanctiores, sed ut caeteros magis ...es et aemulatores faciat sanctitatis. Nihil ergo mihi et si...s, quandoquidem meae illa famae magis, quam vitae, ...xhiberi: nec ad meam fieri commendationem, sed ad ...nem potius aliorum. * » Satis nimirum hujus viri mi...um, quisquis haec diligenti consideratione pensa... estantius reputabit aestimator quisque fidelis, signa mirabiliter operari, quam perpetrata taliter inter...ique non minus utile judicabit, imitandos ejus ... mirandos actus, et morum insignia, quam ope... cognoscere. Sed ad haec quis idoneus?

... In hujus siquidem pectore viri Dei puritas suavitasque ...sederant pari foedere: satis quidem utraque mirabilis, sed mirabilior utriusque complexus. Inde nimirum tam singulariter in unum hominem totius orbis vota pariter concurrebant, quod puritatem suavitas amabilem faceret, suavitatem puritas acceptabilem: ut difficile fuerit aestimare, gratiae ne an reverentiae amplius obtineret. Quis enim tam rigidae conversationis, qui Claravallensem non revereretur Abbatem? Quis tam dissolutae, qui non erga eumdem dulciter afficeretur? Dulcissimis enim affectibus plenum pectus ipse gerebat: sed quam libere eos, quoties causa posceret, coërcebat. Humanissimus in affectione, magis tamen fortis in fide. Et ut breve aliquod hujus rei proferamus exemplum, sicut ipse quoque testatur in sermone super Cantica Canticorum vicesimosexto, siccis oculis germani sui, et germani tam necessarii, tam dilecti, Gerardi videlicet, celebravit exequias, siccis oculis corpus ejus tradidit sepulturae, ne affectus fidem vincere videretur. Nam extraneum quemlibet vix aut nunquam sine lacrymis sepelivit. Talem sibi illum, uberius proinde fructificaturum, manus divina formaverat, ut austeritatem suavitas morum tolleret, auctoritatem sanctitas conservaret. Cui enim vel tanta benignitas esset oneri, vel tanta bonitas non esset honori?

§ 24. Legimus de Salomone, quod omnis terra desideraverit videre vultum illius. Grande praeconium: sed forsitan in hac parte non minus, quam Salomon, hic. Neque enim satis credibile est, Salomonem illum in omni gloria sua tam universalem orbis obtinuisse favorem, quam hunc in sua humilitate **. Immo vero difficile omnino videtur, ex historiis aliquibus invenire hominem unum, conversantem adhuc cum hominibus, in universa terra tam celebre et amabile obtinuisse nomen, a solis ortu et occasu, ab aquilone et mari. Ut enim illas memoremus provincias,

* Eximia tanti Thaumaturgi humilitas!
** Praegrandem nota toto orbe celebritatem.

ex quibus usque hodie monimenta certiora superesse noscuntur, et in Ecclesia Orientali, et apud soles occiduos Hybernorum, et a meridie in remotissimis finibus Hispaniarum, et ab aquilone in insulis quae procul sunt, Daciae Svediaeque opinio ejus celeberrima fuit. Crebras undique recipiebat epistolas, et reddebat. Undique ei xenia mittebantur, undique ejus benedictio petebatur. Postremo quasi vitis abundantissima, ejus opinio suos undique palmites propagavit, excepto quod in terram Jerosolymitanam, quamvis locus esset a Rege paratus, ob incursus paganorum et aëris intemperiem, non acquievit mittere fratres suos. Neque vero Episcopus ille incongruum aliquid usurpasse videtur, qui post sacrum ejus obitum, dum fratres consolaretur, inter caetera hoc quoque in ipsius prosecutus est laudem : quia in omnem terram exivit sonus ejus, et in fines orbis terrae verba illius.

§ **25**. Vincebat tamen sublimitatem nominis, humilitas cordis: nec tantum poterat universus mundus eum erigere, quantum se ipse dejicere solus. Summus reputabatur ab omnibus, infimum ipse se reputans: et quem sibi omnes, ipse se nemini praeferebat. Denique sicut nobis saepius fatebatur, inter summos quosque honores et favores populorum vel sublimium personarum, alterum sibi mutuatus hominem videbatur, seque potius reputabat absentem, velut quoddam somnium suspicatus. Ubi vero simpliciores ei fratres, ut assolet, fiducialius loquerentur, et amica liceret semper humilitate frui, ibi se invenisse gaudebat, et in propriam redisse personam. Innata ei a puero verecundia, usque ad diem perseveravit extremum. Inde erat, quod licet tam magnus esset et excelsus in verbo gloriae, nunquam tamen, sicut saepe audivimus eum protestantem, in quamlibet humili coetu sine metu et reverentia verbum fecit, tacere magis desiderans, nisi conscientiae propriae stimulis urgeretur, cum timore Dei et charitate fraterna.

§ **26**. Patientiam ejus maxime quidem Dominicis flagellis exercitatam novimus et probatam : qui nimirum ab ipso suae conversionis initio usque ad diem sacrae depositionis tanta sustinuit, ut vita ejus, his qui noverant, non nisi quaedam mortis protelatio videretur. Caeterum erga homines quoque, etsi rarior ei occasio minora forsitan patientiae, potuit experimenta praestare, dicendum tamen vel breviter, ne hujus quidem apparuisse eum virtutis immunem. Et quia genus hoc patientiae solitus erat dicere tripartitum *, videlicet ad verborum injurias, ad damna rerum, et ad corporis laesionem: de singulis singula saltem proponamus exempla, quae interim nobis occurrunt. Scripserat aliquando Dei famulus ad Episcopum aliquem ** de curia et consilio Regis, monens eum super quibusdam negotiis Regi suadere

* Nota tripartitum patentiae genus.
** Josleuum Antist. Suession. Est Epist. 223.

et consulere meliora. At ille vehementer exacerbatus, amarissimam condidit epistolam, dicens in salutatione prima, salutem, et non spiritum blasphemiae: tanquam videlicet vir sanctus (quod horror est dicere) ex blasphemiae spiritu illa scripsisset. Ad quod verbum mansuetissimus Christi servus, memor Dominicae responsionis, *Ego daemonium non habeo:* sicut hodieque extans ejus epistola continet: « Minime quidem, ait, spiritum blasphemiae me habere credo, sed nec male dixisse cuiquam, aut maledicere velle me scio, praesertim principi populi mei. » Nec minus postea charum, nec minus familiarem eumdem Episcopum habuit: sed elogium illud praedictum sic fuit, quasi non dictum.

§ **27**. Abbas Farfensis * conventum fratrum a Claravalle vocaverat, monasterium eis aedificaturus: sed Romanus impedivit Antistes, et sibi tollens eos, in alio loco ordinavit. Unde plurimum dolens praedictus ille vir magnus et magnae devotionis, collectam pecuniam sexcentarum fere marcarum argenti, deposuit sub chirographo: quam, ad Dei hominem veniens, obtulit ei, rogans, ut quod non meruerat in partibus suis, vel citra Alpes novum exinde coenobium conderetur. Missum est pro argento, et prorsus totum amissum. Nec respondit aliud homo Dei, cum ei nunciaretur, quam, Benedictus Deus, qui nobis pepercit ab onere. Nam et illis, inquit, qui abstulere, levius indulgendum: sunt enim Romani: et pecunia videbatur immanis, ac vehemens fuit illa tentatio. Gratulari autem consueverat, decem circiter monasteria, vel aedificandis monasteriis loca congrua numerans, fraudulenter sibi et violenter ablata, dum contendere nollet, et magis eum vinci, quam vincere, delectaret.

§ **28**. Veniens aliquando Claravallem clericus quidam ex his, quos Regulares Canonicos vocant (Praemonstratenses), importune satis instabat, ut in monachum reciperetur. Suadente patre sancto, ut ad suam reverteretur ecclesiam, nec acquiescente recipere eum: Ut quid ergo, ait, in libris tuis perfectionem tantopere commendasti, si eam desideranti, opem renuis exhibere? Et maligno spiritu iracundiae vehementer instigatus, sicut postmodum evidenter apparuit: Jam, inquit, si illos tenerem, discerperem libros. Cui vir Domini: « Puto, ait, in nullo illorum legisti, non posse te in tuo claustro esse perfectum. Morum correctionem, non locorum mutationem (si bene memini) in libris omnibus commendavi. » Tum vero impetum faciens homo, velut insanus, in eum, percussit maxillam ejus, idque tam graviter, ut succederet statim rubor ictui, tumor rubori. Jam qui aderant, in sacrilegum involabant: sed praevenit eos famulus Domini, clamans et adjurans per nomen Christi, nullatenus eum tangere, sed educere eum caute, et curam ejus habere, ne ab aliquo ei vel in aliquo

* *Farfa* perillustre erat monasterium in Sabinis.

noceretur. Quod tam districte praecepit, ut miser ille timens et tremens, absque omni injuria eductus sit et deductus.

§ 29. Et quidem in libertate spiritus Dei famulus excellenter enituit, cum humilitate et mansuetudine, tamen, ut quodammodo videretur et veréri neminem, et omnem hominem reveréri. Increpatione rarius utebatur, monitis et obsecrationibus potius agens. Quam vero invitus, et non ex cordis amaritudine, verbum proferret amarum, ex eo maxime animadvertebatur, quod perfacile ejusmodi impetum cohiberet. Siquidem mirabatur hominum improbitatem, quos aliquando forte turbatos, excusationem quamlibet rationabilem, satisfactionem quamlibet humilem admittere, gravat: quod ipsa suae turbationis passio miseros sic delectet, ut oderint omne remedium, ut contineant aures, claudant oculos, objiciant manus, et omnimodis satagant, ne semel orta commotio, sedari valeat et sanari *. Ejus tamen objurgationem non minus facile aliquando compescebat gravius et turbulenta responsio, quam humilis et modesta, ut ab aliquibus proinde diceretur cedenti insistere, cedere resistenti. Dicebat enim, ubi rèsonat utrinque modestia, dulce esse colloquium: ubi vel ex parte altera, utile: ubi ex neutra, perniciosum: Ubi enim hincinde duritia sonat, jurgium est, non correctio: nec disciplina, sed rixa: ut deceat magis dissimulare praelatum interim, et, commotione sanata, utilius castigare subjectos: aut certe, si ita res exigit, observare consilium sapientis. Quia stultus non corrigitur verbis.

§ 30. Loquitur ipse de increpationibus, minus utiliter, minus patienter acceptis, in Sermone super Cantica Canticorum quadragesimosecundo, dicens inter caetera: « Utinam neminem objurgare necesse sit: id enim melius. Sed quoniam *in multis offendimus omnes* (*Jac.* III), mihi tacere non licet, cui ex officio incumbit peccantes arguere: magis autem urget charitas. Quod si arguero, et fecero quod meum est, illa autem procedens increpatio, minime, quod suum est, faciat, neque ad quod misi illam, sed revertatur ad me vacua, tamquam jaculum feriens et resiliens, quid me animi tunc habere putatis fratres? Nonne angor? nonne torqueor? Et ut mihi usurpem aliquid ex verbis magistri, quia de sapientia non possum, coarctor prorsus e duobus, et quod eligam nescio: placere ne mihi in eo, quod locutus sum, quoniam quod debui, feci: an poenitentiam agere super verbo meo, quia quod volui, non recepi.» Et infra: « Dicas forsitan mihi, quod bonum meum ad me revertatur, et quia liberavi animam meam, et mundus sum a sanguine hominis, cui annunciavi et locutus sum, ut averteretur a via sua mala, et viveret. Sed etsi innumera talia addas, me tamen minime ista consolabuntur, mortem filii intuentem: quasi vero meam illa reprehensione

* De correptione qua Praelatorum in subditos est, documenta.

liberationem quaesierim, et non magis illius. Quae enim mater, etiamsi omnem, quam potuit curam et diligentiam aegrotanti filio adhibuisse se sciat, si demum se viderit frustratam, et omnes labores suos esse penitus inefficaces, illo nihilominus moriente, propterea unquam a fletibus temperabit?» Et haec hactenus.

§ 21. Decaetero, tantus aemulator erat mansuetudinis et pacis, ut si forte improbus quisque petitor durius extorsisset a negante responsum, haud facile deinceps cum eadem repulsa dimitteretur inanis. Siquidem velut naturaliter, ut fatebatur, oderat omne scandalum: et gravamen cujuslibet hominis sustinere, ei admodum grave: non sentire, impossibile erat. Ideo neminem sprevit, nullius hominis scandalum parvipendit, etsi veritatem Dei justitiamque praetulerit. Nam et quoties oporteret noxios aliquorum vel reprehendere actus, vel impedire conatus, tam considerate fiebat, ut abundanter ipsi quoque, qui laesi viderentur, haberent, unde sibi pro eo satisfacerent in cogitationibus suis. Sane vidimus ex ipsis nonnullos, et de quibus id minus videbatur posse sperari, ampliori devotione ejus postmodum vel obsequiis deseruisse, vel etiam adhaesisse vestigiis.

§ 22. Dicitur tamen et invidos habuisse, ut haberet meritum ex eis. Caeterum tam singulariter eminebat gloria nominis ejus, ut pestis illa magis desperatione, quam livore, tabesceret, et timeret agnosci. Quinetiam humilitate ejus et mansuetudine vincebatur, beneficiis suffocabatur, obruebatur obsequiis. Nimirum doctus erat vincere in bono malum, sicut ad quosdam fratres scribens, inter caetera ait: « Adhaerebo vobis, etsi nolitis: adhaerebo, etsi nolim ipse. Invitis praestabo, ingratis adjiciam, honorabo et contemnentes me.» Usqueadeo siquidem omnes homines germano amplectebatur affectu, ut eorum scandalo (sicut ipse fari solebat) gravius ureretur, quibus nullam videretur occasionem scandali praebuisse. Plus enim piissimum pectus, gratuitum alterius affligebat scandalum, quam propriae immunitas conscientiae solabatur. Siquidem minus sperabat posse sanari, quod, unde procederet, non videbat: magnum sibi eregione solatium fore perhibens, quoties inveniret unde satisfacere posset vel homini pro se, vel Deo pro homine, non sine occasione turbato. Erga omnium quidem hominum spirituale commodum incommodumve amplius afficiebatur: et summum ei desiderium, summum gaudium erat, animarum fructus, conversio peccatorum. Et corporeas tamen quorumlibet hominum necessitates piissimo miserabatur affectu: cujus tanta erat humanitas, ut non modo hominibus, sed irrationabilibus etiam animantibus, avibus et feris, compateretur, nec compatienti deerat virtutis effectus. Contigit enim aliquoties, ut iter agens, fugitantem, et, ut videbatur, protinus capiendum vel lepusculum a canibus, vel aviculam ab accipitribus, signo Crucis edito mirabiliter liberaret: diceretque

sequentibus, frustra sese conari, nec ullatenus se praesente ejusmodi exercere posse rapinam.

§ 33. Haec nos quidem de sacris moribus patris nostri, pro modulo nostro, sub brevitate perstrinximus. Caeterum longe eminentius in suis ille libris apparet, et ex bonis propriis innotescit. In quibus ita suam expressisse videtur imaginem, et exhibuisse quoddam speculum sui, ut illud quoque Ambrosianum merito illi posse videatur aptari: Laude ipse se sonet, et laureatus spiritu, scriptis coronetur suis. Si quis enim nosse desiderat, quam solicitus ab initio suiipsius dijudicator et scrutator extiterit, primum opus illius de *Gradibus humilitatis* inspiciat. Inde si quaeritur piae mentis religiosa devotio, transeundum ad Homilias in laudibus Virginis Matris, et illum, quem de diligendo Deo edidit, librum. Si fervens contra suorum vel aliorum vitia zelus, legatur is, quem *Apologeticum* vocat. Si vigil in zelo cordis et circumspecta discretio, de *Praecepto et dispensatione* disserens audiatur. Quam vero fidelis cujuslibet piae conversationis commendator extiterit et adjutor, *Exhortatorius* ad milites templi sermo declarat. Quam non ingratus gratiae Dei. ex his liquet, quae de *Gratia et libero arbitrio* tam fideliter quam utiliter disputavit. Quam liber in voce, quam disertus, et in rerum superiorum pariter inferiorumque scientia lòcuples, in his, quae ad Papam Eugenium *de Consideratione* scripsit, diligens considerator agnoscet. Quam devotissimus praedicator alienae sanctitatis, tam diligenter Episcopi sancti Malachiae vitam prosecutus ostendit. Nam et in sermonibus super *Cantica*, et mysteriorum investigator, et morum aedificator magnificus innotescit.

§ 34. In Epistolis, quas ad diversas personas ob negotia diversa dictavit, prudens lector advertet, quo fervore spiritus justitiam omnem dilexerit, omnem aeque oderit injustitiam. Fidelis etenim servus Christi non quaerebat aliquid suum: quicquid tamen erat Christi, sic curabat ut suum. Quae enim scelera non arguit? quae odia non extinxit? quae scandala non compescuit? quae schismata non resarcivit? quas haereses non confutavit? Quid vero sanctum, quid honestum, quid pudicum, quid amabile, quid bonae famae, quid virtutis aut laudabilis disciplinae, suis ortum in qualibet religione diebus, non roboravit ejus auctoritas, non fovit charitas, diligentia non promovit? Quid ante promotum, dilatari amplius non optavit? quid forte collapsum, non totis pro loco et tempore viribus egit, ut repararetur? Quis malitiam quamcumque disponens, ejus zelum et auctoritatem non timuit? Quis proponens quodcumque bonum, ejus, si potuit, non consuluit sanctitatem, non consideravit favorem, opem non flagitavit? Quis ad sacrum in ejus pectore habitantis templum divinitatis, de quacumque tribulatione fideliter clamaturus accessit, et inefficaciter laboravit? Moestus ab eo solatium, afflictus

auxilium, consilium, anxius, aeger remedium, pauper subsidium reportabat. Ita sese omnium fecerat servum, ac si toti genitus orbi: ita tamen liber ex omnibus, conscientiae suae solicitudinem gerens, tamquam soli deditus curae et custodiae cordis sui.

§ 35. Et quidem divisiones gratiarum commendat Apostolus, et si quis diligenter quaerat, inveniet diversos ab initio Dei famulos in diversis enituisse muneribus. Legimus enim viros in fide magnificos, multiplicibus claruisse miraculis: alios spiritum habuisse propheticum, et futura quasi praesentia, occulta velut sub oculis posita mirabiliter cognovisse. Alios nihilominus antiquorum literae protestantur graviori abstinentiae deditos, parsimoniam coluisse: alios in humilitatis proposito, spretis dignitatibus hujus seculi, auctori seculi plurimum placuisse: alios in doctrina verbi ad salutis scientiam plurimos erudisse, ut secundum promissionem scripturae sanctae, luceant quasi stellae in perpetuas aeternitates. Alii quoque in aedificandis coenobiis laborantes, amplificaverunt nomen sanctitatis: alii in sedandis scandalis et turbinibus hujus seculi, promovendisque Ecclesiae Dei negotiis efficaciter occupati, utiles in actione: alii in sacris meditationibus spiritualiter feriati, sublimes in contemplatione fuerunt. Quid horum nostro videbitur defuisse Bernardo? Immo quid horum tam insigne in eo non fuit, ut ad commendationem satis esset, etiamsi caeterorum aliquid non adesset? Nam etsi multiplicibus Ecclesia sui temporis, tam in supra memoratis negotiis, quam in aliis pluribus, actionis ejus utilitatem meruit experiri: magnifice tamen etiam gratia contemplationis in eo tam ex visionibus et revelationibus Domini, quam ex scriptis suis, quae spiritalibus exuberant sensibus, elucescit. Porro monasteriorum fructus, quae per eum Dominus ordinavit, tam copiosus et evidens, humanis sese ingerit oculis, ut nullis egeat literis commendari. Magis autem et ex ipsa quoque eorumdem multitudine coenobiorum, omnis deinceps generatio certum capere poterit documentum, quantos collegerit ad servitium Christi, qui tam multos undique propagavit. Quod ad reliqua spectat, de humilitate ejus, et dignitatibus refutatis, sed et de tenuissimo victu, superius prosecuti: ex his, quae ad prophetiam pertinent, ostensionemque virtutum, sub alio quidem principio curabimus annotare perpauca de multis. Et nunc igitur jam super his, quae in signis exterioribus et multiplici virtutum exhibitione consistunt, secundus, ut praemissum est in praefatione, libellus aliquanta narrabit.

Liber IV. § 1. Sicut Sermone super Cantica Canticorum vicesimoquarto servus Domini Bernardus Claravallensis, gratulatur et gratias agit illi, tertio quidem reditum ab Urbe suum clementior e coelo respexit oculus: quia serenior tandem vultus arrisit, eo quod quievisset rabies Leonina, accepisset finem malitia,

sublimiora se etiam saepe ad insipientiam sibi scrutatus. Siquidem de sanctae Trinitatis unitate, et de divinitatis simplicitate non simpliciter sentiens, nec fideliter scribens, discipulis suis panes proponebat absconditos, furtivas propinabat aquas: nec facile, quid saperet, immo quantum desiperet, personis authenticis fatebatur. Timebat enim, quod apud Sènonas Petrum dixisse ei ferunt:

Tunc tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Novissime tamen, cum jam fidelium super hoc invalesceret scandalum, cresceret murmur, vocatus ad medium est: et librum tradere jussus, in quo blasphemias evomuerat, graves quidem, sed verborum quodam involucro circumseptas. In concilio igitur, quod in urbe Rhemorum Papa venerabilis Eugenius celebravit, egit cominus adversus hunc Gillebertum Ecclesiae sanctae suo tempore singularis athleta Bernardus, primo quidem totum, quod ille verborum cavillationibus occultare nitebatur, eliciens: Deinde vero tam suis ratiociniis, quam sanctorum testimoniis biduana disputatione redarguens: considerans sane nònnullos ex his qui praesidebant, jam quidem animadvertentes blasphemiam in doctrina, adhuc avertentes tamen injuriam a persona: accensus est zelo, et domesticam sibi Ecclesiam seorsum convocat Gallicanam. Communi denique consilio a patribus decem provinciarum, aliis autem Episcopis et Abbatibus plurimis, dictante viro Dei, novis dogmatibus opponitur symbolum novum. Cui etiam subscribuntur nomina singulorum, ut eorum videlicet omnium, sicut fides irreprehensibilis, sic irreprehensibilis zelus innotescat. Ita demum Apostolico judicio et auctoritate universalis Ecclesiae, error ille damnatur: Episcopus Gillebertus, an eidem damnationi consentiat, interrogatur: consentiens, publiceque refùtans quae prius scripserat et affirmaverat, indulgentiam ipse consequitur: maxime quod ab initio cautus fuisset ea lege eamdem ingredi disceptationem, ut promitteret sine ulla obstinatione sese pro Ecclesiae sanctae arbitrio correcturum libere suam opinionem.

§ **18**. In partibus Tolosanis Henricus quidam, monachus olim, tunc apostata vilis, pessimae vitae, perniciosissimaeque doctrinae, verbis persuasibilibus gentis illius occupaverat levitatem, et ut praedixit Apostolus de quibusdam, in hypocrisi loquens mendacium (*Ex* 1. *Tim.* IV, 2), fictis verbis de eis negotiabatur. Erat autem hostis Ecclesiae manifestus, irreverenter Ecclesiasticis dèrogans sacramentis pariter et ministris. Nec mediocriter in ea jam malignitate profecerat. Sicut enim de eo scribens venerabilis pater ad principem tolosanum, inter caetera ait: « Passim inveniebantur jam ecclesiae, sine plebibus, plebes sine sacerdotibus, sacerdotes sine debita reverentia, sine Christo denique Christiani. Parvulis christianorum, Christi vita intercludebatur, dum baptismi gratia

negabatur. Ridebantur orationes oblationesque pro mortuis, sanctorum invocationes, sacerdotum excommunicationes, fidelium peregrinationes, basilicarum aedificationes, dierum solemnium vacationes, chrismatis et olei consecrationes, et omnes denique institutiones ecclesiasticae spernebantur. »

§ **19**. Hac necessitate vir sanctus iter arripuit ad ecclesiam regionis illius, saepius jam ante rogatus, et tunc demum a reverendissimo Alberico Ostiensi Episcopo et Legato sedis Apostolicae persuasus pariter et deductus. Veniens autem, cum incredibili devotione susceptus est a populo terrae, acsi de coelo Angelus advenisset. Nec moram apud eos facere potuit, eo quod irruentium turbas nemo reprimere posset: tanta erat frequentia diebus ac noctibus adventantium, benedictionem expetentium, flagitantium opem. Praedicavit tamen in civitate Tolosa per aliquot dies, et in caeteris locis, quae miser frequentasset amplius, et gravius infecisset, multos in fide simplices instruens, nutantes ròborans, errantes rèvocans, subversos rèparans, subversores et obstinatos auctoritate sua premens et opprimens: ut, non dico resistere quidem, sed nec apparère praesumerent. Caeterum etsi tunc fugit Henricus ille et latuit, ita tamen impeditae sunt viae ejus, et semitae circumseptae, ut vix alicubi tutus, postea tandem captus et catenatus Episcopo traderetur. In quo itinere plurimis etiam signis in servo suo glorificatus est Deus aliorum corda ab erroribus impiis revocans, aliorum corpora a languoribus variis sanans.

§ **20**. Est locus in regione eadem, cui Sarlatum nomen est: ubi sermone completo, plurimos ad benedicendum panes, sicut ubique fiebat, Dei famulo populus offerebat. Quos ille elevata manu et signo crucis edito, in Dei nomine benedicens: In hoc, inquit, scietis vera esse, quae a nobis: falsa, quae ab haereticis suadentur, si infirmi vestri, gustatis panibus istis, adepti fuerint sospitatem. Timens autem venerabilis Episcopus Carnotensis, magnus ille Gaufridus (siquidem praesens erat et proximus viro Dei) si bona, inquit, fide sumpserint, sanabuntur. Cui pater sanctus, de Domini virtute nihil haesitans: « Non hoc ego dixerim, ait: sed vere, qui gustaverint, sanabuntur: ut proinde veros nos et veraces Dei nuncios cognoscant. » Tam ingens languentium multitudo, gustato eodem pane, convaluit, ut per totam provinciam verbum hoc divulgaretur, et vir sanctus vicina per loca regrediens, ob concursus intolerabiles declinaverit, et timuerit illo ire.

§ **21**. Celeberrimum sane miraculum, quod per servum suum in partibus Tolosanis Christus exhibuit, paralytici cujusdam clerici curatio fuit. Hunc in domo regularium clericorum sancti Saturnini, quorum ipse unus erat, ad petitionem Abbatis et fratrum visitans homo Dei, moribundum invenit hominem, qui extremum spiritum trahere videretur. Consolatus itaque miserum, et data benedictione egrediens, sicut postea confessus est,

loquebatur in corde suo fidelis servus Dei, ad Dominum tam fiducialiter, quam fideliter dicens: « Quid expectas Domine Deus? Generatio haec signum quaerit. Alioquin minus apud eos nostris proficimus verbis, nisi abs te fuerint confirmata sequentibus signis. » Eadem horâ exiliit paralyticus ille de grabato, et accurrens, secutus et consecutus est eum, sacra vestigia devotione, qua debuit, amplexatus. Cui subito procedenti obvians ex concanonicis unus, expàvit et exclamavit: siquidem phantasma putabat. Quando enim de lectulo crederet surgere potuisse? Egressam magis a corpore ejus animam phantastice sibi apparuisse arbitratus, aufugit: sed demum ipsa tam ei, quam caeteris, rei veritas fidem fecit. Egreditur exinde sermo inter fratres, curritur ad spectaculum tam jucundum, ipse etiam inter primos accurrit Episcopus et Legatus: inde pergitur ad ecclesiam eo ipso, qui convaluerat, praeeunte, et conclamatur in laudes Dei, eodem pariter concinente: ruit undique populus, et benedicitur Deus, triumphat fides, infidelis quisque confunditur, exultat pietas, et impietas contabescit. Porro vir Dei cellam, ubi manebat, ingressus, diligenter omnes observari aditus, obserari januas jubet, ne quis pateat accessus populo concurrenti. Sane is quidem Bernardus, qui sanus factus est (hoc enim clerico nomen erat), corporali beneficio non ingratus, magisque solicitus pro remedio spirituali, secutus est servum Christi, monasticum in Claravalle ordinem profitens, et habitum sumens. A quo etiam missus ad partes iterum Tolosanas, et Abbas illic constitutus, hodieque monasterio praeest, quod Vallis Aquae dicitur.

§ 22. Cum autem per totum ab eadem provincia reditum viri sancti magis magisque signa crebrescerent, et multiplicarentur in dies, non praetereundum, quidnam ipse animi inter haec gereret, qui a Christo humilitatem cordis et mansuetudinem didicisset. Disputans enim secum in cogitationibus suis, et ex ipsa demum locutus abundantiâ cordis sui, domesticis sibi religiosis quibusdam fratribus ajebat: « Plurimum miror, quidnam sibi haec miracula velint: quid visum sit Deo, talia actitare per talem. Nil mihi videor in sacris paginis super hoc genere legisse signorum. Siquidem facta sunt aliquando signa per sanctos homines et perfectos, facta sunt, et per fictos. Ego mihi nec perfectionis conscius sum, nec fictionis. Scio enim sanctorum mihi non suppetere merita, quae miraculis illustrentur: confido autem nec ad eorum sortem me pertinere, qui virtutes multas in nomine Domini operantur, et a Domino ignorantur. » Haec et hujusmodi crebrius secretiusque cum viris spiritualibus conferebat. Novissime vero opportunum sibimet visus exitum reperisse: « Scio, inquit, hujusmodi signa non ad sanctitatem unius, sed ad multorum spectare salutem: nec Deum in homine, per quem talia operetur, perfectionem considerare, sed opinionem: ut in eo

commendet hominibus, quae illi creditur inesse, virtutem. Neque enim pro eis fiunt haec, per quos fiunt: sed pro eis fiunt magis, qui vident illa vel sciunt. Nec eo fine per eos ista Deus operatur, ut ipsos probet caeteris sanctiores, sed ut caeteros magis amatores et aemulatores faciat sanctitatis. Nihil ergo mihi et signis istis, quandoquidem meae illa famae magis, quam vitae, noverim exhiberi: nec ad meam fieri commendationem, sed ad commonitionem potius aliorum. * » Satis nimirum hujus viri mirabitur animum, quisquis haec diligenti consideratione pensaverit: nec praestantius reputabit aestimator quisque fidelis, signa atque prodigia mirabiliter operari, quam perpetrata taliter interpretari. Sibi quoque non minus utile judicabit, imitandos ejus affectus, quam mirandos actus, et morum insignia, quam operum signa cognoscere. Sed ad haec quis idoneus?

§ 23. In hujus siquidem pectore viri Dei puritas suavitasque consederant pari foedere: satis quidem utraque mirabilis, sed mirabilior utriusque complexus. Inde nimirum tam singulariter in unum hominem totius orbis vota pariter concurrebant, quod puritatem suavitas amabilem faceret, suavitatem puritas acceptabilem: ut difficile fuerit aestimare, gratiae ne an reverentiae amplius obtineret. Quis enim tam rigidae conversationis, qui Claravallensem non revereretur Abbatem? Quis tam dissolutae, qui non erga eumdem dulciter afficeretur? Dulcissimis enim affectibus plenum pectus ipse gerebat: sed quam libere eos, quoties causa posceret, coërcebat. Humanissimus in affectione, magis tamen fortis in fide. Et ut breve aliquod hujus rei proferamus exemplum, sicut ipse quoque testatur in sermone super Cantica Canticorum vicesimosexto, siccis oculis germani sui, et germani tam necessarii, tam dilecti, Gerardi videlicet, celebravit exequias, siccis oculis corpus ejus tradidit sepulturae, ne affectus fidem vincere videretur. Nam extraneum quemlibet vix aut nunquam sine lacrymis sepelivit. Talem sibi illum, uberius proinde fructificaturum, manus divina formaverat, ut austeritatem suavitas morum tolleret, auctoritatem sanctitas conservaret. Cui enim vel tanta benignitas esset oneri, vel tanta bonitas non esset honori?

§ 24. Legimus de Salomone, quod omnis terra desideraverit videre vultum illius. Grande praeconium: sed forsitan in hac parte non minus, quam Salomon, hic. Neque enim satis credibile est, Salomonem illum in omni gloria sua tam universalem orbis obtinuisse favorem, quam hunc in sua humilitate **. Immo vero difficile omnino videtur, ex historiis aliquibus invenire hominem unum, conversantem adhuc cum hominibus, in universa terra tam celebre et amabile obtinuisse nomen, a solis ortu et occasu, ab aquilone et mari. Ut enim illas memoremus provincias,

* Eximia tanti Thaumaturgi humilitas!
** Praegrandem nota toto orbe celebritatem.

ex quibus usque hodie monimenta certiora superesse noscuntur, et in Ecclesia Orientali, et apud soles occiduos Hybernorum, et a meridie in remotissimis finibus Hispaniarum, et ab aquilone in insulis quae procul sunt, Daciae Svediaeque opinio ejus celeberrima fuit. Crebras undique recipiebat epistolas, et reddebat. Undique ei xenia mittebantur, undique ejus benedictio petebatur. Postremo quasi vitis abundantissima, ejus opinio suos undique palmites propagavit, excepto quod in terram Jerosolymitanam, quamvis locus esset a Rege paratus, ob incursus paganorum et aëris intemperiem, non acquievit mittere fratres suos. Neque vero Episcopus ille incongruum aliquid usurpasse videtur, qui post sacrum ejus obitum, dum fratres consolaretur, inter caetera hoc quoque in ipsius prosecutus est laudem: quia in omnem terram exivit sonus ejus, et in fines orbis terrae verba illius.

§ **25**. Vincebat tamen sublimitatem nominis, humilitas cordis: nec tantum poterat universus mundus eum erigere, quantum se ipse dejicere solus. Summus reputabatur ab omnibus, infimum ipse se reputans: et quem sibi omnes, ipse se nemini praeferebat. Denique sicut nobis saepius fatebatur, inter summos quosque honores et favores populorum vel sublimium personarum, alterum sibi mutuatus hominem videbatur, seque potius reputabat absentem, velut quoddam somnium suspicatus. Ubi vero simpliciores ei fratres, ut assolet, fiducialius loquerentur, et amica liceret semper humilitate frui, ibi se invenisse gaudebat, et in propriam redisse personam. Innata ei a puero verecundia, usque ad diem perseveravit extremum. Inde erat, quod licet tam magnus esset et excelsus in verbo gloriae, nunquam tamen, sicut saepe audivimus eum protestantem, in quamlibet humili coetu sine metu et reverentia verbum fecit, tacere magis desiderans, nisi conscientiae propriae stimulis urgeretur, cum timore Dei et charitate fraterna.

§ **26**. Patientiam ejus maxime quidem Dominicis flagellis exercitatam novimus et probatam: qui nimirum ab ipso suae conversionis initio usque ad diem sacrae depositionis tanta sustinuit, ut vita ejus, his qui noverant, non nisi quaedam mortis protelatio videretur. Caeterum erga homines quoque, etsi rarior ei occasio minora forsitan patientiae, potuit experimenta praestare, dicendum tamen vel breviter, ne hujus quidem apparuisse eum virtutis immunem. Et quia genus hoc patientiae solitus erat dicere tripartitum *, videlicet ad verborum injurias, ad damna rerum, et ad corporis laesionem: de singulis singula saltem proponamus exempla, quae interim nobis occurrunt. Scripserat aliquando Dei famulus ad Episcopum aliquem ** de curia et consilio Regis, monens eum super quibusdam negotiis Regi suadere

* Nota tripartitum patentiae genus.
** Joslenum Antist. Suession. Est Epist. 223.

et consulere meliora. At ille vehementer exacerbatus, amarissimam condidit epistolam, dicens in salutatione prima, salutem, et non spiritum blasphemiae: tanquam videlicet vir sanctus (quod horror est dicere) ex blasphemiae spiritu illa scripsisset. Ad quod verbum mansuetissimus Christi servus, memor Dominicae responsionis, *Ego daemonium non habeo:* sicut hodieque extans ejus epistola continet: « Minime quidem, ait, spiritum blasphemiae me habere credo, sed nec male dixisse cuiquam, aut maledicere velle me scio, praesertim principi populi mei. » Nec minus postea charum, nec minus familiarem eumdem Episcopum habuit: sed elogium illud praedictum sic fuit, quasi non dictum.

§ 27. Abbas Farfensis * conventum fratrum a Claravalle vocaverat, monasterium eis aedificaturus: sed Romanus impedivit Antistes, et sibi tollens eos, in alio loco ordinavit. Unde plurimum dolens praedictus ille vir magnus et magnae devotionis, collectam pecuniam sexcentarum fere marcarum argenti, deposuit sub chirographo: quam, ad Dei hominem veniens, obtulit ei, rogans, ut quod non meruerat in partibus suis, vel citra Alpes novum exinde coenobium conderetur. Missum est pro argento, et prorsus totum amissum. Nec respondit aliud homo Dei, cum ei nunciaretur, quam, Benedictus Deus, qui nobis pepercit ab onere. Nam et illis, inquit, qui abstulere, levius indulgendum: sunt enim Romani: et pecunia videbatur immanis, ac vehemens fuit illa tentatio. Gratulari autem consueverat, decem circiter monasteria, vel aedificandis monasteriis loca congrua numerans, fraudulenter sibi et violenter ablata, dum contendere nollet, et magis eum vinci, quam vincere, delectaret.

§ 28. Veniens aliquando Claravallem clericus quidam ex his, quos Regulares Canonicos vocant (Praemonstratenses), importune satis instabat, ut in monachum reciperetur. Suadente patre sancto, ut ad suam reverteretur ecclesiam, nec acquiescente recipere eum: Ut quid ergo, ait, in libris tuis perfectionem tantopere commendasti, si eam desideranti, opem renuis exhibere? Et maligno spiritu iracundiae vehementer instigatus, sicut postmodum evidenter apparuit: Jam, inquit, si illos tenerem, discerperem libros. Cui vir Domini: « Puto, ait, in nullo illorum legisti, non posse te in tuo claustro esse perfectum. Morum correctionem, non locorum mutationem (si bene memini) in libris omnibus commendavi. » Tum vero impetum faciens homo, velut insanus, in eum, percussit maxillam ejus, idque tam graviter, ut succederet statim rubor ictui, tumor rubori. Jam qui aderant, in sacrilegum involabant: sed praevenit eos famulus Domini, clamans et adjurans per nomen Christi, nullatenus eum tangere, sed educere eum caute, et curam ejus habere, ne ab aliquo ei vel in aliquo

* *Farfa* perillustre erat monasterium in Sabinis.

noceretur. Quod tam districte praecepit, ut miser ille timens et tremens, absque omni injuria eductus sit et deductus.

§ 29. Et quidem in libertate spiritus Dei famulus excellenter enituit, cum humilitate et mansuetudine, tamen, ut quodammodo videretur et vereri neminem, et omnem hominem revereri. Increpatione rarius utebatur, monitis et obsecrationibus potius agens. Quam vero invitus, et non ex cordis amaritudine, verbum proferret amarum, ex eo maxime animadvertebatur, quod perfacile ejusmodi impetum cohiberet. Siquidem mirabatur hominum improbitatem, quos aliquando forte turbatos, excusationem quamlibet rationabilem, satisfactionem quamlibet humilem admittere, gravat: quod ipsa suae turbationis passio miseros sic delectet, ut oderint omne remedium, ut contineant aures, claudant oculos, objiciant manus, et omnimodis satagant, ne semel orta commotio, sedari valeat et sanari *. Ejus tamen objurgationem non minus facile aliquando compescebat gravius et turbulenta responsio, quam humilis et modesta, ut ab aliquibus proinde diceretur cedenti insistere, cedere resistenti. Dicebat enim, ubi resonat utrinque modestia, dulce esse colloquium: ubi vel ex parte altera, utile: ubi ex neutra, perniciosum: Ubi enim hincinde duritia sonat, jurgium est, non correctio: nec disciplina, sed rixa: ut deceat magis dissimulare praelatum interim, et, commotione sanata, utilius castigare subjectos: aut certe, si ita res exigit, observare consilium sapientis. Quia stultus non corrigitur verbis.

§ 30. Loquitur ipse de increpationibus, minus utiliter, minus patienter acceptis, in Sermone super Cantica Canticorum quadragesimosecundo, dicens inter caetera: « Utinam neminem objurgare necesse sit: id enim melius. Sed quoniam *in multis offendimus omnes* (*Jac.* III), mihi tacere non licet, cui ex officio incumbit peccantes arguere: magis autem urget charitas. Quod si arguero, et fecero quod meum est, illa autem procedens increpatio, minime, quod suum est, faciat, neque ad quod misi illam, sed revertatur ad me vacua, tamquam jaculum feriens et resiliens, quid me animi tunc habere putatis fratres? Nonne angor? nonne torqueor? Et ut mihi usurpem aliquid ex verbis magistri, quia de sapientia non possum, coarctor prorsus e duobus, et quod eligam nescio: placere ne mihi in eo, quod locutus sum, quoniam quod debui, feci: an poenitentiam agere super verbo meo, quia quod volui, non recepi.» Et infra: « Dicas forsitan mihi, quod bonum meum ad me revertatur, et quia liberavi animam meam, et mundus sum a sanguine hominis, cui annunciavi et locutus sum, ut averteretur a via sua mala, et viveret. Sed etsi innumera talia addas, me tamen minime ista consolabuntur, mortem filii intuentem: quasi vero meam illa reprehensione

* De correptione qua Praelatorum in subditos est, documenta.

liberationem quaesierim, et non magis illius. Quae enim mater, etiamsi omnem, quam potuit curam et diligentiam aegrotanti filio adhibuisse se sciat, si demum se viderit frustratam, et omnes labores suos esse penitus inefficaces, illo nihilominus moriente, propterea unquam a fletibus temperabit?» Et haec hactenus.

§ 31. Decaetero, tantus aemulator erat mansuetudinis et pacis, ut si forte improbus quisque petitor durius extorsisset a negante responsum, haud facile deinceps cum eadem repulsa dimitteretur inanis. Siquidem velut naturaliter, ut fatebatur, oderat omne scandalum: et gravamen cujuslibet hominis sustinere, ei admodum grave: non sentire, impossibile erat. Ideo neminem sprevit, nullius hominis scandalum parvipendit, etsi veritatem Dei justitiamque praetulerit. Nam et quoties oporteret noxios aliquorum vel reprehendere actus, vel impedire conatus, tam considerate fiebat, ut abundanter ipsi quoque, qui laesi viderentur, haberent, unde sibi pro eo satisfacerent in cogitationibus suis. Sane vidimus ex ipsis nonnullos, et de quibus id minus videbatur posse sperari, ampliori devotione ejus postmodum vel obsequiis deseruisse, vel etiam adhaesisse vestigiis.

§ 32. Dicitur tamen et invidos habuisse, ut haberet meritum ex eis. Caeterum tam singulariter eminebat gloria nominis ejus, ut pestis illa magis desperatione, quam livore, tabesceret, et timeret agnosci. Quinetiam humilitate ejus et mansuetudine vincebatur, beneficiis suffocabatur, obruebatur obsequiis. Nimirum doctus erat vincere in bono malum, sicut ad quosdam fratres scribens, inter caetera ait: « Adhaerebo vobis, etsi nolitis: adhaerebo, etsi nolim ipse. Invitis praestabo, ingratis adjiciam, honorabo et contemnentes me.» Usqueadeo siquidem omnes homines germano amplectebatur affectu, ut eorum scandalo (sicut ipse fari solebat) gravius ureretur, quibus nullam videretur occasionem scandali praebuisse. Plus enim piissimum pectus, gratuitum alterius affligebat scandalum, quam propriae immunitas conscientiae solabatur. Siquidem minus sperabat posse sanari, quod, unde procederet, non videbat: magnum sibi eregione solatium fore perhibens, quoties inveniret unde satisfacere posset vel homini pro se, vel Deo pro homine, non sine occasione turbato. Erga omnium quidem hominum spirituale commodum incommodumve amplius afficiebatur: et summum ei desiderium, summum gaudium erat, animarum fructus, conversio peccatorum. Et corporeas tamen quorumlibet hominum necessitates piissimo miserabatur affectu: cujus tanta erat humanitas, ut non modo hominibus, sed irrationabilibus etiam animantibus, avibus et feris, compateretur, nec compatienti deerat virtutis effectus. Contigit enim aliquoties, ut iter agens, fugitantem, et, ut videbatur, protinus capiendum vel lepusculum a canibus, vel aviculam ab accipitribus, signo Crucis edito mirabiliter liberaret: diceretque

sequentibus, frustra sese conari, nec ullatenus se praesente ejusmodi exercere posse rapinam.

§ 33. Haec nos quidem de sacris moribus patris nostri, pro modulo nostro, sub brevitate perstrinximus. Caeterum longe eminentius in suis ille libris apparet, et ex bonis propriis innotescit. In quibus ita suam expressisse videtur imaginem, et exhibuisse quoddam speculum sui, ut illud quoque Ambrosianum merito illi posse videatur aptari: Laude ipse se sonet, et laureatus spiritu, scriptis coronetur suis. Si quis enim nosse desiderat, quam solicitus ab initio suiipsius dijudicator et scrutator extiterit, primum opus illius de *Gradibus humilitatis* inspiciat. Inde si quaeritur piae mentis religiosa devotio, transeundum ad Homilias in laudibus Virginis Matris, et illum, quem de diligendo Deo edidit, librum. Si fervens contra suorum vel aliorum vitia zelus, legatur is, quem *Apologeticum* vocat. Si vigil in zelo cordis et circumspecta discretio, de *Praecepto et dispensatione* disserens audiatur. Quam vero fidelis cujuslibet piae conversationis commendator extiterit et adjutor, *Exhortatorius* ad milites templi sermo declarat. Quam non ingratus gratiae Dei. ex his liquet, quae de *Gratia et libero arbitrio* tam fideliter quam utiliter disputavit. Quam liber in voce, quam disertus, et in rerum superiorum pariter inferiorumque scientia lòcuples, in his, quae ad Papam Eugenium *de Consideratione* scripsit, diligens considerator agnoscet. Quam devotissimus praedicator alienae sanctitatis, tam diligenter Episcopi sancti Malachiae vitam prosecutus ostendit. Nam et in sermonibus super *Cantica*, et mysteriorum investigator, et morum aedificator magnificus innotescit.

§ 34. In Epistolis, quas ad diversas personas ob negotia diversa dictavit, prudens lector advertet, quo fervore spiritus justitiam omnem dilexerit, omnem aeque oderit injustitiam. Fidelis etenim servus Christi non quaerebat aliquid suum: quicquid tamen erat Christi, sic curabat ut suum. Quae enim scelera non arguit? quae odia non extinxit? quae scandala non compescuit? quae schismata non resarcivit? quas haereses non confutavit? Quid vero sanctum, quid honestum, quid pudicum, quid amabile, quid bonae famae, quid virtutis aut laudabilis disciplinae, suis ortum in qualibet religione diebus, non roboravit ejus auctoritas, non fovit charitas, diligentia non promovit? Quid ante promotum, dilatari amplius non optavit? quid forte collapsum, non totis pro loco et tempore viribus egit, ut repararetur? Quis malitiam quamcumque disponens, ejus zelum et auctoritatem non timuit? Quis proponens quodcumque bonum, ejus, si potuit, non consuluit sanctitatem, non consideravit favorem, opem non flagitavit? Quis ad sacrum in ejus pectore habitantis templum divinitatis, de quacumque tribulatione fideliter clamaturus accessit, et inefficaciter laboravit? Moestus ab eo solatium, afflictus

auxilium, consilium, anxius, aeger remedium, pauper subsidium reportabat. Ita sese omnium fecerat servum, ac si toti genitus orbi: ita tamen liber ex omnibus, conscientiae suae solicitudinem gerens, tamquam soli deditus curae et custodiae cordis sui.

§ 35. Et quidem divisiones gratiarum commendat Apostolus, et si quis diligenter quaerat, inveniet diversos ab initio Dei famulos in diversis enituisse muneribus. Legimus enim viros in fide magnificos, multiplicibus claruisse miraculis: alios spiritum habuisse propheticum, et futura quasi praesentia, occulta velut sub oculis posita mirabiliter cognovisse. Alios nihilominus antiquorum literae protestantur graviori abstinentiae deditos, parsimoniam coluisse: alios in humilitatis proposito, spretis dignitatibus hujus seculi, auctori seculi plurimum placuisse: alios in doctrina verbi ad salutis scientiam plurimos erudisse, ut secundum promissionem scripturae sanctae, luceant quasi stellae in perpetuas aeternitates. Alii quoque in aedificandis coenobiis laborantes, amplificaverunt nomen sanctitatis: alii in sedandis scandalis et turbinibus hujus seculi, promovendisque Ecclesiae Dei negotiis efficaciter occupati, utiles in actione: alii in sacris meditationibus spiritualiter feriati, sublimes in contemplatione fuerunt. Quid horum nostro videbitur defuisse Bernardo? Immo quid horum tam insigne in eo non fuit, ut ad commendationem satis esset, etiamsi caeterorum aliquid non adesset? Nam etsi multiplicibus Ecclesia sui temporis, tam in supra memoratis negotiis, quam in aliis pluribus, actionis ejus utilitatem meruit experiri: magnifice tamen etiam gratia contemplationis in eo tam ex visionibus et revelationibus Domini, quam ex scriptis suis, quae spiritalibus exuberant sensibus, elucescit. Porro monasteriorum fructus, quae per eum Dominus ordinavit, tam copiosus et evidens, humanis sese ingerit oculis, ut nullis egeat literis commendari. Magis autem et ex ipsa quoque eorumdem multitudine coenobiorum, omnis deinceps generatio certum capere poterit documentum, quantos collegerit ad servitium Christi, qui tam multos undique propagavit. Quod ad reliqua spectat, de humilitate ejus, et dignitatibus refutatis, sed et de tenuissimo victu, superius prosecuti: ex his, quae ad prophetiam pertinent, ostensionemque virtutum, sub alio quidem principio curabimus annotare perpauca de multis. Et nunc igitur jam super his, quae in signis exterioribus et multiplici virtutum exhibitione consistunt, secundus, ut praemissum est in praefatione, libellus aliquanta narrabit.

Liber IV. § 1. Sicut Sermone super Cantica Canticorum vicesimoquarto servus Domini Bernardus Claravallensis, gratulatur et gratias agit illi, tertio quidem reditum ab Urbe suum clementior e coelo respexit oculus: quia serenior tandem vultus arrisit, eo quod quievisset rabies Leonina, accepisset finem malitia,

recepisset pacem Ecclesia. Tanta vero exultatione Ecclesia illum Gallicana recepit, ut non minorem videretur de suo reditu exhibere, quam de pace reddita laetitiam nunciare. Unde etiam mirari ipse, saepiusque causari solebat, quod dum sibi post tam graves frequentias hominum et tumultus, velut ab exordio valefaciendum seculo judicaret, et tanquam de novo adoriendum sacrae propositum conversationis, tunc potissimum uberioribus susciperetur gaudiis, obsequiis coleretur. Rediens autem pater sanctus ab Urbe, ex sanctorum Apostolorum martyrumque corporibus xenia secum tulit pretiosa, haud modicum hunc sibi reputans fructum esse laboris. Inter quae beati Caesarii dentem quonam modo receperit, memorandum. Cum enim integrum ei praedicti martyris caput Graeci monachi, in quorum basilica repositum est, exhiberent, ut tolleret inde, quod vellet, dari sibi petiit dentem unum. Frustra vere aliquandiu fratres, qui cum eo venerant, laborantes, concessum sibi trahere penitus non valebant. Fractis enim cultellis duobus aut tribus, quos applicaverant, nihilominus dens immobilis permanebat. Tunc ille: « Orandum est nobis, ait. Nec enim habere possumus, nisi martyr ipse concedat. » Facta denique oratione, reverenter accedens, incredibili facilitate duobus digitis, quod ferreis antea moveri non poterat instrumentis, accepit*.

§ 8. Fratres autem Jerosolymitani templi, fidelis militiae professores, cum novam habere eo tempore domum in Urbe coepissent, redeunte praedicto Patre specialique patrono suo, tunicam ejus pro eximia benedictione servabant. Apud quos eodem anno sacerdos quidam gravissima febre correptus, desperabiliter aegrotabat. Ut autem omnino deficiens, devenisse visus est ad extrema, portari sese in oratorium, et praedictam beati viri superponi sibi tunicam fecit, in sola positus expectatione exitus mortis. Cum subito raptus in quemdam mentis excessum, ac veluti carne solutus, videre sibi visus est corpus suum eodem, quo jacebat, in loco exanime jam circumdatum multitudine sacerdotum, apertos tenentium libros, et celebrantium exequias ex more solemnes. Nec mora, in vultu habituque praedicti patris sancti reverenda quaedam persona prodiens ex altari, manu illis innuit, ut tacerent, voce pariter prohibens, ne mortuum reputarent, cujus vitam Claravallensi Abbati donaverat Deus. Confestim denique ad se rediens, sanum se reperit, et quod viderat, fratribus indicavit. Qui quidem, ut a fidelibus viris nuper accepimus, hodieque superstes, et in partibus Aquitaniae degens, beneficium, quod accepit, sedulo confitetur in ejus praeconium, cujus merito vivit. Si quis hoc minus miratur, animadvertat de beato Nicolao ex innumeris, quibus decoratus est, miraculis, in natalis ejus annua

* Hinc praesertim multis seqq. §§. per crebra et illustria exempla patet qua polleret revelationum gratiâ S. Abbas.

commemoratione tanquam eximium commendari, quod imperatorem Constantinum ab interitu quorumdam, longe constitutus, per visum deflexit. Nec illud dissimile est, quod anneotimus.

§ 3. Abbas Gerardus proximum Claraevalli monasterium, quod Mores dicitur, regens, testatus est nobis, vidisse se eum aliquando psallentium fratrum circumire choros, et sicut frequenter agebat, excitare torpentes, ita ut affectuosius et virilius psalleretur, quod reliquum fuit vigiliarum. Cumque die sequenti apud eum familiariter causaretur, tardius illum quam oportuerat, ea nocte visitasse psallentes: « Ego, ait, nocturnis horis corporeo graviter occupabar incommodo: sed quod non potuit corpus, spiritus fecit. » Expavit ille, audiens non fuisse in corpore, quem tamen diu corporeo spectasset intuitu circumeuntem utrumque chorum, et dormitantes quosque, ut consueverat, excitantem, et manum singulis imponentem.

§ 4. Ad multorum aures famam credimus pervenisse viri venerabilis Guilelmi, qui olim Montis Pessulani (*Montpellier*) dominus, nunc verus Christi pauper et humilis monachus, degit in coenobio, quod Grandissylva vocatur. Ipsius enim relatione didicimus, quod dicturi sumus, sicut ab ejus ore, cui contigerat, se accepisse dicebat. In civitate Auxitanorum, quae metropolis est Vasconiae, miles quidam infirmabatur. Cujus cum inferiores corporis partes, a renibus et deorsum morbus saeviens occupasset, erat diebus multis lecto decubans, non modica parte praemortuus. Compunctus denique et confisus de misericordia Dei, ad servum ejus, cujus circumquaque tam celebris sese virtutum fama diffuderat, quocumque labore se praecipit deportari. Jam per dies aliquot processerat, profeceratque non minus in fide et devotione, quam in itinere ipso: cum miseratus hominem Deus, mirabiliter satis et infirmitati ejus subvenire dignatus est, et parcere fatigationi. Occurrens enim quidam in via, quisnam esset, aut quo tenderet, inquisivit. Acceptaque itineris ejus necessitate: Ego, ait, ex parte illius sancti praecipio tibi, ut revertaris, sciens quod ubi domum veneris sanus eris. Persuasit illi Deus, ut crederet, cujus nimirum dispositione omnia gerebantur. Rediit, rediensque, paulatim recepit eam, quae sibi promissa fuerat, misericordiam, ut non prius domum pertingeret, quam plenariae donum perciperet sospitatis.

§ 5. Anglorum quoque regina Mathildis, tantum huic famulo Dei exhibuit aliquando devotionis affectum, ut venienti Boloniam, extra urbem cum populo pedes occurreret, gravida tamen ipsa, multumque jam gravis. Quae post dies aliquot, ut pariendi tempus advenit, tam graviter est afflicta, ut tam ipsa, quam domus omnis, de vita ejus penitus desperarent: jamque omni reliqua supellectili pauperibus et ecclesiis delegata, vestis etiam regia pararetur, in qua sepeliretur, tanquam protinus moritura. Tum

subito recordata hominis Dei, et nomen illius invocans plena fide, in ipsa protinus invocatione sine periculo partum edidit desperatum. Nec distulit legatum destinare fidelem, per quem gratias ageret celeri subventori, ipsum sic natum, non immerito natum ejus appellans. Verum ille, quoties tale aliquid contigisset audire, non minus humiliter, quam jucunde refutans, dicere consueverat: « Hoc certe mihi sic est imputandum, sicut ei, qui conscius omnino non fuit. »

§ 6. In monasterio, cui nomen est Bellevallis, prope urbem Chrysopolim, homo quidam a daemone vexabatur, mira eo instigante faciens, mira loquens. Post multas igitur orationes fratrum, cum improbe persisteret illa nequitia spiritalis, recordatus est venerabilis Abbas loci illius Pontius, hodieque superstes, habere se stolam, qua aliquandiu beatus pater usus fuerat in oblatione hostiae salutaris. Nec cunctatus, tulit protinus arma potentia Deo, fiducialiterque aggressus est inimicum. Vix limen attigerat cellulae, in qua miser homo jacebat, cum subito malignus ille, horridis vocibus victum se profitens: En, inquit, egredior, recedo protinus, manere ultra non possum. Respondente autem Abbate, per nomen Domini, et ipsius beati viri meritum, cujus haec stola fuit, tibi praecipio, exi citius, ne moreris: continuo daemon fugatus ab homine, homo liberatus est. Quis alter non periculose forsitan exultasset, usque adeo sibi spiritus esse subjectos, ut cederent et absenti? Verum ille, Abbate ipso nunciante, nil motus, magisque subsannans eos quos videbat magna super hoc admiratione moveri, haec eadem verba respondit: « Quidni facile nos duo praevaluissemus in unum? Leviter illum ejicere potuit Deus, praesertim cum ego, ut dicitis, socius ei datus sim et adjutor. » Hujusmodi nempe responsis in hujusmodi rebus saepius utebatur. Noverat siquidem verus et verax, non ostentator, sed aemulator humilitatis, efficacius dissuaderi posse hominibus, quod stupebant, quadam obliqua et artificiosa objectione, quam aperta excusatione: quae humilitatem magis praedicabilem praeferendo, aestimationem non minueret hominum, sed augeret. Unde quodam loco ex propria loquens experientia: « Verus, *inquit*, humilis, vilis vult reputari, non humilis praedicari. »

§ 7. Illud quoque notissimum fuit, quod adhuc in carne degens, apparens autem in spiritu, fratri cuidam, obitus sui praenunciaverit diem. Infirmabatur novitius quidam frater in Claravalle bonae conversationis et bonae indolis adolescens: Nec longe aberat dies, qua post annuam ex more probationem novum indueret hominem, si non prius hominem exuisset. Siquidem consummatus in brevi, explevit tempora multa placita enim erat Deo anima ejus. Quinto igitur die ante ultimum diem suum, visitante se fratre Gerardo, qui hodie Abbas est monasterii Longipontis, idem novitius exhilaratus plurimum, inter alia spiritalis gratiae verba:

Ecce, inquit, quinta die moriar. Hodie enim pater noster dominus Abbas mihi apparuit cum multitudine monachorum, et blanda consolatione rèfovens, quinta die moriturum me esse dicebat. Exiit sermo inter fratres, et antequam impleretur, divulgatum est verbum. Expectabatur ab omnibus dies illa, sed multo magis ille beatus in expectatione sua fuit. Jam dies quinta inclinabatur ad vesperam: illius autem spiritus magis elevabatur ad Deum. Demum circa undecimam horam in ipso agone mortis positus, obducto prorsus, ut assolet, lumine oculorum, et nemini jam intendens, ad exitum festinabat. Interim visitans eum pater sanctus, velut ab alto somno rèvocat, et quasi retrahit commeantem, nec insalutatum abire permittit. Ad cujus vocem aperiens oculos, et mirum in modum facie serenata, aliquandiu intendebat in eum. Mirabamus omnes mortalem hominem, immo jam morientem, eatenus triumphare de morte, ut in ipso mortis articulo exultaret in gaudio, nobis exhibens illud Poëtae:

Incipe parve puer risu cognoscere matrem *.

Tunc vero consolans eum pater beatus, nil timere jubet, sed recto protinus cursu pertingere ad Dominum Jesum Christum, et offerre ei humilem pauperis suae familiae salutationem. Ad hanc vocem, qua potuit capitis inclinatione, et motu annuens labiorum, iterum clausit oculos, et eadem hora in pace quievit. Multa quidem huic Dei famulo revelata per spiritum, multa sine praecedenti revelatione mirabiliter ab eo praedicta cognovimus, ex quibus exempli gratiâ pauca subnectimus.

§ 8. Cum esset aliquando pater sanctus in urbe Noviomensium in domo Episcopi Simonis, adductus est ad eum Hervejus de Baugencejo, puer admodum gratiosus, ortus ex regio sanguine, et praedicti Episcopi nepos. De quo sequenti nocte famulo suo Christus ostendit, quod erat post longa tempora futurum. Siquidem videbatur sibi tanquam in Missarum celebratione Angelo cuidam pacis osculum dare, quod ad puerum deferretur. Nec dubius de revelatione, eumdem Hervejum renunciaturum seculo, et futurum aliquando devotum Christi famulum promittebat. Quae promissio adeo celebris extitit et vulgata, ut ipse quoque Hervejus nobis postea fateretur, adolescenti sibi ad omnes arguentis conscientiae stimulos semper occurrere, impossibile esse, ut post viri sancti tale promissum in seculari habitu moreretur. Nec fraudatus est a spe sua. Siquidem venerabilis Gualerannus, Ursicampi coenobii primus Abbas, monachum illum fecit, et Angelico functus officio, pacem, quam ex ore patris sancti ipse susceperat, communicavit Hervejo. Cujus talis postmodum apparuit conversatio, ut tali dignus oraculo videretur. Nam et praedicto Gualeranno in regimine monasterii Ursicampi ille successit, et novissime obitum

* Virgilius Buc. Ecl. IV.

suum imminentem sanus adhuc et incolumis, eodem Gualeranno per revelationem sibi annunciante, praescivit atque praedixit.

§ 9. Apparuerunt aliquando viro Dei in Trecensium urbe posito venerabiles ejus filii, jam quidem carne soluti, Galdricus et Gerardus: quorum etiam secundum carnem alter germanus, alter avunculus ejus extiterat. Cumque velut accelerantes, citius pertransirent, revocanti et retinere volenti respondebant; eundum sibi pro fratre Gaufrido monacho, qui eorumdem a prima conversione socius, strenue satis in multis coenobiis extruendis militaverat Deo. Continuo excitatis fratribus pater sanctus accelerari jubet, et ad monasterium veniens, ipso die, sicut eis praedixerat, eumdem Gaufridum jam positum reperit in extremis.

§ 10. Infensus aliquando Rex Francorum senior Ludovicus quibusdam sui regni Episcopis, suis eos sedibus et civitatibus exturbavit. Unde etiam hic vir reverendus plures scripsit epistolas, pro eorum pace laborans, quarum hodieque exemplaria perseverant. Accidit autem, ut praesente eodem patre sancto, Episcopi multi, indignationem Regis flectere cupientes, tota humilitate prostrati solotenus, ejus tenerent vestigia, et nec sic gratiam obtinerent. Qua ex re vir Dei religiosa animositate permotus, die altera Regem durius increpans, quod Domini sacerdotes sprevisset, libere quoque denunciavit, quod eadem sibi nocte fuerat revelatum. « Haec, inquit, obstinatio primogeniti tui Philippi Regis morte mulctabitur. Vidi enim te cum minore filio tuo Ludovico ad pedes Episcoporum, quos heri contempseras, inclinatum, et protinus intellexi, Philippo celeriter facto de medio, pro Ludovici substitutione Ecclesiam, quam nunc opprimis, te rogaturum.» Quod quidem non longe post miserabilis casus implevit: et decedente Philippo, egit pater, ut is, qui feliciter hodie regnat, Ludovicus junior ungeretur.

§ 11. Post annos aliquot inter Regem Francorum et Gaufridum Comitem Andegavensium (*Angers*), exercebantur inimicitiae graves. Causa erat, quod virum nobilem Gerardum de Monasteriolo, Rege prohibente, in munitissimo oppido suo Comes obsidens, comprehenderat cum uxore ac liberis et propinquis, ipsamque diruerat munitionem. Tractabat ergo vir sanctus de reformanda pace, multis ad hocipsum Episcopis et principibus congregatis: cum subito Comes ille, amaritudinis felle commotus, insalutatos omnes relinquens, equo insiliit, et recessit. Confusis denique omnibus, jam conventus in desperatione pacis solvebatur: et praedictus Gerardus accedens ad hominem Dei, licentiam postulabat, velut in mortem et carcerem rediturus. Sub obsidibus enim ad colloquium illud erat adductus. Cumque vir Domini consolaretur eum, gravius ille flens et èjulans: Meam, inquit, minus doleo sortem: meos omnes lugeo pariter morituros. Compassus itaque vir beatus: « Ne timeas, ait: certus esto, quia Deus tibi tuisque

subveniet, idque celerius, quam valeas vel sperare. » Siquidem recordatus visionis, quam veniens ad id colloquium viderat, tamquam lecturum se Evangelium, a sancto Episcopo Malachia petere benedictionem, confisus est pacem sine dubio proventuram. Necdum Gerardus ille limen domûs attigerat, a facie ejus egrediens, cum subito quidam occurrens, redire Comitem nunciavit. Mirati sunt omnes, tam celerem audientes promissionis effectum. Eadem etenim horâ Comes rediit, et pariter pax desiderata provenit. Erat autem idem Comes pro eodem negotio ex mandato summi Pontificis anathematis vinculis innodatus, sed absolvendus, humiliari, ut debuit, vel culpam super hoc fateri suam, penitus recusavit: magis autem, ut erat plurimum animosus, Deum sibi culpam hujusmodi nunquam remittere imprecabatur, innocentem se reputans et injuste ligatum. Quamobrem discessit pater sanctus, non parum tristis ab illo, dicens ei (siquidem literas noverat): In qua mensura mensus fueris, remetietur tibi. Eadem autem die, causantibus super hac improbitate personis quibusdam, et principem illum graviter errasse dicentibus, accensus zelo, Dei famulus, ajebat: « Graviter satis haec temeritas punietur. Fieri omnino non potest, qui hoc eodem anno Comes ipse aut moriatur, aut evidentem aliam divinae indignationis sentiat ultionem. » Hoc verbum et ex ipsis et ex aliis audiere non pauci. Quod tam celeriter est impletum, ut Comes idem infra diem quintumdecimum moreretur.

§ 19. Ingressus aliquando servus Christi Germaniae regnum, festinabat ad partes Moguntinorum, pacem reformaturus inter Regem Lotarium et praedecessoris ejus Henrici Regis nepotes, Conradum scilicet, qui Lotario postea successit in regnum, et Fridericum, patrem hujus Friderici, qui post Conradum electus, obtinet hodie principatum. Venerabilis autem Metropolitanus Moguntinorum Albertus, honorabilem clericum quemdam, nomine Mascelinum, viro Dei obviam misit. Hic igitur Mascelinus cum a domino suo missum se esse diceret ad serviendum ei, paulisper intuitus illum vir Dei: « Alius, inquit, dominus ad sibi serviendum te misit. » Expavit Teutonicus, et miratus quid dicere vellet, firmius asserebat a domino suo Moguntino sese Archiepiscopo destinatum. Econtra servus Christi: « Falleris, ait: major est Dominus, qui misit te, Christus » Tunc demum intelligens homo, quorsum vellet vibrare sermonem: Putas, inquit, quod monachus fieri velim? Absit a me: non cogitavi, nec ascendit super cor meum. Nihilominus tamen, renuente illo, Dei famulus affirmabat omnimodis fieri oportere, non quod ipse de se cogitaverat, sed quod de eo disposuerat Deus. In eodem denique itinere conversus ad Dominum, seculo valefecit, et cum aliis pluribus literatis honoratisque personis, quos collegit eo tempore servus Christi, ipse quoque, sicut sibi praedictum fuerat, secutus est eum.

§ 13. Henricum quoque, germanum Regis Francorum, qui Beluacensem hodie cathedram ornat, non dissimili Dominus conversione mutavit. Accidit enim, ut veniens idem Henricus ad hominem Dei, super quodam seculari negotio locuturus, conventum etiam fratrum visitans, eorum sese orationibus commendaret. Cui pater sanctus inter verba sanctae exhortationis: « Confido, ait, in Domino, nequaquam te in eo statu moriturum, in quo nunc positus es: sed velociter experimento proprio probaturum, quantum tibi istorum prosit oratio, quam expetisti. » Quod eodem postmodum die non absque multorum admiratione completum est, et de tanti juvenis conversione coenobium omne exultatione repletum. Lugentibus autem sociis, et familiâ omni, acsi mortuum illum cernerent, ejulante: prae caeteris Andreas quidam Parisiensis Henricum ebrium, Henricum insanum vociferabatur, nec conviciis nec blasphemiis parcens. Econtra sane Henricus pro illius potissimum conversione, Dei hominem dare operam precabatur. Cui vir sanctus, audientibus multis: « Dimitte, ait, hominem modo: anima enim ejus in amaritudine est: nec pro eo multum solicitus sis, quia tuus est ille. » Cumque amplius spe concepta Henricus instaret, ut loqueretur Andreae, severius intuitus eum vir Dei, ait: « Quid hoc est? Numquid non jam dixi tibi, quia tuus est ille? » Andreas audiens haec (siquidem praesens erat et ipse) sicut et plurimum improbus erat, et a sacra conversione vehementer abhorrens, talia secum, ut postea confessus est nobis, tacita cogitatione volvebat: In hoc nunc falsum scio te esse prophetam. Hoc enim certus sum, quia locutus es verbum, et non fiet. Hoc tibi ego coram Rege et principibus in celebri quocumque conventu improperare non parcam, ut tua omnibus falsitas innotescat. Caeterum quam mirabilis Deus in consiliis super filios hominum, ridens eorum vana conamina, ut propositum suum, quando et quomodo ipse voluerit, impleatur. Siquidem die altera ibat Andreas, mala omnia imprecans monasterio, ubi dominum dimittebat, ipsam quoque desiderans vallem funditus subrui cum habitatoribus suis. Nec parum moti sunt et mirati, qui praedictum viri sancti de ipso audierant verbum, cum taliter videretur abire. Sed non diu pusillanimitatem eorum et fidem modicam tentari passus est Deus. Illa tantum die procedens et repellens quodammodo gratiam Dei, nocte proxima victus et quasi vinctus, trahente se et vim faciente spiritu Dei, diem expectare non potuit: sed exurgens ante diluculum, velociterque ad monasterium rediens, alterum nobis Saulum, vel magis de Saulo Paulum alterum exhibebat.

§ 14. Inter caeteros, quos de vana conversatione seculi per ministerium servi sui Christus eripuit, de partibus Flandriae multi aliquando sapientes, multi nobiles et literati viri, sub ipsius magisterio sacram professi sunt servitutem. Quorum primus

videbatur Gaufridus ille de Perona, qui postmodum in Claravalle Prioris officio functus est, et in eo defunctus. In quibus evidentissime vidimus evangelicum illud impleri: Multi dicent vobis, Ecce hic est Christus, ecce illic. Plurimis enim persuasionibus actum est cum eis, ut aliam magis eligere professionem et loca alia debuissent, donec occurrit Dei famulus jam prope dispersis, et in verbis gratiae quae procedebant de ore ejus, pristina omnis haesitatio facta est de medio, et omnium pariter in ipsius consilio irrefragabiliter est firmata voluntas. Quod quidem factum est non sine subita penitus quorumdam ex ipsis mutatione animorum. Denique cum jam virum Dei ad monasterium sequeretur praedictus ille Gaufridus, gravissima coepit tentatione pulsari. Intuitus autem illum unus e fratribus, Quid est, inquit, quod facies tua exterminata, et tristitiae quodam nubilo obvoluta videtur? Cui Gaufridus: Scio, inquit, scio, quod nunquam amplius laetus ero. Quod verbum cum ad famulum Dei idem frater satis anxius retulisset, videns ille basilicam prope viam per quam gradiebantur, divertit, et ingressus orabat. Caeteris autem deforis praestolantibus, Gaufridus ille gravatus taedio, super lapidem obdormivit. Demum cum ambo pariter surrexissent, ille de oratione, iste de somno, apparuit idem Gaufridus tanto jucundior et hilarior caeteris, quanto tristior prius. Cumque ei praedictus frater verbum moestitiae, quod locutus fuerat, amicabiliter improperaret: Etsi tunc, inquit, dixi, Nunquam amplius laetus ero: sed nunc dico, Nunquam amplius tristis ero.

§ **15**. Idem quoque Gaufridus primo tempore tyrocinii sui, pro patre suo viro nobili et potenti, quem in seculo dereliquerat, filiali pietate solicitus, Patrem sanctum pro ejus conversione rogare Dominum affectuosius exorabat. Cui vir Dei: « Ne timeas, inquit, ego illum probatum monachum manibus meis in hac Claravalle sepeliam. » Utrumque secutum est: et perfectus monachus factus est, et a patre sancto, sicut praedixerat ipse, in Claravalle sepultus est. Tamquam enim mori illo absente non posset, quinque mensibus infirmatus, et creberrimum, immo continuum in seipso mortis responsum habens, sustinuit donec pater sanctus rediret, qui, ut olim promiserat, eum traderet sepulturae.

§ **16**. Regina Franciae, supradicti Ludovici junioris uxor, plures cum eo fecerat annos, et sobolem non habebat. Erat autem vir sanctus apud Regem pro quadam pace laborans, et Regina in contrarium nitebatur. Cumque eam moneret desistere coeptis, et Regi suggerere meliora, inter loquendum illa coepit conqueri super sterilitate sua, humiliter rogans, ut sibi partum obtineret a Deo. At ille: Si feceris, inquit, quod moneo, ego quoque pro verbo quod postulas, Dominum exorabo. Annuit illa, et pacis non tardavit effectus. Qua reformata, praedictus Rex (nam verbum ei

regina suggesserat) a viro Dei promissum humiliter exigebat. Hoc autem tam celeriter est impletum, ut circa idem tempus anno altero eadem Regina pepererit. Dominus Abbas Rainardus Cisterciensis, quem ex Claravalle assumptum, pater sanctus et ut filium amplectabatur, et reverebatur ut patrem, ob quorumdam monasteriorum ordinationem Provinciae partes intravit. De quo vir Dei in Claravalle consistens, dum fratri cuidam loqueretur, subita inspiratione permotus: Dominus, ait, Cisterciensis aut mortuus est, aut in proximo moriturus. Nec parum ille frater miratus est, audiens verbum: magis tamen obstupuit, cum ejusdem Abbatis post dies paucos audiret obitum nunciari.

§ 17. Eodem anno, quo de hac vita pater sanctus fuerat exiturus, tres adolescentes de proximo oppido, quod Barrum dicitur super Albam, monasterium Claraevallis gratiâ conversionis intraverant, quorum tertius suadente maligno, ad vomitum est reversus. Qua ex re pro duobus aliis magis soliciti fratres, ipsis quoque praesentibus, patri sancto super hoc loquebantur. At ille intuens in eos: Hic, inquit, nulla unquam tentatione laborabit: iste vero multa, sed tamen praevalebit. Utrumque sicut audivimus, sic vidimus, adeo ut frequentius alteri objiceremus, cum aliquoties in tentatione pene deficeret, et inciperet jam abire, impossibile esse ut vinceretur, quem vir sanctus dixerat nulla tentatione vincendum. Pernoctabat aliquando Dei famulus in oratione, in suo Claravallensi coenobio constitutus, et solita intentione Dominum deprecabatur. Contigit autem eadem horâ pauperem quemdam, et vere pauperem spiritu, in cella hospitum mori, cujus animam cum vocibus canoris in coelum deferri pater sanctus audivit: et interrogatis mane fratribus, qui affuerant, illam fuisse horam obitus ejus comperit, qua praedictas audierat in sublime tendentium voces.

§ 18. Cum beatus Episcopus Malachias, cujus vitam virtutibus plenam pater sanctus studiose descripsit, juxta desiderium cordis sui in Claravalle beatam coelo animam reddidisset, offerens pro ejus transitu venerabilis Abbas hostiam salutarem, gloriam ejus, Domino revelante, cognovit, et eodem inspirante, sacrificio jam expleto, formam mutavit orationis, et collectam intulit, quae ad sanctorum pontificum celebritates, non ad commendationes pertinet defunctorum, ita dicens: Deus, qui beatum Malachiam pontificem, sanctorum tuorum meritis coaequasti, tribue quaesumus, ut qui pretiosae mortis ejus festa agimus, vitae quoque imitemur exempla. Deinde reverenter accedens, sacra ejus vestigia devotissime osculabatur. Modum tamen aut seriem visionis nec cuiquam aperire, nec in ejusdem Episcopi vita scribere acquievit: hoc tantum respondens, cum plurimum super hoc rogaretur, nimis ad propriam suiipsius pertinuisse personam. Nec sane dubium, plura eum similia occultasse similiter, quaecumque videlicet

passus est Dominus occultari. Nam et Virduni aliquando, quae est civitas Lotaringorum, cum ad tumulum reverendissimi viri Alberti Episcopi Ostiensis, noviter ante defuncti, pro commendatione ejus sacrificium laudis offerret, Collectam similiter in fine mutavit: de quo tamen quid vidisset, nec interrogatus est, nec confessus, cum sine certa revelatione id fecisse minime videatur.

§ 19. Super his quae ad gratiam pertinent sanitatum, tam multa per hunc famulum suum operatus est Christus, ut in eo quoque videretur exhiberi, quod de ipso Joannes Evangelista testatur. Si enim omnia scriberentur, ne ipsum quidem mundum capere eos arbitror, qui scribendi fuerant, libros *. Caeterum nos saltem pauca de pluribus exempli gratiâ proferamus. In territorio Antisiodorensi, dum febricitantium multitudo, sicut ubique solebant, a Dei homine panem peteret benedictum, Gerardus quidam clericus ex castro cui nomen est Clamytejum **, male sciolus et subsannans fidem populi, blasphemabat. In ipsis autem verbis blasphemiae, gravissima febre correptus, usque Antisiodòrum abeuntem sequi coactus est virum Dei, et poenitentiam agens apud eum, ipsam, cui detraxerat, multis obtinuit precibus benedictionem. Tam multis vero gustata ejusmodi benedictio reddidit sanitatem, ut sollus Dei, cujus haec virtute fiebant, possent notitiâ comprehendi. Vidimus in Meldensi territorio militem devotissimas referentem gratias viro Dei, quod ad primum gustum panis ab eo benedicti, plenam receperit sospitatem a febre quartana: qua sic graviter laboraverat mensibus ferme decem et octo, ut in hora accessionis quasi phreneticus, nec matrem agnosceret suam.

§ 20. Virum quoque venerabilem, Gerardum Lemovicensem Episcopum testantem audivimus, juvenem quemdam de familia sua lethaliter in capite saucium, cum jacèret spumans et impos mentis, immissa sibi in os buccellâ panis, quem benedixerat homo Dei, tam celerem sensisse virtutem, ut incolumis surgeret ipsa horâ. Neque illud tacendum, quod ipsam quoque substantiam panis ab omni corruptionis injuria eadem benedictio vendicabat, adeo ut plures viderimus, qui per septennium et ultra eosdem servaverant panes, nec colore nec sapore mutato. Ante hos paucos dies venerabiles Abbates Gerardus et Henricus de Suediae partibus venientes, dum super his conferremus, testati sunt nobis, panem ante undecim annos ejus benedictione signatum, manere adhuc apud se penitus incorruptum. Nec dissimilem apud aliquos nostrum usque hodie novimus, et apud alios multos credimus esse repositum. Et nunc idoneum satis et èvidens testimonium hujus rei proferamus.

* Bellarminus *Controv.* T. 2, L. IV, C. 14: " Idem, *ait*, S. Bernardus pluribus miraculis claruit quam ullus Sanctorum, quorum *Vitae* scriptae extant. "

** *Clamecy* in agro Nivernensi.

§ 21. Vir magnus et magnifice honorandus Danorum Archiepiscopus Eskillus patrem sanctum unico venerabatur affectu, unica devotione colebat. Nec contentus est in filiis eum videre, cum novum coenobium extruxisset, et impetrasset ab eo desideratum sacrae Congregationis examen. Praevaluit apud eum desiderium vehemens, ut homo in insulis illis tam ecclesiastica quam seculari auctoritate adeo potens, expositis suis omnibus, etiam semetipsum periculis multis traderet et labori. Nam de expensis dicere non est magnum, quamvis eumdem audierimus protestantem, quod expenderit in itinere ipso argenti marcas amplius quam sexcentas. Venit igitur Claravallem personâ humilis et sublimis, quam a finibus terrae non curiositas audiendae sapientiae, sed fidei zelus et plenitudo devotionis attraxit. Ubi quantum fleverit, qualem sese non modo erga eum, quem tam unice diligebat, sed etiam erga minimos quoslibet fratrum exhibuerit, non est facile dictu. Demum rediturus ad propria, ut benedictum a Dei famulo panem referre posset, et diutius conservare, humano sensu praecepit, ut in clibano recoquatur, sicut solent, qui maria transeunt, panem referre bis coctum. Audiens autem sanctus, non est passus errare hominem tam devotum: sed amicabiliter arguens, in hac parte fidem ejus modicam inveniri: Itane, inquit, non poterit benedictio ipsum panem magis, quam recoctio, conservare? Et non acquievit benedicere illum: sed communem sibi panem praecipiens exhiberi, benedixit et dixit: Ecce hunc tolle tecum, nihil deinceps de corruptione solicitus. Tulit, et ad suos per multa quidem prospere rediens, usque hodie gloriatur fidei suae defectum evidentissima rei veritate convinci. Nec enim passus est patris sancti non visitare sepulcrum, nec minus nunc erga eum afficitur, nec minus, quam olim in vivente, confidit, nimirum quem verius vivere non ambigit. Confessus est etiam nobis de pane quem retulit, quod nuncusque, cum jam tertius annus transierit, illaesum ei beati viri fides et benedictio custodivit.

§ 22. Narraverunt etiam nobis idem reverendus Antistes, et qui cum eodem Archiepiscopo venerant viri religiosi, miraculum dignum memoriâ, nuper factum in coenobio, quod, ut supra meminimus, in terra sua ipse fundavit. Erat enim, inquit Archiepiscopus, in eadem regione nostra adolescens nobilis, mens quoque secundum carnem propinquus, sed ob multa sua flagitia minus charus. Correptus autem aegritudine, vix impetravit visitationem meam, et per manum meam ad praedictum sese contulit monasterium, ubi et cum maxima cordis contritione renuncians seculo, per dies aliquot in humili et fidelissima confessione persistens, magis ac magis eadem aegritudine laborabat. Qua demum invalescente, exitum sibi imminere cognoscens, Abbatis et fratrum praesentiam miro amplectebatur affectu, mira eos

devotione monebat, ut spiritualia arma arriperent, egressuram protinus animam sibi commendatam efficaciter protecturi, et exhibituri fideliter necessarium prorsus inter imminentium hostium crudelissima tela conductum. Cumque in hujusmodi supplicatione, divinis jam sacramentis munitus, et de eorumdem servorum Dei patrocinio, et Domini miseratione, piissima devotione praesumens, ac proinde circumstantibus omnibus multam suae salutis relinquens fiduciam, expirasset, offerebant fratres pro commendatione animae ejus, quam devotissime poterant, Dominici corporis salutarem hostiam.

§ 23. Tum subito inimicus humanae salutis, ex ejusdem, sicut indubitabile videtur esse, liberatione animae, quam ex multis diebus irreparabiliter sese occupasse credebat, iram magnam concipiens, eamdem, permittente Deo, crudeliter nimis exercens, unum e fratribus repentino furore pervasit. Clamabat igitur horrendis vocibus miserabilis homo, et vix multorum manibus tenebatur. Demum cum maximo quidem labore absportatus, et in lectulo religatus, tam sua quam adstantium membra dentibus appetens, dirissime vexabatur. Nec illa, quam prius nosset, linguâ, sed nova quadam, quam nec adstantium quisquam noverat, loquebatur. Et cum nihil, quod diceret, intelligerent, tam libere tamen et sine offendiculo non inconcinnas eum audiebant edere voces, ut indubitanter crederent, quod linguâ aliqua loqueretur. Post aliquantas igitur horas, cum vehementer confusi fratres, quid agere possent, anxie cogitarent et studiose conquirerent, unus ex eis salubre consilium, Domino inspirante, concipiens, sacra pignora, a meipso nuper ibidem commendata, videlicet de capillis et barba, et dentem unum domini mei sancti Bernardi afferri monet, et ejus pectori superponi. Quod ut factum est, Germanica linguâ per os illius coepit horrendis vocibus nequam spiritus exclamare: Tollite, tollite, amovete Bernardum. Et dicebat: Heu Bernarde, quam onerosus, quam gravis, quam intolerabilis factus es mihi! Cum haec et similia aliquandiu clamitans loqueretur, factum est breve silentium: et subito frater idem, Domino miserante, purgatus, aperuit oculos, ac velut de somno evigilans, circumstantes fratres et sua plurimum vincula mirabatur, verecunde satis, quidnam sibi vellent haec, vel quid accidisset, interrogans. Ex ea igitur hora pristinam sanitatem mentis et corporis per beati patris merita sancta recepit, nil penitus, quod in illo tam gravi casu fecerit, aut locutus fuerit, recordatus. Haec quidem a nobis de testimonio viri reverendissimi Eskilli Danorum Archiepiscopi, ex occasione panis a Dei homine benedicti, non sine quadam anticipatione sunt dicta: decaetero jam ex ordine reliqua prosequamur.

§ 24. Non modo autem hominibus, sed pecoribus etiam et armentis tam frequenter ejus benedictio profuit, ut monasterii

sui cellerarium dure aliquando increparit, quod sibi non indicans, mori animalia permisisset, unde fuerant Christi pauperes sustentandi. Dehinc, ut solitus erat, benedixit sal, et animalibus jussit apponi : et protinus lues orta cessavit. Quod in aliis quoque monasteriis vidimus et cognovimus, ut audiens fratrum animalia mori, interdum etiam non rogatus, sed ipse prior admonens eos, eodem remedio subveniret.

§ 25. Gaudium dicitur locus quidam Casiacensium monachorum, ubi vir sanctus cum aliquando pernoctaret, exhibitum sibi juvenem claudum oratione et benedictione sanavit, ita ut post dies paucissimos per eumdem locum redeunti incolumis et devotus adstaret. In eisdem partibus in vico, cui nomen Algorrium est, mulierem phreneticam populus obtulit transeunti. Cui manus imponens et orans, sanam dimisit, et abiit. Hanc in eodem loco vidimus postea viro Dei cum gratiarum actionibus occurrentem. In remotis etiam regionibus, quocumque eum Ecclesiae sanctae necessitas traxit, virtus est prosecuta signorum. Apud Viride Folium (sic enim dicitur castrum territorii Tolosani, quod, ut superiori libro meminimus, aliquando pater sanctus introiens, multis ibidem virtutibus claruit) puer mancus et claudus ex utero matris suae, ad cujusdam memoriam martyris, utriusque pedis et alterius manus receperat sanitatem. Hujus alteram manum adhuc invalidam, tamquam divinitus sibi servatam, pater sanctus benedicendo sanavit, ut sanctorum innotesceret particeps esse virtutis. Caturcium * dicitur civitas Aquitaniae, per quam viro Dei ipso tempore transitus fuit. Ibi praeter alia beneficia, quae praestitit infirmantibus multis, unus de pueris Episcopi civitatis ipsius, qui ex vulnere gravi, alterius oculi lumen amiserat, sub manu ejus visum recepit.

§ 26. In pago quoque Engolismensi, loco cui nomen est Castellare, post oblationem hostiae salutaris, adstantibus venerabilibus Episcopis, Lamberto Engolismensi et Gerardo Lemovicensi, puerum ex matris utero claudum et mancum, cujus, in modum pilae, cubiti cum genibus umbilico, pedes autem natibus adhaerebant, Dei famulo offerebant. At ille singula membra, edito prius signo Crucis, attrectans, mira facilitate extendit protinus, et sanavit. Apprehendens denique manum ejus, erexit illum, et dimisit libere gradientem. Populus autem pro tantis nimirum virtutibus, magnis vocibus Dominum collaudabat. Nam et die sequenti in pago Lemovicensi, in vico, quem sancti Germani nomine vocant, signa per eum plurima claruerunt. Undique enim confluebant, qui incommodis variis laborabant, et virtus erat Domini ad sanandum eos. Ubi inter caeteros puer ferme decennis, caecus ex utero matris suae, coram omni populo oblatus est viro Dei. Qui in digitos suos expuens, et liniens oculos ejus,

* Alii Cadurcum, gall. *Cahors*.

brevem fecit orationem, et in nomine Christi aperuit oculos caeci nati.

§ 27. Regnum quoque Germaniae cum introisset aliquando vir beatus, tam excellenter enituit in gratia sanitatum, ut nec verbis exprimi, nec credi valeat, si dicatur. Nam et testati sunt, qui adfuere, in territorio Constantiensi circa vicum quem Doningem nominant, ex his, quae diligentius investigarunt et viderunt oculis suis, una die illuminatos ad ejus impositionem manus caecos undecim, sanatos etiam mancos decem, et claudos decem et octo. Caeterum ne fecisse nos inopes copiâ videatur, ex innumera multitudine saltem pauca memoriae commendamus, maxime quae in locis celebrioribus facta noscuntur. Cum venisset Constantiam homo Dei, et undique se virtutum ejus fama diffunderet, Abbas Augiensis, quod intra lacum Lèmanum antiquum extat et nobile monasterium, caecum hominem, quem suis eleemosynis sustentabat, misit ad eum, et confestim videntem illum recepit. *Heiteresem* dicitur locus, ad ejusdem dioecesin pertinens civitatis, sed plurimum a civitate remotus. Ibi quoque, sicut et caeteris illius provinciae, per quae transiit, locis, multis in servo suo miraculis glorificatus est Deus, ubi etiam caecus natus, sub manu ejus visum recepit. Item alteri a nativitate surdo et muto, auditus redditus est et loquela. In civitate etiam Basilea, cum ex more sermonem habuisset ad populum, ut impleretur in eo quod de sanctis Apostolis legitur, qui videlicet profecti, *praedicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis:* oblata est ei foemina muta, et, orante eo, locuta est: oblatus est ei claudus, et ambulavit: oblatus est caecus, et vidit. Apud Spirensium civitatem (*a*), praesente Romanorum Rege Conrado, qui Dei hominem ab Ecclesia ad hospitium devotissime deducebat, offerebant puerum claudum, rogantes, ut ei manum imponere dignaretur. Quem signatum protinus erigens, super pedes statuit, et libere gradiebatur, in Dei laudem acclamantibus universis.

§ 28. Item in Capella Episcopi civitatis ipsius, Rege ipso vidente, visum reddidit caecae cuidam mulieri, et claudo nato gressum donavit. Multa quidem et alia in manu ejus ibidem Christus effecit, sed ad exemplum pauca sufficiant. Nonnullos enim pauperculos, etiam pueros, Rex ipse devotus suis illi manibus offerens, de multorum curatione meruit gratulari. Necnon apud praedictam Spirensium urbem, sed et apud Franckenfurt *, Moguntinae dioecesis locum, innumeris virtutibus idem Dei servus

(*a*) In Spirae Cathedrali templo, B. Abbas, decantata a clero Antiphonâ *Salve Regina*, affectus quo aestuabat in Deiparam impetu, clara coram populo frequentissimo voce addidit, ad ejusdem statuam conversus, conclusionem suavissimam, quam ab eo accepit Ecclesia: *O clemens, o pia, o dulcis Virgo Maria.* Tunc ferunt, cunctis pariter audientibus, simulacro Virginis beatissimae responsum mire prolatum: *Salve Bernarde.*

* Celeberrimam Francofurtium urbem.

effulsit. De tota siquidem regione quotquot patiebantur, afferebant ad eum: et tantus erat concursus, ut praedictus Rex, cum aliquando populum comprimentem coërcere non posset, deposita chlamyde, virum sanctum in proprias ulnas suscipiens, de basilica absportarit. Inter plurimos sane, qui ibidem adepti sunt sanitatem, senex quidam paralyticus de vicinia illa, homo notus et honoratus, multis suorum precibus et non sine multo labore introductus est ad hominem Dei. A quo post brevissimam, ut solebat, orationem erectus protinus, non modo incolumis, sed et fortis apparuit: ut posses credere, si videres, non tam alteratum hominem esse, quam alterum. Jamque eo viriliter procedente, parabant alii tollere lectum ejus, in quo subvectus erat, cum revocans eum unus ex circumstantibus, Hugo Tullensis ecclesiae Archidiaconus, Evangelici illius memor paralytici. Non sic, ait, non sic vacuus revertèris: tolle grabatum tuum, et ambula. Et imponens in humeros ejus, dimisit eum libere procedentem. Sed et omnis plebs, ut vidit, dedit laudem Deo. Ibidem etiam surdus puer et mutus ex utero matris suae, sublevatus per scalam, et in fenestra accedens ad virum Dei, sub manu ejus auditum recepit pariter et loquelam. Sed et quaedam paralytica mulier de regione eadem, dives et honorata, ibidem recepit amissam ex multo tempore sospitatem. Dumque exiliens ambularet, omnes quidem laetati sunt, qui videbant: sed prae caeteris exultavere milites, qui attulerant et obtulerant eam. Nam et ipsius sibi particeps esse virtutis religiosa devotio videbatur....

§ 29. Non est nobis Colonia transeunda. Magna est civitas: magna illic Dei famulo virtus adfuit: magna illum devotio coluit populorum. Ostenditur usque hodie in claustro beati Petri, sicut a personis veridicis nuper accepimus, adolescens olim claudus, nunc libere gradiens: qui oblatus viro Dei, ad impositionem manûs ejus, gressum recepit. Unde etiam filius ejus publice cognominatur. Abbas Henricus de Suedia, cujus supra fecimus mentionem, nuper retulit nobis, foeminam nobilem, germani sui olim uxorem, cum post obitum viri sui prae dolore phrènesim incurrisset, et multo tempore sic se habens, in vinculis teneretur, eidem patri sancto in civitate praefata oblatam, et vix tenuiter turbâ circumstrepente signatam, dum ex more ligata revèhitur, mentem pristinam, atque integram recepisse salutem. In eadem etiam civitate filiam surdam eidem patri sancto parentes nobiles obtulerunt. Hanc ajebant a pueritia traditam sanctimonialium monasterio foeminarum, ibidem prorsus amisisse auditum, et annos plurimos in eodem incommodo peregisse. Cujus aures, signo Crucis edito, pater sanctus attrectans, protinus et auditum ei, et parentibus reddidit audientem. Accedens inter haec mulier honorata, Coloniensis itidem civis, quae alterius oculi lumen amiserat, plurima jam per quinquennium inutiliter sese in medicos

expendisse dicebat. Et ipsam quoque continuo per signum Crucis illuminans vir beatus, quod gratis acceperat, gratis dedit. Sed et matronam alteram, in beati Petri basilica oblatam in lectulo, idem Christi servus erexit protinus, et incolumem suis pedibus abire praecepit. Hujus ex multo jam tempore nervi femorum fuerant sic retracti, ut nec èrigi ullatenus posset, nec consistere pedibus suis. Nam ex personis aliis perhibebant, qui studiosius observarunt, ad ejusdem sancti viri orationem et manus impositionem in civitate praedicta infra triduum, quod ibi fecit, duodecim claudos erectos, mancos duos sanatos, et quinque caecos illuminatos, loquelam redditam mutis tribus, et decem surdis auditum.

§ **30**. Aquisgrani sede regia, dum in illa famosissima toto Romanorum Orbe Capella vir beatus Missarum solemnia celebraret, claudo homini gressum, et caecis quatuor visum sub manu ejusdem servi sui Rex regum summus, et unicus Dominus dominantium reparavit, et potenti virtute restituit. Eodem etiam tempore intra Leodiensium fines, praeter innumera alia, quae brevitatis studio praeterimus, juxta oppidum, quod Fontanas vocant, orante eo, aperuit Dominus oculos caeci nati. Hujus non modo oculi caeci, sed ipsae etiam palpebrae clausae et emortuae erant. Quas sacratissimis digitis suis aperiens vir beatus, divino munere et vigorem palpebris, et pupillis praestitit claritatem. Confestim denique idem puer lucem miratus ignotam, maxima cum exultatione clamabat: Video diem, video homines, video capillatos: plaudens quoque manibus et tripudians: Deus, inquit, ex hoc jam non offendam ad lapides pedes meos.

§ **31**. In urbe etiam Cameràco celebranti Missarum solemnia viro Dei, surdum et mutum a nativitate puerum offerebant. Quem audientem et loquentem qui propius aderant, supra gradum ligneum statuère, ut de loco eminentiori novo sermone populum salutaret. Nec mirum, quod mira plebis devotio, mira protinus vociferatio sit secuta. Et haec quidem super his quae in regno Germaniae in manu servi sui mirabiliter operatus est Deus, e pluribus pauca sufficiant. Nam et in Hispaniis, ubi praesens ipse non fuit, sanctitatis ejus indicia claruerunt. Cum enim fidelis servus et prudens, pretiosum Crucis Dominicae fructum undique colligeret, iterumque propagaret ubique: contigit ut de filiis suis in Hispanias mitteret, in illis quoque, sicut et in caeteris gentibus, aliquem habere fructum desiderans. De quorum numero Albertus quidam faber, in loco cui nomen Superadum, gravissima valetudine occupatus, per multum jam tempus jacebat paralyticus in grabato. Interim per Abbatem suum incommodum suum nunciat patri sancto, et ut sibi misereatur, exorat. Eadem autem die, qua vir beatus in Claravalle pro eodem paralytico ad petitionem sui illius Abbatis oravit, currente velociter verbo

virtutis, et virtute orationis, ille in Hispaniis repente convaluit, tanquam vas plenum aquâ suo sentiens capiti superfundi. Regressus siquidem Abbas, cum praedictum fratrem incolumem reperisset, diligenter sciscitatus ab eo et modum et tempus suae liberationis, certissime comperit, orante in Galliis Dei famulo, illum in Hispaniis esse curatum... (*a*).

§ 22. Cum reverendissimus Papa noster Eugenius tertius ex monacho Claravallensi, et Abbate sancti Anastasii in urbe Romana, ad Apostolicam assumptus cathedram, Gallias intrasset, ibat cum eo vir sanctus: nec minus Apostolica virtus in illo, quam dignitas in illo praeminebat. Tantus enim ad beatum virum erat concursus incommodis variis laborantium, ut cum aliquando summus Pontifex basilicam, ubi ille Missarum solemnia celebrabat, devotus intrasset, expleto sacrificio, et ex more accedentibus eis qui curam desiderabant, paulominus idem Papa comprimeretur a turbis, et vix potuerit per ministrorum manus educi. E plurimis sane, quae in ejusdem Apostolici viri facta sunt comitatu, duo scribimus, quae nos oblivisci ipsa quam vidimus magnitudo laetitiae non permittit. Chaleta dicitur vicus, inter Provignum castrum et Sequanam fluvium constitutus, ubi puer ferme decennis ab anno priore paralyticus sic jacebat, ut nec ipsum caput flecteret, nisi ab altero moveretur. Quem afferentes in culcitra mater ejus caeterique propinqui, offerebant viro sancto, prope eumdem locum per stratam publicam transeunti. At ille sanatum erigens, statuit supra pedes suos, et ire praecepit. Nec mora: exiliit puer, et ambulabat, magnificans Deum. Qui tandiu sanctum prosecutus est abeuntem, donec ille, invitum licet et renitentem, redire praecepit. Ubi non immerito quidem magna admodum facta est admiratio, magna exultatio omnium qui videbant: sed prae caeteris frater junior in ipsius, tanquam redivivi, oscula ruens, multos eorum ad lacrymas usque permovit. Hunc quidem puerum et post annos quatuor in eodem vico vidimus, quem beato viro mater offerens, sacros monebat osculari pedes: Hic est, inquiens, pater tuus, qui tibi vitam reddidit, et te mihi.

§ 23. Eodem anno apud Cistercium juxta morem Abbatibus congregatis, praedictus Papa venerabilis adfuit, non tam Apostolica auctoritate praesidens, quam fraterna charitate residens inter eos, quasi unus ex eis. Ubi cum ad cellulam in qua jacebat, facto vespere et conventu soluto, Dei famulus divertisset, surdum ei puerum obtulerunt. Erat autem puer ille de vicinia eadem, et sicut postea didicimus, ex longo ante tempore vigilans in custodia gregis sui, subito terrore percussus, amiserat prorsus auditum.

(*a*) Nonnulla S. Abbatis miracula sanationum praeterivimus, cum satis multa sint superius recensita. Verum enim vero, quid, nedum quae omittimus, sed quotquot his quinque libris continentur, sunt, si conferas cum praegrandi numero signorum, quo, ut fusius describunt sancto synchroni auctores, Bernardi singula pene vitae momenta claruere?

Orans itaque pater sanctus, et puero manus imponens, utrum audiat, sciscitatur. At ille mira devotione proclamans, Audio, domine, audio: tam firmiter amplexatus est eum, ut vix ab eo posset avelli. Auditum est verbum, oblatus est puer summo Pontifici aliisque personis, celeberrimumque hoc miraculum fuit.

§ 34. Venerat pater sanctus ad monasterium in dioecesi Bisuntina, cui nomen est Charus Locus, et erant cum eo ex Abbatibus sui Ordinis multi. Ubi matrona quaedam de finibus illis, ex multo tempore jam clauda, in carro allata, oblata est ei. Orans vero breviter, et signans eam in nomine Domini, erexit et sanavit, ut eadem horâ incolumis remearet ad propria. Eodem tempore in monasterio Morimundo, quae est Cisterciensis Ordinis Abbatia una de primis, monachus quidam jacebat usque adeo paralysi dissolutus, ut reliquis omnibus membris officio proprio destitutis, in solo vigere videretur capite sensus, in solo deinceps pectore vitalis spiritus palpitare. Non manum movere, non pedem: tantum loqui poterat, et videre. Interea superveniens vir beatus, paralyticum visitat, manum postulatus imponit, et continuo opem sentit aegrotus. Ut tamen gratius esset miraculum, velut gradatim per aliquot dies ad singulas ejus visitationes magis ac magis convalescens, jam movebat manus, prius alteram manum, postea alteram recuperans: jam pedibus consistebat, jam paulatim gradiebatur, donec fratrum collegio redderetur incolumis. Sicque exinde profecturus Abbas sanctus, palliolo suo operuit postulantem, et sub eo in brevi obtinuit etiam reliqui corporis sospitatem.....

§ 35. Nonnullas etiam sanitates, quas per manus fidelis servi sui mirabiliter Christus effecit, per visum ei mirabilius praeostendit: multas ipse, cum fierent, animi virtute persensit: ad aliquas etiam, spiritu suggerente, non rogatus accessit. E quibus ne videatur in immensum processisse narratio, exempla pauca subjicimus: illud etiam eregione monentes, ne quis forte tam breviter scribi opera tanta miretur. Siquidem multa ex his in tam brevi fieri vidimus, ut tam celeriter ea proloqui nequeamus: et cum dici soleat, nil esse facilius dictu: huic tamen Dei famulo per gratiam quam acceperat, signa facere magis facile videbatur, quam nobis facta narrare.

§ 36. Egredienti aliquando patre sancto monasterium, homo quidam de finibus illis occurrens, sanandum filium offerebat. Nam intra monasterium quidem infirmis imponere manum, difficilius acquiescebat, ne videlicet, si concursus hominum illic fieret, quies coenobii turbaretur, et disciplina periret. Erat autem praedictus puer ille fatuus et mentis inops, claudus quoque, et surdus, et mutus. Qui eadem horâ per ipsius orationem et manus impositionem ab omni simul incommodo liberatus, audiebat, et loquebatur, et ambulabat, et sanae mentis effectus, a priore

penitus inquietudine et furore cessabat. Cumque eumdem jam incolumem, filium pater devotus ad oratorium beatae Dei Genitricis cum gratiarum actione deduceret, loquebantur mutuo fratres, de tam multiplici unius incommodo pueri conquirentes. Ad quos pater sanctus: « Flagellum, *inquit*, Dei erat, et maligni spiritus dira vexatio. Vidi enim nocte praeterita hoc eodem in loco (erat enim juxta fluvium Albam, ubi sanatus est puer) hic, inquam, vidi oblatum puerum talem, exeunte ab eo spiritu nequam, omnem recipere protinus sospitatem usumque membrorum. » Addidit etiam vir beatus, de eadem scilicet visione: Cumque paululum processissem in eodem itinere, quo nunc pergimus, juxta proximum vicum (dicebat autem de eo, quem nominant Longumcampum) offerebatur mihi foemina clauda, et Dominus ei gressus reddebat. Audierunt et mirati sunt fratres, futuri magis attoniti expectatione miraculi, quam recordatione praeteriti. Quid enim unquam simile mundus audivit: Ventum est ad locum, inventa ibi protinus mulier clauda, expectans Dei hominem transiturum, et a simul transeuntibus juxta verbum, quod praedixerat, expectata. Oblata igitur ab eis qui attulerant eam, et sicut praedictum fuerat, signata ab homine Dei, ex Dei munere gressum recepit, et ibat gratias agens.

§ 37. Anno altero causa extitit, ut vir sanctus Lingonas peteret, inter Episcopum et Clerum civitatis illius orta gravi admodum simultate. Ubi cum prima die inefficaciter laborasset, et mane facto, abire pararet, dicebat fratribus: Quia vidi per visum noctis, introëunti mihi ecclesiam offerri claudam foeminam, et sanari. Post unam fere horam, cum iterum Clerici convenissent, praeter spem omnium reformata pace, multis precibus coëgerunt illum beati Mammetis martyris intrare basilicam, et quia fames invaluerat, populum ad eleemosynam exhortari. Ubi inter loquendum, sicut praedixerat, oblata est ei clauda mulier et erecta, mirantibus quidem omnibus, sed eis amplius, qui sicut videbant factum, ita se recordabantur audisse futurum.

§ 38. In pago Trevirensi antiquum extat coenobium, quod Rutilense vocatur: ubi celebrante aliquando Missarum solemnia viro Dei, innumerabilis aderat multitudo. Interea Guntranus de Sura, quod est oppidum eidem proximum monasterio, claudam illuc fecit foeminam afferri. Haec ex multo jam tempore repens humi, penitus erigi non valebat: sed scabellula tenens manibus, pedes emortuos post se trahere consuevit. Cum autem prae multitudine populi ad Dei hominem introduci foemina non valeret, in basilica media repente convaluit: et exiliens ambulabat, non sine lacrymis gratias agens Deo. Cujus scabellula populus jubilans tulit protinus ad altare, ut sisteret ea Domino et Bernardo servo ejus. De cujus nobis curatione confessus est pater sanctus, quod praecedenti nocte sibi praeostensa fuisset. Videbatur enim sibi in

eadem basilica in medio populi circumstantis clandestinus et ignotus ejusmodi foeminam tangere et transire, ac penitus eam videre sanatam, plurimum sibi ipse congratulans et exultans, quod agnitus non fuisset. Eadem etiam die rutilavit Rutilae in beati viri praesentia lux coelestis, cujus benedictio aliis quoque claudis duabus foeminis gressum, visum reddidit caecis aeque duobus. Saepissime vero contigit, ut inter orandum indubitanter Dei servus agnosceret virtutem adesse divinam. Cujus tamen modum cognitionis se posse nullis verbis exprimere fatebatur. Nonnunquam vero, cum signasset aliquos et transisset, sanatos esse dixit : et regressus aliquis ex his qui audierant, sicut dictum erat, invènit.....

§ **39**. Egrediebatur idem pater Metensium civitatem, et ex more devotus eum populus deducebat cum eorum Episcopo Stephano, et fratre ejus Reinaldo Barrensi Comite, aliisque personis tam ex clericali quam ex militari ordine multis. Interim causa extitit, ut rogaret nobilem virum Henricum de Salmis super verbo quodam, quod ipse ei Episcopus, et alii qui convenerant, suggerebant : ut videlicet Metensi civitati et populo pacem daret, cui graviter inimicabatur. Ille vero renuere penitus coepit et abjurare, nec ullis precibus flecti. Inter haec supervenientes alii, offerebant beato viro hominem surdum, obsecrantes, ut ei manum imponere dignaretur. At ille fidei zelo succensus, sicut interdum ob causas necessarias terror quidam et auctoritas supra hominem in ejus facie rutilabat, conversus ad militem : Tu nos, inquit, audire contemnis, quos continuo coram te audiet surdus. Et imponens manum homini, signavit eum, et in aures ejus digitos misit. Quo protinus audiente, pavens Henricus et tremens, ruit ad pedes hominis Dei, humiliter satisfaciens, et libere annuens, quicquid fuerat postulatus. Transiens aliquando servus Christi Brenam oppidum, mendicantem in platea vidit foeminam caecam. Quam aliquantisper intuitus, cum ex more a transeuntibus eleemosynam flagitaret: Tu, inquit, petis argentum, et Deus tibi donabit visum. Accedens ergo, tetigit eam, et oculos ejus aperuit. Quae beneficium sentiens insperatum, non minus misericordiae magnitudinem, quam lucem insolitam mirabatur.

§ **40**. Inter primas propagines, quas abundantissima vitis emisit, in Rhemorum parochia monasterium Igniacense plantatum, feliciter radicavit. Quod aliquando visitans idem sanctus, vicum Màtronae fluvio proximum, quem Rivolium nominant, pertransibat. Vir quoque magnificus, et devotissimus ejus amator Samson Rhemorum Archiepiscopus comitabatur illum, solita veneratione deducens. Senex autem claudus, ad mendicandum positus erat in via, cui unus ex fratribus eleemosynam dedit. Secutus Abbas sanctus, cum jam hominem pertransisset, convertit se, et paulisper intendens in eum, quid patiatur, interrogat

circumstantes, et sibi illum praecipit exhiberi. Suspicati homines, quod esset ei amplius aliquid ipse daturus, Domine, inquiunt, claudus est, nec moveri potest: nos ad eum feremus, quod volueris dare. Quo repetente verbum, et dicente, Tollite eum, et afferte ad me, primo quidem prae admiratione mutuo sese intuebantur, ignorantes quid esset facturus. Demum agnoscentes eum, clamabant adinvicem: Abbas est Claraevallis, et protinus illum sanabit. Nimirum solitus erat, quoties poterat, operam dare, ne in vicis agnosceretur, et interdicere sociis, ne cui ex occurrentibus manifestarent eum, aut de eo aliquid loquerentur: sed quaerentibus quis transiret, dicerent monachos esse, aut aliquem de personis simul euntibus nominarent. Igitur agnito Dei famulo, ruunt undique: et levantes hominem, ferunt et offerunt ei: Qui imponens utramque manum capiti ejus, et in coelum suspiciens, ac breviter orans, deponi illum jubet et ambulare. Excusante illo, et dicente. Non possum: « Ego tibi, ait, in nomine Domini et ejus virtute praecipio, Vade, sanus esto jam ab hac hora. » Quid plura? Statim depositus, statim sanatus est, statim libere gradiebatur, repletus stupore et ecstasi in eo quod contigerat sibi. Sed et vicini ejus et noti pariter congratulantes, Dominum collaudabant, qui miserabilis hominis et meritum simul et votum abundantiâ suae pietatis excessit.

LIBER V. § 1. Cum post tantos et tam multos jam labores ac sudores Dominus dilecto suo Bernardo Claravallensi Abbati, diu desideratum pretiosae mortis somnum dare disponeret, et fidelem servum in requiem introducere suam: coepit magis ac magis promptus in ipso proficere spiritus, et caro infirma deficere. Cognoscens enim vir sanctus prope esse jam bravium, solito currebat alacrius, et terrestris suae habitationis dissolutionem sentiens imminere, votis uberioribus adspirabat ad habitationem ex Deo, domum non manufactam, aeternam in coelis. In cujus purissimo pectore sacri sese desiderii flamma non capiens, crebris erumpebat indiciis, et ignitum eloquium vehementer fervoris interni vehementiam declarabat: sicut in sanctis animalibus per prophetam (*Ezech.* I) inter caetera describuntur et scintillae, quasi adspectus aeris candentis. Corpus lectulo dècubans, variis exercebatur incommodis: animus tamen nihilominus liber et potens, quae Dei erant exercebat invictus, non cessans in mediis quoque doloribus meditari sacrum aliquid, aut dictare, et orare affectuosius, fratres studiosius exhortari. In oblatione hostiae salutaris, quam usque ad defectum ultimum vix aliquando intermisit, artus sibi vix cohaerentes vigore spiritus sustentabat, semetipsum pariter offerens acceptabilem hostiam Deo in odorem suavitatis. Quo tempore ad avunculum suum Andream militem templi, qui et ipse regionis Jerosolymitanae columna maxima

habebatur, Epistolam scribens, inter caetera ait: « Ego enim delibor, nec puto me longum facere super terram.»

§ 2. In illis diebus causa extitit, ut fratrum aliquis in remotas Germaniae partes pro quibusdam mitteretur agendis. Et missus est frater Henricus monachus, quem ante sex annos de Constantiensis dioecesis partibus cum pluribus aliis idem pater sanctus adduxerat. Hic ergo dum mitteretur, longioris itineris pericula timens (nimirum hyems erat), illud tamen maxime verebatur, ne contingeret, ut idem pater sanctus, priusquam ipse rediret, ab hac vita migraret, et absens ipse benedictionis extremae participio fraudaretur. At ille benedicens ei, et dicens: « Ne timeas: et incolumis revertèris, et me quoque, sicut desideras, invenies, » consolatum illum emisit. Profectus idem frater, in territorio Argentinensium adstrictum glacie fluvium pertransibat. Dum subito fracta glacie sub pedibus muli quo vehebatur, corruit, et sub glaciem vehemens illum unda trahebat. Quid faceret mersus flumine, glacie clausus? Recordatus est patris sui, recordatus est promissionis ejus, quae inanis esse non potuit. Continuo siquidem, ut hodie quoque fatetur, patrem sanctum sibi visus est habere praesentem: tantaque suavitate perfusus est, ut nec impetum amnis, nec molestiam frigoris, nec spirandi difficultatem, nec ullum denique incommodum sentiret aut metum. Nec mora: contra fluminis impetum sine suo conatu divina virtute reductus, ad ipsum, per quod ante ceciderat, foramen se reperit, marginem arripit, exit intrepidus, illaesus evadit, expleto negotio redit incolumis, et fideli promissione, sicut ipse promisit, inventa, multiplices gratias agit, ad sacrum cujus tumulum tam devotus hodieque persistit, quam certus est ejus sese meritis, velut de tumulo, et quidem satis horribili, revocatum.

§ 3. Interea dum adhuc pater sanctus in suo Claravallensi coenobio, licet lectulo decubans, cursum vitae viriliter consummaret, gravis admodum plaga Metensi populo supervenit. Egressi enim in multitudine gravi adversus vicinos Principes, a quibus praeter morem lacessitam se esse tanta civitas indignabatur, traditi sunt multi in manus paucissimorum. Conclusi denique inter Frigidi Montis (sic enim eum appellant) et Mosellae amnis angustias, ac mutuo sese impetu collidentes, una horâ, sicut dicebatur, plus quam duo millia corruerunt, quidam gladiis trucidati, plures amne submersi. Vehementi ergo indignatione concepta, nobilis illa civitas totis ad ultionem viribus parabatur, cum e regione adversarios quoque et fortiores praeda copiosa, et audaciores fecisset eventus. Imminebat totius provinciae certa vastatio, cum venerabilis eorum metropolitanus Illinus Archiepiscopus Trevirensis, dignam gerens suorum solicitudinem filiorum, unicum in tanta necessitate petiit refugium, et expetiit virum Dei Bernardum. Veniens ergo Claravallem, ipsius atque omnium fratrum

vestigiis tota humilitate prostratus, rogabat et obsecrabat, ut se tantis dignaretur opponere malis, quibus alter nemo modum posse ponere videretur. Dominus autem, sicut semper fidelis servi sui direxerat vias, et in praecipuis quibusque causis aptissimo usus fuerat instrumento, ex paucis ante diebus aegritudinem corporis ejus aliquatenus relevârat.

§ 4. Quibus diebus cum ad literas venerabilis Hugonis Ostiensis Episcopi rescriberet, ait: « Verum est, quod audistis. Infirmatus sum usque ad mortem: sed interim, ut sentio, ad mortem revocatus, atque hoc, ut me sentio, non diu. » Vitam quippe mortalem, mortem magis, quam vitam reputans, non a morte, sed ad mortem revocatum se sentiebat, cum ab exitu revocaretur, licet praesentiens non diutius differendum. Et hoc quidem saepius erga eum providentia divina disposuit, in cujus manu placita erat anima illius, ut quoties eum grandis aliqua necessitas evocaret, vincenti omnia animo vires corporis non deessent, mirantibus qui videbant, eum et robustos homines in tolerantia superare. Expletis namque negotiis, velut in se rediens, multiplicibus infirmitatibus laborabat, ut vix viveret feriatus, qui occupatus deficere nesciebat. Cui in opere novissimo tam manifeste tamque magnifice divina adfuit virtus, ut ex laboribus vires capere videretur. Accidit autem, cum in praedicti Mosellae fluvii litore residentibus hincinde partibus, fidelis mediator rogaret quae ad pacem erant, ut pars altera nimis aegre ferret, quod exigebatur: ex tanta siquidem hostium strage ferocior, et humiliari, ut erat necesse, non sustinens: subito denique, tamquam agitati furiis, discesserunt, virum Dei insalutatum, solam vero caeteris omnibus relinquentes desperationem pacis. Nec sane ex contemptu aliquo, sed ex metu reverentiae ejus iniere fugam. Siquidem verebantur, ne praesentium quamlibet improbas mentes facile flecteret, minus considerantes, quid ille per spiritum nusquam absentem, posset etiam in absentes.

§ 5. Jam conventus in magno turbine solvebatur, sola utrinque meditabantur arma, sola inibant consilia malignandi: cum vir sanctus, eos qui secum venerant, consolatus fratres, « Ne turbemini, inquit: licet enim per multas difficultates, omnino tamen pax desiderata proveniet.» Quibus etiam, unde id nosset, innotuit, dicens: « Videbar mihi per nocturnum soporem Missam celebrare solemnem. Cumque expleta paulominus oratione prima, recordarer Angelicum ex more canticum, id est, *Gloria in excelsis Deo*, praecedere debuisse, erubui, et quod oblitus omiseram, Canticum inchoans, vobiscum pariter ad finem usque complevi. » Jam medium noctis transierat, cum vir sanctus de praedictorum poenitudine principum legatione suscepta, jucunde satis conversus ad nos: « Agnoscite, ait, promissae vobis canendae gloriae et cantici pacis praeparationem.» Interim ergo partibus convocatis,

per dies aliquot de pace tractatum est, et ob maximas difficultates occurrentes utrinque, saepius desperatum, nisi quod omnes jam consolabatur, quae omnibus innotuerat, Abbatis sancti tam certa de reformanda pace promissio. Nec parum ipsa dilatio profuit, iis praesertim, qui variis incommodis laborantes, remedia consequebantur in carne, seu etiam qui videntes aedificabantur in fide. Tantus enim concursus erat, ut multitudine pariter atque importunitate sua ipsum quoque negotium reformandae pacis pene desperabiliter impedirent, donec quaesita tandem in medio flumine insula, partis utriusque primarii in naviculis accesserunt. Ubi compositis omnibus, secundum quod fidelis arbiter diffinivit, datis sibi invicem dextris, reconciliati et confoederati sunt in osculo pacis.

§ **6**. Inter omnes sane, quas per manum servi sui ibidem praestitit Dominus, sanitates, celeberrima fuit cujusdam mulieris curatio. Haec ab annis octo pessima aegritudine laborabat, vehementi tremore et validis motibus universa pariter membra concutiens. Cum autem videretur, gravioribus ortis difficultatibus, propèmodum excidisse spes pacis, Domino disponente, venit mulier ita tremens, nec minus horribilis, quam miserabilis, et omnes pariter ad spectaculum convenerunt. Orante denique Dei famulo, sub oculis omnium paulatim concussione sedata, perfectam adepta est protinus sospitatem. Quae res in tantam admirationem etiam durissimos quosque permovit, ut percutientes pectora sua, per horam fere dimidiam cum lacrymis acclamarent. Tantus denique factus est impetus et concursus procidentium et deosculantium viri Dei sacra vestigia, ut propemodum comprimeretur, donec tollentes eum fratres, et imponentes in naviculam, a terra modice subduxerunt. Cumque accedentes ad se principes, ut coeperat, pro pace rogaret, suspirantes dixerunt: Oportet nos libenter eum audire, quem, ut ipsi cernimus, Deus diligit et exaudit: et audito eo multa facere, pro quo tanta facit Deus in oculis nostris. Quibus ille, ut semper cautus erat competenter hujusmodi gloriam declinare. « Non propter me, *inquit*, sed propter vos facit.»

§ **7**. Simili quoque miraculo, et in simili opportunitate, ipsa etiam die Metensium animos Dominus inclinavit ad pacem. Ingressus enim sanctus Metensium civitatem, Episcopum simul populumque ad ea quae pacis erant vehementer urgebat. Graviter autem urebat eos vulnus acceptum, quibus enim valide satis rependere cogitaverant, secus, quam vellent, remittere cogebantur In ipsa hora oblata est ei mulier paralytica in civitate eadem. Cui manus imponens, et orans, dignatus est palliolum quoque proprium, quo utebatur ipse, super eam extendere, tenendum Episcopo tradere adstanti, et sub eodem velamine debilia tangere membra. Expleta autem oratione, et benedictione data, erexit illam: omnibusque mirantibus, per medium illorum incolumis ibat,

quam attulerant in grabato. In flumine quoque praedicto Mosella dum ob intolerabilem concurrentium multitudinem vir Dei naviculâ veheretur, unus ex his, qui curam desiderabant, caecus clamabat in litore, obsecrans ut duceretur ad eum. Cumque ille jam pertransiret, audiens homo navigantem post eum haud procul a litore piscatorem, diffibulatam protinus chlamydem, qua erat opertus, porrigens illi, rogat ut in naviculam reciperetur. Factum est: et ut pervenit ad sanctum, juxta fidei suae magnitudinem, magna velocitate sub manu ejus visu recepto, miratus clamabat se videre colles, videre homines, videre arbores et caetera universa.

§ 8. Paucis ab eodem loco milliaribus distat coenobium, quod sancti Benedicti nomine vocant: ubi puer claudus et a renibus infra, omni prorsus membrorum destitutus officio, solis ad movendum manibus utebatur et renibus, pedes emortuos simul cum tibiis post se trahens. Quem ex Burgundiae partibus pater advectum, ante annos quatuor ibi reliquerat, et extunc fratrum eleemosynis alebatur. Itaque cum beati viri sanctitatem et virtutes, quas Dominus operabatur in ipso, per omnem provinciam celebris fama vulgaret, impositum plaustro eumdem puerum, praedicti coenobii fratres adduxerunt ad eum, rogantes, ut solita pietate misero subveniret. Acquievit, imposuit manus, oravit, et eadem horâ sanum reddidit, libere stantem, libere gradientem. Denique sicut ab ejusdem loci Abbate nuper accepimus, usque hodie fratrum pecora idem puer incolumis sequitur et custodit: et si quis scire desiderat, Joannes est nomen ejus.

§ 9. Alter etiam claudus, in ejusdem monasterii vicinia degens, eodem tempore ad praedicti patris sancti benedictionem sanatus est, et gressum recepit. Sed et prope Leucorum urbem loco, cui nomen est Gundervilla, idem vir Dei foeminam caecam illuminavit sub oculis plurimorum, qui de tota confluxerant regione. Caeterum nimis difficile, aut omnimodis impossibile foret, itineris illius magnalia universa complecti: sed neque propositi nostri est, ejusmodi modo prosequi signa, et narrandis virtutum operibus operam dare. Hic enim viarum tuarum, pater dulcissime, finis beatus, et hic labor ultimus fuit. In hoc opere non minus utili quam difficili, nec minus desperatae quam necessariae pacis labores tuos gloriose complevit, qui magnifice semper honestavit te in laboribus tuis, et te in suo nomine, et nomen suum in te glorificant, Rex gloriae Dominus Deus tuus.

§ 10. Ut expleta Metensium reconciliatione, et provinciae illi pace reddita, pater sanctus ad monasterium rediit, gravi admodum jamjamque deficientis languore corporis occupatus, in tanta tamen suavitate et dulcedine spiritus quotidie propinquabat ad exitum, acsi portu navigans, paulatim vela deponeret. Evidenter quoque fratribus ajebat: « Haec sunt verba, quae loquebar ab vos, cum praeterita hyeme, aegrotarem, non vobis esse, quod

adhuc timeretis: aestate proxima imminere mihi credite hujus corporis dissolutionem. » At quam evidenter proprio didicimus experimento, quod de sanctis Apostolis Evangelia sacra testantur, quod dum suam eis praediceret Dominus passionem, erat verbum absconditum ab eis, et capere non valebant. Nimirum quod tam vehementer horrebat animus, minus facile persuadebatur ut crederet: praesertim cum et ipse compatiens filiis, ejusmodi verba supprimeret. Caeterum factis quodammodo clamans, Opera consummavi, quae dedit mihi Pater ut facerem, ac magis et magis actus omittere, affectus retrahere, et sacrorum funibus desideriorum sedula intentione praejactis, vicino jam litori haerere firmius, commodiusque applicare. Denique cum venerabilis antistes sedis Lingonicae Godefridus, de quibusdam eum solicitaret agendis, et minus apponere animum miraretur: « Ne mireris, inquit: ego enim jam non sum de hoc mundo. »

§ **11**. Videns autem pater sanctus, compassionis et misericordiae visceribus affluens, charissimos sibi fratres et filios miserabiliter admodum tabescentes et arescentes prae timore et expectatione jamjamque imminentis desolationis gravissimae et lamentabilis orbitatis, dulcissimis eos consolationibus refovebat: et monens eos in tuto divinae clementiae sinu spei fideique suae ancoram per inconvulsibilem charitatem firmius radicare, se quoque promittebat nec post mortem eis aliquando defuturum. Propensius autem, quam noster queat exprimere sermo, rogans obsecransque per multas lacrymas, timorem Dei et sacrae puritatis ac totius perfectionis amorem nostris immittere et imprimere animis conabatur. Sed et monebat, et cum lacrymis obtestabatur, ut si quid forte virtutis aut exemplo nobis commendasset, aut verbo, id aemularemur, id firmiter teneremus, et proficeremus in eo: aliis quidem verbis, sed eodem spiritu illud Apostolicum loquens: *Rogamus vos et obsecramus in Domino Jesu, ut quemadmodum accepistis a nobis, quomodo vos oporteat ambulare et placere Deo per omnia, sic et ambuletis, ut abundetis magis* (1. *Thess.* IV). Atque utinam tam efficaciter persuaserit, quam affectuose suasit.

§ **12**. Modum autem aegritudinis ejus si quis nosse desiderat, extat Epistola, quam ad amicum quemdam paucissimis diebus ante sacram a nobis profectionem suam ipse dictavit. Quam nimirum huic narrationi nostrae duximus inserendam, quod videlicet etsi aliena quoque de ipso, amplius tamen nos ipsius de se verba, delectent. « Suscepimus charitatem vestram in charitate, et non in voluptate. Quae enim voluptas, ubi totum sibi vendicat amaritudo? Nisi quod solum nihil comedere, utcumque delectabile est. Somnus recessit a me, ne vel beneficio sopiti sensus dolor unquam recedat. Defectus stomachi fere totum, quod patior, est. Frequenter in die et in nocte exigit confortari modico

admodum qualicumque liquore. Nam ad solidum omne inexorabiliter indignatur. Hoc parum, quod dignatur admittere, non sine gravi molestia sumit: sed timet graviorem, si sese vacuum omnino dimiserit. Quod si plusculum quid interdum admittere acquiescat, id gravissimum. Pedes et crura tumuerunt, quemadmodum hydropicis contingere solet. Et in his omnibus, ne quid lateat amicum, de statu amici solicitum, secundum interiorem hominem, ut minus sapiens dico, spiritus promptus est in carne infirma. Orate Salvatorem, qui non vult mortem peccatoris, ut tempestivum jam exitum non differat, sed custodiat. Curate munire votis calcaneum nudum meritis, ut is, qui insidiatur, invenire non possit, ubi figat dentem, et vulnus infligat. Haecipse dictavi, sic me habens, ut, per notam vobis manum, agnoscatis affectum » *.

§ **13**. Hoc exemplar Epistolae, quam, ut nos diximus, et ipsa quoque ejus verba declarant, pater sanctus exitu jam imminente dictavit. Ex cujus tenore posset nimirum diligens lector sacrum illius vel ex parte aliqua pectus agnoscere, quanta illi in ipsa sui ruina corporis tranquillitas mentis, serenitas animi, suavitas spiritus, quanta sub fiducia culmine radix humilitatis. Sed nostrum sub tam gravi articulo inconsolabilem luctum aliquatenus illi aestimari ac sibimet exhibere licebit, pallidasque, si pie senserit, turmas imaginabitur filiorum, exterminatas facies, vultus exangues. genas lacrymis sordentes, suspiria quoque pectorum ac singultus. Quis enim apud nos erat tumultus cogitationum, quod naufragium animorum, cum thesaurus tam amabilis raperetur a nobis, et praesentibus et cernentibus, quia nec spes esset retinendi, nec facultas aliqua commeandi? Pater erat, sed qualis pater, qui videbatur abire? Nobis quodammodo proprius, verius tamen toti mundo communis. Erat enim omnium et bonorum gloriatio, et malignantium metus: ut de eo non incongrue videretur esse psallendum: Videbunt recti et laetabuntur, et omnis iniquitas oppilabit os suum. Quo praesente, sanctitas omnis jucundabatur, praesumptio frenabatur, duritia compungebatur. Quo praesente, celebris quisque conventus velut quodam sole resplenduit: absente, caliginosus et quodammodo mutus apparuit. Quam devote, quam pie singulis nostrum et tunc hodieque clamandum, Pater mi, pater mi: currus Israël, et auriga ejus **. Tu fluctuantium portus, clypeus oppressorum, et, ut de seipso beatus Job loquitur, caeco fuisti oculus, et pes claudo. Tu perfectionis exemplar, virtutis forma, speculum sanctitatis. Tu gloria Israël, tu laetitia Jerusalem, tu deliciae tui seculi, et unicum tui temporis decus, oliva fructifera, vitis abundans, palma florida, cedrus multiplicata,

* Epist. ad Arnoldum Abb. Bonaevallis, ordine 310.
** Amantissimi discipuli ad admirandum patrem sanctum apostrophe, et pia de ejus obitu lamentatio.

platanus exaltata. Vas electionis et vas honoris in domo Dei: vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso, fide et sanctitate solidum, et variis charismatibus tamquam gemmis ornatum. Tu Ecclesiáe sanctae fortissima splendidissimaque columna, tu vehemens tuba Dei, tu dulcissimum Sancti Spiritus organum, pios oblectans, dèsides excitans, debiles portans. Cujus medicinalis manus et lingua, morbos utraque curabat, illa corporum, ista morum. Cujus erat simplex habitus, simplex vultus dulcis facies, gratiosus adspectus. Cujus denique vita fructuosa, cujus mors pretiosa: quia tibi quoque Christus vivere fuit, et mori lucrum. Quod si nobis alterum fortassis utilius, sed alterum multo melius tibi. Et quod tibi tam commodum, nobis, si pie sapimus, non potest non esse jucundum. Caeterum etsi pium est congaudere tibi, pater bone, qui in gaudium Domini tui feliciter introisti: non tamen impium super nosipsos flere, quos nimirum, abeunte te, sdlito gravius horror geminus circumsepsit, dum nobis est vita taedio, mors timori. Etsi pium congaudere tibi, qui beato transitu mortis, ad torrentem voluptatis, quem ardender sitiebas, accessisti: nostram tamen vicem dolere non impium, quibus et vivendi omnis pariter est sublata suavitas, et moriendi necdum collata securitas. Etsi pia tibi impenditur gratulatio, felix anima, quae in plenitudine lucis exultas: non tamen impia super nos assumitur lamentatio, qui relicti sumus: post mirificam, in qua hactenus exultavimus, claritatem, horrere magis tenebras subintrantes: post aurea, quae paulo ante vidimus, secula, gravius ferre hoc plane ferreum; quod successit. Sed reflectamus stylum ad ordinem narrationis, et paternum, quibus possumus, votis exitum prosequamur, exitum nobis lugubrem: nam illi potius triumphalem.

§ **11**. Ante patris hujus excessum accedentes ad eum filii, quos per Evangelium ipse genuerat, piissimum ejus animum lacrymabili supplicatione pulsabant, et haec atque hujusmodi loquebantur: Numquid non misereris huic monasterio pater? Numquid non compàteris nobis, quos tanto pietatis affectu maternis lactasti uberibus, paterna consolatione fovisti? Quomodo sic exponis labores tuos, quos in loco hoc laborasti? Quomodo tam dilectos hactenus filios sic relinquis? Tunc flens ipse cum flentibus, et columbinos in coelum oculos porrigens, ac mente tota Apostolicum illum spiritum concipiens, testabatur se esse coarctatum e duobus, et quid eligeret ignorantem, divinae totum arbitrio tribuere pietatis. Nam et hinc paterna illum urgebat charitas, filiorum votis annuere, ut maneret: et inde trahebat Christi desiderium, ut migraret. Cui tamen ab olim jam et altius radicata in pectore ejus humilitas persuaserat, ut ex intimo cordis affectu servum inutilem se esse diceret, et arborem sterilem reputaret, ex cujus vita nullus sibi fructus, nullus alteri cuiquam

proveniret. Nam et solitus erat in familiari collocutione fateri, vix credere se hominibus, quod sic eum sibi utilem crederent, ut dicebant. Sed nec parvum sese in suis super hujusmodi cogitationibus perhibebat aliquando sustinuisse conflictum, quod nec tam veraces homines fallere velle, nec tam prudentes falli posse verisimile videretur, cum alterutrum excusare non posset. Quem enim totus mirabatur orbis, solus ipse, quod erat mirabilius, non videbat, suae videlicet operationis opinionisve splendorem: sicut ille quondam vir simplex et rectus, nec solem cum fulgeret, nec lunam incedentem clare vidisse se memorabat.

§ **15**. Novissime cum exterioris habitaculi undique jam soluta compàgo, desideranti animae liberum praestaret egressum, magnus dies ille illuxit, quo perpetuus illi ortus est dies. Ad cujus exitum, vicini Episcopi cum Abbatum multitudine copiosa et fratrum fuerant congregati. Horâ autem diei pene tertia singularis lucerna suae generationis, sanctus ac verus Abbas Bernardus, a corpore mortis in terram viventium feliciter, Christo duce, migravit ex filiorum circumstantium et inter graves singultus ac lacrymas uberes utcumque psallentium choro, ad multorum, quos ipse praemiserat, coetus transiens laetabundos, ad sanctorum cuneos gratulantes, ad obvia agmina Angelorum. Felix anima, quam sic levabant excelsa suorum privilegia meritorum, quam sic pia filiorum prosequebantur inferiorum vota, sic quoque superiorum desideria sacra trahebant. Felix ille et vere serenus dies, quo plenus ei meridies Christus illuxit, dies cunctis diebus vitae suae tantis ab eo expectatus desideriis, expetitus suspiriis, frequentatus meditationibus, orationibus praemunitus. Felix transitus de labore ad refrigerium, de expectatione ad praemium, de agone ad bravìum, de morte ad vitam, de fide ad notitiam, de peregrinatione ad patriam, de mundo ad Patrem.

§ **16**. De quo etiam transitu ejus multa novimus apparuisse quammultis, et quidem non indigna relatu: sed difficile nimis, singula investigare: et scribere omnia, nimis longum. Nam et usque modo multifarie multisque modis paternus erga filios amor, vere etiam tunc, immo verius nunc vivens et vigens, crebris revelationibus eorum dignatur solari lacrymas, relevare moestitiam: ut quo ei dulcius congaudent, minus anxie doleant sibi. Si qua tamen ex his, nimis prolixam desiderantia narrationem, lector scire desiderat, proprio magis novissimoque capitulo credimus reservanda. Interim caetera prosequentes, quanta possumus violentiâ animos avertamus ab illo tam gravi gemitu et rugitu, quo nimirum grex miserabilis, pastore migrante, personuit. Parcamus paginae, et quantum possumus, stringamus oculos, palpebras complodamus adversus lacrymas illas, quibus in illo suae claritatis abscessu vallis nostra fluebat, Ecclesiae protinus universae calicem

sui propinatura moeroris, cui hactenus consueverat stillare dulcedinem, gaudia fundere, fluere consolationes.

§ 17. Dum fidelis minister et sacerdos Altissimi ingreditur in locum tabernaculi admirabilis, ad altare Dei, sacram ei et acceptabilem hostiam sui spiritus oblaturus, corpus etiam rite paratum et ornatum sacerdotalibus vestimentis, oratorio beatae Mariae Dei genitricis infertur. Plurima quoque nobilium et ignobilium de vicinis quibusque locis gemebunda protinus turba convenit, et vallem totam ploratus et ululatus multus implebat: amarius tamen pro foribus monasterii lamentabatur sexus miserabilior mulierum, quod accedentibus ad ejus vestigia viris, monastici Ordinis disciplina inexorabiliter eis etiam tunc negaret ingressum. Biduo mansit in medio gregis pastor extinctus, dum pristina illa gratia dulcissimi vultus nil minorata, sed aucta magis, omnium in se figeret oculos, animos traheret, sepeliret affectus. Crescebat autem supra modum ruens undique populi multitudo, et intolerabilis jam fiebat impetus concurrentium, ac desiderabiles tenentium pedes, osculantium manus, applicantium panes, balteos, nummos, et alia quaeque, servanda sibi pro benedictione, et variis necessitatibus profutura. Maxime tamen parati in diem tertium, solemnem per loca proxima praestolabantur reponendi sacri corporis ejus horam, copiosius undique conventuri. Nam et secunda die tantus circa meridiem populus fuerat congregatus, et tanto pietatis zelo stipati, undique sacrum corpus obsederant, ut nulla pene Episcopis reverentia, nulla fratribus haberetur. Unde veriti, ne quid simile, aut forte gravius accideret, die tertia praeoccupantes horam, et mane divina ex more sacrificia consummantes, sicut et biduum jam in celebratione Missarum et jugi fecerant melodia, purissimum illud balsamum vasculo commisere, in lapide reponentes lapidem pretiosum, optimam margaritam (*a*).

§ 18. Consummatis ergo feliciter vitae suae diebus, et annis circiter sexagintaquatuor expletis, dilectus Domini Bernardus, Claravallensis coenobii primus Abbas, aliorum quoque amplius quam centum sexaginta monasteriorum pater, tertiodecimo Calendas Septembris, inter filiorum manus obdormivit in Christo: sepultus est autem undecimo Calendas ejusdem mensis. Sed et pectori ejus ipso in tumulo capsula superposita est, in qua beati Thaddaei Apostoli reliquiae continentur, quas eodem anno ab Jerosolymis sibi missas, suo jusserat corpori superponi: eo utique

(*a*) S. Bernardi corpus religiosissime ab Claravallensibus custoditum sacrilegis furentium nefandi anni MDCCXCIII manibus strenue loci incolae eripuerunt, et occulte in proximum pagum *Ville-sous-la-Ferté* asportatum, ibi adhuc, quoad compertum nobis sit, quiescit; honorificentius sane collocandum. S. Doctoris capite ara maxima Cathedralis Trecensis ornatur. In Lingonensi item urbe aliqua venerabilium ejus ossium fragmenta habentur; nonnulla quoque in Hispania apud Escurialo; ossium jampridem particulis quibusdam per supplices deputatos, circa an. MDCXXV, Claramvallem missos, donari curaverat Genuensis civitas, quae S. Bernardum olim Archipraesulem expetitum, coelestem sibi Patronum delegerat.

fidei et devotionis intuitu, ut eidem Apostolo in die communis resurrectionis adhaereat. Prius tamen, quam sacratissimum illud corpus tumulo redderetur, unus e fratribus, qui ex multis annis caduco morbo graviter laboravit, plena fide opem flagitaturus accessit. Quem nunc usque superstitem novimus, et nihil unquam ex ea hora praedictae infelicitatis expertum.

§ **19**. Facta sunt haec eodem anno, quo beatus Papa noster Eugenius Tertius, ejusdem patris sancti in sancta conversatione filius, ab hac luce, vel magis ab hac caligine migravit ad lucem: cujus merita in ipsa, cui tam insigniter praefuit, Urbe miraculis pluribus illustrata coruscant, successore ejus Anastasio Romanae Ecclesiae praesidente: regnantibus autem in Romanorum Imperio Friderico illustri, in Francorum regno piissimo rege Ludovico, filio Ludovici: principatum Ecclesiae universae, ac totius creaturae visibilis et invisibilis monarchiam tenente Dei filio Jesu Christo, anno ab incarnatione sua millesimo centesimo quinquagesimotertio.

§ **20**. Jam de supra memoratis revelationibus pauca dicturi, ab eo sumamus initium, quod praedictum est anno septimo, antequam fieret. Erant duo fratres in monasterio, de sacra beati patris vita et felicibus actibus ejus colloquentes: quorum alter ab ineunte adolescentia educatus ibidem, ad alterum ait: Nosti, quot annis sit victurus hic beatissimus pater noster? Cui ille: Nescio, inquit. Et alter: Ego, ait, novi eum sex aut septem annos adhuc in carne victurum. Hoc autem unde sciret, minime jam scire possumus: quia nec tunc indicavit, et ante patrem sanctum ipse decessit. Porro alterius hodieque superstitis relatione hoc verbum nobis innotuit, qui tunc primum magis miratus est se audisse, quando, ut ab olim audierat, ita vidit. Talis vero ille est, de cujus testimonio nec nos ambigimus, nec cuilibet alteri, qui eum noverit, dubitandum credimus. Neque id solum, sed quod non minori dignum admiratione videtur, nomen quoque et personam successoris ipsius, indicante sibi eodem fratre, ex tunc innotuisse testatur. Manifeste enim eadem horâ frater ille praedixit, quia dominus Robertus, qui hodie Abbas est de Dunis, post hunc beatum patrem Abbas futurus est Claraevallis. Nam quod disjunctive sex aut septem annos victurum dicebat, ad hoc pertinuisse videtur, quod inventus sit terminus idem ultra sextum annum, intra septimum tamen.

§ **21**. Prope jam erat tempus, et festinabat sanctus pater ad metam. Infirmabatur enim, sicut in hujus libelli principio memoravimus, adeo ut illa infirmitate ipsius perfici virtus, jam imminere exitus videretur. Interea fratres institere supplicationibus et obsecrationibus, quibus poterant, apud Deum. Unde etiam sanctus ipse cognoscens, precibus eorum desiderium suum differri, cum aliquanto melius secundum corpus habere coepisset,

congregatis fratribus, haec eadem verba locutus est: « Quid tenetis miserum hominem? Fortiores estis, et invaluistis. Parcite, quaeso, parcite: sinite me abire. » Prius tamen cum in summo periculo et timore fratres omnes in orationibus humiliarent animas suas, uni eorum visio talis apparuit: Occurrebat cum multa exultatione viro Dei extra monasterii claustra innumerabilis multitudo. In qua processione solos quatuor praeeuntes idem frater, qui videbat, agnovit, magnum illum dilectorem ejus atque dilectum, cujus et ipse in libro quarto *de Consideratione* cum laude meminit, Gaufridum Episcopum Carnotensem: Humbertum quoque, qui Igniacensis coenobii fuerat primus Abbas, et duos ejus germanos, Guidonem scilicet et Gerardum. Exceptus itaque reverenter, et post osculum amica diu colloquia miscens pater beatus, cum his quatuor stabat, expectante seorsum multitudine caeterorum. Novissime salutantes eum praedicti viri, ex hoc sibi redeundum jam esse dicebant. Tum vero expalluit ille, et circumfusa sibi moestitiâ internum declarans animi dolorem, Quid ergo, ait, sine me vultis abire? Et illi: Non possumus adhuc tuo nostroque satisfacere desiderio, donec veniat tempus novorum. Dicebant autem tempus novorum, quo fruges novae colligerentur, sicut evidenter postmodum probavit eventus, dum in Augusto mense decessit. Mane ergo frater ille, cui hoc ostensum fuerat, consolatus est caeteros, velut jam imminentem patris obitum formidantes, et quod viderat et audierat, indicavit. Adhuc autem hyems erat.

§ **22**. Eodem tempore altera quoque visio, prioris confirmatio fuit, nisi quod evidentius jam utriusque completa veritas probat, quam evidenter in utraque, quod futurum erat, Dominus revelavit. Videbat enim frater quidam, et ecce parabat vir beatissimus ascendere Jerosolymam: jamque ipso in procinctu itineris erat. Ad quem venerabilis Odo, qui a primis fere annis strenue satis et laudabiliter conversatus in monasterio, absentium consueverat Praepositorum supplere vices, reverenter accedens, dicebat se praecessurum. Cujus visionis sic ostensa est veritas, ut praedictus vir Deo dignus, ad coelestem Jerusalem, ubi vera visio est pacis, parantem jam egredi, et paulo post secuturum patrem sanctum, felici functus legatione, praeiret.

§ **23**. Sed et Abbas quidam, satis ei et loco et habitatione vicinus, nec minus animo et affectione devotus, paucis diebus ante felicissimum patris hujus excessum, videbat eum pretiosissimis ornatum sacerdotalibus indumentis, et excellenti perfusum gloria, cum ingenti solemnitate ad altare deduci. Ad cujus introitum ecclesia magna, magnis exultans vocibus, exclamabat: Puer natus est nobis. Vere etenim ipse puer erat, mitis et humilis corde, et sicut parvulus accipiens regnum Dei: in cujus merito gratulabunda natali Angelica multitudo, et omnis pariter sanctorum Ecclesia, dum nobis videretur mori, sibi illum nasci, dum hic

consummaretur, ibi incipere, non tam sonoris vocibus, quam votis paribus concinens, exultabat. Si enim ad unius poenitentiam peccatoris, tota illa coelestis regio in laetitiam suscitatur: quaenam illi gaudia exhibuisse credenda est, per quem tanta gaudia receperat de tam multorum conversione peccatorum?

§. 24. Quis enim valeat aestimare, quantis in seculari habitu et conversatione manentibus, compluribus utriusque sexus ad alias transeuntibus congregationes, per hujus fidelis famuli ministerium dedit Dominus poenitentiam ad salutem? Aut quis numeret eos qui sub ejus cura in centum sexaginta monasteriis *, per Dei benignitatem ad poenitentiam sunt adducti? Nam et his solis, qui speciales ejus filii videbantur, praeter eos qui jam cursum vitae feliciter consummaverant, praeter eos qui per alia loca fuerant propagati, ea die, qua felicissimus pater ex Claravalle montem ascendere meruit clariorem, reliquit inhabitantes in ea septingentas septuaginta ferme animas, Domino servientes. Quid igitur mirum, si gratus curiae, si acceptus Regi, si exceptus cum laetitia et exultatione credatur, in quo gratia usqueadeo vacua non fuit, qui tam fideliter, tam efficaciter plus omnibus sui temporis et multarum retro generationum laboravit, qui talentum sibi traditum, tam copiose multiplicavit, tanta denique lucra retulit de negotio?

§ 25. Sane in monasterio praedicti illius Abbatis, qui sic natalem ejus praeviderat, ea nocte, quam nobiscum pater sanctus, mane profecturus, ultimam fecit, venerabili Praeposito ejus apparens, valefecit illi, et ait: Noveris, quia jam migro, nec ulterius hic morabor. Quod ut suo indicavit Abbati, accelerans Abbas, et Claravallem veniens, ipso die Abbatem sanctum, sicut praedixerat, reperit jam migrasse.

§ 26. Frater Wilhelmus de Monte Pessulano, cujus et supra fecimus mentionem, vir magnificus olim in seculo fuit, sed magnificentior in seculi fuga. Hic in monasterio Grandissylvae monachus factus, patrem sanctum devotissime visitavit. Rediturus autem, lacrymabiliter querebatur, quod non esset eum ultra visurus. Cui vir Dei: Ne timeas, ait: adhuc me sine dubio videbis. Hujus effectum promissionis devotissimus ille Wilhelmus expectans, ipsa nocte, cum beatus pater ex hac vita decessit, in monasterio Grandissylvae apparentem sibi videre meruit, et dicentem: Frater Wilhelme. Et ille: Ecce ego domine. Veni, inquit, mecum. Ibant igitur pariter, et ad montem quemdam altissimum pervenerunt. Interrogavit autem sanctus, an sciret, quo venisset. Ille vero se nescire professus est. Cui ipse: Ad radices, inquit, montis Libani venimus. Et nunc manebis hic: ego autem ascendam in montem. Interrogatus, qua de causa vellet ascendere: Discere volo, inquit. Miratus ille: Quid, inquit, vis discere pater, quem

* Nota Monasteriorum quae mirificus Abbas fundavit ingentem numerum.

nulli hodie in scientia credimus esse secundum? Ad quem sanctus: Nulla, ait, hic scientia, nulla veri cognitio: sursum scientiae plenitudo, sursum notitia veritatis. Et in hoc verbo dimittens eum, in montem altissimum subiit coram illo. Cumque intueretur euntem illum, expergefactus est, et protinus occurrit ei verbum illud, quod ad Joannem olim de coelo sonuit: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur* (*Apoc.* xiv). Ut ergo mane locutus est Abbati suo et fratribus, patrem sanctum ex hac vita migrasse dicebat. Et notantes diem, ac diligentius inquirentes, ut audierant, invenerunt. Euge pater sancte, qui ascensiones in corde disposuisti in valle lacrymarum, feliciter jam ascendisti de Claravalle in montem Libani, montem candidationis, plenitudinem lucis, celsitudinem claritatis. Innocens manibus et mundo corde, ascendisti in montem Domini, ad divitias salutis, ad thesauros sapientiae et scientiae pervenisti, ubi pure puram videas veritatem, ubi unus tibi cum omnibus sanctis magister est Christus, ubi omnes jam docibiles Dei. Trahe nos post te, quaesumus, et de monte excelso misericorditer respice vallem tuam. Adesto laborantibus, subveni periclitantibus, manum porrige ascendentibus. Dat fiduciam tua nobis ab olim experta, nec exinanita modo, sed amplius cumulata benignitas: quinetiam visio, quam subnectimus, ab eadem nostra praesumptione non discrepat.

§ **27**. Proxima nocte postquam sacrum corpus ejus sepulturae traditum fuerat, quantam adhuc pro filiis solicitudinem gereret pater sanctus, et quomodo suos, quos in mundo dilexerat, in finem quoque diligeret, evidenter ostendit: Apparens cuidam fratri in multa gloria, et fulgore magno vestis et vultus: et desiderantem tenere cito pertransiens, ajebat, quia pro quodam fratre simplici veni. Audierunt hoc fratres, et mirabantur: sed circa horam diei tertiam veritas comprobata est visionis. Defunctus est enim quidam laudabilis admodum simplicitatis frater, et sicut omnino credibile est, animam ejus tanto duce felicem, qui pro eo venire se dixerat, secum tulit. Paucis quoque expletis diebus, alteri cuidam fratri magnifice satis apparens, et arguens de suo nos doluisse decessu, post verba multae consolationis et promissionem felicitatis aeternae in sua perseverantibus obedientia et doctrina: Hoc etiam scito, ait, et dicito fratribus, cujusdam vere sancti corpus, cujus et ego vestem habeo, in oratorio esse sepultum. Dicebat autem Episcopum Malachiam. Ipsius enim tunicam, in qua sanctus ille feliciter obdormivit, ad Missarum sibi servaverat celebrationem, et moriturus, in ea sese jusserat sepeliri, sicut et sanctum illum in sua sepelierat veste. Quod tamen verbum et ipsi fratri, et compluribus aliis, usque ad visionem istam, prorsus erat ignotum.

§ **28**. Felix pontifex, cujus merita pater sanctus et vivens praedicaverat, et defunctus, felix charitas, quae in morte non excidit:

felix societas, quam nec illud divortium, caeteris tam crudele, diremit. Gloriosi siquidem Patres, quemadmodum in vita sua dilexerant se, ita et in morte non sunt separati. Nam et post dies circiter quadraginta, Abbas quidam ex majoris Britanniae insula, sacrae illius societatis virtutem feliciter experiri meruit in seipso. Qui eodem tempore cum caeteris coabbatibus suis ex more Cistercium petens, in Claravalle remanserat, gemino quodam desperabiliter occupatus incommodo, pleuritidis scilicet et febris quotidianae. Jamque eatenus longa vexatione defecerat, ut solum animae ejus exitum fratres, qui ei nunquam deerant, observarent. Cumque animum ejus angeret, non tam desiderium vitae praesentis, quam absentium desolatio filiorum, quod pèregre moreretur, obnixe petiit, ut ad tumulum sancti deportaretur Abbatis. Ubi cum orasset tota devotione qua potuit, beati quoque Episcopi Malachiae, in Aquilonari ipsius oratorii làtere positum, cogitavit visitare sepulcrum, auxilium flagitare: sed fatigationem veritus, et quasi jam securus de incolumitate, quod cogitaverat, non implevit. Die altera mane iterum fratres advocans, ut ad oratorium veniat, opem sibi postulat exhiberi. Causantibus illis (periculum siquidem verebantur), omnimodis, inquit, oportet, ut sancti Malachiae tumulum petam. Cum enim nocte praeterita vix tenuiter obdormissem expergefactus subito, audiebam vocem dicentem mihi: Sanatus jam ab altera aegritudine tua, si ab altera vis sanari, Episcopum pete. Fecerunt illi, ut ille voluit: et continuo factum est, ut dictum erat ad illum. Eodem die sanus factus, post paucissimos dies iter arripuit, et incolumis reversus est ad suos.

§ **29**. Tuum in hoc opere spiritum, tuam agnoscimus dulcissime pater zelum, tuam considerationem: tuum hoc opus, sic deferre collegae tuo, ut hunc quoque ei communicares honorem et amorem, cum quo feliciter apud Dominum gloriae gloriaris (*a*). Immo vero tui sunt haec omnia operis, tui muneris Deus noster. Tu enim replesti ab initio temporis terram praesentiâ tuae divinitatis, omnem aliquando repleturus gloriâ majestatis: cujus tamen partes interim quasdam et aeterno praeelecta loca consilio excellentius visitans, reples speciali gratiâ sanctitatis. Fac Domine

(*a*) Innumeris in vita patratis miraculis, immensa adeo signorum postuma accessit gloria, ut duodecimo ab obitu anno, scilicet MCLXV, ab Alexandro Pp. III in Sanctorum album relatus sit. Universae Ecclesiae Doctorem dixit Pius Pp. VIII.

MELLIFLUI cognomento insignitus ob profluentem e scriptis coelestem dulcedinem, huic ipsi prorsus singulariter ingenitae suavitati eloquentiae robur non defuit, cum Principes, Episcopos, Abbates, Magistratus, in suis 440 epistolis, obsecrare et increpare oporteret, et ipsum commonere Summ. Pontificem, ut praecipue in Libro *de Consideratione* ad Eugenium III. Ubique autem Bernardus, non solum doctrinâ admirandus apparet, universam propèmodum eruditionem complexus, sed elegantiâ nitet, dictionis floribus delectat, fluiditate allicit, lectorem sibi charitate devincit, dum efficacius quam alius quisquam, pietatis sensus excitat et fovet, atque dilectionis in Deum et divinam Matrem Mariam corda rore adspergit, igniculis inflammat. Latine pleraque scripsit: nonnulla in vulgare gallicum, ad rudium inter monachos commoditatem, ipsemet vertisse dicitur. Serie Operum texenda abstinemus, cum notissima sit; egregium horum exemplar, clariss. Mabillonio curante, prodiit paullo post med. et sub fin. saec. XVII; vide recusam diligenter collectionem apud *Migne*. Novissime Victor Palmé, Paris. Typogr. meritissimus, edidit voluminibus V in-8 gallice reddita S. Doctoris Claraevallensis Opera omnia.

spiritali semper abundare frumento Vallem, quam ut faceres tam re quam nomine clariorem, dignatus es tam eximiae claritatis sideribus illustrare duobus. Custodi domum, in qua tibi geminum hoc tam pretiosum depositum custoditur. Fiat nobis denique juxta verbum tuum, ut ubi est thesaurus tuus, ibi sit et cor tuum: ibi gratia, et misericordia, et respectus assiduae pietatis super omnes, ibidem in tuo nomine congregatos, quod est super omne nomen, sicut et tu super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

S. JOANNAE FRANCISCAE

DE CHANTAL VIDUAE

ORD. SANCTIMON. VISITATIONIS FUNDATRICIS

VITA

EX BULLA CANONIZATIONIS PER CLEM. PP. XIII CELEBR. ANNO MDCCLXVII

Ob. anno 1641 — E Burgund.

§ 1. Fortitudo et decor indumentum militantis Ecclesiae, admirabili sane divinae providentiae consilio, quemadmodum se prodidit in Juditha, in Debora, in matre septem Machabaeorum, et si quae aliae extiterunt similes harum, quae foemineae cogitationi masculinum animum inseruerunt; ita et post Christi Salvatoris adventum elùcet maxime, non modo in iis foeminis, quae pro christiana Religione per tyrannos et carnifices mactari meruerunt, sed in illis etiam, quae ipsae se, perfecta sui rerumque omnium abdicatione, vivas hostias in odorem suavitatis immolaverunt. Hoc pacto nimirum, et omnipotentis Dei gratiae virtus, per ea quae ignobilia atque infirma sunt mundi, splendidissime apparet, et catholicae Ecclesiae, in qua unica saluti spes est, sanctitudo et veritas argumentis minime obscuris pulcherrime confirmatur. Atque in hac profecto illustrium, ac fortium foeminarum classe collocandam vel in primis esse beatam Joannam Franciscam Fremiot de Chantal singularia illius strenue gesta declarant. Illa enim materni veluti affectus immemor, ut in Christo Jesu, cujus adorandum nomen candente ferro pectori impresserat, totam esse dicaret, per filium, quem unice diligebat, in ostio domus strato corpusculo haerentem ad electum sibi coelestem sponsum pergere non dubitavit, et voto se arduo ac perdifficili obstrinxit, ut ageret ea semper quae perfectiora esse intelligeret. Quae quidem, atque alia id genus in subjecta ipsius vitae compendiaria descriptione recognoscere quivis facile poterit,

tum ad Dei omnipotentis laudem et gloriam, tum ad imitationem tam eximiae consummataeque virtutis.

§ 2. E clarissimis parentibus, Divione (*Dijon*) in Burgundia, Joanna Francisca Fremiot de Chantal ortum habuit. Piae sanctaeque educationis fructum tulit, quem debuit, puellae indoles ad virtutem nata. Catholicae religionis jam inde a teneris annis tanto erat incensa studio, ut quintum aetatis annum nondum excedens, haereticum quemdam, adversus veritatem corporis Christi in eucharistia cavillantem, sapienter atque animose redarguens pudore suffunderet. Tentata dolosis artibus a vaferrima, quae domi erat, muliere, innocentiam non sine peculiari ope Deiparae Virginis, quam defunctae Genitricis loco matrem delegerat, incontaminatam servavit. Aliud quoque gravius fortasse periculum, ejusdem B. Virginis auxilio, evasit incolumis. Quum enim de connubio illius ageretur cum equite nobili sane atque opulento, Deum Joanna Francisca per matrem ejus sanctissimam consulens, calviniana illum, tametsi dissimulata, haeresi infectum, Deo illustrante, cognovit; quo illa periculo ita commota est, ut vel recordationem illius refugeret animus ac perhorresceret. A sorore, apud quam aliquandiu fuerat, patri reddita, ita se illi obsequentem, docilem, suavem, morigeram praebuit, ut nihil supra. Nihil in ea quod delicias, quod luxum, quod levitatem animi redolèret. Pietas in Deum ac Deiparam eximia, summum precandi studium, misericordia in pauperes singularis. Voluntati suae, qua libentius ad vitam coelibem ferebatur, paternam praeponens, nobilissimo viro in temporalibus Domino de Chantal nuptui se dari non recusavit. Praeclarae illae, quas ad matrimonium attulerat, virtutes magis magisque in aliorum quoque utilitatem redundarunt. Clementer enim familiam regere, filios sancte educare, virum ad pietatis suae imitationem adducere, invisere aegros, egentibus subvenire, subditis opitulari, Deo et sibi vacare, haec illius erat vitae ratio laboriosa semper, numquam otiosa. Cujus quidem solicitudinis fructus erat summa in domo pax, summa tranquillitas.

§ 3. Sed adversae res inciderunt, quibus tam praeclara ista in secundis virtus longe splendidior effulsit. Vulnerato enim inter venandum, et paullo post extincto viro, quem carum in primis habebat, casum quidem acerbissimum dolenter tulit, sed in eo consilium Dei, qui totam sibi deposceret, animo reputans, sanctissimae illius voluntati acquievit, ac praeterea ad aram beatissimae Virginis, Deo, meliori utique sponso, votum nuncupans perpetuae castitatis, se obstrinxit. Illi autem, qui viro ipsius, tametsi imprùdens, lethale vulnus inflixerat, non modo veniam libenter indulsit, sed in argumentum etiam peculiaris benevolentiae illius filium e sacro fonte suscepit. Qua quidem in re, aequissimo virtutum aestimatore S. Francisco Salesio teste, heroicae

perfectionis exemplum edidit plane admirandum. Quum autem perfectius adhuc atque excellentius meditaretur vitae genus, rei familiaris sarcinâ magna ex parte deposita, mundi muliebris quidquid erat pretiosum, partim in levàmen pauperum, partim in ornatum templorum convertit. Ad redigendum in servitutem corpus, jejunia, cilicia, vigilias adhibet. Tempus omne religionis inter ac misericordiae officia partitur. Demissionis ac patientiae neque illi occasio, neque occasioni ipsa defuit. Dici vix potest, quot quantasque ab ancilla injurias pertulerit. Summa erat prorsus ac pene incredibilis in altera contumacia, in altera mansuetudo. Novis inter haec oblatis a patre nuptiis constantissime recusatis, ut propositum, quo totam se Deo mancipaverat, magis magisque firmaret, pulcherrimo quidem, sed asperrimo invento, adorabile Jesu nomen candente ferro pectori impressit.

§ 4. Tam strenue in suscepto evangelicae perfectionis itinere progredienti datus est tandem, quem diuturnis a Deo precibus expetiverat, sapientissimus item et sanctissimus conscientiae moderator, sanctus Franciscus Salesius, quem ut primum aspexit, mutuo sese agnoverunt, quum antea de facie non nossent. Probante itaque tanto magistro, votum illud maxime arduum edidit, semper id exequendi, quod perfectius atque acceptius Deo esse intelligeret. Neque vero minus firma opus erat fortitudine animi, ut ea perficeret quae de novi Ordinis fundatione a Salesii magisterio didicerat. Multae enim et graves superandae fuerunt difficultates: quas inter fortasse illa maxima, quod quum filius strato per januam corpore intercludere aditum matri tentasset, ne Annecium profectura, quo divinitus vocabatur, domo pedem efferret, strenua mulier recogitans forte illud Hieronymi: per calcatum perge patrem: super filium transiit, quem eximie charum habebat. Quid autem incensa charitas possit efficere statim apparuit. Salesio enim velut architecto prima jecit fundamenta Ordinis sanctimonialium a Visitatione Beatae Mariae Virginis nuncupati, quem, obnitente frustra daemonum et perversorum hominum fraude, tametsi non sine magnis exantlatis laboribus, multis ac diversis in locis ita propagavit, ut quatuor supra octoginta monasteria ipsius operâ et studio fundata numerarentur.

§ 5. Hujus autem Ordinis institutio, tametsi nihil asperum, nihil austerum praeseferat, dum tamen voluntati, atque humanis affectionibus nihil quidquam, quod libitum fuerit, indulget, rerumque omnium abdicationem, et omnimodam sui abnegationem fortiter simul et suaviter praecipit; ad perfectionem summam, quemadmodum, Deo incrementum dante, ad hanc usque diem non sine animi nostri jucunditate conspicimus, mira quadam ratione perducit. Jussu praeterea Episcoporum alia non sui Ordinis monasteria visitans, labentem in iis disciplinam restituit. Ubi autem praesens voce non poterat, per literas, quae extant bene

multae, sacris potissimum virginibus praesto erat. Mors deinde consanguineorum, in iisque filii dulcissimi, sed Francisci Salesii potissimum, a cujus nutu consiliisque pendebat, virilem illius animum adeo non fregit, ut nihilo secius quam antea ardua quaeque adoriri ac perficere conaretur. Quibus rebus in eam sapientiae et sanctitatis opinionem apud omnes venit, ut ex ordine quovis, etiam episcopali, Joannae Franciscae consilia expeterent principes viri, ac reges illius se precibus commendarent, et sanctus ipse Vincentius de Paulo instituti sui leges eidem examinandas et corrigendas traderet.

§ 6. Tam excellens virtus, quae quamvis per tot praeclare gesta sese prodiderat, majus tamen aliquid, quam quod exterius patebat, latère intus indicabat (ita quidem, ut Salesio ipsi optimo rerum aestimatori admirationi esset) ad eum perfectionis apicem pervenerat, ut matura jam coelo esset. Itaque quum famula Dei Parisiis rediens, quo jussu Episcopi Gebennensis, ab Anna Austriaca expetita, sese contulerat, Molini (*Moulins*) in morbum incidit, e quo instare sibi supremam diem intelligens sacramenta Ecclesiae pie sancteque suscepit. Epistolam mox dedit ad omnes sui Ordinis alumnas, charitatis et sapientiae plenam. Cunctis demum praesentibus, absentibus, futuris etiam Instituti sui monialibus a Deo fausta omnia precata, fervidos inter fidei, spei, charitatis actus, ad amplexum Sponsi sui coelestis, quem unice semper dilexerat, feliciter convolavit, idibus Decembris anni MDCXLI. Eximiam Joannae Franciscae gloriam declaravit visus a S. Vincentio de Paulo splendescens globus alteri mox adjunctus splendidiori, atque alius demum longe supra quam dici potest lucidissimus, qui utrumque sibi commixtum excepit. Intellexit enim superno lumine perfusus vir Dei, in primo illo globo Joannam Franciscam, in altero S. Franciscum Salesium, in tertio vero Deum ipsum, qui lucem inhabitat inaccessibilem, designari.

§ 7. En igitur sapientissimo Dei consilio in una S. Joanna Francisca non uni dumtaxat mulierum coetui, sed cujusvis illarum conditioni, ac numeris omnibus absolutum, exemplar. Habent hic virgines, habent nuptae, habent viduae, habent sacrae Deo Moniales quod admirentur, quod imitentur. Illa enim virginitatis custos integerrima, si nuptiis consensit, non suae quae illis adversabatur, sed paternae obsecuta est voluntati. In matrimonio non filios modo ad imitationem pietatis suae, sed virum etiam adducere sèdulo studuit. Vidua porro, sanctius vitae genus aggressa, instituendo a se Ordini egregio prolusit. Ubi vero, ad altiora vocanti se, Deo alacriter paruit, fundatis operâ sua monasteriis tam multis, ac fundandis in posterum non tam optimis ab se constitutis legibus, quam pulcherrimis virtutum omnium operibus ac monumentis, arduum simul et suave ad evangelicam perfectionem iter ostendit atque explanavit.

MARTYRIUM

S. PRIVATI EPISC. GAVALITANI

UT HABETUR IN ANTIQUIS MSS. CODICIBUS: CUI FIDEM CONCILIAT S. GREGORIUS TURONENSIS, *lib. 1, de Hist. Franc., cap. 30, 32 etc.* STYLUM HINCINDE NONNIHIL ELIMAVIMUS.

Pass. post med. saec. III.

§ 1. Valeriano et Gallieno Imperatoribus, Romanae reipublicae praesidentibus, saeva in Christianos persecutio mota est, adeo ut innumeris illorum edictis compulsi judices, cum officio ac militari manu certatim ubique discurrentes, captos Dei cultores custodiis manciparent, et ad judicia pertractos, verberibus agerent, bestiis lacerandos objicerent, ignibus torrèrent, et diversis tormentorum generibus excruciarent: ut posset etiam ab iis mortis remedium desiderari, quos constabat gratulabundos torqueri. Ea tempestate, Romae Cornelius, Cyprianus Carthagine, summi antistites, pro Christi nomine, glorioso martyrio coronati sunt. Unde factum est, ut tanta crudelitate provocata Domini indignatio, tandem sese declararet. Nam cum per id tempus Romani Imperii status, pacatis hostibus, incolumis haberetur, repente omnes pene barbarae nationes, e suis sedibus erumpentes, adversus rempublicam quasi conjunctis animis arma tulere: Orientemque et Occidentem vastantes, urbes everterunt, populos trucidarunt, omnia diripuerunt, et terras in quasdam horrendas redegere solitudines.

§ 2. E quibus tum Alemanni, transmisso Rheno, Gallias petierunt, non tam virtute, quam numero, praevalidi: quos Regem Chrocum illo tempore habuisse confirmat antiquitas. Illi igitur multitudine innumerabili, cum instar locustarum non solum per Gallias pervagarentur, sed etiam obvia quaeque protererent, ut hodieque magnarum urbium ruinae testantur, in Gabalitanae * regionis excidium animos atque arma converterunt. Quod cum loci incolae comperissent, in montem Gredonensem pro rei necessitate confugiunt, expetentes praesidium montis excelsi, quem eatenus non cura et ars munierat, sed natura: adeo ut ad ejus loci tutelam etiam peregrini populi concurrentes, intolerandam hostium saevitiam se evasisse gratularentur. Ei vero regioni sive Ecclesiae tum praeerat sanctus Privatus Episcopus, sedem habens in viculo Mimatensi (*Mende*), quod qui ante eum Episcopi illic fuerant, eo loco et commorati et sepulti essent. Is autem sanctus

* In australi Gallia (*Gévaudan*) cujus prisca civitas Aderitum fuit, postea Gàbali, hod. *Javoux*.

vir tum religionis studio fervens, tum de quiete solicitus, in ejus montis supercilio, quod illi viculo supereminet, cryptam sibi grandi studio et eleganti opere confecit, in qua perpetuo manens, nunquam inde prodiit, nisi cum ad agenda pro more solemnia egrederetur. Cum se ergo jam dictae urbis homines in Gredonensis (*Grèzes*) montis munitione inclusissent, sanctum Privatum Episcopum, in ejus, quam diximus, cryptae receptaculo, hostilis furor reperit: in qua ille degens, licet Gredonensibus corpore non adesset, oratione tamen non defuit. Nam quos praesentiâ sua consolari non poterat, spiritu confovebat.

§ 3. Interea Barbari regionem omnem populabundi pervagantur, et tandem ad Gredonensem locum confluunt, non solum in eo indigenas, sed etiam exteros populos obsessuri. Cum autem permultos primarios viros ex aliis regionibus, eo se conferentes, eàdem obsidione premerent, non solum omnem sibi expugnationis spem, sed etiam oppugnandi aditum, praeclusere. Itaque incerti et plane desperabundi, feroces animos adhibuerunt, ut quos magno suo malo vallaverant, diuturno tempore clausos tenerent: et qui vi expugnari non possent, vel fame compellente vincerentur. Dum autem in hac intentione persistunt, fama ad eos perfertur, Episcopum regionis ejus non esse cum obsessis, sed in receptaculo, quod pacis tempore sibi fecisset, commorari. Eo comperto, mox ad rapiendum illum hostes advolant, ea vel maxime spe, quod si ille veniret in manus ipsorum, idque obsessi cognoscerent, continuo eorum animi frangerentur, atque ad eam conditionem sponte descenderent, qua suum viderent antistitem teneri. Eunt ergo confestim ad cryptam, deponuntque sanctum virum in collem, qui erat inter montem et ecclesiam, in quo quoddam est propugnaculum, cui Tutoris nomen vetustus conditor imposuit. Et cum ibi, ut barbarorum habet vel necessitas, vel consuetudo, per interpretem sanctus vir compellaretur, disceretque ea causâ se perniciter captum, ut suorum animos ad deditionem persuasione sua permoveat, plebemque et Dei et loci beneficio tutam, ad spontaneam captivitatem ipse captivus adducat: respondit se hoc nequaquam facturum, affirmans nec sacerdotem par esse tale suae plebi praebere consilium, nec populum, loco tutissimo commorantem, deditioni animos accomodaturum: satiusque fore, in quaevis ipsum discrimina conjici, quam ad tale facinus praebere consensum.

§ 4. Eo responso barbari commoti, statim eum fustibus caedunt, multisque actum verberibus, ad vicum usque perducunt, sibi persuasum habentes, eum vel post supplicia sententiam mutaturum. At ille in eàdem voce persistens, hoc solum addidit, potuisse illis semel dicta sufficere, si qua prudentiâ vel humanitate essent praediti: sibi vero, quod ab ipso poscerent, minime licere. Tum illi majori indignatione accensi, quippe rationis

expertes, ad multo atrociora prosiliunt, tantae sanctitatis virum ad immolandum idolis compellentes: ut qui civium suorum male suadendo hostis esse nollet, vel animae suae inimicus efficeretur. Itaque funesta sacrificia componunt, utque ea offerat, multis intentatis minis urgent, ajuntque eum aut ipsorum immolare idolis, aut tormentis confici oportere. Sanctus Episcopus sine cunctatione respondet: «Miror vos qualemcumque antistitem ad tam execranda compellere. Si enim ulla vobis inesset humana providentia, posset apud vos absque mea assertione constare, multo esse rectius, loci mei hominem quemlibet etiam atrocissimae mortis subire cruciatus, quam plebem sibi creditam prodere, et dum ipse perit, illi perditionis auctorem existere.»

§ 5. His auditis, illi quamvis barbari, tamen moderationem utcunque fingentes, respondent: Num te ad illicita et solis barbaris usitata compellimus? An non et Imperatores vestri, et eorum judices idola colunt, et Christianos omnes sacrificare compellunt? Sanctus Episcopus dixit: « Tametsi gravissimum id est, tamen agnosco vera esse quae dicitis. Perspicua enim sunt Romanorum principum in gentili profanatione non tam peccata, quam crimina. Quod nisi ita esset, ad concutiendam et vexandam eorum Rempublicam non tantae existerent barbararum nationum vires. Quicquid enim in perniciem nostram vos geritis, non a virtute vestra, sed nostrorum Imperatorum falsa religione, id proficiscitur. Sed est tamen Dei nostri, quem vos penitus ignoratis, ea virtus et potentia, ut temporis momento et principes, quos nobis objicitis, liberare possit ab errore, et idola vestra prosternere, et nobis, quos praesentium afflictionum verberibus castigatis, solita benignitate opitulari. Ego vero spe bonorum aeternorum, quaecumque mihi tormenta intuleritis, plane contemno.»

§ 6. Mox barbari immaniora proferentes supplicia : Aut sacrifica, inquiunt, sine mora, aut variis tormentorum generibus te noveris interficiendum, et in exemplum caeterorum, nova et execrabili morte periturum. At sanctus Episcopus ex Dei munere praesentem animum ad omnia toleranda afferens: « Adhibete, inquit, cruciatus omnes, et finem mihi vitae imponite. Ego in nomine Dei mei aliud, quam sum, esse non possum. Melius mihi est, praesentes ferre poenas, quam vobis et daemonibus vestris stultissime serviendo, aeternos gehennae experiri cruciatus.» Haec et id genus alia illo dicente, perinde acsi tum primum inciperent, atrociter in eum barbari saeviunt, acrioribusque flagris, ardentioribus flammis, et novis poenarum vulneribus adeo eum excruciant, ut exanimis putaretur. Eo ergo relicto, cum se nihil proficere cernerent, ob id tantum ad Gredonensem locum, unde profecti fuerant, se retulerunt, ut ab inclusis pacem postularent.

§ 7. Ita ergo mutata rerum vice, obsessi praestant, quod rogare debuerant: ut illos potius crederes obsidione liberatos, qui

datis multis muneribus, pacem et commercia ab obsessis impetrarunt. Id vero quis dubitet sancti praesulis et confessoris meritis Deum praestitisse, ut mox ab ejus passione hostes omnes ab obsidione discederent? Plebs vero egrediendi tandem libertate potita, ilico ad Episcopum et confessorem gratulabunda accurrit, aliique ejus genibus advolvuntur, alii suo ore ejus sacro corpori inflicta lingunt vulnera, denique ab omnibus in domo Domini pro tantae miserationis beneficio in commune gratiae aguntur. Beatus vero confessor aliquandiu postea mansit in corpore: at tamen illis cruciamentis quassatus, non multo post e seculo excedens, ad gloriam et sedem ipsi debitam commigravit. Et quia per id tempus, ut diximus, adversus Christianos ubique fervebat persecutio, et tanta erat persecutorum rabies, ut nec sanctorum cineribus parcerent, quos injustissime puniebant, assistente sancto antistite suo, salubriori ejus consilio usi, sepulturae ejus cryptam in loco subterraneo effecerunt, in eaque sanctum corpus ejus cum summa veneratione condiderunt: ubi Dominus Deus noster virtutum suarum beneficia pene quotidie, sancti martyris sui suffragantibus meritis, exhibere dignatur.

DE S. SYMPHORIANO MARTYRE

EX ANTIQUIS MSS. EXEMPLARIBUS. CONSENTIUNT VETUSTISSIMA MARTYROLOGIA: ET MEMINIT HISTORIAE HUJUS GREGORIUS TURONENSIS, *de Gloria Confessorum*, *cap. 77*. STYLUM F. LAURENTIUS SURIUS PASSIM NONNIHIL EXPOLIVIT.

Passus circa 179. — Nat. Gallus.

§ 1. Aureliano * principe adversus Christianum nomen persecutionis diram procellam excitante, et ad abolendam Catholicae legis religionem, imperii sui decreta convertente, Augustodùni (*Autun*) erat Symphorianus, Fausti nobilis viri filius, Christiana familiâ ortus, literis et moribus probe institutus, ita ut primae aetatis florentes annos, senum mores et gravitatem prae se ferens, immaculatae mentis sinceritate superaret. Is itaque cum pueritiae et adolescentiae metis praetergressis, ad virilis aetatis robur pervenisset, tantam virtutum suarum omnibus bonis spem fecit, ut eum boni omnes jam cum supernis virtutibus meritorum consortium habere putarent, idque non sine admiratione statuerent. Illustrabat enim eum coelestis sapientiae spiritalibus gemmis ornata simplicitas, et ipse justum vitae tramitem tenens, felicis

* *Aurelio* (Marco) legendum monet Ruinartius qui haec, alius licet lectionis, Acta inter *Sincera* recensuit. Juxta hanc correctionem, martyrii aetatem praenotavimus.

gubernaculi moderatione servatus, male blandientis mundi naufragia vitavit. Per id tempus Heduorum civitas Augustodunum, antiquae nobilitatis titulis et sacrilegae religionis referta caeremoniis, errorique serviens, diversis gloriabatur idolorum templis, multoque vanae superstitionis tenebatur amore: inprimis autem Berecynthiae, Apollinis, et Dianae cultum studio propensiori complectebatur.

§ 2. Convenerat tum ad Berecynthiae matris daemonum profanam solemnitatem multa populi frequentia. Porro Heraclius consularis id temporis in ea urbe residebat, ad perquirendos discutiendosque Christianos cumprimis sagax et curiosus. Adfuit et Symphorianus, et cum nollet statuam Berecynthiae, quae carpento vehebatur, agminibus stipata populorum, per contemptum adorare, publicae seditionis praetextu comprehensus tenetur, et Heraclio consulari offertur. Is vero pro tribunali sedens, ait ad eum: Nomen tuum conditionemque edicito. Ille respondit: Symphorianus dicor, Christianus sum. Judex dicit: Christianus es? Nos igitur, ut video, latuisti. Nobis hujus nominis professio non magni momenti videtur. Sed cur deae matris effigiem, profana abusione despectam, adorare noluisti? Symphorianus respondit: « Paulo ante jam dixi, Christianus sum. Deum vivum adoro, qui regnat in coelis. Simulacrum vero daemonis non solum non adoro, verumetiam, si permittis mihi, malleis illud mea auctoritate comminuam.» Judex ait: Iste non solum sacrilegus, sed etiam rebellis conatur existere. An hujus loci civis sit, dicat Officium. Dictum est ab Officio: Hinc est: et quidem ex nobili familia. Judex ait: Applaudis tibi Symphoriane gloriosa indole, et haec fama coepit tibi sub ambiguo mendacium persuadere. Et forsitan ignoras, quid Principum nostrorum decreta sanxerint. Ea ergo ab Officio recitentur. Lectum est ab Officio:

§ 3. Aurelianus (*Aurelius*) Imperator administris et rectoribus suis: Comperimus, ab his qui se nostris temporibus Christianos dicunt, legum praecepta violari. Hos ergo comprehensos, nisi diis nostris sacrificaverint, diversis poenis subdite: ut habeat et districtio prolata justitiam, et in resecandis criminibus ultio terminata jam finem. Lectis Imperatoriis edictis, judex ait: Quid ad haec Symphoriane dicis? Num possumus nos Principum decreta convellere? Duplex tibi crimen intenditur: Vidèris et deorum contemptu sacrilegus, et legum abusione protervus et contumax. Sed nisi jussis obtemperaveris, haec tuo sanguine diluentur. Sanctus Symphorianus respondit: « Nunquam ego hanc statuam aliud, quam diabolicae persuasionis infaustum simulacrum, et publicae perditionis execrandum daemonem putabo. In chaos tartareum proclivi semitâ prolabitur, quisquis Christianus, damnatis prioribus passionibus, ad mala deterioris vitae conversus, retro respicit: statimque dèvio gradu jactatus, et parati muneris gratiâ

destitutus, antiqui hostis retibus patet. Deus vero noster, ut novit remunerare recte facta, ita novit etiam punire peccata. Nomini suo obedientes vivificat, rebelles interficit. In ejus ergo confessione firma animi stabilitate duranti, longe mihi praestabilius est sempiterni Regis tenere portum, quam in mortiferum saevientis diaboli naufragium conjici.»

§ 4. Ubi sensit Judex, sanctum Symphorianum dictis suis minime parère, jussit eum caedi a lictoribus, et inde carceri mancipari. Postea ad certum diem rursus eum jubet sisti coram se. Producitur ergo e tenebris filius lucis : ex illo feralis ergastuli latibulo, cum aeterno Rege semper victurus. Acriores nexus liventium lacertorum, macie cutis attenuata laxaverat : dumque animum suum ad coelestia contemplanda gaudia sustolleret, inter beata supplicia non minus fuit consumpsisse sanguinem, quam fudisse. Ait ad eum Judex : Quanto rectius faceres Symphoriane, si immortalibus diis servientem, ex aerario publico muneratum te praeclarae militiae splendor eveheret. Si ergo hodie venerandum deae matris simulacrum prostratus adorare vis, Apollinis quoque et Dianae sublimium numinum te cultorem venerabundum declarare, thure redolentia jubebo altaria sertis redimiri, et incensi odoribus sacrificia digna persolvi. Symphorianus respondit : « Non debet Judex, cui Reipublicae cura demandata est, ineptis et frivolis uti sermonibus. Quod si periculosum est, ad animae profectum non quotidie aliquid adjicere : quanti periculi est, animae salute posthabita, scopulis criminum naufragio urgente illìdi ? » Judex ait : Sacrifica diis, ut possis palatii honoribus perfrui. Symphorianus respondit : «Judex tribunal suum polluit, qui gladiis legum publicitus latrocinatur : animaeque suae perpetuae calamitatis mortem affert: et vita ejus perennis opprobrii maledictis proscinditur. Nos vitam, quam Christo soluturi sumus ex debito, quidni ex voto solvamus ? Sera poenitudo est, ad sui judicis timuisse conspectum. Munera vestra, fucati mellis permixta dulcedine, male credulis mentibus venena parturiunt. At nostrae opes et divitiae semper in Christo sunt; quas nulla unquam vetustas, nulla temporis diuturnitas corrumpit. Cupiditas vestra, etiam omnia habendo, nil possidet : quandoquidem diabolicis obnoxia laqueis, infelicis lucri perpetuis uritur aestibus. Nobis vero nihil in hoc mundo aufert humanae fragilitatis lapsura conditio. Gaudia vestra, instar vitri ad solis splendorem crepantis, dissiliunt. Quicquid finis interimit, casus involvit, et cum perenni mundi vertigine rapax tempus obducit. Solus Deus noster beatitudinem vendicat sibi. Ejus gloriae exordium, cum non fuerit illius conscia, rerum nescit antiquitas : ejus quoque terminum, qui nunquam futurus est, scire non potest series inveterata seculorum. »

§ 5. Judex ait : Nimium te diu Symphoriane, de Christi nescio cujus magnitudine et majestate inaniter disputantem, patientiae

meae tenore sustinui : sed nisi deae matri sacrificaveris, hodie te poenis omnibus excruciatum, capitali sententiae subjiciam. Symphorianus dixit : « Ego Deum omnipotentem et vivum timeo, et illi uni servio. Tu corpus meum ad tempus habes in tua potestate, animam non habes. » Haec sancto Symphoriano prosequente, judex furore percitus ait : Symphorianus publici criminis reus, qui diis nostris sacrificare detrectans, sacrilegio se obstrinxit, sacris etiam aris nefariis vocibus injuriam irrogavit, gladio ultore feriatur : ut dum crimina funesta coërcentur, deorum pariter et legum vindicetur injuria. Ea prolata sententiâ, cum vir beatus duceretur ad mortem, Christi victima futurus, venerabilis mater ejus de muro sedula illum voce et oratione ita exhortabatur: « Nate, nate Symphoriane, memento Dei vivi. Concipe fili, concipe animi constantiam. Timere non possumus mortem, quae citra dubium perducit ad vitam. Sursum, fili, erecto corde, adspice illum, qui regnat in coelis. Hodie tibi, nate, vita non tollitur, sed mutatur in melius. Et quamvis angustus collis et iter durum atque scrupulosum aerumnas et afflictiones adferat : at tamen haec via est, in qua percussorem tuum prostratus interficis. Facessat igitur metus omnis tormentorum, quando brevissimo vitae curriculo propinqua meta finem imponit. Si hodie perduraveris, fili, ad coelestem gloriam et supernam nobilitatem felicissima commutatione migrabis. »

§ 6. Ita ergo sanctus Symphonianus extra muros eductus, a carnifice caesus est, purpurei sanguinis sui undâ perfusus. Porro homines religiosi ejus corpus latenter inde sustulerunt. Conditus autem est apud fontem, qui est extra agrum publicum, in cellula parva, at tamen semper se suis virtutibus prodens, ita ut ipsis quoque gentilibus, ob miracula et sanitatum beneficia stupentibus, in maximo honore ea tempestate haberetur, non longe a basilica sua, quae studio summo antistitis nostri celsum protulit aedificata fastigium, fulgetque non uno muneris sui ornata privilegio, sed praecipuis patroni nostri Symphoriani martyris referta virtutibus: Qui praetervolantis vitae naufragia, dum de te diabole triumphat, exclusit, defensor factus patriae suae, dum ad veram festinat patriam : Apparuitque turris fortitudinis contra faciem adversantis inimici, quam sanguinis sui effusione construxit. Inexpugnabilem murum auxilio corporis sui perennis patrocinii mediator attollit, innumeras curationes meritorum suorum virtute efficit. Denique per eum nobis apud Dominum Jesum Christum evidens misericordiae panditur via, et in omnium votorum plenitudinem felix aperitur ingressus : Praestante Domino nostro Jesu Christo, qui est vita omnium sine fine sanctorum, et regnat cum Patre in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia secula seculorum.

DE S. SIDONIO APOLLINARI

ARVERNOR. EPISC.

EX *Hist. Franc.* GREGORII TURONEN. *lib.* 2.

Obiit anno 482 — Nat. Gallus.

§ 1. Migrante Eparchio Arvernorum * Episcopo, Sidonius ex Praefecto substituitur, vir secundum seculi dignitatem nobilissimus, et de primis Galliarum Senatoribus: ita ut filiam sibi Aviti Imperatoris in matrimonio sociaret. Hujus tempore, cum adhuc apud urbem Arvernam Victorius, cujus supra meminimus, moraretur, fuit in monasterio beati Cyrici urbis ipsius Abbas, Abraham nomine, qui fide atque operibus Abrahae illius prioris refulgebat, sicut in libro vitae ejus scripsimus.

§ 2. Sanctus vero Sidonius tantae facundiae erat, ut plerumque eximproviso luculentissime quae voluisset, nulla obsistente morâ, componeret. Contigit autem quadam die, ut ad festivitatem basilicae monasterii, cujus supra meminimus, invitatus accederet, ablatoque sibi nequiter libello, per quem sacrosancta solemnia agere consueverat, is ita paratus ex tempore cunctum festivitatis opus explicuit, ut ab omnibus miraretur, nec putaretur ab adstantibus, hominem ibi locutum fuisse, sed Angelum. Quod in praefatione libri, quem de Missis ab eo compositis conjunximus, plenius declaravimus.

§ 3. Cum autem esset magnificae sanctitatis, atque, ut diximus, ex Senatoribus primis, plerumque nesciente conjuge, vasa argentea auferebat a domo, et pauperibus erogabat. Quod illa cum cognosceret, scandalizabatur in eum: sed tamen dato egènis pretio, species domui restituebat. Cumque ad officium Dominicum fuisset mancipatus, et sanctam ageret in seculo vitam, surrexerunt contra eum duo Presbyteri, et ablata ei omni potestate a rebus ecclesiae, arctum ei victum et tenuem relinquentes, ad summam eum contumeliam redegerunt. Sed non longi temporis spatio inultam ejus injuriam divina voluit sustinere clementia. Nam unus ex his nequissimis et indignis presbyteris, cum ante noctem minatus eum fuisset de ecclesia velle extrahere, signum ad matutinum audiens fuisse commotum, fervens felle, contra sanctum Dei surrexit, hoc iniquo corde explere cogitans, quod die praecedente tractaverat. Ingressus autem in secessum suum, dum ventrem purgare nititur, spiritum exhalavit. Expectabat enim puer foris cum cereo dominum egressurum. Jamque advenerat lux, et satelles ejus,

* Clermont. Alterum Sancti nomen expressimus quo melius distinguatur a Sidonio (*Sidoine* vel *Chelidoine*) Episc. Aquensi (*Aix*) coaevo, qui et hod. in Martyrol. Gall. recolitur.

id est, alius presbyter mittit nuncium, dicens: Veni, ne tardaveris: ut quae die hesterna nobis convenerant, pariter expleamus. Sed cum responsa dare differret exanimis, elevato puer velo ostii, reperit dominum super sellulam secessus defunctum. Unde indubitatum est, non minoris criminis hunc reum esse, quam Arrium illum, cui similiter in secessu fuerunt interna deposita, per partes inferiores egesta: quia nec illud sine haeresi potest accipi, ut in Ecclesia non obediatur sacerdoti Dei, cui ad pascendum oves commissae sunt: et ille se ingerat potestati, cui neque a Deo, neque ab hominibus aliquid est commissum.

§ 4. Hinc beatus sacerdos, uno adhuc manente nihilominus inimico. suae restituitur potestati. Factum est autem post haec, ut accedente febre, aegrotare coepisset: qui rogat suos, ut eum in ecclesiam ferant. Cumque illuc illatus fuisset, conveniebat ad illum multitudo virorum ac mulierum, simulque etiam et infantium, plangentium atque dicentium: Cur nos deseris pastor bone, aut cui nos quasi orphanos derelinquis? Numquid erit nobis post transitum tuum vita? numquid erit postmodum, qui nos sapientiae sale sic condiat? aut ad Dominici nominis timorem talis prudentiae ratione redarguat? Haec et his similia populis cum magno fletu dicentibus, tandem sacerdos Spiritu in se Sancto influente, respondit: « Nolite timere, o populi. Ecce frater meus Aprunculus vivit, et ipse erit sacerdos vester. » Qui non intelligentes, putabant eum loqui aliquid in ecstasi. Quo migrante, presbyter ille nequam, alter ex duobus, qui remanserat, protinus omnem facultatem Ecclesiae, tamquam si jam Episcopus esset, inhians cupiditate praeoccupat, dicens: Tandem respexit in me Deus, cognoscens me justiorem esse Sidonio, largitusque est mihi hanc potestatem. Cumque per totam urbem superbus ferretur, adveniente die Dominico, qui imminebat post transitum beati viri, praeparato epulo, jussit cunctos cives in domo ecclesiae invitari, despectisque senioribus, primus recumbit in toro. Cui offerens pincerna poculum, ait:

§ 5. Domine mi, vidi somnium, quod si permittis, edicam. Videbam hac nocte Dominica: et ecce erat domus magna, et in domo erat thronus positus, in quo quasi judex residebat, cunctis potestate praestantior: cui assistebant multi sacerdotum in albis vestibus, sed et promiscuae populorum turbae innumerabiles. Verum cum haec trepidus contemplarer, vidi inter eos beatum adstare Sidonium, et cum presbytero illo tibi charissimo, qui ante hos paucos annos de hoc mundo migravit, attente litigantem. Quo devicto, jubet Rex, ut in imis carceris angustiis retrudatur. Ablatoque isto, contra te iterum suggerit, dicens te in eo scelere, propter quod prior ille damnatus fuerat, fuisse participem. Verum ubi judex, quem ad te transmitteret, solicite coepit inquirere, ego me inter reliquos occulere coepi, et a tergo statui,

tractans apud memetipsum, ne forte ego, qui notus sum homini, mittar. Dum haec mecum tacitus volverem, amotis omnibus, remansi solus in publico: vocatusque a judice, propius accedo. Cujus virtutem atque splendorem contuens, coepi hebes effectus titubare prae metu. Et ille: Ne timeas puer, inquit: sed vade, dic presbytero illi: Veni ad respondendam causam: quia Sidonius te accersiri deprecatus est. Tu vero ne moram facias ad eundum, quia sub grandi testificatione mihi praecepit Rex ille haec loqui, dicens: Si tacueris, morte pessima morieris. Haec eo loquente, exterritus presbyter, elapso de manu calice, reddidit spiritum, ac de recubitu ablatus mortuus, sepulturae mandatus est, possessurus infernum cum satellite suo. Tale judicium super contumaces clericos Dominus in hunc praetulit mundum, ut unus Arrii sortiretur mortem, alius, tamquam Simon Magus Apostoli sancti oratione, ab excelsa arce superbiae praeceps allideretur. Qui non ambiguntur pariter possidere tartarum, qui simul egerunt nequiter contra sanctum Episcopum suum.

§ 6. Interea cum jam Francorum terror resonaret in his partibus, et omnes eos amore desiderabili cuperent regnare: sanctus Aprunculus, Lingonicae civitatis Episcopus, apud Burgundiones coepit haberi suspectus. Cumque odium de die in diem cresceret, jussum est, ut clam gladio feriretur. Quo ad eum perlato nuncio, nocte a castro Divionensi per murum demissus, Arvernos advenit, ibique juxta verbum Domini, quod posuit in ore sancti Sidonii, undecimus datur Episcopus.

MARTYRIUM SS. CLAUDII, ASTERII ET NEONIS

ITEMQUE DONVINAE ET THEONILLAE

EX MS. CODICE, CUI VETUSTA MARTYROLOGIA ADSTIPULANTUR
PER L. SURIUM MUTATO STYLO DESCRIPTUM

Passi anno 285 — Patriâ Cilices.

§ 1. Lysias Praeses Lyciae, apud Aegeam urbem sedens pro tribunali, dixit: Offerantur examini meo Christiani, qui hujus Urbis magistratui traditi sunt ab Officio. Eulalius Commentariensis dixit: Juxta praeceptum tuum domine, quos hujus urbis magistratus comprehendere potuit, Christianos, offert tres pueros fratres, et duas foeminas cum infantulo. Ex iis unus adstat in conspectu claritatis tuae. Ecquid de eo praecipit nobilitas tua?

Lysias Praeses dixit: Quis diceris? Claudius vocor. Lysias Praeses dixit: Noli florem juventutis tuae per amentiam perdere, sed accede et sacrifica diis, quemadmodum jussere Augusti domini nostri, ut possis parata tibi tormenta vitare. S. Claudius ait: « Deus meus id genus sacrificii non habet opus: eleemosynis ille potius et vitae sanctimoniâ delectatur. Dii autem vestri, impuri daemones sunt, gaudentque hujusmodi sacrificiis, quibus animae illorum aeternum sibi exitium consciscunt, qui eos colunt. Nulla igitur ratione mihi poteris persuadere, ut illos colam. » Lysias dixit: Ad virgas iste aptetur: non enim alia viâ ejus poterit insania domari. Claudius ait: « Etiamsi his graviora adhibeas tormenta, me quidem prorsus nihil laedis, tuae vero animae aeterni ignis supplicia paras. » Lysias Praeses dixit: Domini nostri Imperatores jusserunt, ut Christiani diis sacrificent. Si qui id nolint, eos puniri volunt: porro obtemperantibus honores et munera pollicentur. Claudius ait: « Illorum munera, temporaria sunt: Christi autem confessio, aeternam animarum salutem conciliat. »

§ 2. Tum Praeses eum jussit in eculeo suspendi, et ejus pedibus flammas admoveri: particulas quoque ex ejus calcaneis praecisas, illi offerri. Claudius ait: Qui Deum timent, nec ignibus, nec ullis tormentorum poenis possunt laedi: immo vero caedent haec eis ad salutem sempiternam, quod propter Christum ea patiantur. Lysias Praeses eum ungulis vexari praecepit: ille vero dixit ad Praesidem: « Mihi hoc propositum est, ut ostendam tibi daemonum te esse patronum. Mihi vero nec tantillum nocebunt cruciatus tui, quibus animae tuae flammas inextinguibiles comparas. » Praeses ait: Testis asperrimis ejus latera radite, et candelas ardentes applicate. Quod cum fieret, Claudius ait: « Ignis tuus et tormenta tua salvam faciant animam meam. Quae enim patior propter Deum, in magno lucro ponenda mihi sunt: atque adeo mors ipsa, Christi causâ tolerata, divitiae putandae. » Tum Lysias iratus, jussit eum ab eculeo depositum in custodiam duci.

§ 3. Eulalius Commentariensis dixit: Quemadmodum praecepit potestas tua, domine Praeses, Asterius adest frater secundus. Lysias Praeses dixit: Vel tu fidem commoda dictis meis, et sacrifica diis, non ignorans, quae supplicia maneant rebelles. Asterius respondit: « Unus est Deus, qui venturus est ad vivos et mortuos judicandos: qui in coelo habitans, in magna virtute sua humilia respicit. Hunc ego ut colerem et amarem, me mei docuere parentes. Quos vero tu colis, quosque tu deos appellas, ii certum adferunt exitium, et tibi, et omnibus tibi assentientibus. Eorum cultus, humana adinventio est, non veritas. » Lysias Praeses, his auditis, jussit eum quoque suspendi in eculeo, ita dicens: Vexantes latera ejus, dicite: Vel nunc credens, sacrifica diis. Asterius ait: « Frater sum illius, qui paulo ante abs te interrogatus, respondit tibi. Mihi vero et illi unus est animus, eademque

confessio. Fac, quod potes. Habes in tua manu corpus meum, animae facere nihil potes. » Lysias dixit: Ungulas ferreas capessite, et pedibus ejus colligatis fortiter eum torquete, ut sentiat et corporis et animi cruciatus. Asterius ait: Stulte et insane, quam ob causam ita me excrucias, nec cogitas, quid pro his recepturus sis a Domino? Lysias dixit: Carbones ardentes pedibus ejus substernite, virgis et nervis durissimis dorsum et ventrem ejus conscindite. Id cum factum esset, Asterius ait: « Tu quidem plane caecus es: sed ego hoc abs te peto, ut nullam corporis mei partem, vulneris expertem esse sinas.» Lysias dixit: Custodiatur cum caeteris.

§ 4. Eulalius Commentariensis ait: Adstat Neon, frater eorum tertius. Lysias dixit: Vel tu fili accede, et fac diis sacrificium, a poenis immunis futurus. Neon respondit: « Si qua est virtus in diis tuis, ipsi se tueantur ab illis, qui eos negant esse deos, nec tuum patrocinium requirant. Si vero malitiae eorum socius es, multo equidem melior sum ego et te et diis tuis, quandoquidem vobis non obtempero, sed unum colo verum Deum, qui fecit coelum et terram. » Lysias dixit: Frangite cervicem ejus, et dicite: Noli blasphemare deos. Neon ait: « Itane tibi blasphemus videor, dum dico veritatem? » Lysias dixit: Extendite eum, et carbones ardentes in eum conjicite, et nervis dorsum ejus conscindite. Id cum factum esset, Neon ait: « Quod mihi utile esse scio, et lucrum adferre animae meae, id ego faciam, nec possum ab hac sententia deduci. » Lysias dixit: Sub cura Eulalii Commentariensis et Archelai spiculatoris, foris ante atrium hi tres fratres, ut digni sunt, Cruci affigantur, et corpora eorum avibus laceranda relinquantur.

§ 5. Eulalius Commentariensis dixit: Sicut jussit claritas tua, adstat Donvina. Lysias ait: Cerne mulier, qui ignes et quae tormenta parentur tibi. Si ergo vis illaesa abire, offer diis sacrificia. Donvina respondit: « Ego vero, ne in ignem aeternum et tormenta semper duratura corruam, Deum colo et Christum ejus, qui fecit coelum et terram, et omnia, quae in eis sunt. Vestri autem dii, lapidei sunt et lignei, hominum manibus effecti. » Lysias dixit: Vestibus nudatam extendite, et omnia ejus membra virgis lacerate. Archelaus spiculator ait: Per sublimitatem tuam, Donvina jam defecit. Lysias dixit: Jactetur corpus ejus in fluminis locum profundum.

§ 6. Eulalius Commentariensis ait: Praesto est etiam Theonilla. Lysias dixit: Vidisti mulier, quae supplicia, quae flammae eos excruciarint, qui ausi fuere contradicere. Quamobrem habeto honorem diis, et sacrifica, ut possis ab his servari poenis. Theonilla respondit: « Ego ignem aeternum timeo, qui potest et animam et corpus perdere, eosque crematurus est, qui impie defecere a Deo, et adoraverunt idola et daemones. » Lysias dixit: Alapis

faciem ejus contundite, humique prostratam, ligatis pedibus ejus, acriter excruciate. Theonilla ait: « Num tibi aequum et bonum videatur, ut mulierem ingenuam et peregrinam his subjicias cruciamentis, tu nosti. Nec latet Deum quid agas. » Lysias dixit: Suspensam capillis, in faciem caedite. Theonilla ait: « Non tibi sufficit, quod me nudam statuisti, cum ea re non me dumtaxat, sed etiam matrem tuam et uxorem ignominiâ affeceris? Omnes enim foeminae, unius generis corpus habemus, quod tu quoque non ignoras. » Lysias dixit: Habes maritum, aut vidua es? Theonilla respondit: « Jam annos tres et viginti sum vidua, et propter Deum meum sic permansi, jejuniis, vigiliis et precibus vacans, postquam immunditiis valefeci, et cognovi Deum meum. » Lysias dixit: Novaculâ acuta radite caput ejus, ut vel sic erubescat: cinctamque rubo campestri, ad quatuor palos extendite, et loro totum ejus corpus proscindite. Carbones quoque ejus ventri imponite, atque ita moriatur. Eulalius Commentariensis et Archelaus spiculator dixerunt: Domine, jam exanimata est. Lysias ait: Corpus ejus eculeo insutum, mittatur in mare. Eulalius Commentariensis et Archelaus spiculator dixerunt: Quemadmodum jussit celsitudo tua, ita factum est. Passi sunt sancti martyres apud Aegeam sub Lysia Praeside, 10 Calendas Septembris, Augusto et Aristobulo Consulibus: regnante Domino nostro Jesu Christo: Cui est honor, gloria, laus et virtus in secula seculorum, Amen.

IN S. APOSTOLUM BARTHOLOMAEUM

LAUDATIO *

HABETUR IN SIMEONE METAPHRASTE

Passus incerto I saec. anno.

§ 1. Hujus concionis auctor, et diei festi jucunditatem spiritualem nobis afferentis hilaritas, est beatus Apostolus Bartholomaeus: qui cum divinus sit Apostolus, et luminis splendore, purisque Sancti Spiritus fulgoribus tantum illustretur, quantum verbis explicari non potest: nobis etiam lumen suggerit, qui sacram et gloriosam ejus memoriam celebramus. Age igitur, divinis vocibus illum collaudantes quam maxime possumus, divina ipsius narratione delectemur, et laudationibus honoremus virum, quovis honore superiorem. Laudemus Apostolum, a Deo ipso laudatum. Beatum praedicemus eum, qui semper beatus est. Ejus gloriam

* Josephi probabiliter *Hymnographi* qui floruit saeculo IX.

celebremus, quem extulit divina gloria. Videamus quisnam ante fuerit, et qualis, postea evaserit: quemadmodum qui prius idiota erat, et pauperem vitam agebat, omni ex parte sapiens effectus, et omnium bonorum divitiis ornatus fuerit: quemadmodum e terrestri coelestis evaserit, e minimo maximus, et ex piscium piscatore, hominum piscator factus sit.

§ 2. Itaque cum Deus ipse homo factus, propter misericordiae suae viscera nostrum corpus gestaret, et discipulorum delectum haberet, is, inquam, qui praenovit omnia, priusquam generentur, celeberrimum Apostolum Bartholomaeum delegit, amicumque sibi verum et fidelem cooptavit. O divinae vocationis praestantiam, o magnam et singularem felicitatem, o qualem hic invenit magistrum, qui maximis mysteriis eum initiavit, et sapientem effecit: o beatam illam animam, dignam habitam, quae cum Deo versaretur, cum Deo et omnipotente Domino cibum sumeret, et sacra doctrinâ, orationem et facultatem omnem superante, instrueretur.

§ 3. Postea vero, quam Magistrum suum in Cruce suffixum, eumdemque sepultum, et post resurrectionem ad coelos ascendentem vidit, et sanctissimi Spiritus dono, aeque ac reliqui Apostoli, donatus est, tanquam generosus aliquis miles, validissimis armis undique munitus, adversus hostile bellum prosiluit: et ipsos quidem hostes validissime percussit, his vero, qui ad vitam ipsam venire studebant, salutem conciliavit. Tetendit orationis suae retia, et gentes ipsas e profundo ereptas, illas quidem captivas, sed ad vitam tamen ductas, conservavit: evertit idolorum templa, et Dei Ecclesias erexit: humana corda in sterilitatem conversa, coelestis doctrinae aratro renovavit: eaque ita excoluit, ut tanquam feraces campi, fructum ferre possent: accendit miraculorum facem, et affectuum humanorum caliginem profugavit: in quascumque partes permeabat, velut stella quaedam justitiae solem praedicans, illustremque fulgorem emittens, fallaciae tenebras destruebat: et oratione quidem daemones ipsos fugabat, precibus autem morbos insanabiles curabat, leprosos mundos faciens, caecis visum restituens, claudos ad currendum expeditos reddens, corda denique et animos imbecilliores confirmans.

§ 4. Erat unâ cum Bartholomaeo et beatus ille Apostolus Philippus, quo cum multo tempore divinum Evangelium praedicavit. Hi cum in urbem Hierapolim venissent, cui prius nomen erat Ophioryme, multas aerumnas, et cruciatus non mediocres sustinuerunt, cum ejus civitatis homines violenti essent, et valde inhumani: quippe qui viperam colere consueverant, venenum pestiferum et lethale, tanquam fructum aliquem percipientes. Illi cum divinos Apostolos vidissent, dicebant novum quemdam Deum ab illis nunciari, et a vetere cultu ipsos averti, atque a paternis traditionibus abalienari. Quamobrem cum manus in eos injecissent,

admirandae sanctitatis virum Apostolum Philippum cruce condemnaverunt. Divinus autem Bartholomaeus, instar alicujus bovis aratoris, a suo compare separatus ingemiscebat, ac lamentabatur quidem, sed non desinebat tamen suavem illum sulcum ducere, qui animarum agricolae Deo uberes fructus allaturus esset: quinimmo ita ut consueverat, huc atque illuc obibat, fidei sermonem disseminans, pravam zizaniam evellens, et quicquid salutare iis esset, qui eum suscipiebant, diligenter declarans. O beatos illos pedes, Evangelicis gressibus speciosos factos, et ad infinitarum animarum adeptionem recta viâ progredientes: o linguam illam divinam, ex qua salutaris potus effluxit, qui ab impietatis aestu multos liberavit: o manus, quae violentos hostes expugnarunt, et animas ipsas e diaboli manibus eripuerunt: o divinos et illustres oculos, per quos multorum oculi patefacti sunt, qui erant perfidiae tenebris obscurati.

§ 5. Cum igitur regiones illas ita peragraret, venit ad urbem quamdam: cujus cives cum idolorum superstitione liberasset, ab ejus loci Praeside crucis supplicio et ipse condemnatus est *. Ad quam dum beatus ille accederet, totus gaudio perfusus: Salve, inquit, Crux, per quam humanum genus gaudio affectum est. Salve, ejus Crucis imitatio, per quam mors mortem dissolvit, et mortales ipsos immortalitate donavit. Salve Crux, in quam cum Christus ascendit, terrenos homines coelestes effecit. Salve Crux, quae mihi hinc migranti vehiculum effecta es, quo ad coelos perduci possim: quae denique mei praeceptoris imitatorem me fecisti. Ad te ascendo, neque moram duco: jam enim tempus meum completum est. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi: opus, quod mihi Christus magister meus tradidit, perfeci. Haec cum dixisset, et Deum precatus esset, rogavit carnifices illos, ut verso in terram capite, in cruce suffigeretur: nec rectus, quemadmodum ejus magister, in crucem ageretur: ita et in ipsis cruciatibus suam in magistrum reverentiam conservabat. Quinetiam in cruce suffixus, cum fratribus loqui non destitit, quoad sanctissimam illam animam Deo tradidit. Cujus ascensum Angeli applausu exceperunt, aër purgatus est, et divinorum Apostolorum chorus exultavit.

§ 6. Cum vero multum temporis praeteriisset, ejus regionis Tyranni, vitae pravitatem exercentes, et multorum deorum ebrietate debacchantes, cum viderent loculos illos, in quibus beati Apostoli Bartholomaei reliquiae conditae erant, splendida quaedam et illustria miracula edere, et eos a morbis liberare qui eo accedebant, pravum consilium et suo proposito dignum inierunt. Venite, inquiunt, in profundum mare corpus hoc demergamus. Sed, o miseri, ejusne corpus in mare demergètis, qui profundum illum

* Dissentiunt circa supplicii genus Scriptores. S. Theodorus Studita quem Latini sequuntur, *Postquam vivus*, ait, *decoriatus est, capite plectitur*.

draconem in altum demersit, qui salutaris aquae fontem aperuit, et abunde coelestia dogmata hominibus impertivit? Venite, inquiunt, mari obruamus. Eumne vos obruetis, qui veritatem antea obrutam detexit, et infidelitatis salsedinem exterminavit? Venite, inquiunt, et temerarium furorem effundentes, in maritimas undas hoc corpus projiciamus, ne ex eo, tanquam e rationali aliquo flumine, salus ad eos defluat, qui morborum angustiis comprimuntur.

§ 7. Haec cum dixissent, quod cogitarant, aggressi sunt, et una cum quatuor aliorum martyrum loculis, beati Bartholomaei reliquias in mare dejecerunt. Martyres autem illi gloriosi, Apostolum Bartholomaeum valde inclytum, duo a dextera, et duo a sinistra parte, medium habentes *, Pontum ipsum sine fluctuatione aliqua transmittebant. Cumque ad Bosphorum Thracium in Propontidem venissent, Hellesponti angustias transierunt: deinde transmisso Aegeo et Jonio mari, ad Siciliam applicuerunt: et Syracusas ad sinistram derelinquentes, atque Occidentem versus tendentes, ad insulam Liparim pervenerunt. Itaque celeberrimus ille Apostolus ad eam insulam deductus est. Divini autem illi martyres cum id complevissent, quod Deus voluerat, quamcelerrime redierunt in eam viam, in quam unumquemque divina providentia direxit. Statim autem is, qui Ecclesiam Liparis insulae gubernabat, per divinam revelationem didicit, Christi Apostolum ad maris litus appulisse.

§ 8. Erat ejus Ecclesiae gubernator Agatho ille, cujus gloria longe lateque apud omnes celebrabatur. Cum ille igitur properasset, et loculos ad continentem appulsos vidisset, stupore et gaudio repletus, summa voce: Bene, inquit, quod huc venisti, ut portus salutaris, ad eos, qui pelagi fluctibus periculosis agitamur. Bene quod venisti, divinum Spiritus paracleti flumen, ex quo veritatis aquae scaturiunt, et pietas multa redundat. *In mari viae tuae, et semitae tuae in aquis multis, et vestigia tua non cognoscentur* (*Ps*. 76). Veni, et animas nostras irriga, affectuum nostrorum fervorem rèprime, cordium januas patefactas gratiarum tuarum muneribus repleas. Hoc a te Liparis insula supplex petit, quam habitare feliciter voluisti. Haec, inquam, insula his verbis te alloquitur: Tu, qui multo lumine illustris es, et illius divini Orientis vere amicus, quomodo factum est, ut talis tantusque apud meae paupertatis Occidentem diversatus sis, ab Orientis partibus commotus, et per maritimos sinus nobis ostensus? Dives facta sum, quae antea paupertate laborabam, thesaurum magnum hodie sum consecuta: neque ulla in re Roma illa ipsa urbe decantata, beatos Apostolos Petrum et Paulum habitatores tenente,

* Haec omnia de portentosa devectione, de comitantibus Martyrum corporibus ac de confecto itinere, ut mere oratorie dicta sunt accipienda; sed de rerum adjunctis tantum dubitare licet; nefas profecto transvectionis miraculum inficiari. S. Apostoli corpus Sicilià, saeculo IX Beneventum translatum est, Romam, et in insula Tiberina depositum, saeculo X.

inferior ego sum: Bartholomaeum enim habitatorem possideo. Omnes insulae mihi gratulemini, omnes urbes, quae ubique estis, mecum una exultate. In vobis multorum sanctorum corpora posita sunt: mihi satis est unus pro omnibus.

§ **9**. Sed, o beatissime, et divinis Angelis par factus Apostole, quis tua praeclara facta pro dignitate laudaret? Quis pericula, pro Christo a te suscepta, enumerare posset? Quae cum quotidie subires, a tristibus periculis mortales liberasti. Tu vere sal illud es, quod corda illa, quae evanuerant, atque insipida evaserant, condivisti: et inscitiae salsedine purgata, putredinem ex multorum deorum superstitione contractam, expurgasti. Tu es rationale illud flumen, ex divina sede profectum, juncorum plenum torrentem abluens, Ecclesiae vero sulcos replens, pravitatis rivos exsiccans, ipsius denique terrae faciem irrigans. Tu es sagèna illa solidissima, quae rationales pisces, in erroris profundo natantes, comprehendisti, eosque supernae illi mensae obsonium obtulisti. Tu es aureum illud candelabrum, in quo paracleti Spiritus ignis, tanquam fax quaedam, adveniens, multiplicis vitii zizania combussit, et divinae cognitionis splendorem emisit. Tu es divini solis lucidus radius, qui a summo coelo usque ad extremum percurrens, et erroris tenebras imminuens, et iis qui sedebant in umbra mortis, hoc est, in malis lethalibus, effulgens, per lavacrum regenerationis, Dei filios, mortales homines effecisti. Tu es pretiosus ille lapis, ab angulari lapide illo missus, in quo Ecclesiam Christus ipse aedificavit, quae nullo unquam tempore quassari aut concuti poterit. Tu es purissimum illud aurum, et coelestis Dei pretiosissimum munus, lucis columna, Ecclesiae fundamentum, Spiritus Sancti diversorium, magniloquentiae praeco, aquila in altum volans, suave canens luscinia, coelestis cicàda, angelus denique in humano corpore versans, aurea columna, stella lucidissima, florens paradisus, Spiritus Sancti myrothecium (*unguentaria theca*), aegrotantium medicus, divinae gratiae tuba, vitis foecundissima, olea fructifera, fluctuantium portus, peccantium patronus, defessorum recreatio, oppressorum refugium, miraculorum fons, daemonum profugatio, Apostolorum gloria, Angelorum civis, qui Prophetis sublimior, et martyrum consors fuisti, ejus denique gloriae, quae revelanda est, particeps, sempiternorum bonorum haeres, mundi lumen, omnium (ut summatim dicam) bonorum thesaurus.

§ **10**. Itaque salve, Bartholomaee, illius magni tonitrui fulgur, quod in rota mundi hujus apparuisti, et idolorum insaniam ac noctem extinxisti. Salve, Bartholomaee, ille Spiritus Sancti calamus, celeriter scribens, qui legem in tabulis cordis pulcherrime descripsisti: Legem, inquam, illam non veterem, sed valde novam. Salve Bartholomaee, potentis Verbi sagitta acutissima, quae hostium corda vulnerasti, daemonum per aërem vagantium

turmas percussisti, et mortalium animas vitio vulneratas, sanas effecisti. Salve, Bartholomaee, qui idolorum templa solo adaequasti, et homines ipsos viventis Dei templa reddidisti. Salve, Spiritus Sancti gladius, qui alienigenarum turmas sermonis acie, et omnes mentes ad Christi obedientiam captivas duxisti. Salve concinna Sancti Spiritus Paraclèti cithara, rationalis tibia, Christi instrumentum, quod coelestia dogmata nobis cecinisti, et pravae impietatis modulationes confudisti. Salve coelum perpulchrum, divinis splendoribus illustre, in quo ille sol justitiae requiescit, et orationis dux, quo tu innixus, fallaciam omnem evertisti. Te quidem laudationibus extollere vellem, sed rerum multitudine confundor, et dictionis infirmitate opprimor: nam vel hi, qui oratoria facultate maxime praestant, inferiores sunt, quam ut te laudare possint: neque quisquam est, qui pro dignitate laudes tuas narrare valeat. Tuis igitur precibus Deum ipsum nobis propitium facias, et peccatorum perturbationem, qua vexamur, sedare velis, quique tuum diem festum recolimus, nobis omnibus delictorum veniam, et coelestis gaudii participationem tuis orationibus impetres, in Christo Jesu Domino nostro: Cui gloria cum Patre et Spiritu Sancto, nunc et semper, et in secula seculorum.

ITEM DE S. BARTHOLOMAEO APOST.

SERMO S. PETRI DAMIANI

§ 1. Laetamur, et gloriamur in Domino, dilectissimi, de sancto vestrae dilectionis affectu, quia quanto uberius divini verbi poculum bibitis, tanto ferventius in idipsum desiderii faucibus aestuatis. Nec immerito. Nam ita est omnis Apostolici culminis beatitudo conjuncta, et tot gratiarum compàge, ut glutino, probatur unita, ut cum unius eorum festivitas colitur, protinus omnium Apostolorum non diversa sublimitas interioribus obtutibus ingeratur. Una scilicet inter eos excellentia judiciariae potestatis, eadem dignitas ordinis, nec diversa in ligando sive solvendo virtutis habetur auctoritas. Hae sunt enim illae pretiosae margaritae, quas in Apocalypsi beatus Joannes se conspexisse pronunciat, ex quibus etiam coelestis Jerusalem portas perhibet esse constructas. Singulae, inquit, portae erant, ex singulis margaritis. Ipsi nimirum portae, ipsi sunt nihilominus margaritae, quia dum signis, atque prodigiis quosdam divini splendoris radios mittunt, ad supernae Jerusalem gloriam conversis ad fidem Gentibus aditum pandunt. Et quicumque salvatur, per hos quasi portas ad vitam viator ingreditur. Quorum mysticam tenuere figuram et lapides illi, qui, Deo jubente Moysi, Rationali summi Sacerdotis leguntur impressi; quod quidem Rationale Sacerdos ferebat in pectore, cum

ingrederetur sancta sanctorum. Praeceptum est ergo, ut in eo ponerentur duodecim lapides, terni per quatuor angulos, inclusi auro, quia nimirum sancti apostoli per quadrifidum orbem, de Trinitate, quae Deus est, praedicarunt catholicae fidei veritatem. Qui etiam lapides auro referuntur inclusi, quia et beati Apostoli in sapientiae coelestis arcano perseverant inviolabiliter confirmati.

§ 2. Legitimum ergo est, ut sacerdos, cum ingreditur sanctuarium, duodecim pretiosos lapides in rationali pectoris deferat, quatenus quisquis sacris altaribus appropinquat, Apostolicae sibimet rectitudinis exempla proponat, ut quorum ministerio fungitur, eorum vitam, in quantum praevalet, imitetur, et quorum gerit officium, in eos sanctae aemulationis studio mentis defigat obtutum. Et quid mirum, si nos imbecilles, et parvuli, beatorum Apostolorum, qui sanctae Ecclesiae bases sunt, et columnae, jubeamur imitari normam, sanctamque tenere doctrinam, cum et ipsi Apostoli priorum suorum, antiquorum scilicet patrum, sint auctoritate firmati? Unde et in constructione tabernaculi, ut columnae argenteae interius starent, paxilli aerei figi per circuitum exterius jussi sunt, in quibus religatum tabernaculum teneretur.

§ 3. Columnae itaque argenteae interius, paxilli vero aerei in circuitu figuntur, atque in ipsis funes ligati sunt, ut tabernaculum fixum maneret, quia videlicet ut sancti apostoli in luce sermonis sui solidi starent, utque totum tabernaculum, id est sancta Ecclesia, in fidei integritate consisteret, tanquam paxilli aerei in circuitu patres testamenti veteris, ac Prophetae exterius fixi sunt, qui verborum suorum funibus praedicatorum mentes in soliditate constringerent, atque hoc habitaculum Dei fidei stabilitate ligarent. Extra vero paxilli sunt, quia ante tempus hujus sanctae Ecclesiae fuerunt. Sed tamen eos ligant, qui in ipsa sunt, quia dum coelestia mysteria ventura praedicant, haec postquam ostensa sunt, credibilia omnia fecerunt. Ut ergo intus columnae immobiles stent, foris paxilli funes continent, quia ut sancti apostoli perfectae incarnationis Dominicae mysterium crederent, illorum praedicatio obtinuit, qui hoc, priusquam fieret, et videre, et praedicare potuerunt. Unde recte quoque ipse primus apostolorum, magna scilicet columna veri tabernaculi, loquitur dicens: Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis intendentes, quasi lucernae in caliginoso loco. In quibus verbis indicat (quamvis ad alta surrexerit) ex culmine, ubi religata persistat in fide. Quae tamen lucerna profetici sermonis jam quidem intelligentibus lucet, sed adhuc non intelligentibus cooperta allegoriarum obscuritatibus permanet. Unde etiam per Psalmistam de eisdem dictis Prophetarum dicitur: Tenebrosa aqua in nubibus aëris: quia videlicet occulta est sapientia in Prophetis.

§ 4. Nec immerito columnae argenteae, paxilli vero aerei facti sunt, quia quod clare jam Apostoli praedicant, hoc Prophetae sub

intellectu mystico obscure locuti sunt. Recte vero per aeris metallum signati sunt, qui clari in suis praedicationibus non fuerunt. Sancti vero Apostoli, quia de Redemptoris nostri mysterio lucem praedicationis habuerunt, argenteis columnis expressi sunt. Et notandum quia argentum sonat et lucet, aes vero sonat, et non lucet, quia praedicatores novi testamenti aperte locuti sunt, quae etiam monstrare potuerunt; praedicatores vero testamenti veteris, quia per allegoriarum umbras de coelesti mysterio obscura dicta protulerunt, quasi sine luce sonitum dederunt; quamquam aes et sanctis aliquando congruere reperiatur Apostolis, de quibus sub Aser specie per Moysen in Deuteronomio dicitur: Ferrum, et aes calceamentum ejus. Calceamentum quippe in scriptura sacra munimentum praedicationis accipitur, sicut scriptum est: *Calceati pedes in praedicatione Evangelii pacis*. Quia ergo per ferrum virtus, per aes autem perseverantia longanimitatis exprimitur, ferrum et aes, apostolorum dicitur esse calceamentum, necnon et sanctorum quorumlibet praedicatorum. Per ferrum scilicet adversantia mala patienter tolerant, per aes vero bona proposita longanimiter servant. De quibus apostolis, sive apostolicis viris, praedicatoribus scilicet sanctis, ad eumdem Aser, cum praemisisset: Ascensor coeli auxiliator tuus: ilico subdidit: Magnificentiâ ejus discurrunt nubes. Quis enim est ascensor coeli, nisi Salvator noster, qui postquam mortis imperium moriens perdidit, coelum Angelis comitantibus, et discipulis suspicientibus, penetravit? Hujus magnificentiâ nubes discurrunt, quia ejus auctoritate Doctores sancti per mundum salutiferae praedicationis imbrem pluunt. De quibus et Propheta: Qui sunt, inquit, isti, qui ut nubes volant?

§ 5. Istae nubes resolvuntur in aquam, cum terram cordis nostri doctrinae suae fluentis inebriant, ut eam ad proferenda pii operis germina fertilem reddant. Unde et Bartholomaeus (quod utique Syrum nomen est, non Hebraeum) interpretatur Filius suspendentis aquas, filius utique Dei, qui praedicatorum suorum mentes ad coelestia contemplanda suspendit, ut quanto liberius se ad intelligendum Creatorem suum pennis virtutum librant, tanto feracius et uberius imbrem coelestis eloquii nostris cordibus infundere valeant; utque ex illo fonte suspensi bibant, quod in nos postmodum propinando transfundant. Unde bene Moyses mystice de sancta dicit Ecclesia: Non est terra, ad quam ingredimini possidendam, similis terrae Aegypti, de qua existis, ubi jacto semine, in hortorum morem aquae deducuntur irriguae, sed de coelo pluvias expectans, quam Deus suus invisit omni tempore. Secularis enim prudentia, quasi còluber per humum serpit, et huc illucque lubrica varietate declinat, divina vero sapientia de coelestibus intonat. Hortus etiam hic sinistram habet significationem. Nam carnalis scientiae videtur designare lasciviam. Sicut et illic, ubi Achab petiit vineam Naboth. Da mihi,

inquit, vineam tuam, ut faciam mihi hortum òlerum. Ille quippe in hortum conatur vineam vertere, qui rigorem virtutis jucunda carnalis illecebrae vult amoenitate mutare. Et Psalmista superbos oleribus comparat dicens : *Tanquam foenum velociter arescent, et sicut òlera herbarum cito dècident* (*Ps.* 36).

§ 6. Terra itaque repromissionis, hoc est sancta Ecclesia, de coelo pluvias praestolatur, quia sapientiae coelestis imbre perfunditur, et nubes éjus, scilicet Doctores, de coelesti uno fonte invisibiliter hauriunt, quod in nos postmodum suaviter eructando transfundunt. Unde Propheta : *Memoriam*, inquit, *abundantiae suavitatis tuae eructabunt, et justitiâ tua exultabunt* (*Ps.* 144). An non ad illum fontem Paulus, magna scilicet nubes, rediit, cum supra tertium coelum raptus, verba, quae loqui non licebat, audivit? An non ad eumdem fontem reversus est Petrus, cum in extasim subito rapitur, et non modo diversa animantium genera, sed et serpentia mactare, et manducare jubetur? Nam haec quidem nubes non erat tunc aquâ sapientiae pleniter gravida, quia communis omnium gentium vocationis erat ignara. Sed accessit ad fontem, et hausit limpidissimam, atque perspicuam de salute gentium puritatem. Numquid et beatus iste Bartholomaeus de plenitudine fontis hujus haustum coelestis gratiae non percepit, quando super eum cum coapostolis suis omnibus venit Spiritus Sanctus in ignitarum diversitate linguarum? Sed qui ignem audis, aquam forsitan non intelligis. Audi quomodo Dominus eumdem Spiritum Sanctum, qui in igne super apostolos venit, aquam vocavit. *Si quis*, inquit, *sitit, veniat ad me, et bibat*. Moxque subjungit: *Qui credit in me* (sicut dicit Scriptura) *flumina de ventre ejus fluent aquae vivae. Hoc autem* (ait Evangelista) *dixit de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum* (*Joan.* VII). De quibus credentibus per Prophetam dicitur: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuae, et torrente voluptatis tuae potabis eos, quoniam apud te est fons vitae* (*Ps.* 35). Philosophi dicunt, spatium aëreae crassitudinis non plusquam decem stadiis a terra distendi, quae nobis aliquando Solis splendorem subtrahit, et pluvias fundit. Istae vero, de quibus nunc loquimur, nubes coelorum celsa transcendunt, et lumen veri Solis non auferunt, sed ostendunt. De quibùs etiam subfluviorum nomine per Salomonem dicitur: « Omnia flumina intrant in mare, et mare non redundat; ad locum, unde exeunt, flumina revertuntur, ut iterum fluant.»

§ 7. Inter quos utique fluvios beatus Bartholomaeus insignis est, atque conspicuus, qui quodam praesagio futurorum, hujus mystici vocabuli titulo cernitur insignitus. Nam cum dicitur Filius suspendentis aquas, dicitùr proculdubio filius Dei, non quidem naturalis generationis origine, sed propensioris gratiae dignitate. Erat enim vere Dei templum, coelestis gratiae sanctuarium, arca foederis, tabernaculum testimonii. Nam sicut arca illa

legalis ex imputribilibus lignis sethim mystica fuerat arte composita, auro quoque purissimo resplendebat, intus et extrinsecus inaurata; ita vir iste mirabilis, qui spem suam in aeternitate posuerat, et exterius radiabat imitandae vitae splendore, et intrinsecus praelucebat divinae sapientiae claritate. In illa quoque arca erat urna aurea, in qua manna servabatur, tabulae nihilominus testamenti, et virga Aaron, quae frondueral. Quid est autem urna aurea, nisi caro Christi munda, sincera, atque ab omni reatus contagione purissima? Quae reconditum habet manna, Angelicum videlicet panem, hoc est divinitatis aeternae dulcedinem. Duae vero lapideae tabulae inviolabilem utriusque testamenti significant firmitatem. Quid autem Aaron virga, nisi summi verique Pontificis nostri salutare vexillum, et vivificae Crucis exprimit sacramentum? Quae etiam in eo, quod germinasse perhibetur, praefiguravit beatam Crucem immortalis memoriae viriditate vernantem.

§ 8. Haec sunt sacramenta universalis Ecclesiae, haec etiam salutaris instructio cujuscumque fidelis animae Christianae. Quod enim arca per adumbratam praetendebat imaginem, hoc nunc Ecclesia, vel quaeque mens justi per efficacissimam, et apertam possidet veritatem. Haec beati Apostoli mysticae refectionis alimenta portabant, haec tamquam panem parvulis exponendo frangebant. Nam postquam Evangelicus ille Sermo prorùpit, quoniam aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas, prophetica querela cessavit, qua dicitur: Parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis. Hic est panis ille quotidianus, fratres mei, quem nos veritas docuit inhianter expetere; hoc coelestis sapientiae pabulum, quod debemus jugiter esurire.

§ 9. Audiamus itaque per os Salomonis sapientiam nos ad mensam spiritualis alimoniae claris vocibus invitantem. « Sapientia, inquit, immolavit victimas suas, miscuit vinum, et proposuit mensam suam; misit ancillas suas, ut vocarent, ad arcem et moenia civitatis: Si quis est parvulus, veniat ad me; venite, comedite panem meum, et bibite vinum, quod miscui vobis.» Christus enim, qui sapientia Patris est, victimas immolavit, cum ad nostrae imitationis exemplum beatos Martyres occidi permisit. Miscuit vinum, quia propinavit credentibus Spiritum Sanctum. Proposuit mensam, quia coelestem paravit hominibus gloriam. Misit ancillas suas, id est sanctos Verbi ministros, qui se infirmos, et fragiles assevèrant. Quid ergo jam restat, nisi ut, relicta fame seculi, properemus ad mensam Dei? Sed ad hanc ingrediendi aditum reperire non possumus, nisi per sanctos Apostolos, quibus claves commissae sunt Regni coelorum. Unde scriptum est: Sapientia foris praedicat, in plateis dat vocem suam, in capite turbarum clamitat, in foribus portarum. Ipsi quippe sunt caput turbarum, foresque portarum, quia ipsi sunt populorum principes,

ac supernae Jerusalem, sublimioris excellentiae privilegium, janitores. Ipsi sunt regales illae sedes, de quibus in libro Sapientiae dicitur: « Dum medium silentium tenerent omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens Sermo tuus, Domine, de coelo a regalibus sedibus venit.» In adventu quippe Domini medium silentium omnia continebant, quia jam et Prophetae cessaverant, et nondum Apostoli ad praedicandam novae fidei gratiam veniebant.

§ **10**. In quodam plane mundus meditullio consistebat, dum nec Prophetarum oracula superessent, et Apostolica nondum praedicatio coruscaret. Quid autem hic nox intelligitur nisi diabolus, qui auctor est tenebrarum? qui nimirum quodammodo tunc ambulat, cum non facile valet implere quod optat; tunc vero currit, cum malitiae suae vota absque ullo contradictionis obstaculo perficit; et non jam viae marginem, sed medium iter tenet, dum nihil sibi videt occurrere, quod sui cursus impetum valeat retardare. Cum igitur sub tam noxio mundus silentio conticesceret, et haec ad perdendos homines occasio diabolum provocaret, ille non modo medium iter habebat, sed currebat, quia quicquid nequitiae suae mente conceperat, efficaciter adimplebat. Nam et cuncta jam Romanum occupabat imperium, et necesse erat, eos qui legem Dei eatenus saltem utcumque tenuerant, jam subesse legibus paganorum. Sub hoc igitur pereuntis mundi silentio, sermo Domini a regalibus sedibus venit, quia de pectoribus Apostolicis, quae Regis aeterni veraciter sedes sunt, verbum Evangelicae praedicationis erùpit. Ipsi quippe regales sunt sedes quas Deus inhabitat: Ipsi Reges et patres Ecclesiae, sicut dicitur: omnis gloria ejus filiae Regum ab intus. Isti sane Reges, armati gladio spiritus, quod est verbum Dei, debellarunt principem mundi: de quo nimirum Apostolorum gladio legitur. Durus debellator in mediam exterminii terram prosilivit, gladius acutus insimilatum imperium tuum portans, et stans replevit omnia morte, et usque ad coelum attingebat, stans in terra *.

§ **11**. Istorum itaque Regum dilectissimi subdamur imperiis, eorum magisteriis instrui, eorum patrociniis elaboremus absolvi: quatenus absoluti per concessam beatis Apostolis auctoritatem, ad ipsum Apostolicae dignitatis introducamur auctorem Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Deo Patre, et Spiritu Sancto vivit et regnat in secula seculorum.

* Ex Sap. XVIII, 15. 16.

VITA S. AUDOENI EPISC. ROTHOMAG.

CUJUS ETSI MS. IDEMQUE PERVETUSTUS CODEX AUCTOREM NON EXPRIMIT, PUTO TAMEN EAM ESSE, QUAM SCRIPSIT ANNO SALUTIS 956 FRIDEGODUS S. ODONIS DIACONUS. STYLUM IN GRATIAM LECTORIS PASSIM NONNIHIL CORREXI.

Floruit saeculo VII.

PRAEFATIO AUCT. Conditor mundi omnipotens Deus, sicut sphaeram coelestem multis, sed diversis, distinxit sideribus: ita Ecclesiam adhuc in terris peregrinantem, quasi quibusdam luminibus illustrare non desinit: In quibus alii miraculis coruscant, alii doctrinâ salutari, quasi pluviâ, corda piorum irrigant: plerique per martyrii gloriam rubent instar rosae: non pauci virginitatis integritate candent ut lilium: Hos prudentiâ prudentes, illos justitiâ justos, alios fortitudine fortes, nonnullos temperantiâ temperantes reddit. Unum tamen vinculum charitatis eos omnes et sibi invicem, et suo conditori conjungit et sociat: per quam et singularia universorum, et universa fiunt singulorum: et sicut hortus, diversis herbarum vel aromatum generibus consitus, odorem suavissimum longe lateque diffundit: ita isti Deo et hominibus, virtutibus suaviter redolentes, dicunt: Christi bonus odor sumus Deo; et illud: Aliis quidem sumus odor vitae in vitam, aliis odor mortis in mortem. In qua sanctissima Dei Ecclesia beatus Audoënus antistes, quasi quaedam splendidissima stella, vel solidissima columna, vel etiam candidissimum lilium emicuit. Siquidem populos doctrinae suae radiis illuminavit, contra omnes impetus diabolicae atque haereticae pravitatis ut columna immobilis stetit, ut lilium virtute castitatis enituit. Tum etiam honore virtutis insignis, pudoris admiratione laudabilis, dignitate praeclara excelsus, humilitate lucidissima submissus fuit. Vitia denique, quibus humana vexatur fragilitas, patientiae virtute calcavit, inanes curas procul abègit, animi motus validis constantiae habènis ceu athleta insignis, mirabiliter compressit. Gemino namque certavit agone, quando et civibus suis verbum immortalitatis semper abunde suppeditavit, et saluti animae suae perpetuo consulere non destitit: tanto proinde nunc clarior et gloriosior apud Dominum, quanto prius in certamine fortior. De cujus egregia vita ut aliquid digne stylo exarare possimus, invocanda nobis est summa majestas sanctae et individuae Trinitatis: ut quae brutae quondam asellae id praestitit, ut humana

posset voce loqui, nobis sensum verborumque copiam tribuat ad enarranda munera divina.

§ 1. Temporibus Clotarii clarissimi principis, filii Chilperici Regis Francorum, anno plus minus vicesimo regni ejus, pago Suessionico, quinque milliaribus ab ipsa civitate distante, eo loco, quem Sanciacum vocant, orti sunt tres venerabiles viri, ex uno semine nobiles in seculo geniti, et gratiâ omnipotentis Dei coelitus illuminati: puta, Ado, Dado, et Rado. Nati sunt autem patre Authario, matre vero Aiga. Cum essent autem nobilissimi carnis origine, fuere nihilo minus erga Christianae religionis devotionem perquam studiosi. Cuncta enim, quae possidebant sive in fundis, sive in divitiis, in hospites, in pauperes, in peregrinos, in monachos summo studio conferebant: operantes quidem, ut Apostolus docet, bonum in omnes, maxime tamen ad domesticos fidei. Erant ambo fidei integritate pueri, longanimitatis spe praecipui, charitate non ficti, verbum vitae aure percipere, et corde retinere, sine fatigatione satagebant, idque ab iis, quorum doctrinam et fidei puritas, et morum sanctitas commendaret. In eorum domo, non ut assolet in quorundam secularium conviviis, mimorum vel histrionum carmina foeda, sed Evangelica, vel Apostolica, sive Prophetica personabant oracula: illum diem sanctum, illum duxere solemnem, quando aliquem divini verbi praeconem hospitio recipere meruissent.

§ 2. Contigit autem eo tempore, virum Deo dilectum Columbanum, genere Scotum, coenobiorum Luxoviensis in Gallia, Bobiensis in Italia fundatorem, ex Hybernia insula in Gallias pervenire: qui relicto paterno solo, parentum domo, cunctisque, quibus mundi amatores pro magno utuntur, voluntariam paupertatem et saluberrimam peregrinationem, pro amore Christi et regni coelestis arripuit. Cujus viri doctrina vel vita qualis fuerit, qui scire desiderat, ex libro, qui vitam moresque ejus ornato edisserit sermone, scire poterit. Accidit autem eisdem temporibus, beatum Columbanum, insignem Dei cultorem, de domo Hagnerici summi consiliarii Regis Clotarii remeantem, ad villam quamdam, in litore amnis Màtronae sitam, Wilciacum nomine, pervenire, ibique praedictum virum illustrem Autharium cum nobili conjuge sua Aiga invenire. Qui cum virum Dei magno exultantes gaudio suscepissent, et venerabilibus obsequiis ei gratificari studerent: inter caetera salutifera beatorum virorum colloquia, religiosissima mater jam dictorum trium puerorum ad benedicendum infantulos vero Dei cultori obtulit, obsecrans ut eis bene precaretur. Videns autem eos vir sanctus, praescius futurorum, secundum piae matris fidem infantulis benedixit, et prophetico spiritu praedixit eos futuros in Christianae religionis virtutibus eximios, honoribus et dignitate seculari claros, in aula etiam regum gloriosos. Nec potuit tanti viri benedictio, cassa vel fortuita ulla ratione

putari. Mox ergo, ut pubescere coeperunt, primum Clotario Regi, deinde Dagoberto in cunctis inventi sunt gratissimi. Sed illi ad coelestia tendentes, inter pestifera mundi hujus negotia, religiosa semper hominum sanctorum consortia amabant: et licet ordine diverso, at singulos tamen promissionum est effectus consecutus.

§ 3. Namque primogenitus Ado, cuncta mundi hujus obstacula contemnens, semetipsum abnegans, et propriis voluntatibus renuncians, ex Dei beneficio in castris Regis aeterni perpetuo militare elegit: monasticamque appetens vitam, mortiferam mundi hujus calcavit dulcedinem. Itaque monasterium Lodariense(*Jouarre*) ad Màtronae fluvium praeclare condidit in proprio solo, in quo ad praescriptum regulae almi patris Columbani viverent fratres, ad eam rem adjuvante eum beatissimo germano suo Audoëno: ditavitque illud rebus et opibus omnibus, atque etiam disciplinis Ecclesiasticis instruxit. Rado vero, qui extremum nativitatis ordinem tenebat, thesaurorum regalium summus procurator effectus est: quos ille thesauros justo dispensans ordine, fideliter et Christiane custodivit. In ipsis autem seculi dignitatibus nihilominus fuit sanctae religioni subditus, erga Dei praecepta justus et religiosus, dilectione amabilis, eleemosynis largus, in militia providus: denique juste ac pie vivendo, in demandatis ipsis palatinis fascibus, fidum ac strenuum sese declaravit.

§ 4. Porro sanctus Audoënus *, cognomento Dado, auricularii locum et munus in aula Regis obtinuit: itemque ad obsignanda scripta vel edicta regia, quae ab ipso conscribebantur, sigillum vel annulum Regis custodiebat. Erat vero sensu profundus, eloquio copiosus, consilio providus, judicio justus, corporis staturâ procèrus, vultu decorus, et ante omnia in Christi charitate fundatus: Regi vero etiam charus, cunctisque principibus et optimatibus fuit venerabilis. Ad illius nutum omnia palatii negotia gerebantur: ejus consiliis optimates omnes, atque ipse etiam Dagobertus Rex, ceu divinis oraculis parebant. Neque enim ullum erat aliud ejus consilium, nisi quod et Regi et populo utilitatem adferret. Et assidue sane hortabatur Regem, ut Regem omnium Christum, conditorem ac redemptorem suum, sine quo nemo juste regnat vel imperat, diligendo, timendo, cunctisque ejus mandatis obediendo pie coleret: subditorum sibi populorum socium se potius, quam dominum existimaret, subjectis parceret, debellaretque superbos: fines imperii sui ab hostium incursibus strenue defenderet, immo vero, ob abundantiorem ecclesiae Christi pacem, eosdem fines etiam proferre ac dilatare contenderet: homines flagitiosos, puta fures, latrones, homicidas, maleficos, haereticos, caeterasque infames personas, e regno exturbaret. Admonebat denique, ut ecclesiarum et sanctorum locorum prae omnibus curam

* Gallica pronunc. *Ouen*.

gereret, renovandorum et construendorum coenobiorum studio insisteret: pauperibus, peregrinis, viduis, orphanis, omnibusque necessitatem patientibus pie subveniret: hoc dicens justum esse, ut cunctorum, qui ejus ditione tenerentur, necessitati condoleret. Rex vero Dagobertus aurem viro Dei libenter in omnibus, quae hortabatur, accommodabat: atque eam ob rem et cunctis hostibus fuit fortior, et omnibus Francorum Regibus, qui ante ipsum regnaverant, felicior. Nam per id tempus nobilissima sanctorum virorum examina, instar apum inclyta Francorum regio protulit: quorum mellifluo collegio idem vir Domini Audoënus apocrisarius Regis, velut splendidissimum sidus, magnus Christi miles in ecclesia quandoque futurus, jam emicabat. Unde non est mirum, si ille Rex, malorum infestatione submota, ponendis hincinde praesidiis pacis, tanta est usus prosperitate, qui tam prudenti silentiario potiebatur.

§ 5. Florebat vero in aula Regis etiam beati viri sodalis Eligius *, virtutum sanctitate mirandus, quem haud secus atque animam suam diligebat: eratque eis amor unus, cor unum et anima una: parique intentione sub habitu adhuc seculari aeterno Regi militabant, ambo fide Christiana firmissimi, ambo Evangelica doctrinâ repleti. Ab eis omnes Francorum pròceres capiebant exempla Christianae religionis, ab eis hauriebant monita doctrinae salutaris. Noverant illi animarum salutem et patriae coelestis beatitudinem et dulcedinem praedicare: et tamquam duo fortissimi milites, paribus armis fidei, Christi Ecclesiae serviebant. Eorum arma haereticae pravitatis jacula tentare poterant, penetrare non poterant. Etsi autem beatus Audoënus in palatio Regis militari habitu tectus videretur, at tamen ab omnibus fere monachus potius, quam laicus habebatur. Nam saepissime pretiosis vestibus et aureo balteo extrinsecus ornatus, subtus utebatur cilicio: persistebatque infatigabiliter in orationibus, in vigiliis, in jejuniis, in lectione divina, in excipiendis hospitibus: pauperum vero et infirmorum ministerio pene semper deditus erat. Terrena patria instar exilii ei erat: coelestem ut propriam diligebat: illa utebatur tamquam exul, ad hanc ceu avis tendebat.

§ 6. Itaque in Brigiensis sylvae recessibus Rasbacis fluvioli officinas perlustrans, cunctisque Dei servis necessariis habitaculis instruens, in suo patrimonio monasterium supradictae regulae, quod Jerosolymam voluit dici, efficaciter construxit: ubi non solum praesentem quietis pacem veris Christi cultoribus, verum etiam certam coelestis visionis requiem suis sectatoribus tum praesentibus, tùm posteris, feliciter comparavit. Idem vero monasterium opimis possessionibus, ornamentis ecclesiasticis, libris atque aliis diversis rebus, ad Dei servitium et cultum pertinentibus, devotus implevit, et sanctorum monachorum multitudinem

* Col. Sanctus 1 Dec.

illic congregans, Abbatem unum ex almi patris Columbani discipulis, virum in disciplinis regularibus apprime eruditum, Aglium nomine, eis praefecit. Jamque meditabatur, ut cunctis seculi dignitatibus rejectis, soli Deo intra monasterii claustra absque impedimento serviret: sed resistebant tam Rex, quam optimates omnes ejus tam piae voluntati, dicentes debere eum potius plurimorum utilitati consulere, quam privatae suae deliberationi obsequi. Videns ergo vir Deo dilectus, ratione simul et auctoritate se constrictum (sciebat enim scriptum omnibus, Potestatibus sublimioribus subditi estote; et, Reddite, quae sunt Caesaris, Caesari), ab hac intentione ardentem animum ad tempus revocavit: atque interim divina id agente providentia, ecclesiae Rothomagensis (*Rouen*) futurus servabatur antistes, ut ejus urbis civibus viam salutis sacris admonitionibus aperiret, imperitosque populi sensus luculentis exemplis institueret.

§ 7. Interea vero defuncto Dagoberto Rege Christianissimo, filius ejus Clodoveus in regnum successit: in cujus regni exordio haeresis infanda totum pene foedavit Orientem: intantum ut ipse etiam Paulus Constantinopolitanus episcopus, et Alexandrinus quoque patriarcha, perverso dogmate corrumperentur. Asserebat enim illa pestis, Dominum nostrum Jesum Christum non veram carnem ex Maria Virgine sumpsisse. Cumque ea de re a Paulo et caeteris infausti dogmatis assertoribus, cum auctoritate etiam Imperatoris Constantii tertii, nepotis Heraclii, beato Martino Pontifici Romano scripta dirigerentur, ut ipse huic sententiae assentiret et subscriberet: gustum mortiferae suasionis summa cum execratione respuit, ita dicens: Etiamsi totus orbis dogmata peregrina et a fide aliena complecti velit, se nec minis cujusquam, nec blandimentis, nec a morte ipsa, a doctrina Evangelica et Apostolica ullo pacto posse avelli.

§ 8. Mox vero ad Regem Francorum legatos mittens, rogat ut viros in fidei puritate fundatos, verbo et sapientiâ providos, quamprimum ad se mittat: ut cum illis et totius Italiae praesulibus, Domino auxiliante, aliquam adversus tantae pravitatis venena antidotum adhibere possit. Rex igitur cunctis regni sui sacerdotibus in unum coactis, quid Legati tanti Pontificis afferant, exponit: jubetque ut ex semetipsis viros tales eligant, quos ad suscipiendum tantae rei munus, puritate fidei et verbi sapientiâ idoneos norint. Tum illi uno animo beatum Audoënum cum sancto Eligio ei rei destinandos èligunt. Tanta enim erat in viro Dei Audoëno sapientia, ut quamvis Ordinem sacerdotalem nondum adeptus esset, tamen pene omnibus ejus temporis Galliae vel Franciae sacerdotibus sapientiâ anteferretur, vel, ut moderatius dicam, aequaretur. Sed obstitit tunc quiddam, ne Romam mitterentur.

§ 9. Haud multo post tempore quidam ipsius impii dogmatis assertor ex Asia pulsus, in Galliarum civitatem Heduam, quae

nunc Augustudùnum (*Autun*) dicitur, perfidus apostata pervenit. Cumque in Aula Regis Francorum relatum esset, anguem tortuosum virus horrendum in ea civitate jam late vibrasse, multosque ibidem infecisse, ilico synodalem conventum sacerdotum apud Aurelianensem (*Orléans*) urbem adunari jussit: ubi sane beati viri Audoënus et Eligius, illius haeretici versutiis objectionibus validissimis restitere, cunctisque ejus argumentis, quibus ceu foveis quibusdam se occulere nitebatur, detectis, omnibus qui illic aderant, mortiferum dogma et vitandum et execrandum, tum manifesta ratione, tum divina auctoritate persuasere: interim tamen, modestiae causâ, ejus victoriae palmam beato Salvio Episcopo et martyri concedentes. Convictus autem haereticus, etiam e regni Francorum finibus expulsus est. Id vero non contra hunc dumtaxat, sed etiam haereticos omnes Audoënus facere solebat, ut quos in conflictu superasset, eos in longinquas regiones confestim aufugere compelleret.

§ **10**. Postea vero tum Regis voluntate, tum multorum religiosorum hominum, praecipue tamen beatissimi Eligii, quem prae caeteris singulari amore prosequebatur, consilio et hortatu, Clerici tonsuram accepit, uno eodemque tempore, etiam ipso Eligio viro Dei, comam ponente. Instabat porro quotidie magis atque magis, ut Ecclesiae fides intemerata conservaretur, et a recto tramite nulla pravitate abduceretur. Videns autem Simoniacam haeresim nimium in regno Francorum invaluisse, quae ab impiae Brunihildis * tempore cunctas pene Francorum polluerat Ecclesias: coepit suadere Regi et cunctis optimatibus, ut patriam ea tabe corruptam, salutari adhibita medicinâ liberarent, nec ulla ratione consentirent, ut quisquam sacros Ordines vel emeret, vel venderet: dicens, tale commercium diabolica fraude repertum, atque idcirco ad Ecclesiasticae fidei puritate penitus eliminandum: potiusque eligendos esse ad sacrorum Ordinum fastigia, quos non aurum, sed fidei sinceritas, doctrinae suavitas, et morum probitas commendaret.

§ **11**. Interea temporis defuncto Romano, Rothomagensis urbis Episcopo veneratione digno, beatus Audoënus consensu omnium ad ejus Episcopatûs subeundum onus compellitur. Illum enim solum ea sede dignum tam Rex, quam proceres, itemque Clerus et populus, una voce testabantur, quippe cujus et fides, et doctrina, et mores tantae sedi suscipiendae convenirent. Ille autem, licet humiliter recusaret, sciens tamen, quantum sit obedientiae bonum, voluntati propriae imperium praeposuit plurimorum. Accepta autem sede pontificia, non statim ausus fuit sacrum Ordinem praeceps percipere, sciens videlicet cum quanto periculo, et quibus fluctibus conjuncta sit neophyti ordinatio: ne in superbiam elatus, in judicium incidat et in laqueum diaboli. Etsi

* Vide Append. sive Martyrol. Vol. v, p. 451*.

autem a sancto viro elatio omnis esset alienissima, ut tamen posteris humilitatis exempla relinqueret, tantae dignitatis gradum improvide, ut dictum est, non sine quadam trepidatione, suscipere noluit.

§ **12**. Mox vero penitus valere jussis curis palatii, et propria sede relicta, ob verbum Dei gentibus procul positis praedicandum, exulem se fecit. Transmissis namque Sèquana et Ligeri fluminibus, cunctos in iis regionibus habitantes lumine verbi salutaris quasi Sol quidam illustravit: in aliis fidei fundamenta ponens, alios in fide confirmans: quosnam etiam haeresi depravatos, ad normam Ecclesiasticae fidei rèvocans. Cumque in Hispania pervenisset, reperit populos illic commorantes, jamdudum nimia siccitate laborare. Jam enim septem anni fluxerant, quibus nec exiguum pluviae stillicidium eas regiones irrigarat. Videns autem vir Deo plenus, si ea aëris incommoditas diutius perseveraret, non solum periculum, sed etiam exitium portendere: gladium jam quodammodo in aëre pendentem, et ad feriendum paratum, avertere studuit.

§ **13**. Itaque in preces se prosternens, obsecrat omnipotentem Dominum, ut qui quondam Israëlitico populo propter idololatriam et impiissimam Jezabel annis tribus et mensibus sex coelum clauserit, tandemque, orante beatissimo Elia, pluviâ copiosa reseraverit: nunc quoque suae miserationis dona populo, ob sua peccata juste afflicto, largiri dignetur, pluviàque salubri terram siccitate squalentem irrigare non differat: uti per miraculum foris exhibitum, corda populorum in fide torpentia, in laudem Creatoris fortius inardescant. Tum vero sine mora preces viri Dei tanta pluviae abundantia consecuta est, tantaque aëris commoditas subito reddita est, ut pene veterum malorum damna, praesens abundantia compensare videretur. Cernere tum licebat rorare coelos, imbres ruere, guttulis uberrimis distillare aëra, coelorum beneficiis arva compleri, scatere fontes, agros pinguescere, fructibus onerari arbores, plantaria existere, campos passim vestiri segetibus, colles vinetis affluere, purpurascentes proferre olivas, rosarum liliorumque suaves spirare odores, denique agricolas, resumptis viribus, juvencorum fatigare terga. Nec mirum. Deo dilectum virum, instar Eliae clausum coelum sacris orationibus reserare potuisse, quem constat, in multis virtutum Eliae sectatorem fuisse. Virginitatis enim privilegio floruit, ut Elias: Reges et potentes delinquentes aspere increpavit, ut Elias: nullius eum neque terrores neque blandimenta a rectitudinis et justitiae tramite abducere potuere, uti nec Eliam: vestibus saepe asperis utebatur, ut Elias. Atque ita virtutes beatissimi viri plurimis celebrantur locis, et fidei ejus meritum per orbem terrarum late praedicatur. Porro confirmatis Hispaniarum populis in fide verbis et miraculis, ad sedem propriam jam tandem redire constituit.

§ 14. Cum autem revertendo, per Andegavensem regionem (*l'Anjou*) iter ageret, obvium habuit pauperculum quemdam : qui cum Dominico die contra usum Ecclesiasticum opus servile exerceret, atque in mola farinam conficeret, manum, qua lapidem molarem circumagebat, repente aridam et inutilem sensit. Nam pollex ejus adeo affigebatur superiori illius parti, ut sanguis inde promanaret : ipsumque lignum, quo mola versabatur, inter pollicem et palmam tam stricte tenebatur, ut nullo pacto inde posset avelli. Pròcidens ergo pauper ille ad pedes sancti viri, miseriam suam lacrymabundus ei exponit, simul etiam culpam suam et negligentiam confitetur. At vir beatus contractae manui signum sanctae Crucis imprimit, et pristinae servire consuetudini naturaeque institutum exercere jubet : pauperem nihilo minus admonens, ut Dominicis et Festis diebus potius ad ecclesiam veniat, verbum Dei audiat, opere impleat, sanctam percipiat communionem, quam molam verset, aut ullum prorsus servile opus sine summa necessitate exerceat. Si enim Judaei, inquit, decreta legis per Moysen datae, tanta diligentiâ custodiunt : quanto magis convenit, Christianos praecepta Evangelii per Christum promulgata, ferventer et audire, et custodire? Sicut ergo Judaei nullum opus servile faciunt in sabbato : ita Christiani in die Dominicae Resurrectionis debent ad ecclesiam convenire, verbum Dei auribus percipere, mente retinere, et ab opere servili abstinere.

§ 15. Perveniens inde Rothòmagum, ordinem pontificalem ad praescriptum Ecclesiastici et Canonici dogmatis, una cum beatissimo Eligio suscepit. Uno namque die apud eam urbem ambo pariter ordinati sunt, sanctus Audoënus ejusdem urbis Archiepiscopus, sanctus vero Eligius Noviomensis (*Noyon*) Episcopus, anno Dominicae incarnationis sexcentesimo quadragesimo, pridie Idus Majas, Dominico die ante Litanias. Suscepto vero Episcopatu, qualem se deinceps exhibuerit, quis pro dignitate explicare queat? aut quis tanta sermonis copiâ instructus est, vel cujus oratio tantae affluentiae ubertate exundat, ut omnes ejus virtutes et recte facta, ita ut par est, dicendo consequi possit? Idem semper robustus permanens, et in virtutis studio continenter incumbens, in coepto proposito constantissime perseverabat. Eadem in corde humilitas, eadem in vultu gravitas erat. Eamdem pauperum curam et solicitudinem, quam prius, retinebat. Eadem fraterna dilectio, eadem mentis constantia illi permanebat : nisi quod Episcopalis dignitas, quae aliis pompae et fastus fomenta subministrare solet, ei majoris abjectionis studium attulit : atque unde alii ad tempus videntur extolli, id ille majoris humilitatis sibi materiam effecit...

§ 16. Peccata ne ipse admitteret, cavebat : ab aliis admissa, haud secus ac sua lugebat : plebi salutares adhibebat admonitiones, et Christi eam praecepta docebat. Protervos non armis vincebat, sed patientiâ : superbos Christi jugo suavissimo subdebat.

Semper erga pauperes obsequiosus, erga peregrinos diligens erat: quibus certe ejusmodi praestabat humanitatis et charitatis officia, ut nisi quis fundatam in Christo haberet mentem, non dignaretur vel aequalibus impendere, quae ille perpetim luridis et abjectis hominibus exhibebat. Denique omni Pontificio fastu posthabito, populorum agminibus neglectis, principum spreta frequentiâ, famulantium obsequiis postpositis, pauperum et captivorum consortiis semper delectabatur. Sed quid his diutius commemorandis immoror, quando, ut verum fatear, nunquam quis quam ea tempestate in bonis inchoandis studiosior, nunquam in inchoatis perseverantior et constantior in Galliis fuit? Posset enim quis vel raro arripere, sed vix aut difficile perpetuo tenere. Hic vero, quod semel proposuit, perpetuo retinuit. Quod Deo primum vovit, id nullis mundi negotiis voluit obligatum. Quod initio arripuit, ad finem usque perduxit: in jejuniis assiduus, in vigiliis pernox.

§ 17. Rigorem sane nimiae abstinentiae ora pallida demonstrabant: maxillae lacrymis humectae, cordis contritionem prodebant. Lumbos ferrum constringebat. Talia miles Christi in suo corpore stigmata circumferens, voluptatum illecebras et diabolicas persuasiones, Deo miserante, facile contempsit. Sciebat enim Dominum Jesum Christum, ut nos ab aeternis poenis liberaret, multo graviora pertulisse: et multa martyrum millia persecutionis tempore, vincula, carceres, ignes, bestias atque innumera tormentorum genera Christi causâ tolerasse. Ejus quoque lectus, non ex mollibus plumis, pictisve tapetis, sed ex asperis virgultis sternebatur. In eo corpusculum, jejuniis et vigiliis defessum, ceu acceptam Deo victimam reponebat: secundum Apostoli praeceptum, corpus suum exhibens hostiam viventem, sanctam, *Deo* placentem: illud quoque ejusdem Apostoli decantans: Non *sunt* condignae passiones hujus temporis, ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis.

§ 18. Ardebat vero summo studio monasteria et loca sacra per omnes Franciae provincias construendi, maxime vero in propria dioecesi: ubi sane multa coenobia, eaque ampla et nobilia, a fundamentis condidit: non pauca vero, priorum Antistitum et Abbatum desidiâ neglecta, instauravit. Inprimis autem ipsam matrem Ecclesiam, prae omnibus, qui ante eum fuerunt, Episcopis, rebus, opibus, thesaurisque plurimis locupletavit, atque inter alia ornamenta lectum fecit auro inclusum, ob amorem perpetuae Virginis et sanctissimae Genitricis Dei: Clerum quoque plurimum adunavit, eumque Ecclesiasticis disciplinis mirabiliter imbuit, et in subministrandis alimentis rebusque necessariis, largum se illi procuratorem exhibuit. Xenodochia quoque et matriculas extruxit, annonam sufficientem illic habitantibus suppeditans. Eadem curâ et diligentiâ vicos publicos et plebejas ecclesias fundavit, vel etiam reparavit: nec ulla dioecesis in cunctis Galliarum provinciis

ejus temporibus Rothomagensi dioecesi in pietate et devotione erga Deum et religionem aequiparari, nedum anteferri potuit. Tantus enim ibi erat numerus coenobiorum diversi sexûs, puta monachorum et monacharum, quae ad ejus institutionem tanquam divinae sationis messes quaedam, subito enituere, ut et multitudine et religione Aegypti monasteria, ab Antonio quondam instituta, aequare viderentur. Ipse vero sine intermissione verbum Dei praedicabat, instans, secundum Apostolorum, opportune, importune, arguens, obsecrans, increpans cum omni patientia et doctrina.

§ **19**. Inter caetera autem virtutum miracula, quae idem egregius praesul effecit, illud omnino praetereundum non est, quod illustrem virum Waningum sua oratione optatae sanitati restituerit. Fuit ille Waningus sane praedives et potens: sed morbo correptus acerbo, in ecstasi multa impiorum supplicia vidit. Cumque eodem morbo adhuc premeretur, beatus Audoënus antistes, cum prius orasset, benedictionem ei impertiit, et reddita illi est pristina incolumitas. Hortabatur autem eum Andoënus, ut locum illum Deo dicaret. Admonitus enim ille fuerat a beata Eulalia, ut in praedio suo Fiscano, ubi jamdiu decubuerat, ad sancti praesulis Audoëni jussionem coenobium extrueret: simulque indicatum erat ei, viginti annis illum in corpore victurum. Itaque vitae redditus, et ad sese reversus, clarissimum pontificem Audoënum orat, ut ad se venire velit, una cum sacerdote Christi Wandregisilo. Adfuit vero etiam Rex juvenis Clotarius, Ludovici junioris Regis filius, insigne illud, quod in Waningo perpetratum erat, miraculum magno desiderio cernere cupiens. Non solum autem Rex, sed et cuncti proceres, et omnis populi multitudo, qui cum illo aderant, viderunt, et omnipotentis Dei clementiam collaudarunt, beatumque Audoënum colere et venerari coeperunt.

§ **20**. Tum demum S. Audoënus una cum Waningo jam Deo consecratum coenobium, nobilissimamque et beatam virginem Childemarcham Abbatissam, cum multis Deo sacratis virginibus sancto viro Wandregisilo, ut sub ejus essent magisterio, tradidere: quem olim sanctus Audoënus sacris Ordinibus ornaverat, et cui a Rege Clodoveo locum, qui Fontanella dicitur, ad monasterium construendum impetraverat. Ejus, inquam, operibus bonis et exemplis atque regularibus disciplinis monasterium hoc docendum et instruendum commisere. Atque his virtutum miraculis fulgens idem Christi miles et beatus praesul Audoënus, cum esset humilitate munitus, non noverat extolli: immo vero oppida, rura, casas, vicos, castella pèragrans, cunctis vitam annunciabat et mortem, tormenta impiorum et justorum gloriam. Si qua autem illi esset a concionibus intermissio, orationi vacabat, et terrenis curis absolutus, mente coelestia contemplabatur. Et saepissime quidem in cubiculo ejus lux immensae claritatis coelitus effusa, a

discipulis ejus visa est. Sed quia in coenobiorum mentionem incidimus, opportunum arbitramur, ut quemadmodum locus, qui nunc Crux S. Audoëni dicitur, primitus ei ostensus est, hoc loco commemoremus.

§ **21**. Cum tempore quodam parochiam suam praedicando perlustraret, et per huncipsum locum iter ageret *, curru vectus (non enim poterat nimio fessus senio, jam equo vehi), muli, qui currum trahebant, subito substitere. Cumque auriga flagello eos urgeret ad procedendum, nullo modo inde eos potuit amovere. Sentiens autem vir Dei, non sine nutu divino animalia manere immota, confestim sursum erectis luminibus, vidit Crucis vexillum, multo splendore late circumfusum. Cumque Domino revelante intelligeret, eum locum suo illum servitio et cultui destinasse, mox reductis oculis, conspicit hominem quemdam arantem. Accepto ergo ejus stimulo, figuram S. Crucis efficit, eàque terrae infixa, et sanctorum reliquiis ei impositis, discedit. Sole inde ad vesperam terras relinquente, columna ignea in eo loco per totam noctem visa est tanto splendore, ut solis claritatem vincere videretur. Nec ea ab uno solo, sed a totius provinciae hominibus conspecta est. Itaque confluxit eo hominum multitudo, offerentium Deo vota sua: diversisque affecti morbis, illic pristinam sanitatem recuperarunt. In quo etiam loco Leutfridus ecclesiam condidit, quae in S. Crucis et reverendissimi Audoëni Pontificis honorem dedicata est: ubi hodieque monachi non pauci ad monasticae regulae praescriptum Deo serviunt.

§ **22**. Nec illud intra silentii làtebras abdendum est, quod de eo certum et compertum habemus. Iter illo quodam die per Rothomagensem paroeciam faciente, ad quemdam locum venit, haud procul a Sèquana fluvio apud insulam Belcionacam (*Batignolle*) situm. Ibi vero paululum se dixit velle quiescere, divino haud dubie instinctu admonitus. Cumque sancto sopore esset oppressus, Angelicis est colloquiis frùitus, atque in eodem, quo quiescebat, loco, ut in beati protomartyris Stephani honorem basilicam aedificaret, admonitus. Accersito deinde Ansberto, qui per id tempus Fontanellae coenobii, in cujus territorio locus ille esse videtur, Abbas erat, ejus Ecclesiae construendae ei negotium dedit. Is vero clarissimi Pontificis votis favens, sacram illic aediculam exiguo quidem, ut sese habet loci situs, sed eleganti tamen opere, fabricandam curavit. Porro eximius pastor et egregius Pontifex Audoënus xenodochium pauperum ob memoriam nominis sui sempiternam ibidem instituit, ac patrimonium quoddam, cui Childriaci vocabulum est, in Dunensi pago situm, pauperibus ejus xenodochii gratuita benignitate largitus est, sciens scriptum, eam haereditatem bene recondi, quae Deo custode servetur.

* Non longe ab oppido *Louviers*, in Dioec. Ebroicensi (*Evreux*).

§ **23**. Alio etiam tempore, cum suas paroecias verbum Dei seminando circumiret, venit in pagum Constantinum *. Ubi autem ad monasterium beati Marculphi accessit, rogatus est a Bernoino, ejus monasterii Abbate, ut corpus S. Marculphi in alium locum transferret. Ejus precibus vir Dei satisfaciens, transtulit sacrum corpus in absidem cum hymnis et congruo honore. Postea vero petiit ab eodem Abbate, ut permitteret ipsi sumere quippiam de illo corpore. Abbate benigne assentiente, beatus Audoënus caput sancti Marculphi pro reliquiis secum absportare statuebat. Sed eo isthuc meditante, abimproviso reperta est in ejus palma chartula coelitus missa, quae illum admonuit, ne caput sancti Marculphi a corpore separare ausus esset: sed aliis locis ex corpore ejus reliquias pro voto acciperet. O virum Deo usqueadeo dilectum, ut adhuc in terris degenti, e coelis epistolam scribere dignatus sit.

§ **24**. Contigit vero in eodem pago, ut quemdam illic lapidem insigni formâ videret: cumque accuratius eum esset intuitus, ait eum aptum et opportunum esse eorum usibus, qui equitandi curam gerant: atque ea causâ optavit eum esse in Brisniacensi villa. Cumque eo inde recedente, quidam homo secularis, animo tumidus, id audisset, continuo misso plaustro, lapidem illud ad se adduci jussit. Veniunt ejus famuli, saxum plaustro imponunt, eunt prospere et expedite usque ad bivium illud, cujus una pars ducebat in villam Brisniacensem, altera ad villam hominis secularis, qui illud saxum sibi vendicare voluit. Ubi eo ventum est, ne passum quidem unum boves se movere potuerunt. Jungunt illi multa bovum paria, sed cum nihil proficerent, tandem amotis bobus, ad dominum suum casso labore revertuntur. Postquam vero id sancto Audoëno renunciatum est, vocat Anstardum famulum suum, in eadem domo servientem, jubetque, ut saxum ad villam adducat. Illo dicente se non nisi duas vaccas habere, eas jungere jubet. Paret ille jussis viri Dei, veniensque ad saxum, ubi illud plaustro imposuit, tanta facilitate pervenit ad villam, acsi nullum illi plaustro onus impositum esset. Cum autem saxum collocatum esset in eum usum, quem vir Domini prius dixerat, aliquanto post tempore muliercula quaedam ex animi levitate in illo sedere ausa fuit. Objurgabant autem eam vicinae circumstantes, quod non esset verita insidere saxo sancti Audoëni. At illa respondit: Audoënus homo fuit, sicut et ego. Nulla vero intercedente morâ, ultio divina verba superbiae castigavit. Repente enim oculorum ejus orbes e suis sedibus exclusi sunt. In illo enim saxo nulla foemina sedere consueverat, postea quam a sancto viro, illic ut statueretur, jussum fuit.

§ **25**. Illud etiam cur reticeam celeberrimum miraculum, quod

* Fortasse *Chasteau-Dun.*

per ejus dioecesim multorum late sparsit rumor et assertio? Quodam tempore permultae ranae inconditis vocibus religiosi antistitis auribus obstrepebant. Jussit ergo sacerdos Dei, ut conticescerent, ac reverentiam sacrae orationi deferrent. Mox circumfusus ille strepitus conquiescit, licebatque cernere paludes tacitas, et irrationalia animantia per reverentiam agnoscere, quod per naturam ignorabant: cum ediverso tanta hominum immodestia sit, ut plerique deferre nesciant mentium religioni, quod aurium voluptati dèferunt. His atque aliis permultis miraculis insignitus licet Christi miles beatus Audoënus, nescit tamen inflari. Inferiora enim despiciens, terrenorum obliviscens, alta coelorum tota mentis intentione desiderans, pangens nunc castitatis, nunc temperantiae modulos, sobrietatis carmen, integritatis melos, quae retro sunt obliviscens, et ad anteriora se extendens, tendebat ad bravìum supernae vocationis.

§ **26**. Itaque post fundatam in fide Ecclesiam, post doctrinae fluenta, post tot aedificata monasteria, post tranquillatum totius Franciae regnum, urbem Romam, caput orbis et Christianae religionis, quam Apostolorum principes suis corporibus ornant, martyrum catervae sacris ossibus dècorant, pontificatum ejus urbis tunc in annum quartum obtinente Adeòdato Papa, adire tandem constituit. Cumque hoc longe lateque fama vulgaret, undique conveniunt ad virum Deï innumeri homines religiosi, auri argentique pondera multa ei afferentes, simulque obsecrantes, ut ad corpora sanctorum Apostólorum et martyrum pro redemptione animarum suarum, ea deferri jubeat, partem etiam pauperibus illic suis sacris manibus distribuat, ipsosque suis precibus Christo commendet. Multi etiam venerabiles viri et Deo devoti, una cum illo proficisci sibi licere gratulabantur. In quibus erat S. Sidonius, genere Scotus, extructor monasterii, quod nunc per metonymiam, sanctum Sidonium, appellant.

§ **27**. Stipatus igitur vir Deo dilectus sanctorum comitum turbâ, eleemosynarumque benedictionibus onustus, ad limina sanctorum Apostolorum hilaris, ut quondam vas electionis, cum diversarum ecclesiarum benedictiones in ministerium sanctorum Jerosolymam apportaret, pervènit. Ad singulas autem Apostolorum et martyrum memorias se prosternens, vota et supplicationes tam pro se quam pro totius Ecclesiae Catholicae pace, obtulit, lacrymas tamen, uberius quam verba, fundens. Ubicumque enim in oratione prostratus jacebat, flumina lacrymarum pavimentum irrigabant. Denique cum ad beati Petri confessionem hunc versum inciperet. *Exultabunt sancti in gloria:* divinitus responsum est, *Laetabuntur in cubilibus suis*. Sed quis commemorare sufficiat, quanta liberalitate et munificentiâ per Romanas ecclesias et sanctorum memorias traditam sibi pecuniam distribuerit? Cumulabantur altaria sanctorum auro et argento, itemque pauperum manus implebantur.

gaudebat urbs tota, eum qui toto esset notus in orbe, ad se venisse. Et ut paucis expediam, adeo illius adventu et beneficiis gratulabatur, acsi fidei suae fundatores, coram, oculis corporeis intueretur. Absolutis vero apud loca sanctorum diu optatis precibus, divinis acceptis responsis, cum multarum reliquiarum suffragiis tandem venerabilis senex, altissimis Alpium jugis transmissis, in Gallias revertit.

§ **28**. Cum autem ad suae dioecesis fines pervenisset, omnes tam cives quam suburbani homines, maximo affecti gaudio, catervatim illi occurrerunt cum crucibus et lampadibus, gratias agentes Domino, quod proprium pastorem atque pontificem ipsis incolumem restituisset. Jamque velox fama volans, Regis perfertur ad aulam. Itaque Rex et Regina cunctique palatii proceres laudant Creatorem, quod tantus antistes et tutor regni, ipsis salvus esset redditus. Quid hic dicam de sacerdotibus et agminibus monachorum? qui omnes unanimiter, in coelum sublatis manibus, canebant: Gratias agimus tibi Jesu Christe, fili Dei vivi, qui exaudisti voces ad te clamantium, et reddidisti nobis pastorem animarum nostrarum, et corporum procuratorem.

§ **29**. Ita ad sedem propriam reversus, audit palatii Principes, quos auctore Deo, Romam proficiscens, concordes reliquerat, instigante diabolo, jam discordiae peste correptos. Spiritalia igitur arma capessens, puta, vigilias, preces, jejunia, spiritalem hostem e palatio pellere, et pristinam concordiam inter commotos principes sarcire conatur. Quam vero multa, quam gravia et alta suspiria duxit, quam multas molestias et afflictiones beata senectus pertulit, ut eos inter se conciliaret, quos invidia diaboli in mutuas animorum acerbitates conjecerat? Certe ne sanguis humanus funderetur a Christianis, libens ipse mortem erat oppetiturus, non immemor illius Evangelicae (*Joan*. x) sententiae: *Pastor bonus animam suam dat pro ovibus suis.* Nec labor tanti viri cassus esse potuit. Principes enim, pulsa dissensione, libenter amplexi sunt amissam pacem.

§ **30**. Jam vero regnante Theodorico, qui beatum virum non minus, quam Reges superiores, charum habuit, inter reliqua ejus beneficia id ab eo praestitum est sancto Audoëno, ut in ejus paroecia nec Episcopus nec Abbas vel Abbatissa, neque Comes, neque alius quisquam judiciaria potestate praeditus, absque ejus consensu rectorem vel successorem constituere auderet, nisi quem vir sanctus vel de suis, vel aliunde pro vitae merito instituere vellet. Erat tum in ejus, quem diximus, Regis palatio primaria dignitate vir illustris Waratto. Is filium habuit strenuum et industrium, sed animo ferum ac moribus asperum, et ipsi parenti suo insidiantem. Gislemari nomen erat illi: nec destitit a concepta malitia, donec patrem suo principatu dejecit. Etsi vero objurgaret eum beatus Audoënus, quod tantam nequitiam

adversus parentem exerceret, at ille tamen monita ejus salutaria audire noluit. Sed non multo post a Deo percussus, impiissimam animam exhalavit, quemadmodum ei vir Dei ante praedixerat.

§ **31**. Orta autem discordiâ inter Francos et Austrasios, vir beatus componendae pacis causâ Coloniam venit. Ubi cum martyrum monumenta perlustraret, atque suo more Reliquias ex eorum monumentis ablatas, secum magno cum honore absportaret, obvium habuit mutum quemdam, qui jam annis undecim nullum cuiquam verbum fudisset. Permisit autem Dominus tot annis illum sic permanere in famuli sui Audoëni honorem, ut per eum facultas ei loquendi restitueretur, et diu tacens lingua, in Christi laudes erumperet. Illi ergo muto vir Dei signum Crucis impressit, caput ejus consignans: moxque locuta est lingua, tandiu tacens. Tum vero inter discordes populos instaurato pacis foedere, inde discedens in Neustriam, Virdùnum pervenit. Cum autem in ejus urbis ecclesiam ingrederetur, mulier quadam daemoniaca vexari coepit miserabiliter: frendensque dentibus, in virum Dei rapido cursu invehebatur. At vir beatus manu caput ejus stringens, ilico daemonem ejecit, sanamque illam parentibus reddidit. Inde ad palatium veniens, quae de conficienda pace prospere gessisset, cuncta explicavit. Sed jam tempus est, ùt de pretiosissimi viri obitu calamus noster quaedam annotet.

§ **32**. Anno igitur decimosexto * regni Theodorici Regis et Chlodoildis Reginae, res palatii administrante Warattone subregulo, apud villam Clypiacum, ubi tum vir beatus de pace inter Francorum populos constituta nuncium attulerat, jam longaevae aetatis senio confectus, in morbum incidit. Appropinquabat enim dies optatus, quo cupiebat dissolvi, et esse cum Christo: terràque relicta, penetrare coelos, et videre jam facie ad faciem, quod in aenigmate jampridem vidisset. Cumque febribus corpus attenuaretur, et obitum suum jam imminere, cerneret, obsecrabat Dominum, ut suas oves idoneo pastori committere dignaretur. Denique hortabatur Regem, ut Abbatem Ansbertum sibi faceret successorem: quod et factum est. Postremo fusis ad Dominum precibus, gregem sibi creditum illi devote commendavit, atque ita spiritum reddidit in manus Creatoris, coelestibus choris sociandum, et gloriâ sempiterna paradisi fruiturum. Rexit autem Rothomagensem ecclesiam annos quadraginta et tres, menses tres, dies decem. Nonagenarius migravit ad Dominum nono Calendas Septembris, die Dominico, anno ab incarnatione Christi sexcentesimo ** septuagesimoseptimo.

§ **33**. Completur interea luctu ingenti domus regia, omnis palatina dignitas moeret, omnis sublimitas humiliatur, gaudium omne in lamentum vertitur, risus omnis excluditur, plangunt

* Legendum arbitramur, recta chronologiâ: decimotertio.
** Anachronysmum deme legendo: octogesimo quarto.

cuncti prudentissimum consiliarium, pacem populo Dei semper conciliantem, praedicatorem egregium, pauperum consolatorem, monachorum patrem, pastorem clericorum, haereticorum persecutorem, regni tutorem, et Ecclesiae Catholicae propugnatorem. Inter haec vero patent jam beato pontifici coelorum palatia, secretorum arcana reserantur. Sociatus jam choris sanctorum et legionibus Angelorum, glorificatus est inter arces apostolicas, collocatus inter patriarcharum et prophetarum turmas, et in lucidissimis beatorum castris numeratus. Tristantur cives et vicini, et Audoënus laboris sui mercedem accipiens, jucundissime laetatur. Tunduntur manibus pectora, piis ora rigantur lacrymis, et beatus antistes se mundi nexibus gaudet absolutum. Regni tutorem omnes expetunt, quem plateae coelestis Jerusalem coronatum excepere. O quanta fuit tunc plaudentium Angelorum laetitia: et tamen non mediocriter pium est flere Audoënum, qui ut coelestem vitam duxit in seculo, ita modo togatus gaudet in coelo, et in tabernaculis justorum magna cum tranquillitate requiescit, stipatus frequentiâ Angelorum. Postquam autem planctus paululum quievit, Episcopi, qui advenerant, Rex et Regina, Major domus, sive magister equitum, cunctique palatii principes, beati viri corpus feretro imponentes, sacras exequias concelebrarunt. Laetabantur singuli, et in maximo lucro ponebant, si corpus sancti viri in humeros sustollere liceret. Cumque ad pontem Isarae cum maximo honore, et digno funeris ornamento laudibus et hymnis decantandis pervenissent, noctem totam in Dei laudibus exegere. Inde vero regia dignitas cum multo animi dolore rediit ad sua, cernens ablatam a se Domini margaritam.

§ **34**. Tum vero permultis Episcopis in unum convenientibus, adjunctisque venerabilibus Abbatibus, sacerdotibus, monachis et clericis, itemque viris illustribus et turbis populorum, cum Crucibus et lampadibus atque thymiamateriis in Volcassinensem provinciam sunt ingressi, summoque cum honore beatum corpus humeris gestantes, laudes et hymnos Deo canebant, non sine multis lacrymis respectantes feretrum pastoris sui. Ita demum Rothòmagum cum sacro corpore perveniunt, atque illic in beati Petri Apostoli basilica, loco, quem ipse sibi praeparaverat, decentissime illud sepeliunt.

§ **35**. Illa vero basilica, in qua sancta ejus membra quiescunt, miro opere quadris lapidibus Gotthica manu a primo Clotario Francorum Rege, olim nobiliter constructa fuit, anno plus minus quarto et vicesimo regni ejus, sedem Rothomagensem obtinente Flavio Episcopo. Ubi Dominus Jesus Christus, meritis beati praesulis Audoëni suffragantibus, multa virtutum signa usque in hodiernum diem efficere non cessat. Nec in ejus dumtaxat ea fiunt sepulturae loco, sed in multis etiam provinciis, quas vir Domini docendo peragravit. Quae si quis plenius nosse velit, perlustret

Galliam, Aquitaniam, Hispaniam, Italiam, gesta regum Francorum, vitam et actus beatissimi Eligii Episcopi, ab ipso conscriptos, vitas quoque venerabilium Abbatum et confessorum temporis sui, atque illius civitatis scrinia, itemque monasteriorum, quae Reges et Reginae permultique alii viri religiosi, illo adhortante, construenda curarunt, perlegat. Quibus in locis omnipotens Deus ad honorem nominis sui, per merita sancti pontificis, multa admiranda usque in praesens operatur.

§ 36. Postea autem visum est antistiti successori ejus, ut in locum editiorem illud transferretur, nempe ad plagam orientalem altaris S. Petri Apostoli. Convocatis igitur permultis monachis, omnique clero et populo urbis ejus et totius provinciae, totam noctem in laudibus et hymnis pervigilem duxit. Finitis vero matutinis laudibus, cum choris modulantium, quorum vocibus cantuque suavi omnia circumsonabant, corpus sacratissimum a loco, ubi humatum fuerat, cum multa veneratione ipso die Ascensionis Domini, transtulit in locum praedictum, ubi nunc usque honorifice illud homines venerantur. Fuit enim tam ab omni corruptione alienum repertum, quam olim fuerat virginea integritate conspicuum. Fecit vero idem Episcopus super ejus sepulcrum fabricam quamdam mirifici operis, in quam contulit argenti talentum maximum, auri plurimum, gemmisque optimis eam exornavit. Atque intra illam condidit lectum, quem sanctus Audoënus flagrantissimo ardore jusserat parari, atque intus et foris auro mirabiliter includi. Sed ne id fieret, sanctae ejus voluntati multa tum fuere impedimenta objecta.

§ 37. Quod autem ipso translationis ejus die declaratum est miraculum, id paucis commemorandum est: Inciderat is, quem diximus, Episcopus in molestissimam corporis valetudinem, quam tertianam febrem vocant. Cumque non mediocriter is eum morbus infestaret, ita ut mortem sibi prae foribus adesse suspicaretur, subito intra Missarum solemnia, coram sacerdotibus, Clero et populo febre omni profligata, pristinam sanitatem recepit. Tum vero sudarium de capite beati Audoëni, pro reliquiis manu sua cum fide sustulit, unde et ipsi et quamplurimis aliis, Domino largiente, salus collata est. Fecitque ob amorem sanctissimi viri, omnibus opiparum convivium, et tamquam Christo assistens, ambulando sumebat cibum, et illis recumbentibus officiose inserviebat. Porro pauperioribus non solum alimoniam, sed etiam innumeram solidorum copiam distribuebat. Sancti igitur Audoëni nos orationibus adjuti, conemur totis viribus illius vitam, fidem et mores imitari, ut mereamur ad coronam gloriae, quam ipse adeptus est, etiam nos quandoque pertingere: Per Dominum nostrum Jesum Christum, etc.

CERTAMEN

S. EUSEBII ET SOCIORUM EJUS MM.

EX SPECULO HISTORIALI S. VINCENTII BELLOVAC. *Lib.* II, *cap.* 119,
CUI CORRESPONDENT MARTYROLOGIA

Circa 186 — Romani.

§ 1. Temporibus Commodi saeviente persecutione in Christianos, adveniente natali die ipsius, decretum ab eo exiit, ut omnis plebs Romanae urbis in unum adveniret, et in laudem Herculis ac Jovis pompatica voce acclamaret. Ventum est, et circumstat Regem pene universus orbis. Ipse autem deformiter indutus, regiam cum mitra ascendit sedem, ac prius thurificavit auream Jovis statuam. Tantae enim superbiae erat tantaeque jactantiae, ut indueret se pelle leonis, designare in vestimento volens, quod sicut leo bestiarum, sic et ipse esset Rex et magister populorum. Cui omnis populus acclamavit, dicens: Protector est Hercules (*a*) reipublicae et defensor libertatis Romanae audaciae. Eodem tempore morabantur in vico, qui appellabatur Carnarius, Christiani nominis cultores, inter quos erant viri religiosi Eusebius, Vincentius, Peregrinus, atque Potentianus *, servi Dei orationibus instantes, mori pro Christo desiderantes. Hi ad imitationem Apostolorum sua omnia vendiderunt et pauperibus erogaverunt, quatenus nudi ab hoc seculo liberius soli servirent Deo. Qui cum audissent hujuscemodi rem a Commodo gestam, ridiculo ac superstitioni hoc deputantes, vicos et urbes perlustrant, trinum et unum Deum praedicant, dicentes: « Recedite charissimi a cultura daemoniorum. Date honorem Deo trino et uni, Patri et Filio et Spiritui Sancto omnipotenti, et agite poenitentiam et baptizemini, ne simul cum Commodo pereatis. »

§ 2. Itaque quidam senator Julius audiens monita hujusmodi salutaria, introduxit eos in domum suam, et audiens solicite praedicationem, credidit **: et facultates suas varias, per manus eorum distribuit. Accersito igitur quodam presbytero Rufino, baptismum cum omni domo sua suscepit. Coepitque ipse publice profiteri Christum, et pro eo mortem concupiscenti animo desiderare. Quod cum audisset Caesar, amaritudinis felle exagitatus,

(*a*) Marci Aurelii filius Commodus, Jovis se natum vocitari, et sub divi Herculis nomine acclamari praeceperat. Nequitiâ hic et feritate animi pessimis est Rom. Imperatoribus comparandus. Marciae concubinae insidiis praesentissimo hausto veneno, dum illud evomeret, a Narcisso palaestrita suffocatus est anno CXCII.

* Alias PONTIANUS.

** De S. Julio in Append. huj. Vol. ad diem XIX.

jussit eum ad se induci, et sic eum coepit affari: Juli, qualiter amens effectus es, ut deserens Jovem et Herculem, sequaris nescio quam amentiam vanam? Cui viriliter respondit Julius, dicens: «Tu simul peribis cum diis tuis, quos vano errore deos esse, temerario ore mentiris.» Confusus itaque Caesar his et aliis verbis, accersivit quemdam virum nomine Vitellium magistrum peditum, animo fero, opere crudelem, omnibusque vitiis obsessum, et praecepit ei, dicens: Exquire diligenter facultates hujus sacrilegi, et compelle eum ad sacrificandum invictissimo Herculi. Qui nisi acquieverit, non pròtrahas eum diutius vivere. Suscipiens Vitellius Vicarius, fecit eum coarctari in custodia. Post triduum vero jussit sibi tribunal praeparari in tellùde *, et sanctum Julium catenis adstrictum ante se exhiberi. Erat autem corpore nudus, sed ex integro, fide munitus. Quem sic alloquitur, dicens: Audisti quid jussit princeps? Depone jam pertinaciam, et adora deos, per quos universus subsistit orbis Romanus. Nam si non feceris, diversis afflictus poenis punièris. Cui sanctus constanter respondit: «O miser et miserande, simul cum tuo principe perfido peribis.» Ad haec Vitellius dixit: O Juli, in quo confidis, cum jam damnatus sis? Julius respondit: «Fiducia mea vita aeterna est, spes mea Christus est, qui te cum tuo principe damnabit in aeternum interitum.» Haec audiens Vitellius, iracundiae stimulis instigatus, jussit eum fustibus caedi. Qui dum caederetur, emittens spiritum, coelestia petiit. Cujus corpus praecepit Vitellius ante amphitheatrum jactari. Quod audientes Eusebius, Vincentius, Peregrinus, atque Potentianus, collegerunt corpus sanctissimi Christi martyris, et sepelierunt in coemeterio Calepodii XIIII Calendas Septembris.

§ 3. Haec audiens Vitellius, perquiri eos fecit, sibique praesentatis dixit: Manifesta assertio est, diripuisse vos facultates Julii, cum et corpus illius collegistis, simulque et sepulturae tradidistis. Tunc gloriosus vir Eusebius locutus est: «Quod nobis objicis, proculdubio fecimus, quodque meruimus praesule Christo executi sumus.» Judex nequissimus dixit: Quia meruistis thesauros diripere, difficultas non sit vobis reddere, ne pereatis, sicut et ille periit. Respondit Eusebius: «Hoc omnibus votis appetimus, hoc communi animo concupiscimus.» Cumque constanter persisterent, et confusus Vitellius, eadem horâ jussit ut in eculeo facie ad faciem suspenderentur, obtunderentur nervis, et fustigarentur. Quibus suspensis, praeco etiam clamabat: Deos et principes nolite blasphemare. Diutius autem eis tortis, jussit cessare paululum a tormentis. Quibus dixit: Parcite vobis, et sacrificate diis. Eusebius ad haec: «Miser, inquit, quod incepisti perfice, noli desistere. Ante enim tibi deficiet tempus ad torquendum nos, quam noster deficiat in Christo persistens animus. Ne ergo putes nos

* Qui Urbis locus esset *Tellùdes* diximus in nostro *Martyrol.* p. 436*.

terreri, nec separari nos a fraternitate Domini nostri Julii.» Vitellius circumstantibus ait: Isti securi de arte magica, in tormentis gaudent. Respondit Vincentius: «Nos gaudemus et exultamus in Domino nostro Jesu Christo.» Tyrannus vero jussit extemplo flammas applicari eorum lateribus. Illi alacres effecti, dicebant: Gloria tibi Domine, qui nos tua visitatione circumdas. Igitur unus carnificum Antoninus, intentis oculis èminus vidit cum spongia juvenem stantem, fulgore nimio coruscantem, et eorum latera extergentem. Tunc emissa voce, cum ingenti gaudio coepit clamare: Unus verus Deus est Christianorum, quem hi evidentissima ratione praedicant. Video enim Angelum Domini circumstantem eos, et a pressura flammarum protegentem. Tunc velut leo frendens Judex, cum clamore ait: O magica ars, o seductores, qui alienaverunt mente sua hominem clarissimum ac probatissimum in republica. Antoninus autem poenitentiâ ductus, devovit se crediturum Christo Domino. Statim vero Antoninus * Rufinum presbyterum adiit, et ut ab eo baptizaretur, humiliter impetravit.

§ 4. Itaque Vitellius sanctos martyres de eculeo deponi jussit. Quibus depositis ait: Ut quid tam crudeles estis vobisipsis? Cur non deponitis insaniam vanam, adorantes deos et glorificantes, quos jusserunt principes, ut nobiscum frui mereamini vitâ aeterna? Beatus Vincentius ait: « O omnium infelicissime et crudelissime, qui tibiipsi non parcis. Nos in gloria jam constituti sumus, tu vero cum principe tuo in gehenna periturus es. » Tunc Vitellius jussit linguam praecidi sancti Eusebii, aestimans illi deesse linguae officium, in cujus ore semper Christus resonabat. Antoninus autem accurrens clamabat: O Vitelli miserrime, quid tibi et justis his? ut quid eos crucias? Tunc Vitellius per os sanguinem vomere coepit, recto scilicet judicio Dei, ut qui exarsit ad puniendum os justi, acri dolore torqueretur in suo. Athleta vero Domini Eusebius sine lingua laudes in excelsum Christo dabat. Huic igitur lamentabili spectaculo quidam vir intererat Christianus clarissimus, nomine Faustus. Qui colligens linguam martyris Christi Eusebii, reposuit eam sub tunica sua in sinu suo, et fugiendo latuit. Dehinc jussu Vitellii Antoninus ductus est a carnificibus viâ Aurelia juxta formam Trajanam, et capite plexus 11 Calend. Septembris.

§ 5. Porro Eusebium ac socios ejus diutius maceratos suppliciis, in ima carceris jussit retrùdi. Ibi non diebus neque noctibus ab oratione cessabant. Percurrebat autem eorum opinio circumquaque. Ad quos veniens non minima multitudo Christianorum, et audiens ab eis aeternae vitae monita, non mediocriter proficiebat. Post triduum apparuit eis beatus Julius, cunctisque audientibus, ventura prophetando haec intulit: Salvate custodem carceris. Haec dicens, ab oculis eorum evanuit, mentesque eorum sua gratissima visitatione laetificavit. Tantam vero contulerat

* Antoninus Mart. recol. in Martyrol. XXII huj.

Dominus vim virtutis suae suis fidelibus, ut undique illuc populorum confluentibus turbis, variis detentis languoribus nulla difficultas esset in conferenda sospitate eorum orationibus.

§ 6. Veniens itaque sacerdos Capitolii, nomine Lupulus, qui ritu paganismi fungebatur officio illo sacerdotali vanissimo, rogavit ut instrueretur a sanctis martyribus, et baptizaretur. Erat enim caecus. Cui dixerunt: Si credideris ex toto corde, illuminaberis, et vitâ aeterna nobiscum fruèris. Respondit Lupulus: Ego absque ulla ambiguitate credo in quem vos creditis, nec ullatenus cupio separari a vobis. Ideo enim ad vos confugi, desiderans vobiscum in his vinculis pro amore Christi mancipari. His auditis, confestim miserunt, et rogaverunt ad se venerabilem Rufinum presbyterum venire. Qui veniens ad carcerem, catechizavit et baptizavit eum. Tunc subito ab oculis ejus caligo discessit et lumen Christi in eis emicuit. Tunc accurrens custos carceris, et videns illustratum superno lumine, qui annis quatuor caecus fuerat, misit se ad pedes sanctorum, et ut baptizaretur rogavit. Quem illico beatus Rufinus sacro baptismate purificavit, eumque armis fidei munivit. Abiens Vitellius, intimavit Regi omnia, quae a sanctis gesta erant, qualiter superassent omnia tormentorum genera, et quomodo contempsissent diis libare sacrificia, qualiterque loqueretur Eusebius sine lingua. Cui ita Rex ait: Extingue eos. Qui jubens tribunal praeparari sibi, et illos introduci, ait: Afferte tripodam, ut sacrificent hi. At illi expuentes contempserunt eum. Cujus etiam cor impoenitens, admirans, beatus Eusebius ait: O miser, cujus cor est sedes Satanae. Tunc Vitellius fecit eos ante amphitheatrum tamdiu plumbatis acriter caedi, donec spiritum exalarent. Quorum corpora beatus Rufinus collegit, et non longe ab urbe Roma sepelivit, 8 Calend. Septembris.

MARTYRIUM S. GENESII ARELATENSIS

AUCTORE B. PAULINO EPISC. NOLANO

Ineunte IV saec.

§ 1. Genesius in juventutis flore primaevo, provincialis militiae tyrocinium suscepit, eam officii partem studio et arte complexus, quae patronorum verba vel nova signorum velocitate, vel dexterae, sonum vocis aequaret: spiritalem futurae gloriae imaginem praefigurans, ut qui praecepta divina celeriter audiret, ea fidelibus notis piae mentis exciperet. Accidit autem, ut, cum ante tribunal exceptoris fungeretur officio, injusto atque sacrilego mandato persecutionis jussa ederentur, quae devotus Deo repudiaret

auditus, et imprimere ceris manus sancta respueret. Abjectis ergo tabulis ante pedes judicis, ministerium sacrilegum sacrata jam Domino mens refugit. Et ut in nullo a praeceptis Evangelicis actus martyris deviarent, quibus declinare persecutionis impetum vel permittimur, vel jubemur, alia atque alia non solum làtebrâ, verumetiam civitate mutata, cum et alio loco scriptum sit, *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma:* ab ira se furentis judicis paulisper occuluit. Qui cum eum corripi protinus offerrique jussisset, neque investigatio ad procuratam latebram perveniret, crudelissimis poenae ministris, ut ubi repertus fuisset, gladio eum interficerent, imperavit.

§ 2. Quod ubi beato Genesio vel occultis nunciis, vel rumore compertum est, diversa latendi loca, ut exitus docet, non infirmitate spiritus, sed carnis trepidatione, mutavit. Atque interim, licet superfluo, de praesumptae fidei confirmatione solicitus, quoniam nondum erat ex aqua et Spiritu Sancto renatus, per fidos internuncios a Catholicae religionis antistite donum baptismatis postulavit. Sed ille vel temporis angustiis impeditus, vel juvenili aetati diffidens, ardentia vota distulit, ac fideliter indicavit, quod plenam consummationem etiam hujus muneris daret prompta pro Christo cruoris effusio. Et hac quidem cunctatio sacerdotis, divino, ut aestimo, prompta nutu, atque judicio provocata dispositaque est: ut circa ejus solemnem consecrationem officia humana cessarent, cui unius baptismatis duplex gratia, ex utroque scilicet Christi latere et aqua et sanguis parabatur.

§ 3. Sed jam Dominus, qui per Spiritum Sanctum futuri martyris servabat arcana, subeundae constantiam passionis vel fecerat, vel videbat: neque patiebatur differri coronam, cum videret paratam esse victoriam. Itaque percussoribus suis eum obtulit, et iis, quorum in eumdem avida crudelitas inhiabat, ostendit. Atque is ubi se perspicit deprehensum, instinctu Domini Rhodanum petiit, et sancta fluvio membra committit: ut eum illic a contagione mortali, velut alterius Jordanis undis, occultus baptisma purgaret: et mutuo alternoque mysterio et aquis corpus, et aquas corpore consecravit. Atque haec causa profecto extitit, ut natandi adminiculo perveniret, qui exemplo beatissimi Petri ad Christum tendens, per summa gurgitum ambulare potuit. Transgressum continuo in ulteriora fluminis, et subeundi praemii passionis Christo sponsore securum, in eo loco, quem effusionis sanguinis gloriosi Dominus elegerat, quique nunc oratione assidua et votis numquam irritis frequentatur, percussor assequitur, exoptatoque gladii ictu festinantem ad Deum animam vinculis corporis, quibus tenebatur, absolvit: et utràque substantiâ propriae originis elementa repetente, terrena interim terris membra commendat, et coelestem spiritum emittit ad coelum.

§ 4. Providerunt tamen fideles temporis illius Dei servi, ut

per ejus dioecesim multorum late sparsit rumor et assertio? Quodam tempore permultae ranae inconditis vocibus religiosi antistitis auribus obstrepebant. Jussit ergo sacerdos Dei, ut conticescerent, ac reverentiam sacrae orationi deferrent. Mox circumfusus ille strepitus conquiescit, licebatque cernere paludes tacitas, et irrationalia animantia per reverentiam agnoscere, quod per naturam ignorabant: cum ediverso tanta hominum immodestia sit, ut plerique deferre nesciant mentium religioni, quod aurium voluptati dèferunt. His atque aliis permultis miraculis insignitus licet Christi miles beatus Audoënus, nescit tamen inflari. Inferiora enim despiciens, terrenorum obliviscens, alta coelorum tota mentis intentione desiderans, pangens nunc castitatis, nunc temperantiae modulos, sobrietatis carmen, integritatis melos, quae retro sunt obliviscens, et ad anteriora se extendens, tendebat ad bravìum supernae vocationis.

§ 26. Itaque post fundatam in fide Ecclesiam, post doctrinae fluenta, post tot aedificata monasteria, post tranquillatum totius Franciae regnum, urbem Romam, caput orbis et Christianae religionis, quam Apostolorum principes suis corporibus ornant, martyrum catervae sacris ossibus dècorant, pontificatum ejus urbis tunc in annum quartum obtinente Adeòdato Papa, adire tandem constituit. Cumque hoc longe lateque fama vulgaret, undique conveniunt ad virum Deï innumeri homines religiosi, auri argentique pondera multa ei afferentes, simulque obsecrantes, ut ad corpora sanctorum Apostólorum et martyrum pro redemptione animarum suarum, ea deferri jubeat, partem etiam pauperibus illic suis sacris manibus distribuat, ipsosque suis precibus Christo commendet. Multi etiam venerabiles viri et Deo devoti, una cum illo proficisci sibi licere gratulabantur. In quibus erat S. Sidonius, genere Scotus, extructor monasterii, quod nunc per metonymiam, sanctum Sidonium, appellant.

§ 27. Stipatus igitur vir Deo dilectus sanctorum comitum turbâ, eleemosynarumque benedictionibus onustus, ad limina sanctorum Apostolorum hilaris, ut quondam vas electionis, cum diversarum ecclesiarum benedictiones in ministerium sanctorum Jerosolymam apportaret, pervènit. Ad singulas autem Apostolorum et martyrum memorias se prosternens, vota et supplicationes tam pro se, quam pro totius Ecclesiae Catholicae pace, obtulit, lacrymas tamen, uberius quam verba, fundens. Ubicumque enim in oratione prostratus jacebat, flumina lacrymarum pavimentum irrigabant. Denique cum ad beati Petri confessionem hunc versum inciperet, *Exultabunt sancti in gloria:* divinitus responsum est, *Laetabuntur in cubilibus suis*. Sed quis commemorare sufficiat, quanta liberalitate et munificentiâ per Romanas ecclesias et sanctorum memorias traditam sibi pecuniam distribuerit? Cumulabantur altaria sanctorum auro et argento, itemque pauperum manus implebantur.

gaudebat urbs tota, eum qui toto esset notus in orbe, ad se venisse. Et ut paucis expediam, adeo illius adventu et beneficiis gratulabatur, acsi fidei suae fundatores, coram, oculis corporeis intueretur. Absolutis vero apud loca sanctorum diu optatis precibus, divinis acceptis responsis, cum multarum reliquiarum suffragiis tandem venerabilis senex, altissimis Alpium jugis transmissis, in Gallias revertit.

§ **28**. Cum autem ad suae dioecesis fines pervenisset, omnes tam cives quam suburbani homines, maximo affecti gaudio, catervatim illi occurrerunt cum crucibus et lampadibus, gratias agentes Domino, quod proprium pastorem atque pontificem ipsis incolumem restituisset. Jamque velox fama volans, Regis perfertur ad aulam. Itaque Rex et Regina cunctique palatii proceres laudant Creatorem, quod tantus antistes et tutor regni, ipsis salvus esset redditus. Quid hic dicam de sacerdotibus et agminibus monachorum? qui omnes unanimiter, in coelum sublatis manibus, canebant: Gratias agimus tibi Jesu Christe, fili Dei vivi, qui exaudisti voces ad te clamantium, et reddidisti nobis pastorem animarum nostrarum, et corporum procuratorem.

§ **29**. Ita ad sedem propriam reversus, audit palatii Principes, quos auctore Deo, Romam proficiscens, concordes reliquerat, instigante diabolo, jam discordiae peste correptos. Spiritalia igitur arma capessens, puta, vigilias, preces, jejunia, spiritalem hostem e palatio pellere, et pristinam concordiam inter commotos principes sarcire conatur. Quam vero multa, quam gravia et alta suspiria duxit, quam multas molestias et afflictiones beata senectus pertulit, ut eos inter se conciliaret, quos invidia diaboli in mutuas animorum acerbitates conjecerat? Certe ne sanguis humanus funderetur a Christianis, libens ipse mortem erat oppetiturus, non immemor illius Evangelicae (*Joan.* x) sententiae: *Pastor bonus animam suam dat pro ovibus suis*. Nec labor tanti viri cassus esse potuit. Principes enim, pulsa dissensione, libenter amplexi sunt amissam pacem.

§ **30**. Jam vero regnante Theodorico, qui beatum virum non minus, quam Reges superiores, charum habuit, inter reliqua ejus beneficia id ab eo praestitum est sancto Audoëno, ut in ejus paroecia nec Episcopus nec Abbas vel Abbatissa, neque Comes, neque alius quisquam judiciaria potestate praeditus, absque ejus consensu rectorem vel successorem constituere auderet, nisi quem vir sanctus vel de suis, vel aliunde pro vitae merito instituere vellet. Erat tum in ejus, quem diximus, Regis palatio primaria dignitate vir illustris Waratto. Is filium habuit strenuum et industrium, sed animo ferum ac moribus asperum, et ipsi parenti suo insidiantem. Gislemari nomen erat illi: nec destitit a concepta malitia, donec patrem suo principatu dejecit. Etsi vero objurgaret eum beatus Audoënus, quod tantam nequitiam

adversus parentem exerceret, at ille tamen monita ejus salutaria audire noluit. Sed non multo post a Deo percussus, impiissimam animam exhalavit, quemadmodum ei vir Dei ante praedixerat.

§ **31**. Orta autem discordiâ inter Francos et Austrasios, vir beatus componendae pacis causâ Coloniam venit. Ubi cum martyrum monumenta perlustraret, atque suo more Reliquias ex eorum monumentis ablatas, secum magno cum honore absportaret, obvium habuit mutum quemdam, qui jam annis undecim nullum cuiquam verbum fudisset. Permisit autem Dominus tot annis illum sic permanere in famuli sui Audoëni honorem, ut per eum facultas ei loquendi restitueretur, et diu tacens lingua, in Christi laudes erumperet. Illi ergo muto vir Dei signum Crucis impressit, caput ejus consignans: moxque locuta est lingua tandiu tacens. Tum vero inter discordes populos instaurato pacis foedere, inde discedens in Neustriam, Virdùnum pervenit. Cum autem in ejus urbis ecclesiam ingrederetur, mulier quadam daemoniaca vexari coepit miserabiliter: frendensque dentibus, in virum Dei rapido cursu invehebatur. At vir beatus manu caput ejus stringens, ilico daemonem ejecit, sanamque illam parentibus reddidit. Inde ad palatium veniens, quae de conficienda pace prospere gessisset, cuncta explicavit. Sed jam tempus est, ut de pretiosissimi viri obitu calamus noster quaedam annotet.

§ **32**. Anno igitur decimosexto * regni Theodorici Regis et Chlodoildis Reginae, res palatii administrante Warattone subregulo, apud villam Clypiacum, ubi tum vir beatus de pace inter Francorum populos constituta nuncium attulerat, jam longaevae aetatis senio confectus, in morbum incidit. Appropinquabat enim dies optatus, quo cupiebat dissolvi, et esse cum Christo: terràque relicta, penetrare coelos, et videre jam facie ad faciem, quod in aenigmate jampridem vidisset. Cumque febribus corpus attenuaretur, et obitum suum jam imminere, cerneret, obsecrabat Dominum, ut suas oves idoneo pastori committere dignaretur. Denique hortabatur Regem, ut Abbatem Ansbertum sibi faceret successorem: quod et factum est. Postremo fusis ad Dominum precibus, gregem sibi creditum illi devote commendavit, atque ita spiritum reddidit in manus Creatoris, coelestibus choris sociandum, et gloriâ sempiterna paradisi fruiturum. Rexit autem Rothomagensem ecclesiam annos quadraginta et tres, menses tres, dies decem. Nonagenarius migravit ad Dominum nono Calendas Septembris, die Dominico, anno ab incarnatione Christi sexcentesimo ** septuagesimoseptimo.

§ **33**. Completur interea luctu ingenti domus regia, omnis palatina dignitas moeret, omnis sublimitas humiliatur, gaudium omne in lamentum vertitur, risus omnis excluditur, plangunt

* Legendum arbitramur, recta chronologiâ: decimotertio.
** Anachronysmum deme legendo: octogesimo quarto.

cuncti prudentissimum consiliarium, pacem populo Dei semper conciliantem, praedicatorem egregium, pauperum consolatorem, monachorum patrem, pastorem clericorum, haereticorum persecutorem, regni tutorem, et Ecclesiae Catholicae propugnatorem. Inter haec vero patent jam beato pontifici coelorum palatia, secretorùm arcana reserantur. Sociatus jam choris sanctorum et legionibus Angelorum, glorificatus est inter arces apostolicas, collocatus inter patriarcharum et prophetarum turmas, et in lucidissimis beatorum castris numeratus. Tristantur cives et vicini, et Audoënus laboris sui mercedem accipiens, jucundissime laetatur. Tunduntur manibus pectora, piis ora rigantur lacrymis, et beatus antistes se mundi nexibus gaudet absolutum. Regni tutorem omnes expetunt, quem plateae coelestis Jerusalem coronatum excepere. O quanta fuit tunc plaudentium Angelorum laetitia: et tamen non mediocriter pium est flere Audoënum, qui ut coelestem vitam duxit in seculo, ita modo togatus gaudet in coelo, et in tabernaculis justorum magna cum tranquillitate requiescit, stipatus frequentià Angelorum. Postquam autem planctus paululum quievit, Episcopi, qui advenerant, Rex et Regina, Major domus, sive magister equitum, cunctique palatii principes, beati viri corpus feretro imponentes, sacras exequias concelebrarunt. Laetabantur singuli, et in maximo lucro ponebant, si corpus sancti viri in humeros sustollere liceret. Cumque ad pontem Isarae cum maximo honore, et digno funeris ornamento laudibus et hymnis decantandis pervenissent, noctem totam in Dei laudibus exegere. Inde vero regia dignitas cum multo animi dolore rediit ad sua, cernens ablatam a se Domini margaritam.

§ 34. Tum vero permultis Episcopis in unum convenientibus, adjunctisque venerabilibus Abbatibus, sacerdotibus, monachis et clericis, itemque viris illustribus et turbis populorum, cum Crucibus et lampadibus atque thymiamateriis in Volcassinensem provinciam sunt ingressi, summoque cum honore beatum corpus humeris gestantes, laudes et hymnos Deo canebant, non sine multis lacrymis respectantes feretrum pastoris sui. Ita demum Rothòmagum cum sacro corpore perveniunt, atque illic in beati Petri Apostoli basilica, loco, quem ipse sibi praeparaverat, decentissime illud sepeliunt.

§ 35. Illa vero basilica, in qua sancta ejus membra quiescunt, miro opere quadris lapidibus Gotthica manu a primo Clotario Francorum Rege, olim nobiliter constructa fuit, anno plus minus quarto et vicesimo regni ejus, sedem Rothomagensem obtinente Flavio Episcopo. Ubi Dominus Jesus Christus, meritis beati praesulis Audoëni suffragantibus, multa virtutum signa usque in hodiernum diem efficere non cessat. Nec in ejus dumtaxat ea fiunt sepulturae loco, sed in multis etiam provinciis, quas vir Domini docendo peragravit. Quae si quis plenius nosse velit, perlustret

Galliam, Aquitaniam, Hispaniam, Italiam, gesta regum Francorum, vitam et actus beatissimi Eligii Episcopi, ab ipso conscriptos, vitas quoque venerabilium Abbatum et confessorum temporis sui, atque illius civitatis scrinia, itemque monasteriorum, quae Reges et Reginae permultique alii viri religiosi, illo adhortante, construenda curarunt, perlegat. Quibus in locis omnipotens Deus ad honorem nominis sui, per merita sancti pontificis, multa admiranda usque in praesens operatur.

§ **36**. Postea autem visum est antistiti successori ejus, ut in locum editiorem illud transferretur, nempe ad plagam orientalem altaris S. Petri Apostoli. Convocatis igitur permultis monachis, omnique clero et populo urbis ejus et totius provinciae, totam noctem in laudibus et hymnis pervigilem duxit. Finitis vero matutinis laudibus, cum choris modulantium, quorum vocibus cantuque suavi omnia circumsonabant, corpus sacratissimum a loco, ubi humatum fuerat, cum multa veneratione ipso die Ascensionis Domini, transtulit in locum praedictum, ubi nunc usque honorifice illud homines venerantur. Fuit enim tam ab omni corruptione alienum repertum, quam olim fuerat virginea integritate conspicuum. Fecit vero idem Episcopus super ejus sepulcrum fabricam quamdam mirifici operis, in quam contulit argenti talentum maximum, auri plurimum, gemmisque optimis eam exornavit. Atque intra illam condidit lectum, quem sanctus Audoënus flagrantissimo ardore jusserat parari, atque intus et foris auro mirabiliter includi. Sed ne id fieret, sanctae ejus voluntati multa tum fuere impedimenta objecta.

§ **37**. Quod autem ipso translationis ejus die declaratum est miraculum, id paucis commemorandum est: Inciderat is, quem diximus, Episcopus in molestissimam corporis valetudinem, quam tertianam febrem vocant. Cumque non mediocriter is eum morbus infestaret, ita ut mortem sibi prae foribus adesse suspicaretur, subito intra Missarum solemnia, coram sacerdotibus, Clero et populo febre omni profligata, pristinam sanitatem recepit. Tum vero sudarium de capite beati Audoëni, pro reliquiis manu sua cum fide sustulit, unde et ipsi et quamplurimis aliis, Domino largiente, salus collata est. Fecitque ob amorem sanctissimi viri, omnibus opiparum convivium, et tamquam Christo assistens, ambulando sumebat cibum, et illis recumbentibus officiose inserviebat. Porro pauperioribus non solum alimoniam, sed etiam innumeram solidorum copiam distribuebat. Sancti igitur Audoëni nos orationibus adjuti, conemur totis viribus illius vitam, fidem et mores imitari, ut mereamur ad coronam gloriae, quam ipse adeptus est, etiam nos quandoque pertingere: Per Dominum nostrum Jesum Christum, etc.

CERTAMEN

S. EUSEBII ET SOCIORUM EJUS MM.

EX SPECULO HISTORIALI S. VINCENTII BELLOVAC. *Lib.* II, *cap.* *119*,
CUI CORRESPONDENT MARTYROLOGIA

Circa 186 — Romani.

§ 1. Temporibus Commodi saeviente persecutione in Christianos, adveniente natali die ipsius, decretum ab eo exiit, ut omnis plebs Romanae urbis in unum adveniret, et in laudem Herculis ac Jovis pompatica voce acclamaret. Ventum est, et circumstat Regem pene universus orbis. Ipse autem deformiter indutus, regiam cum mitra ascendit sedem, ac prius thurificavit auream Jovis statuam. Tantae enim superbiae erat tantaeque jactantiae, ut indueret se pelle leonis, designare in vestimento volens, quod sicut leo bestiarum, sic et ipse esset Rex et magister populorum. Cui omnis populus acclamavit, dicens: Protector est Hercules (*a*) reipublicae et defensor libertatis Romanae audaciae. Eodem tempore morabantur in vico, qui appellabatur Carnarius, Christiani nominis cultores, inter quos erant viri religiosi Eusebius, Vincentius, Peregrinus, atque Potentianus *, servi Dei orationibus instantes, mori pro Christo desiderantes. Hi ad imitationem Apostolorum sua omnia vendiderunt et pauperibus erogaverunt, quatenus nudi ab hoc seculo liberius soli servirent Deo. Qui cum audissent hujuscemodi rem a Commodo gestam, ridiculo ac superstitioni hoc deputantes, vicos et urbes perlustrant, trinum et unum Deum praedicant, dicentes: « Recedite charissimi a cultura daemoniorum. Date honorem Deo trino et uni, Patri et Filio et Spiritui Sancto omnipotenti, et agite poenitentiam et baptizemini, ne simul cum Commodo pereatis. »

§ 2. Itaque quidam senator Julius audiens monita hujusmodi salutaria, introduxit eos in domum suam, et audiens solicite praedicationem, credidit **: et facultates suas varias, per manus eorum distribuit. Accersito igitur quodam presbytero Rufino, baptismum cum omni domo sua suscepit. Coepitque ipse publice profiteri Christum, et pro eo mortem concupiscenti animo desiderare. Quod cum audisset Caesar, amaritudinis felle exagitatus,

(*a*) Marci Aurelii filius Commodus, Jovis se natum vocitari, et sub divi Herculis nomine acclamari praeceperat. Nequitiâ hic et feritate animi pessimis est Rom. Imperatoribus comparandus. Marciae concubinae insidiis praesentissimo hausto veneno, dum illud evomeret, a Narcisso palaestrita suffocatus est anno CXCII.

* Alias PONTIANUS.

** De S. Julio in Append. huj. Vol. ad diem XIX.

jussit eum ad se induci, et sic eum coepit affari: Juli, qualiter amens effectus es, ut deserens Jovem et Herculem, sequaris nescio quam amentiam vanam? Cui viriliter respondit Julius, dicens: «Tu simul peribis cum diis tuis, quos vano errore deos esse, temerario ore mentiris.» Confusus itaque Caesar his et aliis verbis, accersivit quemdam virum nomine Vitellium magistrum peditum, animo fero, opere crudelem, omnibusque vitiis obsessum, et praecepit ei, dicens: Exquire diligenter facultates hujus sacrilegi, et compelle eum ad sacrificandum invictissimo Herculi. Qui nisi acquieverit, non pròtrahas eum diutius vivere. Suscipiens Vitellius Vicarius, fecit eum coarctari in custodia. Post triduum vero jussit sibi tribunal praeparari in tellùde *, et sanctum Julium catenis adstrictum ante se exhiberi. Erat autem corpore nudus, sed ex integro, fide munitus. Quem sic alloquitur, dicens: Audisti quid jussit princeps? Depone jam pertinaciam, et adora deos, per quos universus subsistit orbis Romanus. Nam si non feceris, diversis afflictus poenis punièris. Cui sanctus constanter respondit: «O miser et miserande, simul cum tuo principe perfido peribis.» Ad haec Vitellius dixit: O Juli, in quo confidis, cum jam damnatus sis? Julius respondit: «Fiducia mea vita aeterna est, spes mea Christus est, qui te cum tuo principe damnabit in aeternum interitum.» Haec audiens Vitellius, iracundiae stimulis instigatus, jussit eum fustibus caedi. Qui dum caederetur, emittens spiritum, coelestia petiit. Cujus corpus praecepit Vitellius ante amphitheatrum jactari. Quod audientes Eusebius, Vincentius, Peregrinus, atque Potentianus, collegerunt corpus sanctissimi Christi martyris, et sepelierunt in coemeterio Calepodii XIIII Calendas Septembris.

§ 3. Haec audiens Vitellius, perquiri eos fecit, sibique praesentatis dixit: Manifesta assertio est, diripuisse vos facultates Julii, cum et corpus illius collegistis, simulque et sepulturae tradidistis. Tunc gloriosus vir Eusebius locutus est: «Quod nobis objicis, proculdubio fecimus, quodque meruimus praesule Christo executi sumus.» Judex nequissimus dixit: Quia meruistis thesauros diripere, difficultas non sit vobis reddere, ne pereatis, sicut et ille periit. Respondit Eusebius: «Hoc omnibus votis appetimus, hoc communi animo concupiscimus.» Cumque constanter persisterent, et confusus Vitellius, eadem horâ jussit ut in eculeo facie ad faciem suspenderentur, obtunderentur nervis, et fustigarentur. Quibus suspensis, praeco etiam clamabat: Deos et principes nolite blasphemare. Diutius autem eis tortis, jussit cessare paululum a tormentis. Quibus dixit: Parcite vobis, et sacrificate diis. Eusebius ad haec: «Miser, inquit, quod incepisti perfice, noli desistere. Ante enim tibi deficiet tempus ad torquendum nos, quam noster deficiat in Christo persistens animus. Ne ergo putes nos

* Qui Urbis locus esset *Tellùdes* diximus in nostro *Martyrol.* p. 436*.

terreri, nec separari nos a fraternitate Domini nostri Julii.» Vitellius circumstantibus ait: Isti securi de arte magica, in tormentis gaudent. Respondit Vincentius: «Nos gaudemus et exultamus in Domino nostro Jesu Christo.» Tyrannus vero jussit extemplo flammas applicari eorum lateribus. Illi alacres effecti, dicebant: Gloria tibi Domine, qui nos tua visitatione circumdas. Igitur unus carnificum Antoninus, intentis oculis èminus vidit cum spongia juvenem stantem, fulgore nimio coruscantem, et eorum latera extergentem. Tunc emissa voce, cum ingenti gaudio coepit clamare: Unus verus Deus est Christianorum, quem hi evidentissima ratione praedicant. Video enim Angelum Domini circumstantem eos, et a pressura flammarum protegentem. Tunc velut leo frendens Judex, cum clamore ait: O magica ars, o seductores, qui alienaverunt mente sua hominem clarissimum ac probatissimum in republica. Antoninus autem poenitentiâ ductus, devovit se crediturum Christo Domino. Statim vero Antoninus * Rufinum presbyterum adiit, et ut ab eo baptizaretur, humiliter impetravit.

§ 4. Itaque Vitellius sanctos martyres de eculeo deponi jussit. Quibus depositis ait: Ut quid tam crudeles estis vobisipsis? Cur non deponitis insaniam vanam, adorantes deos et glorificantes, quos jusserunt principes, ut nobiscum frui mereamini vitâ aeterna? Beatus Vincentius ait: « O omnium infelicissime et crudelissime, qui tibiipsi non parcis. Nos in gloria jam constituti sumus, tu vero cum principe tuo in gehenna periturus es. » Tunc Vitellius jussit linguam praecidi sancti Eusebii, aestimans illi deesse linguae officium, in cujus ore semper Christus resonabat. Antoninus autem accurrens clamabat: O Vitelli miserrime, quid tibi et justis his? ut quid eos crucias? Tunc Vitellius per os sanguinem vomere coepit, recto scilicet judicio Dei, ut qui exarsit ad puniendum os justi, acri dolore torqueretur in suo. Athleta vero Domini Eusebius sine lingua laudes in excelsum Christo dabat. Huic igitur lamentabili spectaculo quidam vir intererat Christianus clarissimus, nomine Faustus. Qui colligens linguam martyris Christi Eusebii, reposuit eam sub tunica sua in sinu suo, et fugiendo latuit. Dehinc jussu Vitellii Antoninus ductus est a carnificibus viâ Aurelia juxta formam Trajanam, et capite plexus 11 Calend. Septembris.

§ 5. Porro Eusebium ac socios ejus diutius maceratos suppliciis, in ima carceris jussit retrùdi. Ibi non diebus neque noctibus ab oratione cessabant. Percurrebat autem eorum opinio circumquaque. Ad quos veniens non minima multitudo Christianorum, et audiens ab eis aeternae vitae monita, non mediocriter proficiebat. Post triduum apparuit eis beatus Julius, cunctisque audientibus, ventura prophetando haec intulit: Salvate custodem carceris. Haec dicens, ab oculis eorum evanuit, mentesque eorum sua gratissima visitatione laetificavit. Tantam vero contulerat

* Antoninus Mart. recol. in Martyrol. XXII huj.

Dominus vim virtutis suae suis fidelibus, ut undique illuc populorum confluentibus turbis, variis detentis languoribus nulla difficultas esset in conferenda sospitate eorum orationibus.

§ 6. Veniens itaque sacerdos Capitolii, nomine Lupulus, qui ritu paganismi fungebatur officio illo sacerdotali vanissimo, rogavit ut instrueretur a sanctis martyribus, et baptizaretur. Erat enim caecus. Cui dixerunt: Si credideris ex toto corde, illuminaberis, et vitâ aeterna nobiscum fruèris. Respondit Lupulus: Ego absque ulla ambiguitate credo in quem vos creditis, nec ullatenus cupio separari a vobis. Ideo enim ad vos confugi, desiderans vobiscum in his vinculis pro amore Christi mancipari. His auditis, confestim miserunt, et rogaverunt ad se venerabilem Rufinum presbyterum venire. Qui veniens ad carcerem, catechizavit et baptizavit eum. Tunc subito ab oculis ejus caligo discessit et lumen Christi in eis emicuit. Tunc accurrens custos carceris, et videns illustratum superno lumine, qui annis quatuor caecus fuerat, misit se ad pedes sanctorum, et ut baptizaretur rogavit. Quem illico beatus Rufinus sacro baptismate purificavit, eumque armis fidei munivit. Abiens Vitellius, intimavit Regi omnia, quae a sanctis gesta erant, qualiter superassent omnia tormentorum genera, et quomodo contempsissent diis libare sacrificia, qualiterque loqueretur Eusebius sine lingua. Cui ita Rex ait: Extingue eos. Qui jubens tribunal praeparari sibi, et illos introduci, ait: Afferte tripodam, ut sacrificent hi. At illi expuentes contempserunt eum. Cujus etiam cor impoenitens, admirans, beatus Eusebius ait: O miser, cujus cor est sedes Satanae. Tunc Vitellius fecit eos ante amphitheatrum tamdiu plumbatis acriter caedi, donec spiritum exalarent. Quorum corpora beatus Rufinus collegit, et non longe ab urbe Roma sepelivit, 8 Calend. Septembris.

MARTYRIUM S. GENESII ARELATENSIS

AUCTORE B. PAULINO EPISC. NOLANO

Ineunte IV saec.

§ 1. Genesius in juventutis flore primaevo, provincialis militiae tyrocinium suscepit, eam officii partem studio et arte complexus, quae patronorum verba vel nova signorum velocitate, vel dexterae, sonum vocis aequaret: spiritalem futurae gloriae imaginem praefigurans, ut qui praecepta divina celeriter audiret, ea fidelibus notis piae mentis exciperet. Accidit autem, ut, cum ante tribunal exceptoris fungeretur officio, injusto atque sacrilego mandato persecutionis jussa ederentur, quae devotus Deo repudiaret

auditus, et imprimere ceris manus sancta respueret. Abjectis ergo tabulis ante pedes judicis, ministerium sacrilegum sacrata jam Domino mens refugit. Et ut in nullo a praeceptis Evangelicis actus martyris deviarent, quibus declinare persecutionis impetum vel permittimur, vel jubemur, alia atque alia non solum làtebrâ, verumetiam civitate mutata, cum et alio loco scriptum sit, *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma:* ab ira se furentis judicis paulisper occuluit. Qui cum eum corripi protinus offerrique jussisset, neque investigatio ad procuratam latebram perveniret, crudelissimis poenae ministris, ut ubi repertus fuisset, gladio eum interficerent, imperavit.

§ 2. Quod ubi beato Genesio vel occultis nunciis, vel rumore compertum est, diversa latendi loca, ut exitus docet, non infirmitate spiritus, sed carnis trepidatione, mutavit. Atque interim, licet superfluo, de praesumptae fidei confirmatione solicitus, quoniam nondum erat ex aqua et Spiritu Sancto renatus, per fidos internuncios a Catholicae religionis antistite donum baptismatis postulavit. Sed ille vel temporis angustiis impeditus, vel juvenili aetati diffidens, ardentia vota distulit, ac fideliter indicavit, quod plenam consummationem etiam hujus muneris daret prompta pro Christo cruoris effusio. Et hac quidem cunctatio sacerdotis, divino, ut aestimo, prompta nutu, atque judicio provocata dispositaque est: ut circa ejus solemnem consecrationem officia humana cessarent, cui unius baptismatis duplex gratia, ex utroque scilicet Christi latere et aqua et sanguis parabatur.

§ 3. Sed jam Dominus, qui per Spiritum Sanctum futuri martyris servabat arcana, subeundae constantiam passionis vel fecerat, vel videbat: neque patiebatur differri coronam, cum videret paratam esse victoriam. Itaque percussoribus suis eum obtulit, et iis, quorum in eumdem avida crudelitas inhiabat, ostendit. Atque is ubi se perspicit deprehensum, instinctu Domini Rhodanum petiit, et sancta fluvio membra committit: ut eum illic a contagione mortali, velut alterius Jordanis undis, occultus baptisma purgaret: et mutuo alternoque mysterio et aquis corpus, et aquas corpore consecravit. Atque haec causa profecto extitit, ut natandi adminiculo perveniret, qui exemplo beatissimi Petri ad Christum tendens, per summa gurgitum ambulare potuit. Transgressum continuo in ulteriora fluminis, et subeundi praemii passionis Christo sponsore securum, in eo loco, quem effusionis sanguinis gloriosi Dominus elegerat, quique nunc oratione assidua et votis numquam irritis frequentatur, percussor assequitur, exoptatoque gladii ictu festinantem ad Deum animam vinculis corporis, quibus tenebatur, absolvit: et utràque substantiâ propriae originis elementa repetente, terrena interim terris membra commendat, et coelestem spiritum emittit ad coelum.

§ 4. Providerunt tamen fideles temporis illius Dei servi, ut

utramque fluminis ripam, geminatis urbibus ambiendam (a), unius martyris tutela muniret. Nam in ipso beatae passionis loco consecrati cruoris vestigia relinquentes, in alterum fluvii latus honoratas Reliquias transtulerunt, ut utrobique praesens S. Genesius, illic sanguine haberetur, hic corpore. Haec omnia fideliter, atque ut gesta sunt, vel comperta, vel dicta, libentibus devotisque animis, qui noveratis, recognoscite: qui ignorabatis, agnoscite, et gloriam tanti martyris, per singula annorum spatia crescentem, et in secula aeterna victuram, mentis oculis contuentes, unusquisque pro viribus ad similia, si ita fides desideraverit, animos praeparate, et ut beatus Genesius, throno Domini usque in vindictae suae tempus assistens, sacerdotibus, ministris, Clero nobisque omnibus, et ei, qui instructioni vestrae ista composuit, patrocinetur, orate: Amen.

EJUSDEM B. GENESII

INSIGNE MIRACULUM

A S. HILARIO ARELATENSI EPISCOPO DESCRIPTUM

§ 1. Opera Dei narrare, honorificum est. Ergo operae pretium est, miracula divini operis, ad sancti martyris Genesii gloriam referenda, narrare. Natali enim ipsius die, frequens ille in civitate Arelatensi casus, pontis abrupti periculo, urbem totam nimio tremore concussit, et animis subiti pavoris discrimine concussis, solemnitatis laetitiam recepta salutis gratiâ, laetiorem reddidit, jucunditate duplicata. Nam cum suos in hac celebritate plus etiam, quam suos, Arelas populus coëgisset, quorum in illa die gaudiis agendis ipsa civitas angusta erat, semitae et spatia camporum, haerente in agmine, et laborantibus sua cunctis densitate, ibat in ulterioris fluminis ripam, in honorem martyris, Christo devotus exercitus, cum charis conjugibus, dulcibus pignoribus, plura simul beneficia habere festinans. Nec contentus uno in loco vota profundere, in ecclesia pervigil, antelucanus ad locum caedis et sanguinis festinabat: item ad sepulcrum, gaudiorum immolans hostias, quasi occupaturus aures martyris, properabat. Nec clericorum officia solemniter ordinata, nec ipsum denique lucis tempus expectabat. Splendor siquidem festivitatis, collucente urbe tota, omnem omnimodis pepulerat noctis horrorem. Interim via illa navalis, qua inter confoederatas sibi urbes, illius terribilis

(a) Arelatensis primo urbs, tota ad Rhodani laevam ripam posita erat; Constantinus Magnus in dextra novam excitavit, et utramque ponte navali conjunxit. Nobilissima Arelas civitas idest *Arae latae* Deorum est dicta ex amplissimo cultu quo eos et praesertim Dianam magnis crebrisque sacrificiis illius incolae prosequebantur.

Rhodani terga calcantur, subito aut sub injusto fasce, aut nimio materiarum pondere, aut per obliquum amnis illapsum, prona diffusa est. Incertum est, quo casu: certum tamen, cujus insidiis pretiosum onus, hoc est, fidelium turmam in mediis fluctibus male pendula strata deposuit, adstante me, quod veraciter loquor, et pedem ab ipso, ut ita dixerim, ponte referente. Ingens ilico fragor populi tam ruentis, quam circumstantis, exoritur: pavor tota urbe percurrit: hic conjugi, ille filiis, alii propinquis, alii amicis: omnes simul diversis affectibus metuunt: qui parum, civibus.

§ 2. Inter haec sanctae recordationis antistiti Honorato *, quo tunc ille populus pastore gaudebat, uni quidem pro omnibus metuenti, omne cladis pondus incumbit. Quos tunc illa pietas stimulos accepit? quam subita animi aegritudine aegris praesto fuit? Erectis confestim ad coelum oculis, intentione cordis luminibus exaequata, ita a nobis circumstantibus mentis excessu totus abscessit, ut nemo dubitaret, quin tribunalibus Christi cum S. Genesio, opem praesentis mali impetraturus, adstaret. Agebantur interim grandi tumultu miseranda naufragia: mixti hominibus phalerati equi, impedito indignantes natatu, altis pectoribus crura jactabant: quicquid obvium fuerat, seu admoniti periculo, seu pavidi instinctu, proculcantes pavida virtute: impliciti charis oneribus, matrum ulnam, et pressi sarcinis dominarum famuli, et tota itineris sui immixta fragminibus pompa solemnis. Nemo hoc loco malus interpres occurrat, nemo tantam Martyris gloriam maligna obtrectatione obscuret, et ripae vicinam turbam nullus alleget, nemo vadis exceptos asserat, quos palam dextera divina salvavit. Depressa peregrinorum mercibus quotidie iisdem ripis inaestimabilium onerum navigia junguntur: navem illic ferendis pontibus tamquam jàcere fundum desperaret aggeribus, ordinatio antiqua constituit. Tantum in hoc vasto gurgite stipati populi pondus exposuit, quantum longissimis, validissimis, eodemque confractis pondère trabibus, acceperat.

§ 3. Occurrat nunc animis atque oculis ista replicantium, simul totum, Rhodanus, ruina, naufragium, implicanda turba miserorum diversa, in unum diaboli insidiis conglomerata pernicies. Nihil periculo defuit, ut ad gloriam Martyris nil deesset. Quando enim alumnos ipsius mergeret fluvius, quem eodem die piis natalibus consecrasset? O magna Dei gloria. Erupit e vasto gurgite gloriosus exercitus. Jordanem iterum crederes, rupto divinitus amne, patuisse: aut iterum maria populo Dei, sicut sub Moyse quondam Duce, in virgae imperio iter inter fluenta solidum praebuisse. Neminem ruina quassavit, neminem gravatum vestibus fluvius involvit, nemini haustum suum fluvius ingessit. Illaesos omnes atque incolumes vernacula ac familiaris ripa

* In Surio, Vol. 1, p. 338.

suscepit. Pompa omnis, sicut ingressa fuerat, egressa est. Matresfamilias ex profundo famulorum suorum cervicibus mobilium cubiculorum secreta viderunt. Comptae in honorem Dei virgines, nulla fluitantium monilium detrimenta senserunt: acus ipsae, ut ita dixerim, sicut affixae fuerant maternis manibus, haeserunt. Nemo damnum aliquod rei, nemo dispendium salutis accepit. Occurrunt pignora chara pignoribus: unusquisque proximum suum, cui plurimum timuerat, laetus amplectitur. Cujus hic, nisi Christi, per intercessionem Martyris sui, praesens virtus operata est?

§ 4. Convenit utique Episcopus Martyrem, et Dominum martyr. Ostensum est salute dignum fidelis populi officium. Et denique plurimi (quod mecum forsitan et qui fecistis, agnoscitis) ilico, ne vel leviter turbare devotionem sanctam liceret inimico, vestibus, ut erant, madidis navigia conscendunt, et matutinum rigorem fluvii, spe fervente contemnunt: festini, quo intenderant, ad locum scilicet caedis, animo victore perveniunt, alacritate majori post periculum recens vota fusuri. O dignae audiri preces, quae non fractae injuriis, imputare nesciunt, quod periclitati sunt: grates referre sciunt, quod evaserunt. Omnes gaudio tripudiant: assistunt denique solemnibus laeti: interfuisse periculis juvat: quia conspicabile, interfuisse miraculis. Tanti cuique fuit de salute dubitasse, ut salutem suam mirabiliter acquireret. Integro suorum numero Honoratus pastor exultat: qui quidem haec manu politiori majorique gratia mansuris perpetuo seculo scriptis mandare potuisset, nisi divini muneris conscius, in legatione sancti martyris particeps designatus, quod se praesule Dominus haec contulisset, insolentius exultare timuisset. Et quidem ad nos beneficia per plures diffusa perveniunt: caeterum quanti in se privata cognoscunt? Quod soli Deo adscribimus, qui omnium conditor et conscius, colitur et vivit cum Filio et Spiritu Sancto, per infinita secula seculorum, Amen.

ITEM DE EOD. S. GENESIO ARELATENSI

SERMO

EX IIS QUI EUSEBIO EMISENO EPISC. ADSCRIBUNTUR

§ 1. Hodie natale sancti Genesii celebramus, et meritum. Beatorum martyrum passiones, natales vocamus dies, quando eos Martyrii vita, et gloriae fides, dum ingerit morti, genuit aeternitati, et perpetua gaudia brevi dolore parturiit. Merito plane dicendi natales dies, per quos illi, qui nati fuerant in hanc fragilitatis humanae miseriam, subito renascuntur in gloriam, vitae perennis initium de mortis fine sumentes. Etenim si istos dies

natales vocamus, quibus in hanc lucem in delictis et doloribus nascimur ad dolores, quibus in hunc mundum cum fletu infantiae vagientes ingredimur, omnis homo quasi futurae per totam vitam prophetia miseriae, et infelicitatem naturae prima illa lacrymabili voce testatur: siquidem primo statu vita nascentium, quae ad omnem suspecta cursum, in tribulatione agitur: Justius ergo isti celebrantur natales, quibus sancti ex corruptibili luce in novam illam futuri seculi veniunt claritatem, et filii hominum in adoptionem divinae paternitatis ascendunt, et consortes pauloante mortalium, subito cives incipiunt esse Angelorum.

§ 2. Ex eorum numero erat beatus ille, cujus hodie praeclarum gloriosi agonis celebramus triumphum. Qui adhuc Catechumenus, adhuc a divinis legibus peregrinus, adhuc alienus, omnia in se subito mandata pietatis, fidei plenitudine consummavit. Catechumenus, ad confessionis certamina progreditur. Non tingitur fonte, sed abluitur passione. Non vivificatur baptismate, sed morte regeneratur. Et quid tandem crederet, vel quid pro eo redemptori suo deberet, profusione sanguinis confitetur. Non potest quidem dicere, *Consepultus sum Christo per baptismum in mortem* (*Ex Rom.* VI), sed potest dicere, Per mortem illi jungor in baptismo, id est, in morte. Ipse enim Dominus mortem suam baptismum pronunciavit, dicens: *Baptismate habeo baptizari*, quod vos non scitis (*Ex Lucae* XII). Beatus ergo et inclytus Christi testis, hanc Domini sui mortem, etsi non edidit mysterio, plus est, quod imitatur exemplo.

§ 3. O quantum agit ille in pectoribus humanis divinus ignis? Catechumenus aeternam comperit vitam. Nondum profectus ad Christi militiam, et jam dignus ad amicitiam: nondum assumptus ad famulatum, et jam idoneus ad testimonium: nondum intromissus in Ecclesiae januam, subito ipsam penetrat coeli regiam: nondum miles Dei, et jam cohaeres: nondum domesticus in domo Dei, et jam filius in regno Dei. Et sane hanc meruit gloriam inconcussa illa in tanto martyre animi virtus et fidei magnitudo, occulto (dico) Christi amore nutrita, et subitis approbata documentis. Nam cum secretus adhuc Dei famulus in exceptorum ordine militaret, et ante tribunal pagani Caesaris assisteret, audiens eum in caput Christianorum cruentas pronunciare sententias, piam dexteram ab excipiendo tamquam sacrificando revocavit: et implere sacrilega verba contremuit, quia Christum paginis cordis gerebat inscriptum. Projectis itaque codicibus ante oculos profani judicis, nefarias ejus voces, et edicta impia atque decreta, tota jam martyris libertate condemnat. Tormenta in oculis erant, dolor eorum, quos poena laceraverat, usque ad metum carnificum, usque ad tremorem torquentium perveniebat, et inter haec ille Christianum se esse tota exultatione clamabat, tamquam Christiani non ad supplicia, sed ad praemia quaererentur. Quanta

et quam nova spectacula Deo atque angelis suis praebuit fides piorum?

§ 4. Ecce in sacrilegi tyranni ministerio militem suum Christus invenit. Solebat Ecclesia ad tribunalia persecutorum martyres mittere: ecce nunc stupendo genere Ecclesiae martyrem tribunal persecutoris emisit. Pronunciat itaque, Christianus sum: et omnis insania persecutoris verso in illum furore consurgit: aestuat dolore et confusione judex cruentus: plus erubescit, cultorem fidei de parte emersisse perfidiae. Incumbente itaque persecutionis mole, insequentibus diaboli ministris, Rhodani se immittit fluentis, in ulteriorem ripam, de civitate in civitatem, flumine obsequente, transgreditur: non ut gloriosam mortem fugeret, sed ut martyrii ordini nil deesset, dicente ipso Domino: *Si vos persecuti fuerint in civitate ista, fugite in aliam* (*Matth.* X). Illic apprehensus, Christo immolatur, et triumphali cruore perfunditur. Undâ pretiosi sanguinis, baptismi Sacramenta complentur: cadit in pretium veritatis, hostis pietatis.

§ 5. Sub ipsa itaque felicissimae civitatis moenia, fidelium humeris funus inclyti victoris infertur. Unde nunc inter utrasque urbis illius partes gemino honore gloriosus, illam ripam triumpho sanctificat, hanc sepulcro: illam sanguine illustrat, hanc corpore. Fideles itaque populi peculiarius exultantes de perpetui propugnatoris auxilio, ferunt ad tumulum vota, de tumulo votorum referunt gaudia. Pulsant hi precibus, respondet ille virtútibus: vincuntur, per quotidiana Martyris beneficia, alumnae urbis obsequia. Unde merito in prosperis colunt, quem praesentem in periculis cognoverunt. Frequentibus itaque tribulationibus approbarunt, quantum apud Deum possit proprius suffragator. Quam pretiosa sunt martyrum vulnera, quam gloriosa certamina, inter quae tormentis viventes, et mortibus triumphantes, *vexati in paucis, bene disponuntur in multis* (*ex Sap.* III). Coram hominibus afflicti, coram angelis glorificandi, brevem Deo vitam sub aeternitatis commercio foeneraverunt. Et ideo sicut aurum in fornace ignis, ita illi in camino tribulationis probati, fulgebunt sicut sol. De quibus per beatum Joannem vox divina testatur: *Hi sunt, qui venerunt ex magna tribulatione, et laverunt stolas suas, et dealbaverunt eas in sanguine Agni, propter hoc stabunt in conspectu throni* (*Apoc.* VII).

§ 6. Hoc ergo charissimi ita miremur, ut homines fuisse meminerimus: hos, inquam, ita miremur, ut eos nostri similes noverimus, et sub eadem, qua nos sumus, carnis fragilitate vixisse: et per hoc sequamur, inquantum possumus, fidem illorum: sectemur animi virtutem, qua terrena et praesentia respuentes, vim regnis coelestibus intulerunt. Superaverunt illi corporum dolores, nos superemus morum et cordium passiones: vicerunt illi tormenta, nos vitia. Illi sacrificari daemoniis horruerunt, nos malitiam, invidiam, obtrectationes, contentiones,

tamquam profana sacrificia, detestemur: ut inter hujus mundi conflictationes, persecutores virtutis probent esse nos martyres. Persequamur in nobis peccata, et iniquitates nostras; expugnemus superbiam, debellemus iracundiam: ipsi in nobis, et persecutoris partes exequamur et martyrum, per castigationem vigiliarum, per contritionem jejuniorum, per custodiam viventem, sanctam, placentem Deo, acquiramus nobis novum, non carnis morte, sed carnalis vitae mortificatione martyrium, ut de nobis quoque etiam viventibus dici possit: *Pretiosa in conspectu Domini, mors sanctorum ejus* (*Ps.* 15).

§ 7. Ergo inquantum fieri potest, extinguatur in nobis, quicquid peccati est: mortificetur morti, quod seculi est, ut pretiosa perficiatur in conspectu Domini mors viventium: ut animositates, cupiditates, atque praesentium blandimenta rerum, sicut ea mors extorquebit invitis, ita ea nobis veritas fidei et Dei auferat timor: ut non necessitas ea a nobis sèparet, sed voluntas: ut terminum vitiis, ut finem concupiscentiis ac delictis nostris non interitus faciat, sed profectus.

DE S. GENESIO MIMO

ROMANO MARTYRE

EX VETUST. EXEMPLAR. MSS. QUIBUS CONSENTIUNT ANTIQUISS. MARTYROL. DICTIONEM NONNIHIL EXPOLIVIT LAUR. SURIUS

Pass. anno 286.

§ 1. Diocletiano Imperatore, Romae mimus quidam fuit, Genesius nomine: Is cum verum ignorasset Deum, Christianos saepissime irridebat. Volens autem arte sua quippiam ejusmodi efficere, quo placeret Diocletiano Imperatori, apud Christianos divini secreta mysterii perscrutabatur: et cum omnia accurate didicisset, ad theatrum se contulit: ingressusque in scenam, salutavit discipulos suos, ab eisque resalutatus assedit, aitque ad illos: Scitis Imperatoribus nostris cumprimis invisos esse Christianos? Illi responderunt: Adeo hoc omnibus compertum est, ut qui id nesciat, inveniri nemo possit. Genesius ait: Si ergo vultis, ut placeamus invictissimo Imperatori, prodamus coram illo mysteria Christianorum. Illis libentibus animis ejus sententiam approbantibus, docet eos divina mysteria, diligenterque instituit, quid facere, quidve dicere debeant. Ubi autem advenit spectaculi exhibendi dies, ille instar aegroti lecto decumbit, dicitque ad socios: Eja nostri, gravem me sentio: equidem perquam velim

levis fieri. Respondent illi: Qua nos ratione levem te reddemus, si gravis es? Itane fabros nos arbitraris, qui runcinâ leviorem te efficere possimus?

§ 2. Haec atque his similia illis dicentibus, et populi risum concitantibus, Genesius divinitus permotus, ait: Vesani, ego Christianus mori cupio. Respondent collegae: Quid ita? Genesius dicit: Ut in illa die ceu fugitivus, in Deo inveniar. Iis auditis, Diocletianus risum tenere non potuit. Illi porro, ut constitutum erat, exorcistam et presbyterum ironice repraesentant, iique ingressi, dicunt ei decumbenti: Quamobrem ad nos, fili, misisti? Genesius non jam simulate, sed ex animo respondet: « Cupio adipisci Christi gratiam, ut renatum me sentiens, liberer a praecipitio facinorum meorum. » Fit clamor populi: cursores advolant, adferunt munera ab Imperatore transmissa. Cum jam autem omnia divinorum mysteriorum secreta completa essent, indutus est vestibus albis, panemque et dulciaria cereosque elargiebatur (*a*). Interea mox accurrunt milites, tamquam ab Imperatore missi, correptumque eum, adducunt ad judicem. Sed ille dum ad commentitiam et simulatam rapitur perpessionem, ad veram et sinceram confessionem accedit: atque adeo in albis vestibus ad illum contendit locum, ubi expectabat imperator: ascendensque pulpitum, in quo erat Veneris statua: ita concionatur:

§ 3. « Audi Imperator, et sapientes omnes auscultate. Antehac quoties ego Christianos nominari audivi, intolerabili implicatus errore, jungebam me illis qui eos publice trahebant, pariterque trahebam, et qui tormenta constanter perferrent, illis insultabam, furoremque populi in eos incendebam. Tantum vero ejus nominis odium me ceperat, ut etiam parentes et affines ea de causa reliquerim, maluerimque aegrotationum et egestatis molestias perpeti, quam ulla ratione in patria manere apud Christianos. Visum autem mihi fuit hisce diebus, perscrutari res et mysteria Christianorum, non ut crederem, sed ut illis in publicum proferendis, populo risum moverem. At vero simulatque nudum me in conspectu vestro aqua illa perfudit, interrogatusque, respondi me credere ea quae proponebantur, vidi supra me manum caelitus porrectam, atque Angelos Dei ignea radiantes facie, mihi propius assistentes, flagitiaque omnia, quae a primae aetatis initiis usque in praesens admisissem, e libro recitantes, atque ita ad me dicentes: Aqua haec diluit ea omnia quae te agnoscis perpetrasse. Cumque undâ baptismatis tinctus essem, simul etiam liber ille perfusus, nive candidior apparuit, ita ut superioris scripturae nulla prorsus in eo vestigia cernerentur. Dixeruntque

(*a*) Jure displicent criticis descriptae hic et circa Genesium adhibitae per lusum nonnullae caeremoniae post baptismum quae serius invaluere apud Christianos, veluti vestes albae, panis et dulciaria. Rei tamen summa genuine enarratur, ut apud Ruinartium; ex eodem ut probabiliorem passionis annum statuimus.

Angeli ad me: Noveris te ab omni culpa mundatum: vide nunc, ut gratiam perceptam conserves.

§ 4. «Jam tu igitur Imperator et vos alii omnes decernite, quid faciendum mihi sit. Ego enim dum volo vobis terrenis placere Imperatoribus, ad Regis coelestis gratiam perveni: dumque hominibus risum facere studeo, Angelos laetitiâ affeci. Nunc igitur ab hac ipsa hora, quemadmodum vos omnes hactenus hisce mysteriis, perinde ut ego, nullam fidem adhibuistis, ignorantiâ seducti: ita jam una mecum credentes, deinceps ea irridere ne velitis, quando ex me cognoscitis, apertum me vidisse coelum, manumque coelitus mihi impositam ea horâ, qua aquâ perfundebar: conspexisse etiam Angelos, peccata omnia prorsus obliterata, coeleste lumen, adhortationesque audivisse Angelicas, Dei gloriam cordi meo sensisse impressam, quae me docuit, verum Deum esse Dominum Jesum Christum, eum esse lumen, veritatem, pietatem, salutem omnium, qui ejus gratiam per baptismum sint assecuti. Audite, quaeso, me vos boni Principes, et vos optimi viri, meumque erga vos amorem ita probate, ut studio salutis comparandae a me edocti, credatis Dominum nostrum Jesum Christum esse Deum verum. Quod tamen experiri non potestis, nisi vos unda illa perfuderit, quam Pater et Filius et Spiritus Sanctus nominis sui invocatione sacraverit.»

§ 5. His a Genesio dictis, Diocletianus immodico furore accensus, jubet coram se sisti eos omnes, qui ejus ludi socios se illi adjunxissent, virgisque acerrime caedi, putabat enim illos quoque credidisse. At illi sanctum nomen blasphemantes: Domine Imperator, inquiunt, nos longe diversa sumus animi sententiâ. Hic vero amentiâ correptus, contempta tum sua, tum pietatis tuae et totius populi jucunditate et laetitiâ, Christianorum luctum complectitur. Quod ergo solus admisit, ipse solus luat. Tum vero Imperator incredibili in Genesium furore percitus, parum abfuit, quin ejus sanguinem biberet, ni horrore prohiberetur. Jubet vero, ut inspectante populo caedatur fustibus, animi sui saevae perturbationi obsecundans. Altero die praecipit Plutiano Praefecto, ut tamdiu tormentis eum afficiat, donec paratus sit idolis sacrificare.

§ 6. In eculeo igitur suspenso dicit Plutianus: Insane et miserrime, sacrifica diis, ut possis redire in gratiam cum dominis nostris. Genesius respondet: «Ambiant horum Regum gratiam et amicitiam, qui non timent illum Regem quem ego vidi, quem et adoravi, et adoro. Ille enim verus Rex est, quem ego patentibus coelis conspexi, qui mihi dignatus est impertiri misericordiam suam, meque indignum et irrisorem et incredulum, illustrare mysteriis suis: ut qui plane caecus eram, verum lumen adspicerem, et ejus cognoscerem veritatem. Quamobrem miserum me lugeo, quod vobiscum hactenus erraverim, et sanctum nomen

in Christianis abominatus sim. Pro quo scelere supplicia omnia me commeruisse putabo. Satis enim sero ad verum adorandum Regem accessi. » Dicit ei Plutianus : Quis est iste Rex praeter nostrum Regem ? Genesius respondit : « Iste Rex, quem tu dicis, homo mortalis est : At ille, quem ego adoro, Deus est. Tuus Rex ad certum tempus terris imperat : Christus vero et in coelis, et in terris, et in mari imperat. Rex tuus habet sibi praefinitum tempus, certumque vitae finem : At Christus semper gloriosus vivit et regnat in coelis. »

§ 7. Cum sic ergo in eculeo suspensus diu ungulis laceraretur, lampadibus inflammaretur, ac nihilo minus in confessione invicto animo perseveraret, diceretque judici : « Etiamsi poenas has vel centies admoveas, etiamsi vel millies me combùras, at Christum tamen, mihi a corde auferre non poteris. » Gesta omnia Plutianus Diocletiano in palatio legenda obtulit. Quibus perlectis, jussit eum Diocletianus capite puniri. Eam vero sententiam beatus martyr Genesius hilariter excipiens, caesus est propter nomen Domini nostri Jesu Christi : Cui est cum Deo Patre honor et virtus et potestas in secula seculorum, Amen.

DE CONVERSIONE, MIRACULIS AC OBITU

B. AREDII ABBATIS

EX *Hist. Francor.* S. GREGORII TURON. *Lib 10, cap. 28.*

Flor. saec. VI — Nat. Francus.

§ 1. Interea fuit quidam, nomine Aredius *, qui hoc anno terras relinquens, vocante Domino, migravit ad coelum. Lemovicinae urbis ** incola fuit, non mediocribus regioni suae ortus parentibus, sed valde ingenuis. Hic Theodoberto Regi traditus, aulicis et palatinis adjungitur. Erat autem tunc temporis apud urbem Trevericam vir eximiae sanctitatis Nicetius Episcopus ***, qui non solum in praedicatione admirabilis facundiae, verumetiam in operibus bonis ac mirabilibus, celeberrimus habebatur in plebe. Qui intuens puerum in Regis palatio, nescio quid in vultu ejus cernens divinum, praecepit ei se sequi. At ille, relicto Regis palatio, secutus est eum. Cumque ingressi in cellulam, de iis quae ad Deum pertinent, confabularentur, expetiit adolescens

* Vulg. Gall. *Arède* et *Yriez*.
** *Limoges*.
*** In Martyrol. v Dec. ad quem diem amandab. in Surio ex 1 Oct.

a beato sacerdote se corrigi, edoceri, instrui, ac in divinis voluminibus ab eodem exerceri. Cumque in hujus studii flagrantia cum Antistite memorato degeret, tonsurato jam capite, quadam die psallentibus clericis in ecclesia, descendit columba a camera: quae leviter volitans circa eum, resedit super caput ejus, illud indicans, ut opinor, eum Spiritus Sancti gratiâ jam repletum. Quam cum ille non sine pudore conaretur abigere, haec paululum circumvolans, iterum super caput ejus aut scapulam residebat: quae non modo ibi, sed etiam cum in cellulam Episcopi ingrederetur, jugiter comitabatur eum. Quod per dies plurimos factum, non sine admiratione Episcopus animadvertebat.

§ 2. Exinde vir Dei, Spiritu, ut diximus, Sancto repletus, ad patriam, genitore ac germano defunctis, regreditur, consolaturus Pelagiam genitricem, quae nullum consanguineum praeter hanc sòbolem spectabat. Ubi cum jejuniis atque orationibus vacaret, deprecatur eam, ut omnis cura domus, id est, sive correctio familiae, sive exercitium agrorum, sive cultus vinearum, ad eam adspiceret, ne sibi aliquod accideret impedimentum, quo ab oratione cessaret: unum tantum sibi privilegium vendicans, ut ad ecclesias aedificandas ipse praeesset. Quid plura? Construxit templa Dei in honorem sanctorum, expetivitque eorum pignora, ac ex familia propria tonsuratos instituit monachos, coenobiumque fundavit, in quo non modo Cassiani, verumetiam Basilii et reliquorum Abbatum, qui monasterialem vitam instituerunt, celebrantur regulae, beata muliere victum atque vestitum singulis ministrante. Nec minus haec tamen, impedita hoc onere, in Dei laudibus persistebat, sed assidue in eis versabatur: et si quiddam operis exerceret, semper orationem Domino, tamquam odorem incensi acceptabilis, offerebat. Interea ad sanctum Aredium coeperunt infirmi confluere, quos, manus singulis cum vexillo Crucis imponens, sanitati reddebat. Quorum si singulatim nomina scribere velim, nec numerum percurrere valeam, nec vocabula memorare. Unum tamen novi, quod quicumque ad eum aeger advenit, sospes abscessit. De majoribus vero miraculis parva proponimus.

§ 3. Quodam tempore dum cum genitrice iter ageret, et ad sancti Juliani martyris basilicam properaret, venerunt vespere in quemdam locum. Erat autem locus ille aridus, et absque fluentis currentibus infoecundus. Dixitque ad eum mater ejus: Fili, aquam non habemus, et qualiter hic nocte praesenti quiescere possumus? At ille prostratus in orationem, diutissime preces fudit ad Dominum: et erigens se, defixit virgam in terra, quam manu gerebat, eamque cum bis aut tertio vertisset ad se, laetus extraxit, moxque unda aquae secuta est tam valida, ut non solum ipsis de praesenti, sed etiam pecoribus affatim deinceps pocula ministraret.

§ 4. Nuperrimo autem tempore, cum iter carpere coepisset, nimbus ad eum pluviae advenire coepit. Quod ille cernens, paululum super equum in quo sedebat, caput inclinans, manus extendit ad Dominum. Consummata vero oratione, divisa est nubes in duas partes, ac in circuitu maxima descendit pluvia: super eum autem ac socios ejus nulla, si dici fas est, gutta descendit. Vistrimundo vero, cognomento Tattoni, civi Turonico, dentes gravem inferebant dolorem, ex quo etiam maxilla intumuerat. Quod cum beato viro ostendisset, ille manum super locum doloris posuit: statimque dolor fugatus, nusquam deinceps ad injuriam hominis excitatus est. Haec ipse, qui passus est, retulit. De his vero signis, quae per virtutem sancti Juliani martyris, Martinique confessoris beati, in ejus manibus Dominus operatus est, pleraque in libris miraculorum scripsimus.

§ 5. Post has vero et multas alias virtutes, quas Christo cooperante complevit, advenit Turònes post festivitatem sancti Martini, ibique paululum commoratus, dixit nobis, se aut longaevo tempore adhuc in hoc mundo retineri, aut certe velocius dissolvi. Et vale dicens, abscessit, gratias agens Deo, quod priusquam obiret, sepulcrum beati Antistitis osculari promeruisset. Cumque ad cellulam accessisset, testamento condito, ordinatisque omnibus, ac sancto Martino, Hilarioque Antistitibus haeredibus constitutis, aegrotare coepit, ac dysenteriae morbo gravari. Sexta vero aegrotationis ejus die, mulier, quae a spiritu immundo saepius vexata, a sancto emundari non poterat, ligatis per se a tergo manibus, clamare coepit, ac dicere: Currite cives, exilite populi, exite obviam martyribus, confessoribusque, qui ad excessum beati Aredii conveniunt. Ecce adest Julianus a Brinate, Privatus ex Mimate, Martinus a Turonis, Martialisque ab urbe propria. Adest Saturninus a Tolosa, Dionysius ab urbe Parisiaca, nonnulli et alii, quos coelum retinet, quos vos ut Confessores et Dei Martyres adoratis. Haec cum in exordio noctis clamare coepisset, a domino suo revincta est. Quae nequaquam potuit retineri, sed rumpens vincula, ad monasterium cum his vocibus properare coepit. Moxque beatus vir spiritum tradidit, non sine testimonio veritatis, quod sit susceptus, ab Angelis. Mulierem namque in exequiis suis, cum alia muliere nequiori spiritu vexata, ut est sepulcro tectus, a nequitia infesti daemonis emundavit. Et credo, quod ob hoc, Dei nutu easdem in corpore positus non potuit emundare, ut exequiae illius hac virtute glorificarentur. Post celebratum vero funus, mulier quaedam rictu patulo sine vocis officio ad ejus accessit tumulum: quo osculo delibato, elocutionis meruit recipere beneficium.

VITA S. HUNEGUNDIS VIRG.

A BERNERO ABBATE CONSCRIPTA
STYLUM OBSCURIOREM MUTAVIT PASSIM LAURENTIUS SURIUS

Obiit circa 690 — Nat. Francor.

Praefatio. Beatorum ac venerandorum Patrum scripta memorabilia, quibus membra et versutias callidi hostis, Evangelico accincti gladio, confecerunt, interiorem hominem nostrum divinis perfundunt eloquiis: nec minus exteriorem et corruptibilem, quadam sermonis difficultate impeditum, materna eademque virginea excitat et confirmat collatio. Ex his enim genus victoriae extitit egregium, quo diabolus una cum suis armis, omni est dominatu exutus: quodque primis parentibus vitae excidium attulit, per id rursus in sui augmentum coelestis patriae regnum profecit. Eadem plane natura, quae viro obtulit gustum pomi exitialis, per sanctas virgines exempla praebuit a vitiis sese continendi, quaeque primum facile consensit, ut caderet, essetque calamitatis et miseriae mater: postea per Christi gratiam fortiter restitit, ut prostrato malo daemone, soror et mater Salvatoris, gratuita ejus electione fieret. Ad hanc divinae gratiae sortem admissa beatissima Hunegundis virgo, ex immaculato divini fontis utero renata, et in Catholicae matris Ecclesiae sinu educata est. Cujus pauca quaedam vitae gesta scribenda suscepi, quemadmodum a fidelibus hominibus accepi. Obsecro autem, ut me ultimum sacerdotum, vestrarum precum suffragiis adjuvetis, ut Sanctus mihi Spiritus adesse dignetur, qui et facinorum nostrorum maculas diluat, et linguam ad explicandas virginis res gestas efficiat disertam.

§ 1. Summa et incomprehensibilis divinitatis providentia, cum sua omnipotenti virtute mundi principem debellare, ejusque machinas prorsus elidere et profligare instituerct, non solum potenter illum vicit, ejusque spolia abstulit: verumetiam iisipsis spoliis pro sua misericordia eam praestitit fragrantiam, ut sordidissimi hostis dominia contriverint, factaque sint praeclara Christi luminaria, quae fuerant antea tenebrosa et obscura. Atque hoc ordine mundi Principis sceptra crudelissima mutantur, omnis portio tenebrarum cum suis satellitibus tanto jubare dissipatur, oritur per orbem terrarum nova lux et gaudium, submittunt mortales colla sua Regi regum, paulatimque a solis ortu usque ad occasum, Christi imperium propagatur. In quibus Francorum gens, multis egregiis facinoribus conspicua, nec paucis triumphis celeberrima, tametsi tardius ad Christi religionem accessit, ubi ejus

persensit clementiam, passim religione increscente, multam eamque sanctam Deo Patri prolem edidit: ex cujus sacratissima propagine, sancta mater et virgo, Christi Ecclesia dilatata est, quae oblita populum suum et domum patris sui, Trinae Unitati sinum cordis aperuit, unde sibi praepotens Dominus impollutam familiam consecraret. Atque in ipsa Franciae tellùre pagus Veromandensis seu Veromanduorum, quem clarissimi martyris Quintini suffragia ornant, summopere id expetebat, ut posset offerre Deo munus gratum, in odorem suavissimum.

§ 2. In ejus pagi villa, quam Lembaidem * vocant, sancta virgo Hunegundis nobili stirpe genita est, parentibus non modo genere claris, sed etiam Christiana religione initiatis. Eam e sacro fonte ferunt susceptam ab Eligio Noviomensi ac Veromandensi Episcopo: ubi immortalis sponsi accepit arrham, vestemque pretiosam, immortalitatis insignibus candidatam, passionisque triumpho illustrem, et castae dilectionis regiam atque sacerdotalem, sed mysticam, coronam. Ubi etiam in septem baptisterii gradibus, septem adepta est dona Spiritus Sancti, Episcopali benedictione confirmata, et sacro chrismate delibuta. Quibus undique fulcita, ita per septena dierum curricula sancta puella vivere studuit, ut septies septem auctis accessionibus, monade adjecta, jubilei fructum in praesenti vita perciperet: eoque corpore et animâ duplicato, post peractum vitae cursum, fructum carperet centesimum, sanctis virginibus consecratum.

§ 3. Cum esset autem, ut diximus, claris orta natalibus, in ipsis incunabulis ajunt eam cuidam desponsatam fuisse, qui pari esset generis claritudine. Sed quia sponsus coelestis eam sibi servare constituerat, occulto Dei judicio, ille morte subtractus est. Postquam autem sancta virgo adolevit, essetque liberali atque eleganti vultu, Eudaldus quidam, homo nobilis, eam sibi despondit, multis ei collatis muneribus, mancipiis et villulis. Qua in re licet a parentibus invita cogeretur, at tamen vultu placido et mente casta id perferens, jam secum animo meditabatur, quemadmodum se et dotem suam Christo sponso offerret, fieretque sanctimonialis in beatissimae matris Virginis monasterio, capitis insignita velamine. Talis intentio, tamque praeclara cogitatio versabatur perpetim in puellari pectore, flosque virgineae matris ex sancta redolebat virgine, multaque virtutum charismata ex virgineis elucebant profectibus.

§ 4. Porro autem cum jam sanctum mentis suae propositum in opus conferre vellet, sapienti usa consilio, sponsum qua potuit arte tentavit blanditer emollire, et quadam mellita ingenii dexteritate ab amplexibus omnino avocare, ita eum blandissime compellans: « O dulcissime atque amantissime sponse, placeat

* *Lambay en Vermandois.*

tibi, obsecro, salutare consilium meum, dictisque assentire meis, atque inter nos perquiramus, quemadmodum possit Deo gratum effici conjugium nostrum, et non terrena ex nobis, sed coelestis soboles procreari. Mihi quidem hoc consultum videtur, nec dubito utilitatis habere plurimum, si Apostolorum principem invisamus, et loca sancta perlustremus, ut Apostolica munitis benedictione eveniat vita longa, salus continua, opulentia in rebus, foecunditas in propagine, tranquillitas in diuturna pace. » O te beatam virginem, o superni Regis sponsam: quae cum sis devota Deo, optare te dicis, ut florescat tibi mundus, qui jam aruit in pectore tuo, quemque toto animo contemnis, haud secus atque stercus putidissimum. Quid multa? Ita quidem sponsi solicitudo delusa est, et nuptiarum prorogatus dies: sumptusque apparandis destinati nuptiis, in res itineri necessarias conferuntur. Cum enim esset virgo tenerrima, et tam aetate quam voluntate necdum nubilis, sponsus vero Christum coleret, et animo religiosus esset, consensit virgini: coepitque etiam ipse auctor esse et hortator itineris suscipiendi, sperans eventura ea omnia, quae illa commemoraverat.

§ 5. Omnibus igitur, quae profecturis essent necessaria, comparatis, gratias agentes Deo, dant se itineri: et sponsus quidem extrinsecus laetabatur pompâ seculari, virgo autem intrinsecus longe uberius spiritali perfundebatur jucunditate: quod cerneret Christum sponsum suum omnia sibi prospera tribuere, cui jam fide vera, spe firma et integra charitate, se devoverat perpetuo servituram: quem etiam intra se tacitis precibus pulsabat, ut cor et corpus ipsius servaret immaculatum, ne illecebrosis mundi hujus voluptatibus implicaretur. Orabat mens immotis labiis, et protegentem se Dominum cordis oculis contemplabatur. Simul etiam gratissimis alloquiis beatorum legiones Angelorum, ut sibi opem ferrent, deprecabatur, et sanctos omnes, ut sibi adessent, cum lacrymis obsecrabat.

§ 6. Exaudit vero Christus sponsam suam, et sua illam prosequens misericordiâ, majora illi solatia adhibet. Sentit virgo adesse sibi sacrosancta praesidia, quae ab omnibus incommodis defensam, cum omni corporis et fidei integritate ipsam Romam perducant. Quo cum pervenissent, et loca Urbis, orbis dominae, perlustrarent, et sponsus quidem superbo apparatu, sodalibus undique septus, diversa sanctorum inviseret pignora, illa vitans ambitiosum comitatum, sola ad Apostolorum limina accedebat. Sponso autem existimante eam prae multae viae lassitudine captare requiem, ipsa velut mente renovata et robustior effecta, omnia et intra et extra Urbem oratoria invisebat. Ille ruitura quandoque moenia oculis corporeis contemplans mirabatur: Hunegundis vero lucidas illas aeternumque duraturas coelestis Jerosolymae mansiones animo lustrabat: semperque patriae coelestis

amore ad Apostolorum limina in precibus, vigiliis, jejuniis persevèrans, vix ad hospitium revertebatur: spretisque rebus caducis omnibus relicto sponso et ejus sodalibus, pernox in oratione manebat, corpus vigiliis et inediâ macerans, et omnia, quae habere poterat, pauperibus erogans.

§ 7. Ita nimirum monacha efficitur, quae sponsa putabatur, terrestrique copula cum pompa omni fastiditur, dum e supernis sedibus castitas virtutum regina diffunditur. Laetabatur interim, tanquam jam possideret quod diu concupierat: nec ad momentum inde abduci se passa est, quod tam celeriter esset adepta. Ubi vero dies advenit Apostolicae stationis, ad pedes Antistitis sanctae et Catholicae matris Ecclesiae * advoluta, Christo suam offert virginitatem, ab illo defensam, exemplum imitata perpetuae Virginis et Matris ejus: oratque Pontificem, ut capitis velamen sibi imponat, sub ejusdem incomparabilis Virginis Matris patrocinio et famulatu victurae. Ejus vero piissimam intentionem et animi promptam devotionem Pontifex cognoscens, mentemque ejus divinitus illustratam intelligens, tantam in puella sapientiam admirans, cum lacrymis dixisse fertur: « Benedictus es Domine Deus omnium, qui in casti cordis et corporis virgineo toro tuum efficis domicilium, et in sexu fragili multa operaris admiratione digna. Te ergo laudent ora omnium: aequum est enim, laude et praedicatione pro hujusmodi efferre te Dominum universorum. Equidem pro his te Domine aeternum laudabo, et glorificabo nomen tuum in secula. » Inde conversus ad castam Dei virginem. « Quaeso te, inquit, filia, quam ob rem aut quibus ab oris huc ad nos accesseris, tum quo voceris nomine, et quae sit gentis tuae fides et religio, nobis explicato. Puto enim te nobilissima stirpe editam, et ab ipsa infantia Ecclesiasticae disciplinae literis eruditam. » Tum illa mente et facie serenissima, vultu submisso diserte et fuse respondit.

§ 8. Tum venerabilis summae et Apostolicae Sedis Pontifex, non hominem, sed spiritum Dei, in castis visceribus habitantem, ista prolocutum sentiens, coram omnibus ita ait: « Benedicta filia tu a Domino Deo exercituum, quae in tua pura mente jucundum Deo praeparasti habitaculum. Non oportet ergo sanctum contristari Spiritum, cujus mens pudica sacrarium est. Et multum in te venerandus est summus ille artifex, *qui operatur omnia in omnibus, dividens singulis, prout vult* (*Ex* 1. *Cor.* XII). Eja ergo virgo casta et pudica, suscipe quod aeterno amori in te cumulando proficiat. Oblata tibi sub specie pietatis a corruptibili homine munera abjecisti: accipe nunc per nostram benedictionem tibi a Domino praestitam dotem, qua te Christi sponsam sempiternam cognoscas, et contemptis rebus labentibus, semper

* S. Martini Pp. I, Mart.

duratura gaudia apprehendas. Ille, quid tuo in animo geras, adspicit: quam religiose ipsius virgines imiteris, attendit. Itaque ut cum ejus adolescentulis ab eo diligaris, summopere contende, et in odorem unguentorum ejus curre una cum illis. Semper illi pro collatis beneficiis gratias age: pro conferendis humiliter deprecare. Sint, quaeso, affixa animo tuo, et in eorum cogitatione versare, quae in illa vita beata obtinere appetis: ut cujus te sponsam profiteris in terris, ejus amplexibus perfrui merearis in gloria sempiterna. » His dictis, velum capitis et reliqua indumenta, corporis et animi castitatem, mundique contemptum sua humilitate significantia, super altare sanctum composita, sanctus Pontifex benedixit, et pro more eam consecrans, impertita ei benedictione, Christo eam, sicut poposcerat, servituram dedicavit, et deosculans caput sanctae virginis Hunegundis, dimisit eam in pace.

§ **9**. At vero Eudaldus sponsus ejus haec audiens, cum se cerneret a virgine contemptum, toto animo commotus, statuit eam gladio confodere. Sed veritus ne homicidii poenâ plecteretur, simul etiam Apostoli sententiâ territus, quod non sit contristandus Spiritus Dei, cujus sancta virgo erat domicilium, et quod eum, qui templum Dei violaverit, disperdet Deus: poenitentiâ ductus, non fuit eam ausus contingere: sed missis nunciis, separavit eam a consortio suo, solam illam relinquens, et etiam res tanto itineri conficiendo necessarias, ei subtrahens. At illa, humano destituta solatio, viriliter egit, et seipsam in Domino confortans: *Dominus*, inquit, *regit me, et nihil mihi deerit* (*Ps*. 22). Atque ita solam se dedit itineri, in Gallias proficiscens, semperque sanctorum suffragia implorans. Ibat ergo per viam, perinde acsi jam in monasterio degeret, vel potius instar eremìcolae, Christo in remota solitudine famulantis. Diebus festis solo pane, et aquâ parcissima contenta: reliquis, pane cineribus permixto, et herbarum arborumque pastu defessum fovebat corpusculum.

§ **10**. Quod autem per eam Dominus voluit efficere miraculum, non est nostro silentio tegendum. Cum Eudaldus, ut diximus, ferret aegerrime se ab illa contemptum, et vellet quidem, sed non auderet, eam interficere: consilio cujusdam comitis sui, cum magna celeritate ad paternam contendit domum, venditis et distributis illis, quae possent suo pondere iter retardare, ut citius rediret ad suos. Jam enim statuerat secum, omne sanctae virginis patrimonium et res haereditarias distrahere: quae vero non possent vendi, ea prorsus destruere, et cum omni supellectili et mancipiis dissipare. Ibat ergo cum equis velocissimis expedito itinere: sed virginem sanctam, in cujus pectore morabatur Dominus sciens omnia, nihil hujus latuit. Quamobrem divino permota instinctu, et Christi spiritu vegetata, ut erat pedes, alia pergens viâ, equos et currus ejus omnes antevertit: veniensque

in patriam, omnia sua pro voto loco illi, quem vulgo Humolarias * vocant, beatissimae Genitrici Dei, seque simul, ut concupierat, Christo illic servituram obtulit.

§ 11. Porro non diu post Eudaldus secutus, rerum et facultatum ejus omnium sibi dominium vendicat, nesciens eas jam divino cultui et sanctissimae virginis Mariae patrocinio mancipata et addicta. Ubi autem id comperit, in sese reversus, secum tacitus et mirari et venerari coepit, animadvertens quanta per virginem Dominus miracula fecisset. Mox igitur gratias et laudes Deo offert, quod ipsum ab improbo conatu represserit, ne peccaret in sanctam virginem, quodque subita morte ipsum furentem non extinxerit. Dignos proinde poenitentiae fructus faciens, non potuit reperire, quibus vel laudibus virginem afficeret, vel muneribus placaret, ut posset in ejus admitti conspectum, et Christo illius precibus commendari. Tandem cum multa humilitate, veniam ab ea poposcit, orans, ut quem noluisset habere sponsum, dignaretur habere servum: « Quandoquidem, *inquit*, non me mortali aut corruptibili amatori postposuisti, nec mihi quemlibet vel potentem vel humilem sponsum, sed Regem seculorum et Creatorem omnium praetulisti, tibique coelestem Sponsum in torum virgineum ascivisti, et meipsum et mea propenso animo illi offero, et quae olim tibi munera nuptiarum nomine largitus sum, ea tu tradas sponso vero Jesu Christo, ut in sororum et pauperum cedant alimoniam. Ego vero, dum spiritus hos reget artus, in rebus externis fidum me tibi procuratorem exhibebo: cumque obiero, facultates meas omnes et mancipia hujus testamenti mei auctoritate volo cedere in jus et honorem omnipotentis Dei, et sanctissimae Matris ejus. Tu, quaeso, virgo castissima suscipias haec a me, et cadaver meum hoc in loco tumulandum curato, ut cum te Sponsus et Rex immortalis in suum introduxerit thalamum, ego quoque nuptiali amictus veste, inter convivas mensae ejus vel ultimus merear inveniri.» His dictis, postquam impetravit quod voluit, cum sancta animi devotione incolumis discessit: praestititque illi Dominus gratiam bene vivendi, ejusque vota ad optatum perduxit finem. Multo enim plura, quam posceret necessitas, sacratissimae virgini suppeditavit, institutoque xenodochio victum et vestes praebuit. Fultus deinde multimoda Christi virtute, in hujusmodi operibus vitam exigens suam, exutus est hujus mundi contagiis. Pro ejus anima virgo Hunegundis per manus sacerdotum sacrificium Deo obtulit: corpus vero in monasterio suo jussit sepeliri.

§ 12. Eo autem vita functo, arctiori se et severiori vitae tradidit, etiam cogitationes, haud secus atque mala opera, deplorans et castigans, crebrisque jejuniis et vigiliis macerans corpus defessum, non ignorans ad salutem satis non esse coepisse bene,

* *Homblières* prope muros Augustae Veromanduorum.

sed qui perseveraverit usque in finem, illum salvum fore. Atque in hac sancta animi meditatione et devota fidei operatione moriens mundo, et vivens Christo, totum vitae suae tempus duxisse fertur, non raro illud cum Psalmista dicens: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est:* atque illud cum Apostolo: *Cupio dissolvi, et esse cum Christo*.... Non defuit autem sanctis ejus desideriis superna pietas, sed longanimem ejus peregrinationem attendens, dum quodam die oraret extensis manibus, corporis magnis ardoribus et molestiis eam affici permisit. Non deerant autem illi solatia Angelorum et sanctorum omnium suffragia, quae etiam in illa afflicta valetudine implorare non cessabat. Aderant autem ei utriusque sexus permulti Christo servientes, qui ex vicinis et longinquis locis ad tantae matris et virginis decessum convenerant, multo dolore et luctu occupati, quod se tanto solatio destitui viderent: tametsi non ambigerent, ejus suffragia in coelis numquam sibi defutura. At illa conversa ad eos qui illic assidebant, presbyteros, sacrae Unctionis oleum et Eucharistiam sibi petiit ministrari. Tandem Dominici corporis et sanguinis percepto viatico, roseo vultu et facie decòra, jubet circumstantes psalmos Davidicos promere: atque ex cilicio et cinere caput èrigens, inter caetera dicebat: Adsum ego Christe ancilla tua: veni, obsecro, Rex piissime, et me benigne suscipe. Cumque in hujusmodi voce ab hora noctis media usque in tertiam diei horam persisteret, repente cum immenso lumine odor suavissimus illic diffusus est, ita ut prae splendore vix possent, qui illic aderant, pedibus suis consistere, quamvis odoris illius mira fragrantiâ corroborati. Interim illa sancta anima 8 Calendas Septembris migravit ad Dominum.

§ **13**. Cum autem diu sacrum corpus ejus sub terra conditum jacuisset, quaedam sanctimonialis, Berta nomine, mirae abstinentiae, multae patientiae, paupertatis valde studiosa, eximiae humilitatis, misericordiae operibus dedita, jejuniis, vigiliis et precibus intenta, ex divina revelatione locum sepulturae ejus cognovit anno salutis noningentesimo quadragesimosexto, Ludovico regnante. Cumque immenso affecta gaudio, tantum thesaurum subito elevare vellet, venerandus presbyter Giso, sanctorum pignorum Quintini et Victorici martyrum custos, casu superveniens, eam objurgavit, dicens fas non esse, sine auctoritate Episcopi sacrum corpus levari. Ita ad dies trigintaduos intactus mansit sarcophagus jam apertus, apud quem diu noctuque sacris vigiliis incumbentes, Episcopi adventum sustinebant. Quo spatio multa illic divinitus sunt declarata miracula, atque ingens splendor perpetuo ad sacrum corpus permansit, ita ut a pectore virginis et sursum, pro sordibus pulveris nitentia relucerent fragmina margaritarum, et quibusdam clarissimis erumpentibus scintillis, adspicientium reverberarentur obtutus. Tanta etiam ibidem sentiebatur odoris fragrantia, ut omnium nares ineffabili

suavitate complerentur. Quicumque autem sacrum illud corpus intueri poterant, quocumqne essent affecti morbo, ilico curabantur. Inter caetera autem miracula, ipso die elevationis sanctissimae virginis, cum saevissimus morbus totum illum pagum adeo occuparet, ut vix esset domus, in qua non jacèret aegrotus, omnes illi cum elevato sacro corpore simul e suis lectulis sani surrexere. Tandem enim accersito Rodulpho, Noviomensis Ecclesiae Archidiacono, postea ejusdem urbis Episcopo, et ex collegio beatissimi martyris Quintini accitis Patribus plurimis, magna pietate viris, peractis Missarum solemniis, itum est ad tumulum, levatumque est sanctissimum corpus e sepulcro, septimo Idus Novembris. Libet his duo adjungere miracula.

§ 14. Homines quidam improbi, suis viribus freti, audaci temeritate porcos suos in sylvam monasterii sanctae virginis Hunegundis adduxere, apud pagum Dediniacum ingressi: et cum porcos illos pavissent, nolebant pretium monasterio pro datis damnis persolvere. Ecce autem dum sic libere vagantur per sylvam, sancta Hunegundis illis appàret formâ terribili, rogat quid ita ausi sint sylvae ipsius fructus porcis suis devorandos praebere, concutit virgam, quam manu gestabat, et omnis ille porcorum grex praecipiti cursu fertur ad Humolariense monasterium, atque in pagum ingressi, per plateas et chortes sese separatim diffundunt: nec fuit quisquam unquam, qui eos repeteret. *Ita* factum est, ut porci, quorum pastum justo pretio domini *illorum* compensare nolebant, in jus cederent familiae sanctae Hunegundis. Ejus rei hodieque multi testes supersunt.

§ 15. Eodem fere tempore nobilis quidam, Magenerus nomine, captus amore cujusdam sanctimonialis ejusdem monasterii, more suo accessit ad monasterium, ut suam cum illa libidinem expleret. In ipso autem coenobii atrio visibiliter ei apparuit S. Hunegundis, et acerrime illum objurgans, sciscitabatur, quo tenderet. At ille ad vocem ejus pudefactus, ad tempus se ab illo facinore cohibuit. At monacha lasciva et petulans, contemptam se putans, callide hominem ad se rèvocat: ait non sanctam Hunegundem ipsi apparuisse, sed quamdam suam aemulam id simulasse. His inflammatus vir spurcissimus, alia viâ per apertum clam ostiolum ad eam ingredi conatur: sed rursus adest sancta Hunegundis, baculo eum verberat in inguine: fit miser exanguis, et corruit: alienis manibus exportatus, cum ejus coxa intumuisset, in eo dolore vitam finit.

VITA

S. LUDOVICI REGIS FRANCORUM

EXCERPTA, UT OPINOR, EX ILLA QUAM CONSCRIPSIT FR. GAUFRIDUS DE BELLO LOCO, ORDINIS PRAEDICATORUM ET IPSIUS REGIS CONFESSARIUS. DICTIONEM NONNIHIL EXPOLIVIMUS IN GRATIAM LECTORIS.

Migr. anno 1270.

§ 1. Beatus Ludovicus, Francorum piissimus Rex, patrem habuit Ludovicum Christianissimum Regem qui in Albigesio et Comitatu Tolosano haereticos oppugnavit. In reditu autem, lethali correptus morbo, die decimo ad Montem Penserium excessit e vivis mense Octobri, anno ab orbe redempto millesimo ducentesimo vicesimoseptimo, vir utique bene Catholicus et sanctus. Corpus ejus exanime ad beati Dionysii Ecclesiam apportatum, juxta patrem honorifice conditum est. In ejus locum successit filius primogenitus Ludovicus, Rhemis ab Episcopo Suessionensi, quod Ecclesia Rhemensis tum pastore orbata esset, regia coronâ insignitus et consecratus, annos natus duodecim, aut circiter. Ejus coronationi complures e praecipuis nobilibus, licet vocati essent, interesse noluerunt: quod propter dolorem defuncti Regis et regni desolati, lacrymis et luctui illic potius, quam laetitiae et jucunditati, se darent.

§ 2. At puer sanctae indolis, strenuissimo patre orbatus, sub tutela et moderatione matris Blanchae, Regis Castellae filiae, permansit: quae illum tenerrime diligens, ex consilio religiosorum hominum, praesertim Dominicanorum et Franciscanorum, singulari cuidam magistro tradidit moribus ac literis instituendum. Ille vero pius puer, et velut alter Salomon, ingeniosus et bonam sortitus animam, prae suis coaetaneis mire profecit in utrisque. A primis enim aetatis initiis, deditus fuit pietatis et sanctitatis studiis, ferturque vitam omnem absque mortiferi peccati perpetratione exegisse. Ejus vero sanctitati gratulans Blancha mater: Mallem, inquit, fili te mortuum cernere, quam Creatorem tuum mortali crimine offendentem. Quae verba usqueadeo illius animo haesere, ut divina ipsum gratiâ protegente, numquam in se ejusmodi crimen admiserit.

§ 3. Agente autem matre et proceribus regni, anno salutis millesimo ducentesimo tricesimoquarto duxit uxorem Margaretam, Comitis Provinciae filiam, quae Lutetiam venit intra octavas Ascensionis Christi, cum prius esset coronata apud Senones. Anno

proximo dira fames afflixit Gallias, praesertim in Aquitania, ita ut homines instar jumentorum, herbis agrestibus vescerentur. Nam frumenti sextarius apud Pictàvos centum solidis veniebat. Sequenti anno Arsacidas senior Assassinorum (*a*). misit nuncios in Franciam, quibus id mandati dederat, ut Regem Ludovicum interficerent. Sed Deo animum ejus ad pacem et humanitatem inclinante, crudelis mandati poenitentiâ ductus, misit alios celeres nuncios, qui Ludovicum Regem admonerent, ut a primis legatis sibi caveat. Cum autem priores nuncii, diligenter inquirerentur, inventi, ad Regem Ludovicum adducti sunt. Iis conspectis, Rex laetatus, utrosque nuncios muneribus afficit, Regi Arsacidae non pauca magni pretii munera, quibus pacis et amicitiae studiosum se declararet, per illos transmittit. Sed ab eo tempore plures suo corpori tuendo custodes adhibuit, qui perpetuo clavas aereas ferrent.

§ 4. Anno millesimo ducentesimo quadragesimosecundo, Ludovicus Rex duxit exercitum in Hugonem Marchiae Comitem, quod is adversus Regem rebellasset. Henrici Angliae Regis et Richardi fratris ejus auxiliis fultus: qui ambo habebant uxores filias Comitis Provinciae, sorores Reginae Franciae: Cum Hugo Comes uxorem haberet ipsius Angliae Regis matrem. Anno quidem superiori Ludovicus multam regni sui militiam ad Saliminum convocans, Alphonsum fratrem illic militem creaverat, cui antea Joannam, filiam Tolosani Comitis, uxorem dederat, cum Arverniae, Pictavorum et Albigensium terris quibusdam. Voluit autem Rex, ut Hugo Marchiae Comes Alphonso se sacramento devincìret: quod cum ille detrectaret, ab uxore persuasus, Regis in se animos concitavit, adeo ut is anno altero cum numerosissimo exercitu in ejus ditionem ingressus, aliquot castra expugnaret, et nobiles amplius quadraginta captos, cum multis aliis partim Parisios, partim alio mitteret, in custodia asservandos. Interea vero Comitis Marchiae uxor, quosdam e suis, muneribus et promissis illectos, ad Regis Ludovici aulam misit, qui Regem et fratres ejus veneno tollerent e medio. Sed illi a Rege comprehensi, in carcerem abducti sunt. Commissum tandem est praelium non sine multa strage Anglorum, qui Hugoni Comiti suppetias ferebant. Nocte autem Angliae rex cum Hugone Comite, relictis Santonibus, quo ex fuga se receperant, aufugère, civesque ejus urbis mane claves Ludovico Regi obtulerunt. Eodem die Hugo

(*a*) ASSASINI, Graecis *Chasisios*, Latinis etiam *Assisini, Assidei, Accini, Assassi, Arsacidae* et *Haissini*, derivato fortasse vocabulo ex Arabico *Hassa-Sarah* (homo nefarius), Saracena gens fuit, sive Saracenorum secta nec Christum admittens nec omnino cum Mahometo sentiens: qui originem duxerunt ex subditis cujusdam barbari principis Persidis summa occupantis, quem arabica voce in latinum versa *Senem* seu *Vetulum Montis* appellabant, unde celeber Italis, ad terroris symbolum: *il vecchio della montagna*. Variis in Orientis et Africae locis, et nobis proximiores *Tripoli* ad mediterraneum, constitere. Orti circa MXC, extincti per Tartaros sunt anno MCCLXII. Regum praecipue sitiebant sanguinem. Ex nomine hujusmodi sicariorum manus *Assassini* apud Italos dicti sunt cruenti latrones, grassatores viarum, ac satellites ad inferendam alicui per insidias necem mercede conducti.

filius Comitis Marchiae primogenitus, ad Ludovicum Regem venit, cum eo de pace tractaturus. Postera luce Comes Marchiae cum uxore advenit, cum lacrymis et suspiriis a Rege veniam petit, et impetrat.

§ 5. Anno Christi millesimo ducentesimo quadragesimotertio, natus est Ludovicus primogenitus Ludovici Regis: atque altero inde anno in lucem editus est Philippus secundus filius. Inde circa Idus Decembris Ludovicus Rex apud Pontisaram (*Pontoise*) ex morbo decumbens, adeo extra se raptus est, ut multi putarent eum jam plane obiisse. Sed ad se reversus, mox transmarinae militiae Crucem petiit, et accepit. Operam sane dedit Rex ille piissimus, ut proles suas et verbis et exemplis ad amorem Dei, ad mundi contemptum, ad sui cognitionem institueret. Cum enim per otium liceret vacare sibi, invisebat liberos suos, et instar Tobiae monita salutis dabat eis: docebat ante omnia timere Deum, et ab omni semper peccato abstinere. Serta, e rosis aut floribus confecta, aut alia id genus, non sinebat eos sexta feriâ in capitibus ferre, quod eo die Salvator noster in suo capite tulerit e spinis contextam coronam. Cumque non ignoraret, a deliciis castitati, a divitiis pietati, ab honoribus humilitati magna impendere pericula, sobrietati, humilitati, misericordiae dedit animum, a mundi, carnis et satanae insidiis solicite sibi cavens: atque cum Apostolo corpus suum castigans, et in servitutem rèdigens, multo tempore intima veste cilìcina utebatur: qua si non esset usus, dehortante eum confessario propter nimiam imbecillitatem, volebat ut idem confessarius pro quadam compensatione diebus singulis quadraginta solidos Parisienses clanculum in pauperes erogaret. Semper jejunavit sextis feriis, nec iis diebus, praesertim in Adventu et Quadragesima, piscibus aut fructibus vesci voluit, vigiliis, orationibus et clandestinis abstinentiis perpetim se affligens.

§ 6. Quanto autem major erat, tanto humilius et summissius, instar Davidis Regis, se gerebat, et coram Deo propria existimatione vilior sibi videbatur. Quolibet sabbato in loco secretissimo aliquot pauperum suis manibus abluebat pedes, lotos tergebat, tersos exosculabatur. Deinde lavabat etiam illorum manus, et singulis certam pecuniae portionem largiebatur. Crebro etiam centum viginti pauperibus, qui in ejus aula quotidie abunde reficiebantur, atque certis quibusdam diebus et solemnibus vigiliis ducentis pauperibus, priusquam ipse cibum sumeret, suis manibus cibos apponebat. Semper et in prandio et in coena prope se tres habebat senes inopes, iisque de positis sibi ferculis humanissime transmittebat. Interdum scutellas et cibos, quos illi Christi pauperes manibus contrectaverant, offas praesertim quibus libenter vescebatur, ut inde aliquid ederet, ad se reportari jubebat, Christum pauperem in ejus pauperibus venerans,

dum non abhorret a cibis qui ipsis superfuerant. Vidit quandoque unum ex tribus illis pauperrimis non bene edentem. Jussit igitur pius et humilis Rex scutellam sibi propositam, cum cibo ad illum senem deferri: eamque, cum satis ille comedisset, ad se referri. Ita nimirum, ut interior animi ejus humilitas in solius Dei cedebat honorem: ita exterior morum et habitus modestia et humilitas, cunctis mortalibus poterat esse virtutis incitamentum.

§ 7. Purpurea, aut viridi, aut alioqui pretiosa veste vel pellibus variis et magni pretii, nolebat uti, maxime posteaquam primum e locis transmarinis rediit. Fidei propagationem summopere sitiebat. Itaque si quid ab Inquisitoribus, quod ad fidem pertineret, esset ad eum relatum, id, aliis negotiis omnibus posthabitis, audiebat, et instar Phinees, magno zelò in Christianae fidei violatores animadvertebat. Civis quidam Parisiensis blasphemiae reus, illo jubente, cauterio in labiis inustus fuit. Ea enim poena decreta erat ab ipso, in eos qui scelerate jurarent et blasphemarent. Eam rem cum plerique carperent, et regem tyrannidis insimularent, ille ait: « Equidem in meis labiis libens ejusmodi inustionem perpetuo feram: tantum ut impia juramenta e regno meo profligentur. » Decrevit quandoque pius Rex septennio peregrinari, et loca sancta invisere. Venit igitur Perusium ad S. Aegidium Franciscanum instar pauperis peregrini et ignoti, una cum sociis suis. Ostiario autem monasterii indicante Aegidio, peregrinum quemdam ipsius expetere colloquium, ille spiritu docente agnoscens quis esset, propere accurrit, pariterque flexis genibus, in mutuos ruunt amplexus et oscula, sed nihil loquuntur, cum utrique alterius cor patèret.

§ 8. Anno salutis millesimo ducentesimo quadragesimooctavo Crux * praedicabatur in dioecesis Coloniensis pago, quem vulgo Bedonfrisium vocant. Ibi tum mense Majo feriâ sexta ante Pentecosten tres Cruces visebantur in aëre, una candida versus Aquilonem, altera ejusdem coloris ad Austrum: tertia colore medio, in qua cernebatur suspensi hominis effigies extensis brachiis, et capite inclinato, atque in manus et pedes ejus adacti clavi. Eaque medium tenebat inter alias locum, in quibus nulla cernebatur hominis figura. Alio tempore in Enchusen Phrysiae oppido, cum illic praedicaretur Crux, alia Crucis forma juxta solem apparuit colore caeruleo, quam multi viderunt. In Trajectensi quoque dioecesi in Doccum, ubi S. Bonifacius martyr trucidatus fuit, Crux visa est in ejusdem martyris festo die, ingens sane et albi coloris, perinde acsi trabi altera trabs transversim artificiose impacta esset. Creduntur autem bis apparuisse Cruces, ne quis ambigeret de prima apparitione: atque ita factum est, ut Coloniensis provincia ad trecentas fere naves appararet.

§ 9. Anno Christi millesimo ducentesimo quadragesimoseptimo.

* Scilicet Crucigerorum in Orientem expeditio vindicandis Saracenorum potestate Locis Sanctis.

petente Ludovico Christianissimo Rege, magna Dominicae Crucis portio Constantinopoli Parisios translata est. Proximo inde anno Rex Ludovicus sexta feriâ a Pentecoste iter transmarinum suscepit, multis eum e Lutetia cum Processionibus usque ad sanctum Antonium deducentibus. Iverunt cum eo Odo Tusculanus Episcopus, Apostolicae sedis Legatus, et duo fratres Regis, Robertus Comes Atrebatensis, et Carolus Andegavensis Comes, cum uxoribus suis, et multis Franciae Episcopis et nobilibus. Erat quidem etiam Alphonsus Comes Pictavensis, Regis frater, Cruce signatus: sed eo anno, cum Blancha regina matre, ob regni tuitionem mansit domi. Die quinta et vicesima Augusti Rex cum suis in navim ingressus, biduo sustinuit ventos secundos. Vicesimooctavo Augusti die a portu solvens, Christo duce, prospere navigans, paulo ante beati Matthaei ferias, nocte ad Cyprum appulit. Rex vero consilio nobilium suorum et regni Cypri, quod naves et triremes cum balistis necdum advenissent, tum etiam propter impendentem hyemem et quasdam alias res usque in Paschales ferias distulit profectionem suam. Interim rex Cypri et omnes fere regni ejus nobiles et Ecclesiarum praefecti sive praelati, Crucis signum accipiunt, et se cum Franciae Rege, quocumque ipsos ducere velit, adversum Saracenos profecturos jurejurando confirmant.

§ **10**. Per id tempus Sulthanus Aegypti, qui per ditiones Christianorum Damascum petere decreverat, Regis Francorum cognito adventu, consilium illud mutavit. Intercesserant enim illi inimicitiae cum Damasci et Alapiae Sulthanis. Iisdem temporibus obiit Robertus Bellovacensis Episcopus, et comes Montisfortis, cum multis aliis ejus expeditionis sociis. Porro, extremo fere Decembri mense, venerunt ad Ludovicum Regem nuncii a quodam Tartarorum principe, qui ipsius nomine multa eum salute impertirent. Ii ipso die Nativitatis Christi fuere cum Rege Ludovico sub sacrificio in ecclesia, et ad prandium in aula ejus: itidemque in festo Epiphaniae: nec poterat in eis animadverti, quod a Christianorum more discreparet. Literae autem jussu Regis in sermonem Latinum conversae sunt. Cumque Rex diligenter de ipsorum principe et rebus Tartarorum ex iis percontatus esset, tandem dimisit eos, adjunctis nunciis cum literis et muneribus, quae ad Tartarorum regem et ipsorum principem perferrentur. Misit etiam per eosdem nuncios suos Regi Tartarorum, quem Cham vocant, tentorium e purpura elegantissime confectum, in quo res gestae Salvatoris nostri graphice expressae visebantur. Addidit etiam particulas Crucis Dominicae, literis humanissime et Regem et principem adhortans, ut qui per gratiam suam eos vocasset ad cognitionem nominis sui, illum accurate colerent, et in ejus amore semper permanerent.

§ **11**. Misit unâ literas suas Odo Legatus Pontificis ad Regem

Tartarorum et principem supradictum, eorumque praelatos, ostendens eis, sacrosanctam Romanam Ecclesiam cupidissime eos ceu filios charissimos complexuram, modo fidem orthodoxam constanter retinere, et Christi vicario morigeros se praebere velint. Ejus legationis primarii, a Rege Francorum missi, fuere frater Andreas Dominicanus cum duobus aliis ejusdem instituti fratribus, itemque duo Clerici et totidem ministri Regis, profectique sunt octavo Calendas Februarii cum iis, quos diximus, nunciis Tartarorum. Porro F. Andreas, quem Rex illis praefecerat, non multo post ad Regem literas misit, quarum exemplum una cum principis Tartarorum literis, Rex matri suae Blanchae in Gallias perferendas curavit.

§ 12. Interea Aegypti Sulthanus, quem Babiloniae vocant, ubi comperit Regem Ludovicum in Cypro hybernaturum, rursus Damascum ire contendit, per Jerosolymam proficiscens, in eam curam intentus, ut posset Alapiae Sulthanum et ei foederatos ad se adjungere: sed ille Aegyptii Sulthani malitiam non ignorans, non fuit ausus ei fidem adhibere. Scripserunt autem Magister militum templi et Marestallus hospitalis Ludovico Regi, Sulthanum Babylonicum cum magno exercitu venisse in loca Gazae propinqua, eo animo, ut sibi conciliaret Damasci et Alapiae Sulthanos, metumque esse, ne Joppen vel Caesaream obsidione premat. Scripsit postea iterum Magister ille Regi, quemdam *Sulthani* Babylonici Admiraldum ad se venisse percontatum de *voluntate* Regis Francorum, quod dominus ipsius cuperet cum eo pacem componere. Ea vero res et Regi et nobilibus ejus valde molesta fuit, maxime quod Magister diceretur a Sulthano petiisse, ut Admiraldum ad ipsum mitteret. Mandavit ergo Rex per literas Magistro, ne deinceps ejusmodi nuncios injussu suo admitteret, vel cum eis colloqui ausus esset. Affirmabant enim omnes, eo ingenio Syros esse, ut quantumcumque oppressi, nunquam primi velint induciarum mentionem facere, sed eousque id differre, donec multa instantiâ, ut eas faciant, invitentur.

§ 13. Eodem tempore, quo Rex cum Regina Margareta, conjuge sua in Cypro morabatur, Armeniae Rex, ejus adventu comperto. ad eum spectabiles nuncios misit, Archiepiscopum Armenorum et alios aulicos, per literas ejus se offerens voluntati: quos ille honorifice excepit. Cum autem didicisset, inter eum et Antiochiae principem discordiam extitisse, misit ad utrumque legatos suos. Illis vero suos quoque ad eum legatos mittentibus, duorum annorum pactae sunt induciae. Per id fere tempus capti sunt quidam, qui se dicerent a Sulthano Babylonico missos esse, ut Regem Ludovicum et primarios ejus exercitus viros veneno enecarent. Tandem permultae venère naves, cum magna militum manu, qui in insulis hyemaverant. Inde sabbato post Domini Ascensionem mandatum est, ut omnes ad Damiàtam contenderent.

Eodem die Rex solvit a Cypro, sed vi tempestatis bis in Cyprum rejectus est: ubi tum se junxit illi princeps Achajae cum magnis subsidiis, itemque Burgundiae dux. Tum vero dant vela ventis, ex sexto die veniunt in Aegypti conspectum, ac paulopost etiam Damiatae, in cujus portu naves ancoris fixere. Sed cum viderent in eo portu magna esse Turcarum praesidia, Rex communicato cum proceribus consilio, jussit ut die altero summo mane exirent in terram, eamque eo loco occuparent, ubi inter ipsos et urbem fluvius interesset. Eo ergo die, omnibus in triremes et alias naves sese recipientibus, Rex cum legato Pontificis sacrosanctam gestans Crucem nudam et apertam, in cymba vehebatur, juxta eum praecedente in alia cymba beati Dionysii vexillo, fratribus quoque illius et aliis nobilibus et sagittariis comitantibus: atque ita in terram egressi sunt; multis in hostes contortis telis, qui eos arcere magna vi nitebantur. In ea concertatione pene nulli ex Christianis vulnerati sunt: permulti autem Saraceni et eorum equi interfecti, et in iis tres proceres.

§ **14**. Eodem die profligatis Saracenorum trièribus, Christianorum trirèmes fluvii ostia occuparunt. Hisce tam prosperis initiis feliciores etiam successus Dominus adjecit. Perterritis enim, qui intra urbem erant, Saracenis, virtute divina, omnes in fugam versi, ex urbe excesserunt, instructis prius ignibus, quibus urbs conflagraret. Multi itaque e castris Regis, per pontem navalem, quem satis integrum reliquerant Saraceni, in oppidum ingrediuntur: Rex quoque certior factus, nonnullos e suis intromittit, fixis tentoriis suis ad pontem, ut si ita res posceret, suis suppetias ferret. Multus ibi commeatus repertus est, ita ut multi affirmarent, eam civitatem vi capi minime potuisse. Prospexerant enim sibi in longum tempus Saraceni, ita ut divino potius miraculo ea victoria tribuenda sit. Deinde vero ea civitate a mortuorum cadaveribus repurgata, igneque extincto, Legatus Pontificis cum patriarcha Jerosolymitano, cum Episcopis, et magna parte eorum qui convenerant, itemque Ludovicus Rex cum permultis aliis, nudis pedibus, praesente Rege Cypri cum non paucis nobilibus, in urbem ingressi sunt: cumque legatus aedem quamdam profanatam reconciliasset, et gratias egissent Deo, in honorem sanctissimae Matris Dei, ab eodem Legato sacrificium oblatum est. Rex autem constituit, Deo bene volente, illic canonicorum instituere collegium, qui Domino servirent. Capta est Damiata, quam alii Eliòpolim vocant, anno ab orbe redempto millesimo ducentesimo quadragesimonono: mansitque illic Rex tota aestate cum exercitu Christiano, donec fluvius detumesceret, qui exercitui periculum allaturus videbatur.

§ **15**. Eodem anno sub finem mensis Junii, Alphonsus Pictavorum Comes et Regis Ludovici frater, matre Blancha ad regni defensionem relicta, iter ingressus est cum copioso milite, et sub

finem Octobris ad Damiatam applicuit. Inde die Novembris vicesimo, Rex Ludovicus, tam navali quam terrestri exercitu instructo, relicta Damiata, contra Saracenos movit, qui tum apud Masseram, quam quidam Pharàmiam vocant, frequentes convenérant. In eo itinere non parum detrimenti illatum est Saracenis. Deinde cum ventum est ad pugnam paulo ante Christi natalem, multi ex eis caesi sunt, complures Nili aquis extincti. Postea transmisso flumine non sine ingenti periculo, rursus cum eis Christiani confligentes, multos trucidarunt, neque sexui, neque aetati parcentes. At ubi Saraceni didicerunt nostros temere progredi, resùmunt animos, et in Christianos impetu facto, magnam etiam nobilium edunt stragem, in quibus fuit Robertus Atrebatensis Comes, frater Ludovici Regis. Tandem tamen nostris eo die victoria cessit.

§ **16**. Proxima luce, jubente Rege, plures e Christianis flumen transgressi, Saracenorum everterunt machinas, et pontes navales instituerunt, ut possent nostri facile fluvium transire. Non diu post Saraceni, collectis viribus, omni ex parte in Christianos summa vi et contentione irruunt, sed magno numero prosternuntur. Post dies aliquot in castra eorum venit Sulthani Aegyptii filius (jam enim pater ejus obierat), quae res auxit animos Saracenorum. At Christianorum res, occulto Dei omnipotentis judicio, deteriores reddebantur, multis eorum morbo absumptis, ita ut ex trigintaduobus millibus vix millia sex superessent. Magna *enim* commeatus penuriâ laborabant, nec pauci fame et *inediâ* periere, Saracenis itinera obsidentibus, ne posset a Damiata commeatus advehi in castra Regis. Ea res coëgit eos Damiatam repetere. Die quinto Aprilis, illis jam proficiscentibus, Saraceni cum maximis copiis in eos incurrunt, ipsum Ludovicum sanctissimum Regem et duos fratres ejus Alphonsum et Carolum capiunt cum multis aliis, eosque in carceres conjiciunt, multo fuso Christianorum sanguine, Deo id fortassis propter quorumdam peccata permittente, vel etiam ut piissimi Regis virtus et patentia illustrior appareret.

§ **17**. Porro autem sceleratissimi illi et impuri Saraceni, praeter contumelias in Salvatorem nostrum jactatas, Christianis inspectantibus, Crucifixi effigiem flagellis verberarunt, et per summam ignominiam impie eam conspuentes, in Christianae religionis dèdecus pedibus conculcarunt. Poterat sane facile èlabi sanctus Rex, cum illi ad manum esset navis, sed sponte illis se capiendum obtulit, ut posset captivos Christianos, quorum erat ingens numerus, redimere. Egit postea apud Regem Sulthanus minacibus verbis de paciscendis induciis, de restituenda Damiata, de praestandis damnis sarciendisque sumptibus, quos fecisset ipse a capta Damiata. Tandem initae sunt induciae decennales, his conditionibus, ut Sulthanus Regem Ludovicum et captivos Christianos omnes e suis ditionibus liberos a se dimittat: ut Christiani

retineant loca aliquot terrae sanctae: porro Rex Ludovicus restituat Damiatam, et pro factis in illud bellum impensis octo millia Byzantiorum, reddatque captivos Saracenos omnes. His confectis induciis, Sulthanus, dum cum exercitu Damiatam proficiscitur, a quibusdam e suis, frustatim gladiis conciditur: moxque grandi numero properant Saraceni ad Regis Ludovici tentorium, illum et Christianos omnes jugulaturi. Sed immensa Salvatoris virtus eorum animos fregit, mutataque scelerata voluntate, postulant a Rege, ut stet pactis conventis.

§ 18. Rex, cum nulla esset servandae Damiatae spes, maluit pacisci cum illis inducias, quam et se et Christianos omnes perdere. Itaque ad certum diem Damiata illis redditur, Rex et fratres ejus et nobiles Franciae, ditionis Jerosolymitanae et Cypri, e carcere dimittuntur. Sperabat jam pius Rex, fore ut etiam reliqui captivi, uti conventum erat, a Saracenis dimitterentur: sed eum diu expectasset, ex duodecim millibus, aegre quadringentos recepit, impiis illis Saracenis fidem jurejurando firmatam violantibus: qui etiam de caeteris rebus nihil voluere remittere, et quod est longe immanius, egregios quosdam juvenes Christianos e captivis illis, coëgerunt impurissimi Mahometis profiteri sectam, Christiana religione abjurata. Imposuerant enim nudos enses cervicibus eorum, et si qui nollent eis consentire, illos jugulabant. Ex iis quidam imbecilliores, a Christo ad Mahometem defecerunt: alii coronas martyrii, contempta morte, reportarunt.

§ 19. Cernens autem Ludovicus Rex Saracenos venire contra induciarum fidem, consuluit nobiles suos et milites religiosos, quid agendum ipsis videretur. Illis magna ex parte afferentibus, si quidem nunc recedant, terras illas et captivos in summum discrimen venturos: sin autem maneant ad tempus aliquod, posse inde utilitatis nonnihil accidere Christianis, praesertim quod inter Aegyptium et Alapianum Sulthanos acerba extaret simultas: Rex pius maluit haerere in Syria, quam res Christianorum et ipsius Christi, in ea desperatione tantoque discrimine, relinquere. Alphonsum vero et Carolum fratres suos ad Reginam matrem consolandam remisit in Gallias. Acta sunt haec anno Christi millesimo ducentesimo quinquagesimo. Quis vero hic non agnoscat stupendum omnipotentis Dei miraculum, gentem illam ferocissimam parcere tanto Regi? gentem cupidissimam Regem opulentissimum solvere captivitate pro longe minori pretio, quam obtinere potuissent? Rex autem quinque deinceps annis mansit in Syria, nec otiosus sane, sed multos Saracenos ad Christi religionem traducens, multos captivos redimens, et urbes aliquas et castra egregie communiens. Offendit tum apud Sidonem permulta caesorum Christianorum corpora jam putentia, non pauca a feris belluis lacerata. Ea propriis manibus sepelivit humiliter et devote, usus operâ quorumdam e suis, qui illorum foetorem vix

ferre potuerunt. Quotidie autem mane flexis genibus Davidicum Psalterium recitabat. Postquam autem rescivit de obitu matris Blanchae, nobilibus ipsius id consulentibus, in Gallias reversus est. Cum ergo navigarent, tertia nocte, navis, quae Regem habebat, bis tanta vi appulsa est ad rupem vel terrae lingulam, ut nautae et alii ilico submersum iri putarent. Ea concussione excitati sacerdotes, clerici et caeteri, sanctum Regem invenerunt coram sacrosancto Christi corpore devote orantem: omnesque in ea fuere sententia, mortis tam praesens discrimen, ejus meritis et precibus se evasisse.

§ **20**. Inde in Franciam reversus Rex, summa omnium gratulatione excipitur, atque ab eo tempore magis magisque de virtute in virtutem proficiscens, ad omnimodam vitae perfectionem pervenit. Etsi vero ab infantia cum illo creverat miseratio, deinceps tamen evidentius eam declaravit in afflictos et inopes, quibus omnibus pro viribus opitulabatur. Jussit enim extrui domos hospitales, monasteria religiosorum, et in diversis regni sui locis multas quotannis distribui pecunias iis qui majori pressi inopiâ videbantur. Multa Dominicanorum et Franciscanorum condidit coenobia a fundamentis, multisque aliis pauperibus religiosis ecclesias et aedificia opportuna construxit, largis additis eleemosynis. Caecis in qualibet fere civitate et castello regni sui, domos ipsis congruas et opportunas benignissime attribuit, certos *illis* proventus assignans. Non pauca diversorum Ordinum *monasticorum* coenobia ex integro extruxit, et magnis ea redditibus instruxit: in quibus etiam non raro mirae humilitatis et charitatis officia exhibuit, suis manibus humiliter ac devote serviens aegrotis.

§ **21**. Cum veniret Parisios aut ad alias urbes, domos hospitales, in quibus magna erat male habentium copia, humanissime invisens, nulliusque morbidi deformitatem aut sordes refugiens, infirmis omnibus, flexis genibus fercula offerebat. In Abbatia Regii Montis Cisterciensis Ordinis, quam ille magnifice inprimis et condidit, et ditavit, ut res ipsa testatur, crebro id genus officia praestitisse fertur. Erat ibi monachus quidam leprosus, quem foedus ille morbus horridum et abominabilem reddiderat, naso ejus et oculis plane corrosis et exèsis. Ei sanctissimus Rex prandenti in os cibum et potum inferebat, absque ulla abominatione officiosissime illi inserviens genibus flexis, ita ut Abbas, qui tum aderat, et vix id intueri sustinebat, in gemitus et lacrymas prorumperet. Quamvis autem nulli indigenti sua benignitate non ferret opem, at illis tamen, qui divino cultui et saluti animarum vacarent, liberalius et crebrius eleemosynas praestabat: solebatque dicere nonnumquam familiaribus suis de magnis illis eleemosynis, quas conferebat quotannis Parisiis in fratres Dominicanos et Franciscanos: « O Deus, quam bene collocatae sunt hae eleemosynae in tot tantosque fratres, ex toto orbe terrarum Lutetiam

adventantes: ut quod hic ex divinis scripturis hauriunt, in totum mundum effundant in honorem Dei et salutem animarum. » Alias ejus tum annuas, tum quotidianas eleemosynas quis vel enumerare queat?

§ **22**. Praecipua vero devotione sanctas venerabatur Reliquias, cultumque Dei et honorem sanctorum semper amplificare nitebatur. Parisiis in palatio regali sacellum elegantissimum extruxit, in quo sacrosanctam Domini Jesu coronam spineam, magnam sanctae Crucis portionem, ferrumque lanceae, quod Salvatoris latus fodit, admodum reverenter reposuit cum multis aliis reliquiis, quas a Constantinopolitano Imperatore immenso labore et magnis impendiis acceperat. Cum in ecclesia divina officia persolverentur, nullius admittebat colloquium, nisi aut necessitas cogeret, aut evidens utilitas id poscere videretur: sed neque sic tamen, nisi breviter et succincte, ne ipsius lacrymae et pietas sive devotio interturbarentur. Nam instar Jeremiae, in precibus suis et exercitiis pietatis lacrymarum fontem sitiens, suo confessario quandoque in familiari colloquio fatebatur, nonnumquam sibi oranti divinitus datas fuisse lacrymas, quae per genas in os influentes, non solum cor, sed etiam os ipsius gustu suavissimo affecissent.

§ **23**. Tanta reverentiâ sanctae Crucis signum prosequebatur, ut si illud humi expressum vidisset, calcare pedibus ausus non esset: exegitque a multis coenobitis, ne deinceps in suis monasteriis permitterent illud in pavimento effingi: et sicubi jam humi effictum esset, id penitus abolerent. Quam vero reverenter annis singulis in Parasceve ad adorandum sanctae Crucis lignum, solutis capillis, flexis atque etiam nudis genibus accesserit, testantur eorum oculi, qui tunc eum sine lacrymis conspicere non potuerunt. Illum diem, in quo, ut paulo ante diximus, sacras reliquias a Constantinopolitano Imperatore acceptas, in palatii sacello collocavit, annua voluit solemnitate celebrari, idque triduo, ita ut primo die divina officia peragerent Dominicani, secundo Minores, tertio alii monachi: atque ad eam rem magnas a Sede Apostolica condonationes sive Indulgentias impetrarat. Cum Saraceni ab eo exigerent, ut quae cum ipsis pactus erat de numeranda pecunia pro sui et Christianorum liberatione, ea conditione firmaret, ut testaretur se velle Christi fidem abjurasse videri, si non staret promissis: prorsus abhorruit, dicens: « Etiamsi corpus occidatis, animam occidere non potestis. » Sed cum quidam e suis dicerent: Sine peccato ita eum jurare posse: placide respondit: « Ego vero usqueadeo haec verba de neganda fide exhorreo, ut ea ore exprimere non possim. » Orabant eum quidam, cum esset in locis transmarinis, ut nobilem quendam Saracenum, qui recens Sulthanum interfecerat, militem crearet; at ille respondit: « Absit a me, ut vel pro servanda vita, vel morte declinanda,

quemcumque a Christiana religione alienum, balteo militare donare velim.»

§ 24. In regni administratione eam prudentiam et auctoritatem adhibebat, ut sine acceptione personarum, controversiis quorumcumque diligenter excussis, justam ferret sententiam. Consiliarii ejus et regni proceres, cernentes eum sapientiâ Dei praeditum, et sincere atque ex animo diligebant illum, et non mediocriter verebantur. Cum autem formidaret pius Rex, causas pauperum non magnae illis curae esse, ut minimum, bis hebdomadibus singulis in loco publico residens, audiebat eorum querelas: et tum justitiâ, tum misericordiâ eas expendens, celeriter illos expediebat. Duella, ut quae jure essent vetita, ad nullius preces admittere voluit: sed alia ratione, quae juri consentanea esset, etiam magnatum maleficia castigabat. Et ut usurarum immanis vorâgo obstrueretur, statuit, ut eos, qui per literas Judaeis aut aliis publice usuras exercentibus se obligassent, non cogerent ad solutionem judices. Et quia verissime dixit Isaias, *Erit opus justitiae, pax* (*Is.* XXXII, 17): Deus justo et pio Regi pacem, et regno tranquillitatem praestitit.

§ 25. Habebat hoc peculiare a Deo munus, ut qui inter se discordiâ laborarent, eos ut plurimum conciliaret. Quam fuerit autem Deo grata tanti Regis summa humilitas, Rex regum omnium Christus Deus evidenti miraculo declaravit: Comes Geldriae nuncium cum literis miserat Parisios, illico rediturum. Ex eo reverso sciscitabatur Comes, num Regem Franciae Ludovicum vidisset. Tum ille subsannans, collumque contorquens: Vidi, inquit, vidi illum miserum papilardum Regem, ad scapulas capitium gestantem. Vix verba finierat, et facies ejus retrorsum acta ita contorta permansit.

§ 26. Tandem post multorum annorum curricula, quibus se in omni virtute exercuit sanctus Rex, certa ad eum famâ allata devastatione et periculis Terrae sanctae, instar Matathiae cum filiis suis mala gentis Christianae et sanctorum ferre non sustinens, Deo ipsum permovente, alteram suscepit navigationem cum tribus filiis suis comitibus, itemque cum regni Proceribus et Nobilibus, multaque populi frequentia. Cumque jam naves conscensuri erant, filios suos blando vultu adspiciens, et primogenitum speciatim appellans, ait: « Vide, fili, ut ego jam grandaevus secundo hoc iter capessam, quando jam etiam Regina mater tua provecta aetate est, et nos regnum nostrum, favente Deo, absque ulla perturbatione obtinemus divitiis, deliciis et honoribus, quantum fas est, affluentes. Vide, inquam, ut Christi et Ecclesiae ejus causâ non parcam senectuti meae, nec me flectat desolatio matris tuae, delicias et honores contemnam, opesque meas pro Christo impendam. Vide, ut te et fratres tuos et sororem primogenitam mecum ducam, simul etiam quartum filium ducturus, si

aliquando maturiori esset aetate. Haec vero idcirco te audire volui, ut cum post obitum meum ad regnum pertigeris, pro Christo et Ecclesia atque fide Catholica tuenda, nulli rei parcas, non uxori, non liberis, non regno. Volui enim et tibi et fratribus tuis de meipso praebere exemplum, ut, si res postulet, vos similiter faciatis. »

§ 27. Itaque anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo, Calendis Martiis, Ludovicus Rex Christianissimus, nihil fractus superiorum temporum laboribus et expensis, quas in priori expeditione fecerat, cum tribus liberis, Philippo, Joanne, Petro, e Massiliae portu solvit, adjuncto etiam sibi Navarrae Rege, et permultis ecclesiarum praefectis et nobilibus. Ut autem facilius Terram sanctam recuperare possent, consultissimum eis visum est, ut regnum Tunetanum, quod magna in Syriam navigantibus objiceret impedimenta, ante omnia in suam redigerent potestatem. Jam ceperant portum Carthaginis, quae Tuneto haud procul abest, et ecce morbus, qui illo anno iis in locis mire grassabatur, in Christianorum exercitum invadit, ex Regis filiis tollit Joannem, tollit ipsum quoque sanctissimum Regem cum multis e nobilitate et plebe. Quam sancte autem et pie a vita migrarit Christianissimus Rex, gener ejus Navarrae Rex Tusculano Episcopo perscripsit. Nam correptus morbo, non cessavit laudare Deum, saepe illam orationem interserens: « Fac nos Domine prospera mundi despicere, et nulla ejus adversa formidare, » et pro illis, quos secum adduxerat, ita orans: « Esto Domine plebi tuae sanctificator et custos. » Morti propinquus, voluit se Corporis Christi sacramento muniri. Cumque sacerdos id ei ostenderet, perquireretque, num crederet ibi esse Filium Dei, respondit minus id apud se habere dubii, quam si videret Christum in ea forma, qua ascendit in coelos. Jam supremum trahens spiritum, suspiciens in coelum, ait: « Introibo in domum tuam Domine, adorabo ad templum sanctum tuum, et confitebor nomini tuo. » Quibus dictis, felicissime obdormivit in Domino.

§ 28. Ejus morte non mediocriter consternato Christianorum exercitu, et Saracenis laetantibus, Carolus Siciliae Rex, in bellis strenuus, cum multo milite advenit, animosque Christianorum confirmavit. Etsi autem longe plures essent Barbarorum, quam Christianorum copiae, non tamen ausi fuere cum nostris instructa utrinque acie committere, sed levibus praeliis et crebris excursionibus non mediocriter vexarunt Christianos. Tandem obsidione pressi a nostris, coacti sunt pacem petere, quae his potissimum conditionibus confecta est, ut omnes Christiani, qui in eo regno captivi tenebantur, abirent liberi: et ut Dominicanis et Franciscanis atque aliis libera esset facultas toto illo regno Christum praedicandi, credentesque baptizandi: utque Rex Tunetanus

Regi Siciliae annuum tributum quadraginta millium aureorum persolveret.

§ 29. Obiit autem piissimus rex Ludovicus vicesimaquintâ Augusti *, et tum in vita, tum post obitum multis claruit miraculis. A Bonifacio Pontifice, ejus nominis octavo, in sanctos relatus est anno MCCXCVII (*a*). Robertus Gaguinus libro septimo de gestis Francorum testis est, in archivis Caroli quinti Regis Gallorum, repertam esse chartulam praeceptorum, quae hic sanctus Rex filio suo primogenito, dum Tunetum obsideret, dictavit et scripsit: eamque ex Caroli thesauro receptam, Girardum de Montaguto regium scribam, Carolo exhibuisse anno salutis millesimo trecentesimo sexagesimoquarto. Ea praecepta et institutiones habentur etiam in manuscriptis codicibus, unde nos ea stylo mutato descripsimus.

INSTITUTIONES SANCTISSIMAE, PHILIPPO PRIMOGENITO FILIO A S. LUDOVICO REGE SUB MORTEM PROPOSITAE

Fili mi, ante omnia diligenter in eam curam incumbe, ut diligas Deum nemo enim potest esse salvus, nisi Deum amet.

Cave, ne unquam admittas peccatum mortiferum: sed omnia potius ferre velis genera tormentorum, quam aliquam talem perpetrare culpam.

Cum adversa accidunt, feras aequo animo, et cogites te commeruisse: atque ita lucrum tibi inde accedet.

Cum rebus prosperis fruèris, humiliter agas gratias Deo, ne inde animo elatus, efficiaris deterior, unde te oportuit fieri meliorem.

Crebro confitearis peccata tua, deligasque tibi sapientes confessarios, qui te possint instituere et docere, quid agere, quid vitare te oporteat: et coram illis ita te compares, ut audeant sincere te reprehendere, et vitia tua indicare tibi.

Officium divinum devote auscultes: facessant ibi fabulae et nugae, nec oculi huc atque illuc circumferantur: sed ores Deum ore, et etiam meditando corde, idque praecipue sub Sacrificio post peractam consecrationem.

Animo sis pio et humano erga pauperes et calamitosos homines, illisque pro viribus opituleris.

Si quid angat animum, id mox explices confessario tuo, aut alicui viro bono: ita fiet, ut facilius id feras.

Da operam, ut quorum uteris consuetudine et familiaritate, ii sint homines probi et integri, sive religiosi illi sint, sive seculares, et cum illis libenter misce colloquia: porro nequam et improborum virorum commercia devita.

* Annos agens vitae 56, regni 44.

(*a*) S. Ludovici exta ad Abbatialem ecclesiam Montis Regalis apud Panormum, rogante ejus fratre Carolo Siciliae Rege, missa, ibidem in sacello ipsius nomine dicato marmorea Thecâ religiosissime asservantur. Parisiis, in S. Dionysii, inferior mandibula, ac in beatiss. Virg. Deiparae (*Notre Dame*) Cathedrali templo, una ex costis adhuc habentur. Ossa quae sarcophago claudebantur, in primis utpote Regis, efferata debacchans impietas, nefasto MDCCXCIII, scelestissime pessumdedit.

Sermones, qui fiunt de Deo, publice et privatim lubens audias, preces quoque et condonationes sive indulgentias studiose expetas.

Amato bonum, odito malum omne.

Ubicumque fueris, nemo ausus sit quicquam ejusmodi te praesente èloqui, quod alliciat ad mortiferum peccatum, aut alterius famae dèroget: nec tu unquam de ullo male loquaris obtrectandi animo.

Non patiaris quemquam, te audiente, perverse de Deo aut sanctis ejus loqui, nec id sinas impune abire.

Crebro gratias agas Deo pro bonis omnibus ab illo tibi collatis, ut dignus fias potioribus ejus beneficiis affici et augeri.

In administranda justitia sis rectus et severus, et ita ut leges praescribunt, eam exerceas erga subditos, neque ad dexteram, neque ad sinistram deflectens: pauperumque querimonias non rejicias, donec veritas innotescat.

Si quis habeat adversum te querelam aut controversiam, semper ab illo stes contra teipsum, donec rem certam comperias. Ita enim fiet, ut consiliarii tui fidentius justam ferant sententiam.

Si quid possideas rei alienae, etiamsi id acceperis a majoribus tuis, incunctanter restituas justo possessori, ubi certo id tibi constiterit. Sin autem dubia res est, cura ut viri sapientes accurate et sine mora inquirant. Id enim vel maxime studere debes, ut qui sunt in ditione tua, pace et justitià fruantur, imprimis homines religiosi, et qui in Clero sunt.

Parentibus tuis debes amorem, reverentiam et obedientiam. Beneficia Ecclesiastica non conferas nisi bene dignis, et qui nulla ejusmodi beneficia habeant, idque ex consilio bonorum virorum.

Bellum, praesertim adversus quemlibet Christianum, sine multo consilio vide ne suscipias. Si necessitas cogat suscipere, ecclesias et insontes nullo patiaris damno affici.

Si qua existat vel tibi, vel subditis tuis contentio, vel bellum, quoad poteris, componere et sedare coneris.

Vide ut bonos habeas praetores et magistratus, et de illis solerter inquiras, uti se gerant.

Semper sis addictus et devotus Romanae Ecclesiae, et ejus Pontifici, haud secus atque spirituali patri, te morigerum praebeas.

Da operam, ut impensae tuae, moderatae sint, et rationi consentaneae.

Sub finem hortor et adjuro te fili mi, si me contigerit ante te migrare ex hac vita, ut toto regno Franciae pro anima mea cures offerri Deo preces et Missae sacrificia.

Ad extremum, fili charissime, quicquid boni potest bonus et pius parens precari filio suo, id ego precor tibi. Sacrosancta Trinitas et sancti omnes servent te ab omni malo, praestetque tibi Deus gratiam recte semper agendi, et ipsius faciendi voluntatem, ita ut ille per te honoretur, et nos possimus post hanc vitam pariter esse cum illo, eumque contemplari et laudare per infinita secula seculorum, Amen.

—

S. ALEXANDRI MARTYRIUM

AB ADONE TREVIR. DESCRIPTUM

Sub fin. III saeculi.

Apud urbem Italiae, quae Bergomum dicitur, natale sancti Alexandri martyris sub Maximiano Caesare. Qui cum esset miles unus e legione Thebaeorum, Christianus factus est. Audiens hoc Maximianus post dies quindecim, mittens accersivit eum, dicens ei: Pro nulla re alia vocavi te, nisi ut sacrifices. Comperi enim te derelinquentem deos nostros Christianum esse factum. Et hoc dicens, petiit sibi mensam. Eàque appositâ et linteamine cooperta, coepit agere cum beato Alexandro, ut sacrificaret. Sanctus Alexander ad coelum adspiciens, dixit: « Atque utinam tantam mihi Deus gratiam daret, qui cuncta per Jesum Christum postulantibus praestat, ut possem et tuam voluntatem ad Dei agnitionem convertere, et vanissimam istam incredulitatem a te avertere. Sed tu quidem insanabile habes malum, et vetustate huic vanitati adhaerens credere non vis: Me autem vocavit ille, qui ex gentibus ad suam gratiam olim vocare promisit. Parce consiliis tuis diabolicis, plange et cognosce actus tuos malos, et crede in Deum vivum qui fecit omnia. » Tunc Maximianus ad tantam ejus fiduciam commotus, jussit adstantibus, ut de apposito sacrificio invito ei offerrent, applicitis armatis econtra. At ille beatissimus confundens regiam iniquitatem, et ejus praecepta fide armatus contemnens, calce mensam percussit, evertens eam cum omnibus appositis. Iracundiâ repletus Maximianus, jussit eum tradi uni ex ministris, qui evaginato gladio, stetit stupidus, ferire non valens. Cui Maximianus: Adhuc stas male miles? At ille respondit: Caput ejus sicut mons est ante me, unde totus contremisco. Tunc Maximianus tradidit eum aliis, ut occideretur. Gaudio itaque repletus martyr, aquam petiit, et manus suas lavit: flectensque genua, et cervicem in terra humilians, oratione fusa ad Dominum, animadversus est. Post aliquot dies quaedam matrona castissima, nomine Grata *, collegit corpus ejus, et posuit illud in praediolo suo non longe a muro civitatis Bergomensis. Cujus passio completa est, septimo Calend. Septembris.

* De S. *Grata* egimus cum Martyrol. Rom. in Append. ad mensem Majum, p. 376*.

MARTYRIUM

SS. GEORGII DIACONI, AURELII, FELICIS, NATALIAE ET LILIOSAE

A S. EULOGIO EORUM CONTEMPORANEO NON DUBIA FIDE CONSCRIPTUM

Med. saeculo IX. — Georg. Palaest. Rel. Hisp.

§ 1. Fuit juvenis quidam sub Rege Abdirama apud Cordubam Hispaniae civitatem, natalibus et rebus plurimos antecellens. Is in infantia matre Christiana et patre gentili orbatus, tutelâ amitae suae fidelissimae usque in adolescentiae annos fovebatur, docebaturque Christum vere credere Deum, nec nisi in Ecclesia salutis viam et iter Regni coelestis posse reperiri. Quam doctrinam venerabilis puer imbibens, licet Arabica demum erudiendus literaturà, studiis affinium traderetur, tamen affixam coelitus animo fidei sanctae notitiam nulla vanitatis figmenta mutare potuere: sed corde semper Christianismum retentans, cum ad solam irrisionem meditationi periturarum insisteret literarum, eo amplius in amorem Christianae fidei exardescebat, quo liquidius deliramenta perversi dogmatis probans, subtilem daemonum fallaciam advertebat. Et cum non posset publice fidei suae cultum exercere, at tamen ubique Dei sacerdotibus sese commendans, pro se ardentius orari poscebat.

§ 2. Interea strenuus adolescens factus, cogitur adhortatione propinquorum, congruum suae nobilitati connubium appetere. Itaque crebris precibus coeleste numen orans, petebat ut talis ipsi conjux daretur, quae secretum ipsius tegere nosset, faveretque mente et corpore cultori latenti. Hac igitur contemplatione tandem reperit sibi honesto germine virginem, moribus comptam, rebus locuplètem: quae cum praecipuo venustatis habitu extrinsecus decoraretur, praestantius tamen intrinsecus spiritali enitebat decòre. Erat illa parentibus paganis progenita, et adhuc cunabulis incubans, patre orbata est. Ejus autem genitrix alteri viro nupsit, qui fidem Christi occulte retinebat: isque conjugis errorem corrigens, privignam Christo assignare studuit, eamque ex sacro baptismate Nataliam appellavit. Etsi autem publice admiscerentur paganis, gestabat tamen uterque firmiori deinceps animo religionem. Hanc ergo puellam memoratus juvenis sibi conjugem ascivit, completis sponsalium titulis: sicque pari consortio per aliquod tempus fidem Christi clam venerabantur.

§ 3. Fuit quoque et ipsi proximus genere vir quidam, nomine Felix, idemque sancta dilectione connexus. Et is quoque filiam occulte Christianorum, Liliosam nomine, ducens uxorem, una cum illa Christum in abditis colebat. Itaque mutuo sibi cohaerentes, constantem inter se conservabant familiaritatem et benevolentiam, et nec prosperis, nec adversis a se invicem separabantur, eratque illis idem animus, eademque sententia. Denique sanctae hujus devotionis ardor tantam utrique fratri, puta Aurelio et Felici, charitatis perfectionem attulit, ut nec vita, nec mors divideret, quos par religio consociarat. Non plurimis autem exactis annis, ad forum Aurelius profectus est eo die, quo Joannes ille, cujus mentionem recolo me alibi habuisse, odio Christiani nominis, usque ad necem verberibus fuit cruentatus, et instar foeminae sedere compulsus asello, immenso vinculorum pondere coarctatus ferebatur: cujus ponderis tanta erat immanitas, ut in partem illam jumenti instratum inclinaretur, ad quam vis onerosa crurum dependebat. Atque ita praecedentibus illusorum praeconibus per totam circumductus urbem, tandem satellitum ministerio ad spectaculum vulgi pertractus est. Poteras tunc audire hincinde voces exprobrantium, atque insultando dicentium: Nequaquam dignam sui sceleris poenam persolvit hic homo qui gentis nostrae vatem improba subsannatione non est veritus impetere. Hunc enim pseudoprophetam, cujus causâ videbantur zelo accensi, Ismaëlitarum gens solum in veneratione habet, tanquam per eum salutis didicerit viam.

§ 4. Hoc ergo spectaculo futurus athleta, amore compunctus martyrii, et coelesti quodammodo flamine adspiratus, credidit mox sua causâ id contigisse, tamquam divinitus inde admoneretur, ne formidaret eos qui corpus occidunt, cum nihil detrimenti animabus possint afferre: sed illum potius timeret, qui potest corpus et animam perdere in gehennam. Admirans vero stabilitatem et constantiam tantae fidei: Vere, inquit, super Evangelicam petram tabernaculum credulitatis viri hujus fundatum est, quod tanta vis tormentorum non impulit, nec labentium poenarum aura concussit. Haec cum inter crebra suspiria coepisset animo ruminare, regressus domum, retulit piae sodali cuncta quae viderat, laetoque spiritu addidit: « Tu semper dulcissima conjux, cum ego mihimet viverem, et Deo mortuus essem, sedulo me tuo hortatu ad meliora invitabas: instabas tota die, a seculi voluptatibus me nitens avellere, ut praeferrem tenebrosis hujus mundi affectibus felicitatem regni aeterni. Labentia cuncta, et omne quod fine arctatur, cum omni festinatione suadebas ut despicerem: praedicabas monachos mundo renunciantes: religiosarumque virginum conversatione oblectata, vitam saepius suspirabas sanctorum. Sed ego haec audiens, differebam operibus exequi, licet aliquando ea tenuiter animo meditarer. Nunc vero tempus est,

charissima, ut assentiar omnibus quae laudabas. Quamobrem primo omnium munditiae castitati studentes, vacemus orationi, quo facilius ad reliqua sanctitatis opera properemus. Fiat dehinc soror, quae hactenus conjux fuit: et spreta conglutinatione corporum, noverit mens praestantior, spreto carnis oblectamento, perpetuae incolumitatis producere germina, si quo modo digni reddamur martyrii praemio.»

§ 5. Suscipit laetantibus animis venerabilis mulier pium viri consilium, gaudensque multis modis in tam subita insperatae salutis oblatione: «Haec sunt, inquit, quae semper optabam audire, videlicet ut carne morientes, vivamus spiritu, unum pariter effecti cum illo, sicut scriptum est: *Qui adhaeret Deo, unus spiritus est* (1. *Cor.* VI). Quamobrem mi domine, quia hoc tibi non humanitus inspiratum creditur, absolvamus nos cunctis facinorum vinculis, et studeamus desiderio vitae perennis.» Fit proinde utrorumque communis in Dei servitutem assensus. Dividuntur concubitu, votis junguntur Angelicis. Fulgent tori fulcra operimentorum colorumque varietate, quo suam conversationem vulgo celent: sed in interioribus alterius cubiculi, extructis e crudis lateribus toris, ac hispidis tantum adjectis e cilicio instratis, separatim cubant. Quod divortium sancti propositi, divino est tali decoratum miraculo: Quadam nocte cum in hujusmodi stratis membra quieti dedissent, jam noctis medio ecce subito videt venerabilis mulier agmen candidatorum, patentibus foribus, in domum suam ingredi. Quae turba coelestis dum pavimentum linteis niveo candore micantibus sternit, sole clarior simul inducitur splendor. Dehinc post paululum subsecutus juvenis, incomparabili nitore redimitus, quem nemo sine multo terrore humanis oculis intueri posset, accessit ad torum nobilis Aurelii: muniensque illum signo Crucis undique, dixit ibi quaedam solemnia verba, quae illa professa est prae nimio metu se intelligere nequivisse. Postea vero ad Nataliae stratum accedens, celebravit eadem, pariterque cum ipso splendore recessit. Nos quidem, juvenis tanto stipatus obsequio, quis fuerit, lectoris arbitrio censendum relinquimus: non tamen absurde ille, qui in suo sancto Evangelio promittit; ubi duo vel tres congregati sint in nomine ipsius, ibi se fore in medio eorum: suos milites, ad tantum agonem destinatos, visitasse intelligitur. Si quis autem, quod minime credimus, hoc fabulosum autumaverit, sciat testem esse Conditorem omnium et arbitrum, ita me ab illis accepisse, qui se illam haec eadem saepe audisse narrantem dicebant.

§ 6. Testabatur etiam eadem Christi electa, quia viderit nuper domum penetrari eamdem a turba monachorum, dicentium: Ecce venit Domina, Ecce venit Domina. Cumque haec loquerentur, ilico successisse quamdam virginem, inaestimabili specie cultuque vestium nimis vernantem: quae confestim adiens virum ipsius,

arrisit ei, hincque recessit. Hanc fatebatur Genitricem Domini nostri Jesu Christi fuisse, quae semper castitatis amatrix, cunctos hujus gratiae sectatores adjuvando circuit, fovet, ac blande amplectitur. Igitur his tam magnis rebus animati, non elationis permoti sunt stimulo, sed magis ac magis in dies in Dei servitio fervebant, jejunabant saepe, orationi insistebant ex animo: et quaecumque poterant ex scripturis divinis discere audiendo, interjecto vigiliarum labore, ea meditabantur. Credebant enim posse se daemoniorum fraudem talibus evincere studiis. Gerebant nihilominus curam pauperum, et visitabant omni studio loca sanctorum. Et quoniam jussio Regis egerat, ut post venerabilem beati Isaac necem, vel aliorum sanctorum, nonnulli ex presbyteris et diaconibus Ecclesiae, carceri, in quo praedictus erat Joannes, manciparentur, tamquam ipsi excitassent eos ad martyrium: aderant illi frequenti discursu circa compeditos, ministrantes eis, prout poterant, de suis. Detinebantur quoque his vinculis, quamquam in alia parte separatim, duae virgines, Maria scilicet et Flora, quarum ultima diris nuper fuerat flagris pro Christo cruciata. Ibi etiam, cum ego peccator Eulogius una cum aliis ex interiori jam eductus carcere residèrem, non solum ipsum saepe nominatum virum Aurelium agnovi: sed et, favente Deo, ejus merui amicitiam obtinere.

§ 7. Interea coepit deprecari se institui a nobis, quid ageret illis divitiarum copiis, quibus multum abundabat: num protinus eas fisco inferendas relinqueret, et nihil de iis ipse ordinaret. De filiabus etiam in aetate adhuc parva positis, quas utique post suum et conjugis discessum profano tradendas ritui altius dolebat. Cui cum omnia intuitu regni coelestis et causâ retributionis aeternae non solum relinquenda, verum etiam fugienda esse potissimum respondissem, confestim subjunxi: At si provida facultas suppetit, qua haec omnia, magistra discretione intercedente, ordinentur: utilius primum judico, sobolem ad tutiorem transponi locum, ubi Christo liberius assignetur: res quoque juxta mandatum Domini venditas erogare, quo expeditior vobis pateat deinceps post Christum ingressus. Sic enim ipsa veritas sciscitanti se juveni, quemadmodum vitam aeternam possideret, respondit: *Si vis perfectus esse, vade: vende omnia quae habes, etc.* (*Matth.* IX). Sed etsi pars aliqua in subsidium relinquatur infantum, culpabile esse non poterit: quod multa Patrum insinuant documenta. Ideoque si ad hanc dispensationem potestis attingere, optima res et perfectum opus erit, quod vos expensis omnibus expeditos, securius ad coeli militiam faciat properare. Non enim cunctandum est spernere patrimonium, quod multo melius et latius in coelum, quo vos nitimini, proficisci constat. Nec filiarum affectus societati sanctorum praeponendus, cum et illas tuèri possit in hoc seculo, cui provida de omnibus cura est. Et revera non omnes

parvuli foventur parentum industriâ, nec educantur cuncti eorum labore. Nam etsi eorum solertiâ nonnunquam bene enutriuntur, solet tamen evenire, ut suo postea depraventur vitio, ponentes lucem tenebras, et dulce in amarum. Quapropter committite filias vestras divinae tantum misericordiae, ut votum vestrum nullius obligationis vinculo retentum, ea juvante, consummare possitis.

§ 8. Igitur cum nos, quandiu illa horribilium claustra carcerum habuere, non desisteret visitare, frequentius tamen prudentissima ejus conjux locum illum, quo sanctissimae virgines Flora et Maria detinebantur, non solum die, verum et noctu, quasi una e compeditis, incoluit: uti consolaretur eas, ne deficerent in pressuris, vel se affectui commendaret certantium. Instabat siquidem precibus, et laborabat obsecrationibus, ut memores essent sui viri et ipsius, si quo modo mererentur ad palmam martyrii pertingere. Dant ad haec fiduciam praestandi beneficium sanctae virgines, quae suas noverant in nullo repulsam pati post victoriam preces: nec poterant suae comparticipi quicquam negare, quae se non dubitabant praestantius audiri post adeptum sponsi consortium. Cum ergo pervenissent intra breve spatium ad id quod optabant, consummato agonis cursu per poenam gladii, apparuerunt eidem Nataliae quadam nocte in somnis, niveis amictae indumentis, velut in medio candidatorum, in circuitu residentium. Hi videbantur phialas in manibus, et quorumdam florum manipulos una cum ipsis Deo dicatis virginibus tenere. Quas cum illa, ut arbitrabatur dignum, humilima supplicatione ad sedendum vellet invitare, nec auderet, territa majestate coelicorum: vix tenui allocutione tandem aggreditur eas, dicens: « Quam fiduciam, o sacratissimae virgines, me jubetis habere in his, quae mihi nuper non estis dedignatae polliceri, dum detineremini adhuc intra carceris claustrum? et si votorum meorum commodis potitura sim gratissimis, si placet, explicate responsis, ne vires mei conatûs vano consumantur labore, dum aliud intentio quaerit, et aliud merita expectant. Cum enim Deus plus meritis, quam precibus faveat, vereor ne meorum repellantur congesta precaminum, quam non juvat dignitas meritorum. Quapropter dominae meae, sponsae Christi, si deinceps sustinendi praemium sponsionis vestrae spes nobis fida subsistit, enarrare studete, quo promptius ego et vir meus ad superna tendamus, ac validius in certamen roboremur.»

§ 9. Tunc eam sanctae virgines alloquiis, coelestium diffusione gratiarum praeditis, demulcentes: Commoda, inquiunt, vestri laboris in aethere reposita, tempore necessario vobis metenda servantur: nec labatur eorum merces in certamine, quia faciet insuper athletas invictissimos ire ad regnum. Denique martyrium vobis a constitutione mundi divinitus praescitum et praedestinatum cognoscite: quod solito felicioribus insistentes

sanctitatum studiis, post paululum vos congruit implere. Qua in re libamina sacerdotum laboribus vestris adsciscite, suffragia implorate sanctorum, ubique vos precibus servientium Christo committite, votivo veneranda Dei sanctuaria discursu incolite, et omnium religiosorum expetite obsecrationes. Quamvis enim ea, quae diximus, quandoque vobis eventura sint praemia, per haec tamen veluti quibusdam gradibus innitendo, vos tantae celsitudinis arcem facilius contingetis. Nostrum autem sermonem certum esse hujuscemodi indicio testamur, quod instante die certaminis vestri, coenobita quidam, conservus noster, a Domino directus aderit, qui vobiscum assequi palmam martyrii coelitus ordinatus est.

§ 10. Post haec cum visio oculis est intuentis subducta, vehementius tantae rei miraculo concutitur, et mox hilarior a somno exurgens, auget opera sanctitatis, fragilemque sexum fortem ad pugnam erigit ac superno munere vires ad certandum corroborat. Hinc jam spe certiori animata, virum informans, omnino eum, ut terrenis exuatur actibus, èdocet, sciens, eos qui a principio mundi coelestibus essent dedicati militiis, continuo post victoriam coelicolis admisceri. Atque ita magis magisque, Redemptore et sanctis omnibus fruendi, ignito fervescentes desiderio, natorumque negligentes affectum, spernebant quicquid mundi peritura specie continetur. Omnia distrahunt, vendunt quicquid adhuc supererat, quo liberiores Christum sequerentur. Ex eo autem pretio quippiam filiabus relinquentes, caetera omnia usibus applicant egenorum. Visitabant quoque virorum ac foeminarum monasteria, sed praecipue Tabenense coenobium, quod famosissimum in illis habebatur locis. Erat enim utrique sexui aptum, virorum scilicet ac mulierum. Ibi etiam Natalia frequenter cum ancillis Dei morabatur, quaerens ab eis discere totius sancti timoris religionem. Nam et geminum filiarum pignus ipsa et maritus sub earum tutela decreverant constituere: quarum prior Felicitas, annorum (ut dicebatur) octo, sequens Maria, quinquennis esse credebatur. E quibus ego post necem parentum, minorem reperiens, vix tenerrimo ore ab ea rogatus sum, ut parentum gesta vel passionem scribere non differrem. Cumque, quid pro hoc ab ea beneficii deberem praestolari, exquirerem: Impetrabo, inquit, tibi pater, a Domino paradisum.

§ 11. Haec autem interserui, ut ostenderem merito parentum illuminari saepe a Domino proles. Mirum quippe poterat videri, haec illam pròloqui aetatem. Sed ut ad proposita redeam, referendum est, quomodo jam dicti Dei homines coelestibus intenti vigiliis ac orationibus, frequenter superno lumine in cubiculo, in quo ista meditabantur, perfusi sint, adeo ut illapsum jubar aethereum, omnem praesentis speciem luminis obscuraret, perinde acsi nihil in se splendoris haberet. Quamobrem amore et

suavitate ejus lucis ad superna sublevati, ajebant se non sine gravi molestia corporeum onus ferre, quod se scirent pro Christo deponere debere.

§ 12. Non post multos autem dies, antequam ad passionis certamen vocarentur, accidit ut sola Natalia domi residens, Christum, quibus posset suspiriis, obsecraret. Et ecce subito adstare sibi mirae pulchritudinis cernit virginem, Angelico decore venerabilem, primae, ut videbatur, florem adolescentiae ferentem. Cui cum illa diceret, Tu quae es, filia? et, si e vicino accedis, causas tui adventus edissere: protinus spectabilis virgo: « Filia, inquit, sum amici tui Montesi, quam tu mundi hujus aerumnis olim scis exemptam, quamque tu eadem horâ, qua supremis laborabam angoribus, priusquam propius visitares, reperisti exanimem: et licet te in seculo degens minime noverim, ipso tamen obitus mei momento, quae esses, Domino revelante, cognovi. Et nunc, eo mittente, praevia nunciatrix palmae tuae accessi. Instat namque jam vobis tempus exequendae victoriae: adsunt dies publice profitendi fidem Catholicam, hostemque expugnandi teterrimum. Quo victo, coelorum vos aula coronandos assumet, perpetua deinceps glorià potituros.» His itaque dictis, agnoscit ilico rem hanc ita, ut dixit puella, a se olim gestam, nec aliter se habere, quam illa esset prosecuta. Unde et de reliquis dictis certior effecta, cum ei vellet grates, prout sibi dignum videbatur, exsòlvere, elabitur e conspectu ipsius illa virginalis species aetherei nuncii et index venturi certaminis. Fit prorsus venerabilis mulier tali oraculo laeta, et tanto spe firmiori ad praelium excitatur, quanto patratae actionis veritate cernitur informari.

§ 13. Verum ut attentius scopum destinationis suae intenderet uterque, essentque non dubii de mercede reposita, juxta sanctarum superius memoratarum virginum edictum, octo diebus ante quam comprehenderentur, promissus ille coenobita contubernalis eorum asciscitur, et inseparabiliter illis quodammodo alligatur, ut felici martyrio sub uno die pariter coronarentur. Debet autem hic interseri ejusdem monachi historia: et quia vehementi admiratione aetatem nostram ejus causa concussit, successuris quoque generationibus relegenda mandetur, ut ex eo Catholicorum religio et pietas incremento fidei augeatur, in quo sui Redemptoris oraculum speciali quodammodo veritate cernit esse impletum. Praedixerat quippe magister noster et Dominus, quod multi ab Oriente et Occidente venientes, recumberent cum Abraham, Isaac et Jacob in regno coelorum [*]. Quod testimonium certis contuemur indiciis in ipso monacho et Levita Georgio omnino perfectum: cui tellus Bethleemitica ortum, et incolatum peregrina Hispaniae rura contulerunt.

§ 14. Hic, inquam, vir ab adolescentia sua servitutem Dei

* Vide Evang. Matth. c. VIII.

amplectens, viginti et septem annis apud monasterium sancti Sabae, quod ab Jerosolymis in partem Australem octo millibus dispalatur, sub regulari magisterio conversatus est. Qui a venerabili David Abbate ejusdem coenobii ob stipendium monachorum ad Africam directus, nullo modo tot interjacentium terrarum et marium distulit subire discrimina, quibus utique incunctanter se fructum summae virtutis, id est, obedientiae, noverat promereri. Sed cum ibidem vapulare Dei Ecclesiam incursatione tyrannorum reperisset, atque ibidem minime se, in iis pro quibus venerat, fratrum necessitatibus proficere cerneret, inde cum consilio et hortatione Carthaginensis Episcopi in Hispaniam proficiscitur. Erat enim, ut de eo certissime scitur, summae humilitatis, magnaeque abstinentiae vir. Apparebat jucundus admodum et hilaris cum modestia. In omni autem colloquio illius, timor Domini resonabat, adeo ut os ejus semper de corde puro, charitatem exhauriens, favum dilectionis promere videretur. Cum vitiis vero et concupiscentiis mortificare juvabat membra, ut in adventu Domini redivivo animatus vigore, gloriosior cum ipso appareret. Et cum haec studiose videretur agere, nimium recusabat videri justus, vel dici. Revera a die, quo monasterium petiit, usque ad finem vitae suae, ut ipse quibusdam secretius retulit, nec est usus balneis, neque aquâ perfusus. Vestes autem, quibus utebatur, erant vilissimae, ut vix duplici possent nummi *aestimatione* pensari. Edebat sane ita parce, ut magis abstinentem *judicares*, quam comedentem. Nec purum ullatenus vini calicem, sed infusam mero aquam, pro more habebat bibere. Insipidus namque gustus nec bibere nimium, nec inebriari convivam sinebat.

§ 15. Festinabat sedule divinam exorare clementiam, et vigilabat attentius: habebatque illum Psalmographi versiculum in usu decantare, si vel ad modicum daretur ei quies: *Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus ejus in ore meo.* Cordis vero compunctionem ex amore coelestis desiderii censebat esse maxime requirendam. Sed quid opus est ista in longum prosequi, et quasi quiddam virtutis homini Dei inculto sermone adhibere, praesertim cum quali et quantus extiterit, ipse effusus propter justitiam ejus cruor insinuet? Et quae potius laus militem Dei valet extollere, quam ut pro Christo non timeat mori, sicut ille non dedignatus est ferre mortem pro ipso? Unde et Psalmista cum dixisset: *Quid retribuam Domino pro omnibus quae retribuit mihi?* protinus subjunxit: *Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo.* Ergo beatus vir quomodo ad celsitudinem hujus calicis propinquaverit, melius ipsius, quam nostro, credimus eloquio explicandum. Sed aestimo primum breviter inserendum, quod tacite in suis dictis praeteriisse videtur. Nam ante unius septimanae evolutionem, non solum adesse sibi mortem pro Christo, verumetiam quibus esset in eadem consociandus,

praedixit. Sed et quamdiu nobiscum conversatus est, nulli omnino sui ordinis dignitatem revelavit, nisi cum jam detineretur carcere. Tunc etenim professus est se Diaconum esse. Ibi etiam sui itineris prolixitatem, necnon et martyrii ostensionem sibi revelatam, prout potuit, scribere curavit, ac fratribus suis cognoscendam direxit. Erat autem peritus Graecae linguae et Arabicae, qua Ismaëlitae utuntur: Latinam vero non satis valebat exprimere: maluit tamen eaipså juxta hunc modum in subjecto uti sermone:

§ 16. « In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Gloriosis patribus ac fratribus congregationis sancti Sabae, quingentorum numero virorum, Georgius peccator, necnon monachus et Diaconus, perpetuam in Domino Jesu Christo salutem. Cognoscite, o venerabiles, introitum meum in Hispaniam non fuisse alium, nisi gratiå stipendii vestri, qui sub arctissima regula et regimine sancti patris nostri David Jerosolymae degitis. A quo ad Africam missus deinceps ad Hispaniam commigravi. Sed hancipsam regionem nimis afflictam reperiens, coepi cogitationibus variis aestuare, si aut proprium solum reviserem, aut regnum Christianorum, id est, Franciam appeterem. Et cum charissimos quosdam amicos super hac re consulerem, nonnulli peragrare me eam jubebant: plerique ad coenobium reverti invitabant. Hinc velut ebrius, diverso praepeditus tractatu, cui me primum cogitationi submitterem, nesciebam. Sed tandem deliberans, quod ad patriam potius redire deberem, perrexi de Corduba ad Tabenense coenobium, quatenus fratrum et sanctarum sororum ibidem degentium benedictio iter meum potuisset comitari. Ubi Abbas loci illius, vocabulo Martinus, ejusque soror Deo dicata Elizabeth, dixerunt mihi: Veni frater, et accipe etiam benedictionem itineri tuo ancillae Dei Nataliae. Quae mox ut me intuita est, Promissus, inquit, noster comes et collega hic monachus est. Ego vero agnita ejus causå, et ratione penitus comperta, ilico pedibus ejus advolutus, pro me Dominum eam orare rogavi, si forte Spiritus Sancti respectu illustratus, ad illa quae pollicebatur, pervenire meruissem. Et illa: Unde hoc nobis, pater, ut cum peccatoribus pergas?

§ 17. «Cumque eadem nocte ibi mansissem, apparuit mihi in visione noctis ipsa venerabilis mulier, nescio quod genus odoramenti pretiosissimi accommodans, referebatque: Ditior mihi ab hoc thesaurus est. Mane autem facto, descendimus ambo in civitatem ad virum suum Aurelium. Quem cum vidissem, prostravi me nihilominus pedibus ejus, petens ab eo, ut oraret etiam ipse pro me, quatenus ad promissum Dei donum una cum ipsis dignus accedere possem. Qui ut rogandi votum suscepit, exarsit in me, fateor, vastus ignis coelestis amoris, ita ut jam deliberatum revertendi iter oblivisscerer. Atque extunc omnes pariter in domo Aurelii congregati, reddebamus Domino cum jucunditate vota

laudationis. Reperi etiam apud illos B. Felicem cum sua conjuge Liliosa: qui et ipsi etiam omnia sua vendiderant, et per loca sancta seu pauperibus erogaverant, parati omne genus tormentorum propter Filium Dei et dilectionem ejus suscipere. Postea exivi ab eis, et causas, quibus praepediebar, cum omni festinatione disposui, et sic securior ad eos reversus sum. Qui laeti et exultantes de reditu meo, gratias Deo retulerunt, dicentes: Scimus, frater charissime, quia Dominus misit te ad nos, ut palmam nobiscum martyrii dignus exciperes. »

§ **18**. Praeterea omnes in commune dehinc cogitare coeperunt, quomodo ad desideratam pervenirent coronam. Unde, Domino dispensante, visum est illis, ut pergerent uxores beatorum Aurelii et Felicis revelatis vultibus ad ecclesiam, si forte eos alligandi daretur occasio. Et hoc, non quasi immemores praecepti Dominici, qui ait: *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam:* sed ut exemplum fierent illis, qui pro fide Christi diversis erant vinculis mancipati, ne quando ad martyrii palmam properare timerent. Nam revertentibus de ecclesia mulieribus, accidit ut quidam exactor malignus eis obvius esset: cumque causam cultus agnosceret, ilico, sumpta occasione, viros earum quasi nescius interrogat, quid sibi vellet talis foeminarum progressus. Qui responderunt: Fidelium, ut scitur, mos est ecclesias visitare, et atria venerabilium martyrum piae devotionis humilitate requirere. Ergo et nos, quia ejusdem religionis sumus, profitemur nos ac mulieres nostras, eodem accensos zelo, ipsius fidei sanctum gestare vexillum. Statimque delator judicem aggrediens, ei omnem eorum rationem exposuit. Interea vadit dominus Aurelius ad jam dictum monasterium, filias visitaturus, ac sanctorum ibi Deo servientium se orationibus commendaturus. Quibus cum pacis osculo valedicens, coelesti virtute armatus, ad martyrii praelium cum sociis revertitur.

§ **19**. Igitur cum prolatam adversus sanctos Dei judex quaestionem intenderet, sciretque auctorem esse hujus rei Aurelium, gravius ex hoc interius vulneratus, praecepit eos quamproperе suis conspectibus praesentari. Tunc milites rapido cursu domum sancti Aurelii occupantes, in qua omnes sancti collecti erant, in foribus adhuc clamare coeperunt: Exite miseri, exite citius morituri: quibus est vita taedium, et mors pro gloria computatur. En judex praesto est, paratus jam decretum ultionis in vos effundere. Pergite nunc debitum mortis malae exsolvere, et pendentem commissae praevaricationis sustinere sententiam. Exin viri cum mulieribus suis quasi ad epulas laeti prosiliunt, ut putares eos credere jam apud judicem sua invenire donaria, qui nihil aliud pene poterant habere, quam tormenta. At sanctus Georgius, cum minime cerneret a lictoribus se teneri, ilico superna fretus fidentia, cum exprobratione proclamat: « Quare molestiam hanc fidelibus

irrogatis, et vanam sequi violenter cogitis sectam, quos sibi sancta fides proprios vendicavit? Ut quid alieni a Deo vero, perditioni vestrae agglomerare nitimini praedestinatos ad vitam? An non poteritis vos inferni claustra adire, nisi nos comites habeatis? Numquid non sine nobis aeterna vos cruciamenta adurent? Vos, vos abite illuc, ubi simul cum duce vestro inferorum deliciis perfruamini. Quid nobis et tartaro, quem Christus Deus noster illaesus penetravit, expoliavit, et vicit? »

§ 20. Vix hunc sermonem compleverat, et jam furens dextera satellitum in injuriam monachi laborabat: quem diversis laceratum stimulis allidentes, calcibus etiam pugnisque acerrime tutuderunt. Cui cum sancta Natalia fervore animi, quo semper ardebat, Surge pater, eamus, acclamaret: ille quasi nihil mali esset perpessus, ait: « Haec omnia, soror, commodis prosunt meritorum, augentque amplius, quam minuant coronam a Domino nobis reservatam. » Et ita eum seminecem a terra levantes, unâ cum aliis judici adstare fecerunt. Quibus oblatis, cum primo ab eis blando affatu requireret, cujus rei intuitu, a suorum institutis recederent, vellentque temporariam felicitatem, multiplici deliciarum flore vernantem, quos utique etiam in futuro, non solum muliebris oblectatio admirabilis, verumetiam dignitatum et ferculorum copia demulcendos expectarent: protinus quasi ex uno ore respondent: « Nulla, o judex, temporalis affluentia lucris comparatur aeternis: quorum gratiâ hanc vitam despicientes, per fidem Jesu Christi, qua omnis operator bonus justificatur, eamdem, quae in futuro sanctis promissa est, requiem nos adepturos confidimus, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Omnem vero cultum, qui a Christi pietate dissentit, nec profitetur sanctae Trinitatis essentiam, et unum Deum, unam fidem, unum baptisma, omnino reprobum judicamus. »

§ 21. Haec et multa alia diffuso ore sanctis ante judicem asserentibus, sectamque ipsius fortiter expugnantibus, in furorem maximum concitatus judex, rapido cursu eos carceri mancipandos insinuat, et intolerabili vinculorum onere aggravari jubet. Illi autem ut adierunt ergastulum carceris, coeperunt orationi cum gaudio insistere, laudes hymnosque, virtute qua poterant, Deo exsolvere: quo favente, credebant se majora persecutionis argumenta superaturos. Hinc de palma securi manentes, et Christum, cui fideliter servierant, cernere ocyus anhelantes, dilatam usque in quintum diem mortem, seram putabant. Unde ne viderentur spe sua frustrari, ostensum est uni eorum, quam haberent sortem in coelis repositam. Visa est namque mirae magnitudinis scala, cujus altitudo videbatur coelum attingere, dictumque est obstupenti ad illam, quia ipsa esset via, qua jure habent omnes simul tendere ad Christum. Revelata sunt etiam eorum nonnullis,

ut erant in carcere positi, et alia mira, quae ego propter compendium melius censui non scribenda. Itaque cum debuissent produci die adveniente, ut in foro prosternerentur, coepit beata Natalia solito sanctum Aurelium sanctis armare alloquiis. Sicut enim quondam illi beati Adriani, ita et ista merito et nomine non dissimilis, suum non cessabat virum, virtute qua poterat, instruere ac confortare.

§ 22. Post haec jussum est ex praecepto judicis duci eos in palatium, atque sisti in conspectu consulum. Qui coeperunt eis primo minas et terrores incutere : deinde opes atque fasces dignitatum polliceri, quibus, si eorum cederent consiliis, fruerentur. Iis vero inconcusse durantibus in sua confessione, lictoribus eos assignant perimendos. Sanctum vero Georgium decernunt solummodo abire, pro eo, quod ipsi optimates et priores palatii nil conviciorum audissent eum proferentem adversus vātem suum. Illos enim solos censent Saraceni interimendos, qui relicta eorum sectâ, vertunt se ad Christianam fidem, vel qui blasphemias jactant adversus legislatorem suum. Sed ille egregius testis protinus ut se comperit dereliqui, nec sub uno cum sociis ictu mucronis perimendum adjudicari : « Num, *ait*, o Principes, de professione mea, quam coram vobis nondum protuli, dubitatis? Aut putatis me de magistro vestro discipuloque satanae quicquam boni cogitare? Ego enim, ut verius agnoscatis, illum, qui *eidem* praeceptori vestro, transfigurans se in Angelum lucis, *apparuit*, daemonem fuisse credo, et hunc perfidum cunctis abjectiorem hominibus sentio, utpote diabolo credentem, et Antichristi ministrum, ac vitiorum omnium labyrinthum. Qui non solum se in voraginem barathri immersit, verumetiam et vos pedissequos suos, per inania statuta aeternis dedicavit incendiis.» Tunc insaniâ proceres concitati, pari eum simul cum caeteris sententiâ necari praecipiunt. Cum autem ducerentur, rursus bellatrix Dei Natalia coepit virum suum monere et alloqui his verbis : « Aequo esto animo, domine meus, et sustine paululum, sciens te mox palmâ martyrii potiturum, et coronam incorruptibilis vitae adepturum. Non enim timendum est mori pro Christo, qui suis revera praedixit, Qui perdiderit animam suam propter ipsum, eum in vitam aeternam custodire illam. »

§ 23. Haec vero audientes lictores, commoti sunt irâ, et coeperunt alter alteri dicere : Ista meretrix et impostrix suasit viro suo nostra deserere instituta, et adhuc non timet eum nobis praesentibus animare, ne dubitet hanc vitam propter Crucifixum amittere. Atque ita humi eam prosternentes, avulserunt capillos capitis ejus, pugnis et calcibus immaniter eam caedentes, donec eo pervenirent, ubi debebat cum sociis trucidari. Tum vero primum beatum Felicem, deinde S. Georgium, post venerabilem Liliosam, atque ad extremum egregios agonistas Aurelium et Nataliam gladio

interemerunt. Quorum corpora Christiani noctu furantes, ac prae nimia infestatione malignorum, diversa in loca ferentes, ea cum timore et reverentia in ecclesiis sepelierunt. Beatos vero Georgium et Aurelium condiderunt separatim ad coenobium, quod dicitur Pennamellensis, in oratorio Domini nostri Salvatoris. Praedixerat quippe idem martyr Christi Aurelius, quod in eum locum esset deportandus post mortem, atque ibi tumulandus. Nam veniens eo causâ orationis, tribus fere diebus ante quam comprehenderetur, una ex iis Deo sacratis foeminis quae ibidem erant inclusae, dixit ad eum: Domine Aureli, ecce habes nunc ad martyrium pergere. Quid ergo mihi dabis? Et ille: Non habeo, inquit, quod possim modo donare tibi: dabo tamen postea memetipsum, annuente Domino. Factumque est, ut seculo mortuus, quod promiserat, jam vivens cum Christo, adimpleret: Praestante ipso, qui cum Patre et Spiritu S. vivit et regnat Deus in secula, Amen.

VITA S. CAESARII EPISC. ARELATENSIS

A CYPRIANO EJUS DISCIPULO CONSCRIPTA, QUI SE TESTATUR PLERAQUE IPSIUS CAESARII RELATIONE, MULTA VISU, NONNULLA AB EJUS PRESBYTERIS ET DIACONIS DIDICISSE. STYLUM PASSIM NONNIHIL EXPOLIVIT LAURENTIUS SURIUS.

Migr. anno 512 — Nat. Francus.

§ 1. Sanctus ac beatissimus Caesarius, Arelatensis Episcopus, territorii Cabilonensis * fertur fuisse indigena. Cujus parentes egregia prosapiâ, quod est illustre et praecipuum nobilitatis exemplum, prae cunctis civibus suis fide et moribus floruerunt. Cumque is sanctus puer septimum, aut eo amplius, aetatis ageret annum, ex vestibus, quas apud se habebat, incunctanter pauperibus impertiebatur. Saepe autem seminudus domum revertens, a parentibus severe examinabatur, quid de suis fecisset vestibus. Quibus ille hoc solum respondebat, a praetereuntibus ipsi fuisse ablatas. Igitur sicut arbusculae quaedam nobili stirpe fructificare citius solent, quam crescere, in quibus utique quanto est aetas minor, tanto ubertas gratior: ita in illo sancto viro inter ipsa infantiae rudimenta, laetum vernantis spei germen adeo erùpit, ut priusquam unius anni praeteriret spatium, ignorante familia et parentibus, civis cupiens regni coelestis effici, se illius temporis Pontificis sancti Silvestri ** vestigiis, praemissa supplicatione

* *Châlons-sur-Saône*, in Burgundia.
** Colitur hic S. Silvester plur. in locis, inscriptus Martyrol. xx Nov.

prosterneret, petens ut ablatis sibi capillis, mutatoque habitu, divino ipsum antistes servitio manciparet, ne pateretur ultra se a parentibus ad praedium, affectusque pristinos revocari. Agente ergo Pontifice gratias Christo, nulla injecta est votis optimis morâ: cumque ibi biennio aut eo amplius sub hac inchoatione servisset, divinae gratiae instinctu permotus, deliberat arctius sese expeditiusque, convenienter sancto Evangelio, divino tradere cultui, et regni coelestis amore, non solum parentibus, sed etiam patriae se extraneum exhibere.

§ 2. Arrepta itaque salubriter fugiendi de seculi compedibus libertate, Lirinense monasterium * tyro sanctus expetiit. Cumque iter cum uno tantum famulo socio ageret, et coram inquisitoribus, ab ejus matre missis, flumen transiret, visus ab eis non est. Diabolus vero in quemdam miserum ingressus, et ejus iter insequens, sine cessatione a tergo illius clamabat: Caesàri, non vadas. Quem ille, porrecto ei bibenti poculo benedicto, statim curavit. Quod a memorato ejus comite referente compertum, eamque, constitit, illum primam fecisse virtutem, sive miraculum. Susceptus igitur a S. Porchario (I.) Abbate et a cunctis senioribus, coepit esse promptus in vigiliis, in observatione solicitus, in obedientia festinus, in labore devotus, in humilitate praecipuus, in mansuetudine singularis: ita ut quem instituendum susceperant in disciplinae regularis initiis, perfectum se invenisse gauderent in totius institutionis augmentis. Itaque post breve tempus in congregationis Cellarium èligitnr. Coepit igitur attente et studiose illis velle largiri, quibus esset necessarium, etiamsi abstinentiae amore nihil peterent; quibus vero cognoverat necessarium non esse, nihil dabat, quamvis vellent accipere. Unde factum est, ut quibus invisa erat sancta discretio et moderatio, Abbati supplicarent, ut eum a Cellarii functione removeret; quod etiam factum est. Mox ea curâ liberatus, usqueadeo sese optata legendi, orandi, vigilandi assiduitate maceravit, ut imbecille adolescentiae corpus, quod fovere potius, quam conficere et debilitare oportebat, immodica afflictione curvaret et frangeret, exigua òleris seu pulticulae coctione, quam Dominica die parabat, usque in aliam Dominicam contentus.

§ 3. Atque haec in ipsis monasticae vitae exordiis meritorum ejus bona fulsere, quae deinceps per omnem vitam multiplicibus sunt aucta virtutibus. Corporis enim detrivit robur, ut virtutem spiritus, spei et fidei soliditate firmaret, et, ut ait Apostolus, de seipso sibi triumphans, coronam adipisci mereretur: interiorique homini exteriorem subdens, praestantis animi imperiis rebellia corporis incitamenta domaret. Sed interim tamen stomacho fatiscente, in quartanam febrem incidit: cumque sanctus Abbas ejus

* De quo verba fecimus in Vol. I, p. 845.

incommoda valetudine admodum doleret, et inter magistrum et discipulum quaedam esset morbi partitio, illo animo, hoc vero corpore laborante: cerneret autem sanctus pater in coenobio nullum ei posse remedium adhiberi: ubi etiamsi medicus adesset, tamen fervens adolescentis ad spiritalia exercitia consuetudo, nihil sibi pateretur de abstinentiae frenis et vigiliarum rigore laxari, jubet eum, immo etiam compellit Arelàtem se transferre valetudinis curandae causâ.

§ 4. Erat tum in ea urbe Firminus vir illustris et timens Deum, ejusque propinqua Gregoria clarissima materfamilias: quorum studio, curâ et benignitate erga Clerum et monachos, erga cives et pauperes, urbs illa illustrior reddebatur. Uterque enim proprias opes non in mundi hujus luxum conferebat, sed in paradisum pauperum manibus transmittebat. Illi vero sanctum Caesarium misericordiae studio ad se receperunt. Erat autem illis admodum familiaris Pomerius quidam, professione rhetor, Afer genere, quem ipsis singulariter charum Grammaticae artis doctrina reddebat. Concipiunt igitur animo generosi homines, ut B. Caesarius, tanta Dei gratiâ refertus, et tam insigni memoriâ ex Christi beneficio instructus, ei instituendus tradatur, uti secularis scientiae disciplinis monastica ejus simplicitas ornaretur. Sed eruditionis humanae figmenta non recepit, quem per se instituendum divina sibi gratia servaverat. Itaque codicem, quem ei magister ille legendum obtulerat, casu vigiliis delassatus, in lectulo sub scapula reponit: cumque ita obdormiisset, mox divinitus terribili visione percellitur: videt scapulam et brachium, quo innitebatur codici, dracone colligante, arrodi. Mox expergefactus, et ipso visu territus, terribilius sese pro suo facto objurgat, quod lumen salutaris regulae, stultae mundi hujus sapientiae voluerit copulare. Ocyus igitur illa contemnit, sciens non deesse perfectae locutionis ornatum, in quibus spiritalis intelligentia emineret.

§ 5. Post aliquot autem dies illi homines illustres, quos diximus, S. Eonio civitatis ejus Episcopo indicarunt, esse quemdam apud ipsos venerabilem monachum, et omni laude dignissimum, cujus ipse personam familiari et privato colloquio deberet cognoscere. Jubet igitur eum ad se perduci, ex oblato sibi accurate sciscitatur, cujus loci sit civis, et quibus parentibus procreatus. Illo et patriam et parentes indicante, sancta alacritate illi gratulans sanctus Episcopus ait: Meus civis es, fili, pariter et propinquus. Namque et parentes tuos ego optime novi, et propter sanguinis conjunctionem paterno affectu complector. Coepit ergo juvenem, non jam ut peregrinum vel extraneum, sed attentiori obtutu intimis cordis oculis contemplari: moxque ab Abbate Porchario illum expetiit, et licet ab invito, etiam impetravit. Ilico primum Diaconus, deinde Presbyter ordinatur, nec unquam

tamen canonicam monachi modulationem, numquam Lirinensium fratrum instituta relinquit. Ordine et officio Clericus, humilitate, charitate, obedientiâ, cruce monachus permanet. In ecclesiam matutinis aliisque conventibus primus ingreditur, ultimus inde discedit. Non oculi, non aures ejus animum a coelestium bonorum contemplatione àvocant, ita ut in ejus vultu nescio quid coeleste semper elucere videretur.

§ 6. Defuncto autem in suburbana civitatis insula Abbate, ab Episcopo Eonio eo Caesarius mittitur, ut monasterium rectore destitutum, ipse in eadem reverentiae auctoritate succedens, monastica disciplinâ informaret. Itaque in suburbano monasterio libens eam complectitur vitae rationem, quam etiam intra urbem quotidianis semper studiis coluisset, et perpetuis optasset votis. Ipsum vero monasterium ita quotidiana instantiâ et divinis informavit officiis, ut hodieque, Deo propitio, illic videre licet. Cum autem in ea insula ultra triennium Abbatis officio fungeretur, sanctus Eonius Episcopus Clerum et cives aliquot alloquitur, ipsosque rerum dominos per internuncios appellat, ut posteaquam ipse Domino volente decesserit, nullum alium, quam Caesarium, sibi substituant, ut Ecclesiasticum vigorem, quem querebatur, se adversa impeditum valetudine, in multis esse laxatum, per Christi servum Caesarium in suum locum et statum fraternitas revocatum gratuletur, sitque successoris labor, aliquod decessoris emolumentum, et tali post se relicto Episcopo, in sanctissimi viri electione aeternae haereditatis percipiat incrementum, nec desit etiam post obitum electionis socius voto suo, qui esset ejus suo decreto auctor. Itaque his omnibus divina providentiâ fideliter constitutis, securus de successore, beatus Eonius migravit ad Dominum.

§ 7. Cum autem pervenisset ad notitiam patris nostri, de quo agimus, quod esset ordinandus Episcopus, intra quaedam sepulcra sese abscondit. Sed latère non potuit, quem detexit non culpa, sed gratia. Trahitur igitur e quodam sepulcro vivus, quem non mortuum, sed celatum, vitae claritas ostendebat: cogitur Episcopatus sarcinam suscipere. Et ille quidem, ceu mansuetum Christi jumentum, impositum sibi onus modesto fert temperamento: porro de cunctorum profectibus solicitus et providus pastor, m instituit, ut quotidie Tertiae, Sextae et Nonae officium in San Stephani basilica, Clerici cum hymnis persolverent, ut si q forte secularium vel poenitentium, sanctum opus exercere c peret, absque excusatione aliqua quotidiano posset officio int esse. Ipse vero, rejecta omni curâ et solicitudine terrestri, ins Apostolorum, culturae solertiam dispensationi Diaconorum, eorum quibus ea demandata esset, cum divini nominis obtest tione commissam voluit, seque totum verbo Dei, et lectioni atq sacris concionibus addixit. Revera spiritalis medicus, qui

vitiorum morbos curaret, quicquid oculis videre potuisset, pro audientium aedificatione, quadam a simili adhibita consolatione, proponere noverat. Ita sacrorum voluminum seriem citabat, ut cum semper nova congereret, nihil omitteret de antiquis: similis templo Dei, quod et novos quotidie hospites excipit, et fovet veteres: atque ita semper adventantium augeretur accessu, ut numquam superiorum recessu minuatur. Adeo, inquam, quantumvis multa, si res posceret, e divinis voluminibus exempla et sententias adferebat, ut non tam e memoriae thesauris olim lecta depromere, quam ex libro proposito ea recitare videretur, ut posset de illo quoque dici, quod in Evangelio Dominus ait de homine, proferente de thesauro suo nova et vetera.

§ 8. Adventantes ad ipsum Episcopos, presbyteros, quoscumque divini Ordinis ministros, cives et extraneos, post salutationem et preces, paulisper de communi vel privata suorum salute et statu interrogare solebat: mox armis spiritalibus correptis, disserebat de umbris et vanitate praesentium, deque vitae coelestis sempiterna beatitudine: atque alios blandis invitabat sermonibus, alios acrioribus perterrebat. Hos minis et severitate, illos comitate corrigebat, et a vitiis revocabat. Alios generali quadam adhortatione provocans, alios asperius nec sine divini nominis obtestatione castigans, et ut salutaribus sese consiliis accommodarent, cum lacrymis supplicia minabatur, prout singulorum aut virtutes, aut vitia poscere viderentur. Denique in suis concionibus ea moderatione utebatur, ut et bonos invitaret ad gloriam, et malos a poenis gehennae retraheret: atque instar periti medici diversis vulneribus diversas admovebat curationes, non tam ea proferens quae singulos delectarent, quam quae remedium adferrent: nec tam attendens, quid vellent morbidi, quam quid eorum salus reposcere videretur. Ipsos quoque sanctos Episcopos et caeteros ecclesiarum praefectos graviter et acriter admonebat, ut plebi commissae spiritalem alimoniam indesinenter suppeditarent, ita dicens ad singulos: « Obtines, frater, in Christi nomine primi ordinis in spiritali militia locum. Considera, ea quae pastorem decet solertiâ, divinitus accepta talenta, et da operam, ut foeneratori ea duplicata restituas. Audi prophetam: *Vae mihi, quia tacui* (*Is.* VI). Audi Apostolum, non sine metu dicentem: Vae mihi erit, si non evangelizavero (1. *Cor.* IX). Vide, ne, dum tu occupas cathedram, alius excludatur, qui te magis sit idoneus: dicaturque illud ex Evangelio (*Ex Lucae.* XI, 52) etiam de te: Tulerunt clavem scientiae, et nec ipsi intrant, nec alios sinunt intrare, qui fortassis majori cum fructu cathedram tenuissent.

§ 9. Habuit hoc peculiare vir sanctus, Deo id in illo agente, ut dum suas quibusque admonitiones proponeret, singulis ipsorum vitam omnem ob oculos statueret: ut qui eum audirent,

non solum cordium scrutatorem, sed etiam suae quodammodo conscientiae testem confiterentur. Sicut autem erat erga sese severissimus, ita etiam circa alios corrigendos rigidus videbatur. Voluit vero, atque etiam compulit laicos et populares homines psalmos et hymnos promere, altaque et modulata voce instar Clericorum alios Graece, alios Latine prosas et antiphonas decantare, ne illis spatium suppeteret ad fabulas in ecclesia effutiendas. Conciones piissimas, et ad animos compungendos aptissimas, tempori et festis diebus congruentes introduxit et instituit. Aegrotis vero mire consuluit, amplissimis eis assignatis aedibus, in quibus sine ullo strepitu divina officia, quae in basilica peragebantur, auscultare possent. Lectos quoque et lecticas, sumptus et homines, qui servire et mederi eis possent, illis comparavit. Locum et copiam, si quid vellent, suggerendi captivis et pauperibus non negavit: immo vero ministro suo semper dicere solebat: « Vide, num qui pauperes sint prae foribus, ne pro nostra fortassis quiete, trepida et verecunda paupertas, non sine culpa nostra expectans, injuriâ afficiantur.» Trahensque prolixa ab imo pectore suspiria, dicebat: « Revera Christus factus est mendicus, et garrulus, et surdus: et tamen rogat omnes, hortatur, admonet, contestatur. » Addebat etiam: « Nostris proculdubio cumulandis profectibus in hoc seculo pauperes donati sunt, ut iis Christo fidejussore commendemus in terris, quae postea nobis restituantur in coelis.»

§ **10**. Accidit autem, ut sancti viri tranquillum animum post aliquot dies livida satanae malignitas infestaret: et cui non posset ulla corporis objicere vitia, ei foedam proditionis notam inurere conaretur. Nam Licumannus beati viri notarius, homo nequam et perditus, non dubitavit talem se gerere erga virum Apostolicum, qualem olim Judas adversus Salvatorem. Armatur improbus ille saevae delationis veneno: suggerit Alarico Regi, per eos qui illi erant a secretis, beatissimum Caesarium, e Galliis genus ducentem, totis in id viribus incumbere, ut ditionem et urbem Arelatensem Burgundionibus prodat: cum ille pastor praestantissimus, flexis genibus pacem gentium, urbium tranquillitatem diebus ac noctibus a Domino precaretur. Qua re magis etiam credendum est, diabolo instigante, in sancti viri exilium barbaram ferocitatem incitatam esse. Non enim gratus aut charus est hosti, qui id orat quod cum ejus factis et conatibus pugnet. Itaque iis, qui tum aderant, instigantibus, nec innocentiae fides attenditur, nec accusationis veritas inquiritur: sed vana et iniqua delatione damnatus, ab Arelate extractus, cogitur apud Burdegalenses (*Bordeaux*) exulare. Sed ne obscura esset in illo gratia Dei, casu accidit, ut nocte quadam ea civitas voracibus vastaretur flammis. Tum vero cives ocyus accurrunt ad hominem Dei: Sancte Caesàri, clamitant, precibus tuis extinguas ignem saevientem.

Audiens id vir Dei, dolore pariter et pietate commotus, venienti flammae procedit obviam, humi ad preces prosternitur, mox igneos premit abigitque globos: concurrunt eo omnes, et divinae virtutis consonis vocibus laudes celebrantur. Deinceps vero in tanta apud omnes admiratione fuit, ut in ea urbe non solum ut Pontifex, verum etiam instar Apostoli haberetur, et persecutionis auctor diabolus pudefieret, cernens eum, quem proditionis reum peragere nisus esset, divini operis miraculis clarere. Id vero ita gestum esse, ut diximus, fideli relatione comperimus.

§ **11**. Cum autem illic degeret, uti semper et ubique consueverat, Ecclesiam docuit reddere Caesari quae sunt Caesaris, et quae sunt Dei, Deo: Obedire, juxta Apostolum, Regibus et potestatibus, quando justa praecipiunt: sed in Arriano principe contemnere dogmatis pravitatem. Atque ita, quemadmodum testatur Veritas, non potuit lucerna abscondi supra candelabrum Domini posita: sed quocumque accessit, omnes illuminavit. Postea vero, quam beati viri innocentiam comperit nefarius princeps, oravit, ut ad suam reverteretur sedem, seque et civibus et Clero exhiberet: porro delatorem ejus jussit lapidibus opprimi. Populo igitur ad lapides concurrente, subito ad aures viri Dei jussio Regis perfertur. Pròperat ilico et sua intercessione maluit accusatorem suum servare agendae poenitentiae, quam justa animadversione puniri: ut animam ejus per poenitentiam curaret, quam ipse iniqua delatione diabolo captivam reddiderat, et hosti domestico clementer ignoscens, antiquum adversarium in una re conscientiâ pura bis vinceret.

§ **12**. Solebat vero sanctus vir id accurate observare, ut nemo ex illis, qui ipsi parebant, sive servi illi essent, sive ingenui, si pro culpa sua flagellandi essent, amplius trigintanovem ictibus ferirentur. Si quis vero in gravi culpa deprehensus esset, permittebat quidem, ut post dies paucos iterum vapularet, sed paucis: contestabaturque ecclesiae praefectos, si quis juberet quempiam diutius flagellari, et ea verbera illi mortem afferrent, ut is homicidii reum se sciret. Ubi autem percrebuit apud Arelatenses hominem Dei reverti, jamque eum urbi appropinquare, omnes utriusque sexus cum Crucibus et cereis ei processere obviam, psallentes, et ingressum ejus opperientes. Cum soleat autem Christus servos suos illustrare virtutibus, et perfidos aperta mirabilium operum luce confundere, ad adventum sancti viri Dominus terram, longissima siccitate arentem, largissimo perfùdit imbre, ut cum revertente gratissimo dispensatore, fructuum quoque ubertas sequeretur.

§ **13**. Cum die quodam esset ad altare, animadvertit quosdam lecto Evangelio ex ecclesia egredi, quod sancti viri conciones auscultare initio detrectarent. Mox igitur advolat, appellat his vocibus populum: « Quid facitis filii? quid ita foras absceditis mala

persuasione subversi? State pro animabus vestris ad accipienda verba adhortationis nostrae, eaque auscultate soliciti. Non licebit id vobis in illo tremendi judicii die. Moneo et clamo atque contestor. Ne sitis, obsecro, vel surdi, vel pròfugi. Auditis oris mei buccinam, perinde acsi animas vestras suo mucrone satan jugularit. Non ego taciturnitatis arguar.» Hac de causa saepissime ostia lectis Evangeliis occludi jussit, donec propitio Deo, ipsi gratularentur ea coërcitione se profecisse, qui solebant esse fugitivi.

§ 14. Constituit autem homo Dei, Domino id illi inspirante, ut non solum magna Clericorum frequentiâ, sed etiam virginum choris, Arelatensis ornaretur ecclesia, et civitas muniretur: ut sic plenam sègetem, non deses et infructuosus agricola, in coelestibus horreis vivens conderet, et defunctus sui exempli imitatione doceret etiam alios id facere. Sed hac in re conatus ejus nonnihil retardavit invidus serpens et hostis antiquus. Francis enim et Burgundionibus urbem obsidentibus, Alarico Rege a fortissimo Clodoveo rege in conflictu perempto, Theodoricus Italiae Rex, missis ducibus suis, in eam provinciam ingressus erat. In hac ergo obsidione, monasterium, quod sorori ejus et caeteris virginibus construebatur, magna ex parte destructum est, tabulis et coenaculis barbarorum ferocitate direptis et eversis. Cum autem vir Dei laborem quem ipse accelerari jussisset, suaque manu et sudore promovisset, subrui videret, gemino quodam dolore correptus est. Tum enim Clericus quidam, civis et cognatus ejus, se captum iri metuens, juvenili levitate permotus, malo daemone beati viri odio eum incitante, funiculo sese noctu a muro submisit, et proxima luce ultro se dedidit hostibus, urbem obsidione prementibus. Quod ubi Gotthi, qui erant intra oppidum, compererunt, incurrunt in sanctum virum: populus et inprimis Judaei impotenter insultant, motaque seditione, vociferantur antistitem urbis prodendae causâ concivem suum ad hostes noctu ablegasse. Nullus hic fidei, nullus probationi, nullus denique purae conscientiae relinquitur locus, Judaeis praesertim et haereticis procaciter et sine intermissione clamantibus. Itaque ex ecclesiae domo extrahitur antistes, atque in palatio arctissimae custodiae traditur, ut noctu in Rhodanum demergatur, aut certe in castro Ugernensi (a) detineatur, donec exilio mulctatus, proliziores det poenas. Domus itaque ecclesiae et cubiculum antistitis ab Arrianorum turbis occupatur: sed ecce dum Gotthus quidam, caeteris contradicentibus, in ejus lectulo recumbit, divinitus percutitur, et altera die excedit e vivis, ne quisquam deinceps servi Dei locum polluta conscientiâ violare auderet.

(a) *Ugernum* antiquitus castrum Vallesius in Notitia Galliarum collocat in insula Rhodani Gernica, vulgo *La Vergne*. Mabillonius juxta Strabonem constituit ubi nunc jacet urbs Bellocaria, vulgo *Beaucaire* inter Nemausum (*Nimes*) et Tarasconem.

§ 15. Sed cum ex utraque ripa dromonem, qui hostium obsidione injectus fuerat, Gotthi Dei nutu erigere non valerent, nocte sanctum virum in palatium revocarunt, sed usque adeo ejus celantes personam, ut utrum adhuc esset in vivis, nullus catholicorum scire posset. Dum ergo diabolo exultante et Judaeis plaudentibus haec geruntur, Judaeis etiam in nostros ubique, nulla cujusquam habita ratione, perfidiae probra jactantibus, nocte quadam unus ex illis ex eo loco quem ad agendas in muro excubias sorte acceperat, ligatam saxo epistolam, tamquam in hostes illud vibrans, in castra illorum conjicere conatus est. In qua nomen suum religionemque exprimens, hortabatur, ut noctu eo loco, quo ipsi excubarent, scalas admoverent, urbem ingressuri ea conditione, ut pro tanto beneficio id redderent Judaeis, ne quisquam eorum aut caperetur, aut rerum suarum jacturam faceret. Mane vero digressis nonnihil a muro hostibus, quidam e propugnaculo egressi, epistolam illam conspiciunt, tollunt, secum intra urbem absportant, cunctisque in foro publicitus ostendunt. Mox auctor epistolae producitur, convictusque punitur: saeva Judaeorum immanitas, Deo et hominibus invisa, tandem evidentissime confunditur. Daniel noster, id est, sanctus Caesarius, e lacu leonum educitur, satraparum accusatio publicatur, completur in eorum auctore illud propheticum: *Lacum aperuit et effòdit eum, et incìdit in foveam, quam fecit* (*Ps*. 7).

§ 16. Porro Arelaten Gotthis cum innumera captivorum turba revertentibus, replentur sacrae basilicae, repletur ecclesiae domus infidelium multitudine, et cum multa inopiâ laborarent, quae ad victum vestitumque pertinerent, affatim eis praebuit vir beatus, donec omnes ab ipso essent redempti eo argento, quod venerabilis Eonius antecessor ejus Ecclesiae mensae reliquerat, observans illud, quod Dominus in paropside intinxit panem, non in vase argenteo, discipulisque praecepit, ne possiderent aurum vel argentum. Hoc autem sanctum opus ita persecutus est, ut etiam ab illis, quae ad divini ministerii dispensationem pertinent, non abstineret, thuribulis, calicibus, patenis pro eorum redemptione datis, excussisque, a cancellorum columnis, ornamentis argenteis; dicebat enim: Ne homo rationalis, Christi sanguine redemptus, amissa libertate et dura pressus servitute, aut Arrianus efficiatur, aut Judaeus, aut ex ingenuo servus aut ex servo liber. Ornavit igitur et defendit, non deformavit Ecclesiam. Patère voluit filiis viscera matris, non praecludi, hoc saepissime dicens: « Velim respondeant mihi plerique domini sacerdotes, et reliqui e clero, qui nescio quo superfluitatis amore nolunt dare insensibile argentum et aurum ex Christi donariis pro mancipiis Christi: velim, inquam, dicant mihi, si quo casu ipsi in eam calamitatem inciderent, vellentne ejusmodi insensibilibus donariis in libertatem vindicari, aut potius sacrilegii loco haberent, si quis

eis ex divinis munusculis subveniret. Equidem non puto id ingratum esse Deo, de suo ministerio redemptionem parari, qui seipsum pro hominibus redimendis dedit. » Sic ille: Nos vero videmus quosdam laudare in sancto viro, quod ita fecerit, nec tamen ullo pacto velle imitari. An non in vitro habetur sanguis Christi? An non a ligno suspensum fuit ejus sacratissimum Corpus, nostrae salutis causâ?

§ **17**. Inter haec autem praecipuum illud monasterium, quod sorori suae condere coeperat, instar prioris instauravit: et quasi alter quidam nostri temporis Noë, propter tempestates et procellas, in latere ecclesiae, foeminarum extruxit coenobium, tamquam arcam, evocataque e Massiliensi coenobio venerabili sorore sua Caesaria (quam idcirco eo miserat, ut disceret quod doceret, et prius esset discipula, quam magistra), in praeparata domicilia cum duabus aut tribus sodalibus, eam introduxit. Confluxerunt autem ad illam multae virginum catervae, rebus suis et facultatibus atque ipsis etiam dulcissimis parentibus renunciantes, et rerum labentium flores tum fallaces, tum caducos respuentes. Caesarii patris et Caesariae matris expetebant gremium, ut cum eis, accensis lampadibus ad coelestis regni expectarent januam, et in eam ingressae, Christi perpetuis mererentur amplexibus inhaerere. Erant autem in illo loco adeo inclusae, ut usque ad supremum vitae diem nulli earum fas esset extra monasterii ostium progredi.

§ **18**. Sed hoc quoque nomine in beatum virum invidiae facibus inflammatus satan, denuo in eum accusatione conficta id effecit, ut Ravennam usque sub custodia pertraheretur, ut impleretur etiam in illo, quod habet scriptura divina: *Tamquam aurum in fornace probavit electos Dominus* (*Sap*. III). Venit ergo in palatium ad Theodoricum Regem, eumque intrepide salutat. Cernens Rex eum nihil formidantem et adspectu venerabilem, reverenter ei assurgit, eumque depositis capitis ornamentis, clementer resalùtat. Deinde placide sciscitatur ex eo, de labore itineris, de Gotthis suis et Arelatensibus. Postea egresso sancto Pontifice, Rex ad suos ait: Non parcat illis Deus, qui tantae sanctitatis et innocentiae virum frustra compulerunt tam prolixum iter conficere. Quantus enim ille sit, vel hinc licet animadverti, quod cum ad salutandum me ingrederetur, totus contremui, vidique in eo Angelicum vultum, vidi virum Apostolicum, prorsusque nefas puto de tam venerabili viro quicquam durius statuere, aut male de eo sentire. Deinde beato viro in hospitium ingresso, misit magni pretii discum argenteum, librarum plus minus sexaginta, et cum eo solidos trecentos, jussitque illi sic dici: Accipe sancte Episcope: rogatque te filius tuus Rex, ut vasculum istud pro munere tua beatitudo dignetur suis usibus pro ipsius memoria reservare. At vir sanctus, qui praeter

cochlearia, nil unquam argenti ad suae mensae usum adhiberi passus erat, tertio inde die per ministros suos discum prius adpretiatum jussit publice vendi, ejusque pretio multos redemit captivos. Ilico Regis satellites ad eum referunt, se vidisse regium munus palam prostare, eoque distracto S. Episcopum multos e captivis liberasse. Tam enim ad ejus hospitium ingens confluebat pauperum multitudo, ut prae miserorum, suas ei calamitates exponentium, densitate, vix ad salutandum eum pateret accessus. Vidimus vero etiam per plateas miserorum immensos greges cursitare, euntium ad virum Dei, atque revertentium.

§ **19**. Postquam autem rem ab eo gestam comperit Theodoricus Rex, tanta eum laude et admiratione prosecutus est, ut in ejus palatio servientes senatores ac proceres, certatim offerrent beato viro munera, quae ejus manibus dispensarentur, magno Dei beneficio id sibi praestitum affirmantes, quod talem antistitem digni fuissent conspicere, qui ipsorum temporibus dictis et factis germanum se Apostolorum successorem et vere Apostolicum declararet. Et quia nihil famâ velocius est, cum in ejusmodi sanctissimo opere frequens esset vir sanctus, Romae celebris ejus extitit opinio: tantoque ejus visendi desiderio arsere omnes, Pontifex, Clerus, Senatus, proceres et populus, ut prius eum jam animo complecterentur, quam oculis conspexissent. Interea captivos omnes ultra Durentiam, maximeque Arausicenses *, qui omnes capti erant, quorum etiam plerosque Arelate liberaverat, in Italia inventos vinctos, ut potuit, redemit: et ut pleniori gauderent libertate, exhaustos, curavit jumentis et plaustris impositos non sine suorum solatio ad propria reduci.

§ **20**. Erat tum Ravennae vidua quaedam, quae filium habuit Praefecto ministrantem, et suis stipendiis ipsius inopiam sustentantem. Is subito correptus morbo, jacebat exanimis. Cumque nulla spes ab humana cura vel affulgeret arte, mater ejus, illo relicto, properat ad virum Dei: coram illo humi prosternitur, manant ab oculis lacrymarum imbres, dat voces lugubres, et sola in ea vigente fide, complexa sancti Episcopi genua, exclamat: Credo divina benignitate huc te adductum, sancte pater, ut filium reddas matri. Recusat paulisper vir pius: sed tamen durum existimans talibus lacrymis non moveri, solita miseratione permotus, vult quidem debitum charitatis affectum afflictae mulieri impendere, sed ita tamen in Dei nomine exercere virtutem, ut prorsus effugiat vanitatem. Itaque ad ejus tugurium occulte accedit, atque illic fusa prece, ubi suo more prostratus, divinam virtutem suae vocationi per Spiritum Sanctum sensit adesse, abscedit: relictoque illic Messiano, tunc ejus notario, nunc venerabili presbytero, id dat negotii, ut cum adolescens

* Incolae urbis *Orange* in Prov. trans Druentiam (*Durance*) flumen.

ad se redierit, quamprimum id ipsi renunciet. Messiano igitur ad adolescentis lectulum excubante, intra unius horae spatium ille a mortis tenebris ad lucem revocatur, moxque oculorum explicatis orbibus, matrem ita compellat: Curre mater mea ad servum Dei, cujus orationibus et tibi et vitae sum redditus: eique gratias age, quod meritis et virtutibus ejus Deus effectum largitus est. Abit mater celerrime, gratias agit non tam verbis, quam lacrymis et vocibus ab animi exultatione expressis: simulque orat, ut quem Deus ipsius precibus revocavit ad vitam, in Gallias proficiscens, non sinat a suo discedere famulatu. At vir beatus altiori ingenio respondit, eam illi potius debere gratias agere, cujus virtus et clementia moestis et calamitosis adesse consuevit. Hoc tam illustre miraculum non modo illam civitatem, sed provinciam omnem, fidelium devota relatione pervagatum est.

§ **21**. Elpidius Diaconus et medicus, regiae potestati sedulis officiis cumprimis familiaris et intimus, diabolica infestatione non solum diversis vexabatur insidiis, sed saxorum quoque imbre, crebro in suis aedibus appetitus est. Orat igitur sanctum Caesarium, ut suis precibus eas mali daemonis injurias a se avertat. Venit ad ejus domum vir beatus, eamque sanctificaturus, benedicta aquâ conspergit: moxque adeo omnis illa vexatio profligata est, ut deinceps nihil ejusmodi acciderit.

§ **22**. Post haec Romam veniens, beato Symmacho Pontifici, ac deinde Senatoribus exhibetur. Agunt omnes gratias *Deo* et Regi, quod licuerit ipsis corporeis oculis illum intueri, quem jamdudum animi obtutibus conspexissent: virumque Apostolicum non jam de fama, sed de praesentia comprobantes, certatim diligere et venerari student. Atque ipse etiam Pontifex Symmachus, praeclara ejus meritorum dignitate permotus, non solum eum verissime metropolitani honore praeditum voluit, sed etiam speciali quodam privilegio pallii usum ei permisit, et diaconos ejus, perinde ut Romanae Ecclesiae diaconos, dalmaticis uti voluit. His ita gestis, sanctus vir Arelatem reversus, excipitur cum psalmodiis et canticis: et qui in Italiam exulatum ierat, confecta captivorum redemptione, octo solidorum millia ab Italia secum reportavit. Qua autem die Arelatem ingressus est, daturus benedictionem, sub vesperam in ecclesiam se recepit. Ubi tum foemina quaedam tremore correpta, spumans, èjulans et clamitans, cunctis in ecclesia obstupescentibus, proripit sese: moxque apprehensa, ad aram beato antistiti offertur: orant pro ea omnes, ut morbo pulso, reddatur incolumis. Tum suo more sanctus vir pro ejus salute deprecaturus, humi se abjicit: deinde capiti ejus imponit manum, sensus omnes et vultum sacro oleo perungit: fugit morbus: nec ausus est, in Christi nomine abscedere jussus, denuo molestus esse mulieri.

§ **23**. Inter alia vel maxime ei studio et curae fuit redemptio

captivorum, cui sane tam praeclaram et illustrem navavit operam, ut nullius id possit oratione explicari. Cum enim quodam tempore deesset sanctis manibus aurum et argentum, rogareturque stipem a paupere, Quid tibi vis, inquit, faciam miselle? Equidem quod habeo, hoc tibi do; sicque ingressus in cubiculum suum, casulam, qua in processionibus utebatur, et albam Paschalem inde profert, datque egèno, jubetque ut vendat uni ex Clero, et earum pretio redimat captivum suum. Nec illi soli redempti sunt, qui ab illo id expetierunt: sed ipsemet Carcassònam proficiscens, captivos liberavit: nec raro per loca diversa Abbates, diaconos et Clericos misit, qui miseros e captivitate extraherent. Tot autem in illo uno divinae gratiae virtutes emicuere, quot vix permultis Dei servis conspiciantur: et tamen adeo ille unam aliquam virtutem excolere semper studuit, acsi illâ sola praeditus esset: et tam diu praecedens virtus in eo formosissima et gratissima videbatur, donec a sequentibus vinceretur. Quis ejus patientiam, quis puritatem, quis charitatem, fervorem spiritûs, discretionem sive moderationem, benignitatem, zelum sanctum, jugem die ac nocte in lege Domini meditationem enarrabit? Fuit ille egregius assertor fidei, forma sacerdotum, ecclesiarum decus, gratiae praedicator, jurgiorum profligator, charitatis seminarium, disciplinae norma, morum castigator et censor, consilii libramentum, defensor pupillorum, captivorum redemptio. Nunquam ab ore illius obtrectatio, nunquam mendacium, nunquam maledictum in quemcumque hominem processit: nec modo nemini ipse detraxit, sed nec detractionem patienter tulit. Si quis ex ejus familia subito jurasset, aut forsan cuiquam maledixisset: pro ratione personae, non permisit inultum abire. Si ipse fortassis in aliquem commotus esset, haec ejus pro maledicto erat benedictio: « Obliteret Deus peccatum tuum: aboleat Deus peccata tua: castiget Dominus culpam tuam: ne in posterum ultio te maneat, hic Dominus corrigat errorem tuum. »

§ 24. Ejus hominem interiorem prodebat exterior. Nam vultu semper erat placido et Angelico, ita ut convenienter divinae scripturae, corde laetante, vultus floreret. Ut autem nunquam in risu plus aequo remissior, ita nunquam moerore nimio oppressus fuit, nisi forte aliena peccata lugeret. Nunquam aliquem odio habuit, nec pro amicis dumtaxat, sed etiam pro inimicis toto pectoris studio precabatur. Nec docuit verbis, quod factis et exemplis non praestaret. Nullam diei horam absque divinorum eloquiorum meditatione abire passus est, immo ne dormiens quidem. Saepe enim et dormiens meditari visus est. Cumque a psalmorum meditatione aut praedicatione cessare putaretur, lector aut notarius coram illo legere non cessabat, ita ut posset illud ex Psalmo verissime dicere: *Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper* (*Ps.* 18). Cum aliquando circa Alpes iter ageret, vir venerabilis

S. Eucherius Lugdunensis Episcopus cum illo erat. Accidit tum, ut in media via infelix et morbida mulier eis occurreret, manibus et pedibus contractis, per terram reptans. Quam cum esset intuitus beatus Caesarius, interrogavit sanctum Eucherium, quid hoc esset, quod illa per terram ita se traheret. Eucherius interrogat foeminam, illa respondet se multis annis membris omnibus fuisse contractam. Beatus Caesarius dicit sancto Eucherio: Descende, et consigna eam. Illo quasi trepidante et excusante sese, Caesarius instat et urget. Tandem Eucherius descendit, et consignat eam, aitque: Ecce feci, quod jussisti. Dicit ei Caesarius: Extensa manu apprehende manum illius, et erige eam. Ille respondet: Quicquid aliud jusseris, non recusabit Eucherius tuus: istud ut faciam, adduci non potero. Tuum hoc est facere, cui praestitit Deus gratiam et animas et corpora languentium curandi. Caesarius ait: Tu interim facito, quod dico. Illo plane renitente, et cum multa modestia et lacrymis sese excusante, diuque facere detrectante, Caesarius dicit: « Tunc obedientiae causâ in ignem ingressurus es, qui nec misericordiâ adduci potes, ut facias quod charitas jubet? Mitte in nomine Domini manum tuam, et erige eam. » Tum ille obediens, porrigit foeminae manum, et sublevat eam. Illa vero mox integre sanata, abiit ad hospitiolum suum.

§ **25**. In agro suburbano monasterii beati Caesarii, frequentes erant apri. Itaque Comites et alii viri militares ex urbe *egressi*, non sinebant homines in suis domibus habitare et laborare, sed misere eos mactabant, quod apros averterent et absterrèrent. Illi vero tandem non ferentes injurias et vexationes illas, veniunt ad beatum Caesarium, dicuntque: Fac nobis quicquid visum tibi est. Nos enim neque servire tibi, neque durare hic possumus. Tum ille solicite perquirit, quas habeant querelas. Respondent illi: Propter apros veniunt Comites et Gotthi et diversi venatores, nosque interficiunt. Mox vir Dei, sublatis in coelum manibus et oculis, alta voce dicit: « Domine Jesu Christe, nunquam deinceps pateat illis belluis accessus ad hunc locum. » Ab ea hora usque in praesentem diem nunquam illic apri, ut ante consueverant, pascuntur, nec quicquam conspicitur, quod venatores insectentur. Merito sane illi belluae paruerunt, qui vitia omnia profligaverat; nec difficile ille fuit impetrare a Deo, qui ejus praecepta nunquam violaverat.

§ **26**. Partherius patritius, qui caeteris servis praefectus, apud dominum suum praecipuum gratiae locum obtinebat, nequissimi spiritûs vexatione, saepius in terram, sensibus destitutus, corruebat. Cumque is morbus, animi potius quam corporis esse videretur, ex maligni daemonis infestatione profectus, oleo beatissimi viri benedictione sacrato perunctus est. Mox ita omnis illa satanae tentatio compressa est, ut quem, cessante medici operâ,

Christus per servum suum reddiderat sanitati, eum dominus ejus, in terroris exemplum, domui suae praeponeret. Non est silentio premendum etiam illud factum memorabile, quod plus et admirationis et formidinis habet. Cum vir sanctus dioecesin suam circumiret, in villa, quae Lannico dicitur, ab ejus loci dominis exceptus est. Postquam autem discessit, Anatolius medicus, homo pestifer, in illum lectum quo usus fuerat sanctus Episcopus, scortum sibi voluit adduci. Sed confestim ad incentore diabolo publica vexatione correptus, coram aliis in terram elisus est: dumque palam confiteretur temeritatis suae se dare poenas, et viri Dei virtutem et suum facinus prodidit.

§ 27. Multa quidem per intercessionem servi sui Dominum miracula fecisse scimus, sed ea omnia commemorare longum est. Unus e nobis, qui haec scripsimus, benedictum ab eo oleum petiit, ampullulam plenam accepit, diligenter secum absportavit domum, et haud secus atque praeclaras reliquias asservavit. Non diu post tertianae febris ardoribus afflictus, ampullulam illam cum multa veneratione, magni praesidii loco, ad caput suum jussit suspendi. Erat autem mundissimo involuta linteo, sed, ut arbitror, famulorum negligentiâ fracta fuit, interim nihilo minus oleo adeo intra illam sese continente, ut ne ipsum quidem linteum quicquam inde distillaret. Ubi animadversum est fractam esse, summa celeritate in aliud vasculum oleum transfusum est, mox ampullula illa dissiliit: ab eo autem, qui haec veracissime commemorat, Domino adjuvante, febris quamprimum abscessit.

§ 28. In disserendis scripturis divinis et obscuritatibus elucidandis quanta in illo gratia enituerit, quis explicet? Erat illi summae voluptati, si quis eum invitaret ad obscura loca interpretanda: sed etiam ipse saepissime invitabat nos, dicens nobis: « Scio vos non intelligere omnia. Cur igitur non interrogatis, ut possitis cognoscere? Non semper vaccae ad vitulos, sed plerumque vituli ad vaccas properant, ut de maternis uberibus possint famem explere suam. Quodquidem etiam vos omnino facere debetis, ut sciscitando etiam nos exerceatis, dum ea ratione compellimur perquirere, unde vobis spiritalia mella promamus. » Cernere in beato viro licebat virtutes omnes, virginitatem cum sinceritate conjunctam, modestiam cum verecundia, prudentiam cum simplicitate, severitatem cum mansuetudine, eruditionem sive scientiam cum humilitate: denique vitam immaculatam, vitam nulli reprehensioni obnoxiam, vitam sui semper similem. Vae mihi misero Cypriano, qui ad discendum tam tepidus fui, ut modo et agnoscam et doleam, me de tanti fontis ubertate non tantum hausisse, quantum mea postulabat ariditas. Ecquis vero charitatis ejus eximiae, qua mortales omnes complectebatur, ardorem imitari queat? Erat illi hoc vel maxime et in ore, et in pectore, ut inimicos diligeremus, quo etiam nos tum sermonibus

suavissimis, tum exemplis suis provocabat. Denique biennio ante quam e vita excederet, merces pro recte factis ejus in coelis reposita, in spiritu ei ostensa est, dictumque est illi: Laetare in Domino; ecce enim quae tibi parata sint pro labore tuo. Multa ejus adhuc supersunt et praeclara, quae prolixitatis declinandae causâ omittimus.

VITA S. JOSEPHI CALASANCTII

CLERR.. REGG. SCHOLARUM PIARUM

FUNDATORIS

PER BULLAM CANONIZ. A CLEMENTE PP. XIII, ANNO MDCCLXVII EDITAM

Obiit anno 1648 — Hispanus.

§ 1. Admirabilis sane omnipotentis Dei providentia, tum in constituenda, tum in sarta tectaque servanda Ecclesia, quam Christus acquisivit sanguine suo, jam inde ab ejus primordio ad hanc usque diem illustribus, et praeclarissimis, ut ab omnibus facile conspici possent, sese prodidit argumentis. Per omnes enim aetates benignissimus Deus homines in ea sanctissimos excitavit, qui, studio alienae salutis incensi, juvandis quoquòmodo fidelibus adlaborarent. Quum autem cujus libet aetatis homines sanctorum virorum studio atque operâ indigeant, ne ignorantiae tenebris obcaecati meliora non videant, vel etiam si videant, a concupiscentia sua abstracti et illecti deteriora sequantur; tenera profecto et puerilis aetas singularem quamdam et praecipuam curam requirit, ne sibi relicta atque inculta, voluptatum lenocinio paulatim ad vitia defluat, sensus quippe et cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Quapropter tametsi Christus Dominus omnes promiscue ad se accedentes humanissime exciperet, pueros tamen eximio quodam amore complectens, *sinite*, inquit, *parvulos venire ad me*. Novissime vero cum rediturus ad Patrem beato Apostolo Petro, quem Vicarium in terris suum constituerat, Ecclesiam sibi charissimam regendam et pascendam committeret, oves quidem, per quas adulti intelliguntur, non amplius quam semel, agnos vero, quibus pueri designantur semel atque iterum commendavit.

§ 2. Itaque quum B. Joseph Calasanctius a Matre Dei, genere, doctrinâ, virtute praestans, secum animo reputaret in optima puerorum institutione spem reipublicae christianae certissimam positam esse, et pueros videret, inopes praesertim, atque infimae

sortis, propterea quod idonea, et singulari disciplina carerent, velut agnos sine pastore hac illac errabundos et vagos facile ad vitia deflectere, pro eo quo flagrabat alienae salutis studio, hanc sibi, despicabilem forte apud homines, apud Deum vero gloriosam provinciam deposcens, ad eosdem, a teneris usque annis, literis ac pietate informandos animum appulit. Et primo quidem suam, atque aliorum ab se conductorum operam usus est ad id muneris, in quo nimirum charitas simul, atque humilitas mutuam sibi operam dabant. At processu temporis reputans pium istud opus defuncto sibi superstes esse non posse; novum in Ecclesia Dei regularem Ordinem excogitavit, sapienter, et per summam patientiam instituit, cujus labore atque industriâ, quod sancte ipse et utiliter inchoasset, in omne deinceps tempus maneret. Quot autem quantosque labores exhauserit, ut cogitata perficeret, quam constanti animo aspera quaeque toleraverit, quam praeclara denique virtutum omnium, cunctis quidem fidelibus, sed suis potissimum filiis monumenta reliquerit, dici vix potest. Quapropter quum bonorum operum auctor idem, et largissimus remunerator Deus, qui Beatum hunc servum suum tot et tam praeclaris virtutibus decoravit, easdem subinde, editis, per ipsius servi sui invocationem, miraculis ostendere et palam facere dignatus fuerit nos idcirco virtutum et miraculorum examine habito perquam diligenti... Eumdem B. Josephum Sanctorum numero adscribimus, atque eo, qui domesticos Dei decet, in coelesti curia honore et cultu prosequendum esse statuimus et declaramus.

§ 2. Beatus igitur hic servus Dei Peraltae Aragoniae oppido non incelebri, anno a reparata salute MDLVI parentibus natus est antiqua nobilitate clarissimis. Jam inde a teneris annis suavitate morum, lenitate, patientiâ, precandi studio, cultu Deiparae singulari, qualis futurus esset haud obscure indicavit. Grandiuscula mox aetate pueros munusculis ad sese alliciens, avocare a vitiis, ad virtutem impellere, ad Dei cultum hortari solebat, ut proinde Sancti apud omnes nomen et famam adeptus, instituendo ab se Ordini proludere quodammodo videretur. Humaniorum artium doctrinam satis jam excultus ad praestantiores jurisprudentiae ac theologiae facultates animum appulit, atque in iis quidem nulli secundus; innocentiâ vero, castimoniâ, integritate morum supra caeteros eminebat. Quod enim tempus plerique adolescentum ludis atque otio, religionis ille ac pietatis officiis impertiebat. Solitudinis studiosus continebat se domi, nisi vel ad templum pietas (quod frequens erat), vel necessitudo studiorumque communio ad aequalium quandoque consuetudinem, et colloquium vocaret. Neque vere in illo aut modestiae comitas, aut comitati modestia officiebat. Largissima erat in eo erga inopes atque egenos misericordia. Ardor animi erga res divinas praesertim cum ad sacra mysteria, uti crebro solebat, accederet, ita

ex vultu ipso atque ore emicabat, ut in admirationem sui oculos intuentium raperet. Pudor autem prorsus in eo singularis, ut vel in tenera adhuc aetate, morbo licet urgente, nemini unquam, ne matri quidem corpusculi ipsius partem ullam adspicere nudam licuerit.

§ 4. Ilerdae non aliam utique, quam eximiae suae commendatione virtutis, cunctis cum magistrorum, tum condiscipulorum suffragiis universae studiosae juventuti praefectus ac princeps renunciatus, ejusmodi honore ac munere sic functus est, ut qua voce, qua exemplo (quod quidem suavissimum, idemque efficacissimum monendi genus est) segnes ad studia, dissidentes ad concordiam, improbos ad virtutem adhortaretur. Et quidem industriae suae fructum tulit, quem maxime optarat. Alia enim jam facies extitit juventutis in scholis, in templis, in nosocomiis, ut propterea qui tam praeclare meritum de scholis, Josephum susciperent, eumdem veluti delapsum e coelo angelum venerarentur.

§ 5. Itaque coram eo nemo erat, qui impudenter dicere aliquid, vel indecore facere auderet. Tam spectatam virtutem, ac praesertim animi castimoniam teterrimus humani generis hostis ferre non poterat. Itaque ad eam labefactandam usus est impudentiâ nobilis cujusdam foeminae, quam Josephus veterem suae cum familia illius necessitudinem retinens, invisere subinde consueverat. Sed castissimus juvenis blandientis foeminae illecebras tanta animi exhorrescentis constantiâ elusit ac respuit, *ut non* satis haberet, quod e domo illa, tanquam ex infami scopulo sese proripuisset; nisi etiam ex urbe ipsa, uti praestitit, alio demigraret, ut ulterius magis, vel famae vel pudicitiae, quam castimoniae suae periculum declinaret. Post gratias igitur impense actas Deiparae cujus tam praesentem in eo discrimine opem expertus erat, instaurato etiam virginitatis voto, statim Complùtum profectus est, ubi novum innoxio quantumvis corpori, ciliciis, inediâ, vigiliis, bellum indixit.

§ 6. Peracto denique studiorum curriculo, laureâ donatus, tametsi nondum sacris majoribus initiatus, ab Episcopo Jaccae socius laborum adscitus est, non sine magna dioecesis utilitate. Jamvero mortuo fratre sine liberis, a parente in spem familiae destinatus ad nuptias, morbo interveniente periculoso atque ancipiti, ab iis sese expedivit. Quum enim ad mortem decumberet, in eo temporis articulo facile a parente Josephus obtinuit, ut, si convalesceret, coelibem agere vitam liceret. Itaque praeter omnem opinionem recuperata valetudine, sacrorum Ordinum susceptione ut primum potuit, totum se Deo mancipavit. Neque vero diu licuit Josepho sibi uni vacare. Cognita enim illius pietas, sapientia, integritas fecit ut a pluribus episcopis in pastoralis sollicitudinis partem advocaretur. Quibus ille quidem non mediocri laborum fructu operam egregie navavit, praesertim in Urgellensi dioecesi,

quum commissum sibi peculiaris asperrimorum locorum visitationis munus expleret. Multa sibi relata in melius, multa provisa prudenter, magis propterea exhaustis laboribus, atque adeo non semel adito vitae periculo. Barcinonem deinde regia missus auctoritate, scissam in factiones duas civitatem, atque in mutuas mox caedes foedissime ruituram (quod optare magis, quam sperare cives possent) ad concordiam et pacem, consilio et fusis ad Deum precibus, revocavit. Charitatis hoc et prudentiae, illud animi demissionis fuit, quod, ut paratos sibi honores defugeret, oculis atque aspectui plaudentium sibi civium sese subducens, Urgellam statim reversus est, a qua tamen majus quoddam humilitati suae instare ab rege periculum suspicatus, ob rem tantam jam pervulgatam, haud ita multo post proficiscens, aetatis suae anno secundo supra trigesimum, Romam, quo divinitus vocabatur, se contulit.

§ 7. Vitam in Urbe Josephus absconditam cogitabat: sed a Cardinali Columna, qui praestantiam illius ab Episcopo Urgellensi cognoverat, in aulam suam adscitus est, ut sibi theologus a studiis, ac fratris filio praeterea optimae spei adolescentulo morum magister esset. Verum non is erat Josephus, qui aulae honoribus caperetur, cum non semel dignitates amplissimas repudiaverit. Illud enim sibi proposuerat jamdudum ut Deo maxime et proximorum saluti inserviret. Itaque ut ampla laborum et meritorum seges suppeteret, quinque se celeberrimis Romae sodalitatibus adscribi voluit, earumque sanctissimas leges sublevandis pauperibus, invisendis aegris, erudiendis agrestibus ac plebeis, tam sedulo ac naviter observabat, ut incenso suo studio caeteros omnes ad eadem charitatis officia inflammaret. Grassante per Urbem lue, hic enim vero, si unquam antea, quid christiana charitas possit, maxime ostendit. Nullum enim ab eo erga aegros et pauperes officium defuit. Qua quidem in re misericordiae atque humilitatis assidua erat exercitatio. Talis namque ac tantus vir, onustum cibariis ac pharmacis asellum per vias agere, et cum sancto Camillo de Lellis, cui se socium addiderat, ad egentium atque aegrotantium domos deferre nequaquam erubescebat. Neque vero cum juvandis proximis tantum temporis impertiret, spatium illi deerat ad ea quae cultus Dei sunt, obeunda. Etenim ut praeter caetera quae sibi proposuerat Religionis officia, septem Urbis ecclesias, quod a multis jam annis solemne habebat, inviseret, a nocturna quiete partem sibi maximam detrahebat.

§ 8. Sed majus profecto aliquid, quod non ad Urbem modo sed ad christianam rempublicam pertineret, Josephus aggressus est. Quum enim vir, aeternae proximorum salutis maxime studiosus, videret pueros, praesertim infimae sortis, necessaria instructione carere; qua ex re cum inscitia passim vitia inolescerent, primo quidem sumpto suo magistros quaesivit, qui pueros,

praeeunte ipso, ac pauperrimos sibi deposcente, primis literarum ac christianae doctrinae elementis imbuerent. Sed quum id ad tempus dumtaxat, et paucis profuturum intelligeret, novum quoddam institutum meditatus est, cujus operâ assidua illa charitatis in edocendis adolescentibus exercitatio perpetua maneret: quod quidem institutum, cum peculiarem potissimum profiteatur curam circa puerorum eruditionem, adeo ab omnibus commendari et expeti coepit, ut ipse Joseph adhuc vivens in septem provincias late per orbem diffusas, benedicente Domino, propagatum conspexerit.

§ 9. Sed quam multas, quam acerbas ob eam rem a domesticis ipsis, nedum ab aliis injurias calumniasque pertulerit, haud facile dictu est. Illud sit instar omnium quod felicis recordationis Benedictus XIV, ut perhibent, aspera quaeque atque indigna, quae servo Dei ad extremam usque aetatem subeunda fuerunt, animo reputans; Josephum Jobum alterum appellare non dubitavit. Hujusmodi autem incredibilis patientia atque animi aequitas tunc maxime enituit, cum ex infanda calumniatoris nequissimi delatione comprehensus, ac tota spectante Urbe satellitum manu stipatus, ad carceres perductus fuit, ut hominibus quidem ludibrio, angelis vero admirationi esset et gaudio. Etenim mitissimo atque humillimo viro, qui statim compertus innocens, ut impactae calumniae labes abstergeretur, summo cum honore cunctis plaudentibus domum reductus est, expetendum id magis visum fuit quam *dolendum*. Illud utique dolendum maxime, atque acerbum accidit, quod vineam ab se tanto labore ac studio plantatam, quaeque palmites suos longe lateque extenderat, dissipatam jam, atque a singulari fero pene exterminatam conspexit. Attamen in his etiam rerum asperitatibus ne vestigium quidem de gradu constantiae dejectus, ostendit quam vere scriptum sit: Justum non contristare quidquid acciderit. Contumeliis enim et conviciis lacessitus impudentissimis, ita se gerebat, ut iis delectari videretur. Obtrectatoribus suis, quos coërcère facile potuisset, non aliam rependit vicem, quam quae a Christo praescripta est, ut bene scilicet precaretur iis a quibus injuriam acceperat.

§ 10. Sed et Deus ipsi tam admirabili patientiae coelestem aliquam vel in terris mercedem rependit. Deiparam enim cum puero Jesu videre meruit, sibi et commissis suae disciplinae adolescentulis, benedicentem. Illius modo vultus inter orandum modo corpus totum, dum sacris operatur, coelesti lumine circumfusum, atque e terra sublime conspectum est. Illum in cubiculo preces fundentem beatissima Virgo adspectu alloquioque suo recreavit. Dono praeterea prophetiae non caruit, qua vel futura praediceret, vel arcana cordium penetraret. Absentibus invocatus praesto erat. Filiis suis pariter longo licet intervallo disjunctis, aderat, ut vel moneret, siquid forte deliquissent, vel parantibus ad eum scribere,

in ipso articulo temporis responderet. Ejus item contactus aegrotantibus salutaris erat, praesentia daemonibus formidolosa.

§ 11. Sed jam suprema dies aderat, qua Josephus ejusdem praescius, post labores tam multos, post tam longas aerumnas sempiterna quiete ac beatitudine potiretur. Itaque correptus morbo, quem medici levem, et ultimum ipse affirmabat, christianarum virtutum, earumque maxime quae id tempus posceret, in occursum Domini parare se impense studebat. Morbi autem vim non patientia modo ipsius, atque animi aequitas, sed etiam beatissimae Virginis aliorumque coelitum visiones suavissimae leniebant. Inter eas porro illa utique jucundissima, qua eadem Dei Mater sese illi conspiciendam dedit, complurium, qui religiosae illius disciplinae alumni fuerant, numero comitata. Alia praeterea visione servum suum Deipara cum sanctissimo Filio suo recreavit, pollicita insuper fore ut Ordo ab ipso institutus, de quo sollicitus erat ne forte interiret, protegente se reflouresceret. Quod quidem, cum ad erigendos in spem suos magnopere pertineret. existimavit se salvą modestiâ posse id eisdem palam facere, atque adeo debere. Sanctissimo deinde corporis Christi viatico roboratus, quatuor e suis alumnis in Vaticanum mittendos duxit: duos quidem qui sancti Apostolorum Principis aeneam statuam venerati, pium illius pedibus osculum darent, ceu testem catholicae romanae fidei, in qua èmori, uti vixerat, Josephus optabat: alios vero duos, qui a summo Pontifice Christi vicario plenam culpae omnis ac poenae remissionem, ipsius nominė peterent atque impetrarent. Sacra demum unctione munitus, lacrymas inter ac preces suorum, sublatis ad coelum oculis, et pendentis e cruce Christi imaginem osculatus, post invocationem suavissimi Jesu nominis ter iteratam, sui compos, et sensibus valens, pacatissimum Conditori suo spiritum reddidit, octavo calendas Septembris anni Domini MDCXLVIII.

§ 12. Illud autem sane admirabile, quod e tam cari parentis obitu non moeror, ut assolet, sed inusitata quaedam laetitia filiorum ipsius animos repente occupavit, manantibus jam prae gaudio lacrymis, quas antea dolor expresserat. Defuncti corpus majestatem quamdam praeseferens rapiebat oculos, suavemque ac coelestem utique odorem afflabat. Jamvero virginalis illius eximii pudoris etiamsi alia nulla, dum inter mortales ageret, indicia extarent, illud unum satis abundeque foret, quod mortuus edidit plane admirandum. Quum enim cadaver, detracto ut ablui posset indusio, nudatum esset, manus illius dextera, nullo alterius impulsu, statim partes eas cooperuit, quas verecundia conspicere vetat: atque ut evidentius adhuc tam singulare pudoris studium appareret, dimota, per eos, qui aderant, mortui dextera, sinistra pariter nemine impellente ad partes eas obtegendas dexterae vicem supplevit.

§ 13. Jamvero cum servi Dei corpus ad sacram aedem sancti Pantaleonis afferretur, quadriennis puer, En Sanctus inclamavit, ore lactenti, en sanctus advenit. Magnus deinde concursus totius ferme Urbis ad funus illius celebrandum, praesertim post miracula, quae complura statim patrari per invocationem servi Dei coepta sunt. Quae cum ad aures felicis recordationis Innocentii Papae X pervenissent, tum ipsius, tum Cardinalis in Urbe, ejusque districtu vicarii nomine, religiosis ipsius filiis, qui spectatores ac testes extiterant, demandata cura est, ut ea fideliter, atque accurate perscriberentur, ad eorum deinde, quorum interest, examen debitum revocanda. Quum autem novis in dies miraculis servi Dei sanctitas coruscaret, ejusque fama increbresceret, Cardinalis primum in Urbe vicarii, apostolica deinde auctoritate coeptum est agi de virtutum illius excellentia. Quae quidem cum in congregatione S. R. E. Cardinalium sacris ritibus praeposita, communi patrum judicio ad heroicum gradum pertigisse constaret, sanctae memoriae Benedictus XIII eorumdem judicium decreto suo confirmavit die octava Septembris MDCCXXVIII. In miracula deinde auctoritate apostolica per tres Episcopos inquisitum, iisque rite in acta relatis, ac duobus ex illis patrum suffragio dignis probatu compertis, ejusdem memoriae Bened. XIV, consulto multis precibus Deo, Patrum judicium, accepta divinitus auctoritate, ratum habuit, atque approbavit die Maji decima anni MDCCXLVIII.

§ 14. Ac primum quidem miraculum patratum est *in Margarita* Tanteri virgine Florentina, quae decenni aneurismate in ultimum vitae discrimen adducta, post imploratam Josephi opem, puncto temporis integram valetudinem recuperavit. Miraculum alterum conspectum est in Christina Ceccherina virgine ex eadem itidem civitate moniali, inter eas quae Cappuccinae vocantur. Haec enim per septennium variis simul morbis implicita, ut immobilis jam citra spem ullam decumberet, opitulante Josepho, perfecte atque integre, divinitus repente convaluit. Quum igitur de Josephi virtutum heroica excellentia, et perspicua miraculorum nota satis abundeque constaret, laudatus, Benedictus XIV nihil amplius cunctandum ratus, die septima Augusti anni ejusdem MDCCXLVIII datis apostolicis literis Josephum beatorum fastis adscripsit.

§ 15. Sed novis subinde coelestibus signis, Servi sui sanctitatem Deo declarante, ut reliqui summi honores Josepho decerni possent, auctoritate apostolica de recentioribus, quae ferebantur per eumdem patrata miracula, quaestio de more instituta est; qua feliciter expleta, duo potissimum prae caeteris patrum sacrorum Rituum Congregationi praepositorum calculo probatu digna sunt habita. Ac primum quidem editum est in Maria Constantia Caminati Genuensi virgine, moniali in monasterio ordinis sanctae Clarae extra maenia civitatis Tuderti. Phtisim illa jamdudum paterna

in domo contraxerat, quam aliquamdiu dissimulatam celàre amplius non potuit. Per undecim ipsos annos, assidua febris deteriora in diem symptomata tertium morbi illius gradum clare indicantia; Scirrhus in jecore duro extrinsecus, et late fuse tumore se pandens, aliaque exinde subnascentia morborum genera eo jam aegram adduxerant, ut pelle dumtaxat atque ossibus, nulla praeterea corporis parte constare videretur. Itaque non semel extremo sacramentorum subsidio munita, nihil jam aliud opperiri erat, quam ut e consumpto corpore anima demigraret. Sed desperatam humanitus valetudinem pia monialis per beatum Josephum divinitus est consecuta. Quum enim brevi, quam morbus in lectulo sineret, novemdiali prece illius se patrocinio commendasset, die ipsa, quae nona et postrema erat institutae precationis, placide consopita, et somno (quod numquam antea contigerat) diu producto, morbi vim omnem discussam sensit. Eodem tempore color vultui, vires corpori redditae, quodque magis utique mirandum fuit, caro non modo restituta, sed ea visa est addita, quae fortasse numquam extiterat. Neque vero integra tantum fuit valetudo, sed etiam perpetua.

§ **16**. Altera superans naturae vim sanatio contigit Vincentiae Buada Valentinae. Haec enim tres vel quatuor annos nata, ex gravi lapsu (dum per ludum ab imprudenti quopiam jactatur in aëra et excipitur), luxatis aliquot spinalis medullae vertebris, gravibus primum morbis, perfecta dein comprehensa fuit paralysi, ita quidem ut crura ob interclusos succi vitalis meatus, arida jam ac pene lignea motum et sensum omnem amisissent. Conversa igitur puella ad coelestem opem, quandoquidem in humanis remediis nulla jam reliqua spes erat, novemdiali obsequio beati Josephi auxilium implorat. Eo peracto, nondum tamen compos voti facta erat: sed patre admonente, brevi adhuc fusa prece, ea ipsa die, momento temporis motum, sensum, et quod mirandum est magis, carnem recuperavit *.....

* Quapropter anno a servi Dei obitu centesimo decimo nono, eum solemniter Apostolica Sedes Sanctis accensuit.

S. AUGUSTINI HIPPON. EPISC.

ET PRAESTANTISSIMI ECCLESIAE DOCTORIS

VITA

EDITA A S. POSSIDIO EJUS DISCIPULO, DEIN CALAMENSI ANTIST.

Migr. anno 430 — Nat. Afer.

Prologus. Inspirante rerum omnium factore et gubernatore Deo, mei memor propositi, quo per gratiam Salvatoris, omnipotenti ac divinae Trinitati per fidem servire decrevi, et antea in vita laicorum et nunc in officio Episcoporum: studens ex qualicumque accepto ingenio et sermone aedificationi prodesse sanctae ac verae Christi Domini catholicae Ecclesiae, de vita ac moribus sacerdotis optimi Augustini, quae in eodem vidi, ab eodemque audivi, minime reticere debeo. Id enim etiam ante nos factitatum fuisse a religiosissimis sanctae matris Ecclesiae catholicae viris, legimus et comperimus: qui divino afflati Spiritu, sermone proprio atque stylo, et auribus et oculis scire volentium, dicendo et scribendo, similia studiosorum notitiae intulerunt, quales quantique viri sancti ex communi Domini gratia in rebus humanis et vivere, et usque in finem obitus perseverare meruerunt. Idcirco ipse quoque... de praedicti venerabilis exortu viri et procursu et debito fine, quae per eum didici et expertus sum, quamplurimis annis ejus inhaerens charitati, ut Dominus donaverit, explicandum suscepi. Verum,... non attingam ea omnia insinuare, quae idem beatissimus Augustinus in suis Confessionum libris de semetipso, qualis ante perceptam gratiam fuerit, qualisque jam sumpta viveret, designavit. Hoc enim facere voluit, ut ait Apostolus: ne de se quisquam hominum supra quam se esse noverat, aut de se auditum fuisset, crederet vel putaret, humilitatis sanctae more utens, et jam nullum fallens: sed laudem non suam, sed sui Domini, de propria liberatione ac munere quaerens, ex iis videlicet, quae jam perceperat, et fraternas preces poscens de iis, quae accipere cupiebat. Sacramentum igitur Regis, quod Angelica auctoritate prolatum est, bonum est abscondere: opera autem Domini revelare et confiteri, honorificum est.

§ 1. Igitur beatissimus Augustinus ex provincia Africana (a)

(a) Numidia ad Mediterraneum, nunc ditio *Algerina*. Thagasta autem urbs (quae et Tagaste *Tagasta* scribitur), arabico vernaculo est hod. *Tajelt*. Mendose S. Jacobus a Varagine Augustinum dicit civitate Carthaginiensi ortum.

civitate Thagastensi, de numero curialium, parentibus honestis et Christianis progenitus erat, alitusque ac nutritus eorum curâ ac diligentiâ impensisque, secularibus literis eruditus apprime, omnibus videlicet disciplinis imbutus, quas liberales vocant. Nam et Grammaticam prius in sua civitate, et Rhetoricam in Africae capite Carthagine postea docuit. Consequenti etiam tempore trans mare in urbe Roma, et apud Mediolanum, ubi tunc temporis Imperatoris Valentiniani minoris comitatus fuerat constitutus. In qua urbe tunc Episcopatum administrabat, acceptissimus Deo, et in optimis viris praeclarissimus sacerdos eximius Ambrosius. Hujus interea verbi Dei praedicatoris frequentissimis in ecclesia disputationibus adstans in populo, intendebat suspensus atque affixus. Verum aliquando Manichaeorum apud Carthaginem adolescens fuerat errore seductus: et ideo caeteris suspensior aderat, ne quid vel pro ipsa, vel contra ipsam haeresim diceretur. Sed provenit Dei liberatoris clementia, sui sacerdotis Ambrosii cor pertractantis, ut contra illum errorem incidentes legis solverentur quaestiones, atque ita edoctus sensim atque paulatim, haeresis illa miseratione divina ejus ex animo pulsa est. Protinusque ipse in fide catholica confirmatus est, proficiendi in religione eidem amoris ardor tantus innatus est, ut propinquantibus diebus sanctis Paschae salutis aquam perciperet. Et factum est, divina praestante opitulatione, ut per illum talem ac tantum antistitem Ambrosium, et doctrinam salutarem Ecclesiae catholicae, et divina Augustinus perciperet sacramenta.

§ 2. Moxque ex intimis cordis medullis ad Deum conversus, spem omnem, quam habebat in seculo, dereliquit, jam non uxorem, non filios carnis, non divitias, non honores seculi quaerens: sed soli Deo cum suis servire statuit, in illo et ex illo pusillo grege esse studens, quem Dominus alloquitur, dicens: *Nolite timere pusillus grex: quoniam complacuit Patri vestro dare vobis regnum: Vendite quae possidetis, et date eleemosynam: Facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in coelis*. Et illud, quod iterum dicit Dominus, idem vir sanctus facere cupiens: *Si vis perfectus esse vende omnia quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in coelis, et veni, sequere me:* Et super fidei fundamentum aedificare desiderans, non ligna, foenum, stipulam, sed aurum, argentum et lapides pretiosos. Et erat tunc annis major triginta, sola superstite matre, nomine Monica, sibique adhaerente, et de suscepto ejus proposito serviendi Deo, amplius quam de carnis nepotibus, exultante. Nam ejus pater, Patritius dictus, antea defunctus erat. Renunciavit etiam scholasticis, quos Rhetoricem docebat, ut sibi magistrum alium providerent, eo quod servire Deo ipse decrevisset.

§ 3. Ac placuit ei, percepta baptismi gratiâ, cum aliis civibus et amicis suis, Deo pariter servientibus, ad Africam et propriam

domum agrosque remeare. Ad quos veniens, et in quibus constitutus ferme triennio, et a se jam alienatis curis secularibus, cum iis qui eidem adhaerebant, Deo vivebat, jejuniis, orationibus, bonisque operibus vacans, in lege Domini meditans die ac nocte. Et de iis quae sibi Deus cogitanti atque oranti intellecta revelabat, et praesentes et absentes sermonibus ac libris docebat. Contigit forte eodem tempore, ut quidam ex iis quos dicunt Agentes in rebus, apud Hipponem regium constitutus, bene Christianus, Deumque timens, comperta ejus bona famâ atque doctrinâ, desideraret atque optaret eum videre, promittens se posse mundi hujus omnes contemnere cupiditates atque illecebras, si aliquando ex ejus ore Dei verbum audire meruisset. Quod cum ad se fideli fuisset relatione delatum, liberare animam cupiens ab hujus vitae periculis, morteque aeterna, ad memoratam ultro atque confestim venit civitatem, et hominem visum allocutus frequentius atque exhortatus est, quantum Deus donabat, ut quod Deo voverat, redderet. Haec se ille facturum de die in diem pollicebatur, nec tamen in ejus tunc hoc implevit praesentia. Sed vacare utique et inane esse non potuit, quod per tale vas mundum, in honorem utile Domino, ad omne opus bonum paratum, in omni loco divina gerebat providentia.

§ 4. Eodem itaque tempore in ecclesia Hipponensi catholica, Valerius sanctus Episcopatum gerebat. Qui cum, flagitante ecclesiastica necessitate, de providendo et ornando presbytero civitatis, Dei plebem alloqueretur, et exhortaretur: jam scientes catholici sancti Augustini propositum et doctrinam, manu injecta, quoniam et idem in populo securus et ignarus, quid futurum esset, adstabat. Solebat autem laicus, ut nobis dicebat, ab eis tantum ecclesiis, quae non haberent Episcopos, suam abstinere praesentiam. Eum ergo tenuerunt, et ut in talibus consuetum est, Episcopo ordinandum intulerunt, omnibus id uno consensu et desiderio fieri perficique petentibus, magnoque studio et clamore flagitantibus, ubertim eo flente: nonnullis quidem lacrymas ejus ut nobis ipse retulit, tunc superbe interpretantibus, et tanquam eum consolantibus ac dicentibus, quia locus presbyterii, licet ipse majore dignus esset, appropinquaret tamen Episcopatui. Cum ille homo Dei, ut nobis retulit, majori consideratione intelligeret et gemeret, quam multa, et quam magna suae vitae pericula de regimine et gubernatione Ecclesiae impendere ac jam hinc provenire spectaret, atque ideo fleret. Et eorum tunc, ut voluerunt, completum est desiderium.

§ 5. Factus ergo presbyter, monasterium intra ecclesiam mox instituit, et cum Dei servis vivere coepit secundum modum et regulam, sub sanctis Apostolis constitutam: Maxime, ut nemo quicquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia, et distribueretur unicuique, prout cuique opus erat:

quod jam ipse prior fecerat, dum de transmarinis ad sua remeasset. Sanctus vero Valerius ordinator ejus, ut erat vir piissimus et Deum timens, exultabat et Deo gratias agebat, suas exauditas a Domino fuisse preces: quas se frequentissime fudisse narrabat: scilicet ut sibi divinitus homo concederetur talis, qui posset verbo Dei et doctrinâ salubri Ecclesiam Dei aedificare: cui rei se, homo naturâ Graecus, minusque Latina linguâ et literis instructus, minus utilem pervidebat. Et eidem presbytero potestatem dedit coram se in ecclesia Evangelium praedicandi, ac frequentissime tractandi, contra usum quidem et consuetudinem Africanarum ecclesiarum. Unde etiam ei nonnulli Episcopi detrahebant. Sed ille vir venerabilis ac providus, in Orientalibus ecclesiis id ex more fieri sciens, utilitati ecclesiae consulens, obtrectatorum non curabat linguas, dummodo factitaretur a presbytero, quod a se Episcopo impleri minime posse cernebat. Unde accensa et ardens, elevata super candelabrum lucerna, omnibus qui in domo erant, lucebat. Et postea currente et volante hujusmodi famâ, bono praecedente exemplo, accepta ab Episcopis potestate, presbyteri nonnulli coram Episcopis, populis tractare coeperunt verbum Dei.

§ 6. Sane tunc in illa Hipponensi urbe * Manichaeorum pestilentia quamplurimos cives et peregrinos infecerat et penetraverat, seducente et decipiente ejusdem haeresis quodam presbytero, nomine Fortunato, ibidem conversante atque morante. Interea Hipponenses cives et peregrini Christiani, tam catholici, quam etiam Donatistae, adeunt Augustinum presbyterum, atque deposcunt, ut illum hominem Manichaeorum presbyterum, quem doctum credebant, videret, et cum eodem de lege tractaret. Quod idem, ut scriptum est, paratus ad responsionem omni poscenti se rationem de fide et spe, quae in Deo est, potensque exhortari in doctrina sana, et contradicentes redarguere, minime renuit: sed utrum etiam hoc Fortunatus fieri vellet, sciscitatus est. At illi confestim ad ipsum Fortunatum id detulerunt, petentes et exhortantes ac flagitantes, quod id minime recusaret. Sane quoniam idem Fortunatus jam apud Carthaginem sanctum noverat Augustinum, adhuc in eodem secum errore constitutum, cum eodem congredi pavitabat. Verumtamen suorum maxime instantiâ coactus ac verecundatus, promisit cominus se esse venturum, certamenque disputandi subiturum. Unde condicto die et loco, convenerunt in unum, concurrentibus quamplurimis viris studiosis turbisque curiosis: et apertis notariorum tabulis, disputatio coepta primo, et secundo finita est die. In qua ille Manichaeus praeceptor, ut gestorum continet fides, nec Catholicam assertionem potuit evacuare, nec Manichaeorum sectam subnixa veritate valuit comprobare: sed deficiens responsione, ultimo collaturum

* *Hippo-Regio*, qua parum distat hodierna *Bona*, in sad. Numidiae provincia quam *Algeriam* appellamus.

se cum suis majoribus ea quae refellere non potuit, prosecutus est, et si sibi forte de his satis minime fecissent, suae animae consulturum: atque ita ab omnibus, apud quos magnus et doctus videbatur, nihil valuisse in suae sectae assertione judicatus est. Qua ille confusione affectus, et sequenti tempore de Hipponensi civitate profectus, ad eamdem amplius non remeavit: Ac sic per memoratum Dei hominem omnium cordibus, vel qui aderant, vel qui absentes, illa, quae gesta sunt, cognoverant, error ille ablatus, catholicaque est intimata ac comperta sincera religio.

§ 7. Et docebat ac praedicabat ille privatim et publice, in domo et in ecclesia salutis verbum cum omni fiducia adversus Africanas haereses, maximeque contra Donatistas, Manichaeos et Pelagianos, libris confectis, ac repetitis sermonibus, ineffabiliter admirantibus Christianis et collaetantibus, et hoc ipsum, ubi poterant, non tacentibus, sed diffamantibus. Sicque, adjuvante Domino, levare in Africa Ecclesia Catholica exorsa est caput, quae multo tempore illis convalescentibus haereticis, praecipueque rebaptizante Donati parte majorem multitudinem Afrorum, seducta et oppressa jacebat. Libros vero ejusdem sive tractatus, mirabili Dei gratiâ procedentes ac profluentes, instructos omni rationis copiâ, atque auctoritate sanctarum scripturarum, ipsi quoque haeretici concurrentes, cum Catholicis ingenti ardore audiebant: et quisquis, ut voluit et potuit, notarios adhibens, etiam ea quae dicebantur, excepta descripsit. Et inde jam per totum Africae corpus praeclara doctrina, odorque suavissimus Christi, diffusa et manifestata est, congaudente, hoc quoque comperto, Ecclesiâ Dei transmarina. Quoniam sicut dum patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: ita etiam cum glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra. Per idem tempus coram Episcopis, hoc illi jubentibus, qui plenarium totius Africae concilium Hippone agebant, de fide et symbolo, presbyter adhuc, Augustinus disputavit.

§ 8. Ille vero beatus senex Valerius, caeteris ex hoc amplius exultans, et Deo gratias agens de concesso sibi speciali beneficio, metuere coepit, ut est humanus animus, ne ab alia ecclesia sacerdos probatus ad Episcopatum quaereretur, et sibi auferretur. Nam et id provenisset, nisi et hoc idem Episcopus cognito, ad locum secretum eum transire curasset, occultatumque a quaerentibus minime inveniri fecisset. Unde amplius formidans idem venerabilis senex, et sciens se corpore et aetate infirmissimum, egit secretis literis apud Primatem Episcopum sedis Carthaginensis, allegans imbecillitatem corporis sui, aetatisque gravitatem, et obsecrans, ut Hipponensi Ecclesiae ordinaretur Episcopus, qui suae cathedrae non jam succederet, sed consacerdos accederet Augustinus. Quae igitur beatus Valerius optavit et rogavit, satagens rescripto impetravit. Post quam petitionem ad visitandum

adveniente ad Ecclesiam Hipponensem tunc Primate Numidiae Megalio Calamensi Episcopo, Valerius Antistes Episcopis, qui forte tunc aderant, et Clericis omnibus Hipponensibus et universae plebi inopinatam cunctis suam insinuat tunc voluntatem: omnibusque audientibus et gratulantibus, atque id fieri perficique ingenti desiderio clamantibus, Episcopatum suscipere contra morem Ecclesiae, suo vivente Episcopo, presbyter Augustinus recusabat. Dumque id fieri solere ab omnibus suaderetur, atque id ignaro transmarinis et Africanis Ecclesiae exemplis probaretur, compulsus atque coactus succubuit, et Episcopatus curam, et majoris loci ordinationem suscepit. Quod in seipso postea fieri non debuisse, ut vivo suo Episcopo ordinaretur, et dixit et scripsit, propter concilii universalis vètitum, quod jam ordinatus didicit: nec, quod sibi factum esse doluit, aliis fieri voluit. Unde etiam satègit, ut conciliis constitueretur Episcoporum, ab ordinatoribus deberi ordinandis vel ordinatis, omnium statuta sacerdotum in notitiam esse deferenda.

§ 9. Atque ita factum est, ut Episcopatu suscepto, multo instantius ac ferventius majore auctoritate, non adhuc in una tantum regione, sed ubicumque rogatus venisset, verbum salutis aeternae alacriter ac suaviter, pullulante atque crescente Domini Ecclesiâ, praedicaret, paratus semper poscentibus reddere rationem de fide et spe, quae in Deum est. Et ejus dicta atque excepta, maxime Donatistae in eadem Hipponensi vel vicina manentes civitate, ad suos Episcopos deferebant. Quae cum audissent, et econtra forte aliquid dicerent, aut a suis refellebatur, aut eadem res ad sanctum Augustinum deferebatur: eaque comperta, patienter ac leniter, ut scriptum est, cum timore et tremore salutem omnium operabatur: Ostendens, quod nihil illi refellere voluerint ac valuerint, quamque verum manifestumque sit, quod Ecclesiae Dei fides tenet et docet. Et haec diebus ac noctibus ab eodem jugiter agebantur. Nam et epistolas privatas ad quoscumque ejusdem erroris Episcopos, et eminentes scilicet laicos dedit, ratione reddita admonens atque exhortans, ut vel ab illa se pravitate corrigerent, vel certe ad disputationes venirent. Illi vero causâ diffidentiae nihil unquam rescribere voluerunt: sed irati furiosa loquebantur, atque seductorem deceptoremque animarum Augustinum esse, et privatim et publice conclamabant, et velut lupum occidendum esse, in defensionem gregis scilicet sui, dicebant et tractabant, omniaque peccata a Deo indubitanter esse credendum posse dimitti iis qui hoc facere ac perficere potuissent, nec Deum timentes, nec homines erubescentes. Et ut eorum causae diffidentia cunctis innotesceret, elaboravit: et publicis gestis conventi, non sunt ausi conferre.

§ 10. Habebant etiam iidem Donatistae per suas pene omnes ecclesias inauditum hominum genus, perversum ac violentum,

velut sub professione continentium ambulantes, qui Circumcelliones (a) dicebantur. Et erant ingenti numero et turbâ per omnes fere Africanas regiones constituti. Qui malis imbuti doctoribus, audaciâ superba et temeritate illicita, nec suis, nec alienis aliquando parcebant, contra jus fasque in causis interdicentes hominibus: et nisi obedissent, damnis gravissimis et caedibus afficiebant, armati diversis telis, bacchantes per agros villasque usque ad sanguinis effusionem accedere non metuentes. Sed dum verbum Dei sedulo praedicaretur, et cum iis qui oderunt pacem, pacis ratio haberetur, illi pacem loquentem debellabant gratis. Cumque adversus eorum dogma veritas innotesceret, qui volebant et poterant, sese inde vel eripiebant, vel subducebant, et paci atque unitati Ecclesiae cum suis, quibus poterant, cohaerebant. Unde illi sui erroris congregationem minui videntes, atque augmentis Ecclesiae invidentes, accensi exardescebant irâ gravissima, et intolerabiles persecutiones unitati Ecclesiae compacti faciebant: ipsisque sacerdotibus catholicis et ministris aggressiones diurnas atque nocturnas, direptionesque rerum omnium vi inferebant. Nam et multos Dei servos caedibus debilitaverunt: aliquibus etiam calcem cum aceto in oculos miserunt, aliosque occiderunt. Unde etiam suis, iidem Donatistae rebaptizatores in odium veniebant.

§ 11. Proficiente vero doctrinâ divina, sub sancto et cum sancto Augustino in monasterio Deo servientes, Ecclesiae Hipponensi clerici ordinari coeperunt. Ac deinde innotescente et clarescente de die in diem Ecclesiae catholicae praedicationis veritate, sanctorumque servorum Dei proposito continentiae et paupertate profunda, ex monasterio, quod per illum venerabilem virum et esse et crescere coeperat, magno desiderio poscere atque accipere Episcopos et clericos pax Ecclesiae atque unitas et coepit primo, et postea consecuta est. Nam ferme decem, quos ipse novi, sanctos ac venerabiles viros, continentes et doctissimos, beatus Augustinus diversis ecclesiis, nonnullis quoque eminentioribus, rogatus dedit. Similiterque et ipsi ex illorum sanctorum proposito venientes, Domini ecclesiis propagatis, et monasteria instituerunt, et studio crescente aedificationis verbi Dei, caeteris ecclesiis promotos fratres ad suscipiendum sacerdotium praestiterunt. Unde per multos et in multis salubris fidei, spei et charitatis Ecclesiae innotescente doctrinâ, non solum per omnes Africanas partes, verumetiam in transmarinis et per libros editos, atque in Graecum sermonem translatos, ab illo uno homine, et per illum multis, favente Deo, multa innotescere meruerunt. Atque hinc, ut scriptum est, peccator videns irascebatur, dentibus suis frendebat et tabescebat: servi autem Christi, ut dictum est, cum

(a) Donatistarum secta, sic a vagando appellati; hi sua tantum in communione Ecclesiam contineri jactabant, irritumque autumabant baptismum ab improbis collatum.

iis, qui oderunt pacem, erant pacifici, et cum loquerentur, debellabantur gratis ab eis.

12. Aliquoties vero etiam vias armati iidem Circumcelliones contra famulum Dei Augustinum obsederunt, dum forte iret rogatus ad visitandas instruendasque et exhortandas catholicas plebes: quod ipse frequentissime faciebat. Et aliquando contigit, ut illi succenturiati hactenus perderent captionem: evenit quidem Dei providentiâ, sed ductoris hominis errore, ut per aliam viam cum suis comitibus sacerdos quo tendebat, venisset, atque per hunc, quem postea cognovit, errorem, manus impias evasisset. Et cum in omnibus liberatori Deo gratias egisset, illi omnino suo more nec laicis nec clericis pepercerunt, sicut publica testantur gesta. Interea silendum non est, quod ad laudem Dei per illius tam egregii in ecclesia viri studium, domusque Dei zelum, adversus praedictos rebaptizatores Donatistas gestum et perfectum est. Cum forte unus, ex iis quos de suo monasterio et clero Episcopus ecclesiae propagaverat, ad suam curam pertinentem Calamensis ecclesiae dioecesim visitaret, ut quae didicerat pro pace Ecclesiae, contra illam haeresim praedicaret: factum est, ut in medio itinere, cum eorum insidias incurrisset, aegre cum omnibus se comitantibus evaserit, injuriam tamen, ablatis per vim jumentis aliisque rebus, gravissime affectus. De qua re, ne pacis ecclesiae amplius impediretur profectus, defensor ecclesiae inter leges non siluit.

§ **13**. Et praeceptus est Crispinus, qui iisdem Donatistis in Calamensi civitate et regione Episcopus fuit, praedicator scilicet falsus, et multi temporis doctor, ad mulctam teneri aurariam, publicis legibus contra haereticos constitutam. Qui resultans legibus, cum praesentatus apud Proconsulem se negaret haereticum, oborta est necessitas, ut illi, recedente Ecclesiae defensore, a catholico Episcopo resisteretur, et convinceretur, eum esse, quod se fuisse negaverat: Quoniam si a Catholico dissimularetur, forte Catholicus Episcopus, qui erat haereticus, crederetur, illo se, quod erat, negante, atque ita ex hac desidia infirmis scandalum nasceretur. Et tunc memorabili Augustino antistite omnimodis instante, ad controversiam ambo ipsi Calamenses Episcopi, Catholicus scilicet et haereticus, venerunt, et de ipsa diversa communione tertio conflictu secum egerunt, magna populorum Christianorum multitudine causae exitum, et apud Carthaginem, et per totam Africam expectante: atque ille Crispinus proconsulari et libellari sententiâ est pronunciatus haereticus: Proque illo apud cognitorem catholicus Episcopus intercessit, ne auraria multa exigeretur, et ei beneficium est impetratum. Unde cum ingratus ad piissimum principem provocasset, ab Imperatore est responsum et consequenter praeceptum, nullo prorsus loco haereticos Donatistas esse debere, et eos ad vim legum omnium,

§ 13. Jamvero cum servi Dei corpus ad sacram aedem sancti Pantaleonis afferretur, quadriennis puer, En Sanctus inclamavit, ore lactenti, en sanctus advenit. Magnus deinde concursus totius ferme Urbis ad funus illius celebrandum, praesertim post miracula, quae complura statim patrari per invocationem servi Dei coepta sunt. Quae cum ad aures felicis recordationis Innocentii Papae X pervenissent, tum ipsius, tum Cardinalis in Urbe, ejusque districtu vicarii nomine, religiosis ipsius filiis, qui spectatores ac testes extiterant, demandata cura est, ut ea fideliter, atque accurate perscriberentur, ad eorum deinde, quorum interest, examen debitum revocanda. Quum autem novis in dies miraculis servi Dei sanctitas coruscaret, ejusque fama increbresceret, Cardinalis primum in Urbe vicarii, apostolica deinde auctoritate coeptum est agi de virtutum illius excellentia. Quae quidem cum in congregatione S. R. E. Cardinalium sacris ritibus praeposita, communi patrum judicio ad heroicum gradum pertigisse constaret, sanctae memoriae Benedictus XIII eorumdem judicium decreto suo confirmavit die octava Septembris MDCCXXVIII. In miracula deinde auctoritate apostolica per tres Episcopos inquisitum, iisque rite in acta relatis, ac duobus ex illis patrum suffragio dignis probatu compertis, ejusdem memoriae Bened. XIV, consulto multis precibus Deo, Patrum judicium, accepta divinitus auctoritate, ratum habuit, atque approbavit die Maji decima anni MDCCXLVIII.

§ 14. Ac primum quidem miraculum patratum est in Margarita Tanteri virgine Florentina, quae decenni aneurismate in ultimum vitae discrimen adducta, post imploratam Josephi opem, puncto temporis integram valetudinem recuperavit. Miraculum alterum conspectum est in Christina Ceccherina virgine ex eadem itidem civitate moniali, inter eas quae Cappuccinae vocantur. Haec enim per septennium variis simul morbis implicita, ut immobilis jam citra spem ullam decumberet, opitulante Josepho, perfecte atque integre, divinitus repente convaluit. Quum igitur de Josephi virtutum heroica excellentia, et perspicua miraculorum nota satis abundeque constaret, laudatus, Benedictus XIV nihil amplius cunctandum ratus, die septima Augusti anni ejusdem MDCCXLVIII datis apostolicis literis Josephum beatorum fastis adscripsit.

§ 15. Sed novis subinde coelestibus signis, Servi sui sanctitatem Deo declarante, ut reliqui summi honores Josepho decerni possent, auctoritate apostolica de recentioribus, quae ferebantur per eumdem patrata miracula, quaestio de more instituta est; qua feliciter expleta, duo potissimum prae caeteris patrum sacrorum Rituum Congregationi praepositorum calculo probatu digna sunt habita. Ac primum quidem editum est in Maria Constantia Caminati Genuensi virgine, moniali in monasterio ordinis sanctae Clarae extra maenia civitatis Tuderti. Phtisim illa jamdudum paternam

in domo contraxerat, quam aliquamdiu dissimulatam celare amplius non potuit. Per undecim ipsos annos, assidua febris deteriora in diem symptomata tertium morbi illius gradum clare indicantia; Scirrhus in jecore duro extrinsecus, et late fuse tumore se pandens, aliaque exinde subnascentia morborum genera eo jam aegram adduxerant, ut pelle dumtaxat atque ossibus, nulla praeterea corporis parte constare videretur. Itaque non semel extremo sacramentorum subsidio munita, nihil jam aliud opperiri erat, quam ut e consumpto corpore anima demigraret. Sed desperatam humanitus valetudinem pia monialis per beatum Josephum divinitus est consecuta. Quum enim brevi, quam morbus in lectulo sineret, novemdiali prece illius se patrocinio commendasset, die ipsa, quae nona et postrema erat institutae precationis, placide consopita, et somno (quod numquam antea contigerat) diu producto, morbi vim omnem discussam sensit. Eodem tempore color vultui, vires corpori redditae, quodque magis utique mirandum fuit, caro non modo restituta, sed ea visa est addita, quae fortasse numquam extiterat. Neque vero integra tantum fuit valetudo, sed etiam perpetua.

§ 16. Altera superans naturae vim sanatio contigit Vincentiae Buada Valentinae. Haec enim tres vel quatuor annos nata, ex gravi lapsu (dum per ludum ab imprudenti quopiam jactatur in aëra et excipitur), luxatis aliquot spinalis medullae vertebris, gravibus primum morbis, perfecta dein comprehensa fuit paralysi, ita quidem ut crura ob interclusos succi vitalis meatus, arida jam ac pene lignea motum et sensum omnem amisissent. Conversa igitur puella ad coelestem opem, quandoquidem in humanis remediis nulla jam reliqua spes erat, novemdiali obsequio beati Josephi auxilium implorat. Eo peracto, nondum tamen compos voti facta erat: sed patre admonente, brevi adhuc fusa prece, ea ipsa die, momento temporis motum, sensum, et quod mirandum est magis, carnem recuperavit *.....

* Quapropter anno a servi Dei obitu centesimo decimo nono, eum solemniter Apostolica Sedes Sanctis accensuit.

S. AUGUSTINI HIPPON. EPISC.

ET PRAESTANTISSIMI ECCLESIAE DOCTORIS

VITA

EDITA A S. POSSIDIO EJUS DISCIPULO, DEIN CALAMENSI ANTIST.

Migr. anno 430 — Nat. Afer.

PROLOGUS. Inspirante rerum omnium factore et gubernatore Deo, mei memor propositi, quo per gratiam Salvatoris, omnipotenti ac divinae Trinitati per fidem servire decrevi, et antea in vita laicorum et nunc in officio Episcoporum: studens ex qualicumque accepto ingenio et sermone aedificationi prodesse sanctae ac verae Christi Domini catholicae Ecclesiae, de vita ac moribus sacerdotis optimi Augustini, quae in eodem vidi, ab eodemque audivi, minime reticere debeo. Id enim etiam ante nos factitatum fuisse a religiosissimis sanctae matris Ecclesiae catholicae viris, legimus et comperimus: qui divino afflati Spiritu, sermone proprio *atque* stylo, et auribus et oculis scire volentium, dicendo et *scribendo*, similia studiosorum notitiae intulerunt, quales quantique viri sancti ex communi Domini gratia in rebus humanis et vivere, et usque in finem obitus perseverare meruerunt. Idcirco ipse quoque... de praedicti venerabilis exortu viri et procursu et debito fine, quae per eum didici et expertus sum, quamplurimis annis ejus inhaerens charitati, ut Dominus donaverit, explicandum suscepi. Verum,... non attingam ea omnia insinuare, quae idem beatissimus Augustinus in suis Confessionum libris de semetipso, qualis ante perceptam gratiam fuerit, qualisque jam sumptâ viveret, designavit. Hoc enim facere voluit, ut ait Apostolus: ne de se quisquam hominum supra quam se esse noverat, aut de se auditum fuisset, crederet vel putaret, humilitatis sanctae more utens, et jam nullum fallens: sed laudem non suam, sed sui Domini, de propria liberatione ac munere quaerens, ex iis videlicet, quae jam perceperat, et fraternas preces poscens de iis quae accipere cupiebat. Sacramentum igitur Regis, quod Angelica auctoritate prolatum est, bonum est abscondere: opera autem Domini revelare et confiteri, honorificum est.

§ 1. Igitur beatissimus Augustinus ex provincia Africana (a)

(a) Numidia ad Mediterraneum, nunc ditio *Algerina*. Thagasta autem urbs (quae et *Tagaste* ac *Tagasta* scribitur), arabico vernaculo est hod. *Tajelt*. Mendose S. Jacobus a Varagine Augustinum dicit civitate Carthaginiensi ortum.

civitate Thagastensi, de numero curialium, parentibus honestis et Christianis progenitus erat, alitusque ac nutritus eorum curâ ac diligentiâ impensisque, secularibus literis eruditus apprime, omnibus videlicet disciplinis imbutus, quas liberales vocant. Nam et Grammaticam prius in sua civitate, et Rhetoricam in Africae capite Carthagine postea docuit. Consequenti etiam tempore trans mare in urbe Roma, et apud Mediolanum, ubi tunc temporis Imperatoris Valentiniani minoris comitatus fuerat constitutus. In qua urbe tunc Episcopatum administrabat, acceptissimus Deo, et in optimis viris praeclarissimus sacerdos eximius Ambrosius. Hujus interea verbi Dei praedicatoris frequentissimis in ecclesia disputationibus adstans in populo, intendebat suspensus atque affixus. Verum aliquando Manichaeorum apud Carthaginem adolescens fuerat errore seductus: et ideo caeteris suspensior aderat, ne quid vel pro ipsa, vel contra ipsam haeresim diceretur. Sed provenit Dei liberatoris clementia, sui sacerdotis Ambrosii cor pertractantis, ut contra illum errorem incidentes legis solverentur quaestiones, atque ita edoctus sensim atque paulatim, haeresis illa miseratione divina ejus ex animo pulsa est. Protinusque ipse in fide catholica confirmatus est, proficiendi in religione eidem amoris ardor tantus innatus est, ut propinquantibus diebus sanctis Paschae salutis aquam perciperet. Et factum est, divina praestante opitulatione, ut per illum talem ac tantum antistitem Ambrosium, et doctrinam salutarem Ecclesiae catholicae, et divina Augustinus perciperet sacramenta.

§ 2. Moxque ex intimis cordis medullis ad Deum conversus, spem omnem, quam habebat in seculo, dereliquit, jam non uxorem, non filios carnis, non divitias, non honores seculi quaerens: sed soli Deo cum suis servire statuit, in illo et ex illo pusillo grege esse studens, quem Dominus alloquitur, dicens: *Nolite timere pusillus grex: quoniam complacuit Patri vestro dare vobis regnum: Vendite quae possidetis, et date eleemosynam: Facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in coelis*. Et illud, quod iterum dicit Dominus, idem vir sanctus facere cupiens: *Si vis perfectus esse vende omnia quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in coelis, et veni, sequere me:* Et super fidei fundamentum aedificare desiderans, non ligna, foenum, stipulam, sed aurum, argentum et lapides pretiosos. Et erat tunc annis major triginta, sola superstite matre, nomine Monica, sibique adhaerente, et de suscepto ejus proposito serviendi Deo, amplius quam de carnis nepotibus, exultante. Nam ejus pater, Patritius dictus, antea defunctus erat. Renunciavit etiam scholasticis, quos Rhetoricem docebat, ut sibi magistrum alium providerent, eo quod servire Deo ipse decrevisset.

§ 3. Ac placuit ei, percepta baptismi gratiâ, cum aliis civibus et amicis suis, Deo pariter servientibus, ad Africam et propriam

domum agrosque remeare. Ad quos veniens, et in quibus constitutus ferme triennio, et a se jam alienatis curis secularibus, cum iis qui eidem adhaerebant, Deo vivebat, jejuniis, orationibus, bonisque operibus vacans, in lege Domini meditans die ac nocte. Et de iis quae sibi Deus cogitanti atque oranti intellecta revelabat, et praesentes et absentes sermonibus ac libris docebat. Contigit forte eodem tempore, ut quidam ex iis quos dicunt Agentes in rebus, apud Hippònem regium constitutus, bene Christianus, Deumque timens, comperta ejus bona famâ atque doctrinâ, desideraret atque optaret eum videre, promittens se posse mundi hujus omnes contemnere cupiditates atque illecebras, si aliquando ex ejus ore Dei verbum audire meruisset. Quod cum ad se fideli fuisset relatione delatum, liberare animam cupiens ab hujus vitae periculis, morteque aeterna, ad memoratam ultro atque confestim venit civitatem, et hominem visum allocutus frequentius atque exhortatus est, quantum Deus donabat, ut quod Deo voverat, redderet. Haec se ille facturum de die in diem pollicebatur, nec tamen in ejus tunc hoc implevit praesentia. Sed vacare utique et inane esse non potuit, quod per tale vas mundum, in honorem utile Domino, ad omne opus bonum paratum, in omni loco divina gerebat providentia.

§ 4. Eodem itaque tempore in ecclesia Hipponensi catholica, Valerius sanctus Episcopatum gerebat. Qui cum, flagitante ecclesiastica necessitate, de providendo et ornando presbytero civitatis, Dei plebem alloqueretur, et exhortaretur: jam scientes catholici sancti Augustini propositum et doctrinam, manu injecta, quoniam et idem in populo securus et ignarus, quid futurum esset, adstabat. Solebat autem laicus, ut nobis dicebat, ab eis tantum ecclesiis, quae non haberent Episcopos, suam abstinere praesentiam. Eum ergo tenuerunt, et ut in talibus consuetum est, Episcopo ordinandum intulerunt, omnibus id uno consensu et desiderio fieri perficique petentibus, magnoque studio et clamore flagitantibus, ubertim eo flente: nonnullis quidem lacrymas ejus ut nobis ipse retulit, tunc superbe interpretantibus, et tanquam eum consolantibus ac dicentibus, quia locus presbyterii, licet ipse majore dignus esset, appropinquaret tamen Episcopatui. Cum ille homo Dei, ut nobis retulit, majori consideratione intelligeret et gemeret, quam multa, et quam magna suae vitae pericula de regimine et gubernatione Ecclesiae impendere ac jam hinc provenire spectaret, atque ideo fleret. Et eorum tunc, ut voluerunt, completum est desiderium.

§ 5. Factus ergo presbyter, monasterium intra ecclesiam mox instituit, et cum Dei servis vivere coepit secundum modum et regulam, sub sanctis Apostolis constitutam: Maxime, ut nemo quicquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia, et distribueretur unicuique, prout cuique opus erat:

quod jam ipse prior fecerat, dum de transmarinis ad sua remeasset. Sanctus vero Valerius ordinator ejus, ut erat vir piissimus et Deum timens, exultabat et Deo gratias agebat, suas exauditas a Domino fuisse preces: quas se frequentissime fudisse narrabat: scilicet ut sibi divinitus homo concederetur talis, qui posset verbo Dei et doctrinâ salubri Ecclesiam Dei aedificare: cui rei se, homo naturâ Graecus, minusque Latina linguâ et literis instructus, minus utilem pervidebat. Et eidem presbytero potestatem dedit coram se in ecclesia Evangelium praedicandi, ac frequentissime tractandi, contra usum quidem et consuetudinem Africanarum ecclesiarum. Unde etiam ei nonnulli Episcopi detrahebant. Sed ille vir venerabilis ac providus, in Orientalibus ecclesiis id ex more fieri sciens, utilitati ecclesiae consulens, obtrectatorum non curabat linguas, dummodo factitaretur a presbytero, quod a se Episcopo impleri minime posse cernebat. Unde accensa et ardens, elevata super candelabrum lucerna, omnibus qui in domo erant, lucebat. Et postea currente et volante hujusmodi famâ, bono praecedente exemplo, accepta ab Episcopis potestate, presbyteri nonnulli coram Episcopis, populis tractare coeperunt verbum Dei.

§ 6. Sane tunc in illa Hipponensi urbe * Manichaeorum pestilentia quamplurimos cives et peregrinos infecerat et penetraverat, seducente et decipiente ejusdem haeresis quodam presbytero, nomine Fortunato, ibidem conversante atque morante. Interea Hipponenses cives et peregrini Christiani, tam catholici, quam etiam Donatistae, adeunt Augustinum presbyterum, atque deposcunt, ut illum hominem Manichaeorum presbyterum, quem doctum credebant, videret, et cum eodem de lege tractaret. Quod idem, ut scriptum est, paratus ad responsionem omni poscenti se rationem de fide et spe, quae in Deo est, potensque exhortari in doctrina sana, et contradicentes redarguere, minime renuit: sed utrum etiam hoc Fortunatus fieri vellet, sciscitatus est. At illi confestim ad ipsum Fortunatum id detulerunt, petentes et exhortantes ac flagitantes, quod id minime recusaret. Sane quoniam idem Fortunatus jam apud Carthaginem sanctum noverat Augustinum, adhuc in eodem secum errore constitutum, cum eodem congredi pavitabat. Verumtamen suorum maxime instantiâ coactus ac verecundatus, promisit cominus se esse venturum, certamenque disputandi subiturum. Unde condicto die et loco, convenerunt in unum, concurrentibus quamplurimis viris studiosis turbisque curiosis: et apertis notariorum tabulis, disputatio coepta primo, et secundo finita est die. In qua ille Manichaeus praeceptor, ut gestorum continet fides, nec Catholicam assertionem potuit evacuare, nec Manichaeorum sectam subnixa veritate valuit comprobare: sed deficiens responsione, ultimo collaturum

* *Hippo-Regio*, quae parum distat hodierna *Bona*, in sed. Numidiae provincia quam *Algeriam* appellamus.

se cum suis majoribus ea quae refellere non potuit, prosecutus est, et si sibi forte de his satis minime fecissent, suae animae consulturum: atque ita ab omnibus, apud quos magnus et doctus videbatur, nihil valuisse in suae sectae assertione judicatus est. Qua ille confusione affectus, et sequenti tempore de Hipponensi civitate profectus, ad eamdem amplius non remeavit: Ac sic per memoratum Dei hominem omnium cordibus, vel qui aderant, vel qui absentes, illa, quae gesta sunt, cognoverant, error ille ablatus, catholicaque est intimata ac comperta sincera religio.

§ 7. Et docebat ac praedicabat ille privatim et publice, in domo et in ecclesia salutis verbum cum omni fiducia adversus Africanas haereses, maximeque contra Donatistas, Manichaeos et Pelagianos, libris confectis, ac repetitis sermonibus, ineffabiliter admirantibus Christianis et collaetantibus, et hoc ipsum, ubi poterant, non tacentibus, sed diffamantibus. Sicque, adjuvante Domino, levare in Africa Ecclesia Catholica exorsa est caput, quae multo tempore illis convalescentibus haereticis, praecipueque rebaptizante Donati parte majorem multitudinem Afrorum, seducta et oppressa jacebat. Libros vero ejusdem sive tractatus, mirabili Dei gratiâ procedentes ac profluentes, instructos omni rationis copiâ, atque auctoritate sanctarum scripturarum, ipsi quoque haeretici concurrentes, cum Catholicis ingenti ardore audiebant: et quisquis, ut voluit et potuit, notarios adhibens, etiam ea quae dicebantur, excepta descripsit. Et inde jam per totum Africae corpus praeclara doctrina, odorque suavissimus Christi, diffusa et manifestata est, congaudente, hoc quoque comperto, Ecclesia Dei transmarina. Quoniam sicut dum patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: ita etiam cum glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra. Per idem tempus coram Episcopis, hoc illi jubentibus, qui plenarium totius Africae concilium Hippone agebant, de fide et symbolo, presbyter adhuc, Augustinus disputavit.

§ 8. Ille vero beatus senex Valerius, caeteris ex hoc amplius exultans, et Deo gratias agens de concesso sibi speciali beneficio, metuere coepit, ut est humanus animus, ne ab alia ecclesia sacerdos probatus ad Episcopatum quaereretur, et sibi auferretur. Nam et id provenisset, nisi et hoc idem Episcopus cognito, ad locum secretum eum transire curasset, occultatumque a quaerentibus minime inveniri fecisset. Unde amplius formidans idem venerabilis senex, et sciens se corpore et aetate infirmissimum, egit secretis literis apud Primatem Episcopum sedis Carthaginensis, allegans imbecillitatem corporis sui, aetatisque gravitatem, et obsecrans, ut Hipponensi Ecclesiae ordinaretur Episcopus, qui suae cathedrae non jam succederet, sed consacerdos accederet Augustinus. Quae igitur beatus Valerius optavit et rogavit, satagens rescripto impetravit. Post quam petitionem ad visitandum

adveniente ad Ecclesiam Hipponensem tunc Primate Numidiae Megalio Calamensi Episcopo, Valerius Antistes Episcopis, qui forte tunc aderant, et Clericis omnibus Hipponensibus et universae plebi inopinatam cunctis suam insinuat tunc voluntatem: omnibusque audientibus et gratulantibus, atque id fieri perficique ingenti desiderio clamantibus, Episcopatum suscipere contra morem Ecclesiae, suo vivente Episcopo, presbyter Augustinus recusabat. Dumque id fieri solere ab omnibus suaderetur, atque id ignaro transmarinis et Africanis Ecclesiae exemplis probaretur, compulsus atque coactus succubuit, et Episcopatus curam, et majoris loci ordinationem suscepit. Quod in seipso postea fieri non debuisse, ut vivo suo Episcopo ordinaretur, et dixit et scripsit, propter concilii universalis vètitum, quod jam ordinatus didicit: nec, quod sibi factum esse doluit, aliis fieri voluit. Unde etiam satègit, ut conciliis constitueretur Episcoporum, ab ordinatoribus deberi ordinandis vel ordinatis, omnium statuta sacerdotum in notitiam esse deferenda.

§ **9**. Atque ita factum est, ut Episcopatu suscepto, multo instantius ac ferventius majore auctoritate, non adhuc in una tantum regione, sed ubicumque rogatus venisset, verbum salutis aeternae alacriter ac suaviter, pullulante atque crescente Domini Ecclesiâ, praedicaret, paratus semper poscentibus reddere rationem de fide et spe, quae in Deum est. Et ejus dicta atque excepta, maxime Donatistae in eadem Hipponensi vel vicina manentes civitate, ad suos Episcopos deferebant. Quae cum audissent, et econtra forte aliquid dicerent, aut a suis refellebatur, aut eadem res ad sanctum Augustinum deferebatur: eaque comperta, patienter ac leniter, ut scriptum est, cum timore et tremore salutem omnium operabatur: Ostendens, quod nihil illi refellere voluerint ac valuerint, quamque verum manifestumque sit, quod Ecclesiae Dei fides tenet et docet. Et haec diebus ac noctibus ab eodem jugiter agebantur. Nam et epistolas privatas ad quoscumque ejusdem erroris Episcopos, et eminentes scilicet laicos dedit, ratione reddita admonens atque exhortans, ut vel ab illa se pravitate corrigerent, vel certe ad disputationes venirent. Illi vero causâ diffidentiae nihil unquam rescribere voluerunt: sed irati furiosa loquebantur, atque seductorem deceptoremque animarum Augustinum esse, et privatim et publice conclamabant, et velut lupum occidendum esse, in defensionem gregis scilicet sui, dicebant et tractabant, omniaque peccata a Deo indubitanter esse credendum posse dimitti iis qui hoc facere ac perficere potuissent, nec Deum timentes, nec homines erubescentes. Et ut eorum causae diffidentia cunctis innotesceret, elaboravit: et publicis gestis conventi, non sunt ausi conferre.

§ **10**. Habebant etiam iidem Donatistae per suas pene omnes ecclesias inauditum hominum genus, perversum ac violentum,

velut sub professione continentium ambulantes, qui Circumcelliones (a) dicebantur. Et erant ingenti numero et turbâ per omnes fere Africanas regiones constituti. Qui malis imbuti doctoribus, audaciâ superba et temeritate illicita, nec suis, nec alienis aliquando parcebant, contra jus fasque in causis interdicentes hominibus: et nisi obedissent, damnis gravissimis et caedibus afficiebant, armati diversis telis, bacchantes per agros villasque usque ad sanguinis effusionem accedere non metuentes. Sed dum verbum Dei sedulo praedicaretur, et cum iis qui oderunt pacem, pacis ratio haberetur, illi pacem loquentem debellabant gratis. Cumque adversus eorum dogma veritas innotesceret, qui volebant et poterant, sese inde vel eripiebant, vel subducebant, et paci atque unitati Ecclesiae cum suis, quibus poterant, cohaerebant. Unde illi sui erroris congregationem minui videntes, atque augmentis Ecclesiae invidentes, accensi exardescebant irâ gravissima, et intolerabiles persecutiones unitati Ecclesiae compacti faciebant: ipsisque sacerdotibus catholicis et ministris aggressiones diurnas atque nocturnas, direptionesque rerum omnium vi inferebant. Nam et multos Dei servos caedibus debilitaverunt: aliquibus etiam calcem cum aceto in oculos miserunt, aliosque occiderunt. Unde etiam suis, iidem Donatistae rebaptizatores in odium veniebant.

§ 11. Proficiente vero doctrinâ divina, sub sancto et cum sancto Augustino in monasterio Deo servientes, Ecclesiae Hipponensi clerici ordinari coeperunt. Ac deinde innotescente et clarescente de die in diem Ecclesiae catholicae praedicationis veritate, sanctorumque servorum Dei proposito continentiae et paupertate profunda, ex monasterio, quod per illum venerabilem virum et esse et crescere coeperat, magno desiderio poscere atque accipere Episcopos et clericos pax Ecclesiae atque unitas et coepit primo, et postea consecuta est. Nam ferme decem, quos ipse novi, sanctos ac venerabiles viros, continentes et doctissimos, beatus Augustinus diversis ecclesiis, nonnullis quoque eminentioribus, rogatus dedit. Similiterque et ipsi ex illorum sanctorum proposito venientes, Domini ecclesiis propagatis, et monasteria instituerunt, et studio crescente aedificationis verbi Dei, caeteris ecclesiis promotos fratres ad suscipiendum sacerdotium praestiterunt. Unde per multos et in multis salubris fidei, spei et charitatis Ecclesiae innotescente doctrinâ, non solum per omnes Africanas partes, verumetiam in transmarinis et per libros editos, atque in Graecum sermonem translatos, ab illo uno homine, et per illum multis, favente Deo, multa innotescere meruerunt. Atque hinc, ut scriptum est, peccator videns irascebatur, dentibus suis frendebat et tabescebat: servi autem Christi, ut dictum est, cum

(a) Donatistarum secta, sic a vagando appellati; hi sua tantum in communione Ecclesiam contineri jactabant, irritumque autumabant baptismum ab improbis collatum.

iis, qui oderunt pacem, erant pacifici, et cum loquerentur, debellabantur gratis ab eis.

12. Aliquoties vero etiam vias armati iidem Circumcelliones contra famulum Dei Augustinum obsederunt, dum forte iret rogatus ad visitandas instruendasque et exhortandas catholicas plebes: quod ipse frequentissime faciebat. Et aliquando contigit, ut illi succenturiati hactenus perderent captionem: evenit quidem Dei providentiâ, sed ductoris hominis errore, ut per aliam viam cum suis comitibus sacerdos quo tendebat, venisset, atque per hunc, quem postea cognovit, errorem, manus impias evasisset. Et cum in omnibus liberatori Deo gratias egisset, illi omnino suo more nec laicis nec clericis pepercerunt, sicut publica testantur gesta. Interea silendum non est, quod ad laudem Dei per illius tam egregii in ecclesia viri studium, domusque Dei zelum, adversus praedictos rebaptizatores Donatistas gestum et perfectum est. Cum forte unus, ex iis quos de suo monasterio et clero Episcopus ecclesiae propagaverat, ad suam curam pertinentem Calamensis ecclesiae dioecesim visitaret, ut quae didicerat pro pace Ecclesiae, contra illam haeresim praedicaret: factum est, ut in medio itinere, cum eorum insidias incurrisset, aegre cum omnibus se comitantibus evaserit, injuriam tamen, ablatis per vim jumentis aliisque rebus, gravissime affectus. De qua re, ne pacis ecclesiae amplius impediretur profectus, defensor ecclesiae inter leges non siluit.

§ **13**. Et praeceptus est Crispinus, qui iisdem Donatistis in Calamensi civitate et regione Episcopus fuit, praedicator scilicet falsus, et multi temporis doctor, ad mulctam teneri aurariam, publicis legibus contra haereticos constitutam. Qui resultans legibus, cum praesentatus apud Proconsulem se negaret haereticum, oborta est necessitas, ut illi, recedente Ecclesiae defensore, a catholico Episcopo resisteretur, et convinceretur, eum esse, quod se fuisse negaverat: Quoniam si a Catholico dissimularetur, forte Catholicus Episcopus, qui erat haereticus, crederetur, illo se, quod erat, negante, atque ita ex hac desidia infirmis scandalum nasceretur. Et tunc memorabili Augustino antistite omnimodis instante, ad controversiam ambo ipsi Calamenses Episcopi, Catholicus scilicet et haereticus, venerunt, et de ipsa diversa communione tertio conflictu secum egerunt, magna populorum Christianorum multitudine causae exitum, et apud Carthaginem, et per totam Africam expectante: atque ille Crispinus proconsulari et libellari sententiâ est pronunciatus haereticus: Proque illo apud cognitorem catholicus Episcopus intercessit, ne auraria multa exigeretur, et ei beneficium est impetratum. Unde cum ingratus ad piissimum principem provocasset, ab Imperatore est responsum et consequenter praeceptum, nullo prorsus loco haereticos Donatistas esse debere, et eos ad vim legum omnium,

contra haereticos latarum, ubique teneri debere. Ex quo et idem Crispinus, et caeteri sibi compares haeretici, praecepti sunt denas auri libras fisci juribus inferre. Sed protinus opera data est per Catholicos Episcopos, praecipue per sanctae memoriae Augustinum, ut illa omnium condemnatio, memorati principis dimitteretur indulgentiâ. Et Domino adjuvante, perfectum est. Qua diligentia et sancto studio multum crevit sancta Ecclesia.

§ 14. Et de his omnibus, pro pace Ecclesiae gestis, Augustino Dominus et hic palmam dedit, et apud se justitiae coronam reservavit: ac sic magis magisque juvante Christo, de die in diem augebatur et multiplicabatur pacis unitas, et Ecclesiae Dei fraternitas. Et id maxime factum est post Collationem, quae ab universis Episcopis Catholicis apud Carthaginem cum eisdem Donatistarum Episcopis postmodum facta est, adjuvante gloriosissimo et religiosissimo Imperatore Honorio: propter quod perficiendum, etiam a suo latere Tribunum Marcellinum ad Africam judicem miserat. In qua controversia illi omnimodis confutati, atque de errore a catholicis convicti, sententiâ judicis notati sunt, et post eorum appellationem, piissimi Regis responso juste inter haereticos condemnati sunt. Ex qua ratione solito amplius eorum Episcopi cum suis clericis et plebibus communicaverunt, et pacem tenentes Catholicam, multas, eorum qui catholicam aspernabantur fidem, persecutiones, usque ad membrorum amputationem et internecionem pertulerunt. Et totum illud bonum, ut dixi, per sanctum illum hominem Augustinum, consentientibus coëpiscopis et pariter satagentibus, et coeptum, et perfectum est.

§ 15. Porro autem quoniam post illam, quae cum Donatistis facta est, Collationem, non defuerunt qui dicerent, permissos non fuisse eosdem Episcopos apud potestatem, quae causam audivit, dicere omnia pro suis partibus, quoniam catholicae communionis cognitor suae favebat Ecclesiae: licet hoc deficientes et victi, ad excusationem jactarent: quandoquidem et ante controversiam iidem haeretici catholicae communionis eumdem esse noverant, et cum ab eodem convenirentur publicis gestis, quod ad Collationem occurrerent, se esse facturos prosecuti sunt. Poterant utique suspectum eum habentes recusare congressum: tamen omnipotentis Dei praestitit auxilium, ut postea in Caesareensi Mauritaniae civitate constitutus venerabilis memoriae Augustinus, quo eum venire cum aliis coëpiscopis Sedis Apostolicae Literae compulerunt, ob terminandas videlicet alias Ecclesiae necessitates: hac ergo occasione provenit, ut Emeritum, ejusdem loci Donatistarum Episcopum, quem suae sectae praecipuum in illa Collatione habuerunt defensorem, videret, et cum eodem publice in ecclesia, populo adstante diversae communionis, ex hoc ipso disputaret, et provocaret gestis Ecclesiasticis: ut quod forte, sicut dicebant, prosequi potuit in Collatione, sed permissus

non fuerat, in praesenti, sine alicujus potestatis prohibitione aut potentiâ, securus dicere minime dubitaret, et in sua civitate, suis omnibus praesentibus civibus, fiducialiter propriam defendere communionem non denegaret. Ille nec hac hortatione, nec suorum parentum et civium instanti petitione id facere voluit, qui ei pollicebantur se ad ejus redituros communionem, etiam cum discrimine patrimoniorum, salutisque suae temporalis, si modo catholicam superaret assertionem. At ille amplius dicere illis gestis nihil voluit, nec valuit, nisi tantum, Jam illa, inquit, gesta continentur apud Carthaginem inter Episcopos confecta, utrum vicerimus, an victi fuerimus. Et dum a notario alio loco, ut responderet admoneretur, et reticeret, ejus cunctis manifestata diffidentiâ, Ecclesiae Dei augmenta ac firmamenta provenerunt. Quisquis ergo diligentiam et operam beatissimae memoriae Augustini pro Ecclesiae Dei statu cognoscere plenius voluerit, etiam illa percurrat gesta : et inveniet quae vel qualia protulerit, quibus illum doctum, eloquentem et praedicatum hominem provocarit, hortatusque fuerit, ut pro suae defensione partis, quod vellet ediceret, illumque victum cognoscet.

§ **16**. Scio item non solum ipse Possidius praesul *, qui vitam hanc conscripsi, verum etiam alii fratres et conservi, qui nobiscum intra Hipponensem ecclesiam cum eodem sancto viro vivebant, nobis pariter ad mensam constitutis eum dixisse: « Advertistis hodie in ecclesia meum sermonem, ejusque initium et finem contra meam consuetudinem processisse: quoniam non tam rem terminatam explicuerim, quam proposueram, sed pendentem reliquerim? » Cui respondimus : Ita nos in tempore miratos fuisse et scimus, et recognoscimus. At ille : « Credo, ait, quod forte aliquem errantem in populo Dominus per nostram oblivionem et errorem doceri et curari voluerit, in cujus manu sunt et nos et sermones nostri. Nam cum propositae quaestionis latebras pertractarem, in alium sermonis excursum perrexi, atque ita non conclusa vel explicata quaestione, disputationem terminavi, magis adversus Manichaeorum errorem, unde nihil dicere decreveram, disputans, quam de iis, quae asserere proposueram. »

§ **17**. Et post haec, nisi fallar, ecce alio die vel post biduum venit quidam, Firmus nomine, negotiator, et intra monasterium sedente sancto Augustino coram nobis, ad pedes ejus genibus pervolutus, sese jactavit, lacrymas fundens, et rogans, ut pro ejus delictis sacerdos cum suis Dominum deprecaretur, confitens quod Manichaeorum sectam secutus fuisset, et in ea quamplurimis annis vixisset, et propterea pecuniam multam ipsis Manichaeis, vel eis, quos dicunt electos, incassum erogasset: ac se in

* Annos ferme quadraginta S. Possidius Augustini contubernalis fuit. Colitur XVI Maji; vide Append. Vol. V, p. 424*.

Ecclesia per Dei misericordiam fuisse ejus tractatibus nuper correctum, atque catholicum factum. Quod et ipse venerabilis Augustinus, et nos, qui tunc aderamus, ab eodem diligenter inquirentes, ex qua re potissimum in illo tractatu sibi fuerit satisfactum, et referente eo, nobisque omnibus sermonis seriem recognoscentibus, profundum consilium Dei pro salute animarum admirantes et stupentes, glorificavimus sanctum ejus nomen et benediximus: qui cum voluerit, et unde voluerit, et quomodo voluerit, et per scientes, et per nescientes animarum operatur salutem. Ex eo ille homo proposito servorum Dei adhaerens, negotiatoris dimisit actionem, et proficiens in Ecclesiae membris, in alia regione ad presbyterii quoque Dei voluntate petitus et coactus officium accessit, tenens atque custodiens propositi sanctitatem: et forte adhuc usque nunc in rebus humanis vivit trans mare constitutus.

§ **18**. Apud Carthaginem quoque dum per quemdam domus regiae procuratorem, nomine Ursum, fidei catholicae hominem, ad quosdam Manichaeorum, quos electos vel electas dicunt, blasphemis operibus praesentes perveniretur, atque ad Ecclesiam ab eodem deducerentur, et perducerentur ab Episcopis, ad tabulas * auditi sunt. Inter quos etiam sanctae memoriae Augustinus fuit, qui prae caeteris illam execrabilem sectam noverat, et eorum prodens ejusmodi damnabiles blasphemias, ex locis librorum, quos illi accipiunt Manichaei, usque ad confessionem earumdem blasphemiarum eos perduxit: et quae inter se illi suo more malo indigna et turpia facere consueverunt, a foeminarum illarum velut electarum proditione, illis ecclesiasticis gestis declaratum est. Atque ita pastorum diligentiâ Dominico gregi et augmentum accessit, et adversus fures atque latrones defensio competens procurata est. Cum quodam etiam Felice de numero eorum quos electos dicunt iidem Manichaei, quique Hipponem venerat, eumdem seminaturus errorem, publice in Hipponensi ecclesia notariis excipientibus disputavit beatus Augustinus, populo adstante, et post secundam vel tertiam collationem ille Manichaeus, frustrata vanitate et errore illius sectae, ad nostram conversus est fidem atque Ecclesiam, sicut èadem relecta docere poterit scriptura.

§ **19**. Praeterea cum quodam etiam Pascentio, Comite domus regiae Arriano, qui per auctoritatem suae personae fisci vehementissimus exactor, fidem Catholicam atrociter ac jugiter oppugnabat, et quamplurimos sacerdotes Dei, simpliciori fide viventes, dicacitate ac potestate exagitabat et perturbabat, praesentibus honoratis et nobilibus viris, apud Carthaginem ab illo provocatus, coram contulit. Sed idem Haereticus tabulas atque stylum, quod magister noster et ante congressum et in congressu

* Scilicet, ut paullo inferius, *notariis excipientibus*, tabulis scripto verba hinc inde prolata consignantibus.

instantissime fieri volebat, ut adessent omnimodo recusavit: et dum id pernegasset, dicens quod legum metu publicarum periclitari tabulis scriptis nollet: interpositis stylo et tabulis, Augustinus Episcopus cum suis, qui aderant, consacerdotibus id placere videret, ut absque ulla scriptura privatim disputarent, collationem suscepit, praedicens quod postmodum contigit, quod post solutum conventum esse cuiquam posset liberum forte dicere, nullo scripturae documento se dixisse, quod forte non dixerit, vel non dixisse, quod dixerit. Et sic miscuit cum eodem sermonem, atque asseruit quid crederet: et ab illo, quid teneret, audivit, et vera ratione atque auctoritate Scripturarum probata docuit et ostendit nostrae fidei firmamenta: Illius autem asserta, nulla veritate, nulla scripturarum sanctarum auctoritate suffulta docuit et frustravit. Et ut a se invicem partes digressae sunt, ille magis magisque iratus et furens, mendacia multa pro fide sua falsa jactabat, victum esse a seipso proclamans, multorum ore laudatum Augustinum. Quae cum illum venerabilem virum minime laterent, coactus est ad ipsum scribere Pascentium, propter illius metum omissis nominibus conferentium: et in eis literis, quicquid inter partes dictum vel gestum fuerat, fideliter intimavit, ad ea si negarentur, probanda magnam testium habens copiam, clarissimos scilicet atque honorabiles, qui tunc aderant, viros. Atque ille ad duo sibi directa scripta, unum vix reddidit rescriptum: in quo magis injuriam facere, quam suae sectae rationem valuit declarare. Quod a volentibus et a valentibus legere comprobatur.

§ 20. Cum ipsorum quoque Arrianorum Episcopo quodam Maximino, cum Gothis ad Africam veniente, apud Hipponem quampluribus volentibus atque petentibus, et praeclaris interpositis viris, contulit, et quid singulae asseruerint partes, scriptum est. Quae si studiosi diligenter legere voluerint, proculdubio indagabunt, et quid callida et irrationabilis haeresis ad seducendum et decipiendum profiteatur, et quid Ecclesia Catholica de divina teneat et praedicet Trinitate. Sed quoniam ille haereticus de Hippone rediens ad Carthaginem, de sua multa in collatione loquacitate victorem se de ipsa collatione recessisse jactavit, et mentitus est, quae utique non facile a divinae legis ignaris examinari et dijudicari possent: a venerabili viro Augustino, sequenti tempore, stylo, et illius totius collationis de singulis objectis et responsis facta est recapitulatio: et quam nihil ille objectis referre et responsis contradicere potuerit, nihilominus demonstratum est, additis supplementis, quae in tempore collationis angusto cuncta inferri et scribi minime potuerunt. Id enim egerat nequitia hominis, ut sua novissima prosecutione multum longissima, totum, quod remanserat, diei spatium occuparet.

§ 21. Adversus Pelagianistas quoque, novos nostrorum temporum haereticos et disputatores callidos, arte magis subtili noxia

scribentes, et ubicumque poterant, publice et per domos loquentes, per annos ferme decem laboravit, librorum multa condens et edens, et in ecclesia populis ex eodem errore frequentissime disputans. Et quoniam iidem perversi Sedi Apostolicae per suam ambitionem eamdem perfidiam persuadere conabantur, instantissime etiam conciliis Africanis sanctorum Episcoporum gestum est, ut sancto Papae urbis Romae, et prius venerabili Innocentio, et postea sancto Zozimo ejus successori persuaderetur, quam illa secta a Catholica fide abominanda et damnanda fuisset. At illi tantae Sedis Antistites, suis diversis temporibus eosdem notantes, atque a membris Ecclesiae praecidentes, datis Literis ad Africanas Orientis et Occidentis Ecclesias, eos anathematizandos et devitandos ab omnibus Catholicis censuerunt. Et hoc tale de illis Ecclesiae catholicae prolatum judicium, etiam piissimus Imperator Honorius audiens ac sequens, suis eos legibus damnatos, inter haereticos haberi debere constituit. Unde nonnulli ex eis, ad sanctae matris Ecclesiae gremium, unde resilierant, redierunt, et adhuc alii redeunt, innotescente et praevalescente adversus illum detestabilem errorem rectae fidei veritate.

§ [illegible]. Et erat ille memorabilis vir Augustinus, praecipuum Dominici corporis membrum, circa universalis Ecclesiae utilitatem solicitus semper ac pervigil. Et illi divinitus donatum est, ut de suorum laborum fructu, etiam in hac vita gaudere provenisset: prius quidem in Hipponensi Ecclesia et regione, cui maxime praesidebat unitate ac pace perfecta: deinde in aliis Africae partibus, sive per seipsum, sive per alios, et quos ipse dederat sacerdotes pullulasse, et multiplicatam fuisse Domini Ecclesiam pervidens, illosque Manichaeos, Donatistas, Pelagianistas et Paganos ex magna parte defecisse, et Ecclesiae Dei sociatos esse congaudens. Profectibus quoque et studiis favens erat et exultans bonorum omnium, indisciplinationem pie ac sancte tolerans fratrum, ingemiscensque de iniquitatibus malorum, sive eorum qui intra Ecclesiam, sive eorum qui extra Ecclesiam sunt constituti, Dominicis, ut dixi, lucris semper gaudens, et damnis moerens. Tanta autem ab eodem dictata et edita sunt, tantaque in Ecclesia disputata, excepta atque emendata, vel adversus diversos haereticos conscripta, vel ex canonicis libris exposita ad aedificationem sanctorum Ecclesiae filiorum, ut ea omnia vix quisquam studiosorum nosse et perlegere sufficiat. Verumtamen ne veritatis avidissimos in aliquo fraudare videamur, statui, Deo praestante, in hujus opusculi fine etiam eorumdem librorum, tractatuum et epistolarum indiculum adjungere. Quo lecto, qui magis Dei veritatem, quam temporales amant divitias, sibi quisque, quod voluerit, ad legendum et cognoscendum eligat, et id ad scribendum vel de Bibliotheca Hipponensis ecclesiae petat, ubi emendatiora exemplaria forte potuerit invenire: vel unde valuerit inquirat, et

inventa describat et habeat, et petenti ad scribendum, sine invidia etiam ipse tribuat (*a*).

§ 23. Secundum Apostoli (1. *Cor.* VI) quoque sententiam, dicentis: *Audet quisquam vestrum adversus alterum negotium habens, judicari ab iniquis, et non apud sanctos?* etc.... (a v. 1 ad 6). Interpellatus ergo beatus Augustinus a Christianis, vel a cujuscumque sectae hominibus, causas audiebat diligenter ac pie: cujusdam sententiam ante oculos habens, dicentis se malle inter incognitos, quam inter amicos causas audire: eo quod de incognitis, pro quo arbitrata aequitate judicaretur, amicum posset acquirere: de amicis vero unum esset, contra quem sententia proferretur, perditurus. Et eas aliquando usque in horam refectionis, aliquando autem tota die jejunans, semper tamen noscebat, et dirimebat, intendens in eis Christianorum momenta animorum, quantum quisque vel in fide bonisque operibus proficeret, vel ab iis deficeret: atque compertis rerum opportunitatibus, divinae legis veritate partes docebat, eamque illis inculcabat, et eos quo adipiscerentur vitam aeternam, edocebat et admonebat: nihil aliud quaerens ab iis, quibus ad hoc vacabat, nisi tantum obedientiam et devotionem Christianam, quae et Deo debetur et hominibus: peccantes coram omnibus arguens, ut caeteri timorem haberent. Et faciebat hoc tanquam speculator a Domino constitutus domui Israël, praedicans verbum, atque instans opportune, importune, arguens, hortans, increpans, in omni longanimitate et doctrina, praecipueque operam dans instruere eos qui essent idonei et alios docere. Rogatus quoque a nonnullis, in eorum temporalibus causis, epistolas ad diversos dabat. Sed hanc suam a melioribus rebus occupationem tamquam angariam deputabat: suavem semper habens de iis quae Dei sunt, vel allocutionem vel collationem fraternae et domesticae familiaritatis.

§ 24. Novimus quoque eum, a suis charissimis literarum intercessum apud seculi potestates postulatum, non dedisse, dicentem, cujusdam sapientis servandam esse sententiam, de quo scriptum esset, quod multa suae famae contemplatione amicis non praestitisset: Illud nihilominus suum addens, quoniam plerumque potestas, quae praestat, premit. Cum vero intercedendum esse rogatus videbat, tam id honeste ac temperate agebat, ut non solum onerosus ac molestus non videretur, verumetiam mirabilis

(*a*) Libellus, in quo sub *Indiculi* titulo digessit Possidius Epistolas, opuscula, Libros, Tractatus S. Augustini, egregium subsidium fuit secernendis genuinis tanti Doctoris scriptis a spuriis et supposititiis, licet aliqua minoris momenti praetermisisse compertum sit; quaedam vero in Indiculo recensita periere. Omnium S. Augustini Operum collectio labore et studio edita Congregat. Maurinae, undecim constat magnae molis voluminibus in folio. Non styli quidem venustate et nitore, sed rerum copiâ et tractationis amplitudine, interpretationis acumine, sententiarum gravitate, si haec omnia simul expendas et conferas, omnes Graecos et Latinos Patres longe antecellit. De GRATIAE praesertim dogmate summus in Ecclesia magister salutatur; Theologorum facile princeps, Philosophiae sidus praefulgens, universae fidei et morum doctrinae, eloquentiâ, eruditione, auctoritate obtinet primatum; haereticis quibuscumque debellandis victricia arma ministrat.

se cum suis majoribus ea quae refellere non potuit, prosecutus est, et si sibi forte de his satis minime fecissent, suae animae consulturum: atque ita ab omnibus, apud quos magnus et doctus videbatur, nihil valuisse in suae sectae assertione judicatus est. Qua ille confusione affectus, et sequenti tempore de Hipponensi civitate profectus, ad eamdem amplius non remeavit: Ac sic per memoratum Dei hominem omnium cordibus, vel qui aderant, vel qui absentes, illa, quae gesta sunt, cognoverant, error ille ablatus, catholicaque est intimata ac comperta sincera religio.

§ 7. Et docebat ac praedicabat ille privatim et publice, in domo et in ecclesia salutis verbum cum omni fiducia adversus Africanas haereses, maximeque contra Donatistas, Manichaeos et Pelagianos, libris confectis, ac repetitis sermonibus, ineffabiliter admirantibus Christianis et collaetantibus, et hoc ipsum, ubi poterant, non tacentibus, sed diffamantibus. Sicque, adjuvante Domino, levare in Africa Ecclesia Catholica exorsa est caput, quae multo tempore illis convalescentibus haereticis, praecipueque rebaptizante Donati parte majorem multitudinem Afrorum, seducta et oppressa jacebat. Libros vero ejusdem sive tractatus, mirabili Dei gratiâ procedentes ac profluentes, instructos omni rationis copiâ, atque auctoritate sanctarum scripturarum, ipsi quoque haeretici concurrentes, cum Catholicis ingenti ardore audiebant: et quisquis, ut voluit et potuit, notarios adhibens, etiam ea quae dicebantur, excepta descripsit. Et inde jam per totum Africae corpus praeclara doctrina, odorque suavissimus Christi, diffusa et manifestata est, congaudente, hoc quoque comperto, Ecclesiâ Dei transmarina. Quoniam sicut dum patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: ita etiam cum glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra. Per idem tempus coram Episcopis, hoc illi jubentibus, qui plenarium totius Africae concilium Hippone agebant, de fide et symbolo, presbyter adhuc, Augustinus disputavit.

§ 8. Ille vero beatus senex Valerius, caeteris ex hoc amplius exultans, et Deo gratias agens de concesso sibi speciali beneficio, metuere coepit ut est humanus animus, ne ab alia ecclesia sacerdos probatus ad Episcopatum quaereretur, et sibi auferretur. Nam et id provenisset, nisi et hoc idem Episcopus cognito, ad locum secretum eum transire curasset, occultatumque a quaerentibus minime inveniri fecisset. Unde amplius formidans idem venerabilis senex, et sciens se corpore et aetate infirmissimum, egit secretis literis apud Primatem Episcopum sedis Carthaginensis, allegans imbecillitatem corporis sui, aetatisque gravitatem, et obsecrans, ut Hipponensi Ecclesiae ordinaretur Episcopus, qui suae cathedrae non jam succederet, sed consacerdos accederet Augustinus. Quae igitur beatus Valerius optavit et rogavit, satagens rescripto impetravit. Post quam petitionem ad visitandum

adveniente ad Ecclesiam Hipponensem tunc Primate Numidiae Megalio Calamensi Episcopo, Valerius Antistes Episcopis, qui forte tunc aderant, et Clericis omnibus Hipponensibus et universae plebi inopinatam cunctis suam insinuat tunc voluntatem: omnibusque audientibus et gratulantibus, atque id fieri perficique ingenti desiderio clamantibus, Episcopatum suscipere contra morem Ecclesiae, suo vivente Episcopo, presbyter Augustinus recusabat. Dumque id fieri solere ab omnibus suaderetur, atque id ignaro transmarinis et Africanis Ecclesiae exemplis probaretur, compulsus atque coactus succubuit, et Episcopatus curam, et majoris loci ordinationem suscepit. Quod in seipso postea fieri non debuisse, ut vivo suo Episcopo ordinaretur, et dixit et scripsit, propter concilii universalis vètitum, quod jam ordinatus didicit: nec, quod sibi factum esse doluit, aliis fieri voluit. Unde etiam satègit, ut conciliis constitueretur Episcoporum, ab ordinatoribus deberi ordinandis vel ordinatis, omnium statuta sacerdotum in notitiam esse deferenda.

§ 9. Atque ita factum est, ut Episcopatu suscepto, multo instantius ac ferventius majore auctoritate, non adhuc in una tantum regione, sed ubicumque rogatus venisset, verbum salutis aeternae alacriter ac suaviter, pullulante atque crescente Domini Ecclesiâ, praedicaret, paratus semper poscentibus reddere rationem de fide et spe, quae in Deum est. Et ejus dicta atque excepta, maxime Donatistae in eadem Hipponensi vel vicina manentes civitate, ad suos Episcopos deferebant. Quae cum audissent, et econtra forte aliquid dicerent, aut a suis refellebatur, aut eadem res ad sanctum Augustinum deferebatur: eaque comperta, patienter ac leniter, ut scriptum est, cum timore et tremore salutem omnium operabatur: Ostendens, quod nihil illi refellere voluerint ac valuerint, quamque verum manifestumque sit, quod Ecclesiae Dei fides tenet et docet. Et haec diebus ac noctibus ab eodem jugiter agebantur. Nam et epistolas privatas ad quoscumque ejusdem erroris Episcopos, et eminentes scilicet laicos dedit, ratione reddita admonens atque exhortans, ut vel ab illa se pravitate corrigerent, vel certe ad disputationes venirent. Illi vero causâ diffidentiae nihil unquam rescribere voluerunt: sed irati furiosa loquebantur, atque seductorem deceptoremque animarum Augustinum esse, et privatim et publice conclamabant, et velut lupum occidendum esse, in defensionem gregis scilicet sui, dicebant et tractabant, omniaque peccata a Deo indubitanter esse credendum posse dimitti iis qui hoc facere ac perficere potuissent, nec Deum timentes, nec homines erubescentes. Et ut eorum causae diffidentia cunctis innotesceret, elaboravit: et publicis gestis conventi, non sunt ausi conferre.

§ 10. Habebant etiam iidem Donatistae per suas pene omnes ecclesias inauditum hominum genus, perversum ac violentum,

velut sub professione continentium ambulantes, qui Circumcelliones (a) dicebantur. Et erant ingenti numero et turbâ per omnes fere Africanas regiones constituti. Qui malis imbuti doctoribus, audaciâ superba et temeritate illicita, nec suis, nec alienis aliquando parcebant, contra jus fasque in causis interdicentes hominibus: et nisi obedissent, damnis gravissimis et caedibus afficiebant, armati diversis telis, bacchantes per agros villasque usque ad sanguinis effusionem accedere non metuentes. Sed dum verbum Dei sedulo praedicaretur, et cum iis qui oderunt pacem, pacis ratio haberetur, illi pacem loquentem debellabant gratis. Cumque adversus eorum dogma veritas innotesceret, qui volebant et poterant, sese inde vel eripiebant, vel subducebant, et paci atque unitati Ecclesiae cum suis, quibus poterant, cohaerebant. Unde illi sui erroris congregationem minui videntes, atque augmentis Ecclesiae invidentes, accensi exardescebant irâ gravissima, et intolerabiles persecutiones unitati Ecclesiae compacti faciebant: ipsisque sacerdotibus catholicis et ministris aggressiones diurnas atque nocturnas, direptionesque rerum omnium vi inferebant. Nam et multos Dei servos caedibus debilitaverunt: aliquibus etiam calcem cum aceto in oculos miserunt, aliosque occiderunt. Unde etiam suis, iidem Donatistae rebaptizatores in odium veniebant.

§ 11. Proficiente vero doctrinâ divina, sub sancto et cum sancto Augustino in monasterio Deo servientes, Ecclesiae Hipponensi clerici ordinari coeperunt. Ac deinde innotescente et clarescente de die in diem Ecclesiae catholicae praedicationis veritate, sanctorumque servorum Dei proposito continentiae et paupertate profunda, ex monasterio, quod per illum venerabilem virum et esse et crescere coeperat, magno desiderio poscere atque accipere Episcopos et clericos pax Ecclesiae atque unitas et coepit primo, et postea consecuta est. Nam ferme decem, quos ipse novi, sanctos ac venerabiles viros, continentes et doctissimos, beatus Augustinus diversis ecclesiis, nonnullis quoque eminentioribus, rogatus dedit. Similiterque et ipsi ex illorum sanctorum proposito venientes, Domini ecclesiis propagatis, et monasteria instituerunt, et studio crescente aedificationis verbi Dei, caeteris ecclesiis promotos fratres ad suscipiendum sacerdotium praestiterunt. Unde per multos et in multis salubris fidei, spei et charitatis Ecclesiae innotescente doctrinâ, non solum per omnes Africanas partes, verumetiam in transmarinis et per libros editos, atque in Graecum sermonem translatos, ab illo uno homine, et per illum multis, favente Deo, multa innotescere meruerunt. Atque hinc, ut scriptum est, peccator videns irascebatur, dentibus suis frendebat et tabescebat: servi autem Christi, ut dictum est, cum

(a) Donatistarum secta, sic a vagando appellati; hi sua tantum in communione Ecclesiam contineri jactabant, irritumque autumabant baptismum ab improbis collatum.

iis, qui oderunt pacem, erant pacifici, et cum loquerentur, debellabantur gratis ab eis.

12. Aliquoties vero etiam vias armati iidem Circumcelliones contra famulum Dei Augustinum obsederunt, dum forte iret rogatus ad visitandas instruendasque et exhortandas catholicas plebes: quod ipse frequentissime faciebat. Et aliquando contigit, ut illi succenturiati hactenus perderent captionem: evenit quidem Dei providentiâ, sed ductoris hominis errore, ut per aliam viam cum suis comitibus sacerdos quo tendebat, venisset, atque per hunc, quem postea cognovit, errorem, manus impias evasisset. Et cum in omnibus liberatori Deo gratias egisset, illi omnino suo more nec laicis nec clericis pepercerunt, sicut publica testantur gesta. Interea silendum non est, quod ad laudem Dei per illius tam egregii in ecclesia viri studium, domusque Dei zelum, adversus praedictos rebaptizatores Donatistas gestum et perfectum est. Cum forte unus, ex iis quos de suo monasterio et clero Episcopus ecclesiae propagaverat, ad suam curam pertinentem Calamensis ecclesiae dioecesim visitaret, ut quae didicerat pro pace Ecclesiae, contra illam haeresim, praedicaret: factum est, ut in medio itinere, cum eorum insidias incurrisset, aegre cum omnibus se comitantibus evaserit, injuriam tamen, ablatis per vim jumentis aliisque rebus, gravissime affectus. De qua re, ne pacis ecclesiae amplius impediretur profectus, defensor ecclesiae inter leges non siluit.

§ **13**. Et praeceptus est Crispinus, qui iisdem Donatistis in Calamensi civitate et regione Episcopus fuit, praedicator scilicet falsus, et multi temporis doctor, ad mulctam teneri aurariam, publicis legibus contra haereticos constitutam. Qui resultans legibus, cum praesentatus apud Proconsulem se negaret haereticum, oborta est necessitas, ut illi, recedente Ecclesiae defensore, a catholico Episcopo resisteretur, et convinceretur, eum esse, quod se fuisse negaverat: Quoniam si a Catholico dissimularetur, forte Catholicus Episcopus, qui erat haereticus, crederetur, illo se, quod erat, negante, atque ita ex hac desidia infirmis scandalum nasceretur. Et tunc memorabili Augustino antistite omnimodis instante, ad controversiam ambo ipsi Calamenses Episcopi, Catholicus scilicet et haereticus, venerunt, et de ipsa diversa communione tertio conflictu secum egerunt, magna populorum Christianorum multitudine causae exitum, et apud Carthaginem, et per totam Africam expectante: atque ille Crispinus proconsulari et libellari sententiâ est pronunciatus haereticus: Proque illo apud cognitorem catholicus Episcopus intercessit, ne auraria multa exigeretur, et ei beneficium est impetratum. Unde cum ingratus ad piissimum principem provocasset, ab Imperatore est responsum et consequenter praeceptum, nullo prorsus loco haereticos Donatistas esse debere, et eos ad vim legum omnium,

contra haereticos latarum, ubique teneri debere. Ex quo et idem Crispinus, et caeteri sibi compares haeretici, praecepti sunt denas auri libras fisci juribus inferre. Sed protinus opera data est per Catholicos Episcopos, praecipue per sanctae memoriae Augustinum, ut illa omnium condemnatio, memorati principis dimitteretur indulgentiâ. Et Domino adjuvante, perfectum est. Qua diligentia et sancto studio multum crevit sancta Ecclesia.

§ 14. Et de his omnibus, pro pace Ecclesiae gestis, Augustino Dominus et hic palmam dedit, et apud se justitiae coronam reservavit: ac sic magis magisque juvante Christo, de die in diem augebatur et multiplicabatur pacis unitas, et Ecclesiae Dei fraternitas. Et id maxime factum est post Collationem, quae ab universis Episcopis Catholicis apud Carthaginem cum eisdem Donatistarum Episcopis postmodum facta est, adjuvante gloriosissimo et religiosissimo Imperatore Honorio: propter quod perficiendum, etiam a suo latere Tribunum Marcellinum ad Africam judicem miserat. In qua controversia illi omnimodis confutati, atque de errore a catholicis convicti, sententiâ judicis notati sunt, et post eorum appellationem, piissimi Regis responso juste inter haereticos condemnati sunt. Ex qua ratione solito amplius eorum Episcopi cum suis clericis et plebibus communicaverunt, et pacem tenentes Catholicam, multas, eorum qui catholicam aspernabantur fidem, persecutiones, usque ad membrorum amputationem et internecionem pertulerunt. Et totum illud bonum, ut dixi, per sanctum illum hominem Augustinum, consentientibus coëpiscopis et pariter satagentibus, et coeptum, et perfectum est.

§ 15. Porro autem quoniam post illam, quae cum Donatistis facta est, Collationem, non defuerunt qui dicerent, permissos non fuisse eosdem Episcopos apud potestatem, quae causam audivit, dicere omnia pro suis partibus, quoniam catholicae communionis cognitor suae favebat Ecclesiae: licet hoc deficientes et victi, ad excusationem jactarent: quandoquidem et ante controversiam iidem haeretici catholicae communionis eumdem esse noverant, et cum ab eodem convenirentur publicis gestis, quod ad Collationem occurrerent, se esse facturos prosecuti sunt. Poterant utique suspectum eum habentes recusare congressum: tamen omnipotentis Dei praestitit auxilium, ut postea in Caesareensi Mauritaniae civitate constitutus venerabilis memoriae Augustinus, quo eum venire cum aliis coëpiscopis Sedis Apostolicae Literae compulerunt, ob terminandas videlicet alias Ecclesiae necessitates: hac ergo occasione provenit, ut Emeritum, ejusdem loci Donatistarum Episcopum, quem suae sectae praecipuum in illa Collatione habuerunt defensorem, videret, et cum eodem publice in ecclesia, populo adstante diversae communionis, ex hoc ipso disputaret, et provocaret gestis Ecclesiasticis: ut quod forte, sicut dicebant, prosequi potuit in Collatione, sed permissus

non fuerat, in praesenti, sine alicujus potestatis prohibitione aut potentiâ, securus dicere minime dubitaret, et in sua civitate, suis omnibus praesentibus civibus, fiducialiter propriam defendere communionem non denegaret. Ille nec hac hortatione, nec suorum parentum et civium instanti petitione id facere voluit, qui ei pollicebantur se ad ejus redituros communionem, etiam cum discrimine patrimoniorum, salutisque suae temporalis, si modo catholicam superaret assertionem. At ille amplius dicere illis gestis nihil voluit, nec valuit, nisi tantum, Jam illa, inquit, gesta continentur apud Carthaginem inter Episcopos confecta, utrum vicerimus, an victi fuerimus. Et dum a notario alio loco, ut responderet admoneretur, et reticeret, ejus cunctis manifestata diffidentiâ, Ecclesiae Dei augmenta ac firmamenta provenerunt. Quisquis ergo diligentiam et operam beatissimae memoriae Augustini pro Ecclesiae Dei statu cognoscere plenius voluerit, etiam illa percurrat gesta : et inveniet quae vel qualia protulerit, quibus illum doctum, eloquentem et praedicatum hominem provocarit, hortatusque fuerit, ut pro suae defensione partis, quod vellet ediceret, illumque victum cognoscet.

§ **16**. Scio item non solum ipse Possidius praesul *, qui vitam hanc conscripsi, verum etiam alii fratres et conservi, qui nobiscum intra Hipponensem ecclesiam cum eodem sancto viro vivebant, nobis pariter ad mensam constitutis eum dixisse: « Advertistis hodie in ecclesia meum sermonem, ejusque initium et finem contra meam consuetudinem processisse: quoniam non tam rem terminatam explicuerim, quam proposueram, sed pendentem reliquerim ? » Cui respondimus : Ita nos in tempore miratos fuisse et scimus, et recognoscimus. At ille : « Credo, ait, quod forte aliquem errantem in populo Dominus per nostram oblivionem et errorem doceri et curari voluerit, in cujus manu sunt et nos et sermones nostri. Nam cum propositae quaestionis latebras pertractarem, in alium sermonis excursum perrexi, atque ita non conclusa vel explicata quaestione, disputationem terminavi, magis adversus Manichaeorum errorem, unde nihil dicere decreveram, disputans, quam de iis, quae asserere proposueram. »

§ **17**. Et post haec, nisi fallar, ecce alio die vel post biduum venit quidam, Firmus nomine, negotiator, et intra monasterium sedente sancto Augustino coram nobis, ad pedes ejus genibus pervolutus, sese jactavit, lacrymas fundens, et rogans, ut pro ejus delictis sacerdos cum suis Dominum deprecaretur, confitens quod Manichaeorum sectam secutus fuisset, et in ea quamplurimis annis vixisset, et propterea pecuniam multam ipsis Manichaeis, vel eis, quos dicunt electos, incassum erogasset : ac se in

* Annos ferme quadraginta S. Possidius Augustini contubernalis fuit. Colitur XVI Maji; vide Append. Vol. V, p. 424*.

Ecclesia per Dei misericordiam fuisse ejus tractatibus nuper correctum, atque catholicum factum. Quod et ipse venerabilis Augustinus, et nos, qui tunc aderamus, ab eodem diligenter inquirentes, ex qua re potissimum in illo tractatu sibi fuerit satisfactum, et referente eo, nobisque omnibus sermonis seriem recognoscentibus, profundum consilium Dei pro salute animarum admirantes et stupentes, glorificavimus sanctum ejus nomen et benediximus: qui cum voluerit, et unde voluerit, et quomodo voluerit, et per scientes, et per nescientes animarum operatur salutem. Ex eo ille homo proposito servorum Dei adhaerens, negotiatoris dimisit actionem, et proficiens in Ecclesiae membris, in alia regione ad presbyterii quoque Dei voluntate petitus et coactus officium accessit, tenens atque custodiens propositi sanctitatem: et forte adhuc usque nunc in rebus humanis vivit trans mare constitutus.

§ 18. Apud Carthaginem quoque dum per quemdam domus regiae procuratorem, nomine Ursum, fidei catholicae hominem, ad quosdam Manichaeorum, quos electos vel electas dicunt, blasphemis operibus praesentes perveniretur, atque ad Ecclesiam ab eodem deducerentur, et perducerentur ab Episcopis, ad tabulas * auditi sunt. Inter quos etiam sanctae memoriae Augustinus fuit, qui prae caeteris illam execrabilem sectam noverat, et eorum prodens ejusmodi damnabiles blasphemias, ex locis librorum, quos illi accipiunt Manichaei, usque ad confessionem earumdem blasphemiarum eos perduxit: et quae inter se illi suo more malo indigna et turpia facere consueverunt, a foeminarum illarum velut electarum proditione, illis ecclesiasticis gestis declaratum est. Atque ita pastorum diligentiâ Dominico gregi et augmentum accessit, et adversus fures atque latrones defensio competens procurata est. Cum quodam etiam Felice de numero eorum quos electos dicunt iidem Manichaei, quique Hipponem venerat, eumdem seminaturus errorem, publice in Hipponensi ecclesia notariis excipientibus disputavit beatus Augustinus, populo adstante, et post secundam vel tertiam collationem ille Manichaeus, frustrata vanitate et errore illius sectae, ad nostram conversus est fidem atque Ecclesiam, sicut èadem relecta docere poterit scriptura.

§ 19. Praeterea cum quodam etiam Pascentio, Comite domus regiae Arriano, qui per auctoritatem suae personae fisci vehementissimus exactor, fidem Catholicam atrociter ac jugiter oppugnabat, et quamplurimos sacerdotes Dei, simpliciori fide viventes, dicacitate ac potestate exagitabat et perturbabat, praesentibus honoratis et nobilibus viris, apud Carthaginem ab illo provocatus, coram contulit. Sed idem Haereticus tabulas atque stylum, quod magister noster et ante congressum et in congressu

* Scilicet, ut paullo inferius, *notariis excipientibus*, tabulis scripto verba hinc inde prolata consignantibus.

instantissime fieri volebat, ut adessent omnimodo recusavit: et dum id pernegasset, dicens quod legum metu publicarum periclitari tabulis scriptis nollet: interpositis stylo et tabulis, Augustinus Episcopus cum suis, qui aderant, consacerdotibus id placere videret, ut absque ulla scriptura privatim disputarent, collationem suscepit, praedicens quod postmodum contigit, quod post solutum conventum esse cuiquam posset liberum forte dicere, nullo scripturae documento se dixisse, quod forte non dixerit, vel non dixisse, quod dixerit. Et sic miscuit cum eodem sermonem, atque asseruit quid crederet: et ab illo, quid teneret, audivit, et vera ratione atque auctoritate Scripturarum probata docuit et ostendit nostrae fidei firmamenta: Illius autem asserta, nulla veritate, nulla scripturarum sanctarum auctoritate suffulta docuit et frustravit. Et ut a se invicem partes digressae sunt, ille magis magisque iratus et furens, mendacia multa pro fide sua falsa jactabat, victum esse a seipso proclamans, multorum ore laudatum Augustinum. Quae cum illum venerabilem virum minime laterent, coactus est ad ipsum scribere Pascentium, propter illius metum omissis nominibus conferentium: et in eis literis, quicquid inter partes dictum vel gestum fuerat, fideliter intimavit, ad ea si negarentur, probanda magnam testium habens copiam, clarissimos scilicet atque honorabiles, qui tunc aderant, viros. Atque ille ad duo sibi directa scripta, unum vix reddidit rescriptum: in quo magis injuriam facere, quam suae sectae rationem valuit declarare. Quod a volentibus et a valentibus legere comprobatur.

§ 20. Cum ipsorum quoque Arrianorum Episcopo quodam Maximino, cum Gothis ad Africam veniente, apud Hipponem quampluribus volentibus atque petentibus, et praeclaris interpositis viris, contulit, et quid singulae asseruerint partes, scriptum est. Quae si studiosi diligenter legere voluerint, proculdubio indagabunt, et quid callida et irrationabilis haeresis ad seducendum et decipiendum profiteatur, et quid Ecclesia Catholica de divina teneat et praedicet Trinitate. Sed quoniam ille haereticus de Hippone rediens ad Carthaginem, de sua multa in collatione loquacitate victorem se de ipsa collatione recessisse jactavit, et mentitus est, quae utique non facile a divinae legis ignaris examinari et dijudicari possent: a venerabili viro Augustino, sequenti tempore, stylo, et illius totius collationis de singulis objectis et responsis facta est recapitulatio: et quam nihil ille objectis referre et responsis contradicere potuerit, nihilominus demonstratum est, additis supplementis, quae in tempore collationis angusto cuncta inferri et scribi minime potuerunt. Id enim egerat nequitia hominis, ut sua novissima prosecutione multum longissima, totum, quod remanserat, diei spatium occuparet.

§ 21. Adversus Pelagianistas quoque, novos nostrorum temporum haereticos et disputatores callidos, arte magis subtili noxia

scribentes, et ubicumque poterant, publice et per domos loquentes, per annos ferme decem laboravit, librorum multa condens et edens, et in ecclesia populis ex eodem errore frequentissime disputans. Et quoniam iidem perversi Sedi Apostolicae per suam ambitionem eamdem perfidiam persuadere conabantur, instantissime etiam conciliis Africanis sanctorum Episcoporum gestum est, ut sancto Papae urbis Romae, et prius venerabili Innocentio, et postea sancto Zozimo ejus successori persuaderetur, quam illa secta a Catholica fide abominanda et damnanda fuisset. At illi tantae Sedis Antistites, suis diversis temporibus eosdem notantes, atque a membris Ecclesiae praecidentes, datis Literis ad Africanas Orientis et Occidentis Ecclesias, eos anathematizandos et devitandos ab omnibus Catholicis censuerunt. Et hoc tale de illis Ecclesiae catholicae prolatum judicium, etiam piissimus Imperator Honorius audiens ac sequens, suis eos legibus damnatos, inter haereticos haberi debere constituit. Unde nonnulli ex eis, ad sanctae matris Ecclesiae gremium, unde resilierant, redierunt, et adhuc alii redeunt, innotescente et praevalescente adversus illum detestabilem errorem rectae fidei veritate.

§ 22. Et erat ille memorabilis vir Augustinus, praecipuum Dominici corporis membrum, circa universalis Ecclesiae utilitatem solicitus semper ac pervigil. Et illi divinitus donatum est, ut de suorum laborum fructu, etiam in hac vita gaudere provenisset: prius quidem in Hipponensi Ecclesia et regione, cui maxime praesidebat unitate ac pace perfecta: deinde in aliis Africae partibus, sive per seipsum, sive per alios, et quos ipse dederat sacerdotes pullulasse, et multiplicatam fuisse Domini Ecclesiam pervidens, illosque Manichaeos, Donatistas, Pelagianistas et Paganos ex magna parte defecisse, et Ecclesiae Dei sociatos esse congaudens. Profectibus quoque et studiis favens erat et exultans bonorum omnium, indisciplinationem pie ac sancte tolerans fratrum, ingemiscensque de iniquitatibus malorum, sive eorum qui intra Ecclesiam, sive eorum qui extra Ecclesiam sunt constituti, Dominicis, ut dixi, lucris semper gaudens, et damnis moerens. Tanta autem ab eodem dictata et edita sunt, tantaque in Ecclesia disputata, excepta atque emendata, vel adversus diversos haereticos conscripta, vel ex canonicis libris exposita ad aedificationem sanctorum Ecclesiae filiorum, ut ea omnia vix quisquam studiosorum nosse et perlegere sufficiat. Verumtamen ne veritatis avidissimos in aliquo fraudare videamur, statui, Deo praestante, in hujus opusculi fine etiam eorumdem librorum, tractatuum et epistolarum indiculum adjungere. Quo lecto, qui magis Dei veritatem, quam temporales amant divitias, sibi quisque, quod voluerit, ad legendum et cognoscendum eligat, et id ad scribendum vel de Bibliotheca Hipponensis ecclesiae petat, ubi emendatiora exemplaria forte potuerit invenire: vel unde valuerit inquirat, et

inventa describat et habeat, et petenti ad scribendum, sine invidia etiam ipse tribuat (*a*).

§ **23**. Secundum Apostoli (1. *Cor.* VI) quoque sententiam, dicentis: *Audet quisquam vestrum adversus alterum negotium habens, judicari ab iniquis, et non apud sanctos?* etc.... (a v. 1 ad 6). Interpellatus ergo beatus Augustinus a Christianis, vel a cujuscumque sectae hominibus, causas audiebat diligenter ac pie: cujusdam sententiam ante oculos habens, dicentis se malle inter incognitos, quam inter amicos causas audire: eo quod de incognitis, pro quo arbitrata aequitate judicaretur, amicum posset acquirere: de amicis vero unum esset, contra quem sententia proferretur, perditurus. Et eas aliquando usque in horam refectionis, aliquando autem tota die jejunans, semper tamen noscebat, et dirimebat, intendens in eis Christianorum momenta animorum, quantum quisque vel in fide bonisque operibus proficeret, vel ab iis deficeret: atque compertis rerum opportunitatibus, divinae legis veritate partes docebat, eamque illis inculcabat, et eos quo adipiscerentur vitam aeternam, edocebat et admonebat: nihil aliud quaerens ab iis, quibus ad hoc vacabat, nisi tantum obedientiam et devotionem Christianam, quae et Deo debetur et hominibus: peccantes coram omnibus arguens, ut caeteri timorem haberent. Et faciebat hoc tanquam speculator a Domino constitutus domui Israël, praedicans verbum, atque instans opportune, importune, arguens, hortans, increpans, in omni longanimitate et doctrina, praecipueque operam dans instruere eos qui essent idonei et alios docere. Rogatus quoque a nonnullis, in eorum temporalibus causis, epistolas ad diversos dabat. Sed hanc suam a melioribus rebus occupationem tamquam angariam deputabat: suavem semper habens de iis quae Dei sunt, vel allocutionem vel collationem fraternae et domesticae familiaritatis.

§ **24**. Novimus quoque eum, a suis charissimis literarum intercessum apud seculi potestates postulatum, non dedisse, dicentem, cujusdam sapientis servandam esse sententiam, de quo scriptum esset, quod multa suae famae contemplatione amicis non praestitisset: Illud nihilominus suum addens, quoniam plerumque potestas, quae praestat, premit. Cum vero intercedendum esse rogatus videbat, tam id honeste ac temperate agebat, ut non solum onerosus ac molestus non videretur, verumetiam mirabilis

(*a*) Libellus, in quo sub *Indiculi* titulo digessit Possidius Epistolas, opuscula, Libros, Tractatus S. Augustini, egregium subsidium fuit secernendis genuinis tanti Doctoris scriptis a spuriis et supposititiis, licet aliqua minoris momenti praetermisisse compertum sit; quaedam vero in Indiculo recensita periere. Omnium S. Augustini Operum collectio labore et studio edita Congregat. Maurinae, undecim constat magnae molis voluminibus in folio. Non styli quidem venustate et nitore, sed rerum copiâ et tractationis amplitudine, interpretationis acumine, sententiarum gravitate, si haec omnia simul expendas et conferas, omnes Graecos et Latinos Patres longe antecellit. De GRATIAE praesertim dogmate summus in Ecclesia magister salutatur; Theologorum facile princeps, Philosophiae sidus praefulgens, universae fidei et morum doctrinae, eloquentiâ, eruditione, auctoritate obtinet primatum; haereticis quibuscumque debellandis victricia arma ministrat.

existeret. Nam dum exorta necessitate suo more apud quemdam Africae vicarium, nomine Macedonium, pro supplice literis intervenisset, atque ille paruisset, hoc modo rescriptum transmisit: Miro modo afficior sapientiâ tua, et in illis quae edidisti, et in iis quae interveniens pro reis mittere non gravaris. Nam illa tantum habent acuminis, scientiae et sanctitatis, ut nihil supra sit: et haec tantum verecundiae, ut nisi faciam, quod mandas, culpam penes me remanere, non in negotio esse, dijudicem, domine merito venerabilis et vere suscipiende pater. Non enim instas (quod plerique homines istius loci faciunt), ut quodcumque solicitus petitor voluerit, extorqueas: sed quod tibi a judice tot curis obstricto petibile visum fuerit, admones, et rogas subserviente verecundiâ, quae maxima difficilium inter bonos efficacia est. Proinde statim commendatis effectum desiderii tribui. Nam sperandi viam ante patefeceram.

§ **25**. Sanctorum concilia sacerdotum, per diversas provincias celebrata, cum potuit, frequentavit, non in eis, quae sua sunt, sed quae Jesu Christi, quaerens, ut vel fides sanctae Ecclesiae catholicae inviolata maneret, vel nonnulli sacerdotes et clerici, sive per fas, sive per nefas excommunicati, vel absolverentur, vel abjicerentur. In ordinandis vero sacerdotibus et clericis, consensum majorem Christianorum, et consuetudinem Ecclesiae sequendam esse, arbitrabatur.

§ **26**. Vestis ejus et calceamenta et lectualia, ex moderato et competenti habitu erant, nec nitida nimium, nec abjecta plurimum: quia his plerumque vel jactare se insolenter homines solent, vel abjicere, ex utroque non quae Jesu Christi, sed quae sua sunt, iidem quaerentes. At iste beatus, ut dixi, medium tenebat, neque in dextram, neque in sinistram declinans. Mensâ usus est frugali et parca, quae quidem inter olera et legumina, etiam carnes aliquando, propter hospites vel quosque infirmiores, continebat. Semper autem vinum habebat, quamvis modice et temperanter, quia noverat et docebat, ut Apostolus dicit (1. Tim. IV), quod omnis creatura Dei bona sit, et nihil abjiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei et orationem *. Et ut idem Augustinus in suis Confessionum libris posuit, dicens: « Non ego immunditiam obsonii timeo, sed immunditiam cupiditatis. Scio enim Noë omne genus carnis quod cibo esset usui, manducare permissum, Eliam cibo carnis refectum, Joannem mirabili abstinentiâ praeditum, animalibus, hoc est, locustis in escam cedentibus, non fuisse pollutum. Scio et Esau lenticulae concupiscentiâ deceptum, et David propter aquae desiderium a seipso reprehensum, et Regem nostrum, non de carne, sed de pane esse tentatum. Ideoque et populus in eremo, non quia carnes desideravit, sed quia escae desiderio contra Deum

* Nota moderationem circa sobrietatis leges.

murmuravit, meruit improbari. De vino autem sumendo Apostoli extat sententia, ad Timotheum scribentis ac dicentis (1. *Tim.* v): *Noli usque adhuc aquam bibere, sed vino modico utere propter stomachum et frequentes tuas infirmitates.* » Cochlearibus tantum argenteis utens, caetera vasa, quibus mensae inserebantur cibi, vel testea, vel lignea, vel marmorea erant: non tamen necessitatis inopiâ, sed proposito voluntatis.

§ **27**. Sed et hospitalitatem semper exhibuit. Et in ipsa mensa magis lectionem vel disputationem, quam epulationem potationemque diligebat: et contra pestilentiam humanae consuetudinis, in ea ita scriptum habebat:

Quisquis amat dictis absentum rodere vitam,
Hanc mensam vetitam noverit esse sibi.

Et ideo omnem convivam a superfluis et noxiis fabulis et detractionibus sese abstinere debere admonebat. Nam et quosdam suos familiarissimos coëpiscopos illius scripturae oblitos, et contra eam loquentes, tam aspere aliquando reprehendit commotus, ut diceret, aut delendos esse illos de mensa versus, aut se de media refectione ad suum cubiculum surrecturum. Quod ego et alii, qui illi mensae interfuimus, experti sumus.

§ **28**. Pauperum vero semper memor erat, eisque inde erogabat, unde et sibi suisque omnibus secum habitantibus erogabatur, hoc est, vel ex redditibus possessionum ecclesiae, vel etiam ex oblationibus fidelium. Et dum forte, ut assolet, de possessionibus ipsis invidia clericis fieret, alloquebatur plebem Dei, malle se ex collationibus plebis Dei vivere, quam illarum possessionum curam vel gubernationem pati, et paratum se esse illis cedere, ut eo modo oves Dei servi et ministri viverent, quo in veteri testamento leguntur altari deservientes, de eodem comparticipari. Sed nunquam id laici suscipere voluerunt.

§ **29**. Domus ecclesiae curam omnemque substantiam, ad vices, valentioribus clericis delegabat et credebat: Nunquam clavem, nunquam annulum in manu habens: sed ab eisdem domus Praepositis cuncta et accepta et erogata notabantur. Quae anno completo eidem recitabantur, quo sciretur, quantum acceptum, quantumque dispensatum fuisset, vel quicquid indispensatum vel dispensandum remansisset: et in multis titulis magis illius praepositi domûs fidem sequens, quam probatum manifestatumque cognoscens. Domum vero, vel agrum, seu villam nunquam emere voluit. Verum si forte ecclesiae a quoquam sponte tale aliquid vel donaretur, vel titulo legati dimitteretur, non respuebat, sed suscipi jubebat. Nam et aliquas eum haereditates recusasse novimus, non quia pauperibus inutiles esse possent, sed quoniam justum et aequum esse videbat, ut a mortuorum vel filiis vel

parentibus affinibus magis possiderentur, quibus, ab eis deficientes, dimittere noluerint.

§ 30. Quidam etiam ex honoratis Hipponensium, apud Carthaginem vivens, ecclesiae Hipponensi possessionem donare voluit, et confectas tabulas, sibi usufructu retento, ultro eidem sanctae memoriae Augustino misit. Cujus ille oblationem libenter accepit, congratulans ei, quod aeternae suae memor esset salutis. Verum post aliquot annos, nobis forte cum eodem cominus constitutis, ecce ille donator literas per filium suum mittens, rogavit ut illae donationum tabulae suo filio redderentur, pauperibus vero erogandos direxit solidos centum. Quo ille sanctus cognito, ingemuit, hominem vel finxisse donationem, vel eum de bono opere poenituisse, et quanta potuit, Deo suggerente cordi ejus, condolente animo ex eadem refragratione dixit, in illius scilicet increpationem et correctionem: et tabulas, quas ille sponte miserat, nec desideratas, nec exactas, confestim reddidit, pecuniamque illam respuit: atque rescriptis eumdem, sicut oportuit, et arguit et corripuit, admonens, ut de sua simulatione vel iniquitate cum poenitentiae humilitate Deo satisfaceret, ne cum tam gravi delicto de seculo exiret; frequentius quoque dicebat, securius ac tutius ecclesiam legata a defunctis dimissa debere suscipere, quam haereditates forte solicitas et damnosas, ipsaque legata magis offerenda esse, quam exigenda. Commendata vero quaeque ipse non suscipiebat, sed volentes suscipere clericos non prohibebat.

§ 31. In his quoque quae ecclesia habebat et possidebat, intentus amore, vel implicatus cupiditate non erat: sed majoribus magis et spiritalibus suspensus et inhaerens rebus, vix aliquando seipsum ad ista temporalia ab aeternorum cogitatione relaxabat et deponebat. Quibus citissime ille dispositis et ordinatis, tanquam a rebus mordacibus et molestis, animi recursum ad interiora mentis et superiora faciebat, quo vel de inveniendis divinis rebus cogitaret, vel de jam inventis aliquid dictaret, aut certe ex jam dictatis atque transcriptis aliquid emendaret. Et id agebat in die laborans, et in nocte lucubrans. Et erat tanquam illa religiosissima Maria, typum gestans supernae Ecclesiae, de qua scriptum est, quod sederet ad pedes Domini, atque intenta verbum ejus audiret: De qua soror conquesta, quod ab eadem circa multum ministerium occupata non adjuvaretur, audivit: *Martha, Martha, solicita es: Elegit optimam partem Maria, quae non auferetur ab ea.* Nam fabricarum novarum nunquam studium habuit, devitans in eis implicationem sui animi, quem semper liberum habere volebat ab omni molestia temporali. Non tamen illas volentes et aedificantes prohibebat, nisi tantum immoderatos. Interea dum ecclesiae pecunia deficeret, hoc ipsum populo Christiano denunciabat, non se habere, quod indigentibus erogaret. Nam et de vasis Dominicis propter captivos et quamplurimos

indigentes, frangi et conflari jubebat, et indigentibus dispensari. Quod non commemorassem, nisi contra carnalem sensum quorundam fieri perviderem. Et hoc ipsum etiam venerabilis memoriae Ambrosius in talibus necessitatibus indubitanter esse faciendum et dixit et scripsit; sed et inde de neglecto a fidelibus gazophylacio, et secretario, unde altari necessaria inferuntur, aliquando in ecclesia loquens admonebat: quod etiam beatissimum Ambrosium, se praesente in ecclesia tractavisse, nobis aliquando retulerat.

§ **32**. Cum ipso semper clerici, unâ etiam domo ac mensâ, sumptibusque communibus alebantur et vestiebantur. Et ne quisquam facili juratione etiam ad perjurium decidisset, et in ecclesia populo praedicabat, et suos instituerat, ne quis juraret, nec ad modicum quidem. Quod si prolapsus fuisset, unam de statutis perdebat potionem. Numerus enim erat suis secum commorantibus et convivantibus poculorum praefixus. Indisciplinationes quoque et transgressiones suorum a regula recta et honestate, et arguebat, et tolerabat, quantum decebat et oportebat: in talibus praecipue docens, ne cujusquam cor declinaretur in verba maligna ad excusandas excusationes in peccatis. Docebat ibidem, dum quisque offerret munus suum ad altare, et illic recordatus fuisset, quod frater suus haberet aliquid adversus illum, relinquendum esse munus ante altare, atque eumdem fratrem esse reconciliandum: et tunc veniendum, et munus ad altare offerendum. Si vero ipse adversus fratrem suum aliquid haberet, corripere eum debere in parte: et si eum audisset, lucratus esset suum fratrem: si minus, adhibendum esse unum aut duos. Quod si et ipsos contemneret, Ecclesiam adhibendam. Si vero et huic non obediret, esset illi ut ethnicus et publicanus. Et illud addens, ut fratri peccanti et veniam petenti, non tantum septies, sed septuagies septies delictum relaxetur, sicut quisque a Domino quotidie sibi postulat relaxari (*Vide Matth.* v).

§ **33**. Foeminarum autem intra domum ejus nulla unquam conversata est, nulla mansit, nec quidem germana soror: quae vidua Deo serviens, multo tempore usque in diem obitus sui praeposita ancillarum Dei vixit. Sed neque patrui sui filiae, et fratris sui filiae, quae pariter Deo serviebant: Quas personas sanctorum Episcoporum concilia in exceptis posuerunt. Dicebat vero, quia etsi de sorore et neptibus secum commorantibus, nulla nasci possit mala suspicio, tamen quoniam illae personae sine aliis necessariis secumque manentibus foeminis esse non possent, et quod ad eas etiam aliae a foris intrarent, de iis posse offendiculum aut scandalum infirmioribus nasci, et illos qui cum Episcopo vel quolibet clerico forte manerent, ex illis omnibus foeminarum personis una commorantibus aut adventantibus tentationibus humanis posse perire, aut certe malis hominum suspicionibus

pessime diffamari: ob hoc ergo dicebat, nunquam debere, foeminas cum servis Dei etiam castissimis, in una manere domo, ne, ut dictum est, aliquod scandalum vel offendiculum hoc tali exemplo poneretur infirmioribus. Et si forte ab aliquibus foeminis, ut videretur vel salutaretur, rogabatur, nunquam sine clericis testibus ad eum intrabant, vel solus cum solis unquam est locutus, néc si secretorum aliquid interesset.

§ 34. In visitationibus vero modum tenebat ab Apostolo definitum, ut non nisi pupillos et viduas in tribulationibus constitutas visitaret. Et si forte ab aegrotantibus ob hoc peteretur, ut pro eis in praesenti Deum rogaret, eisque manus imponeret, sine mora pergebat. Foeminarum autem monasteria non nisi urgentibus necessitatibus visitabat. Servandum quoque in vita et moribus hominis Dei referebat, quod in institutis sanctae memoriae Ambrosii compererat: ut uxorem cuiquam nunquam posceret, neque militare volentem ad hoc commendaret, neque in sua patria petitus iret ad convivium: De singulis rebus praestans causas, scilicet, ne, dum inter se conjugati, casu jurgarent, ei maledicerent, per quem conjuncti essent. Sed plane ad hoc sibi jam illis consentientibus petitum interesse debere affirmabat sacerdotem, ut vel eorum jam pacta et placita firmarentur, vel benedicerentur. Et ne militiae commendatus ac male agens, suam culpam suffragatori tribueret. Et ne per frequentiam conviviorum, temperantiae amitteretur modus.

§ 35. Indicaverat quoque nobis, se praedicti beati viri Ambrosii in ultimo vitae constituti audisse sapientissimum et piissimum responsum, et multum laudabat ac praedicabat. Nam cum ille, inquit, venerabilis ultima jacèret aegritudine, et a fidelibus honoratis lecto ejus adstantibus, et videntibus eum de seculo migraturum ad Deum, et ob hoc moerentibus, tanti scilicet ac talis antistitis morte ecclesiam posse privari verbi et sacramenti Dei dispensatione, cum lacrymis rogaretur, ut sibi a Domino vitae posceret commeatum, eum illis dixisse: Non sic vixi, ut me pudeat inter vos vivere: sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Et haec noster Augustinus senex elimata ac librata admirabatur et laudabat verba. Ideo enim eum dixisse intelligendum est, nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus, ne crederetur praefidens de suis purgatissimis moribus praesumpsisse. Non sic vixi, ut me pudeat inter vos vivere: Hoc dixerat ad illud, quod homines de homine nosse poterant. Nam sciens examen aequitatis divinae, de bono Domino se dicebat magis, quam de meritis suis, confidere, cui etiam in oratione quotidiana dicebat: *Dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.*

§ 36. Cujusdam quoque coëpiscopi et familiarissimi sui amici, in extremis vitae de talibus frequentissimum referebat dictum:

ad quem quum visitandum jam morti appropinquantem ventitasset et ille manuum gestu se de seculo exiturum significaret, atque a se illi esset responsum, adhuc eum Ecclesiae necessarium vivere posse, illum, ne putaretur hujus vitae teneri cupiditate, respondisse ei: Si numquam, bene: Si aliquando, quare non modo? Et talem sententiam mirabatur et laudabat hominem protulisse, Deum quidem timentem, verumtamen in villa natum et nutritum, sed non multa lectionis eruditum scientiâ. Illud etiam cujusdam aegrotantis dictum afferebat Episcopi, de quo sanctus in epistola sua, quam de mortalitate scripsit, martyr Cyprianus ita retulit, dicens: Cum quidam de collegis et consacerdotibus nostris infirmitate defessus, et de appropinquante morte solicitus, commeatum sibi precaretur, adstitit deprecanti, et jam pene morienti juvenis, honore et majestate venerabilis, staturâ celsus, et clarus adspectu, et quem adstantem sibi vix posset humanus adspectus oculis carnalibus intueri, nisi quod talem videre jam poterat de seculo recessurus. Atque ille non sine quadam animi et vocis indignatione infremuit et dixit: Pati timetis, exire non vultis: quid faciam vobis?

§ **37**. Ante proximum vero diem infirmitatis obitus sui, a se dictatos et editos recensuit libros, sive eos quos primo tempore conversionis suae adhuc laicus, sive quos presbyter, sive quos Episcopus dictaverat: et quaecumque in his recognovit aliter, quam sese haberet Ecclesiastica regula, a se fuisse dictata et scripta, cum adhuc Ecclesiasticum usum minus sciret, minusque intelligeret, a semetipso et reprehensa et correcta sunt. Unde etiam duo conscripsit volumina, quorum est titulus, *De retractatione* vel recensione librorum. Praereptos etiam sibi quosdam libros ante diligentiorem emendationem a nonnullis fratribus conquerebatur, licet eos postmodum emendasset. Imperfecta etiam quaedam librorum suorum, praeventus morte, reliquit. Quique prodesse omnibus volens, et volentibus multa librorum legere, et non valentibus, ex utroque divino Testamento veteri et novo, praemissa praefatione, praecepta divina seu vetita, ad vitae regulam pertinentia, excerpsit, atque ex his unum codicem fecit: ut qui vellet, legeret: atque in eo, vel quam obediens Deo, inobediensve esset, agnosceret: et hoc opus voluit *Speculum* appellare.

§ **38**. Verum brevi consequenti tempore divina voluntate et potestate provenit, ut manus ingens, diversis telis armata et bellis exercitata; immanium hostium Vandalorum et Alanorum, commixtam secum habentes Gotthorum gentem, aliarumque diversarum gentium personas, ex Hispaniae partibus transmarinis navibus Africae influxisset et irruisset, universaque per loca Mauritaniarum, etiam ad alias nostras transiens provincias et regiones, omni saeviens crudelitate et atrocitate, cuncta quae potuit expoliatione, caedibus, diversisque tormentis, incendiis, aliisque.

innumerabilibus infandis malis depopulata est, nulli sexui, nulli parcens aetati, nec ipsis Dei sacerdotibus vel ministris, nec ipsis ecclesiarum ornamentis, seu instrumentis, vel aedificiis. Et hanc ferocissimam hostium grassationem et vastationem ille homo Dei, et factam fuisse et fieri, non ut caeteri homines, sentiebat et cogitabat: sed altius et profundius eam considerans, et in hac animarum praecipue vel pericula, vel mortes praevidens, solito amplius (quoniam ut scriptum est: Qui apponit scientiam, apponit dolorem, et, Cor intelligens, quasi tinea ossibus) fuerunt ei lacrymae panes die ac nocte, amarissimamque et lugubrem prae caeteris suae senectutis jam pene extremam ducebat ac tolerabat vitam. Videbat enim ille homo Dei civitates excidio perditas pariter cum aedificiis, villarumque habitatores alios hostili nece extinctos, alios effugatos atque dispersos, Ecclesias sacerdotibus ac ministris destitutas, virginesque sacras et quosque continentes ubique dissipatos: et in his alios defecisse tormentis, alios gladio interemptos esse: alios in captivitate, perdita animi et corporis integritate ac fidei, malo more ac duro hostibus deservire: hymnos Dei et laudes ab ecclesiis deperisse, aedificia ecclesiarum quamplurimis locis ignibus concremata esse: solemnia quoque, quae Deo debentur, de propriis locis defecisse: sacrificia ac sacramenta divina vel non quaeri, vel quaerenti qui tradat, non facile reperiri: in ipsas montium sylvas et cavernas petrarum et speluncas confugientes, vel ad quascumque munitiones: alios fuisse expugnatos et interfectos, alios necessariis sustentaculis evolutos, atque privatos, ut fame contabescerent: ipsosque ecclesiarum praepositos et clericos, qui forte Dei beneficio vel eos non incurrerant, vel incurrentes evaserant, rebus omnibus expoliatos atque nudatos, egentissimos mendicare, nec iis omnibus ad omnia, quibus fulciendi essent, subveniri posse.

§ **39**. Vix tres superstites, ex innumerabilibus, ecclesias (*videbat*), Carthaginensem, Hipponensem et Cirtensem, quae Dei beneficio excisae non sunt, et earum permanent civitates, et divino et humano fultae praesidio, licet post ejus obitum urbs Hipponensis incolis destituta, ab hostibus fuerit concremata. Et se inter haec mala ille homo Dei cujusdam sapientis sententiâ consolabatur, dicentis: Non erit magnus, magnum putans, quod cadunt ligna et lapides, et moriuntur mortales. Haec ergo omnia ille, ut erat alte sapiens, quotidie ubertim flebat. Accrevitque moeroribus et lamentationibus ejus, ut etiam adhuc eo in suo statu consistente, ad eamdem Hipponensium regionum civitatem ab iisdem hostibus veniretur obsidendam. Quoniam in ejus tunc defensione erat constitutus Comes quidam Bonifacius, cum Gotthorum quondam foederatus exercitu, quam urbem ferme quatuordecim mensibus conclusam obsederunt. Nam et litus illi marinum interclusione abstulerunt: Quo etiam nosipsi de vicino cum aliis nostris

coëpiscopis confugeramus, in eademque omni obsidionis tempore fuimus. Ubi nobiscum super his infortuniis saepissime colloquebamur, et Dei tremenda judicia prae oculis nostris posita considerabamus, dicentes: *Justus es Domine, et rectum judicium tuum.* Pariterque dolentes, gementes et flentes, orabamus miserationum patrem et Deum omnis consolationis, ut de eadem nos tribulatione sublevare dignaretur.

§ 40. Et forte provènit, ut unâ cum eodem ad mensam constitutis, et inde confabulantibus, coeperit coram nobis dicere: « Noveritis me hoc tempore nostrae calamitatis Deum rogare, ut aut hanc civitatem ab hostibus circumdatam liberare dignetur, aut si aliud ei videtur, suos servos ad perferendam suam voluntatem fortes faciat, aut certe ut me de hoc seculo ad se accipiat. » Quae ille dicens, nosque instruens, deinceps cum eodem et nos cum nostris omnibus, et ipsi, qui in eadem fuerant civitate, a summo Deo similiter petebamus. Et ecce tertio illius obsidionis mense decubuit lecto, febribus fatigatus, et illa ultima exercebatur aegritudine. Nec suum sane Dominus famulum fructu suae precis fraudavit. Nam et sibiipsi, et eidem civitati, quod lacrymosis deposcit precibus, in tempore impetravit. Novi quoque eumdem et presbyterum et Episcopum pro quibusdam energumenis petentibus, ut oraret, rogatum: eumque in oratione lacrymas fundentem, Deum rogasse, et daemones ab hominibus recessisse. Itemque scio ad eum aegrotantem et lecto jacentem, quemdam cum suo aegroto venisse, et rogavisse, ut eidem manum imponeret, ut sanus esse posset: eumque respondisse, si aliquid in his posset, sibi hoc utique primitus praestitisset: illum dixisse, visitatum se fuisse, sibique per somnium dictum esse. Vade ad Augustinum Episcopum, ut eidem manum imponat, et salvus erit. Quod dum comperisset, facere non distulit: et illum infirmum continuo Dominus sanum ab eodem discedere fecit.

§ 41. Interea reticendum minime est, cum memorati impenderent hostes, a sancto viro nostro coëpiscopo Thabennensis ecclesiae Honorato, literis fuisse consultum, utrumque illis adventantibus, ex ecclesiis Episcopis vel clericis recedendum esset, an non. Eique rescriptis insinuasse, quid magis ab illis eversoribus esset metuendum. Quam ejus epistolam huic scripturae inserere volui. Est enim sacerdotum Dei et ministrorum moribus valde utilis et necessaria. Isto modo rescriptum est ad eumdem ab eodem: « Sancto fratri et coëpiscopo Honorato, Augustinus in Domino salutem. Charitati tuae misso exemplo epistolae, quam fratri Quodvultdeo nostro coëpiscopo scripsi, putabam me hoc onere caruisse, quod mihi imposuisti, quaerendo consilium, quid in his periculis, quae in tempora nostra venerunt, facere debeatis. Quamvis enim epistolam, etc. (*a*). »

(*a*) Et Sur. et Bolland. Epistolam ob prolixitatem omittunt, quae est 150 in serie apud Opera

§ **42**. Sane ille sanctus in vita sua prolixa, pro utilitate ac felicitate sanctae Ecclesiae Catholicae divinitus condonata, vixit annis septuagintasex: in clericatu autem vel Episcopatu annis ferme quadraginta. Dicere autem nobis inter familiaria colloquia consueverat, post perceptum baptismum etiam laudatos Christianos et sacerdotes, absque digna et competenti poenitentia exire de corpore non debere. Quod etiam ipse fecit ultima, qua defunctus est, aegritudine. Nam sibi jusserat Psalmos Davidicos, qui sunt paucissimi, de poenitentia scribi, ipsosque quaterniones jacens in lecto contra parietem positos diebus suae infirmitatis intuebatur, et legebat jugiter ac ubertim flebat. Et ne intentio ejus a quoquam impediretur, ante dies ferme decem, quam exiret de corpore, a nobis postulavit praesentibus, ne quis ad eum ingrederetur, nisi iis tantum horis, quibus medici ad inspiciendum intrarent, vel cum ei inferretur refectio. Et ita observatum ac factum est, et omni illo tempore orationi vacabat. Verbum Dei usque ad ipsam suam extremam aegritudinem, impraetermisse, alacriter et fortiter, sana mente sanoque consilio in ecclesia praedicavit. Membris omnibus sui corporis incolumis, adspectu atque auditu, nobis adstantibus et videntibus, ac cum eo pariter orantibus, obdormivit in pace cum patribus suis, enutritus in bona senectute: et nobis coram positis, pro ejus commendanda corporis depositione, sacrificium Deo oblatum est, et sepultus est.

§ **43**. Testamentum autem nullum fecit, quia unde faceret, pauper Christi non habuit. Ecclesiae Bibliothecam et omnes codices diligenter posteris custodiendos semper jubebat. Si quid vero ecclesia vel in sumptibus, vel in ornamentis habuit, fideli presbytero, qui sub eodem domus ecclesiae curam gerebat, dimisit. Nec suos consanguineos vel in proposito, vel extra constitutos, in sua vita et morte vulgi more tractavit. Quibus dum adhuc superesset, id, si opus fuit, quod et caeteris erogavit, non ut divitias haberent, sed ut aut non, aut minus egerent. Clerum sufficientissimum et monasteria virorum ac foeminarum continentium cum suis praepositis plena ecclesiae dimisit, una cum bibliothecis, libros et tractatus vel suos, vel aliorum sanctorum habentibus, in quibus dono Dei qualis quantusque in Ecclesia fuerit, noscitur, et in his semper vivere a fidelibus invenitur: Juxta quod etiam secularium quidam poëtarum, suis jubens, quo sibi tumulum mortuo in aggere publico collocarent, pro epigrammate finxit, dicens:

Vivere post obitum vatem vis nosse viator?
Quod legis ecce loquor: vox tua, nempe mea est.

§ **44**. Et in suis quidem scriptis ille Deo acceptus et charus

S. Doct. Docet in illa August. licitum quidem esse fugere, si populus habeat a quibus pascatur, at prorsus illicitum, gregem sine pastore derelinquere.

sacerdos, quantum lucente veritate videre conceditur, rectae ac sanae fidei, spei et charitatis catholicae Ecclesiae vixisse manifestatur. Quod agnoscunt, qui eumdem de divinis scribentem legentes proficiunt. Sed ego arbitror plus ex eo proficere potuisse, qui eum et loquentem in ecclesia praesentem audire et videre potuerunt, et ejus praesertim inter homines conversationem non ignoraverunt. Erat enim non solum eruditus scriba in regno coelorum, de thesauro suo proferens nova et vetera, et unus negotiatorum, qui inventam pretiosam margaritam, quae habebat, venditis, comparavit: verumetiam ex iis extitit, ad quos scriptum est: *Sic loquimini et sic facite* (*Jac.* III): et de quibus Salvator dicit: *Qui fecerit, et docuerit sic homines, hic magnus vocabitur in regno coelorum*. Peto autem impendio vestram charitatem, qui haec scripta legitis, ut mecum omnipotenti Deo gratias agatis, Dominumque benedicatis, qui tribuit mihi intellectum, ut haec in notitiam et praesentium et absentium praesentis temporis et futuri hominum, et vellem deferre, et valuissem: et mecum ac pro me oretis, ut illius quodam viri, cum quo annis ferme quadraginta Dei dono absque amara ulla dissensione familiariter ac dulciter vixi, et in hoc seculo aemulator et imitator existam, et in futuro omnipotentis Dei promissis cum eodem perfruar, Amen (*a*).

DE S. JULIANO MARTYRE

B. GREGORIUS TURON. EPISC.

Circa ann. 304 — Nat. Gallus.

§ 1. Magnum in nobis quodammodo igniculum ad justitiae suae adipiscendum semitam, pietas divina succendit, cum dicit: *Oculi Domini super justos, et aures ejus ad preces eorum* (*Ps.* 33). Ostendens, quod qui justitiam ex toto corde dilexerit, cum precatus fuerit, audiatur a Domino. Utinam quisque nostrum cum haec tentare coeperit, statim spretis mundi scandalis, neglectis concupiscentiis vanis, derelictisque semitis pravis, justitiae viam

(*a*) S. Augustini corpus Hippone fuit sepultum; sed cum Wandali, paullo post ejus obitum, urbem illam occupassent, et Trasamundus eorum rex Catholicos Ecclesiae ministros extorres in Sardiniam pelleret (vide Sur. in *Vita* S. Fulgentii, Vol. I a pag. 24), Episcopus Hippon. et alii complures Numidicae provinciae sacerdotes, inter alias SS. Reliquias, multa quae ad S. August. pertinuerant, et ipsius pretiosissima ossa secum in exilii solatium occulte detulerunt. Quievere haec in Sardinia annos circiter biscentos; donec Saracenis insulam diripientibus, Liutprandus Longobardorum rex sacrum corpus magno auri pondere e barbarorum manibus vindicavit, et Ticinum (*Pavia*) honorificentissime translatum, in ecclesia, *in coelo aureo* dicta, collocandum curavit, anno DCCXXV. Hostes ut lateret, studiosissime dein obstructus lateritio opere thesauri locus ipsis civibus diu mansit ignoratus, donec, disjecto ad vetustae cryptae restaurationem muro, detectus est in argentea capsa, anno MDCXCV, Kal. Octobris. Concedente Gregorio Pp. XVI, ossium S. Augustini nonnulla in Algeriam sunt delata, ut renovatum illic, Francorum bellica virtute, Ecclesiae agrum exuviae foecundent inclyti Doctoris qui eas antiquitus Africae plagas tanta sapientiâ excoluit, tot rigavit sudoribus.

expeditus et sine impedimento secularium actionum, conaretur irrepere. Per hanc enim viam Abel justus suscipitur, Enoch beatus assumitur, Noë reservatur, Abraham eligitur, Isaac benedicitur. Jacob dilatatur, Joseph custoditur, Moyses sanctificatur, David praedestinatur, Salomon ditatur, tres pueri inter incendia roru lenta vaticinantur, Daniel inter innocuas bestias pascitur: Per hanc viam Apostoli diriguntur, Martyres beati glorificantur. Et qualiter, inquis? Scilicet dum infirmos curant, mortuos suscitant, praesentia contemnunt, futura desiderant, tortores despiciunt, poenas non sentiunt, ad coelestia regna contendunt. Quod proculdubio virtute propria non obtinerent, nisi per viam justitiae rectissime incedentes, a Domino audirentur.

§ 2. Sic et inclytus martyr Julianus, qui Viennensi (Allobrogum) ortus urbe, Arvernis datus est martyr, ab hoc igne succensus, haec concupivit, ac mente tota desideravit. Quia cum esset apud beatissimum Ferrèolum *, jam tunc martyrii ardore flagrabat: qui relictis divitiis ac propinquis, tantum ob solius amorem martyrii Arvernis advenit. Sed nec hoc sine divino mandato peregit, cum tunc persecutio in Viennensi urbe ferveret. Legerat enim Dominum praedixisse, *Si vos persecuti fuerint in ista civitate, fugite in aliam* (*Matth.* x). Contulit ergo se hic in Arverno territorio, non metu mortis, sed ut relinquens propria, facilius perveniret ad palmam, metuebat enim, ne ei parentes essent obvii, si inter eos hoc certamen inivisset: et perderet miles Christi coronam gloriae, si legitime non certasset. Igitur instante persecutione, ad Brivatensem (*Brioude*) vicum, in quo fanatici erroris naeniae colebantur, advenit. Et cum insequi adversarios nutu Dei sensisset, a vidua quadam se occultari deprecatur. Quem illa tegens, ilico martyre poscente detexit: qui suis insecutoribus ita dixit: « Nolo diutius commorari in hoc seculo, quia sitio tota animi aviditate jam Christum. »

§ 3. At illi educta vibranti dexterâ frameâ, deciso capite, in tres (ut ita dicam) partes gloriosus dividitur martyr. Nam caput Viennam defertur, artus Brivate reconduntur, felix anima a Christo conditore suscipitur. Senes quoque, qui sacrum corpus mancipaverant sepulturae, ita reintegrati sunt, ut in senectute summa positi, tamquam juvenes haberentur. Caput quoque ejus Ferrèolus martyr accepit: completoque certamine, tam illius membra, quam istius caput, in unius tumuli receptaculo collocantur. Quae ne cuiquam fortassis videatur incredibilis esse narratio, quae audivi gesta, fideliter prodam.

§ 4. Quodam tempore, dum ad occursum beati Nicetii antistitis **, usque Lugdunum processissem, libuit animo non aliter.

* In Martyrologio Rom. xviii Sept.
** E tribus homonymis SS. Episcopis in Martyrol. memoratis, Lugdunensis Nicetius hic est cultus ii Apr. Vide Sur. Vol. iv, p. 57.

nisi orationis causâ, Viennam adire, et praecipue sepulcrum visitare Ferreoli martyris gloriosi. Insederat enim menti, propter antiquam dilectionem eorum, me sic esse ejus alumnum, ut Juliani. Denique oratione facta, erigo oculorum aciem ad tribunal, conspicioque in eo versiculos hoc modo conscriptos

Heroas Christi geminos haec continet aula:
Julianum capite, corpore Ferreolum.

Cumque haec legens, aedituum consulerem, cur haec scripta sic fuerint, respondit: Basilica sancti martyris Ferreoli super ipsum Rhodani litus ab antiquis fuerat collocata. Denique cum impulsante violentiâ amnis, porticus, quae ab ea parte erat locata, corrueret, providus sacerdos, Mamertus nomine, qui tunc Viennensem regebat ecclesiam, ruinam futuram praeveniens, aliam basilicam eleganti opere et in ipsa mensura sagaci intentione construxit, illuc sancti martyris transferre cupiens corpus. Advenit autem ad hoc opus Abbatum atque Monachorum magnus numerus, vigilataque nocte, accepto sarculo fodere coeperunt. Cumque in profundo descenderent, tria sepulcra reperiunt, ac confestim stupor mentes spectantium invadit. Nec quisquam erat certus, quisnam esset beati martyris tumulus. Igitur cum starent omnes in hebetate mentis attoniti, inspirante (ut credo) divinitate, unus ex circumstantibus exclamat, dicens: Antiquitus referri solitum erat, et celebri per populos sermone vulgatum, caput Juliani Confessoris in sepulcro retineri martyris Ferreoli. Sic opertorio amoto, unusquisque consideretur, et sic potest, quae sint membra Ferreoli martyris, protinus inveniri.

§ 5. Haec audiens sacerdos, cunctos jubet in oratione prosterni. Qua impleta, procedit ad tumulos: detectisque duobus, singulos in his quiescentes invenit viros. Cumque aperuisset et tertium, invenit in eo virum jacentem illaeso corpore, integro vestimento: qui deciso capite, caput amplexus aliud, brachio detinebat. Erat enim acsi nuper sepultus, neque pallore faciei demutatus, neque capillorum decisione turpatus, neque ulla putredine resolutus: sed ita integer et illaesus, ut putares eum adhuc sopore corporeo detineri. Tunc antistes gaudio magno repletus, ait: Hoc esse cadaver Ferreoli, hoc est caput Juliani martyris, dubium non habetur. Tunc cum magno psalterio plaudente populo, in loco, ubi nunc est, adoratur Domino annuente.

§ 6. Haec autem ut ad sepulcrum martyris ab ipso aedituo cognovi, fideliter retuli. Praebet tamen huic operi testimonium Sollius noster, ipsi Mamerto scribens his verbis: Tibi soli concessa est in parte orbis occidui, martyris Ferreoli solida translatio, adjecto nostri capite Juliani, unde pro compensatione deposcimus, ut nobis inde veniat pars patrocinii, quia vobis hinc rediit pars patroni.

§ 7. In loco autem illo, quo beatus martyr est percussus, fons habetur splendidus, levis, dulcibus aquis uberrimus, in quo et a persecutoribus caput amputatum ablutum est, de quibus aquis multae sanitates tribuuntur infirmis. Nam saepe caecorum oculi, ab his tacti, illuminati sunt: tertianarum quartanarum febrium ardoribus accensi, ut potatum, qui patiuntur, iverint, conquiescunt. Nam et si quis gravi laborans incommodo, inspirante martyre desiderium habuerit hauriendi, protinus ut hauserit, convalescit: et ita velociter extinguitur vis febrium, ceu si videas super immensum rogum projectis undis incendia universa restingui.

§ 8. Post passionem vero beati martyris ac famà praeeunte de senibus, qui, dum sanctus artus sepulturae mandarent, fortitudini pristinae fuerint restituti, multa ibi beneficia expetentes credentesque, indulgente martyre, consequuntur. De quibus pauca perstringenti deprecor veniam condonari, quod me minus vel peritum, vel idoneum ad haec narranda cognosco, nec imbutum grammaticis artibus, nec literis liberalibus eruditum. Sed quid facio, quod impellit me amor patroni, ut nequeam haec silere? Vinctus quidam ab Hispanis et carceri deditus, ad Imperatorem Treveri cum capitali dijudicatus sententia tenebatur. Quod conjux illius cognitum, dum tumulare viri membra festinat, ad Brivatensem vicum pervenit: repertosque viros, dum diverso studio intento rimaretur, cognoscit, quod in eo vel de martyre vel de senibus fuerit gestum, fidelique insinuatione credens, ad sepulcrum beati martyris deliberat properare, ut causam suggerat, casus rèseret, vel cunctum laborem sui doloris exponat. Asserentibus tamen praeterea hominibus: Absque dubio pollicemur, domina, tibi a martyre reddi laetitiam, qui senum quondam decrepitae aetatis, membra rigentia antiquo vigori restituit. Impletaque hac oratione, promittit, ut si sospitem reciperet conjugem, martyris sepulcrum, in quo possit spatio, caemento contegeret. Fide plena, et de martyris pietate secura, Treverim est ingressa, inventumque ob virum, et gratiâ imperiali receptum, laeta regreditur. Inquisitoque tempore, quo vir relaxatus esset e carcere, novit quod haec fuit absolutionis hora, qua illa martyris est auxilium precata. Dehinc pollicitationem, quam promiserat, cum immensis muneribus adimplevit.

§ 9. Erat enim haud procul a cellula, quam supra sepulcrum martyris haec matrona construxerat, grande delubrum, ubi in columnam altissimam simulacrum Martis Mercuriique colebatur. Cumque delubri illius festa a gentilibus agerentur, ac mortui mortuis thura deferrent, medio e vulgo commoventur pueri duo in scandalum: nudatoque unus gladio, alterum appetit trucidandum. At ille cernens nihil veniae reservari, cum a diis suis non defensaretur, nostrae religionis custodiam, nostrae confessionis

veniam, nostrae contagionis medelam, cellulam expetiit martyris gloriosi. Tunc ille, qui sequebatur, cum in assultu gladii eum non potuisset contingere, et hic super se ostium reserasset, atque ille arrepto utroque poste ostium conaretur infringere, ilico inhaerentes manus tabulis, dolore nimio quatiuntur, et tanta afflictione miser torquetur, ut ubertim lacrymae, qualis esset dolor intrinsecus, nunciarent. Interea stupente vulgo, inclusus qui fuerat, progreditur liber: parentes quoque illius, qui virtute sancti retinebatur, cognoscentes martyris sepulturam, devotis multis muneribus pro filio exorabant.

§ 10. Factum est autem dum haec agerentur, ut presbyter quidam viâ illa descenderet. Qui cum didicisset quae acta fuerant, pollicetur parentibus, si a gentilitate discederent, filium reciperent sanum. Ipse quoque sacerdos sequenti nocte videt per somnium simulacra illa, quae a gentilibus colebantur, numine divino comminui, atque in pulverem redacta, solo prosterni. Quarta autem die cum gentilitas vellet iterum diis exhibere libamina, moestus presbyter ad sepulcrum sancti prosternitur, et cum lacrymis exorat, ut tandem gentilitatem hanc, quae jacebat in tenebris, splendor divinae potentiae visitaret, nec sineret ultra martyr beatus alumnos proprios ista caligine detineri, cum ille perpetuae claritatis gaudia possideret. Confestim ad ejus orationem commoventur tonitrua, renident fulgura, descendit imber igne mixtus, et grandine turbantur omnia. Concurrit vulgus ad cellulam, prosternitur coram sacerdote omnis caterva gentilium, et mixto cum lacrymis ululatu, cuncti Domini misericordiam deprecantur, pollicenturque sacerdoti, si grando recederet, et martyrem patronum expeterent, et ad Deum ejus, relictis simulacrorum cultibus, integro corde transirent. Porro ille fusa oratione, cuncta quae petiit, meruit obtinere. Recedente autem tempestate, puer cum parentibus credens, ipsa die a doloribus liberatur: gentiles in Trinitatis nomine baptizati, statuas quas coluerant, confringentes, in lacum vico amnique proximum projecerunt. Ab eo enim tempore in loco illo, et fides Catholica et martyris virtus est amplius declarata.

§ 11. Hujus festivitatis tempus ignorans plebs, moesta pendebat, nesciens diem, in quo martyr beatus deberet pro virtutis ac passionis gloria honorari. Et haec ignorantia usque ad beatum Germanum Antisiodorensem antistitem est protracta. Factum est autem, ut antedictus Pontifex Brivate adveniret: sciscitatusque ab incolis, quo tempore hujus sacra celebrarentur, se nescire respondent. Tunc ille: Oremus, inquit, et fortassis nobis haec Domini potentia revelabit. Quod cum fecissent, mane orto, convocatis senioribus loci, ait, quinto Kalendas mensis septimi celebrandam esse solemnitatem. Ex hoc nunc devotus adveniens,

populus, vota Praesuli reddens, refert et animae et corporis medicinam *.

§ 12. Pro quibus ac talibus virtutum ornamentis magna ibi basilica fabricata a fidelibus, virtutibus, ut praefati sumus, martyris beati refulget: in qua paralyticorum, claudorum, caecorum, et aliorum quoque morborum saepius petita remedia conquiruntur. Foedamia quaedam mulier, paralysis humore constricta, cui nullum corporis membrum sine dolore vigebat, exhibita est, deferentibus propinquis, ad beatam basilicam, ut vel stipem a largientibus mereretur. Quae dum in porticu illa, quae sanctae basilicae conjungitur, decubaret, noctem Dominicam dum sacrosanctis vigiliis, populi fides devota concelebrat, et illa quiescens lectulo paululum obdormisset, a viro quodam per visum correpta atque increpata est, dicente sibi: Cur reliquis, excubias nocturnas Deo exhibentibus, illa deesset? Respondit se ab omni membrorum parte debilem, nec penitus gressum agere posse. Tunc quasi sustentata a viro qui loquebatur ei, et ad sepulcrum usque deducta, dum in sopore fundit orationem, visum est ei quasi multitudinem catenarum ab ejus membris solo decidere, a quo etiam sonitu expergefacta, sensit omnium artuum recepisse plenissimam sanitatem. Protinus surrexit a lectulo, et stupentibus cunctis, cum gratiarum actione vociferans, sanctam est ingressa basilicam.

§ 13. Quidam dum in seditione, quam commoverat, oculum amisisset, hominem, qui ictum intulerat, de basilica conabatur extrahere. Quod dum agit, non modo amissi oculi non recepit lumen, verumtamen sensit alium ejus, quem sanum habuerat, obcaecari. Porro cum peccata sua confiteretur, dicens, Merito mihi evenit judicium sine misericordia, qui non feci misericordiam: prostratus coram sancto sepulcro cum populo, qui tunc ad festivitatem advenerat, indulgens laedenti, et visum recepit, et gratiam: sic factum est, ut is, qui sancti auxilium expetierat, tutaretur: Ille vero, qui non credebat, argueretur. Et sic uterque laetus emandatusque discessit.

§ 14. Alius quoque ausu temerario die Dominica boves jungens, agrum sulcare coepit. Apprehensaque securi, ut aliquid emendaret in vomere, protinus contractis digitis, manubrum in dextera ejus adhaesit. Cumque prae dolore nimio cruciaretur, post duos annos veniens ad beati martyris basilicam, vigilias fideliter celebravit. Statimque in ipsa die Dominica reserata manus lignum, quod invitus tenebat, amisit, magnam inferens populo disciplinam, ut quod die Dominica fuerat perpetratum, ipsa quoque die Dominica purgaretur. At ille magnificans gloriam martyris, recessit incolumis: nec ultra die resurrectionis Dominicae quicquam ausus est operari.

* Vide in Surio ad XXXI Jul. p. 600, § 47.

§ 15. Sic et Anagilus quidam mutus, surdus et caecus, omnium membrorum compàge debilitatus, ad limina sacrosancta projectus est, scilicet ut vel ab stipe pasceretur devotorum, qui victus alimoniam propriis manibus laborare non poterat. Igitur cum per annum integrum ante sanctam aedem decubasset, tandem visitatus a virtute beati martyris, ab omni infirmitate sanatus est. Videtur autem mihi non incongruum, ut sicut sancti virtute curata morbida retexuntur, ita et infidelium pravitates oratione illius confutatae, ad emendationem aliorum, ne similia appetant, declarentur: quia utraque sancti gloria praestat, ut et hos sanitati reddat, ne amplius crucientur: et illos arguat, ne in futuro judicio condemnentur.

§ 16. Et licet nullum latère credam aliquid de hostilitate Theodorici Regis, ac infirmitatibus Sigivaldi, quae ei in Arverno posito contigerunt, propter virtutem tamen beati martyris est diligentius exponendum, quod facilius fides dictis adhibeatur. Igitur cum ob direptionem Arvernorum Rex antedictus festinaret, et ingrediens terminum, vastatione cuncta subigeret, pars aliqua ab exercitu separata, ad Brivatensem vicum infesta prorupit, fama vulgante, quod in basilica essent incolae cum multis thesauris absconditi. Cumque pervenissent ad locum, inveniunt multitudinem promiscui sexus, obseratis ostiis, in templo ipso cum propriis facultatibus residere. Cumque intrare non possent, unus per effractam ceu fur in altari sancto fenestram vitream ingreditur: quia qui non intrat per januam, hic latro est. Dehinc reseratis aedis illius valvis, exercitum intromittit. At illi direpta cuncta pauperum supellectili, cum ministris ipsius basilicae reliquum populum, qui infra erat, eductum foras, diviserunt haud procul a vico. Quae cum ad Regem delata fuissent, comprehensos ex his aliquos diversis mortibus condemnavit. Fugiens vero ille, qui irrupta aede caput fuit hujus sceleris, igne de coelo dilapso consumptus interiit: super quem cum multi acervum lapidum congregassent, a tonitruis et coruscationibus detectus, terrena caruit sepulturâ. Qui vero de consentaneis, latentes Regem, in patriam sunt regressi, correpti a daemone, diversis exitibus hanc vitam finierunt. Haec audiens Rex, omnia, exinde quae fuerant ablata, reddidit. Praeceperat enim, ne in septimo a basilica milliari quis vim inferret.

§ 17. Pastor vero quidam, non strenuitate, sed nomine, ingenuus genere, dum in multis rebus contra basilicam sancti martyris injuste ageret, ad hoc levitas ejus inimico grassante convaluit, ut colonias basilicae concupiscens, quae agro ejus erant proximae, pervadere non timeret. Ad quem sacerdos loci cum aliquos de clericis quasi legatos mitteret, ut accepta ratione quod male pervaserat, relaxaret: ille quasi contra iniquum hostem telis correptis prosiliit, fugatisque sagittis clericis, res omnes

in sua dominatione retinuit. Factum est autem, ut in proximo adveniret dies passionis martyris gloriosi. Ad quam ille immemor pervasionis suae atque injuriae, quam intulerat clericis, ante quinque dies solemnitatis, ad vicum Brivatensem advenit: qui cum in domo hospitalitatis suae convivio cum laetitia et exultatione fungeretur, subito coruscatione facta, tonitruum sonuit: rursumque iterato, jaculo igneo de coelis elapso percussus est, nullo tamen de reliquis pereunte. Deinde ad exemplum omnium, tamquam rogus flammeus, ardens, paulatim consummabatur. Ad quod miraculum populus, qui ad beati festa convenerat, haec cernens, cum admiratione metuebat: satisque ille fuit, ne de rebus sancti aliquid ultra contingeret. Quod ne fortuito actum quis putet, cernat inter multos innoxios unum interisse sacrilegum *.

COMMENTARIUS

DE S. PROPHETA, PRAECURSORE ET MARTYRE

JOANNE BAPTISTA

EX SIMEONE METAPHRASTE

§ 1. Joannem Baptistam, magnum illud decus orbis terrarum laudare, desiderare quidem licet omnibus: ut pro dignitate autem laudet, nemo potest consequi. Quis enim illi laudem contexet pro dignitate, quem omnibus hominibus esse superiorem dixit omnium opifex? Quoniam autem hic est illius amicus, et perfectus imitator, ei quoque omnino gratum fuerit, quod fit pro viribus. Sunt ergo a nobis res illius narrandae, divini Lucae vestigia sequentibus, undenam ortus sit, et quomodo, et quaenam fuerit ejus educatio, et quonam fine vitae usus sit hic vir magnus et admirabilis. Dicenda sunt autem, non ut narrentur iis qui nesciunt (Quomodo enim, cum omnes res illius celebrentur ab omnibus?), sed ut omnino percipiamus voluptatem in eis commemorandis. Sic vero habent:

§ 2. Temporibus Herodis, qui fuit Rex Judaeae, sacerdotem dicit fuisse divinus hic Lucas, Zachariam quidem nomine, et vice autem Abiae: quae in sorte sacerdotum octava erat. Ei autem fuisse etiam uxorem, quae orta quidem erat ex filiabus Aaron.

* Reliquis adhuc multis in hujusmodi mirabilium produxiori serie te diutius, Lector, detinere non permittendum censuimus.

ut utrinque esset Zacharias sacerdos legitimus: Vocabatur autem Elisabeth. Eis vero suo testimonio tribuit justitiam ante oculos Dei. Ipsa enim est ea, quae est vera justitia: quandoquidem ei soli aperta sunt corda hominum. Et quod in omnibus ejus mandatis et justificationibus ambularent citra reprehensionem. Quamquam autem essent tanta virtute praediti, eos tamen dicit caruisse liberis: quod erat probro veteribus, non leve et contemnendum, sed aliorum omnium gravissimum. Quod quidem vobis magno debet esse solatio, quicumque bonae quidem vitae vobis estis conscii: saepe vero vobis minus aequae et prosperae succedunt res humanae.

§ 3. Huic autem Zachariae, dum sacerdotali munere fungeretur, visum esse dicit Angelum Domini stantem a dextris altaris. Cujusnam autem altaris? Incensi. Erat enim alterum oblationum. Et Zachariam quidem illuc solum subiisse in ipsa hora incensi, totam autem populi multitudinem fuisse extra, utentem oratione. Conturbato vero et perterrefacto Zacharia propter spectaculum, Angelum ei solventem metum, dixisse: Noli timere, auditae sunt enim preces tuae. Te autem fuisse exauditum probatur, quod et sit tibi promissus filius, et significetur, quemadmodum sit vocandus, et quod propter ejus ortum praedicatur gaudium. Sed quid, dixerit quispiam, est consequens, ut ille, qui pro populi peccatis intercedit, accipiat promissionem, fore ut ei nascatur filius? Est certe valde consentaneum et conveniens. Nam qui ab illo erat suscipiendus, is erat futurus praeco agni, qui tollit peccatum mundi: quemadmodum illeipse clamat.

§ 4. Futurum autem eum magnum praedicit, non quidem absolute, sed coram Domino: Sicut etiam ipsos parentes prius dixit justos esse coram Deo. In quonam autem ipsum fore magnum dicit divinus Lucas? Num omnino in abundantia spiritus? Neque enim divinae gratiae eum solum dicit futurum participem. Sed replebitur, inquit, Spiritu Sancto, et non post aliquod tempus, neque cum ad aliquam pervenerit aetatem: sed adhuc in utero matris. Quod autem erit ejus munus, et quidnam aget? Conversionem multorum filiorum Israël ad Dominum Deum eorum. Adde etiam reliquam laudationem, o Angele. *Et praecedet coram eo in spiritu et virtute Eliae*. Nam sicut ille erit praecursor secundi adventus Christi, ita hic fuit primi, pari virtute, et pari potestate, et eodem spiritu. Et convertet corda patrum ad filios. Quid significans, nisi quod efficeret, ut Judaei parèrent doctrinae Apostolorum? Hi enim erant illorum filii cognatione sanguinis: quorum etiam prudentiae visi sunt obedire, qui tunc erant inobedientes. Eo enim tendit illud, et parare Domino populum copiosum: nempe quod, ut populus Judaicus parèret Christo, etiam antequam Christus appareret, ab Joanne scilicet fuerit paratus, et ejus linguae praeda factus fuerit.

§ 5. Quoniam autem tu (haec enim dicit Angelus Zachariae) visus es non credere meis verbis, et ejus, qui me misit, et cui assisto, virtutem non attendens, attendisti potius imbecillitatem corporis, et ad hoc solum adspexisti: imponetur tibi poena, vocis mutatio, et donec evenerint ea quae dicta sunt, eris obnoxius silentio. Statim autem poena affuit, et simul cum Angeli voce, extincta quoque est vox Zachariae. Apertum vero ejus indicium, nutus. Erat enim, inquit, eis annuens, populo scilicet, propterea quod ei sermo deesset. Tuum ergo est hoc, o Maximi Praecursor, et arcanae tuae ab initio potentiae, ut et patri solveres linguae vincula ex solo nomine, et matri naturalis pèdicas sterilitatis: sicut etiam multis postea, poenitentiae praedicatione, solvisti vincula peccatorum. Verumenimvero Zacharias quidem, ab eo jam peractis diebus ministerii, domum revertitur: Elisabethae autem postea ex inopinato elucet conceptio. Et abscondit se, inquit, menses quinque, quod in senectute, tanquam praeter tempus, concepisset, erubescens.

§ 6, Sexto autem mense quae ad eam genere attinebat, Maria, dico Deiparam, quae degebat in domo sponsi Joseph, qui erat in civitate Nazareth, cum ei illic allatus esset bonus nuncius carnis a Verbo susceptionis, et propter rem novam de naturae dubitans legibus, aperte audit ab Angelo, et alioqui confirmante quod dixerat, et ad fidem trahente tali exemplo: Ecce enim quod cognata tua Elisabeth ipsa quoque concepit filium in senectute sua: et hic est sextus mensis ei quae vocatur sterilis. Deinde paulo post consequitur Mariae cum festinatione in montana ascensus, et ejus in domum Zachariae adventus. Festinavit enim, ut gratularetur Elisabeth de bono nuncio hujus novae conceptionis. Accedit ergo, et benigne eam salutat seu appellat. Salutatio autem, est dulcis exultatio infantis, qui est in utero. Jam enim ex ventre didicerat servus Dominum, qui erat in ventre: et cum sensisset ejus in mundum adventum, mirandum in modum laetabatur. Hoc enim aperte ostendebat laeta exultatio.

§ 7. Ne te lateat autem magna Elisabethae moderatio, et submissio cum admirabili praedictione. Erubescebat enim, quod ad eam venisset Virgo, cum id ejus longe superaret dignitatem. Et ideo, Unde hoc mihi? inquit. Sicut etiam illius filius fecit ad Domini adventum, et tu venis ad me, dicens in tempore baptismatis. Vide autem, quemadmodum Virginem appellat. Eam et matrem, et dominam suam nominat, quinetiam benedictam dicit in mulieribus. Et id, quod gestabat in utero, fructum ventris ejus appellat admirabiliter, et praeter opinionem. Quid hoc significans? Quod seminis viri minime erat particeps. Et in domo quidem Elisabethae habitavit Virgo circa tres menses. Deinde ea quidem sic domum revertitur, Elisabethae autem impletum fuit tempus pariendi. Quanam vero de causa ad tres menses, et non plures.

fuit cohabitatio? An omnino, quod tunc esset paritura Elisabeth? Si enim circa sextum mensem, ex quo ea conceperat, missus fuit angelus ad Virginem, ipsa autem cum apud Elisabeth venisset, menses tres apud eam permanet: clarum est, quod cum finitum esset tempus conceptionis, quod nonus mensis circumscribit, in domum suam Virgo revertitur: et fortasse hac de causa quod universa multitudo erat ventura in aedes Zachariae, cum instaret tempus pariendi Elisabeth, pudor autem virginalis haec minime sustineret.

§ 8. Undenam vero venit in mentem Elisabethae, ut infanti imponeret nomen Joannis, quod revera erat novum, et ab eorum genere alienum? Undenam autem, nisi revera ex Spiritu Sancto, et ex virtute ejus, qui nascebatur? Neque enim ei hoc significavit maritus. Quomodo enim, cum ei esset adhuc linguâ praepedita? Certe etiam postquam hoc scripto significavit Zacharias (nutu enim non poterat), admirati sunt, inquit, omnes. Propter quamnam aliam causam, quam propter parentum convenientiam circa nomen infantis? Simulatque ergo scribens nominavit, linguae quoque dissoluta sunt vincula, et coepit loqui. Sed cur invadit timor omnes, qui circum habitabant? Quod oportebat clara praecurrere miracula, et propter promissionem ejus, qui erat nasciturus, et propter tam eximium illius partum, ut ab initio fide dignus praeclare apparèret. Significat autem hoc quoque id, quod subjungitur, quod admiratio et metus invaserit omnes, scilicet eos qui audiebant: Quisnam erit, dicentes, hic puer?

§ 9. Verumenimvero ne haec quidem nos praetereant, neque socordiae accusemur in iis in quibus debemus potius conferre studium et diligentiam. Vide enim quemadmodum lingua Zachariae, depositis quibus alligabatur vinculis, non solummodo loquitur, sed etiam, ut propheta, coepit futura pulchre praedicere, atque adeo de ipso filio praedicere, qui ejus linguae vincula immiserat, et ea relaxaverat. Praedicit enim eum futurum prophetam Altissimi, et praeiturum esse ante ejus faciem, paraturum autem esse vias ejus. Sed haec quidem sic. Consequebatur autem, inquit, Joanni pro ratione aetatis, spiritalis quoque gratiae accessio. Hoc enim sibi vult Evangelista, dicens: Puer autem crescebat, et confirmabatur spiritu: et quae sequuntur. Quinetiam eum dicit fuisse versatum in solitudinibus usque ad tempus, quo se demonstravit Israëli. Sed quanam de causa noluit conversari cum populo, et peregrinationis amicus fuit, et solitudinis? Ne evanesceret populi in eum reverentia, ut quae offuscetur et flaccescat conversationis assuefactione: quinetiam ut dum argueret, facilius admitteretur: et dum testimonium ferret, esset fide dignus, nunc quidem Judaeorum arguens improbitatem, partim autem Christo ferens testimonium.

§ 10. Verumenimvero Zacharias quidem senex et sacerdos, ut

a patribus de eo tradita tenet narratio, cum vitam produxisset usque ad ipsum Dei et Salvatoris nostri ortum secundum carnem, et cum maternis ulnis eum vidisset gestari, et sic ab ea saepe in templum introduci, et eum esse Deum minime ignorasset, propterea ei concedit, ut ingrediatur in sancta sanctorum, cum cognovisset eam esse Deiparam, et ut illic stet, ei largitur propter excellentiam. Sed haec quidem ita se habebant. Ea autem res clariores ex Judaeis (ita enim vult, quae traditur, narratio) ad iram accendit, et efficit, ut in senem graviter insaniant. Et enim audiebant, inquit, ab eo Regem creatae naturae ad humanam venisse generationem. Metu ergo, ne Regi parèrent, concipiunt laborem, ut ait Isaias, et pariunt iniquitatem: et cum essent proclives ad malitiam, et effundendum sanguinem, non minus quam aquam e manu, una nocte in templum irrumpentes, in conspectu altaris occidunt Zachariam. Deinde cum sanguis locum admodum cruentasset, et caedem factam plane argueret, terrâ effossa abscondunt mortuum parricidae, ut qui caedis quoque scelus vellent abscondere. Hoc autem et revera difficile. Est enim scelus factu quidem facile: postquam autem factum sit, celatu difficile. Et sic quidem narratur fuisse occisus Zacharias.

§ 11. Aliud quoque traditur non minus receptum, quod propter puerorum caedem ab Herode factam, is quoque fuerit, interemptus. Postquam enim in omnem partem persuasit edictum, quod jubebat interfici pueros in Bethleem, simul et in montanis, ut communi caede horum puerorum, eum etiam unâ interimeret, qui erat suscitaturus mortuos: et sic ipse metum exueret principatus: ea enim de causa omnes pueros fuerat aggressus occidere (ad cujusmodi coepta impelluntur homines propter gloriae cupiditatem): tunc quaerebatur quidem filius quoque Zachariae ad caedem, ut qui nuper esset natus: non inveniebatur autem. Etenim quomodo Joseph jubebatur fugere in Aegyptum cum Maria et puero, ita etiam Elisabeth quamdam speluncam ingressa cum infante, in ea habitabat. Quoniam ergo infans ab eis apprehendi non poterat, totam iram ii, qui puerum quaerebant, effundunt in Zachariam: et cum in templo invenissent (etenim rursus vice sua attendebat altari incensi) interficiunt celantem filium, ut qui eum nollet eis ad caedem tradere. Et sic duplicem assequitur coronam, quod et Deo ministrans, mactatur apud ipsum altare, et quod cum infantibus primus Christo sacrificatur.

§ 12. Cum haec sic processissent, et post multos quidem annos e vivis monarcha excessisset Augustus, Tiberius autem, qui monarchiae ab illo susceperat dominatum, quindecim jam annos in imperio transegisset: quin etiam Herodis alienigenae regno in quatuor principatus diviso, et totidem numero filiis distributo, qui quidem erant Archelaus, et Herodes, et Philippus,

et Lysanias: cum prima quidem tetrarchia esset Judaea, eam autem administraret Archelaus, qui erat primus inter filios: cumque omnibus sceptro Romano collum inclinantibus post primam descriptionem, ducesque et praesides, quibus Reipublicae cura mandabatur., Româ accipientibus, Pontius Pilatus tunc praeses esset Judaeae, qui quoniam Tiberio Caesari erat intimus, ideo praemium suae in eum amicitiae, hanc acceperat administrationem (oportebat enim, cum venisset Christus, cui imperare erat repositum, ut ait propheta, cessare principes ex Juda): Et Galilaeae quidem tetrarcha esset Herodes, ut sacrum dicit Evangelium: Philippus autem ejus frater esset tetrarcha (oportet enim, tamquam ornamento aliquo, ipsis uti eloquiis) Ituraeae et regionis Trachonitidis: et Lysanias, Abilinae: sub Pontificibus Anna et Caipha, Joannes definitum expectans tempus (ut sacra dicunt eloquia) quo se Israëli ostenderet, morabatur adhuc in solitudine, quam habitavit vix solutus a fasciis, exercens vitam Angelicam, et liberam ab omnibus impedimentis et omni supellectile. Non enim tecto, non mensâ, neque aliquo alio hujusmodi, indigebat. Non terram aravit, non sulcum proscidit: non in sudore vultus, quam quidem meam et paternam novi poenam, panem comedit: sed arborum quidem summae frondes alimentum parabant: et pilis autem cameli rude et sine arte confectum induebat vestimentum, ut eos, qui erant in mundo, ad quos non ita multo post venit, doceret victûs tenuitatem, et instrueret, ut et humana despicerent, et eam, quae revera erat apud antiquos, exercerent frugalitatem.

§ 13. Cum autem tempus jam dictum adventasset, et seipsum Israëli patefecisset, cujusmodi erat ad afferendam admirationem homo, qui triginta annos habitarat in solitudine, et se veluti perpetuo damnaverat exilio, et cum nullo omnino homine versari statuerat, et ab ineunte aetate vitam elegerat monasticam, ut qui tunc primum veniret in conspectum hominum? Statim enim, ut jam diximus, ab incunabulis lubenter versatus fuit in solitudine, nulla re humana omnino indigens, simul cum moribus loquentem formam et vestem attrahens, ut qui fuisset filius Pontificis, et testimonium de eo ferentem Isaiam aperte induceret. Illud enim, Vox clamantis in deserto: de eo scilicet dictum est. Novus quidem Elias ostensus ex omnibus, vel potius omnibus persuadens se habere illo aliquid amplius, quatenus plus est omnino versari in solitudinibus, quam in civitatibus, in quibus erat Elias. Ea de causa erat Judaeis mirandum in modum venerabilis, et tolerabantur ejus reprehensiones. Quomodo enim eos increpans et vocans genimina viperarum, etsi manu essent valde prompti, et propensi ad caedem, eos non adegit ad insaniam?

§ 14. Verumenimvero attendendum est, quam fuit Judaeis Baptista admirabilis. Eis enim injecit suspicionem, ne ipse revera

§ 7. In loco autem illo, quo beatus martyr est percussus, fons habetur splendidus, levis, dulcibus aquis uberrimus, in quo et a persecutoribus caput amputatum ablutum est, de quibus aquis multae sanitates tribuuntur infirmis. Nam saepe caecorum oculi, ab his tacti, illuminati sunt: tertianarum quartanarum febrium ardoribus accensi, ut potatum, qui patiuntur, iverint, conquiescunt. Nam et si quis gravi laborans incommodo, inspirante martyre desiderium habuerit hauriendi, protinus ut hauserit, convalescit: et ita velociter extinguitur vis febrium, ceu si videas super immensum rogum projectis undis incendia universa restingui.

§ 8. Post passionem vero beati martyris ac famâ praeeunte de senibus, qui, dum sanctus artus sepulturae mandarent, fortitudini pristinae fuerint restituti, multa ibi beneficia expetentes credentesque, indulgente martyre, consequuntur. De quibus pauca perstringenti deprecor veniam condonari, quod me minus vel peritum, vel idoneum ad haec narranda cognosco, nec imbutum grammaticis artibus, nec literis liberalibus eruditum. Sed quid facio, quod impellit me amor patroni, ut nequeam haec silere? Vinctus quidam ab Hispanis et carceri deditus, ad Imperatorem Treveri cum capitali dijudicatus sententia tenebatur. Quod conjux illius cognitum, dum tumulare viri membra festinat, ad Brivatensem vicum pervenit: repertosque viros, dum diversa studio intento rimaretur, cognoscit, quod in eo vel de *martyre*, vel de senibus fuerit gestum, fidelique insinuatione *credens*, ad sepulcrum beati martyris deliberat properare, ut causam suggerat, casus rèseret, vel cunctum laborem sui doloris exponat. Asserentibus tamen praeterea hominibus: Absque dubio pollicemur, domina, tibi a martyre reddi laetitiam, qui senum quondam decrepitae aetatis, membra rigentia antiquo vigori restituit. Impletaque hac oratione, promittit, ut si sospitem reciperet conjugem, martyris sepulcrum, in quo possit spatio, caemento contegeret. Fide plena, et de martyris pietate secura, Treverim est ingressa, inventumque ob virum, et gratiâ imperiali receptum, laeta regreditur. Inquisitoque tempore, quo vir relaxatus esset e carcere, novit quod haec fuit absolutionis hora, qua illa martyris est auxilium precata. Dehinc pollicitationem, quam promiserat, cum immensis muneribus adimplevit.

§ 9. Erat enim haud procul a cellula, quam supra sepulcrum martyris haec matrona construxerat, grande delubrum, ubi in columnam altissimam simulacrum Martis Mercuriique colebatur. Cumque delubri illius festa a gentilibus agerentur, ac mortui mortuis thura deferrent, medio e vulgo commoventur pueri duo in scandalum: nudatoque unus gladio, alterum appetit trucidandum. At ille cernens nihil veniae reservari, cum a diis suis non defensaretur, nostrae religionis custodiam, nostrae confessionis

veniam, nostrae contagionis medelam, cellulam expetiit martyris gloriosi. Tunc ille, qui sequebatur, cum in assultu gladii eum non potuisset contingere, et hic super se ostium reserasset, atque ille arrepto utroque poste ostium conaretur infringere, ilico inhaerentes manus tabulis, dolore nimio quatiuntur, et tanta afflictione miser torquetur, ut ubertim lacrymae, qualis esset dolor intrinsecus, nunciarent. Interea stupente vulgo, inclusus qui fuerat, progreditur liber: parentes quoque illius, qui virtute sancti retinebatur, cognoscentes martyris sepulturam, devotis multis muneribus pro filio exorabant.

§ 10. Factum est autem dum haec agerentur, ut presbyter quidam viâ illa descenderet. Qui cum didicisset quae acta fuerant, pollicetur parentibus, si a gentilitate discederent, filium reciperent sanum. Ipse quoque sacerdos sequenti nocte videt per somnium simulacra illa, quae a gentilibus colebantur, numine divino comminui, atque in pulverem redacta, solo prosterni. Quarta autem die cum gentilitas vellet iterum diis exhibere libamina, moestus presbyter ad sepulcrum sancti prosternitur, et cum lacrymis exorat, ut tandem gentilitatem hanc, quae jacebat in tenebris, splendor divinae potentiae visitaret, nec sineret ultra martyr beatus alumnos proprios ista caligine detineri, cum ille perpetuae claritatis gaudia possideret. Confestim ad ejus orationem commoventur tonitrua, renident fulgura, descendit imber igne mixtus, et grandine turbantur omnia. Concurrit vulgus ad cellulam, prosternitur coram sacerdote omnis caterva gentilium, et mixto cum lacrymis ululatu, cuncti Domini misericordiam deprecantur, pollicenturque sacerdoti, si grando recederet, et martyrem patronum expeterent, et ad Deum ejus, relictis simulacrorum cultibus, integro corde transirent. Porro ille fusa oratione, cuncta quae petiit, meruit obtinere. Recedente autem tempestate, puer cum parentibus credens, ipsa die a doloribus liberatur: gentiles in Trinitatis nomine baptizati, statuas quas coluerant, confringentes, in lacum vico amnique proximum projecerunt. Ab eo enim tempore in loco illo, et fides Catholica et martyris virtus est amplius declarata.

§ 11. Hujus festivitatis tempus ignorans plebs, moesta pendebat, nesciens diem, in quo martyr beatus deberet pro virtutis ac passionis gloria honorari. Et haec ignorantia usque ad beatum Germanum Antisiodorensem antistitem est protracta. Factum est autem, ut antedictus Pontifex Brivate adveniret: sciscitatusque ab incolis, quo tempore hujus sacra celebrarentur, se nescire respondent. Tunc ille: Oremus, inquit, et fortassis nobis haec Domini potentia revelabit. Quod cum fecissent, mane orto, convocatis senioribus loci, ait, quinto Kalendas mensis septimi celebrandam esse solemnitatem. Ex hoc nunc devotus adveniens,

pessime diffamari: ob hoc ergo dicebat, nunquam debere, foeminas cum servis Dei etiam castissimis, in una manere domo, ne, ut dictum est, aliquod scandalum vel offendiculum hoc tali exemplo poneretur infirmioribus. Et si forte ab aliquibus foeminis, ut videretur vel salutaretur, rogabatur, nunquam sine clericis testibus ad eum intrabant, vel solus cum solis unquam est locutus, nec si secretorum aliquid interesset.

§ **34**. In visitationibus vero modum tenebat ab Apostolo definitum, ut non nisi pupillos et viduas in tribulationibus constitutas visitaret. Et si forte ab aegrotantibus ob hoc peteretur, ut pro eis in praesenti Deum rogaret, eisque manus imponeret, sine mora pergebat. Foeminarum autem monasteria non nisi urgentibus necessitatibus visitabat. Servandum quoque in vita et moribus hominis Dei referebat, quod in institutis sanctae memoriae Ambrosii compererat: ut uxorem cuiquam nunquam posceret, neque militare volentem ad hoc commendaret, neque in sua patria petitus iret ad convivium: De singulis rebus praestans causas, scilicet, ne, dum inter se conjugati, casu jurgarent, ei maledicerent, per quem conjuncti essent. Sed plane ad hoc sibi jam illis consentientibus petitum interesse debere affirmabat sacerdotem, ut vel eorum jam pacta et placita firmarentur, vel benedicerentur. Et ne militiae commendatus ac male agens, suam culpam suffragatori tribueret. Et ne per frequentiam conviviorum, temperantiae amitteretur modus.

§ **35**. Indicaverat quoque nobis, se praedicti beati viri Ambrosii in ultimo vitae constituti audisse sapientissimum et piissimum responsum, et multum laudabat ac praedicabat. Nam cum ille, inquit, venerabilis ultima jacèret aegritudine, et a fidelibus honoratis lecto ejus adstantibus, et videntibus eum de seculo migraturum ad Deum, et ob hoc moerentibus, tanti scilicet ac talis antistitis morte ecclesiam posse privari verbi et sacramenti Dei dispensatione, cum lacrymis rogaretur, ut sibi a Domino vitae posceret commeatum, eum illis dixisse: Non sic vixi, ut me pudeat inter vos vivere: sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Et haec noster Augustinus senex elimata ac librata admirabatur et laudabat verba. Ideo enim eum dixisse intelligendum est, nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus, ne crederetur praefidens de suis purgatissimis moribus praesumpsisse. Non sic vixi, ut me pudeat inter vos vivere: Hoc dixerat ad illud, quod homines de homine nosse poterant. Nam sciens examen aequitatis divinae, de bono Domino se dicebat magis, quam de meritis suis, confidere, cui etiam in oratione quotidiana dicebat: *Dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*.

§ **36**. Cujusdam quoque coëpiscopi et familiarissimi sui amici, in extremis vitae de talibus frequentissimum referebat dictum:

ad quem quum visitandum jam morti appropinquantem ventitasset et ille manuum gestu se de seculo exiturum significaret, atque a se illi esset responsum, adhuc eum Ecclesiae necessarium vivere posse, illum, ne putaretur hujus vitae teneri cupiditate, respondisse ei: Si numquam, bene: Si aliquando, quare non modo? Et talem sententiam mirabatur et laudabat hominem protulisse, Deum quidem timentem, verumtamen in villa natum et nutritum, sed non multa lectionis eruditum scientiâ. Illud etiam cujusdam aegrotantis dictum afferebat Episcopi, de quo sanctus in epistola sua, quam de mortalitate scripsit, martyr Cyprianus ita retulit, dicens: Cum quidam de collegis et consacerdotibus nostris infirmitate defessus, et de appropinquante morte solicitus, commeatum sibi precaretur, adstitit deprecanti, et jam pene morienti juvenis, honore et majestate venerabilis, staturâ celsus, et clarus adspectu, et quem adstantem sibi vix posset humanus adspectus oculis carnalibus intueri, nisi quod talem videre jam poterat de seculo recessurus. Atque ille non sine quadam animi et vocis indignatione infremuit et dixit: Pati timetis, exire non vultis: quid faciam vobis?

§ **37**. Ante proximum vero diem infirmitatis obitus sui, a se dictatos et editos recensuit libros, sive eos quos primo tempore conversionis suae adhuc laicus, sive quos presbyter, sive quos Episcopus dictaverat: et quaecumque in his recognovit aliter, quam sese haberet Ecclesiastica regula, a se fuisse dictata et scripta, cum adhuc Ecclesiasticum usum minus sciret, minusque intelligeret, a semetipso et reprehensa et correcta sunt. Unde etiam duo conscripsit volumina, quorum est titulus, *De retractatione* vel recensione librorum. Praereptos etiam sibi quosdam libros ante diligentiorem emendationem a nonnullis fratribus conquerebatur, licet eos postmodum emendasset. Imperfecta etiam quaedam librorum suorum, praeventus morte, reliquit. Quique prodesse omnibus volens, et volentibus multa librorum legere, et non valentibus, ex utroque divino Testamento veteri et novo, praemissa praefatione, praecepta divina seu vetita, ad vitae regulam pertinentia, excerpsit, atque ex his unum codicem fecit: ut qui vellet, legeret: atque in eo, vel quam obediens Deo, inobediensve esset, agnosceret: et hoc opus voluit *Speculum* appellare.

§ **38**. Verum brevi consequenti tempore divina voluntate et potestate provenit, ut manus ingens, diversis telis armata et bellis exercitata; immanium hostium Vandalorum et Alanorum, commixtam secum habentes Gotthorum gentem, aliarumque diversarum gentium personas, ex Hispaniae partibus transmarinis navibus Africae influxisset et irruisset, universaque per loca Mauritaniarum, etiam ad alias nostras transiens provincias et regiones, omni saeviens crudelitate et atrocitate, cuncta quae potuit expoliatione, caedibus, diversisque tormentis, incendiis, aliisque.

innumerabilibus infandis malis depopulata est, nulli sexui, nulli parcens aetati, nec ipsis Dei sacerdotibus vel ministris, nec ipsis ecclesiarum ornamentis, seu instrumentis, vel aedificiis. Et hanc ferocissimam hostium grassationem et vastationem ille homo Dei, et factam fuisse et fieri, non ut caeteri homines, sentiebat et cogitabat: sed altius et profundius eam considerans, et in hac animarum praecipue vel pericula, vel mortes praevidens, solito amplius (quoniam ut scriptum est: Qui apponit scientiam, apponit dolorem, et, Cor intelligens, quasi tinea ossibus) fuerunt ei lacrymae panes die ac nocte, amarissimamque et lugubrem prae caeteris suae senectutis jam pene extremam ducebat ac tolerabat vitam. Videbat enim ille homo Dei civitates excidio perditas pariter cum aedificiis, villarumque habitatores alios hostili nece extinctos, alios effugatos atque dispersos, Ecclesias sacerdotibus ac ministris destitutas, virginesque sacras et quosque continentes ubique dissipatos: et in his alios defecisse tormentis, alios gladio interemptos esse: alios in captivitate, perdita animi et corporis integritate ac fidei, malo more ac duro hostibus deservire: hymnos Dei et laudes ab ecclesiis deperisse, aedificia ecclesiarum quamplurimis locis ignibus concremata esse: solemnia quoque, quae Deo debentur, de propriis locis defecisse: sacrificia ac sacramenta divina vel non quaeri, vel quaerenti qui tradat, non facile reperiri: in ipsas montium sylvas et cavernas petrarum et speluncas confugientes, vel ad quascumque munitiones: alios fuisse expugnatos et interfectos, alios necessariis sustentaculis evolutos, atque privatos, ut fame contabescerent: ipsosque ecclesiarum praepositos et clericos, qui forte Dei beneficio vel eos non incurrerant, vel incurrentes evaserant, rebus omnibus expoliatos atque nudatos, egentissimos mendicare, nec iis omnibus ad omnia, quibus fulciendi essent, subveniri posse.

§ **39**. Vix tres superstites, ex innumerabilibus, ecclesias (*videbat*), Carthaginensem, Hipponensem et Cirtensem, quae Dei beneficio excisae non sunt, et earum permanent civitates, et divino et humano fultae praesidio, licet post ejus obitum urbs Hipponensis incolis destituta, ab hostibus fuerit concremata. Et se inter haec mala ille homo Dei cujusdam sapientis sententiâ consolabatur, dicentis: Non erit magnus, magnum putans, quod cadunt ligna et lapides, et moriuntur mortales. Haec ergo omnia ille, ut erat alte sapiens, quotidie ubertim flebat. Accrevitque moeroribus et lamentationibus ejus, ut etiam adhuc eo in suo statu consistente, ad eamdem Hipponensium regionum civitatem ab iisdem hostibus veniretur obsidendam. Quoniam in ejus tunc defensione erat constitutus Comes quidam Bonifacius, cum Gotthorum quondam foederatus exercitu, quam urbem ferme quatuordecim mensibus conclusam obsederunt. Nam et litus illi marinum interclusione abstulerunt: Quo etiam nosipsi de vicino cum aliis nostris

coëpiscopis confugeramus, in eademque omni obsidionis tempore fuimus. Ubi nobiscum super his infortuniis saepissime colloquebamur, et Dei tremenda judicia prae oculis nostris posita considerabamus, dicentes: *Justus es Domine, et rectum judicium tuum.* Pariterque dolentes, gementes et flentes, orabamus miserationum patrem et Deum omnis consolationis, ut de eadem nos tribulatione sublevare dignaretur.

§ **40**. Et forte provènit, ut unâ cum eodem ad mensam constitutis, et inde confabulantibus, coeperit coram nobis dicere: « Noveritis me hoc tempore nostrae calamitatis Deum rogare, ut aut hanc civitatem ab hostibus circumdatam liberare dignetur, aut si aliud ei videtur, suos servos ad perferendam suam voluntatem fortes faciat, aut certe ut me de hoc seculo ad se accipiat.» Quae ille dicens, nosque instruens, deinceps cum eodem et nos cum nostris omnibus, et ipsi, qui in eadem fuerant civitate, a summo Deo similiter petebamus. Et ecce tertio illius obsidionis mense decubuit lecto, febribus fatigatus, et illa ultima exercebatur aegritudine. Nec suum sane Dominus famulum fructu suae precis fraudavit. Nam et sibiipsi, et eidem civitati, quod lacrymosis deposcit precibus, in tempore impetravit. Novi quoque eumdem et presbyterum et Episcopum pro quibusdam energumenis petentibus, ut oraret, rogatum: eumque in oratione lacrymas fundentem, Deum rogasse, et daemones ab hominibus recessisse. Itemque scio ad eum aegrotantem et lecto jacentem, quemdam cum suo aegroto venisse, et rogavisse, ut eidem manum imponeret, ut sanus esse posset: eumque respondisse, si aliquid in his posset, sibi hoc utique primitus praestitisset: illum dixisse, visitatum se fuisse, sibique per somnium dictum esse. Vade ad Augustinum Episcopum, ut eidem manum imponat, et salvus erit. Quod dum comperisset, facere non distulit: et illum infirmum continuo Dominus sanum ab eodem discedere fecit.

§ **41**. Interea reticendum minime est, cum memorati impenderent hostes, a sancto viro nostro coëpiscopo Thabennensis ecclesiae Honorato, literis fuisse consultum, utrumque illis adventantibus, ex ecclesiis Episcopis vel clericis recedendum esset, an non. Eique rescriptis insinuasse, quid magis ab illis eversoribus esset metuendum. Quam ejus epistolam huic scripturae inserere volui. Est enim sacerdotum Dei et ministrorum moribus valde utilis et necessaria. Isto modo rescriptum est ad eumdem ab eodem: « Sancto fratri et coëpiscopo Honorato, Augustinus in Domino salutem. Charitati tuae misso exemplo epistolae, quam fratri Quodvultdeo nostro coëpiscopo scripsi, putabam me hoc onere caruisse, quod mihi imposuisti, quaerendo consilium, quid in his periculis, quae in tempora nostra venerunt, facere debeatis. Quamvis enim epistolam, etc. (*a*).»

(*a*) Et Sur. et Bolland. Epistolam ob prolixitatem omittunt, quae est 180 in serie apud Opera

§ 42. Sane ille sanctus in vita sua prolixa, pro utilitate ac felicitate sanctae Ecclesiae Catholicae divinitus condonata, vixit annis septuagintasex: in clericatu autem vel Episcopatu annis ferme quadraginta. Dicere autem nobis inter familiaria colloquia consueverat, post perceptum baptismum etiam laudatos Christianos et sacerdotes, absque digna et competenti poenitentia exire de corpore non debere. Quod etiam ipse fecit ultima, qua defunctus est, aegritudine. Nam sibi jusserat Psalmos Davidicos, qui sunt paucissimi, de poenitentia scribi, ipsosque quaterniones jacens in lecto contra parietem positos diebus suae infirmitatis intuebatur, et legebat jugiter ac ubertim flebat. Et ne intentio ejus a quoquam impediretur, ante dies ferme decem, quam exiret de corpore, a nobis postulavit praesentibus, ne quis ad eum ingrederetur, nisi iis tantum horis, quibus medici ad inspiciendum intrarent, vel cum ei inferretur refectio. Et ita observatum ac factum est, et omni illo tempore orationi vacabat. Verbum Dei usque ad ipsam suam extremam aegritudinem, impraetermisse, alacriter et fortiter, sana mente sanoque consilio in ecclesia praedicavit. Membris omnibus sui corporis incolumis, adspectu atque auditu, nobis adstantibus et videntibus, ac cum eo pariter orantibus, obdormivit in pace cum patribus suis, enutritus in bona senectute: et nobis coram positis, pro ejus commendanda corporis depositione, sacrificium Deo oblatum est, et sepultus est.

§ 43. Testamentum autem nullum fecit, quia unde *faceret*, pauper Christi non habuit. Ecclesiae Bibliothecam et *omnes* codices diligenter posteris custodiendos semper jubebat. Si quid vero ecclesia vel in sumptibus, vel in ornamentis habuit, fideli presbytero, qui sub eodem domus ecclesiae curam gerebat, dimisit. Nec suos consanguineos vel in proposito, vel extra constitutos, in sua vita et morte vulgi more tractavit. Quibus dum adhuc superesset, id, si opus fuit, quod et caeteris erogavit, non ut divitias haberent, sed ut aut non, aut minus egerent. Clerum sufficientissimum et monasteria virorum ac foeminarum continentium cum suis praepositis plena ecclesiae dimisit, una cum bibliothecis, libros et tractatus vel suos, vel aliorum sanctorum habentibus, in quibus dono Dei qualis quantusque in Ecclesia fuerit, noscitur, et in his semper vivere a fidelibus invenitur: Juxta quod etiam secularium quidam poëtarum, suis jubens, quo sibi tumulum mortuo in aggere publico collocarent, pro epigrammate finxit, dicens:

Vivere post obitum vatem vis nosse viator?
Quod legis ecce loquor: vox tua, nempe mea est.

§ 44. Et in suis quidem scriptis ille Deo acceptus et charus

8. Doct. Docet in illa August. licitum quidem esse fugere, si populus habeat a quibus pascatur, at prorsus illicitum, gregem sine pastore derelinquere.

sacerdos, quantum lucente veritate videre conceditur, rectae ac sanae fidei, spei et charitatis catholicae Ecclesiae vixisse manifestatur. Quod agnoscunt, qui eumdem de divinis scribentem legentes proficiunt. Sed ego arbitror plus ex eo proficere potuisse, qui eum et loquentem in ecclesia praesentem audire et videre potuerunt, et ejus praesertim inter homines conversationem non ignoraverunt. Erat enim non solum eruditus scriba in regno coelorum, de thesauro suo proferens nova et vetera, et unus negotiatorum, qui inventam pretiosam margaritam, quae habebat, venditis, comparavit: verumetiam ex iis extitit, ad quos scriptum est: *Sic loquimini et sic facite* (*Jac.* III): et de quibus Salvator dicit: *Qui fecerit, et docuerit sic homines, hic magnus vocabitur in regno coelorum*. Peto autem impendio vestram charitatem, qui haec scripta legitis, ut mecum omnipotenti Deo gratias agatis, Dominumque benedicatis, qui tribuit mihi intellectum, ut haec in notitiam et praesentium et absentium praesentis temporis et futuri hominum, et vellem deferre, et valuissem: et mecum ac pro me oretis, ut illius quodam viri, cum quo annis ferme quadraginta Dei dono absque amara ulla dissensione familiariter ac dulciter vixi, et in hoc seculo aemulator et imitator existam, et in futuro omnipotentis Dei promissis cum eodem perfruar, Amen (*a*).

DE S. JULIANO MARTYRE

B. GREGORIUS TURON. EPISC.

Circa ann. 304 — Nat. Gallus.

§ 1. Magnum in nobis quodammodo igniculum ad justitiae suae adipiscendum semitam, pietas divina succendit, cum dicit: *Oculi Domini super justos, et aures ejus ad preces eorum* (*Ps.* 33). Ostendens, quod qui justitiam ex toto corde dilexerit, cum precatus fuerit, audiatur a Domino. Utinam quisque nostrum cum haec tentare coeperit, statim spretis mundi scandalis, neglectis concupiscentiis vanis, derelictisque semitis pravis, justitiae viam

(*a*) S. Augustini corpus Hippone fuit sepultum; sed cum Wandali, paullo post ejus obitum, urbem illam occupassent, et Trasamundus eorum rex Catholicos Ecclesiae ministros extorres in Sardiniam pelleret (vide Sur. in *Vita* S. Fulgentii, Vol. I a pag. 24), Episcopus Hippon. et alii complures Numidicae provinciae sacerdotes, inter alias SS. Reliquias, multa quae ad S. August. pertinuerant, et ipsius pretiosissima ossa secum in exilii solatium occulte detulerunt. Quievere haec in Sardinia annos circiter biscentos; donec Saracenis insulam diripientibus, Liutprandus Longobardorum rex sacrum corpus magno auri pondere e barbarorum manibus vindicavit, et Ticinum (*Pavia*) honorificentissime translatum, in ecclesia, *in coelo aureo* dicta, collocandum curavit, anno DCCXXV. Hostes ut lateret, studiosissime dein obstructus lateritio opere thesauri locus ipsis civibus diu mansit ignoratus, donec, disjecto ad vetustae cryptae restaurationem muro, detectus est in argentea capsa, anno MDCXCV, Kal. Octobris. Concedente Gregorio Pp. XVI, ossium S. Augustini nonnulla in Algeriam sunt delata, ut renovatum illic, Francorum bellica virtute, Ecclesiae agrum exuviae foecundent inclyti Doctoris qui eas antiquitus Africae plagas tanta sapientiâ excoluit, tôt rigavit sudoribus.

expeditus et sine impedimento secularium actionum, conaretur irrepere. Per hanc enim viam Abel justus suscipitur, Enoch beatus assumitur, Noë reservatur, Abraham eligitur, Isaac benedicitur, Jacob dilatatur, Joseph custoditur, Moyses sanctificatur, David praedestinatur, Salomon ditatur, tres pueri inter incendia rorulenta vaticinantur, Daniel inter innocuas bestias pascitur: Per hanc viam Apostoli diriguntur, Martyres beati glorificantur. Et qualiter, inquis? Scilicet dum infirmos curant, mortuos suscitant, praesentia contemnunt, futura desiderant, tortores despiciunt, poenas non sentiunt, ad coelestia regna contendunt. Quod proculdubio virtute propria non obtinerent, nisi per viam justitiae rectissime incedentes, a Domino audirentur.

§ 2. Sic et inclytus martyr Julianus, qui Viennensi (Allòbrogum) ortus urbe, Arvernis datus est martyr, ab hoc igne succensus, haec concupivit, ac mente tota desideravit. Quia cum esset apud beatissimum Ferrèolum *, jam tunc martyrii ardore flagrabat: qui relictis divitiis ac propinquis, tantum ob solius amorem martyrii Arvernis advenit. Sed nec hoc sine divino mandato peregit, cum tunc persecutio in Viennensi urbe ferveret. Legerat enim Dominum praedixisse, *Si vos persecuti fuerint in ista civitate, fugite in aliam* (*Matth.* x). Contulit ergo se hic in Arverno territorio, non metu mortis, sed ut relinquens propria, facilius perveniret ad palmam, metuebat enim, ne ei parentes essent obvii, si inter eos hoc certamen inivisset: et perderet miles Christi coronam gloriae, si legitime non certasset. Igitur instante persecutione, ad Brivatensem (*Brioude*) vicum, in quo fanatici erroris naeniae colebantur, advenit. Et cum insequi adversarios nutu Dei sensisset, a vidua quadam se occultari deprecatur. Quem illa tegens, ilico martyre poscente detexit: qui suis insecutoribus ita dixit: « Nolo diutius commorari in hoc seculo, quia sitio tota animi aviditate jam Christum. »

§ 3. At illi educta vibranti dexterâ frameâ, deciso capite, in tres (ut ita dicam) partes gloriosus dividitur martyr. Nam caput Viennam defertur, artus Brivate reconduntur, felix anima a Christo conditore suscipitur. Senes quoque, qui sacrum corpus mancipaverant sepulturae, ita reintegrati sunt, ut in senectute summa positi, tamquam juvenes haberentur. Caput quoque ejus Ferrèolus martyr accepit: completoque certamine, tam illius membra, quam istius caput, in unius tumuli receptaculo collocantur. Quae ne cuiquam fortassis videatur incredibilis esse narratio, quae audivi gesta, fideliter prodam.

§ 4. Quodam tempore, dum ad occursum beati Nicetii antistitis **, usque Lugdunum processissem, libuit animo non aliter,

* In Martyrologio Rom. XVIII Sept.

** E tribus homonymis SS. Episcopis in Martyrol. memoratis, Lugdunensis Nicetius hic est cultus II Apr. Vide Sur. Vol. IV, p. 57.

nisi orationis causâ, Viennam adire, et praecipue sepulcrum visitare Ferreoli martyris gloriosi. Insederat enim menti, propter antiquam dilectionem eorum, me sic esse ejus alumnum, ut Juliani. Denique oratione facta, erigo oculorum aciem ad tribunal, conspicioque in eo versiculos hoc modo conscriptos

Heroas Christi geminos haec continet aula:
Julianum capite, corpore Ferreolum.

Cumque haec legens, aedituum consulerem, cur haec scripta sic fuerint, respondit: Basilica sancti martyris Ferreoli super ipsum Rhodani litus ab antiquis fuerat collocata. Denique cum impulsante violentiâ amnis, porticus, quae ab ea parte erat locata, corrueret, providus sacerdos, Mamertus nomine, qui tunc Viennensem regebat ecclesiam, ruinam futuram praeveniens, aliam basilicam eleganti opere et in ipsa mensura sagaci intentione construxit, illuc sancti martyris transferre cupiens corpus. Advenit autem ad hoc opus Abbatum atque Monachorum magnus numerus, vigilataque nocte, accepto sarculo fodere coeperunt. Cumque in profundo descenderent, tria sepulcra reperiunt, ac confestim stupor mentes spectantium invadit. Nec quisquam erat certus, quisnam esset beati martyris tumulus. Igitur cum starent omnes in hebetate mentis attoniti, inspirante (ut credo) divinitate, unus ex circumstantibus exclamat, dicens: Antiquitus referri solitum erat, et celebri per populos sermone vulgatum, caput Juliani Confessoris in sepulcro retineri martyris Ferreoli. Sic opertorio amoto, unusquisque consideretur, et sic potest, quae sint membra Ferreoli martyris, protinus inveniri.

§ 5. Haec audiens sacerdos, cunctos jubet in oratione prosterni. Qua impleta, procedit ad tumulos: detectisque duobus, singulos in his quiescentes invenit viros. Cumque aperuisset et tertium, invenit in eo virum jacentem illaeso corpore, integro vestimento: qui deciso capite, caput amplexus aliud, brachio detinebat. Erat enim acsi nuper sepultus, neque pallore faciei demutatus, neque capillorum decisione turpatus, neque ulla putredine resolutus: sed ita integer et illaesus, ut putares eum adhuc sopore corporeo detineri. Tunc antistes gaudio magno repletus, ait: Hoc esse cadaver Ferreoli, hoc est caput Juliani martyris, dubium non habetur. Tunc cum magno psalterio plaudente populo, in loco, ubi nunc est, adoratur Domino annuente.

§ 6. Haec autem ut ad sepulcrum martyris ab ipso aedituo cognovi, fideliter retuli. Praebet tamen huic operi testimonium Sollius noster, ipsi Mamerto scribens his verbis: Tibi soli concessa est in parte orbis occidui, martyris Ferreoli solida translatio, adjecto nostri capite Juliani, unde pro compensatione deposcimus, ut nobis inde veniat pars patrocinii, quia vobis hinc rediit pars patroni.

§ 7. In loco autem illo, quo beatus martyr est percussus, fons habetur splendidus, levis, dulcibus aquis uberrimus, in quo et a persecutoribus caput amputatum ablutum est, de quibus aquis multae sanitates tribuuntur infirmis. Nam saepe caecorum oculi, ab his tacti, illuminati sunt: tertianarum quartanarum febrium ardoribus accensi, ut potatum, qui patiuntur, iverint, conquiescunt. Nam et si quis gravi laborans incommodo, inspirante martyre desiderium habuerit hauriendi, protinus ut hauserit, convalescit: et ita velociter extinguitur vis febrium, ceu si videas super immensum rogum projectis undis incendia universa restingui.

§ 8. Post passionem vero beati martyris ac famà praeeunte de senibus, qui, dum sanctus artus sepulturae mandarent, fortitudini pristinae fuerint restituti, multa ibi beneficia expetentes credentesque, indulgente martyre, consequuntur. De quibus pauca perstringenti deprecor veniam condonari, quod me minus vel peritum, vel idoneum ad haec narranda cognosco, nec imbutum grammaticis artibus, nec literis liberalibus eruditum. Sed quid facio, quod impellit me amor patroni, ut nequeam haec silere? Vinctus quidam ab Hispanis et carceri deditus, ad Imperatorem Treveri cum capitali dijudicatus sententia tenebatur. Quod conjux illius cognitum, dum tumulare viri membra festinat, ad Brivatensem vicum pervenit: repertosque viros, dum *diversa* studio intento rimaretur, cognoscit, quod in eo vel de *martyre*, vel de senibus fuerit gestum, fidelique insinuatione *credens*, ad sepulcrum beati martyris deliberat properare, ut causam suggerat, casus rèseret, vel cunctum laborem sui doloris exponat. Asserentibus tamen praeterea hominibus: Absque dubio pollicemur, domina, tibi a martyre reddi laetitiam, qui senum quondam decrepitae aetatis, membra rigentia antiquo vigori restituit. Impletaque hac oratione, promittit, ut si sospitem reciperet conjugem, martyris sepulcrum, in quo possit spatio, caemento contegeret. Fide plena, et de martyris pietate secura, Treverim est ingressa, inventumque ob virum, et gratiâ imperiali receptum, laeta regreditur. Inquisitoque tempore, quo vir relaxatus esset e carcere, novit quod haec fuit absolutionis hora, qua illa martyris est auxilium precata. Dehinc pollicitationem, quam promiserat, cum immensis muneribus adimplevit.

§ 9. Erat enim haud procul a cellula, quam supra sepulcrum martyris haec matrona construxerat, grande delubrum, ubi in columnam altissimam simulacrum Martis Mercuriique colebatur. Cumque delubri illius festa a gentilibus agerentur, ac mortui mortuis thura deferrent, medio e vulgo commoventur pueri duo in scandalum: nudatoque unus gladio, alterum appetit trucidandum. At ille cernens nihil veniae reservari, cum a diis suis non defensaretur, nostrae religionis custodiam, nostrae confessionis

veniam, nostrae contagionis medelam, cellulam expetiit martyris gloriosi. Tunc ille, qui sequebatur, cum in assultu gladii eum non potuisset contingere, et hic super se ostium reserasset, atque ille arrepto utroque poste ostium conaretur infringere, ilico inhaerentes manus tabulis, dolore nimio quatiuntur, et tanta afflictione miser torquetur, ut ubertim lacrymae, qualis esset dolor intrinsecus, nunciarent. Interea stupente vulgo, inclusus qui fuerat, progreditur liber: parentes quoque illius, qui virtute sancti retinebatur, cognoscentes martyris sepulturam, devotis multis muneribus pro filio exorabant.

§ 10. Factum est autem dum haec agerentur, ut presbyter quidam viâ illa descenderet. Qui cum didicisset quae acta fuerant, pollicetur parentibus, si a gentilitate discederent, filium reciperent sanum. Ipse quoque sacerdos sequenti nocte videt per somnium simulacra illa, quae a gentilibus colebantur, numine divino comminui, atque in pulverem redacta, solo prosterni. Quarta autem die cum gentilitas vellet iterum diis exhibere libamina, moestus presbyter ad sepulcrum sancti prosternitur, et cum lacrymis exorat, ut tandem gentilitatem hanc, quae jacebat in tenebris, splendor divinae potentiae visitaret, nec sineret ultra martyr beatus alumnos proprios ista caligine detineri, cum ille perpetuae claritatis gaudia possideret. Confestim ad ejus orationem commoventur tonitrua, renident fulgura, descendit imber igne mixtus, et grandine turbantur omnia. Concurrit vulgus ad cellulam, prosternitur coram sacerdote omnis caterva gentilium, et mixto cum lacrymis ululatu, cuncti Domini misericordiam deprecantur, pollicenturque sacerdoti, si grando recederet, et martyrem patronum expeterent, et ad Deum ejus, relictis simulacrorum cultibus, integro corde transirent. Porro ille fusa oratione, cuncta quae petiit, meruit obtinere. Recedente autem tempestate, puer cum parentibus credens, ipsa die a doloribus liberatur: gentiles in Trinitatis nomine baptizati, statuas quas coluerant, confringentes, in lacum vico amnique proximum projecerunt. Ab eo enim tempore in loco illo, et fides Catholica et martyris virtus est amplius declarata.

§ 11. Hujus festivitatis tempus ignorans plebs, moesta pendebat, nesciens diem, in quo martyr beatus deberet pro virtutis ac passionis gloria honorari. Et haec ignorantia usque ad beatum Germanum Antisiodorensem antistitem est protracta. Factum est autem, ut antedictus Pontifex Brivate adveniret: sciscitatusque ab incolis, quo tempore hujus sacra celebrarentur, se nescire respondent. Tunc ille: Oremus, inquit, et fortassis nobis haec Domini potentia revelabit. Quod cum fecissent, mane orto, convocatis senioribus loci, ait, quinto Kalendas mensis septimi celebrandam esse solemnitatem. Ex hoc nunc devotus adveniens,

populus, vota Praesuli reddens, refert et animae et corporis medicinam *.

§ 12. Pro quibus ac talibus virtutum ornamentis magna ibi basilica fabricata a fidelibus, virtutibus, ut praefati sumus, martyris beati refulget: in qua paralyticorum, claudorum, caecorum, et aliorum quoque morborum saepius petita remedia conquiruntur. Foedamia quaedam mulier, paralysis humore constricta, cui nullum corporis membrum sine dolore vigebat, exhibita est, deferentibus propinquis, ad beatam basilicam, ut vel stipem a largientibus mereretur. Quae dum in porticu illa, quae sanctae basilicae conjungitur, decubaret, noctem Dominicam dum sacrosanctis vigiliis, populi fides devota concelebrat, et illa quiescens lectulo paululum obdormisset, a viro quodam per visum correpta atque increpata est, dicente sibi: Cur reliquis, excubias nocturnas Deo exhibentibus, illa deesset? Respondit se ab omni membrorum parte debilem, nec penitus gressum agere posse. Tunc quasi sustentata a viro qui loquebatur ei, et ad sepulcrum usque deducta, dum in sopore fundit orationem, visum est ei quasi multitudinem catenarum ab ejus membris solo decidere, a quo etiam sonitu expergefacta, sensit omnium artuum recepisse plenissimam sanitatem. Protinus surrexit a lectulo, et stupentibus cunctis, cum gratiarum actione vociferans, sanctam est ingressa basilicam.

§ 13. Quidam dum in seditione, quam commoverat, *oculum* amisisset, hominem, qui ictum intulerat, de basilica *conabatur* extrahere. Quod dum agit, non modo amissi oculi non recepit lumen, verumtamen sensit alium ejus, quem sanum habuerat, obcaecari. Porro cum peccata sua confiteretur, dicens, Merito mihi evenit judicium sine misericordia, qui non feci misericordiam: prostratus coram sancto sepulcro cum populo, qui tunc ad festivitatem advenerat, indulgens laedenti, et visum recepit, et gratiam: sic factum est, ut is, qui sancti auxilium expetierat, tutaretur: Ille vero, qui non credebat, argueretur. Et sic uterque laetus emandatusque discessit.

§ 14. Alius quoque ausu temerario die Dominica boves jungens, agrum sulcare coepit. Apprehensaque securi, ut aliquid emendaret in vomere, protinus contractis digitis, manubrum in dextera ejus adhaesit. Cumque prae dolore nimio cruciaretur, post duos annos veniens ad beati martyris basilicam, vigilias fideliter celebravit. Statimque in ipsa die Dominica reserata manus lignum, quod invitus tenebat, amisit, magnam inferens populo disciplinam, ut quod die Dominica fuerat perpetratum, ipsa quoque die Dominica purgaretur. At ille magnificans gloriam martyris, recessit incolumis: nec ultra die resurrectionis Dominicae quicquam ausus est operari.

* Vide in Surio ad xxxi Jul. p. 600, § 47.

§ 15. Sic et Anagilus quidam mutus, surdus et caecus, omnium membrorum compàge debilitatus, ad limina sacrosancta projectus est, scilicet ut vel ab stipe pasceretur devotorum, qui victus alimoniam propriis manibus laborare non poterat. Igitur cum per annum integrum ante sanctam aedem decubasset, tandem visitatus a virtute beati martyris, ab omni infirmitate sanatus est. Videtur autem mihi non incongruum, ut sicut sancti virtute curata morbida retexuntur, ita et infidelium pravitates oratione illius confutatae, ad emendationem aliorum, ne similia appetant, declarentur: quia utraque sancti gloria praestat, ut et hos sanitati reddat. ne amplius crucientur: et illos arguat, ne in futuro judicio condemnentur.

§ 16. Et licet nullum latère credam aliquid de hostilitate Theodorici Regis, ac infirmitatibus Sigivaldi, quae ei in Arverno posito contigerunt, propter virtutem tamen beati martyris est diligentius exponendum, quod facilius fides dictis adhibeatur. Igitur cum ob direptionem Arvernorum Rex antedictus festinaret, et ingrediens terminum, vastatione cuncta subigeret, pars aliqua ab exercitu separata, ad Brivatensem vicum infesta prorupit, fama vulgante, quod in basilica essent incolae cum multis thesauris absconditi. Cumque pervenissent ad locum, inveniunt multitudinem promiscui sexus, obseratis ostiis, in templo ipso cum propriis facultatibus residere. Cumque intrare non possent, unus per effractam ceu fur in altari sancto fenestram vitream ingreditur: quia qui non intrat per januam, hic latro est. Dehinc reseratis aedis illius valvis, exercitum intromittit. At illi direpta cuncta pauperum supellectili, cum ministris ipsius basilicae reliquum populum, qui infra erat, eductum foras, diviserunt haud procul a vico. Quae cum ad Regem delata fuissent, comprehensos ex his aliquos diversis mortibus condemnavit. Fugiens vero ille, qui irrupta aede caput fuit hujus sceleris, igne de coelo dilapso consumptus interiit: super quem cum multi acervum lapidum congregassent, a tonitruis et coruscationibus detectus, terrena caruit sepulturâ. Qui vero de consentaneis, latentes Regem, in patriam sunt regressi, correpti a daemone, diversis exitibus hanc vitam finierunt. Haec audiens Rex, omnia, exinde quae fuerant ablata, reddidit. Praeceperat enim, ne in septimo a basilica milliari quis vim inferret.

§ 17. Pastor vero quidam, non strenuitate, sed nomine, ingenuus genere, dum in multis rebus contra basilicam sancti martyris injuste ageret, ad hoc levitas ejus inimico grassante convaluit, ut colonias basilicae concupiscens, quae agro ejus erant proximae, pervadere non timeret. Ad quem sacerdos loci cum aliquos de clericis quasi legatos mitteret, ut accepta ratione quod male pervaserat, relaxaret: ille quasi contra iniquum hostem telis correptis prosiliit, fugatisque sagittis clericis, res omnes

in sua dominatione retinuit. Factum est autem, ut in proximo adveniret dies passionis martyris gloriosi. Ad quam ille immemor pervasionis suae atque injuriae, quam intulerat clericis, ante quinque dies solemnitatis, ad vicum Brivatensem advenit: qui cum in domo hospitalitatis suae convivio cum laetitia et exultatione fungeretur, subito coruscatione facta, tonitrum sonuit: rursumque iterato, jaculo igneo de coelis elapso percussus est, nullo tamen de reliquis pereunte. Deinde ad exemplum omnium, tamquam rogus flammeus, ardens, paulatim consummabatur. Ad quod miraculum populus, qui ad beati festa convenerat, haec cernens, cum admiratione metuebat: satisque ille fuit, ne de rebus sancti aliquid ultra contingeret. Quod ne fortuito actum quis putet, cernat inter multos innoxios unum interisse sacrilegum *.

COMMENTARIUS

DE S. PROPHETA, PRAECURSORE ET MARTYRE

JOANNE BAPTISTA

EX SIMEONE METAPHRASTE

§ 1. Joannem Baptistam, magnum illud decus orbis terrarum laudare, desiderare quidem licet omnibus: ut pro dignitate autem laudet, nemo potest consequi. Quis enim illi laudem contexet pro dignitate, quem omnibus hominibus esse superiorem dixit omnium opifex? Quoniam autem hic est illius amicus, et perfectus imitator, ei quoque omnino gratum fuerit, quod fit pro viribus. Sunt ergo a nobis res illius narrandae, divini Lucae vestigia sequentibus, undenam ortus sit, et quomodo, et quaenam fuerit ejus educatio, et quonam fine vitae usus sit hic vir magnus et admirabilis. Dicenda sunt autem, non ut narrentur iis qui nesciunt (Quomodo enim, cum omnes res illius celebrentur ab omnibus?), sed ut omnino percipiamus voluptatem in eis commemorandis. Sic vero habent:

§ 2. Temporibus Herodis, qui fuit Rex Judaeae, sacerdotem dicit fuisse divinus hic Lucas, Zachariam quidem nomine, ex vice autem Abiae: quae in sorte sacerdotum octava erat. Ei autem fuisse etiam uxorem, quae orta quidem erat ex filiabus Aaron,

* Reliquis adhuc multis in hujusmodi mirabilium produxiori serie te diutius, Lector, detinere non permittendum censuimus.

ut utrinque esset Zacharias sacerdos legitimus: Vocabatur autem Elisabeth. Eis vero suo testimonio tribuit justitiam ante oculos Dei. Ipsa enim est ea, quae est vera justitia: quandoquidem ei soli aperta sunt corda hominum. Et quod in omnibus ejus mandatis et justificationibus ambularent citra reprehensionem. Quamquam autem essent tanta virtute praediti, eos tamen dicit caruisse liberis: quod erat probro veteribus, non leve et contemnendum, sed aliorum omnium gravissimum. Quod quidem vobis magno debet esse solatio, quicumque bonae quidem vitae vobis estis conscii: saepe vero vobis minus aequae et prosperae succedunt res humanae.

§ 3. Huic autem Zachariae, dum sacerdotali munere fungeretur, visum esse dicit Angelum Domini stantem a dextris altaris. Cujusnam autem altaris? Incensi. Erat enim alterum oblationum. Et Zachariam quidem illuc solum subiisse in ipsa hora incensi, totam autem populi multitudinem fuisse extra, utentem oratione. Conturbato vero et perterrefacto Zacharia propter spectaculum, Angelum ei solventem metum, dixisse: Noli timere, auditae sunt enim preces tuae. Te autem fuisse exauditum probatur, quod et sit tibi promissus filius, et significetur, quemadmodum sit vocandus, et quod propter ejus ortum praedicatur gaudium. Sed quid, dixerit quispiam, est consequens, ut ille, qui pro populi peccatis intercedit, accipiat promissionem, fore ut ei nascatur filius? Est certe valde consentaneum et conveniens. Nam qui ab illo erat suscipiendus, is erat futurus praeco agni, qui tollit peccatum mundi: quemadmodum illeipse clamat.

§ 4. Futurum autem eum magnum praedicit, non quidem absolute, sed coram Domino: Sicut etiam ipsos parentes prius dixit justos esse coram Deo. In quonam autem ipsum fore magnum dicit divinus Lucas? Num omnino in abundantia spiritus? Neque enim divinae gratiae eum solum dicit futurum participem. Sed replebitur, inquit, Spiritu Sancto, et non post aliquod tempus, neque cum ad aliquam pervenerit aetatem: sed adhuc in utero matris. Quod autem erit ejus munus, et quidnam aget? Conversionem multorum filiorum Israël ad Dominum Deum eorum. Adde etiam reliquam laudationem, o Angele. *Et praecedet coram eo in spiritu et virtute Eliae.* Nam sicut ille erit praecursor secundi adventus Christi, ita hic fuit primi, pari virtute, et pari potestate, et eodem spiritu. Et convertet corda patrum ad filios. Quid significans, nisi quod efficeret, ut Judaei parèrent doctrinae Apostolorum? Hi enim erant illorum filii cognatione sanguinis: quorum etiam prudentiae visi sunt obedire, qui tunc erant inobedientes. Eo enim tendit illud, et parare Domino populum copiosum: nempe quod, ut populus Judaicus parèret Christo, etiam antequam Christus appareret, ab Joanne scilicet fuerit paratus, et ejus linguae praeda factus fuerit.

§ 5. Quoniam autem tu (haec enim dicit Angelus Zachariae) visus es non credere meis verbis, et ejus, qui me misit, et cui assisto, virtutem non attendens, attendisti potius imbecillitatem corporis, et ad hoc solum adspexisti: imponetur tibi poena, vocis mutatio, et donec evenerint ea quae dicta sunt, eris obnoxius silentio. Statim autem poena affuit, et simul cum Angeli voce, extincta quoque est vox Zachariae. Apertum vero ejus indicium, nutus. Erat enim, inquit, eis annuens, populo scilicet, propterea quod ei sermo deesset. Tuum ergo est hoc, o Maximi Praecursor, et arcanae tuae ab initio potentiae, ut et patri solveres linguae vincula ex solo nomine, et matri naturalis pèdicas sterilitatis: sicut etiam multis postea, poenitentiae praedicatione, solvisti vincula peccatorum. Verumenimvero Zacharias quidem, ab eo jam peractis diebus ministerii, domum revertitur: Elisabethae autem postea ex inopinato elucet conceptio. Et abscondit se, inquit, menses quinque, quod in senectute, tanquam praeter tempus, concepisset, erubescens.

§ 6, Sexto autem mense quae ad eam genere attinebat, Maria, dico Deiparam, quae degebat in domo sponsi Joseph, qui erat in civitate Nazareth, cum ei illic allatus esset bonus nuncius carnis a Verbo susceptionis, et propter rem novam de naturae dubitaret legibus, aperte audit ab Angelo, et alioqui confirmante quod dixerat, et ad fidem trahente tali exemplo: Ecce enim *quod cognata tua Elisabeth ipsa quoque concepit filium in senectute sua:* et hic est sextus mensis ei quae vocatur sterilis. Deinde paulo post consequitur Mariae cum festinatione in montana ascensus, et ejus in domum Zachariae adventus. Festinavit enim, ut gratularetur Elisabeth de bono nuncio hujus novae conceptionis. Accedit ergo, et benigne eam salutat seu appellat. Salutatio autem, est dulcis exultatio infantis, qui est in utero. Jam enim ex ventre didicerat servus Dominum, qui erat in ventre: et cum sensisset ejus in mundum adventum, mirandum in modum laetabatur. Hoc enim aperte ostendebat laeta exultatio.

§ 7. Ne te lateat autem magna Elisabethae moderatio, et submissio cum admirabili praedictione. Erubescebat enim, quod ad eam venisset Virgo, cum id ejus longe superaret dignitatem. Et ideo, Unde hoc mihi? inquit. Sicut etiam illius filius fecit ad Domini adventum, et tu venis ad me, dicens in tempore baptismatis. Vide autem, quemadmodum Virginem appellat. Eam et matrem, et dominam suam nominat, quinetiam benedictam dicit in mulieribus. Et id, quod gestabat in utero, fructum ventris ejus appellat admirabiliter, et praeter opinionem. Quid hoc significans? Quod seminis viri minime erat particeps. Et in domo quidem Elisabethae habitavit Virgo circa tres menses. Deinde ea quidem sic domum revertitur, Elisabethae autem impletum fuit tempus pariendi. Quanam vero de causa ad tres menses, et non plures.

fuit cohabitatio? An omnino, quod tunc esset paritura Elisabeth? Si enim circa sextum mensem, ex quo ea conceperat, missus fuit angelus ad Virginem, ipsa autem cum apud Elisabeth venisset, menses tres apud eam permanet: clarum est, quod cum finitum esset tempus conceptionis, quod nonus mensis circumscribit, in domum suam Virgo revertitur: et fortasse hac de causa quod universa multitudo erat ventura in aedes Zachariae, cum instaret tempus pariendi Elisabeth, pudor autem virginalis haec minime sustineret.

§ 8. Undenam vero venit in mentem Elisabethae, ut infanti imponeret nomen Joannis, quod revera erat novum, et ab eorum genere alienum? Undenam autem, nisi revera ex Spiritu Sancto, et ex virtute ejus, qui nascebatur? Neque enim ei hoc significavit maritus. Quomodo enim, cum ei esset adhuc linguâ praepedita? Certe etiam postquam hoc scripto significavit Zacharias (nutu enim non poterat), admirati sunt, inquit, omnes. Propter quamnam aliam causam, quam propter parentum convenientiam circa nomen infantis? Simulatque ergo scribens nominavit, linguae quoque dissoluta sunt vincula, et coepit loqui. Sed cur invadit timor omnes, qui circum habitabant? Quod oportebat clara praecurrere miracula, et propter promissionem ejus, qui erat nasciturus, et propter tam eximium illius partum, ut ab initio fide dignus praeclare apparèret. Significat autem hoc quoque id, quod subjungitur, quod admiratio et metus invaserit omnes, scilicet eos qui audiebant: Quisnam erit, dicentes, hic puer?

§ 9. Verumenimvero ne haec quidem nos praetereant, neque socordiae accusemur in iis in quibus debemus potius conferre studium et diligentiam. Vide enim quemadmodum lingua Zachariae, depositis quibus alligabatur vinculis, non solummodo loquitur, sed etiam, ut propheta, coepit futura pulchre praedicere, atque adeo de ipso filio praedicere, qui ejus linguae vincula immiserat, et ea relaxaverat. Praedicit enim eum futurum prophetam Altissimi, et praeiturum esse ante ejus faciem, paraturum autem esse vias ejus. Sed haec quidem sic. Consequebatur autem, inquit, Joanni pro ratione aetatis, spiritalis quoque gratiae accessio. Hoc enim sibi vult Evangelista, dicens: Puer autem crescebat, et confirmabatur spiritu: et quae sequuntur. Quinetìam eum dicit fuisse versatum in solitudinibus usque ad tempus, quo se demonstravit Israëli. Sed quanam de causa noluit conversari cum populo, et peregrinationis amicus fuit, et solitudinis? Ne evanesceret populi in eum reverentia, ut quae offuscetur et flaccescat conversationis assuefactione: quinetiam ut dum argueret, facilius admitteretur: et dum testimonium ferret, esset fide dignus, nunc quidem Judaeorum arguens improbitatem, partim autem Christo ferens testimonium.

§ 10. Verumenimvero Zacharias quidem senex et sacerdos, ut

a patribus de eo tradita tenet narratio, cum vitam produxisset usque ad ipsum Dei et Salvatoris nostri ortum secundum carnem, et cum maternis ulnis eum vidisset gestari, et sic ab ea saepe in templum introduci, et eum esse Deum minime ignorasset, propterea ei concedit, ut ingrediatur in sancta sanctorum, cum cognovisset eam esse Deiparam, et ut illic stet, ei largitur propter excellentiam. Sed haec quidem ita se habebant. Ea autem res clariores ex Judaeis (ita enim vult, quae traditur, narratio) ad iram accendit, et efficit, ut in senem graviter insaniant. Et enim audiebant, inquit, ab eo Regem creatae naturae ad humanam venisse generationem. Metu ergo, ne Regi parèrent, concipiunt laborem, ut ait Isaias, et pariunt iniquitatem: et cum essent proclives ad malitiam, et effundendum sanguinem, non minus quam aquam e manu, una nocte in templum irrumpentes, in conspectu altaris occidunt Zachariam. Deinde cum sanguis locum admodum cruentasset, et caedem factam plane argueret, terrâ effossa abscondunt mortuum parricidae, ut qui caedis quoque scelus vellent abscondere. Hoc autem et revera difficile. Est enim scelus factu quidem facile: postquam autem factum sit, celatu difficile. Et sic quidem narratur fuisse occisus Zacharias.

§ **11**. Aliud quoque traditur non minus receptum, quod propter puerorum caedem ab Herode factam, is quoque fuerit, interemptus. Postquam enim in omnem partem persuasit edictum, quod jubebat interfici pueros in Bethleem, simul et in montanis, ut communi caede horum puerorum, eum etiam unâ interimeret, qui erat suscitaturus mortuos: et sic ipse metum exueret principatus: ea enim de causa omnes pueros fuerat aggressus occidere (ad cujusmodi coepta impelluntur homines propter gloriae cupiditatem): tunc quaerebatur quidem filius quoque Zachariae ad caedem, ut qui nuper esset natus: non inveniebatur autem. Etenim quomodo Joseph jubebatur fugere in Aegyptum cum Maria et puero, ita etiam Elisabeth quamdam speluncam ingressa cum infante, in ea habitabat. Quoniam ergo infans ab eis apprehendi non poterat, totam iram ii, qui puerum quaerebant, effundunt in Zachariam: et cum in templo invenissent (etenim rursus vice sua attendebat altari incensi) interficiunt celantem filium, ut qui eum nollet eis ad caedem tradere. Et sic duplicem assequitur coronam, quod et Deo ministrans, mactatur apud ipsum altare, et quod cum infantibus primus Christo sacrificatur.

§ **12**. Cum haec sic processissent, et post multos quidem annos e vivis monarcha excessisset Augustus, Tiberius autem, qui monarchiae ab illo susceperat dominatum, quindecim jam annos in imperio transegisset: quin etiam Herodis alienigenae regno in quatuor principatus diviso, et totidem numero filiis distributo, qui quidem erant Archelaus, et Herodes, et Philippus,

et Lysanias: cum prima quidem tetrarchia esset Judaea, eam autem administraret Archelaus, qui erat primus inter filios: cumque omnibus sceptro Romano collum inclinantibus post primam descriptionem, ducesque et praesides, quibus Reipublicae cura mandabatur., Româ accipientibus, Pontius Pilatus tunc praeses esset Judaeae, qui quoniam Tiberio Caesari erat intimus, ideo praemium suae in eum amicitiae, hanc acceperat administrationem (oportebat enim, cum venisset Christus, cui imperare erat repositum, ut ait propheta, cessare principes ex Juda): Et Galilaeae quidem tetrarcha esset Herodes, ut sacrum dicit Evangelium: Philippus autem ejus frater esset tetrarcha (oportet enim, tamquam ornamento aliquo, ipsis uti eloquiis) Ituraeae et regionis Trachonitidis: et Lysanias, Abilinae: sub Pontificibus Anna et Caipha, Joannes definitum expectans tempus (ut sacra dicunt eloquïa) quo se Israëli ostenderet, morabatur adhuc in solitudine, quam habitavit vix solutus a fasciis, exercens vitam Angelicam, et liberam ab omnibus impedimentis et omni supellectile. Non enim tecto, non mensâ, neque aliquo alio hujusmodi, indigebat. Non terram aravit, non sulcum proscidit: non in sudore vultus, quam quidem meam et paternam novi poenam, panem comedit: sed arborum quidem summae frondes alimentum parabant: et pilis autem cameli rude et sine arte confectum induebat vestimentum, ut eos, qui erant in mundo, ad quos non ita multo post venit, doceret victûs tenuitatem, et instrueret, ut et humana despicerent, et eam, quae revera erat apud antiquos, exercerent frugalitatem.

§ 13. Cum autem tempus jam dictum adventasset, et seipsum Israëli patefecisset, cujusmodi erat ad afferendam admirationem homo, qui triginta annos habitarat in solitudine, et se veluti perpetuo damnaverat exilio, et cum nullo omnino homine versari statuerat, et ab ineunte aetate vitam elegerat monasticam, ut qui tunc primum veniret in conspectum hominum? Statim enim, ut jam diximus, ab incunabulis lubenter versatus fuit in solitudine, nulla re humana omnino indigens, simul cum moribus loquentem formam et vestem attrahens, ut qui fuisset filius Pontificis, et testimonium de eo ferentem Isaiam aperte induceret. Illud enim, Vox clamantis in deserto: de eo scilicet dictum est. Novus quidem Elias ostensus ex omnibus, vel potius omnibus persuadens se habere illo aliquid amplius, quatenus plus est omnino versari in solitudinibus, quam in civitatibus, in quibus erat Elias. Ea de causa erat Judaeis mirandum in modum venerabilis, et tolerabantur ejus reprehensiones. Quomodo enim eos increpans et vocans genimina viperarum, etsi manu essent valde prompti, et propensi ad caedem, eos non adegit ad insaniam?

§ 14. Verumenimvero attendendum est, quam fuit Judaeis Baptista admirabilis. Eis enim injecit suspicionem, ne ipse revera

esset Christus. Et ideo extitit vox illa, quae ex alto testimonium filii tribuebat ei qui baptizabatur: et columba, quae advolavit, et apud illum solum mansit. Illum autem nihil ex his extulit, neque unquam visus est primas partes sibi vendicare, sed sibi potius extremam adsciscere humilitatem. Quid enim sibi vult illa calceamenti corrigia, nisi quod omnino recusaret se cum Jesu conferri, et diceret se non esse idoneum, qui solveret corrigiam ejus calceamenti? Et alioqui cum a Judaeis, missis ad eum legatis ex sacerdotibus et Levitis, interrogaretur, Confessus est, inquit, et non negavit: et confessus est, se nullo modo esse Christum: etsi illi ad exprimendam Baptistae confessionem, quod ipse esset aperte Christus, quid non faciebant? Eo enim cum aliis haec tendebat interrogatio: *Quid tu baptizas, si tu non es Christus?* Quinetiam a propriis discipulis Christo invidentibus, et propter baptismum nonnihil vellicantibus (ad eum enim sensim accedentes, et ad aemulationem accedentes: Cui tu testimonium tulisti, ajebant, ecce is baptizat), ille ne tantillum quidem abducebatur: aperte autem dicebat, seipsum non esse Christum, sed missum. Christum vero et agnum Dei vocabat, et se quidem oportere minui, illum autem augeri confitebatur. Non autem erat Judaeis solum venerandus Baptista, et vere dignus, qui haberetur in admiratione: sed etiam ipsi Herodi, et ei magis, quam Judaeis, quod ei non solum pudorem, sed metum quoque injecerat: Timebat enim, inquit, Joannem, quod sciret virum sanctum et justum eum esse. Quinetiam eum audiens, multa faciebat, *et eum* lubenter audiebat. Nam illud quidem habebat ex conscientiae condemnatione, quod eum timeret, inquam, cum prave et scelerate viveret: hoc autem ex virtute dicentis, quod omnino eum lubenter audiret. Et sic efficit quidem virtus, ut eam illi quoque revereantur, qui sunt ab ea omnino alieni.

§ 15. Sed revera magnam vim habet intemperans cupiditas, et res est omnium efficacissima ad animam redigendam in servitutem. Sicut etiam hunc Herodem misere admodum affecit, dum non secus ac mancipio, Rege usa est. Qui despecta sua uxore (ea autem erat filia Aretae Regis Arabum), et contemptui habito ejus amore, plurimi faciebat amorem Herodiadis. Eam enim, cum esset uxor fratris Philippi, duxit praeter leges, cum jam haberet semen fratris. Illis enim solis permittebatur hoc facere, quorum fratres reliquerant vitam absque filiis. Permittebatur autem omnino hoc consilio, ut semen suscitarent fratribus. Propter haec ergo Joannes Herodem reprehendens, visus est surdo canere, et loqui in aurem mortuo: etsi solitus esset prius eum lubenter audire, et sciret eum in magna haberi reverentia. Sed amor Herodiadis, qui, ut diximus, eum invaserat vehementius, efficiebat ut nihili faceret verba Joannis: et illum quidem conjecit in

carcerem, Herodiadi autem gratiorem praebuit audientiam, et liberam dedit potestatem sui explendi desiderii.

§ 16. Caeterum Baptista, ut qui esset propheta, vel potius propheta superior, cum praecognovisset se per Herodem quidem mox esse excessurum ex hominibus, suos autem discipulos hominem quidem solum existimare esse Christum, ipsum vero esse Christo longo intervallo praestantiorem : vellet autem hoc corrigere judicium, ut quod non recte haberet, quoniam neque desiderabat assentationem, neque praeter veritatem volebat ornari gloriâ : quid facit ? Cum ille elegisset duos ex suis discipulis, mittit ad Jesum, qui rogarent : *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus ?* Et hoc statuit facere, non ipse volens discere, sed illos doceri potius. Quomodo enim opus habuisset discere, quem noverat ex utero, antequam ex eo prodiret, et quem doctus a Patre, aperte praedicavit in omnibus ? Quibus, cum venissent, et haec Christo dixissent, ille quidem primum nullam dat linguâ responsionem, sed factis potius respondens, se ipsum esse ostendit, quem quaerebant, signorum magnitudine, quoniam ea ipsa horâ multa signa fecerat : deinde vero etiam per verba adjiciens responsionem : Euntes, renunciate, inquit, Joanni ea quae audistis, et quae vidistis. Quaenam autem ea sunt ? Caecorum correctio, leprosorum mundatio, surdorum auditio, mortuorum resurrectio : et quae deinceps consequuntur. Propter quae divine subjungit : *Et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.* Quid hoc dicens, aut quid volens ostendere ? Quod vel ejus supercilia (ut ait divinus David) examinant filios hominum, et quae ab eis agitantur in cordibus, ejus oculos minime effugiunt. Ipsi enim aperte erant, qui scandalizabantur.

§ 17. Postquam autem ii rediissent ad Baptistam, volens Christus iis quoque mederi, quae turbae circumsistentis animum perturbabant. (Jam enim recte se habebant Joannis discipuli). Verisimile namque erat turbam dubitasse, num haec dicta essent a Joanne ambigente, utrum is sit qui venit, an alium forte expectare oporteat, ut qui vel propter carcerem in metum incidisset, vel etiam poenitentiâ ductus esset eorum quae prius dicta fuerant : Has, inquam, dubitationes Christus corrigens : Quid existis, inquit, visum in desertum ? Arundinem vento agitatam ? Aut eum, qui est in mollibus vestibus ? vel prophetam tantum ? Haec autem post discipulorum Joannis reversionem, sicut diximus. Neque enim eis praesentibus volebat laudes contexere Baptistae, quoniam assentantis potius, quam vera dicentis, existimata essent quae dicta sunt. Ad quid ergo exemplum arundinis, quae vento facile agitatur, quam ut ostendat hominem facilem et mobilem, venti campum, ut est in proverbio : et mentem, quae facile duci et transmutari potest, quae servit temporibus, et cito ab eis transfertur ? Non ergo a priore illa mente et sententia traductus est

Joannes: quoniam cum adducto exemplo pugnat ex diametro. Est enim ille firmus et solidus, arundini, quae facile circumfertur, omnino dissimilis. Quid autem illud, in mollibus vestibus? Eos innuit, qui vivunt in deliciis. Probabile enim erat Judaeos cogitare, quod qui primum fuerat firmus ac robustus, et assuetus laboribus, deinde deliciis usus, tunc evaserat delicatus, et inierat foedus cum mollitia: Quorum neutrum fuisse Joannis animi et vitae, certum testimonium est, et vestis, et carcer. Non enim condemnatus esset illum habitare, si scivisset servire tempori, et cedere Regibus se inique gerentibus: cum praesertim ei non esset necesse loqui ad gratiam, sed solum tacere sufficiebat, ut omnibus modis observaretur et coleretur. Quomodo autem accipiendum est illud, Eum esse plus quam prophetam? An quod conspectus sit propinquus Christi adventui ad homines? *Mittam enim*, inquit, *Angelum meum ante faciem tuam.* Quod quidem nihil aliud significat, quam proxime. Nam ii quoque, qui in progrediendo praecedunt continenter Regibus, ii scilicet et majorem, quam alii, habent auctoritatem, et sunt ei conjunctiores.

§ **18**. Et sufficit quidem lingua Dominica ad ferendum Joanni testimonium de excellentia inter homines, et quod nulla mulier eo majorem pepererit. Inveniet autem qui velit, veritatem quoque rerum idem dicere, si illius mensam cogitet, si illius vivendi rationem, si excelsam illius mentem. Tanquam enim, qui e coelo venisset, sic terram obibat, corpus tamquam supervacaneum et otiosum aliquid inferens, et ejus fere nullam curam gerens, hymnis et precibus assidue deditus, propemodum quidem nec terram tangens, ad coelum autem mente sublatus, et Deum solum pure contingens, nullam rem humanam vendicans, sed novam vitae viam ingrediens, ut qui esset simul tranquillus et vehemens. Etenim cum populo quidem Judaeorum strenue et fortiter, cum Rege autem libere, cum suis vero discipulis comiter admodum et benigne loquebatur: non leviter quidem et temere, sed unumquodque scilicet, ut oportebat. Quomodo ergo non erat hominibus major, qui sic erat affectus? Quid autem sibi vult quod subjungitur, Minor quidem, in regno autem coelorum major? An ne nimiae laudes Judaeis aliquam parerent absurditatem, et darent eis occasionem, Christo praeferendi Joannem? Minorem autem omnino et aetate, et multorum opinione seipsum vocat. Erant enim quidam, qui ei non solum tribuebant humilitatem, sed et voracem, et vinipotorem non verebantur eum vocare.

§ **19**. Sed jam ad ejus quoque mortem est transeundum, quam ille subiit propter reprehensiones, ut qui perpetuo adversus peccatum decertaverit, non timens dies (ut dicam cum divino Davide) non formidans vultus regum, qui Deum et leges despiciunt: sed aperte arguens eos servos voluptatis, qui aliis (o jura et leges) volent imperare. Nam postquam jam fuisset inclusus carcere (eo

enim illic dimisso, digressi sumus), Herodes faciebat coenam in suo natali proceribus, et tribunis, et, ut sacrum dicit Evangelium, primis Galilaeae. Deinde in coena oblectationes, et inhonestae recreationes. Oportet enim eas quoque dicere, quibus Rex usus est apud eos qui invitati fuerant. Accedit puella saltans, non plebeja aliqua, aut una ex vulgo, sed quae nominata fuerat filia Regis, et illius ipsius Regis, qui convivio exceperat. Nec erubescebat Regina filiam, eamque, ut videbatur, virginem introducens, et saltantem producens in conspectum tot masculorum, rem pudicis oculis non solum injucundam, sed etiam vitandam. Sed id consulto agebat, ut cognosceretur quam esset honesta ea, quam Rex duxerat, et ex fructu arbor, et ex filia mater aperta evaderet. Et ipsa quidem per illam: qui duxerat autem, per utramque laudandus videretur et beatus. Vide vero mali quoque accessionem. Patri placuit quod fiebat, propter quod oportebat eum magis pudore affici: et sic placuit (o regiam munificentiam) ut polliceretur se ei regnum suum esse divisurum, ad remunerandam rem tam publice utilem, et magno studio dignam: et quod est deterius, cum nec illa petiisset, sed ipse eam ad rogandum incitasset.

§ 20. Illa autem laudis quoque et gloriae movetur cupiditate, et rem petit longe majorem, ut quae cum esset foetus viperae, didicisset ab ipsa matre petitionem. Quaerit enim non dimidium regni sibi promissum, neque aliquid ejusmodi, sed rem, quae omnia regna terrae superat, et cum qua ne ipse quidem mundus potest conferri, si ejus spectes pretium: nempe caput viri, quod tu quoque prius, Rex, in maximo honore habuisti, ut ipsa dicunt Evangelia, et nos prius ostendimus. Nunc autem propter a ratione alienum tui animi motum, et ejus reprehensiones, in vincula conjicis virum illum venerandum, et non solum conjicis, sed etiam interimis: et illud caput malis vendis amoribus, tales, o infelix, gratias ei largiens, cujus tu turpi amore tenebaris. Quis vero fuit hic praetextus? Ne jusjurandum transilires, justi interemptio. Clarum est enim, te esse pollicitum, regni tui dimidium ei daturum. Hoc autem quid est aliud, quam opes, pecuniae, jugera terrae, gloria ad tempus, quorum ipse eras dominus? Haec enim si ei a te ex aequo essent divisa, tuum conservassent jusjurandum. Viri autem caedes, viri dixi, immo vero plus quam viri, quid cum his commune habebat apud eum, qui temperanter vivit, et rectas leges sequitur? Nisi hoc tibi erat regnare, subjectos nulla de causa interimere? Tu autem prae te tulisti te moleste ferre, ut qui necesse habuisses justi viri caedem permittere, jurisjurandi, et non legum, solum custos diligens. Sed satis intellectum est, te ad novercae, ut ajunt, flere tumulum, et prae te ferre te illud dare invitum, quod magis gaudebas, quam ii qui petebant (*a*).

(*a*) **Decollatus est S. Praecursor anno a Christo nato 30, aetatis suae 31. Sacrum caput ter qua-**

§ 21. Infertur autem caput plenum sanguine, invitatis quidem tetrum spectaculum, et quod omnem convivii laetitiam poterat in dolorem convertere, matri autem puellae maximam afferens voluptatem. Talem enim sitiebat eum videre, qui eam prohibebat, ne viveret ex sui animi sententia, et zelo linguam habebat non minus gladio acutam, licet mutam. Divina enim quaedam res est virtus, et quae vinci non potest, ut quae etiam post mortem ejus qui eam possedit, adhuc dominetur. Qui enim erat adeo turpis, et abominandus, et voluptatum servus Rex, qui caedem talis viri, tamquam unius abjecti et contempti, jussu fecerat, vide quemadmodum post illius mortem evadit timidus et meticulosus. Adeo certe timidus, ut eum, qui erat mortuus, putaret prope esse morte superiorem. Cum enim de Jesu audiisset, Evangelium inquit, Herodes, et quaenam faceret miracula: Hic est, inquit, Joannes Baptista, hic surrexit a mortuis. Hujus autem rei probatio erat: Virtutes enim dicebat operari in eo, Domini signorum et miraculorum sic vocans operationem. Postquam autem fuit interfectus divinus ille Joannes, et magna contentione petendum caput praemium saltationis donatum fuit illi debacchanti juvenculae, et id per ipsam habuit mater: illa, cum id accepisset, quod ardenter sitiebat, profunde infodit, et apud se tuto abscondit: ut ex iis, quae a Patribus sunt tradita, narrationibus scriptisque licet discere. Magnus enim timor, et magnitudo ejus, quem habebat odio, efficiebat, ut ipsa sibi caveret. Neque permittit caput conjungi cum corpore, dubitans ne sic resurgeret, et ad priores rediret reprehensiones: Sed si, inquit, apud me caput recte abscondatur, id non facile potuerit resurgere.

§ 22. Postquam autem curae fuisset ejus discipulis, ut reliquum corpus in quodam loco insigni honorifice sepeliretur, ii ad Jesum venientes, omnia ei renunciant. Ille autem, utpote ex eo dolore affectus, non amplius patitur manere in regione: sed illinc surgit protinus, et una cum suis discipulis navem conscendens, venit in desertum quemdam locum Bethsaidae, et se, et illos quiete recreans, et veluti consolans tristitiam. Atque divinus quidem Joannes, cum praeter alia bona, quibus erat lòcuples, etiam, quod a Christo acceperat, testimonio fuisset honoratus, coelorum, quibus erat dignus, sortitus fuit habitationem, cum trigintaduos annos, et sex menses peregisset in terra. Herodem autem Dei justitia, etsi ut plurimum soleat esse tarda ad supplicium, tamen hic fortasse insigne scelus habens odio, haud ita diu post invadit.

terve inventum et saepe saepius translatum (res in obscuro versatur), ex Oriente in Occidentem saeculo probabiliter XIII devectum est. Insigniores ejus partes sibi vindicant in Gallia ecclesiae S. Joannis *d'Angély*, et Ambianensis (*Amiens*) Cathedralis, in Urbe (asserente Rom. Martyrologio) ecclesia S. Silvestri, idcirco *in Capite* dicta; fragminibus quibusdam utrinque demtis quae diversis temporibus adipisci potuerunt Taurinensis et Augustana in Subalpinis civitates, Venetiarum, Lugdunensis, Nemosina (*Nemours*), Nola denique per S. Paulinum, Brixia per S. Gaudentium. Index digitus, quo S. Praecursor *Agnum Dei* monstravit, asservatur in Insula Melita in ecclesia Equestris illius Ordinis. De venerabilibus Cineribus, infra.

Postquam enim ille suam uxorem, propter vehementem amorem in adulteram, et odio habuit, et repudiavit: ea non ferens contumeliam, venit ad Aretam suum patrem, qui erat Rex Arabum, ut antea dictum est, eique et insolentiam et alia omnia (ut semel dicam) exposuit, et petiit, ut ulcisceretur rem quae mulieri est intolerabilis. Ille autem (neque enim ejus solum, sed suam potius propriam existimabat contumeliam) bellum commovit adversus Herodem. Et cum rem recte gessisset, et illius exercitum valide cecidisset: et alios quidem occidisset, alios vero redegisset in servitutem, et subjectis flammis omnem esset populatus regionem, revertitur. Et res quidem Herodis ita se habuerunt.

§ 23. Caeterum hujus adulterae et illegitimae uxoris Herodis, quomodo? Ipsa in longissimum quidem tempus vitam producit. Cum suam autem vidisset filiam acerbo fine primum vitam terminasse, sic ipsa quoque recedit, iis, quae illic sunt, omnino servata suppliciis, et bibitura totam faecem justissimi calicis qui est in manu Domini. Filia autem illius, quam quidem diximus periisse ante matrem, cum ad quemdam locum proficisceretur, et tempore hyemis oporteret eam flumen trajicere, quoniam erat glacie concretum, id transibat pedibus. Cum autem glacies, non sine Dei numine, omnino esset disrupta, ipsa quidem usque ad caput defluxit misera, tunc quoque veluti saltans laniationibus, non in terra, sed in aquis. Caput vero et glacie confractum, et valide amputatum, relinquitur supra gelu, admirabile indicium Dei judiciorum, ipsum quoque divisum a reliquo corpore, non gladio, sed glacie. Sed haec quidem ita se habuerunt, et infame illud et sceleratum caput, propositum erat spectaculum omnibus, ea, quae fecerat, in memoriam rèvocans spectatoribus. Quemadmodum autem illud vere sacrum, et magna contentione quaerendum caput, in profundo terrae (sicut prius diximus) a Baccha illa absconsum, admirabiliter rursus eluxerit, et manifestum evaserit fidelibus, jam ad declarandum accedit oratio.

DE INVENTIONE CAPITIS S. JOANNIS BAPTISTAE

§ 1. Duo monachi ex Oriente profecti, cum eos teneret desiderium fruendi conspectu sacrorum locorum Christi passionum, veniunt Jerosolyma. Alteri eorum dormienti apparens Baptista, ostendit quisnam esset, et, cum ad Herodis, inquit, Regis domum veneritis (illic enim est meum caput conditum), a vobis maxime curandum est, ut id tollatis. Mane ergo accedens, qui visionem viderat, ea comiti communicat. Ille autem quod visum fuerat, inanem dicit esse visionem, non veritatem. Ipsum enim fortasse movebat ad incredulitatem affectio aemulationis. Ea ratione et negligebatur quod imperatum fuerat, et ad effectum minime

deducebatur. Sequenti ergo nocte singulatim accedens praeco veritatis, utrisque mandat eadem, dicens, nihil oportere dubitare: sed omni incredulitate deposita et socordiâ, curam gererent ejus quod fuerat imperatum. Cum ergo ambo id, quod visum fuerat, rursus sibi invicem significassent, et soluta est incredulitas, et ab utrisque via simul est confecta, Praecursore rursus (ut semel dicam) illam eis dirigente, et bono duce eis effecto. Brevi itaque ad locum perveniunt, et inveniunt sacrum caput, cujus amputatio fuerat poena temperantiae: et ideo non merebatur abscondi, sed potius prodire in lucem, ad sanctificationem et utilitatem multorum (*a*).

§ 2. Cum id ergo sustulissent monachi, ut jussi fuerant, et in saccum ex pilis confectum id immisissent, statim se parant ad reditum, rem vere desiderabilem, et supra millia auri et argenti (ut cum divino David dicam) fidelibus afferentes. Figulus autem quidam illo tempore, ex civitate quidem Emesa genus ducens, sed tanta laborans inopiâ, ut ipsam odio haberet patriam, ut quae eum non posset alere, ob idque charum etiam solum, nempe patriam ipsam, derelinqueret, et quasi secum habitantem paupertatem fugeret: hic cum erraret in via, incidit in monachos, a quibus divinus thesaurus, nempe Praecursoris caput, exportabatur. Cum ergo ille una cum eis colloqueretur, et simul iter faceret, illi tradunt ferendum hoc excelsum et venerandum caput. Ignorante autem figulo quidnam esset, quod ejus fidei commissum fuerat, illi apparet Praecursor, et in ejus conspectum fugiens: Relictis, inquit, tuis comitibus, aufuge cum eo quod habes in manibus. Hoc autem facit, monachorum quidem, ut est verisimile, frigiditatem condemnans et socordiam, ut qui rem tantam homini alieno et ignoto credidissent: Figulo vero hanc praebens occasionem, et rem gerendi rectius, et vitae melioris. Nam cum ille obediisset, et latuisset, et cum tali thesauro domum esset reversus, fuit deinceps florens opibus, et bonorum bonis per totam vitam repletus. Non oblitus autem ille, quum male prius rem suam gereret, sacrum illud et venerandum caput in omni honore habuit. Et hoc quidem tota vitâ sua fecit.

§ 3. Cum autem esset decessurus, ubi illud imposuisset in hydria et deinde extrinsecus eam arcâ inclusisset, et pulchre signaculo obsignasset, deponit apud sororem, ei quae evenerant omnia aperiens, et quemadmodum veluti quoddam inexpugnabile malum aliquando ipsum atterebat paupertas: praeter spem autem rebus mutatis, ad eas, quas nunc habet, opes pervenit, et bonorum affluentiam. Causam autem mutationis dicebat fuisse caput, quod in vase ostendebat inclusum: quod mihi, inquit, majorem attulit utilitatem, quam, quod vulgo celebratur, Cornucopiae. Cum

(*a*) Prima haec Inventio est; de qua Rom. Martyrologium XXIV Febr. Contigisse ajunt circa CCCLXXII.

sic dixisset, diligenter praecepit, ut in omni quidem honore illud haberet: id vero, quod celabatur, ipsa non prius aperiret, quam iis quos novit modis Praecursor ipse id faciendum significaret. Hoc autem jussit, fortasse considerans, quod qui suum Dominum, cum adhuc esset intra uterum, non ignoravit, sed in ventre exultando, eum significavit: is etiam post mortem capsâ, tamquam ventre, utens, seipsum, cum vellet, esset declaraturus. Atque quamdiu quidem, sorori inquit, vixeris, vide ut omnis honor et cultus ei servetur: postquam autem videris tuum appropinquare decessum, apud aliquem virum pium est hic tibi deponendus thesaurus. Sic ergo mulier, quamdiu habuit quidem corpus, alacritati animi serviens, curavit mandata fratris, et in serviendo venerando capiti non fuit negligens. Postquam autem pervenit etiam ad senectutem, et ad necessarium exsolvendum debitum mors eam vocabat, implet hic quoque mandatum: et apud quemdam, qui non solum pietatem, sed etiam castitatem sibi vendicabat, deponit thesaurum, ea mandans similiter quae sibi quoque mandata fuerant.

§ 4. Ad multos ergo eodem modo donum transiens, deinde etiam ad quemdam Eustachium, monachum quidem et presbyterum, sed diversae ab orthodoxis sententiae, et non convenientem cum iis qui de fide recte sentiebant, bonum illud venit: cum ignorassent, ut arbitror, qui deposuerant, sententiae diversitatem. Ei vero non hoc solum, sed mens quoque erat perversa, et mores conveniebant ei quod sentiebat. Idque facile probari potest. Quae enim faciebat quod apud eum celabatur, et quae divina signa operabatur, sibi improbe ille impius adscribebat, et fur erat simul, pretiosissimam thecam habens tamquam marsupium, et non minus quae fiebant, quam quae immittebantur, caupònans, ut qui omnino simularet, et ea ad se traheret. Non oportet autem omnino admirari, si viro tali tam pretiosum caput Baptista sustinuit committi. Quid enim, qui et in improbae mulieris manus prius venire, et ab ea abscondi: multo autem magis qui etiam illam ipsam sustinuit habere causam amputationis? Tandem vero fuit evidens, quaenam esset ejus sententia. Favebat autem Arrio, et eodem morbo, quo ille, laborabat. Propter ipsam itaque haeresim eadem horâ expellitur ex civitate Emesenorum, valde quidem rogans et obsecrans, ut unum solum diem sibi liceret manere in monasterio. Cum non fuisset autem exauditus (neque enim oportebat, cum divinus non permitteret Praecursor, futurum malum egregie prospiciens: Volebat enim sceleratus divinum caput secum accipere, ut rursus furaretur, et sibi attribuere, quae ab illo fiebant miracula, et sic procurare, ut haeresis recte se habere, et Deo grata esse videretur) ille quidem malus male statim expellitur: caput autem rursus, ita ut erat, manet in monasterio (*a*).

(*a*) Caligine hinc incipit suffundi Inventionum et Translationum Capitis S. Praecurs. historia. In-

§ 5. Cum autem post multos, qui praefuerunt, divino quoque Marcello praefectura ejus monasterii fuisset credita, visum est magno praeconi veritatis seipsum ostendere. Ostensio vero fuit admirabilis, et digna, quae a fidelibus audiatur hominibus. Sic autem habet, ut illeipse, cui fuit declaratum, Marcellus exposuit. Regnabant autem Valentinianus et Martianus, inprimis pii Imperatores; Ecclesiae vero Emesinae praeerat Uranius. Visae sunt, inquit, mihi in somnis apertae esse omnes portae nostri monasterii: et ego conturbatus, putabam me abire hoc animo ut portas clauderem. Deinde rursus mihi sum visus videre fluvium in portam irruentem, et mirari, undenam esset tantus aquae impetus. Cum haec autem in animo versarem, audiebatur sonus multitudinis populi et classium, quae ab Oriente veluti ferebantur super aquam, quae ad nos quidem procedebat. Unaquaeque autem classis propria linguâ utens: Ecce, dicebat, magnus ille Praecursor Christi Salvatoris nostri et Baptista Joannes ostenditur. Cum ego autem starem ad portam meridionalem, et illa statim est aperta, et ingressae sunt acies. Ego vero simul, relicta portâ, currens sum ingressus: et stans in initio scalarum, vidi ipsos ingredientes monasterium.

§ 6. In iisdem autem scalis mihi adhuc stanti visa sunt duo atria, unum quidem vergens ad occasum, alterum vero ad meridiem: et magnum templum situm erat in medio eorum. Unamquamque autem classem videbam ingredientem in atrium, quod vergebat ad occidentem. Deinde etiam cum ad templum adorassent, statim abierunt ad portam meridionalem, et sic destiterunt ab itinere. Deinde etiam audivi vocem aliorum rursus clamantium: Ecce magnus Joannes Baptista. Cum ad hoc sustulissem oculos, adspexi illum in eo templo quod videram. Praeterea autem duo quidam unâ cum eo aderant, unus quidem a dexteris, alter vero a sinistris. Jam vero unamquamque classem ad ipsum accedentem benedicebat: et postquam illae cessarunt accedere, me quoque subiit desiderium ad ipsum veniendi, et similem percipiendi salutationem et benedictionem. Me autem continui parumper, quod nollem illis portis ingredi, per quas ingressae erant illae classes, et quoniam non videbam aliquem labra ori ejus admoventem, nisi soli pectori. Tandem nihilominus in ejus quidem conspectum veni anterius, sed tremebundus, et timidus, et humi figens oculos. Deinde etiam humi procumbens, prehendo ejus pedes. Ille vero me èrigit, et barbam placide tangens, et os ori admovens, amplectitur: et praeterea vas proferens lacte plenum, id tradit mihi, subjungens: Hoc tibi erit ad benedictionem. Deinde cum sic visum esset progredi, eum praecedebam: et

extricabilem hanc quaestionem vide apud Baron. ad ann. 660 et hodie in *Notis*. Item lege Paullum *Paciaudi, De cultu S. Jo. Bapt.* etc. Romae 1755. — *Du Cange* de eod. sacro Cap. Tractatum ac Commentar. copiosiss. Bolland. XXIV Jun.

simul ipse, et qui cum eo erant, convenerunt in hoc nostrum monasterium. A me autem, cum attendissem, ante ipsum conspecta fuit columnâ ignis: et cum vidissem, non parvus mihi metus incubuit. Et statim e somno sum excitatus.

§ 7. Non multum tempus intercessit, quod mox fui a somno iterum captus, et quae visa fuerant, ad finem pervenerunt. Nam erat quidem vespera diei unius ex jejuniis. Ego autem dixi monachis: Unusquisque vestrum suum psalmum bis dicat. Qui cum sic facerent, uni ex fratribus (erat autem ei nomen Isaacius) cum sustulisset oculos, ignis aperte ardens visus est in spelunca. Cum ex eo autem esset timore affectus, vox eum recreavit, dicens: Noli timere. Ecce enim datus sum vobis: Tu vero surge, et progredere, habens stellam, tuae viae bonam ducem futuram. Ubi autem illa absorpta fuerit, si effoderis, nequaquam carebis eo quod est promissum: sed me omnino invenies in regione. Et haec quidem vox extitit: ego autem terrore affectus et experrectus, statim surrexi, et vidi proxime stellam ante oculos, quae iter ineuntem me praecedebat. Ego vero ibam eam sequens, donec illa stetit super concham speluncae, ubi etiam defossum fuerat caput Praecursoris.

§ 8. Cum ego haec omnia spectassem, et jam fidem animo conciperem, procumbens in genua, adoravi Dominum, et suffumigans, vehementer oravi. Deinde in manus accepto ligone, coepi vehementer fodere. Haec autem mihi facienti, visus est quidam locus calce valide aedificatus usque ad quinque cubitos. Cum pergerem fodere, a me audiebatur quidam sonus quasi fictilium. Cum autem jam solum tangerem, video aeris ramenta, velut arenam: et simul etiam una egreditur tegula, sub qua tabulam adspexi nuceam. Quam cum sustulissem, sub ipsa inveni pretiosam hydriam. Et deinceps distrahebar metu simul et gaudio. Animo tamen confirmatus et tremebundus, hydriam aperio, et sanctum caput contrecto. Deinde cum id etiam, sicut oportebat, adorassem, rursus operui hydriam. Nondum finem acceperat quod fiebat, et ad nos accedit Archimandrita et diaconus, Gennadius, inquam: qui cum nobis occurrisset in ostio speluncae, et ea dixisset quae dici consueverunt, narrat visionem quam viderat in somnis. Ea autem ita se habebat: Putabam, inquit, nos ambos stare in hac spelunca: in ipsa vero positum esse panum cumulum. Atque erant quidem illi hordeacei, sed aeque puri atque sol. Erat autem eis imposita quaedam quoque particula. Eos examen hominum, veniens in speluncam, a nobis accipiebat. Neque vero eis deficiebant omnino panes qui dabantur, neque ii cessabant venire. Postquam autem panes jam ad finem venissent, ii visi sunt volare in nostris manibus, et sic ii qui accedebant, ipsos participasse.

§ 9. Haec cum audiissem, statim apud me versabam, quaerens

quaenam esset somnii significatio. Videbatur autem hoc ab illo visum esse non sine Dei numine, neque solam in se nudam continere visionem. Deinde Baptistae divinum ad nos adventum aperio. Quae cum audiisset, vehementer me rogavit, ut visu locum apprehenderet. Ego vero illum statim ei ostendi. Posthaec nobis e spelunca simul exeuntibus, ipse considerabam, quidnam esset nobis faciendum: et mihi optimum visum est, haec etiam aperire Stephano (erat autem is Archimandrita Daromnii) ut haec ab eo rursus deferrentur ad Episcopum. Accedentes ergo, ipsum quidem non invenimus praesentem: iverat enim ad monasteria quae sunt in regione. Cum itaque cogitassem, oportere accersere diaconum Cyriacum, qui erat Archimandrita eorum, quae in ea regione erant, monasteriorum, et Praecursoris res ei aperire, sic feci. Ille autem statim venit accersitus.

§ **10**. Consecutum quoque est aliud pertinens ad ea quae sunt proposita. Narrat enim ipse quoque nobis somnium quod noctu viderat. Erat autem illud quoque valde consonans visioni Gennadii. Postquam vero ad eum delatae sunt res Praecursoris, ille: Quid ergo, inquit, nobis est faciendum? Et ego: Episcopo, inquam, est significandum: expedit enim. Postquam autem intelleximus, non adhuc adesse dictum Archimandritam Stephanum, per quem volebamus ut id ei significaretur, quinque dies postea expectavimus. Quid deinde consequitur? Erat quidem sabbatum vespere: Nobis autem ambobus sedentibus, et simul sermocinantibus, vehementer percussus in genua, tanta vi inflector, ut ne possem quidem moveri, neque omnino aliquid aliud facere. Diaconus ergo Gennadius, videns me tam male affectum: Quid vero? Non tibi dixi, ajebat, oportere ad Episcopum accedentes nos ea illi statim significare, quoniam non veniebat papa Stephanus? Atque ipse quidem mansi, plagâ adhuc magis magisque castigatus: Gennadius autem et Cyriacus, posteaquam ministerium suum ad finem deduxerunt, simul ad me accedunt ubi eram jacens, et dicunt: Jam te scire oportet, quod divino Joanni sumus polliciti, nos haec Episcopo esse significaturos, priusquam sol oriretur. Ego vero: Recte, dixi, estis polliciti. Nondum id quod dixeram, finem acceperat, et mihi cessavit, et dissoluta est plaga.

§ **11**. Cum statim ergo die sequenti cum Cyriaco et Juliano monacho accessissemus, significamus omnia Uranio Episcopo, qui jam egrediebatur ex Matutinis, dicentes: Magnus Joannes Baptista ostenditur. Ei autem, cum audiisset, succurrit admirari: et cum propius accessisset: Sed nemo, inquit, sciat, neque quis eum tangat omnino. Cum vero rogasset Cyriacus: Quando ergo tu quoque venies? Die crastino, inquit. Cum itaque postridie venisset, ut fuerat pollicitus, simul cum presbyteris et diaconis, ubi fuimus in loco, ipsi quidem procidentes adorabant: Malcho

autem presbytero (erat is unus ex iis qui sequebantur Episcopum) venit in mentem, ut minime crederet: Et, Quanam, inquit, ratione credendum est id esse caput (simul ostendens et tangens) Praecursoris? Postquam autem pilos quoque simul tetigit, manus illi protinus est arefacta, et hydriae ori adhaesit. Eam autem recipere, aut illinc extrahere omnino non licebat. Quid ergo postea est consecutum? Fiunt ab omnibus preces et orationes vehementissimae. Et manus quidem vix tandem fuit relaxata a vinculis, quae non cadebant sub adspectum: Mansit vero admodum imbecilla, et non parvas reliquias ferens castigationis. Episcopus ergo cum omnibus, qui erant cum ipso, accepta hydriâ, quae magnas opes, divinum nempe celabat thesaurum, in Diaconico, quod vocatur, sanctae reponit Ecclesiae. Et fuit is illic, donec templum fuit ab eo aedificatum.

§ **12**. Verumenimvero cum haec jam esset facienda depositio, magnus ille Praecursor, fuit etiam praecursor ad misericordiam, et imitator ejus, qui fuit ab eo baptizatus. Presbytero enim, qui non crediderat, apparens in somnis: Si in processione, inquit, meae depositionis, manum tuam hydriae imposueris, nullam amplius poenam senties, sed eam habebis deinceps omnino validam et sanam. Cum sic fecisset senex, non fuit promisso frustratus: sed manum habuit, et cum ipsa animam quoque valde sanam. Divinus ergo Joannes Praecursor solis justitiae stella lucifer, Patris Apostolus, Baptista Filii, cognitor Sancti Spiritus, divinae administer oeconomiae, Evangeliorum principium, vox Verbi, praeco Regis, tuba salutis, sponsi prònubus, inventor continentiae, dux et princeps castitatis, lucerna lucidissima, vigesimo quidem quinto mensis Octobris anno CCCCLIII, Imperii sceptra tenentibus imprimis piis Principibus Valentiniano et Martiano (*a*), deponitur quidem in Ecclesia Emesenorum in suo templo: Ad gloriam magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi: Quem decet omnis gloria, honor, et adoratio, nunc et semper, et in secula seculorum, Amen.

(*a*) Annum notavimus aetati horum Imperatorum congruentem, erratam castigantes Metaphrastis chronologiam. Sed totam hanc fatemur Emesinam traditionem communiter refelli, nullatenus componendam cum Translatione quam Constantinopolim peregisse constat circa CCCXCIII Theodosium Magnum.

DE AMPUTATIONE CAPITIS

SANCTI JOANNIS BAPTISTAE

ORATIO

SANCTI JOANNIS CHRYSOSTOMI

HABETUR IN SIM. METAPHRASTE

§ 1. Rursus furit Herodias: rursus perturbatur: rursus saltat: rursus quaerit caput Joannis Baptistae scelerate ab Herode amputari. Rursus ambit Jezabel vineam Naboth rapere, et sanctum Eliam persequi ad montes. Existimo autem non solum me esse in ecstasi: sed etiam omnes vos, qui auditis vocem Evangelii. mecum admirari Joannis quidem loquendi libertatem, Herodis autem levitatem, et impiarum mulierum belluinam insaniam. Quid enim audivimus? Herodes enim apprehendit Joannem, et posuit in carcere, propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui. Hic merito vituperaverit aliquis Herodis levitatem, ab *infelicibus* discerptam et convulsam mulieribus. Quid vero dixerit, *aut quomodo* explicaverit quispiam intemperantem mulierum *illarum* improbitatem?

§ 2. Mihi quidem videtur nulla esse in mundo fera, quae possit conferri cum mala muliere. Sed nunc a me verba fiunt de mala. Scio enim esse multas moderatas et bonas, quarum me vitae oportet meminisse ad aedificationem, et amorem eorum, quae sunt bona et onesta. Nulla ergo fera est in mundo conferenda cum mala muliere. Quid inter quadrupedes est leone vehementius? Sed nihil est. Quid vero inter serpentes est dracone crudelius? Sed nihil est. Immo vero et leo et draco, illi in malo cedunt. Ei autem, quod dico, fert testimonium sapientissimus Salomon, qui dicit se malle habitare cum leone et dracone, quam cum mala muliere et loquaci. Et ne putes prophetam dixisse ironice, accurate et diligenter disce ex rebus ipsis. Danielem in lacu leones sunt revèriti: justum autem Naboth Jezabel occidit. Cetus Jonam servavit in utero: Dalila autem Sampsonem tradidit alienigenis. Dracones et aspides et cerastae Joannem formidarunt: Herodias autem ipsum in coena interfecit. Corvi Eliam in monte aluerunt: Jezabel autem ipsum post beneficium persequebatur ad caedem. Quid enim dicebat? Si tu es Elias, et ego Jezabel: Haec mihi faciant dii, et haec addant, si non cras hac ipsa hora ponam animam tuam, tamquam unius ex mortuis. Et timuit

Elias, et ambulavit pro anima sua : et abiit in desertum viam quadraginta dierum : et venit sub armathen : et petiit ut anima sua moreretur, et dixit : Domine Deus, sufficiat mihi nunc : accipe animam meam, quoniam non sum melior quam patres mei. Hei mihi, Propheta Elias timuit mulierem, qui pluviam orbis terrae gestabat in lingua. Qui ignem e coelo dejecit, et precibus suscitavit mortuos, timuit mulierem? Certe timuit. Nullum enim vitium confertur cum muliere mala. Ei autem quod dico, fert testimonium Sapientia, dicens : *Non est caput super caput serpentis: et non est malitia super malitiam mulieris* *.

§ 3. O malum, diaboli arma acutissima. Is per mulierem ab initio Adamum sauciavit in paradiso. Per mulierem, David, qui erat mitissimus, incitavit ad dolo occidendum Uriam. Per mulierem, sapientissimum Salomonem vulneravit ad transgressionem. Per mulierem, filios Eli sacerdotis humi prostravit. Per mulierem, Joseph vinctum inclusit in carcere. Per mulierem, totius mundi lucernam Joannem occidit. Quid autem dico de hominibus? Per mulierem, Angelos e coelo dejecit. Per mulierem omnes interficit. Mulier impudens nulli parcit. Non honorat Levitam : non colit Sacerdotem : non reveretur Prophetam. O malum, quovis malo pejus, mulier prava. Etiamsi sit pauper, plena est improbitate. Quod si habeat opes, opem ferentes improbitati, duplex malum. Fera est, quae non potest curari. Scio aspides blanditiis mansuefieri, et leones, et tigres, et pardos cicures fieri et mites. Mulier autem mala si afficiatur contumeliâ, insanit: adulatione autem et blanditiis insolescit. Si maritum habeat divitem, eum verbis labefactans, ad caedem fraude faciendam incitat, sicut Herodias Herodem : et si maritum habeat pauperem, ad iras et pugnas eum excitat. Et si sit vidua, omnes prae se habet contemptui. Domini enim metu lingua non frenatur. Non ad futurum adspicit judicium : non ad Deum intuetur : non novit servare leges amicitiae.

§ 4. Malae mulieri nihil est, maritum suum tradere ad mortem. Justum quidem certe Job ejus uxor tradidit ad mortem blasphemia, dicens: Dic aliquod verbum adversus Dominum, et mòrere. O improbam naturam. O impiam voluntatem. Non miserta est, videns sui mariti viscera a ferventibus pustulis, tamquam a carbonibus scintillas emittentibus, ustulata, et totas carnes possessas a vermibus. Non inflexa est ad misericordiam, videns eum omnino circumagi, et laborare, patique difficultatem crebri et interrupti spiritus. Non mota est miseratione, videns eum, qui aliquando fuerat in regia purpura, tunc jacentem in sterquilinio nudo corpore. Non meminit veteris cum eo consuetudinis, neque quam multa et gloriosa per eum fuerat consecuta, et quantum propter ipsum floruerat. Sed dic aliquod verbum adversus Deum,

* Vide 3 Reg. XVII, et Eccli XXV.

et morere. O gratia mulieris. O malagma, dolores praemolliens. O lex amicitiae conjugalis. Cum tu aegrotares, talenè unquam verbum est elocutus: et non precibus et benefactis morbum abstersit, et expurgavit? Non enim sufficiebat ei, quae erat ad tempus, disciplina: sed etiam et aeternum conciliabat supplicium per blasphemiam. Nescis, quod omne peccatum dimittetur hominibus: Quod autem est contra Spiritum Sanctum, non remittetur neque in hoc seculo, neque in futuro?

§ **5**. Vis videre aliam quoque conjugem ejusdem improbitatis? Vide mihi Dalilam. Illa enim cum virum fortissimum totondisset Sampsonem, tradidit suum maritum alienigenis: suum tori consortem, quem fovebat, cui blandiebatur, cui assentabatur, quem simulabat se plusquam se amare: quem heri fovebat diligens, hodie sepeliit decipiens: quem heri diligebat, hodie decipiebat. At non erat formosus. Et quis fuit illo tempore formosior? Qui septem capillos ferebat in capite, portans imaginem gratiae, quae habet septem lumina. At non erat fortis. Et quis eo fortior, qui terribilem leonem solus in via suffocavit: et una asini maxillâ decem millia prostravit? Quinetiam erat sanctus et adeo sanctus, ut ipse aliquando sitiens, in aquae inopia precatus fuerit, et ex mortua, quae ab eo tenebatur, maxilla, aqua scaturierit, et ex ea sitis hauserit medicinam. Et eum, qui erat tam formosus, tam fortis, tam sanctus, cum propria uxor vinxisset, tamquam hostem, eum tradidit alienigenis. Quomodo autem factum est, ut eum, qui erat tam fortis, superaret mulier? Ex ipsius mariti bonitate. Mysterium enim ejus virium noctu suffurata, eum nudum loris validis alligavit. Et ideo tibi praecipit Sapientia: *Cave a tua tori consorte, ne ei aliquid revèles* (*Mich.* VII). Quaenam, dic mihi, fera adversus suum masculum talia est machinata? Quaenam draconis foemina suum maritum tradit ad caedem? Vides quam apte dixerit Sapientia: *Non est caput super caput serpentis: et non est malitia supra malitiam mulieris* (*Eccli.* XXV). Et ut semel dicam, qui mulierem habet malam, sciat se jam accepisse mercedem suarum iniquitatum. Neque hoc dicitur sine teste. Audi Sapientiam dicentem: *Mulier mala dabitur viro iniquo pro malis operibus.* Sed de malis mulieribus haec hucusque dicta sint. Oportet autem nos quoque meminisse bonarum, maxime propter eas quae adsunt *.

§ **6**. Cur ergo bonae? Quod bonorum virtutes vident tamquam proprias, et illorum labores tamquam suos reputant. Bona mulier et hospitalis fuit illa beata Sunamitis, quae cum rogasset maritum, Eliseo aedificavit domunculam, ut transiens absque impedimento posset requiescere, ei posito lecto, et candelabro, et mensâ:

* Cum vehementer, arrepta Herodiadis occasione, invectus sit S. Doctor in mulieres malas, bonarum praeclaras affert laudes verbis ac exemplis S. Script. Vide rerum ordine in seq. §: 4 Reg. IV — 3, XVII.

lecto, inquam, non sine vestibus, sed qui stragulas vestes habebat, prophetae convenientes: candelabro, non sine candela, sed cum oleo, quod lucem irrigabat: mensa, non defecta panibus, sed cibis abundante. Quid autem dixerit quispiam de beata illa vidua, quae suscepit Eliam Prophetam? Cui nihil impedimenti attulit pecuniae inopia, propter opes bonae voluntatis. Cui non aderat frumentum, non vinum, non aliquid aliud terrenum ad consolandam paupertatem. Non ager frumenti fertilis ei semen panis afferebat. Non botrum suavissimum ei vitis producebat. Non dulcissimum fructum arbor ei ferebat. Quomodo enim, cui ne erat quidem agri locus ad ferendum unius palmi, neque solum unius cubiti ad plantandam vineam: sed in tempore messis per agros curva incedens, spicas, quae e manibus messorum excidebant, colligens, pro modo temporis, unius anni reponebat alimentum. Ad hanc abiit Elias tempore famis, quando universa terra propter humoris egestatem propèmodum feriebatur: et siccitate aperiebatur, quando coelum inflammabatur, et aër erat aeneus, et nubes refrenabantur: quando non erat herba, non flos, non germem baccarum, non aura roscida summas aristas agitabat: quando fuerunt attenuati fluvii, et fontes ubera aquarum nimio aestu constrinxerunt: et mare salsum penitus effectum est, repressis, quae id ingrediebantur, dulcibus aquis et pluviis: tunc, inquam, abiit Elias ad pauperculam, ad viduam. Qualia autem patiatur vidua etiam laetis rebus, scitis. Dimisit propheta divites, quibus erat copia panis: et e monte descendens, venit ad ipsam.

§ 7. Cur autem, qui ignem de coelo verbo demisit, non ad se potius panes detulit? Non poterat? Poterat certe. Sed hoc non fecit. Quamobrem? Ne hospitalitatis fructibus privaret viduam, et ut alioqui pugillum farinae, et modicum olei multiplicaret per benedictionem. Non enim tantum venit propheta ut aleretur, quantum ut aleret pauperculam, et probaret cor occultum, et bona voluntate praeditum. Hoc facit Deus. Nam cum possit omnes, qui sunt in mundo, per se nutrire, sustinet dationem, ut corda, quae sunt bona voluntate praedita, in tempore hospitalitatis per fructus discernat. Quando autem nulli fuerint, qui ipsos debeant excipere, aut nutrit per aves, ut Eliam in monte: aut per prophetam peregrinum, ut Danielem in lacu: aut per animal marinum, ut Jonam per cetum: aut ipsum per se pluit alimentum, sicut patribus nostris. Nam cum non essent, qui eos deberent excipere, manna pluit e coelo. et aqua e petra scaturiit. Quando autem fuerint sancti in mundo versantes cum aliis, dexteram suam manum retrahit: et si eos videt afflictos, emittit, ut per id, quod in ipsos confertur beneficium, det locum multis volentibus adipiscendae salutis.

§ 8. Abiit ergo Elias ad viduam, quae nihil aliud habebat,

nisi pugillum farinae, qui vix ei et ejus filio sufficiebat in tempore prandii. Et quid ei dicit? Sume mihi parum aquae in vase, et bibam. Cum ea autem iret, clamavit post eam: Sumes etiam mihi frustum panis in manu tua. Illa autem, quod non habebat quidem dixit: quod vero habuit, est confessa: Vivit Dominus, si est mihi panis, nisi pugillus farinae, et parum olei in lecytho. Mirandum est, quod in tali ciborum inopia, non negavit eas, quae ei aderant, reliquias paupertatis. Quam multi nunc, qui aurum habent et argentum, si rogentur, renuunt amicis benefacere: et si etiam blanditiis deliniantur, inficiantur se habere. Quam multi, qui si rogando inflexi fuerint ad dandum, conficiunt literas ferro valentiores: et manum, quae suscipit, alligant schedulis, satisdatores et fidejussores auri requirentes. Illa autem una voce pugillum farinae non negavit.

§ **9**. Et quid ei dicit propheta? Festina, et fac mihi primum panem subcinericium: postremo autem tibi, et filio tuo. Tentatio erat verbum prophetae, probatio cordis, examinatio voluntatis. Erat autem cor illius beatae quodammodo positum in trùtina, et dubium quonam vergeret: ad filii ne sui benevolentiam, an ad hospitalitatem erga prophetam. Illa vero elegit potius se et filium adducere in angustias, quam prophetam non suscipere. Sciebat enim, quod *qui suscipit prophetam in nomine prophetae, mercedem prophetae accipiet. Et qui dat poculum aquae frigidae in nomine discipuli, non perdet mercedem suam* (*Matth*. x). Quid est autem, quod dixit Propheta: Festina? Adeonè esuriebat, ut opus esset festinatione? Non omnino. Sed tacite significabat beneficentiam hilariter et spontanee, et non cum dolore et necessitate impendi debere. *Hilarem enim datorem diligit Deus* (2. *Cor*. ix). Festina, et fac primum mihi, quomodo Abraham in adventu Angelorum festinavit ad boves, et tulit vitulum ut acciperet agnum. Et quomodo Sara festinavit ad panes subcinericios, ut acciperet panem, qui est occultus in coelis. Festina et fac, sicut Abraham, Deo sacrificia. Non prius tibi, et tunc mihi, sicut Cain, et Ophni et Phinees, filii Eli sacerdotis, qui Deum contemnebant, primi accipientes primitias donorum quae Deo offerebantur. Tunc ipsa quidem festinanter fecit quod jussa fuerat: Ille autem cum illum divitem accepisset panem subcinericium, et gustavit, et ejus domum implevit bonis. Non deficiet enim, inquit, pugillus farinae ex hydria, et oleum ex lecytho, donec dederit Dominus pluviam super terram. Quare eousque? Oportebat enim, cum nova gratia venisset, tamquam pluvia, veterem legem finem accipere. Vides quemadmodum fructus hospitalitatis perceperint bonae mulieres? Bonorum enim laborum sunt gloriosi fructus: et non potest radix excidere prudentiae.

§ **10**. Audivistis, mulieres, malarum mulierum actiones, et bonarum virtutes. Illas ergo odio habete, has vero diligite: ut earum

cursus insistentes vestigiis, annumeremini in eumdem chorum sanctorum: In Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potentia in secula seculorum, Amen.

DE SACRIS CINERIBUS

COMBUSTI CORPORIS S. JO. BAPTISTAE

ALEXANDRIAM, POSTEA MYRAM LYCIAE, POSTREMO GENUAM DELATIS

Anno 1101.

§ 1. Imperante Juliano, christiani nominis hoste acerrimo, illius vitae et morum sectatores, non modo in Christi fideles ad libitum debacchari, verum etiam in Sanctorum ossa impio ac temerario ausu desaevire gestiebant. Nam Sebastae sancti Joannis sepulcralem arcam recludentes, combustis ossibus, cineres disperserunt. Sed Dei providentiâ, ac piorum operâ collecti, Jerosolymam primum, tum, ut tutius asservarentur, Alexandriam, postremo Myram Lyciae urbem deportati, in aede primaria, sancto Nicolao dicata, sub ara maxima, quae etiam sanctissimi Praecursoris titulo decorata est, diu sunt asservati, ac religiosissime culti *.

§ 2. Urbano autem Secundo, Pontifice Maximo, anno post Christum natum millesimo nonagesimo sexto, suscepto sacro bello adversus Saracenos, qui tunc Jerosolymam occupabant, Genuenses, hortatu Pontificis, cum ingenti classe, omnique bellico apparatu instructa, in Orientem profecti, cum terra marique christianam rem maxime juvissent, demum patriam repetentes, Myram a barbaris ante direptam appulerunt; ubi sancti Nicolai sacra lipsana, jampridem Pàtaram advecta, perquirentes, dum sub altari maximo altius fodiunt, vas marmoreum sanctis cineribus refertum repererunt, quos ingenti cum laetitia ad litus asportantes, tamquam sancti Nicolai reliquias in patriam secum laturi, a sacerdotibus et antistitibus loci cum lacrymis prosequentibus, ac frustra retinere tentantibus, tandem illos non sancti Nicolai, ut putabant, sed Joannis Baptistae sanctissimi cineres esse, certissime, ac juramenti fide interposita, sunt edocti.

§ 3. Tanto coelesti munere ditati, Genuenses naves conscendunt, ac sacris reliquiis in singulas distributis, vela faciunt; sed reflante vento, iratoque ac intumescente pèlago, a quodam

* Veridicam hanc narrationem adstruunt Theodoretus Hist. L. III, C. VI, et Rufinus L. II, C. 23.

sacerdote moniti sunt de imminenti naufragio, nisi dispersos cineres in unum colligerent. Quo facto, idoneam tempestatem nacti, postquam felici cursu Genuam tenuerunt, sacrum reliquiarum pignus sibi coelitus commissum in sacello templi maximi, regio sumptu aedificato, ac nobilibus signis ornato, venerabundi collocaverunt. Quarum praesentissimam virtutem Deus frequentibus ac manifestis miraculis in hanc usque diem testatus est (*a*), earumdemque cultum muneribus et indultis Pontifices commendarunt *.

DE EXPORTATIONE MANUS DEXTERAE

SANCTI JOANNIS BAPTISTAE

HABETUR IN SIM. METAPHRASTE

§ 1. Ecce ad nos rursus venit sacrosanctus Christi Praecursor, abunde fluenta emittens suarum gratiarum: et rursus dies alius celebris redditur, qui majora et potentiora alia ostendit argumenta, quam quae sint in aliis ejus festis: et eos, qui festis delectantur, èvehit ad excelsiorem miraculorum considerationem. Ecce Solis justitiae clarus et omni ex parte lucidus lucifer resplenduit, suis radiis illustrans totam Ecclesiae plenitudinem, et suum festum laetificans. Venit autem non ut prius, per suam nativitatem, neque ut deinde, per ab Herode factam ipsius capitis amputationem, neque ut postea, per arcanam ejusdem mirifici capitis revelationem: sed per manum, quae fuit vel ipsis Angelis venerabilis, quae coelesti lumine illustratur, et Sancti Spiritus gratiâ adumbratur: quae, quicquid erat quidem grave et terrenum, in terra deposuit, et ad incorruptionem traducta est per vitam continentem, quae erat supra hominem: quae prius quidem ingratis Judaeis ostendit Agnum Dei, et securem ad arborum radicem positam, et excisionem minabatur peccatoribus.

§ 2. Nunc autem cum illa ipsa apparuerit, et praestantiori quodam modo manus evaserit barbaricas, a quibus videbatur teneri, tamquam captiva, aequum est, ut in festi laetitiam pie et reverenter afficiatur coetus eorum qui festum lubenter celebrant:

(*a*) * Quae Reliquiae (ait Baron. ad ann. 1101) insignioribus illustratae miraculis, cujus sint, sublimi voce virtutis annuntiant. „ Furentis aliquando, horridum in modum contra urbem ipsam Genuensis freti in conspectum per religiosissimorum civium omnis ordinis supplicationes in conspectum delati, ventis visi sunt et mari imperare Cineres sacratissimi; signo namque crucis, pretiosi pignoris thecâ, contra fluctus adhibito, tanta mox ira mirabiliter, tranquillitate reddita, defervere consuevit.

* Sic pro eorumd. Sacror. Cinerum solemnitate, Dom. infra Oct. Ascens. Lectiones historicae Officii Genuensis perillustris Ecclesiae.

et nubes quidem, quae interjectae animam impediunt, ejus illa, quae intelligentiâ percipitur, illuminatione discutiat et dissolvat: àlacri autem pede et exultante spiritu, ad ea, quae sunt vel ipsis Angelis desiderabilia, mysteria festinet. Hoc est enim festum celebrare, paratos esse ad prompto et alacri animo occurrendum iis quae sunt venerabilia, et extrinsecus figuris et motibus fidei et affectionis internum ardorem ostendere. Hic ergo mihi adsit omnis ordo eorum, qui sunt honorifice in excelsis, remoti a materia, et eorum qui sunt adhuc hoc circùmdati pulvere · et communi contexta choreâ, luminosum et perquam clarum constituamus theatrum, eo duce utentes, qui inter natos mulierum est maximus. Nam etsi humanae naturae superavit terminos per vitam a carne et corpore alienam, ut qui tamen nostrarum naturalium particeps fuit proprietatum, laetatur nostris de se laudibus et celebrationibus, et bonam accipiens voluntatem, copiosam remetitur remunerationem.

§ 3. Caeterum ejus quidem conceptum et ortum, et vitam, quam egit in solitudine, et ejus ad Israëlem ostensionem, et veridicum testimonium, per quod Dei Agnum ostendit, et ipsum primum et postea venientem per divinam auctoritatem, et humanae naturae pronunciavit susceptionem: et quemadmodum ex alto vocatus venit ad Jordanem, et cum purum, et ab omni labe alienum, et quavis purgatione superiorem baptizasset, illo contactu ostendit fontem sanctificationis, et quae de ipso Judaeis, is, qui fuit ab ipso baptizatus, per arundinis et mollium vestium amictus similitudinem, ad ejus dixit commendationem: ejus vitae a rerum superfluarum cura abhorrentem simplicitatem, et in virtute firmitatem et constantiam, et eum veteri Eliae aequalem, et moribus similem tacite significans: et quaecumque sunt his consequentia, Evangeliorum quaternio ostendet apertius iis qui haec scrutantur diligentius.

§ 4. Quae autem praesenti conveniunt celebritati, ea sunt enuncianda et docenda, ut cum argumento festi hic scopus congruat, nostrumque in hoc recte studium conferatur. Ille in Mosaicis educatus documentis, et assidue meditans in lege Domini, ejus custodiae et observationi omnia postponebat: solum autem, ut in ejus perseveraret justificationibus, plurimum ponebat studii. Cum vero Herodes vir libidinosissimus, qui erat Galilaeae tetrarcha, decreta legis transgrediens, fratris Philippi uxorem, cum sibi non liceret, propterea quod Philippus ex illa liberos susceperat, duxisset in matrimonium: et esset illud quidem scelus legis eversio, Dei autem contemptio, hominum vero ad deteriora adhortatio et inductio: tunc, tamquam fortis athleta Joannes, recte institutus, et in laboribus prius exercitatus, veritatis armis et telis munitus, aciem quidem struit adversus Tyrannum. Quaenam vero ea erant? Non licet tibi habere uxorem fratris tui. O

libertatem, quae non potest perterreri: et fiduciam, quae non potest everti. O os divinum, et linguam, quae a Deo movetur, quae in ipsum cor reprehensionum infigens aculeos, fecit, ut ille superbus et insolens clypeum abjiceret, et fugeret. O manum venerandam et sanctam, quae ad sermonum mota elocutionem, reprehensionum quoque augebat asperitatem, et fiduciam ostendebat et audaciam. Mos est enim iis qui verbis contendunt, manum simul cum ore movere, et sermoni ejus quoque motum adhibere, et per utrumque ostendere, quam sit confidens et interritus is qui loquitur. Hinc factum est, ut in carcerem, et in vincula conjiceretur, cum vesana mulier nefarium amatorem suum ad id compulisset.

§ 5. Deinde dies festus natalis, potusque copiosus et immoderatus, cum nimium vinum eum, qui celebrabat convivium, devolvisset ad delirium. Potûs autem quaenam est delectatio? Saltatio filiae, quae erat instar meretricis, et petitio mercedis: et merces, Prophetae interfectio. Ex qua Regis ficta tristitia propter oestrum, quod eum obsidebat intrinsecus: obtemperatio tamen, et submissio, et adversus justum Prophetam prolatio sententiae: et paulopost caput in disco allatum, et libidinosae et adulterae mulieri traditum. Quid hac inhumana actione inhumanius, et magis nefarium? Quid hoc belluino facinore magis insanum et belluinum, hominem ex ipso matris utero sanctitate circumdatum, qui temperantiam erat amplexus, castitatem adsciverat, inediâ se exercuerat, ab omni congressione hominum se separaverat, solitudinem, tamquam civitatem, habitaverat, qui simul cum agri bestiis versabatur, cameli pilis tegebatur, pellicea zonâ cingebatur, sicut aves id, quod sua sponte nascebatur, habebat alimentum, carebat nutrimento, carebat utensilibus, et plane carnis erat expers: qui totus quoque cernebatur remotus a materia, quod haec materialis coagmentatio esset inediâ attenuata et emortua, et ad materiae vacuitatem traducta propter insignem continentiam: eum, inquam, pro justitia, pro veritate, et ne lex in aliquo violaretur laborantem, dari mercedem mulieri adulterae?

§ 6. Sed quonam modo haec quidem permissa sunt ab eo qui omnia sapienter administrat, sciunt ii quibus datus est spiritus ad haec aliqua ex parte cognoscenda. Hujus autem discipuli, cum corpus a capite divisum sustulissent, honoratae mandarunt sepulturae, ne, si hoc quoque post decessum videretur a libidinosis et voluptuariis, esset major fomes invidiae, et majoris sceleris materia intemperantibus. Sic ergo corpus quidem sepultum occultabatur, cum neque quisquam illud tunc perscrutari studuisset, neque ipse manifestasset. Sed quandoquidem ad hunc locum perveni, volo de hoc prophetico tabernaculo, et de manu, quae ei coaluerat, quiddam, quod e veteri pendet narratione, huic

sacro theatro explanare, et quae de his audivimus et cognovimus, et quae veteres tradunt historiae, explicare fusius, et undenam divina haec gratia translata est Antiochiam, et ubinam fuit repositum translatum Propheticum illud tabernaculum, et quisnam fuerit quidem modus hujus translationis, et quis rursus ablationis et exportationis.

§ 7. Herodes qui infantes occiderat, cum Judaicum multorum principatum traduxisset ad regnum, parebat quidem Romanis. Cum multis autem modis quaereret, ut eis videretur benevolus et fidelis, effecit quidem, ut Romani eum benignis adspicerent oculis, et nec fore, ut ab eis deficeret, ullam haberent suspicionem. Is, ut clarior esset sua in eos benevolentià, inter alia condidit etiam civitatem, sitam non procul ab Jerosolymis, sed distantem tantum itinere unius diei, eam vocans Sebasten, Latine Augustam, ut Augusti Caesaris appellatione significaret suam in eum benevolentiam et servitutem. In ea, qui post illum obtinuit principatum, tetrarcha Herodes fixit regiam, in qua etiam fuit illud convivium, quo Propheta fuit occisus, et juxta quam fuerat in vinculis hic sacer Propheta in quodam tenebroso reorum domicilio.. Cujus ex transverso referunt sepultum fuisse corpus praeconis veritatis. Quo etiam in loco dicunt prius fuisse alterum sepulcrum Prophetae Elisei, adeo ut duo loculi viderentur simul jacentes in uno et eodem loco. Ibi quoque templum maximum olim extructum fuerat, quod propter ea quae in ipso fiebant miracula et pulchritudinem, fuerat incomparabile. Cum ejus autem tectum tempore defluxisset, sub dio relicta sunt ejus aedificia, adeo ut una sola illaesa remanserit domuncula, quae vocabatur Sacrorum vasorum custodia: in qua etiam inclusi loculi prophetarum conservabantur absque ullo detrimento.

§ 8. Cum autem Lucas Evangelista circumquaque omnes obiret regiones, ubi etiam obeundo venit Sebasten, Antiochiae tactus desiderio, ut qui in ea esset natus, magno quidem tenebatur studio sacrum illud Praecursoris corpus tollendi integrum. Cum autem non posset, quoniam diligenter servabatur, ablata manu dexterâ, eam portavit in suam civitatem, loco alicujus alterius beneficii, et aliarum divitiarum ei, quae ipsum aluerat, hanc reddens mercedem educationis. Ab illo ergo tempore sita erat manus illa apud Antiochenos, in magno honore habita, et jugis, quae in ea habitat, gratiae fidem faciens miraculis.

§ 9. Cum autem Julianus tyrannice clavum arripuisset Imperii, quoniam eos qui ipsum praecesserant, persecutores et Dei hostes contendebat superare sceleribus, et eorum, qui pro Christo decertarant, quaecumque erant reliquiae, aut integrum tabernaculum, aut aliquid aliud ex iis quae sunt purae nostrae fidei signa, ea omnia igni mandabat et cineri: magno deinceps studio venit Antiochiam, simul quidem immunda peracturus mysteria

in ara simulacrorum, quae sita est ad Daphnen: et simul etiam perscrutaturus, et si sanctorum aliquid in ea invenisset repositum, id igni mandaturus. Cum hoc ergo saevum renunciatum esset ejus decretum, qui erant Christianarum partium, sacram manum Praecursoris clam in quadam turre civitatis, quae vocatur Gonia, id est, angulus, studuerunt includere, ne capi posset ab idolatra. Qui autem Pontificalem sedem tenebat Jerosolymis, cum auditione accepisset execrandum decretum, nec tyrannum omnino moraturum, quin ad sacra loca ascenderet, et quae in eis erant pretiosissima corpora, igni consumenda mandaret, hoc diligenter curat, et magnum adhibet studium, ut e loculo sublatum Praecursoris tabernaculum, transmitteret servandum in civitate Alexandrina, alio quodam communi corpore pro eo repleta depositione *.

§ **10.** Postquam autem Antiochiae omnia perscrutatus ille impius, ea est aggressus, quae fieri non poterant, cum absconsa manus nusquam compareret, eo ille sceleratus desiderio frustratus, et in reliquum propheticum corpus furore pèrcitus, qui id scrutarentur, statim misit usque ad Jerosolyma, ut Praecursoris igni mandarent tabernaculum. Quod cum ad finem esset deductum, et commune, quod pro illo sepultum fuerat, corpus, ab iis qui missi fuerant, in cinerem esset redactum, illinc solvens, duxit exercitum ad obsidendam Edessam, utpote quod qui in ea habitabant, planum esset eos stare a partibus Christianorum. Ajunt autem quemdam ex suis famulis, qui libere cum eo loquebatur, et erat ei valde conjunctus, ex animo vero res Christianorum colebat et honorabat, eum a coepto prohibuisse, et ad bellum adversus Persas gerendum incitasse, civitatem cum vellet, in potestatem ejus venturam pollicens. Et sic consilio obtemperans, profectus est ad bellum contra Persas gerendum. In quo, plagâ divinitus immissa percussus, vitam finiit miserabiliter.

§ **11.** Postquam autem ad fideles Imperatores redierunt sceptra Romanorum, et reddita fuit libertas Christianis, nesciebatur quidem, ubinam esset pretiosa manus, ab iis qui Antiochenam habitabant civitatem. Sed haud ita diu post per diviniorem revelatum fuit visionem, ubinam esset absconsa. Quam cum fideliter ex eo loco sustulissent, in ea honoranda erant insatiabiles. Cum autem non parum effluxisset temporis, Imperator Justinianus, inter alia quae pie gessit, fecit etiam tale quid. Hanc enim miraculorum effectricem Praecursoris dexteram, ex Antiochia, et Domini et Dei nostri tunicam, quae erat in civitate Maratsemere, et maxime venerandum caput, ex Emesa transtulit ad regiam civitatem: quae quidem ostendebantur obsignata signaculo sancti Imperatoris Constantini, ad hoc, ut non amplius ex eis

* Minime haec allatis § 1 superiori in hist. de Cineribus S. Joannis cohaerent. At cum bona Metaphrastis venia, majoris illam traditionem facimus.

avelleretur ab iis qui amplecterentur. Ablatis ergo signaculis, cum templum Praecursoris, quod in Hebdomo est ab eo aedificatum, per Domini tunicam et ejusmodi sacras sanctificasset reliquias, rursus remisit suis obsignatas signaculis eo, unde venerant, solam dexteram propheticam relinquens non signatam, ut quae ungeretur unguentis, et sustolleretur in festo Exaltationis.

§ 12. Et sic quidem de his relatum est a veteribus, aliis alia de manu narrantibus, conclusa tamen in unam et eamdem fidei notionem, et expellentia omnem incredulitatem, aberrante nemini procul a veritate. Quod si oportet etiam alicujus meminisse miraculi, Antiochia nobiscum, ei quod dicemus, feret testimonium: quod quidem auditione a nobis acceptum est ex quibusdam, qui illic sunt versati. In caverna delitescebat quidam draco in ejus finibus, quem, qui habitabant civitatem, in deos referentes, anniversario honorabant sacrificio. Id autem erat puella virgo, quae pauloante pervenerat ad pubertatem, et propter non pollutam virginitatem, conservabatur draconi sacrificium. Quis erat autem modus sacrificii?

§ 13. In eo ipso loco, in quo erat caverna draconis, Antiocheni publice confluentes, et frequens effecti theatrum, cum puellam circumduxissent, praebebant devorandam draconi. Is vero proserpens e caverna, repens suis pedibus, et naturali, qui est intus, spiritu incurvatus, et instar undae tumefactus, hianti ore et dilatato thorace accipiebat sacrificium, et lacerabat dentibus. Pro more autem sors obtigerat cuidam Christiano, ut suam daret filiam draconi sacrificandam: qui stimulis sauciatus naturalibus, ex corde suspirabat ad maximum Praecursorem. Et ut filia a morte servari possit, tale quid excogitat: Cum magnam vim auri apud se abscondisset, petit ut sibi permitteretur adorare Manum sanctam, ab eo qui illam servabat. Is autem concessit postulatum. Cum vero is in his esset, et quod afferebat aurum latenter, tamquam sub praetextu adorandi, humi effudisset, recta processit ad adorandum. Aedituus autem, ut qui avidis oculis ad aurum adspiceret, cucurrit ad illud colligendum. Ille autem, qui petierat, ut sibi liceret adorare, cum se incurvasset, et totum se in loculum inclinasset, divino sauciatus desiderio, cum venerandae dexterae pollicem osculando, et labra admovendo mordicus dentibus abscidisset, et occultasset, a templo quamprimum recessit. Cum autem jam dies adventasset sacrificii, et civium, eorumque qui circumhabitabant, collectum esset theatrum, accedit pater puellam adducens ad sacrificium. Et cum fuisset prope draconem, et eum vidisset vasto ore hiantem, et horrendis sibilis eos qui audiebant terrentem, et sacrificium desiderantem, sacrum illum et venerandum digitum in mediam gulam jaculatus, ejus jactu statim quoque mortem ei attulit*.

* Solemne Metaphrasti est portentosum aliquid ac scenicum introducere.

§ **14**. His sic gestis, pater quidem vivam filiam domum reducit, et lacrymis simul et gaudio plenus, et admirabilem, et quae praeter opinionem acciderat, filiae narrans redemptionem. Qui autem circumsistebat populus, insigni miraculo obstupefactus, ingentes Deo agebat gratias. Quo factum est, ut Praecursori templum illic construerent, ubi factum fuerat miraculum. In quo cum hunc sacrum et mirificum digitum deposuissent, eum festis honorant anniversariis, miraculum, quod factum fuerat, per commemorationem transmittentes ad posteros. Dicitur etiam aliud quoque mirum tale fieri signum: Hujus scilicet sanctae manus aliquando quidem extendi digitos, aliquando vero contrahi: quorum extensione quidem significari fertilitatem fructuum, contractione autem, inopiam et penuriam.

§ **15**. Cum autem multi, qui ante nos fuerunt, Imperatores hanc manum desiderassent quovis modo possidere, nec sinere, ut tantum bonum maneret apud barbaras gentes, quae partes illas occuparant, captivum: augebatur quidem, ac vigebat ejus rei desiderium: sed modus, quo id possiderent, nullo modo inveniri poterat. Et cum eis aliquando visum esset, dando pecuniam, talem comparare thesaurum, aërem, ut est in proverbio, pugnis caedebat. Desiderabatur ergo ab homnibus a quibus nomen Christi est invocatum: et quicumque in ejus rei versabatur cogitatione, Deum rogabat gemitibus inenarrabilibus, ut benignis oculis suum adspiceret populum, et ejus eum efficeret possessorem *et spectatorem*. Quoniam autem divinae providentiae sunt *omnia praefinita*, ei qui omnia praescivit ante mundum conditum, despicienti tempora nostrae inscientiae, placuit per multas suas miserationes, ut in hac quoque generatione revelaretur hoc magnum et insigne miraculum, in qua Constantinus VI et Romanus II, qui digni sunt magnis laudibus, ab ipso ortu purpureis fasciis involuti, regebant habenas Imperii. Id autem est, venerandae Praecursoris manus exportatio, et revocatio (*anno* 956).

§ **16**. Modus autem revocationis, est valde mirabilis et praeter opinionem. Nam vir quidam, qui erat relatus in sortem diaconorum Antiochiae civitatis, Job nomine, superne inspiratus, et divino zelo repletus, apud se cogitabat, posset ne Praecursoris suffuratus Dexteram, eam donum desideratum largiri Christianis: atque adeo ad talem processit experientiam. Pulchrum templum et excelsum sub nomine Petri Apostolorum principis positum est in ea civitate. In hujus vestibulo cum suam is fecisset habitationem, cum sacrorum, quae illic erant, vasorum custode iniit amicitiam, ut ea de causa tentaret cum ipso tota nocte venerandae manus assidere loculo. Postquam autem petitioni non annuit is cui credita fuerat custodia, inopinatum quid cogitans, ad aliam transit machinationem. Cum sumptuosa et lauta mensâ eum exhilarasset, et amice eum ad bibendum invitando, ad profundum

et morti similem somnum deduxisset: et per quamdam fenestram intempesta nocte se in templum demisisset, sensim et sine strepitu, sacro aperto loculo (o rem et factu et auditu terribilem), accipit pretiosam, quae desiderabatur, dexteram: et summo silentio reversus, diligenter quidem apud se servat quod furatus fuerat, ne cognosceretur ab aliquo barbarorum.

§ **17**. Hinc egreditur Antiochiâ, et iter iniit magno metu affectus, ne res fieret manifesta inimicis, ad exequendum propositum multis saepe utens precibus. Locum autem loco, et civitatem civitate commùtans, festinabat ad exitum. Cumque lethiferas illas vias sic pervasisset, pervenit ad fines Romanos, magnum quidem illum metum excutiens, audacius autem et confidentius festinans ad regiam civitatem. Postquam vero fidelis Imperator ejus rescivit adventum, et re admirabili fuit obstupefactus, Christo quidem non poterat agere gratias pro dignitate, ut quem insperatum impediret gaudium: eos autem, qui hoc sanctum cum hymnis, lampadibus et unguentis essent suscepturi, et ad ipsum allaturi, emisit: ut sicut ipse *vox clamantis in deserto* parare vias Domini, et semitas rectas facere, jussus erat: ita etiam ipsi Christianam ingredienti civitatem, et a qua ejus gratia non longe aberat, pararentur honesti et decori ingressus. Cum ergo appropinquaret Chalcèdonem, navis quidem emissa est Imperatoria, et Pontifex cum sacerdotibus, et quicumque ex senatu erant clari et illustres simul, ut sacrum illum thesaurum inferrent in regiam, cum quibus fidelium quoque multitudo urbe egressa, mari ei navigarunt obviam, ut eum deducerent.

§ **18**. Postquam autem fuit susceptus in manus Pontificis, et ejus ferebatur ulnis, et in mare ascendit, licebat videre ipsam quoque aquae naturam placidam et tranquillam, mollibus fluctibus ante navem exilientem, et ad Imperatores ejus cursum dirigentem. Porro autem aliquid quoque accidit aliis magis admirabile, et dignum Manu veneranda Praecursoris. Aderat enim dies festus sanctorum luminum *, in quo vera illa lux, Jordanis fluenta complectens, humanae naturae contritionem reformavit. Et quoniam praecedente die jejunio praepurgamur, accidit ut in ipsa hora vespertina, in qua mos est Christianis peragere sanctificationem, divina Manus advenerit: quam cum Christi amantissimus Imperator, tamquam coeleste donum et ab interitu alienum suscepisset, et amplexus esset, desideriique et fidei lacrymas effudisset, reponit in medio templorum regalium: adeo ut omnes crederent illumipsum adesse Baptistam, etsi sub adspectum non caderet, et propositas aquas sua sanctificare dexterâ. Hinc canebantur hymnòdiae spiritus, illata lumina templum illuminabant, omnium oculi ad sacram capsam erant aperti, et adspectu hauriebant sanctificationem.

* Epiphania Domini.

§ 19. Sic quidem cum festum sanctorum Theophaniorum, et sic etiam sequens, in quo sacri Praecursoris memoria est altius nobis tradita, quippe qui divini baptismatis mysterio inservierit, peregissemus et celebravissemus, judicavimus par esse Manûs quoque honorare depositionem festis annuis, hac quoque connumerata aliis ejus festis, ut ex rebus illius nihil sit non gloriosum et admirabile. Et nunc ecce adest hoc festum clarum et insigne post circularem anni ambitum, distillans nobis imbres miraculorum, et ea afferens quae sunt futura animis nostris conducibilia. Est ergo nobis proposita omni ex parte gloriosa et veneranda manus Baptistae et Praecursoris, incorporei circumdata virtutibus, quae admirantur Sancti Spiritus virtutem, quae in ea habitat. Quodnam ergo est hoc templum hodie pulchrius? Quaenam aedes divina venerabilior, et magnificentior hac, in qua hic sacer et divinus thesaurus repositus, innumerabilium luminum splendore cum coelestibus contendit spectaculis? Sub quibus quae superne descendunt gratiae Sancti Spiritus, dispensantur pro modo uniuscujusque fidei, eorum, qui laudant et celebrant, animabus: In Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potentia in secula seculorum, Amen.

MARTYRIUM

S. SABINAE MATRONAE ILLUSTRISSIMAE

AUCTORE ADONE TREVIR., IN MARTYROLOGIO.

Circa annum 127 — Romanâ.

§ 1. Romae in Aventino, in oppido Vindinensi, ad arcum Faustini, natale beatissimae et illustrissimae Sabinae martyris, quae fuit uxor plaeclarissimi quondam Valentini, et filia Herodis Metallarii: Quae passa est, Adriano imperante, sub praefecto Elpidio.

§ 2. Hanc beata virgo Seràpia, cum in domo ejus conversaretur, persuasit in fide Domini Jesu Christi. Quae postmodum eamdem virginem usque ad locum passionis secuta est: et cum ei praefectus Beryllus diceret, Quid tibi ipsa dèrogas? aut quare temetipsam vilem reddis? aut quare non consideras quae es, aut cujus filia es? Conjunxisti enim te Christianis, et oblita es natales tuos, et memoriam tanti viri, cujus fuisti, et deorum quorum iram vereor ne incurras. Revertere magis ad domum tuam, et dimitte hanc nefandam, quae maleficiis te et plures demutavit a

cultura deorum : beata Sabina respondit : « Illius sanctae puellae, de qua dicis, maleficiis utinam et tu suadereris, sicuti et ego suasa sum, et ab immundis recederes idòlis, et verum et certissimum agnosceres Deum, qui bonos ad aeternam vocat vitam, et malos in poenam relinquit perpetuam.» Quod Praeses audiens, revèritus illam dimisit.

§ 3. Ut vero beata Serapia * gloriosissimo martyrio coronata est, illustrissima Sabina colligens reliquias ejus , celebratis venerabilibus exequiis, ut thesaurum sempiternum, vel pretiosam margaritam reposuit in monumento suo , quod ipsa sibi cum summo studio et ornatu fecérat. Deinde interpositis aliquot diebus, comprehensa, judici Elpidio praesentatur. Quam ille videns : Tu es, inquit, Sabina, uxor quondam Valentini illustrissimae memoriae , et filia Herodis? Cui sancta matrona respondit : « Ego sum, et gratias ago Domino meo Jesu Christo, qui me peccatricem per sanctam famulam suam Serapiam, de multis sordibus et potestate daemonum liberare dignatus est. »

§ 4. Commotus postmodum Praefectus , cum videret in confessione Christi constantiam ejus , dictavit sententiam , dicens : Sabinam diis inobedientem, dominos quoque et Augustos nostros blasphemantem, gladio percuti decrevimus, atque omnes facultates ejus publicis titulis designari. Passa est autem beata famula Christi Sabina 4 Kalendas Septembris : et a Christianis sublatum corpus ejus, sepultum est in monumento, ubi ipsa venerabiliter reposuerat magistram fidei suae virginem Serapiam, ad arcum Faustini, juxta aream Vindiciani in oppido Vindinensi.

VITA S. MEDERICI ABBATIS

SPECULI VINCENTII BELLOVACENSIS *Lib.* XXIV, *Cap.* 92.

Flor. saec. VI — Nat. Gallus.

§ 1. Anno Domini nongentesimo octogesimoquarto, qui fuit primus annus Ottonis tertii secundum chronica , levatum est Parisios corpus S. Mederici Abbatis , ipso die depositionis ejus, scilicet quarto Kalendas Septembris. Hic Eduae civitatis pago ortus, nobilis genere, cum tredecim annos implesset, invitis parentibus ad monasterium ejusdem civitatis abiit : et ingressus, tantae abstinentiae fuit, ut in hebdomada non nisi bis edulii quicquam caperet, quod non nisi pane hordeaceo, vel quod vilius reperire poterat, et aquae modico fiebat. Corpus cilicio asperrimo occulte tegebat, et desuper in vestibus, aliis fratribus similis erat.

* In Martyrol. III Sept.

Tandem mortuo Abbati successit, ubi non honorem, sed onus se accepisse considerans, omnibus sibi commissis verus pater apparere studuit. Ipso tempore, quidam monachus ejusdem loci cum libidinis aestu graviter ureretur, et hoc patri pio indicasset, ille tunicam, qua induebatur, ei ad induendum direxit. Qua indutus, ilico daemon incentor ipsius mali, fugiendo delituit, magnis vocibus proclamans: Sancte Mederice, cur incendis me precibus tuis? Vasculum quod diu possederam abstulisti, et me inextinguibili incendio mancipasti. Tunc sanctus divina voce eum increpavit, et ille abscessit. Monachus vero ille postmodum in tanta sanctitate permansit, ut plurimae per eum virtutes efficerentur.

§ 2. Alius quoque praedicti patris discipulus, ita erat diabolica illusione subactus, ut quandocumque operi divino insistere deberet, statim ut synaxeos oratio consueta finienda erat, ab ecclesia exiret. Qua de causa frequenter admonitus, non tamen est emendatus. Tunc sanctus Abbas panem accepit, et benedicens, eulogias fratri tribuit, et ab eo mox inimicum exclusit. Cum de diversis regionibus, audita ejus famâ, ad eum multi properarent, desertum locum expetiit, et sub statu diu desiderato sese conclusit: ita ut quicquid ciborum sumendum esset, propriis manibus elaboraret. Fratres vero de abscessu ejus tristes effecti, per vastam eremum longe lateque eum perquirunt, et tandem inventum, cum reducere non possent, Episcopum adeunt. Qui cum eis pergens, sanctum in eremo reperit: et excommunicationis vinculo eum alligans, ad monasterium perduxit, ubi multa post sanctitate floruit, et multas infirmitates curavit. Tandem orationis causâ, Parisios proficisci voluit: in quo etiam itinere, multa per eum Dominus miracula fecit. Denique Parisios veniens, in cellula quae sub nomine S. Petri Apostoli fuerat consecrata, duobus annis et novem mensibus Deo militavit, ac demum vocatis discipulis suis, obitus sui diem indicavit, in quo expletis omnibus, valedicens eis, inter verba orationis ad Deum migravit quarto Kalendas Septembris.

VITA

S. BONONII ABBATIS MONAST. LUCEDIENSIS

QUOD EST IN AGRO VERCELLENSI

QUAM EX DUOBUS CODICIBUS, QUORUM ALTER APUD CANONICOS CATHEDRALIS ECCLESIAE, ALTER APUD MONACHOS S. STEPHANI BONONIAE ASSERVATUR, ILLUSTRISSIMUS ET REVERENDISSIMUS CARDINALIS ET EPISC. BONONIENSIS GABRIEL PALAEOTUS AD NOS EXSCRIPTAM MISIT, UNDE EAM, DE SENTENTIA NIHIL, AT STYLUM ALIQUANTUM IMMUTANTES, EXCERPSIMUS.

Ob. anno 1026 — Italus.

§ 1. Beatus Bononius * Bononiâ oriundus, cum vitam sapientis hominis mortis esse meditationem legendo didicisset, serio hoc et saepe apud animum volvens, a primis statim annis mundi hujus deliciis repudiatis in S. Stephani monasterium, quod est Bononiae, se abdidit, ut seculo excluso et mundo mortuus Christo totus viveret: nihil interea pensi habens, quae homines vel loquerentur, vel sentirent, quippe qui legerat, primam monachi virtutem esse, hominum judicia contemnere, ed illud Apostoli semper memoriâ repetere: *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem* (*Gal.* I). In illo autem S. Stephani monasterio cum in sanctarum virtutum divinaeque contemplationis piissimis exercitiis multum per aliquot annos profecisset, ad perfectiora charismata contendens, patriâ, amicis, domo, urbisque frequentiâ desertis, Babylonis Aegypti solitudinem adiit, ut asperioris ac durioris vitae freno corpus perfecte edomaret, ac spiritui obsequens plane redderet.

§ 2. Evenit autem famae et virtutum ejus fragrantiâ ad Aegypti incolas pervadente, ut ea capti ac deliniti Aegyptii proceres, ac potior pars populi ad eum amore ac singulari benevolentiâ complectendum, vehementer incitarentur: ita quidem ut potestatem facerent, ea istis in locis instituendi, quae ad religionis restaurationem barbarica feritate conculcatam pertinere censuisset. Quod cum frequenter urgerent, gavisus pius pater, et Deo, qui feroces barbarorum mentes mitigasset, gratiam referens, occasionem tantam minime sibi negligendam ratus, operi sedulo institit, primum diruta multis in locis templa restaurans, et post jactum hoc virtutum suarum quasi spirituale fundamentum monasteria

* Vel *Bolonius*.

deinde plurima reputans, per quae coetus monachorum distribuit, Abbates constituit, eosque secundum a D. Benedicto praescriptam regulam vitam religiose traducere jussit.

§ 3. Ipse autem, non in uno loco consistens, Aegyptum peragrabat, verbi Dei semina ubique spargens, ex quibus magnus credentium numerus succrevit, ac tamquam ager quivis fertilis messem copiosam fructumque et centesimum, et sexagesimum, et trigesimum produxit: cum signis etiam atque miraculis editis, eorum animos ad aures adhibendas frequenter permoveret. Sic cum forte in navi Aegyptiis mercatoribus, quibus cum Alexandriam unâ navigabat, Christum annunciaret, et subita tempestas exorta in certum omnes vitae discrimen conjiceret, illique attoniti, et omni alia spe destituti, Deum quem ipsis annunciabat se credere professi, ad ejus opem confugerent, obtestantes, ut pro salute omnium Deum suum deprecaretur, nuncupato insuper voto Christiana sacra se suscepturos, si praesens ejus numen experti salvi evaderent, postquam ad precum praesidium sanctus se convertit Bononius, tempestas repente discussa, et serenitas reddita est, et Alexandriam incolumes ad portum omnes applicuerunt; nec mora, quos ad ipsius preces ex mortis quasi faucibus Deus eripuerat, in eis per baptismi gratiam ipse novam vitam restaurat.

§ 4. Haec aliave ejusdem generis admiranda opera celebrem eum per Alexandriam effecere, quorum civium ne favor eum nimium extolleret ac transversum ageret, clam inde egressus, Babylonis ad amicam solitudinem iterum secessit, ubi vigiliis, jejuniis, orationibus, piisque aliis bonorum operum exercitiis, cum ipse sedulo operam daret, tum aliis vitae viam praeibat, praemonstrabatque: neque potentibus blanditus, et eorum per turpem adulationem amicitiam ac favorem nimis abjecte appetens, neque tamen eos quamvis superbos et insolentes per nimiam austeritatem negligendos, aspernandos ac fastidiendos sibi ducens: hoc quidem, ut omnibus omnia factus omnes lucrifaceret: illud autem, divinae illius non immemor comminationis Ezechielis: *Vae vobis qui consùitis pulvillos et cervicalia sub omni cubitu ad decipiendas animas. Ecce ego disrumpam eos, ut non ultra capiatis animas volantes.* (*Ez. cap.* XIII). Non ille prosperis nimium efferebatur, adversa eum dejicere non poterant. Pauperum indigentiam non tantum ipse sublevabat, sed ad opem illis ferendam etiam divites sedulo exhortabatur, ac incitabat. Et tam quidem erga alios solicitam curam gerebat: ipse autem in suscepta semel vitae austeritate perseverans, pro molli lecto duram humum, pro delicatis linteaminibus asperum cilicium, pro cervicàli commodo lapidem, cui caput inclinaret, commutabat, ac sic quiescere consueverat, si quies dicenda est, quae jugibus per dies et noctes orationibus fatigabatur, ita quidem, ut Davidis illud sibi usurpare

potuerit, Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.

§ 5. Graves per illa tempora procellae Aegyptum universam concussere, Romanis Aegyptios bello persequentibus, commissoque praelio cum utrinque magna strages fieret, neque triumphus Christianis satis feliciter succederet, eorum etiam plurimi captivi ducti sunt, et inter eos etiam divinae memoriae venerandus Vercellensis Ecclesiae Antistes Petrus. Qui in tantam pertractus miseriam, inquirebat diligenter, si quis per eam regionem Christianus esset, cujus consilio atque ope liberari posset. Indesinenter autem suspiranti neque ullum precandi finem facienti, adfuit, qui in se sperantes nunquam deserit Deus, et S. Bononium in illis regionibus vitam agere admonuit. Qui accersitus nihil praetermisit, quae ad eum caeterosque qui carceribus conclusi tenebantur consolandos ac liberandos excogitare posset. Itaque et carceris custodes, ut ad eos sibi liber aditus patèret, muneribus sibi devinxit: et regiam familiam ipsamque regis conjugem in suas partes pertraxit, ut pro captivis suis fratribus intercedere vellent. Regem ergo, cum per hortos odoratissimis balsamitis consitos animi causâ certo quodam tempore obambularet, unanimes unove òre, divino plane instinctu, aggressi quod supplices rogabant, ut captivos Christianos Bononio condonaret, facile impetrarunt.

§ 6. Navi ergo impositos post quam mare transissent, Jerosolymam primum, inde in montem Sinai perduxit, quam ipse sibi habitationem jam tum animo designabat, ut in eo sicut Moyses olim Dei legem, sic ipse Spiritus Sancti gratiam adipisceretur. Post quae loca perlustrata Constantinopolim contendit, ubi cum ad litus appulissent, tamquam a quibusdam metuendae insidiae essent ad Imperatorem delati, ejus jussu custodiae mancipati sunt, antequam qui essent et qui venissent, edoceri se esset passus, quorum cum deinde innocentiam referentibus in ea urbe Dei cultoribus didicisset, non solum liberos, sed muneribus ex fisco insuper vestibusque donatos, eorum sortem miseratus dimisit. Conscensa igitur rursus navi, cum laeti in suam quippe patriam reversi essent, etiam Petrus Episcopus suae sedi est restitutus, cui multo post tempore praefuit.

§ 7. Caeterum Bononius Dei servus ad montem Sinai regressus cum totum illic divinae se legi mancipasset, magnarum virtutum signis ita inclaruit, ut gratissimo sanctissimae suae opinionis odore Jerosolymam et vicina loca repleret. Cum non multo post autem Lucediensis monasterii (*a*), quod est in dioecesi Vercellensi, Abbas obiisset, qui supra nobis memoratus est, Vercellensium

(*a*) Prope Crescentinum Vercell. Dioecesis oppidulum fuit Abbatia S. Michaëlis, nunc S. Januarii, de *Lucedio* dicta (ait Franc. ab Ecclesia) a repentina luce in silva finitima conspecta. Ex Abbatia ortus pagus est S. Januarii, hoc nomine donatus a corpore cujusdam Sancti Româ huc delato a quodam Nepote Caroli Magni.

Pontifex Petrus eum accersendum duxit, ut defuncto Abbati sufficeret, quod quamvis a se onus rejicere serio conaretur, tamen cum is nullum solicitandi et rogandi finem faceret, ne divinae vocationi resistere velle videretur, cessit tandem, et humeros ei submisit, paterque monachorum quamvis invitus factus est. Ecce autem antiquus humani generis hostis, virtutum ejus, quibus hic quoque coruscare incipiebat, ut est bonis operibus infestus, splendorem non ferens, adversus sanctum pastorem consurgit, et monasterio procellae quodam turbine commoto, eum oppugnare aggreditur, ut laetam bonorum fructuum segetem, quam hunc cultorem producturum conjiciebat, remoraretur. Ille vero memor hujus ad suos discipulos Christi consilii, *Si vos persecuti in una civitate fuerint, fugite in aliam,* per summam humilitatem scandalum declinans, in Hetruriam interim secessit, ubi reparato ad plenum, et secundum legem Dei et sancti Benedicti regulam instituto monasterio, miraculis patratis celebris etiam redditur.

§ 8. Conquieverunt interea excitati motus, quibus Lucediense monasterium concutiebatur, et ipse Domino revocante ad illud reversus, plantas quas divina adjutus gratiâ conseverat, piae conversationis quasi fomentis, ut coalescerent, lateque ramos diffunderent, irrigare satagebat. Quo magis autem etiam hic in monasterio per multa annorum curricula, quibus hoc rexit, omnibus conspicua eminerent fulgerentque virtutum ejus insignia, eo de se submissus sentiebat, et latère studebat magis, illud secum reputans, quod Salvator inculcat: *Cum feceritis quae praecipio vobis, dicite, Servi inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus* (*Ex Lucae* XVII). Inter caetera quae praeclare in vita gessit, magnis impensis, curâ atque labore templo extruendo incubuit, quo consummato opere, cum se per omnem vitam irreprehensibilem exhibuisset, tempusque adesset, quo ejus labores Deus remuneratus aeternae ei gloriae bravium donaret, spiritum Creatori reddidit 3 Kalend. Septemb. anno Dominicae Incarnationis MXXVI.

§ 9. Ac tum quidem, qualis quantusque in vita fuisset, clare omnibus patuit, per ea quae ad ejus sepulcrum edebantur miracula. Nam ad illud plurimas aegritudines curatas novimus, et de die in diem ipsius meritis fidem credentium informari gaudemus, sicut olim praedicationis suae verbis, ita nunc miraculorum signis. His vero permotus venerabilis Vercellensis Ecclesiae Episcopus Ardericus, non multis post ejus ex hac vita transitum diebus, divino plane instinctu atque consilio, Christi Confessori debitam devotionem impensurus, altare supra sacratissimum ejus corpus erigendum et dedicandum pie censuit: quod suum consilium cum ad Clerum et suae fidei commissam plebem retulisset, cum plausu exceptum sic est, ut unanimes decernerent Apostolica auctoritate, consensu, et approbatione

roborari ac confirmari oportere, ut quando hoc ille ratum haberet, et religio, et beatissimi Bononii commemoratio majori pietate celebrarentur. Romam ergo ad Joannem Pontificem pius hic pontifex profectus, postquam, commemoratis, quae ad ejus sepulcrum edebantur, miraculis, de ejus sanctitate fidem satis fecisset, assensum statim et approbationem impetravit, ac tum domum reversus altare cum magna universae plebis laetitia erexit ac consecravit, adjuvante Domino nostro Jesu Christo.

VITA S. FIACRII CONF. ET EREMITAE

UT HABETUR IN EGREGIO CODICE MS. ECCLESIAE TRAJECTENSIS SED DEERAT AUCTORIS NOMEN.

Obiit anno 670 — Natione Francus.

§ 1. Beatus Fiacrius ex Hybernia nobilibus ortus parentibus, solitariam vitam appetens, Meldim (*Meaux*) ad S. Faronem Episc. cum quibusdam sociis advenit. Cujus desiderium cum pontifex cognovisset, locum ei in nèmore ad se ex proprio patrimonio pertinentem, nomine Brodolium assignavit, eumdemque illuc perduxit. Fiacrius autem, evulso nemore, monasterium in honorem B. Mariae Virg. construxit, et exiguam domum seorsim aedificavit, in qua hospites suscipiebat; et de die in diem virtuti studens, in Deo proficiebat, sibi valde austerus, et quod sibi subtrahebat, peregrinis et pauperibus erogabat. Famâ igitur ejus sanctitatis longe lateque comperta, omnes ròbore privati, elingues sive contracti, aut obsessi, aut alia incommoditate detenti, qui ad eum veniebant, vel deferebantur, sola manus impositione sanitati pristinae reddebantur. Cujus beata opinio ubique discurrens, sanctum Cillenum, qui ex Romanae peregrinationis itinere applicuerat, adduxit ad videndum eum. Quem sanctus Fiacrius sibi sanguine conjunctum cognoscens, spirituali cognatione et gaudio suscepit: atque divino alloquio cum eo vacans, aliquandiu apud se detinuit in Domino.

§ 2. Posthaec Fiacrius non habens unde inopiam advenientium relevaret, accessit ad Episcopum, petens ut liceret ei tantum nèmoris evellere, ut ibidem posset hortum facere ad nutrienda òlera pro pauperibus peregrinis. Cui pontifex tantum rogati nemoris, quantum in gyro circa domum suam propria manu fodiendo, in una die fossato posset circumdare: et quicquid intra fossatum concluderet, liberum absque cavillatione, quasi haereditarium possideret. Quo audito ad solitudinem reversus, facta oratione,

§ **14**. His sic gestis, pater quidem vivam filiam domum reducit, et lacrymis simul et gaudio plenus, et admirabilem, et quae praeter opinionem acciderat, filiae narrans redemptionem. Qui autem circumsistebat populus, insigni miraculo obstupefactus, ingentes Deo agebat gratias. Quo factum est, ut Praecursori templum illic construerent, ubi factum fuerat miraculum. In quo cum hunc sacrum et mirificum digitum deposuissent, eum festis honorant anniversariis, miraculum, quod factum fuerat, per commemorationem transmittentes ad posteros. Dicitur etiam aliud quoque mirum tale fieri signum: Hujus scilicet sanctae manus aliquando quidem extendi digitos, aliquando vero contrahi: quorum extensione quidem significari fertilitatem fructuum, contractione autem, inopiam et penuriam.

§ **15**. Cum autem multi, qui ante nos fuerunt, Imperatores hanc manum desiderassent quovis modo possidere, nec sinere, ut tantum bonum maneret apud barbaras gentes, quae partes illas occuparant, captivum: augebatur quidem, ac vigebat ejus rei desiderium: sed modus, quo id possiderent, nullo modo inveniri poterat. Et cum eis aliquando visum esset, dando pecuniam, talem comparare thesaurum, aërem, ut est in proverbio, pugnis caedebat. Desiderabatur ergo ab homnibus a quibus nomen Christi est invocatum: et quicumque in ejus rei versabatur cogitatione, Deum rogabat gemitibus inenarrabilibus, ut benignis oculis suum adspiceret populum, et ejus eum efficeret possessorem et spectatorem. Quoniam autem divinae providentiae sunt omnia praefinita, ei qui omnia praescivit ante mundum conditum, despicienti tempora nostrae inscientiae, placuit per multas suas miserationes, ut in hac quoque generatione revelaretur hoc magnum et insigne miraculum, in qua Constantinus VI et Romanus II, qui digni sunt magnis laudibus, ab ipso ortu purpureis fasciis involuti, regebant habenas Imperii. Id autem est, venerandae Praecursoris manus exportatio, et revocatio (*anno* 956).

§ **16**. Modus autem revocationis, est valde mirabilis et praeter opinionem. Nam vir quidam, qui erat relatus in sortem diaconorum Antiochiae civitatis, Job nomine, superne inspiratus, et divino zelo repletus, apud se cogitabat, posset ne Praecursoris suffuratus Dexteram, eam donum desideratum largiri Christianis: atque adeo ad talem processit experientiam. Pulchrum templum et excelsum sub nomine Petri Apostolorum principis positum est in ea civitate. In hujus vestibulo cum suam is fecisset habitationem, cum sacrorum, quae illic erant, vasorum custode iniit amicitiam, ut ea de causa tentaret cum ipso tota nocte venerandae manus assidere loculo. Postquam autem petitioni non annuit is cui credita fuerat custodia, inopinatum quid cogitans, ad aliam transit machinationem. Cum sumptuosa et lauta mensâ eum exhilarasset, et amice eum ad bibendum invitando, ad profundum

et morti similem somnum deduxisset: et per quamdam fenestram intempesta nocte se in templum demisisset, sensim et sine strepitu, sacro aperto loculo (o rem et factu et auditu terribilem), accipit pretiosam, quae desiderabatur, dexteram: et summo silentio reversus, diligenter quidem apud se servat quod furatus fuerat, ne cognosceretur ab aliquo barbarorum.

§ 17. Hinc egreditur Antiochiâ, et iter iniit magno metu affectus, ne res fieret manifesta inimicis, ad exequendum propositum multis saepe utens precibus. Locum autem loco, et civitatem civitate commùtans, festinabat ad exitum. Cumque lethiferas illas vias sic pervasisset, pervenit ad fines Romanos, magnum quidem illum metum excutiens, audacius autem et confidentius festinans ad regiam civitatem. Postquam vero fidelis Imperator ejus rescivit adventum, et re admirabili fuit obstupefactus, Christo quidem non poterat agere gratias pro dignitate, ut quem insperatum impediret gaudium: eos autem, qui hoc sanctum cum hymnis, lampadibus et unguentis essent suscepturi, et ad ipsum allaturi, emisit: ut sicut ipse *vox clamantis in deserto* parare vias Domini, et semitas rectas facere, jussus erat: ita etiam ipsi Christianam ingredienti civitatem, et a qua ejus gratia non longe aberat, pararentur honesti et decori ingressus. Cum ergo appropinquaret Chalcèdonem, navis quidem emissa est Imperatoria, et Pontifex cum sacerdotibus, et quicumque ex senatu erant clari et illustres simul, ut sacrum illum thesaurum inferrent in regiam, cum quibus fidelium quoque multitudo urbe egressa, mari ei navigarunt obviam, ut eum deducerent.

§ 18. Postquam autem fuit susceptus in manus Pontificis, et ejus ferebatur ulnis, et in mare ascendit, licebat videre ipsam quoque aquae naturam placidam et tranquillam, mollibus fluctibus ante navem exilientem, et ad Imperatores ejus cursum dirigentem. Porro autem aliquid quoque accidit aliis magis admirabile, et dignum Manu veneranda Praecursoris. Aderat enim dies festus sanctorum luminum *, in quo vera illa lux, Jordanis fluenta complectens, humanae naturae contritionem reformavit. Et quoniam praecedente die jejunio praepurgamur, accidit ut in ipsa hora vespertina, in qua mos est Christianis peragere sanctificationem, divina Manus advenerit: quam cum Christi amantissimus Imperator, tamquam coeleste donum et ab interitu alienum suscepisset, et amplexus esset, desideriique et fidei lacrymas effudisset, reponit in medio templorum regalium: adeo ut omnes crederent illumipsum adesse Baptistam, etsi sub adspectum non caderet, et propositas aquas sua sanctificare dexterâ. Hinc canebantur hymnòdiae spiritus, illata lumina templum illuminabant, omnium oculi ad sacram capsam erant aperti, et adspectu hauriebant sanctificationem.

* Epiphania Domini.

§ 19. Sic quidem cum festum sanctorum Theophaniorum, et sic etiam sequens, in quo sacri Praecursoris memoria est altius nobis tradita, quippe qui divini baptismatis mysterio inservierit, peregissemus et celebravissemus, judicavimus par esse Manûs quoque honorare depositionem festis annuis, hac quoque connumerata aliis ejus festis, ut ex rebus illius nihil sit non gloriosum et admirabile. Et nunc ecce adest hoc festum clarum et insigne post circularem anni ambitum, distillans nobis imbres miraculorum, et ea afferens quae sunt futura animis nostris conducibilia. Est ergo nobis proposita omni ex parte gloriosa et veneranda manus Baptistae et Praecursoris, incorporei circumdata virtutibus, quae admirantur Sancti Spiritus virtutem, quae in ea habitat. Quodnam ergo est hoc templum hodie pulchrius? Quaenam aedes divina venerabilior, et magnificentior hac, in qua hic sacer et divinus thesaurus repositus, innumerabilium luminum splendore cum coelestibus contendit spectaculis? Sub quibus quae superne descendunt gratiae Sancti Spiritus, dispensantur pro modo uniuscujusque fidei, eorum, qui laudant et celebrant, animabus: In Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potentia in secula seculorum, Amen.

MARTYRIUM

S. SABINAE MATRONAE ILLUSTRISSIMAE

AUCTORE ADONE TREVIR., IN MARTYROLOGIO.

Circa annum 127 — Romanâ.

§ 1. Romae in Aventino, in oppido Vindinensi, ad arcum Faustini, natale beatissimae et illustrissimae Sabinae martyris, quae fuit uxor plaeclarissimi quondam Valentini, et filia Herodis Metallarii: Quae passa est, Adriano imperante, sub praefecto Elpidio.

§ 2. Hanc beata virgo Seràpia, cum in domo ejus conversaretur, persuasit in fide Domini Jesu Christi. Quae postmodum eamdem virginem usque ad locum passionis secuta est: et cum ei praefectus Beryllus diceret, Quid tibi ipsa dèrogas? aut quare temetipsam vilem reddis? aut quare non consideras quae es, aut cujus filia es? Conjunxisti enim te Christianis, et oblita es natales tuos, et memoriam tanti viri, cujus fuisti, et deorum quorum iram vereor ne incurras. Revertere magis ad domum tuam, et dimitte hanc nefandam, quae maleficiis te et plures demutavit a

cultura deorum : beata Sabina respondit : « Illius sanctae puellae, de qua dicis, maleficiis utinam et tu suadereris, sicuti et ego suasa sum, et ab immundis recederes idòlis, et verum et certissimum agnosceres Deum, qui bonos ad aeternam vocat vitam, et malos in poenam relinquit perpetuam.» Quod Praeses audiens, revèritus illam dimisit.

§ 3. Ut vero beata Serapia * gloriosissimo martyrio coronata est, illustrissima Sabina colligens reliquias ejus , celebratis venerabilibus exequiis, ut thesaurum sempiternum, vel pretiosam margaritam reposuit in monumento suo , quod ipsa sibi cum summo studio et ornatu fecĕrat. Deinde interpositis aliquot diebus, comprehensa, judici Elpidio praesentatur. Quam ille videns : Tu es, inquit, Sabina, uxor quondam Valentini illustrissimae memoriae , et filia Herodis? Cui sancta matrona respondit : « Ego sum, et gratias ago Domino meo Jesu Christo, qui me peccatricem per sanctam famulam suam Serapiam, de multis sordibus et potestate daemonum liberare dignatus est. »

§ 4. Commotus postmodum Praefectus , cum videret in confessione Christi constantiam ejus , dictavit sententiam , dicens : Sabinam diis inobedientem, dominos quoque et Augustos nostros blasphemantem, gladio percuti decrevimus, atque omnes facultates ejus publicis titulis designari. Passa est autem beata famula Christi Sabina 4 Kalendas Septembris : et a Christianis sublatum corpus ejus, sepultum est in monumento, ubi ipsa venerabiliter reposuerat magistram fidei suae virginem Serapiam, ad arcum Faustini, juxta aream Vindiciani in oppido Vindinensi.

VITA S. MEDERICI ABBATIS

SPECULI VINCENTII BELLOVACENSIS *Lib.* XXIV, *Cap.* 92.

Flor. saec. VI — Nat. Gallus.

§ 1. Anno Domini nongentesimo octogesimoquarto, qui fuit primus annus Ottonis tertii secundum chronica , levatum est Parisios corpus S. Mederici Abbatis , ipso die depositionis ejus, scilicet quarto Kalendas Septembris. Hic Eduae civitatis pago ortus, nobilis genere, cum tredecim annos implesset, invitis parentibus ad monasterium ejusdem civitatis abiit : et ingressus, tantae abstinentiae fuit, ut in hebdomada non nisi bis edulii quicquam caperet, quod non nisi pane hordeaceo, vel quod vilius reperire poterat, et aquae modico fiebat. Corpus cilicio asperrimo occulte tegebat, et desuper in vestibus, aliis fratribus similis erat.

* In Martyrol. III Sept.

Tandem mortuo Abbati successit, ubi non honorem, sed onus se accepisse considerans, omnibus sibi commissis verus pater apparere studuit. Ipso tempore, quidam monachus ejusdem loci, cum libidinis aestu graviter ureretur, et hoc patri pio indicasset: ille tunicam, qua induebatur, ei ad induendum direxit. Qua indutus, ilico daemon incentor ipsius mali, fugiendo delituit, magnis vocibus proclamans: Sancte Mederice, cur incendis me precibus tuis? Vasculum quod diu possederam abstulisti, et me inextinguibili incendio mancipasti. Tunc sanctus divina voce eum increpavit, et ille abscessit. Monachus vero ille postmodum in tanta sanctitate permansit, ut plurimae per eum virtutes efficerentur.

§ 2. Alius quoque praedicti patris discipulus, ita erat diabolica illusione subactus, ut quandocumque operi divino insistere deberet, statim ut synaxeos oratio consueta finienda erat, ab ecclesia exiret. Qua de causa frequenter admonitus, non tamen est emendatus. Tunc sanctus Abbas panem accepit, et benedicens, eulogias fratri tribuit, et ab eo mox inimicum exclusit. Cum de diversis regionibus, audita ejus famâ, ad eum multi properarent, desertum locum expetiit, et sub statu diu desiderato sese conclusit: ita ut quicquid ciborum sumendum esset, propriis manibus elaboraret. Fratres vero de abscessu ejus tristes effecti, per vastam eremum longe lateque eum perquirunt, et tandem inventum, cum reducere non possent, Episcopum adeunt. Qui cum eis pergens, sanctum in eremo reperit: et excommunicationis vinculo eum alligans, ad monasterium perduxit, ubi multa post sanctitate floruit, et multas infirmitates curavit. Tandem orationis causâ, Parisios proficisci voluit: in quo etiam itinere, multa per eum Dominus miracula fecit. Denique Parisios veniens, in cellula quae sub nomine S. Petri Apostoli fuerat consecrata, duobus annis et novem mensibus Deo militavit, ac demum vocatis discipulis suis, obitus sui diem indicavit, in quo expletis omnibus, valedicens eis, inter verba orationis ad Deum migravit quarto Kalendas Septembris.

VITA

S. BONONII ABBATIS MONAST. LUCEDIENSIS

QUOD EST IN AGRO VERCELLENSI

QUAM EX DUOBUS CODICIBUS, QUORUM ALTER APUD CANONICOS CATHEDRALIS ECCLESIAE, ALTER APUD MONACHOS S. STEPHANI BONONIAE ASSERVATUR, ILLUSTRISSIMUS ET REVERENDISSIMUS CARDINALIS ET EPISC. BONONIENSIS GABRIEL PALAEOTUS AD NOS EXSCRIPTAM MISIT, UNDE EAM, DE SENTENTIA NIHIL, AT STYLUM ALIQUANTUM IMMUTANTES, EXCERPSIMUS.

Ob. anno 1026 — Italus.

§ 1. Beatus Bononius * Bononiâ oriundus, cum vitam sapientis hominis mortis esse meditationem legendo didicisset, serio hoc et saepe apud animum volvens, a primis statim annis mundi hujus deliciis repudiatis in S. Stephani monasterium, quod est Bononiae, se abdidit, ut seculo excluso et mundo mortuus Christo totus viveret: nihil interea pensi habens, quae homines vel loquerentur, vel sentirent, quippe qui legerat, primam monachi virtutem esse, hominum judicia contemnere, ed illud Apostoli semper memoriâ repetere: *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem* (*Gal.* 1). In illo autem S. Stephani monasterio cum in sanctarum virtutum divinaeque contemplationis piissimis exercitiis multum per aliquot annos profecisset, ad perfectiora charismata contendens, patriâ, amicis, domo, urbisque frequentiâ desertis, Babylonis Aegypti solitudinem adiit, ut asperioris ac durioris vitae freno corpus perfecte edomaret, ac spiritui obsequens plane redderet.

§ 2. Evenit autem famae et virtutum ejus fragrantiâ ad Aegypti incolas pervadente, ut ea capti ac deliniti Aegyptii proceres, ac potior pars populi ad eum amore ac singulari benevolentiâ complectendum, vehementer incitarentur: ita quidem ut potestatem facerent, ea istis in locis instituendi, quae ad religionis restaurationem barbarica feritate conculcatam pertinere censuisset. Quod cum frequenter urgerent, gavisus pius pater, et Deo, qui feroces barbarorum mentes mitigasset, gratiam referens, occasionem tantam minime sibi negligendam ratus, operi sedulo institit, primum diruta multis in locis templa restaurans, et post jactum hoc virtutum suarum quasi spirituale fundamentum monasteria

* Vel *Bolonius*.

deinde plurima reputans, per quae coetus monachorum distribuit, Abbates constituit, eosque secundum a D. Benedicto praescriptam regulam vitam religiose traducere jussit.

§ 3. Ipse autem, non in uno loco consistens, Aegyptum peragrabat, verbi Dei semina ubique spargens, ex quibus magnus credentium numerus succrevit, ac tamquam ager quivis fertilis messem copiosam fructumque et centesimum, et sexagesimum, et trigesimum produxit: cum signis etiam atque miraculis editis, eorum animos ad aures adhibendas frequenter permoveret. Sic cum forte in navi Aegyptiis mercatoribus, quibus cum Alexandriam unâ navigabat, Christum annunciaret, et subita tempestas exorta in certum omnes vitae discrimen conjiceret, illique attoniti, et omni alia spe destituti, Deum quem ipsis annunciabat se credere professi, ad ejus opem confugerent, obtestantes, ut pro salute omnium Deum suum deprecaretur, nuncupato insuper voto Christiana sacra se suscepturos, si praesens ejus numen experti salvi evaderent, postquam ad precum praesidium sanctus se convertit Bononius, tempestas repente discussa, et serenitas reddita est, et Alexandriam incolumes ad portum omnes applicuerunt; nec mora, quos ad ipsius preces ex mortis quasi faucibus Deus eripuerat, in eis per baptismi gratiam ipse novam vitam restaurat.

§ 4. Haec aliave ejusdem generis admiranda opera celebrem eum per Alexandriam effecere, quorum civium ne favor eum nimium extolleret ac transversum ageret, clam inde egressus, Babylonis ad amicam solitudinem iterum secessit, ubi vigiliis, jejuniis, orationibus, piisque aliis bonorum operum exercitiis, cum ipse sedulo operam daret, tum aliis vitae viam praeibat, praemonstrabatque: neque potentibus blanditus, et eorum per turpem adulationem amicitiam ac favorem nimis abjecte appetens, neque tamen eos quamvis superbos et insolentes per nimiam austeritatem negligendos, aspernandos ac fastidiendos sibi ducens: hoc quidem, ut omnibus omnia factus omnes lucrifaceret: illud autem, divinae illius non immemor comminationis Ezechielis: *Vae vobis qui consùitis pulvillos et cervicalia sub omni cubitu ad decipiendas animas. Ecce ego disrumpam eos, ut non ultra capiatis animas volantes.* (*Ez. cap.* XIII). Non ille prosperis nimium efferebatur, adversa eum dejicere non poterant. Pauperum indigentiam non tantum ipse sublevabat, sed ad opem illis ferendam etiam divites sedulo exhortabatur, ac incitabat. Et tam quidem erga alios solicitam curam gerebat: ipse autem in suscepta semel vitae austeritate perseverans, pro molli lecto duram humum, pro delicatis linteaminibus asperum cilicium, pro cervicàli commode lapidem, cui caput inclinaret, commutabat, ac sic quiescere consueverat, si quies dicenda est, quae jugibus per dies et noctes orationibus fatigabatur, ita quidem, ut Davidis illud sibi usurpare

potuerit, Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.

§ 5. Graves per illa tempora procellae Aegyptum universam concussere, Romanis Aegyptios bello persequentibus, commissoque praelio cum utrinque magna strages fieret, neque triumphus Christianis satis feliciter succederet, eorum etiam plurimi captivi ducti sunt, et inter eos etiam divinae memoriae venerandus Vercellensis Ecclesiae Antistes Petrus. Qui in tantam pertractus miseriam, inquirebat diligenter, si quis per eam regionem Christianus esset, cujus consilio atque ope liberari posset. Indesinenter autem suspiranti neque ullum precandi finem facienti, adfuit, qui in se sperantes nunquam deserit Deus, et S. Bononium in illis regionibus vitam agere admonuit. Qui accersitus nihil praetermisit, quae ad eum caeterosque qui carceribus conclusi tenebantur consolandos ac liberandos excogitare posset. Itaque et carceris custodes, ut ad eos sibi liber aditus patèret, muneribus sibi devinxit: et regiam familiam ipsamque regis conjugem in suas partes pertraxit, ut pro captivis suis fratribus intercedere vellent. Regem ergo, cum per hortos odoratissimis balsamitis consitos animi causâ certo quodam tempore obambularet, unanimes unove ore, divino plane instinctu, aggressi quod supplices rogabant, ut captivos Christianos Bononio condonaret, facile impetrarunt.

§ 6. Navi ergo impositos post quam mare transissent, Jerosolymam primum, inde in montem Sinai perduxit, quam ipse sibi habitationem jam tum animo designabat, ut in eo sicut Moyses olim Dei legem, sic ipse Spiritus Sancti gratiam adipisceretur. Post quae loca perlustrata Constantinopolim contendit, ubi cum ad litus appulissent, tamquam a quibusdam metuendae insidiae essent ad Imperatorem delati, ejus jussu custodiae mancipati sunt, antequam qui essent et qui venissent, edoceri se esset passus, quorum cum deinde innocentiam referentibus in ea urbe Dei cultoribus didicisset, non solum liberos, sed muneribus ex fisco insuper vestibusque donatos, eorum sortem miseratus dimisit. Conscensa igitur rursus navi, cum laeti in suam quippe patriam reversi essent, etiam Petrus Episcopus suae sedi est restitutus, cui multo post tempore praefuit.

§ 7. Caeterum Bononius Dei servus ad montem Sinai regressus cum totum illic divinae se legi mancipasset, magnarum virtutum signis ita inclaruit, ut gratissimo sanctissimae suae opinionis odore Jerosolymam et vicina loca repleret. Cum non multo post autem Lucediensis monasterii (a), quod est in dioecesi Vercellensi, Abbas obiisset, qui supra nobis memoratus est, Vercellensium

(a) Prope Crescentinum Vercell. Dioecesis oppidulum fuit Abbatia S. Michaëlis, nunc S. Januarii, de *Lucedio* dicta (ait Franc. ab Ecclesia) a repentina luce in silva finitima conspecta. Ex Abbatia ortus pagus est S. Januarii, hoc nomine donatus a corpore cujusdam Sancti Româ huc delato a quodam Nepote Caroli Magni.

Pontifex Petrus eum accersendum duxit, ut defuncto Abbati sufficeret, quod quamvis a se onus rejicere serio conaretur, tamen cum is nullum solicitandi et rogandi finem faceret, ne divinae vocationi resistere velle videretur, cessit tandem, et humeros ei submisit, paterque monachorum quamvis invitus factus est. Ecce autem antiquus humani generis hostis, virtutum ejus, quibus hic quoque coruscare incipiebat, ut est bonis operibus infestus, splendorem non ferens, adversus sanctum pastorem consurgit, et monasterio procellae quodam turbine commoto, eum oppugnare aggreditur, ut laetam bonorum fructuum segetem, quam hunc cultorem producturum conjiciebat, remoraretur. Ille vero memor hujus ad suos discipulos Christi consilii, *Si vos persecuti in una civitate fuerint, fugite in aliam*, per summam humilitatem scandalum declinans, in Hetruriam interim secessit, ubi reparato ad plenum, et secundum legem Dei et sancti Benedicti regulam instituto monasterio, miraculis patratis celebris etiam redditur.

§ 8. Conquieverunt interea excitati motus, quibus Lucediense monasterium concutiebatur, et ipse Domino revocante ad illud reversus, plantas quas divina adjutus gratiâ conseverat, piae conversationis quasi fomentis, ut coalescerent, lateque ramos diffunderent, irrigare satagebat. Quo magis autem etiam hic in monasterio per multa annorum curricula, quibus hoc rexit, omnibus conspicua eminerent fulgerentque virtutum ejus insignia, eo de se submissus sentiebat, et latère studebat magis, illud secum reputans, quod Salvator inculcat: *Cum feceritis quae praecipio vobis, dicite, Servi inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus* (*Ex Lucae* XVII). Inter caetera quae praeclare in vita gessit, magnis impensis, curâ atque labore templo extruendo incubuit, quo consummato opere, cum se per omnem vitam irreprehensibilem exhibuisset, tempusque adesset, quo ejus labores Deus remuneratus aeternae ei gloriae bravium donaret, spiritum Creatori reddidit 3 Kalend. Septemb. anno Dominicae Incarnationis MXXVI.

§ 9. Ac tum quidem, qualis quantusque in vita fuisset, clare omnibus patuit, per ea quae ad ejus sepulcrum edebantur miracula. Nam ad illud plurimas aegritudines curatas novimus, et de die in diem ipsius meritis fidem credentium informari gaudemus, sicut olim praedicationis suae verbis, ita nunc miraculorum signis. His vero permotus venerabilis Vercellensis Ecclesiae Episcopus Ardericus, non multis post ejus ex hac vita transitum diebus, divino plane instinctu atque consilio, Christi Confessori debitam devotionem impensurus, altare supra sacratissimum ejus corpus erigendum et dedicandum pie censuit: quod suum consilium cum ad Clerum et suae fidei commissam plebem retulisset, cum plausu exceptum sic est, ut unanimes decernerent Apostolica auctoritate, consensu, et approbatione

roborari ac confirmari oportere, ut quando hoc ille ratum haberet, et religio, et beatissimi Bononii commemoratio majori pietate celebrarentur. Romam ergo ad Joannem Pontificem pius hic pontifex profectus, postquam, commemoratis, quae ad ejus sepulcrum edebantur, miraculis, de ejus sanctitate fidem satis fecisset, assensum statim et approbationem impetravit, ac tum domum reversus altare cum magna universae plebis laetitia erexit ac consecravit, adjuvante Domino nostro Jesu Christo.

VITA S. FIACRII CONF. ET EREMITAE

UT HABETUR IN EGREGIO CODICE MS. ECCLESIAE TRAJECTENSIS SED DEERAT AUCTORIS NOMEN.

Obiit anno 670 — Natione Francus.

§ 1. Beatus Fiacrius ex Hybernia nobilibus ortus parentibus, solitariam vitam appetens, Meldim (*Meaux*) ad S. Faronem Episc. cum quibusdam sociis advenit. Cujus desiderium cum pontifex cognovisset, locum ei in nèmore ad se ex proprio patrimonio pertinentem, nomine Brodolium assignavit, eumdemque illuc perduxit. Fiacrius autem, evulso nemore, monasterium in honorem B. Mariae Virg. construxit, et exiguam domum seorsim aedificavit, in qua hospites suscipiebat; et de die in diem virtuti studens, in Deo proficiebat, sibi valde austerus, et quod sibi subtrahebat, peregrinis et pauperibus erogabat. Famâ igitur ejus sanctitatis longe lateque comperta, omnes ròbore privati, elingues sive contracti, aut obsessi, aut alia incommoditate detenti, qui ad eum veniebant, vel deferebantur, sola manus impositione sanitati pristinae reddebantur. Cujus beata opinio ubique discurrens, sanctum Cillenum, qui ex Romanae peregrinationis itinere applicuerat, adduxit ad videndum eum. Quem sanctus Fiacrius sibi sanguine conjunctum cognoscens, spirituali cognatione et gaudio suscepit: atque divino alloquio cum eo vacans, aliquandiu apud se detinuit in Domino.

§ 2. Posthaec Fiacrius non habens unde inopiam advenientium relevaret,, accessit ad Episcopum, petens ut liceret ei tantum nèmoris evellere, ut ibidem posset hortum facere ad nutrienda òlera pro pauperibus peregrinis. Cui pontifex tantum rogati nemoris, quantum in gyro circa domum suam propria manu fodiendo, in una die fossato posset circumdare: et quicquid intra fossatum concluderet, liberum absque cavillatione, quasi haereditarium possideret. Quo audito ad solitudinem reversus, facta oratione,

§ **14**. His sic gestis, pater quidem vivam filiam domum reducit, et lacrymis simul et gaudio plenus, et admirabilem, et quae praeter opinionem acciderat, filiae narrans redemptionem. Qui autem circumsistebat populus, insigni miraculo obstupefactus, ingentes Deo agebat gratias. Quo factum est, ut Praecursori templum illic construerent, ubi factum fuerat miraculum. In quo cum hunc sacrum et mirificum digitum deposuissent, eum festis honorant anniversariis, miraculum, quod factum fuerat, per commemorationem transmittentes ad posteros. Dicitur etiam aliud quoque mirum tale fieri signum: Hujus scilicet sanctae manus aliquando quidem extendi digitos, aliquando vero contrahi: quorum extensione quidem significari fertilitatem fructuum, contractione autem, inopiam et penuriam.

§ **15**. Cum autem multi, qui ante nos fuerunt, Imperatores hanc manum desiderassent quovis modo possidere, nec sinere, ut tantum bonum maneret apud barbaras gentes, quae partes illas occuparant, captivum: augebatur quidem, ac vigebat ejus rei desiderium: sed modus, quo id possiderent, nullo modo inveniri poterat. Et cum eis aliquando visum esset, dando pecuniam, talem comparare thesaurum, aërem, ut est in proverbio, pugnis caedebat. Desiderabatur ergo ab homnibus a quibus nomen Christi est invocatum: et quicumque in ejus rei versabatur cogitatione, Deum rogabat gemitibus inenarrabilibus, ut benignis oculis suum adspiceret populum, et ejus eum efficeret possessorem et spectatorem. Quoniam autem divinae providentiae sunt omnia praefinita, ei qui omnia praescivit ante mundum conditum, despicienti tempora nostrae inscientiae, placuit per multas suas miserationes, ut in hac quoque generatione revelaretur hoc magnum et insigne miraculum, in qua Constantinus VI et Romanus II, qui digni sunt magnis laudibus, ab ipso ortu purpureis fasciis involuti, regebant habenas Imperii. Id autem est, venerandae Praecursoris manus exportatio, et revocatio (*anno* 956).

§ **16**. Modus autem revocationis, est valde mirabilis et praeter opinionem. Nam vir quidam, qui erat relatus in sortem diaconorum Antiochiae civitatis, Job nomine, superne inspiratus, et divino zelo repletus, apud se cogitabat, posset ne Praecursoris suffuratus Dexteram, eam donum desideratum largiri Christianis: atque adeo ad talem processit experientiam. Pulchrum templum et excelsum sub nomine Petri Apostolorum principis positum est in ea civitate. In hujus vestibulo cum suam is fecisset habitationem, cum sacrorum, quae illic erant, vasorum custode iniit amicitiam, ut ea de causa tentaret cum ipso tota nocte venerandae manus assidere loculo. Postquam autem petitioni non annuit is cui credita fuerat custodia, inopinatum quid cogitans, ad aliam transit machinationem. Cum sumptuosa et lauta mensâ eum exhilarasset, et amice eum ad bibendum invitando, ad profundum

et morti similem somnum deduxisset: et per quamdam fenestram intempesta nocte se in templum demisisset, sensim et sine strepitu, sacro aperto loculo (o rem et factu et auditu terribilem), accipit pretiosam, quae desiderabatur, dexteram: et summo silentio reversus, diligenter quidem apud se servat quod furatus fuerat, ne cognosceretur ab aliquo barbarorum.

§ **17**. Hinc egreditur Antiochiâ, et iter iniit magno metu affectus, ne res fieret manifesta inimicis, ad exequendum propositum multis saepe utens precibus. Locum autem loco, et civitatem civitate commùtans, festinabat ad exitum. Cumque lethiferas illas vias sic pervasisset, pervenit ad fines Romanos, magnum quidem illum metum excutiens, audacius autem et confidentius festinans ad regiam civitatem. Postquam vero fidelis Imperator ejus rescivit adventum, et re admirabili fuit obstupefactus, Christo quidem non poterat agere gratias pro dignitate, ut quem insperatum impediret gaudium: eos autem, qui hoc sanctum cum hymnis, lampadibus et unguentis essent suscepturi, et ad ipsum allaturi, emisit: ut sicut ipse *vox clamantis in deserto* parare vias Domini, et semitas rectas facere, jussus erat: ita etiam ipsi Christianam ingredienti civitatem, et a qua ejus gratia non longe aberat, pararentur honesti et decori ingressus. Cum ergo appropinquaret Chalcèdonem, navis quidem emissa est Imperatoria, et Pontifex cum sacerdotibus, et quicumque ex senatu erant clari et illustres simul, ut sacrum illum thesaurum inferrent in regiam, cum quibus fidelium quoque multitudo urbe egressa, mari ei navigarunt obviam, ut eum deducerent.

§ **18**. Postquam autem fuit susceptus in manus Pontificis, et ejus ferebatur ulnis, et in mare ascendit, licebat videre ipsam quoque aquae naturam placidam et tranquillam, mollibus fluctibus ante navem exilientem, et ad Imperatores ejus cursum dirigentem. Porro autem aliquid quoque accidit aliis magis admirabile, et dignum Manu veneranda Praecursoris. Aderat enim dies festus sanctorum luminum *, in quo vera illa lux, Jordanis fluenta complectens, humanae naturae contritionem reformavit. Et quoniam praecedente die jejunio praepurgamur, accidit ut in ipsa hora vespertina, in qua mos est Christianis peragere sanctificationem, divina Manus advenerit: quam cum Christi amantissimus Imperator, tamquam coeleste donum et ab interitu alienum suscepisset, et amplexus esset, desideriique et fidei lacrymas effudisset, reponit in medio templorum regalium: adeo ut omnes crederent illumipsum adesse Baptistam, etsi sub adspectum non caderet, et propositas aquas sua sanctificare dexterâ. Hinc canebantur hymnòdiae spiritus, illata lumina templum illuminabant, omnium oculi ad sacram capsam erant aperti, et adspectu hauriebant sanctificationem.

* Epiphania Domini.

§ 19. Sic quidem cum festum sanctorum Theophaniorum, et sic etiam sequens, in quo sacri Praecursoris memoria est altius nobis tradita, quippe qui divini baptismatis mysterio inservierit, peregissemus et celebravissemus, judicavimus par esse Manûs quoque honorare depositionem festis annuis, hac quoque connumerata aliis ejus festis, ut ex rebus illius nihil sit non gloriosum et admirabile. Et nunc ecce adest hoc festum clarum et insigne post circularem anni ambitum, distillans nobis imbres miraculorum, et ea afferens quae sunt futura animis nostris conducibilia. Est ergo nobis proposita omni ex parte gloriosa et veneranda manus Baptistae et Praecursoris, incorporei circumdata virtutibus, quae admirantur Sancti Spiritus virtutem, quae in ea habitat. Quodnam ergo est hoc templum hodie pulchrius? Quaenam aedes divina venerabilior, et magnificentior hac, in qua hic sacer et divinus thesaurus repositus, innumerabilium luminum splendore cum coelestibus contendit spectaculis? Sub quibus quae superne descendunt gratiae Sancti Spiritus, dispensantur pro modo uniuscujusque fidei, eorum, qui laudant et celebrant, animabus: In Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potentia in secula seculorum, Amen.

MARTYRIUM

S. SABINAE MATRONAE ILLUSTRISSIMAE

AUCTORE ADONE TREVIR., IN MARTYROLOGIO.

Circa annum 127 — Romanâ.

§ 1. Romae in Aventino, in oppido Vindinensi, ad arcum Faustini, natale beatissimae et illustrissimae Sabinae martyris, quae fuit uxor plaeclarissimi quondam Valentini, et filia Herodis Metallarii: Quae passa est, Adriano imperante, sub praefecto Elpidio.

§ 2. Hanc beata virgo Seràpia, cum in domo ejus conversaretur, persuasit in fide Domini Jesu Christi. Quae postmodum eamdem virginem usque ad locum passionis secuta est: et cum ei praefectus Beryllus diceret, Quid tibi ipsa dèrogas? aut quare temetipsam vilem reddis? aut quare non consideras quae es, aut cujus filia es? Conjunxisti enim te Christianis, et oblita es natales tuos, et memoriam tanti viri, cujus fuisti, et deorum quorum iram vereor ne incurras. Revertere magis ad domum tuam, et dimitte hanc nefandam, quae maleficiis te et plures demutavit a

cultura deorum : beata Sabina respondit : « Illius sanctae puellae, de qua dicis, maleficiis utinam et tu suadereris, sicuti et ego suasa sum, et ab immundis recederes idòlis, et verum et certissimum agnosceres Deum, qui bonos ad aeternam vocat vitam, et malos in poenam relinquit perpetuam.» Quod Praeses audiens, revèritus illam dimisit.

§ 3. Ut vero beata Serapia * gloriosissimo martyrio coronata est, illustrissima Sabina colligens reliquias ejus, celebratis venerabilibus exequiis, ut thesaurum sempiternum, vel pretiosam margaritam reposuit in monumento suo, quod ipsa sibi cum summo studio et ornatu fecĕrat. Deinde interpositis aliquot diebus, comprehensa, judici Elpidio praesentatur. Quam ille videns : Tu es, inquit, Sabina, uxor quondam Valentini illustrissimae memoriae, et filia Herodis? Cui sancta matrona respondit : « Ego sum, et gratias ago Domino meo Jesu Christo, qui me peccatricem per sanctam famulam suam Serapiam, de multis sordibus et potestate daemonum liberare dignatus est. »

§ 4. Commotus postmodum Praefectus, cum videret in confessione Christi constantiam ejus, dictavit sententiam, dicens : Sabinam diis inobedientem, dominos quoque et Augustos nostros blasphemantem, gladio percuti decrevimus, atque omnes facultates ejus publicis titulis designari. Passa est autem beata famula Christi Sabina 4 Kalendas Septembris : et a Christianis sublatum corpus ejus, sepultum est in monumento, ubi ipsa venerabiliter reposuerat magistram fidei suae virginem Serapiam, ad arcum Faustini, juxta aream Vindiciani in oppido Vindinensi.

VITA S. MEDERICI ABBATIS

SPECULI VINCENTII BELLOVACENSIS *Lib.* XXIV, *Cap.* 92.

Flor. saec. VI — Nat. Gallus.

§ 1. Anno Domini nongentesimo octogesimoquarto, qui fuit primus annus Ottonis tertii secundum chronica, levatum est Parisios corpus S. Mederici Abbatis, ipso die depositionis ejus, scilicet quarto Kalendas Septembris. Hic Eduae civitatis pago ortus, nobilis genere, cum tredecim annos implesset, invitis parentibus ad monasterium ejusdem civitatis abiit : et ingressus, tantae abstinentiae fuit, ut in hebdomada non nisi bis edulii quicquam caperet, quod non nisi pane hordeaceo, vel quod vilius reperire poterat, et aquae modico fiebat. Corpus cilicio asperrimo occulte tegebat, et desuper in vestibus, aliis fratribus similis erat.

* In Martyrol. III Sept.

Tandem mortuo Abbati successit, ubi non honorem, sed onus se accepisse considerans, omnibus sibi commissis verus pater apparere studuit. Ipso tempore, quidam monachus ejusdem loci, cum libidinis aestu graviter ureretur, et hoc patri pio indicasset: ille tunicam, qua induebatur, ei ad induendum direxit. Qua indutus, ilico daemon incentor ipsius mali, fugiendo delituit, magnis vocibus proclamans: Sancte Mederice, cur incendis me precibus tuis? Vasculum quod diu possederam abstulisti, et me inextinguibili incendio mancipasti. Tunc sanctus divina voce eum increpavit, et ille abscessit. Monachus vero ille postmodum in tanta sanctitate permansit, ut plurimae per eum virtutes efficerentur.

§ 3. Alius quoque praedicti patris discipulus, ita erat diabolica illusione subactus, ut quandocumque operi divino insistere deberet, statim ut synaxeos oratio consueta finienda erat, ab ecclesia exiret. Qua de causa frequenter admonitus, non tamen est emendatus. Tunc sanctus Abbas panem accepit, et benedicens, eulogias fratri tribuit, et ab eo mox inimicum exclusit. Cum de diversis regionibus, audita ejus famâ, ad eum multi properarent, desertum locum expetiit, et sub statu diu desiderato sese conclusit: ita ut quicquid ciborum sumendum esset, propriis manibus elaboraret. Fratres vero de abscessu ejus tristes effecti, per vastam eremum longe lateque eum perquirunt, et tandem inventum, cum reducere non possent, Episcopum adeunt. Qui cum eis pergens, sanctum in eremo reperit: et excommunicationis vinculo eum alligans, ad monasterium perduxit, ubi multa post sanctitate floruit, et multas infirmitates curavit. Tandem orationis causâ, Parisios proficisci voluit: in quo etiam itinere, multa per eum Dominus miracula fecit. Denique Parisios veniens, in cellula quae sub nomine S. Petri Apostoli fuerat consecrata, duobus annis et novem mensibus Deo militavit, ac demum vocatis discipulis suis, obitus sui diem indicavit, in quo expletis omnibus, valedicens eis, inter verba orationis ad Deum migravit quarto Kalendas Septembris.

VITA

S. BONONII ABBATIS MONAST. LUCEDIENSIS

QUOD EST IN AGRO VERCELLENSI

QUAM EX DUOBUS CODICIBUS, QUORUM ALTER APUD CANONICOS CATHEDRALIS ECCLESIAE, ALTER APUD MONACHOS S. STEPHANI BONONIAE ASSERVATUR, ILLUSTRISSIMUS ET REVERENDISSIMUS CARDINALIS ET EPISC. BONONIENSIS GABRIEL PALAEOTUS AD NOS EXSCRIPTAM MISIT, UNDE EAM, DE SENTENTIA NIHIL, AT STYLUM ALIQUANTUM IMMUTANTES, EXCERPSIMUS.

Ob. anno 1026 — Italus.

§ 1. Beatus Bononius * Bononiâ oriundus, cum vitam sapientis hominis mortis esse meditationem legendo didicisset, serio hoc et saepe apud animum volvens, a primis statim annis mundi hujus deliciis repudiatis in S. Stephani monasterium, quod est Bononiae, se abdidit, ut seculo excluso et mundo mortuus Christo totus viveret: nihil interea pensi habens, quae homines vel loquerentur, vel sentirent, quippe qui legerat, primam monachi virtutem esse, hominum judicia contemnere, ed illud Apostoli semper memoriâ repetere: *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem* (*Gal.* I). In illo autem S. Stephani monasterio cum in sanctarum virtutum divinaeque contemplationis piissimis exercitiis multum per aliquot annos profecisset, ad perfectiora charismata contendens, patriâ, amicis, domo, urbisque frequentiâ desertis, Babylonis Aegypti solitudinem adiit, ut asperioris ac durioris vitae freno corpus perfecte edomaret, ac spiritui obsequens plane redderet.

§ 2. Evenit autem famae et virtutum ejus fragrantiâ ad Aegypti incolas pervadente, ut ea capti ac deliniti Aegyptii proceres, ac potior pars populi ad eum amore ac singulari benevolentiâ complectendum, vehementer incitarentur: ita quidem ut potestatem facerent, ea istis in locis instituendi, quae ad religionis restaurationem barbarica feritate conculcatam pertinere censuisset. Quod cum frequenter urgerent, gavisus pius pater, et Deo, qui feroces barbarorum mentes mitigasset, gratiam referens, occasionem tantam minime sibi negligendam ratus, operi sedulo institit, primum diruta multis in locis templa restaurans, et post jactum hoc virtutum suarum quasi spirituale fundamentum monasteria

* Vel *Bolonius*.

deinde plurima reputans, per quae coetus monachorum distribuit, Abbates constituit, eosque secundum a D. Benedicto praescriptam regulam vitam religiose traducere jussit.

§ 3. Ipse autem, non in uno loco consistens, Aegyptum peragrabat, verbi Dei semina ubique spargens, ex quibus magnus credentium numerus succrevit, ac tamquam ager quivis fertilis messem copiosam fructumque et centesimum, et sexagesimum, et trigesimum produxit: cum signis etiam atque miraculis editis, eorum animos ad aures adhibendas frequenter permoveret. Sic cum forte in navi Aegyptiis mercatoribus, quibus cum Alexandriam unâ navigabat, Christum annunciaret, et subita tempestas exorta in certum omnes vitae discrimen conjiceret, illique attoniti, et omni alia spe destituti, Deum quem ipsis annunciabat se credere professi, ad ejus opem confugerent, obtestantes, ut pro salute omnium Deum suum deprecaretur, nuncupato insuper voto Christiana sacra se suscepturos, si praesens ejus numen experti salvi evaderent, postquam ad precum praesidium sanctus se convertit Bononius, tempestas repente discussa, et serenitas reddita est, et Alexandriam incolumes ad portum omnes applicuerunt; nec mora, quos ad ipsius preces ex mortis quasi faucibus Deus eripuerat, in eis per baptismi gratiam ipse novam vitam restaurat.

§ 4. Haec aliave ejusdem generis admiranda opera *celebrem* eum per Alexandriam effecere, quorum civium ne *favor eum* nimium extolleret ac transversum ageret, clam inde egressus, Babylonis ad amicam solitudinem iterum secessit, ubi vigiliis, jejuniis, orationibus, piisque aliis bonorum operum exercitiis, cum ipse sedulo operam daret, tum aliis vitae viam praeibat, praemonstrabatque: neque potentibus blanditus, et eorum per turpem adulationem amicitiam ac favorem nimis abjecte appetens, neque tamen eos quamvis superbos et insolentes per nimiam austeritatem negligendos, aspernandos ac fastidiendos sibi ducens: hoc quidem, ut omnibus omnia factus omnes lucrifaceret: illud autem, divinae illius non immemor comminationis Ezechielis: *Vae vobis qui consuitis pulvillos et cervicalia sub omni cubitu ad decipiendas animas. Ecce ego disrumpam eos, ut non ultra capiatis animas volantes.* (*Ez. cap.* XIII). Non ille prosperis nimium efferebatur, adversa eum dejicere non poterant. Pauperum indigentiam non tantum ipse sublevabat, sed ad opem illis ferendam etiam divites sedulo exhortabatur, ac incitabat. Et tam quidem erga alios solicitam curam gerebat: ipse autem in suscepta semel vitae austeritate perseverans, pro molli lecto duram humum, pro delicatis linteaminibus asperum cilicium, pro cervicàli commode lapidem, cui caput inclinaret, commutabat, ac sic quiescere consueverat, si quies dicenda est, quae jugibus per dies et noctes orationibus fatigabatur, ita quidem, ut Davidis illud sibi usurpare

potuerit, Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.

§ 5. Graves per illa tempora procellae Aegyptum universam concussere, Romanis Aegyptios bello persequentibus, commissoque praelio cum utrinque magna strages fieret, neque triumphus Christianis satis feliciter succederet, eorum etiam plurimi captivi ducti sunt, et inter eos etiam divinae memoriae venerandus Vercellensis Ecclesiae Antistes Petrus. Qui in tantam pertractus miseriam, inquirebat diligenter, si quis per eam regionem Christianus esset, cujus consilio atque ope liberari posset. Indesinenter autem suspiranti neque ullum precandi finem facienti, adfuit, qui in se sperantes nunquam deserit Deus, et S. Bononium in illis regionibus vitam agere admonuit. Qui accersitus nihil praetermisit, quae ad eum caeterosque qui carceribus conclusi tenebantur consolandos ac liberandos excogitare posset. Itaque et carceris custodes, ut ad eos sibi liber aditus patèret, muneribus sibi devinxit: et regiam familiam ipsamque regis conjugem in suas partes pertraxit, ut pro captivis suis fratribus intercedere vellent. Regem ergo, cum per hortos odoratissimis balsamitis consitos animi causâ certo quodam tempore obambularet, unanimes unove ore, divino plane instinctu, aggressi quod supplices rogabant, ut captivos Christianos Bononio condonaret, facile impetrarunt.

§ 6. Navi ergo impositos post quam mare transissent, Jerosolymam primum, inde in montem Sinai perduxit, quam ipse sibi habitationem jam tum animo designabat, ut in eo sicut Moyses olim Dei legem, sic ipse Spiritus Sancti gratiam adipisceretur. Post quae loca perlustrata Constantinopolim contendit, ubi cum ad litus appulissent, tamquam a quibusdam metuendae insidiae essent ad Imperatorem delati, ejus jussu custodiae mancipati sunt, antequam qui essent et qui venissent, edoceri se esset passus, quorum cum deinde innocentiam referentibus in ea urbe Dei cultoribus didicisset, non solum liberos, sed muneribus ex fisco insuper vestibusque donatos, eorum sortem miseratus dimisit. Conscensa igitur rursus navi, cum laeti in suam quippe patriam reversi essent, etiam Petrus Episcopus suae sedi est restitutus, cui multo post tempore praefuit.

§ 7. Caeterum Bononius Dei servus ad montem Sinai regressus cum totum illic divinae se legi mancipasset, magnarum virtutum signis ita inclaruit, ut gratissimo sanctissimae suae opinionis odore Jerosolymam et vicina loca repleret. Cum non multo post autem Lucediensis monasterii (a), quod est in dioecesi Vercellensi, Abbas obiisset, qui supra nobis memoratus est, Vercellensium

(a) Prope Crescentinum Vercell. Dioecesis oppidulum fuit Abbatia S. Michaëlis, nunc S. Januarii, de *Lucedio* dicta (ait Franc. ab Ecclesia) a repentina luce in silva finitima conspecta. Ex Abbatia ortus pagus est S. Januarii, hoc nomine donatus a corpore cujusdam Sancti Româ huc delato a quodam Nepote Caroli Magni.

Pontifex Petrus eum accersendum duxit, ut defuncto Abbati sufficeret, quod quamvis a se onus rejicere serio conaretur, tamen cum is nullum solicitandi et rogandi finem faceret, ne divinae vocationi resistere velle videretur, cessit tandem, et humeros ei submisit, paterque monachorum quamvis invitus factus est. Ecce autem antiquus humani generis hostis, virtutum ejus, quibus hic quoque coruscare incipiebat, ut est bonis operibus infestus, splendorem non ferens, adversus sanctum pastorem consurgit, et monasterio procellae quodam turbine commoto, eum oppugnare aggreditur, ut laetam bonorum fructuum segetem, quam hunc cultorem producturum conjiciebat, remoraretur. Ille vero memor hujus ad suos discipulos Christi consilii, *Si vos persecuti in una civitate fuerint, fugite in aliam*, per summam humilitatem scandalum declinans, in Hetruriam interim secessit, ubi reparato ad plenum, et secundum legem Dei et sancti Benedicti regulam instituto monasterio, miraculis patratis celebris etiam redditur.

§ 8. Conquieverunt interea excitati motus, quibus Lucediense monasterium concutiebatur, et ipse Domino revocante ad illud reversus, plantas quas divina adjutus gratiâ conseverat, piae conversationis quasi fomentis, ut coalescerent, lateque ramos diffunderent, irrigare satagebat. Quo magis autem etiam hic in monasterio per multa annorum curricula, quibus hoc rexit, omnibus conspicua eminerent fulgerentque virtutum ejus insignia, eo de se submissus sentiebat, et latère studebat magis, illud secum reputans, quod Salvator inculcat: *Cum feceritis quae praecipio vobis, dicite, Servi inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus* (*Ex Lucae* XVII). Inter caetera quae praeclare in vita gessit, magnis impensis, curâ atque labore templo extruendo incubuit, quo consummato opere, cum se per omnem vitam irreprehensibilem exhibuisset, tempusque adesset, quo ejus labores Deus remuneratus aeternae ei gloriae bravium donaret, spiritum Creatori reddidit 3 Kalend. Septemb. anno Dominicae Incarnationis MXXVI.

§ 9. Ac tum quidem, qualis quantusque in vita fuisset, clare omnibus patuit, per ea quae ad ejus sepulcrum edebantur miracula. Nam ad illud plurimas aegritudines curatas novimus, et de die in diem ipsius meritis fidem credentium informari gaudemus, sicut olim praedicationis suae verbis, ita nunc miraculorum signis. His vero permotus venerabilis Vercellensis Ecclesiae Episcopus Ardericus, non multis post ejus ex hac vita transitum diebus, divino plane instinctu atque consilio, Christi Confessori debitam devotionem impensurus, altare supra sacratissimum ejus corpus erigendum et dedicandum pie censuit: quod suum consilium cum ad Clerum et suae fidei commissam plebem retulisset, cum plausu exceptum sic est, ut unanimes decernerent Apostolica auctoritate, consensu, et approbatione

roborari ac confirmari oportere, ut quando hoc ille ratum haberet, et religio, et beatissimi Bononii commemoratio majori pietate celebrarentur. Romam ergo ad Joannem Pontificem pius hic pontifex profectus, postquam, commemoratis, quae ad ejus sepulcrum edebantur, miraculis, de ejus sanctitate fidem satis fecisset, assensum statim et approbationem impetravit, ac tum domum reversus altare cum magna universae plebis laetitia erexit ac consecravit, adjuvante Domino nostro Jesu Christo.

VITA S. FIACRII CONF. ET EREMITAE

UT HABETUR IN EGREGIO CODICE MS. ECCLESIAE TRAJECTENSIS SED DEERAT AUCTORIS NOMEN.

Obiit anno 670 — Natione Francus.

§ 1. Beatus Fiacrius ex Hybernia nobilibus ortus parentibus, solitariam vitam appetens, Meldim (*Meaux*) ad S. Faronem Episc. cum quibusdam sociis advenit. Cujus desiderium cum pontifex cognovisset, locum ei in nèmore ad se ex proprio patrimonio pertinentem, nomine Brodolium assignavit, eumdemque illuc perduxit. Fiacrius autem, evulso nemore, monasterium in honorem B. Mariae Virg. construxit, et exiguam domum seorsim aedificavit, in qua hospites suscipiebat; et de die in diem virtuti studens, in Deo proficiebat, sibi valde austerus, et quod sibi subtrahebat, peregrinis et pauperibus erogabat. Famâ igitur ejus sanctitatis longe lateque comperta, omnes ròbore privati, elingues sive contracti, aut obsessi, aut alia incommoditate detenti, qui ad eum veniebant, vel deferebantur, sola manus impositione sanitati pristinae reddebantur. Cujus beata opinio ubique discurrens, sanctum Cillenum, qui ex Romanae peregrinationis itinere applicuerat, adduxit ad videndum eum. Quem sanctus Fiacrius sibi sanguine conjunctum cognoscens, spirituali cognatione et gaudio suscepit: atque divino alloquio cum eo vacans, aliquandiu apud se detinuit in Domino.

§ 2. Posthaec Fiacrius non habens unde inopiam advenientium relevaret,, accessit ad Episcopum, petens ut liceret ei tantum nèmoris evellere, ut ibidem posset hortum facere ad nutrienda òlera pro pauperibus peregrinis. Cui pontifex tantum rogati nemoris, quantum in gyro circa domum suam propria manu fodiendo, in una die fossato posset circumdare: et quicquid intra fossatum concluderet, liberum absque cavillatione, quasi haereditarium possideret. Quo audito ad solitudinem reversus, facta oratione,

baculum quem manu tenebat, per terram trahebat, et quod est dictu mirabile, ad nutum viri Dei, tractu baculi, terra dehiscens patebat: et nemus hinc et inde funditus corruebat. (!?)

§ 3. Interea mulier quaedam advenit, quae viso terrae dehiscentis miraculo, stupefacta ad Episcopum celeriter festinavit: Eremitam magnificum, esse magum, maleficum, et incantatorem asserens, et non Dei cultorem. Deinde cum celeritate ad erèmum reversa, sancto viro convicia, contumeliasque et blasphemias irrogavit, et eum auctoritate Episcopi ab incepto opere cessare praecepit: ipsum etiam Episcopum advenire nunciavit. Hac de causa ab incepto opere cessans, sanctus contristatus, super petram resedit. Mirabilibus mirabiliora succedunt: petra namque durissima, nutu Dei, ut sessioni sancti esset habilior, sub ipso concavum eidem praestitit locum. Quae petra in hodiernum diem, eodem in monasterio servatur, et locus sessionis ejus demonstratur, cujus tactu debiles saepius restituuntur sanitati. Provocatus igitur pontifex verbis mulieris, advenit: et videns utraque miracula, intellexit Eremitam magni esse meriti apud Deum, et deinceps eum ferventius dilexit, et quamdiu vixit, ei familiarius adhaesit. Fossata vero tactu baculi viri Dei facta usque in hodiernum diem ab incolis demonstrantur. Ab illo tempore quo mulier sanctum virum Dei accusavit apud Episcopum, usque in praesens, mulieres in ejus monasterium non intraverunt. Ad iram siquidem provocatus a muliere, oravit quod omnis mulier quae ejus monasterium ingrederetur, sui corporis infirmitatem incurreret *.

§ 4. Postmodum igitur, quaedam mulier dives et nobilis volens experiri quid accideret mulieri monasterium praedictum intranti, ad illud ancillam suam manibus propriis impulit. Quo facto, videntibus omnibus qui aderant, ipsa unum oculum amisit: ancilla vero illaesa permansit. Sed et moderno tempore mulier de Latiniaco in monasterio unum pedem posuit, qui statim intumuit, tumorque ascendendo, tibiam, genu et crus occupavit. Sunt et alia multa, quae mulieres ab ingressu monasterii praedicti compescunt. Beatus itaque Fiacrius in eodem loco, signis et virtutibus coruscans, cursum vitae feliciter consummavit. Ad cujus tumulum quasi continue gloriosa fiunt miracula.

§ 5. Inter quae accidit quod quidam vir de Montiaco, qui duos habebat parvulos diutissime infirmatos, et tandem ut ad beatum Fiacrium duceret, jumento imposuit, unum ante, alium retro, medius vero ipse resedit. Et cum iter aggressus pervenisset ad pontem, qui dicitur Pons rapidus, jumentum suum pedem offendit et in fluvium corruit, cum patre et filiis proclamantibus, Sancte Fiacri succurre nobis. Et cum rei exitum circumstantes praestolarentur: subito pater emersit et filii. Aqua insuper duorum

* His aegre fides praebenda; nec laudi S. Eremitae esse putamus hujusmodi ex ira in mulieres oratio.

hominum longitudine profunda, se calcabilem patri praebuit, qui filios dexterâ laevâque arripiens, sine difficultate ad terram reduxit, sanctum asserens sibi affuisse Fiacrium. Quod ut manifestius pateret, sicut de periculo, ita de morbo, quo, ut dictum est, diu prius laboraverant, in ipso articulo liberati sunt.

§ 6. Quatuor pueri balneantes se, apud Noviòmum (*Noyon*) in flumen Isara (*Oise*) nomine, fortuito submersi, et a piscatoribus a sexta hora usque ad solis occasum quaesiti nec inventi: tandem a matre duorum illorum, quos sanctus Fiacrius a submersione et morbo pridem liberaverat, invocatus est, et ab ea adjuratus, ut simili facto ostenderet quantum posset apud Deum. Post ipsius mulieris orationem, statim pueri emerserunt viventes: dicentes se a quatuor daemonibus fuisse ligatos, sed per sanctum Fiacrium nunc solutos. Quidam de territorio Ambianensi (*Amiens*), polypum quasi ovum super nasum habens, ut anser sibilans, omnibusque monstrum apparens, ad Sancti Dei monasterium confluens, ibique orans, obdormivit: ac statim surgens sanatum se invenit.

§ 7. Septem peregrini de S. Dionysio venientes, cum non longe essent a monasterio S. Fiacrii, dixerunt quatuor ex illis: Eamus ad sanctum Fiacrium. Reliqui vero tres dixerunt: Nos viscosi non sumus, non habemus necesse ire ad eum, ipse non habet peregrinos nisi viscosos. Quatuor tamen ad Sanctum incedentibus, tres praedicti eos irridentes saepius clamabant: Ite viscosi ad medicum viscosorum. Nec mora: caeci facti sunt, et apertis oculis nihil videbant. Poenitentes igitur clamabant post quatuor socios, qui ad Sanctum Dei properabant. At illi putantes eos ut prius irridere, ipsis non intenderunt. Tandem visitato sancto Fiacrio reversi, praedictos tres socios suos invenerunt caecos, errare per agros. Cognoscentes vero culpam, eos ad sanctum Fiacrium duxerunt, et cum ipsis Sancti misericordiam implorantes, obtinuerunt eis visum restitui. Tanta autem quotidie, meritis beati Confessoris perpetrantur in diversis partibus miracula, quod de singulis non est nostrae possibilitatis scribere.

MARTYRIUM SS. FELICIS ET ADAUCTI

UT HABETUR IN MSS. CODICIBUS
QUIBUS SUFFRAGANTUR OMNIA MARTYROL. ET ADO.

Romae circa annum 294.

§ 1. Cum fervor Diocletiani et Maximiani sanctos Dei diversis poenis interficeret: duos fratres Felices nomine et opere, presbyteros sanctae Ecclesiae catholicae, impietati suae oblatos, ad Dracum Urbis praefectum dirigi jusserunt, dicentes: Si sacrificare contemnerent, punirentur. Interea unus ex ipsis Felix, qui erat senior frater, cum ex jussione praefecti ductus fuisset ad templum Serapis juxta secretarium ubi erat praefectus: dum cogeretur ad sacrificium, exufflavit in faciem statuae aereae, et statim cecidit. Item ductus est in aliam aediculam ubi Mercurii statua erat constituta, ut ibi thura incenderet: similique modo exufflavit in illam, et corruit. Item in tertiam quoque aediculam ductus est ad simulacrum Dianae, et exufflans in eam, statim corruit. Tunc reductus ad praefectum, imponitur eculeo, et inquiritur quibus maleficiis hoc fecisset. Qui respondens ait: « Ego hoc non maleficiis diaboli, sed beneficiis Dei mei omnipotentis egi. » Tunc furore repletus praefectus, jussit eum duci juxta murum Urbis via Ostiensi ad locum qui secundo miliario ab Urbe erat. Et quia in eodem loco arbor excelsa stabat, ibi sacrificare eum compelli fecit. Quod si minime adimpleret, Draco praefecto renunciaretur. At ubi S. Felix adductus est in memoratum locum, ut nefandissimis sacrificiis inquinaretur, insufflavit in arborem, et ait: « Praecipio tibi in nomine Domini mei Jesu Christi, ut a radicibus tuis corruas, et templum cum ara et simulacro ejus ita comminuas, ut amplius per te animae nullatenus decipiantur. » Et statim ad verbum servi Dei a radicibus eversa est, et templum atque aram cum simulacro ejus ita comminuit, ut nihil ex ipsis penitus appareret. Quod cum nunciatum fuisset ab officio, Draco Urbis praefecto, jussit eum eadem viâ duci, et in eodem loco decollari, corpusque ejus inhumatum lupis et canibus derelinqui.

§ 2. Qui cum duceretur, obvium habuit quemdam virum Christianum, hominibus quidem absconditum, Deo vero manifestum. Hic cum didicisset quod beatus Felix presbyter pro Christi nomine jussus esset capitalem subire sententiam, coepit clamare et dicere voce magna: « Et ego ex eadem lege sum, et ipsum quem hic sanctus praedicat presbyter, confiteor Dominum Jesum Christum, et pari sententiae subjacebo. Elegi enim cum eo potius ad tempus mori, et in aeternum triumphare cum Domino

Jesu Christo, quam cum nefandissimis principibus vestris ad tempus vivere, et in aeternum cum ipsis, poenis perpetuis cruciari.» Interea ducti ad locum in quo praedicta arbor steterat, cum eis spatium orandi datum fuisset, exurgentes ab oratione, osculati sunt se invicem, et pariter capitalem subierunt sententiam. Corpora autem eorum inhumata relicta sunt, sed Christiani noctu venientes, ibidem ubi arbor steterat, quia nimiam terrae altitudinem aperuerat eversio ejus, sepelierunt eos. Altera vero die volentes pagani ex nimia rabie corpora eorum effodere, quicumque tentaverunt manus admovere, a diabolo arrepti sunt. Ubi postea pacis tempore, basilica fabricata est: in qua beneficia divina exuberant usque in hodiernum diem. Passi sunt sancti martyres Felix presbyter et Adauctus, 3 Calend. Septemb. regnante Domino nostro Jesu Christo sine fine, Amen.

VITA S. ROSAE A S. MARIA

VIRGINIS LIMANAE E TERTIO ORD. S. DOMINICI

PER BULLAM CANONIZAT. ANNI MDCLXXI DESCRIPTA.

Obiit anno 1617 — Americ.

*Clemens episcopus, *servus servorum Dei,*
ad perpetuam rei memoriam.

Prologus. § 1. Coelestis paterfamilias, cujus natura bonitas, voluntas potentia, et opus misericordia est, ubi ad magnam divinitatis coenam invitatos Judaeos se ipsos ut indignos eximentes conspexit, ad vicos et plateas civitatis accersentem hinc inde alios atque alios convivas servum fidelem transmisit (*Parab. Ev. Lucae* xiv, 16). Verum nec pauperum multitudine, nec debilium, coecorum aut claudorum copiâ, nec his qui longe erant contentus, ad regale èpulum, in quo non pauca sed omnia parata erant, et ad coelestem domum implendam, in ulteriores gentes destinatum nuncium progredi jussit. Undique ex Asiâ, Africâ et Europâ sanctorum virorum atque mulierum cujuscumque aetatis, conditionis et gradus agmina collecta fuere; sola esuriens languebat America, nec Domini volentis salutem omnium arcani mysterii conscia, nec ministri vocantis voces audire valens; donec venit plenitudo temporis et per ministros fideles sedentium in tenebris et umbrâ mortis auribus vox Patris insonuit, illatumque est

* Summ. Pont. hujus nominis X: Beatam dixerat ancillam Dei Rosam Clemens Pp. IX.

Evangelium ultra Indiam et Gangem et Aequatorem, et per omnes compitorum angulos famelici quaesiti gentiles, ut in parato convivio pinguium ac medullatorum cum Deo Abraham, Isaac et Jacob in regiâ suâ recumberent.

§ 2. Tandem, ultra totius antiqui orbis extremos fines, longe lateque usque ad ultimas Atlantici oceani metas, et usque ad extimas occidentalium Indiarum oras, quae maris (quod Pacificum dicitur) sepiunt immensa littora, iterum atque iterum fideli servo (per quem praedicatorum ordo, maximo hujus S. R. E. doctore et praedecessore nostro Gregorio testante), significatur *, excurrendum fuit, donec ad Peruviam perveniret. In quam, unâ cum iis qui regionem illam felici introitu ac successu Deo et S. R. E. subjecerunt, primus ille penetravit Ordo, qui, singulari hujus sanctae Sedis Apostolicae privilegio, Praedicatorum titulo jamdiu insignitus fuit, et ante alios Peruvianae gentilitati sanctum Jesu Christi Evangelium annuntiavit, primusque ibi salutiferae praedicationis verbum suo sanguine obsignando, universam illam gentem ad coenam Agni providi efficaciter invitavit. Cujus voce, labore et cruore aurifera illa terra exculta, ad exhilarandam universae tam militantis quam triumphantis Ecclesiae coenam, inter ceteros christianae pietatis illius regionis flores, Deo, angelis et hominibus suaveolentem protulit Rosam, totius evangelicae perfectionis exemplar, et primum ex orbe novo in Sanctorum albo reponendum ornamentum. Cum enim ad hoc nata et data fuisset, eam omnium impartitor bonorum spiritu sapientiae et intellectûs implevit, adeoque suae charitatis igne inflammavit, ut non tantum odore recrearet, sed etiam fulgore luceret in ea domus Dei parte quae in tenebris latebat, ut quasi stella matutina in medio nebulae, quasi luna plena in diebus nostris, et quasi sol refulgens in perpetuas aeternitates splendesceret.

§ 3. Aequum igitur et summopere rationi consentaneum judicamus, ut, quam Dominus noster Jesus Christus (cujus vices in terris gerimus) singulariter dilectissimam a se sponsam assumptam monilibus et coronis suis ornatam demonstrare dignatus est, nos quoque, pro muneris nostri in universa Ecclesia debito (cui, licet immerito, praesidemus), ut venerandam a Deo praeelectam sanctamque colendam apostolicâ auctoritate decernamus, ut a solis ortu usque ad occasum omnis lingua et omnes populi confiteantur quod magnus Dominus in omnibus operibus et laudabilis valde in mirabilibus suis; quoniam etiam in diebus nostris non defecerunt misericordiae ejus super nos, et, licet paterne culpis nostris exigentibus corripiat, non tamen in perpetuum obliviscitur, sed in angustiis nostris multiplici nos electorum et

* Alluditur hoc loco servo Patrisfamilias evangelici, invitatum ad coenam misso, et juxta Homil. 36, L. 2. S. Gregorii Magni, concionatorum verbi Dei coetum designanti. Per figuram autem, huic paullo infra assimilatur Ordo Praedicatorum S. Dominici, qui primus in Americae plagas Christum tam gloriose feliciterque annuntiavit.

amicorum suorum praesidio custodire non desinit, qui meritorum et suffragiorum suorum patrociniis nos muniant et defendant. Utque Christi Domini fideles intelligant quam sit eximium hoc pietatis exemplum, quod in novo orbe in praesentibus calamitatibus et periculis toti illuxit Ecclesiae, illustriora ejus charismata, virtutes et gesta ex multis magnalibus, quae contulit illi Dominus, his nostris litteris proponenda duximus, ut ejus sanctitas, apostolicae hujus cathedrae testimonio comprobata, in universo mundo perpetuo magis illucescat.

VITA. § 1. Limae, quae est meridionalis Americae in regno Peruviano metropolis, anno a reparatâ salute MDLXXXVI, XII kalendas maji, parentibus honestis Gaspare de Floribus et Maria ab Oliva, orta est haec mystica Rosa in vico S. Dominici juxta S. Spiritûs aedem, et in ipsâ solemni Pentecostes die, quam rosarum Pascha dicimus, sacro baptismatis fonte purificata, ut pene videantur omnia fuisse infantis hujus futura sanctitatis indicia. Primaevum illi nomen ab àviâ Elisabeth fuit, quod postea divinitus, non solum a matre propter coeleste prodigium rosae in facie ejus illico apparentis, sed etiam a Turibio * archipraesule Limae dignissimo (non absque coelesti, ut creditur, afflatu) in sacri chrismatis unctione in Rosae nomen commutatum, et a Deiparâ Virgine agnomine a Sanctâ Mariâ auctum fuit, ut hoc etiam testimonio abundantius comprobaretur eximia Sanctorum merita a Deo nomina sortiri.

§ 2. Infans saepe visa est humi jacens fixis ocellis jucunde coelum intueri, quasi jam peregrina in terris, in civem coelestis Jerusalem eloquenti silentio (quo ex tunc praedita erat) adscribi postularet; jamque pupula intelligens meliorem esse patientem viro forti, suavis, lepida et serena semper apparuit, nec unquam vagitibus, aut voce querulâ aedium audita est turbare silentium, aversata solum in publicum efferri. Eâ fuit in teneris annis constantiâ, ut diros chirurgi cruciatus in pollice, aure et naribus, et capitis poenalem corrosionem, ex impositis ad medicamen pulveribus ortam, sine querela invicto animo sustineret, ut ejus indoles jam ex tunc patientiae nata esse crederetur.

§ 3. Vix quinquennis erat, cum, a Spiritus Sancti unctione interius edocta, virginitatis votum emisit, et ex fratris admonitu vanitatis seculi conscia facta, ipsamet sibi comas ad vivam usque cutem insciâ matre praescidit, ne quid funium superesset, quibus adversus devotam puritatem aut traheret aut traheretur ad nuptias; insignem illam heroinam Catharinam Senensem aemulata, quam sibi in ipso rationis diluculo in sanctitatis exemplar et magisterium delegerat, quam subinde magistram appellare non destitit. Addidit in praesidium primo alterum perpetuae a carnibus abstinentiae votum, quo cautius obstrictam Deo virginitatem custodiret;

* Surii Vol. IV, p. 632.

optime intelligens sobrietatem docere sapientiam et virtutem, quibus nihil utilius est in vitâ hominibus: quapropter jejunium adhuc parvula sic servavit, ut omni se fructuum esu interdiceret, quos sibi donatos mox aliis largiebatur.

§ 4. In hebdomadarum spatia protrahebat inediam; quaeque in puerilibus annis insignem exercuerat abstinentiam, monialis postea eam sibimet jejunandi legem indixit, quae plane supra naturam esset. Nam integras quadragesimas transigebat sine pane; dietim quinis dumtaxat aurei mali granulis in memoriam quinque vulnerum Christi sese reficiebat; septem vero mensium ex Ordinis sui praescripto jejunium a festo S. Crucis Exaltatae usque ad Pascha sic observabat, ut nonnisi ad vesperam exiguâ panis vilioris bucellâ, haustuque frigidae aquae sedaret famem. Saepe, ac praecipue sextis feriis, palatum et viscera cruciabat felle veruccino, quod in hunc usum potabile servabat, ut Christi sui in cruce sitibundi gustaret spongiam... Quando obedientiae vi ad carnis esum cogebatur, duris symptomatibus torqueri visa est, nec quietem primam reparabat, donec ad pristinam abstinentiam laeta redire permitteretur. Sic denique assueta jejuniis erat, ut ejus creberrimis infirmitatibus nullum aliud prodesset medicamentum quam panis et aqua, sic enim divina gratia curat et sanat.

§ 5. Ut loqueretur victorias, mirabilis fuit in Rosa obedientia, tum in sequendis divini sponsi tractibus, quibus eam per arcanas sanctitatis semitas in unguentorum suorum currentem odorem trahebat, tum in durae et rudis matris praeceptis adimplendis, quibus eam ex adverso ad seculi nugas et vanos corporis ornatus impellebat; in tantâ enim oppositorum mandatorum diversitate, arte excelluit plusquam humanâ, non aberrando neque ad dexteram neque ad sinistram. Hinc novit in florigero serto, vera filia Jerusalem, jussa illud capiti imponere, celare acum tempora figentem, non solum intuita, sed imitata verum *regem Salomonem in diademate quo coronavit eum mater sua.* Chirothecarum suaveolentium in manibus obtemperans admisit amictum, e quibus adustionem veram experta, dum eas abjicit, vidit promicare flammas et totum collucère cubiculum. Pellibus ab ipsâ genitrice pro reparanda valetudine circumligatis summe cruciata, silens et patiens sustinuit, vitam potius quam obedientiam perdere parata; in omnibus enim et per omnia a confessarii, parentum et majorum nutibus pendens, mundi et sui victrix etiam in minimis omnes obtemperantium palmas obtinuit: et, quod magis mirandum est, etiam vitâ functa, in coenobio S. Catharinae, Luciae praefectae illius obedientiam praestitit.

§ 6. Sciens etiam Deo, parentibus et magistris nunquam reddi aequale, eximiis prosequuta est genitores reverentiâ, pietate et charitate, labore manuum eorum inopiam levem reddebat, prudens

et providens in removendo quidquid eis ingratum aut inquietum esse posset, in pacandis contentionibus et sedandis animis mirifice discreta. Infirmae eorum valetudini semper prompte et provide assistens et ministrans visa fuit. Ad hoc per singulas noctes in operibus elaborandis vigilias protrahebat ad instar fortis illius mulieris, quae de nocte surrexit, deditque praedam domesticis suis; debilis enim, languens et saepe aegrotans, ac orationibus et aliis exercitiis detenta, aliarum artificum opera et celeritate et perfectione quamlonge superabat. Nec praetereundum quod in hac pietate erga parentes cursum vitae suae feliciter clausit; mater enim praevidens pro sui obitus adventu summo moerore afficiendam, Sponsum suum enixe precata, tantam divinarum consolationum sensibilem affluentiam ei obtinuit, ut postmodum jurejurando deposuerit se in tam dilectae filiae praematurâ morte expertam fuisse cor suum nimis angustum et incapax ad coelestia illa gaudia capessenda.

§ 7. Humilis virgo sibi videbatur nil agere aut pati in Sponsi famulatu, seipsam redarguebat supinae ignaviae, vociferabatur se indignam communi aëre, mirabatur se vivam terrae hiatu nondum absorberi, ad pedes confessariorum lacrymis plena singultiebat, minimos quoque defectus ita exaggerans quasi atrocissimorum scelerum cumulatim rea foret, publicas urbis aut regionis calamitates suis imputabat demeritis, aegritudines creberrimas et acutissimas acceptabat et amabat ceu vindices ac justa supplicia suae in Deum perpetuae ingratitudinis, provocabat in se omnia mundi elementa ad vindicias injuriarum quas eorum Creatori a se illatas querebatur, credebat firmiter, et ita ab omnibus credi satagebat, omnium se creaturarum esse abjectissimam Orbis maculam, humani generis ultimum carcinoma. Hinc, si deprehenderet de virtutibus se tantillum commendari, cruciabatur misera, expallescebat, diffluebat lacrymis, dehiscebat ilico se mergens in abyssum humilitatis. Accidit quod e vicino aedium conclavi obiter audiret personas graves de Rosae tamquam absentis mirabili vitâ honorifice ac secreto confabulantes; expàvit et adtremuit exanguis virgo, angore, fletu et moerore distabuit, ac, seipsam durissime objurgans, ter, quater illisit pugnum aculeatae capitis sui coronae, fluxerunt sub velo sanguinis rivi, ut acrimoniâ doloris ingratissimum alienae laudis obtunderet auditum.

§ 8 Ducebatur inter haec virtutum exercitia a Sponso tam ad exteriorem corporis quam ad intimam spiritus solitudinem, ut ibi loqueretur ad cor ejus; obsistentibus exadverso importunis genitricis conatibus, quibus eam ad connubia terrae parare satagebat, ad quae non solum verbis durioribus, sed etiam verberibus impellebatur. Sed vicit invictus Rosae animus; prius enim Cantae, ubi cum suis morabatur, per quadriennium semel tantum

a matre jussa domo exivit; post, exemplo suae magistrae, rigidiore inediâ vultûs venustatem imminuere, veste humili et despectâ corporis agilitatem celare, hominumque prospectum quoad poterat declinare curavit. His sanctis artibus spes omnes nuptiarum elusit, non tamen quamcumque pugnam evasit. In statu enim vitae deligendo diu multumque luctandum fuit. Tandem obtinuit vigesimo aetatis anno, ut, consentiente matre, cooptaretur palam in filiam sancti Dominici, assumpto S. Catharinae Senensis habitu, quo candent sorores Tertii Ordinis, vulgo de Poenitentiâ. Eam namque severioris S. Clarae primo virgines monasterii Limensis in fundationis sodalem habere totis viribus conabantur. Sanctimoniales postmodum sancti doctoris Ecclesiae Augustini illam jam domo ad hoc egressam praestolabantur sacro hoc amictu, et nec frustra, ni ante aram Beatissimae Virginis Ss. Rosarii immobilem vis divina tamdiu detinuisset, quoad coeptum itineris propositum retractaret. Unde, coelitus admonita Ordinem Praedicatorum esse in sanctâ Ecclesiâ paradisum voluptatis divinae, in quo ipsa velut rosa coelestis ceteris ibi liliorum et rosarum vernantibus plantis socianda et inserenda erat, quod postea ex intimis praecordiis optans petebat; et voti compos facta, ante praedictam Ss. Rosarii aram, ejusdem Ordinis anno MDCVI habitum suscepit. Verum nec adhuc integra pax.

§ 9. Suadebat enim postea quaestor Gundisalvus, vir optimus, qui apud virginem Rosam sibi concreditam auctoritate et domestico imperio plurimum valebat, reformatam excalceatarum virginum sacri Carmeli regulam in clauso coenobio potius subire, quam inter postremas S. Dominici tertiarias extra septa monasterii militare; se non tantum protectione, sed et operâ et opibus, adjumento futurum pollicebatur. Theologorum scrutiniis in hac causâ anceps sententia stetit, donec ipsa caelitus roborata, constantissime status religiosi delectum non humanae sed divinae inspirationis opus esse demonstravit, sibique vivendum usque ad extremum spiritum sub sanctae Catharinae Senensis magisterio, et tandem futurum tempus, quo ibi Limae exurgeret hujus nominis et instituti monasterium: quod prophetico spiritu pronunciatum fuisse, eventus ipse postea comprobavit. His omnibus superatis, eo gravior, quo intimior, adhuc difficultas emersit. Importune enim se ingerebat in humillimâ sui cognitione molesta cogitatio, quod ipsa, peccatis sordida, illo niveo et sacro amictu nimis esset indigna. Nec destitit pugna, donec ante ipsam Ss. Rosarii aram in placidissima extasi rapta, et pallens et rubens, ac splendoribus fulgida apparens, et post sensibus reddita, in jubilum grati animi obtentae victoriae erùpit. Tantae molis erat pacifice seraphicae suae magistrae habitu et instituto potiri, quam postea sic adamussim expressit, ut non solum ab exteris altera Senensis Catharina, non sine magno humillimae virginis angore

animi, diceretur, sed et ipsi confessario in lineamentis, gestu et vultu sic in illam mirabili divini amoris metamorphosi commutata appareret, ut jam non similis, sed eadem prorsus esse videretur.

§ **10**. Oraculum illud divinum, *Sponsabo te mihi in fide*, etiam cum hac dilectâ et electâ Dei eximio privilegio impletum fuisse dignoscitur, ad quod eam per mirabiles favores evehere dignatus est. Singularis fuit quo speciosus formâ prae filiis hominum, habitu marmorum caedendorum peritissimi artificis, festivus et amans in somnis apparuit, ut virginem illic sponsam quaesiturus; ubi Rosa in tanti connubii foedus consensit, arduos ei caedendorum marmorum labores imposuit, et brevem terminum ad perficiendum opus, dum pèregre rediret, indixit. Erubuit virgo in Sponsi reditu omnino impar suis viribus opificium adhuc infectum inveniri; cui dolenti reseravit ille amplam lapidariam officinam, in qua innumerae electae virgines caedendis et poliendis marmoribus viriliter insudabant; sponsas esse ex nuptiali veste et fulgore deprehendit, suarum lacrymarum stillicidiis saxa ad incisionem emollientes; et unâ cum illis consimili veste circumamicta novit se ad tanti sponsalitii gradum per ardua praeparari. His igitur, et eo virginali candore nitens ut nunquam nec venialis impuritatis maculâ eam aspersam fuisse, omnes ejus a confessionibus jurati testes probaverint, apertius ad mysterium ventum est. Dominica erat Palmarum, cum in ipso Rosarii sacello in suo nihili abysso demersam sic affatus est: *Rosa cordis mei, tu mihi sponsa esto.* Contremuit virgo ad dulces tam divini sponsi voces, et simul audivit gratulantem sibi Deiparam et dicentem: *En Rosa, quali te dignatur honore meus hic filius.* Inaestimabiles divini amoris thesauri et connubialia tanti sponsi maxima in Rosa munera tam largiter depluerunt, ut ad ea imposterum occultanda humilioribus adhuc exercitiis continuo vacando, et de se abjectissime sentiendo, ac in omnibus sui contemptum sibi comparandum esse cognoverit, et reipsâ opere compleverit.

§ **11**. His donis aucta et charismatibus cumulata, ferventius virgo ista *accinxit* adhuc artius *fortitudine lumbos suos et roboravit brachium suum.* Deficientibus enim ad suae fidei martyrium tyrannis et tortoribus, se ipsa fortior, utriusque in se explevit ministerium. Saxa enim et cruces, quibus parvula, usûs flagellorum ignara, a Marianna ancillâ suarum mortificationum fere solâ consciâ ad orationem vel ad hortum pergens onerabatur, in ferreas catenas commutavit, quas aptavit in flagra, quibus, ad S. Dominici exemplum, singulis noctibus, usque ad rivulorum sanguinis copiosam effusionem, vel pro aerumnis sanctae Ecclesiae, vel pro periclitantis regni aut urbis Limensis necessitatibus, vel pro compensandis peccatorum injuriis, vel pro expiandis

defunctorum animabus, vel ad impetranda divina subsidia in extremo agone constitutis, cruentam se Deo victimam ad ejus justam iram avertendam offerebat, horrescentibus quandoque domesticis ad tam diros catenarum ictus; quarum usu ei interdicto, earum unâ sic triplicato ductu lumbos latenter diu praecinxit, ut nunquam nisi maximorum cruciatuum ischiadis vi apparere potuerit, quae postea nonnisi interveniente miraculo soluta fuit, cujus annulos post virginis obitum miram et peregrinam suaveolentiam spirare compertum est. Ne qua vero pars innocentis corpusculi vacaret a supplicio, poenalibus vinculis brachia et lacertos torquebat, urticarumque manipulis ac minutulis sentibus pectus, axillas ac latera arctabat, ut suo Lilio inter spinas constituto omnino configuraretur haec Rosa. Cilicii postea a collo infra genua protendentis asperitatem acubus permixtis auxit, quo compluribus annis usa est, donec, ob frequentem sanguinis vomitum, exuere jussa fuit. Cujus supplicii jacturam aliâ veste, minori valetudinis damno, sed non leviori molestiâ, compensavit; sub eâ enim poena erat ei quicumque motus. Et quod fere singulare est, in divinarum consolationum affluentia, quibus solet sanctitas etiam in terris abundare, et piorum caro in Deum vivum jucundatur et exultat, ab eis corpus suum alienum et jejunum esse cogebat.

§ 12. Memor ulterius non decere sub capite spinoso membrum delicatum inveniri, compuncta obtutu piae imaginis muto praeconio dicentis: *Ecce homo*, primam coronam capiti suo ex stamno peracutis claviculis infixit, et per aliquot annos non sine vulneribus cinxit; cui in majoribus annis successit secunda, nonaginta et novem aculeis armata, quam in dies diversimode semper magis poenalem, arte familiaribus occultâ, reddebat, eamque nonnisi cum vitâ dimisit. Neque enim videbatur ei seraphicae magistrae plene induisse habitum, nisi et spineam illius assumpsisset coronam. Hujus diadematis triplici jactu, in Ss. Triadis reverentiam, daemonum suggestiones ilico fugare consueverat, satis instructa tales spinas non violare, sed vallare has rosas. Strati sui duritiem eam esse voluit, quae somnum magis abigeret, quam conciliaret; ita ut dormiturae idem esset lectulus et equuleus, cervical aut impolitus truncus, aut lapides in hunc usum absconditi; quod cubile praeacutis postea tegularum fragmentis, sic implevit, ut singularum pars mucronata obverteretur corpori; nec ante se ad somnum componebat, quam fellis haustu fauces amaricasset. Sic floridus erat hujus sponsae lectulus, et Sponso divino adeo gratus, ut eam quandoque propter haec plene exanimem visibiliter apparens consolatus fuerit, proponendo ei duriorem et angustiorem suum lectulum Calvariae. His artibus somnum suum intra duarum horarum angustias coërcuit, et quandoque etiam minus spatii importuno exactori

concessit. Diurnum enim nocturnumque tempus sic distribuebat, ut ex utroque duodecim integras horas orationi seponeret, alias decem labori manuum quo parentes sustentaret, impendebat, reliquas duas brevi quieti somnoque deputabat.

§ **13**. Aemulata sanctorum anachoretarum secessus qui in erèmi solitudine Christum Dominum receperunt, adhuc infans solitarios domi angulos quaerebat, puellarum nugas fugiens, ut sola cum Deo suo delitesceret. Grandiuscula ex umbrosis arborum ramis oratoriolum cum altariolo construxit, ad illudque, a mensâ et a lectulo surgens, ut ad orandi asylum properabat. Proverbium erat: *Hortum adeas, si Rosulam quaeris.* Domi in cubiculo sola in oratione pernoctabat. Exitus e domo, poenis etiam sibi, vel in pede saxo, vel in oculis mordacissimo pipere indico, inflictis, vitabat, tolerabilius judicans excaecari, quam vanitates saeculi prospicere. Pro arctiori recessu, non sine magnâ luctâ, et praevio mirabili ostento Deiparae et pueri Jesu, in sanctissimi Rosarii sacello, tandem obtinuit a matre in extremo horti angulo cellulam, ubi non solum manuum labori, sed potissimum collectionis spiritus et contemplandi studio vacaret, tantum ibi solum inesse spatii gaudens, quantum sibi et sponso coelesti sufficeret.

§ **14**. In hac felici erèmo ascensiones in corde suo disponebat, et supra se elevata, videbatur potius extra corpus, quam in corpore degere. Sub specie stellae probatae perfectionis matronae in visu apparuit; civitati enim Regum, qualis dicitur Lima, suum debebatur sydus, quod ad Christum Dominum regem regum dux esset. Divinitus prospectum fuit ut ibi residens complures distantes Missas audiret videretque, non secus ac si corpore praesens fuisset. Innumeri culices hanc anachoreticam cellulam intrabant, nec tamen vel unus fuit qui eam morderet aut attingéret, esto etiam religiosas personas accedentes hostiliter invaderent. Hujusmodi bestiolas ad Dei laudes pro suo modulo personandas sic incitabat et mirabiliter regebat, ut Rosa prope attigisse imperium statui innocentiae reservatum, et in eâ solitudine velut in paradiso morari crederetur. In hujus tugurioli recessu cum sola erat, aut a nemine se observari putabat, tenerius simul ac liberius prosâ, versu, colloquiis et cantu in solemnes quasque seraphici amoris laudes erumpebat eo fervore et impetu ut audientium corda ad charitatem et compunctionem ignara commoveret. Ex ipsâ divini amoris ignitâ pharetrâ jaculatorias collegerat precatiunculas, quae legentibus placuere et multis usu profuerunt. His interpellabat verum Deum et sponsum animae suae, laetitiam cordis sui, ac benignissimum Jesum amore illo perfectissimo, quo simul universi cives empyrei eum diligunt, se prosequi et consùmi toto corde protestabatur. Adventante hujus sui dilecti in Bethlehem Natali, cum eum parvulum et nudum cum inope matre contemplaretur, piorum operúm singulari ac

pretiosâ consuturâ dignas amore infantulo vestes pluries praeparabat; quarum loco, substituerat rosaria, stationes ad sanctissimam Eucharistiam, jejunia, coronas Domini, orationes dominicas, salutationes angelicas, symboli apostolici recitationes, et plurium aliarum precum, flagellationes, lacrymas, interventus Missarum, et sanctissimae communionis sumptiones, quae omnia frequentissime repetebat.

§ **15**. Hisque sancti amoris exercitiis sic animam et cor suum illi sacraverat, ut tota ipsius veluti dilectissima sponsa esset, et nihil sibi reservaret, quod Sponsus ejus omnino non possideret. In connubiali annulo, quem in tanti sponsi mnemosynon cum ipsius infantis Jesu effigie laborari mandaverat, fratri ejus, dum in eo delineando incumbit, quamvis tanti mysterii penitus ignaro. pro lemmate divino instinctu illa eadem regis regum sponsalitia verba occurrerunt: *Rosa cordis mei, tu mihi sponsa esto*. Annulus iste eam ab ipso Christo Domino vim supernam obtinuit ut, eum vir probatae virtutis attrectans, eximias divini amoris immissiones, excelsa lumina et insuetos Spiritus Sancti ardores usque ad animae deliquium expertus, fuerit corpore prorsus immobili, nec nisi annulo deposito potuerit surgere liber, qui sensibiliter in captivitate tam sanctae nuptialis laetitiae tenebatur. Quod si tantum in alienâ, quantum in ipsâ sponsae animâ divinae illae nuptiae valuerunt?

§ **16**. Habitavit igitur haec amantissima Domini confidenter, et quasi in thalamo totâ die morabatur in eo: edocta enim in ipsâ infantiâ interius ab ipso ferventer orare, etiam dormiens deprehensa fuit ore diurnas proferre preces, et cor ejus in oratione vigilare. Anno aetatis suae duodecimo elevata fuit ad sublimem illum contemplandi gradum, quem mystica theologia *unitivum* appellat. Inter manuales labores intellectus aciem immobiliter in Deum figebat, itaut nec in vigiliâ, nec in somno, mentis ejus oculum coelestis sponsi elaberetur praesentia, quae ita suaviter occupabat interiores animae illius vires, ut, loquendo cum ipso Deo intus, simul etiam alia quaeque necessaria expedite foris pertractaret. Per horas immota ante aras, nec praetereuntes vidit, nec ad repentinos strepitus animum deflexit. A mane feriae quintae usque ad sabbatum, quandoque etiam usque ad dominicam, sic genibus flexis invariata mansit, ut nec e pavimento surgere potuisset. Attributa divina, distributa in numerum centum quinquaginta, per decades ad exemplum sanctissimi Rosarii, recitando, daemonibus terrori fuisse cognovit.

§ **17**. Familiares ipsius sermones vim orationis, ut plurimum, continebant. A canorâ aviculâ excitata ad Dei contemplationem tribus ante prandium horis, et in extasim rapta, ab eâ nonnisi ad vesperam se explicuit. Ad orationis et praecipue mentalis

exercitium proximos allicere studebat. Confessarios exorabat ut ad eam omni arte poenitentes inducerent, ipsosque divini verbi praecones frequentissime hortabatur ut ad ejus studium, veluti ad magnam adversus omnia peccata pharmacopoeam, suos auditores inflammarent, ad piarum meditationum usum populariter inveherent. Beatiss. Virginis Rosarii recitationem cum annexâ decadatim mysteriorum consideratione, prout sanctus Dominicus instituerat, singulariter diligebat, eo quod in eâ coalescant mentalis et vocalis simul orationis affectus, petitiones, laudes, gratiarum actiones; et plurimis haec Rosae incitamenta profuisse re ipsâ compertum fuit.

§ **18**. Prope obitum per quadragesimam cum aviculâ mire canorâ, quae sole occiduo ante suum cubiculum advolabat, alternavit Rosa cantica et laudes Dei quotidie per horam integram, tanto ordine, ut, canente aviculâ virgo sileret, et virgine modulante avicula attentissima nec pipiret. Quin et ipsas insensibiles plantas exemplo prorsus singulari ad laudes et ad orationem Dei, eo versiculo prolato, *Benedicite universa germinantia in terrâ Domino,* invitavit, et visibiliter sic inclinavit, ut arborum summitates terram attingerent, ac veluti solemni venerationis ritu Creatorem suum adorarent. Usque adeo verum est quod is qui adhaeret Domino, unus spiritus est, et ei quoque obediunt omnia.

§ **19**. Ut probaretur an spiritus ejus ex Deo esset, subtili virorum tum doctrinâ tum pietate et spirituum discretione excellentium examini pluries subjecta fuit, ex quo claruit ejus lumina et dona divina fuisse, et ab ipso rationis diluculo nihil ei dulcius occurrisse quam de Deo cogitare et supernis ejus beneplacitis inhiare; a duodecimo anno expeditissime introrsum ejus animam a Domino cum suis spiritualibus potentiis attractam divinae pulchritudini inhaesisse, ut nullâ re creatâ a charitate Christi unquam separari potuerit; ab infantiâ ex magno Dei munere faciles ad virtutes propensiones sine passionum tumultu sensisse; a primâ Dei notitiâ repletam fuisse timore Dei et horrore peccati; nullâ re creatâ potuisse recreari; totum suum levamen fuisse sentire Deum in animâ suâ praesentem; acerbius omni jacturâ et gehennâ ipsâ videri ei, si vel ad momentum e conspectu eum perderet. Tunc ex obedientiâ aperuit quod *certamen forte dedit illi Deus ut vinceret et sciret quod potentior omnium est sapientia* (*Sap.* x, 12); horrendas enim visiones, pavores et spiritûs derelictiones, quas per quindecim annos summâ constantiâ pertulit, enarravit, quae veluti poenales animarum in purgatorio lugentium dilationes et quidem ipsius inferni typus videbantur.

§ **20**. Cum nulla ei spes evadendi affulgebat, tunc patuit inter has derelictiones repente in ipso pristinae unionis meridie,

veluti in Sponsi brachiis, se deprehendisse restitutam, sensisse quoddam donum inexplicabile, solidum et fundamentale, quo videbatur sibi reddita impeccabilis, ut ille qui dicebat: *Quis nos separabit a charitate Christi.* Plerumque etiam post illas tenebras apparuisse ei humanitatem Christi Domini, necnon et sanctissimam Virginem Deiparam. Intellectuales etiam visiones, quibus in se praesentiam Dei experiebatur, per terminos remotionis, eminentiae et causalitatis, aliasque circumstantias explicavit, idque non a libris acceptum, sed Spiritu Sancto interius docente assecutam fuisse mirifice innotuit. Mortificationis etiam et poenitentiae exercitia, et in his non suo, sed confessariorum arbitratu modum constituisse, suarumque virium diffidentiam, fidei ardorem, spei securitatem, divini amoris incendia sic dilucide explicavit, ut sinceram ac tutam esse viam, qua haec electa Dei Virgo incedebat, censores disparatis colloquiis, scrutiniis et censuris unanimi spiritu, voto et sententiâ concluserint.

§ **21**. Spiritu Dei agere et agi Rosam, ut Dei filiam, fuit constans opinio omnium, qui tunc Limae perfectionis et sanctimoniae famâ celebres erant, eamque dono sapientiae abundare et scientiâ caelitus infusâ gubernari judicarunt. Difficillimas enim de arcano Ss. Trinitatis mysterio, hypostaticâ Verbi divini unione, sanctissimo altaris Sacramento, profundo praedestinationis abysso, naturâ gratiae, ceterasque theologicas quaestiones, sacrarum litterarum professoribus proponentibus, tam sublimibus conceptibus, profundis sententiis, et verbis adeo propriis explicavit, ut laudarent omnes cum Servatore nostro Patrem omnipotentem Dominum coeli et terrae, quod tanta, sapientibus ac prudentibus abscondita, humillimis parvulis et indoctis revelaret.

§ **22**. Conversatio hujus virginis magis in coelis quam in terris erat, et ubicumque sanctissimum nomen Jesu legendo occurrisset, tantisper immorabatur; inde enim amoris ignes in corde sentiebat, et ipse Jesus saepe amanti Rosae in paginae planitie apparuit, eique suavi obtutu ablandiebatur, ut verbum attentâ lectione talis animae dignissimum, in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae Dei. Sic etiam, cum occuparetur in telae consuturâ, pulvillo ipsius saepe quietissime insidebat, et ad cor hujus dilectae tacitis nutibus loquebatur, omnique gestu suum divinum protestabatur amorem. Frequentes et fere quotidianae erant hujus sanctae animae deliciae istae; et interdum moram faciente Sponso querulis vocibus lamentabatur, donec veniret. Ludens cum eo, cujus guttur suavissimum est, obtinuit vincens curari a doloribus gutturis; perdens vero, iterum doloribus cum patientia donatâ fuit; quae dum matri obediens narraret, visa est vultu angelico radiare. Illi jam languenti et viribus deficienti omnique humano auxilio destitutae occurrit idem ipse, qui est adjutor in opportunitatibus et tribulatione, et pretioso

vulnerati lateris myrothecio eam benigne applicatam ad hauriendam aquam salutis de fontibus Salvatoris illico aegram sanavit. Ab innocentibus virginibus visa est cum ipso Jesu sistere, quandoque etiam deambulare, et secretissima miscere colloquia tali cum majestate, ut, quocumque pedem fixisset ille, pavimentum fulgenti lumine splenderet. Utque talis Rosa nulli alteri plantae adhaereret quam ei qui est flos campi et lilium convallium, invenit basilicum seu ozimum (quem studiosius colebat reservatum ut plantam regiam ipsi regi saeculorum) siccum et eradicatum; cui, de hoc dolenti, ipse Christus apparens dixit se suis manibus illum eradicasse et projecisse, ut ipse solus esset ejus verus basilicus.

§ **23**. His ostendit verissimum, quod in exstasi cuidam dixerat, idest se Rosam gestare in intimo sui divini cordis penetrali, cum sciret vicissim in ejus virgineo corculo se solum tranquillissime inhabitare. Adstitit etiam saepe Regina coeli a dextris ejus, ita ut ab undecimo aetatis suae anno usque ad extremum non defuerit ei hoc pretiosum familiaritatis contubernium. In Rosariano enim sacello ex sedulo ministerio mutua cum illâ erat ei conversatio, eoque honore hanc suam famulam dignata est, ut cubiculariae ipsi exhibuerit ministeria, excitando eam illis vocibus: *Surge ad orationem, filia, surge, nam instat hora*. Illique experrectae se praebebat videndam facie ad faciem, majestate decoram, et gloriae coelestis paradisum, exclamanti cum alterâ Elisabeth: *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini ad me?*

§ **24**. Misit etiam Dominus angelum suum, qui praecederet Rosam, et visibiliter custodiret, ac introduceret eam in locum quem illi paraverat. Fuit enim tam domestica fiducia hujus virginis cum eo, ut habuerit illum non solum ut amicissimum, sed etiam ut pararium, aut viridarium, quotiescumque horâ consuetâ Sponsus non apparebat. Deficiens quadam nocte viribus misit eum ad Mariam de Usatigui, ut nuntiaret ei se egere remedio, quod per famulum statim illa transmisit, vidente et agnoscente hoc a filiâ per obedientiam matre. Ab eodem etiam ab horti cellulâ, aperiente ipso seras portarum, ad genitricis cubiculum incolumis ducta fuit. Aliis etiam angelis mandavit Deus de illâ: astiterunt enim propter ejus preces cuidam religioso in periculoso itinere, donec iste in deterius mutatus fuit; cui cum ipsâ virgine de hac derelictione conquerenti revelavit mysterium et arcana singularia ipsi soli et Deo nota, et quae a tantâ distantiâ solum ipso Domino aut angelo revelante virgini innotuisse potuerunt. Saepe etiam, ex quo fuit ei a Christo Domino data in magistram sancta Catharina Senensis, haec eam visibiliter conveniebat in terris, praesertim cum ejus regulam scrutaretur; adeoque crebra et amica fuit inter has virgines conversatio, ut ex vultu beatae Catharinae in faciem Rosae transierint lumina; itaut et vivens et

optime intelligens sobrietatem docere sapientiam et virtutem, quibus nihil utilius est in vitâ hominibus : quapropter jejunium adhuc parvula sic servavit, ut omni se fructuum esu interdiceret, quos sibi donatos mox aliis largiebatur.

§ 4. In hebdomadarum spatia protrahebat inediam ; quaeque in puerilibus annis insignem exercuerat abstinentiam, monialis postea eam sibimet jejunandi legem indixit, quae plane supra naturam esset. Nam integras quadragesimas transigebat sine pane; dietim quinis dumtaxat aurei mali granulis in memoriam quinque vulnerum Christi sese reficiebat ; septem vero mensium ex Ordinis sui praescripto jejunium a festo S. Crucis Exaltatae usque ad Pascha sic observabat, ut nonnisi ad vesperam exiguâ panis vilioris bucellâ, haustuque frigidae aquae sedaret famem. Saepe, ac praecipue sextis feriis, palatum et viscera cruciabat felle veruccino, quod in hunc usum potabile servabat, ut Christi sui in cruce sitibundi gustaret spongiam... Quando obedientiae vi ad carnis esum cogebatur, duris symptomatibus torqueri visa est, nec quietem primam reparabat, donec ad pristinam abstinentiam laeta redire permitteretur. Sic denique assueta jejuniis erat, ut ejus creberrimis infirmitatibus nullum aliud prodesset medicamentum quam panis et aqua, sic enim divina gratia curat et sanat.

§ 5. Ut loqueretur victorias, mirabilis fuit in Rosa obedientia, tum in sequendis divini sponsi tractibus, quibus eam per arcanas sanctitatis semitas in unguentorum suorum currentem odorem trahebat, tum in durae et rudis matris praeceptis adimplendis, quibus eam ex adverso ad seculi nugas et vanos corporis ornatus impellebat ; in tantâ enim oppositorum mandatorum diversitate, arte excelluit plusquam humanâ, non aberrando neque ad dexteram neque ad sinistram. Hinc novit in florigero serto, vera filia Jerusalem, jussa illud capiti imponere, celare acum tempora figentem, non solum intuita, sed imitata verum *regem Salomonem in diademate quo coronavit eum mater sua.* Chirothecarum suaveolentium in manibus obtemperans admisit amictum, e quibus adustionem veram experta, dum eas abjicit, vidit promicare flammas et totum collucère cubiculum. Pellibus ab ipsâ genitrice pro reparanda valetudine circumligatis summe cruciata, silens et patiens sustinuit, vitam potius quam obedientiam perdere parata ; in omnibus enim et per omnia a confessarii, parentum et majorum nutibus pendens, mundi et sui victrix etiam in minimis omnes obtemperantium palmas obtinuit : et, quod magis mirandum est, etiam vitâ functa, in coenobio S. Catharinae, Luciae praefectae illius obedientiam praestitit.

§ 6. Sciens etiam Deo, parentibus et magistris nunquam reddi aequale, eximiis prosequuta est genitores reverentiâ, pietate et charitate, labore manuum eorum inopiam levem reddebat, prudens

et providens in removendo quidquid eis ingratum aut inquietum esse posset, in pacandis contentionibus et sedandis animis mirifice discreta. Infirmae eorum valetudini semper prompte et provide assistens et ministrans visa fuit. Ad hoc per singulas noctes in operibus elaborandis vigilias protrahebat ad instar fortis illius mulieris, quae de nocte surrexit, deditque praedam domesticis suis; debilis enim, languens et saepe aegrotans, ac orationibus et aliis exercitiis detenta, aliarum artificum opera et celeritate et perfectione quamlonge superabat. Nec praetereundum quod in hac pietate erga parentes cursum vitae suae feliciter clausit; mater enim praevidens pro sui obitus adventu summo moerore afficiendam, Sponsum suum enixe precata, tantam divinarum consolationum sensibilem affluentiam ei obtinuit, ut postmodum jurejurando deposuerit se in tam dilectae filiae praematurâ morte expertam fuisse cor suum nimis angustum et incapax ad coelestia illa gaudia capessenda.

§ 7. Humilis virgo sibi videbatur nil agere aut pati in Sponsi famulatu, seipsam redarguebat supinae ignaviae, vociferabatur se indignam communi aëre, mirabatur se vivam terrae hiatu nondum absorberi, ad pedes confessariorum lacrymis plena singultiebat, minimos quoque defectus ita exaggerans quasi atrocissimorum scelerum cumulatim rea foret, publicas urbis aut regionis calamitates suis imputabat demeritis, aegritudines creberrimas et acutissimas acceptabat et amabat ceu vindices ac justa supplicia suae in Deum perpetuae ingratitudinis, provocabat in se omnia mundi elementa ad vindicias injuriarum quas eorum Creatori a se illatas querebatur, credebat firmiter, et ita ab omnibus credi satagebat, omnium se creaturarum esse abjectissimam Orbis maculam, humani generis ultimum carcinoma. Hinc, si deprehenderet de virtutibus se tantillum commendari, cruciabatur misera, expallescebat, diffluebat lacrymis, dehiscebat ilico se mergens in abyssum humilitatis. Accidit quod e vicino aedium conclavi obiter audiret personas graves de Rosae tamquam absentis mirabili vitâ honorifice ac secreto confabulantes; expàvit et adtremuit exanguis virgo, angore, fletu et moerore distabuit, ac, seipsam durissime objurgans, ter, quater illisit pugnum aculeatae capitis sui coronae, fluxerunt sub velo sanguinis rivi, ut acrimoniâ doloris ingratissimum alienae laudis obtunderet auditum.

§ 8 Ducebatur inter haec virtutum exercitia a Sponso tam ad exteriorem corporis quam ad intimam spiritus solitudinem, ut ibi loqueretur ad cor ejus; obsistentibus exadverso importunis genitricis conatibus, quibus eam ad connubia terrae parare satagebat, ad quae non solum verbis durioribus, sed etiam verberibus impellebatur. Sed vicit invictus Rosae animus; prius enim Cantae, ubi cum suis morabatur, per quadriennium semel tantum

a matre jussa domo exivit; post, exemplo suae magistrae, rigidiore inediâ vultûs venustatem imminuere, veste humili et despectâ corporis agilitatem celare, hominumque prospectum quoad poterat declinare curavit. His sanctis artibus spes omnes nuptiarum elusit, non tamen quamcumque pugnam evasit. In statu enim vitae deligendo diu multumque luctandum fuit. Tandem obtinuit vigesimo aetatis anno, ut, consentiente matre, cooptaretur palam in filiam sancti Dominici, assumpto S. Catharinae Senensis habitu, quo candent sorores Tertii Ordinis, vulgo de Poenitentiâ. Eam namque severioris S. Clarae primo virgines monasterii Limensis in fundationis sodalem habere totis viribus conabantur. Sanctimoniales postmodum sancti doctoris Ecclesiae Augustini illam jam domo ad hoc egressam praestolabantur sacro hoc amictu, et nec frustra, ni ante aram Beatissimae Virginis Ss. Rosarii immobilem vis divina tamdiu detinuisset, quoad coeptum itineris propositum retractaret. Unde, coelitus admonita Ordinem Praedicatorum esse in sanctâ Ecclesiâ paradisum voluptatis divinae, in quo ipsa velut rosa coelestis ceteris ibi liliorum et rosarum vernantibus plantis socianda et inserenda erat, quod postea ex intimis praecordiis optans petebat; et voti compos facta, ante praedictam Ss. Rosarii aram, ejusdem Ordinis anno MDCVI habitum suscepit. Verum nec adhuc integra pax.

§ 9. Suadebat enim postea quaestor Gundisalvus, vir optimus, qui apud virginem Rosam sibi concreditam auctoritate et domestico imperio plurimum valebat, reformatam excalceatarum virginum sacri Carmeli regulam in clauso coenobio potius subire, quam inter postremas S. Dominici tertiarias extra septa monasterii militare; se non tantum protectione, sed et operâ et opibus, adjumento futurum pollicebatur. Theologorum scrutiniis in hac causâ anceps sententia stetit, donec ipsa caelitus roborata, constantissime status religiosi delectum non humanae sed divinae inspirationis opus esse demonstravit, sibique vivendum usque ad extremum spiritum sub sanctae Catharinae Senensis magisterio, et tandem futurum tempus, quo ibi Limae exurgeret hujus nominis et instituti monasterium: quod prophetico spiritu pronunciatum fuisse, eventus ipse postea comprobavit. His omnibus superatis, eo gravior, quo intimior, adhuc difficultas emersit. Importune enim se ingerebat in humillimâ sui cognitione molesta cogitatio, quod ipsa, peccatis sordida, illo niveo et sacro amictu nimis esset indigna. Nec destitit pugna, donec ante ipsam Ss. Rosarii aram in placidissima extasi rapta, et pallens et rubens, ac splendoribus fulgida apparens, et post sensibus reddita, in jubilum grati animi obtentae victoriae erùpit. Tantae molis erat pacifice seraphicae suae magistrae habitu et instituto potiri, quam postea sic adamussim expressit, ut non solum ab exteris altera Senensis Catharina, non sine magno humillimae virginis angore

animi, diceretur, sed et ipsi confessario in lineamentis, gestu et vultu sic in illam mirabili divini amoris metamorphosi commutata appareret, ut jam non similis, sed eadem prorsus esse videretur.

§ **10**. Oraculum illud divinum, *Sponsabo te mihi in fide*, etiam cum hac dilectâ et electâ Dei eximio privilegio impletum fuisse dignoscitur, ad quod eam per mirabiles favores evehere dignatus est. Singularis fuit quo speciosus formâ prae filiis hominum, habitu marmorum caedendorum peritissimi artificis, festivus et amans in somnis apparuit, ut virginem illic sponsam quaesiturus; ubi Rosa in tanti connubii foedus consensit, arduos ei caedendorum marmorum labores imposuit, et brevem terminum ad perficiendum opus, dum pèregre rediret, indixit. Erubuit virgo in Sponsi reditu omnino impar suis viribus opificium adhuc infectum inveniri; cui dolenti reseravit ille amplam lapidariam officinam, in qua innumerae electae virgines caedendis et poliendis marmoribus viriliter insudabant; sponsas esse ex nuptiali veste et fulgore deprehendit, suarum lacrymarum stillicidiis saxa ad incisionem emollientes; et unâ cum illis consimili veste circumamicta novit se ad tanti sponsalitii gradum per ardua praeparari. His igitur, et eo virginali candore nitens ut nunquam nec venialis impuritatis maculâ eam aspersam fuisse, omnes ejus a confessionibus jurati testes probaverint, apertius ad mysterium ventum est. Dominica erat Palmarum, cum in ipso Rosarii sacello in suo nihili abysso demersam sic affatus est: *Rosa cordis mei, tu mihi sponsa esto.* Contremuit virgo ad dulces tam divini sponsi voces, et simul audivit gratulantem sibi Deiparam et dicentem: *En Rosa, quali te dignatur honore meus hic filius.* Inaestimabiles divini amoris thesauri et connubialia tanti sponsi maxima in Rosa munera tam largiter depluerunt, ut ad ea imposterum occultanda humilioribus adhuc exercitiis continuo vacando, et de se abjectissime sentiendo, ac in omnibus sui contemptum sibi comparandum esse cognoverit, et reipsâ opere compleverit.

§ **11**. His donis aucta et charismatibus cumulata, ferventius virgo ista *accinxit* adhuc artius *fortitudine lumbos suos et roboravit brachium suum.* Deficientibus enim ad suae fidei martyrium tyrannis et tortoribus, se ipsa fortior, utriusque in se explevit ministerium. Saxa enim et cruces, quibus parvula, usûs flagellorum ignara, a Marianna ancillâ suarum mortificationum fere solâ consciâ ad orationem vel ad hortum pergens onerabatur, in ferreas catenas commutavit, quas aptavit in flagra, quibus, ad S. Dominici exemplum, singulis noctibus, usque ad rivulorum sanguinis copiosam effusionem, vel pro aerumnis sanctae Ecclesiae, vel pro periclitantis regni aut urbis Limensis necessitatibus, vel pro compensandis peccatorum injuriis, vel pro expiandis

defunctorum animabus, vel ad impetranda divina subsidia in extremo agone constitutis, cruentam se Deo victimam ad ejus justam iram avertendam offerebat, horrescentibus quandoque domesticis ad tam diros catenarum ictus; quarum usu ei interdicto, earum unâ sic triplicato ductu lumbos latenter diu praecinxit, ut nunquam nisi maximorum cruciatuum ischiadis vi apparere potuerit, quae postea nonnisi interveniente miraculo soluta fuit, cujus annulos post virginis obitum miram et peregrinam suaveolentiam spirare compertum est. Ne qua vero pars innocentis corpusculi vacaret a supplicio, poenalibus vinculis brachia et lacertos torquebat, urticarumque manipulis ac minutulis sentibus pectus, axillas ac latera arctabat, ut suo Lilio inter spinas constituto omnino configuraretur haec Rosa. Cilicii postea a collo infra genua protendentis asperitatem acubus permixtis auxit, quo compluribus annis usa est, donec, ob frequentem sanguinis vomitum, exuere jussa fuit. Cujus supplicii jacturam aliâ veste, minori valetudinis damno, sed non leviori molestiâ, compensavit; sub eâ enim poena erat ei quicumque motus. Et quod fere singulare est, in divinarum consolationum affluentia, quibus solet sanctitas etiam in terris abundare, et piorum caro in Deum vivum jucundatur et exultat, ab eis corpus suum alienum et jejunum esse cogebat.

§ 12. Memor ulterius non decere sub capite spinoso membrum delicatum inveniri, compuncta obtutu piae imaginis muto praeconio dicentis: *Ecce homo*, primam coronam capiti suo ex stamno peracutis claviculis infixit, et per aliquot annos non sine vulneribus cinxit; cui in majoribus annis successit secunda, nonaginta et novem aculeis armata, quam in dies diversimode semper magis poenalem, arte familiaribus occultâ, reddebat, eamque nonnisi cum vitâ dimisit. Neque enim videbatur ei seraphicae magistrae plene induisse habitum, nisi et spineam illius assumpsisset coronam. Hujus diadematis triplici jactu, in Ss. Triadis reverentiam, daemonum suggestiones ilico fugare consueverat, satis instructa tales spinas non violare, sed vallare has rosas. Strati sui duritiem eam esse voluit, quae somnum magis abigeret, quam conciliaret; ita ut dormiturae idem esset lectulus et equuleus, cervical aut impolitus truncus, aut lapides in hunc usum absconditi; quod cubile praeacutis postea tegularum fragmentis, sic implevit, ut singularum pars mucronata obverteretur corpori; nec ante se ad somnum componebat, quam fellis haustu fauces amaricasset. Sic floridus erat hujus sponsae lectulus, et Sponso divino adeo gratus, ut eam quandoque propter haec plene exanimem visibiliter apparens consolatus fuerit, proponendo ei duriorem et angustiorem suum lectulum Calvariae. His artibus somnum suum intra duarum horarum angustias coërcuit, et quandoque etiam minus spatii importuno exactori

concessit. Diurnum enim nocturnumque tempus sic distribuebat, ut ex utroque duodecim integras horas orationi seponeret, alias decem labori manuum quo parentes sustentaret, impendebat, reliquas duas brevi quieti somnoque deputabat.

§ **13**. Aemulata sanctorum anachoretarum secessus qui in erèmi solitudine Christum Dominum receperunt, adhuc infans solitarios domi angulos quaerebat, puellarum nugas fugiens, ut sola cum Deo suo delitesceret. Grandiuscula ex umbrosis arborum ramis oratoriolum cum altariolo construxit, ad illudque, a mensâ et a lectulo surgens, ut ad orandi asylum properabat. Proverbium erat: *Hortum adeas, si Rosulam quaeris.* Domi in cubiculo sola in oratione pernoctabat. Exitus e domo, poenis etiam sibi, vel in pede saxo, vel in oculis mordacissimo pipere indico, inflictis, vitabat, tolerabilius judicans excaecari, quam vanitates saeculi prospicere. Pro arctiori recessu, non sine magnâ luctâ, et praevio mirabili ostento Deiparae et pueri Jesu, in sanctissimi Rosarii sacello, tandem obtinuit a matre in extremo horti angulo cellulam, ubi non solum manuum labori, sed potissimum collectionis spiritus et contemplandi studio vacaret, tantum ibi solum inesse spatii gaudens, quantum sibi et sponso coelesti sufficeret.

§ **14**. In hac felici erèmo ascensiones in corde suo disponebat, et supra se elevata, videbatur potius extra corpus, quam in corpore degere. Sub specie stellae probatae perfectionis matronae in visu apparuit; civitati enim Regum, qualis dicitur Lima, suum debebatur sydus, quod ad Christum Dominum regem regum dux esset. Divinitus prospectum fuit ut ibi residens complures distantes Missas audiret videretque, non secus ac si corpore praesens fuisset. Innumeri culices hanc anachoreticam cellulam intrabant, nec tamen vel unus fuit qui eam morderet aut attingéret, esto etiam religiosas personas accedentes hostiliter invaderent. Hujusmodi bestiolas ad Dei laudes pro suo modulo personandas sic incitabat et mirabiliter regebat, ut Rosa prope attigisse imperium statui innocentiae reservatum, et in eâ solitudine velut in paradiso morari crederetur. In hujus tugurioli recessu cum sola erat, aut a nemine se observari putabat, tenerius simul ac liberius prosâ, versu, colloquiis et cantu in solemnes quasque seraphici amoris laudes erumpebat eo fervore et impetu ut audientium corda ad charitatem et compunctionem ignara commoveret. Ex ipsâ divini amoris ignitâ pharetrâ jaculatorias collegerat precatiunculas, quae legentibus placuere et multis usu profuerunt. His interpellabat verum Deum et sponsum animae suae, laetitiam cordis sui, ac benignissimum Jesum amore illo perfectissimo, quo simul universi cives empyrei eum diligunt, se prosequi et consùmi toto corde protestabatur. Adventante hujus sui dilecti in Bethlehem Natali, cum eum parvulum et nudum cum inope matre contemplaretur, piorum operúm singulari ac

pretiosâ consuturâ dignas amore infantulo vestes pluries praeparabat; quarum loco, substituerat rosaria, stationes ad sanctissimam Eucharistiam, jejunia, coronas Domini, orationes dominicas, salutationes angelicas, symboli apostolici recitationes, et plurium aliarum precum, flagellationes, lacrymas, interventus Missarum, et sanctissimae communionis sumptiones, quae omnia frequentissime repetebat.

§ **15**. Hisque sancti amoris exercitiis sic animam et cor suum illi sacraverat, ut tota ipsius veluti dilectissima sponsa esset, et nihil sibi reservaret, quod Sponsus ejus omnino non possideret. In connubiali annulo, quem in tanti sponsi mnemosynon cum ipsius infantis Jesu effigie laborari mandaverat, fratri ejus, dum in eo delineando incumbit, quamvis tanti mysterii penitus ignaro. pro lemmate divino instinctu illa eadem regis regum sponsalitia verba occurrerunt: *Rosa cordis mei, tu mihi sponsa esto.* Annulus iste eam ab ipso Christo Domino vim supernam obtinuit ut, eum vir probatae virtutis attrectans, eximias divini amoris immissiones, excelsa lumina et insuetos Spiritus Sancti ardores usque ad animae deliquium expertus, fuerit corpore prorsus immobili, nec nisi annulo deposito potuerit surgere liber, qui sensibiliter in captivitate tam sanctae nuptialis laetitiae tenebatur. Quod si tantum in alienâ, quantum in ipsâ sponsae animâ divinae illae nuptiae valuerunt?

§ **16**. Habitavit igitur haec amantissima Domini confidenter, et quasi in thalamo totâ die morabatur in eo: edocta enim in ipsâ infantiâ interius ab ipso ferventer orare, etiam dormiens deprehensa fuit ore diurnas proferre preces, et cor ejus in oratione vigilare. Anno aetatis suae duodecimo elevata fuit ad sublimem illum contemplandi gradum, quem mystica theologia *unitivum* appellat. Inter manuales labores intellectus aciem immobiliter in Deum figebat, itaut nec in vigiliâ, nec in somno, mentis ejus oculum coelestis sponsi elaberetur praesentia, quae ita suaviter occupabat interiores animae illius vires, ut, loquendo cum ipso Deo intus, simul etiam alia quaeque necessaria expedite foris pertractaret. Per horas immota ante aras, nec praetereuntes vidit, nec ad repentinos strepitus animum deflexit. A mane feriae quintae usque ad sabbatum, quandoque etiam usque ad dominicam, sic genibus flexis invariata mansit, ut nec e pavimento surgere potuisset. Attributa divina, distributa in numerum centum quinquaginta, per decades ad exemplum sanctissimi Rosarii, recitando, daemonibus terrori fuisse cognovit.

§ **17**. Familiares ipsius sermones vim orationis, ut plurimum, continebant. A canorâ aviculâ excitata ad Dei contemplationem tribus ante prandium horis, et in extasim rapta, ab eâ nonnisi ad vesperam se explicuit. Ad orationis et praecipue mentalis

exercitium proximos allicere studebat. Confessarios exorabat ut ad eam omni arte poenitentes inducerent, ipsosque divini verbi praecones frequentissime hortabatur ut ad ejus studium, veluti ad magnam adversus omnia peccata pharmacopoeam, suos auditores inflammarent, ad piarum meditationum usum populariter inveherent. Beatiss. Virginis Rosarii recitationem cum annexâ decadatim mysteriorum consideratione, prout sanctus Dominicus instituerat, singulariter diligebat, eo quod in eâ coalescant mentalis et vocalis simul orationis affectus, petitiones, laudes, gratiarum actiones; et plurimis haec Rosae incitamenta profuisse re ipsâ compertum fuit.

§ **18**. Prope obitum per quadragesimam cum aviculâ mire canorâ, quae sole occiduo ante suum cubiculum advolabat, alternavit Rosa cantica et laudes Dei quotidie per horam integram, tanto ordine, ut, canente aviculâ virgo sileret, et virgine modulante avicula attentissima nec pipiret. Quin et ipsas insensibiles plantas exemplo prorsus singulari ad laudes et ad orationem Dei, eo versiculo prolato, *Benedicite universa germinantia in terrâ Domino,* invitavit, et visibiliter sic inclinavit, ut arborum summitates terram attingerent, ac veluti solemni venerationis ritu Creatorem suum adorarent. Usque adeo verum est quod is qui adhaeret Domino, unus spiritus est, et ei quoque obediunt omnia.

§ **19**. Ut probaretur an spiritus ejus ex Deo esset, subtili virorum tum doctrinâ tum pietate et spirituum discretione excellentium examini pluries subjecta fuit, ex quo claruit ejus lumina et dona divina fuisse, et ab ipso rationis diluculo nihil ei dulcius occurrisse quam de Deo cogitare et supernis ejus beneplacitis inhiare; a duodecimo anno expeditissime introrsum ejus animam a Domino cum suis spiritualibus potentiis attractam divinae pulchritudini inhaesisse, ut nullâ re creatâ a charitate Christi unquam separari potuerit; ab infantiâ ex magno Dei munere faciles ad virtutes propensiones sine passionum tumultu sensisse; a primâ Dei notitiâ repletam fuisse timore Dei et horrore peccati; nullâ re creatâ potuisse recreari; totum suum levamen fuisse sentire Deum in animâ suâ praesentem; acerbius omni jacturâ et gehennâ ipsâ videri ei, si vel ad momentum e conspectu eum perderet. Tunc ex obedientiâ aperuit quod *certamen forte dedit illi Deus ut vinceret et sciret quod potentior omnium est sapientia* (*Sap.* x, 12); horrendas enim visiones, pavores et spiritûs derelictiones, quas per quindecim annos summâ constantiâ pertulit, enarravit, quae veluti poenales animarum in purgatorio lugentium dilationes et quidem ipsius inferni typus videbantur.

§ **20**. Cum nulla ei spes evadendi affulgebat, tunc patuit inter has derelictiones repente in ipso pristinae unionis meridie,

veluti in Sponsi brachiis, se deprehendisse restitutam, sensisse quoddam donum inexplicabile, solidum et fundamentale, quo videbatur sibi reddita impeccabilis, ut ille qui dicebat: *Quis nos separabit a charitate Christi*. Plerumque etiam post illas tenebras apparuisse ei humanitatem Christi Domini, necnon et sanctissimam Virginem Deiparam. Intellectuales etiam visiones, quibus in se praesentiam Dei experiebatur, per terminos remotionis, eminentiae et causalitatis, aliasque circumstantias explicavit, idque non a libris acceptum, sed Spiritu Sancto interius docente assecutam fuisse mirifice innotuit. Mortificationis etiam et poenitentiae exercitia, et in his non suo, sed confessariorum arbitratu modum constituisse, suarumque virium diffidentiam, fidei ardorem, spei securitatem, divini amoris incendia sic dilucide explicavit, ut sinceram ac tutam esse viam, qua haec electa Dei Virgo incedebat, censores disparatis colloquiis, scrutiniis et censuris unanimi spiritu, voto et sententiâ concluserint.

§ **21**. Spiritu Dei agere et agi Rosam, ut Dei filiam, fuit constans opinio omnium, qui tunc Limae perfectionis et sanctimoniae famâ celebres erant, eamque dono sapientiae abundare et scientiâ caelitus infusâ gubernari judicarunt. Difficillimas enim de arcano Ss. Trinitatis mysterio, hypostaticâ Verbi divini unione, sanctissimo altaris Sacramento, profundo praedestinationis abysso, naturâ gratiae, ceterasque theologicas quaestiones, sacrarum litterarum professoribus proponentibus, tam sublimibus conceptibus, profundis sententiis, et verbis adeo propriis explicavit, ut laudarent omnes cum Servatore nostro Patrem omnipotentem Dominum coeli et terrae, quod tanta, sapientibus ac prudentibus abscondita, humillimis parvulis et indoctis revelaret.

§ **22**. Conversatio hujus virginis magis in coelis quam in terris erat, et ubicumque sanctissimum nomen Jesu legendo occurrisset, tantisper immorabatur; inde enim amoris ignes in corde sentiebat, et ipse Jesus saepe amanti Rosae in paginae planitie apparuit, eique suavi obtutu ablandiebatur, ut verbum attentâ lectione talis animae dignissimum, in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae Dei. Sic etiam, cum occuparetur in telae consuturâ, pulvillo ipsius saepe quietissime insidebat, et ad cor hujus dilectae tacitis nutibus loquebatur, omnique gestu suum divinum protestabatur amorem. Frequentes et fere quotidianae erant hujus sanctae animae deliciae istae; et interdum moram faciente Sponso querulis vocibus lamentabatur, donec veniret. Ludens cum eo, cujus guttur suavissimum est, obtinuit vincens curari a doloribus gutturis; perdens vero, iterum doloribus cum patientia donatâ fuit; quae dum matri obediens narraret, visa est vultu angelico radiare. Illi jam languenti et viribus deficienti omnique humano auxilio destitutae occurrit idem ipse, qui est adjutor in opportunitatibus et tribulatione, et pretioso

vulnerati lateris myrothecio eam benigne applicatam ad hauriendam aquam salutis de fontibus Salvatoris illico aegram sanavit. Ab innocentibus virginibus visa est cum ipso Jesu sistere, quandoque etiam deambulare, et secretissima miscere colloquia tali cum majestate, ut, quocumque pedem fixisset ille, pavimentum fulgenti lumine splenderet. Utque talis Rosa nulli alteri plantae adhaereret quam ei qui est flos campi et lilium convallium, invenit basilicum seu ozimum (quem studiosius colebat reservatum ut plantam regiam ipsi regi saeculorum) siccum et eradicatum; cui, de hoc dolenti, ipse Christus apparens dixit se suis manibus illum eradicasse et projecisse, ut ipse solus esset ejus verus basilicus.

§ 23. His ostendit verissimum, quod in exstasi cuidam dixerat, idest se Rosam gestare in intimo sui divini cordis penetrali, cum sciret vicissim in ejus virgineo corculo se solum tranquillissime inhabitare. Adstitit etiam saepe Regina coeli a dextris ejus, ita ut ab undecimo aetatis suae anno usque ad extremum non defuerit ei hoc pretiosum familiaritatis contubernium. In Rosariano enim sacello ex sedulo ministerio mutua cum illâ erat ei conversatio, eoque honore hanc suam famulam dignata est, ut cubiculariae ipsi exhibuerit ministeria, excitando eam illis vocibus: *Surge ad orationem, filia, surge, nam instat hora.* Illique experrectae se praebebat videndam facie ad faciem, majestate decoram, et gloriae coelestis paradisum, exclamanti cum alterâ Elisabeth: *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini ad me?*

§ 24. Misit etiam Dominus angelum suum, qui praecederet Rosam, et visibiliter custodiret, ac introduceret eam in locum quem illi paraverat. Fuit enim tam domestica fiducia hujus virginis cum eo, ut habuerit illum non solum ut amicissimum, sed etiam ut pararium, aut viridarium, quotiescumque horâ consuetâ Sponsus non apparebat. Deficiens quadam nocte viribus misit eum ad Mariam de Usatigui, ut nuntiaret ei se egere remedio, quod per famulum statim illa transmisit, vidente et agnoscente hoc a filiâ per obedientiam matre. Ab eodem etiam ab horti cellulâ, aperiente ipso seras portarum, ad genitricis cubiculum incolumis ducta fuit. Aliis etiam angelis mandavit Deus de illâ: astiterunt enim propter ejus preces cuidam religioso in periculoso itinere, donec iste in deterius mutatus fuit; cui cum ipsâ virgine de hac derelictione conquerenti revelavit mysterium et arcana singularia ipsi soli et Deo nota, et quae a tantâ distantiâ solum ipso Domino aut angelo revelante virgini innotuisse potuerunt. Saepe etiam, ex quo fuit ei a Christo Domino data in magistram sancta Catharina Senensis, haec eam visibiliter conveniebat in terris, praesertim cum ejus regulam scrutaretur; adeoque crebra et amica fuit inter has virgines conversatio, ut ex vultu beatae Catharinae in faciem Rosae transierint lumina; itaut et vivens et

defuncta per oris lineamenta haec eam omnino repraesentaret; praeter innumeras delicias, favores, officia et virtutes, quibus ab eâ ornata et aucta fuit.

§ 25. Probavit Pater coelestis inter has spiritualis vitae delicias hanc suam electam, ut aurum in fornace, igne tentationum, afflictionum, persecutionum et plurium ac gravium infirmitatum. Luctabatur enim quam frequentissime cum daemonibus, multisque illorum molestiis vexabatur; ex quibus sub tetrâ specie molossi unus eam orantem latratu horrisono terrère et rabido morsu per solum illam raptans tentavit discerpere, donec clamavit ad Sponsum: *Ne tradas bestiis animas confitentes tibi;* alias colaphum impegit, quandoque saxum rude in eam libravit, quod solothenus Rosam nec laesam nec territam prostravit; libros ejus spirituales laceravit; sub giganteâ mole aliâs hanc inexpugnabilem feminam tremente cellulâ corripuit, adeoque contorsit, ut ejus ossa comminuta et nervi distracti viderentur; sed invictus virginis animus insaniam hujus furentis hostis pluribus horis frustra certantis repressit et irrisit, donec victoriae desperabundus evasit. Ad hortum oratura procedens in angelum lucis transformatum obvium blande habuit hunc antagonistam, quae a nobili fugâ victoriam mendicavit, cum de castitate certamen esset; arreptâque ferreâ catenâ acerbissimis ictibus nudas scapulas cruentavit, et inter sanguinis lacrymarumque rivos conquerenti de absentiâ Sponsi, conspicuus ille ostendit, quod, nisi cum eâ ipse fuisset, nunquam victoriam reportasset. A primordiis pueritiae, spirituum discretionem obtinuerat, agnoscebatque, docente suâ sanctâ magistrâ, quae olim a Christo Domino hauserat, illustrationes a Deo esse cum in animâ sequitur humilitas, reverentiae affectus, propriae vilitatis cognitio, ordo et unitas cordis et gaudium in Deo; ex adverso his oppositas impressiones, timorem, divisi cordis confusionem, sui complacentiam et inquietudinem redolere.

§ 26. In aerumnis ab infantiâ fuit, nono enim mense aetatis suae lacte destituta est, cujus defectus nonnisi cibo valde inepto compensari potuit. Vix fari coeperat, cum, propter nominis controversiam, virgis caedebatur ab aviâ si Rosa, a matre si Elisabeth vocata respondisset. Virginis hujus virtutes et mortificationes matri aliud intendenti mera delicta videbantur, quibus castigandis non solum durissima verba, sed persaepe etiam saeva verbera adhibebat, praesertim cum rutilam caesariem deprehensa fuit sibi praescidisse. Nec mitiores in eam fuere domestici quando ejus virtutes et coelestia dona innotuerunt, vano timore correpti ne, cum magno familiae dedecore, ut de imposturis suspecta, ad sanctae Inquisitionis tribunal raperetur. Accessit in cumulum tribulationis quorumdam confessariorum incredula vel oscitantia vel ruditas vel inscitia, dum ei conabantur suadere non esse

rectum aut tutum illud virtutis iter, vertigine vel aliâ noxiâ intemperie laborare, illusiones esse, quas ipsa illustrationes divinas credebat. Suadenti feminae precibus impetrare a suâ seraphicâ magistrâ eripi ab his aerumnis, constanter renuit; pudebat enim Crucifixi sponsam vel per momentum extra cruces reperiri. A quibus nunquam vacavit; feriatam enim ab exteriori gravior occupabat interior, et cessanti foris persecutioni aegritudinum agmina succedebant.

§ 27. In Canta ex dirâ nervorum attractione per triennium lecto decubuit cruciatu intenso, gemitu nullo; saepe acutissima eam angina, asthma, permolesta ischias, pleuritis, stomachi, pericardii et intestinorum dolores sine numero, et sine lege frequentes convulsiones invadebant, medicis ut plurimum stupentibus quomodo in tam arido corpusculo vires essent ad perferenda quae prosternendo cuilibet robustissimo satis fuissent. Rosa, optime penetrante non tam ab intemperie quam a benevolâ Sponsi manu haec sibi agonalia festa provenire, febres ephimeras, ac etiam reliquas contumaciores, ipsâ consuetudine jam pene in jocum verterat. Chiragrae, podagrae et arthritis morbi frequenter eam occupabant, quos cum invictâ constantiâ toleravit. Haec omnia inter illustriores a Deo sibi collatos favores recensebat. In sublimi enim et singulari mentis elevatione viderat Christum Dominum dividentem lance ex cruce factâ gratias et dona ad mensuram poenarum, audivitque dicentem: « Sine pondere afflictionum, ad gratiae cumulos non perveniri; unicam veram scalam paradisi esse crucem, nec praeter eam superesse aliam per quam in coelo ascendatur. »

§ 28. Languens et aestuans divini amoris ignibus in nocte orans visa fuit ab aliâ virgine magnis luminibus coruscans veluti igniculis per os oculosque evibratis, protestantibus quantum incendium intus ferveret; quod aliâs pluries eâ insciâ coram diversis contigisse innotuit. Ceteras virtutes studiose celavit, magnam charitatis flammam tegere non valuit; ejus enim colloquia, salutationes et responsa continuo divini amoris memoriâ condiebantur. Singularum creaturarum ordines ad amorem dulcissimi Creatoris gradatim compellebat, tum ignitis vocibus, tum pulsu citharae, quem non didicerat, ut omni ritu, gestu, actuque suo se dilecto ostenderet amantem. Eâdem vi charitatis acta, ut vera sponsa, Domini zelavit honorem; irreverentiam enim ecclesiarum detestabatur, loquentes ibi otiose humiliter et suaviter corripiebat. Domestici cavebant, ne coram eâ ineptias proferrent; verebantur enim Rosae adhuc parvulae censorium supercilium; immenso gaudio perfundebatur, quoties Dei honorem insigni aliquo successu promoveri videbat, ut accidit in insigni peccatricis conversione. Eodem zelo, precibus transtulit in se confessarii sui febrim, ut concionatoris officio in percelebri solemnitate

fungeretur, quo convalescente torquebat Rosam febris non sua; nec tamen a sermone abesse voluit, febrilem enim ardorem facile superabat exaestuans divinae gloriae desiderium.

§ **29**. Obsignavit hanc Dei amoris sollicitudinem dilectae suae ipse Christus Dominus hoc insigni miraculo, anno salutis MDCXVII, XVII kalendas maji. Rosa, vehementius amoris divini stimulis excitata, sonore et fervidissime venerabilem Salvatoris effigiem in oratorio quaestoris alloquebatur, cum statim totum vultum imaginis guttulae sudoris operuerunt. Convocati testes arte et doctrinâ celebres, qui, omnibus serio expensis, censuere supernaturale esse, quod in icone gerebatur. Quatuor horis duravit pium ostentum, cunctis adstantibus admiratione et sancto horrore stupentibus, cujus sudoris vestigia per aliquot lustra conspicua mansere. Hoc esse tantummodo indicium quam enixe cupiat Servator noster ab omnibus redamari, testata est ipsa virgo Rosa, divini conscia secreti, timentibus domesticis, ne impendentis divinae ultionis praesagium esset. Sudor ille brachio ipsius Rosae ex confessarii imperio applicitus, quod antea solo collisum sic graviter laesum erat ut chirurgorum judicio ex eâ parte virgo manca mansura esset, sanum et flexibile reddidit, stupente chirurgo, qui pridie censuerat omnem curam esse vanam, cum brachium omnino intractabile appareret.

§ **30**. Nondum pueriles annos excesserat, quando eam confessarii, spiritu jam grandem agnoscentes, manducandi *frequenter* panem illum angelorum, qui praebet delicias regibus, *facultatem* dedere. Erat in ejus spiritu limpida mundities, nitida innocentiae puritas, ac robustus devotionis calor; et nihilominus, cum tanto immaculatae conscientiae candore, quoties ad divinum epulum accedendum erat, toties summe gemebunda et lacrymis perfusa, sacramentalem confessionem praemittebat. Hanc sacerdotes communicaturi totam flammeam et vultum ipsius coelesti et vehementi splendore radiantem conspexere. Quin et presbytero sacram communionem porrecturo videbatur flammescens aperiri clibanus, dum removebat pallium, ut divinam reciperet hostiam, et vim erumpentis repentini ardoris adeo sentiebat pavidus sacerdos, ut saepe manum retraxerit prae subito metu adustionis. Idem experiebatur in se minister sacrificantis, dum ex more scyphum ablutionis ei porrigebat, ut hoc etiam testimonio probaretur hoc esse Sacramentum illud quo Deus ipse venit ignem mittere in terram. Jussa aperuit ex virgineâ Dei carne diffundi in animâ suâ mirabilem coelestis agni mansuetudinem, vegetari spiritum suum inusitato robore, instaurari, ac refici vires per quondam veluti novam transformationem sui spiritus in hoc divinum alimentum, interea clarere in corde suo placidam altioris sphaerae serenitatem, pacem, temperiem, gaudii immensitatem ex arctâ unione cum sponso divino, fruitionis altitudinem

et spiritualem saporem verae dulcedinis, quae nullâ prorsus comparatione explicabilia erant.

§ **31**. Sacrâ communione refecta, jejuna usque ad vesperam, subinde usque in sequentem diem, quandoque per octavam integram eâ solâ contenta ab omni alio cibo abstinuit. Veneratio ejus erga venerabile mysterium fuit adeo eximia, ut semel se accinxerit videntibus aliis ad subeundum martyrium, quod imminere rumor sparserat, defuitque tunc hostiae martyrium, non hostia martyrio. Summo etiam cultu prosequebatur S. Crucis signum ubicumque illud reperisset; ita ut ex plantis horti impressionem illius formaret, quarum una proreginae dono data paulo post exaruit, Rosae reddita post quatuor dies revixit, quod totum virtuti ejusdem S. Crucis virgo tribuit. Erga imagines beatissimae Virginis miro fervebat devotionis affectu. et maxime circa eam quae augustissimam Rosarii reginam exprimit; in cujus sacello habitum sui Ordinis suscipiens, ploranti matri visa fuit blando favore Deiparae in coelum elevari. Fama erat Limae Rosam impetrare quaecumque apud sanctam illam imaginem postularet. Tranquillitatem cujusdam communitatis, in qua invaluerat discordia, non sine lacrymis et aliorum admiratione biduo orans obtinuit, plurimisque aliis ibi dignata fuit favoribus, alloquiis et visionibus, quae in examine obtemperans aperuit.

§ **32**. Electa ut aptior et dignior ad exornandum simulacrum sanctae Catharinae Senensis, quam ut matrem ex intimis praecordiis colebat, a lacrymis, osculis et alloquiis in eo obsequio non cessabat, et miro modo tantae pecuniae litterulas accepit, quantum ipsa pro veste ejus paulo ante optarat. Praedixit praesignatam virgulam, nullâ fecunditatis notâ tunc turgidam, in honorem Ss. Trinitatis tres flores gariophyllorum producturam, quibus sacram imaginem condecoraret, eo tempore quo tali florum genere regio illa careret, quod frustra diu quaesitum fuerat; et oraculo correspondit eventus, mirantibus et diffidentiae veniam petentibus sodalibus. Adjuverat eam in hoc munere Euphemia de Pareja, cujus famula Francisca sui infantis nutritia graviter aegrotabat. Rosa apud sanctam Catharinam precante, ista, depulso periculo, ita convaluit, ut postridie permissa fuerit a medico nutritias infanti quas prohibita fuerat praebere mammillas. Francisca quoque de Montoya ab eadem Sancta obtinuit, ut sulphuratum missilium ignium crepitaculum, quod vultum petiit et supercilium impegit, non noceret; esto adhuc resiliens valido ictu alterius feminae vestes laeserit et succenderit.

§ **33**. Eadem Rosa anno Domini MDCXVI, mense augusti, cui post processionem delata fuerat imago devestienda, horrenda arthriti in dextera laborabat, quae immani cruciatu invaserat articulos omnes, itaut praedicto operi prorsus redderetur inutilis. Procubuit ante imaginem sanctae Catharinae in die divi Laurentii,

et brevi oratione peracta, accinxit se operi, mirantibus adstantibus, quaestore ipso vidente manum paulo ante acerbissime laesam, tunc validam et agilem, medico ipso testante evidentiam miraculi; cui beneficio accessit quod exinde nunquam in posterum arthritis manum illam invasit : quod mirum non fuit ipsi Rosae, quae ab ipsa ceu a matre pene quotidiana ex mutuis consortiis solatia hauriebat.

§ **34**. Zelata est etiam pro domo Dei salutem animarum. Ipsa enim charitate qua verum Christi Domini corpus, mysticum quoque diligebat; quoties ad interiora meridionalis Americae montana oculos vertebat, cruciabatur medullitus illacrymans perditioni tot barbarorum, qui inaccessas post nivosa juga valles populabant. Sic etiam jugis planctus materies ei erant quaecumque aliae infidelium nationes. Viros religiosos, et praesertim sui Ordinis fratres, quotquot aptos noverat, ad gentilium conversionem hortabatur, et per Jesu Christi viscera obsecrabat ut huic se operi accingerent. Unius ex suis confessariis, missioni deputati, animum ad maturandum opus inflammare studuit, et cum eo convenit, ut medietas omnium fructuum quos interea ipsa ex toto bonorum operum exercitio se cumulaturam sperabat, ei adscriberetur, et vicissim ille transcriberet ipsi virgini fructus conversionis animarum quas sua praedicatione in viam salutis erat attracturus. Hoc animo excogitavit inopem parvulum quasi in filium assumere, quem christianae vitae rudimentis imbueret, et piis eleemosynis ad virtutes et sacrarum litterarum plenam instructionem se evecturam sperabat, eo pacto, ut is idoneus factus et sacerdotio insignitus ad apostolicas missiones pro conversione gentium properaret; ut, quod per se praestare non poterat, per alium suppleret; quod, nisi immaturâ morte praeventa fuisset, perfecisset. Pro periclitantibus christianis, qui per culpam lethalem a statu divinae amicitiae infeliciter exciderant, nulli lacrymarum sumptui parcebat, et quotidie cruenta sibi vulnera infligebat ut his vere miseris vitae seria emendatio a Deo concederetur. Concionatores ipsos vehementer hortabatur ut flagitiosas animas ab ima vitiorum charybdi (*a*), ne perirent, ad securum poenitentiae litus toto conatu evocarent.

§ **35**. Divinitus edocta de pravo desiderio, quo Vincentius nomine juvenis, nobili generè oriundus, ad eam ficte accesserat, tanta cum charitate corripuit, ut fateretur se agnoscere Christum Dominum in ea loquentem; et totus mutatus ab illo qui paulo ante erat, fretus et adjutus precibus ejusdem virginis, juvenilibus desideriis et culpis valefaciens, sanctam vivendi rationem instituit. Prodigium erat, si qua persona quicumque vitio obnoxia

(*a*) *Charybdis* est proprie gurges vorticosus in freto Siculo oppositus *Scyllae*. Metaphorice propter similitudinem hic sumitur pro voragine spirituali, qua peccatores absorbentur, ut satis liquet (*Bolland.*).

Rosam accederet, et melior ab ea non recederet. Mariam de Mesta. impatientis ac praecipitis iracundiae pugnaci morbo jam sibimet ipsi ex diuturna consuetudine factam intolerabilem, patientiae ac mansuetudinis aphorismis sic instruxit, ut ab illa emendatior ac mitior visa fuerit; eoque brevi in patientiae gymnasio profecit, ut jam a Deo ultro plus ac plus adversitatis postularet. Religiosum cum mortis angoribus trepide ac periculose luctantem, urentibus scrupulis vexatum, sic juvit promissione suarum precum, et exhortatione ac sponsione participationis suarum satisfactionum, ut confestim pavor laetae spei locum cesserit: qui postea, salutaribus sacramentis munitus, ingenti salutis fiduciâ placidum et serenum spiritum reddidit Creatori; de cujus anima postea Rosa nunciavit cum ea feliciter ac benigne agi, jamque illam regioni lucis adscriptam frui perenni Sanctorum felicitatis refrigerio.

§ **36**. Ordinavit etiam Dominus in ea charitatem in corporalibus misericordiae operibus quibus proximos juvare studuit. Nam inops haec virgo, sibimet necessaria subtrahens, dispersit deditque pauperibus. Ut enim occultae cujusdam necessitati subveniret, octo dierum alimoniam, solo pane et aquâ contenta, sibi pro egentis subsidio detraxit. Telam, a genitoribus ejus pro sui aegritudinum necessitatibus concessam, illico inter duas virgines virtute et genere nobiles, extreme tamen egenas divisit. Dono dedit Montojae, pauperrimae virgini, alterum ex palliis quae mater possidebat, praedicens ei fore ut aliis novis loco veteris provideretur; quod mirabiliter re ipsa, ut virgo praenunciaverat, evenit. Divinitus admonita Joannam de Bobadilia virginem nobilem sed derelictam esse, quam vorax sub mammillâ cancer torquebat, et, tardante remedio, exitium minabatur, domi recipit, menstruum locationis sumptum et medicaminum pretium ei providit, et post aliquot menses integre sanam restituit, hoc unum dolentem quod non posset (obstante fide data) virginis beneficium in grati animi obsequium ea vivente palam referre. Nihil ei jucundius contingere poterat, quam si a matre permitteretur cujusque conditionis egenas aut morbis afflictas mulieres paternis inferre aedibus ut illic suis manibus assidue ministraret languentibus; quibus de quacumque re ad victum et medicamen necessaria exacte providere studuit. Inter has mendicas nulla erat tam intolerabilis aspectu aut foetore horribilis, quam Rosa dedignari vel prae nauseâ aversari posset. Omnibus medelam, famulatum et curam afferebat.

§ **37**. Indignanti matri, propter graveolentiam mucidi putoris a Rosa in vestibus ex curâ infirmae contractam, respondit: «Christi bonus odor sumus dum ministramus infirmis; charitas delicata non est, nec proximum fastidit.» Invicto animo, vix imitabile suae sanctae magistrae exemplum secuta, in aedibus Isabellae

de Mexia nauseam stomachi heroico actu superavit. Noverat Joannes de Tineo Almanza quaestorem Gundisalvum Rosae precibus et meritis pluries a gravissimis infirmitatibus liberatum. Ille, ex cruciatibus stomachi periculose aegrotans, obtinuit ut virgo ista post auditum Sacrum decenter associata eum inviseret; in cujus vultu majestatem angelicam intuitus, spem indubiam incolumitatis concepit, statimque omnis dolor evanuit; somnus, qui omnino diffugerat, blande corripuit infirmum; citissime illa abscessit, ut plausum effugeret; iste vero sanus evigilavit. Usque ad bruta animalia clemens Rosae suavitas et tenera se ostendebat et juvabat commiseratio.

§ **38**. Tota hujus sanctae virginis spes in Deo erat, qui praevenerat eam in benedictionibus dulcedinis. Hinc frequentissime decantabat davidicum illud sanctis patribus et eremicolis familiare : *Deus, in adjutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina.* Quaesivit saepe horum verborum emphasim, sed nullus unquam profundiorem ei attulit explicationem , eâ , quam ipsa, intime Deo docente; in animo conceperat. Interrogata cur unice hunc prae ceteris versiculis amaret, respondit totum solatium seraphicae suae matris eo contineri, et singulas illius syllabas arcano quodam familiaris in Deo confidentiae succo turgere, nec suo palato aliud his propriis verbis sapidius posse occurrere. Caelitus data fuit ei fiduciae certitudo assequendi tria maxima munera, aeternam videlicet beatitudinem, perpetuam et nunquam interpolandam Dei amicitiam, et infallibilem ex alto succursum in quibusvis tum necessitatibus tum repentinis periculis.

§ **39**. Angebatur quondam innocens haec anima recogitans pavidâ formidine praedestinationis suae arcanum omni animae tremendum; quam Dominus, ad adjuvandum festinans, sic est affatus: « Filia ego neminem condemno nisi volentem condemnari; ex nunc tranquillo animo esto.» Aliâs in mentis excessu adfuit illi parvulus Jesus, purissimae Genitricis ulnis innixus, eamque blande alloquens jussit sparsas per solum rosas in sinuosae vestis laciniam colligere; inde divinus infans unâ petitâ et gratanter acceptâ, subintulit: « Haec rosa tu es, hujus providam curam mihi assumo; tu de reliquis, ut magis volueris, disponito.» His agnovit se teneri in dexterâ Salvatoris, velut rosam electam quam non raperet quisquam de manu ejus. De reliquis rosis subitaneum sertum contexens tremendo Jesu capiti imposuit, qui virgini arridens, eamque benedicens disparuit. Ceteris rosis indicari novit pias virgines Limenses, quas post suum obitum in novellum sanctae Catharinae Senensis monasterium colligi oportebat.

§ **40**. Eàdem vi confidentiae in Deum, a primâ aetate Rosa adversus quascumque mortalis vitae difficultates et incommoda stetit impavida. Cujus fidem, constantiam et nutus visi sunt

immanes tauri in extremam aliunde rabiem extimulati revereri; nam, adstupentibus quotquot spectabant, ad invictae virginis conspectum, eminus et repente innocentibus parcere didicerunt. Cum enim esset duodecim annorum in quodam pago obvium habuit ferocissimum taurum illuc ruentem; et, fugam meditantibus his qui cum eâ erant, fixis in coelum oculis, dehortata est a fugâ. Necdum verba finierat, cum ferox animal terrifico mugitu in alias procul personas impetum fecit, Rosâ cum suo comitatu incolumi manente; quae adhuc post periculum paventes socias monuit sperandum firmius in adjutorium Altissimi, et tunc maxime cum periculi vicinitas omne effugium interclusit. Sic et aliâ vice taurus alter rectâ viâ in quadrigam, qua Rosa vehebatur cum matre et aliis, cursum liberavit; ceteris fugam tentantibus, sola Rosa, oculis in coelum jactis, praedixit taurum usque ad rhedam non praecursurum. Dixerat; et respondit eventus, stupentibus universis non tam reditum tauri, quam virginis animum omni metu superiorem, quae in summis periculis coelesti sponso occinebat: *Non timebo mala quoniam tu mecum es.*

§ **11**. **M**inor non erat ejus fiducia in sperandis a divinâ providentiâ vitae necessariis subsidiis. Defecerat olim in paternis aedibus numerosae familiae panis, nec erat unde emerent. Illa brevi labiorum motu rem Deo commendavit; mox magnâ fide arcam panariam aperiens, plenam azymis ac saporosis panibus reperit, testante illorum figurâ peregrinâ a domestico panificio non prodiisse. Pernecessarium in regionibus illis condimentum mel domi omnino defuerat; descendit ipsa in nomine Domini, secretissimo instinctu jussa optime sperare de Dei protectione; cuppam invenit usque ad summitatem recenti melle plenam, totâ domo stupente, eoque magis, quo novo prodigio mel caelitus datum integris octo mensibus toti familiae sat fuit in usum quotidianum. Infirmabatur Gaspar Flores, virginis genitor, moerens etiam ob quinquaginta librarum debitum, cui prae inopiâ solvendo non erat; tristabatur perplexa mater, importunitate creditoris augente angustias; filia templum adit, preces fundit, eique domum redeunti vir plane ignotus occurrit, simulque involutum strophiolo argentum porrigit, et jubens praesentem parentum necessitatem illo sublevari, statim abscessit. Rosâ involucrum explicante, ipsa librarum quinquagena, cujus pater debitor erat, apparuit; quod Gaspari narratum insomnium videbatur, donec filia nummos, uti acceperat, adnumeravit. Haec sunt subsidia quae sponsus divinus parentibus ipsius sub specie coelestis lapicidae huic novellae sponsae inter parafernalia se ministraturum olim pollicitus erat.

§ **12**. Testimonio etiam Domini nostri Jesu Christi, quod est spiritus prophetiae, fuit illustris. Nam integro fere decennio ante fundationem, quandoque per symbola et figuras, aliàs manifeste et in proprio typo, non solum fuit illi divinitus demonstratum

monasterium, quod Limae sub sanctae Catharinae Senensis patrocinio numeroso sacrarum virginum collegio dicandum erat, sed etiam primam ibi futuram monialium praefectam et coenobii fundatricem Luciam Guerram a Daga ex vultu agnovit, spiritu suo imbuit, et osculo pacis quodammodo initiavit, dicens ei: « Euge, mater, ingenti suo te operi Deus reservavit. » Ex virginis spiritu hausit felix matrona divinos sensus, et religiosi status coeleste desiderium; sed obstabant superstes maritus et numerosa familia; quos omnes paulo post Deus ab hac luce evocavit, necnon innumera et potentissima alia fundationis post obitum virginis impedimenta sustulit, durosque animos olim aversos ad favorem pii operis flexit. Quibus sublatis, Luciam amplissimis suis facultatibus coebonium fundavit, dotavit, ac denique se ipsam dedit, cum sacro velo nomen sororis Luciae de Ss. Trinitate assumens, ac prima novelli sui asceterii praefecturam gessit, religionis spiritum mirifice propagavit, demumque sanctimoniae famâ celebris obdormivit in Domino. Ipsa Maria Oliva, Rosae genitrix, quae antea hoc ei vaticinanti filiae acerbe contradixerat, anno Domini MDCXXIX post mariti obitum in novello monasterio sexagenaria devote filiabus sancti patris Dominici aggregata fuit, et, assumpto cum habitu nomine Mariae de S. Maria, emissâ postmodum professione, optimo fine quievit. In quo etiam promissa Sponsi providentia affulsit; carente enim illâ dote necessariâ, unus ex reservatis ab ipsâ fundatrice gratuitae receptioni pro dignioribus sed egenis personis locus ei obtigit, ceteraque omnia adamussim etiam minima, ut sancta virgo praedixerat, evenerunt.

§ 48. Joannes Villaloos Societatis Jesu juratâ fide testatus est suo se experimento spiritum propheticum in eâ deprehendisse, aperiente illi virgine arcanum negotium quod aliter ac coelitus innotuisse non poterat. Simillimum quid cum eâdem Antonius a Vega ejusdem Societatis vir integerrimus sibi evenisse narravit. Secretam cogitationem, quam nulli unquam aperuerat neque aperitura erat filia quaestoris, accurate ei Rosa recitavit, et saluberrima documenta praescripsit. Mariae de Messa uxoris Medori Angelini pictoris consilium, quod occultissime inierant de profectione in Hispanias, commemoravit, summam pecuniarum quam pro arbitratu constituerant dixit ambobus sat esse; mirante muliere et attestante plus a virgine dici non potuisse, si in amborum colloquio tertia stetisset. Joanni Miguel Ordinis sancti Dominici Limam revertenti seriatim et exacte narravit ea quae illi in alienâ regione acciderant, quaeque humanitus non potuerant in Rosae notitiam pervenisse; quin et abditissimas suaemet conscientiae latebras virgini patuisse evidenter agnovit. Plurima alia hujusmodi ac etiam mirabiliora commemorantur hujus sponsae Christi vaticinia, quibus omnibus correspondebat eventus, comprobans

in ejus animam plenitudinem gratiae, non tantum sanctificantis, sed etiam gratis datae et Spiritum Sanctum inhabitare.

§ 44. Praescia diei, quo ad Sponsi thalamum properare ex hac lacrymarum valle debebat, quod matri celare nequivit, quotannis festum divi Bartholomaei apostoli, quod erat terminus suae mortali peregrinationi constitutus, singulari devotionis studio colebat, et in ejus pervigilio, suo non contenta jejunio, aliquos innocentes pueros ut secum jejunarent adduxit, in eo etiam post ejus obitum perseverantes, eo quod sic a Rosa instituti fuissent. Triennio ante discessum gravi morbo decubuit, ut jam extremo funeri matura videretur; cumque ejus finem domestici et confessarius collacrymarentur, hunc intrepida jussit intempestivum abigere moerorem, et certum esse tunc se non morituram; quo dicto innotuit sui transitus terminum divinâ revelatione compertum habuisse. Quin et quatuor ante obitum mensibus quaestoris Gundisalvi uxori atrocissimos suae extremae infirmitatis dolores futuros narravit, et immanissimum eorum, ardentissimam sitim, instare praenunciavit. Locum etiam integro anno antea eidem matronae praedixerat in eodem cubiculo, in quo mortalitatis debitum persolvit, rogans ne alteri feminae, praeter ipsam et genitricem suam, corpusculum vestiendum et feretro imponendum committeret.

§ 45. Triduo ante suum extremum decubitum cellam hortensem adiit, et cygni more exorsa, modulos decantando commendabat Deo et sancto Dominico genitricem suam, quam desolatam relinquebat. Credidit mater audiens lusus esse metricos, sed kalendis augusti prophetice ea praenunciata fuisse cognovit. Sub noctis enim medium audita fuit misere ejulare, et corpusculo super solum extensa rigentibus membris inventa. Rogata velletne medicum, respondit: *Coelestem*. Frigidus stagnabat sudor, et in omnibus membris et juncturis arctabatur doloribus et poenis, quas olim ei Sponsus in visione ostenderat futuras multo graviores ceteris omnibus, quas in vitâ pertulerat. Jussa semel a confessario, alias a matre, enarrare suos dolores, licet omnium fere aegritudinum vim et nomina per experientiam cognovisset, hunc tamen nonnisi per similitudines candentis ferri tempora adigentis et pugionis igniti a sinistro latere meditullium corporis transverberantis, in quo Crucifixi erat expressio, et candentis gàleae caput includentis, explicare non potuit, simulque singulos nervos, juncturas, ossa ac medullas contundi, resolvi et aruisse dixit, ac denique non habere nomen, nec nosse tormentum, cui eos compararet. Aperuit insuper confessario, frustra medicos in explorandâ hujus infirmitatis specie laborare, quam nec pulsus, nec aliud extrinsecum signum indicaret, ac proinde non aliâ quam immedicabilis Jobi patientiâ sibi opus esse, ut quoquomodo singulos Crucifixi Sponsi sui dolores membratim experiretur.

Rogavit et obtinuit per aliquot dies solitariam quietem et silentium, ut intimius suos dolores intingeret extremis cruciatibus crucifixi amoris, cui se membratim confixam in cruce sentiebat.

§ 46. Augebantur in dies hujusmodi supplicia, ut mirum fuerit, eam, tam potenti, variâ et cumulatâ dolorum catervâ, citius deficiendo non succubuisse, sed paulatim resolvebatur, quia gloriosissimum martyrii genus ei erat lente et articulatim mori. Certa enim erat has poenas aeternae gloriae pondus in ipsâ operaturas; sciebat hunc esse calicem, quem Sponsus biberat, et ipsi ut sponsae miscuerat, ac tamdiu ante ei praemonstraverat; unde constanter et jucunde, velut e manu Christi Domini porrectum, totum ebibit. Blanda et devotissima cum dilecto miscebat colloquia, tantumque cum domesticis Dominum rogavit, ne dolores ejus mentis liberum usum impedirent. Sitis immanissima prae ceteris, ut praedixerat, intime eam cruciabat, nec aquae potus sitienti dabatur, obsistente medicorum praescripto, unde poenaliter arescenti virgini hoc etiam cum moriente Sponso tolerandum superfluit clamare: *Sitio*.

§ 47. Propius accedente acceptabili tempore quo Rosa ista e terris in sponsi paradisum, depositis mortalitatis exuviis, transferenda erat, pluries advocatis confessariis, tenerrimam conscientiam, et semel generaliter de totâ vitâ, exomolegesi purgavit semper cum poenitudinis singultibus et lacrymis, ita ut compuncti audientes mirarentur in saevissimis cruciatibus non flentem, levissimas imperfectiones tam alte deflere. Triduo ante felicem obitum supplex voce flebili divinum viaticum et extremam petiit unctionem. Delato eucharistico epulo instar coruscantis aurorae gratiose rubuit, et gaudio suo impar in altissimam ecstasim rapta fuit. Sacerdoti tamen sanctissimam Hostiam porrigenti, et de more roganti, apte et expedite respondit. Sic et alacri omnium sensuum officio oleum infirmorum moribunda accepit, quo potius ad triumphum, quam ad agonem sensit se animari. Saepius etiam coram adstantibus voce clarâ orthodoxae fidei professionem emisit, protestans se, ut vixerat, ita mori sanctae Romanae et universalis Ecclesiae filiam. Sacrum sui Ordinis scapulare, ut proprium suae religiosae militiae vexillum, quo Deipara Virgo nascentem Praedicatorum Ordinem insigniverat, expansum super stragulas videre voluit.

§ 48. Invisente eam Priori dominicani coenobii Limae, cui per quinquennium suae conscientiae làtebras aperuerat, humilibus precibus ab eo obtinuit perlegi formulam exactam, qua jam moriens veniam a Deo exoraret pro omnibus qui eam quocumque modo in suae vitae decursu laesissent, cujus verba voce sequebatur virgo crucifixum stringens, nec satiari poterat illis tenerrimis vocibus: *Pater ignosce illis*. Anima vere tanto sponso digna, quae, ut esset plene cruciformis, divinum in cruce Agnum

pro suis adversariis extreme deprecantem est imitata. A domesticis quaestoris Gundisalvi voce humili et flebili oravit condonari, si quâ in re ulli unquam nocuerat, lacrymantibus omnibus qui ejus innocentiam et puritatem experimentis comprobaverant. Oblato chirografo, in quo sepulcrum apud suos religiosos postulabat, cum omni animi submissione, nihil minus quam de sui corporis curâ sollicita, subscripsit. Sponsum rogabat, ne cessaret eam exquisitis ardoribus excoquere, donec ei maturesceret in fructum qui ejus mensae inferri mereretur. Sub hoc fine vitae crebriora fuere raptuum dulcissima intervalla, in quibus excelsa et jucunda de suavitate Dei, ac laeta de regione aeternitatis libamina praegustasse innotuit...

§ **49**. A confessario parante se in nocte pervigilii S. Bartholomaei ad matutinarum officium accedere, sciens sibi non superesse amplius nisi quatuor horas, supremam benedictionem ex corde efflagitavit, monens eâ ipsâ nocte, ineunte festivitate, se ad festa sempiterna abituram. Quod vultu adeo sereno et laeto protulit, ut appareret vere virgo prudens et sapiens in vestibulo paradisi expectans cum lampade, ut dilectus ejus sponsus veniret. Cujus in intimo cordis vocantis vocem sentiens, candelam benedictam nutu petens, crucis signaculo frontem, os et pectus communivit, mandavitque subtrahi cervical, ut capite ad nudum lignum inclinato sentiret in cruce se mori. Spiritum denique suum in manus Patris commendans, fixis in coelum oculis, ut cum sponso intraret pronuncians, *Jesus, Jesus, Jesus mecum sit*, quietissime expiravit. Haec verba quemadmodum illi fuerant in infantiâ prima orandi formula, ita his ipsis in suae infantilis innocentiae testimonium decedens Limae ad limen supernae patriae evolavit, aetatis suae XXXII, mense quinto vix inchoato.

§ **50**. Virgineum Rosae cadaver, cum spirare desiisset, adhuc ex vivido vultus colore et rubentibus labiis respirans credebatur, donec innotuit haud amplius inesse alitum ex applicito ori ejus speculo, cujus sicut fuit hic ultimus usus, sic etiam fuit primus. Repentino prodigio omnes invasit arcanus laetitiae sensus, ut mater ipsa aptans cadaver, sicut eis vivens filia obtinuerat, et tota domus hilariter non exequiis defunctae, sed nuptiali gaudio interesse viderentur. Sic etiam extraneis, quotquot aderant, intime et secrete inhaesit jucunditatis stimulus. Mendicorum tantummodo Limensium ejulatibus et lacrymis fuit celebratum hoc funus, conquerente egenorum turbâ veram pauperum nutricem et matrem fato acerbissimo immature sibi ereptam fuisse.

§ **51**. Visa fuit angelorum numerosa caterva, et ante obitum circa grabatum decumbentis, et post circa feretrum defunctae alternante concentu festive tripudiare. Quaestoris conjux aulam, in qua exposuerant virginis corpus, undique luminoso illapsu coelestis gloriae totam micare conspexit. Sic implebatur quod

Christus Dominus futurum esse revelaverat, mortem scilicet Rosae et sepulturam ejus fore gloriosam. Devotae feminae sacrorum hymnorum sonoro cantu per vices exultabant, protestantes, non naeniis, sed festis ibi locum esse debere. Mirabili consensu et occulto instinctu maxima hominum multitudo clarescente jam die implevit Quaestoris palatium. Confessarii coram feretro in voces jubilationis et benedictionum eruperunt, testantes cunctis baptismalem gratiam nullâ unquam lethali noxâ ab eâ interpunctam fuisse, sed immaculatam totius vitae innocentiam et virginei candoris infantilem puritatem coelo, ad sequendum Agnum quocumque ierit, intulisse.

§ 52. Ad exequias, vulgatâ jam famâ, innumerabilis utriusque conditionis hominum multitudo convenit, et pia variorum titulorum sodalitia sponte et religiosorum Mendicantium Ordines processere; mox et metropolitanum collegium et regius senatus cum omnibus magistratibus. Sacrum corpus deferebant, insueto honore, ecclesiae cathedralis canonici, succedentibus in hoc munere certatim religionum superioribus. Ad ecclesiae valvas visus est vultus virginis vividiore et venustiore colore rutilare, ut etiam de hac dictum a Christo Domino appareret: *Non est mortua puella, sed dormit*. Visum est etiam a plurimis simulacrum Deiparae Ss. Rosarii luce et splendoribus coruscare. Quo evulgato, plures alii advenientes, prodigium non solum èminus, sed etiam còminus sic se habere conspexerunt. Certatim omnis aetas et sexus coronis, rosariis, et quacumque re devotâ quae ad manus fuisset, sacrum corpus contingere suppliciter conabatur. Resonabat undequaque ecclesia valde ampla continuis vocibus Rosam beatam et sanctam acclamantibus, donec sepulturae pretiosum depositum mandatum fuit.

§ 53. Post quae, crescente devotâ populi frequentiâ ob eximia curationum beneficia quae in dies crebrescebant, solemniores exequiae celebratae fuerunt, quibus Prorex et major multitudo interfuit festivis applausibus et publicae laetitiae signis, tam incolis quam advenis novae coelorum civi acclamantibus. Paulo post, instantissime postulantibus primatibus civitatis, sacrum illud corpus, in locum celebriorem transferendum, decreto archiepiscopi Limensis extractum, inventum fuit corruptioni non subjacuisse, et aeque ex eo coelestem illum odorem prodire, quemadmodum quando primo repositum fuit. In hac celebritate nemo erat, quem sub virginei cadaveris praesentiâ recens gestorum memoria medullitus non compungeret; multis lacrymae devotionis fluebant, nomen ipsum Rosae ab omnibus aperto reverentiae signo recipiebatur. Depositum fuit decentissime corpus a dexterâ arae majoris; verum, ob copiosam multitudinem offerentium ibi vota, alius locus sacris exuviis collocandis eligendus fuit, videlicet sanctae Catharinae Senensis sacellum. Debebatur enim tam simili filiae sinus seraphicae suae matris ad quietem.

§ 54. Interea Limam pervenere litterae hujus sanctae Sedis Apostolicae, ut ex formulâ a Congregatione Rituum praescriptâ examinarentur testes de vitâ et gestis hujus ancillae Dei, quod coeptum anno Domini MDCXXX, ob multitudinem testium, qui fuere numero centum octuaginta tres, non potuit absolvi nisi in mense majo, anno MDCXXXII. Fuere pro visitatione reliquiarum Rosae de more deputati inspectores, qui apertâ arcâ ligneâ repererunt virgineum corpusculum post quintum decimum expletum ab obitu annum, consumptis indumentis, ossibus integris et adhuc siccâ hinc inde carne obductis, quae odorem rosarum exhalabant.

§ 55. Maximis signis ostendere voluit omnipotens Deus, quem sublime gloriae gradum in coelis obtineat Rosa, quorum illa celeberrima et crebra fuere, quae coeli terraeque creationem excedunt, conversiones scilicet peccatorum, quae a Deo precibus hujus virginis obtentae insignes fuerunt. Ad solum enim virginei corpusculi contactum in feretro quamplurimi repentinis compunctionis stimulis ita fuere perculsi, ut statim elatis vocibus detestati fuerint sua scelera, prorumpentes in lacrymosam criminum confessionem, audiente, spectante et mirante maximâ circumstantium turbâ. Mater virginis, Maria de Oliva, coram judicibus recensuit post exequias filiae complures ad se devotas accessisse personas etiam religiosas antea ignotas liberali subsidio suam egestatem sublevantes, et profitentes se tributa pèndere virgini Rosae, cujus intercessionibus vitae suae optimam mutationem debere sciebant. Bartholomaeus Martinez, quondan hujus virginis confessarius, ex certâ scientiâ aperuit in judicio, quemdam profligatae vitae hominem, longissimâ annorum serie sacrilege frequentantem sacramenta, Rosae jam tumulatae precibus commendatum fuisse, et mox illum sensisse divinae gratiae motionem, qua cor ejus liquescens generalem totius vitae exomologesim amarissime perfecit, et adeo conscientiam ejus timor Domini pervasit, ut postmodum quoscumque defectus tamquam pergrandes excessus eluere festinaret. Constat etiam duas probrosae vitae peccatrices ad Rosae hujus odoriferam famam compunctas jugum impuritatis feliciter excussisse, et in calle virtutis constanter fixisse pedem.

§ 56. Limenses et alii in universâ Peruanâ regione sacramentalis poenitentiae ministri, communicatis indiciis, generatim stupuere de tantâ mutatione morum in populo a die qua Rosa in sponsi sui paradiso recepta fuit; nam certatim feminae, abjecto vestium luxu, simplicioris modestiae habitum ubique sumpserunt, regularium claustra cruentis flagellorum ictibus undique poenitentiam resonabant. Fuitque tam publice notum hoc prodigium, ut in tribunali jurejurando assertum fuerit, a tempore quo Peruvia nostris detecta fuit, nullum unquam ibi claruisse concionatorem, qui tot ac tantis stimulis gentes illas ad virtutem impulerit, et

tam universalem poenitentiae spiritum et devotionis incendium excitarit, ut Rosa suis aspectibus, contactibus et precibus... Praeter praedicta spiritualia beneficia multa alia et insignia miracula in curandis corporibus patrata narrantur, quibus sanctitas et merita hujus virginis satis superque comprobata sunt...

VITA S. AIDANI EPISC. LINDISFARN.

PER VENER. BEDAM CONSCRIPTA, LIB. 3 *Hist. Eccl. Gentis Anglor.*

Obiit anno 651 — Nat. Scotus.

§ 1. Sanctus Aidanus ad Oswaldum Regem est de insula quae vocatur Hu, destinatus, cujus monasterium magno monachorum pollens examine, in cunctis pene septentrionalium Scotorum et omnium Pictorum monasteriis non parvo tempore arcem tenebat, regendisque eorum populis praeerat. Quae videlicet insula ad jus quidem Britanniae pertinet, non magno ab ea freto discreta, sed donatione Pictorum, qui illas Britanniae plagas incolunt, jamdudum monachis Scotorum tradita, eo quod illis praedicantibus fidem Christi perceperunt.

§ 2. Ab hac ergo insula, ab horum collegio monachorum, ad provinciam Anglorum instituendam in Christo, missus est Aidanus, accepto gradu Episcopatus: quo tempore eidem monasterio Segenius Abbas et presbyter praefuit. Unde inter alia vivendi documenta, saluberrimum abstinentiae vel continentiae clericis reliquit exemplum. Cujus doctrinam id maxime commendabat omnibus, quod non aliter quam vivebat cum suis, ipse docebat. Nihil enim hujus mundi quaerere, nil amare curabat. Cuncta quae sibi a Regibus vel divitibus seculi donabantur, mox pauperibus qui occurrerent, erogare gaudebat. Discurrere per cuncta et urbana et rustica loca, non equorum dorso, sed pedum incessu vectus, nisi si major forte necessitas compulisset, solebat: quatenus ubicumque aliquos vel divites vel pauperes incedens adspexisset, confestim ad hos divertens, vel ad fidei suscipiendae sacramentum, si infideles essent, invitaret: vel, si fideles, in ipsa eos fide confortaret, atque ad eleemosynas bonorumque operum exequutionem et verbis excitaret et factis. Intantum autem vita illius a nostri temporis segnitia distabat, ut omnes qui cum eo incedebant, sive attonsi, sive laici, meditari deberent, id est, aut legendis Scripturis, aut psalmis discendis operam dare. Hoc erat quotidianum opus ipsius, et omnium qui cum eo erant fratrum, ubicumque locorum venissent. Et si forte evenisset (quod

tamen raro evenit), ut ad Regis convivium vocaretur, intrabat cum uno clerico, aut duobus, et ubi paululum reficiebatur, accelerabat ocyus ad legendum cum suis, sive ad orandum egredi.

§ 3. Cujus exemplis informati tempore illo religiosi quique viri ac foeminae, consuetudinem fecerunt per totum annum, excepta remissione quinquagesimae Paschalis, quarta et sexta sabbati jejunium ad nonam usque horam protelare. Nunquam divitibus honoris sive timoris gratiâ, si quae deliquissent, reticebat, sed aspera illos invectione corrigebat. Nullam potentibus seculi pecuniam, excepta solummodo escâ, si quos hospitio suscepisset, unquam dare solebat. Sed ea potius quae sibi a divitibus donaria pecuniarum largiebantur, vel in usus pauperum, ut diximus, dispergebat, vel ad redemptionem eorum qui injuste fuerant venditi, dispensabat. Denique multos quos pretio dato redemerat, redemptos postmodum suos discipulos fecit, atque ad sacerdotalem usque gradum erudiendo atque instituendo provexit.

§ 4. Fertur autem quia cum de provincia Scotorum Rex Oswaldus * postulasset Antistitem, qui sibi suaeque genti verbum fidei ministraret, missus fuerit primo alius austerioris animi vir. Qui cum aliquandiu genti Anglorum praedicans nil proficeret, nec libenter audiretur a populo, redierit in patriam, atque in conventu seniorum retulerit, quia nihil prodesse docendo genti ad quam missus erat potuisset, eo quod essent homines indomabiles, et durae ac barbarae mentis. At illi, ut perhibent, tractatum magnum in concilio, quid esset agendum, habere coeperunt, desiderantes quidem genti, quam petebant, salutem esse, sed non recepto quem miserant praedicatore, dolentes. Tunc ait Aidanus (nam et ipse concilio intererat) ad eum, de quo agebatur, sacerdotem: « Videtur mihi, frater, quod durior justo indoctis auditoribus fuisti, et non eis juxta Apostolicam disciplinam primo lac doctrinae mollioris porrexisti, donec paulatim enutriti verbo Dei, ad capienda perfectiora, et ad facienda Dei sublimiora praecepta sufficerent. » Quo audito, omnium qui consedebant, ad ipsum ora et oculi conversi, diligenter quid diceret, discutiebant, et ipsum esse dignum Episcopatu, ipsum ad erudiendos incredulos et indoctos mitti debere decernunt, qui gratiâ discretionis, quae virtutum mater est, ante omnia probatur imbutus. Sicque illum ordinantes, ad praedicandum miserunt. Qui ubi tempus accepit, sicut prius moderamine discretionis, ita postmodum et caeteris virtutibus ornatus apparuit.

§ 5. Hujus igitur reverendissimi Antistitis doctrinâ Rex Oswaldus, cum ea cui praeerat gente Anglorum, institutus, non solum incognita progenitoribus suis regna coelorum sperare didicit, sed et regna terrarum, plusquam ulli majorum suorum,

* In Vita huj. S. Regis plura occurrunt circa S. Aidanum. Vide ad diem v Aug. in Surio, p. 173 et seqq.

ab eodem uno omnipotenti Deo, qui fecit coelum et terram, consequutus est. Translato vero ad coelestia regna Oswaldo, suscepit regni terrestris sedem pro eo frater ejus Oswinus, qui una dierum donaverat equum optimum Episcopo Aidano, in quo ille quamvis ambulare solitus, vel amnium fluenta transire, vel si alia quaelibet necessitas insisteret, viâ pergere posset. Cui cum parvo interjecto tempore pauper quidam occurreret, eleemosynam petens, desiliens ille praecepit, equum ita ut erat stratus regaliter, pauperi dari. Erat enim multum misericors, et cultor pauperum, ac velut pater miserorum. Hoc cum Regi esset relatum, dicebat Episcopo, cum forte ingressuri essent ad prandium: Quid voluisti, domine Antistes, equum regium, quem te conveniebat proprium habere, pauperi dare? nunquid non habuimus equos viliores plurimos, et alias species quae ad pauperum dona sufficerent, absque quod illum ei equum dares, quem tibi specialiter possidendum elegi? Cui statim Episcopus: Quid loqueris, inquit, Rex? Num tibi charior est iste filius equi, quam ille filius Dei? Quibus dictis, intrabant ad prandendum: et Episcopus quidem residebat in suo loco.

§ 6. Porro Rex venerat de venatu, et coepit consistens ad focum calefieri cum ministris. Et repente inter calefacientes recordans verbum quod dixerat illi Antistes, discinxit se gladio suo, et dedit illum ministro, festinusque accedens, ante pedes Episcopi corruit, postulans ut sibi placatus esset, quia nunquam, inquit, deinceps aliquid loquar de hoc, aut judicabo quid vel quantum de pecunia nostra filiis Dei tribuas. Quod videns Episcopus, multum pertimuit, ac statim exurgens, levavit eum, promittens se multum illi esse placatum, dummodo ille residens ad epulas, tristitiam deponeret. Dumque Rex jubente Episcopo laetitiam reciperet, coepit contra Episcopus tristis usque ad lacrymarum profusionem effici. Quem dum presbyter suus linguâ patria, quam Rex et domestici ejus non noverant, quare lacrymaretur, interrogasset: « Scio, inquit, quod non multo tempore victurus est Rex. Nunquam enim vidi antehac humilem Regem. Unde animadverto, citius illum ex hac vita rapiendum. Non enim digna est haec gens talem habere rectorem. » Nec multo post dira Antistitis praesagia tristi Regis funere, de quo supra diximus, impleta sunt. Sed et ipse Antistes Aidanus, non plus quam duodecim post occisionem Regis, quem amabat, dies, id est pridie Calendas Septembris, de seculo ablatus, perpetua laborum suorum a Domino praemia recepit.

§ 7. Qui cujus meriti fuerit, etiam miraculorum signis internus arbiter edocuit. E quibus tria memoriae causâ, ponere satis sit. Presbyter quidam nomine Utta, multae gravitatis ac veritatis vir, et ob id omnibus, etiam ipsis principibus seculi honorabilis, cum mitteretur Cantuam ob adducendam inde conjugem Regi

Oswino, filiam videlicet Edvini Regis Eanfledam, quae occiso patre illuc fuerat adducta: qui terrestri, quidem itinere illo venire, sed navigio cum virgine redire disponebat: accessit ad Episcopum Aidanum, obsecrans eum, pro se suisque, qui tunc iter erant aggressuri, Domino supplicare. Qui benedicens illos, ac Domino commendans, dedit etiam oleum sanctificatum: «Scio, inquiens, quia ubi navem ascenderitis, tempestas vobis et ventus contrarius superveniet. Sed tu memento, ut hoc oleum, quod tibi do, mittas in mare, et statim quiescentibus ventis serenitas maris vos laeta prosequetur, et cupito itinere domum remittet.» Quae cuncta, ut praedixerat Antistes, ex ordine completa sunt. Equidem inprimis furentibus undis pelagi, tentabant nautae, ancoris in mare missis navem retinere, neque hoc agentes aliquid proficiebant. Cumque mergentibus undique et implere incipientibus navem fluctibus, mortem sibi omnes imminere, jam jamque adesse viderent: tandem presbyter reminiscens verba Antistitis, assumpta ampullâ, misit de oleo in pontum, et statim, ut praedictum erat, suo quievit a fervore. Sicque factum est, ut vir Dei per prophetiae spiritum tempestatem praedixerit futuram, et per virtutem ejusdem spiritus hanc exortam, quamvis corporaliter absens, sopiverit. Cujus ordinem miraculi non quilibet dubius relator, sed fidelissimus mihi nostrae ecclesiae presbyter Cynimund vocabulo narravit, qui se hoc ab ipso Utta presbytero, in quo et per quem completum est, audisse perhibebat.

§ 8. Aliud ejusdem patris memorabile miraculum ferunt multi, qui nosse potuerunt. Nam cum tempore Episcopatus ejus hostilis Merciorum exercitus, Penda duce, Nord Humbrorum regiones impia clade longe lateque devastans, pervenit ad urbem usque regiam, quae ex Bebbae quondam Reginae vocabulo cognominatur, eamque, cum neque armis, neque obsidione capere poterat, flammis absumere conatus est. Discessitque, et vehiculis quae in vicinia urbis invenit, advexit illo plurimam congeriem trabium, tignorum, parietum virgeorum, aliarumque rerum. Et his urbem in magna altitudine circumdedit a parte quae terrae est contigua. Et dum ventum opportunum cerneret, illato igne comburere urbem nisus est. Quo tempore reverendissimus Antistes Aidanus in insula Farne, quae duobus ferme milibus passuum ab urbe procul abest, morabatur. Illo enim saepius secretae orationis et silentii causâ secedere consueverat. Denique usque hodie locum sedis illius solitariae in eadem insula solent ostendere. Qui cum ventis furentibus globum ignis ac fumum supra muros urbis exhalare conspiceret, fertur elevatis ad coelum oculis manibusque cum lacrymis dixisse: Vide Domine, quanta mala facit Penda. Quo dicto, statim mutati ab urbe venti, in eos qui accenderant, flammarum incendia retorserunt: ita ut

aliqui laesi, omnes territi, impugnare ultra urbem cessarent, quam divinitus juvari cognoverant.

§ **9**. Hunc cum dies mortis egredi e corpore cogeret, completis annis Episcopatus sui septemdecim, erat in villa regia non longe ab urbe, de qua praefati sumus: in hac enim habens ecclesiam et cubiculum, saepius ibidem diverti ac manere, atque inde ad praedicandum circumquaque consueverat exire, quod ipsum et in aliis villis regiis facere solebat, utpote nihil propriae possessionis, exceptâ ecclesiâ sua et adjacentibus agellis, habens. Tetenderunt ergo ei aegrotanti tentorium ad occidentalem ecclesiae partem, ita ut ipsum tentorium parieti haereret ecclesiae. Unde factum est, ut acclivis destinae, quae extrinsecus ecclesiae pro munimine erat apposita, spiritum vitae exhalaret ultimum, pridie Kal. Sept. Cujus corpus mox inde translatum ad insulam Lindisfarnensium, atque in coemeterio fratrum sepultum est. At interjecto tempore aliquanto, cum fabricata esset ibi basilica major, atque in honorem beatissimi Apostolorum Principis dedicata, illo ossa ejus translata, atque ad dexteram ejus altaris juxta venerationem tanto pontifice dignam condita sunt.

§ **10**. Contigit autem post aliquot annos, ut Penda Merciorum Rex cum hostili exercitu haec in loca perveniens, cum cuncta quae poterat, ferro flammaque perderet, vicusque ille, in quo Antistes obiit, una cum ecclesia memorata flammâ absumeretur. Sed mirum in modum sola illa destina, cui incumbens obiit, ab ignibus circumcincta vorantibus, absumi non potuit. Quo clarescente miraculo, mox ibidem ecclesia restaurata, et haec eadem destina in munimentum est parietis, ut ante fuerat, forinsecus apposita. Rursumque peracto tempore aliquanto, evenit per culpam incuriae vicum eundem et ipsam pariter ecclesiam ignibus consumi: sed nec tunc quidem eamdem tangere flamma destinam valebat. Unde tertia aedificata ibi postmodum ecclesiâ, destinam illam non ut antea de foris infulcimentum domus apposuerunt, sed intro ipsam ecclesiam in memoriam miraculi posuerunt: ubi intrantes genuflectere, ac misericordiae coelesti supplicare deberent. Constatque multos ex eo tempore gratiam sanitatis in eodem loco consequutos: quin etiam astulis ex ipsa destina excisis, et in aquam missis, plures sibi suisque languorum remedia conquisiere. *

* Vide et alia de S. Episcopo in hist. S. Cuthberti, Sur. Vol. III, p. 381, § 4. Nam ibi enarrat venerabilis Beda S. Cuthbertum vidisse S. Aidani animam ab angelis in coelum deferri.

INDEX ALPHABETICUS SANCTORUM

QUORUM HISTORIAM

IN SURIO HABES PRO MENSE AUGUSTO

HISTORIAE ALIAE ET SERMONES

Habita facultate Auct. Eccl.

CANCELLED
OCT 2 1988
2780234

3 2044 105 516 520